
B O N A C I N

~~Ex Legato~~ Hoc Opusculum spectat
Exemplorum ad Bibliothecam Vigrendem

~~Fol~~

983.

~~Verbum~~

~~Rodrici~~

Exemplum

4

~~Hoc Compendium oblatum est autem ... Pro D. Ulderico a Francisco ... dicatum ... Pax ... 12 7bris 1701 ...~~

MARTINI BONACINÆ,

S. THEOLOGIÆ, ET I. V. D.

Comitis Palatini, & vtriusque Signaturæ Referendarij Apostolici.

Rerum omnium de Morali Theologia, quæ tribus Tomis continentur,

COMPENDIVM

Nunc postremò editum, & præ cæteris omnium emendatissimum.

Auctore

IOANNE DE LA VAL BELGA

Sacræ Theologiæ Doctore.

Opus omnibus curam animarum gerentibus apprimè vtilis.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M. DC. XLII.

APVD IVNTAS.

R. P. Uygren. in insula Montis Corona

Eremitarum Camald. Bibliotheca Insula

vigrensis adscriptus

SAPIENTISS. VIRO ADMOD. R. P.
Et Patrono Colendiſs.
P. LEONARDO PRIOLO
CARMEL. S. THEOL. MAGIST.
Commiſs. Generali, & Terræ Sanctæ Prouinciali Vigilantiſs. F. P. P.

DIù multumque mecum ipſe animo, & ſollicita quadam externi conatus vigilantia perpendi, Ampliſs. & Admod. Reuer. P. qua ratione eam, quam Tibi venerationem ſincero intrinſecæ mentis cultu voueram, aliqua exterioris actionis demonſtratione patefacerem: Sed mihi hactenus huius meæ in Te ſeruitutis aperiendæ defuere Vires, creuit vbique id aſſequendi animus. Sic eo motu allectus, cùm iſtud optimi & eruditi Authoris in Moralem MARTINI BONACINÆ *Theologiam Compendium mihi oblatum fuiſſet, & Typis nouiter nuſquam in Italia alibi viſum committeretur; rem non omninò ingratam me facturum eſſe iudicaui, ſi Ampliſs. Viri opera Tibi dicare contenderem, eoque indicio quod dudum auidè cupiebam, & cupidè auebam oſtenderem. Rei agendæ occaſio data eſt; actionem augendi mei in Tuam Paternitatem obſequij ſuſcepi, ſuſceptam humiliter conſecraui, conſecratam obtuli. Nec dedecet, vt ſpero, Tuam, quam ob modeſtiæ decus prætereo Nobilitatem Sacrarum Virtutum ſacrata elucubratio. Tu enim optimus Tibi, alijſque Teſtis, quàm dulces eſcæ ſint veræ Nobilitati Virtutes, & quàm conuenientia præclariſſimæ ſtirpi religionis*

ornamenta. Testes etiam occulati de Te sunt alij, quantùm PRIOLORUM Illustriss. germen meritus Carmelitarum Ordo celebret, & quantùm illud sollicita suę Virtutis vigilantia & probata morum integritate istum exornet. Vti igitur Nobilitatem Religioni consecrasti, & Religio Tibi præconia vouit, vota soluit, soluta dignissimis onerum & honorum gradibus extollit; sic eandem Laudum coniunctionem omnes in Te suspiciunt, prædicant, venerantur. Nec de vero virtutum cum Religione vinculo dubitare puto quempiam, qui Te Carmelitam, Magistrum, Commissarium Generalem & Terræ Sanctæ Prouincialem nouerit. Est in oculis, est in manibus, est in ore omnium præclara tuorum meritorum laudatio, quam si, non dicam ornandam, sed dicendam, susciperem, impossibile me tentare satis nimia mearum virium imbecillitas comprobaret. Quod igitur calamus scribere nequit, mens tacita recolit veneratione; Teque vnum orat, vt infirmum meæ in te obseruantiæ conatum eo, quo tibi offertur, respiciens animo, æqui bonique consulas. Interim Deum precor Opt. Max. vt tuæ Nobilitatis splendorem conseruet, Religionis celebritatem augeat, Virtutum famam immortalitati consecret, & quæ tandem summis debentur meritis Tibi vni meritorum Phœnici elargiatur. Vale.

Dat. Venet. Kal. Augusti M. DC. XXXV.

Tuæ Paternitatis Amplis.

Seruus humillimus
Ioannes Maria Turrinus.

AV-

AVCTOR
CANDIDO LECTORI.
S. P. D.

FLoriferis vt apes in saltibus omnia libant, omnia nos itidem ex vniuersa BONACINÆ Morali Theologia excerpsimus planè aurea pronuntiata, & in vnum veluti alueolum congessimus, vnde tibi (Candide Lector) pura, putáque mella, è suis fauis exempta propinamus. In duos quidem priores eiusdem auctoris Tomos, geminum vidi Cōpendium, alterum Riccij, Goffardi alterum, non eo sanè consilio vt eorum vestigijs insisterem, sed vt quę vtrique deessent, supplerem. Nam dum breuitati student, vtriusque accuratam alioquin diligentiam multa fugerunt scitu dignissima, omnibusque fori interni iudicibus apprimè necessaria, quæ hic pertractata inuenies ea perspicuitate quam Compendij angustiæ patiuntur, additis vbique præcipuarum rationum momentis, ne quid temerè dici, aut gratis affirmari videatur. Insuper ne quid ad perfectionem Operis desiderari posset, meram tertij Tomi (qui est *De Censuris* singillatim) medullam delibaui, & in vnum corpus compegi, & vt facilior tibi pateat aditus ad ea inquirenda, quæ hic enuntiantur, numeros voluminibus, quæ Venetijs impressa sunt, correspondentes apposui. Hoc igitur quidquid est opellæ, mi Lector, boni consule, & fruere. Vale.

SERIES TITVLORVM,

SEV

INDEX SVMMARIVS huius Operis.

INDEX TITVL.

Reſti-

Quis

INDEX TITVL.

Cu-

Con-

Con-

COM-

COMPENDIVM OPERVM OMNIVM D. MARTINI BONACINÆ

Mediol. S. Theolog. I. V. D. &c.

QVÆ TRIBVS TOMIS de Morali Theologia continentur.

A

ABORTVS.

Abortum procurantes.

SIXTVS V. in constitut. 87. quæ incipit, *Effrenatam*, pœnam excommunicationis infert ijs, qui abortum fętus animati, vel etiam inanimati scienter procurant, aut consilio, fauore, auxilio, potione, &c. ad illum cooperantur. Sed Gregor. XIV. sustulit reseruationem, & excommunicationem quoad fœtum non animatum. *disp.2.quæst.2.punct.10.tom.3.* Quapropter abortus fœtus inanimati hoc tempore sub excommunicationem non cadit. *3.pag.190.nu.2.* nisi Mediolani, & in quibusdam alijs diœcesibus; *num.3.tom.3.*

2 Hæc excómunicatio non incurritur, nisi abortus fętus ani-

mati re ipſa ſequutus fuerit: quia Sixtus V. in ſua Bulla effectum requirit.*num.6.*

3 Ignorantia etiam vincibilis, craſſa, & ſupina iuris vel facti, modò non ſit cum ingenti temeritate coniuncta, ab hac cenſura excuſat.*num.*10.*to.*3.

4 Qui poculum ſterilitatis viro, vel fœminæ ante conceptionem fœtus propinat, hāc excōicationem non incurrit. Idem dicendum de viro, qui in actu coniugali ſe retrahit a ſeminis emiſſione intra vas, vt generationē impediat: aliud enim eſt procurare abortum aliud impedire conceptionem.*ibid.num.*14.*tom.*3.

5 Præter excommunicationem Sixtus V. clericos huius delicti reos mulctat amiſſione priuilegiorum clericalium, dignitatum, beneficiorum, & inhabilitate ad ea ſuſcipienda, præterea illos brachio ſæculari tradendos decernit, quæ pœna non eſt a Gregorio XIV. reuocata.*ibid.*

6 Ab hac cenſura poteſt abſoluere quilibet, qui facultatem habeat abſoluendi ab omnibus cenſuris, & excommunicationibus Epiſcopis reſeruatis. *ibid.num.*15.*tom.*3.

Abſolutio à cenſuris.

1 IN c. *abſolutionis de his, quæ vi metusve cauſa fiunt, in* 6. fertur excommunicatio contra eos, qui abſolutionem, vel reuocationem alicuius cenſuræ per vim, aut metum extorquent; modò tamen metus ſit grauis, & cadens in conſtantem virum: ius enim loquitur de illo metu qui facit inuoluntariam, & abſolutionem irritam reddit. *diſp.*2. *quæſt.*2.*punct.* 15.*pag.* 194.*tom.*3.

2 Hinc ſequitur, eum, qui abſolutionem excommunicationis per vim, aut metum extorſit, duplici cenſura obſtrictum manere; priore ſcilicet, qua, iam erat obſtrictus; & poſteriore, quam contraxit extorquendo abſolutionem prioris.*ibid.pag.*194.*nu.* 8.

3 Hæc excommunicatio non eſt reſeruata.

Abſolutio in Cenſuram reincidens.

4 In cap.*eos, qui de ſentent.excommun.* habetur, abſolutū a cenſura in articulo mortis, aut pp impedimentū, ab eo, a quo alioquin abſolui non poterat, in eandē cenſurā reincidere ipſo iure, ſi ſublato mortis periculo, vel impedimēto cōtēnat præſentare

ſe

se illi, a quo extra mortis periculum, aut letigimum impedimentum erat absoluendus. *disp.2.q.3.punct.23.pag 266.nu.1.to 3.*

5 Item absolutus a Papa, vel eius Legato, cum hoc onere, vt præsentet se Ordinario, vel alteri ad pœnitentiam ab ipso suscipiendam, & vt satisfaciat parti læsæ, si hoc non impleat, cũ primum commodè poterit, in eandem censuram reincidit, *ibid.* Potest autem hic per procuratorem se præsentare Episcopo, vel alteri, nisi ei mandatum sit, vt personaliter cõpareat. *ibid. nu.7.to.3.*

6 Qui ab Episcopo, vel eius Vicario absolutionem excõmunicationis ipsi reseruatæ obtinuit sub conditione, & onere satisfaciendi parti læsę, non reincidit in eandem excommunicationẽ, etiamsi data opportunitate nolit satisfacere; quia cum versemur in materia pęnali, non est facienda extensio vltra sensum verborum. Sũmus autẽ Pontifex in pręcitato cap. onus reincidẽdi imponit ijs tm̃, qui à Sede Apostolica fuerint absoluti. *ibid. n.9.to.3.*

Absolutio à censuris Bullæ Cœnæ.

1 SOlus Summus Põtifex auctoritate ordinaria potest ab excommunicationibus in hac Bulla contentis vel per se, vel per alium absoluere; sunt enim Summo Pontif. reseruatę. Neque potest Episcopus in sua diœcesi a casibus Bullę etiam occultis hoc tempore absoluere: quia decretũ Conc. Trid. quoad hoc est per Bullam reuocatum. Ne ipsi quidem Legato a latere conceditur ius ab his censuris absoluendi: quia eius facultas non se porrigit ad ea, quę excipiuntur, & soli Sũmo Pontifici reseruãtur. Probabile tamen est, inquisitores posse in delictis occultis absoluere in foro conscientiæ ab excõica tione ob hæresim; præuia tamen hęresis abiuratione, seu promissione non relabendi; sic enim cõstitutione Clem. VIII. concessum est. Et possunt hanc facul tatẽ alteri delegare; quia est ordinaria, vt pote quæ illis ex officio cõpetit, nisi extet aliqua peculiaris prohibitio Sũmi Pontificis, aut nisi aliud sit vsu receptum *disp.1.quæst.22.punct.2 pag.166.tom.3.*

2 Ille potest a cẽsuris Bullę absoluere, qui priuilegiũ, & facultatẽ ab illis absoluendi a Sũmo Pontif. obtinuit: legislator enim potest legem suã soluere, & facultatẽ in ea dispensandi alteri delegare. Debet aũt hoc priuilegiũ ea forma concedi, vt contineat clausulam derogatoriam Bullæ, seu expressam, & indiuidualem casuũ huius Bullæ mentionẽ: priuilegium enim, seu facultas ab-

soluendi ab omnibus censuris in genere non sufficit, cum eiusmodi priuilegia in Bulla reuocentur: Porrò hoc priuilegium absoluendi ab omnibus casibus etiam in Bulla Cœnæ contentis non videtur extendendum ad excõicationem ob hæresim, quæ Summo Pontif. specialiter reseruatur. *ibid.pag.*168.*tom.*3.

3 Quilibet Sacerdos etiam censuris irretitus, aut degradatus potest in articulo mortis absolutionem ab excommunicationibus Bullæ impendere: tum quia hic casus in Bulla excipitur, tum quia in articulo mortis cessat omnis reseruatio. Idem dicendum de proximo mortis periculo, quod imminet vel ob futurũ conflictum, vel ob incendium, vel ob Iudicis sententiam, vel ob partum proximum, quando mulier vel nunquam peperit, vel cùm vitæ discrimine peperit, vel ob periculosam nauigationem, &c. Tamen damnati ad triremes in his non numerantur, quia non dicuntur in proximo mortis periculo versari, nisi grauis tempestas ingruat. Hanc aũt facultatem absoluendi in articulo mortis posset quidem Summus Pont. si vellet simplicibus sacerdotibus adimere, cum sit delegata, sed grauiter peccaret. *ibid.tom* 3.

4 Sacerdotes, qui non sunt Episcopi, immo ipsi Episcopi (vt probabilior fert sententia) etiamsi alioquin priuilegium haberent absoluendi ab excommunicationibus Bullæ, non possunt hoc tempore ab illis absoluere eos, qui detinentur impedimento, quominus Romam ad Summum Pontif. adire possit: quia in Bulla reuocantur omnes facultates, & indulta concessa, vel concedenda in genere, vel in specie, & conceditur tm̃modo facultas absoluendi in articulo mortis: ergo nemini licet absoluere a casibus Bullæ eum, qui laborat tm̃ legitimo impedimento. Probabilis tñ est sententia asserens Episcopum, aut eius Vicarium posse absoluere habentem legitimum impedimentum, vrgente graui necessitate celebrandi seu cõicandi; seruata tamen magna circumspectione, & iniuncto onere pœnitenti præsentandi se Summo Pontifici cum primum poterit. *ibid.pag.*168. 169.*tom.*3.

5 Qui in articulo mortis, aut tpe necessitatis, aut legitimi impedimenti absoluitur ab excõicatione Bullæ ab alio quã à Rom. Pontifice, tenetur iurare se accessurum ad Summum Pontif. seu ad eum, ad quem extra talem casum pertinet absolutio, seq. eius mandatis pariturum. Si autem sublato mortis periculo, & cessante impedimento, Papam, seu alium superiorem à quo possit absolui non adeat, in excõmunicationẽ reincidit: si verò obligatur

ad reſtitutionē pecuniariā, tenetur dare cautionem pignoratitiam, vel fideiuſſoriam confeſſario illam exigenti. *pag.* 169. *to.* 3.

6 Abſoluendus ab excõicatione contracta ob delictum in Bulla prohibitum. verum propoſitū habere debet ſimilia in poſterum non committendi. Qui autem ſtatuta, ordinationes, vel decreta contra libertatem Eccleſiaſticam fecit, non ſolùm propoſitum haberet debet ſimilia non committendi, verùm etiam prædictas ordinationes, ſeu decreta debet reuocare, & de archiuijs, ſeu capitularibus locis, aut libris, in quibus annotata reperiuntur, delere, & Summū Pont. de hac reuocatione certiorē facere, alioqui abſolutio non valet. *ibid. punct.* 4. *pag.* 173. 174. *to.* 3.

7 Quilibet abſoluere præſumens ab excommunicationibus Bullæ ſine debita facultate, excommunicationē 21. incurrit, nec ab ea eximuntur Epiſcopi, alij ve Prælati; ille autem dicitur præſumere, qui abſoluit ſciens ſe non poſſe abſoluere: quare ab hac cenſura excuſantur, qui ex inaduertentia, obliuione, ignorantia etiam craſſa, & ſupina (quæ tantùm à peccato non excuſat) denique ex metu graui abſolutionem impendunt; hi quippè non cenſentur præſumere. Qui tamen abſoluere præſumeret à peccatis, non autem ab excõicationibus Bullæ, peccaret ille quidem grauiſſimè; non tamen incurreret excommunicationem, quia videtur ſolùm lata contra præſumentes abſoluere à cenſuris. Porrò hæc excõicatio, quam contrahit præſumens abſoluere à cenſuris Bullæ, non eſt Summo Pontifici reſeruata; quia ponitur in Bulla poſt reſeruationem factam in præcedenti §. ergo illa reſeruatio non extenditur ad hunc caſum ſubſequentē, de cuius reſeruatione in Bulla nulla fit mentio. *ibid. punct.* 3. *pag.* 171. *to.* 3.

Acedia.

1 ACedia eſt triſtitia, ſeu tædium rerum ſpiritualium, vt, ſi quem tædeat pœnitentiam agere, ex quadam pęnitentiæ nauſea, aut ſi conciones, orationem, &c. faſtidiat, ob difficultatem adiunctam; ex illo autem tædio naſcitur incuria actionum piarum, & ſalutarium. *tom.* 2. *pag.* 229. *num.* 1.

2 Acedia eſt peccatū, ex ſuo genere, mortale, oppoſitū charitati, & vitium *capitale* nūcupatur. Tamen ob leuitatē materiæ, & indeliberationem, fieri poteſt veniale. Dicitur autem *capitalę* quia ex illo tāquam capite oritur odium rerum ſpiritualiū, ran-

cor, pusillanimitas, desperatio, torpor: & euagatio mentis, *ibid. num.* 2. 3. *&* 5.

3 Non omnis acedia directè opponitur charitati: nam si qui tristetur de ieiunio ex affectu gulæ, videtur directè peccare contra temperantiam, &c. peccata enim dicuntur illi virtuti opponi cuius defectione priuant. *ibid. num.* 4.

Adiuratio.

1 ADiuratio est contestatio rei sacræ, cuius reuerentia intẽdimus alterum promouere ad aliquid præstandum. Estque duplex, *deprecatiua*, quæ fit deprecando, & *imperatiua*, quæ fit pręcipiendo, & timorem incutiendo per contestationem rerum sacrarum, & ea vtimur erga subditos. *tom.*2.*p.*276.*nu.*1.

2 Dæmones non adiurantur adiuratione deprecatiua, quia hæc fieri nequit sine subiectione, & societate, quæ cum dæmone infensissimo humani generis hoste prorsus est illicita; sed adiurantur adiuratione imperatiua: deprecatiua autem vtimur erga Deum, vel Sanctos, vel homines. *ibid.num.*2.

3 Sola rationalis creatura cõgruẽter adiurari potest: quia sola potest reuerentia rerum sacrarum, & amore vel timore Dei compelli ad aliquid agendum. Irrationales autem creaturas adiurare, directo sermone ad ipsas, ex suo genere est peccatũ mortale propter irreuerentiã, quæ committitur contra exorcismos Ecclesiæ, qui vanè adibentur: Tñ vt plurimum est tm̃ peccatum veniale, ratione bonæ fidei, & leuitatis materiæ. *ibid num* 3. *&* 4.

4 Non licet adiurare dæmones, vt opem ferant ad fugandas grandines, & alia id genus: quia non licet beneficium à dæmone expectare, & cum eo societatem habere. *ibid.num.*5.

5 Qui adiuratur, non obligatur præstare id, q̃d ab eo petitur nisi sit inferior, & imperatiuè adiuretur à superiore. *ibid.n.*6.

6 Facultas adiurandi dæmones, eosq. expellendi solis competit clericis habentibus ordinem exorcistarum, quoties adiuratio fit iuxta publicam formam ab Ecclesia pręscriptam, & iuxta ritum exorcismorum. Alia tamen ratione aliquando licet vnicuique dæmonem adiurare, vt dum quis tentatione vexatur; potest .n. ei præcipere per Deum, & Sanctos vt recedat. *ibid.nu.*7.

7 A dæmone humanũ corpus obsidente, ea solũ peti possunt, quæ spectant ad aliorũ vtilitatẽ, vel ad ipsum expellendum; hæc enim

enim non dicitur societas cũ dæmone, sed potius recessus ab ipso: vt fugetur, & hostiliter tractetur. Tñ qui ex leuitate, aut curiositate aliquid imperatiuè, & non deprecatiuè petit à dæmone humanum corpus obsidente, nõ peccat mortaliter, modò nõ adhibeantur longi sermones, & nugatorij, neq; id fiat causa addiscendi aliquid à dæmone, neq; sit periculũ detegendi occultum alicuius peccatum, neque certa fides illi præstetur. *ibid n.8. & 9.*

8 Adiuratio differt à iuramento: quod in iuramẽto adducitur Deus in testem; in adiuratione verò adducitur Deus, seu res sacra, vt eius amore, vel timore res petita obtineatur. *tom. 2. pag. 277 num.11.*

9 In adiuratione, defectu iudicij, committitur culpa venialis, quoties sine debita reuerentia, & necessitate adiuratur Deus, aut Sancti: defectu iustitiæ cõmittitur peccatum, quando Deus adiuratur ad rem illicitam: & hoc peccatum est graue, aut leue pro qualitate rei obtinendę: defectũ veritatis committi põt peccatũ idololatriæ, qñ falsus Deus adiuratur, vt Iupiter, Mars, &c. nam falso Deo tribuitur honor veri Dei. *ibid.num.12.*

10 Si adiurans dæmonem adhibeat rutam, stercus caprinũ, vel similia, aut flagellis, vel sputis, & alapis affliciat obsessum a dæmone, in ipsius dæmonis contemptum, non peccat per se loquendo. Sin hæc adhibeat quasi vim naturalẽ habeant ad fugandos dæmones, superstitionis peccatum committit. *ibid.num.13.*

11 Adiurans peccat conniuendo dæmoni rẽ malá petenti in damnũ alterius: quia coöperatur actioni iniquę. At si petitio dęmonis non est iniqua põt ei conniueri; quia hæc nõ est societas cum dæmone, sed est medium, quo facilius expellatur. *ibid.n.14.*

12 Adiuratori licet petere signũ, quo dæmon indicet se egredi è corpore, & non rediturum: quia in sacerdotali Romano docetur adiurator hoc signum petere *pag. 278. num. 15.*

13 Vno dæmone expulso, vt plurimum omnes exeunt; tum quia exorcismi sunt omnibus dæmonibus æquè infesti; tũ quia solent habere superiorem, quo expulso, cæteri exeunt. Per quãlibet autem corporis partem dæmon potest ingredi, & egredi, quia est spiritus, atque adeo quantitate caret; vt plurimum tamẽ per os ingreditur, & egreditur. Cæterùm dæmon non ita obsidet corpus, vt semper vexet, vel semper in corpore resideat. Ex cruciatu autem, & afflictione corporis interdum anima patitur detrimentum; nunquam tamen cogitur *ibid. num.16. & seq.*

ADORATIO.

Adoratio quod & quotuplex.

1 Adoratio est ex hibitio reuerentiæ propter excellentiã illius,cui exhibetur. Seu, Adoratio est actus, quo vnus alteri se submittit, seu alterum honorat in recognitionẽ ipsius excellentiæ. Multiplex est adoratio:alia enim est *interna*,quę fit per submissionem animi; alia est *externa*,quæ fit per actum externũ. Rursus alia est *latriæ*, quæ est supremus cultus proprius Dei; alia *duliæ*, quæ exhibetur creaturis propter ipsarum excellentiam; & alia *hyperduliæ*,quæ debetur B. Virgini ob maiorem eius eccellẽtiam. Denique alia est *absoluta*, quæ cõuenit rei intellectuali per se honorabili,& adorabili;alia *respectiua*,quæ conuenit rebus ratione carentibus, quæ non propter se, sed propter alium honorantur,cuiusmodi sunt imagines. *to.2.pag.*171.*n.*1.*& seq.*

2 Sancti in cęlis degentes, qui nondum in Sanctorum numerum cooptati sunt, non possunt publicè adorari; cultu tamẽ priuato possunt; quare illorum imagines pingere, & domi habere licet,non tamen in templo, aut altari reponere. Item licet in natali illorum die abstinere ab operibus seruilibus, & spiritualibus operam dare; non tamen potest Episcopus diem festum in illorũ honorem instituere,nisi antiqua traditione, & vniuersali Ecclęsiæ consensu, sancti habeantur. *to.2.pag.*172.*num.*2.

3 Christus homo,id est,subsistẽs in natura diuina,& humana, adorãdus est adoratione latrię,qua Sãctissima Trinitas,& singulę eius personę adorantur; est enim verus Deus,& æqualis Patri, neq. per assumptionẽ carnis desinit esse Deus,cũ natura humana vnita sit Verbo. Quapropter anima Christi, & ipsius corpus in sepulchro adorãdũ erat cultu latrię,quia anima,& corpus adhuc vnita erant Verbo. Non tamẽ colimus adoratione latrię naturã humanã per se, sed cõcomitanter quatenus est vnita psonę diuinæ; in se autẽ spectata, præcisã diuini Verbi persona adorãda est Christi humanitas cultu hyperdulię;at in praxi Christũ adoram⁹ adoratione latrię, quę est pfectissima adoratio,& debetur Christo rõne excellẽtiæ increatę,qua prędit⁹ est.*to.2.p.*173.*n.*5.*& seq.*

4 Illa quæ Christum tetigerunt,per ordinẽ ad Christum, quẽ repręsentãt, adorãtur cultu latrię:at pręcisè,& in se spectata nul-

lam

lam adorationem admittunt. Eucharistiæ Sacramentum, vtpote Christũ verè, & realiter cõtinens, adorãda est adoratione latriæ. Itẽ caro, & sanguis, quæ miraculosè aliquando in SS. Eucharistiæ Sacramento apparent, cultu latrię adorari possunt; vel enim sunt caro, & sanguis Christi: vel illa saltem repræsentãt. *ibid. n. 7. & 8.*

5 Crux, in qua Christus pependit, duplici titulo latriæ adorari potest; primò, ratione contactus; secũdò, ratione repræsentationis; aliæ verò cruces adorandæ sunt quatenus Christum Crucifixum repręsentant. Quamuis autẽ Christi cõtactus sit causa sufficiens adorationis: aliquando tñ nõ expedit: neque decet, omnia, quæ Christum tetigerunt, adorari quare neque asina quę Christum vexit, est adoranda; neque manus illa impia, quæ Christum alapa percussit, cum sit potius execranda: cætera verò instrumẽta quę Christum tetigerunt, adoranda sunt adoratione latrię respectiua, propter Christũ, quem tetigerũt. *to. 2. pag. 174. n. 6. & 7.*

6 Sacra IESV, & MARIÆ nomina adoranda sunt adoratione respectiua, propter eum, quem repræsentant, & ad quem diriguntur: quia licet res inanimatę non sint adorandæ secundum se, cum non habeant excellentiam dignam adoratione, tamen si spectentur vt subrogatæ in locum rerum adorandarum, possunt adorari, sicut adoratur exemplar cum prototypo. *ibid. n. 9.* Eodẽ modo imagines adoramus *pag. 144. n. 3.* Reliquię autem Sanctorum eodem cultu adorari possunt, qui tribuitur personis, quarum sunt reliquiæ. *pag. 175. n. 4.* Vide tit. *Imago Reliquiæ*.

Adulterium.

1 ADulteriũ nihil est aliud, quam accessus ad alienum torũ seu violatio alieni tori. Est autem grauissimũ peccatũ; qa violat charitatem, & iustitiam. Neq. desinit esse adulterium, etiãsi cõiux cõsentiat, & iuri suo cedat; adhuc enim violatur obligatio vincul matrimonij, quod est indissolubile. *t. 1. pag. 378. n. 1. 2. & 3.*

2 Adulterium multo grauius peccatum est, quando vterque, qui copulam habet est matrimonio iunctus; tunc enim duplex torus violatur, & duobus fit iniuria, consequenter hæc circumstantia est in confessione exprimenda. *ibid. n. 5.*

3 Pęnæ adulterij duæ potissimum recẽsentur. 1. vt vxor adultera amittat dotem, ab Ecclesiastico iudice marito adiudicandam. 2. vt fieri possit diuortium ab adultero. *pag. 379. nu. 6.*

4 Co-

4 Copula Christiani cum fęmina infideli coniugata, est adulterium; cum soluta verò est simplex fornicatio, si alter est etiam solutus. *ibid nu.7.*

5 Adulter, qui filium ex adulterio susceptum, certo credit esse suum, tenetur insolidum cum matre ad restitutionem damnorũ, quæ patitur verus maritus, & filij legitimi, vel hæredes; propterea tenetur ad restitutionem alimentorum, & sumptuum, quos fecit maritus adulteræ in educanda prole spuria, saltem post tertium natiuitatis annum; quia pater tenetur alere suam prolẽ, donec sibi alimenta procurare possit: si tamẽ dubitet an sua sit proles ex adulterio suscepta, non tenetur ad restitutionem; quia melior est conditio possidentis suam libertatem. *ibid. nu.8.*

6 Quando duo carnaliter cognouerunt mulierem solutam, ex qua suscepta est proles, sed dubitatur cuiusnam sit, vterque tenetur ad restitutionem. Idem dicendum, quando duo cognouerunt coniugatam; quæ absente viro concepit; altero autem nolente, tenetur alter in solidum satisfacere. *ibid. nu.* 10.

7 Adulter tenetur ad restitutionem alimentorũ, quæ suppeditata fuerunt ab hospitali domo in alenda prole spuria, modo non laboret egestate; quia domus hospitalis instituta est ad alendos pauperes tantum. Si aũt filius ex adulterio susceptus relictus est inter filios legitimos mariti adultęrę, pręter alimenta, tenetur ẽt occurrere damno hęreditatis, quæ filijs legitimis adimitur, vel damno dotis quam pater putatiuus tradit puellæ spuriæ, ratus eã esse suam *ibid. nu.* 11. *&* 13. Idem dicẽdum de illo, aut de illa, quæ partum supposuit cum præiudicio legitimorum hęredum. *nu.* 14.

8 Ob adulterium præcisè nulla debetur restitutio; quia ex se non est iniuria pecunia æstimabilis; tenetur tamen adulter marito adulteræ petenti aliquam satisfactionem exhibere, putà per veniæ petitionem, &c. *ibid. nu.* 15.

9 Adultera, quæ est honestæ cõditionis, & passim pro tali habetur, non tenetur manifestare adulteriũ cũ periculo vitę, vel famæ, vt impediat quominus filij legitimi damnũ in hęreditate patiantur, quamuis ampla hæreditas sit inter ipsos, & spuriũ diuidẽda, ẽt si credat fore, vt manifestatione adulterij obuiã iretur damno: quia vita, & fama sunt superiores ordinis bona, quę nõ sũt exponẽda pro conseruanda filijs hęreditate, quę est ordinis inferioris. Debet tamen conari pro viribus, damnũ illud hęredibus cõpensare, vel filium adulterinum inducere ad capessendã religionem,

nem, quæ non ſit capax hæreditatis. *t.1.pag* 380.*nu.*17.

10 Filius debet eredere matri aſſerenti ipſum eſſe ſpuriū, nec poteſt ſe immiſcere hęreditati filiorum legitimorū, quando mater ita probat, vt filius cõuincatur, quando verò filius non conuincitur, non tenetur credere matri etiam iuranti; quia melior eſt conditio poſſidentis bona fide. Non tenetur item filius abdicare ſe hęreditate, quam bona fide poſſedit tanto tempore, quāto opus eſt ad præſcriptionem; etiam ſi poſtea conuincatur, & certo credat ſe eſſe ſpurium. Quare Confeſſarius debet vti magna cautione, ne vltra modum vrgeat adulterā in articulo mortis ad ſuum adulterium detegēdum, neque tutum eſt poſt mortē adulteræ, detegi adulterium: ne ipſe Confeſſarius detegens aut proles adulterina occidatur. *ibid n* 21 *& ſeq.*

11 Cauſa adulteri quādo agitur de ſeparatione quoad torū, eſt fori Eccleſiaſtici, quia eſt cauſa ſpiritualis: quādo vero agitur de pęnis adulterio irrogandis, videtur eſſe mixti fori. *ibid.n.*24.

Aduocatus.

1 POteſt quilibet Aduocati officium exercere, modo ſit idoneus, & à iure non repellatur; quia actus patrocinandi liber eſt. *t.2 pag.*400.*n.*1.

2 Aduocatus tenetur gratis patrocinio ſuo defendere inopē extrema, aut etiam graui neceſſitate oppreſſum, ſi nullus alius præſto ſit. *ibid nu.*2.

3 Si ob culpabilem Aduocati negligentiam, vel inſcitiā cliens cauſa cadat, Aduocatus peccat cõtra iuſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem damni. Idem dicendum de Aduocato, qui parti contrariæ ſecreta cauſæ manifeſtat, vnde fit, vt cliens litem perdat, quam alioquin vincere iure potuiſſet. *ibid.n.*3.*& ſeq.*

4 Aduocatus, qui cauſam iniuſtam ſuſcipit defendendam, tenetur ad reſtitutionem omnium damnorum, quæ iniuſto patrocinio parti contrariæ intulit. *ibid.n.*4.

5 Quando vtraque pars eſt probabilis, integrum eſt Aduocato tueri cauſam actoris, aut rei: etiamſi altera pars, quam impugnat, probabilior videatur. *ibid.n.*8.

6 Aduocatus, vel procurator accipere poteſt ſtipēdiū a lege, ſeu conſuetudine, ſeu iudicio prudentis viri taxatum; immo etiā maius, ſi liberaliter detur: non licet tñ paciſci de quota litis, vt de

medie-

medietate,&c.Sed nihil vetat,quominus paciſcatur de pretio, ſiue cauſa obtineatur, ſiue nõnulla quippe fraus ſubeſt. Immò poteſt Aduocatus integrũ ſtipendiũ ſibi promiſſum, tuta cõſcientia accipere, etiãſi cliens inchoatã litẽ proſequi nolit. *ibid.n.9.& ſeq.*

7 Poteſt Aduocatus (modo ſine damno eorum, quorum ſuſcepit,patrocinium fieri poſſit) alium Aduocatum idoneum ſibi ſubſtituere; aſſignata illi dimidia, vel tertia ſtipendij parte, reliqua ſibi retenta *ibid.pag.335.n.12.*

8 Aduocatus, ſeu procurator,cui notarius acta gratis cõfecit non in gratiã ipſius aduocati,aut procuratoris,ſed quia ita viſum eſt in honorẽ Dei, vel ob aliam cauſam,non poteſt petere a cliẽte ſalarium notario debitum,nec ſibi retinere.*pag.401.n.13.*

Agnus Dei.

1 GRegorius XIII.in cõſtitutione quę incipit *Omni certè ſtudio*,excommunicationẽ infert ijs,qui pingunt,vel inficiũt Agnos Dei a Sũmo Pontifice benedictos, vel qui retinent ſic infectos, & venales proponunt.*diſp.2.quæſt.2.punct.29.pag.205.t.3.*

2 Probabile eſt huiuſmodi agnosDei etiã pictos,& deauratos abſque licentia Summi Pontificis retineri poſſe, modò non retineantur a vendendum. Pictos autem,vel deauratos cum licẽtia, etiam vendi poſſe, modo ſolius ceræ,deaurationis, & materiæ, non verò benedictionis ratio habeatur. *ibid.n.4.pag.206.to.3.*

3 Iſta cõſtitutio Romę vſu recepta eſt, & quibuſdã alijs in locis vt Mediolani:in alijs aũt locis ſpectãda eſt cõſuetudo. *ibi.n.6.*

4 Agni Dei effigies in cera exprimi ſolita, coli, & adorari poteſt:eſt enim benedicta,& conſecrata,ſimulq; cum Deo,cuius eſt imago,apprehendi poteſt. *to.2.pag.177.n.11.* *Vide tit. Adoratio.*

Appellatio, Appellans.

1 APpellatio eſt a minori iudice ad maiorem prouocatio. Prohibetur autem appellatio ab ordinationibus Summi Pontif. ob iniuriam, quæ per huiuſmodi appellationem Sedi Apoſtolicæ,irrogatur: cum enim appellatio fiat a minor iudice ad maiorem, qui appellat ab ordinationibus Papæ ad futurum Cõcilium, videtur inducere ſchiſma, & rebellionem in Eccleſiam. *diſp.1.quæſt.3.punct.1.pag.18.tom.3.*

Appellantes ab ordinationibus Papæ quas pœnas incurrunt.

2 Omnes & ſinguli cuiuſcũque gradus & cõditionis ſint, appellantes ab ordinationibus ſeu mãdatis Papę etiã iniuſtis ad futurum Conciliũ generale, aut fauore, vel auxiliũ illis pręſtantes ligantur vinculo excommunicationis 2. Bullę Cœne Vniuerſitates autem, Capitula, vel Collegia ligantur interdicto, cùm excõmunicari nõ poſſunt. Si tamen Epiſcopus ſit vnus ex Canonicis, & cõcurrat cũ Capitulo ad appellandũ, non eſt interdictus: quia licet interdicto Capitulo Canonici cenſeantur interdicti; tamẽ Epiſcopus & alij maiores Prælati non ligãtur interdicto, niſi ſpecialiter exprimantur. Si Epiſcopus concurrat ad appellationem non tanquam vnus de Capitulo, ſed vt ſingularis perſona, ligatur excommunicatione *ibid.punct.* 2.*n.*1.11.12.*pag.*19.*tom.*3.

3 Conſulentes, aut approbãtes appellationem, non incurrunt excommunicationẽ Bullæ Cęnæ, quia non exprimuntur: ligãtur tamẽ excõmunicationẽ Papę reſeruata a Iulio II. & Pio II. quãquam illius abſolutio cenſeri poteſt virtute priuilegiorũ, virtute quorum non licet abſoluere à caſibus Bullæ *ibid.num.*9.*tom.*3.

Aſſaſſini.

1 ASſaſſini iure antiquo dicebãtur quidam homines Syri infideles qui ſuorum dominorum iuſſu, ſeu aliorũ à quibus pretio conducebantur, Chriſtianos, occidebant: Nunc autem aſſaſſini dicuntur *publici latrones viarum* qui ad prædãdum, homines occidunt; vel qui pretio conducti aliquem occidunt, vel occidendum curant *diſp.*2.*quæſt.*3.*punct.*16.*pag.*251.*tom.*3.

2 In cap. *pro humanis de homicidio in* 6. habetur excommunicatio contra, mandantes aliquem occidi per Aſſaſſinos, aut receptantes, defendentes aut occultantes huiuſmodi Aſſaſſinos, *Ibid.* Hic autem ſermo eſt de Aſſaſſinis primi generis, quare hęc excommunicatio hoc tempore non eſt in vſu.*ibid.*

3 Chriſtianus per aſſaſſinos occidens infidelem, aut hæreticum, huius canonis excommunicationem nõ incurrit: quia hæc excommunicatio lata eſt in gratiam Chriſtianorum, & fideliũ; æquum autem non eſt, vt qui Eccleſiam impugnant, Eccleſiæ armis protegantur. *ibid num.*6.& 7.*tom.*3.

Aſſe-

Assecuratio.

1 ASsecuratio est cōtractus, quo quis ob pretiū, vel aliud interesse, vel gratis suscipit in se periculum rei alienę, obligando se ad illius compensationem si perierit, ita vt teneatur ad compensationem totius, si tota res perierit, vel partis, si pars tātummodo perierit. Hic autem contractus reducitur ad contractum innominatum *do vt facias.* vel *facio vt des*, vel ad contractum emptionis, & venditionis. *tom.2.pag.*705 *n.*1.

2 Assecurationis contractus nō est vsurarius, sed licitus, modo iustum intercedat pretium pro ratione periculi, & adsint hæ quinque conditiones. 1. vt sit æqualitas inter pretium datum assecuranti, & obligationem, quam in se suscipit. 2. vt qui petit assecuratorem, non cogat alterum ad contractum assecurationis secum ineūdum, alioquin imponeret obligationem pretio ęstimabilem, ad quam assecurator non tenetur.

3 Vt assecurator ab eo, qui petit assecurationē, admoneatur de veris periculis, quibus subiacet res assecurāda. 4. vt res, de qua cōtractus assecurationis initur, existat: quare si assecuretur plus merciū quā re ipsa naui sit impositū: assecuratio nō est valida. 5. vt res asseruāda sit periculo exposita, alioquin si assecurator sciat ante cōtractū, rē exempli gratia, peruenisse ad portū, vel ad terminū quò erat deferenda, nihil potest accipere. *ibid.n* 2. *&* 3. Itē qui sciēs nauim perijsse petit assecurationē, inualide cōtrahit. *n.*3.

4 Nō est validus cōtractus assecurationis, quo quis aliquid assecurat fingēs se bona habere, quibus satisfaciat re pereunte, cū reuera nō habeat, nec breui speret se habiturū; quia dol⁹ dat causā huic contractui: propterea assecurator tenetur ad restitutionē damnorū inde prouenientiū: & totius mercedis acceptæ pro assecuratione. At si habet aliqua bona quibus possit, re pereūte, in partē satisfacere, potest eam mercedis partem retinere, quæ respondet bonis quibus satisfecisset re pereūte. *tom.*2. *pag.* 706. *n.*4

B

BAPTISMVS.

Baptismus quid, & quotuplex.

1 BAPTISMI nomen, si vertatur è Græco, *ablutionē*, sonat, seu *immersionem in aquam*; Baptismus enim alicubi fit, & fie-

fieri poteſt, per immerſionem, ad repræſentandam Chriſti ſepulturam. Dicitur autem *ablutio*, quia Baptiſmus ſordes peccatorum abluit. *tom.1.pag.32.*

2 Quamquã, ſi propriè loquamur, vnus ſit tantũ Baptiſmus, qui eſt Sacramentũ; metaphoricè tamẽ loquendo triplex eſt Baptiſmus, *Flaminis*, *Fluminis*, & *Sanguinis*. Baptiſmus *Flaminis* eſt dolor perfectus de peccatis ob Dei timorem; hic autẽ dolor vocatur Baptiſmus, eo quod Baptiſmi defectum aliquando ſupplet. Baptiſmus *ſanguinis* eſt martyrium, quo peccata omnia delentur etiam ante Baptiſmi ſuſceptionem. Baptiſmus *fluminis* eſt verũ ac propriè dictum Sacramentum quod in aqua confertur. *ibid.*

3 Baptiſmus eſt Sacramentũ, quod in externa corporis ablutione conſiſtit, ſub prẹſcripta verborum forma à Chriſto inſtituta ad regenerationem ſpiritualem, ſeu breuius: Baptiſmus eſt Sacramentum regenerationis in verbo. Fuit inſtitutus quando Chriſtus in Iordane Baptizatus fuit à Ioanne, tunc enim indicata ſint materia baptiſmi, aqua ſcilicet, & forma, nempe inuocatio SS. Trinitatis. *ibid.pag.35.n.1.& 2.*

4 Ille dicitur habere Baptiſmum in voto, qui facit aliquid in quo continetur votum, ſeu propoſitum Baptiſmi ſuſcipiendi; vt contingit, quando is, qui non poteſt actu baptizari, elicit actum contritionis, ſeu amoris Dei ſuper omnia. Idem dicendum de martyrio, in quo Baptiſmi votum continetur. *ibid.pag.36.n.2.*

Baptiſmi Neceſſitas.

5 Baptiſmus eſt neceſſarius neceſſitate medij, in re, vel ſaltẽ in voto. Quia illud eſt neceſſarium: neceſſitate medij ad ſalutẽ, ſine quo ſalus non poteſt obtineri, atqui ſine baptiſmo in re, vel in voto, ſalus obtineri nequit, ergo. Eſt etiã neceſſarius neceſſitate præcepti: quia, qui non aſſumit medium ſibi neceſſarium ad ſalutem, peccat contra Dei præceptum *ibid.num.3.& 4.*

6 Præceptum Baptiſmi obligat adultos, vt, cùm primũ commodè, & dignè poſſunt, baptiſmum ſuſcipiant, nec diu differant. Quare tenentur parentes curare, vt filij, & domeſtici quam primùm baptizentur; nam pueri infantes ſine actuali ſuſceptione Baptiſmi, aut ſine martyrio non ſaluantur, ſi eos morte præoccupari contingat. *ibid.n.5.& 8.*

7 Cathecumenus, quamuis ſit in gratia conſtitutus per actum contri-

contritionis; tenetur tamen ſub peccato mort. ſuſcipere Baptiſmũ, oblata opportunitate. Quia quando datur opportunitas ſuſcipiendi Baptiſmi, non tantum eſt neceſſarius in voto, ſed etiã in re, iuxta illud Ioann.3. *Niſi quis renatus fuerit, &c. ibid n.7.*

8 Si detur caſus, vt aliquis ex ſpeciali priuilegio, in vtero matris iuſtificetur; nihilominus tenetur ſic iuſtificatus ſuſcipere Baptiſmũ, ſi poſſit. Quapropter Apoſtoli, & B. Virgo, quãuis ante Baptiſmi inſtitutionẽ acceperũt gratiã; tamẽ poſt Euãgelij promulgationẽ, tenebantur ſuſcipere Baptiſmũ, vt fierent capaces reliquorũ Sacramentorũ, quorũ ianua eſt Baptiſmus *pag.37.n.9.*

9 Baptiſmi ſuſcipiendi obligatio non ſtatim incepit poſt prędicationem Baptiſmi; ſed tantùm poſt Chriſti paſſionem, reſpectu eorũ, quibus Baptiſmus fuerat promulgatus: quia in Chriſti morte ceſſauit lex vetus, & incepit noua. Generaliter autem, & quoad omnes, incepit poſt ſufficientem Euangelij promulgationem factam per vniuerſum orbem *tom.1.ibid.n.*10.11 *& ſeq.*

10 Poſt Chriſti paſſionem, ante vniuerſalẽ Euangelij promulgationem ijs qui Baptiſmi legẽ ignorabant, potuit, & debuit adhiberi circumciſio, ſeu remedium legis naturæ, nullũ enim aliud remedium poteſt aſſignari: quippe Baptiſmus, cùm non eſſet illis ſufficienter promulgatus, nondum illos obligabat. *ibid. n.*14.

11 Qui nunc exiſtunt in partibus remotis, quò nunquã Euãgelium penetrauit, cum inuincibili ignorantia Baptiſmi ſaluari poſſunt, ſi naturę legem ſeruauerint, nam credere par eſt Deum naturæ legem ſeruantibus daturum lumẽ, & ſpeciale auxilium, quo ad ipſum conuertantur. *ibid.n.*15.

Baptiſmi Materia.

12 Baptiſmi materia eſt duplex, *proxima*, & *remota*. Proximã eſt aqua naturalis, & qui aliã adhibet, grauiter peccat, nec validè baptizat: Quo circa aqua roſacea, ſaliua, ſudor, aqua manãs è vite, & alij liquores artificiales a materia Baptiſmi excludũtur. Aqua aũt maris, pluuię, balnei, etiãſi ex ſulfure, aut cinere defluat; itẽ aqua, quæ fluxit a niue, aut ſale, videtur naturalis, ac proinde idonea ad Baptiſmũ. Glacies verò, niſi prius liquefiat, & diſſoluatur, non eſt materia apta, quia nõ poteſt abluere. *p.38.n.* 1. *& ſeq.*

13 Qui vtitur aqua naturali ita alterata, & mixta cũ alio corpore, ſeu liquore, vt iã nõ ſit apta ad abluendũ, non validè baptizat,

zat. Qui autē vtitur aqua naturali ita alterata, & fœda, vt adhuc simpliciter sit aqua, absque necessitate, grauiter quidem peccat contra reuerentiam Sacramenti; validè tamen baptizat. Porrò, seclusâ necessitate, non licet quamlibet aquam puram, & naturalem adhibere: sed illa est adhibenda, quam Ecclesia præscribit, nempe aqua sacrorum fontium. *tom. 1. ibid. nu. 6. & seq.*

14 In necessitate vti licet materia dubia, an sit aqua naturalis; præstat enim aliquem sic baptizari, quàm omnino non baptizari; at extra necessitatem non licet; quia periculum est, ne fiat Sacramentum irritum, & inualidum. Præter aquam autem, non est ignis ad Baptismum adhibendus. *ibid. n. 9. & seq.*

15 Baptismi materia proxima est ablutio, quæ fit contactus successiuus, quo aqua successiuè contingat corpus: quia homo non potest dici ablutus nisi per cōtactum aquæ successiuum. Sufficit autem ea aquæ quantitas qua pars aliqua corporis ablui possit: quare validus est Baptismus, siue fiat per immersionem, siue per infusionem aquæ; vtraque enim est ablutio: Sacerdos tamen, qui ex officio ministrat Sacramentum Baptismi, Ecclesiæ suæ consuetudinem seruare debet. *pag. 39. num. 13. & seq.*

16 Ad Baptismum non sufficit vna, aut altera aquæ gutta, pręsertim si per corpus non fluat; quia requiritur contactus successiuus, & ea aquæ quantitas, quæ sufficiat ad partem corporis abluendam, ita vt homo verè dici possit ablutus. Neque sufficit, vt aqua contingat vestes, aut aliquid extra carnem, vt si quis corio, vel vtre contectus immergatur; quia non potest dici propriè ablutus. Secus autem, si baptizetur infans natus cum membrana, seu pelle porosa, eaque inuolutus; potest enim aqua penetrare, & peruenire ad carnem infantis. Neque sufficit, vt aqua solos capillos attingat; neque enim capilli sunt pars hominis, solius autem capitis sufficit ablutio, quippe præcipua est hominis pars, qua abluta, dicitur homo ablutus. *to. 1. ibid. n. 19. & seq.*

17 Si solus pes, aut digitus abluatur, non videtur validus Baptismus; quia per illius partis ablutionē non denominatur homo sufficienter ablutus; quanquam in necessitate Baptismus in qualibet corporis parte est administrandus, etiā in solo digito; si tamen infans superuixerit, erit sub conditione baptizandus, si dubitetur, an pars aliqua fuerit sufficienter abluta. *pag. 40. n. 24.*

18 Infans in vtero matris existēs baptizari nequit; cōsequēter sic baptizatus nō potest in cęmeterio sepeliri; qa nō fuit ablutus,

niſi fortè aqua ſic immitti poſſit, vt perueniat ad infantem, eiuſque carnem contingat. *ibid. num. 25.*

19 Validus eſt Baptiſmus, qñ infans incipit mori, & deficiente aqua, qua poſſit ablui, proijcitur in flumen, aut puteum prolata forma Baptiſmi. Quãuis. n. hoc non ſit faciendum; tamen ſi fiat, tenet Baptiſmus; nihil quippe deſideratur neceſſariũ ad Baptiſmum. Denique, per quamlibet ablutionẽ, qua verè dici poſſit corpus ablutum, modò verba ſint ſufficienter prolata, perficitur Baptiſmi Sacramentũ. Quamuis. n. adhiberi ſoleat trina merſio, aut ablutio; poſt primam tñ Baptiſmus ſuum ſortitur effectum, modò forma ſit ſufficienter prolata. Niſi miniſter habeat directam intentionem non conficiendi Sacramentum ante trinã ablutionem; tunc enim non eſt validus Baptiſmus niſi poſt tertiam ablutionem: defectu ſolius intentionis. *ibid. n. 27. & ſeq.*

Baptiſmi Forma.

20 Hæc verba, *Ego te baptizo in nominẽ Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, conficiunt formam Baptiſmi, vt conſtat ex Matth. cap. 28. Exprimenda eſt autem perſona baptizanda; non tamen eſt neceſſarium directè exprimere perſonam miniſtri; quippe Baptiſmus Græcorum (vbi perſona miniſtri baptizantis directè non exprimitur) eſt validus. *tom. 1. pag. 41. n. 1. 2. & 3.*

21 Exprimenda eſt actio, quæ exercetur circa baptizandum; quia in Sacris conſiſtentibus in vſu, exprimitur actio. Item exprimenda eſt vnitas diuinæ eſſentiæ: quamobrem qui diceret: *Ego te baptizo in nominibus Patris, &c.* inualidè baptizaret; immo, ex nonnullorũ ſententia, qui diceret: *Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filij, &c.* nihil conficeret, quia ſic non exprimeretur diuinæ eſſentiæ vnitas. Denique tres perſonæ SS. Trinitatis ſunt exprimendæ; neque ſufficit ad validitatem Baptiſmi hæc forma: *Ego te baptizo in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis*, quia requiritur explicita expreſſio trium perſonarum. *ibid. n. 4. & ſeq.*

22 Obijc. cũ quæſitum eſſet à Nicolao I. quid agendum eſſet de ijs, qui baptizati eſſent à pagano, ſeu infideli: rñdit Pontifex non eſſe rebaptizandos, ſi baptizati eſſent in noĩe SS. Trinitatis, vel tm̃ in nomine Chriſti. Reſp. Pontificem rectè reſpondiſſe non eſſe rebaptizandos, qui baptizati ſunt in noĩe Trinitatis, expreſſis ſcilicet perſonis; aut tãtũ in nomine Chriſti loco Filij: ſic dicen-

dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Chriſti, & Spiritus Sancti.* tom. 1. pag. 42. num. 9.

23 Baptiſmus eſt inualidus quando contingit ſubſtantialis mutatio in verbis; ſecùs ſi mutatio ſit tantùm accidentalis. Grauiter tamen peccat qui vtitur alijs verbis quàm conſuetis, quia in re graui, Eccleſiæ ritum non ſeruat. *ibid. num. 9.*

24 Probabilius eſt eum inualidè baptizare qui dicit, *Ego te baptizo in nomine Genitoris, & Geniti, & Spirati.* Quia Chriſtus videtur inſtituiſſe vt Baptiſmus ſub his nominibus relatiuis *Patris, Filij, Spiritus ſancti* conferatur. Hæc, inquam, ſententia eſt probabilior, & tutior in praxi, ne baptizandus periculo damnationis exponatur per mutationem formæ. *ibid. n. 12.*

25 Validus eſt Baptiſmus adminiſtratus vulgari lingua; neque mortaliter peccat, qui ſic adminiſtrat. Immò expedit, vt quando miniſter non bene nouit exprimere verba Latino ſermone, exprimat vulgari, quia iuſtam habet cauſam ſic faciendi, neque facit contra ritum, aut conſuetudinem Eccleſiæ, cùm ſic vſus obtinuerit. *to. 1. pag. 43. num. 17.*

26 Si puer moriatur nondum finita forma Baptiſmi, inualidus eſt Baptiſmus, neque videtur puer in loco ſacro ſepeliendus; quia non eſt integer ſubſtantialis ſenſus formæ. *ibid. num. 18.*

27 Baptiſmus collatus in nomine B. Virginis, aut Sanctorũ, eſt inualidus, ſi baptizans intendat conferre Baptiſmum in virtute B. Virginis aut Sanctorum. Secùs ſi intendat tantùm baptizare per interceſſionem B. Virginis, aut Sanctorum; tunc enim ſenſus formæ ſubſtantialiter non mutatur. *ibid. n. 19.*

28 Nullus ſeipſum poteſt validè baptizare; quia ſicut nemo poteſt ſeipſum naturaliter generare, ita neque poteſt ſeipſum ſpiritualiter regenerare per Baptiſmom; neque ipſe Chriſtus à ſeipſo voluit baptizari: ad hæc ſolùm Euchariſtiæ Sacramentũ poteſt quis ſibi miniſtrare. Duo tamen poſſunt, vrgente neceſſitate, ſe inuicem baptizare. *ibid. num. 20.*

29 Plures vnica aſperſione validè baptizari poſſunt dicendo, *Ego vos baptizo, &c.* modò ſingulos aqua contingat: & tunc dñr eſſe plura Baptiſmata, quia diſtinctio numerica baptiſmatũ petitur à ſubiecto, in quo recipitur Baptiſmus, & quãuis vnica proferatur forma, virtualiter tamen eſt multiplex. *ibid. n. 21. & 22.*

30 Quando duo concurrunt ad baptizandũ vnum, & eundẽ, & alter abluit, alter verò formã profert; vt ſi quis baptizãdus ſit,

nec alius adſit præter duos homines, quorum alter ſit mancus, alter mutus, ſi mutus aſpergat infantem, & mancus proferat formam, non eſt validus baptiſmus: quia forma efficitur falſa: nam proferens verba dicit *Ego te baptizo*, cum reuerà ipſe non baptizet: nec abluat infantem. *ibid. num. 23.*

31 Quandò plures ſimul baptizant infantem, ſi quilibet intendat baptizare independenter ab intentione alterius, validè baptizat modò ſimul perficiat verba; alioquin ille tantum baptizat, qui prior perficit formam, & abſoluit verba. Si verò quilibet intendat baptizare dependenter ab intentione alterius, non baptizat validè. *pag. 44. n. 25.*

32 Baptiſmus collatus alicui, quē miniſter credebat eſſe maſculum, cùm ſit fęmina, aut eſſe filium huius, cum ſit illius, nihilo ſeciùs eſt validus: quia licet miniſter ſpeculatiuè erret, non tamen errat practicè, cum dirigat intentionem ſuam in perſonam præſentem. At ſi habeat intentionem baptizandi tantum hunc v. g. qui eſt filius Titij; ſi autem ſit alius, nolit baptizare inualidus erit baptiſmus defectu intentionis: alioquin per errorē perſonæ baptiſmus non fit irritus. Porrò is, qui pro fęmina baptizatus eſt, accepitq. nomen quod fęminis imponi conſueuit, non eſt rebaptizandus, ſed ſolum nomen commutandum in nomen viri, ſi poſteà in virili ætate promineant mēbra virilia, quæ in infantia ita latebant, vt fęmina crederetur. *tom. 1. ibid. 23. n. 26. & ſeq.*

Baptiſmi Miniſter.

33 Miniſter Baptiſmi ex officio eſt Sacerdos, cui ſoli competit ſolemniter baptizare, vnde ſequitur, eum, qui ſolemniter baptizat, cū non ſit Sacerdos, illicitè baptizare, cum ſibi alienū officium vſurpet. In neceſſitate aūt quiuis habens vſum rationis, etiam infidelis, & ethnicus: modò intentionem habeat faciendi quod facit Eccleſia, debitamque formam proferat, & materiam applicet, poteſt, Baptiſmum miniſtrare. *ibid. pag. 45. n. 2. & ſeq.*

34 Qui extra neceſſitate baptizat, cum non ſit Sacerdos, grauiter peccat; quia facit contra prohibitionem Eccleſiæ in re graui. Parochus item, aut alius Sacerdos baptizans ſolemniter infantem alterius parochiæ ſine neceſſitate, abſque licentia Epiſcopi, vel proprij Parochi, peccat; non tamen incurrit excommunicationem, vel irregularitatem; quia hęc pęna nuſpiam inuenitur expreſſa. *tom. 1. ibid num. 9. & 10.*

35 In Baptiſmo, tempore neceſſitatis adminiſtrando, hic ordo ſeruandus eſt, vt præſente viro fęmina non baptizet, nec laicus præſente clerico, nec diaconus præſente Sacerdote, etiamſi ſacerdos vrbanitatis cauſa cedat; huius tamen ordinis peruerſio non eſt peccatum mort. niſi adſit ſacerdos, quo præſente, nemo poteſt ſine peccato mort. baptizare; niſi ignorantia aut neceſſitas (ſacerdote nolente baptizare) excuſet. *ibid.n.11.*

36 In miniſtro Baptiſmi requiritur 1. intentio baptizandi, ſine qua nullus eſt Baptiſmus. 2. vt miniſter adhibeat debitam materiam & formam, illamque ritè applicet. 3. vt ſolemniter baptizās ſit in gratia, alioquin grauiter peccat; qui vero vrgente neceſſitate baptizat ſine ſolemnitate, non peccat grauiter, tametſi peccati mort. ſibi ſit conſcius, aut excommunicatus. *ibid.n.12.*

37 Cùm Baptiſmus imprimat characterem, indelebiliter in anima inhærentem, non poteſt iterari, ſi moraliter conſtet ſemel ritè collatum fuiſſe; in dubio verò an validè collatus fuerit, iterū conferendus eſt ſub conditione, quam non neceſſe eſt exprimi, ſed ſufficit mente retineri. *ibid.n.20.*

38 Patrini officium eſt infantem de ſacro fonte leuare, & pro eo ſolemniter ſpondere, contrahitque obligationem illum inſtruendi de rebus fidei, quando parentes, aut parochus deſunt, qui id præſtent. *ibid.n.18.*

Baptiſmo quis initiandus.

39 Quilibet homo natus, exiſtens in hoc mortali corpore, ſiue infans, ſiue adultus, ſiue vir, ſiue fœmina, eſt Baptiſmi capax. Vnde ſequitur monſtrum ex viro & fœmina genitum, baptizandum eſſe, quia eſt homo. Immo ſi cōſtet habere duplicem animā, vt ſi habeat duo capita, & duo corpora, bis baptizandū eſſe, ſemel in vno quoque capite, aut vnico actu prolata forma in numero multitudinis *Ego vos baptizo.* Sin dubitetur, an cōſtet duplici anima rationali, vt ſi habeat duo capita cum vno pectore, vel duo pectora ſub vno capite, duplex Baptiſmus conferendus eſt, vnus abſolutè in ea parte in qua eſt perfectius caput, aut pectus, alter ſub conditione in alia parte. *to. 1. ibid.n. 2. & ſeq.*

40 In dubio an monſtrum genitum ſit ex viro, & fœmina, vel ex fœmina, & bruto, baptizari poteſt ſub conditione, niſi cōſtet eſſe animal irrationale. Quare ſi naſcatur mōſtrū habēs caput ferinū, & reliqua mēbra humana, & adhibita debita diligentia, ſciri

non potuit, an eſſet homo, an bellua, non poteſt abſolutè baptizari, ſed ad ſummum, ſub conditione; alioquin eſſet periculum conferendi baptiſmum ſubiecto illius incapaci. *pag.417.n.5.*

41 Exiſtens in vtero matris baptizari non poteſt; quia non eſt homo natus, neque renaſci poteſt per Baptiſmum qui nondum eſt corporaliter natus, cum ablui non poſſit. At ſi mater moriatur, & filius in vtero credatur viuere, aperiēda eſt mater, vt infans extrahatur, & baptizetur. Quandiu verò mater viuit, non eſt ſcindenda, etiamſi ob partum moritura ſit. *ibid. n. 9.*

42 Si mulier grauida per ſñiam iudicis damnetur ad mortem differenda eſt executio ſententiæ, donec pepererit: niſi ex illa dilatione damnū immineat reipublicæ, túnc enim poteſt viuentis vterus aperiri, vt infans extrahatur, & baptizetur. *ibid. n. 10.*

43 Baptiſmus collatus infanti abſque parentum conſenſu, validus eſt; quia ad valorem baptiſmi requiritur tantum materia, forma, & intentio miniſtri. *ibid num. 11.*

44 Si filius habeat vſum rationis, & petat Baptiſmum, etiam inuitis parentibus baptizandus eſt, quia in ijs, quæ ad ſalutem animæ ſpectant, eſt ſui iuris; quare poteſt etiam parentibus infidelibus ſubtrahi ad vitandum periculum peruerſionis. Sin dubitetur, an vſu rationis polleat, eſt etiam baptizandus; quia in dubio indicandum eſt in fauorem fidei, præſertim ſi iam compleuit ſeptennium; illa enim ætas præſumitur capax rationis. At ſeptennio nondum completo, non eſt inuitis parentibus baptizandus. Filij autem infidelium non baptizatorum, carentes vſu rationis non poſſunt inuitis parentibus baptizari. *tom. 1. ibid. n. 12.*

45 Filij infidelium baptizatorum, vt hæreticorum, aut aliorum apoſtatarum à fide, poſſunt inuitis parentibus baptizari; quia ipſi parentes ſunt Eccleſiæ ſubditi. *ibid.*

46 Filij infidelium etiam non baptizatorum quando verſantur in euidenti mortis periculo, poſſunt inuitis parentibus baptizari; quia tunc ceſſat periculum ſubuerſionis. Infans autem ex vno ſaltem parente Chriſtiano natus, baptizandus eſt etiam inuitis parentibus; quia hic ex vi ſuæ originis ſubditus eſt Eccleſiæ, & inuitari, ac ſequi debet parentem Chriſtianum. *ibid.*

47 Filij infidelium qui nō ſunt ſerui, ſed tm̄ tributarij, & vaſſalli Principum Chriſtianorum; cuiuſmodi ſunt Iudæi commorantes, ex conceſſione Principū, in aliquibus ciuitatibus, nō poſſunt inuitis parentibus baptizari, quia hmōi parentes, cum non

ſint ſerui, ius in filios nō amittunt. Filij verò ſeruorū poſſunt de conſenſu dominorū, inuitis parentibus baptizari: quia Dñi ius habent in parentes, & filios, ita vt ijs vti poſſint, in quem vo'ue-rint rōnabilem vſum non repugnantem legi naturali; neque imminet periculum peruerſionis, facta ſeparatione de dñorū conſenſu. Porrò nomine ſeruorum intelliguntur illi, qui emuntur à veris dñis, aut iuſto bello capiuntur, fiuntque ſerui iure belli. *ibi.*

48 Poſſunt domini parentibus, aut alijs vendere ſeruos nondum baptizatos, accepta pecunia, aut facta permutatione cum Chriſtianis captiuis; quia tenetur tm̄ ex charitate illos baptizare; ſed charitas non obligat cum tanto incommodo, niſi.n. redderent filios parentibus, magnum ſubirent incommodum in ijs alendis, & educandis; & niſi parentes infideles ſpē habent redimendi filios captiuos magis ſæuirent in Chr̄ianos. *pag.48.n.14.*

49 In adulto baptizando requiritur ſaltē triplex diſpoſitio. 1. eſt intentio actualis, aut virtualis ſuſcipiendi Baptiſmum 2. eſt fides ſupernaturalis. 3. eſt attritio; non tamen eſt neceſſaria confeſſio Sacramentalis ante Baptiſmum, cum ipſe ſit ianua omniū ſacramentorum; neque ipſis poſt Baptiſmum imponenda eſt aliqua ſatisfactio; quia per Baptiſmū remittitur culpa, & pęna. Notandum autem eum, qui ſuſcipit Baptiſmum abſque attritione, & fide, ſuſcipere quidem Baptiſmum quoad characterem; ſed non quoad gratiam, & remiſſionem pœnæ; qui autem ſuſcipit abſque intentione, ne quoad characterem quidem ſuſcipere Baptiſmum. *tom 1.pag.49.n.15.24.25.& ſeq.*

50 Validus eſt Baptiſmus collatus dormienti, ſi Baptiſmū petit ante ſomnum, habet enim intentionē habitualem. Idem dicēdum de furioſo, qui dum haberet lucida rōnis interualla, petijt Baptiſmum. Tamen qñ quis incidit in amentiam, ſi ſpes ſit reſipiſcentiæ, expectandum eſt, vt ad ſe redeat; ſublata verò ſpe reſipiſcentiæ baptizādus eſt. Item validus eſt Baptiſmus collatus ei, qui per metum grauē illum ſuſcepit cū intentione ſuſcipiendi: quia metus non tollit voluntarium ſimpliciter. *ibid.n.19 & ſeq.*

51 Fieri poteſt, vt quis ſuſcipiat verum Baptiſmum, & characterem, etiamſi non habeat fidem infuſam, ac proinde non recipiat gratiam: vt ſi quis ab hæretico inſtructus, habeat intentionem ſuſcipiendi id, quod fuit inſtitutum à Chriſto, quidquid illud ſit; hic enim validè ſuſcipit Baptiſmum, ſed non recipit gratiam, quia non habet fidem. *ibid, n.24.*

52 Tres sunt pręcipui effectus Baptismi. 1. est grã habitualis 2. remissio totius pęnæ. 3. character. Igitur Baptismus cõfert gratiã cum reliquis virtutibus, & donis, quæ gratiam cõsequuntur, modò suscipiens non ponat obicem: Gratiam aũt cõfert pueris quidem æqualem, adultis verò inæqualem, iuxta cuiusq. dispositionem. Porrò hæc gratia remittit peccatũ originale, & actualia omnia ante Baptismũ commissa. Peccata verò cõmissa in susceptione Baptismi, aut post Baptismũ, non delentur per Baptismũ, sed Sacramento Pęnitentiæ sunt subijcienda. *to. 1. p. 50. n. 1. & seq.*

53 Per Sacramentum Baptismi remittitur etiam omnis pœna peccatis debita; vnde baptizatis nulla iniungitur pęnitentia. Non auferuntur tamen pęnalitates in hac vita, cuiusmodi sunt concupiscentia inordinata, ægritudines, mors, &c. quanquam Baptismus habet etiam virtutem eas auferendi, & re ipsa auferet à iustis in resurrectione. *ibid. n. 5. & seq.*

54 Baptismus imprimit characterem in anima indelebilem, propter quem nõ potest iterari; quia sicut homo non potest bis nasci, ita nec bis renasci per Baptismum. In dubio tamen potest iterari sub conditione. Infans inter Christianos expositus, regulariter loquendo, præsumendus est baptizatus *pag. 51. n. 9. & seq.*

55 Præter effectus cõmemoratos Baptismi, sunt alij nonnulli secundarij, vt sanitas. quã Baptismus aliquando confert, vt dr̃ de lepra Constantini Imperatoris; ablatio irregularitatis ex delicto, & obligatio seruandi Ecclesiæ præcepta. *to. 1. ibid. n. 12.*

56 Baptismus cum fictione susceptus, recedente fictione, suum effectum producit: cùm enim proprium Baptismi sit regenerare per remissionem peccati orig. & nullo alio Sacramento id fieri possit, necesse est sublata fictione, hunc effectum per Baptismum conferri. Hæc autem fictio si fuit sine peccato, vt si suscipiens Baptismum, nesciuit se debita dispositione carere, tollitur per actum fidei, & attritionis; si verò fuit cum peccato, quia scilicet suscipiens sciebat se non habere debitũ dolorem, requiritur contritio, vel Sacramentum Pęnitentiæ ad eam fictionem tollendam, & effectum Baptismi recipiendum. *ibid. n. 13. & 14.*

57 Peccata ante Baptismum commissa non sunt in confessione aperienda; quia per Baptismum sufficienter delentur. Suscipiens autem Baptismum cum peccati venialis complacentia, recipit quidem gratiam, & remissionem aliorum peccatorum; non tamen illius venialis. *ibid. num. 15. & 16.*

58 Ritus Baptismi, quamuis accidentales, omitti non possunt absque peccato, ex suo genere mortali, nisi paruitas materiæ excuset. Quare grauiter peccat in aqua non benedicta, vel cũ crismate alterius anni, absque necessitate baptizans. Porrò quando quis fuit domi baptizatus sine cæremonijs supplendæ sunt à Parocho in Ecclesia. *ibid. num. 18. & seq.*

Beguini, seu Bizochi.

1 IN Extrauag. *Sancta Romana*. Ioannis XXII. *de religiosis domibus.* fertur excommunicatio contra eos qui fictam Fratricellorum, Bizochorum, seu Beguinorum religionem profitentur, & contra Prælatos, qui eos sine Summi Pontif. facultate admittunt. *disp. 2. quæst. 1 punct. 8. pag. 336. tom. 3.*

2 Nouum habitum & nouam religionem hoc tempore assumens, seu nouum vitæ genus sine Summi Pontif. auctoritate instituens, huic excommunicationi non subijcitur: quia lex pœnalis vltra suos terminos non est extendenda; grauiter tamen peccaret, & grauibus pœnis afficiendus esset. *ibid. n. 2. to. 3.*

Beguinæ.

1 IN Clement. 1. *de religiosis domibus.* excommunicantur quędam feminę statum Beguinarũ assumentes, aut in eo perseuerantes. Beguinæ autem fuerunt quædam mulieres, quę nullam regulam approbatam profitebantur, habitum tamen deferebant peculiarem, & quibusdam religiosis adhærebant; de Trinitate, & diuina essentia disputabant, prædicabant, & multas opiniones fidei contrarias inducebant. *disp. 2. quæst. 4. punct. 8. pag. 337. to. 3.*

2 Eadem excommunicatio extenditur ad religiosos qui præfatas Beguinas admittunt, ipsis consilium, auxilium, vel fauorem præbent. *ibid.*

3 Non sunt damnandæ Tertiariæ S. Francisci, S. Dominici, aut Vrsulinæ, vel similes aliæ, quæ sub regula tolerata viuunt, & continentiæ votum emittunt; Immo gaudent priuilegijs ordinis, cuius habitum susceperunt, & ab ordinarij iurisdictione sunt exemptæ, etiamsi in proprijs domibus, vel seorsim habitent: sic enim declarauit sacra Cardinalium Congregatio. *ibid. n. 3.*

4 Fœminæ, quæ sine vlla regula in suis domibus, aut parentũ, obse-

obſequio Dei ſe mancipant, nullam pœnam incurrunt; hoc enim ipſis permittitur in præfata Clementina. *ibid.n.4.tom.3.*

Bellum.

1 BEllum eſt conflictus armorum, ſeu profeſſio nocendi parti contrariæ, vi, & armis. Duplex eſt, vnũ *offenſiuum*, quod etiam *vindicatiuum* appellatur; alterum *defenſiuum*, quo quis ſe tuetur contra aggreſſorem. *tom.2.pag.558.nu.1.*

2 Licitum eſt bellum apud Chriſtianos; quia iure naturæ licet iniurias propulſare, quod ſine bello interdum fieri nequit. Vt autem ſit licitum bellum offenſiuum, tres conditiones requirũtur. 1. eſt auctoritas indicentis, quæ eſt penès Principem, aut Magiſtratum, aut Senatum, qui in ſua iuriſdictione non agnoſcit ſuperiorem. 2. eſt recta intentio, quæ tunc eſt recta, cum bellum ſuſcipitur ob bonum commune: tamen deficiente hac conditione, bellum poteſt eſſe iuſtum. 3. eſt iuſta cauſa; dicitur autem *iuſta*, quãdo bellum ſuſcipitur ad iuſtè impediendam, aut vindicandam, aut compenſandam iniuriam. *ibid.nu.2.& ſeq.*

3 Ante diligentem inquiſitionem an cauſa ſit iuſta, nõ poteſt bellum indici, immò neque poſt inquiſitionẽ, manente adhuc dubio: nam in dubio melior eſt conditio poſſidentis. At quando res à neutra parte poſſidetur, vt quando oritur controuerſia, quiſnã, mortuo Rege, debeat ſuccedere, & dubitatur cuinam de iure contingat regnum, neutra pars poteſt arma capere ad occupandum totum regnum; ſed tantum ad partem æqualem, vel inæqualem, pro ratione dubij ex vtraque parte. *to.2.pag.467.nu.8.*

4 Poſita iuſta causâ non licet Bellum indicere, niſi priùs petita ab aduerſario condigna ſatisfactione, qua oblata, non licet indicere. Debet etiam bellum ex charitate intermitti, ſi ex eo ſecutura ſunt ſcandala, & damna Reip. grauiſſima; minus enim damnum poſthabendum eſt maiori. *ibid.num.9.*

5 Milites non tenentur examinare, an bellum ſit iuſtum, ſi ſint ſubditi, aut ſtipendiarij Principis bellum indicentis; ſufficit eos ſcire cauſam belli non eſſe iniuſtam: nam in dubio præſumẽdum eſt in fauorem Principis. Qui verò non ſunt ſubditi, nec ſtipendiarij, non poſſunt ad bellum accedere cum dubio de iuſtitia belli. At ſi adhibita debita diligentia, dubium illud deponant, & ſibi perſuadeant bellum eſſe iuſtum, poſſunt ſua nomina huic militiæ dare. *pag.559.nu.10.*

6 Quan-

6 Quamuis a parte rei ius competat vni soli; fieri tamen potest, vt bellum ex vtraque parte sit iustum, si vtraque habeat opinionem probabilem aut altera pars laboret ignorantia inuincibili, aut vtraque stet in iudicio prudentum iudicantium causā belli indicendi esse iustam. *ibid. num. 11.*

7 Iusta causa interueniente licet bellū inferre infidelibus, qui sunt subditi Principibus Christianis de iure, & de facto; consequenter possunt a Principibus priuari bonis, aut vita, propter delicta, vel ob commune bonum. Item potest bellum indici infidelibus occupantibus terras Christianorū; neque tenentur ad restitutionem, qui illorum, v.g. Turcarum, bona capiunt, obtenta a Principibus generali facultate. Infidelibus verò, qui neque de iure, neq. de facto sunt subiecti vlli Principi Christiano, non licet bellum inferre, nec eos priuare bonis, nisi Euangelij prædicationem impediant, aut Christianis iniuriam inferant, aut, ferarum more, humanis carnibus vescantur *tom. 2. ibid. nu. 12.*

8 Licitè fit in bello quicquid fit vel ad rem ablatam recuperādam, vel ad compensationem faciendam, vel ad vindictā sumendam pro ratione iniuriæ, vel ad pacem componendam, & stabiliendam. Sic vti licet stratagematis, dolis, & insidijs, inferre damnum hostibus, adhibitis conditionibus requisitis. At milites tenētur ad restitutionem damni illati contra expressam, vel tacitam superioris prohibitionem; censetur enim iniustè illatū, nisi superior id prohibuerit tantùm ad seruandam disciplinam militarē; in hoc enim casu damnum illatum, non est per se contra voluntatem superioris, sed tantum per accidens. *ibid. n. 14. & seq.*

9 In pugna, aut post pugnā non licet occidere eos, quos constat esse innocentes, iuxta illud Exod. 23. *Insontem, & iustum non occides*, cuiusmodi sunt infantes, mulieres, clerici, religiosi, legati, oratores, mercatores transeuntes, &c. nisi occidantur præter intentionem. Licet tamen spoliare innocentes bonis, vt nauibus, frumento, equis, &c. ne hostes adiuuent. *pag. 560. n. 17.*

10 Clerici, & Ecclesiæ, propter immunitatem, qua gaudent, non possunt tempore belli spoliari, aut diripi, nisi forte per accidens, si victoria non possit aliter obtineri, in quo casu possent hostes ab Ecclesia extrahi, vel in ea occidi; aut ipsa etiam Ecclesia incendi. Non tamen potest Ecclesia more castri muniri ad oppugnandos hostes; ad defensionem verò Ecclesiasticorum, & laicorum innocentum, muniri nulla religio vetat. *ibid. n. 18.*

11 In

11 In grauissimis causis possunt aliquando dari vrbes militibus in prædam. Non tamen licet pro exiguo damno, inferre dānum longè excedens. Hostes iniustè pugnantes possunt aliquando partâ victoriâ affici pœnis. Obsidens innocentes, etiamsi ij, a quibus missi sunt, fidem datam non seruauerint, occidi non possunt. Christiani, & eorum filij non possunt in seruitutem redigi; Apostatæ a fide possunt; eorum tamen filij, si sint baptizati, non possunt. *ibid. nu. 20. & 21.*

12 Res mobiles, iusto bello captę, acquiruntur militibus, iure belli; si sint hostium. At si sint ereptæ è manibus Turcarum, aut piratarum, qui eas abstulerant Christianis, restituendę sunt prioribus dominis; neque enim piratę acquisierant illarum dominiū, detracta æstimatione laboris, & industriæ positæ in ijs recuperandis. *to. 2. ibid. n. 22. & 23.*

13 Hostes, qui se dediderunt, si sunt innocentes, occidi non possunt. Secùs si nocentes; nisi se dediderint cum hac conditione, *ne læderentur.* Iusto bello capti, possūt fugere ad suos; modò nō iurauerint se non arrepturos fugam; nec posteà recidunt in seruitutem, si tempore pacis redeant ad hostes ob negotiationem, vel aliam causam. At serui emptitij peccant fugiendo, quia priuant dominos re sua. *pag. 561. n. 25. & 26.*

14 Peccāt mortaliter duces, qui bello repræsentat plures personas, vt plura stipendia accipiant. Item qui concedūt officia famulis, aut suis familiaribus, illisque minuūt stipendia, vt sibi reliquum retineant. Item grauiter peccant milites grauando rusticos, eòsque compellendo ad ea, ad quæ non tenentur, neque per hoc excusantur, quòd duces non soluant stipendia; milites enim alendi sunt de publico: Extrema tamen necessitas excusat, & tunc Princeps tenetur rusticis damnum compensare. *ibid. n. 27.*

15 Clericis minorum Ordinum licet pugnare in bello propria manu: clericis verò, qui sacris Ordinibus sunt insigniti, prohibitum est iure Ecclesiastico; possunt tamen hortari ad pugnā. Possunt etiam pugnare ad defensionem sui, vel sociorum, quando mors aliter vitari nequit. *ibid. nu. 29.*

16 Tempore induciarum, & die festo abstinendum est a pręlio, nisi necessitas vrgeat. Tamen quia bellū non videtur opus seruile, cum ab ipsis etiā Principibus exerceatur, multi censent pugnare in die festo etiam absque necessitate, vel Reip. vtilitate, nō esse peccatum saltem mortale, modò Missa audiatur. *ibid. n. 30.*

BENEFICIVM, BENEFICIARIVS.

Fructuum beneficij dominium, & dispositio.

1 BEneficiariorũ bona sunt aut patrimonialia, aut quasi patrimonialia, aut merè Ecclesiastica. Beneficiari⁹ dominiũ habet absolutũ bonorũ patrimonialiũ, & quasi patrimonialiũ, nec-nõ fructuũ, & prouẽtuum beneficij; licet enim nõ habeat dominiũ beneficij, est tamen vsufructuarius. *tom 1 pag. 873 n 1 & seq.*

2 Fructus, & prouentus beneficij alij sunt necessarij ad congruã sustentationem, alij superflui. Necessarios potest beneficiarius dispẽsare ad libitum, sicut potest bona patrimonialia, neque tenetur illos in pia opera erogare magis quã bona patrimonialia, aut quasi patrimonialia: hi enim fructus dantur tanquã merces, & stipendium laboris exhibiti. *tom. 1. ibid. num. 21.*

3 Fructus beneficij, qui ad congruã sustentationẽ necessarij non sunt, sed superflui, in pios vsus erogandi sũt; sic enim decernit Conc. Trid. sess. 25. cap. 1. quia sunt patrimoniũ Christi, pauperibus distribuendum. Pauperũ autẽ nomine intelligendi sunt non tantũ ij, qui ostiatim stipem mendicant, verùm etiam qui vitam ex suo patrimonio commodè, & honestè iuxta sui status cõditionẽ sustentare non possunt; intelligũtur etiam animę in Purgat existentes, ipsæ enim ope nostra indigent. *pag. 874. num. 2. 3.*

4 Pro congrua beneficiarij sustentatione ea pars fructuum constituenda est, quæ ad beneficiarij, ipsiusque familiæ sustentationem necessaria iudicatur habita ratione scientiæ, & literaturæ, nobilitatis, aut dignitatis, quam obtinet, aut loci, in quo beneficium habet: cùm enim non sit par omnium conditio, æquum non est, vt eadem portio omnibus assignetur. *pag. 875. num. 7.*

5 Qui fructus beneficij suę sustẽtationi superfluos in profana opera expẽdit v. g. ad ditãdos amicos, vel consanguineos, equos & canes alẽdos grauiter peccat: est enim graue peccatũ Christi patrimoniũ in profanos vsus profundere. Potest tamẽ parentibus, & consanguineis indigẽtibus largiri titulo paupertatis, sororem, vel neptem dotare, fratrẽ, nepotem, aut cognatũ in studijs alere, &c. hæc enim inter pia opera numerantur. Licet etiã aliquos beneficij fructus in ludos, & honestas, ac moderatas animi recreationes insumere, spectata clericali conditione. Item potest beneficiarius ex fructibus beneficij alere filios nõ tantũ legitimos,

gitimos, sed etiam spurios, moderatam, & rationabilem dotem filiæ spuriæ tradere, &c. si non possit aliunde illis prospicire. *to. 1. ibid. num. 9. & seq.*

6 Beneficiarius potest distributiones pro suo arbitratu impẽdere; quia est illarum dominus, & distributiones dantur ob ministerium personale, tanquã stipendium laboris, consequẽter sunt bona quasi patrimonialia, quorũ beneficiarius est absolutus dominus; vnde patet quid sit discriminis inter fructus beneficij, & distributiones. Item cappellanus potest ad libitum expẽdere acquisita pro celebratione Missarum, confessionibus audiendis, concionibus habendis, & id genus alijs functionibus; hæc enim non sunt bona beneficij, sed quasi patrimonialia; & fructus propriæ industriæ. *tom. 1. pag. 876. num. 18. 19.*

7 Beneficiarius non potest ad libitum insumere bona, quę ipse emit ex pecunijs Ecclesiæ, aut nomine Ecclesiæ; sunt enim bona Ecclesiæ quorum dominium non habet, & eiusmodi bona ex pecunijs, & fructibus beneficij empta addicuntur Cameræ, & fisco Apostolico; ergo non fiunt bona quasi patrimonialia ipsius beneficiarij. *pag. 877. num. 20. 21.*

8 Clericus qui beneficium in perpetuam commendam accepit, potest de fructibus illius disponere ea solùm ratione, qua beneficiarius. Qui autem beneficium accepit in commẽdam temporalem, licèt fructus sibi assignatos possit suo arbitratu expendere; reliquos tamen non potest distrahere, quia est illorum dũtaxat procurator. *ibid. num. 22.*

9 Religiosi habentes beneficia Ecclesiastica, v. g. Abbatiam, Prioratũ, Commendam, &c. nõ possunt ad libitum de fructibus disponere, excepta ea parte, quam parciùs viuẽdo sibi subtraxerunt: religiosi enim non sunt domini fructuũ, sed administratores. At milites Cõmendatarij, vt sunt Equites S. Iacobi, Calatrauæ, Alcantarę, &c. peccant quidem fructus suarum commẽdarũ profanè insumendo; hoc tamen peccatum non videtur excedere grauitatẽ culpę venialis, nisi fortè ratione praui finis: quia hi pro uẽtus non sunt bona simpliciter Ecclesiastica, dantur enim titulo sęculari, nẽpe militari. Secus sentiendum de Equitibus Melitensibus, seu cõmendatarij S. Ioannis Bapt. sunt enim verè religiosi: non possunt igitur de redditibus commendarum quod congruæ suæ sostentationi superest, in vsus inutiles expendere; cum enim dentur cũ onere officij recitandi, dantur titulo spirituali, sũtque

red-

redditus Ecclesiastici . De alijs verò pecunijs, & lucris aliundè perceptis, possunt liberè inter viuos disponere; habeat enim illorum dominium; de illis tamen, ob votum paupertatis, testari non possunt *tom. 1. ibid. & pag. 878. n. 24. & 25.*

10 Licet beneficiarius, de iure cōmuni antiquò nō possit de fructibus beneficij testari, & disponere ad causas profanas ex priuilegio tamē, vel consuetudine multis in locis recepta id potest. Igitur beneficiarius, attentā loci consuetudine, in quo non est vsus spoliorum, potest beneficij fructus consanguineis testamēto relinquere; immo ipsi consanguinei beneficiario decedenti ab intestato, possunt in huiusmodi bonis succedere; quia illorum dominium beneficiarius habeat. *tom. 1. pag 878. n. 2. & 3.*

11 De bonis autē patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus & de fructibus beneficij ad congruā sustentationē necessarijs beneficiarius potest licitè, & validè testari, vbi cōsuetudo obtinuit, vt beneficiarij testētur: at de fructibus superfluis nō itē. *ibid. n. 4.*

12 Hæres, qui beneficiario testato, vel intestato decedēti succedit; in eam fructuum partem succedit, quæ beneficiario vsque ad mortē competebat: beneficiarius autē ius habebat ad eos fructus, qui vsque ad tempus mortis à solo separati erāt, licet forte nondum reconditi, nec in horreū translati essent, iuxta decisionē Rotę; fructus autem pendentes, nec dum a solo separatos nō dubiū est ad successores in beneficio pertinere. At si sermo sit de bonis locatis pro certa pēsione singulis annis soluenda; vel pēsio exigitur pro vsu rei; vel pro fructibus. Si exigitur pro vsu rei v.g. pro locatione domus, hęres habet ius ad ratā tēporis, quo prędecessor vixit, durante locationis cōtractu. Sin exigitur pro fructibus, titulo simplicis locationis; hęredi cōpetit ius in fruct⁹, qui à solo separati erāt eo tēpore quo beneficiarius decessit; ideoq; illi debetur pensio, quæ hisce fructibus respōdet. *t. 1. p. 879. n. 6. & 8.*

13 Beneficiarius qui fructus beneficij sibi superfluos in profanos vsus expendit, non tenetur ad restitutionem; quia est illorum dominus: neque is, qui huiusmodi fructus a beneficiario accepit. Adde excusari hæredē a culpa, qui capit fructus, seu bona beneficiarij cui ex testamento, seu ab intestato succedit; nā obligatio expendendi illos fructus in pios vsus est personalis, pertinens ad solum testatorem; ergo hæres non peccat illos capiēdo, licèt peccauerit beneficiarium inducendo ad testandum de fructibus superfluis ad profanas causas. *tom. 1. pag. 756. n. 1.*

Beneficiariorum Residentia.

14 Residentia est persistẽtia in loco, in quo quis habet beneficiũ. Vnde patet discrimen inter absentiam a choro, & non residentiam: nam ille dicitur non residere, qui non habitat in loco, vbi est Ecclesia, in qua possidet beneficiũ; ille verò dicitur abesse a choro, qui licet in eodem oppido versetur, diuinis tamen officijs non interest, nec inseruit. *tom. 1. pag. 881. n. 1.*

15 Parochus, qui a parœciæ terminis adeo distat, vt facilis ad ipsum aditus non pateat, non dicitur residere. Secus si ad eũ locum diuertat, quò facilis sit accessus parochianis, vt in spirituali necessitate ad illum recurrant. Satius tamen est, Parochũ prope Ecclesiam habitare, iuxta declarationẽ Sacræ Congregationis. Potest tamen Parochus recreationis, vel negotiorũ causa, extra parœciæ ambitum se conferre, statim reuersurus. *ibid. n. 2. & seq.*

16 Omnes, & singuli beneficiarij qui onus per se ipsos in loco beneficij exercere debent, ad residentiam obligantur, vt Parochi, & Canonici. Habentes autem præstimonia, aliaque simplicia beneficia, residere non tenentur. *ibid. n. 1.*

17 Parochus qui intra parœciæ ambitũ commoratur quidem, sed Parochi munus non exercet, non satisfacit præcepto residẽdi; quia perinde est ac si non resideret; consequenter ad restitutionem fructuum eo tempore perceptorum obligatur. Qui verò per alium exercet, regulariter loquendo, non satisfacit suæ obligationi; quia munus administrandi sacramẽta Parocho, quoad fieri potest, personaliter incumbit; potest tamen aliquando vti opera alterius sacerdotis in confessionibus excipiendis, Eucharistia ad infirmos deferenda, &c. modò subditi non repugnent, nec quidquã detrimenti inde patiantur. *tom. 1. pag. 882. n. 2. & 3.*

18 Habens Ecclesiam parochialem, in qua Vicariũ perpetuũ legitimè institui obtinuit, non tenetur eo viuente residere, modò tota cura animarum trãslata sit in coadiutorem, addita a Parocho administratione; alioquin non est adhuc liber a residentia. Ita declarauit Sacra Cardinalium Congregatio. *ibid. n. 5.*

19 Ille Parochus potest beneficij fructus percipere & retinere, qui ita per Cappellanum deseruit, vt oues nullũ graue detrimẽtũ inde patiantur: modò habitet intra terminos parœciæ; sic enim dicitur residere, & suas oues cibo spirituali nõ fraudat, dũ parochiæ

chiæ munus per alium exercet. *ibidem numero 6.*

20 Beneficiarij curam animarum gerentes, vt Episcopi, & Parochi, residere tenentur iure diuino, naturali, & canonico: vnde grauiter peccant non residendo. Parochus tamen, seu alius curã animarum gerens, qui per bimestere in anno, sine licentia, a sua parochia recedit, non peccat mort. si ex legitima causa, & sine ouium dãno recedat: bimestris enim absentia modica reputatur, & permittitur a Concilio Trident. Nihilominus valida est constitutio Episcopi prohibẽtis Parocho, ne absque licentia, vltra biduum a parochia recedat; quanquam Parochus ob bidui, aut tridui absentiam, excommunicari non potest; est enim res leuior, quàm vt esse possit materia censuræ. *to. 1. pag 883. n. 1. & seq.*

21 Beneficiarij non habentes curam animarum, radicaliter, & quasi principaliter tenentur ex iure Ecclesiastico, in loco beneficij residere, & onus per se ipsos persoluere: secundariò verò ex iure naturali; posita enim institutione recitandi in choro, & persoluendi diuina officia in tali Ecclesia, consurgit naturalis obligatio residendi in loco beneficij, vt suo oneri satisfaciant. Habentes igitur beneficia, quibus annexum est onus persoluendi diuina officia per se ipsos in Ecclesia, tenentur residere: habẽtes verò beneficia simplicia, quæ nullam habent obligationẽ preter onus recitandi priuatim diuinum officium, non tenentur. *to. 1. pag. 884. num. 9. & seq.*

22 Capellanus, cui ex fundatione capellaniç simpliciter impositum est onus celebrandi, non peccat grauiter non residendo; satisfacit enim celebrando per alium; nisi in fundatione caueatur, vt per seipsum celebret; tunc enim nõ potest per alium celebrare, consequenter tenetur in loco beneficij residere, vt oneri satisfaciat *pag 885. num. 13.*

23 Beneficiarius, qui non residet, dũ residere tenetur, præter culpam, fieri potest, vt incurrat aliquam censuram, vel beneficij priuationem, aut aliam pęnam, quam Ordinarius loci, pro qualitate contumaciæ, a non residentibus incurrendam iniunxerit: hanc enim facultatem Episcopis concedit Concilium Trident. *sessione 23. cap. 1.* & præter illas pœnas incurrit priuationem fructuum pro rata absentiæ, ita decernente eodem Concil. *ibidem*, etiam ante vllam iudicis sententiam. Tridentinum enim dicit non residentem non facere fructus suos, nec tuta conscientia illos sibi retinere posse, sed teneri fabricę Ecclesiæ, aut pauperibus

loci illos erogare, alia etiam declaratione non sequuta. Non tenentur tamen ad illam restitutionem nisi vltra bimestre absit. *to. 1. ibid. num. 2. & seq.*

24 Parochus, qui de Episcopi licentia vltra bimestre abest à sua parœcia, facit fructus suos, nec tenetur ad restitutionem, modò idoneum substituat ministrum, qui vices suas gerat; quia carens culpa, carere debet pœna; nulla autem est obligatio restitutionis; hæc enim obligatio consurgit ex violatione iustitiæ, cum damno alterius; at hic nullus patitur damnum, quia hic Parochus per alium præstat, quod per se præstitisset. *to. 1. pag. 887. n. 10.*

25 Abbates, vel Priores, alijve habentes beneficium curatum regulare, sine cura sæcularium, non tenentur ad restitutionē fructuum, si suum munus per alium sufficienter suppleant; quia Cōcilij Trid. decretum ad ipsos non extenditur. Non negandum tamē illos ex præscripto suarū regularū teneri residere. *ibid. n. 14.*

26 Canonicus, qui nō residet, amittit quidem distributiones, quæ respondent oneri assistendi choro; præcisè tamen ob nō residentiam priuationem fructuum nō incurrit. Decretum autem Concilij Trid. *sess. 24. cap. 12.* quo Canonici non residentes priuātur fructibus, est decretum pęnale, quod non obligat ante iudicis sententiam: quamobrem Canonicus, qui diuinis officijs nunquā assistit, neque in loco beneficij residet non tenetur beneficij fructus restituere, nisi legitimi superioris auctoritate per sententiam priuetur; quia decretum Concilij est comminatorium tantum. *to. 1. pag. 888. n. 16.*

27 Legitima causa obtinendæ licentiæ ad non residendū, ad aliquod tempus est quadruplex, Christiana charitas, vrgēs necessitas, debita obedientia, & euidens Ecclesiæ, vel Reip. vtilitas. *Obijc.* residentiam, cum sit de iure diuino, nullam admittere dispēsationem. *Resp.* dispensari posse in ijs, quæ formaliter sunt de iure diuino; radicaliter verò, & fundamentaliter de iure Ecclesiastico, cuiusmodi est residentia. *ibid. n. 1.*

28 Parochus tutus est in conscientia, qui nō residet ob inimicitias cū periculo vitæ, Episcopo consentiente, & substituto alio idoneo; sic enim declarauit Sacra Cardinal. Congregatio. Item qui ob pestem, vel morbum non perpetuum, non potest sine vitæ periculo residere; ob morbum verò perpetuum, aut senectutem non videtur excusandus à residentia; si autem per se ipsum non potest munus suum obire, coadiutorem assumat. *ibid. n. 2. & seq.*

29 Cano-

29 Canonici Ecclesiarũ Cathedralium, vel etiam Collegiatarum saltem insignium, non excusantur a residentia, non obstãte quauis consuetudine etiam immemorabili, vt sacra Cardin. Congregatio censuit. Tamẽ absentes ad dirimẽdas cõtrouersias: vel ad alia opera charitatis; item inseruientes Papæ in vtilitatem Ecclesiæ; item qui absunt causa litis prosequendæ super iuribus, & bonis sui beneficij; item qui ad quinque annos Theologiã, aut ius canonicum in vniuersitatibus audiunt, vel qui publicè Theologiã, vel ius canonicũ docent cum Episcopi facultate, a residentia legitimè excusantur. Porrò licentia obtinenda est in scriptis quoad Prælatos, Parochos, aliosque animarum curam gerentes: sic enim pręscribitur a Triden. *sess. 23. c. 1. to. 1. pag. 889. n. 6. & seq.*

40 Episcopus nõ potest vti opera Parochi in visitanda Ecclesia, aut pro seruitio Ecclesiæ Cathedralis, vel pro secretario, aut in exercendo vicarij foranei exercitio, itavt Parochus excusetur pro eo tempore a residentia (excipe grauem causam, absentiam duorum mensium a Tridentino concessam) sic enim Sacra Card. Congregatio declarauit. *pag. 890. n. 14.*

Bestialitas.

1 Bestialitas est coniunctio carnalis cum re alterius speciei, v.g. cum bruto, vel cũ dæmone comparente in forma bruti, vel hominis, vel fœminæ, ob id dici solet fieri congressu vel cũ dæmone incubo, vel cum dæmone succubo. Quod quidem peccatum cum dæmone commissum, præter malitiam bestialitatis, habet etiam malitiam superstitionis quatenus includit societatem cum dæmone: committitur etiam species aliqua fornicationis, si recipiatur a fęmina semen humanum translatum, a dæmone vnde fętus generari potest. *to. 1. pag. 376. n. 1. & seq.*

2 Peccatũ bestialitatis non habet species diuersas pro diuersis speciebus brutorum, cum quibus habetur congressus; est enim turpitudo eiusdẽ rõnis, cũ sit concubitus cũ re alterius generis, vel speciei. Quare nihil est necesse in cõfessione exprimere speciẽ bruti; sed sufficit dicere, se cõgresũ habuisse cũ bruto. *ibid. n. 4*

3 Hoc peccatum non est eo reseruatũ, quod est affine Sodomiæ, quę est reseruata: quia bestialitas licet sit peccatũ grauius Sodomia; non tamen est Sodomia, cum non fiat cum persona eiusdẽ sexus; reseruatio autem cum sit odiosa, strictè accipiẽda est iuxta proprietatem verborum. *ibid. n. 5.*

Blaſphemia.

1 Blaſphemia eſt verbum contumelioſum, ſeu conuitium quod iacitur in Deum: vel Sanctos. Alia eſt *cordis*, alia *oris*. Alia eſt *ſimplex*, alia *hæreticalis*, quia aliquid aſſeritur fide contrarium, eſtque non tantum blaſphemia, ſed etiam hęreſis, ſi adſit aſſenſus intellectus, cum pertinacia. *Simplex* autem blaſphemia non continet directè falſitatem contra veritatem fidei, ac proinde ad fidei Inquiſitores nō pertinet: at blaſphemia *hæreticalis* Inquiſitoribus, vel Epiſcopis eſt deferenda, ſi blaſphemus non reſipuerit per correctionem, nam ordo Euangelicus poſtulat, vt ante denunciationem præmittatur correctio. *to. 2. pag. 252. nu. 1. & ſeq.*

2 Duobus præcipuè modis blaſphemiæ peccatum committitur. 1. tribuendo aliquid Deo per contumeliam, quod eius bonitati repugnat, vt vocando Deum iniuſtum, crudelem, &c. 2. auferendo aliquid Deo, quod ei conuenit, vt dicendo nullam eſſe prouidentiam. *pag. 253. n. 1.*

3 Blaſphemia committitur a deteſtante diuina, vel maledicēte Deum, vel illi malum imprecante; tribuit enim Deo quod non habet. Item blaſphemus eſt, qui iurat per vitā, vel caput Dei, vel Sanctorum Item qui exprobrat Deo, aut ei tribuit irreuerenter, quæ habet, vt qui iurat per corpus, aut ſanguinem Dei, ex indignatione, vel ira contra Deum, vel contemptu; grauis enim contumelia irrogatur Deo. Secluſa autem ira, aut contemptu in Deum, non committitur blaſphemia iurando per corpus aut ſanguinem Dei, ſed potius iuramentum, quia id non dicitur per modum conuitij in Deum. *ibid. n. 2. & ſeq.*

4 Blaſphemiam committit, qui maledicit creaturis, vt creaturæ Dei ſunt, aut qui blaſphemat res ſacras, vt qui ſpernit Sāctos; aut qui tribuit creaturis, quæ ſunt Dei propria, quaſi non ſit ipſe ſolus Deus. Hoc ſcelere ſe obſtringūt qui fęminas, quas efflictim amant Dei nominibus proprijs audent appellare. Item qui iurant per falſos Deos, cum illis tribuant infallibilem veritatem: ſi illud iuramento ſerio fiat. *ibid. n. 5. & ſeq. n. 7.*

5 Blaſphemus eſt qui dicit ſe velle aliquid facere, etiāſi Deus nolit, vel in deſpectum Dei; nam diuinam omnipotentiam minuit, quaſi Deus impedire non poſſit. Qui verò dicit, *volo hoc facere quamuis ſit peccatum*, non videtur blaſphemiam proferre, non enim cenſetur Deum conuitijs afficere. *ibid. n. 9.*

6 Non

6 Non committit blasphemiã qui dicit, *hoc, ita verum est, sicut est verum Deum esse*, vel, *sicut est verum Euangelium, &c.* quia nihil Deo tribuit per contumeliam, nec illi aliquid aufert; modò tamē proferens non intendat veritatem humanam coæquare diuinæ, sed tantum indicare similitudinem quandam. *pag. 254. n. 13.*

7 Blasphemia opponitur virtuti religionis, ad quã spectat tueri honorē, & laudem Dei; estq. peccatum ex suo genere mortale; potest tñ fieri veniale ex indeliberatione, & inaduertentia, non autem ratione paruitatis materiæ, quia blasphemia nulla est leuis, neque vlla est, quę grauē Deo iniuriã nõ inferat. *ibi. n. 1. & 2.*

8 Qui blasphemat ex habitu, peccat mortaliter, quando aduertit ad prauã illam consuetudinē, illamq. non conatur euellere: quia voluntariè persistit in occasione proxima blasphemãdi. Qui verò blasphemat absque sufficienti aduertētia, nõ cõmittit nouũ peccatũ, sed solum peccauit in causa, quatenus nõ abstulit prauã consuetudinē; quia blasphemia prolata absque aduertētia, nõ est in se volũtaria, vt patet in peccatis, quę per ebrietatē cõmittũtur. Hinc patet nõ esse necesse piuria inaduertēter prolata ex habitu, exprimere in cõfessione, sed sufficere, vt exprimat causa. *ibid. n. 3.*

9 Qui proximũ blasphemat, idest, qui proximo maledicit, non peccat peccato blasphemiæ propriè acceptæ, nisi ei maledicat in ordine ad Deum, quatenus est res Dei; tunc enim committit blasphemiam, quia videtur imprecari malum Deo, in rebus ab eo factis. Qui tamē maledicit proximo sine respectu ad Deum, licet propriè non blasphemet, peccat mortaliter, si ei maledicat cũ desiderio notabilis damni: quia facit contra charitatem proximi: qui verò solum ex passionis impetu imprecatur alicui graue malum, quod tamen nollet euenire, non peccat mort. quia non lędit grauiter charitatem. Hinc excusari possunt parentes, qui ex subito iracundiæ motu, malum filijs imprecantur. *to. 2. ibi. n. 4.*

10 Qui maledicit creaturis irrationabilibus, nõ peccat mort. si maledicat illis secũdum se, & propter ipsas; quia possumus illas occidere absq. peccato: neque tenemur ex præcepto charitatis illas diligere. At qui illis maledicit in ordine ad creaturã rationalē, seu vt sunt bona hominis, mortaliter peccat: modò maledictio non conijciatur ex motiuo licito. Sic excusari potest a mortali, qui filijs mortē imprecatur, ne in futurum peccent. *ibid. n. 5. & 6.*

11 Blasphemia in Deũ, vt sic, nõ differt specie a blasphemia in Sãctos; illis tñ addi potest diuersa specie malitia, pro rõne diuer-

ſarum circumſtātiarum, vt patet in blaſphemia prolata ex odio Dei, cui circumſtantia odij Dei peculiarem addit malitiam; aut in blaſphemia hæreticali prolata cum aſſenſu, & pertinacia, quæ habet hæreſim, & excōicationem adiunctam. *pag. 255 num. 1.*

12 Qualitas blaſphemiæ explicanda eſt in confeſſione ſicut explicanda eſt quantitas damni, & furti: quia hæc non ſolum eſt circumſtantia peccati, ſed aliquid ſpectans ad obiectum, & ad conſtitutionem actus in ſuo eſſe indiuiduali. vnde patet à fortiori explicandum eſſe, an blaſphemia fuerit in Deum, vel in Sanctos, in B. Virginem, an in alios: non tamen neceſſe eſt exprimere Sanctum in quem prolata eſt; quia omnes blaſphemiæ in Sanctos ſunt eiuſdem ſpeciei. *ibid. num. 2.*

Bullæ Cœnæ.

1 DIcitur Bulla à plumbea bulla illi appenſa, in qua SS. Petri, & Pauli capita viſuntur impreſſa, ad differentiam Breuium Apoſtolicorum, quibus plumbum non apponitur, ſed cera, ſignata annulo Piſcatoris. vocatur autem *Bullæ Cœnæ*, quia feria quinta hebdomadæ ſanctioris in qua Chriſtus Dominus cœnam Diſcipulis fecit, editur, & promulgatur coram Summo Pontif. frequenti populo, vno ex Cardinalibus publicationem faciente. *diſp. 1. q. 1. punct. 1 pag. 1. & punct. 3. pag. 4. tom 3.*

2 Reges ſeu Principes etiamſi nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcant, impedire non poſſunt, quin hæc Bulla in ſua ditione publicetur, acceptetur, & obſeruetur; quia ipſi ſubſunt poteſtati ſpirituali Summi Pontif. atque adeo fulminationi cenſurarum, proindeque illarum promulgationem impedire non poſſunt. *ibid. pag. 4.*

3 Finis huius Bullæ eſt triplex. 1. vt fides Catholica pura, atque integra ſeruetur ab omni labe hæreſeos. 2. ne violetur vnio fidelium cum Chriſto. 3. vt inter ipſos fideles ſocietas, & concordia foueatur. *ibid. punct. 4. pag. 5.*

4 Hæc Bulla vim habet, donec alia de nouo edatur, & promulgetur: vnde ſequitur cenſuras in ea contentas dici potius debere latas à iure, quam ab homine, quia habent propriam legis, & conſtitutionis à iure latæ naturam, vt ſcilicet non extinguantur morte conditoris, ſed eo extincto adhuc perſeuerent donec alia Bulla promulgetur. *ibid. punct. 5. pag. 6.*

Bullæ

Bullæ Cœnæ Publicatio.

5 Huius Bullæ publicatio Romæ fieri debet, vbi eſt Curia Summi Pontif. facta autem Romæ publicatione, Bulla obligat etiam vrbē degentes Christi fideles, ita vt omnes contrauenientes in pęnas incurrant in Bulla contentas, niſi inculpabilis ignorantia excuſet, quanquam ignorantia in foro externo non præſumitur, niſi prohibetur. *diſp. 1. quæſt. 22. punct. 6. pag. 175. tom. 3.*

6 Extra Vrbem autem publicanda eſt a Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, locorum Ordinarijs, & Prælatis vbilibet conſtitutis, quoties expedire iudicauerint, non ſolum in Eccleſijs Cathedralibus, ſed in alijs etiam ſuæ iuriſdictioni ſubditis, vel per ſe, vel per alios. Qui autem hanc publicationem omittunt, grauiter peccant; faciunt enim contra præceptum in re graui obligans ſub peccato mort. niſi grauis metus excuſet, aut nullus inde ſperetur fructus. *ibid. pag. 176.*

Bullæ Transumptum.

7 Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, alijque locorum Ordinarij, & Eccleſiarum Prælati, præterea Parochi, alijq. curam animarum habentes, necnon confeſſarij tam regulares, quā ſæculares, tenentur ſub mortali ex vi Bullæ, tranſumptum illius apud ſe habere, ideſt, domi ſuæ, vel in Eccleſia; vnum autem exemplar in ſingulis monaſterijs ſufficit, modò proponatur in loco publico, ad quem pateat omnibus acceſſus. *ibid. punct. 7. pag. 177. tom. 3.*

8 Tranſumptis Bullæ Notarij manu ſubſcriptis, & ſigillo Iudicis ordinarij Rom. Curiæ, vel alterius perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis eadem fides adhibenda eſt, quæ ipſimet originali Summi Pontif. adhiberetur. Qui verò ipſum Bullæ exemplar materiale perfringit, lacerat, inquinat, aut delet per contemptum, aut prauum alium affectum; vel qui ab Eccleſiæ valuis refigit, aut è manibus Sacerdotis Bullam publicare volentis abſtrahit, ne publicetur, peccat mortaliter: Quia id vetitum eſt in Bulla ſub indignatione omnipotentis Dei, & SS. Apoſtolorum Petri, & Pauli; indignatio autem Dei non incurritur, niſi ob grauem culpam. *ibid. pag. 178. tom. 3.*

Bullæ Obſeruatio.

9 Nullus excuſari poteſt ab obſeruatione eorū, quæ in Bulla

præcipiuntur, prætextu cõsuetudinis etiam immemorabilis, vel præscriptionis quamuis longissimæ, aut prætextu priuilegij sub quacunque forma, vel cuiuscumque personæ concessi: quia omnia priuilegia cuicunque concessa, & sub quacumque forma in Bulla reuocantur; quoad ea, solum quæ in Bulla prohibentur; vtile enim per inutile non vitiatur. *ibid. punct. 5. pag. 174.*

CAMBIVM, CAMPSOR.

1 NOMINE cambij intelligitur contractus, quod pecunia pro pecunia permutatur, ad differentiam permutationis propriè dictæ, & aliorum contractuum: nam in permutatione traditur vna res pro alia diuersæ rationis, vt vestis pro equo; in venditione traditur res pro pecunia; in mutuo tradit̃ pecunia præsens cũ dilatione ad soluẽdũ, qđ nõ accidit in cãbio in quo de pręsenti tradit̃ vnũ genus pecunię pro alio. *t. 2. p. 649. n. 1.*

2 Cambium est duplex, alterũ *verum, & reale,* quo vna pecunia reuera cũ alia commutatur; alterum *siccum,* quod non est verum, sed fictum; est. n. mutuum sub imagine cambij realis, vt accidit qñ campsor pecuniam tradit campsario soluendam in eodem loco, in quo eã tradit, confictis litteris ad locum distantẽ, ad quem reuera literæ non mittuntur; aut si mittuntur, nihil operantur, eo quod campsor sciat cãpsarium non habere pecuniã actu, aut potestate in eo loco, ad quem literæ mittuntur. Vocatur aũt cambium *siccum,* quia caret iusto titulo accipiendi lucrum *ibid.*

3 Cambium *reale* est, duplex; *minutum,* quo minora numismata permutantur cum maioribus, aut contra; & *locale,* seu *per literas* quo hic v. g. Lugduni accipitur pecunia, Romæ soluenda; vocatur autem cambium *per literas*, quia mitti solent literæ ad locum vbi pecunia accipienda, vel soluenda est. *ibid.*

4 Cambiũ *siccum,* est illicitũ, & vsurariũ; quia in eo accipitur lucrũ ob mutuũ, nempe ob solam dilationem solutionis, & non ob alium verũ titulium. Cambium *reale minutum* non illicitum, nec vsurariũ; nã multas ob causas põt aliquid exigi supra sortẽ. 1. ratione officij cambiendi, quia campsor permutat pecuniã in fauorem alterius cũ suo labore, & onere. 2. rõne lucri cessantis. 3. propter laborẽ numerandi. 4. propter facilitatem, seu commoditatem vnius monetę in numerãdo, & transferendo. 5. ob antiquita-

quitatem monetæ; pluris n. æſtimatur antiqua moneta, quam noua ob antiquitatem, & materiæ puritatem. *ibid. n. 2. & 3. pag. 649.*

5 Qui ſcienter, vel ex inaduertentia exigit pecuniam adulterinam, nõ poteſt illam expendere, quia vitioſa eſt: neque ex eo; quod quis fuit deceptus, poteſt alios decipere, ſed rei notabiliter vitioſæ tenetur vitium aperire. *tom. 2. pag. 649. n. 4.*

6 Procurator, vel famulus, qui a ſuo domino accepit pecunias aureas, vel argenteas ad ſoluendum creditoribus; vel ad neceſſaria emenda, ſi eas permutet cum vilioribus, aut det ad cambium, poteſt lucrum inde acceptum ſibi retinere, tanquam fructum induſtriæ ſuæ. Vnde patet eum, qui aliena pecunia vtitur ad negotia, vel ad cambia, non teneri domino pecuniæ reſtituere lucrum inde perceptum, quia eſt fructus induſtriæ, concurrente pecunia tanquam inſtrumento, quod ex ſe infœcundum eſt: modò tamen pecuniæ dominus nullum inde damnum patiatur; alioquin tenetur famulus ad reſtitutionem. *pag. 651. n. 5.*

7 Licitum eſt cambium *reale locale*, ſeu *per literas*, quod campſor dat mihi. v. g. centum hìc, recepturus Romæ centum, & aliquid ſupra, ſine exceſſu tamen. Quia quando campſor tradit hìc mihi pecuniam prior vt eam Romæ recipiat, virtualiter meam pecuniam Roma huc transfert, ſine periculis, & expenſis, quod ſanè pretio eſt æſtimabile: ſic enim cãpſarius ſubleuatur onere eam transferendi; & quo maior eſt diſtantia, eo maius ſtipendium exigi poteſt. *tom. 2. ibid. n. 6.*

8 Licitum eſt item cambium *locale reale*: ſeu *per literas*, quod campſor accipit hìc pecuniam cum certo lucro, alibi ſoluẽdam, v. g. accipit hic Lugduni centum, & quinque, vt mihi Romæ ſoluat centum. Quia campſor virtualiter transfert pecuniam meam ad locum, vbi volo eam mihi perſolui, & me ſubleuat onere, & periculo in trãsferenda pecuniã mihi ſubeundo, quod eſt pretio æſtimabile. Vnde colligitur campſorem accipientem hic 100. aureos nummos, vbi pluris æſtimantur, vt totidem mihi ſoluat Romæ, vbi minoris valent, poſſe hoc lucrum quo pluris hic æſtimantur ſibi retinere. *ibid. n. 7.*

9 Non videtur vſurarium, nec illicitum cambium *reale per literas*, cum recãbio, quo literæ mittuntur ad locũ præfixum v. g. Mediolanum; ibiq. ſuum ſortiuntur effectu, deinde Mediolani aliæ literæ conſcribuntur, quibus pecunia Romam recambitur. Quia non eſt mutuum, nec cambium ſiccum, ſed reale, in quo

pecu-

pecunia præſens permutatur cum abſente. *ibid. num. 8.*

10 Ad cambium *reale*, ex conſtitutione Pij V. hæ conditiones requiruntur. 1. vt campſarius litteras ſcribat, quæ mittantur, nec referantur inanes. 2. ne pactum fiat de certo, & determinato intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, ſoluendo à campſario, ſi non ſoluat tempore præſtituto; poteſt tamen exigi, ſi campſarius fuerit in mora, licet non deducatur in pactum. 3. ne campſor protrahat terminum ſolutionis, ob pactum recipiendi lucrum. 4. ne detur ad cambia, niſi pro nundinis proximis, iuxta conſuetudinem, & vſum locorum. 5. ne termini ad ſoluendum longiores ſtatuantur, quàm exigat diſtantia locorum. Cum his conditionibus cambium reale eſt licitum. *pag. 652 num. 9.*

11 Pretium cambij augeri poteſt, vel minui, ob maiorem, vel minorem pecuniæ æſtimationem, quæ oritur ex copia, vel inopia pecuniæ, aut ex multitudine, vel paucitate cambientium. Quia pecuniæ in cambio non conſiderantur, vt pecuniæ, ſed potius vt quædam merces; pretium autem mercium creſcit, aut decreſcit ob multitudinem emptorum, & pecuniæ, & ob raritatem venditorum, aut contrà; ergo æſtimatio pecuniæ in cambijs eodem modo augeri poteſt, aut minui; atque hæc eſt praxis & conſuetudo recepta inter campſores, etiam timoratos, neque facilè damnanda. *tom. 1. pag. 653. num. 15.*

12 Qui tradit pecuniam ad cambium alicui, cui non fidit, poteſt exigere pignus, vel fideiuſſorem pro crediti ſecuritate, modò fructus pignoris computentur in ſortem, ſi pignus ſit frugiferum. *tom. 1. pag. 654. num. 21.*

13 Campſor non poteſt pactum inire cum campſario, vt ſi non ſoluat termino conſtituto, vel in loco præfixo, accipiat eandem pecuniam ad cambia, & recambia, donec perſoluerit ſortem; nam hoc onus eſt nimis graue, niſi certò moraliter conſtaret campſorem tantum lucri percepturum ab alijs, ſi ſolutio ſibi fieret ſtatuto loco, & tempore; tunc enim ratione lucri ceſſantis, huiuſmodi pactum eſſet licitum. *ibid. num. 22.*

14 Campſor, qui bona fide dedit pecuniam Titio ad cambium ſoluendum, v.g. Romæ, ſed poſtea comperit Titium non habere pecuniam actu, vel poteſtate, neque vllum correſpondentē Romæ, non poteſt exigere tm̃ lucri, quantum percepiſſet ſi Titius Romæ ſoluiſſet, ſecluſo tñ lucro ceſſante, vel damno emergente; quia nō poteſt illud exigere vi contractus, cùm non ſit vere con-

contractus, ſed potius deceptio. *ibidem numero 24.*

15 Quando vterque cambientium, reportat ex cambio ęquale commodum, ille, qui præuenitur ab altero, poteſt ab illo lucrũ cambij recipere; v.g. ego egeo pecunia hic Lugduni, quam habeo Mediolani, tu verò Medionali indiges pecunia, quam hic habes Lugduni; ſi ego a te præueniar, poſſum a te aliquid lucri pro cambio recipere. Quia ego ſubeo onus in tui gratiam, pretio æſtimabile, & libero te onere, periculis, & expenſis tranſmittendi pecuniam, quod non eſt minus pretio æſtimabile, quam ſi ego pecunia non indigerem. *ibid.n.25.*

CARDINALIS.

Cardinales in Conclaui.

1 IN cap. *Vbi periculum de elect.* in 6. fertur excommunicatio contra eos, qui Cardinalibus in conclaui exiſtentium litteras, vel nuncium mittunt, vel ſecreto loquuntur. *diſp.2.quæſt. 2. punct.34.pag.211 tom.3.*

2 Hanc excommunicationem non incurrit, qui litteras alicui Cardinali in conclaui exiſtenti ſcripſit, ſed illæ ad Cardinalem non peruenerunt; etiamſi fortè is, qui eas intercepit, eidem Cardinali ſignificauerit quid in ipſis contineretur, quia effectus, ex parte mittentis non eſt conſummatus. *ibid.num.3.*

3 Poſſunt tamen Cardinales in conclaui exiſtentes de conſenſu omnium, admittere aliquem circa ea, quæ pertinẽt ad electionem tunc inſtantem; in quo caſu is, qui accedit cum illis colloquuturus, hanc cenſuram non incurrit. *pag.212.num.9.*

4 Ipſi Cardinales accipientes litteras, vel nuncium, vel colloquentes cum ſecreto loquentibus, nõ ſubijciuntur huic excommunicationi; quia non eſt lata in ipſos Cardinales, accipientes, vel colloquentes; ſed in mittentes, aut ſecreto loquentes. *ibid. pag.211.n.7.tom.3.*

5 Secretò loquens cum famulis Cardinalium in cõclaui exiſtentibus non incidit in hanc cenſuram, niſi illis iniungat, vt illud referant Cardinalibus; tunc enim excommunicatur vt mittens nuncium. *ibid.num.8.*

6 Pręter hanc excommunicationẽ, alia inuenitur in Bulla 63. quæ incipit, *Intelligendis Eccleſiarum Prælatis*, §. *litteras.* in qua

Pius

Pius IV. sub excommunicatione ipso facto incurrenda, & Sedi Apostolicæ reseruata, prohibet literas, aut scripta cuiusuis generis, seu nuncium, vel notam, aut signum, ad eos, qui in conclaui sunt, mittere, seu recipere, aut contra è conclaui ad eos, qui foris erunt. *pag.* 212. vnde patet discrimen inter hanc, & superiorem excommunicationem. *tom.* 3.

Cardinalium violatores.

7 In cap. *fœlicis, de pœnis in* 6. lata fuit excommunicatio cōtra offendentes Cardinales, illos hostiliter insequentes, percutiētes, capientes: necnon contra mandantes, aut ratū habentes huiusmodi delictū, consulentes, fauentes, receptātes, & sciēter defendentes huius criminis reos, *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 7. *pag.* 232. *tom.* 3.

8 Huic excommunicationi subijcitur is, qui præfatas actiones facit in Summum Pontificem; quia is, non est deterioris cōditionis quam Cardinales. *ibid. num.* 5.

9 Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

10 In eodē cap. & in Bulla 93. Pij V. quæ incipit, *Infelicis sæculi*, fertur excommunicatio in eos, qui quouis pacto conspirationē in Cardinalem sciuerint, nisi reuelauerint Sūmo Pontifici, vel Ordinario loci. *ibid punct.* 8. *pag.* 232. Vide titul. *Prælatus*.

Cardinalium bona occupantes.

11 In Concilio Constantiensi *sess.* 41. in decreto, *Omnis ætas* lata fuit excōmunicatio contra violenter occupantes bona electi in Papam, aut Cardinalium electorū, aliorumque in conclaui existentium. Deinde Leo X. extendit hanc excommunicationem ad eos, qui domum alicuius Cardinalis armata manu inuadunt, hostiliter diripiunt, aut aliquem ibi existentem vulnerāt, aut ad huiusmodi delictum mandato, vel consilio cooperantur, aut ratum habent. *disp.* 2. *quæst* 3. *punct.* 9. *pag.* 293. *tom.* 3.

12 Ad hanc excommunicationem incurrendam non satis est vt quis armata manu domū Cardinalis inuadat, nisi etiā aliquid violenter tanquā hostis rapiat. Quia Sūmus Pontif. vtrūque cōiungit. Neque excōmunicationē incurrit, qui titulo lætitiæ Cardinalis in Papā electi diripit; quia id nō facit animo hostili. *ib. n.* 3.

13 Præter excommunicationem Papæ reseruatam, sunt aliæ pœnæ contra delinquentes statutæ, vt exilium, infamia, publicatio bonorum, priuatio beneficiorum, &c. *ibid. num.* 8.

Car-

Cardinales Consistorij secreta reuelantes.

14 Leo X. Bulla 7. quæ incipit, *Supernæ dispositionis arbitrio*, edita in Concilio Lateran. statuit sub pœna excommunicationis latæ sententię ne quis Cardinaliũ vota seu suffragia in cõsistorio data, & quæcũque ibi gesta, aut dicta, quæ in odium, scandalum alicuius redundare possint, scripto, aut verbo, aut quouis alio modo reuelet, & quoties indictum fuerit à Rom. Pontifice super aliqua re silentium *disp. 2. quæst. 7. punct. 2 pag. 330. tom. 3.*

15 Non tãtum Cardinales, sed alij etiam qui audita à Cardinalibus, vel ab alio qui ea à Sũmo Pontifice acceperit, reuelant iniuncta expresse obligatione secreti, in eandem censurã vidétur incidere; nonnulli verò censent solis Cardinalibus eã silentij obligationẽ sub excommunicatione impositam fuisse. *ibid. n. 7.*

16 Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

CENSVRA.

Censura quid, & quotuplex.

1 CEnsura est pęna spiritualis inflicta ab Ecclesiastica potestate priuans hominem baptizatũ vsu aliquorum spiritualium in ordine ad salutem. Triplex est: *Excommunicatio, Suspensio, & interdictum.* Nam irregularitas non est censura, cùm incurri possit absque delicto, *tom. 1. pag. 391. num. 1. & seq.*

2 Censura excõmunicationis, suspensionis, & interdicti alia est *à iure*, alia *ab homine*. Cẽsura *à iure* dicitur ea quæ fertur à legislatore cũ intentione condendi legẽ seu statutũ generale perpetuũ iniuncta transgressoribus pœna censuræ. Censura *ab homine* est ea, quæ fertur à superiore aliquid præcipiẽte, intẽtione ferendi pręceptũ temporale, & transitorium, sub pœna cẽsuræ. Rursus censura alia est *latæ sententię*, quę ipso facto incurritur, absque iudicis sententia; alia est *sententię ferendę*, quę tantum est cõminatoria, neque ipso facto incurritur. Cognosci autẽ potest cẽsura esse latę sentẽtię, quãdo in lege apponũtur istæ particulę, *ipso facto, ipso iure*, aut quãdo addũtur hęc aduerbia. *confestim, statim, illico, &c.* aut quãdo censura fertur per verbũ præsentis tẽporis, aut imperantis modi. Quãdo verò fertur per verbũ futuri

temporis,argumento eſt eſſe tantum ferendæ ſententiæ. In dubio autem an cenſura ſit latæ,an ferendæ ſententiæ,iudicandum eſt eſſe ferendæ tantum ; nam odia ſunt reſtringenda , & in mitiorem partem interpr ætanda. *tom.* 1.*pag.* 392.*n.*5.*&* 6.

Cenſura à quo ferenda.

3 Poteſtas ferendi cenſuras eſt de iure diuino,vtpote ab ipſo Chriſto Eccleſiæ collata Matth. 18. *Quodcumque ligauerit ſuper terram,&c.* Nulla tamē cenſura impoſita eſt a iure diuino:nulla enim legitur pœna,vel priuatio a iure diuino pręſcripta:quippe Matth. 18. vbi dicitur , *ſi Eccleſiam non audierit , ſit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus*, non fertur excommunicatio ; ſed tantū oſtenditur,quam grauiter peccent ij, qui Eccleſię non obediūt quos Chriſtus monet eſſe vitandos,non tanquam excommunicatos, ſed tanquam peccatores. *pag.* 393 .*n.*1.*&* 2.

4 Inferente cenſuras hæ conditiones requirūtur. 1. vt ſit homo viator. 2. vtens ratione. 3. baptizatus. 4. vt non ſit laicus quia laicus non habet iuriſdictionem Eccleſiaſticam. 5. vt non habeat iuriſdictionis vſum impeditum,vt accidit, quando iudex eſt excommunicatus vitandus , aut quando interpoſita fuit legitima appellatio. 6. vt cenſuram nō ferat in cauſa propria : nullus enim poteſt eſſe actor , & iudex . Excipitur caſus defenſionis : poteſt enim per cenſuram vis , & iniuria propulſari ; iuxta illud , *vim vi repellere licet. tom.* 1 .*ibid.n.* 3.*&* 4.

5 Pręter Summum Pontificem,qui ius habet in omnes Chriſtianos,poteſtas ferendi cenſuras competit Epiſcopis, Archiepiſcopis, & Patriarchis reſpectu ſibi ſubditorum. Eandem habet poteſtatem Capitulum Sede vacante,necnon Vicarius Capituli,alijque,quibus ex officio, & ſtatuto Eccleſiæ hæc poteſtas competit,vt ſunt Abbates, Priores Eccleſiarum habentes iuriſdictionem in foro externo,Prælati religionū,vt Prouinciales,& Guardiani:itē Cardinales in Eccleſijs, in quibus quoad forum externum habent iuriſdictionem,Parochus verò hanc poteſtatē non habet , cum careat iuriſdictione in foro externo. Poteſt tamen per conſuetudinem aut præſcriptionem acquirere poteſtatē ferendi vnam aliquam cenſuram in ſuos ſubditos . Item Clericus poteſt ex cōmiſſione ſibi data à legitimo ſuperiore,vel ex cōſuetudine legitimè introducta ferre cenſuras: qui verò nō clericus

licet

licet sit religiosus, non potest, nisi de absoluta Summi Pontificis potestate, validè ferre censuras, defectu iurisdictionis, cuius, de iure ordinario, est incapax: *tom.1.pag.339.num.5.& 6.*

6 Collegium Ecclesiasticum est capax iurisdictionis ad ferēdas censuras; laicum verò, & sæculare est incapax. Illud autem Collegium censetur Ecclesiasticum, in quo sunt plures Ecclesiastici, quàm laici; at si numerus sit, æqualis, probabile est Collegiū censendum esse Ecclesiasticum, quia nobilius trahit ad se minus dignum. *tom.1.pag.394 n.7.*

Censura propter quid ferenda.

7 Cēsura non incurritur nisi ob peccatum aliquod exterius, nam de internis solius Dei est iudicare. Censura autem excommunicationis non incurritur nisi ob peccatum proprium; ob id cautum est ne excommunicatio feratur in communitatem; at censura suspensionis, & intedicti ferri potest ob peccatum alterius; fertur enim in totam communitatem ob delictum alicuius ex illa communitate. *pag.395.n.2.& seq.*

8 Quæres vtrū faciens actum externū sine interno incurrat censurā. v.g. vtrū recitans officium, vel audiens Missam sine vlla attentione incurrat censurā, si quę lata esset contra non recitantes officium, vel nō audientes Missam. *Resp.* affirmatiuè, quando actus internus est de substantia actus externi præcepti, qualis est attētio respectu diuini officij, aut Missæ audiédę. Secus si substātia actus externi possit subsistere absque actu interno; tūc enim non incurritur censura, si omittatur internus; vnde cōmunicās indignè in Paschate, satisfacit præcepto Ecclesię: at audiēs Missā sine attētione non satisfacit, quia Missam non audit. *ibid.n.5.*

9 Non potest ferri grauis censura nisi ob peccatum mortale: quippe pęna debet esse proportionata delicto. Quocirca maior excommunicatio lata ad peccatum veniale est nulla. Non tamē pro quolibet mortali ferenda est grauis censura; sed pro eo tantùm quod alia ratione emendari, aut impediri non potest. *tom.1. ibid.n.6.& seq.*

10 Potest Superior sub censura prohiberę aliquid, quod licèt secundū se sit leue, & indifferens, nihilominus sit graue ob circūstantiam, vel ob finem à superiore intentum; vt quando superior prçcipit clerico, ne arma ferat, aut ne comā alat: hęc enim

licèt

cèt in se spectata sint leuia, tamen ratione status, & scandali siūt grauia. At si superior prohibeat sub excommunicatione proferri verbum otiosum, non incurritur excommunicatio a delinquente; quia hoc peccatum, seu spectetur in se, seu in ordine ad finem, est leue. *pag. 396. n. 8. & 9.*

11 Potest ferri excommunicatio ob rem leuem furto ablatā, si ex eo furto graue damnum alicui sequatur, v. g. ob acum sartori ablatam; non ratione furti, quia nō est materia sufficiens ad peccatum mortale furti, sed ratione damni, quod inde passus est sartor; atque ex hoc capite est peccatū mortale. *ibid n. 10. & 11.*

12 Non incurritur cēsura, nisi effectus, quem legislator prohibet sub censura, sit completus, nisi sub censura principaliter prohibeatur ipsa actio, vel conatus. Aut nisi actus exterior habeat malitiā quæ sub cēsura prohibetur; quare qui exterius profert hæresim, sed interius bene sentit, non subiacet excōicationi latæ contra hæreticos; hæc.n. censura fertur ob actum externū habentem malitiam hæreseos. *tom. 1. pag. 397. num. 12. & seq.*

13 Mandantes, & consulentes non incurrunt censuram nondum sequuto effectu, quando effectus fuit principaliter prohibitus, mandatum verò, vel consilium tantum accessoriè; quare qui mandauit, v. g. percuti clericum, nisi sequatur percussio, non contrahit excommunicationem. At quando mandatum, vel cōsilium principaliter prohibetur, vt in excommunicatione lata contra mandantes homicidium per assassinos, incurritur excommunicatio ante sequutum effectum. *ibid. n. 15.*

14 Qui actionem aliquam exercet de se insufficientem ad effectum prohibitum sub censura, non incurrit censuram. Vt si lata est excommunicatio contra homicidas, Titius qui vulnerauit Caium vulnere non lethali, censuram non incurrit, licèt ob aliam causam contingat vulneratum mori: quia sub censura prohibetur actio lethalis, seu illatiua mortis; non autem quælibet vulneratio *ibid num. 16.*

15 Censura lata sub conditione non incurritur ante cōditionis euētum; neque incurritur semper ob quodlibet voluntariū; sed expendenda sunt verba legis. Nam qñ lex prohibet absolutè aliquod delictum sub censura, v. g. homicidium, ad incurrendā censuram requiritur illud voluntarium quod sufficit ad mortale peccatum, & ad contumaciam contra censuram. Quando verò verba legis nō prohibent absolutè aliquod delictum sub censura,

sura, sed postulant perfectum, & directum voluntarium, certum est censuram non incurri per quodlibet voluntarium sufficiens ad peccatum mort. Vt quando lex dicit: *Qui temere hoc fecerit, qui ausus fuerit, aut præsumpserit anathemate feriatur*; ad censuram incurrendam non sufficit voluntarium, quod sufficit ad peccatum mort. (nam negligentia, aut ignorantia crassa sufficit ad mort.) sed requiritur temeritas, audacia, & contemptus. *ibid. numero 17. & 18.*

16 Pro peccato præterito commisso non potest ferri censura, sed requiritur contumacia: tum quia ad incurrendam censuram requiritur admonitio præuia, tum quia censura fertur in rebelles, & contumaces: at qui iam commisit peccatum nō prohibitum sub censura, vt suppono, non est contumax, nec rebellis, ergo, &c. Non negandum tamen posse pro peccato præterito imponi aliquam pęnam, v. g. priuationem officij, dignitatis, vel accedendi ad sacram synaxim ad aliquod tempus. *ibid. n. 19.*

Censura in quem ferenda.

17 Quinque conditiones requiruntur, in eo qui ligandus est censura; 1. vt sit viator, idest, viuens in hoc mortali corpore; nā in defunctum nulla est Ecclesiæ iurisdictio, nisi indirecta. 2. vt sit baptizatus: nam, vt ait Paulus 1. Cor. 5. *De ijs qui foris sunt, nihil ad nos.* 3. vt sit adultus, & doli capax, quia censura supponit peccatum: quare impubis doli capax ligari potest censura validè, non tamen licitè ante annum 14. si sit masculus, & 12. si fœmina. 4. vt sit homo determinatus; nam tota vniuersitas, aut collegium excommunicari nequit: aliæ tamen censuræ suspensionis, & interdicti, ferri possunt in communitatē, capitulum, aut collegium. 5. vt sit inferior, & subditus ferenti censuram; quia iurisdictio coercitiua non potest nisi in inferiores, & subditos exerceri. *tom. 1. pag. 398. n. 1. & seq.*

18 Censura generaliter lata à Summo Pontifice, si est excommunicatio, Episcopos ligat, nisi excipiantur: si est suspensio, vel interdictum, Episcopos non ligat, nisi expressa illorum mentio fiat. *pag. 400. num. 15.*

19 Nemo pōt propria potestate censuram in se ipsum ferre; quia nemo est seipso inferior. Vnde fit, vt accipiens à Summo Pontif. potestatem ferendi excōicationem contra omnes surripientes rem alienam in notabili quantitate, nō incurrat ipse ex-

communicationem surripiendo. Secus dicendum si ipse non ferat, sed illam denunciet latam a superiore: tunc enim denuncians incurrit censuram, si delinquat contra præceptum superioris. *ibid. n. 17.*

20 Superior interdicens aliquem locum, tenetur ipse seruare interdictum, & subiacet pęnis a iure communi latis contra violantes interdictum; non tamen incurrit has pœnas quasi a se latas, sed vt latas a iure communi præcipiente interdictum inuiolabiliter seruari. *to. 1. ibid. n. 17.*

21 Æqualis non potest in æqualem censuram ferre auctoritate propria; quia par in parem non habet imperium: ex commissione verò, & potestate delegata potest, quia per delegationē factus est superior; sic Episcopus accepta a Summo Pontifice potestate, potest alium Episcopum excommunicare. *ibid. n. 18.*

22 Habentes priuilegium a Summo Pontif. per quod eximūtur ab Episcopi iurisdictione, vt Reges, & Imperatores, non ligantur censuris ab Episcopo latis. Idem dicendum de religiosis exēptis quoad eos casus, in quibus sunt exempti. *ibid. n. 19. & 20.*

23 Ligatus vna cēsura, potest adhuc ligari alia non modò diuersæ, verùm etiam eiusdem rationis: quare qui semel contraxit excommunicationem ob clericum percussum, potest nouā contrahere, si alium, vel eundem iterum percutiat. Tot enim incurruntur censuræ, quot sunt moraliter, & formaliter actus contra præcèptum, seu quot sunt transgressiones legis. Hinc sequitur furantem in Ecclesia incurrere duplicem excommunicationem, si lata esset contra fures, & contra sacrilegos: hæc enim actio licèt sit vna numero, & physicè, nihilominus est multiplex formaliter, & moraliter. *pag. 401. n. 1. & seq.*

24 Probabiliter defendi potest eū, qui percuti, vel occidit vno actu plures Clericos, vnâ tantum incurrere excommunicationē; quia est vnum tantùm numero peccatū, & vna transgressio; ergo vna tantùm censura, vt qui profert blasphemiam in 12. Apostolos, vno tantùm blasphemiæ peccato se obstringit: contraria tamen sententia est tutior. *to. 1. pag. 401. nu. 7.*

25 Ille contrahit plures censuras, qui committit vnū actū habentem plures circumstantias mutātes speciem actus moralis, singulas sub censuris prohibitas. Secus quādo circūstantiæ nō mutant speciem, sed sunt eiusdem speciei; tūc enim est vnica moraliter actio, vnica transgressio, consequenter vna censura. Vnde sequitur

quitur eum non incurrere plures excommunicationes, qui percutit Sacerdotem, qui simul est diaconus, & subdiaconus; quia hæ circumstantiæ speciem non mutant. At qui percutit Monachum sacerdotem, duplicem irreuerentiam committit, alteram in statum religiosum, alteram in clericalem, ac proinde hæc percussio est duplex transgressio *ibid.n.8.* Vnde fit, vt sepeliens in loco sacro vsurarium excommunicatum, & nominatim interdictum, tres excommunicationes incurrat; quia triplicem inobedientiam committit contra tres prohibitiones diuersas factas sub excommunicatione. *to. 1. pag. 402. n. 10.*

26 Qui facit aliquem actum prohibitum a multis habentibus eandem potestatem, vnam tantummodò cēsuram incurrit; quia illi plures quoad potestatem formaliter sunt vnus, ac proinde est vna tantùm contumacia. Quando verò actus prohibitus est ab habentibus diuersam potestatem, tot incurrentur censuræ, quot sunt superiores, modò quisque tulerit censuram tanquam suam, & intenderit condere nouum ius; sunt enim contumacię formaliter plures. Hinc fit, vt is duplicem excommunicationem incurrat, qui facit aliquid sub excommunicatione prohibitum a Papa, & ab Episcopo, modò Episcopus intenderit nouum ius ferre. *pag. 403. n. 11. & seq.*

27 Censura lata contra facientes aliquid, non ligat mandantes, vel consulentes, nisi in sententia exprimantur. Quare si lata esset excommunicatio contra furantes, mandans, vel consulens furtum non incurreret excommunicationem: quia mandans, & consulens non dicuntur propriè furari. Quando autem mandātes, vel consulentes exprimuntur in sententia censurę, non ligantur censura, nisi verè influant in effectum prohibitū, aut si reuocauerunt mandatum, eiusque reuocatio innotuit ijs, qui illud mā datum acceperant; sic enim non censentur influere in effectum prohibitum sub censura. At consulentes etiamsi reuocauerint consilium, & illius reuocatio innotuerit ijs, quibus fuerat datum, nihilo seciùs secuto effectu censuram incurrunt; quia non censentur renocasse influxum. *to. 1. pag. 403. num. 1. & seq.*

Censura quomodo ferenda.

28 Censura nō incurritur, antequā lata fuerit a iudice per signa externa, & non per solam voluntatem internam; cùm nullus

censuram incurrat, nisi ob contumaciam, nullus autem dici possit contumax contra superiorem, nisi eius præceptum innotuerit; ignorantia quippe excusat a contumacia. Sufficiunt autẽ ad ferendã censuram quæcumque verba modò sint determinata ad aliquam particularem censuram, aut ẽt quælibet scriptura, quæ intentionem iudicis sufficienter exprimat: quia nullo iure præscribitur certa excommunicationis formula. *pag.404.n.1. & seq.*

29 Valida est censura lata sub forma disiunctiua, cuiusmodi est hæc: *Clericus, qui tulerit arma, sit suspensus ab officio, vel beneficio:* quia confusè saltem est definita, & determinata ad vnam partem: nam iudicis intentio est, vt delinquens alterum earum incurrat, & liberum ei relinquit, vt sese applicet ad vtram ipse maluerit. At si delinquens nolit alteram partem eligere, videtur vtrique pęnæ subiacere. *ibid.num.4 & 5.*

30 Verba, quibus fertur censura, debent esse determinata ad aliquam personam, eam nominando, vel designando in ordine ad delictũ, vt si dicatur: *Clericus, qui gestauerit arma, incidat in excommunicationem* Quia verba censuræ faciũt id, quod significãt, igitur quando nullam personam significant, aut designant, nullum afficiunt. Quare inualida est excommunicatio, quæ fertur in hæc verba: *Excommunico vnum ex furibus*, quando sunt plures; quia non constat, in quem feratur iudicis intentio. *tom.1 pag 405.n.6*

31 Qui verbo tenus sine scriptura fert censurã, peccat mortaliter, & incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ per mensem, & à diuinis: eandemque suspensionem incurrit ferens censuram sine expressione causæ, aut qui parti petenti non concedit exemplar scripturæ intra mensem, si petatur. Vt hac ratione iudex sit cautior in ferenda censura. Ab hac tamen pęna suspensionis eximuntur Episcopi ferentes censurã solo verbo, vel qui hoc faciunt ob vrgentem, & grauem aliquam causam, vel ex quadam inaduertentia, bona fide. Eximuntur item Prælati religiosorum ferentes sine scripto censuram contra suos: durum enim illis esset seruare hunc ordinem iuris. Cæterùm censura lata sine scriptura, & sine expressione causæ, non est irrita, nec inualida: quia hoc non pertinet ad substantiam censuræ, sed est tantùm quid accidentale. *ibid.num.1.2. & 3.*

32 Non incurritur censura nisi præcesserit admonitio facta auctoritate illius, qui laturus est censurã: quia non põt esse contumacia, nisi præsupponatur admonitio. Censura tñ lata pro futuris

turis delictis non requirit admonitionem distinctã ab ipsa lege prohibente;lex enim ipsa non ignorata admonet. Qñ autem declarandum est aliquem incidisse incensuram, necessaria est citatio, vt audiatur reus alioquin snĩa declaratoria est irrita: nemo quippe condemnandus est inauditus. *to.1.pag.406.n.1 & seq.*

33 Triplex admonitio præmittenda est formaliter, aut virtualiter, idq. colligitur ex Matth.18. vbi Christus præcipit peccantem prius corrigi secretò, deinde adhiberi testes, vltimò dici Ecclesiæ. Vrgente tñ necessitate vna sufficit: absque necessitate autem censuram ferens sine triplici admonitione grauiter peccat. Inter singulas admonitiones requiritur saltem duorum dierum interuallum. At quando censura ferenda est contra personam aliquam particularem, admonitio facienda est coram illa; qñ autem generaliter fertur, sufficit admonitionem fieri in loco publico.Si suspensio,vel interdictum ferendum est contra communitatem, admonitio facienda est delinquenti, ob cuius delictum fertur suspensio,seu interdictum. *tom.1.pag.407.n.1.& seq.*

34 Quando ferenda est censura in aliquem particularem, in quatuor casibus sufficit admonitionẽ fieri ad domũ illius.1.quando reus per dolum se abscondit, vel per vim impedit,ne moneatur. 2. quando semel facta est personalis admonitio. 3. quando citatio facta ad domum innotuit delinquenti.4. quãdo quis malè absolutus est ab excõmunicatione, & agitur de ipso ad priorem excommunicationem reuocando. *pag 407.n.9.*

35 Censura ex odio, vel inuidia lata, valida est, si seruatus fuit ordo iuris (alioquin est nulla) etsi iustam ob causam lata est:nam si causa, propter quam fertur, non subsistit, censura est inualida, vtpotè iniusta: quia nemo ligari potest censura, nisi ppgrauem culpam. Vnde sequitur innocentem iniustè excõicatum non priuari suffragijs Ecclesiæ, neque teneri, secluso scandalo, gerere se tanquam excõicatum. *ibid n.1.& seq.pag.408.*

36 Sententia continens errorem intolerabilem est inualida; quando scilicet iudex eam laturus non habet, neque iudicat se habere rationem, aut causam iustam ad censuram ferendam. Vnde patet sententiam seu legem præcipientem aliquid turpe, aut communi bono contrarium,aut inutile, non obligare in cõscientia,nec inducerecensuram. *tom.1.pag.409.n.8.& 9.*

37 In dubio an cẽsura lata sit ob causam legitimã, reus tenetur se gerere tanquã obstrictum censura:quia in dubio standum

est iudicio superioris, illique obtemperandum: At quando probabilius, & vero proprius est, causam, propter quam lata est censura, esse iniustam, valde probabile est, reum non ligari censura. *ibid.num.*11.

38 Censura ferri non potest extra proprium territoriũ, quando ad illam ferendam opus est iurisdictione contentiosa, absque licentia Ordinarij. Quare Episcopus extra suam diœcesim, non potest validè ferre censuram sedens pro tribunali, & cum cognitione causæ. *ibid.num.* 3. *&* 4.

39 Contra delinquentes in alieno territorio superior non potest censuram ferre per modum statuti; quia extra propriũ territoriũ non habet iurisdictioné. Quod vt intelligatur, obserua hoc esse discrimen inter censuram latam *per modum sententiæ* & latam *per modum statuti*, quòd lata *per modum statuti*, obligat tantùm delinquentes in territorio legislatoris; nam statutum dicitur lex territorij: Censura verò lata *per modum sententiæ*, afficit personam subditam vbicumque sit. *tom.* 1. *pag.* 410. *n.* 6.

40 Clericus non residens, existens extra diœcesim potest à proprio Epo excõicari, etiam per statutũ: quamuis enim sit extra diœcesim, tamen consumat actum non residendi in diœcesi & censetur peccare in diœcesi, quia in eá non residet. Item Clerici vocati ab Episcopo ad synodum sub censura, possunt ẽt absentes à diœcesi ligari censura; quia delictum omissionis censetur ibi committi, vbi actus præceptus exercendus erat. *ibid.n.*7

41 Censura lata in aliquo territorio contra stupratores, qui virginem inde abduxit, & in alio territorio eam constuprauit, hanc censuram non incurrit: quia licèt delictum sit inchoatum in eo territorio, in quo lata est censura, tamen est alibi consummatum. Idem esto iudicium de eo, qui existens in Ecclesia, ictu sagittæ occidit hominem existentem extra Ecclesiam: at lethaliter alium vulnerans in Ecclesia, censuram incurrit latam contra occidentes in Ecclesia, licèt vulneratus, extra Ecclesiam moriatur; nã delictum censetur in Ecclesia perpetratum. *ibid.n.*1

42 Censura lata propter actum pręteritum patratum eo tpe quo delinquens erat in territorio ferentis censuram, ligat etiam extra illud territorium existentem, v.g. Archiepiscopus Lugdunensis fert excõmunicationem cõtra Titium sibi subditum, qui furtum commisit, nisi restituat infra mensem, Titius ligatur excõicatione non restituendo intra mensem, quamuis nondum elapso

elapso mense domicilium mutet; remanet enim subditus ratione delicti in illius territorio commissi. *pag 411.ibid.num.13.*

43 Censura ab Episcopo lata *per modum sententiæ* ligat subditos in alieno territorio existentes: quia statutum (vt dictum est supra) respicit territorium; sententia verò respicit personam delinquentis vbicumque sit, vt illius contumacia coerceatur. *tom.1.ibid.num.14.*

44 Censura ab Archiepiscopo lata non extenditur ad Suffraganeos, eorumque subditos, nisi lata sit in Concilio prouinciali, aut nisi in territorio ipsius Archiepiscopi delinquant: quia Archiepiscopus non habet iurisdictionem ordinariam in Suffraganeos extra suum territorium versantes, exceptis quibusdam casibus infra recensendis. *ibid.num.19.*

45 Extraneus non ligatur cẽsura lata à superiore loci in quo ad breue tempus versatur: quia extraneus, qui non decreuit maiori anni parte in aliquo loco manere, non censetur subditus illius loci. *ibid.num.20.*

46 Censura per metum incussum iudici extorta valida est, quia metus non tollit voluntarium simpliciter; quod sufficiat ad ferendam censuram. *pag.412.num.1.*

47 In ferenda censura, habenda est ratio temporis, ne scilicet feratur, die feriato, qui dicatus est cultui diuino: qui eo die cognitio causæ fieri nequit: si tamen eo die feratur; valida erit; quia censura non postulat necessariò causæ cognitionẽ. *ibid.n.3.*

48 Qui censuram contraxit, denunciandus est de auctoritate legitimi superioris; sic enim faciliùs resipiscet, ne à cæteris fidelibus vitetur. Hæc autem denunciatio facienda est publicè in Ecclesia, & postea in scriptis ad valuas affigenda cum expressione causæ. Qui autem censuram ipso iure contraxit, non est denunciandus statim post delictum, ante sententiam criminis declaratoriam, etiamsi delictum notorium sit, & publicũ, sed præmittenda est citatio, & sententia declaratoria: fieri enim non potest, vt reus probet suam innocentiam, & probabilem sui facti excusationem afferat. *tom.1.ibid.*

Censuræ finis, & effectus.

49 Is est finis censuræ, quẽ superior in ferenda censura intendit, sibiq. proponit, nempe salus, vel emendatio, seu resipiscentia delinquentis; contra quẽ censura fertur, iuxta illud. 1.Cor.1. *Vt*

resurgat a peccato, & saluus fiat in die Domini. Quare si Prælatus moraliter est certus delinquentem non obtemperaturum, non debet excommunicationem ferre, cum enim excommunicatio sit quædam medicina, non est sine spe fructus adhibenda, nisi feratur ad terrorem aliorum. *pag. 413. n. 1. & 2.*

50 Censuræ effectus est priuatio aliquorum bonorum spiritualium. Potest tamen Summus Pontif. illum effectum suspendere: Quia censura instituta est iure humano; Summus autem Pontif. habet potestatem supra ius humanum. Vnde sequitur posse Summum Pontificem validè conferre beneficium excommunicato. Episcopi verò, alijque Prælati non possunt, nisi ex speciali priuilegio, aut consuetudine. *ibid n. 3 & seq.*

A censura incurrenda quę causæ excusent.

51 Præmittendum ignorantiam aliam esse *iuris*, quę cõtingit, quando nescitur lex, seu prohibitio; aliam *facti*, quando ignoratur factum lege prohibitum; aliam *pœnæ*, quando ignoratur pęna lata contra delinquentes. Rursus ignorantia alia est *probabilis*, seu *inuincibilis*, quæ nulla adhibita diligentia vinci potuit, ac proinde est inculpabilis; alia *improbabilis*, seu *vincibilis*, quæ vinci potuit, sed non est adhibita sufficiens diligentia, ideoque est culpabilis. Hæc autem alia est *affectata*, cum qui vult ignorare præceptum, vt liberiùs peccet; alia *crassa, & supina*, quæ summam negligentiã habet adiunctam. Denique ignorantia alia est *antecedens*, sine qua non fieret actus malus; alia *concomitans*, quæ si non adesset, actus nihilominus fieret; alia *subsequens*, quæ quouis modo est voluntaria, & culpabilis. *to. 1. ibid n. 1 & seq.*

52 Ignorantia *probabilis*, tam iuris quàm facti, aut qualitatis facti excusat a censura. Ignorantia autem *vincibilis & culpabilis* seu iuris, seu facti, quæ crassa est, & supina, non excusat a censura, vel irregularitate proueniente ex delicto, modò sufficiat ad peccatum mortale; quando verò ignorantia ita leuis est, vt excuset a mortali, excusat etiam a censuris. At si incurrendam censuram requiritur scientia, præsumptio, vel temeritas insignis, neq. ignorantia *affectata*, neque *crassa* sufficit ad incurrendam censuram. *to. 1 pag. 414. nu. 6 & seq.*

53 Ignorantia *pœnæ*, id est, *censuræ*, excusat a censura incurrenda. Quare qui committit aliquod delictum, quod nescit prohibitum

tum fuisse ab Ecclesia sub censura, non incurrit censurã, neque irregularitatem prouenientem ex delicto: nam pœna debet proportionari delicto; minus autem delinquit, qui ignorat pœnam, quàm qui illam nouit; ergo, &c. *pag. 415. n. 13.*

54 Ignorantia *comitans* excusat a censura, & irregularitate proueniẽte ex delicto; quia censuræ incurruntur ob peccatũ externum, opus autem externum factum cum ignorantia comitãte non est peccatum; neque enim potest esse peccatum, nisi sit voluntarium; voluntarium autem cum ignorantia esse nequit. *ibid. n. 14.* Propterea occidens hominem, quem credebat esse feram, non tenetur ad restitutionem ratione homicidij, etiamsi commisisset homicidium, si cognouisset illum esse hominem: quia obligatio restituendi oritur ex actu externo iniusto, non verò ex affectu, & desiderio. *to. 1 pag. 416. n. 19.*

55 Percutiens laicum, credens ex percussione laici incurri cẽsuram, non afficitur censura; quia conscientia erronea, licèt inducat peccatum; non tamen inducit censuram; neque incurritur censura ob sacrilegium internum, sed tantùm ob externum consummatum. *ibid. n. 22.*

56 Legitima appellatio excusat ab incurrenda censura lata sub conditione, modo appellatio fiat antequam ponatur cõditio: quia per appellationem causa deuoluitur ad alium iudicem, & prioris iurisdictio suspenditur. Censura autem purè, & absolutè lata, suum sortitur effectum, & statim mãdatur executioni; quare ab huiusmodi sententia nõ datur appellatio. Itẽ absolutio ab excommunicatione collata absolutè; & sine conditione de futuro, non suspenditur per appellationem: pars tamen in cuius damnũ lata est absolutio, habet ius exigendi reparationem damni illati. *ibid. n. 2 & seq.*

57 Appellatio a sententia lata sub conditione excusat ab incurrenda pœna, etiamsi postea appellatio fuerit derelicta, v. g. si Titius citetur a iudice, ad comparendum, vel restituendum intra mensem sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & ipse interponat appellationem, excusatur a censura, etiamsi postea appellationem non prosequatur. *to. 1. pag. 418. n. 4 & seq.*

58 A sentẽtia iudicis declaratoria datur appellatio: fieri enim potest, vt iudex iniustè declarauerit, cõsequenter cõpetit reo ius se defendendi per appellationem; interposita autẽ appellatione excõmunicatus declaratus, & denunciatus non est vitandus; quia appel-

appellatio suspendit declarationem, ac proinde impedit denunciationem. *ibid. num. 7. & 8.*

59 Ad legitimam appellationem duo requiruntur. 1. est vt appellatio fiat cum probabili, & sufficiēti causa, vel saltem vt appellans, bona fide appellet, ratus se habere sufficientem causam. 2. vt appellatio fiat debito tempore; debitum autem tempus, in iure, est spatium decem dierum, seu potius est quodlibet tempus intercedens ante conditionis euentum. *ibid. num. 9.*

60 Impotentia faciendi quod præcipitur sub censura, excusat ab incurrenda censura, quemadmodum excusat à peccato, & contumacia: quare qui per impotentiam non restituit, non afficitur excommunicatione lata contra detentores rei alienæ, aut contra non restituentes. At debitor cui mensis, v. g. constitutus fuerat ad soluendum sub pęna excommunicationis, incurrit excommunicationem, si initio mensis soluere poterat, præuidens fore, vt reliquo tempore fieret impotens ad soluendum: quia est sufficiens contumacia contra præceptum. *pag. 418. n. 1.*

61 Metus grauis cadens in constantem virum excusat à censura, cum excuset à transgressione, & contumacia contra legē. Sic Christiani capti à Turcis non incurrunt censuram, cum remis nauim impellunt contra Christianos; nam ad id metu mortis adiguntur. *tom. 1. ibid num 2. & seq.*

62 Voluntas, seu consensus illius, in cuius fauorem concessa fuit censura, sufficit ad eam suspendendam ne incurratur. Quare si Titius, v. g. obtenta à Summo Pontif. excommunicatione contra suos debitores non restituentes intra sex menses; prorroget inscio Pontifice tempus vsque ad annum, debitores elapsis primis sex mensibus nō incurrunt excommunicationem. Quia si Titius condonaret absolutè debitum, censura cessaret, deficiente materia; ergo si suspendatur obligatio debiti, suspenditur etiam ipsa censura. *pag. 419. num. 1.*

63 Debitor elapso termino sibi à creditore prorogato, ligatur censura: quia terminus præfixus à iudice non fuerat, ad finiendā obligationē solutionis, sed potius ad eam vrgendam, & sollicitādam; quare elapso termino non cessat obligatio; sed debitor adhuc tenetur soluere, & nisi soluat, censurā incurrit. *to. 1. ibid. n. 2.*

A censuris absoluere quis possit.

64 Censura reseruata lata ab homine, iure cōmuni, tolli potest

test ab eo,qui eam tulit,vel ab eius superiore,vel a successore,vel ab eo,cui specialis facultas fuerit delegata:quia eiusdē potestatis est ferre censuram,& auferre . Quare mortuo,vel excommunicato,vel capto Episcopo, potest Capitulum absoluere,cum succedat in iurisdictionem Episcopi,Sede vacante.*pag.420.n. 1.& 2.*

65 Censura non reseruata,per sententiam generalem lata,iure communi tolli potest a quocūque,qui potest absoluere a mortalibus:nam eo ipso,quod superior censuram reseruauit,censetur alijs concessisse facultatem absoluendi. At censura lata per sententiam particularem contra particularem aliquam personam,auferenda est ab eo,qui eam tulit,vel ab eius superiore, vel a successore,vel ab habente potestatem delegatam. *to.1.pag.ibid.n.6.*

65 A censuris iuris reseruatis potest absoluere qui eas tulit, vel eius successor in dignitate. A censuris verò iuris nemini reseruatis absoluere possunt omnes Prælati iurisdictionem habentes in foro externo:immo ēt Parochus, & quiuis alius approbatus. Quando enim superior non reseruat absolutionem,censetur cuicunq. cōfessario concedere facultatē absoluendi.*pag.421.n.10.*

67 Summus Pontif. concedens priuilegium absoluendi a cēsuris, & casibus reseruatis, non censetur concedere facultatem absoluendi a censuris,& casibus,quos sibi Episcopi reseruarunt: quippe Clemens VIII.in Bulla quæ incipit, *Sacra Congregatio* decreuit ne vllus prætextu cuiuscunque priuilegij absoluat a casibus Episcopo reseruatis. *ibid.n.11.*

68 Qui obtinuit facultatem absoluendi à casibus reseruatis, etiam in Bulla Cęnæ contentis , non potest absoluere ab excommunicatione ob heresim contracta. Alij tamen secus sentiunt,eo quod beneficium Principis sit latè explicandum . *ibid.num.14.*

69 Obtinens facultatem absoluendi a casibus Summo Pontifici reseruatis,potest etiā absoluere a cēsuris illis reseruatis: quia nulli casus Pontifici reseruantur, nisi ratione cēsurę,quare subla ta censura,quilibet approbatus potest ab illis absoluere. At obtinēs ab Episcopo facultatem absoluendi a casibus reseruatis, non propterea potest absoluere a censuris; nam casus,& cēsurę apud Episcopum distinguuntur;a diuersis autē non fit illatio.*ibid n.15.*

70 Episcopus non solum potest absoluere a censuris latis a se, vel a suis prædecessoribus ; verum etiam ab omnibus censuris,& casibus Summo Pontifici reseruatis; occultis tamē,neque ad forum contentiosum deductis, idque in propria diœcesi,& in foro con-

conscientię tantum, vt patet ex Cõcilio Tridẽtino *sess. 24. cap. 6.* Si tamen delictũ fuit deductũ ad forum contentiosum, sed reus non fuit cõuictus, sed potius se purgauit; potest Episcopus absoluere à censura ob illud delictũ contracta. *to. 1. pag. 422. n. 1. & 2.*

71 Non potest Episcopus illum absoluere, qui hic, v. g. vbi morabatur, commisit delictum notorium, & Papæ reseruatum, & postea alio se transtulit, vbi delictum est occultum; quia sic confunderentur iurisdictiones. *tom. 1. pag. 323. n. 3.*

72 Potest Episcopus excõmunicatione publica, & alia quacumque Papæ reseruata absoluere excommunicatum habẽtem legitimũ impedimentum; quominus possit Pontificem adire; vt accidit quãdo excõmunicatus laborat lũga infirmitate, aut senectute, aut paupertate, vel si sit fœmina, vel impubis, &c. tamẽ postea, cessante impedimento, tenetur Pontificem adire. *ibid. n 4.*

73 Archiepiscopus non potest à censuris latis à suffraganeis, vel à Sede Apostolica, absoluere subditos suffraganeorum; quia non habet ipsos iurisdictionem, his casibus exceptis. 1. quando appellatum est ad Archiepiscopum, & cognitum fuit de appellatione. 2. quando Episcopus suffraganeus per malitiam, aut negligentiam differt absolutionem. 3. quando Archiepiscopus visitat diœcesim. *pag. 424. num 7.*

74 In articulo mortis quilibet Sacerdos licèt degradatus, vel excommunicatus, vel etiã hæreticus potest à censuris, & casibus reseruatis absoluere, quãdo non est alius, qui absoluat. Pręter sacerdotem nemo, etiam clericus At si pęnitens potest reccurrere ad superiorem per confessariũ, vel per literas, quilibet Sacerdos nõ potest tũc absoluere; quia in hoc casu nõ cẽsetur deesse copia superioris, cũ ad illũ pateat aditus per literas, modò id fieri possit absq; infamię nota, aut alio graui periculo. *tom. 1. ib n. 1. & seq.*

75 Existenti in articulo mortis potest quilibet Sacerdos absolutionem impendere ab ijs censuris, quæ obstant susceptioni sacramentorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ, cuiusmodi sunt excommunicatio, interdictum personale, suspensio ab vsu sacramentorũ, & ab Ecclesiastica sepultura: hæc enim est mẽs Concilij Tridentini. Ab irregularitate verò, aut suspensione ab ordine, officio, vel beneficio, non potest simplex Sacerdos absoluere in articulo mortis; quia hæc non retardant à consecutione gloriæ. *tom. 1. pag. 426. num. 8.*

76 Sacerdos qui in articulo mortis absoluit pœnitentẽ adul-

tum ab excommunicatione, à qua aliàs absoluere nō potest, debet ab eo extorquere iuramentum, si fieri potest, præsentandi se cū primū poterit, superiori; alioquin pœnitens in eandem censuram reincidit. In grauioribus autē delictis, vt in casibus Bullę Cęnæ, extorquenda est etiam cautio pignoratitia, vel fideiussoria, quando pęnitēs tenetur ad pecuniariam satisfactionē, quā tunc præstare nō potest; at si non tenetur ad satisfactionem pecuniariam, sed aliam sufficit, ab eo exigere iuramentum *ibid.n.* 11.

77 Pœnitenti in articulo mortis constituto imponitur onus præsentandi se, si possit, superiori, non vt ab eo absoluatur iterū; iam enim est absolutus, sed vt se præbeat obedientem: ab hac tamen obligatione eximi potest, si postquam conualuerit, adeat confessarium habentem facultatem absoluendi à reseruatis extra mortis articulum, ab eoque obtineat absolutionem nouam, absque vllo onere. *tom.* 1. *ibid.num* 13.

78 Illa dicitur absolutio ad reincidentiam, qua posita iterum, incidirur in censurā, nisi pręstentur ea, quæ pręscribuntur. Talis est absolutio data à Legato, vel Nuncio Summi Pontif. vel à supremo Pęnitentiario cum onere præsentandi se suo Ordinario, vel alteri; quare si pęnitens, data opportunitate, id non præstet, reincidit in excommunicationem. Porrò excommunicatus vitandus, in articulo mortis sic absolutus ad reincidentiam, si data opportunitate superiori se præsentare neglexerit, remanet excōmunicatus, vt antea, ac proinde vitandus. *pag* 427.*n.* 17.*&* 18.

79 In absolutione a casibus reseruatis in articulo mortis non est exigenda cautio præsentandi se superiori, nisi casibus reseruatis adnexa sit excommunicatio: quia nullo iure constat imponendum esse huiusmodi onus, præterquam in absolutione à reseruatis habentibus excommunicationem adnexam. *ibid n.* 19.

80 Absolutio à censura potest conferri inscio, immo & inuito, modo contumaciā deposuerit: quia sicut potest censura ferri in inuitū, ita potest ab inuito auferri. Potest etiā conferri absenti; hęc autem absolutio statim suum sortitur effectum, si absolutè & sine conditione de futuro collata fuit. *tom.* 1.*ibid num.* 3.*& seq.*

Forma absolutionis à Censura.

81 Nulla est certis verbis cōcepta formula absolutionis à cēsuris, licet quibuslibet vti, seu scriptis, seu ore prolatis, quibus absolutio sufficiētèr axprimatur. Potest igitur absolutio à cēsuris cō-

cipi his verbis. *Te absoluo*, vel ijsdē quibus datur absolutio à peccatis: Certior tamen formula hæc est. *Ego te absoluo ab omnibus censuris, & peccatis tuis.pag.428.n.1.& seq.*

82 Potest vna censura auferri, alia remanēte; quia inter censuras nō est necessaria connexio. Tamē qui confitetur sacerdoti habenti facultatē absoluēdi à cēsuris, remanet absolutus ab omnibus etiā reseruatis quas tacuit ex obliuione. modò generalē obtineat absolutionē ab omnibus iuxta hāc solemnē formā, *Absoluo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, si quod incurristi, quantum possum, & indiges.* Consequenter si pœnitens post confessionem recordetur alicuius peccati obliti habentis adnexā censuram, tenetur tantum confiteri peccatū oblitū; iam enim sublata est reseruatio; & cēsura, ac proinde poterit ab eo absolui, per quemlibet approbatum, quāuis non habeat facultatem absoluendi à reseruatis, *tom.1.pag.429.n.1.& seq.*

83 Absolutio à censuris potest extra confessionē conferri ab eo, qui habet ordinariam iurisdictionē. Habēs vero iurisdictionem delegatam potest absoluere iuxta facultatem sibi cōcessam: quare si cōcessa est facultas absoluēdi absolutē, potest absoluere extra confessionē, qui verò limitatā habet potestatem absoluendi à censuris in Sacramentali cōfessione tantū, vt ferè vsu venit in Iubilæis, non potest absoluere extra confessionem. *ibid.n.7.*

84 Qui habet facultatem absoluendi à censuris in foro conscientiæ, potest ab illis absoluere etiam extra confessionem, tametsi non absoluat à peccatis: aliud enim forū conscientiæ, aliud forum Sacramenti Pęnitentiæ, vt patet in Parocho nondum Sacerdote, cui concedi potest facultas absoluendi suos subditos à censuris in foro conscientiæ. *tom.1.pag.430.n.8.*

85 Absolutio à censuris potest validè conferri, non solum sub conditione de præsenti, & pręterito, sed etiam de futuro. Potest etiā dari ad cautelam, quando nescitur, aut dubitatur an censura fuerit contracta. Immo huiusmodi absolutio cōmuniter præmitti solet, antequam pœnitens absoluatur à peccatis, vt tollatur impedimentum, si quod fortè subest, ad recipiendum Sacramētum. *ibid.n.1.pag.431.n.2.*

86 Extorquens absolutionem à censura per dolū versantem circa causam finalem, non remanet absolutus. Quia superior nō intendit absoluere, nisi iuxta causā sibi propositā; propterea qui mentiendo dicit iudici se satisfecisse parti læsæ, vel qui confessa-

rio

rio dicit se non posse satisfacere, cum reuera possit, inualidè absoluitur. Absolutio verò extorta per dolum versantem circa causam tantum impulsiuam, valida est. *tom. 1. pag. 431. n. 2.*

87 Absolutio data per vim, vel metum iniuriosum cadentem in constantem virū, inualida est; huiusmodi enim absolutio irritatur à iure. Immo tantū abest, vt extorquens absolutionem per vim, vel metum remaneat absolutus, vt potius nouam cōtrahat excommunicationē, vt habetur in cap. vnico in 6. *pag. 432. n. 4.*

88 Qui habet potestatem ordinariā absoluēdi, potest validè absoluere pęnitentem, qui nondum satisfecit parti læsæ, quāuis antea potuerit satisfacere, aut cautionem satisfaciēdi exhibere: quia ordinarius non habet iurisdictionē limitatā; grauiter tamē peccat absoluens pęnitentem ante realem satisfactionem, quam præstare poterat. Validè itē absoluit à censura pęnitentem, qui nondum satisfecit, ille, qui habet priuilegiū absoluendi absque limitatione. Qui verò habet priuilegium limitatū sub conditione satisfactionis, non potest validè absoluere ante exhibitā satisfactionē: quia priuilegiū non extenditur vltrà limites pręscriptos. Notandū tamen; nisi in priuilegio addatur particula expresse irritans absolutionem à cēsura nondum satisfacta parte, validam esse absolutionē collatam ante satisfactionē, etiamsi priuilegiū cōcessum sit sub hac forma *satisfacta parte*, vel, *de consensu partis*, nam superior apponens huiusmodi clausulas, non intendit limitare iurisdictionem, sed tantum admonere confessarium, vt seruet formam iuris communis, vt videlicet non absoluat pęnitentem, antequam exhibeat satisfactionem, aut condignam cautionem. *tom. 1. pag. 432. num. 1. 2. & 3.*

89 Quando pęnitens nō potest satisfacere, nec absolutio differri potest tādiu sine graui damno pęnitentis, potest cōfessarius absoluere, exhibita à pęnitēte ea satisfactione, quam potest, aut cautione pignoratitia, vel fideiussoria, vel saltē iuratoria, promittendo se satisfacturum, prima data opportunitate. *pag. 433. n. 5.*

90 In dubio an pęnitens teneatur ad satisfactionem, in foro externo absolui potest à censura, ante præstitam satisfactionem. In foro verò interno, non ita absolutè loquendū, quia forum internum non nititur præsumptione, sed verbis ipsius pęnitentis: igitur debet confessarius ferre iudicium ex verbis pœnitentis, & si ex ipsius verbis iudicet ipsum teneri ad satisfactionē, nō debet absolutionem impēdere ante præstitam satisfactionem. Secus si

iu-

iudicet non teneri. *tom.* 1.*pag.* 433.*num.* 9.

91 Satisfactione, vel restitutione facta, non statim aufertur excommunicatio, quādo quis excommunicatus fuit ob delictū: sed adhuc requiritur absolutio. Quare sensus excommunicationis in hunc modum latæ, *Sis excommunicatus donec satisfacias*, hic videtur esse, vt excommunicatus non possit absolui ante satisfactionem, ea verò posita possit. *ibid. n.* 10.

92 Ille dicitur absolui in foro interno, seu in foro consciētiæ qui absoluitur ab eo, cui superior concessit facultatem absoluēdi, saluo tamen iure cognoscendi de delicto in foro exteriori. Quando verò facultas absoluendi conceditur, nulla addita limitatione, videtur concessa in vtroque foro, modo prius satisfiat parti. *pag.* 434.

93 Qui fuit absolutus à cēsura in foro cōscientiæ, nō indiget noua absolutione, vt possit cū cęteris cōmunicare, aut actus per censurā prohibitos exercere, modò alijs constet ipsum fuisse absolutū; ne subsit periculum scandali; hoc autem constare etiā iudicio per attestationē confessarij; caueat tamen confessarius, ne faciat prædictam attestationē, antequam obtinuerit à pœnitente facultatem. At si fama publica constabat pęnitentē fuisse excommunicatū, debet etiam publicè cōstare de eius absolutione, antequā cū cæteris communicet, ad vitandū scandalum. *ib n.* 3. *&* 4

94 Ante absolutionem à censura, regulariter loquēdo, debet reus petere, vt absoluatur, nō quidē ex necessitate, sed ex cōgruitate: sic enim indicat se contumaciā deposuisse. Quando delictum est enorme, cuiusmodi est percussio clerici, extorquendum est iuramentum à delinquente, se non amplius tale delictū perpetraturum, nisi delinquens in foro pœnitentiæ, absoluatur, tunc enim nihil est necesse exigere hoc iuramentum. *ibid. n.* 4. *&* 5.

95 In absolutione ab excommunicatione, quæ in foro externo impenditur, seruandæ sunt cæremoniæ præscriptæ in cap. *A nobis, de sentent. excommunicat.* nisi in desuetudinem abierint. Igitur absoluendus, super nudatos humeros (nisi sit fœmina) leuiter cædendus est virga, aut fune, aut flagello, dum recitatur Psalm. *Miserere*, deinde præmissa oratione, *Deus cui proprium, &c.* subiunguntur verba absolutionis. *Auctoritate qua fungor absoluo te à vinculo excommunicationis, quod incurristi ob hanc, vel illam causam, restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium. In nomine Patris, &c.* Iste tamē cæremoniæ non sunt de essentia absolutionis,

tionis, neque necesse est eas adhibere, dum pęnitens in foro conscientiæ absoluitur. *to. 1. pag. 434. n. 5.*

CENSVS.

Contractus Census sitne licitus, & quomodo.

1 CEnsus nomine intelligitur ius percipiendi certã pensionẽ ex re alterius frugifera, siue ea pensio sit fructuaria, siue pecuniaria. Ideò si Caius obliget se ad dãdã Titio certã tritici quantitatẽ ex proprio agro, singulis annis, dicitur cõstituere cẽsum in suo agro, & Titius acquirit ius percipiendi eam pensionẽ quod ius appellatur *census*; Caius verò, qui se obligat ad soluendã pensionẽ, dicitur, *censuarius*, & Titius, qui acquirit ius percipiendæ pensionis, dicitur *censualista*, seu *censitor. to. 2. pag. 640. n. 1.*

2 Census est duplex, *resignatiuus*, & *consignatiuus*. *Resignatiuus*, est contractus, quo quis transfert rem suam in alterum quoad dominium directum, vel vtile: reseruata sibi annua pensione, & potest in eo apponi pactum legis cõmissoriæ, ita vt, si censuarius non soluat biennio, vel triennio pensionẽ, res, super qua cõstitutus est census, reuertatur ad censualistam, id est, ad eũ, qui sibi pẽsionem reseruauerat. Cẽsus *consignatiuus* est cõtractus, quo quis alteri vendit ius percipiendi annuã pensionem super rebus suis, aut super persona. Et rursus hic census est triplex; *realis*, qui fundatur in re ipsa; *personalis*, qui fundatur in persona, quæ se obligat ad soluendã pensionẽ, quatenus potest aliquid acquirere proprio labore, & industria; & *mixtus*, qui fundatur sup re, & persona, ita vt si res pereat, persona maneat obstricta ad soluendã pensionẽ. Rursùs cẽsus alius est *fructuarius*, quo q̃s se obligat ad soluendos certos fructus; alius *pecuniarius*, quo se obligat ad soluẽdam certam pecuniam. Præterea census alius est *perpetuus*, qui cõstituitur ad soluendos reditus in perpetuũ; & appellatur *irredimibilis*, quia redimi non potest, si emptor nolit; alius *temporalis*, qui non cõstituitur ad perpetuos reditus, & redimi potest à cẽsuario, ẽt inuito censualista. Denique census temporali, si constituatur ad exigẽdã pensionem, quamdiu alter, vel vterq. vixerit, dicitur *vitalitius*; *nõ vitalitius* verò si ad certũ aliquod tẽpus constituatur. *p. 641. n. 3.*

3 Censualis contractus celebrandus est iuxtã conditiones prę scriptas a Pio V. vbi ei⁹ Bulla recepta est. Vbi verò nõ est recepta, sufficit, vt celebratur iuxta legẽ, & cõsuetudinẽ locorũ, modò ea

consuetudo iuri naturali, aut diuino non repugnet. *ibid.n.4.*

4 Ad contractum census hæ cōditiones requiruntur. 1. vt adsit intentio vendendi, & emendi. 2. vt adsit iustum pretium habita ratione oneris impositi: pretium tamen census nō debet æquare pensiones soluendas; sed debet esse æquale iuri exigendi certam pensionem. 3. vt cōstituens censum super re aliena, liberā habeat illius rei disponēdæ facultatē. 4. vt census fundetur in re frugifera. 5. vt si res censita pereat, vel fiat sterilis absque culpa cēsuarij, cesset census ad ratam; res enim domnino perire debet. 6. vt si aliquod onus imponatur venditori, ad quod natura contractus nō obligetur, debita mercede cōpensentur. *to. 1. pag. 641. n. 5. & seq.*

5 Qui soluit censum ex suo fundo, potest in eodem fundo aliū censum constituere, si fundus vtrumque cēsum ferre possit; nulli enim fit iniuria. *pag. 642. n. 9.*

6 Maritus non potest constituere cēsum in fundo dotali, absque vxoris consensu; nullus enim transferre potest ius in alterū, quod ipse non habet; fundus autem dotalis non est mariti quoad dominium, sed solum quoad vsumfructum, qui morte ipsius mariti cessat. *ibid. n. 11.*

7 Clericus non potest cōstituere censum super beneficio, quia non habet dominium bonorū beneficij, & sicut non potest bona Ecclesiastica vendere, ita neque censū ipsis constituere. *ibid. n. 12.*

8 Feudatarius, & emphyteuta non possunt constituere censū super re accepta in feudum, aut in emphyteusim: fieri enim potest vt res transeat in commissum, & consequenter emptor cēsus patiatur damnum; cum enim res debeat ad dominum directum redire, dominus rei, seu fundi, non tenebitur soluere censum, cōsequenter emptor census damnum patietur. *ibid. n. 13.*

9 Census realis licitus est cum hisce cōditionibus in Bulla Pij V. prescriptis, in ijs locis in quibus Bulla recepta est. 1. vt cēsus nō instituatur, nisi sup re immobili, sua natura frugifera, & certis finibus designata. 2. vt cōtractus nō celebretur, nisi numeratâ pecuniâ in actu celebrationis instrumēti corā notario, & testibus. 3. ne pensiones anticipatæ deducantur in pactū, id ést, ne is qui emit censum, cogat cēsuarium, vt sibi censū anticipatè soluat. 4. ne vēdito cēsu obligetur ad casus fortuitos, vel ad alia onera præter naturā contractus. 5. vt non fiat pactum restringēs libertatem censuarij, ne alienet rem censui subiectam; ne fiat item pactum soluendi censitori *laudemium*, id est, quinquagesimā; vel aliam

par-

parte rei alienatę, pro facultate alienãdi ab ipso obtenta. 6. vt dominus rei censitæ volens eã vendere, admoneat censualistam, nũ ipse velit eam emere eodem pretio, eumque alijs præferat. 7. ne fiat pactũ, quo censuarius existens in mora, teneatur ad interesse lucri cessantis aut ad expensas, aut ad aliquam pęnam. 8. ne census antea cõstitutus augeatur expensionibus debitis, & non solutis. 9. vt semper liberũ sit censuario redimere cẽsum, quoties voluerit, reddito eodem pretio, quo vendiderat, nõ obstante quauis præscriptione, aut pacto; qua re damnantur census perpetui, qui hoc pacto emuntur, vt nunquam redimantur. 10. vt censuarius non cogatur ad redimendum censum. 11. vt pretium census semel constitutum, non possit augeri, vel minui ex aliqua circumstantia superueniente, sed æquale pretium reddendũ sit, quo census ab initio fuit emptus, id est, vt venditor extinguere possit cẽsum reddito eodem pretio, quod accepit. *to. 1. pag. 642. n. 15.*

10 Census fundari potest super alio cẽsu etiã redimibili; quãuis enim huiusmodi cẽsus non sit res immobilis; nihilominus habetur pro immobili. Secus dicendum de iure ad exigenda debita, quæ non sunt census. v. g. ad exigendam pecuniam: nam huiusmodi ius non censetur inter immobilia. *to. 1. pag. 642. n. 17.*

11 Census vitalitius, ad ementis, aut vendentis vitam, vel ad alium annorum numerum incertum, licitus est, iusto pretio interueniente. Quare potest quis emere ius certę pẽsionis sibi soluendæ donec vixerit, ita vt eo mortuo, census extinguatur, & capitale non restituatur. Quia concurrente iusto pretio, tam censuarius quàm censualista, æquale periculum subit lucri, aut damni. Census autem vitalitij pretium taxandum est, attendendo ad vltimũ terminum, ad quem moraliter peruenire potest vita eius in quo fundatur census, & sumendo medietatem illorum annorum, ita vt pretiũ census adæquet pensiones totius medietatis illorum annorũ; sic enim seruatur æqualitas, & vterque contrahẽs æqualem aleam subit, cum fieri possit, vt censualista nõ perueniat ad illam medietatem, aut illam excedat. *pag. 643. n. 18. & 19.*

12 Qui emit censum modico, & diminuto pretio potest percipere integram pensionem, modo lex, quæ pretium taxauit, nõ irritet contractum diminuto pretio celebratum. Quia sicut emens fundo diminuto pretio; acquirit dominum fundi, & potest ex eo fructus percipere, quamuis teneatur cõtractũ reducere ad equalitatem, & dãna venditori resarcire: ita emens censum iniusto, &

diminuto pretio, acquirit ius, & dominium; conſequenter poteſt integram penſionem exigere, reducendo contractum ad æqualitatem, & reſarciendo damna, quæ paſſus eſt cenſuarius ex pretij diminutione. *to. 1. pag. 643. n. 23.*

13 Cẽſuarius tenetur ſoluere pẽſionem ijs annis, quibus nulli fructus percipiuntur ex re cenſui ſubiecta, etiãſi cenſus ſic fructuarius, non pecuniarius: quia cenſus non imponitur ſuper ipſis fructibus rei, ſed ſuper ipſa re; nec venditur ius ad ipſos numero fructus percipiendos ex eadem re; ſed venditur ius ad certam pẽſionem percipiendam ex re cenſita, quod ius perſeuerat, etiamſi res aliquibus annis fructus non ferat. *to. 1. pag. 645. n. 28.*

14 Quando conſtitutus eſt cenſus ſuper aliqua domo, aut molendino, ſi ſenſim deſtruitur, & reædificatur per partes, remanet obligatio ſoluendi cenſum: quia cenſetur manere idem molendinum, ſeu domus. Si verò domus, aut molendinum fuit planè dirutũ, aut combuſtũ, & poſtea reædificatur in totũ, nõ eſt obligatio ſoluendi cẽſum; quia iã non cenſetur idẽ ædificiũ; cenſus autẽ extinguit, pereũte, & deſtructa re, in qua fundabatur. *ibid. n. 29.*

15 Onus ſoluẽdi tributũ, quod ex fundo ſolui conſueuit Principi, vel fiſco, pertinet, ad cenſuarium: quia cum tributũ ſit onus impoſitum fundo, ſeu prædio, & dominium prædij apud cenſuarium perſeueret, ſequitur ad ipſum pertinere onus ſoluendi tributum. *pag. 646. n. 31.*

16 Expenſæ faciendæ pro ſcriptura cenſus; & eius expeditione, pertinent ad emptorem: ad illum enim pertinet onus expenſarum, ad quem pertinet commodum: at commodum ſcripturæ pertinet ad emptorem ad oſtendendum, & probandum ius ſuũ: ergo, &c. *ibid. n. 32.*

17 Emptor cenſus poteſt pactum apponere, vt quando cenſuarius voluerit redimere cenſum, non redimat, niſi eadem moneta: modo probabiliter credat valorem monetæ non eſſe augẽdum, alioquin peccat obligando cenſuarium, vt eandem ſpecie monetam reſtituat. *ibid. n. 36.*

18 Cenſus perpetuus, & irredimibilis, pluris valet, quam redimibilis: nam redimibilis venditur abſque onere retrouendendi, & redimibilis cum onere; res autem ſine onere, plus valet, quã cum onere. *to. 1. pag. 648. n. 41.*

19 Cenſuarius, qui vult redimere cenſum, debet duobos mẽſibus, antequã redimat, denunciare cẽſitori ſe velle redimere: quã

denun-

denunciatione facta, cēsitor potest intra annum repetere pretiū census a cēsuario, licet inuito; elapso verò anno, non potest pretiū exigere. Verùm si censuarius post admonitionem nō redimat intra bimestre, nec censitor exigat pecuniam intra annum, censuarius adhuc potest redimere, præmissa noua denūciatione, ētsi pluries denunciauerit, nec secuta fuerit redemptio census. *ibid.*

20 Ad redemptionem census non requiritur, vt censuarius illud redimat numerata pecunia, sed sufficit, vt redimat per compensationem debiti: quare si censuario tantum debeatur a censitore, quantum valet census, potest censuarius compensationem facere admonendo censitorem, vt censum habeat pro extincto, ratione æqualis summæ, quæ sibi debetur. *to.1.pag.647.n.40.*

21 In contractu census potest apponi pactum, vt censuarius, si velit redimere censum, redimat in totum, non in partem: quia alioquin censitor damnum pateretur, recuperando pretium per partes, tum quia solutio debiti non potest diuidi inuito creditore. Secùs dicendum de pensionibus iam decursis; tunc enim si debitor offerat integram solutionem alicuius termini, creditor non potest illam repudiare; nam huiusmodi solutio diuidua est, & separata a principali. *ibid.*

CESSATIO A DIVINIS.

Quid, & quotuplex sit.

1 CEssatio a diuinis ita vocatur, quia ministri Ecclesiæ pro tempore, quo cessatio durat, cessant a publica celebratione diuinorum officiorum, & administratione sacramentorum. *to.1.pag.531.n.1.*

2 Cessatio est omissio, seu desistentia a diuinis officijs, ab administratione Sacramentorum, & sepultura laicorū: potest etiā hoc modò definiri. Cessatio est simplex prohibitio, quia ministri Ecclesiæ prohibētur persoluere diuina officia, ministrare Sacramenta, & sepelire laicos in loco sacro. Est autem duplex; alia *generalis*, qua prohibetur celebratio diuinorum in loco vniuersali, vt in regno, in ciuitate, &c. alia *particularis*, qua prohibetur in loco particulari, vt in hac, aut illa Ecclesia. *ibid.n.2.& 3.*

3 Cessatio a diuinis nō est cēsura; q̄a fertur p̄ modū simplicis prohibitionis, eamq. violanti nō est imposita pęna irregularitatis.

Præterea cessatio a diuinis nunquam incurritur ipso facto; sed tantùm comminatoriè fertur, in quo differt ab interdicto, quod ipso facto incurritur. Vnde licet inferre, quando conceditur priuilegium audiendi Missam tempore interdicti, non censeri concessum ad audiendam tempore cessationis à diuinis, & contrà. *ibid.n.4.*

Cessatio à quo, quomodo, & cur ferenda.

4 Præter Summum Pontif. Episcopus, & Capitulum Sede vacante, item Concilium diœcesanum possunt imponere cessationem à diuinis. Alij etiam possunt iuxta facultatem sibi delegatam, vel obtentam per consuetudinem. *tom.1.pag.531.n.1.*

5 Cessatio à diuinis in hæc maximè verba ferri potest. *Nos ob talem causam, ciuitatem, vel Ecclesiam abstinere præcipimus à diuinis officijs.* In ferenda autem cessatione quatuor hæ conditiones seruandæ. 1. vt Capitulo indicente cessationem, conuocentur omnes canonici etiam absentes. 2. vt delictum, propter quod imponitur, sit manifestum & notorium. 3. vt admoneatur, is ob cuius culpam ferenda est cessatio, vt pareat. 4. vt ferens cessationem, & ille, contra quem fertur, nisi intra mensem se componāt, adeant Summum Pontif. per se, vel per alium, ne Ecclesia tantum grauamen diu patiatur. *ibid.num.2.*

6 Grauior esse debet culpa, ob quam imponitur cessatio, quā sit ea, ob quam fertur interdictum: neque sufficit, vt culpa probabilibus tantum coniecturis cognita sit; sed debet esse manifesfesta, & expressa in ipsis literis; quæ sententiam continent: est enim cessatio valdè publica, & onerosa Ecclesiæ. Præterea litteræ sunt sigillo publico muniendæ, & tradendæ illi, contra quem fertur cessatio, monendo illum, num velit ante cessationem emendari; nam finis cessationis est resipiscentia illius, cuius causa lata est. *pag.532. ibid.num.5. & 6.*

Cessationis à diuinis effectus.

7 Tres sunt præcipui cessationis effectus 1. est omissio diuinorum officiorum publicè recitandorum, & à Missa celebranda. 2. est priuatio sacramentorum; nam tempore cessationis sacramētum Ordinis, aut Extremæ Vnctionis non confertur clericis, aut laicis. 3. est priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ pro laicis. *ibidem numero 1. 5. & 8.*

8 Tem-

8 Tempore cessationis non licet pulsare campanas ad diuina officia, cum sint prohibita; ad cōcionem autem, orationem Angelicam, & alia, quæ non sunt diuina officia, videntur posse pulsari campanæ, nisi consuetudo id non ferat. *tom.1.pag.532.n.2.*

9 Indicta cessatione à diuinis licet 1. semel in hebdomada celebrare cum vno ministro ad renouandam Eucharistiam ob necessitatem infirmorum, ne species corrumpantur. 2. licet recitare priuatas orationes, ēt in Ecclesia, non eximuntur autem beneficiarij ab horis canonicis priuatim persoluendis. *ibid.n.3.*

10 Sacramenta Baptismi & Pœnitentiæ, vtpote maxime necessaria, tempore cessationis licitè administrantur cum solita solemnitate: item Sacramentum Confirmationis, quod censetur Baptismi complementum, Sacramentum verò Eucharistiæ solis ægris confertur per modum viatici, cum pompa necessaria; quare licet tunc celebrare pro ægro communicando, quando deest hostia consecrata: nam Eucharistia in articulo mortis est de iure diuino. Matrimonium autem contrahere tunc non licet. *tom.1. pag 532.num.5.& 6.*

11 Quamuis Episcopus possit tollere cessationem, quoad omnes effectus, non tamen potest tollere quoad aliquem tantū, vel vnum auferre; alijs remanentibus: quia sunt inter se necessario connexi. *ibid.num.8.*

12 Violans cessationem grauiter peccat, non tamen incurrit irregularitatem, Religiosi ex decreto Concilij Trid. tenentur in suis Ecclesijs publicare, & seruare cessationem. Licet autem nō seruetur ab eo propter quem lata est, tamen à cæteris seruanda est. Porrò qui causam dedit iustæ cessationi, tenetur ad omnia damna sarcienda clericis, qui distributiones amiserunt, vel alia incommoda passi sunt. *pag.533.n.9.& seq.*

CHARITAS.

Charitas, in Deum, & in proximum.

1 CHaritas est virtus supernaturalis, oīum virtutū præstantissima, qua Deus super omnia diligitur, proximus autē propter Deum. Potest aūt Deus amari super oīa dupliciter. 1. *intensiuè*, qñ actus amoris Dei est vehementior omni alio amore. 2. *appretiatiuè*, quando Deus pluris æstimatur, quā cætera omnia,

vt contingit quando homo est ita effectus erga Deum, vt paratus sit pati potius oĩa mala, vel oĩa perdere, quam Deũ offendere. Tenemur Deum amare super oĩa *appretiatiuè*, non aũt *intensiuè*; Deus.n.est summum bonum, super omnia diligendum, quia verò nobis constare nõ potest de intensione amoris nostri, maximis augeremur scrupulis, si teneremur Deum amare super oĩa intensiuè. Ex dictis patet, Deum amandum esse tanquã vltimum rerũ oĩum finem; alioquin, si dilectio Dei alio referretur, Deus super oĩa haudquaquam diligeretur. *t.2.p.164.n.1.2.& 3.*

2 Charitas præceptum *negatiuum*, semper obligat. Dicitur autem præceptum charitatis *negatiuum*, quo tenemur Deum nõ odisse. *Affirmatiuum* verò per se obligat.1.cum insurgunt tentationes incitantes ad odium Dei, & est periculum illis consentiendi.2.quando eliciendus est actus contritionis; cõtritio quippe est actus charitatis. *ibid.n.1 & n.2.*

3 Certum est de fide proximum diligendũ esse, seu pium, seu impium, nec amicos solum, verum ẽt inimicos: sunt enim noster proximus. Non tenemur tamen, per se loquendo, inimicum obuium salutare: quia illud est speciale beneuolentiæ signum, quod non tenemur alijs, qui non sunt inimici, exhibere. Verum fieri potest, vt aliqñ teneamur inimicum salutare, aut familiariter cũ ipso versari, vel vt scandalum vitetur, vel cum speratur fore, vt reconcilietur, & odium deponat. Hinc patet quomodo se gerere debeant confessarij erga pœnitentes, qui inimicum alioqui, vel salutare nolunt: possunt enim ipsis beneficium absolutionis impendere, modò non adsit odium, aut scandalum. Consulendũ tamen pęnitenti, vt salutet inimicum. *tom.1.pag.195.n.1.& seq.*

4 Quæres an resalutare teneamur inimicum, nos salutantẽ. *Resp.* cum distinctione: nam si is, qui salutatur ab inimico, est longè superioris conditionis, non videtur peccare mort. non resalutando, quia ante inimicitias ad id non tenebatur. At si non est longè superioris conditionis, videtur; per se loquendo, grauiter peccare: hinc enim sequi solet scandalum, & grauis offensio illius, qui se videt contemni. *ibid.n.4.*

5 Qñ inimicus veniam petit, debemus 1. odium deponere. 2. signa recõciliationis, & beneuolentiæ ex animo exhibere spectata conditione personæ: non tamen tenemur iniuriam ita cõdonare, quin possumus exigere satisfactionem; immo possumus contra inimicum in Iudicio agere, vt ſm leges puniatur: cauendum

dum tamen ne ex odio, aut studio vindictæ id fiat. *ibid. num. 5.*

6 Volēs aliquibus cōferre beneficia, pōt ab illis excludere ini micū, modò illa cōferat ex mera liberalitate: fieri tñ potest vt ad vitandū scandalū, inimicum excludere nō debeat. *t. 5. p. 196. n. 6.*

7 Tenemur ex charitate, extremæ necessitatis spirituali proximi, cum facultatum, ac vitæ periculo subuenire; hinc 1. Io. 3. dicitur. *Et nos debemus pro Fratribus animas ponere*: propterea, si infans morti proximus indigeat baptismo, illiq. baptismum absque vitæ periculo conferre non possimus, tenemur illud periculum adire. Si hæreticus populum prauis dogmatibus peruertat, tenemur, cum vitæ periculo, huic incommodo occurrere. Vt autem aliquis dicatur in extrema necessitate versari, duo moraliter constare debent. 1. proximum in æternum damnandum, nisi ei subueniatur. 2. neminem esse, à quo subleuetur. *ibid. n. 2.*

8 Extra extremam necessitatem spiritualem proximi non tenemur ex charitate proximo subuenire cum periculo vitæ, aut cum graui damno famæ, aut facultatum. At si sermo sit de necessitate spirituali communitatis, licet non sit extrema, subueniendum ei est cum periculo vitæ: quia bonum spirituale cōitatis præponderat bono temporali priuato. Hæc de causa concionator tenetur inuehi grauiter in peccata publica, etiā cum vitæ periculo, qñ communitas ruinæ periculum subit. *ibid. n. 4. & 5.*

9 Quibus ex officio incumbit onus procurandæ salutis proximi, tenentur cum vitæ periculo, non tantum extremæ, sed etiā graui illius necessitati spirituali subuenire. Vnde colligitur pastores non posse à suo grege recedere, grassante peste, sed teneri illis Sacramenta, cum vitæ periculo ministrare, nisi alios ministros, idoneos substituant. *tom. 2. pag. 197. n. 5.*

10 Non tenemur, sed possumus vitam exponere periculo, pro salute temporali amicorum, modò damnum alijs inde non proueniat, sic licet peste infectis inseruire; possum tabulam in naufragio mihi necessariam alteri cedere, nisi habeam familiā, quæ sine me sustentari non possit, aut nisi sim Reip. vtilior, quā ille alius, &c. *tom. 2. pag. 197. n. 6.*

11 In dilectione proximi hic ordo seruandus est, vt diligatur primo loco Pater, secundo mater, tertio vxor, quarto filij, quinto cæteri consanguinei, sexto cæteri non consanguinei; & cæteris paribus, præferendus est vir iustus peccatori, item persona publica priuatæ est anteponenda. *ibid. n. 2. & seq.*

Odium

Odium in Deum, & proximum.

12 Odium Dei est peccatum grauissimum charitati contrarium, quo Deo malum cupimus, Neque videtur ob paruitatem materiæ fieri posse peccatum veniale: quodlibet enim odium Dei, vel minimum, summæ Dei bonitati maximè repugnat. *Quæres*, an possit Deus odio haberi? *Resp.* Deum quatenus est Summum bonum, odio haberi non posse, quia in Deo sic spectato nulla esse potest ratio, seu species mali. Quatenus verò est peccatis infensus, & peccantibus pœnas infligit, posse odio haberi; quia odium est actus, quo aliquem tanquam infestum, & odiosum detestamur. Et sic dæmones Deum odio prosequũtur. Cæterùm in omni peccato reperitur odium Dei generale, quod cõsistit in auersione à Deo, quatenus peccator auertit se à Deo, & conuertit se ad creaturam. *tom.2.pag.207.num.1.& seq.*

13 Odium proximi est peccatum mortale oppositum charitati. Fieri tamen potest veniale, vel ob consensum imperfectũ, vel ob materiæ leuitatem. Sic excusantur à mortali, qui leuem quandam displicentiam, aut auersionem erga proximum concipiunt; item qui concionatores & spiritualia consulentes, aliquo modo fastidiunt. *ibid num 6.*

14 Peccat grauiter contra charitatem, qui alicui malum optat, ex displicentia personæ, aut cui displicet persona alterius tãquam infesta, & odiosa, & eam non esse cuperet. Qui ex bono motiuo gaudent de malo, aut tristantur de bono alterius à mortali excusantur; vt qui dolent dignitates indignis conferri, aut qui hæreticis, nisi velint conuerti, mortem optant, ne alios inficiant. Idem dicendum de matre, quæ mortem filiarum optat eò, quod ob deformitatem, aut inopiam nequeat eas, iuxta suum statum, nuptui tradere; quia hoc non est odium personæ, sed deformitatis, aut inopiæ, aut proprij incommodi. *pag.207.num.7.*

15 Grauiter peccat contra charitatem, qui actionem iniuriarum in iudicio prosequitur contra inimicum, ex prauo affectu, & non ex honesto fine: quamuis enim liceat petere à iudice, vt pœnam infligat delinquenti, nihilominus eam petere non licet, aut de ea gaudere ex displicentia personæ, seu vt malum ipsius est. *tom.2.pag.207.n.7.*

16 Odium, ira, & indignatio hoc differunt, ꝙ *Odium* contingit,

tingit, cùm quis alteri malum cupit ex displicentia personæ, etiã si nullam ab eo iniuriam acceperit: *Ira* verò contingit, dum quis vult alteri malum ob iniuriam aut læsionem ab eo sibi illatam, quã cupit vindicare. *Indignatio* denique committitur; dum quis dolet bona indignis conferri, videturque tantùm peccatum ex suo genere, veniale. *pag. 208. n. 8.*

17 Qui rebus alienis malum optat ex indignatione, seu prauo affectu in ipsas, non peccat peccato odij, quia animalia, & res alienas per se spectatas non tenemur diligere. At, qui rebus alienis malum cupit ex displicentia personæ, ad quam pertinent, verè peccat peccato odij; quia non tàm res alienas, quàm personam cuius sunt, auersatur. *ibid. n. 9.*

18 Non opus est in confessione explicare mala ipsa, quæ quis proximo optauit, sed sufficit dicere se toties graui odio prosequutum fuisse proximum, illique graue malum optasse: diuersitas enim malorum in actu odij materialiter se habet; quippe omnia eãdem induunt rationem formalem, nempe vt sunt malum proximi. *ibid. n. 10.*

19 Potest quis ex bono motiuo sibi malum optare, aut ob honestum aliquem finem: hoc enim non est velle sibi malum, sed potius nolle aliquid ex affectu alicuius boni honesti. Non tamen licet sibi malum contra vitam inferre, aut mortẽ procurare ex desiderio maioris boni, puta cœlestis gloriæ potiundæ: hic enim est actus efficax, qui nõ sumit specificationem a motiuo, sed ab actu, & obiecto externo. *ibid. n. 11.*

CHORVS.

Assistentia in Choro.

1 IN Ecclesia extat obligatio recitãdi preces canonicas in choro: quia diuinum officiũ institutum est, non solùm in vtilitatem recitantium, verùm etiam populi, idest, fidelium; populus autem non potest diuino officio frui, nisi in loco publico ad id deputato recitetur. Clerici autem Ecclesiarum Cathedralium, & collegiatarũ obligantur ad officium in choro singulis diebus persoluendum, nisi aliud ferat consuetudo; ob id enim accipiunt stipendia, & distributiones. *to. 1. pag. 636. n. 1. & 2.*

2 Munus canendi diuinum officium in choro non ita est proprium

prium Clericorum, & Ecclesiasticorum, quin etiam laici possint ad id adhiberi ab ijs, qui ad chorum deputati sunt: quia nullum ius, vel consuetudo in contrarium extat. *tom. 1. pag. 636. num. 8.*

3 Religiosi choro deputati, tenentur in choro diuinũ officiũ recitare, tantùm ex regulis, & constitutionibus religionis: ipsi. n. nullum appetunt beneficium propter officium, nec ipsis dantur eleemosynæ cum hac conditione, vt officium publicè recitent, sed vt vitam religiosam ducant iuxta cuiusq. religionis institutum. Quare beneficiarij arctiori obligatione tenentur choro interesse, quàm religiosi; illi enim tenentur ex officio, atque adeo ex iustitia; hi verò vi solius regulæ, quæ regulariter non obligat sub mortali, modò priuatim officium recitent. *pag. 637. ibid. n. 9.*

4 Qui vltra tempus à Concil. Trid *sess. 24. cap. 12.* permissum, à choro notabiliter, absunt, per se loquendo, mortaliter peccant. Neque possunt alium in suum locum substituere, saltem præcisa consuetudine, vel priuilegio: quia hæc obligatio diuini officij in choro persoluendi est personalis. Legitima tamen consuetudine, præsertim immemorabili, induci potest, vt quis per alium choro assistat: consuetudo enim legem abrogare potest; quando à iure non reprobatur; sicque vsu receptum est in nonnullis Ecclesijs vrbis Romæ. *tom. 1. pag. 640. num. 2. & seq.*

Clericus.

1 CLericus fit per susceptionem primæ tonsuræ, quæ conferẽda est à proprio Episcopo per tonsionem capillorum, vel ab alio, de licentia proprij Episcopi; si tñ conferatur ab alio, absque licentia proprij Episcopi, valida est, nec iteranda. Dicitur autem *prima tonsura*, eò pronũciat, *Dominus pars hæreditatis meæ;* quibus tamen omissis, validè conferretur tonsura, quia non est propriè Ordo, neque Sacramentum. *tom. 1. pag. 471. n. 1.*

2 Clerici obligationes sunt hæ. 1. vt gestet habitum, & tonsuram; vnde sequitur Clericum initiatum maioribus Ordinibus, aut habentem beneficium, peccare mort. non gestando habitum, vel tonsuram ad longum tempus sine iusta causa. Existentes verò in minoribus Ordinibus, excusari possunt faciliùs à peccato, cum illis liceat ad statum laicalem transire. *tomo 1. pagina 472. numero 2. & 3.*

3 Nõ licet Clericis arma ferre absque iusta, & rõnabili causa,

sa; vel absque legitima consuetudine, vel absque Sedis Apostolicæ dispensatione; nam Episcopus id concedere non potest, cùm sit vetitum iure communi; neque enim arma decent statum clericalem. *ibid. num. 5. & 7.*

4 Altera Clericorũ obligatio est, vt sacris Ordinibus initiati recitent horas canonicas. Tertia, vt castitatem seruent: nam Ecclesia voluit sacris Ordinibus annexum esse castitatis votum, quod tacitè censetur emitti, per susceptionem sacrorum Ordinum: qui enim vult aliquem statum, vult etiam onera illi statui annexa. *ibid. num. 8.*

5 Clerici sunt exempti à laica potestate, necnon à tributis, & vectigalibus soluendis. Qui verò suscipit primam tonsuram eo tantùm fine, vt fruatur priuilegio clericali; vel vt gaudeat exemptione fori, non verò intentione seruiendi Ecclesiæ, non peccat mortaliter. *ibid. num. 9. & 10.*

6 Clericis sacris Ordinibus initiatis, vel habentibus beneficium, non licet, per se loquendo, negotiationẽ per seipsos exercere: est enim illis negotiatio interdicta, vt pote quæ ipsorum statum dedecet; idem sentiendum de religiosis. Clericus tamen, qui per alium negotiatur, nullam culpã incurrit, modò non adsit turpis aliqua circumstantia, aut scandalum; quia clericis, & religiosis interdicta solùm videtur negotiatio personalis, ob indecentiam, & distractionẽ ad terrena: vtraque autem cessat si per alios negotietur. Clerici verò minoribus Ordinibus initiati videntur à mortali excusandi, si per seipsos negotiationem lucratiuam exerceant. *tom. 2. pag. 489. num. 18. & 19.*

CLERICVS.

Clericorum percussores.

7 IN cap. *Si quis suadente diabolo 17. quæst. 4.* fertur excommunicatio contra percutientem clericum, vel monachum, quę reseruata est Summo Pontifici nisi in articulo mortis. *disp. 2. quæst. 3. punct. 6. pag. 229. tom. 3.*

8 Qui clericũ percutit ita leuiter, vt illa percussio non censeatur sufficiens ad mortalem culpam omnibus cõsideratis, non afficitur excommunicatione, quamuis mortaliter peccauerit in inten-

intentione, intendẽs grauiter percutere. At qui leuiter percutit quidem, ita tamen, vt illa percussio censeatur valdè iniuriosa clerico, incurrit excommunicationẽ, vt accidit, quando quis percutit clericum virga, aut in illum conspuit, &c. *ibid. sect. 1. §. 1. n. 4.*

9 Qui aliquid violenter eripit è manibus clerici, aut violentiã facit rebus illi adhęrẽtibus, v. g. violenter inijciens manus in fręnũ equi, cui clericus insidet, aut lacerans vestem illius, aut percutiens equũ, aut ita persequens clericum, vt cogatur se pręcipitẽdare in fluuiũ, censetur excommunicatus. Item qui clericum occidit veneno; hæc enim actio est violenta. *ibid. n. 5. pag. 230. to. 3.*

10 Iudex sæcularis incidit in excommunicationem detinendo clericũ in custodia, vel in domo, aut ponẽdo custodes ad domum, qui clericum exeuntem capiant, ita vt non possit liberè exire; sic enim clerico vis infertur. *ibid. num. 9.*

11 Ille subiacet excommunicationi, qui sclopetũ displodit in clericum, qui ob terrorem moritur; quamuis pila ne leuiter quidem tactus fuerit; hoc enim est actio violenta, & iniuriosa in clericum. *ibid. num. 13.*

12 Clerici impuberes inter se rixantes seque percutientes, non incurrunt excommunicationem, quando illa actio attenta qualitate personarum, & quantitate nocumenti, non pertingit ad peccatum mortale; excommunicatio enim supponit peccatum mort. *ibid. num. 14.*

13 Consulens, vel mandans clericum percuti subiacet huic excommunicationi, modò sequatur percussio, & consilium, vel mandatum influat in percussionem. Ratio petitur ex cap. *Quanta, de sentent. excommun.* vbi habetur non solũ eos subijci excommunicationi, qui percutiũt, verùm etiam qui consentiunt. *ibid. §. 2. num. 1. & seq. tom. 3.*

14 Qui postquam mandauit clericũ percuti, reuocauit mandatum; qua reuocatione non manifestata ei, qui mandatum accepit, sequuta est percussio; non excusatur ab excõmunicatione; quia suo mandato fuit causa efficax percussionis. *ibid. num. 4.*

15 Quæres vtrum mandans percuti clericũ incurrit excommunicationem si sit in gratia, dùm mandatarius exequitur mãdatum. *Resp.* affirmatiuè: quia licet ad incurrendam excommunicationem prærequiratur peccatum mortale: non tamen necesse est, vt peccatum mort. tunc committatur, quando censura incurritur. *ibid. pag. 231. num. 5. tom. 3.*

16 Quan-

16 Quando executor mandati inuincibiliter ignorat illum, quem percutit esse clericum, aut latam esse excommunicationẽ contra percutientem clericum, non incurrit excommunicationem percutiens; at mandans incurrit. *ibid num 6.*

17 Qui non impedit percussionẽ clerici, quam ex sola charitate tenetur impedire cũ possit, mortaliter quidem peccat, non tamen incurrit excommunicationem: quia illi non imputantur cætera damna, nec iniunguntur aliæ pœnæ; ergo neque debet imponi pœna excommunicationis. Ad hæc excõmunicatio non fertur ob omissionem, sed ob actionem. *ibid. num. 7.* Qui verò ex officio tenentur impedire, rei sunt excommunicationis, si non impeditur; illis enim imputatur percussio. *num. 8. & 9.*

18 Qui approbat, & ratam habet percussionẽ Clerici suo nomine factam, quamuis non dederit mandatũ, incidit in excommunicationem; quia ratihabitio fictione iuris retrotrahitur, & æquiparatur mandato: cũ his tamen conditionibus, 1. vt qui ratã habet percussionẽ clerici, potuerit eam mandare tunc temporis cùm facta est; quare approbans percussionem clerici factam cũ esset infans vel amens, excommunicationem non incurrit. 2. vt ratam habeat percussionem per aliquod signum externũ; quia actus merè internus non subiacet excommunicationi. 3. vt percussio facta sit nomine ipsius, idque ipse sciat. *ibid. num. 10. & 11.*

19 Qui percutit clericum volentem, & consentientem, non propterea excusatur ab excõmunicatione: quia illud priuilegiũ de non percutiendo clericũ sub pœna excommunicationis concessum est toti ordini clericali, cui persona priuata nõ potest renuntiare. Ipse autem clericus consentiens in sui percussionem non est ipso facto excommunicatus, sed excommunicandus, vt habetur in cap. Contingit cit. *ibid. sect. 2. pag. 231. n. 5. & 6. tom. 3.*

20 Clericus prę desperatione, aut vitę tædio, aut alia de causa seipsũ grauiter percutiens, maiorem incurrit excommunicationem: quia hęc percussio est toti clericali ordini iniuriosa. *ib. n. 7.*

21 Qui percutit clericũ coniugatum, qui non est bigamus, aut clericũ degradatum verbaliter tantùm, aut irregularem, aut excommunicatũ toleratum, aut vitandum, aut alia censura affectũ, aut eũ, qui post susceptionem sacrorũ ordinum contraxit matrimoniũ, huic subijcitur excommunicationi; hi enim omnes priuilegiũ canonis non amiserunt. Secus dicendum de eo, qui susce pit ordines ante baptismũ, aut qui per vim promouetur ad ordi-

nes

nes absque intentione illos suscipiendi. *ibid.sect.3. num. 1. & seq.*

22 Denique percutiens aliquem gaudentem priuilegio canonis, huic excommunicationis est obnoxius. Quinam autem gaudeāt priuilegio canonis, vide titul. *Ecclesiastica libertas.* Ibid. *num.7. & seq.tom.3.*

23 In his casibus percutiens clericū excusatur ab excommunicatione. 1.qui percutit vim vi repellendo cū moderamine inculpatæ tutelæ ad se defendendum, vel rem suam, vel honorem, immo ad defensionem innocentiæ parentum, filiorum, amicorum, & aliorum. 2.qui percutit ignorās esse clericum. 3.qui percutit per iocum, etiamsi fortè aliqua ira interueniat, modò non pertingat ad culpam lethalem. 4. Qui percutit per inaduertentiam ex subito motu; nam inaduertētia, & indeliberatio excusat à peccato mort. æque adeo ab excommunicatione. 5.qui percutit causa correctionis, & disciplinæ, habens ad id legitimam potestatem; modò non percutiat ex graui odio, aut ira. 6.qui percutit clericum inuentum cum vxore, aut filia, aut sorore, modò statim percutiat; quamuis enim sic percutiens grauiter peccet; nihilominus eximitur ab excommunicatione, quia Ecclesia non pręsumit percussionem factam esse suadente diabolo, sed passione vehementi; est enim per difficile in hoc casu sibi tēperare. 7. qui percutit clericum factum militem, vel se immiscentem enormitatibus. 8. qui percutit clericum coniugatum, publicè per se exercentem officium cauponis, vel lanij. 9. qui percutit clericum mimicam exercentem publicè, post trinam admonitionem. 10. qui percutit bigamum. 11. quando ostiarius Principis turbam summouendo, simul impellit clericum, nisi hoc faciat animo offendendi. *ibid.sect.4.pag.194.num.1.& seq.pag.234.tom.3.*

Clerici percussor à quo absoluendus.

24 Quando percussio est leuis, potest Episcopus per se, vel per alium absoluere. Item Vicarius generalis, necnon supremi monasteriorum Præpositi, vt Abbas, Prior, Guardianus, &c. ex priuilegio possunt absoluere sibi subditos ab excōmunicatione ob leuem percussionem, per se, vel per alios. Quænam autem sit percussio leuis, standum est iudicio prudentum, attentis circumstantijs personæ, loci, &c. *ibid.sect.5.num.3.& seq.tom.3.*

25 Religiosus percutiens clericū sęcularem, si est exemptus à iurisdictione Episcopi, absoluēdus est à proprio Pręlato iuxta limites

mites potestatis, quam habet. Prælati autem religionis, vt Generalis, vel Prouincialis, possunt hanc facultatem alteri delegare, etiam quando percussio est grauis, & enormis; quia huiusmodi potestas est ordinaria, a Summo Pontif. perpetuo concessa ijs, qui tale officium habent. *ibid. pag. 197. nu. 9. to. 3.*

26 Quando percussio est enormis, potest Episcopus in his casibus absoluere. 1. si percussor habeat legitimum impedimentũ, propter quod non possit Summum Pontif. adire sine graui periculo vel damno; neque enim est credibile Summum Pontif. velle sibi absolutionem excõicationis reseruare cũ tanto fidelium incommodo; sublato tamen impedimento tenetur percussor Papã adire, alioquin nouam contrahit excommunicationem. 2. quãdo imminet proximum periculum mortis. 3. si percussor sit impubis; etiam si petat absolutionem post adeptam pubertatem ob enormem percussionẽ factam tẽpore impubertatis. 4. si mulier clericũ percussit, etiã enormi percussione cuiuscũq. sit ętatis, aut cõditionis põt per Episcopũ absolui. 5. si percussor sit in potestate alterius, vt filiusfamilias, seruus, &c. 6. Idẽ dicendũ de quibuscũq. alijs impotentibus ad iter conficiendum. *ibid. n. 9. & seq. pag. 236. to. 3.*

27 Potest Episcopus quoscumque sibi subditos absoluere ab excommunicatione ob enormem percussionem clerici, modò sit occulta, nec deducta ad forum contentiosum iuxta priuilegium a Conc. Trident. concessum *sess. 24. cap. 6.* neque tenentur sic absoluti postea adire Papam, vel Legatum. Hãc autem facultatem potest Episcopus alteri delegare. *ibid. n. 19.*

28 Qui habet priuilegiũ absoluendi percussorẽ clerici satisfacta parte, non debet illum absoluere, nisi primùm satisfecerit clerico percusso, & prætereà Ecclesiæ, seu statui Ecclesiastico; hãc autem satisfactionem exhibebit, si se humiliter subijciat absoluẽti, & se paratum ostendat ad acceptandam pœnitentiam, quæ sibi fuerit imposita, cum iuramento obediendi Ecclesię, nec ampliùs in posterum percutiendi clericum. *ibid. pag 236. nu. 22. to. 3.*

29 In absolutione ab hac excommunicatione Sacra Pęnitẽtiaria Romæ hæc obseruat. 1. vt absoluendus sit pręsens. 2. vt satisfactionem præmittat. 3. si delictum sit publicum, nõ gerat se in publico tanquam absolutura; nam absolutio Pęnitentiarię dari solet pro foro conscientiæ tantùm. 4. si clericũ interfecit, admonendus est ipsum, & filios inhabiles esse ad beneficia. 5. si percussio sit occulta, exigendũ est iuramentũ, vt si detegatur, conferat se nudus,

& discalceatus exceptus femoralibus ad quinque Ecclesias, virgâ præ manibus, & corrigiam ad collum habens publicè suũ fateatur crimen, & ante fores dictarum Ecclesiarum verbera sibi per Psalm. *Miserere*, infligi curet, alioquin in excommunicationem relabatur. *ibid pag.237.n.25.to.3.*

Clericorum excommunicationes non reseruatæ.

30 In Clement. vnica, *de consang.* extat excommunicatio contra clericos sacris ordinibus initiatos, qui matrimonium contrahere præsumunt. *disp.2.quæst 4.pag.310.punct.1.to.3.*

31 Leo X. in Bulla 9. quæ incipit, *Inter multiplices*, excommunicat eos, qui montem pietatis in concionibus, verbo, vel scripto impugnare audent. Neque solùm Ecclesiastici, aut religiosi, verũ etiam laici, & sæculares contra montem pietatis disputantes huic excommunicationi sunt obnoxij, nisi ignorantia excuset; nã imposita est excommunicatio habentibus: audacia autem scientiam supponit. *ibid punct.2.to.3.*

32 Confessarius absoluens a casibus in Bulla Cęnæ contentis prætextu priuilegij, incurrit excommunicationem Papę reseruatã; absoluens autem absque prætextu priuilegij incurrit non reseruatam. *ibid punct.3.pag.311.to.3.*

33 Cùm in quibusdam ciuitatibus permixti sint populi linguâ & ritibus discrepantes sub vna tamen fide, ad Episcopos pertinet cura deputandi singulis ministros idoneos. Quapropter in cap. *quoniam, de offic.iud.ordin.* excommunicatio fertur contra eos, qui se huiusmodi ministerijs ingerunt sine licentia Episcopi. *ibid. punct.4.to.3.*

34 In cap. *clericis, ne monachi, vel clerici*, Sacerdotes Viceregis, aut Præpositi sæcularis officium suscipientes excommunicationi subijciuntur, si post admonitionem illud officium non dimiserint; hoc enim dedecet statum Sacerdotalem. Non videtur tamẽ in hoc canone interdictũ Sacerdoti manus consiliarij apud Principem sæcularem suscipere, modò illud non exerceat in causa sãguinis in particulari; qui verò concurrit solùm ad legẽ condendã, in qua pœna sanguinis statuitur deliquentibus, non incurrit irregularitatem, quia non cõcurrit ad causam sanguinis proximè, seu in particulari. Diaconi vel Subdiaconi sub hac censura non comprehenduntur, quia nõ sunt Sacerdotes. *ibid.punct.5.pag.312.to.3.*

35 Honorius III. in cap. *super specula, ne clerici, vel monachi*, decreuit, vt excommunicatio, quam tulerat contra religiosos exeũtes ad audiendas leges, vel medicinam, & intra duorum mẽsium spatium non redeuntes, extendatur ad Sacerdotes, Archidiaconos, & alios personatum habentes, nisi huiusmodi studium intra duos menses dimiserint. Non videtur tamen sub excommunicatione interdictum præfatas scientias domi audire. Porrò non prohibentur Sacerdotes sub excommunicatione, leges, & medicinam docere, quia textus loquitur tantùm de audientibus. *ibid. punct. 6. pag. 313. to. 3.*

36 Pius V. in Extrauag. 48. quæ incipit, *De salute gregis*, tulit interdictum cum priuatione Ecclesiasticæ sepulturæ contra milites, & alios congredi audentes in spectaculis, vbi tauri, aut feræ agitantur, & contra Principes, aut Magistratus id permittentes. Eandem excõmunicationem extendere videtur ad clericos beneficiarios, aliosque in sacris constitutos, qui eiusmodi agitationibus intersunt. Probabilius tamen videtur hanc excõicationem non esse ipso iure latam, sed ferendam. *ibid. punct. 7. pag. 314. to. 3.*

37 In Bulla Innocentij VIII. quæ incipit *Sicut bonus*, excõmunicantur fictè resignantes beneficium; & resignationẽ acceptantes, & concurrentes ad hanc fictionem, vt notarij, & testes, modò sint fraudis conscij. Hæc autem fictio in eo est, vt resignatio fiat extra Curiam, & vltra duas diætas, prætextu facultatis a Sede Apostolica obtentæ. *ibid. punct. 8. pag. 316. to. 3.*

38 In cap. *Vsurarum, de vsuris in 6.* decernitur, ne vsurarij publicè quasi ex officio vsuram exercentes, permittantur domos conducere, vel conductas habitare; sed intra tres menses expellantur, nec vllus eis domum locet, aut concedat ad fænus exercẽdum, vel alio titulo; qui secùs faxint, si fuerint Episcopi, aut Episcopo superiores, suspendantur; si fuerint Episcopo inferiores, excõicationem incurrant; si fuerit collegium, seu alia vniuersitas interdicto subijciatur. Hic autẽ sermo est de vsurarijs alienigenis, & alijs, qui non sunt ex eo loco, vbi vsuram exercere volunt, oriundi. *ibid. punct. 9. pag. 316. to. 3.*

39 In cap. *generali constitutione, de elect. in 6.* excommunicantur Clerici, & religiosi Ecclesiarum curam habentes, qui procurant vt regalia iura, & loca Ecclesiarum vacantium ab alijs occupentur. *pag. 317. punct. 10.* vide tit. *Regalia.*

40 In Extrauag. *ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienandis*;

interdicitur alienatio bonorum Ecclesiæ, & locorum piorum, tā immobilium, quàm mobilium pretiosorum, quæ seruari possunt. Immo alienatio dictorum bonorum sine solemnitate facta, irritatur; & alienans ligatur excommunicatione, priuaturque beneficijs, officijs, & administratione bonorum, quæ alienare præsumpsit. Eadem excommunicatio extenditur ad recipientem. At si alienans sit Episcopus, vel Abbas, incurrit interdictū ab ingressu Ecclesiæ, & si per sex mēses in interdicto permanserit, suspenditur à regimine, & administratione Ecclesiæ, vel monasterij, cui præest in temporalibus. Ab hac tamen censura excipitur alienatio, & conductio bonorum Ecclesiasticorum ad triennium, necnon contractus emphyteuticus, modò fiat in casibus a iure permissis, & in bonis in emphyteusim ab antiquo dari solitis. *ibid. punct. 11. pag. 317. to. 3.*

Clericorum excommunicationes Papæ reseruatæ.

41 In Bulla 87. Pij V. quæ tamen in Bullario nouo non inuenitur, & incipit, *Inter multiplices curas*, fertur excōmunicatio contra obtinentes a Papa Ecclesias parochiales, cum iuramento illis inseruiendi personaliter intra certum tempus, & postea iuramētum non adimplentes. Id autem valet in omnibus beneficijs curā animarum adnexam habētibus, vacantibus per obitum, & ad Papæ prouisionem, & dispositionem spectantibus; sic enim habetur in Bulla. *ibid. quæst. 5. punct. 1. pag. 319. to. 3.*

42 Leo X. in Bulla 21. quæ incipit, *Supernæ maiestatis.* edita in Concilio generali Lateran. *sess.* 11. excommunicationem tulit cōtra prædicatores sacram scripturam interpretantes contra proprium ipsius sensum, & interpretationem Doctorum, ab Ecclesia, vel vsu approbatorum, & contra prædicentes tempus præfixum alicuius mali, vel aduentus Antichristi, vel iudicij, aut alia futura, tanquàm sibi diuinitùs reuelata, aut asseuerantes inanes diuinationes. Possunt tamen cōcionatores interpretari Scripturam per quandam accommodationem modò non deflectant à proprio, vel mystico sensu, quem tenet Sancta mater Ecclesia. *ibid. punct. 2 pag. 319 to. 3.*

43 Clemens III. in cap. *significauit, de sent. excom.* tulit excommunicationē contra clericos, scienter, & spontè participātes cū excommunicatis a Papa, illosque ad diuina officia admittentes, si

sunt

sunt vitandi,idest,si nominatim declarati,& denunciati sunt excommunicati. Participantes autem cum notorio Clerici percussore, nisi sit denunciatus, probabile est non incurrere excommunicationem. *ibid.punct.3.pag.320.to.3.*

44 In cap.*animarum periculis,de sepult.in 6.*interdicto subijciũtur Ecclesiæ, & cœmeteria religiosorum, & clericorum sæcularium,qui in suis Ecclesijs,vel cœmeterijs sepeliũt aliquem,quem induxerunt ad vouendum,iurandũ, vel promittendum,vt in eorum Ecclesijs sepulturam eligat, vel semel electã non mutet:Interdicuntur autem cum hac conditione,nisi infra decem dies integrè restituant omnia, quę occasione sepulturæ ad ipsos peruenerunt,vel etiam ipsum cadauer si petatur. Parochi tamen inducentes aliquem suæ parœciæ ad eligendam sepulturam in sua Ecclesia,vel ad mutandam electionem iam factam,sub hac censura non comprehenduntur;quia in gratiam Parochorum hęc constitutio,& aliæ huiusmodi editæ sunt. *ibid. punct.4.pag.321.to.3.*

45 In Bulla 2.quæ incipit;*Cum omnibus*,Paulus II.pręcipit iudicibus seu commissarijs deputatis ad examinandas causas a supplicantibus expressas, vt examinent causas, propter quas Summus Pontifex addductus est ad concedendam in suis litteris facultatem alienandi; quod si consensum,vel auctoritatem præstiterint ad alienanda Ecclesiæ bona, in detrimentum Ecclesiæ, subijciuntur excõicationi,modò sint inferiores Epis; Episcopi verò,aut Episcopis superiores incurrunt suspensionem per annum ab executione officij: tamen hæ censuræ non sunt Summo Pontifici reseruatæ. At contra procurantes scienter huiusmodi alienationem, seu decretum alienationis, lata est excommunicatio Summo Pontifici reseruata; necnon contra extorquentes a cõmissarijs decretum alienationis per sordes,idest,per iniquas largitiones. *ibid.punct.5.pag.322.to.3.*

46 Martinus V.in Bulla 10.quæ incipit, *Ad reprimendos*,excõmunicat Ecclesiasticos, qui alios Ecclesiasticos conueniunt coram iudice laico in causis ad forum Ecclesiasticũ pertinentibus; siue id fiat actione reali,siue mixta,siue personali,siue ciuili,siue criminali. *ibid.punct.6.pag.323.to.3.*

Clericorum suspensiones.

47 Celebrans,aut celebrari faciẽs in loco interdicto,incurrit interdictũ ab ingressu Ecclesiæ: modò tamẽ locus sit nominatim

denunciatus, interdictus, aut publicè constet esse pollutum. Absolutio ab hac censura reseruata est Papæ, nisi satisfactio à delinquente præstetur ad arbitrium illius, cuius sententia violata est, præstita autem satisfactione, absque vlla absolutione cessat suspensio *disp. 3. quæst. 3. punct. 1. pag. 404. tom. 3.*

48 Sacerdos qui Missam inchoatam sine graui causa dimittere præsumit, incurrit suspensionem à corpore, & sanguine Christi: non prohibetur tamen Eucharistiam sumere more laicorum, modò sit ritè dispositus; quia excluditur à sumptione corporis, & sanguinis Christi, quæ propria est Sacerdotum; quare hæc vocari potest *suspensio partialis*, quia impedit executionem ordinis Sacerdotalis circa sumptionem corporis, & sanguinis Domini. Absolutio ab hac suspensione concedi potest ab Episcopo; quia non est reseruata *ibid. punct. 2. pag. 405. tom. 3.*

49 Sacerdos Missam celebrans, & in ea non communicans, suspensionem incurrit, qua per annum arcetur à participatione corporis, & sanguinis Christi; non tamen à communione more laicorum. Qui verò vnam tantum speciem consecrauit, seu ex inaduertentia, seu ex malitia, hanc suspensionem non incurrit, vnam tantùm speciem sumens; quia sumpsit quod obtulit, & sacrauit. Huius suspensionis absolutio, ex communiori sententia, pertinet ad Summum Pontificem. *ibid. punct. 3. pag. 405. tom. 3.*

50 Confessarij non seruantes formam à Congregatione Apostolica præscriptam in confessionibus audiendis, ipso facto pœnam incurrunt suspensionis à confessionibus audiendis; verùm hæc suspensio non extenditur ad confessarios extra Episcopatum Rom. existentes. *ibid. punct. 4. pag. 406.*

51 Parochus, vel quiuis alius Sacerdos assistens matrimonio, vel benedicens sponsos alterius Parochiæ absque licentia Parochi sponsorum, ipso facto suspensionem incurrit ab officio, & beneficio; quia Concil. Trid. absolutè loquitur; probabile tamen est istam suspensionem esse tantùm ab officio Sacerdotali, vt in quo peccauit Sacerdos, in eo puniatur. Si tamen alter sponsus sit ex illa Parochia, cuius Parochus assistit vel benedicit, excusatur à suspensione, vtitur enim iure suo erga sibi subditum, quo iure vti nequit, nisi adsit etiam alter sponsus, qui est alterius parœciæ. Huius suspensionis absolutio pertinet ad Episcopum, seu ordinarium eius loci, cuius Parochus matrimonio assistere debebat. *ibid. punct. 5. pag. 407. tom. 3.*

52 Cle-

52 Clericus sæcularis, vel regularis assistés matrimonio clandestino, non incurrit suspensionem latæ sententiæ, sed ferendæ; Neque item benedicens secundis nuptijs etiamsi vetitum sit sponsos aliàs benedictos benedicere. *ibid. pag. 408. n. 9. tom. 3.*

53 Accipiés oblationes ab vsurarijs manifestis, aut eos sepeliens, incurrit suspensionem ab officio. Nomine aũt *oblationum*, intelligitur id quod offertur Deo in recognitionem diuinę excellentiæ; quod verò traditur Ecclesiasticis ministris ad ipsorum sustentationem, vel in stipendium, non vocatur oblatio; quocirca accipiés ab vsurario decimas, vel pecuniã, vt pro ipso oret, nõ videtur huius suspensionis reus. Hæc suspensio reseruata est Papæ, donec delinquens satisfecerit ad arbitrium Epi. *ibid. punct. 6.*

54 Iure antiquo lata est suspensio ab ordinis executione cõtra clericum assistentem sepulturæ raptoris, seu violatoris publici Ecclesiarum, aut eleemosynam ab eo accipiẽtem, quando hic raptor pęnitentiam agere noluit ante obitum. Eadem suspensio extenditur ad clericos, qui huius rapinæ participes fuerunt. Verùm hoc tempore hæc suspensio vix est in vsu. *ibid. num. 7.*

55 Clerici grauantes Ecclesiam sibi commissam pro alienis debitis, vel concedentes alicui literas, seu sigilla, quibus Ecclesia sibi commissa obligari possit, vt si quis tradat alteri chartam non scriptam suo sigillo impressam data facultate scribendi quidquid libuerit, vel si det ei sigillum, vt eo vtatur ad firmandum debitũ soluendum nomine Ecclesiæ. Hi, inquam, priuantur administratione temporalium, & spiritualium. Vnde sequitur eum beneficiarium affici hac suspensione, qui pecuniam mutuo accipit, eãque alteri tradit relicta Ecclesiæ obligatione soluendi mutuum. Secùs autem si aliquam Ecclesiæ pecuniam mutuo tradat pauperibus; hic enim Ecclesiam non grauat alienis debitis. Probabile est huius suspensionis absolutionem conferri posse ab Episcopo, postquam fuerit Ecclesiæ factum satis. *disp. 3. q. 4. punct. 14 pag. 419. tom. 3.*

56 Clerici occupantes bona Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, Sede vacante, pertinentia ad ipsam Ecclesiam, vel ad Prælatum defunctum, vel ad successoré, aut ea dilapidãtes, vel malè administrantes, incurrunt suspensionem ab officio, & beneficio, Summo Pontifici reseruatam, ante factam restitutionem, nisi ea condonetur ab eo, cui erat satisfaciendum, facta autem, aut condonata restitutione, suspensio cessat. *ibid punct. 15 pag. 420. to. 3.*

57 Clericus habens beneficium, incurrit per sex menses suspensionem à perceptione fructuum, si publicè vtatur veste virgata, vel partita, id est, versicolore. Clericus verò non habens beneficium, sed subdiaconus, aut diaconus fit per sex menses inhabilis ad beneficium. Sacerdos verò, aut religiosus, aut alius obtinens dignitatem, vel beneficium, cui adnexa est animarum cura; suspensionem incurrit per annum à perceptione fructuum, si publicè gestet vestem versicolorem; si verò beneficium non habeat, efficitur inhabilis per annum ad beneficium Ecclesiasticũ. Alia huiusmodi circa vestes Clericorum habentur in Clem. 2. *quoniam de vita, & honestate clericor.* edita in Concilio Viennensi à Clemente V. Additur tamen in hac Clementina, *nisi causa rationabilis subsit*; excusantur. n. clerici, qui præfatis vestibus vtuntur, dum transituri sunt per loca infidelium, vel hæreticorum, leges quippe Ecclesiasticæ non obligant cum graui incommodo, aut periculo; eam ob causam clericus à Papa reprehensus quod Romã venisset sine habitu clericali, in hunc modũ se excusauit:

Tutius vt peterem laici sub imagine Romam,
Fas fuit vt sinerem luxuriare comam.

Concil. Trident. *sess. 14 cap. 6.* mandat clericos contra decentiã, & honestatem habitus delinquentes arbitrio Ordinarij puniri. *disp. 3. quæst. 6. punct. 6. pag. 436. tom. 3.*

58 Clericus notorius cõcubinarius, vel fornicator iure quidem antiquo fuit suspensus; iure tñ nouo non est ipso facto suspensus, sed suspendendus, exceptis Episcopis, qui non se emendarunt, postquam à Synodo prouinciali semel admoniti fuerũt; quia sacri canones hac in parte abrogati sunt per consuetudinẽ contrariam, & suspensio, quæ olim ipso facto incurrebatur, hoc tempore commutata videtur à Concil. Trid. *sess. 25. cap. 14.* in suspensionem comminatoriam, & alias pęnas; vtitur quippe Concil. verbis futuri temporis *disp. 3 q. 7. punct. 4. pag. 439. tom. 3.*

Commodatum.

COmmodatum ita dicitur quasi *datum cõmodo alterius*, nihilq. aliud est quàm contractus, quo res alteri cõceditur gratis ad certum vsum. Differt *à mutuo*, quia in mutuo non tm̃ vsus, sed etiã dominium rei transfertur; in commodato verò solus vsus. Differt *à locato*, quia locatum non fit gratis. Differt

à de-

à deposito, quia vsus depositi regulariter nõ trãsfertur. Differt à *precario*, quia licèt precarium concedatur ad aliquem vsum non tñ ad certum vsum, cum repeti possit ad arbitrium concedentis: at commodatum nõ potest repeti ante tempus, contra voluntatem commodatarij, & cum eius damno, tenetur ad restitutionē; nisi commodans passurus sit æquale damnum. *to. 2. pag 761. n. 1.*

2 Qui habet ius vtendi re aliqua sibi commodata, potest eam alteri cõmodare, nisi aliter conuentũ sit cum dño: tum quia potest ius suum alteri cedere, tum quia sic decernitur in iure. *ib. n. 2.*

3 Ad Commodatum hæc requiruntur. 1. mutuus consensus. 2. vt tradatur gratis commodatario ad certum aliquem vsum, & ad certum tempus expreßè, vel tacitè: 3. vt dominium commodati perseueret ad commodantem, consequenter si pereat absq; culpa commodatarij, pereat commodanti. Tenetur autem commodatarius ad restitutionem ex leuissima culpa: at de casu fortuito non tenetur secluso pacto, culpa, aut mora. *ibid num. 3.*

4 Commodatarius tenetur ad expensas ordinarias faciendas durante tempore contractus commodati: nam cuius est commodum, eius etiam est onus, & incommodum; sic qui equum accepit commodato, tenetur illum alere. Ad extraordinarias verò non tenetur, vt si equus ægrotauit, si paries domus cecidit, &c. nam expensæ extraordinariæ cedunt in vtilitatem commodantis. *pag. 762. num. 4.*

5 In foro conscientiæ commodatum retineri potest titulo compensationis, quando commodatarius alia ratione nõ potest satisfactionem obtinere: at in foro externo id non licet, quia commodatum est priuilegiatum sicut depositum. *ibid. n. 5.*

Concubinatus.

1 CONcubinatus est frequens, & consueta fornicatio cũ eadem persona. Concubinæ olim dicebantur, quæ sine publica solemnitate, & ritu consueto ducebantur, & non admittebantur ad domesticam familiæ gubernationem. Hebræis enim licebat duas vxores simul ducere, vnã solemni ritu, alteram absque ritu solemni, quod hoc tempore non licet. *tom. 1 pag. 377. n. 8.*

2 Pœnitens, qui domi alit concubinam, regulariter nõ est absoluẽdus, antequã eam dimittat, seu quãdiu persistit in proxima occasione peccandi, quã potest relinquere: quamdiu enim eam reti-

retinet, nō censetur habere sufficientē dolorem, ac firmum propositum vitandi peccata, in futurum. Fieri tñ potest, vt concubinarius absolui aliquando possit non dimissa concubina, vt qñ non potest eam dimittere sine scandalo, vel graui infamia, vel alio incommodo: tunc enim non censetur illa peccandi occasio voluntaria: aut qñ in articulo mortis existens, non potest tunc concubinā eijcere, sed habet firmum propositum illam eijciendi, cum primum poterit. Secluso verò mortis periculo vix debet absolui, antequam concubinam domo eijciat, etiamsi fortè non si concubinarius, sed vulgo habeatur. *tom. 1. pag. 377. nu. 11. & 12.*

3 Filiusfamiliâs, qui de domo patris non eijcit concubinam, vel aliam, cum quà peccare solet, potest absolui, modò habeat firmum propositum non peccandi in futurum, & cum illa colloquendi, aut conuersandi; hæc. n. non dicitur voluntaria occasio peccandi respectu filijfamiliâs, qui non est sui iuris. *pag. 378. n. 13.*

4 Deneganda est absolutio pœnitenti sæpius in mollitionem, & pollutionem voluntariam incidenti, quando potest occasionem peccati præscindere, & nō præscindit, vt quando ex colloquio, & aspectu fęminæ alicuius, cum qua familiariter versatur, solet in turpes cogitationes consentire, aut in voluntariam pollutionem incidere: est enim in proxima, & voluntaria occasione peccandi, consequenter dimittendus est sine absolutione, nisi ab illius fœminæ consuetudine recedat, & proponat se nunquam illam aspecturum. *ibid. num. 14.*

5 Concubinarij laici possunt ab Ordinarijs locorū puniri, & excommunicari post trinam admonitionem, vt patet ex Concil. Trident. *sess. 24. c. 8.* Presbyteri verò notorij concubinarij sunt ab Episcopis suspendendi ex Tridēt. sess. 25. cap. 14. *ibid. n. 18. & 19.*

CONFESSIO SACRAMENTALIS.

Confessionis necessitas.

1 CONCIL. Trident. *sess. 13. can. 11.* excommunicat præsumentes docere, vel pertinaciter asserere habenti conscientiā peccati mortalis, necessariam non esse confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. *disp. 2. quæst. 2. punct. 14. pag. 193. tom. 3.*

2 Qui cū cōscientia peccati mortalis accedit ad Eucharistiā non præmissa confessione, non incidit in hanc cēsuram; etiamsi

hoc

hoc faciat interius ſentiens ſolam contritionem ſufficere, nec neceſſariam eſſe confeſſionem, immo etiamſi alij iudicētur ipſum in ea eſſe ſententia, modò eam verbis, aut ſignis externis nō prodiderit: quia hic nihil facit quod à Concil. Trid. ē: ſub excō-municatione prohibeatur. *Ibid. num 3.*

3 Qui ſententiæ Caietani adhærens aſſerit confeſſionem, de iure diuino, non eſſe neceſſariò pręmittendam ante ſacram cō-munionem, huic cenſurę non ſubiacet; quia hic non aſſerit confeſſionem non eſſe abſolutè neceſſariam. *ibid num. 4.*

4 Qui aſſerit neceſſariò præmittendam non eſſe confeſſionē ſacramentalem in loco, vbi Concilium non eſt vſu receptum, non ligatur hac cenſura Concilij; grauiter tamen peccat; quia falſum docet in re maximi momenti. *ibid. num. 5.*

5 Hæc excommunicatio non eſt reſeruata.

Confeſſio per nuncium.

6 Clemens VIII. in quodam decreto edito in generale Congregatione ſanctæ Inquiſitionis, hanc propoſitionem damnat tanquam falſam, temerariam, & ſcādaloſam. *Licet per litteras ſeu internuncium confeſſario abſenti peccata ſacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente poſſe abſolutionem obtineri.* Præterea excommunicationis pœnam addit contra docentes, defendentes, imprimi facientes, vel ad praxim deducētes huiuſmodi propoſitionē, vel de ea diſputantes niſi ad impugnandum. *diſp. 2. quæſt. 3. punct. 33. pag. 287. tom. 3.*

7 Ad hanc excommunicationem incurrendam non eſt opus vtrumque defendere, videlicet fieri poſſe confeſſionem abſenti, & abſolutionem impendi poſſe à confeſſario abſente; ſed alterutrum ſufficit; quia vtraque propoſitio eſt falſa, temeraria, & ſcādaloſa, ergo vtraque pari pœna digna. *ibid. n. 3.*

8 Licet impreſſor, qui huiuſmodi propoſitionem imprimit, grauiter peccat; nō tamē hāc excommunicationē incurrit; quia excōmunicatur imprimi faciētes, non imprimētes. *pag. 288. n. 5.*

9 Hæc excommunicatio eſt Summo Pontifici reſeruata. *n. 7.*

Confirmatio quid.

1 Confirmatio eſt Sacramentū, quo homo viator, baptizatus inungitur in frōte ab Epiſcopo, cū chriſmate, & pręſcripta

ſcripta verborum forma, ad fidei robur conſequendum. Fuit autem inſtitutum in die vltimæ Cœnæ, quoad materiam, & formam; tunc enim Chriſtus conſecrauit chriſma; vt habetur ex traditione Eccleſiæ. Igitur huius ſacramenti inſtitutio inchoata fuit in die vltimæ Cœnæ; completa autē, quando Chriſtus contulit Apoſtolis plenam poteſtatem Ordinis ſacerdotalis, & Epiſcopalis. Ioan. 20. *tom.* 1 *pag.* 52. *num.* 1. *& ſeq.*

Confirmationis neceſſitas, & miniſter.

2 Confirmationis ſacramentum non eſt neceſſarium neceſſitate medij; ex nullis enim Chriſti verbis id colligitur; neq; neceſſitate præcepti. Quare qui Confirmationem ſpontè omittit, modò abſit contemptus, non peccat mortaliter; quia robur ad profitendam fidem poteſt per alia media obtineri. *ibid n.* 1. *&* 2.

3 Huius ſacramenti miniſter, regulariter loquendo, eſt Epiſcopus ordinatus; ex commiſſione tñ Summi Pontificis, poteſt etiam ſimplex Sacerdos confirmare: adhibito chriſmate ab Epiſcopo conſecrato; nullus enim præter Epiſcopum poteſt criſma conſecrare. Hinc collige Epiſcopum etiam excommunicatum, hæreticum, vel degradatum poſſe Confirmationis Sacramentũ validè miniſtrare; quia non amiſit characterem, etiamſi ipſe fortè non ſit confirmatus. *ibid. n.* 3. *& pag.* 53. *num.* 6. *&* 9.

4 Epiſcopus in ſua diœceſi non poteſt ſubdito alterius Epi confirmare; neque ſuos in aliena diœceſi, aut vllos Pontificales actus abſque licentia Epiſcopi loci exercere. *pag.* 53. *n.* 10. *&* 11.

5 In miniſtro Confirmationis requiritur intentio formalis, aut virtualis; deinde vt ſit in gratia; non tamen neceſſe eſt, vt ſit ieiunus, aut in die feſto adminiſtret; neque item neceſſe eſt, vt ſuſcipiens Confirmationem ſit ieiunus. Quod attinet ad locum, ſeruanda eſt conſuetudo; tñ conſuetudo confirmandi in Eccleſia non videtur vſpiam recepta cum tanto onere, vt Epiſcopus alio in loco confirmans, mortaliter peccet. *ibid. n.* 13. *& ſeq.*

Confirmationis materia, & forma.

6 Huius ſacr̃i materia remota eſt chriſma ex oleo oliuarum, & balſamo, ab Epiſcopo conſecratum, illo ipſo anno in die Cęnæ, validum tñ eſſet ſacramentum collatum cũ chriſmate alterius

rius anni. Ad chrismatis autem consecrationem Christus non præscripsit certam verborum formam, sed illam potestatem reliquit Ecclesiæ, quæ instituit, vt consecratio chrismatis fiat per inuocationem sancti Spiritus. *pag. 54. n. 1. & seq.*

7 Confirmationis materia proxima est vnctio facta in fronte in formam crucis; cum enim frons sit sedes verecundiæ, pat est confirmandum in fronte inungi, vt sine rubore Christi nomen confiteatur. Forma autem Confirmationis est hæc: *Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis. In nomine Patris, &c.* quę verba, vt sacramentum validè conferatur, non sunt substantialiter varianda. *ibid. num. 4. num. 5. 6 & seq.*

Confirmationis effectus, & subiectum.

8 Confirmationis primarius effectus est gratia habitualis, cũ iure ad diuina auxilia, quibus cõfirmatus, intrepidè, & constãter fidẽ profiteatur. Secũdarius effect⁹ est character, qui characterẽ Baptismi supponit. Terti⁹ est cognatio spiritualis *p. 55. n. 1. 2. & 3*

9 Subiectũ capax Cõfirmationis est quiuis homo baptizatus, seu infans, seu adultus; melius tamẽ est hoc Sacramentũ conferre pueris iã ratione vtentibus, vt recordentur, nec bis suscipiãt. Neque amẽtes huius Sacramẽti fructu priuãdi sũt. *ib. n. 4. & seq.*

10 In suscipiente Sacramentũ Confirmationis, si est adultus, requiritur. 1. intentio, in infantẽ verò sufficit volũtas Christi, & Ecclesię. 2. fides vt cũ fructu suscipiatur. 3. vt suscipiẽs sit in gratia, vel saltẽ vt putet se esse in gratia, est enim institutũ hoc sacramentum ad augendam gratiam: non tamen peccat mort. qui Confirmationem suscipit post actum contritionis. *ibid n. 7.*

11 Qui primam tonsuram, vel Ordines suscipit ante Confirmationem peccat, quia facit contra consuetudinem, & præceptum, non tamen mortaliter, modò absit contemptus; quia omissio Confirmationis, præciso contemptu, non videtur ex se peccatum mort. *tom. 1. pag. 56. n. 8.*

12 In collatione Confirmationis impingitur alapa; vt confirmatus recordetur se hoc Sacramentũ semel suscepisse, ne iterum suscipiat, cum iterari non possit propter characterẽ: In dubio autem an quis sit confirmatus, est iterum confirmandus sub conditione. Porrò susceptor in Confirmatione non tenetur instruere eum quem suscipit; potestque in necessitate esse idem in Baptismo, & Confirmatione patrinus. *ibid. n. 9 & seq.*

Con-

Conſeruator.

1 OLim vſu receptum fuit, vt religioſis, aut clericis à Sede Apoſtolica concederentur Conſeruatores Epiſcopi, aut alij in dignitati conſtituti, qui eos tuerentur, & de manifeſtis iniurijs cognoſcerent. Sed quia nonnulli Conſeruatores limites ſuæ poteſtatis excedebant cognoſcendo cauſas occultas, ideò Summus Pontif. ipſis Conſeruatoribus facultatem ſuam excedentibus pœnam ſuſpenſionis ab officio per annum iniunxit; parti verò procuranti excommunicationem impoſuit. *diſp.2. quæſt.2. punct.35 pag.213.tom.3.*

2 In cap. *Hac conſtitutione, de offic. legat.* extat excommunicatio contra partem procurantem, vt Conſeruator de alijs, quàm de manifeſtis iniurijs ſe intromittat. Hãc conſtitutionem confirmauit Gregorius X V. in Bulla de Conſeruator. *pag.212.n.1.*

3 Hęc cenſura non eſt vniuerſalis; nec cadit in quoſcumque procurãtes, ſed ſolum in partem, ideſt, in eum; qui eſt pars in iudicio. Quamobrem alij, qui non ſunt partes, nõ contrahunt excommunicationem procurando, vt Conſeruator ſe intromittat in ijs, quæ ſub ipſius iuriſdictionem non cadunt. *pag.213.n.5.*

4 Pars, quæ hanc excommunicationem contraxit, nõ poteſt abſolui, antequàm expenſas parti, quam indebitè vexauit, integrè compenſet; poſt integram verò ſatisfactionem poteſt iure communi à quolibet confeſſario approbato abſolui. *ibid.*

5 Conſeruator debet eſſe Epiſcopus, aut Epiſcopo ſuperior, aut Abbas, aut alius habens dignitatem in cathedralibus, vel collegiatis: vnde infertur Canonicos non poſſe eſſe Conſeruatores quia non dicuntur habere dignitatem. *ibid num.6.*

6 Conſeruatoris officium durat vſque ad terminum in priuilegio præſcriptum; quare ſi priuilegium conceſſum eſt in quinquennium, elapſo quinquẽnio ceſſat officium, etiam quoad negotia iam cœpta. *ibid.n 7.*

7 Epiſcopus conſeruator à Summo Pontif. conſtitutus, hanc ſuſpenſionis pœnam non incurrit, ſi poteſtatem Conſeruatoris excedat; quia Epiſcopi non afficiuntur pœna ſuſpenſionis, niſi ſpecialiter ſint expreſſi; hic autem non exprimuntur. *ibid.n.9.*

8 Abſolutio à ſuſpenſione, quã Conſeruator contraxit limites ſuæ poteſtatis excedens, reſeruata eſt Sũmo Põtifici, quia lata eſt

ta eſt ad certũ tempus, nempe ad annũ: anno verò elapſo ceſſat ſuſpenſio. Si tamẽ delictum ſit occultũ, Epiſcopus, vel ab eo deputatus, poteſt abſoluere. *diſp.3.quæſt.5.punct.2.pag.427.tom.3.*

CONTRACTVS.

Contractus quid, & quotuplex.

1 Contractus latè ſumptus, vt donationem, & promiſſionẽ comprehendit, eſt conuentio duorũ, vel plurium in alterutro ſaltem obligationem pariens, ſtrictè verò acceptus definiri poteſt actus externus inter duos, vel plures, ex conſenſu ipſorum vtrinque obligationem pariens, ſaltem quoad forum internum, modò ſit validus: ius enim naturæ dictat ſeruandam eſſe promiſſionem alteri factam. *tom.2.pag.566.num.1.& 2.*

2 Qui promiſit aliquid cum iuramento, non tenetur ſtare promiſſioni, ſed poteſt illam reuocare, antequam acceptetur: quia iuramentum ſequitur naturam promiſſionis, quæ non obligat, niſi acceptetur. *pag.566.n.4.*

3 Contractus irritus propter bonũ commune, non firmatur iuramento: huiuſmodi enim iuramentum fit in præiudiciũ boni communis; quare hoc iuramentũ non indiget relaxatione. Cõtractus autẽ irritus præcipuè propter commodũ priuatum, firmatur iuramento, modò non contineat vllam turpitudinem. Sic contractus, quo vxor conſentit in alienationẽ fundi dotali, iure poſitiuo eſt irritus; at ſi addatur illi iuramẽtum fit validus, modò iuramentum ſit de futuro, ita vt contrahens iuret ſe non reuocaturum contractum. Porrò illud iuramentum ante, vel poſt contractum fieri poteſt, modò fiat à pubere; nam iuramentum factum ante pubertatem non obligat. *tom.1.pag.567.n.7.& 8.*

4 Contractus non firmatur iuramẽto, quod eſt contrariũ alteri iuramento prius facto, vt ſi vxor vendat fundũ dotalem cũ iuramento non contraueniendi, ſed prius iurauerat ſe non venditurum, cũ enim venditio fundi dotalis ſit actus illicitus, vtpote contrarius priori iuramento, iuramentum additum non dat illi robur, & valorem. Secus dicendum, ſi contractus factus contra prius iuramentum, non indigeat iuramento, vt ſit validus: tunc enim contractus eſt validus, quamuis illicitus *pag.568.n.10.*

5 Obligatio iuramenti appoſiti in cõtractu, vel promiſſioni, non

non transit ad hæredes, quando iuramentum homini factũ non cadit supra contractum validum, nec illum facit validum: quia iuramentum est vinculum personale. Quando verò iuramentũ cadit supra contractum validum, aut etiam supra inualidum, sed illum efficit validum, hæredes tenentur adimplere contractum; quia obligatio ex contractu, cum sit realis, transmittitur ad hæredes Si tamen contractum non adimpleant, nõ censentur periuri; quia ipsi non obstringuntur iuramento, cum sit vinculum personale. *ibid. num. 14.*

6 Quando iuramentum non firmat contractum, potest qui iurauit obtinere relaxationem iuramenti, & sic excusari absolutione; aut potest facta solutione repetere rem solutam, iurauerat enim se soluturum, sed non iurauerat se non repetiturũ. Quando verò iuramentum firmat contractum, nõ videtur posse relaxari: relaxatio enim fieret in damnum tertij, qui ius acquisiuit per validitatem contractus. Quamuis autem prætextu læsionis relaxari soleat huiusmodi iuramentum à Papa, vel Episcopo ad effectum agendi; tamen hæc relaxatio non irritat contractum, sed facit, vt sine periurio agi possit in iudicio ad rescindẽdum contractum. *tom 2 pag. 569. num. 15.*

7 Relaxatio iuramẽti peti, atque obtineri potest, quãdo iuramentũ exortum est per iniuriam, seu, quando turpitudo intercessit ex parte illius, cui præstitũ est iuramentum: hic enim nullum ius acquisiuit per huiusmodi iuramentũ. Quare iuramentũ per vim, seu metum, aut dolum extortum relaxari potest. *ibid.*

8 Non est cuiusuis obligationem iuramenti condonare, sed vel illius cui factum est iuramentum (potest enim cedere iuri suo) vel legitimi superioris, id est, iudicis ordinarij, quãdo iuramentum exortum est per iniuriam: iudex enim ordinarius, est iudex illius contractus, ac proinde potest remittere, & condonare obligationem illius. At si vinculum iuramenti relaxandum sit tantum ob bonum commune, condonatio illius pertinet ad supremum Principem in temporalibus, vel spiritualibus. Non tamen potest laicus iudex condonare obligationem acquisitam clerico. Porrò vinculum spirituale iuramenti non ab alio quam à superiore Ecclesiastico relaxari potest. *ibid. n. 16.*

9 Contractus alius est *onerosus*, seu *non gratuitus*, per quem onus imponitur, vt vẽditio, emptio, &c. Aliꝰ *gratuitus*, seu *lucratiuus*, quo aliquid promittitur, vel traditur absq; pretio, vel mercede,

cede, vt commodatum, mutuum, precarium, &c. Rursus alius fit in *gratiam recipientis tantùm*, vt mutuum; alius *in gratiam tradentis tantùm*, vt depositum; alius *in gratiam vtriusque*, vt emptio, permutatio, &c. Alius est *absolutus*, alius *conditionalis*. Alius *licitus*, alius *illicitus*. Alius *perpetuus*, alius *temporalis*; Alius *nominatus*, qui proprium habet nomen; alius *innominatus*, qui proprio caret nomine, huius quatuor sunt species. 1. *do vt des. 2. do vt facias. 3. facio vt des. 4. facio vt facias*. Alius est *bonæ fidei*, in quo iudex ex æquo, & bono iudicat, non ex rigore legis; alius *stricti iuris*, in quo iudex iudicat ex rigore legis. Alij perficiuntur reipsa; alij scriptura; alijs verbis. Denique alius contractus dicitur *pactum nudum*, quod in sola conuentione consistit; alius dicitur *pactum vestitum*, quod maiorem habet firmitatem, & robur, quam habeat pactum nudum. Contractus, & quasi contractus in hoc differunt, quod contractus est actus externus inter duos, vel plures, vltrò citroque obligationem pariens: nomine verò quasi contractus intelligitur tutela, cura, negotia gesta, & alia quæ fiunt ex aliquo officio, sed non consurgunt ex vero contractu. *to. 2. pag. 571. nu. 21. & 22.*

Contractus quis validus, quis inualidus.

10 Error in contractu vel contingit circa substantiam rei, vel circa qualitatem, & accidentia. Quando contingit circa substantiam, irritat contractum; tunc enim non adest consensus: vt si emptori volenti emere gemmam, detur vitrum, inualidus est contractus defectu consensus. Quod verum est etiam si error sit tantùm comitans, nec vllo modo inducat ad contrahendum: quia cum eo errore non adest cognitio, ac proinde neque consensus; licèt enim error comitans non faciat inuoluntarium; nihilominus neque facit voluntarium. At quando error contingit circa qualitatem, non irritat contractum, modò non adsit dolus dans causam contractui: quia cum hoc errore adest consensus sufficiens ad contractum, vt patet in matrimonio: si quis enim contrahat cum Berta credens illam esse diuitem, aut virginem validè contrahit, etiamsi postea neutrum inueniat. *pag. 572. nu. 1. & seq.*

11 Dolus aliquando dat causã contractui, aliquãdo incidit in contractũ. Dat causã contractui, quando quis inducitur ad contrahendum, non contracturus, si dolus non adesset. Dolus autem

incidit in contractũ, quando contrahentes adhuc contraxiſſent; ſecluſo dolo, ſed non ita libenter. Quiuis contractus prętermatrimonium, celebratus per dolum, qui dedit cauſam contractui, iure poſitiuo eſt inualidus in foro conſcientiæ, ſi dolus proueniat ab altero contrahentium: quia non adeſt conſenſus ſufficiens. *to.2.pag.573.nu.2.& 3.*

12 Quando contractus fuit inualidè celebratus ob dolum, qui dedit illi cauſam, ſi deceptus velit perſiſtere in contractu, decipiẽs non tenetur ante iudicis ſententiam ſtare contractui: quia contractus oneroſus non claudicat, id eſt, non obligat ex vna parte, niſi etiam obliget ex alia; cum ergo non obliget ex parte decepti, neque obligabit ex parte recipientis: tenetur tamẽ decipiens reſarcire damna, quæ paſſus eſt deceptus; peccauit enim contra iuſtitiam. *ibid.n.5.*

13 Contractus celebratus per dolum incidentem in cõtractũ validus eſt in vtroque foro: adeſt enim conſenſus ſufficiens ad cõtrahendum, quippe contrahens conſentit, & adhuc conſenſiſſet, ſi abfuiſſet dolus; neque vllum ius irritat huiuſmodi contractum. Decipiens tamen tenetur ad reſtitutionẽ damnorum, quæ ob id paſſus eſt deceptus, qui ſi velit, poteſt pactũ reſcindere, decipiens verò non poteſt, niſi deceptus conſentiat. *to.2.pag.573.n.6.*

14 Adhibens dolum in contractibus, per ſe loquendo, peccat mort. violat enim iuſtitiam: fieri tamen poteſt, vt peccet tantum venialiter, vt ſi quis mentiendo dicat v. g. vinũ eſſe talis loci, quo mendatio cognito, emptor non emiſſet, vel non tanti, non videtur mort. peccare, modo vinum ſit æqualis valoris, aut exceſſus non ſit tantus vt ſufficiat ad peccatum mort. *pag.574.n.7.*

15 Accepta per ſimulationem, vel dolum verſantẽ circa cauſam finalem, & motiuum ſunt reſtituenda. quia promiſſio, vel donatio hoc modo facta eſt inualida. Accepta verò per dolũ verſantẽ circa cauſam impulſiuam, non ſunt reſtituenda: valida enim eſt promiſſio, ſeu donatio hoc modo facta, cum adſit ſufficiens cõſẽſus promittentis ſeu donantis. Hinc patet validam eſſe collationẽ beneficij quod Epiſcopus cõtulit clerico, alioquin idoneo, ſed affecto aliquibus defectibus, quos ſi Epiſcopus cognouiſſet, vix ei beneficium contuliſſet: quia dolus non verſatur circa cauſam finalem collationis beneficij, cũ clericus ſit idoneus. *ibid.n.8.& 13*

16 Metus alius eſt *cadens in conſtantem virum*, qui *grauis* appellatur, alius *non cadens, & leuis* nuncupatur. Ad metum cadentẽ in con-

in conſtantem virum reuocatur metus reuerentialis,ſi ſit coniũ-ctus cum minis, aut verberibus. Ad eundem reuocantur etiam preces importunæ ſuperiorum. Contractus celebratus per metũ grauem,aut leuem, validus eſt iure naturæ: quia metus facit tantum inuoluntarium mixtum,cum quo ſtare poteſt conſenſus ſufficiens ad contrahendum.*to.2.pag.575.n.1.& 2.* Eſt etiam validus iure poſitiuo, quibuſdam caſibus exceptis: cum enim ius præcipiat infirmari contractum per metum celebratum, argumento eſt antea fuiſſe validum. *ibid.num.3.*

17 Contractus autem per metum grauem iniuſtè incuſſum celebrati hi ſunt inualidi. 1. cõtractus matrimonij,& ſponſalium. 2.contractus dotis promiſſæ, vel ſolutæ. 3. abſolutio cenſuræ. 4. renuntiatio beneficij. 5. teſtimonium in teſtamentis. 6. donatio, & quæ vim habent donationis. *ibid.*

18 Contractus celebratus per metum grauem, aut leuẽ iniuſtè incuſſum,irritandus eſt ad arbitrium eius,qui paſſus eſt metũ. Excipitur matrimonium metu leui celebratũ, quod ſemel validè celebratum,non poteſt irritari. Excipitur item votum ſolemne, cum metu leui emiſſum. Neque datur actio in foro externo ad reſcindendum contractum metu leui celebratum. *ibid. nũ.4.*

19 Cõtractus celebratus per metum iuſtè incuſſum ad eliciẽdum conſenſum,non eſt reſcindendus: nulla enim iniuria interuenit, propter quam reſcindi debeat. Vnde ſequitur acquiſita in contractu per metum iuſtè incuſſum celebrato, non eſſe reſtituenda Secùs dicendum de extortis per metum iniuſtum. *tom.2. pag.576.nũ.6.*

20 Extorta per preces importunas, aut per metum reuerentialem,ſunt reſtituenda, quando extorta fuerunt ab eo, qui dedit inuitus ad redimendam moleſtiam: & vitandam importunitatem precum, vel alia incommoda; modò is qui dedit inuitus adhuc maneat inuitus, & credatur optare ſibi fieri reſtitutionem. *ibid.nũ.10.*

21 Valida eſt promiſſio, quam Titius fecit Caio ob metũ iuſtæ accuſationis,quæ fieri poterat apud iudicem: vt ſi Titius ludo vetito aliquid acquiſiuit a Caio, quod Caius põt in iudicio repetere,tãquam perditum ludo vetito: Titius verò Caio minanti repetitionem apud iudicem, aliquid promittit, vel ſoluit,vt deſiſtat a receptione,certum eſt Caium poſſe ſolutũ retinere,& promiſſũ recipere, q̃a iuſtè minatus eſt, niſi minatus ſit animo ficto,ad

incutiendum terrorem,& aliquid extorquendũ; tunc enim promissio non esset valida.*ibid.n.12.*

22 Contractus celebratus sine solemnitate substantiali a iure requisita,est inualidus in vtroque foro,excepto testamento causa pietatis facto ; quia forma præscripta a iure dat valorẽ contractui. Vnde sequitur hæredem ab intestato non teneri quidquam tradere hęredi instituto per testamentũ minus solemne,nisi fortè ex honestate;quia ex testaméto nõ solẽni nulla oritur obligatio ; excepto testamẽto, vel legato ad pias causas. Neq. tenetur hæres in conscientia,adimplere voluntatem testatoris in schedula,ipsius manu expressam,quia deest solẽnitas a iure requisita. Tamẽ inter liberos hęc schedula vim habet testamẽti. *to.2.p.577.n.2.6.& 13.*

23 Ad valorem testamenti facti ad pias causas non requiritur solemnitas iuris ciuilis,sed sufficit solemnitas iuris gentium,neq. necessarij sunt testes in foro conscientiæ. sed sufficit vt testator possit disponere, & libere disponat, & ille, in cuius fauorem disponit,sit capax. Vnde sequitur per testamentum non solemne ad pias causas, reuocari prius testamentum quamuis solemne, & hæredem in conscientia teneri adimplere voluntatem testatoris schedula expressam.quia in ijs,quæ pertinent ad pias causas,non est necessaria solemnitas iuris. *tom.1.pag.483.n.14.& seq.*

24 Testamentum causa pietatis sine solemnitate factum non detur validum quoad legata profana in eo cõtenta,& laicis relicta ex nulla causa pietatis,quia huiusmodi legata subsunt dispositioni iuris ciuilis; ius autem ciuile irritat cõtractus celebratos sine solemnitate. Legata autem pia facta in testaméto inualido defectu solemnitatis:sunt valida,quia non irritantur per ius ciuile, quod nullam habet potestatẽ circa causas pias.*to.2.pag.578.n.18.*

25 Si testator cæpit condere testamentum ad pias causas, sed antequam perficeretur testamentum,è vita migrauit,in foro cõscientiæ tradẽda est hæreditas,seu legatum relictum pię causę: voluntas enim defuncti seruanda est pręsertim in ijs, quę pertinent ad pias causas. An autem tradenda sit tota hæreditas,cum testator non perfecerit testamentum, standũ est iudicio prudẽtis viri, qui spectatis circumstantijs,ex ęquo,& bono iudicabit *ibid. n.21.*

26 Hæres,cui post ipsius institutionem,testator absq. testibus declarat velle se hæreditatem restitui alicui per fideicommissũ, tenetur eã restituere,nõ vi testaméti,sed ratione promissionis,& pacti, quod cẽsetur fecisse cum testatore,nisi expresè neget co-

ram

ram testatore, se restituturum: tunc enim nō obligatur vi promissionis, aut pacti, cum non consenserit. *pag.579.n.22.*

27 Contractus factus cum solemnitate iuris est validus, etiāsi prohibeatur, non tantū quoad circūstantias loci, aut tēporis; sed ēt quoad substātiā, & apponatur pęna transgressoribus, modò nō addatur particula irritans, nec aliter constet de mēte prohibentis: multa enim fieri prohibētur, quę tñ facta tenēt, nisi irritētur. Atsi lex pręscribat certā solēnitatem ad contractū, & irritet aliter factū, cōtract⁹ est inualidus defectu solēnitatis substātialis. *ib.n.23.*

28 Dispositio facta ob causam finalem, ea subsistente, valida est; non subsistente autem, est inualida, nisi aliter constet, vel rationabiliter pręsumatur de volūtate disponētis: dispositioni enim vim tribuit intentio disponentis. Vnde sequitur inualidum esse testamentum factum ex causa finali falsa; valida vero esse legata in eo contenta, si causa finalis ipsorum subsistat, quia vtile per inutile non vitiatur. *to.2.pag.579.nu.2.*

29 Valida est dispositio, & donatio, qua quis donat aliquid alteri ob aliquem finem, sed non intendit illum obligare, sed tantū allicere. Sic pōt mulier accipere, & retinere munera, quę sibi dātur ad ipsius animū flectendū ad opus turpe, etiamsi ipsa non intendat obsequi libidini donātis. Quia donatio nō est cōditionata, sed absoluta, facta non animo obligandi, sed tm̄ alliciēdi ad turpe opus. Quod verū est, etiāsi donator sit ita dispositus, vt non tradidisset, si credidisset fęminā nō flectēdā; adhuc .n. subsistit causa finalis; cū tradat, vt possit flectere, q̄uis reipsa nō flectat. *p.580.n 3*

30 Cōtractus, seu dispositio *modalis*, id est facta sub modo, seu clausula onus adijciente, valida est, etiamsi modus non adimpleatur: quia modus non suspendit valorē contractus, seu dispositionis. Hoc tamen intelligendum est, dūmodo non sit modus cōtrarius substantiæ cōtractus seu donationis, cui apponitur: huiusmodi enim modus, seu conditio adhibita in contractu, destruit contractum. Vt si quis mutuò det alteri pecuniam cum pacto, vt aliquid accipiat supra sortem, is non dicitur verum contractū mutui inire, sed potius vsurarium, quia apponit conditionem cōtrariam substātię mutui de cuius essentia est, vt gratis detur. *ibid.n.4.*

31 Donatio facta sub modo seu sub conditione, nō potest reuocari si donatarius non adimpleuerit conditionem, modò illa conditio nō fuerit causa finalis, sed solùm impulsiua: valida enim est dispositio, subsistente causa finali etiamsi impulsiua nō subsi-

ſtat. Hinc ſequitur puellam, cui legata ſunt centũ, ſi nubat, poſſe illa centum retinere, ẽtſi religionem ingrediatur, aut in ſæculo maneat innupta: quia illa conditio videtur tm̃ fuiſſe cauſa impulſiua. At ſi puellæ relicta ſint centum, vt nubat conſanguineo, aut filio diſponentis, modus videtur fuiſſe cauſa finalis, conſequenter puellæ nolenti nubere non ſunt ſoluenda centum. *ibid. n. 5.*

32 In dubio an modus fuerit appoſitus tanq̃ cauſa finalis, an tanquã cauſa impulſiua, iudicandum eſt appoſitum fuiſſe tanquã cauſam impulſiuam, quando modus reſpicit commodum illius, in quem diſpoſitio confertur: in dubio enim, præſertim in fauorabilibus præſumendum eſt pro validitate actus. *t. 2. p. 581. n. 6.*

33 Contractus, ſeu diſpoſitio facta ſub conditione aliqua honeſta, & poſſibili de futuro euentu incerto adiecto in ipſo contractu, non eſt valida, niſi poſita conditione: quia talis eſt intentio diſponentis. At diſponens ſub conditione, quã putabat poſſibilem, cognita impoſſibilitate, non tenetur ſtare diſpoſitioni, cũ ſit inualida. Hoc tamen eſt ſpeciale in matrimonio, inſtitutione hæredis, fideicommiſſo, legato, & donatione cauſa mortis, vt conditio impoſſibilis, & turpis, modò non ſit contra ſubſtantiam matrimonij, &c. habeatur pro non appoſita; conſequenter mamatrimonium ſit validum, ſi adſit conſenſus abſolutus de præſenti. Item in vltimis voluntatibus, ius voluit conditionem turpem, & impoſſibilem haberi pro non adiecta, ſaltem in foro externo, vt lites, quæ inde poſſent ſuboriri, tollantur. *pag. 582. n. 10.*

34 Hæc conditio, *ſi vxorem non duxeris, ſi non nupſeris*, reijcitur à iure, & habetur pro non adiecta, in primis nuptijs: in ſecundis verò nuptijs, iure nouo, vim habet. Vnde ſequitur viduã tranſeuntem ad ſecundas nuptias amittere hæreditatem, aut legatum ſub ea conditione relictum, ne tranſeat ad ſecundas nuptias: ob id mortuo teſtatore non eſt tradenda hæreditas, vel legatum viduæ, niſi præſtita cautione, vt ſi ſecundò nupſerit, reſtituat legatum, vel hæreditatem cum fructibus inde perceptis. *tom. 2. pag. 582. num. 10.*

35 Qui donauit, vel diſpoſuit de re aliqua ſub conditione, non poteſt ante conditionis euentum reſilire à donatione, ſeu diſpoſitione (ſecluſa donatione cauſa mortis) ſed tenetur expectare conditionis euentum. Verum quidem eſt liberaliter promittentem poſſe reſilire ante acceptationem, ſed poſita acceptatione non poteſt. *tom. 2. pag. 583. n. 13.*

Con-

Contractum quis inire possit.

36 Quisquis est vsu rationis præditus, potest contrahere, modò habeat administrationem bonorum, de quibus contracturus est, nec à iure impediatur. Serui obligantur quidem naturaliter, & in conscientia, ad seruandum contractum, seu promissionem: ciuiliter tamen non obligantur, iure ita disponente: excipitur tamen promissio, seu pactum certæ pecuniæ pro libertate. Pupillus, aut minor 25. annis non potest absque licentia tutoris, aut curatoris validè contrahere, nisi in suum commodum: claudicat enim contractus in fauorem illius ętatis, modò minor contrahat cum maiori. Alienatio autem rei immobilis, vel etiã mobilis, quæ seruando seruari potest, facta à pupillo; vel minore de licentia tutoris, aut curatoris, est inualida in vtroque foro, nisi facta sit de snĩa iudicis, & ex iusta causa; decretum verò iudicis, per tabellionem, actis inserendum est. *pag. 584. num. 1. & seq.*

37 Filiusfamiliâs, qui pubertatẽ attigit, vel est pubertati proximus, põt libere contrahere de bonis castrensibus, vel quasi castrensibus, cum illorũ liberam habeat dispositionẽ. Secus dicendum de aduentitijs, & profectitijs. Potest tñ acquisita pubertate, contrahere, seque alijs obligare ẽt ciuiliter, modò sine præiudicio patris, vel alterius. Vnde fit, vt possit suas operas artificiales alicui locare, & alio proficisci, nec posse à patre, sine rõnabili causa, impediri, quin aliquam artem addiscat. *t. 2. p. 585. n. 14. & seq.*

38 Qñ contractus est in vtilitatem, & commodum solius accipientis, tenetur accipiens ad resarciendum damnum sequutũ, non solum ex dolo, vel lata, & leui, sed ẽt ex leuissima culpa, excepto precario. Quare siquis ab alio librũ accepit sibi cõmodatũ, tenetur ad restitutionẽ, si furto sublatus est ẽt ex leuissima ipsius culpa. Rõ aũt cur excipiatur precariũ est, quia tradens precariũ põt pro suo arbitratu precarium reuocare; commodatum verò non põt; quare precarium maiorem habet dependentiam à voluntate concedentis, quam commodatum. *tom. 2. p. 587. n. 5.*

39 Quando contractus est in commodum solius dantis, accipiens tenetur solum de dolo, & lata culpa: æquitas enim postulat, vt quis teneatur maiorem diligentiam adhibere in rebus alienis custodiendis, quam in proprijs. *ibid. n. 6.*

40 Qñ contractus est in vtilitatem vtriusque contrahentis, accipiens tenetur tm̃ de dolo, lata, & leui, non verò de leuissima culpa: nã æquitas postulat, vt nõ teneatur tantam adhibere dili-

gentiam, quando rem accipit in commodum vtriusque, ac quando in suum ipsius priuatum commodum accipit. *ibid.num.7.*

41 Caupones, stabularij, & nautæ, q̄ res alienas deposito accipiunt accepto cōsueto stipēdio, in foro externo tenētur de leuissima culpa, iure ita disponente ad coercendā hmōi hominum malitiam, ne conuenirent cū furibus. In foro verò conscientiæ vn̄r teneri solum de dolo, lata & leui culpa, rōne contractus, vel quasi cōtractus in vtriusque partis vtilitatē celebrati. *p.588.n.19.*

42 Repereunte casu fortuito, accipiens nō tenetur ad restitutionem, excepto pacto, culpa, & mora. Vnde sequitur Titium, qui equum accepit commodato Venetias versùs, sed ipse contra pactum sese contulit in Germaniam, vbi equus in flumine, vel alio casu perijt, teneri ad restitutionem ratione culpæ commissæ, quia ex vi contractus poterat vti equo solum Venetias versùs, non verò Germaniam versùs. Item qui pateram argenteam sibi commodatam distulit reddere vltra terminum constitutum, tenetur ad restitutionē, ētsi patera furto ablata fuerit, transacto termino constituto ad eam restituendam. *tom.2.pag.588.n.21.*

43 In commodato non potest contrahens negligere rē alienam, vt conseruet propriā; quia tenetur ex leuissima. At in contractu pignoris, contrahens nō tenetur res proprias æqualis, vel maioris pretij negligere, vt conseruet alienas, sed pōt ijs neglectis conseruare res proprias; vir.n. prudens idem faceret. Qui in tempestate proijcit alienas merces ad seruandam vitam, nec ipse habebat merces in naui, ad nullam tenetur restitutionem: at si habebat merces, tenetur pro sua parte ad restitutionē quia tam suæ, quàm alienæ merces deprimunt nauim. *ibid.n.22.& seq.*

Restitutio in integrum.

44 Restitutio in integrū est beneficium, seu remedium, quo aliquæ personæ læsæ restituuntur à iudice in pristinum ius, & statum, ita vt contractus validi cum ipsis celebrati rescindantur, si ipsis propter læsionem expediat, vt rescindatur contractus, vel vt æquetur pretium, si in pretio læsæ sunt tam infra, quàm supra dimidium, modo læsio notabilis sit. *tom.2.pag.590.n.1.*

45 Conceditur beneficiū restitutionis in integrum minoribus, idest, ijs, qui nondum expleuerunt 25. ætatis annum, qn̄ se aliquo contractu læsos deprehendunt, vt si vendiderunt rē minori pretio, quam alioquin vendere oporteret. Ad hoc aūt beneficiū, sex requiruntur. 1. vt cōtractus sit validus. 2. vt læsus sit mi-

nor

nor ex vi cõtractus, vt videlicet nõ prudẽter celebrauerit cõtractũ. 3. vt læsio sit notabilis. 4. vt minor probet se fuisse læsũ, & se minorẽ fuisse eo tpe, quo fuit læsus. 5. vt non adhibuerit iurm in ipso contractu, vel ante, vel post contractũ, se nõ vsurũ remedio restitutionis. 6. vt nõ impetrauerit veniam ætatis à Principe, vel vt non ratificauerit cõtractum completis 25. annis. *ibid. n. 2. & 3.*

46 Minor, qui mutuã pecuniã accepit, & eã pdidit ludo, põt vti priuilegio restitutionis in integrũ ad negandã solutionẽ, ita vt solũ restituat in quo factus fuerit ditior: quia cui cõcedit̃ repetitio ob damnũ, eidẽ cõceditur ius, ne soluat. Item minor, cui à debitore facta fuit solutio, inscio tutore, vel curatore, põt p iudicium cõpellere debitorẽ ad nouã solutionem, nisi pecunia adhuc extet, vel conuersa sit in vsum minoris. *tom. 2. p. 590. num. 7. & 9.*

47 Minor gaudere potest hoc priuilegio spatio quatuor annorum post elapsum 25. annum, seu postquam factus fuerit maior: hoc enim priuilegium durat per quatuor annos, modò minor non ratificauerit contractum expleto 25. anno. At ille, cui ex iure municipali, seu ex statuto abbreuiatur ætas (vt si minor ætas, quę de iure communi est 25. annorum, redigatur ad 20. annos) non potest petere restitutionem in integrum, pro contractu celebrato à 20. vsque ad 25. annum: quia huiusmodi abbreuiatio idem operatur, quod impetratio veniæ ætatis: hæc autem excludit priuilegium restitutionis in integrum. *ibid. n. 11. & 12.*

48 Minor frui potest priuilegio restitutionis in integrum, qñ celebrauerit contractũ de consensu tutoris, vel curatoris, & auctoritate iudicis, non impetrata venia ætatis: hic. n. consensus requiritur tm̃, vt consensus sit validus, non verò vt minor priuetur priuilegio restõnis in integrũ. Secus dicendum si minor impetrauit à Principe veniã ætatis, tunc. n. censetur maior. Põt autem minor non solum rem ipsam, sed ẽt fructus repetere. qñ repeteret rem alienatam contractu donationis: quia læsus est ẽt in fructibus. At si minor repetat rem contractu oneroso, & iusto pretio alienatam, non potest in conscientia repetere fructus. tunc enim nõ videtur læsus in fructibus. *pag. 591. ibid. n. 14. & 18.*

49 Minor, qui non potest frui priuilegio restitutionis in integrum coram iudice, non potest vt occulta compensatione, nisi acceperit læsionem adeò manifestam, vt constet illam, ante iudicis sententiam, resarciendam esse; quia minor non potest sibi ius dicere propria auctoritate. *ibid. n. 19.*

50 Pri-

50 Priuilegium restitutionis in integrum extenditur per quadriennium ad Ecclesiam, seu loca pia, & ad rempublicam, seu communitatem. Hoc autem priuilegio non solum gaudent minores, respublica & loca pia, verum etiã homines rudes, & mulieres, quæ ignorant iura, præterea filij familiâs quoad cõtractus onerosos, vel lucrosos de licentia patris celebratos, ad sororum dotes, vel ad alias causas. Gaudent etiam milites quamdiu militiam profitentur. Item qui absunt ad negotia reipubl. gerenda, ne contra eos currat præscriptio. Denique Princeps, quoad bona fisci, quæ reputantur bona reipubl. *tom. 2. p. 591. n. 21. & 25.*

Contumelia.

1 HOnor est actus reuerentiæ, qui tribuitur alteri in testimonium virtutis, & excellentiæ: hic autem honor præcipuè læditur per contumeliam, quæ est iniuria; qua obijcitur alteri crimen, vel alius defectus in ipsius præsentia; estque peccatum mortale ex suo genere, quia ex natura sua grauiter lædit honorem proximi; tamen ob paruitatem materiæ fieri potest veniale. *tom. 2. pag 529. num. 1. 2. & 3.*

2 Omnes contumeliæ sunt eiusdem speciei; quia omnes conueniunt in eadem ratione formali auferendi honorem. Vnde fit, vt non sit necesse referre in confessione singulas contumelias dicendo, *appellaui adulterum, stultum, ebrium, &c.* sed sufficit dicere. *toties intuli grauem contumeliam proximo.* Contumelia tamen illata parentibus habet specialem malitiam contrariam pietati parentibus debitæ, & consequenter hæc circumstantia omnino exprimenda est in confessione. Idem dicendum de derisione, subsannatione, & illusione contra parentes. *ibid. n. 5.*

3 Contumelia videtur peccatum grauius detractione, ratione maioris inuoluntarij: nam contumelia fit in præsentia, & læsus iniquiore animo fert iniuriam, quæ sibi in præsentia infertur. Detractio verò leuior est ratione minoris inuoluntarij, cum in absentia fiat. *ibid. num. 8.*

4 Qui per contumeliam, alterius honorẽ læsit grauiter, tenetur ad restitutionem, vel ẽt ad satisfactionem: peccauit. n. contra iustitiam, cum damno proximi. Vnde sequitur honorem ablatũ non solum restituendum esse apud ipsum dehonoratũ; verum etiam apud alios, apud quos honor illius est imminutus. Restitui

autem

autem potest dando locum honorificum, adhibendo ad mensam, humaniter salutando, vel si grauior fuit honoris læsio, quàm vt hoc modo reputari possit, petendo veniam, quæ vulgò habetur magna satisfactio: ad hanc tamen non obligatur superior respectu inferioris, aut vir nobilis respectu hominis plebeij, ne despectui habeatur. *to.2. pag.530.nu.1 & seq.*

Correctio fraterna.

1 EX præcepto naturali & diuino tenemur corrigere proximum correctione indigentem. Nec Christiani modò, verùm etiam infideles, & peccatores ad id obligantur, peccantque mortaliter correctionem omittendo. Vnde sequitur peccatorem, qui alium delinquentem, sua correctione grauissimè indigentem, aliter corrigere non potest, nisi seipsum emendet, teneri ex charitate seipsum emendare per pœnitentiam: nam qui tenetur ad finem, tenetur ad media. *to.2.pag.203.nu.1.& 2.*

2 Peccatũ mortale est materia necessaria correctionis: quia per quodlibet mortale, salus proximi exponitur periculo. Peccatum verò veniale non tenemur corrigere, nisi disponat ad mortale, aut magnum alijs afferat detrimentum. *ibid.nu.3.*

3 Non tantùm corrigendi sunt subditi, vel æquales, sed etiam superiores, modò subsit spes emendationis. Non tamen publicè reprehendenda sunt peccata Prælatorum occulta: publica autem publicè castiganda sunt, quoties ita postulat bonum commune, modò inde speretur fructus. *to.2 pag.204.nu.5.*

4 Præceptum correctionis tunc obligat quando hæ conditiones cõcurrũt. 1. si adsit certa cognitio peccati. 2. si nullus adsit magis idoneus ad corrigendũ, aut cui ex officio id incũbat. 3. si adsit spes emendationis, propterea non est corrigendus proximus, dũ ira æstuat, sed expectandũ, donec deferbuerit, vt correctio sit salubris. In dubio verò an correctio sit profutura, & timetur ne sit obfutura, non tenemur correctionẽ adhibere; quia correctio dirigitur ad emendationẽ, nõ autem ad destructionem. Ideò si hominem mihi ignotum videam, vel audiam peccantẽ, non teneor corripere; cùm enim eius ingenium ignorem, fieri potest, vt ira percitus verba proferat cõtumeliosa, aut aliud peccatũ committat; modò tamen peccatum delinquentis non vergat in damnum commune, Quamobrem concionator debet in peccata inuehi,

quam-

quãuis nonnullorum ruina inde timeatur: hæc enim correptio dirigitur ad bonum publicum. *ibid.num.7.& 8.*

5 Peccantem ex ignorãtia vincibili tenemur corrigere, si sit spes emendationis. Quare pęnitens, qui cum vincibili ignorãtia impedimenti dirimentis contraxit matrimoniũ, est à confessario admonẽdus de inualiditate matrimonij. Peccantẽ verò ex ignorãtia inuincibili debemus corrigere, si ad id ex officio tenemur; modò sit spes fructus, & emendationis; alioquin illi laqueũ iniiceremus. Si verò non incumbit nobis cura admonẽdi ex officio, non tenemur ex ignorantia inuincibili peccantẽ corrigere: quia faciens aliquid ex ignorantia inculpabili iuris, vel facti, non peccat, consequenter ipsius salus non periclitatur. Hoc tamen limitandum videtur, modò ex illa ignorantia non oriatur damnum tertij, aut ipsius ignorantis, aut scandalum, vel irreuerentia Dei, aut religionis; tunc enim admonitio est adhibenda: sic admonẽdus est, qui ea, quæ sunt ad salutẽ necessaria, inuincibiliter ignorat; item qui ex ignorantia inculpabili detinet rem alienam, ne tertius damnum patiatur, &c. *tom.2.pag.205.num.11.*

6 Ex ignorantia inuincibili peccantẽ nõ tenemur corrigere cũ periculo vitę, vel grauis damni; quia eius salus non periclitatur. Peccantẽ ex malitia non tenemur, nisi adsit spes fructus, & alioquin delinquens moriturus sit in peccato mortali; tũc enim censetur esse in extrema necessitate. Peccantẽ verò ex ignorantia culpabili tenemur ex charitate corrigere, etiam cum periculo vitæ, modò adsit spes valde probabilis emẽdationis, & delinquens extrema necessitate laboret. *pag.171.num.12.*

7 Non modò non tenemur, verùm etiam non possumus saluti spirituali proximi consulere, cum damno proprio spirituali, etiamsi totius Reip. salus ageretur. Vnde sequitur non licere peccatum veniale vel leuissimum committere, vt graue proximi peccatum euitetur. *ibid.*

8 In correctione fraterna hic ordo seruandus, quẽ Christus in Euangelio Matth. 18 præscripsit. 1. delinquẽs, secretò monendus, modò delictũ sit occultum. 2. Si priuata correctio nihil profuit, testes adhibendi. 3. si ne hoc quidẽ profuit, superiori denũciandus. 4. vt peccator incorrigibilis vitandus. *pag.206.num.13.*

9 Si frater post priuatã admonitionem, vel etiam sine admonitione, spõte resipuit, nõ est Prælato denunciandus etiamsi ordinariũ immineat periculum relabendi: quia non licet proximi

famam

famam prodigere ſine neceſſitate. Hoc tamen limitandum, niſi frater ſit admodum negligens in eiuſdem peccati occaſionibus præcauendis. *ibid. num. 17.*

10 Contra delinquentem per correctionem non emendatū poteſt Prelatus iudicialiter procedere, modò prius ſeruatus fuerit ordo correctionis, & delinquens emendari neglexerit? ſic enim vtiliter geritur negocium delinquentis, omni conatu adhibito vt à peccato reuocetur. *tom. 2. pag. 206. num. 18.*

D E C I M Æ.

Decima quid, & quotuplex.

1 DECIMA eſt quota bonorum, debita Eccleſiæ miniſtris in ipſorum ſubſidium, & ſuſtentationem, iuxta illud 1. Corinth. 9. *Qui ſpiritualia ſeminant, temporalia metunt.* Decimæ duobus modis conſiderari poſſunt. 1. vt dicunt partem aliquam indefinitam neceſſariam ad miniſtrorum Eccleſiæ ſuſtentationem, & hæc pars illis debetur iure diuino, & naturali. 2. vt dicūt partem determinatam, id eſt decimam partem fructuum, & hęc pars debetur iure Eccleſiaſtico; hanc enim partem Eccleſia taxauit. *tom. 2. pag. 415. num. 1. & ſeq.*

2 Decima triplex eſt; *Perſonalis*, quæ eſt decima pars fructuū prouenientium ex induſtria, & opera perſonę, vt ex mercatura, venatione, &c. *Prædialis*, ſeu *realis*, quæ eſt decima, ſeu quota pars fructuum, qui ex predijs percipiuntur; vt eſt vinum, oleū, &c. *Mixta*, quæ partim ex hominis induſtria, partim ex prædijs prouenit, vt fętus animalium, lana, lac, caſeus &c. Non debetur autem decima ex pinguedine, quia pinguedo non eſt fructus. *tom. 2. pag 416. num. 1. & ſeq.*

3 Decimę perſonales ſoluendæ ſunt ab ijs omnibus, qui Sacramenta ſuſcipiunt, illi Eccleſiæ parochiali, in qua ſunt ſuſcipienda. Qui autem domum habet in cōfinio duarum parochiarum, debet decimam inter illas diuidere. Ad dignoſcendum verò, ad quam parochiam domus pertineat, inſpiciendus eſt ianuę principalis ſitus; nam domus ad eam parochiam ſpectat, in quā ianua principalis ſita eſt. *ibid.*

4 De illicitè acquiſitis, pręciſo ſcādalo, aut ſpeciali prohibitione, decima tradi, & accipi poteſt: nā qui turpiter lucratur, nō debet

bet esse melioris conditionis eo, qui licitè lucratur, & accipiens oblationes, vel decimas rerum illicitè acquisitarum, non cooperatur actioni turpi, & illicitæ. *tom. 2. pag. 417. num. 3.*

5 Non soluentibus decimas, nec legitimam excusationē habentibus, possunt denegari Sacramenta, modò id publica authoritate fiat (parochus enim non habet iurisdictionem in foro externo) aut modò delictum sit publicum, & certum. Prælati autem, & iudices Ecclesiastici cogere possunt, etiam per censuras, ad soluendas decimas: ad id tamen non tenentur quando scandalum timetur. *ibid.*

6 Decimæ prædiales soluendæ sunt ab illis omnibus, qui prędia titulo non spirituali possident: soluendæ autem sunt illi Ecclesiæ, cui subiecta sunt prædia. Vnde sequitur pia loca, vt monasteria, &c. obligari ad soluendas decimas, nisi ob necessitatem excusentur, vel nisi priuilegio, aut consuetudine eximantur: bona enim transeunt cum onere. Secùs dicendum de decimis personalibus; ab ijs enim religiosi, & clerici priuilegio eximuntur. De ijs autem, quæ percipiuntur ex patrimonio, ad cuius titulum clericus promotus fuit, debentur decimæ, si habet prędia, quibus adnexum sit onus decimarum: alij enim clerici non habentes huiusmodi prædia, non tenentur ad decimas, modò ipsi non recipiant ab alijs Sacramenta. *pag. 418. num. 5.*

7 Decimæ prædiales soluendę sunt ex fructibus prædiorum, agrorum, vinearū, pratorum, hortorum, &c. expensionibus domorum, quæ locantur, & prouentibus molendinorum, ex lignis nemorum, quæ venduntur, ex lapidibus, qui ex lapidicinis eruūtur, ex fructibus rerum se mouentium, vt ouium, boum, equorū, &c. ex piscarijs, &c. *tom. 2. pag. 418. num. 9.*

9 Quando plures ex ijsdem prædijs fructus colligunt, onus soluendi decimas incumbit illi, qui ius primariò, & principaliter habet in fructus pro rata iuris. Quocirca quando dominus agri locauit agrum colono cum onere diuidendi fructus æqualiter, vterque debet dimidiam decimam soluere. Quando verò dominus locauit prædia colono pro pecunia sibi soluenda, translato iure fructuum in conductorem, integra decima soluenda est ab ipso conductore. A colono autem mercenario, qui conductus fuit ad colendum agrum pro certa fructuum parte, non est soluenda decima prædialis: quia onus incumbit illi primariò, & principaliter ius habet in fructus. *pag. 419. num. 10.*

9 Do-

9 Dominus agri non tenetur soluere decimas ex fructibus; quos sua culpa non collegit, vt si noluit agrum colere, aut ab eluuione defendere, si segetes combussit, aut conculcauit, si arbores succidit, &c. quia decimę soluendæ sunt ex frugibus collectis, non autem ex colligendis. *tom. 2. pag. 420. num. 11.*

10 Parochus, cuius prędia sita sũt intra terminos alterius parochiæ, tenetur soluere decimas illi Ecclesiæ, in cuius parochia sita sunt, præcisa consuetudine in contrarium. *ibid. num. 13.*

11 Clerici, & Episcopi tenentur soluere decimas Papæ, si exigantur: Papa enim habet ius eas exigendi non tantùm à clericis, sed etiam à laicis: de facto tamen non solet eas exigere, præcisa Ecclesię necessitate, sed ex beneficijs, quę in Curia Romana obtinentur, solet accipere annatas. *pag. 421. n. 14.*

12 Ecclesia, quę ius habet exigendi decimas prędiales, potest exigere decimas pręterito tempore nõ solutas, tam ab emptore predij, ad quem res transiuit cum onere, quàm à venditore, qui Ecclesiam defraudauit: poterit tamen emptor, qui cogitur soluere decimas tantum exigere à venditore, quantum valent decimæ, quia venditor percepit fructus obnoxios decimis, non verò emptor. *ibid. num. 15.*

13 Decimę mixtæ soluendæ sunt iuxta receptam locorũ consuetudinẽ: præcisa verò consuetudine, si magis accedunt ad personales, soluendæ sunt vt personales: si magis accedũt ad prædiales soluẽdæ sunt vt prædiales. Quando animalia in vna parochia pascuntur, & in alia commorantur, decimę sunt inter parochias diuidendæ. Item quando Ecclesiæ sunt diuersæ, diuidenda videtur decima animalium inter Ecclesiam, in qua suscipiuntur Sacramenta, & Ecclesiam, cui subiecta sunt prædia, in quibus animalia pasci consueuerunt. *ibid. num. 16.*

14 Qui decimas non soluunt, duo peccata committũt, primò enim peccant contra iustitiam, quia faciunt contra ius, quod alter habet ad exigendas decimas, consequenter tenentur ad restitutionem non solùm quando nullam decimam omnino soluunt, verùm etiam quando soluunt tantùm partem, aut quando mala fide assignant partem deteriorem. Secundò, peccare videntur peccato sacrilegij, quia non soluunt rem Ecclesiæ debitam; & sacris vsibus deputatam: tamen propriè & strictè loquendo non est sacrilegium, quia decima, secundum se, est quid temporale. *tom. 2. pag. 421. num. 18.*

15 In ſoluendis decimis prædialibus nõ ſunt detrahendæ expẽſæ factę in colendo agro, aut in meliorandis prędijs, vel domibus, neque detrahẽda eſt ſeminis æſtimatio, aut tributũ, vel cenſus, qui alteri ſoluitur, ſed ante omnia ſoluendæ ſunt decimæ ex omnibus fructibus, antequã deducãtur expenſæ, vel tributa, aut alia debita. Quare verum eſt illud axioma, decimam integrè ſoluendam eſſe, nulla prius deducta penſione, contractus enim de ſoluenda pẽſione celebrari nõ potuit cũ iniuria, & damno Eccleſiæ. At in decimis perſonalibus detrahendæ ſunt impenſæ; quia ſoluuntur ex lucro acquiſito per hominis induſtriam; lucrũ autem dicitur, quod ſupereſt deductis expenſis. *ibid. num. 19.*

Decimæ quãndo, & vbi ſoluendæ.

16 Decima perſonalis ſoluenda eſt poſt lucrum acquiſitum; quia ſoluitur ex lucro: ſeruãda tamẽ eſt conſuetudo, quę alicubi obtinuit, vt in fine anni ſoluatur. Decima Prædialis ſoluenda eſt ſtatim ac fructus collecti ſunt: quia debetur ex fructibus collectis. Peccat qui ſtatuto tempore decimas non ſoluit, etiamſi nõ petantur: in foro tamen externo non cenſetur eſſe in mora, niſi poſt præuiam petitionem, aut monitionem *pag. 422. num. 1.*

17 Decima ſoluẽda eſt in loco, in quo ex recepta cõſuetudine ſolui conſueuit: potuit enim hac in re legitima cõſuetudo introduci Fidelis, per ſe loquendo, non tenentur proprijs expenſis deferre decimam in horrea clericorum; ius enim hoc nõ præcipit: ſi tamen legitima conſuetudine, contrarium receptum eſt, ſeruãda erit conſuetudo, quæ vim habet legis: erit autẽ legitima conſuetudo, ſi ſpatio decem annorum, tanquam ex obligatione, ſeruata fuit: conſuetudo enim, quæ iuri non aduerſatur, ſpatio decem annorum introducitur, & vim habet legis. *ibid. num. 3.*

Decimarum ſoluendarum obligatio.

18 Si ſpectetur decima, quatenus dicit quotam fructuũ partem, poteſt à Papa condonari: quatenus verò dicit eam partem, quæ neceſſaria eſt ad miniſtrorum Eccleſiæ ſuſtentationẽ, non poteſt, niſi aliunde proſpiciatur de neceſſarijs ad illorum ſuſtẽtationẽ: nam huiuſmodi decima debetur iure diuino, & naturali, quod diſpenſationem non admittit. *tom 2 pag. 422. num. 1.*

19 Pri-

19 Priuilegium non soluendi decimas potest quidem a Summo Pontifice, sine causa validè concedi; non tamen licitè. Habēs tamen priuilegium non soluendi decimas, liber est ab oligatione, seu debito reali soluendi decimas antea impositas. *pag. 423. num. 2. & 3.*

20 Obligatio soluendi decimas in futurum videtur auferri posse per compositionem, interueniente Summi Pontif. authoritate; per solam verò Episcopi authoritatem nō potest: quia decima iure communi debetur Ecclesiæ; non potest autem Episcopus in iure communi dispensare. Tamen Prælatus Ecclesiæ, aut beneficiarius potest decimas sibi deditas condonare: potest enim cedere iure suo. Immo de præteritis decimis, absque assensu Apostolico, fieri potest remissio; quia nulla interuenit prohibitio, aut simoniæ labes. *ibid. n. 4.*

21 Vt quis per consuetudinem fiat immunis a decimis, requiritur, vt cōmunitas consueuerit non soluere decimas spatio quadraginta annorum: tot enim requiruntur ad legitimam cōsuetudinem contra ius Ecclesiæ inducendam. Particulares personæ possunt fieri immunes per legitimam præscriptionem ab obligatione decimarum. Legitima autē præscriptio in hac materia cōtingit, quando quis non consueuit soluere decimas per tempus immemoriale, nullo interueniēte titulo, aut per 40. annos interueniente titulo, saltem probabiliter præsumpto *to. 2. pag. 423. n. 7.*

22 Decima petenda est corā iudice Ecclesiastico: causa enim decimarum est Ecclesiastica. Quare iudex ciuilis nō potest simul cum Ecclesiastico causam decimarum cognoscere etiam titulo compromissi. Quanquam Summus Pontif. potest Principi sæculari dare facultatem cognoscendi causas decimarū. *ibid. n. 1 & 2.*

23 Beneficiarius, cui sublati sunt a laico fructus decimarum, qui iam soluti erant, potest coram sæculari iudice hanc causam agere: nam in causa temporali sequendum est forum rei; fructus autem sunt res temporalis, non spiritualis, nec amplius connexionem habent cum titulo spirituali. *ibid. num. 2.*

Degradatio.

1 DEgradatio duplex est, *verbalis*, & *actualis*, seu *realis*; *Verbalis*, quæ etiam appellatur *depositio*, est sententia Ecclesiastica, qua pſona Ecclesiastica priuatur omni officio, & benefi-

cio in perpetuum, sine spe illius consequendi, non amisso priuilegio clericali. *Actualis*, seu *realis*, est pœna Ecclesiastica priuans personam Ecclesiasticam omni beneficio, officio, & priuilegio clericali in perpetuum, absque vlla spe illius consequendi, cum quadam solemnitate. *to. 1. pag. 509 nu. 1. & 2.*

2 Actus, quo quis traditur curiæ sæculari, est effectus degradationis actualis; non tamen omnis degradatus traditur brachio sæculari, præterquam in delictis enormibus, vt in homicidio sui Episcopi, crimine hæresis, &c. neque realiter degradatus, semper plectendus est pœna capitis. *ibid. nu. 2.*

3 Verbaliter depositus gaudet nihilominus priuilegio canonis, & fori: consequenter percuti non potest absque excõicatione, nisi fortè dãnatus ad triremes, ex officio percutiatur a magistro: neq. potest cogi, aut puniri a iudice sæculari, nisi post depositionem verbalẽ, factus sit incorrigibilis. At realiter degradatus excidit priuilegio canonis, & fori, validè tamen cõsecrat quia per degradationem non amittit characterem Ordinis. *ibid. n. 3. & 5.*

4 Hæc sunt crimina, quæ merentur degradationem verbalẽ, adulterium, concubinatus perseuerans post monitionem, simonia notoria, stuprum, incestus, furtum, periurium, homicidium, delictum, quo quis permittit sua culpa suum parochianum decedere sine Baptismo, &c. Crimina, quę merentur realem degradationem, sunt homicidium qualificatum, hæresis, Sodomia sæpius exercita, &c. Degradatus, fructibus beneficij non videtur alendus: sibi enim hoc imputet. *Ibid. nu. 6. & seqq.*

5 Depositio verbalis Sacerdotis, ad proprium Episcopum, vel eius Vicarium generalem spectat; actualis verò ad solum Episcopum. Prælati verò religionum, non habent facultatem deponendi, vel degradandi suos subditos, nisi illis per priuilegium, aut cõsuetudinem concedatur. Episcopus non consecratus, non potest aliquem degradare, & actualiter deponere, verbaliter potest. *pag. 510. nu. 9.*

6 In degradatione Sacerdotis, sex alij Episcopi pręter degradantẽ requirũtur, in degradatione diaconi, & subdiaconi tres; si Episcopi non adsint, adhibendi sunt totidẽ Abbates, vel aliæ personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ, iuxta Concil. Trident. *sess. 13. cap. 4.* Tamen in casu hęresis, præfatus numerus nõ requiritur, sed sufficit cõuocari Abbates, aliosque Prælatos, & religiosos. Debent autem præfati Episcopi, seu Prælati adesse tanquam

iudices,

iudices, & suffragium ferre, omnibus consentientibus. *to.1.pag. 510.num.12.& seq.*

7 Prætereà, quæ degradari possunt, sunt personę Ecclesiasticę in ordine Ecclesiastico constitutæ, vt Episcopus, Sacerdos, Diaconus, &c. etiam clericus minoribus ordinibus initiatus, Nullus autem degradari potest absque accusatione, per viam solius inquisitionis, nisi delictum sit notorium, aut nisi reus sponte crimē fateatur. *pag.511.nu.18.& 19.*

8 Is, in quem sententia degradationis, seu depositionis realis lata fuit, non potest auctoritate Episcopi in pristinum statū restitui; quia realiter depositus caret omni spe restitutionis, modò depositio sit valida. At verbaliter solùm depositus potest per Episcopum restitui, modò depositus fuerit ob adulterium, vel ob alia crimina adulterio minora; in his enim criminibus datur facultas Episcopo dispensandi post peractam a reo pęnitentiam. Idē præstare potest Capitulum, Sede Vacante, quia succedit in iurisdictionem Episcopi. Vnde patet a fortiori, Episcopum, qui clericū deposuerat solum a beneficio, posse illum in beneficium restituere, modò beneficium non sit iuris patronatus; tunc enim requiritur consensus patroni. *to.1.pag.511.nu.19.& 21.*

9 Episcopus potest, attenta consuetudine, & praxi, verbaliter depositum restituere sine consensu Capituli: si tamen dispositio iuris attendatur, multi censent Episcopum non posse sine Capitulo restituere: nam in causis maioribus potestas ad Capitulum deuoluitur: sed standum est praxi, & legitimæ locorum consuetudini. *pag.512.nu.22.*

D E N V N C I A T I O.

Ad denunciationem quinam obligentur.

1 MOnitorium eos solùm obligat ad denunciandum, quos iudex, seu superior intendit obligare; immo non obligat, nisi quos pars intendit in monitorio includi: cum enim iudex ferat monitorium in gratiam petentis, ligare non intendit vltra petitionem illius. Quapropter quādo fertur excommunicatio in eos, qui aliquid iniustè subtraxerunt ex bonis Titij, aut in cōscios non manifestantes, filij, & vxor Titij in ea excommunicatione non comprehenduntur; quia non præsumitur hæc esse intentio petentis. *to.1.pag.893.nu.1.& 2.*

2 Qui non eſt ſubditus ſuperiori concedenti monitorium,nõ ligatur excommunicatione lata contra non reuelãtes:quia actus iuriſdictionis in ſolos ſubditos exercetur. *ibid.num.1.*

3 Nemo tenetur in delictis ab alio commiſſis in ſuum damnum, ſeu in cauſa propria denunciare delinquentem, niſi aliud poſtulet bonum commune: eſt enim conſilium Euangelicum acceptas iniurias condonare. *tom.1. pag.893.nu.1.*

4 Non eſt obligatio denunciandi, quando ex denunciatione magnum imminet periculum,& damnum denuncianti:edictum enim non obligat cum tanto incommodo,modò crimen nõ vergat in damnum publicum. Sic vxor non tenetur maritum denũciare,filius patrem,pater filium: hi enim cenſentur vnum,& idẽ. Hi tamen caſus excipiuntur,1.crimen hæreſis.2.crimen lęſę maieſtatis dùm adhuc eſt in fieri.3.blaſphemia.4.crimen confeſſarij ſollicitantis in confeſſione. Filius enim ſpiritualis ex vi monitorij tenetur patrem ſpiritualem denunciare. *ibid.n.2.& ſeq.*

Quænam ſint denuncianda.

5 Non tenemur denunciare ea,quæ certò neſcimus;alioquin exponeremus nos periculo leuitatis,& reum damno,quod fortè iniuſtè pateretur.Quare non tenetur quis ea denunciare,quę accepit ab alio non ita fide digno,ſeu etiam ab homine graui, & fide digno, ſed non meminit a quo,vel quæ audiuit ab ignotis, vel ab eo,qui iam denunciauit, vel quando creditur denunciatio nihil profutura.Item non tenetur denunciare qui,quod nouit,per teſtes, vel ſcripturas, vel indicia ſufficientia,probare non poteſt. Nam crimen,quod probari nequit,perinde ſe habet ac ſi neſciretur.Quare qui furtum vidit committi, nullo alio præſente,nõ tenetur denũciare;quia probare non poteſt,*to.1.pag.894.n.1.& ſeq.*

6 In his tamen caſibus eſt obligatio denũciandi crimen,quod probari non poteſt. 1.quando non pręcipitur denunciatio,ſed teſtificatio. 2. quando denunciandum eſt crimen reſpiciens fidem, & religionem Chriſtianam.3.quando crimen vergit in graue dãnum communitatis.4.in caſu matrimonij cùm ſcitur aliquod impedimentum,quamuis probari non poſſit:vnus enim teſtis ſufficit ad impediendum matrimonium. *pag.894.n.5.*

7 Nullus vi edicti cogi poteſt ad reuelandum id, quod nouit ſub ſecreto naturali,vt ſi quis petijt remediũ a medico,vel cõſiliũ ab aduocato, &c. nam obligatio ſecreti eſt de iure naturæ; & qui

ſecre-

ſecretum naturale reuelat, peccat mortaliter, teneturque ad reſtitutionem. Ius enim naturale dictat ſeruandum eſſe ſecretum, niſi iuſta cauſa aliud poſtulet, qualis cauſa eſt damnum Reip. vel tertij, pendens in futurum, vel occultum impedimentum matrimonij: in his enim caſibus nullum ſecretum obligat, niſi ſecretum confeſſionis. *ibid. nu. 1. & 2.*

8 Quando quis tenetur denunciare, non eximitur ab hac obligatione, tametſi promiſerit cum iuramento ſe non denunciaturum: quia iuramentum de re illicita non obligat. *ibid. nu. 3.*

9 Quando edictum præcipit denunciari fures, vel iniuſtos detentores, non eſt denunciandus is, qui iuſtam fecit compenſationem, aut qui iuſtè detinet rem alienam: hi enim non peccãt retinendo, modò debitum ſit liquidum, nec plus retineant, quàm ſibi debeatur. Immo iuſtè compenſans non incurrit excommunicationem, etiamſi in ſententia excommunicationis exprimatur cõpenſatio: quia excommunicatio ferri, aut incurri non poteſt abſque peccato mort. *to. 1. pag. 895. nu. 1.*

10 Qui non denunciat debitorem, quem nouit non poſſe reſtituere propter impotentiam, non incurrit excommunicationẽ latam contra non denunciãtes: quia ſicut ipſe fur, ſeu debitor excuſatur, ita etiam excuſantur ij, quibus nota eſt impotentia: modò debitor ſit ſimpliciter impotens ad reſtituendum. Secùs ſi poſſit in partem reſtituere, vel pro futuro tempore. In dubio autẽ an debitor ſit impotens, ſeu an iuſtè vſus ſit compenſatione, facienda eſt denũciatio: quia in dubio iudicandum eſt in fauorem edicti, ſeu ſuperioris præcipientis denunciationem. *ibid. nu. 4. & ſeq.*

11 Si Titius vendidit Caio poſſeſſionem in confidentia, ne creditores illam occupent, & creditores impetrant excommunicationem contra retinentes bona Titij, & contra non manifeſtantes, tenetur Caius denunciare, ſi facta correctione, Titius non vult creditoribus ſatisfacere: alioquin cẽſeretur particeps delicti Titij, ſicut ille cenſetur particeps furti, qui celat bona ſibi a fure tradita ad cuſtodiendum. Tenetur igitur Caius denunciare; modò poſſit abſque iactura ſuæ famæ. *ibid. nu. 7.*

12 Quando conceduntur litteræ monitoriales contra nõ exhibentes ſcripturas, qui habet huiuſmodi ſcripturas tenetur ſub cẽſura illas exhibere, modò inde non patiatur graue damnum. Non tenetur tamen, qui habet tranſumptũ, illud prodere: quia ſimplex tranſumptum, cum non ſit authenticum, non facit fidem. *ibid. n. 8.*

Denunciatio quando facienda.

13 Obligatio denunciandi incipit à die,& hora, qua publicatur monitorium. Quare qui intra terminum aſſignatum ſub excommunicatione latæ ſententiæ, non denunciauit, ſtatim tranſacto termino, incurrit excommunicationem, niſi ob iuſtã cauſam, vel ignorantiam monitorij excuſetur. Quoties autem excuſatur quis à culpa mortali non reuelando, excuſatur etiam ab incurrenda excommunicatione. *tom.1.pag.869.n.1.& 2.*

14 Quando Prælatus pręcipit manifeſtari delinquentem ad ipſius emendationem, vel ſatisfactionem partis, vel ad impediẽdum aliquod peccatum, præmittenda eſt fraterna correctio ante denunciationem, modò ſpes ſubſit emendationis. Quare ſi facta correctione, delinquens iam ſit emendatus, vel ſatisfecerit parti læſæ, non eſt denunciandus: quia non poſſumus, ſine neceſſitate, proximum infamare. At ſi ſuperior intendat etiam punitionem in ſua inquiſitione, incurritur excommunicatio non denunciando delinquentem, etiam iam emendatum, modò delictum ſit publicum. *ibid.num.1.& 2.*

15 Hæreticus ex malitia, denunciandus eſt non premiſſa correctione; quia denunciatio pręcipitur non ſolùm vt hæreticus emendetur, ſed etiam vt puniatur. Sin habeat errorem ex ignorantia tantùm, pręmittenda eſt correctio; quia nõ cenſetur pertinax, nec hæreticus formaliter. Potiori iure excuſandi ſunt, qui lapſu linguæ, aliquem errorem protulerunt. *ibid.num.5.*

16 Quando virtute monitorij fit denunciatio, ſeu reuelatio, hæc forma ſeruanda eſt, vt reuelatio excipiatur ſcripto per notarium approbatum: nam reuelatio ita facienda eſt vt pars poſſit illa vti, & Eccleſia per eam poſſit delinquentem à peccato reuocare. Ad hæc fieri debet expreſſo nomine, & cognomine denunciantis. *tom.1.pag.899.num.8.*

17 Qui non denunciat intra tempus pręſcriptum, tenetur, elapſo eo tempore denunciare cùm primum commodè poterit: quia terminus non apponitur ad finiendam obligationẽ denunciandi, ſed ad denunciationem maturandam. Niſi autem denunciet, toties excommunicationem contrahit, quoties commodè poteſt denunciare, & non denunciat. *ibid.num.1.& 2.*

Denunciatio Hæreticorum.

18 Quilibet sub peccato mort. tenetur iure communi; hæreticum denunciare, etiamsi delictum sit ita occultum, vt probari non possit, aut etiamsi hæreticus denunciandus, arctissimo consanguinitatis vinculo sit nobis coniunctus: tenetur quippe filius patrem hæreticum denunciare, quemadmodum licet filio patrē hostem reip. & patriæ perniciem molientem, impunè occidere. Neque propterea filius denuncians patrem hæreticum, aut reū læsæ maiestatis, vllam infamiæ notam contrahit, sed laude potius, & honore dignus est: neque hac in parte obligat secretum naturale. *ibid. num.* 1 *& seq.*

19 Non tenemur tamen hæreticum denunciare, nisi certò sciamus illum esse hæreticum, aut si fuimus socij; eiusdem criminis, aut si versamur in ijs locis, in quibus passim permixti sunt hæretici cum catholicis, id scientibus Inquisitoribus, & Episcopis. *tom.* 1. *pag.* 899 *num.* 6. *& seq.*

20 Probabilius videtur non denunciantes hæreticum, iure communi, non affici excommunicatione, ipso facto: nuspiam enim huiusmodi excommunicatio expressa inuenitur. *ibid. n.* 12.

Denunciatio confessarij, pœnitentem ad turpia sollicitantis.

21 Pius IV. in Bulla 4. quæ incipit, *Cum nuper*, & Paulus V. in Bulla *Dilecte fili*: præcipiunt vt contra huiusmodi delinquentes, tanquam de hæresi suspectos inquiratur, Gregorius aūt XV. ipsorum constitutiones confirmauit, & extendit ad omnes vbique locorum existentes. *tom.* 1. *pag.* 900 *num.* 1.

22 Pœnitentes, seu mares, seu fœminæ, tenentur denunciare confessarium, qui eos ad turpia sollicitauit, vel prouocauit, occasione, seu prætextu confessionis; tenenturque confessarij admonere pęnitentes de hac obligatione, sub peccato mortali. Tamen fęmina, quę volens, aut imprudens, crimen cum confessario commissum aperuit, non est ob id punienda; quia denunciatio non pręcipitur, vt pęnitens puniatur, sed confessarius, qui pęnitentem sollicitauit. *ibid. n.* 4. *& seq. & pag.* 903 *n.* 16.

23 Confessarius à fęmina in confessione sollicitatus non te-

netur illam denunciare: quia constitutiones Pontificiæ loquuntur de confessarijs sollicitantibus fœminas, non autem de fœminis sollicitantibus confessarios. *pag. 903. num. 20.*

24 Filia spiritualis, ratione Baptismi, Confirmationis, vel Pœnitentiæ, non tenetur deferre patrem spiritualem à quo sollicitata fuit, transacta confessione, aut domi, vel per litteras, vel internuncium: quia cõstitutiones Pontificum loquuntur de personis, quæ sollicitantur in confessione, vel prætextu confessionis. *ibidem num. 21.*

25 Sollicitans pœnitentem in confessione, seu prætextu confessionis, afficiendus est grauibus pœnis pro qualitate criminis: sic enim decernitur in Bulla Gregorij XV. quæ incipit, *Vniuersi Dominici gregis.* Ad inquisitores autem, & Episcopos, seu Ordinarios locorum pertinet has pœnas infligere. Cæterùm hoc delictum testimonio duarum fœminarum plenè probari non potest: quia fęminæ sunt fraudulentæ, & ad accusandum procliues. Quot autem requirantur, relinquitur iudicio Inquisitorum, qui possunt huiusmodi confessarium sollicitantem in confessione, tanquam de hæresi suspectum, cogere ad abiurandum. *ibid. num. 22. & pag. 904. & num. 23. & 35.*

Depositum.

1 DEpositum est contractus, quo sola rei custodia alteri cõmittitur: neque enim trãsfertur dominium, neque vsusfructus in depositarium, & semper depositũ repeti potest. Quare depositarius vti non potest deposito, quin furtum committat, teneturque ad restitutionem, quando vsus rei est pretio æstimabilis. *tom. 2. pag. 758. num. 2. & 3.*

2 In his tamẽ casibus depositarius potest vti re deposita. 1. qñ credit hoc domino non displicere. 2. quando dominus concedit vsum depositi expresse, vel tacitè. 3. qñ res est vsu consumptibilis, nec illi interdictus est vsus; vt si deposita sit pecunia non interdicto vsu, & depositarius credat se tẽpore solutionis habiturum similem pecuniã, qua possit satisfacere, potest depositarius ea pecunia vti, sibique eius incrementum retinere. Secùs autẽ si depositario interdictus fuit vsus pecuniæ, tacitè, vel expressè; tunc.n. pecunia retinet naturam depositi, cuius dñium perseuerat apud deponentem; ac prouidè eius incrementum est depo-

nentis.

nentis. Vnde ſequitur depoſitum perire deponenti, ſi pereat antequam depoſitarius eo vti cœperit. *ibid n.3.4. & 5.*

3 Depoſitum eſt duplex *iudiciale*, & *priuatum*. *Iudiciale* fieri ſolet. 1. quando debitor pecuniam deponit, quam creditor tenuit acceptare. 2. lite pendente, donec finiatur. *Priuatum* contingit, quando res aliqua deponitur ad confidentem hominem, vt cuſtodiatur. *pag. 759. num. 6.*

4 Quiuis etiam fur, aut iniuſtus rei alienæ vſurpator, poteſt rem deponere apud alterum conſentientem, eique competit actio, ratione contractus, contra depoſitarium, ad rem illam repetendam. Si tamen depoſitarius ſciat rem apud ſe depoſitam eſſe alienam, illam ſeruare debet vero domino, nec tenetur illam reddere deponenti, niſi putetur illam repetere, vt domino reſtituat. *tom. 2. pag. 759. num. 1.*

5 Quiuis vtens ratione, ſeu pupillus, ſeu fęmina, ſeu clericus, ſeu religioſus, poteſt eſſe depoſitarius. Non debet tamen religioſus ſuſcipere depoſitum abſque conſenſu ſaltem pręſumpto ſui Pręlati. Si autem de conſenſu ſuperioris religioſus ſuſcepit depoſitum, quod poſtea ipſius religioſi culpa pereat, monaſteriũ non tenetur ad reſtitutionem, niſi quatenus res depoſita conuerſa eſt in vſum ipſius monaſterij. Religioſus verò ſi fuerit ſoluendo, tenebitur ſoluere. *ibid. num. 2.*

6 Ad depoſitum hæ conditiones requiruntur. 1. conſenſus tradentis, & acceptantis. 2. vt res tradatur. 3. vt quando depoſitum repetitur, reſtituatur eadem res. 4. vt reſtituatur in loco, in quo reperitur; neque enim par eſt vt depoſitarius, qui curam depoſiti in gratiam deponentis ſuſcepit, faciat impenſas in reſtitutione depoſiti. 5. vt ſi depoſitum pereat, pereat deponenti; eſt enim dominus depoſiti, modò vſus rei non fuerit conceſſus depoſitario. *ibid. num. 1.*

7 Depoſitarius tenetur ad reſtitutionem in ſolidum, etiam quando ſunt plures depoſitarij. Ob id ſi res depoſita, mortuo depoſitario, tranſeat ad eius hæredes, hęredes tenentur in ſolidum, modò res non fuerit inter hęredes diuiſa; tunc enim quiſque tenetur pro rata. *ibid. num. 3.*

8 Qui pecuniam apud aliquem deponunt, v.g. apud mercatorem, hoc pacto vt mercator ſibi ſoluat quatuor, vel quinque in centum, excuſari non poſſunt: quia non poſſunt percipere lucrũ ex depoſito præcisè, cùm ſit contractus gratuitus, fiatq. in gratiã

depo-

deponentis. Si verò aliquid exigatur propter vsum depositi, erit tunc contractus mutui, vel locationis. *ibid. num. 5.*

9 Deponens rem suam apud alterum, habet ius prælationis, ita vt præferendus sit cæteris creditoribus chirographarijs, siue personalibus, etiamsi pecuniam deposuerit, & illius vsum depositario concesserit, modò cæteri non essent etiam deponentes; tunc enim æqualiter sunt admittendi, etiamsi aliqui sint anteriores tempore. *tom. 2. pag. 76 o. num. 6.*

10 Duplex actio oritur ex deposito. Prima est directa, quæ competit deponenti, & ipsius hæredibus contra depositarium, & ipsius hæredes. Secunda dicitur contraria, quæ competit depositario contra deponentem ad repetendas expensas factas circa rem depositam, vel compensationem damni, si quod passus est ex re deposita, vt si deponens scienter deposuit equum calcitrosum. *ibid num. 8.*

Derisio.

1 DErisio est actus, quo honor alterius, verbis, vel factis violatur cum intentione confundendi proximum, & inducendi erubescentiam. Differt autem *à contumelia,* quod fiat loco, contumelia verò serio; estque grauior contumelia ratione contemptus, qui maior reperitur in derisione, quam in contumelia. Quare est peccatum mort. ex suo genere, nisi paruitas materiæ excuset. *tom. 2. pag. 529. num. 9. & seq.*

2 Derisio est peccatum mort. in his tribus casibus. 1. quando adest intentio grauiter confundendi proximum. 2. quando obijcitur graue vitium. 3. quando derisus grauiter tristatur. Fieri autem potest, vt derisio ab omni peccato excusetur, vt quando fit causa corrigendi proximum, vel etiam honestæ recreationis gratia, modò non intendatur confusio, & erubescentia proximi. *tom. 2. pag. 529. num. 13. & 14.*

3 Derisio à *subsannatione* specie non differt: quia vtraque inducit confusionem, & erubescentiam. Per hoc tñ differt, quod derisio fiat verbis, subsannatio verò signis, vt naso corrugato, labijs productis, &c. quæ æquiualent verbis irrisorijs. *ibid. n. 15.*

4 Qui per derisionem, alterius honorẽ læsit grauiter, tenetur ad restitutionem, vel ẽt ad satisfactionem: peccauit enim contra iustitiam cum damno alterius. Vnde sequitur honorem ablatum

non

non solum restituendum esse apud ipsum dehonoratum, verùm etiam apud alios, apud quos honor illius imminutus est. Restitui autem potest dando locum honorificum, adhibendo ad mensam, propinando, vel si grauior fuit honoris læsio quàm vt hoc modo resarciri possit, petenda est venia; hæc enim vulgò habetur magna satisfactio. Superior tamen qui inferiorem, aut vir nobilis, qui hominem plebium inhonorauit, non tenetur veniã petere ne despectui habeatur; propterea satisfacere videtur honorificè salutando, seu compellando, seu ostendendo extraordinariam beneuolentiam, &c. *ibid. num.* 1. *& seq.*

DETRACTIO.

Detractio quid, & quotuplex.

1 DEtractio est occulta, & iniusta denigratio, seu læsio famę propriæ, vel alienæ. Vnde colligitur detractionem specie differre *à contumelia*; nam per detractionem clam læditur fama proximi; per contumeliam verò apertè, & coram; hinc fit vt minus peccatum sit detractio, quàm contumelia. *tom. 2. pag 515. num. 1. & 2.*

2 Detractio est duplex; *formalis*, quæ fit animo auferendi famam proximi; & *materialis*, quæ fit absq; animo lędendi famam. Vtraque tamen, supposita grauitate materiæ, & plena deliberatione, est peccatum mort. quamuis detractio materialis excusari possit à mort. si fiat ex iusta causa. *ibid. n. 5.*

3 Detractio fieri potest octo modis, quatuor directis, quos tibi exhibet hic versus.

Imponens, augens, manifestans: in mala vertens.

& totidem indirectis, nempe.

Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remissè.

4 Detractio est peccatum mort. ex suo genere, quia infert notabile damnum proximo: tamen propter indeliberationem, vel paruitatem materiæ, fieri potest veniale. Peccato detractionis addi potest alia circumstantia, quæ mutet speciem, sitque necessariò in confessione exprimenda, vt patet in detractione cõtra sacerdotem, contra superiorem, contra patrem, &c. *tom. 2. pag. 515. num. 7. & seq.*

Detractio quando sit peccatum mortale.

5 Manifestatio peccati mortalis, est materia sufficiens ad peccatum mortale detractionis, qn famam proximi grauiter lædit; alioquin non sufficit ad mortale; nã qui dicit militem cõmisisse duellum, vel habere concubinam, &c. non peccat mort. sicut neque mort. peccat, qui refert ea peccata, de quibus aliqui solent gloriari; quia nõ infertur notabile damnũ famæ. *pag. 516. ibid. n. 1.*

6 Qui detrahit de fama alicuius defuncti in materia graui, peccat mortaliter, teneturque ad restitutionem, faciendam familiæ, vel consanguineis defuncti, ad quos infamia redundat, vel etiam ipsi defuncto per suffragia. *ibid. n. 2. & seq.*

7 Manifestatio peccati venialis, per se loquendo, non sufficit ad peccatum mortale detractionis. Immò non est peccatũ mort. ordinariè loquendo, referre de aliquo generalia vitia, quæ esse possunt mortalia, & venialia, vt referre de Titio, quod sit superbus, auarus, iracundus, &c. Fieri tamen potest vt manifestatio peccati venialis sit peccatum mortale, vt quando quis obijcit alteri in faciem, per contumeliam, ipsum esse mendacem, præuidens fore, vt hoc ægrè ferat, aut habere consuetudinem mentiẽdi: habentes enim huiusmodi consuetudinem, vulgò parui fiũt; aut quando quis Episcopum, vel religiosum asserit deditum esse quibusdam peccatis venialibus, quæ bonam de ipso opinionem valde minuunt apud homines. *ibid. num. 6. & 7.*

8 Manifestatio defectuum naturalium animi, vel corporis, regulariter loquendo, nõ est materia sufficiens ad peccatũ mort. detractionis, vt si quis dicat Titium esse ignarum, imprudentem, claudum, gibbosum, &c. Tñ si hæc manifestatio illum impediat à consequutione magni boni, aut aliud notabile damnum afferat, erit peccatum mortale contra iustitiam. *to. 2. pag. 516. n. 8.*

9 Qui dicit in tali oppido, vel collegio esse multos improbos, vel vnum ex canonicis talis ecclesiæ commisisse simoniam, aut fornicationem non designatâ personâ, non peccat mortaliter. Qui tamen diceret omnes esse improbos, aut qui refert aliqua delicta, quæ redundare possent in alios, non videretur à mortali excusandus, vt si diceret religiosum talis religionis, aut cœnobij, de quo habetur optima existimatio, inuentum esse cum meretrice, aut quid simile. *ibid. num. 10.*

10 Dice-

10 Dicere de aliquo absente ipsum ortum esse ex Iudæis, vel Saracenis, vel hæreticis, vel ex adulterio, vel incestu, vel sacrilegio, est peccatum mort. detractionis, modo ille defectus sit occultus: hæc enim manifestatio iniustè lædit famam proximi, & infamatus fortè magis dolet hoc de se dici, quã si graue aliquod crimen referretur. *pag. 517. num.* 11.

11 Non est peccatum mortale reuelare crimen alterius, vni vel duobus, ob honestum finẽ v.g. ob emendationem delinquentis, vel propter bonum commune: quia ille, cuius peccatũ reuelatur, non censetur rationabiliter inuitus. At secluso honesto fine probabilius est esse peccatum mort. reuelare alienum crimẽ occultum vni, vel duobus viris prudentibus, licet & taciturnis: fieri enim potest, vt ille, cuius peccatum manifestatur, malit suũ delictum multis externis, & plebeijs, quam vni viro graui, cum quo assiduè versatur, manifestari?

12 Qui iniuriam sibi factam, alteri narrat animo detrahendi, ad vindictam, mortaliter peccat. Si verò referat, vt consolationem, vel consilium capiat ab amico, vel vt dolorem leniat, excusatur à peccato mort. modò non referat pluribus, quam opus sit ad capiendum consilium, vel solamen. *ibid. num.* 3.

13 Coniuges de filiorum, aut famulorũ criminibus occultis, inter se loquentes, excusantur à mortali: at si de aliorum grauibus delictis colloquantur, non ad honestum finem, neque causa remedij adhibendi, rei sunt peccati mortalis, nisi sint personę taciturnæ. *tom. 2. pag. 517. num. 5. & seq.*

14 Detractionis peccato non peccat pęnitens manifestando complicem in confessione, saltem quando aliter nõ potest peccati speciem explicare, nec potest alium confessarium adire, cui non sit notus complex. Per accidens tamen fieri potest vt non possit, vel non teneatur manifestare complicem, quando scilicet sibi, vel alteri probabiliter timet graue damnum in vita, vel fama; tunc enim debet confessionem omittere, modò non sit illi necessaria. Si verò est necessaria, nec potest eam facere confessario complicem ignoranti, debet istam circumstantiam reticere, peccatis alijs explicatis. *pag. 518. num. 2.*

15 Qui refert audita absq. asseueratione, nõ peccat mort. peccato detractionis, neq; tenetur ad restitutionẽ; modò ne narret crimina enormia, vt hæresim, proditionẽ, præposterã libidinem, &c. nã si probabile sit ex huiusmodi narratione aliquam crimi-

nis

nis narrati suspicionem orituram apud audientes, narrãs peccat mort. Cauendum etiam, ne illa narrentur coram ijs, qui postea sint eadem alijs manifestaturi cum exaggeratione. *ibid.n.1.*

16 Non est peccatum mort. saltem contra iustitiam, crimen alterius alicubi publicũ, manifestare alibi, vbi nescitur: quia delinquens per criminis publicitatem amisit ius ad famam. Secus dicendum, quando crimen occultum, per iniuriam factum est publicum: nam iniustè infamatus non videtur amisisse ius ad suam famam. *tom.2.pag.519.num.2.*

17 Historici non peccant mortaliter, dum scribunt vitia & peccata Principum, & aliorum infamatoria, in aliquo loco publica, aut non omninò secreta: quia ex officio vitas Principum conscribunt, ac proinde aliquid ipsis conceditur, quod alijs non licet. Caueant tamen, ne quem offendant, aut rixarum materiã præbeant. *ibid.num.3.*

18 Non peccat mort. contra iustitiam, qui refert alicui delicta alterius, propter quæ aliàs fuit infamatus, quamuis nunc famam acquisierit honestis actionibus, modò referens non ostendat etiam nunc ipsum esse infamem, & nequam. Quare peccant mortaliter historici, qui monumentis consignant peccata mortuorum publica nec referunt eorum emendationem, & resipiscentiam, si verè resipuerunt. *ibid.num.4.*

19 Non tenetur ad restitutionem, qui narrat delictũ alicuius occultum hìc Lugduni, sed publicum Parisijs, & sua narratione causa est, ne hìc Lugduni consequatur aliquam dignitatem, aut magistratum quia illius narratio licet sit contra charitatem, non tamen est contra iustitiam; ex actione autem contra charitatem non oritur obligatio restituendi. *ibid.num.8.*

20 Qui bona fide narrauit crimen alterius, credens illud esse verum, & publicũ, cum re vera nõ esset, tenetur ad restitutionẽ statim atque agnoscit se errasse: non quidem ratione iniuriæ, sed ratione rei ablatæ, famę scilicet, sicut qui bona fide accepit equũ alienum, tenetur illum restitutione statim ac cognoscit esse alienum, non tenetur tamen ad restitutionem damnorum, quę ex illa infamia consequuta sunt. *tom.2.pag.520.num.10.*

21 Non peccat mort. contra iustitiã, qui infamatum in vno genere peccati, infamat in alio habente connexionẽ necessariã, vel moralẽ cũ priori peccato, de quo fuit diffamatus; modò non detegat crimẽ atrox, vel enorme, vt si de fure, quẽ constat surripuisse

puisse nummum aureũ, dicat surripuisse alios mille; sic enim grauiter læderet eius famam. At qui infamatum in vno genere, infamat in alio non habẽte connexionem cũ priori, peccat mort. contra iustitiam, fama enim est quid diuisibile, & potest amitti in vna materia, in alia autem conseruari. *ibid. num 1. 2. & 3.*

22 Potest detegi crimen alicuius, vt illi consulatur vel alteri, vel vt impediatur damnũ spirituale, vel temporale alicuius momenti, si alia ratione impediri nequit. At qui potest sola correctione damnum impedire non reuelando crimen, debet correctione vti, & parcere famæ proximi. *pag. 521. num. 1. & 2.*

23 Qui seipsum infamat, non committit peccatum mortale ex suo genere; quilibet enim tam est dominus suæ famæ, quam est dominus suarum facultatum. Tamen ratione alterius circũstantiæ fieri potest vt seipsum infamans grauiter peccet: vt quãdo infamia ipsius redundat in filios, in religionem, &c. aut quãdo est causa scandali, & ruinæ, aut quando fama est illi necessaria, vt si sit Prælatus. *tom. 2. pag. 521. num. 1.*

24 Licet ex rationabili causa manifestare sua peccata, & famã suam prodigere: sic enim à viris sanctis, vt à S. Augustino, S. Anselmo, &c. legimus factitatũ. At sine causa non licet seipsum infamare præsertim quando infamia in alios redũdat. Auctor libelli famosi seipsũ prodẽdo non peccat, immo cogi potest per censuram ad se prodendum, si ita expediat. *ibid. num 2.*

25 Non peccat mortaliter, qui iudici etiã iniustè interrogãti manifestat crimen suum occultum ad euitanda tormenta etiam leuia, tametsi mors inde sequutura sit. Immo qui sibi falsum crimen imponit ad euitanda grauia tormenta, non peccat mort. etiamsi mors inde sequatur, (secluso tamen periurio: quia nemo tenetur cum tanto cruciatu vitam tueri. *ibid. n. 7.*

26 Iudice iuridicè procedente, filius peccat imponens sibi falsum crimen, vt patrem tormentis, aut morti eripiat, quia per mendacium deludit publicam potestatem. Iudice verò non iuridicè procedente, non peccat, modo non addat periurium; quia licet pro parente vitam exponere. *tom. 2. pag. 521. n. 9.*

27 Non peccat mort. qui ad vitanda grauia tormenta manifestat verum alterius crimen, sed occultum, de quo promiserat secretum: quia secretum non obligat cum tanto incommodo, nisi sit secretum confessionis, aut nisi manifestatio secreti vergat in damnum publicum. *ibid. n. 10.*

28 Qui audit detrahentem, & aliquo modo mouet ad detrahendum peccat mort. contra iustitiam; immo grauius peccat quam ipse detractor; peccat enim peccato scandali contra charitatem, dum alium inducit ad detrahendum, & prętereà peccat contra iustitiam, consequenter tenetur ad restitutionem in defectum detrahentis. *ibid. num.* 1.

29 Qui non deducit alium ad detrahendum, sed solum delectatur de detractione in materia graui, peccat mort. contra charitatem, quia delectatur de graui malo proximi; non tamen peccat contra iustitiam, quia nō est causa damni. Item qui audit, detrahentem in re graui, & eum non corrigit, per se loquēdo, peccat mort. contra charitatem, immo contra iustitiam, si ad id teneatur ex officio. Excusatur tamen à mortali, qui non potest cōmodè corrigere detrahentem, aut quando nō sperat correctionem profuturam, aut quando detractio est de re vulgò nota, aut quando audiens est persona priuata. *ibid. num. 4. & seq.*

Detractio quando obliget ad restitutionem.

30 Quā do infamatus ab alio, suis bonis actibus famā recuperauit, infamator nō tenetur ad restitutionē pręcisè ratione infamiæ: quia infamatus iam nullum patitur damnum. At si quæ alia damna inde sequuta sunt, vt si infamatus, ob detractionē, impeditus fuit à consequutione beneficij, aut alterius emolumenti, infamator debet illud damnum resarcire. *tom. 2. pag. 525. num. 1.*

31 Detractor non tenetur ad restitutionem, quando ij, quibus crimen narratum est, iam sunt obliti, siue narratio vera fuerit, siue falsa: quia per illam famæ restitutionem fortè refricaretur vulnus, quod iam consenuerat. *ibid.*

32 Qui alterius famam grauiter læsit manifestatione veri criminis, non tenetur, neque potest dicere se mentitū esse: quia mentiretur hoc dicendo; sed debet infamatum honorare, & sepius laudare coram ijs apud quos detraxit. At qui falsum crimē de alio narrauit, tenetur se tractare etiam sub iuramento, si necessarium iudicetur: non tamen tenetur vti his verbis, *mentitus sum*, *ibid. num. 2. & pag. 526. num. 4.*

33 Qui publicè famam abstulit, tenetur eam publicè restituere; quia fama resarcienda est ab æqualitatem. *ibid. num. 5.*

34 Qui per detractionē iniustè fuit causa, ne infamat⁹ aliquod offi-

officium, beneficium vel commodum consequeretur, tenetur ad restitutionem boni illius, quod impediuit: nõ tamen ad æqualitatem; quia bonum in spe minus valet, quam in re. At si fuit causa, cur alter priuatus fuerit officio, vel beneficio, tenetur damnum resarcire ad æqualitatem. *ibid.nu.2.*

35 Nouem causæ excusant a restitutione famæ. 1. est compensatio, seruata æqualitate: si enim tu mihi famam abstulisti, possũ, titulo cõpensationis famam tibi ablatam non restituere. 2. est cõdonatio obligationis restituendi famam, modò nõ vergat in damnum tertij: quisque enim est dominus suæ famæ. 3. quando infamia iã deleta est obliuione. 4. quando fama recuperata est bonis actibus. 5. quando crimen factum est publicum post manifestationem, absque culpa manifestantis. 6. quando restitutio famæ facta est impossibilis. 7. quando detractio fuit inefficax, vt quãdo audientes non crediderunt, vel iã antea nouerant. &c. 8. quãdo restitutio sine periculo fieri nequit; vita enim est bonũ altioris ordinis, quam fama. 9. quando restitutio famæ alienæ fieri nõ potest absque iactura propriæ famæ. Porrò qui non potest famam restituere, non tenetur ex iustitia illam pecuniâ compensare, modò nullum aliud damnum sequutum fuerit pretio æstimabile. *to.2. pag.527.528.*

35 Infamatus non peccat detegendo crimina infamantis occulta, ad propulsandam a se infamiam, & labefactandam fidem infamantis, si hoc faciat quatenus necesse est ad sui defensionẽ: non tamen potest falsum illi crimen imponere, aut obijcere delicta, quę minimè faciant ad honoris recuperationem. Neque obstat Christi præceptum de ferendis iniurijs: id enim intelligendũ est, quatenus recta ratio dictat, & lex obligat: quare nõ tenemur iniurias tolerare, quas possumus medijs licitis amoliri. *p.528.nu.4.*

37 Hæres infamatoris non tenetur loco defuncti ad restitutionem famæ, nisi alia damna sint consequuta: hæc enim obligatio restituendæ famæ est personalis, neque transit ad hæredes. Neque tenetur detractor, aut eius hæres, facere restitutionem famæ hæredibus infamati: quia hæres non habet ius hæreditariũ ad famam alienam. *to.2.pag.528.n.15.& 16.*

Discordia. Contentio.

1 DIscordia est inordinata dissensio volũtatis a volũtate alterius, cui cõsẽtire deberet, vt si superior tibi aliquid prę-

cipiat, tu verò renuas obedire; aut ſi proximus cupiat aliquod bonum obtinere, tu verò ſine rationabili cauſa nolis ipſum adipiſci, quod optat. *to.2.pag.210.nu.1.*

2 Diſcordia eſt peccatũ mort. ex ſuo genere, quoties quis diſcordat a voluntate illius cum quo tenetur ex vinculo charitatis concordare: quia hoc peccatum opponitur charitati. Poteſt tamen eſſe veniale ratione indeliberationis, & inaduertentiæ, aut ratione paruitatis materiæ. *ibid.nu.2.*

3 Contentio differt a diſcordia, vt effectus a cauſa: nam contentio oritur ex diſcordia, ſeu diſſenſione voluntatis. Eſt autem contentio altercatio verborum cum aliquo contra veritatem, ad ipſam veritatem oppugnandam, vt ſi quis cum aliquo verbis cõtendat, animo contradicendi ijs, quę de fide credenda ſunt. Quare is non peccat peccato contentionis, qui verbis cum alio contendit, intentione defendendæ veritatis contra falſam alterius aſſertionem, modò ne adſit alia circunſtantia. *to.2.pag.210.n.4.*

4 Videtur contentio eſſe ex ſuo genere peccatum mort. opponitur enim charitati, vt quando quis cum altero contendit, ſtudio contradicendi: quanquam poteſt etiam alijs virtutibus opponi; nam qui cum alio contendit animo contradicendi rebus fidei, peccat contra fidem, & ſic de cæteris. Non negandũ tamen, quin contentio poſſit ob inaduertentiam, & defectum pleni conſenſus eſſe peccatum veniale, aut etiam ob materiæ paruitatẽ, modò de rebus fidei non ſuſcipiatur contentio, in quibus paruitas materiæ vix datur. *ibid.nu.5.*

DISPENSATIO.

Cuius ſit diſpenſare.

1 Diſpenſatio eſt actus iuriſdictionis, quo quis eximitur ab obligatione legis, aut quo legis obligatio ſuſpenditur ad aliquod tempus Eſt autem diſpenſatio alia *tacita* quę fit ſigno, vel facto indicante voluntatem diſpenſantis; alia *expreſſa*, quę fit verbis. *to.2.pag.65.nu.1.*

2 Legitimus ſuperior poteſt cum inferiore diſpenſare, illumque ab obligatione legis eximere: quia eiuſdem eſt auferre obligationẽ legis, cuius eſt inducere. Legitimus autẽ ſuperior cẽſetur legiſlator, vel eius ſuperior, vel ſucceſſor in iuriſdictione. *ibi.n.3.*

3 Le-

3 Legislator potest secum in suis legibus dispensare: neque enim est deterioris cōditionis, quam alij. Vnde licet inferre Papā posse secum in voto dispensare, præsertim si alteri facultatē cōmittat secum dispensandi; Item Episcopos, & alios Pręlatos posse secum dispensare in voto, iuramento, &c. in quibus cum alijs dispensare possunt. *to. 2. pag. 65. nu. 9.*

4 Inferior in lege superioris non potest dispensare, quoties superior dispensationē sibi reseruauit. Vnde sequitur Magistratum in lege communi, & Episcopum in legibus Pontificijs dispēsare non posse, neque statutum Concilij prouincialis abrogare; quia Episcopus est inferior Concilio Prouinciali. Idem dicendū de Archiepiscopo, qui potest a Synodo Prouinciali excommunicari. Quando verò dispensatio non est reseruata, sicut ordinariè non solet reseruari, præsumitur data facultas Episcopo dispēsandi pro sua diœcesi. *pag. 66. n. 12. & seq.*

5 Probabilius est inferiorem non posse in lege superioribus dispensare, quando superior, qui legem tulit, expressè non dedit, neque ademit dispensandi facultatem: quia inferior non habet potestatem supra superiorem, neque potest ipsius voluntatem, vel dispositionem impedire, ipso non consentiente. In quibusdā tamen casibus censetur facultas Episcopo concessa dispensandi in legibus Pōtificijs, vt quādo iudicio viri prudentis præsumitur hæc esse Pontificis intentio, vel quando vrget grauis necessitas, nec Sedes Apost. commodè adiri potest: tunc enim adest tacita Principis concessio. *to. 2 pag. 66. n. 17.*

6 Potest Episcopus in impedimentis matrimonij, tam ante, quam post contractum, vrgente necessitate, dispensare, dum ad Summum Pontif. non patet aditus. Tenetur tamen Summum Pontif. admonere; si possit, & pauperiem eorum, quibuscum est dispensandum, supplere de suo, vt Romam mittat: tunc enim nō censetur adesse necessitas dispensandi. *pag. 67. nu. 19.*

Ad dispensationem quæ conditiones requirantur.

7 Confessarius concessurus dispensationem virtute rescripti, seu mādati Apostolici, has cōditiones seruet 1. vt is approbat⁹ sit ab Ordinario. 2. vt ad doctoratus laureā in Theologia, vel iure canonico promotus fuerit. tn̄ Patres Societatis IESV, & religiosi mendicātes, possunt ex speciali priuilegio dispēsationes expedire, licet doctoratus gradū non sint adepti. 3. vt non dispenset sine

causa, propter quam Summus Pontif. dispensandi facultatẽ concessit. 4. vt rei veritatẽ ab ipso pęnitente diligenter inquirat, nisi aliunde constet. 5. vt in matrimonio non dispenset, nisi crimen sit occultum. 6. vt præcedat confessio: non tamen semper præscribitur confessio sacramentalis tanquam conditione necessaria. 7. vt imponat pia opera, prout prudenter expedire iudicauerit, exceptis ijs, quæ in Bulla exprimuntur: hæc enim imponenda sunt vti præscribuntur. 8. vt confessarius, cui datur facultas dispensandi circa matrimonium (vt videlicet iterum celebretur, quando cum impedimento affinitatis occulto fuerat inualidè celebratum) curet antequam dispensationem exequatur, coniuges separari, si commodè, & sine scandalo separari possunt; sin minus, saltem experiatur, an tanquam frater, & soror simul habitare possint. 9. vt certiores fieri curet contrahentes de nullitate consensus. 10. vt litteras laceret, quoties id præscibitur. 11. vt pro dispensatione expedienda nihil omninò exigatur. *to 2. pag. 68.*

8 Valida est, sed non licita dispensatio in lege humana, concessa sine iusta causa a legislatore, vel ab alio habente auctoritatẽ: quia obligatio legis pendet a voluntate legislatoris, qui potest aliquem, etiam sine iusta causa, per dispensationem eximere ab obligatione legis, ita vt maneat exemptus. Tamen dispensans sine causa, abutitur sua potestate, & peccat mort. si adsit scandalum, aut graue aliorum detrimentum *to. 2. pag. 69. nu. 1.*

9 Non videtur valida dispensatio concessa ab eo, qui bona fide credebat iustam, & sufficientem causam ad dispensandã subesse, cum reuera non esset. Quanquam is, cum quo dispensatum est, tutus est in conscientia, donec sibi de insufficientia causæ certò constet: cognita autem insufficientia, non potest illa dispensatione vti. In dubio autem an esset causa sufficiens, necne, ille, cũ quo dispensatum est, potest vti dispensatione: quia in facto Principis non præsumitur delictum, saltem in foro conscientiæ. *to. 2. pag. 69. nu. 8. & 9.*

10 Dispensatio in lege superioris, cõcessa ab inferiore sine iusta causa, est illicita, & inualida: quia nõ est verisimile superiorẽ concedere inferiori facultatem dispensandi sine iusta causa. Vnde sequitur dispensationem absque iusta causa concessam, etiam a Summo Pontif. in ijs, quæ sunt de iure diuino, vel naturali, vt in voto, iuramento, &c. inualidam esse: quia non est credibile hanc potestatem a Deo fuisse Ecclesiæ concessam. *pag. 69. n. 12. & seq.*

11 Tres

11 Tres sunt potissimum iustę dispensandi causę, & eximendi aliquem ab obligatione legis. 1. est vtilitas communis, vel etiam priuata. 2. necessitas cōis, vel priuata. 3. pietas. Concedi ēt potest dispensatio ob aliquos superuenientes casus, vel rationes, quæ sufficientes, & legitimæ, arbitrio prudentis viri, fuerint iudicatę, habita ratione personæ, temporis, & loci. *tom. 2. pag. 70. nu. 10.*

12 Facilius dispensationes Principibus conceduntur, quam alijs, præsertim in impedimentis matrimonij: quia bonum pacis inter Principes sequi consueuit ex matrimonio inter Principes, & ex hac Pontificis in ipsos indulgentia, ad Ecclesiæ defensionē suscipiendam Principes, faciliùs pertrahuntur. *ibid.*

13 Præter supremum Principem nemo potest in lege dispensare impositâ pecuniariâ mulctâ in fabricam Ecclesiæ, vel pia opera, nisi fortè imponatur in pœna delicti: quia Tridentinum *sess. 25. cap. 18.* præcipit dispensationem gratis fieri. *ibid. num. 23.*

Dispensatio quæ valida, quæ inualida.

14 Quando aliquid subticetur, aut falsò narratur, quo cognito superior non dispensasset, inualida est dispensatio: quia superior non intendit dispensare, nisi sub conditione, *si res ita est.* Quare dispensatio contrahendi cum consanguinea ob copulam, quæ reipsa non intercessit, est inualida. At si plures causæ copulatiuè narrentur, & earum aliquæ sint falsæ, videndum est propter quam causam tanquam finem dispensatio concedatur. Si conceditur ob causam veram, valida est dispensatio, quamuis aliæ sint falsæ. *tom. 2. pag. 76. num. 3. & 8.*

15 Si subreptio contingat in vna rescripti parte, tacendo verum, vel exponendo falsum, vitiatur, & irritatur rescriptum quo ad eam partem, in qua est subreptio; non verò quoad reliquas; quia vtile per inutile non vitiatur; modò tamen partes in quibus non contingit subreptio, separabiles sint, quo ad valorem, ab ea parte, in qua fuit subreptio; & modò subreptio in vna rescripti parte non contigerit, perit per dolum, vel malitiam impetrātis: tūc enim rescriptum declarandum est irritum in totum per iudicis sententiam: non tamen est irritum ipso iure quoad eam rescripti partem, in qua non contingit deceptio. *tomo 2. pag. 77. num. 14. & seq.*

16 Qn conceditur dispensatio ad instantiam, & preces po-

gentis, censetur inualida, quando tacetur verum, aut exprimitur falsum, quo cognito dispensatio non fuisset concessa, neque vitium subreptionis suppletur per clausulam *motu proprio*; si verò dispensatio ex mera liberalitate, absque præuia petitione, vel informatione concedatur, valida erit. At si in rescripto, seu narratione, quæ ex parte Principis fieri solet, non solùm taceatur veritas sed etiã veritas exprimatur, dispensatio est nulla, etiamsi apponatur clausula *motu proprio*. Ratio est, quia licet priuilegiũ, seu dispensatio sit concessa, nõ sit subreptitia; non tamen est valida defectu consensus, & intentionis proueniente ex proprio errore, nec motus proprius firmat gratiam contra intentionem concedentis. *tom. 2. pag. 78. num. 1 & 22.*

17 Hæc clausula, *motu proprio*, apposita in rescriptis, hæc tria operatur. 1. quod dispensatio, motu proprio concessa, censetur magis voluntaria, quam concessa ad instantiam petentis. 2. quod non censetur subreptitia, dum veritas siletur in petitione dispensationis, aut falsitas exprimitur, qua cognita superior adhuc eam concessisset. 3. quod nunquam retorquetur contra eum cui conceditur. *ibid num. 23.*

18 Dispensatio redditur inualida tacita qualitate, quam iura specialiter exprimi volunt: quamuis ea qualitate expressa superior concessisset dispensationem: quia nisi seruetur forma à iure introducta, corruit actus. Vnde patet inualidam esse beneficij collationem, quam quis obtinuit non facta mentione primi beneficij, quod antea obtinuerat; quia iura hoc specialiter exprimi volunt. Item inualidam esse dispensationem circa matrimonium obtentam, non expresso gradu affinitatis, vel consanguinitatis, vel publicæ honestatis, nam eò difficilior est dispensatio, quo gradus est coniunctior; vel tacito incestu commisso, antequam literæ Romam mitterentur: hic enim est stylus Rom. Curiæ. Notandum tamen quando incestus est occultus non necessariò faciendã esse ipsius mentionem in dispensationeà Summo Pontif. obtinenda pro foro externo; sed satis esse vt illius dispensatio obtineatur à sacra Pœnitentiaria. *tom. 2. pag. 79. num. 1. & seq.*

19 Probabilius videtur inualidam esse dispensationẽ cõcessam à Sede Apost. pro foro externo, sub hac cõditione, (*si copula non intercesserit*,) copula occulta interueniente, de qua non sit facta mentio: Immo contrahentes interrogati de copula licet occulta tenentur eam aperire iudici interrogãti: sic enim declarauit

uit Sacra Cardinal. Congregatio *tom. 2 pag. 81. num. 14.*

20 Dispensatio obtenta per metum, licet incussum ad eam obtinendam, valida est: est enim regula generalis, Gesta per metum valida esse; exceptis casibus in iure expressis, de quibus vide tit. Contractus. *tom. 2. pag. 82. nu. 1.*

22 Dispensatio extorta per dolum, & mendacia, non est valida, si ea contingat circa causam finalem: secus dicendum, si cōtingant solum circa causam impulsiuam. Ad cognoscendum autem an causa sit impulsiua, an finalis, stādum est iudicio viri prudentis. At si dubitetur, præsumendum est in fauorem dispensationis, consequenter iudicandum est causam fuisse tantum impulsiuam, proindeque dispensationem esse validam. *ibid. num. 2, & seq.*

22 Valida est dispensatio, quam quis obtinet, etiamsi non exprimat se illam petijsse, & non obtinuisse, neque nouam causam afferat: quia superior vult, & potest eam concedere, & adest iusta causa dispensationis. Vnde sequitur validam esse dispēsationem obtentam ab Episcopo successore, quam antecessor denegauerat; quamuis in petitione non exprimatur denegatam fuisse antea dispensationem. Immò validam esse dispensationem obtentam ab inferiore, quam superior ante denegauerat; etiamsi denegationis nulla mentio fiat *ibid. n. 1. & pag. 83. nu. 2. & 5.*

23 Quando de vna, eademque re duplex petitur dispensatio, & prima fuit limitata, in secunda, quæ amplior est, per se loquendo, facienda est mentio prioris limitatæ, alioquin secunda videtur inualida. Quia tacetur aliquid, quo cognito; superior non dispensasset: non enim præsumitur concessurus ampliorem dispensationem, si prioris antea cum limitatione concessæ recordaretur. At si prior dispensatio fuit inualida, non est necesse illius mentionem facere in petitione secundæ dispēsationis: quia iuxta regulam iuris. Non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum. *tom. 2. pag. 84. nu. 1. & pag. 85. n. 7.*

24 Qui pluribus impedimētis est obstrictus, potest dispensationē, vnius obtinere, non expressis alijs: exceptis impedimentis matrimonij. Quare irregularis ob homicidium, & ob defectum natalium, v.g. pōt obtinere dispensationem irregularitatis homicidij, non expressa altera irregularitate: quāquam non potest ad Ordines promoueri, antequam ab omnibus absoluatur: potest. n. vnum impedimentum tolli, alijs remanentibus, quemadmodum

pluribus excommunicationibus innodatus potest ab vna absolui, alijs non ablatis. At in matrimonio secùs se res habet: vsus enim Curiæ Rom. sic obtinuit, vt qui obstrictus est, v.g. voto castitatis, si dispensationem petat contrahendi cum consanguinea, vtrumque impedimentum exprimere teneatur. *pag. 86. n. 1. & 2.*

25 Ad validitatem dispensationis non est necesse, vt causa sit vera, quando litteræ mittuntur Romam: nam verba dispensationis, *si preces veritate nitantur*, sufficienter verificantur, si causa, quæ allegatur subsistat, dùm Pontifex concedit dispensationem. *tom. 2. pag. 86 num. 2.*

26 Delegatus ad dispensandum non potest validè dispensare, si post indultum à Summo Pontifice concessum, cessauit causa iusta dispensandi: at postea reuiuiscente causa, dispensatio validè concedetur. Si verò obtenta dispensatione cesset causa finalis illius, antequam executioni mandetur, seu antequam suum sortiatur effectū probabilius est ét ipsam dispensationē cessare, quamdiu causa finalis cessat: quia non censetur superior velle dispensationi locū esse, si causa dispensationis cesset. At dispensatio semel obtenta, & executioni mandata, non cessat, nec reuocari potest cessante causa, propter quam fuerat concessa. Quia effectus licitè; & validè consumatus fuit virtute dispensationis obtentæ, ergo per cessationem causæ iam reuocari non potest. *ibid. n. 3 & pag. 87 n. 11.*

27 Dispensatio vim suam non amittit per mortem concedentis, quia gratia semel concessa non interit cum eo, qui illam concessit. Vnde patet eum, qui per dispensationem exemptus est à ieiunio quadragesimali, si nondum elapsa Quadragesima superior, qui dispensauit, moriatur, adhuc liberum manere ab obligatione ieiunij. *ibid num. 1.*

28 Dispensatio vim suā amittit, si reuocetur, anteq̄ adimpleatur effectus, ad quē fuerat concessa. *tom. 2. pag. 88. num. 2.* Etiamsi superior iustā nō habeat causam reuocandi. At inferior cui à superiore data est facultas reuocandi legē, seu dispensationē, non pōt illam validè sine iusta causa reuocare. Dispensatio voci semel concessa, nunquā pōt reuocari; quia vinculum voti nō pendet à voluntate superioris, ideoq. non potest ab eo induci. *ibid.*

29 Renunciatio dispensationis efficit, vt dispensatio, quæ nōdum executioni demandata fuerat; vim suā amittat, si renūciatio acceptetur à dispēsante. Exēpli gratia, Titius obtinuit dispēsationem

hem ducendi consanguineam in matrimonium; sed ante contra-ctum matrimonium cedit dispensationi, dispẽsatio cessat, si ces-sio, seu renunciatio dispensationis acceptetur à dispensante: quia per illam renunciationem acceptatam subditus iterum subijci-citur legi, à qua fuerat per dispensationem exemptus. *ibid. n. 3.*

30 Inter dispensationẽ voti, seu iuramenti, & dispensationẽ legum, hoc interest, qđ dispensatio voti, & iuramenti semel cõ-cessa amittit vim per suã internam renũciationem, seu proposi-tum ea non vtendi, consequenter indiget noua dispensatione. Dispensatio verò aliorum legum non amittit vim suam, donec renũciatio dispensationis fuerit acceptata à legitimo superiore, quia obligatio aliarũ legũ non pendet à voluntate renunciantis dispensationi, sicut pendet obligatio voti, aut iuramenti. *ibid. n. 6.*

31 Dispensatio absolutè, & sine limitatione concessa non fi-nitur primo actu: quia cum superior intendit ad vnum solum actum dispensationem concedere, solet hoc exprimere. Secùs si non fuit absolutè concessa. Quare dispensatio contrahendi cum consanguinea, eâ mortuâ cessat; quia non est simpliciter conces-sa ad contrahendum cum qualibet consanguinea. Dispensatio verò in voto castitatis ad contrahendũ matrimoniũ, non finitur primo matrimonio, modò causa dispensationis perseueret, nec superior aliter expresserit, quia est absolutè cõcessa. *pag. 89. nu. 1.*

Dispensationis expensæ ad quem pertineant.

32 Quando præcessit consensus tacitus, vel expressus impe-trandæ dispensationis, & alter onus illius impetrandæ suis sum-ptibus liberaliter in se non suscepit; dispensatio communibus expensis impetranda est; cum enim vterque sentiat commodum dispensationis, par est, vt vterque sentiat etiam onus expensa-rum. *tom 2 pag. 90. num. 5.*

33 Sumptus dispensationis obtinendæ faciendi sunt ab eo, qui dispensationem obtinuit altero inscio matrimonij futuri, sed nondum facta conuentione matrimonij. Quare si Titius cupi-dus matrimonij contrahendi cum Berta sibi consanguinea, ob-tinuit dispensationem contrahendi cum ea matrimonium, ipsa de hac re non priùs monita, expensæ dispensationis pertinent ad Titium; censetur quippe liberaliter eas fecisse. *ibid. n. 5.*

34 Qui obtenta de communi cõsensu dispensatione, iniustè

renuit

renuit matrimonium contrahere, tenetur ad integras expensas dispensationis. Qui verò iustè renuit absque alterius culpa, tenetur solùm ad partem. At qui renuit ob alterius culpam, ad nullas tenetur; sed alteri, qui causam resiliendi dedit, totum onus expēsarum incumbit. *ibid. num 6.*

35 Vir, qui fornicatus fuerat ante promissionem matrimonij, non tenetur ad integras expensas dispensationis, si sponsa, cognita fornicatione, nolit cum eo contrahere; quia fornicatio sponsi antecedens promissionem matrimonij, non est iniuriosa sponsæ. Ille verò, cuius culpa post matrimonij promissionē contrahitur impedimentum dirimens, tenetur, si potest, suis impensis dispensationem obtinere, vt sponsalia perficiantur; neque enim par est, vt innocens, ob alterius culpam, damnum patiatur. *tom. 2. pag. 90. num. 10. & 11.*

DISTRIBVTIONES.

Distributiones faciendæ assistentibus in choro.

1 DIstributiones sunt ea portio prouentuum beneficij, quæ confertur ijs, qui diuinis officijs intersunt, & iuxta sui beneficij conditionem, & qualitatem, inseruiunt, vulgò autem nūcupantur *quotidianæ distributiones*, quia acquiruntur ab ijs, qui quotidie diuinis officijs intersunt, seu quia distribuuntur in singulos iuxta cuiusque merita, habita ratione assistentiæ singulis diebus exhibitæ circa diuinum officium publicè persolutum in Choro. *tom 1. pag 643. num 1.*

2 Distributiones à fructibus distinguuntur, vt constat ex Trident. *sess. 24. cap. 12.* vnde sequitur eum, qui ob perpetratum crimen priuatur distributionibus, non ob id censeri priuatim fructibus. Item pensionem beneficio impositam, non censeri super distributionibus, sed super fructibus constitutam, nisi beneficiū in solis distributionibus consistat, aut nisi Pontifex aliud exprimat, *tom. 1. pag. 643. num. 4.*

3 In impetratione beneficij nō sunt necessariò exprimendæ distributiones: quia sub fructuum nomine nō cōprehenduntur, nec in valore beneficij computandæ sunt. Itē in sequestratione fructuum, & prouentuū beneficij, regulariter loquendo, nō cōprehenduntur distributiones propriè acceptæ. Sunt enim quædam

dam distributiones impropriè dictæ, cuiusmodi sunt illæ, quæ ex communi massa conferuntur clericis alicuius Ecclesiæ, etiamsi diuinis officijs non intersint, modò resideant. *ibid. num. 9. & pag. 644. num. 2.*

4 Portiones, quæ ex prouentibus beneficij non conferuntur, non appellantur propriè distributiones. Quãobrem portiones funerales, quæ vocantur anniuersaria, & quæ conferuntur ijs, qui exequijs, alijsque officijs pro defunctis celebrari solitis assistunt, non sunt propriè distributiones; quanquam distributionũ priuilegio gaudent, & interessentibus solũ conferuntur. *pag. 644 nu. 3.*

5 Distributiones igitur aliæ dicuntur *ordinariæ*, aliæ *extraordinariæ*, aliæ *propriæ*, aliæ *impropriæ*; aliæ *a fructibus*, seu *massa separatæ*; aliæ *fructibus immixtæ*; aliæ consistunt *in pecunia, aliæ in fructibus, pane, vino, &c.* quæ canonicis diuino officio præsentibus conferuntur. *ibid. num. 5.*

6 Distributionum vsus neque naturali, neque diuino, sed humano Ecclesiastico iure inductus est ad fouendum, augendumque honorem, & cultum diuinum, vt beneficiarij distributionum acquirendarum affectu inuitentur, & alliciantur ad interessendũ diuinis officijs *tom. 1. pag. 644. num. 1. & 3.*

Conditiones requisitæ in eo, qui ad distributiones admittendus est.

7 Admittendus ad distributiones, titulum, & possessionẽ beneficij habere debet: quia ius ad distributiones acquiritur ratione beneficij. Preterea debet esse ea ætate, vt intra annum promoueri queat ad ordinem, quem ipsius beneficium postulat. Vnde sequitur habentem canonicatum, cui annexus est ordo Sacerdotalis, non posse ad distributiones admitti, nisi 24. annum attigerit, præciso priuilegio, seu dispensatione. Potest tamen percipere distributiones, etiamsi actu non habeat illum ordinem, quem tale beneficium exigit: quia ad distributiones sufficit assistẽtia in choro, & debita horarum canonicarum recitatio. *ibid. nu. 1. & 2. pag. 645. nu. 1.*

8 Admittendus ad distributiones, seu promouẽdus ad canonicatum, ea scientia debet esse instructus, quæ ad vniuscuiusque beneficij ordinem requiritur, vel saltem debet iudicari idoneus, qui intra annum eam acquirat. In canonicatibus verò nullũ Ordinẽ adne-

adnexum habentibus requiritur saltem, vt promouendus fidei rudimenta edoctus fuerit, sciatque legere, & scribere, & præterea latinæ linguæ non sit planè rudis, sed construere sciat, vt rubricas intelligat, vt in diuino officio persoluendo non erret. Ad hæc requiritur aliqua peritia cantus, quo diuina officia recitantur. *ibid. num. 1. & seq.*

9 Fieri potest vt canonicus ob imperitiã cantus nõ admittatur ad distributiones, admittatur verò ad vocem in capitulo, vel contrà admittatur ad distributiones, non verò ad vocẽ in capitulo ferendam: nam ad distributiones non prærequiritur Ordo sacer, requiritur verò ad ferẽdam vocem, in ijs saltem Ecclesijs, in quibus Ordo sacer canonicatibus est annexus. Tamen Decanus, & Archidiaconus capitulum conuocare possunt, etiamsi in sacris nondum sint constituti: sic enim censuit Sacra Cardinalium Congregatio. *tom. 1. pag. 646. num. 4. & seq.*

Ad quos pertineat ius percipiendarum Distributionum.

10 Ius percipiendarũ distributionum competit Clericis Ecclesiæ Collegiatæ, vel Cathedralis, qui diuinis officijs in suis Ecclesijs intersunt, & inseruiunt; non solùm antiquis, verùm etiam iunioribus supra numerũ constitutis; modò canonici creati non fuerint supra numerum cum hac clausula, *sine præiudicio antiquorum canonicorum*; tunc enim iuniores percipere nequeunt distributiones, donec aliquam præbendam in futurum vacaturam re ipsa obtinuerint: sub hac enim conditione canonicatum sunt adepti. *ibid. num. 1.*

11 Qui Matutino inchoato ad chorũ accessit; maiori tamen parti interfuit, per se loquẽdo, & ex natura rei, non est priuãdus omnibus distributionibus, quæ toti Matutino respondent: quia quę est proportio totius ad totũ, eadẽ est partis ad partẽ: sed qui totũ Matutinum omittit, priuatur omnibus distributionibus; ergo qui partẽ solùm prętermittit, priuandus est solũ parte distributionum; alioquin non seruaretur proportio: quippe obligatio diuini officij diuidua est. Tamen, ne diuinus cultus notabiliter lædatur, statuto caueri potest, ne is, qui notabiliter à choro abest, distributiones vllas percipiat. *tom. 1. pag. 646. num. 10.*

12 Licèt canonici, qui tribus mensibus à Concilio Trid. concessis absunt, nõ priuentur fructibus, distributiones tamẽ amittunt.

tunt. Item quamuis beneficiarius, qui primis sex mensibus à die adepti beneficij officium non recitat, nihilominus faciat fructus suos; priuatur tamen distributionibus, quæ solis interessentibus, & recitantibus debentur. *tom 1. pag. 648. n. 11.*

13 Canonicus, qui notabilē diuini officij partem attentè non recitat, aut non attendit, non lucratur distributiones, vt si cōfabuletur, aut volūtariè obdormiat, vel quid simile faciat, quod attentionem impediat: hic enim diuinis non interest modo ab Ecclesia præscripto. Quapropter tenetur ad restitutionem. Qui verò, dum recitat diuinum officium in choro, in suo loco non sedet, aut proprias canonicorum vestes non gestat, nihilominus lucratur distributiones, vt si canonicus sit Protonotarius, & Protonotariorum more sit indutus; facit enim quod à iure præscribitur ad lucrandas distributiones. *ibid. n. 13. & 14.*

14 Qui beneficium purè, & simpliciter resignauit post acceptatam à Summo Pontifice resignationem non potest distributiones subsequentis temporis lucrari, etiamsi adhuc diuinis officijs intersit: cùm enim careat titulo beneficij, nullum habet ius ad distributiones. Qui verò resignat sub conditione in fauorem resignatarij, potest distributiones lucrari, si velit interesse, donec resignatarius possessionem adiecit: quia resignans non censetur titulum amisisse, donec resignatio fuerit completa. *ibid. num. 3. & pag. 649. num. 4.*

15 Habens dignitatem, & canonicatum, vel duplicem canonicatum in eadem Ecclesia, non potest, præcisa dispensatione, vel consuetudine, duplices distributiones vtrique canonicatui respondentes lucrari: quia qui duos sub eodem tecto canonicatus habet, non magis residet, aut Ecclesiæ inseruit, quàm si vnicū tantummodo haberet. *ibid. num. 3.* Habens verò duplicem canonicatum in diuersis Ecclesijs, percipit tantùm distributiones illius Ecclesiæ, in qua interest diuinis. *ibid. num. 2.*

16 Qui ex priuilegio, vel dispensatione inseruit Ecclesię per coadiutorē, lucratur distributiones, nisi ipse consenserit, vt dentur coadiutori, vel nisi Summus Pontif. aliter disposuerit: quia quod in alicuius fauorem inductum est, non debet in eius damnum retorqueri. Quare si coadiutor sua culpa absit à choro ex aliqua causa, propter quam non conceduntur distributiones, tenetur coadiutor damnum resarcire: quia fuit causa iniusta illius damni. *tom. 1 pag 650. num. 3 & 5.*

17 Potest

17 Potest induci cõsuetudo, vt canonici intersint choro, & tamen canant per alios, lucrenturque distributiones: si tamen hæc consuetudo nondũ est præscripta, improbanda est, & tollenda, neque canonici per alios canẽtes tuti sunt in cõsciẽtia: quia licèt intersint, nõ tamen inseruiunt choro. At si consuetudo est præscripta saltẽ post Concil. Tridentinum, tolerari potest: ius enim positiuũ hanc præscriptionem non reprobat. *tom. 1 pag. 652. n. 3.*

18 Quamuis distributiones solis interessentibus debeantur, regulariter loquendo, nihilominus tribus de causis, etiam absẽtibus conferuntur. 1. propter infirmitatem. 2. ob iustam, & rationabilem corporis necessitatem. 3. propter absentiam in vtilitatem Ecclesiæ. *ibid.*

19 Nõ quiuis morbus excusat ab interessentia; sed grauis. Grauẽ autẽ appello, qui licèt in se sit leuis; tamen accessu ad chorum grauis fieri posset, etiamsi beneficiarius hunc morbum sua culpa cõtraxerit, vel quia intẽperãter vixit, vel quia in rixa vulnus accepit, &c. quia iura habent rationem solius infirmitatis. At si infirmus aliàs interesse non consueuerat choro, non lucratur distributiones: quia non abest propter infirmitatem, cùm morbus per accidens se habeat ad absentiam. *ibid. num 1. & seq.*

20 Qui de cõsilio medici domo nõ egreditur ob valetudinis periculum, potest percipere distributiones: abest enim ob rationabilem corporis necessitatem: Idem dic de eo, qui ob sumptum pharmacũ, domi se continet, &c. Itẽ senex, qui senio confectus diuinis officijs commodè interesse nõ potest, quibus aliàs interesse consueuerat, quotidianis distributionibus priuandus nõ est. Item qui ob grauem metum iniustè incussum, vel qui ob graues inimicitias abesse cogitur, modò per ipsum non stet, quo minus tollantur, quamdiu durat metus, seu periculum, potest percipere distributiones, &c. *tom. 1. pag. 563. num. 4 & seq.*

21 Qui iustè in carcere detinetur ob crimen probatum, non gaudet distributionibus: quia dicitur abesse sua culpa. Qui verò in carcere detinetur ob criminis suspicionem, postquam per sẽtentiam iudicis innocens iudicatus fuerit, poterit distributiones percipere: sic enim Sacra Cardin. Congregatio declarauit. Modò tamen ob propriam culpam non fuerit in carcerem coniectus. *tom. 1. pag. 653. num. 1. & seq.*

22 Iustè excõmunicatus excõmunicatione maiori & vitandus, priuatur distributionib⁹, nisi absolutio ei iniustè denegetur.

Excom-

Excommunicatus autē excommunicatione minori, aut excommunicatus toleratus, cū possit diuinis interesse, capax est distributionū. Qui autem in excommunicationem incidit ob publicā clerici percussionē, propterquam ab Ordinario loci coactus fuit per aliquot dies domi se continere, si post obtentā excommunicationis absolutionem, per decem anni menses choro intersit, & muneri suo integrè satisfaciat, poterit integras distributiones percipere: quia nullo iure carere debet distributionibus respondentibus tēpori excōmunicationis, cùm ei liberum esset, etiamsi non fuisset excommunicatus, per duos menses, impunè abesse à choro sine iactura distributionum. *tom.1.pag.638.num.1.2. & 3.*

23 Iniustè, seu inualidè excōmunicatus, qui antea diuinis officijs interesse cōsueuerat, distributiones nō amittit, sed subtractas recuperat, postquā de nullitate excōmunicationis constiterit, per ipsum enim nō stat, quominus intersit, nec meretur pœnam, qui non deliquit. In foro tamen conscientiæ, si iudex bona fide, & seruato iuris ordine sententiam tulit, non tenetur ad restitutionem, neque alij canonici, quibus distributiones applicatæ fuerunt, easque bona fide consumpserunt. *ibid.num.4.*

24 Iniustè suspensus seu ab officio, seu à beneficio, siue etiam à fructibus si ob eam suspensionem à choro abesse cogatur, potest percipere distributiones: iniustè enim prohibetur interesse. Iustè suspensus ab officio non priuatur distributionibus, suspensus autem à beneficio, vel a diuinis, priuatur. Ratio est, quia suspēsus ab officio potest diuinis interesse, & consequenter distributiones percipere, ijs exceptis, quæ ratione officij conferuntur: At suspensio à beneficio importat priuationem omnium emolumentorum, quæ intuitu beneficij percipiuntur. Item suspensus à diuinis non potest tanquam Ecclesiæ minister, sed solùm tanquam laicus, diuina officia persoluere, consequenter incapax est distributionum, quæ diuina officia persoluentibus conferuntur. *tom.1.pag.659.num.1.& seq.*

25 Iniustè à diuinis officijs interdictus nō priuatur distributionibus; iustè interdictus priuatur, modò sit denunciatus; nam toleratus diuinis assistens capax est distributionum. Tēpore interdicti localis specialis, canonici nō sunt distributionib⁹ priuādi: nam per ipsos non stat, quo minus diuinis intersint, cùm in ea Ecclesia celebrare nequeant. Tempore autē interdicti generalis, canonici nisi diuinis intersint, priuātur distributionibus: tunc

enim

enim persoluuntur diuina officia in Ecclesijs summissa voce, ianuis clausis, exclusis excommunicatis, & interdictis, & campanis nō pulsatis, exceptis festiuitatibus Natalis Domini, Paschatis, Pentecostes, Corporis Christi, & Assumptionis B. Virginis, in quibus diuina officia alta voce, ianuis apertis, pulsatis campanis, admissis interdictis, (modò ipsi causam interdicto non dederint) celebrantur. *ibid. num.* 1. *& seq.*

26 Canonici, qui tēpore cessationis à diuinis nequeūt diuina officia persoluere, nō percipiunt distributiones: quia diuinis nō intersunt: habent tamen actionem cōtra eum, qui monitus causam cessationis dedit, ad repetendas ab eo distributiones, cuius culpa cessatum est à diuinis. *tom.* 1. *pag.* 66 o. *num.* 1. *& seq.*

27 Canonici percipiunt distributiones, dū Ecclesia, in qua celebrare consueuerūt, polluta est, & violata; quia per ipsos nō stat, ne diuina officia in choro persoluātur. Polluitur autem Ecclesia 1. per voluntariā humani seminis effusionem. 2. per iniuriosam & publicam humani sanguinis effusionem. 3. per benedictione, vel consecrationem factā ab Episcopo excommunicato vitādo. 4. per sepulturā excommunicati vitandi. 5. per sepulturam infidelis. 6. quando parietes Ecclesiæ tantùm benedictæ deijciūtur, & maiori ex parte simul destruuntur. *ibid. num.* 1. *& seq.*

28 Canonicus irregularis ob irregularitatem pręcisè cōtractā post beneficij consecutionem, nō priuatur distributionibus, si officijs diuinis intersit: nā irregularitas impedit tantùm susceptionē Ordinum, & illorum exercitium. At si irregularitas contracta sit ante obtentum beneficium, beneficiarius non lucratur distributiones, ex sententia illorum, qui collationem beneficij irregulari factam, irritam esse putant. *ibid. num.* 1. *& seq.*

29 Actualiter, seu realiter degradatus, est incapax distributionum. Nec realiter solùm, sed etiam verbaliter degradatus, nisi legitimam appellationem interposuerit, distributionibus caret: quia priuatur omni officio, & beneficio in perpetuum, sine spe illius consequendi. *tom.* 1 *pag.* 66 1. *num.* 1. *& seq.*

30 Qui beneficio priuatus est, non habet ius ad distributiones: sublato enim principali corruit accessorium. Si verò sententiâ priuationis reuocatâ, reus fuerit absolutus, non solùm poterit retinere beneficium, fructus, & distributiones, quas officijs diuinis interessendo iam accepit; verùm etiam illas, quas absens amisit causa litis prosequendæ. *ibid. num.* 1. *& seq.*

31 Cle-

31 Clericus Ecclesiæ Cathedralis, vel collegiatæ potest percipere distributiones, quãdiu abest ob euidentem suæ Ecclesiæ vtilitatem. Vnde sequitur absentem causa adimplendi votum peregrinationis nõ lucrari distributiones, immò neque fructus, si vltra trimestre a Concilio concessum absit. Item eum, qui simul est canonicus, & vicarius Episcopi non percipere distributiones, dũ tempore diuinorum officiorum, Vicarij munus obit: quia nõ abest in vtilitatem Capituli, seu Ecclesiæ, cui est adscriptus, sed in obsequium Episcopi. *pag. 662. num.* 1. *& pag. 663. num. 9. & nu. 13.*

32 Canonicus, qui a Capitulo constitutus, vel ex officio deputatus est ad negotia Ecclesię peragenda, nõ priuatur distributionibus, etiamsi ea tempore diuinorum officiorum expediat, cùm alio tempore expedire potuisset: videtur enim vti iure suo, dum illorum negotiorum expeditionem in tempus diuini officij differt, nisi ex Capituli mãdato anteuertere teneretur. At qui ad Ecclesiæ negotium peragendum, citiùs discessit, vel tardiùs redijt, quàm par esset, si de industria hoc fecit, distributiones non lucratur: quia nec Ecclesię negotium, nec bona fides illum excusat. Secùs dicendum si bona fide id fecit, aut si graue impedimentum superuenit. *to* 1. *pag. 664. nu. 15. & seq.*

33 Qui a Capitulo mandatum accepit ad peragendum matutinis horis negotium in commodum Ecclesiæ, si matutinum tẽpus proprijs negotijs tribuat, dilato in vesperas Ecclesię negotio, lucrari potest distributiones tempori assignato respondentes, nõ autem eas, quæ respondent tempori, quo horis canonicis interesse potuisset, si negotium statuto tempore peregisset: nã respectu illius temporis dicitur abesse sua culpa. *tomo* 1. *pagina* 665. *numero* 21.

34 Qui in euidentem Ecclesiæ vtilitatem, absque licentia Episcopi abest a choro, nihilominus lucratur distributiones: quia ad legitimam absentiam non requiritur Episcopi consensus, sed tãtùm euidens Ecclesiæ vtilitas. Neque obstat Decretum Concilij Trident. *seß. 23. cap.* 1. quia non loquitur de Canonicis, sed de Episcopis, & alijs animarum curam gerentibus, quibus absque licentia superioris abesse non licet. *ibid.*

35 Absenti ob seruitium Papæ non sunt quidem fructus beneficij denegandi; distributiones tamen, nisi ex speciali priuilegio, non debentur: hic enim non dicitur abesse in Ecclesiæ proprię vtilitatem. Absentes autem ob seruitium Principis etiã

Cardinalis, vel Legati, possunt priuari fructibus beneficij; quia non dicuntur residere, nisi priuilegium non residendi a legitimo superiore obtinuerint. *ibid. num.* 1. *& seq.*

36 Qui Episcopum comitantur, dum visitat diœcesim, aut cum Missam extra propriam Ecclesiam auditurus est, non acquirunt distributiones; quia non absunt ob euidentem suæ Ecclesiæ vtilitatem. Quanquam si beneficium nullos habeat reditus præter quotidianas distributiones, probabile est canonicum in seruitio Episcopi existentem eas lucrari, excepta tertia parte, quæ deseruientibus accedit. *to.* 1. *pag.* 666. *num.* 2. *&* 3.

37 Episcopus potest in sui seruitium duos canonicos Ecclesiæ cathedralis, vel collegiatæ assumere absque iactura fructuum, & distributionum: hi enim fictione iuris censentur præsentes, consequenter ex vi statuti, fructibus priuari non debent. *ibid. n.* 4.

38 Absentibus ad tuenda Capituli iura, distributiones debentur: censentur enim abesse in suæ Ecclesiæ vtilitatem. Idq. verum est, etiamsi congruum illis a Capitulo constitutum sit salarium, quod datur ad sustinendos labores, & incõmoda, occasione prosequendæ causæ subeunda. Idem dicendum videtur de eo, qui abest, vt sui beneficij iura tueatur: hoc enim pertinet ad communem Ecclesiæ vtilitatem, quæ destructione vnius præbendæ, non mediocre damnum pateretur. Secùs sentiendum de eo, qui abest, vt ius quod habet ad beneficium; contra alterum tueatur: nam Ecclesiæ non multum interest, vt hic potius, quàm ille beneficiũ obtineat. *ibid. num.* 1. *& pag.* 667. *nu.* 2. *&* 3.

39 Canonicus, qui tempore diuinorũ officiorum, Missam in sua Ecclesia celebrat, non lucratur distributiones, præciso Summi Pontif. priuilegio, aut seclusa legitima consuetudine, aut etiam mandato superioris: nam qui de mandato superioris, tempore diuini officij Missam celebrat, habetur pro præsente. *to.* 1. *pag.* 667. *nu.* 1. *& seq.*

40 Pœnitentiarius Ecclesię cathedralis nõ potest, spectato iure antiquo, distributiones percipere, dum tempore diuinorũ officiorum confessionibus excipiendis detinetur. At iure nouo sancitum est in Trident. *sess.* 24. *cap.* 8. vt Pęnitentiarius, dum confessiones in Ecclesia audit præsens in choro censeatur, & consequẽter distributiones percipere possit. Idem dicendum videtur, quãdo audit confessiones eo tempore, quo reliqui canonici processionibus, seu supplicationibus assistunt; sic enim declarauit Sacra-

cra Cardin. Congregatio. Alij verò canonici, qui dum celebrantur diuina, confessiones audiunt, non lucrantur distributiones, nisi absente, aut mortuo Pęnitentiario eius vices suppleant. *ibid. nu. 1. & pag. 668. nu. 3. & 4.*

41 Obtinens præbendam theologalem, tempore absentiæ, nō percipit distributiones, tametsi a choro absi occasione parandæ concionis, vel lectionis, nisi fortè ipsius præbenda nō habeat fructus distinctos à distributionibus. Excipe illos dies, quibus Theologi in suis Ecclesijs legunt. Illis enim diebus habendos esse tanquam præsentes Gregorius XIII. declarauit. *ibid. nu. 1. & 2.*

42 Habens dignitatem, vel canonicatū in Ecclesia cathedrali, vel collegiata, cui adnexa sit animarum cura, non potest præciso priuilegio, vel consuetudine in contrarium, lucrari distributiones, dum tempore diuinorum officiorum abest ad exercendā animarum curam: quia non abest in vtilitatem propriæ Ecclesię, sed in obsequium, & commodum ouium sibi subditarū. *to. 1. pag. 575. nu. 1.* Item canonici, quibus locorum piorum cura, vel administratio demandata est, nō possunt eo tempore, quo incommodum, & vtilitatem horum locorum absunt, distributionibus frui. Vnde infertur Vicarios foraneos, visitatores diœcesis, & examinatores diuinis officijs non assistentes, iure communi, carere distributionibus, nisi legitima consuetudo, vel priuilegium aliud postulet. *ibid. nu. 1. & seq.*

43 Absens causa studendi, vel docendi, non lucratur distributiones, modò beneficiū habeat alios reditus, seu fructus a distributionibus separatos; nisi legitima consuetudo aliud ferat: percipit tamen fructus beneficij, & præbendæ. Porrò absens studiorū causa si habeat beneficiū, cui annexa sit animarum cura, vel aliud onus, quod per alium obiri possit, debet alium in suū locum substituere: quia æquum non est, vt beneficij fructibus cum aliorum damno fruatur. *to. 1. pag. 671. nu. 1. & 11.*

44 Ex Summi Pontif. priuilegio potest absens lucrari distributiones: Summus enim Pontif. in iure humano dispensare potest. At Prælati Summo Pontif. inferiores non possunt facultatē concedere, vt absens distributionibus fruatur. Hoc autē priuilegiū a Summo Pōtif. concessum, cùm faciat ad denunciationem diuini cultus, & repugnet iuri aliorum canonicorū, strictè interpretādum est, vtporè odiosum. Quare qui habet priuilegium vt absens percipiat omnes fructus sui beneficij, ac si resideret, non potest

virtute illius priuilegij percipere distributiones, quia sub nomine fructuum non comprehenduntur. *to.1.pag.672.nu.1.& 4.*

45 Habens priuilegium non residendi certo anni tempore absque iactura distributionum, non potest illo priuilegio vti, si vsu illius diuinus cultus notabiliter minuatur, vt quando ob nónullorum absentiam ita canonicorum numerus minuitur, vt diuina officia celebrari nequeant: hic enim casus censetur per epijkeiam exceptus; nam si superior illam præuidisset, priuilegium non concessisset. *ibid.nu.7.*

46 Canonicus habens priuilegium duorum mensium, si vltra bimestre in anno absit, potest duorum mensium priuilegio frui, & priuandus est solùm distributionibus debitis pro eo tempore, quod duos menses excedit, nisi fortè in pœnam notabilis negligentiæ aliter decernatur. *to.1.pag.673.nu.11.*

47 Qui a Summo Pontif. priuilegiũ obtinuit percipiendi fructus, vel distributiones tempore absentiæ, non potest auctoritate iudicis cogere Capitulum ad restitutionem fructuum, seu distributionum, postquam bona fide facta fuit illarum diuisio inter canonicos: quia Capitulum non accepit illas distributiones, sed collatæ fuerunt singulis canonicis. *pag.674.nu.16.*

48 Nullo Capitulorum, vel Episcoporum statuto, aut constitutione, regulariter loquendo, induci potest vt distributiones absentibus conferantur; quia inferiores non possunt derogare iuri canonico prohibente distributiones absentibus conferri. Illudque statutum, quo decernitur, vt senibus, qui per 40. annos Ecclesiæ seruierint, distributiones tanquam præsentibus tribuantur, tolerari non debet, nisi approbatio Summi Pontif. accedat: si tamen in fundatione alicuius collegiatæ ecclesiæ statuatur, vt canonici, duos vel tres menses sine distributionum iactura abesse possint, & iuxta huius fundationis institutum constitutio feratur illud confirmans, valida erit: quia ius canonicum fundationibus non derogauit. *to.1.pag.674.nu.1.& 3.*

49 Consuetudine sola induci nõ potest, vt distributiones absentibus licitè conferantur, nisi consuetudo ex rationabili causa inducatur, aut nisi Summus Pontif. consentiat: quia induci nõ potest consuetudo contra naturam distributionum, quæ est, vt non conferantur absentibus. Videtur tamen tolerari posse consuetudo, qua beneficiarij cathedralis Ecclesiæ, vel collegiatæ, absentes per duos, aut tres menses, habentur pro præsentibus, quo ad distri-

stributiones;quia hęc absentia permittitur a Trident.*sess.24.c.12.* & fieri potest,vt hæc consuetudo;iusta de causa inducatur. *to.1. pag.675.nu.2.& 7.*

50 Consuetudine induci non potest, vt distributiones primi anni,quo quis canonicatum adeptus est,hæredibus canonici prędefuncti,cui hic successit,iure proprio reseruentur. Non negandum tamen hæredibus canonici defuncti deberi distributiones pro rata temporis præteriti, quo defunctus inseruiuit, qui antequā distributiones perciperet,è vita migrauit; quia hæres in defuncti iura realia succedit. *to.1. pag.677.nu.11.*

51 Potest admitti consuetudo, vt fructus primi anni dentur hæredibus canonici mortui:hæc enim consuetudo a iure non reprobatur, & iusta de causa videtur inducta, vt ex his fructibus, defuncti debita persolui, & anniuersaria officia pro ipso facilius celebrari queant. *ibid.nu.12.*

52 Approbari non potest consuetudo, qua nonnulli canonici alternis hebdomadis intersunt choro,& distributiones accipiunt etiam ijs hebdomadis,quibus ab Ecclesia absunt,putantes se posse ob consuetudinem abesse,& distributiones singulis hebdomadis lucrari;nisi vel consensus Pontificis,vel iusta causa hanc consuetudinem excuset. *ibid.nu.13.*

53 Toleranda non est diœcesana constitutio, seu consuetudo concedens *Iubilationem*, vt beneficiarij, qui longo tempore diuinis officijs interfuerunt personaliter, immunes fiant a residentia, & distributiones, tanquam emeriti milites,quotidie percipiant: quia non apparet sufficiens ratio,cur a residentia excusentur, dū adhuc sunt vegeti, & diuinis officijs commodè bono exemplo, interesse possunt. *ibid.nu.15.* Permitti tamen potest vt septuagenarij,& senio confecti,distributiones capiant, etiamsi choro nō intersint. *ibid.nu.16.*

54 Admitti potest immemorabilis cōsuetudo, vt quis per aliū eiusdem Ecclesiæ canonicum assistens,& seruiens Ecclesiæ,distributionibus fruatur: sic enim nullum diuino cultui damnū infertur; eaque consuetudo in præcipua Italiæ vrbe obtinuit,vt vnus canonicus assistat per alium canonicum,qui aliàs non tenetur ea die,vel hebdomada,ex onere sui canonicatus, interesse. *to.1.pag. 677.nu.17.*

55 Consuetudine induci nō potest, vt habens duos canonicatus in duabus Ecclesijs, acquirat ius pcipiēdi distributiones illius

Ecclesiæ, in qua non residet. Si tñ beneficium nihil aliud reddat præter distributiones quotidianas, consuetudine induci potest, vt beneficiario, qui diuinis officijs non interest, aliquid tradatur, nõ ob absentiam, sed ob onera beneficio annexa: quia huiusmodi distributiones sunt veluti fructus; debentur aũt fructus clerico residenti, quamuis diuinis officijs non intersit. *pag. 678. n. 18.*

56 Improbanda non est consuetudo, qua canonicus, qui iustã ob causam abfuit, & iam rediit, domi biduum, aut triduum se cõtinet vt quiescat, & sarcinulas suas cõponat, antequã Ecclesiam adeat: hæc enim consuetudo iusta de causa inducitur. *ibid. n. 20.*

57 Consuetudine induci potest, vt qui diuinis officijs intersunt, certo quodam tempore nullas distributiones accipiãt: quia non reprobatur à iure consuetudo non conferendi distributiones assistentibus, sed conferendi non assistentibus. Neque improbanda videtur consuetudo, vel constitutio; qua cauetur, vt absens etiam causa infirmitatis, vel alia de causa ob quam distributiones permittuntur, non percipiat distributiones: hæc enim constitutio diuino cultui fauet. Non negandum tamen quin aduersetur iuri canonicorum. *ibid. num. 21.*

58 Neque licita, neque valida est distributionũ remissio facta absenti ab alijs canonicis, quibus ob assistẽtiam in choro, distributiones debentur: absentes enim sine legitima causa, à distributionibus iure excluduntur, & Concilium Trid. *sess. 24. c. 12.* absolutè asserit absentes distributionib. carere, quauis collusione, vel remissione exclusa. Addendum hãc remissionẽ esse inualidam; etiamsi fiat absenti ex causa à iure permissa, & ab Epõ approbata, vt studiorum causa &c. (modò non abfuerit ob infirmitatem, vel ob rationabilem corporis necessitatem, vel in euidentem Ecclesiæ vtilitatẽ: nam absens in his casibus non est distributionibus priuandus, ex iuris cõis concessione:) quia Trid. quamlibet remissionem, & collusionem excludit. *t. 1. p. 678. n. 1. & seq.*

59 Non videtur iure communi prohibita distributionum donatio facta ab eo, qui iam acceperat distributiones, quas alter ob absentiam amiserat. Concilium enim Trid. non excludit donationem, sed remissionem, & collusionem. Ille tamen non est tutus in conscientia, qui distributiones amissas propter absentiam tradit interessentibus, cum hac præuia conuentione, vt sibi restituantur, & postea re ipsa restituuntur: hoc enim fit in fraudem legis prohibentis remissionem. *ibid. num. 1. & seq.*

60 Lici-

60 Licita videtur transactio circa præteritas distributiones, in dubio an quis amittere debeat distributiones, vel an illas malè perceperit: hic enim nullum est periculum simoniæ, cùm distributiones sint merè temporales, & vendi, alienarique possint. Secùs dicendum de amicabili compositione, qua aliqua distributionum pars certo debita condonatur; hæc.n.est remissio iure prohibita. Circa distributiones autē futuras vt sic, licitè, & absque simoniæ labe transigi potest: sunt.n.quid temporale, sicut fructus beneficij, qui vendi possunt; modò transactio fiat sine præiudicio aliorum canonicorum, quibus distributiones absentis accedunt, & modò non fiat cum alijs canonicis de distributionibus, quæ sibi accedent ob absentiam: hæc enim esset veluti remissio, & collusio, quam iura prohibent. *tom.1.pag.679.n.2.& seq.*

61 Decimoquinto quoq; anno soluenda est *annata*, seu *quindennium* ex fructibus beneficiorum, quæ mensæ capitulari, seu collegiali vnita fuerunt, vt ipsorum fructus diuidantur in quotidianas distributiones, ijs applicandas, qui diuinis officijs intersunt. Est autem *annata* media illa pars fructuum, quæ ab impetrantibus beneficia à Sede Apostolica, soluitur Cameræ Apost. in ipso beneficij ingressu, modò beneficij reditus 24. ducatos camerales excedāt. *Quindennium* verò, quod loco annatæ soluitur, est pensio integrorum vnius anni fructuum, aut saltem dimidiæ partis, quæ decimoquinto quoque anno, Summo Pontifici soluitur ex beneficio alicui communitati, vel Collegio adnexo, ne Rom. Curiæ ministri ob perpetuam beneficiorum vnionem damnum patiantur. *tom.1.pag.681.num.1.& seq.*

62 Ex distributionibus quotidianis in ingressu beneficij, regulariter loquendo, non soluitur annata: quia soluitur annata ex fructibus beneficij, distributiones autem in fructibus non numerantur. Neque soluendum est Episcopo ex distributionib. subsidium charitatiuum; soluitur enim de fructibus, & redditibus beneficiorum. Dicitur autem subsidium charitatiuum: quod Episcopus ex iusta, & rationabili causa exigere potest à clericis sibi subditis, ex fructibus beneficij. *pag.682.num.9.*

63 Decima spiritualis, quæ Parochis solui consueuit, soluēda enim est de distributionibus: quia de oībus terræ fructibus soluitur. Si tñ Pontifex simpliciter iubeat decimas ex fructibus, & prouētibus beneficiorum solui non videtur decima ex distributionibus soluenda. Secùs, si eas præcipiat solui ex omnibus pro-

uentibus Ecclesiasticis. *ibid.num.1.& 2.*

64 Pensio, regulariter loquendo, non soluitur ex distributionibus: quia, regulariter loquendo, super distributionibus non imponitur, nisi beneficium in solis distributionibus consistat, aut nisi Pontifex aliud exprimat: neque enim par est, vt quis personaliter resideat, & inseruiat, alter verò alimenta, & commodũ percipiat. Si autem pensio imponatur à Pontifice super distributionibus, onus illud transit ad Capitulum, dùm illæ accedunt Capitulo, seu Collegio canonicorum interessentium, aut quia canonicatus aliquamdiu vacauit, aut quia canonicus non fuit admissus ad distributiones ob imperitiã cantus, vel quia ob censuram abfuit à choro. *tom.2.pag.683.n.1.& pag.684.n.9.*

65 Canonicus, qui canonicatum mutat, seu aliud obtinet per collationem, nõ tenetur ad pensionem, quã priùs occasione primi beneficij persoluebat; quia non censetur amplius idẽ canonicus: Propterea in optionibus, quas hic in futurũ assequi contendet, non erit habenda ratio primi canonicatus, quem cũ pensione obtinuerat, sed huius secundi: Canonicus enim, qui ratione prioris beneficij censebatur antiquior in optionibus, facta beneficij mutatione censebitur iunior, & perinde habebitur ac si extraneus idem beneficium consequutus fuisset. *to.1.pag.685.n.14.*

66 Successor in beneficio tenetur ad pensionem, siue imposita esset super fructibus, siue super distributionibus; succedit enim in onera realia; etiamsi intrusus sit, nec titulum beneficij legitimè possideat; nam qui beneficij fructus percipit, tenetur ad pensionem, ratione fructuum, impositam. *ibid.num.15.*

Distributiones absentium quibus debeantur.

67 Distributiones quotidianæ propriè sumptæ, absentibus conferendæ, si interessent, præcisa consuetudine in contrarium, debentur alijs canonicis, qui diuinis intersunt, modò reipsa aliqui intersint. *pag.686.ibid.num.1.*

68 Beneficiarius diuinis officijs in choro mancipatus, si diuinis non intersit; pœnam priuationis distributionum subire debet, non expectatâ iudicis sententiâ: quia hæc pœna ad sui executionem, nullam hominis actionem requirit, cùm massa distributionum apud eum, qui diuinis non interfuit non reperiatur. *to.1.pag.686.n.2.*

69 Di-

69 Distributiones absentium canonicis interessentibus accedere incipiunt ab eo tempore, quo canonicus abest ex aliqua causa, propter quam absentes à distributionibus excluduntur. Idem dicendum si beneficium per mortem vacet, aut per resignationem completam: perfecta enim resignatione, vel permutatione, nullum ius competit resignanti, aut permutanti, consequenter distributiones accedunt interessentibus, nisi successor resideat, & choro assistat. *tom. 2. pag. 687. num. 5.*

Diuinatio, Diuinator.

1 DIuinatio est prædictio rerum occultarum, quæ humano modo cognosci non possunt, fitque ope dæmonis: quãuis. n. dæmon futura contingentia certò non cognoscat, quæ ab hominis arbitrio pendent, longè tamen plura de rebus futuris, alijsq; occultis cognoscere potest, quàm homines. Digni sunt reprehensione; qui pactum inter se ineunt, vt qui prior morietur, posteriorem de suo statu admoneat; fieri. n. potest, vt dæmon inde occasionem arripiat decipiendi. *to. 2. pag. 215. n. 1. & 2.*

2 Diuinatio duobus modis fieri solet. 1. per expressam dæmonis inuocationem, petendo, vt aliquid doceat. 2. per tacitam solùm inuocationem, quæ contingit, quando quis medijs vanis, quibus se immiscet dæmon, procurat cognitionem rerum latentium, quæ captum humanum superant, etiamsi ille, qui vanis signis vtitur, non intendat expressè dæmonem inuocare, immò dicat se nolle inuocare: dicitur enim tacitè inuocare, dum seriò media inutilia, & vane vsurpat, quibus non potest alio pacto res latentes cognoscere, quam ope dæmonis. Hinc patet modum diuinandi thesaurum, vel inueniendi furtum occultum, &c. per astrologiam, esse superstitiosum, cùm hæc nisi ope dæmonis cognosci non possint. *pag. 215. num. 4.*

3 Diuinatio cum expressa Dæmonis inuocatione multis modis contingit. Per apparitionem in figuris, aut corporibus assũptis; per signa apparentia in corporibus terrestribus; per negromantiam, excitando aliquem mortuum; per exta animaliũ; per aera; per ignem; per aquam; per somnia, quæ cognoscuntur à Dæmone immissa, quando ad malum impellunt; in dubio autem an sint à Deo, an à Dæmone, præsumi possunt esse à Dæmone. Porrò reprehensione digni sunt, qui dedita opera ita se componunt ad somnum, vt sibi per somnium occulta reuelentur: nam volunt à Dæmone doceri. *ibid. num. 5. & seq.*

4 Diuinatio cũ tacita Dęmonis inuocatione cõtingit, quoties ad diuinandum adhibentur ea, quæ talẽ virtutem non habẽt; cuiusmodi est diuinatio per taxillos, cribrũ, auium garritum, sternutationem, &c. Datur tamẽ diuinatio naturalis, & licita, adhibitis, ijs rebus, ex quibus talis cognitio haberi põt. Si excusãtur astrologia naturalis, quę ex contemplatione siderum conijcit effectus naturales, in quos cœlum influit: excusari etiã potest astrologia, qua intuitu cœlorum diuinamus hominum inclinationes, quãuis hæc astrologia sit valde incerta; difficile enim est illud cęli pũctũ obseruare, in quo alicuius natiuitas contingit. *pag. 216. nu. 9. & 10.*

5 Superstitiosa est planè astrologia iudiciaria, per quã ex aspectu cœlorũ conijcimus euentus fortuitos pendentes a libero hominis arbitrio: nam si eiusmodi effectus ex cœlorum aspectu cognosci possent, liberũ hominis arbitrium tolleretur. Excusari tamẽ potest coniectura, quę petitur ex physiognomia naturali, v. g. ex lineis manuũ, &c. vnde licet aliquo modo conijcere ingenium, indolem, &c. non tamen inde prędicere possumus hominem fore diuitem, aut pauperem, &c. vnde patet petentem ab Ægyptijs bonam, vel sinistram fortunam, peccare, quia hoc naturaliter sciri nequit. Hoc tamen peccatum videtur solum veniale, si fiat causa curiositatis, vel risus, vt vulgò fieri solet. *tom. 2. pag. 216. num. 11.*

6 Sors *diuisoria*, qua cognoscitur quid cuique tribuendum sit in electionibus controuersis, licita est, quando fit ad dirimendas lites, quæ alia ratione dirimi nequeunt, modò non fiat cum irreuerentia rerum sacrarum, neque in electionibus Ecclesiasticis, quæ Spiritus Sancti instinctu fieri debent. Sors *consultoria*, per se loquendo est illicita, quia Deus non vult per sortes voluntatem suam indagari: potest tamen esse licita in necessitate; non tamen in electionibus Ecclesiasticis. Sors *diuinatoria* est omninò prohibita, quia neque a Deo, neque a casu, neque a Dœmone res occultas licet inquirere. *pag. 217. num. 13. & seq.*

7 Diuinatio, ex suo genere, est peccatum mort. siue fiat cũ tacita; siue cũ expressa Dęmonis inuocatione; quia sic initur societas cũ Dœmone. Excusari tñ potest aliquando a mortali ob simplicitatem, & ignorãtiã, vt cõtingit in somnijs. Porrò ob diuinationem nõ incurrit excõicatio ipso facto *to. 2. pag. 218. n. 17 & 23.*

8 Nulla excommunicatio ipso facto incurrenda extat in iure contra diuinatores, incãtatores, sortilegos, &c. Aut si aliquod ius affertur continens censuram ipso facto latam; ea nõ est vsu recepta,

pta, cuiusmodi est Bulla Ioannis XXII. & Leonis X. vnde constat diuinatores, incantatores, maleficos, & his similes non subijci excommunicationi, modò tamen non sentiant aliquid contra fidem; tunc enim excommunicationem contra hæreticos latam incurrunt. *disp. 2. quæst. 2. punct. 38. pag. 215. n. 1. & seq. tom. 3.*

9 Astrologi, & genethliaci possunt ex astris aliquod iudicium ferre circa naturales hominum propensiones; sunt enim effectus naturales ex astris prouenientes, cum astra influant in corpora. Neque vllo iure vetita est huiusmodi prædictio; nam Bulla Sixti V. quæ incipit, *Cœli & terræ creator,* loquitur solum de prædictionibus circa futuros effectus contingentes, pendentes ab hominis voluntate. *ibid. pag. 216. num. 3. tom. 3.*

10 Facientes iudicia, vel natiuitates circa futuros effectus contingentes, ab humana voluntate pendentes, rei sunt Astrologiæ iudiciariæ, superstitiosæ, vetitæ iure Ecclesiastico, naturali, & diuino, si de his effectibus absolutum iudicium ferant; quia hæc cognitio viribus naturæ haberi nequit; ergo ex pacto tacito, vel expresso cum dæmone comparanda est. *ibid. num. 4.*

11 Qui ex astris præcisè futuros effectus cōtingentes, ab hominum voluntate pendentes prædicunt, grauiter peccant contra constitutionem Sixti V. non solum dum certo pronunciant euenturos, sed etiam dum probabiliter solùm ex leuibus indicijs coniectant: nam Summus Pontif. mandat huiusmodi diuinatores grauibus pęnis canonicis affici. Neque diuinatores tantùm peccant; verùm etiam ij, qui diuinatoribus cooperātur. *ibid. n. 5.*

12 Hac tamen Sixti V. Bulla, aut alio iure non prohibentur probabiles coniecturæ, quæ non à solis astris, sed ab alijs etiam causis, & circumstantijs desumuntur, vt ab ipsa corporis complexione, dispositione, seu temperamento, ab actionibus hominis, alijsque similibus circumstantijs, hæc enim non dicitur diuinatio, sed astrologia naturalis. Modò tamen hi effectus non prędicantur certo, & absoluté, v. g. hunc fore diuitem, furem, &c. hæc enim viribus naturæ sciri nequeunt. *ibid. n. 6.*

D O N A T I O.

Quid sit Donatio.

1 DOnatio est liberalis datio rei alicuius, i. quæ nō fit ex obligatione, & debito iustitiæ, sed ex mera liberalitate, aut

ex gratitudine, cuiusmodi est remissio debiti facta liberaliter à creditore. Donatio aũt remuneratoria, quæ dr̃ antidotalis, fitq; ad collata beneficia remuneranda, non est donatio propriè dicta; quia non fit intuitu meræ liberalitatis. *to.2.pag.744 n.1.& 2.*

2 Donatio remuneratoria duplex est. Vna, qua beneficium acceptum compensatur ad æqualitatem ex gratitudine, non ex debito, & hanc donationem facere potest quilibet habens liberam bonorum administrationem: immò etiam prælatus monasterij, ex bonis monasterij, & tutor de bonis pupilli, si beneficiũ præstitum fuit pupillo. Altera est, qua obsequium, seu debitum, compensatur vltra æqualitatem, ita tamẽ vt non sit nimius excessus, & in hac donatione maior circumspectio est adhibenda ab ijs, qui ex alienis bonis, quorum habent administrationem, largitiones faciunt, nam qua parte remuneratio modum excedit, non dicitur remuneratio, sed donatio. *ibid.num.6.*

3 Religiosus, qui absque licentia superioris rogat volentem sibi aliquid donare, vt donet consanguineo, non peccat contra votum: quia per votum prohibetur alienatio absque debita facultate; hic autem nulla est alienatio; quippe alienatio est distractio rei acquisitæ; religiosus autem non acquisiuit, cum non acceptauerit. At si donum offerenti gratias egit, iam non potest donatorem rogare, vt alteri donet; nam per gratiarum actionẽ acceptauit, & consequenter acquisiuit. *tom.2.pag.744.num.6.*

Quis quid donare possit.

4 Is potest donare, qui liberam habet administrationem, & dominium bonorum, & à iure non impeditur. Hinc sequitur prodigum, impuberem, minorem donare non posse sine tacito, vel expresso tutoris, aut curatoris consensu. Non negandum tamen minorem donare posse ea, quæ alij suæ conditionis donãt; immò quæ accepta sunt à minore, non videntur restituenda antequam repetantur à curatore, vel à minore vtente priuilegio restitutionis in integrum. Item filiusfamilias non potest absque consensu patris donare, nisi habeat bona castrensia, vel quasi castrensia. *pag.745.num.1.& seq.*

5 Religiosus superiori subditus non põt quidquam donare absque superioris consensu, tacito, vel expresso. Immò ipsi superiores religionũ non possunt donare, nisi quatenus ex constitutionibus religionis, vel ex cõsuetudine illis permittitur. *ibid.n.6.*

6 Vxor,

6 Vxor, quę non habet alia bona præter dotem, nō potest donare. Item amens, aut sui minimè compos, donare non potest, quamdiu est impotens mentis. Item debitor, qui non est soluendo. Item is, cuius bona sunt fisco addicta, post sententiam criminis condemnatoriam donare non potest: Item miles non potest concubinæ ex mera liberalitate, quidquam donare, sed ei licet donationem reuocare. *ibid. num. 9. & seq.*

7 Omnia, quorū dominium transferri potest, donari possunt, ipsæ etiam res incorporales vt actiones, iura nomina debitorū, &c. Immò ipsa spes habendi, & ius litigandi donari potest, modò non transferatur in potentiorem. *tom. 2. pag. 746. num. 17.*

8 Donatio filiorum in parentes de bonis castrensibus valida est, habent enim filijfamilias liberam huiusmodi bonorum administrationem. Reliquorum verò bonorum donatio est inualida, quia filius non potest donare patri bona profectitia, nisi ea, quę filio relicta sunt eo pacto, vt vsusfructus non acquiratur patri: cum enim sit illorum dominus quoad vsumfructum, & quoad proprietatem, validè poterit ea donare. *ibid. n. 1.*

9 Donatio patris in filiū legitimū, nō emācipatū, regulariter loquendo, non est firma, iure cōmuni, sed reuocari potest ad arbitrium patris, nisi facta sit cum iuramento. Donatio autem matris, vel auiæ, vel aui materni in filiū valida est: iura enim loquūtur tantum de donatione patris. Non tenetur tamen filius ad restitutionē eorū, quæ dono accepit à patre, qui mortuus est: hæc enim donatio, morte donatoris cōfirmatur; & retrotrahitur ad diem, in quo facta fuit traditio, consequēter donatarius acquirit fructus ex ea re perceptos, modò donatio non pertingat ad eam partē, ad quam requiritur insinuatio: nā quod excessum, ad quē requiritur insinuatio, non firmatur morte patris, nisi pater in articulo mortis, donationem confirmauerit; tunc enim rationem induit legati, ad quod nō requiritur insinuatio. *ibid. num. 2. & 3.*

10 Donatio, quæ fit inter sponsos antequā celebretur matrimoniū de præsenti, & vocatur *sponsalitia largitas*, valida est, & donata acquirūtur donatario, si postea matrimoniū fiat, & cō.summetur. Quia ius nō irritat hāc donationē. At si matrimoniū non fiat, donata restituēda sūt donatori, vel eius hæredibus: quia hęc spōsalitia largitas cēsetur facta intuitu matrimonij; nisi omissio matrimonij cōtingat ob culpā donātis; tunc enim donata acquiruntur donatario. Si verò facta donatione interuenit osculū, aut

copula

copula inter ſponſos, poſt ſponſalia iam celebrata, dimidium acquiritur ſpōſæ, & dimidium hæredibus ſponſi. At ſi oſculum, vel copula præceſſit ſponſalia, tunc ſponſa adueniente matrimonio non lucratur medietatem ſponſalitiæ largitatis. *tom. 2. pag. 747. num. 1. & ſeq.*

11 Si ſponſalia diſſoluantur abſque culpa vllius ſpōſi, nihil lucratur ſponſa ex ſpōſalitia largitate, etiamſi oſculum interceſſerit: quia hæc largitas facta eſt ſub ſpe matrimonij: ſi verò oſculū, vel copula præceſſit, antequam ſponſalia diſſoluerentur, ſponſa lucratur dimidiam ſponſalitię largitatis partem: nam per oſculum ius acquiſiuit ad dimidiam partem, dum ſponſo cauſam non præbuit non contrahendi matrimonium. *ibid. num. 8.*

12 Filiusfamiliâs, qui annos pubertatis attigit, poteſt, inconſulto patre, largitatem ſponſalitiam promittere. Ratio petitur à regula generali, qua probatur, filiumfamiliâs poſſe inconſulto patre, & ex omni contractu naturaliter, & ciuiliter obligari. Poteſt etiam filiusfamilias, inconſulto patre, largitatem ſponſalitiam facere de ijs, quorum liberam habet adminiſtrationem, vt de bonis caſtrenſibus. *to. 2. pag. 748. n. 12.*

13 Ea, quæ ſponſus mittit ſponſæ ante celebrationem matrimonij de præſenti, non cenſentur donata per ſponſalitiam largitatem, niſi aliud conſtet de mente ipſius ſponſi: quia ſponſus preſumitur illa miſiſſe non animo donandi, ſed honorandi ſpōſam, vt ornatior ad ſe accedat. Vnde ſequitur ſponſam non acquirere ea, quę miſſa ſunt à ſponſo ante celebrationem matrimonij, conſequenter diſſoluto matrimonio ea eſſe reſtituenda, neque per oſculum lucrari dimidium illorum, quia illa donata non fuerunt. *pag. 749. num. 13.*

14 Annullus datus ſpōſæ in Eccleſia, qui tūc benedicitur, nō acquiritur ſpōſæ, niſi antea ei donatus eſſet. Quia dū annulus datur, iam celebratus fuit matrimonij cōtractus per verba de pręſenti, vt ſupponitur; conſequēter annulus ſi tunc datur; cenſetur donatio inter coniuges: donatio autē inter coniuges, poſt cōtractum matrimonium, etiam non conſummatum, irrita eſt. *ibid.*

15 Veſtes pretioſæ, quas ſponſus dedit ſponſæ, in dubio non cenſentur donatę; quotidianę verò cēſentur donatę, veſtes enim pretioſæ non cenſentur ſponſalitia largitas, neque ſpōſa illas lucratur per oſculum, vel copulam; at quotidianæ ad largitatem ſponſalitiam ſpectant. *ibid.*

16 Dona-

16 Donata sponsę à consanguineis sponsi,& viciſſim donata sponso à consanguineis sponsę,acquiruntur ei,cui donator vult acquiri,dum constat de ipsius voluntate: quando verò non cõstat,recurrendum est ad coniecturas:nã si donatordonauit causa consanguinitatis, res donata sponsæ acquiritur sponso, cuius intuitu donata fuit; consequenter soluto matrimonio,reddenda est sponso,vel eius hæredibus: tota enim donandi causa est consanguinitas. *ibid.num* 14.

17 Donatio vxoris facta à consanguineis viri,intuitu viri nõ censentur sponsalitia largitas; quia quæ donantur vxori intuitu viri acquirũtur viro, & in dubio nõ pręsumitur sponsus ea velle donare vxori;quare sponsa ea nõ lucratur per osculum, vel copulam,more sponsalitiæ largitatis. *tom.2.pag.749.num.15.*

18 Licita est,& valida arrharũ traditio inter sponsos, easque amittit,qui à sponsalibus iniustè resilierit: quia traditio arrharũ fauorabilis est matrimonio,cum tradantur,vt matrimonium celebretur;hæc autem est natura arrharum, vt qui eas tradidit, illas amittat, quoties per ipsum stat, ne contractus perficiatur. *ibid.num.16.*

19 Qui accepit arrhas, sed nullas ipse tradidit; si per ipsum stet, quominus matrimonium celebretur, non solùm tenetur ad restitutionem arrharum, verùm etiam ad duplum: sic enim ius disponit; vel etiam ad triplum,vel quadruplum, si ita conuẽtum est inter ipsos(modò qui accepit non sit minor)alioquin non seruaretur ęqualitas:alter enim tantùm subiret aleam perdendi,ipse verò lucrandi. *tom.2.pag.750.num.22.*

20 Donatio inter coniuges facta inter viuos,iure communi inualida est,regulariter loquendo,etiamsi matrimoniũ nondum esset consummatum;sed tantummodo ratum tempore donationis. Ideò nisi morte,aut iuramento confirmetur, potest à donatore ad libitum reuocari. Immò inualida est donatio facta ante matrimonium, dilato ipsius effectu in tẽpus celebrati matrimonij.Hinc sequitur remiſſionem debiti inter coniuges,inualidam esse,quia hæc est donatio: validum tamen esse legatum inter virum,& vxorem;quia hæc non est vera donatio inter viuos; validos item esse cæteros cõtractus distinctos à donatione,vt sunt venditio, permutatio,&c. *pag.751.num.26.*

21 Donatio causa mortis facta inter coniuges,valida est, etiã si facta fuerit sine traditione rei donatæ; quia nullo iure proba-

tur

tur ad validitatem donationis necessariam esse traditionem rei donatæ. *ibid.*

22 Donatio rei antea traditæ coniugi superstiti, confirmatur morte donatoris si antea nõ fuerat reuocata. Immò retrotrahitur ad tẽpus, quo facta fuerat, at si tũc valida fuisset, consequenter omnes fructus post traditionẽ percepti pertinebũt ad eũ, cui donatio facta fuerat. Nec tantũ morte naturali confirmatur huiusmodi donatio, verũ etiã ciuili, & professione facta in religione incapaci possidendi bona. Per iuramentũ etiam ita cõfirmatur donatio, vt reuocari nõ possit, modò iuramẽtũ sit de futuro, & donator dicat, *Iuro me non contrauenturum donationi;* sic enim tenetur stare donationi, ne sit periurus. *ibid. & pag. 751. n. 27.*

23 Donatio inter coniuges, causâ remunerationis, ob merita, & obsequia aliàs non debita, valida est, vt si senex duxit puellam, vel ignobilis nobilem, eique aliquid donet in remunerationem; quia hæc non est propria donatio, modò non sit notabilis excessus in re donata. *pag. 751. num. 27.*

24 Donatio, qua alter coniugum cõstituit alteri dotem ante celebrationẽ matrimonij, valida est; post contractum verò matrimoniũ, vxor, quæ dotem non attulit, potest, constante matrimonio, dotẽ viro constituere: hæc enim videtur donatio remuneratoria in gratiã viri, qui vxorem sine dote acceperat. Vir autẽ, constante matrimonio, non potest dotem vxori constituere: quia hęc constitutio dotis esset vera donatio: nisi fiat in renũciationem vt si ignobilis duxit nobilem, senex iuuenculam. Cęterũ hæc dos, quam vir ignobilis constituit fœminæ nobili, aut senex iuuenculæ, si constituta fuit ante cõtractum matrimonium, deducenda est ex toto hæreditatis cumulo: hæc enim non est donatio, sed contractus onerosus, *do vt facias;* vir enim assignat illam dotem, vt disparitatem compenset. At si ea dos cõstituta fuit post contractum matrimonium, non est deducenda ex toto cumulo, sed solum ex parte de qua vi disponere potest; consequenter legitimam aliorum non minuit, quia hæc est dotatio remuneratoria, quæ ex iustitia non debetur. *pag. 752. num. 28.*

25 Si constante matrimonio, contrados fuerit à viro constituta, poterit eam vxor, mortuo viro, exigere; quãdo scilicet vxor auxit dotem, & vir in remunerationem facit contradotem: hæc enim cẽsetur remuneratio. Secùs si gratis, & liberaliter fiat; hæc enim esset donatio, inter coniuges vetita. *ibid.*

26 Annu-

26 Annuli,veſtes,& ſimilia, quæ vxoribus tradi a maritis cõſueuerunt, ſi ſunt vilia, & ad quotidianum vſum cenſentur donata,ſicque fiunt propria vxoris. Si verò ſunt pretioſa,non cenſentur tradita in gratiam,& beneficium vxoris, ſed potius in honorem mariti,vt vxor veniat ornatior,niſi aliter conſtet de intẽtione,ac voluntate mariti. At ſi conſtet ea donata miſſę,pertinent ad vxorem;quia donatio morte confirmatur.

27 Mulier conuolans ad ſecundas nuptias ſuperſtitibus filijs ex priore matrimonio ſuſceptis, poteſt ad libitum diſponere de bonis, quæ a priore marito, titulo oneroſo accepit, ſicut poteſt de proprijs: nam æquum eſt, vt onus commodo compenſetur: De ijs autẽ, quæ a priore marito accepit donatione inter viuos, aut vltima voluntate, non poteſt ad libitum diſponere; ſed tenetur ea integra, & intacta reſeruare filijs prioris matrimonij; ſic enim expreſsè decernitur in iure. Immò omnia vxoris bona,quę ipſa habebat eo tempore, quo aliquid ei donatum fuit a marito, vel intuitu mariti, & quæ poſtea habebit, hypothecæ ſubijcitur pro reſtitutione acceptorum, filijs prioris matrimonij facienda. *tom. 2. pag. 753. num. 32.*

28 Donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum inter viuos, inualida eſt, niſi fiat Eccleſiæ,vel cauſæ piæ,aut confirmetur iuramento:quia per hanc donationẽ adimitur poteſtas teſtandi,quam iura volunt ſertam tectamque conſeruari. At causâ mortis fieri poteſt:quia non adimit poteſtatem teſtandi,cum donator poſſit adhuc alium hæredem inſtituere, qui accipiat Falcidiam,ideſt quartam partem. *ibid. num. 1.*

Donationis inſinuatio.

29 Nomine inſinuationis intelligitur denũciatio,ſeu manifeſtatio, qua donans declarat iudici in ſcriptis,ſe liberè tantam sũmam alteri donare, & iudex ſuo conſenſu illam approbat; ſufficit autem præſentia iudicis,abſque cognitione cauſę. *pag. 754. n. 1.*

30 Ad donationem excedentem quingentos ſolidos,ideſt aureos nũmos; requiritur inſinuatio;alioquin donatio inualida eſt quoad exceſſum,niſi firmetur iuramẽto. vel fiat cauſæ pię,vel niſi fiat a Principe abſoluto. Donatio tamẽ,quę fit ob cauſam,valida eſt ſine inſinuatione; quia hæc non eſt propriè donatio. Quæ verò fit cauſam mortis ſine inſinuatione, etiamſi nõnullis videa-

tur inualida,probabilius tamen videtur validam esse. *ibid.num.* 2. *pag.*754.

31 Inualida est donatio absque insinuatione, quod donator donat alteri annuam pensionem non excedentem summam, quæ requirit insinuationem cum onere, vt hoc ius transeat ad hæredes. Secus si donatio ita fiat, vt mortuo donatore, vel donatario; cesset donatio, & pensio extinguatur. *pag.*754.*num.*2.

32 Translatio bonorum in monasterium facta a religioso ibi professo, non indiget insinuatione: quia non est mera donatio; sed est quid consequens personam. Item cum mulier omnia bona sua in dotem tradit, non opus est insinuatione; quia hæc non est donatio. *ibid.*

33 Donatio facta pluribus simul, absque insinuatione, valida non est quoad excessum quingentorum solidorum; consequẽter aliquid singulis detrahendum est ad ratam, donec perueniatur ad eam quantitatem, ad quam non requiritur insinuatio. Sin donatio fiat diuerso tẽpore, valida est, siue vni, & eidem, siue pluribus fiat, modò non excedat præfatam summam respectu singulorum: sunt enim plures donationes. *pag.*755. *num.*4.

34 Non est integrũ donanti rescindere, quoties voluerit, donationem factam inter viuos, his tribus casibus exceptis. 1. ob ingratitudinem donatarij, modò donatio non sit facta ob causã, vel cum expresso iuramento non reuocandi: hæc autem ingratitudo contingit vel cum donatarius vitæ donatoris insidiatus est, vel ei grauem iniuriam intulit, vel si ei denegauit alimenta cõstituto in necessitate, &c. donatio autem facta Ecclesiæ, aut monasterio, non potest ob ingratitudinem Prælati, seu Capituli reuocari; quia cẽsetur facta Deo, qui est liberalissimus remunerator. 2. causa reuocandæ donationis est susceptio prolis legitimæ, non præcogitata; hæc enim est dispositio iuris. Hic obserua hoc esse discrimen inter donationem factam extraneo, & factam filijs legitimis, seu auo, aut patri; quod donatio facta extraneo, reuocatur in totum; at facta filio emancipato, vel patri, vel auo, reuocatur tantum in partem, quatenus opus est ad supplendam legitimam filiorum, qui postea nati sunt: donatio aũt facta Ecclesiæ, seu monasterio, non rescinditur in totum, sed in partem tantùm, quia Ecclesia habetur loco filij. 3. causa est inofficiosa donatio, quando scilicet pater non retinet quantum postulat legitima portio filiorum; est enim contra officium pietatis. *tom* 2. *pag.*755.*num.*2.*& seq.*

35 Si

35 Si filij nascantur post donationem; sed adhuc viuente patre moriantur, & donator iam repetierit rem donatam ante mortẽ filiorũ, donatio non reuiuiscit: quia prole superueniente fuit extincta. At si filij moriãtur antequam res donata repetatur, donatarius non tenetur postea illã donatori repetenti restituere; quia donatio non censetur extincta. *tom. 2. pag. 756. num. 10. & 17.*

36 Si facta donatione filius spurius nascatur, qui priuilegio Principis legitimetur, nõ reuocatur donatio. Secùs si spurius per subsequens matrimonium legitimetur: quia hic est verè legitimus ex legitima vxore susceptus. *ibid. num. 8.*

37 Donatio facta causâ mortis, potest a donatore vsq. ad mortem reuocari, sicut reuocari potest legatum, & testamentũ: hæc enim donatio, ex dispositione iuris, fit cum hac tacita conditione, *nisi reuocetur*. Quare si quis addat hanc conditionem, *vt reuocari non possit*, hęc iã non erit donatio causâ mortis, sed potius inter viuos: nam illa conditio repugnat donationi causâ mortis. Porrò donatio causâ mortis, ipso facto reuocatur, si donatarius ante donatorẽ moriatur. Item si donatio facta est intuitu alicuius periculi, sublato periculo censetur tacitè reuocata. *pag. 757. nu. 20.*

D O S.

Quid, & quotuplex sit dos.

1 Contractus dotalis est conuentio, seu promissio, vel datio alicuius rei ad matrimonij onera sustinenda. Dos verò, quæ est materia huius contractus, est id, quod datur viro ad illa onera sustinenda, siue detur ab ipsa vxore, siue ab alio, nomine vxoris. Porrò non est de ratione dotis, vt dominium transferatur in virum, sed sufficit, vt vsus, seu fructus dotis concedatur viro ad alendam vxorem, communia pignora, & familiam. *tom. 2. pag. 712. num. 1. & 2.*

2 Dos alia est *profectitia*, quæ a patre, vel ab alio ascẽdente per lineam masculinam, vel ab auo paterno, vel proauo, de ipsorum bonis proficiscitur; alia *aduentitia*, quæ prouenit nõ a patre, vt pater est vel ab alio ascendente per lineam masculinam; sed aliũde, vt a matre, fratre, auũculo, &c. vel ab ipsa vxore. Dos profectitia, mortuo marito, non reuertitur ad ipsam vxorẽ, si non sit emãcipata; sed ad ipsius parentẽ, a quo data fuit; cum hoc tamen onere,

vt eam restituat filiæ, si ad secundas nuptias aduolauerit, modò patris facultates non sint adeò imminutæ, vt integram dotem restituere non possit. Dos aduentitia, mortuo viro, reuertitur ad vxorem, nisi is, qui eam tradidit expresse conuenerit, vt ad se redeat. *ibid. num. 3.*

3 Rursus dos alia est *æstimata*, alia *inæstimata*. Æstimata duplex est, 1. *æstimata æstimatione venditione faciente*, cùm videlicet res dotales ita æstimantur, vt marito tradantur tanquam venditæ eo pretio, quo sunt æstimatæ; in quo casu dominium illarum, subsecuto matrimonio, acquiritur marito. 2. *æstimata æstimatione, quæ non facit venditionem*; sed solùm æstimatui, vt sciatur eius valor, vt si pereat, aut deterior fiat culpa viri, facilè constet ad quid teneatur, si dos fuerit restituenda: huius autem dotis dominium est penes vxorem, perinde ac si esset inæstimata. *tom. 2. pag. 596. num. 3.*

4 Quando tradita fuit viro res inæstimata; aut æstimata æstimatione, quæ non facit venditionem, restituenda est res ipsa, nec pretium substitui potest inuita vxore: quia dominium illius rei est penes vxorem; res autem domino restituenda est. Si verò tradita fuit res æstimata æstimatione venditionem faciente, vir non tenetur illam tradere, tenetur tamen ad integram illius æstimationem, & pretium. *ibid. nu. 4.*

5 Omnes fętus gregis, qui viro traditus fuit ęstimatus æstimatione venditionem faciente, spectant ad virum, sed pretium, dissoluto matrimonio, reddendum est vxori. At si grex traditus fuit inæstimatus, fœtus gregis pertinet quidem ad maritum, quia fructus dotis ad ipsum pertinent, ex iuris tamen dispositione maritus tenebitur ex fętibus, si pereant aliquot capita illius gregis, tãtumdem reponere, & supplere, vt integrum capitale vxori remaneat. *ibid.*

6 Res dotales, quæ traditæ fuerunt marito inæstimatæ, aut etiam æstimatæ æstimatione venditionem non faciente, ipsæmet in indiuiduo restituendæ sunt, si matrimonium subsequutum nõ fuit: quia res vendita sub conditione, stat periculo tradentis, donec conditio adimpleatur, quia pęnes tradentem manet dominiũ. *pag. 713. num. 5.*

Cuius sit dotem constituere.

7 Omnes, qui liberam habent bonorum administrationem, possunt

possunt dotem puellis constituere, nisi aliqua lege prohibeantur: qualibet enim est rei suæ moderator, & arbiter. Vir tamen nō potest, cōstante matrimonio, constituere dotem vxori, nisi id faciat cum iuramento de futuro, aut remunerationis causa; quia donatio inter coniuges irrita est. Si verò ante matrimonium, vir mulieri dotem constituat, transferendo ex tunc dominium dotis in sponsam, valet illa dotis constitutio: quia hæc nō est propriè dos, cum non fiat sub conditione matrimonij, nec referatur in tempus matrimonij contracti. *to.2.pag.713.n.1.& seq.*

8 Confessio dotis, qua quis fatetur se dotem simpliciter non accepisse, quam verè non accepit, si facta fuit ante contractum matrimonium, vim habet donationis, sed est omninò irrita, & inualida, neque firmatur morte donantis, sicut cęterę donationes inter coniuges, nisi post contractum matrimonij ratificetur. At si confessio dotis facta fuit celebrato iam matrimonio, irrita quidem est, cum sit donatio inter coniuges; firmatur tamen morte donantis. Verùm si hæc confessio facta fuit fictè. v.g. ad vitandas parentum molestias, vel ad consulendum proprio honori, hæredes mariti non tenentur dotem fictè assertam restituere: quia donatio ficta nullam inducit obligationem. *ibid.nu.4.*

9 Vxor, ratione huius cōfessionis, non gaudet priuilegio prçlationis, & in huiusmodi causa idem seruandum est, quod seruatur in reliquis donationibus inter virum, & vxorem. Quia subest suspicio id factum fuisse in fraudem creditorum; consequenter mulier gaudere non debet priuilegijs dotis in damnum creditorum. *to.2.pag.715.nu.7.*

10 Pater, dum est sui iuris, tenetur quasi ex iustitia, & pietate paterna constituere dotem filiæ, etiamsi filia sit diues, vel post primam dotis constitutionem, sine dote manserit, vel etiamsi emancipata sit, vel ingressura sit religionem, vel etiam si sit spuria, aut nubat inuito patre; modo tamen matrimonium non contrahat cum indigno, inuito patre, aut non elegerit viuere luxuriosè, volente patre illam in matrimonium collocare intra viginti quinque annos. Si verò pater nondum sit sui iuris, sed ipse sub patria potestate adhuc existat, onus dotandi spectat ad auum paternū: quia penes illum residet patria potestas. *ibid.nu.8.*

11 Filia nubens indigno, inuito patre, priuari potest dote cōgrua, & competente, non verò dote cōmēsurata alimentis debitis. Coniux autem indignus, dicitur is, cū quo fęmina contrahere

nequit sine dedecore familiæ; at æquum non videtur, vt pater cogatur dotare filiam, quæ dedecus familiæ attulit: quia tamen adhuc alenda est à patre, non potest priuari dote commensurata debitis alimentis. *tom.2.pag.716.num.16.*

12 Mater nō tenetur filiam dotare, nisi ob defectū dotis nubere nō possit, & eius pudor periclitetur: quia onus alendi filios non incumbit matri, nisi pater illos alere nō possit. *pag 717.n.19.*

13 Frater non tenetur dotare sororem, quando habet ascendentes diuites: quia sicut ascendentes in successionibus, præferuntur fratribus, ita etiam preferendi sunt in onere dotis, & alimentorum. Si verò frater non habeat ascendentes, tenetur ipse alere, & dotare sororem ex beneficij fructibus, si aliter non possit: sic enim postulat ordo charitatis, & dispositio iuris, in quo habetur non posse pupillum repetere alimenta à tutore, quæ tutor eius sorori tribuit, quod argumento est fratrem teneri alere sororem. *tom.2.pag.717.num.22.*

14 Fiscus tenetur dotare filias delinquentium, quando ipsorum bona addicuntur fisco: quia fiscus succedit in bona delinquentis quasi eius hæres. Excipitur casus confiscationis bonorum ob crimen hæresis: tunc enim filijs delinquentis nihil reseruatur ob criminis atrocitatem. *ibid.num.26.*

An vir teneatur vxorem alere sine dote.

15 Vir tenetur præbere alimenta vxori quā duxit absq; promissione dotis: quia iuri suo cessisse videtur, contentus ipsa vxoris persona pro dote: Vir autē, cui dos promissa, sed nondum soluta fuit, non tenetur alere vxorem: quia obligauit se ad alendā vxorem in compensationem dotis. Hoc tamen intellige, modò is, qui dotem soluere tenetur, sit in mora soluendi; nam si non sit in mora, eo quod nondum elapsus sit terminus, nō potest vir ob defectum solutionis dotis, alimenta vxori denegare; quia iuri suo cessit concedendo dilationem. *to.2.pag.718.nu.1.& seq.*

16 Vxor, regulariter loquendo, non potest, constante matrimonio, repetere dotem: sic enim habetur in iure. Nisi in casu diuortij, quando coniuges separantur quoad torum, & habitationem, matrimonij vinculo non dissoluto; tunc enim vir non sustinet onera matrimonij. Aut nisi vir dotem malè administret: quando enim probabiliter timetur, ne vir dotem dilapidet, potest vxor illam repetere. *ibid.n.1.& seq.*

17 Extraneus, qui dotem vxori dedit hoc pacto, vt si ipsa sine liberis decedat, dos ad ipsum reuertatur, constante matrimonio, non habet ius repetendi dotem; quia hoc priuilegium solis mulieribus conceditur. Potest tamen sibi consulere, ne dotem amittat: potest enim petere fideiussores ad securitatem dotis sibi restituendæ, si fęmina decedat sine liberis. *tom.1.pag.719.nu.8.*

Ad quem pertineant fructus dotis.

18 Fructus rei dotalis traditæ viro, pertinent ad virum: quia dos traditur ad onera matrimonij sustinenda. At si dos promissa fuit, sed non soluta debito tempore, potest vir agere contra vxorem morosam, quatenus scilicet ipsius interest: debitor enim, qui est in mora soluendi, tenetur ad restitutionem damni, & interesse creditori. *pag.720.num.1.& 7.*

Cui nam dos pereat, vel acquiratur.

19 Si dos promissa, obtenta non fuit à viro absque vlla ipsius culpa, non tenetur vir ad restitutionem dotis. Si verò ob ipsius culpam obtenta non fuit, perit ipsi viro, ita vt ipse, dissoluto matrimonio teneatur vxori, aut eius hæredibus dotem restituere, ac si reipsa dotem accepisset. Nisi dos soluenda esset ab ipsa vxore, vel ipsius parte, aliove ascendente per lineam masculinam; tunc enim negligentia viri in petendo, non nocet ipsi viro, sed vxori: quia hæc negligentia imputatur reuerentiæ mariti in vxorem, vel in eius parentes. *tom.2.pag.720.n.1.& 2.*

20 Si dos tradita pereat culpa vxoris, vt quia ob ipsius culpā publicatur, perit vxori, consequenter vir soluto matrimonio, non tenetur illam restituere: perinde enim est ac si vir dotem non accepisset. Vxor tamen alenda est à viro: nisi ipsa parentes habet, qui eam alere possint: hoc enim exigit arctissimum coniugij vinculum. *ibid.num 3.& 4.*

21 Res, quæ traditæ sunt in dotē æstimatę, æstimatione venditionē faciēte, siue sint mobiles, siue immobiles, alienari possūt à marito absque consensu. Idem dicendum de rebus functionem recipientibus: quia maritus harum rerum dominium pleno iure acquisiuit. Huiusmodi tñ bona manent hypothecata vxori. Immò vxor potest huiusmodi res etiā postquam à marito alienatæ

ſunt, ſi adhuc exiſtens, & maritus non ſit ſoluendo repetere, & vendicare: ſic enim ius decreuit in ſubſidium vxoris. *pag.721.n.2.*

22 Res mobiles, quæ traditæ ſunt inæſtimatæ, aut æſtimatæ æſtimatione non faciente venditionē, alienari non poſſunt abſque conſenſu vxoris: vxor enim eſt harum rerum domina. Res autem immobiles traditæ in dotem inæſtimatæ, aut æſtimatæ æſtimatione non faciente venditionem, alienari non poſſunt etiam de vxoris conſenſu, his caſibus exceptis. 1. quando vxor abſque dolo, aut metu confirmauit alienationem. 2. quando fundus dotalis ad plures pertinet, nec commodè diuidi poteſt: huius enim fundi alienatio valida eſt, ſi fiat iudice conſentiente: fit quippe ex cauſa neceſſaria, & independēter à voluntate mariti, aut vxoris. Vt ſi in dotem data ſit pars molendini: aut vineæ communis pluribus, quæ commodè diuidi nequeat in partes, & ſocij petant vineam vendi plus offerenti. 3. caſus eſt, quando alienatio fundi dotalis vtilis eſt vxori; tunc.n. valida eſt facta de conſenſu vxoris, ſi fundus melior ſubrogetur. 4. caſus eſt, quando fundus dotalis alienatur ad ſatisfaciendum æri alieno, quod vxor contraxerat ante initum matrimonium. *ibid.n.2.& pag.722.n.5.& ſeq.*

23 Quando matrimonium quoad torum, & habitationē ſoluitur culpa vxoris, dos ei reſtituenda non eſt, ſed apud virum remanere debet: quia vxor per adulterium amittit dotem. Sin matrimonium ſoluatur morte vxoris, dos aduentitia, iure communi, pertinet ad hæredes vxoris, ſuccedentes ex teſtamento, vel ab inteſtato. Porrò ab inteſtato ſuccedunt primò deſcendentes. 2. in defectum deſcendentium, aſcendentes, 3. collaterales, & in horum defectum maritus. *tom.2.pag.723.num.1.& 2.*

24 Dos profectitia, ſi maritus prius moriatur; quâm vxor, non acquiritur filijs, ſed patri; nam conſuetudo ſolum obtinuit, vt dos acquiratur filijs, quando vxor, filios relinquens, præmoritur viro; non autem quando vir præmoritur vxori. *ibid.*

25 Dos, quam pater tradidit filiæ ſpuriæ, ipsâ mortuâ reuertitur ad patrem, quando aliquid dotis ſupereſt excedens alimenta debita in totam vitam: quia nati ex damnato complexu, iure Cæſareo, incapaces ſunt bonorum paternorum, & iure canonico redduntur habiles ſolum ad accipienda alimenta. At ſi quod datum eſt ſpuriæ, dotis nomine, non excedat alimenta totius vitæ, cenſetur datum pro alimentis, conſequenter eius dominium pertinet ad ſpuriam, & tranſit ad ipſius hæredes. *pag.724.n.3.*

26 Pro-

26 Propter dilatam dotis restitutionem vltra annum, non potest aliquid exigi, vel in pactum deduci, præciso lucro cessante, vel damno emergente: quia dilatio restitutionis dotis est mutuum virtuale, vi cuius nihil accipi potest absque labe vsuræ. *tom.2.pag.724.num.9.*

27 Mulier, quæ prægnans à viro defuncto relicta fuit; alenda est ex bonis viri, siue dotem iam receperit, siue non: hoc enim ei debetur ratione prolis, quæ cùm sit pars defuncti, alenda est ex ipsius bonis. Sin mulier non remansit prægnans; non est alenda ex bonis mariti, nisi ipsa sit inops, & aliunde non suppetant alimenta. *ibid.num.*10.

28 Nō solùm impensæ necessariæ, sed etiam vtiles factæ circa rem dotalem, deduci possunt ab hæredibus mariti, quando dotem inæstimatam restituere debent, nisi expensæ sint modicę, & leuis momenti. Expensæ autem voluntariæ, etiamsi factę sint de mandato vxoris, repeti non possunt; nec deduci in restituenda dote. *tom.2.pag.725.num.1.& 3.*

29 Vxor, soluto matrimonio; non tenetur stare locationi rei dotalis factæ à marito, quando illi locationi ipsa contradixit ab initio, aut iustam habuit contradicendi causam. Sin ab initio nō contradixit, nec iustam habuit contradicendi causam, vxor tenetur persistere in contractu, facto à marito; quia par non est, vt maritus damnum patiatur ob inculpabilem administrationē rerum vxoris: at si vxor non staret locationi, maritus damnum pateretur, quia obligaretur ad compensandum conductori interesse reliqui temporis. Hinc etiam patet vxorem teneri, soluto matrimonio, stare locationi rerum paraphernalium, quam vir fecit nomine vxoris: tenetur enim approbare id, quod ipsius administrator facit. *ibid.num.*1.*& seq.*

30 Diuisio fructuum rei dotalis inæstimatæ, inter virum, & vxorem, seu inter vtriusque hæredes, facienda est ad ratam temporis, quo matrimonium durauit. Vnde sequitur maritum, qui quatuor mensibus, matrimonij onera sustinuit, habere ius ad tertiam fructuum partem. Item maritum, qui tempore vindemiæ Kalendis Octob. contraxit matrimonium; & in dotem inæstimatam accepit agrum plenum vuis, quibus collectis, eundem agrum ita coluit, vt ante sequentes Kalend. Octob. vindemiam fecerit, qua facta statim solutum est matrimonium, lucrari duas vindemias. *ibid.n.*1.*& 2.*

Dotalia, & paraphernalia bona qui differant.

31 Paraphernalia dicuntur bona extra dotem, quia scilicet vxor illa non tradit viro in dotem, sed sibi reseruat, nón solùm quoad dominium, sed etiam quoad vsumfructũ, & administrationem; hunc etiam reuocantur bona, quæ post contractũ matrimonium vxor acquisiuit siue donatione, siue legato, siue alia ratione, aut etiam illa, quæ vxor suo labore, & industria acquisiuit. Ea verò bona, quæ mulier nubens sibi non reseruauit, censentur dotalia: mulier enim dum nubit, censetur omnia sua bona viro in dotem assignare. *tom. 2. pag. 727. nu. 1. & 2.*

32 Paraphernalia igitur bona pertinent ad vxorem, quoad dominium, vsumfructum, & administrationem, ita vt maritus ea nequeat, inuita vxore, administrare. Decet tamen vxorem se suaque omnia marito committere administranda. *ibid. n. 3.*

33 Dos à paraphernalibus bonis hoc maximè differt, quod dos habet priuilegium, vt propter ipsam hypothecata maneant omnia mariti bona, & gaudeat iure prælationis contra alios antiquiores creditores, paraphernalia verò non habent ius prælationis, licet pro ipsis hypothecata maneant bona mariti, quando ei permissa fuit paraphernalium administratio. *ibid.*

34 Vir, cui concessa fuit administratio bonorum paraphernalium suæ vxoris, sibi retinere potest fructus industriales, quos ex paraphernalibus percepit, & de consensu vxoris consumpsit. Item fructus naturales consumptos, ex quibus non est factus ditior. At fructus extantes, ipsaque paraphernalia, post solutum matrimonium restituenda sunt vxori, vel eius hæredibus. Porrò in ijs seruandis, & curandis tenetur maritus de lata, & leui culpa; quia commodum percipit ex ipsorum administratione, sicque habetur in iure. *ibid. num. 4.*

Quas ob causas vxor priuetur dote.

35 Dos vxoris, cõstante matrimonio, in quinque casibus publicatur. 1. casus est crimen læsæ maiestatis, cui addendũ crimen hæresis, vtpote crimẽ læsæ maiestatis diuinæ. 2. violentiæ. 3. parricidij. 4. veneficij. 5. homicidij. Alijs etiam de causis, alia vxoris bona pro ratione criminis, publicari possunt. Post publicationẽ tamen bonorum vxoris, eadem marito competunt iura contra fiscum, quæ ipsi cõtra vxorem cõpetebant. *to. 2 pag. 728. n. 1. & 4.*

36 Dos vxoris tradita, vel promissa vxori perit; & marito saltem post sententiam iudicis acquiritur propter adulterium vxoris verum, & consummatum contra mariti voluntatē, modò maritus coinquinatus non sit eodem delicto, aut gratiam reconciliationis non concesserit vxori adulteræ, aut illam ob adulterium non occiderit, & modò is, qui eam dotauit, stipulatus non sit, vt dos soluto matrimonio ad se redeat, & modò vxor non susceperit filios ex marito, aut ex alio priore matrimonio. *ibid. n. 5.*

37 Vxor non amittit dotem propter adulterium, quando vir adulterium, seu aliud delictum sufficiens ad faciendum diuortiū commisit ante, vel post adulterium vxoris: quia paria delicta, mutua compensatione abolentur. Hinc sequitur virum adulterum licet occultum, non posse dotem suæ vxoris adulteræ publicæ lucrari, aut retinere; quia dos acquiritur viro innocenti, non autem adultero. *tom. 2. pag. 729. n. 12.*

38 Vir, qui vxorem criminaliter accusauit de adulterio, nō potest in foro externo illam ciuiliter accusare, petēs diuortium, dotis amissionem. quia ad vitandam litium multitudinem interdictum est intentare actionem criminalem, & ciuilem principaliter, consurgentem ex eadem causa, dum prius iudicium nondum est finitum. *tom. 2. pag. 730 num. 23.*

39 In causa adulterij ad faciendum diuortium perpetuum, vel temporale, solus iudex Ecclesiasticus est competens: quia agitur de vinculo matrimonij, quod est Sacramentum; & quia accessorium sequitur principale, ad eundem iudicem pertinet causa alimentorum & dotis amittendæ. Ita vt si vxor adultera a viro separata, petat alimenta corā iudice sæculari, & vir opponat illi adulterium, sæcularis nequeat iudex in causa vlterius progredi, donec causa diuortij ab Ecclesiastico iudice decisa fuerit. At si criminaliter agatur de adulterio ad pęnam sanguinis de eo sumendam, cognitio pertinet ad iudicem sæcularem: quia Ecclesiasticis non licet se immiscere in causa sanguinis. *tom. 2. pag. 613. nu. 2.*

De hypotheca vxoris in bonis mariti cū priuilegio prælationis.

40 Hypotheca alia est *tacita*, quę inducitur a lege; alia *expressa*, quam contrahentes in pactū deducunt. Vxor, quæ marito dotem dedit, habet tacitam hypothecā in bonis mariti, virtute cuius hypothecę ipsa, seu ipsius filij, ac descendentes, in recuperatione dotis præferenda est cæteris creditoris realibus, habentibus anteriorem

riorem tacitam,ſeu expreſſam hypothecam modò non ſint priuilegiati,aut vxor non renũciauerit beneficio hypothecæ. Quo fit, vt ſi bona mariti non ſufficiant ad ſatisfaciendum omnibus creditoribus, nihilominus integrè ſatisfaciendum ſit vxori ex bono mariti. Neque tantùm ratione dotis, ſed etiam paraphernalium, vxor habet tacitam hypothecam in bonis mariti; non tamen habet priuilegium prælationis, ratione paraphernalium. *tom.2.pag.731.num.1.& ſeq.*

41 Si maritus,qui duas habuit vxores,conueniatur de duplici dote reſtituenda, priore loco ſoluenda eſt dos prioris, conſequenter,ſi eadem bona ſint pro eadem dote hypothecata,& pro vna ſola dote ſufficiãt, prius erit ex bonis detrahenda dos prioris quàm poſterior. Quia qui prior eſt tempore,potior eſt iure,niſi ius aliud decernat. *tom.2.pag.741.num.6.*

42 Si facta promiſſione dotis, vir confeſſus eſt ſe illam accepiſſe; ſed non conſtat de actuali ſolutione,vxor habet ius prælationis in bonis viri, modò illa confeſſio facta fuerit ſine fraude. *pag.732.num.15.*

43 Quando principaliter agitur de cauſa dotis,iudex competens eſt iudex ſæcularis: quia tàm res, quàm perſona eſt ſæcularis, & laica. *ibid.num.1.*

Dubium.

1 NOn ſolùm in materia iuſtitiæ,verùm etiã aliarum virtutum,poſita ſufficienti diligentia ad explorandam veritatem,valet illud axioma iuriſconſultorum. *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Quia poſſeſſio eſt titulus cõmunis omnibus virtutibus. Vnde ſequitur iudicandum eſſe in fauorem ſubditi,quãdo dubitatur an tale ius extet; tũ quia poſſeſſio ſtat pro ſubdito, qui ſuam poſſidet libertatem:tum quia ſi iudex in tali dubio vellet contra aliquem ferre ſententiam, exponeret ſe periculo cõmittendi iniuſtitiam. Quare dubitans poſt adhibitam debitam diligentiam, non tenetur id facere, quod dubitat, an ſit præceptum. *tom.2.pag.436.num.1.& 2.*

2 Qui æqualiter dubitat,an votum emiſerit,necne, non obſtringitur obligatione voti;melior enim eſt conditio poſſidẽtis, etiamſi magis propendeat in eã partem, ſe votum emiſiſſe, modò hæc propenſio non generet aſſenſum. *ibid.num.3.*

3 Qui adhibitâ sufficienti diligentiâ dubitat vtrum promiserit alteri matrimonium,non tenetur promissionem adimplere: nam possessio stat pro libertate. At si constet promissionem factam fuisse; dubitetur autem an facta fuerit animo se obligandi, promissio est adimplenda; idem dicendum de voto: quia tunc possessio stat pro voto,seu promissione.Idem sentiendum de eo, qui certò scit latam fuisse legem, sed dubitat vtrùm sit liber à lege,ratione alicuius circumstantiæ; nam possessio stat pro lege, quam constat latam fuisse. *ibid.num.4.*

4 Vouens in dubio tenetur tantùm ad id,quod est minus; vt si dubitet vtrùm vouerit religionem in communi,an verò hanc in particulari,tenetur solùm eligere hanc in particulari, ita vt si ad istam non admittatur, solutus sit obligatione voti. Item qui dubitat vtrùm vouerit castitatem, an celibatum, potest eligere celibatum, &c. *tom.2.pag.436.num 5.*

5 Qui dubitat an iurauerit,non tenet̃ adimplere iuramentũ. Secùs dicendum de eo, qui dubitat an adimpleuerit iuramentũ, quod certò scit se fecisse;tũc enim possessio stat pro iuramento. Itẽ Sacerdos,qui dubitat an horas canonicas recitauerit,tenetur eas iterũ recitare;quia possessio stat pro præcepto, &c. *ibid.n.6.*

6 Qui commisit adulterium,& dubitat an proles suscepta,sua sit,an mariti adulteræ,potest credere esse mariti; neque tenetur ad restitutionem. *ibid.num.7.*

7 Qui vltima nocte bacchanaliũ,dubitat an media nox sit elapsa,potest vesci cibis vetitis tẽpore ieiunij:quia possessio stat pro libertate,nõ verò pro lege ieiunij. Verumtamen est,eum, qui cũ hoc dubio comedit, non posse die sequenti Eucharistiã sumere, quia possessio stat pro præcepto Ecclesię præscribentis Eucharistiam non esse sumendam nisi cum ieiunio naturali. *ibid.num.8.*

8 Qui post adhibitam sufficientẽ diligentiam dubitat an expleuerit 21.annum,non tenetur ieiunare ex præcepto Ecclesiæ: nam possidet suam libertatem, & præceptum ieiunij, respectu illius,nondũ est in possessione. At in dubio,an quis attigerit ętatem requisitam ad Ordines suscipiendos, non est admittendus; quia possessio suffragatur præcepto Ecclesiæ requirentis legitimam ætatem. *pag.437.num.11.*

9 Qui dubitat an sit legitimus, potest cũ alijs fratribus hereditatem diuidere,factâ prius debitâ diligentiâ ad veritatẽ explorandã: tum quia possessio illi fauet, & melior est conditio possidentis,

dentis, te esse legitimũ; tum quia in foro externo nõ priuabitur hæreditate; idẽ autem est iudicium fori interni, & externi, quãdo forũ externum non nititur falsa præsumptione. *ibid.num.12.*

Duellum.

1 DVellum est pugna singularis deliberata ab vtraque parte, spontè & ex condicto suscepta, statuto loco, & tempore cum periculo occisionis, mutilationis, aut vulneris. *disp.2. quæst.3.punct.48 pag.203.num.2 tom.3.*

2 Hinc sequitur quotidianos cõflictus, qui subito irç feruore, vel ex rixa nascuntur, nõ esse duella, quia non fiunt ex condicto. Neque duellũ committi ab ijs, qui ortâ in Ecclesia rixâ egrediũtur, ibique gladios stringunt, & pugnant; hæc enim pugna nõ fit ex condicto, statuto loco, & tempore. Item duellum non committi, quando quis offert alteri duellum, illumque eodem tempore aggreditur stricto ferro, ita vt alter cogatur se defendere; quia non est assignatio loci, vel temporis. *ibid.num.5.8.& 9.*

3 Probabile est eũ, qui alterum prouocat, non animo pugnãdi, sed tantũ honoris proprij defendendi causa, in foro conscientiæ non affici excõmunicatione, licet fieri possit, vt aliunde peccet, dùm alterum ad peccatum inuitat. Immò nonnullis probabile videtur in foro conscientiæ illos non incurrere excommunicationem, qui ad condictum locum accedunt absque animo verè pugnandi, sed tantummodò inferendi aliquos actus cum morali securitate, quod nullum inde damnum secuturũ sit, sed potius pax inde concilianda; hæc enim non est pugna cum periculo occisionis; quamquam in foro externo præsumitur duellũ. *ibid.pag.203.num.14.tom.3.*

4 Qui se prouocant ad singulare certamẽ nullo assignato loco, aut tempore, non committunt propriè duellum à Summis Pontif. sub excommunicatione prohibitum. *pag.204.num.15.*

5 Duellum per se loquendo est illicitum: quia per duellũ vita innocentis periculo temerè exponitur; tũ quia non licet quemquã occidere priuata auctoritate, multo min⁹ in duello. In duobus tamen casibus fieri potest licitũ. 1. ad duos cõtrarios exercitus sedandos; tunc enim licet pugnã periculo duorum dirimere per duellum, quia pars periculo exponitur, vt totum seruetur. 2. quando quis vitę periculo cogitur acceptare duellum, seu ad vitam,

tam, seu ad honorem, seu ad res suas defendendas; nec alia ratione potest eas defendere; tunc enim non dicitur propriè duellum, sed iusta defensio. *ibid. num. 18.*

6 Hinc sequitur innocenti damnato ab iniquo iudice, vt vel mortem subeat, vel duello pugnet, vt se probet innocentem, licet acceptare duellum, non animo probandi se innocentem per duellum (hoc enim est vetitum, cùm aliquando innocens succumbat) sed vt vitam tueatur, ad quam tuendam habet ius etiã cum alterius damno, potest enim magis diligere vitam suam, quam proximi. *ibid.*

Duellantium pœna.

7 Sub excõmunicatione alijsque grauissimis pœnis prohibitum est duellum vt colligitur ex Conc. Trid. *sess. 25. c. 19.* & varijs Summorum Pontif. constitutionibus Iulij II. Leonis X. Clement. VII. Iulij III. Pij IV. Greg. XIII. & Clem. VIII. Ciuitates verò, oppida, & loca, in quibus duellum commissum fuit, scientibus, & permittentibus dictorũ locorum dominis, Ecclesiastico interdicto subijciuntur. Item decertãtes, si in ipso conflictu obierint, priuandi sunt Ecclesiastica sepultura. *ibid. num. 20.*

8 Illi priuandi sunt Ecclesiastica sepultura, etiam ante iudicis sententiam, quos constat in duello mortuos esse; etiamsi ob vulnus acceptum postridie mortui fuerint, & contritionis signa dederint; quia priuatio Ecclesiasticæ sepulturę inducta est in detestationem criminis, vt cæteri à duello deterreantur; quamobrem dici potest priuationem sepulturæ non infligi per modum censuræ, sed per modum iustitiæ vindicatiuæ. In dubio autem an quis in duello mortuus fuerit, iudicium est penes Episcopũ, vel eius Vicarium. *ibid. pag. 305. num. 22. tom. 3.*

9 Clericus duello pugnans præter excommunicationem, incurrit suspensionem, irregularitatem, priuationẽ beneficiorum, dignitatum, & officiorum Ecclesiasticorum, & inhabilitatem ad illa, seu alia in posterum obtinenda; non tamen est ipso facto suspensus, sed suspendendus. *ibid. pag. 304. num. 21. tom. 3.*

10 Qui locũ duello concedunt, vel non impediunt, si sunt domini, qui valeant impedire, ne duellũ in sua ditione cõmittatur, necnõ qui mãdato, consilio, auxilio, fauore, chartellis, intimatione, aut alio quouis modo cooperantur ad duellũ, item qui duel-

lartes ex industria, spectant easdem pœnas incurrunt quas ipsi, qui duello confligunt. *ibid. pag. 305. num. 23. & seq. tom. 3.*

11 Acceptās duellum, statim atque acceptauit ipso facto excommunicationem incurrit. Idem sentiendum de comitātibus; nisi fortè comitentur, vt impediant. Si quis verò illac transiens, aut alia de causa ibi existens aspiciat duellum, non subijcitur his pœnis; nam Bulla loquitur de spectantibus ex proposito, & de industria. *ibid pag. 306. num. 29. & 30. tom. 3.*

12 Qui arma pugnaturo in duello accommodat, aut vendit, sciens, vel probabiliter credens ipsum illis vsurum ad duellū, in has pęnas incurrit, cooperatur enim duello; nisi iustā habeat accommodandi causam, vt si frater fratri volenti duellū inchoatū intermittere, tradat gladium quo se tueatur altero nolente intermittere; quia tunc ex parte volentis duellum intermittere, iam non vocatur duellum, sed iusta defensio. *ibid. num. 31.*

13 Qui scripta, & schedas prouocantes ad duellū facit, in excommunicationem incidit. Qui verò tantùm narrat aliquod factum, ex quo videt sequuturum duellum, nisi hoc faciat, vt incitet ad duellum, non videtur excommunicationis reus; grauiter tamen peccat, quia est causa actionis iniustæ. *pag. 307. num. 32.*

14 Qui faciunt actionē aliquam, qua cooperantur ad duellū, cōsilio, auxilio, fauore, &c. si postea impediāt, ne sequatur duellum, vel prouocatio; hāc censurā non incurrunt; nisi verò conētur impedire, etiamsi postea prouocatio, aut duellum sequutum non fuerit, nō excusantur ab excommunicatione; quia per ipsos non stetit quominus sequeretur. *ibid. num. 33.* Hinc patet eum, qui schedam prouocatoriam scripsit, sed nondum affixit, nec intimauit, non affici excommunicatione, quia per ipsum stat, ne denunciatio sequatur. *ibid. pag. 307. num. 34. tom. 3.*

15 Ab hac excōmunicatione absoluere potest Episcopus, quādo delictum est occultum vel nondū deductū ad forum contentiosum, vel quando pœnitens iustè detinetur impedimēto, quominus Papā adire possit. Possunt etiam religiosi absoluere iuxta sua priuilegia, nisi fuerint reuocata, vti sūt reipsa respectu existentium in Italia extra vrbem Romam, in decreto Sacrę Cōgregationis quo ad prouocātes, aut pugnātes in duello iuxta decretū, & formā Tridentini & Gregorij XIII. vnde sequitur eum absolui posse à religiosis, qui post prouocationē sese cōtulit ad locum designatum, ibique frustra expectato aduersario, tandē discessit.

scessit; quia iuxta decretum Gregorij XIII. requiri videtur effe-ctus pugnæ ad incurrendam excommunicationem soli Papæ reseruatam. *ibid. pag. 308. nu. 38. & nu. 41. to. 3.*

ECCLESIA.

Ecclesiastica Libertas.

1 ECCLESIASTICA libertas est immunitas, & exemptio ab oneribus, vel a subiectione, vel coactione temporalis, seu laicę potestatis: Seu, est libera facultas faciendi quidquid fieri licet. Vnde sequitur Ecclesiasticam libertatem lædi, quoties laici aliquid clericis præcipiunt, vel prohibent, quod iure diuino, vel canonico illis nec præcipitur nec prohibetur. Hæc autem libertas est triplex. 1. *Localis*, quæ competit Ecclesijs, ita vt qui ad ipsas confugiunt, inde extrahi, & a laicis comprehendi non possint. 2. *Realis*, qua gaudent bona Ecclesiastica, itavt a censu, tributo, seu collectis potestatum sæcularium libera sint, & immunia. 3. *Personalis*, quæ personis ipsis Ecclesiasticis concessa est, ne oneribus afficiantur; cùm enim personæ Ecclesiasticæ cultui diuino sint mancipatæ, par est, eas esse ab oneribus, & iudicijs laicorum Principum immunes. *disp. 1. quæst. 16. punct. 1. pag. 98. tom. 3.*

2 Clerici, alijque Ecclesiastici iure ciuili, canonico, & diuino exempti sunt a laica potestate, non solùm quoad causas spirituales, verùm etiam quoad temporales, & quoad personas: Dicitur enim Psalm. 104. *Nolite tangere Christos meos.* Hanc exemptionem Constantinus Magnus Imper. agnouit: cum enim multi famosi libelli contra clericos ad eum delati essent, respondisse fertur ad se iudicium de huiusmodi causis non pertinere; *vos enim*, inquit, *a nemine iudicari potestis, sed ad solius Dei iudicium reseruamini.* Neque obstat quod Paulus *Actor. 25.* ad Cæsarem appellauit; non enim appellauit tanquam ad superiorem suum; sed tanquam ad superiorem illius iudicis inferioris, sub quo eius causa tunc agebatur, vt se ab iniusta vexatione redimeret, quam non poterat alia ratione a se amoliri. *ibid. punct. 2. pag. 99. tom. 3.*

3 Personæ Ecclesiasticę sunt illæ, quę sub laicorum genere nō cōprehenduntur, & priuilegio fori gaudent; in quibus censentur

etiam minoribus ordinibus initiati modò seruent ea,quæ in Côc. Trident. *seff.23.cap.6.* præscribuntur: Extenditur etiam hoc priuilegium ad clericos coniugatos, modò non sint bigami,& habitum ac tonsuram gerant, & alicuius Ecclesiæ ministerio sint ab Episcopo deputati. Clerici etiam dicuntur,qui primam tonsuram susceperunt. Item religiosi cuiuscumque ordinis etiam nouitij dicuntur personæ Ecclesiasticæ. *ibid. punct. 3. pag. 102. to. 3.*

4 Nouitius postquam religionẽ deseruit, etiamsi non habebat beneficium,nec sacros ordines,a laica potestate iudicari,aut puniri non potest ob delictum tempore nouitiatus perpetratum: quia hic tẽpore delicti erat nouitius; atque ad eo immunis a laica potestate; ergo illud delictum non pertinet ad forum sæculare: quemadmodum qui tempore clericatus delictum commisit, non potest abdicato clericatu,ob illud delictum a iudice laico puniri. *ibid. pag. 103. nu. 14.* At qui patrato delicto religionis habitũ assũpsit,non gaudet priuilegio fori,si ad religionem fuit admissus nõ adhibita inquisitione, an aliquod delictum cõmiserit,an ære alieno teneatur,&c. sic enim decreuit Sixtus V. *ibid. nu. 15.*

5 Equites, qui sunt verè religiosi, vt sunt Equites S. Ioannis, qui in communi viuunt,& tria solemnia vota emittunt, gaudent priuilegio canonis,& fori. Reliqui verò,qui vota non emittunt, minimè. *ibid. nu. 16.*

6 Tertiarij S. Francisci,vel S. Dominici,qui domi viuunt, extra Congregationem hoc priuilegio non gaudent,etiãsi S. Francisci,vel S. Dominici regulam seruent,quia nõ sunt religiosi. Qui verò assumpto habitu monachali se se mãciparunt obsequijs alicuius approbatę religionis sub obedientia superioris,gaudẽt hoc priuilegio,quamdiu ita viuunt; nam pro illo tempore censentur personę Ecclesiasticę. Vnde sequitur illos,qui assũpto habitu religioso adhibentur ad obsequia monialium,& religiosorũ, & pro ipsis eleemosynam petũnt, gaudere hoc priuilegio. *ibid. nũ. 17.* Extenditur hoc priuilegium ad Eremitas viuentes in cõmunitate,& ad eos,qui sub aliquo Prælato in communi viuunt ex tacita vel expressa Summi Pontif. facultate quamuis professionem nõ emittant; nam isti censentur religiosi. *ibid. nu. 18. pag. 104. to. 3.*

7 Omnes,cuiuscumque conditionis homines,qui auctoritate laica iniustè trahũt, vel trahi faciũt directè vel indirectè psonas Ecclesiasticas ad se,suumque Tribunal, Audientiam, Concilium, Parlamentum, violant libertatem Ecclesiasticam; consequenter

Bullæ Cœnæ excommunicationem 15. incurrunt. Quod verum est etiam in iudicibus Ecclesiasticis, qui auctoritate laica personas Ecclesiasticas trahunt ad suum sæculare tribunal; quia clerici iure diuino, & naturali exempti sunt a laica potestate. At quando collegium, quod constat ex Ecclesiasticis, & laicis æquali numero, iudicat clericos, laici, qui tunc cum Ecclesiasticis iudicant, pęnam excommunicationis non incurrunt; præsumitur enim collegium Ecclesiasticum; quippe dignius trahit ad se minus dignum. *ibid. punct. 5. pag. 106. tomo 3.*

8 Iudices laici in hanc censurā incurrunt trahentes clericos ad suum tribunal etiā ob delictū commissum ante assumptionem status clericalis, aut religiosi; quia iura simpliciter eximunt personas Ecclesiasticas, neque restrictionem addunt ad crimina post, vel ante clericatum cōmissa; tum quia qui patrato delicto confugit ad Ecclesiam materialem, gaudet priuilegio immunitatis, neque potest a Curia sęculari capi; ergo eodē priuilegio immmunitatis gaudet, qui commisso delicto statū clericalem assumit. *ibid. pag. 91. n. 18.* Dummodo tamen illum statum non assumpserit statim patrato delicto, animo vitandi forum sæculare; in hoc enim casu subijceretur potestati laicę, quoad pęnam solum pecuniariā, non autem quoad pęnam corporalem: nam per susceptionē status Ecclesiastici effectus est de sorte, & hæreditate Christi. *ibid. nu. 9. & 10.* Sin absque fraude assumpsit statum Ecclesiasticum, non subijcitur potestati laicæ, ne quoad pœnam pecuniariā quidem: quanquam in foro externo præsumitur statum clericalem in fraudem fori suscipere, si statim post admissum delictum, vel accusationem, illum suscipiat. *ibid. nu. 10. pag. 107. to. 3.*

9 Iudices laici contrahunt censuram huius canonis trahentes Ecclesiasticos ad suum tribunal, etiamsi trahant intentione absoluendi: Quia absolutio supponit iurisdictionem absoluentis in eum, qui absoluitur, quę hic nulla est. *ibid. nu. 13.* Si tamen clericus volens se purgare, se sponte sistit iudici sęculari, iudex nō incurrit excommunicationem, si illum iudicet; quia illum non traxit: tamē huiusmodi iudicium erit irritum, & inualidum. *ibid. punct. 4. pag. 104 nu. 4. to. 3.*

10 Reges aut Principes non possunt sine periculo excommunicationis corā se, vel suo tribunali auctoritatiue conuocare Episcopos; aut alios Prælatos: etiāsi id faciant prætextu libertatis Ecclesiasticæ tuendæ: quia nuspiā legitur hæc facultas Principibus

concessa. *ibid. punct. 5. pagina 107. numero 14. tom. 3.*

11 Iudex laicus vinculo excommunicationis obstringitur, si clericum, qui falsum coram se deposuit, trahat ad suum tribunal, vt illum pœna corporali, vel pecuniaria puniat: Quia licet laicus falsum deponens coram iudice Ecclesiastico, possit ab illo puniri, vt detur locus præuentioni; nihilominus iudex laicus non potest clericum coram se falsum deponentem punire defectu iurisdictionis. *ibid. nu. 15.*

12 Clericus, qui officiũ tutoris, vel curatoris, vel administratoris bonorum exercuit, & in eo deliquit, non potest in iudicium a laico vocari ad reddendam rationem; quia ob delictum non amisit priuilegium fori. *ibid. nu. 17.* Item Clericus, qui tanquam hæres in bona laici successit, non potest a iudice laico ratione illorum bonorum ad sæculare forum trahi. Quia in Bulla excommunicantur trahentes quouis quæsito colore: Quod verum est etiamsi lis inchoata fuisset contra laicum coram iudice laico, & lite pendente mortuus sit laicus, in cuius bona clericus successit: nam inutilis esset sententia contra clericum a iudice laico prolata, quippe quæ non posset executioni mandari per iudicem laicũ, neque Ecclesiasticus iudex cogi posset ad curandum, vt executioni mandetur. *pag. 108. nu. 17. & 18.*

13 Clericus, qui in iudicio sæculari depositum recepit, non potest pro restitutione depositi coram laico iudice conueniri, vel cogi ad restituendum; quia exemptus est a laica potestate. Idem dicendum de clerico, qui coram iudice laico fideiussit pro laico, aut clerico. *ibid. nu. 19.*

14 Clericus, qui cum laicis delictum commisit, iudicandus est ab Ecclesiastico iudice, nō autem a laico. Immò non pauci DD. asserunt socios criminis ad Ecclesiasticum iudicem esse remittẽdos, tùm ne de eadem re diuersæ, & pugnantes sententiæ ferantur; tùm quia dignius trahit ad se minus dignum. Sed contraria sententia est probabilior. *ibid. nu. 20.*

15 Laicus, qui iniuriam intulit Clerico, ab vtroque iudice & Ecclesiastico, & laico iudicari, ac puniri potest, non obstante absolutione, vel condemnatione facta in altero foro; Quia vtrique foro illata est iniuria, nam peccatum est contra ius canonicum, & ciuile. Cauendum tamen ne grauior imponatur pœna, quàm pro delicto. *ibid. pag. 108. nu. 22. tom. 3.*

16 Clericus a laica potestate capi, & in carcerem detrudi, vel

ad

ad laicum iudicem adduci non potest, nisi capiatur in flagranti crimine graui, & periculum sit ne aufugiat; vel nisi incedat ad patrandum delictum, tunc enim capi potest, & detineri, vt Ecclesiastico iudici tradatur, vel vt delictum impediatur, modò statim iudici Ecclesiastico consignetur. *pag.109.nu.23.*

17 Qui auctoritate laica ad se trahit clericum illegitimũ, aut alio canonico impedimento detentum, modò sit minoribus saltē ordinibus initiatus, & ea seruet quæ Concil. Trid. præscribit, incurrit in excommunicationem: quia huiusmodi impedimentum non tollit characterem, cõsequenter neque priuilegium ratione ordinis concessum. Secùs autem si hic clericus habeat tantũ primam tonsuram; hæc enim characterem non imprimit. *ibid. n.28.*

18 In his casibus potest iudex laicus absque excommunicationis pœna personas Ecclesiasticas ad suum tribunal trahere. 1. Si clericus fuerit degradatus, seu depositus realiter. 2. Si clericus sit bigamus. 3. Si suscepit clericalē habitum in fraudē fori sęcularis. 18 In causa feudi, nam vasallus, quãuis clericus, in ijs, quę pertinent ad feudum subijcitur domino feudi quamuis sæculari. 5. In causa reconuentionis, nam si clericus in ciuilibus conueniat laicum coram laico iudice, poterit laicus reconuenire clericum in materia ciuili coram eodem iudice; non tamen in causa criminali. 6. Si clericus sit incorrigibilis; tamen in casu incorrigibilitatis non amittit priuilegium fori ante sententiam iudicis Ecclesiastici; per quem tradendus est brachio sæculari. 7. Si clericus per annum histrionicam exercuerit, aut si tertiò monitus non resipuerit. 8. In causa assassinij; tamen clericus assassinij reus non subijcitur potestati sæculari, nisi post sententiam criminis declaratoriã, a iudice Ecclesiastico ferendam. 9. Si Clericus prima tonsura, aut minoribus ordinibus initiatus non habeat beneficium Ecclesiasticum, aut clericalem habitum, & tonsuram gerens; alicui Ecclesiæ de mandato Episcopi non inseruiat, vel nisi in seminario, aut vniuersitate de Episcopi licentia versetur. *ibid. punct. 6. pag.110. nu. 3. & seq. tom. 3.*

19 Clericus qui habitum vel tonsuram aliquoties dimittit, nõ amittit priuilegium fori, nisi consuetudinē habeat non vtendi, ita vt vulgò laicus existimetur; quod intelligendũ est de clerico primæ tonsuræ, vel minorum ordinum: nam si sermo sit de clerico sacris ordinibus initiato, vel habente beneficium Ecclesiasticum. probabile est illum non amittere priuilegium fori etiamsi habitũ,

& tonsuram dimiserit, nisi fortè sit incorrigibilis, aut enormitatibus se immiscuerit, aut nisi præcesserit trina admonitio, aut saltem vna publicè facta in synodo cum expressa comminatione amissionis priuilegij, nisi habitum clericalem resumat. *ibid pag. 112. nu. 26. & 27. tom. 3.* Tñ clericus, qui iusta de causa non incedit in habitu, & tonsura, non amittit priuilegium fori. *ibid. n. 28.*

20 In dubio an habitus, in quo inuentus est clericus, sit clericalis, hæc habitus cognitio ad Ecclesiasticum iudicem pertinet: quia ad eundem pertinet cognoscere, an habitus sit clericalis, ad quem pertinet præscribere habitum à clericis deferendũ, *ibid. pag. 113. num. 31. tom. 3.*

21 Clericus, qui dimisso habitu vel tonsura, vel seruitio Ecclesiæ, amittit priuilegium fori, non propterea amittit etiam priuilegium canonis; quare qui huiusmodi clericum percutit, incurrit excommunicationem, nisi clericus sit coniugatus, aut nisi ita habitum dimiserit, vt vulgò laicus habeatur; cum enim ad statum laicalem transierit, æquum non est, vt clericorum priuilegijs fruatur. *ibid. num. 35. & 36. tom. 3.*

Decreta contra Ecclesiasticam Libertatem.

22 Qui statuta, vel decreta ex quauis causa faciunt, ordinãt, vel publicant, aut ijs vtuntur, quibus libertas Ecclesiastica læditur, vel iuribus Ecclesiæ derogatur, censuram Bullæ Cœnæ incurrunt. *ibid sect. 2. punct. 3. pag. 122. num. 3. & 4 tom. 3.*

23 Statuta seu decreta contra libertatem Ecclesiasticam dñr ea, quæ iuri, exemptioni, seu priuilegijs Ecclesiasticorum, vel Ecclesiarũ præiudicant, vt iuri decimarũ, exemptioni à foro, vel legibus laicorum, liberæ rerum Ecclesiasticarum gubernationi, immunitati locorum sacrorum, &c. *ibid. punct. 2. pag. 116 n. 1. to. 3.*

24 Statuta, seu leges, per quas Ecclesiastici timidiores fiunt, & non sinuntur frui rebus, quibus reliqui ciues fruuntur, & Ecclesiastico statui non repugnant, suntq. omnibus cões; hæc, inquam, statuta Ecclesiasticæ libertati aduersantur. *ibid. n. 4.* Hinc patet laicos magistratus statuentes, ne clerici quid emant, aut vendant, ne panẽ coquant, nè in ciuitate morentur. Itẽ statuentes, ne laici vendant clericis, ne molant illis, vel coquant panem, aut ne alia obsequia clericis præstent, incurrere in excõicationẽ huius Bullæ; hæc. n. aduersantur Ecclesiasticæ immunitati. *ibid. pag. 117. num. 4.* Idem dicendum de statuto, quo laici prohibentur

tur cum clericis contractus inire; est enim irritum & Eccles. libertati repugnans; quippe fiunt clerici deterioris conditionis quàm laici. *ibid. num. 5.*

25 Statutum arctans expensas in exequijs faciendas est contra libertatem Ecclesiasticam, quoties respicit eas expensas, quę ad Dei cultum immediatè, & ad salutem animæ defuncti spectant, hæc enim sunt annexa spiritualibus, in quibus laici nullam habent iurisdictionem. Si verò statutum ea tantùm restringat, quæ pertinent ad pompam funeris, non videtur repugnare Ecclesiasticæ libertati. *ibid. num. 8.*

26 Statutum, quo cauetur ne quis beneficij possessionem capiat, sine licentia Principis, aut magistratus, est contra Eccles. libertatem. *num. 9.* Item quò prohibentur Ecclesiæ sine licentia Principum sæcularium ædificari; illud enim priuilegium fuit à Constantino Imper. Ecclesiæ concessum. *num. 10.*

27 Statutum, quo decernitur, vt non solùm laici, sed etiam Clerici teneantur aliquam formam, seu pretium, vel aliud onus seruare in contractibus venditionis, emptionis, locationis, depositi, commodati, aut in donationibus, testamentis, legatis, & alijs huiusmodi, est contra libertatem Eccles. quatenus clericos obligare intendit. Quamuis enim clerici ex vi directiua teneantur seruare leges Principum sæcularium, quando ius, & æquum id postulat; nihilominus Principes iurisdictionem in Ecclesiasticos exercere non possunt, nec eos exprimere in suis legibus onerosis, aliquid ipsis præcipiendo, aut prohibendo, neque pœnam ab ipsis, dùm suas leges non seruant, repetere. *ibid. n. 11.*

28 Contractus a clericis celebrati sine solemnitate a iure ciuili prescripta sunt irriti, non quatenus irritantur a potestate laica; sed quatenus ius canonicum huiusmodi leges acceptat, quoad vim directiuam; modò ius canonicum alia via non sustineat actum, vel in fauorem clerici, vel in fauorem actus. Quãobrem testamentum clerici factum sine solemnitate iuris ciuilis est validum, quia ius canonicum minori solemnitate contentum est. *ibid. pag. 118. num. 14. tom. 3.*

29 Statutũ, quo cauetur ne bona immobilia ad Ecclesiasticos, vel ad pia loca transferantur, vendantur, aut donentur. étsi feudalia sint, aut ex ipsis tributũ fisco soluatur, libertati Ecclesiasticæ repugnat; nam edentes huiusmodi statuta subijciũtur excõicationi tanquam violatores Ecclesiasticæ libertatis. *nu. 7.* Idem

dſcēdū de ſtatuto, quo decernitur, vt de re ad pias cauſas relicta ſoluatur aliquid fiſco, vel ẽt alteri Eccleſiæ; quia laici circa hmõi ſpiritualia, aut ſpiritualibus annexa poteſtatẽ non habent. *n. 19.*

30 Statutum excludens eum, qui vult ingredi, vel eſt ingreſſus religionem, aut alios Eccleſiaſticos à ſucceſſione parentum, agnatorum, vel aliorum, eſt contra libertatem Eccleſ. quia impedit, ne bona locis pijs, vel Eccleſijs acquirantur. *ibid. num. 21.*

31 Princeps, qui nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcit, non eſt reus violatæ libertatis Eccleſiaſticæ, dùm ad euitanda periuria, quæ paſſim in contractibus committuntur edicto cauet, ne iuramentum in celebratione contractuum adhibeatur, ſed eius loco addatur hæc formula, *ſub ſincera, & immaculata fide.* Quia ad Principem ſpectat formam in contractibus ſeruandam præſcribere, & immutare; iuramentum aũt pertinet ad formam contractus; & ſicut Princeps præcipere poteſt, vt iurm contractui addatur, ita poteſt prohibere, ne addatur. Porrò licet iuramentum ſit actus religionis, & vt ſic ſub laicam poteſtatem non cadat; nihilominus vt eſt actus humanus, & quid acceſſoriũ contractui, præcipi à Principe, & prohiberi poſſe videtur, non, vt eſt aliquid ſacrum, ſed vt eſt aliquid ciuile. *ibid. pag. 119. n. 26. tom. 3.*

32 Statutum, quo ſuperior laicus præſcribit, vt illius beneficio non fruantur, qui ſubditi non ſunt, officit libertati Eccleſiaſticæ, ſi ex circumſtantijs appareat ſuperiorem velle ab hoc priuilegio clericos excludi. Secùs autem ſi in ſtatuto nulla fiat mentio clericorum, neque directè, neque indirectè. *ibid. num. 29.* Ex ijs, quæ hactenus dicta ſunt de ſtatutis colligere eſt quandónam laici ſtatuentes, cenſuram huius canonis incurrant. *ibid.*

33 In dubio an aliquod ſtatutũ libertati Eccleſiaſticæ aduerſetur, Epiſcopus cogere põt cõditorem ad declarandum expreſſè tali ſtatuto clericos, & Eccleſias non comprehendi. Si verò perſpicuè conſtet illud ſtatutũ lædere libertatẽ Eccleſiaſticam, præcipere debet conditori, & ijs, ad quos pertinet, vt illud omninò tollant; ſin nolint, debet ipſe auctoritate ſua tollere, & declarare, huiuſmodi ſtatutum irritum eſſe. *ibid. pag. 121. n. 41. to. 3.*

34 Scriptores ſtatutorum contra libertatem, & iura Eccleſiæ, cenſuram huius canonis non videntur incurrere, niſi fortè ſint Cancellarij, vel ſimiles, quos Princeps, vel Reſp. cõſtituit ad facienda ſtatuta pro bono communi. Quia iſta excommunicatio videtur lata contra eos, qui ſtatuta, vel decreta auctoritatiuè

ſa-

faciunt, vel ordinant; qui autem scribit, non auctoritatiuè facit; nisi sit Cancellarius. *ibid. punct. 3. pag. 123. num 7.* Item præcones, alijque ministri inferiores qui de mandato superioris huiusmodi statuta contra libertatem Ecclesiasticam promulgant, huius canonis censuræ non subijciuntur: quia non promulgant auctoritatiuè. *ibid. pag. 115. num. 8. tom. 3.*

35 Hæc excommunicatio cõtra libertatis Ecclesiasticæ violatores alibi passim in iure canonico lata inuenitur. 1. in cap. *eos*; excommunicantur domini temporales qui præcipiunt suis subditis, ne clericis vendant, aut ab eis emant, ne coquant, &c. 2. in cap. *grauem*, excommunicantur consiliarij, & officiales, qui non delent statuta contra libertatem Eccles. 3. in cap. *nouerit*, excommunicantur statutarij, scriptores statutorum, ij, qui faciunt seruari statuta contra Eccles. libertatem, vel consuetudines introductas contra eandem libert. *ibid. tom. 3.*

Ecclesiastica iurisdictio.

36 Qui directè vel indirectè impediunt iudices Ecclesiasticos ordinarios, seu Episcopos, seu alios Prælatos, quominus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumque vtantur iuxta canones, constitutiones Ecclesiasticas, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini, excõmunicationi 16. Bullæ Cœnæ subijciuntur. *disp. 3. quæst. 17. punct. 1. pag. 125. tom. 3.*

37 Hæc censura lata est in eos qui iniustè impediunt iurisdictionem Ecclesiasticam: Nam qui iustè impedit, non peccat, atque adeò excommunicationem non incurrit, quæ supponit peccatum mortale. Quare qui Prælatum impedit, ne iurisdictione vtantur in eum, qui non est illi subditus; vel qui prohibet ne iudex Ecclesiasticus progrediatur in caussa, in qua reus ad illum legitimè appellauit; vel qui impedit Prælatum excommunicatũ vitandum, ne iurisdictionem exerceat: hi; inquam, excommunicationem non incurrunt, quia iustè impediunt: Summus autem Pontif. excommunicat eos, qui impediunt iniustè, idest, qui impediunt, ne Prælati iurisdictione vtantur iuxta pręscriptum canonum, constitutionum Eccles. & Conciliorum. *pag. 126. num 4.*

38 Qui precibus, litteris hortatorijs, pręmio, amore, &c. absque vlla vi, aut metu, efficit, ne iudex Ecclesiasticus sua iurisdictione vtatur, non subiacet huic excommunicationi; cum enim nullam vim adhibeat, non dicitur propriè impedire. *ibid. n. 3.*

39 In dubio an Prælatus sua iurisdictione legitimè, & iuxta constitutiones Ecclesiasticas vtatur, censendus est licitè vti; quia in facto superioris non præsumitur delictum; quare illum impediens censetur excommunicatus. *ibid pag. 126 num. 6. tom. 3.*

40 Ad incurrendam huius canonis censuram requiritur, vt publica auctoritate prohibeatur iudex Ecclesiasticus ab exercitio suæ iurisdictionis; nam qui priuata auctoritate impedit, non videtur incurrere censuram: Vnde sequitur eum, qui noctu lacerat edictum Episcopi in loco publico affixum, non affici excōmunicatione huius canonis; peccat tamen grauiter, & graues meretur pœnas. *ibid. num. 7. & 8.*

41 Non incurritur excommunicatio huius canonis impediendo vsum iurisdictionis delegatæ, sed ordinariæ. Dicitur autem delegata iurisdictio, quæ conceditur personæ, nec ei debetur ratione officij, seu dignitatis; ordinaria verò, quæ alicui competit ex officio. At Summus Pontif. loquitur de impedientibus Prælatos ordinarios ne iurisdictione sua Ecclesiastica vtantur, ergo loquitur de iurisdictione ordinaria. *pag. 12. n. 10.* Hinc fit, vt impediens Episcopum in ijs quæ ad visitationem, ac morum correctionem subditorum suorum spectant, incurrat excommunicationem; etiamsi fortè iurisdictionem exerceat tanquam Delegatus Sedis Apost. iuxta Conc. Trid. Episcopus enim non ob id desinit esse ordinarius, nec dicitur iurisdictionem propriè delegatam exercere, cum hæc iurisdictio dignitati Episcopali concedatur, sitque perpetua. *ibid. num. 12. tom. 3.*

42 Impediens Episcopum etiam nondum consecratum, ne sua iurisdictione vtatur, censuram huius canonis incurrit; quia est iudex ordinarius: nam post confirmationem, habet iurisdictionem. Sin nondum Episcopatus possessionem adierit, non potest licitè, & validè iurisdictionem exercere, antequam litteras Apostolicas obtineat. *ibid. num. 13.*

43 Qui iudicem Ecclesiasticum ordinarium in causa mixti fori præuenit cognoscendo causam, seu illam suscipiendo antequam ad iudicē Ecclesiasticum deducta sit, non incurrit excommunicationem; quia non impedit iniustè cum locus sit præuentioni in causis, quæ pertinent ad vtrumque forum, & eius sit sententiam ferre, qui prior ad se causam auocauit. *ibid. num. 14.*

44 Qui incarcerant, aut vexant procuratores, familiares, cōsanguineos, vel affines Prælatorum, seu iudicū Ecclesiasticorum ordi-

ordinariorū, vt impediant vsum Ecclesiasticę iurisdictionis, hanc censuram incurrunt; quia indirectè impediunt, sic enim Prælati à suo munere obeundo deterrentur. *ibid. num. 15.*

45 Qui impedit Episcopum, aut Parochum, ne alicui beneficium absolutionis sacramentalis impendat, huic censuræ non est obnoxius: absolutio enim sacramentalis est actus fori interni, nō autem externi; at in Bulla sermo est de iurisdictione fori externi. *pag. 128. n. 16.* Idem dicendum de impediente Episcopum ne potestatem ordinis exerceat *num. 17.*

46 Qui impedit iudicem Ecclesiasticum ordinarium, ne iurisdictione sua vtatur in causis ad ipsum pertinentibus, ex consuetudine per sacros canones, vel constitutiones Ecclesiasticas approbata, incurrit excommunicationem. Secùs in causis ad iudicem Eccles. spectantibus ex consuetudine per canones non approbata. *ibid. num. 18.*

47 Non est vetitum sub excommunicatione impedire Prælatum, ne sua iurisdictione vtatur iuxta statuta Conciliorum Prouincialium: Quia nomine Constitutionum Ecclesiasticarum intelliguntur decreta Summorum Pontiff. vel Conciliorum generalium. *ibid. num. 19.*

38 Ad hanc excommunicationem incurrendam non est satis impedire iudices Eccles. ne sua iurisdictione vtātur, nisi effectus impedimenti sequatur; si enim non obstante impedimento a suæ iurisdictionis vsu non cessat, impediens non incurrit censuram: quia pœna ob delictum imposita non incurritur, nisi delictum sit consummatum. *ibid. num. 20.*

46 Qui iudicium fori Ecclesiastici eludunt, recurrendo ad Cācellarias, & alias Curias sæculares animo impediendi sententias, & decreta iudicum Ecclesiasticorum ordinariorum, vel delegatorum in Bulla censuram incurrunt. *pag. 128. num. 22.* Quod verū est, etiamsi sententia contra recurrentem lata esset violenta, & iniqua; quia in hac causa non est confugiendum ad laicos, sed ad alios superiores Ecclesiasticos. *pag. 129. num. 27.*

50 Ad hanc censuram incurrendam sufficit, vt a iudicibus Ecclesiast. ad sæculares recurratur animo petendi ab eis auxilium, seu mandata, vel inhibitiones contra Ecclesiasticos iudices, etiāsi posteà reipsa non obtineantur, vel obtenta executioni non mandentur; quia in hoc canone recursus ad iudices sæculares per se prohibitus est. *ibid. nu. 28.*

51 Qui

51 Qui curat deleri, & tolli decreta in Curia sæculari edita in confirmationem decretorum Ecclesiasticorum non incidit in excommunicationem; quia nõ curat tolli decreta Ecclesiastica; sed tantum vult impedire ne in Curia sæculari hæc decreta cõfirmentur. *ibid. num. 30.*

52 Qui procurat, vt à Curijs sęcularibus decernantur mandata, seu prohibitiones contra iudices Ecclesiasticos ordinarios, vel vt hæ prohibitiones executioni mandentur, vel qui huiusmodi prohibitiones facit, vel exequitur, in pęnam huius canonis incurrit; quare satellites, alijque iustitiæ ministri, qui iudicum sęcularium mandata exequuntur contra Ecclesiast. iudices, huic censuræ subijciuntur. nisi grauis metus, aut ignorantia probabilis excuset. *ibid. num. 31. & seq.*

53 Qui auxilio, consilio, patrocinio, vel fauore iuuat recurrentem a iudicibus Ecclesiasticis ad sæculares, in eandem censuram incurrit, si recurrens obtineat mandatum, vel inhibitionẽ contra iudices Ecclesiast. quia si non sequatur actio principaliter prohibita, actio accessoria non sufficiat ad censuram incurrendam *ibid. pag. 129 num. 37. & seq. tom. 3.*

54 Excõicatio contra perturbantes iurisdictionem Ecclesiasticam, alibi etiam expressa inuenitur. Nam in cap. *Quoniam* excõicantur, qui in causis ad forum Ecclesiasticorum pertinentibus impediunt, ne quis litteras Apostolicas impetret, aut ne litiget coram iudice Ecclesiastico. Excõicantur etiam dantes consilium, auxilium, vel fauorem; & ista excõicatio perseuerat, donec delinquens satisfecerit iudici Eccles. & parti, quam impediuit; non est tñ Pontifici reseruata. Item in quadam Constitutione Greg. XIII. extat excommunicatio Summo Pontifici reseruata contra Religiosos, vel Religiosas Ordinis S. Francisci de Obseruantia, qui ad Curias sæculares recurrunt contemnentes ordinationes Commissariorum Ministri Generalis. Item in cap. *Quicunque.* fertur excõicatio contra eos, qui dant licentiam vexandi iudices, qui cẽsuram excõicationis, suspensionis, vel interdicti tulerunt. Hæc autem excõicatio est Summo Pontif. reseruata si delinquens in ea manserit per duos menses. *ibid. to. 3.*

Ecclesiasticorum bonorum alienatio.

55 Ecclesiasticorũ bonorũ alienatio prohibita est iure naturali diuino, addito iuro quoad Summum Pontif. & Cardinales

respe-

respectu bonorum Sedis Apostolicę: quoad Episcopos autem & Prælatos, respectu bonorum suæ Ecclesiæ. Est etiam vetita iure Cæsareo in l. *iubemus*, & iure Canonico passim, maximè in Cōcil. Trident. sess. 25. cap. 11. *tom. 1. pag. 844. num. 1.*

56 Fieri tamen potest huiusmodi bonorum alienatio ex iusta causa, debita solēnitate adhibita, vel ad breue tēpus, titulo locationis, aut in emphyteusim, in casibus à iure permissis. Fieri etiā pōt alienatio rerū, quę seruādo seruari nō possunt. *ib. n. 1. & seq.*

57 Nomine alienationis hic intelligitur actus, quo dominiū rei directum, vel vtile, aut vsusfructus, aut ius in alterum transfertur, vel abdicatur. *ibid. pag. 745. n. 1.*

58 Ecclesiastica bona immobilia, & mobilia pretiosa, quę seruando seruari possunt, alienari nequeūt: Mobilia verò, & pretiosa, quæ seruando seruari non possunt, Episcopus, vel administrator vendere potest sine alia solemnitate: quapropter vinum, frumentum, oleum, oues, capræ, &c. etiam sine solemnitate, validè alienari possunt. Idem dicēdum de oblationibus, quæ sacræ Imagini fiunt, modò Episcopi consensus accedat. *ibid. num. 2. & seq.*

59 Pecunia ad Ecclesiā pertinens nec dari potest titulo mutui, nec in alios vsus consumi, quàm in eos, quibus destinata est, & addicta. Arbores, quæ radicibus solo adhærent, suntque ligni durioris, incidendæ non sunt, nisi cum debita solemnitate. Item contractus, quo bona Confraternitatis, Collegij, aut Hospitalis, Episcopi auctoritate fundati, sine debita solemnitate alienātur, est irritus & nullus. *pag. 846. num 5. & seq.*

60 Bona monasterij, & Commendæ S. Ioannis Hierosolymitani, aut aliæ huiusmodi, sine Apostolicæ Sedis consensu alienari non possunt. Item iuspatronatus Ecclesiasticum transferri in laicum nequit, nec res ab Ecclesia empta retrouendi absque debita solemnitate. *ibid pag. 847. num. 13. & seq.*

61 Capellæ vsus cum sepultura, sine solemnitate concedi potest alicui, hoc enim non est alienare. *ibid. num. 12.*

62 Ad validam bonorum incorporalium, iurium, actionum, & seruitutum Ecclesię alienationem, & bonorum immobilium, vel mobilium pretiosorum oppignorationem requiritur solemnitas. Nec non vt res in fundum, aut emphyteusim dentur, quæ si dari non solent. *pag. 848. num. 19. & seq.*

63 Bona patrimonialia, ad quorū titulū sint aliquis ordinatus, absq; Episcopi facultate alienari nō possunt, donec clericus, qui

ad

ad illorum titulum fuit promotus, adeptus fuerit beneficium Ecclesiasticum, vel aliunde habeat vnde sustentetur: hæc tamen bona, ipso mortuo, ad pristinam redeunt libertatem. *ibid pag. 849 num 28*

64 Res Ecclesiæ pretiosæ, quæ seruando seruari possunt, vltra triennium locari nequeunt. Idem tempus præscribitur locationi beneficiorum; quare vltra triennium locatio etiam iuramento firmata non valet. *ibid. pag. 848. n. 24. & seq.*

65 Ecclesiæ lampades argenteæ, & id genus alia ad sacram supellectilem pertinentia, alienari nequeunt ad fabricam Ecclesiæ promouendam, aut in alios vsus, nisi consuetudo in contrarium, quibusdam in locis obtinuerit. *ibid. pag. 849. n. 30.*

66 Legatum Ecclesię relictum potest ab Episcopo validè repudiari, nulla solemnitate seruata; cum enim nondum sit acceptatum, per repudiationem dici non potest alienari. *ibid. pag. 850. num. 33.*

67 Cessio hæreditatis, quam Ecclesia nondum adijt, facta à Prælato sine debita solemnitate, in fauorem extranei, qui ad illam nullum ius habebat, est inualida. *ibid. num. 34.*

68 Ecclesiasticorũ bonorũ alienatio quatuor ob causas licita fit, & valida, nẽpe ob vrgentem necessitatem, ob pietatem; ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem, & ob causam, quę Prelato videtur legitima, etiamsi posteà legitima non iudicetur. *ibid. num. 1.*

69 Vt bona mensæ Episcopalis, aut Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatę legitimè alienentur, hæ solemnitates sunt seruãdę. 1. vt fiat tractatus, seu discussio, an expediat huiusmodi bona alienari, rationibus in vtramque partem allatis, & expensis. 2. vt facta hac discussione, accedat consensus maioris partis Capituli, eorum scilicet, qui adsunt. 3. requiritur in primis ipsius superioris consensus. *ibid. pag. 851 num. 1. & seq.*

70 Vt valida sit alienatio bonorũ Ecclesię non habentis Collegiũ, requiritur consensus rectoris Ecclesię cum facultate Episcopi, necnon ipsius etiam Summi Pontificis. Nomine autem Collegij intelligitur non tantum communitas Canonicorum, verum etiam beneficiariorum. *tom. 1. pag. 852. num. 9. & 10.*

71 Res legata Ecclesiæ cum hac conditione, *vt alienari possit*, nihilominus alienari nequit sine debita solemnitate; hæc enim conditio habetur pro non apposita: & vice versa, res legata Ecclesiæ cum hac conditione, *vt in nullo casu alienari possit*, nihilo

se-

feciùs iusta ex causa, adhibita debita solemnitate, validè alienari potest. *ibid.num.11.& 12.*

72 Quando res aliqua donata fuit Ecclesiæ cum hac conditione, *vt non alienetur, alioquin ad hæredes donatoris deuoluatur*; si absque iusta causa, & debita solemnitate prætermissa, non expectato Sedis Apostolicæ consensu, alienetur, pœna caducitatis incurritur. *ibid.num.13.*

73 Contractus alienationis bonorum Ecclesiæ, sine debita solemnitate, in foro externo, & interno est inualidus, etiamsi in fauorem Ecclesiæ fuerit celebratus; resque accepta sine prefata solemnitate, restituenda est Ecclesiæ; seu loco pio, ad quem ante alienationem pertinebat. *pag.853.n.14.& 15.*

74 Alienantes bona Ecclesię sine debita solemnitate excommunicationem incurrunt; at si Episcopi fuerint, aut Abbatis interdicto subijciuntur, & si per sex menses in interdicto permãserit, suspeduntur à regimine, & administratione Ecclesiarum, seu monasteriorum, quibus præsunt; neque Cardinales ab hac censura eximuntur; cùm enim subijciuntur legibus, quæ sunt in fauorem, ipsos etiam subijci par est odiosis; obstringunturque iuramento de non consentiendo alienationi bonorũ Sedis Apostolicæ. *ibid.pag.853.num.1.& seq.*

75 Summus Pontifex bona Ecclesiæ alienans, his censuris, ac pęnis non subijcitur; quia legislator suis legibus, quoad vim coactiuam, non obligatur; peccat tamen contra iuramentum alienando, seu infeudando castra, ciuitates, & dominia Sedis Apostolicæ, nisi cum iusta, ac legitima causa secum dispenset in vinculo iuramenti. *ibid.pag.735.n.1.& seq.*

76 Summus Pontif. alienans bona Ecclesiastica cum damno Ecclesiarum, sine iusta causa (cuiusmodi est communis necessitas, vel publica vtilitas) peccat contra iustitiam; huiusmodi tamen alienatio valida est; sed tenetur Pontifex ad restitutionem damnorum, quæ inde sequuta sunt. At in foro conscientiæ semper præsumenda est iusta causa, nisi oppositum constet. *ibid.pag.855.num.1.& seq.*

77 Donatio gratuita facta à Summo Pontif. in laicos de bonis Ecclesię absque iusta causa, iniusta quidem est; valida tamen; accipiens autem hæc bona, propter bonam fidem, excusari potest à restitutione. *pag.856.n.10.& 11.*

78 Summus Põtif. priuans innocentẽ suo beneficio, illudque alteri

alteri conferens, contra iustitiam peccat, licet illum alia ratione compenset. Idem dicendum si bona vnius Ecclesię ad aliã transferat sine iusta causa, & compensatione. *ibid. num.* 12.

79 Reuocationes bonorum iam alienatorum factæ à Pontifice, qui alienauit, vel ab eius successore, sunt validę. Immò si aduertat eas alienationes factas esse in detrimentum Ecclesiæ, tenetur eas irritare, si alia ratione damnum Ecclesiæ reparari nequit. *ibid. pag.* 857. *num.* 15.

80 Qui aliquid accepit à Summo Pontifice in detrimentum Ecclesiæ, tenetur ad restitutionẽ, saltem illius, in quo factus est locupletior, si illa donatio reuocetur, vel si à Pontifice interpelletur, *ibid. num.* 16.

81 Commissarij, vel delegati Sedis Apostolicæ concedentes facultatem alienandi bona Ecclesiastica in damnum Ecclesiæ, si sint Episcopis inferiores, excommunicationem incurrunt: Episcopi verò, aut Episcopis superiores suspendũtur per annum ab executione officij, quæ tamen excommunicatio, & suspensio nõ est Papæ reseruata. *pag.* 858. *n.* 1. *& seq.*

82 Qui scienter, vel per fraudem procurant fieri alienationẽ bonorum Ecclesiast. in damnum Ecclesiæ, aut decretum huiusmodi alienationis, incurrunt excommunicationẽ Summo Pontifici reseruatam, etiamsi nondum facta fuerit alienatio. *ibid.*

Ecclesiasticorum bonorum vsurpatio.

83 Qui vsurpant iurisdictiones, fructus, redditus, vel prouẽtus ad Ecclesiasticas personas pertinentes ratione monasterij, Ecclesiæ vel beneficij, incurrunt in excommunicationẽ 17. Bullę Cœnæ, nisi ob ignorantiam, vel aliam causam legitimam excusentur. *disp.* 1. *quæst.* 18. *pag.* 132. Vnde sequitur fures, latrones, & milites, qui bona Ecclesiasticorum rapiunt non incidere in censuram huius canonis; quia non dicuntur hæc bona vsurpare, cũ ea sibi vendicent tamquam propria, sed rapiant tãquam aliena. *ibid. punct.* 1. *pag.* 132. *num.* 4. *tom.* 3.

84 Qui bona à suis prædecessoribus Ecclesiæ tradita ad diuina officia persoluenda, sibi vendicat tanquam ad se pertinentia, putans diuina officia malè administrari, aut qui ob expensas in bello factas accipit bona Ecclesiasticorum titulo compensationis tanquam sibi debita, huic excommunicationi subijcitur, nisi bona fides, aut ignorantia excuset. *ibid. num.* 6.

85 Qui

85 Qui vſurpat iuriſdictionem Epiſcopi ſpiritualem, vel temporalem adnexam Epiſcopatui, cenſura huius canonis obſtringitur. Secus ſi iuriſdictio temporalis illi non competat ratione beneficij, ſed ratione patrimonij, aut alio titulo; nam Summus Pōtif. vult conſulere perſonis Eccleſiaſticis, in bonis Eccleſiaſticis, non verò in profanis. *ibid. punct.* 2. *pag.* 134. *num.* 12. *to.* 3.

86 Qui vſurpat, vel ſequeſtrat fructus, vel prouentus pertinētes ad religioſos ratione monaſterij; immò qui vſurpat annuum redditum religioſo relictum de conſenſu Prȩlati, aut bona patrimonialia monacho a parentibus tradita, quorum adminiſtrationem ſuper eidem conceſſit, incurrit in hanc cenſuram; quia ſunt bona monaſterij; quidquid enim monachus acquirit, monaſterio acquirit. *ibid. num.* 13 Qui verò bona Eccleſiȩ, vel monaſterio relicta non conſignat, nō ſubiacet excommunicationi: Cum enim hæc bona ante conſignationem non poſſideantur a monaſterio vel Eccleſia, hic nō dicitur vſurpare bona Eccleſiaſtica. *ibid. n.* 13.

87 Vſurpans fructus alicuius Oratorij priuati; ideſt quod non ſit ab Epiſcopo approbatum, nec deputatum ad Miſſæ ſacrificiū in eo celebrandum, non ligatur hac cēſura; quia huiuſmodi Oratorium non venit nomine Eccleſiæ, neque ſtrictè loquendo, pius locus appellatur. Idem dicendum de fructibus cœmeterij, licèt vſurpans fructus cœmeterij incurrat in cenſuram Concilij Trident. ſeſſ. 22. cap. 11. *pag.* 135. *num.* 17. *&* 18.

88 Vſurpans fructus, vel redditus alicuius hoſpitalis, etiā fundati auctoritate Epiſcopi ſubijcitur quidem excommunicationi Concilij Trid. loc. cit. non tamē excommunicationi huius Bullȩ; quia hoſpitale non eſt propriè beneficium, & ipſius fructus non ſunt conſtituti ad Eccleſiaſticas perſonas alendas. *ibid. num.* 19.

89 Vſurpās diſtributiones, aut ea, quæ ſacerdos acquiſiuit pro Miſſis celebrandis extra fructus beneficij, vel pro confeſſionibus audiendis, vel concionibus habendis, alijſque eiuſmodi functionibus, non ligatur hac cenſura; quia hȩc bona non competunt illi ſaccerdoti ratione beneficij, vel Eccleſiæ, ſed ratione intereſſentiæ, ſeu aſſiſtentiæ in choro, vel propriæ induſtriæ, & laboris, idcircò dantur nomine ſtipendij. *ibid. pag.* 135. *num* 22. *to.* 3.

90 Vſurpans fructus, quos ſacerdos percipit ex bonis patrimonialibus, ad quorum titulum promotus eſt ad ſacros ordines, nō obſtringitur hac excommunicatione; quia hi fructus non cōpetunt illi ratione beneficij; huiuſmodi enim bona non ſunt Eccleſiaſti-

siastica, licèt aliquibus priuilegijs gaudeant; Idem dicendum à fortiori de alijs bonis emptis sacerdote nomine proprio, licet empta sint ex fructibus beneficij. Idem de fructibus Capellaniæ amouibilis; hæc enim Capellania non est beneficium cum amoueri possit. *ibid.nu.*23.*& seq.*

91 Vsurpans, vel sequestrans fructus beneficij Ecclesiastici quod alter beneficiarius conduxit, non incutrit excõicationem; quia non vsurpat fructus pertinentes ad personam Eccles. ratione benefici j; sed ratione contractus conductionis. *ibir.nu.*26.

92 Quæres an vsurpans ipsos fundos, prædia Ecclesiastica, seu beneficia cẽsuram huius canonis incnrrat? *Resp. affirmatiuè*, quia vsurpans huiusmodi prædia, fructus etiam sibi cõsueuit applicare; sibi enim vsurpat ius fruendi huiusmodi bonis; cumque vsurpatio fructuũ sit causa excõicationis, multò magis occupatio beneficij, ratione cuius clericus habet ius ad fructns. *ibid.n.*28.

93 Clerici cædentes arbores frugiferas suorum beneficiorũ in hanc excommunicationem nõ incidunt; cum enim beneficia legitimè possideant, non possunt dici vsurpatores. *pag.*136. *n.* 30.

94 Vsurpans fructus redditus, vel prouentus beneficij vacantis incidit in hanc censuram; Quia licèt illi fructus non videãtur pertinere ad vllam personam Ecclesiasticam; tamen Summus Pôtif. consulere intendit bonis Ecclesiasticis, ne impunè vsurpẽtur; intentio autem Summi Pontif. valdè frustraretur si fructus beneficij vacantis impunè distrahi, & vsurpari possent, cùm tunc temporis maximum illis periculum impendeat defectu possessoris. Idem sentiendum de vsurpante fructus monasterij, in quo aut omnes religiosi mortui sunt, aut nulli, tunc reperiũtur: quia sunt alio translati. *ibid.nu.*31.

95 Vsurpantes fructus & prouentus pertinentes ad Summũ Pontif. non vt Summus Pontif. est; sed quatenus est Princeps tẽporalis, potestatem temporalem exercens, ligatur censura huius canonis, nisi ignorantia, vel alio iusto titulo excusetur; Quia in canone dicitur, *ad Nos*, absque vlla distinctione, aut imitatione; ergo cum absolutè loquatur de bonis ad ipsum Pontificem pertinentibus, absolutè intelligendus est. Secus dicendum de vsurpante fructus Summi Pontif. patrimoniales: vt persona particularis est; illa enim verba, *ad Nos, & ad Sedem Apostolicam*, auctoritatiuè proferuntur. *ibid.pag.*136.*nu.*33.*to.*3.

96 Qui fructus pertinentes ad personas Eccles. non vsurpauit ipse,

ipse, sed retinet sciens ab alio ereptos esse, vt si filius retineat sciens illos a patre iniquè sublatos, incidit in excommunicationem statim atque illos tanquam proprios retinere incipit; quia ex tunc dicitur fructus Ecclesiasticos vsurpare. Idem sentiendum de surripiente fructus Ecclesiasticorum legitimè sequestratos, sibique tanquam proprios ascribente. Secus dicēdum de illo, qui fructus Ecclesiasticos ab alio ereptos non intendit sibi tanquam proprios retinere; sed solùm negligens est in restitutione facienda; hic tamen peccat contra iustitiā iniustè detinendo. *ibid. punct.* 3. *pag.* 137. *nu.* 3. *&* 4. *to.* 3.

97 Qui fructus, vel prouentus ad Ecclesiasticos pertinentes ratione Ecclesiæ, monasterij, vel beneficij, quauis occasione sequestrant sine Summi Pontificis, vel aliorum ad id legitimam potestatem habentium expressa licentia, excommunicatione huius canonis innodantur. Hanc autem sequestrandi facultatem concedere possunt, præter Summum Pontif. Episcopi, eorumque Vicarij, Legati, seu Nuncij Sedis Apost. partes etiam litigantes de communi consensu permittere possunt vt bona, seu fructus, de quibus controuertitur, tradantur alicui certæ personæ custodiendi, donec lis dirimatur, & constet cui iure debeantur. Non sufficit autem ratihabitio illius, qui facultatem sequestrandi concedere potest; quia Summus Pontif. expressam licentiam requirit; licentia autem quæ per tacitum consensum obtinetur, non est expressa. *pag.* 138. *nu.* 7. 14. *&* 15.

98 Sequestrans inualidè fructus Ecclesiasticorum, vel ob nullitatem licentiæ, vel ob defectum iurisdictionis, in hanc censurā incidit, nisi titulo bonæ fidei excusetur. Quia Summus Pontif. sub pœna excommunicationis vult sequestrationem fieri ab habente auctoritatem, siue ordinariam, siue delegatam. In nonullis tamen casibus sequestratio a Iudice Ecclesiastico fieri permittitur, 1. ad puniendam contumaciam, 2. ne fructus dilapidentur. 3. cum beneficium vacat. 4. cum possessio capta est lite pendente. 5. in causa, quæ iudici iusta videatur. *ibid. pag.* 139. *nu.* 17. *to.* 3.

99 Bonorum Ecclesiast. vsurpatio non solùm in Bulla Cœnæ vetita est; verùm etiam iure communi pluribus in locis in Cōcil. Triburien. c. 7. Concil. Aurelian. 3. c. 22. Conc. Aurel. 5. c. 15. Cōcil. Parisien. 1. c. 1. Mogunt. c. 6. & 11. Vvormatien. c. 75. Aquisgranen. c. 88. Lateran. sub Leone X. sess. 9. & 10. Concil. Trident. sess. 22. cap. 11. & vltimo.

Ecclesiasticorum bonorum submissio.

100 In cap. *hoc consultissimo, de rebus Eccles. non alienand. in 6.* fertur duplex excommunicatio. 1. contra laicos, qui compellunt Ecclesiasticos ad submittẽda bona immobilia, ac iura laicis absque consensu capituli, & speciali Sedis Apostol. licentia. 2. contra eos, qui occasione horum cõtractuum aliquid sibi vsurpant vltra pactum in contractibus expressum. *disp. 2. quæst. 2. puncto. 20. pag. 200. tom. 3.*

101 Submitti possunt bona Ecclesiastica laicis. 1. constituendo laicos patronos. 2. constituendo illos aduocatos Ecclesiarum. 3. profitendo bona Ecclesiarum a laicis tãquam a superioribus dependere. *ibid. pag. 200. num. 3. to. 3.*

102 Qui ex contractibus submissionis aliquid vsurpat vltra conuentionem, hanc censuram non incurrit; nisi post trinam monitionem ab vsurpatione non destiterit. *ibid. num. 6.*

103 Hæc excommunicatio non est reseruata.

Ecclesiastica immunitas ab oneribus.

104 Imponentes collectas, decimas, taleas, præstantias, & alia onera personis Ecclesiasticis, & eorum bonis fructibus, & prouentibus absque Summi Pontificis licentia, & eadem tributa, seu onera exigentes, vel recipientes, aut ad illorum exactionem cõcurrentes, suo consilio, auxilio, vel fauore, in Bullæ Cęnæ excõmunicationem 18. incidunt. *disp. 1. quæst. 19. pag. 141. to. 3.*

105 Onera triplicia sũt *Personalia*, quæ in sola hominis industria, & labore consistunt absque dispendio, & sumptu rei familiaris, vt est munus tutelæ, curationis, &c. *Realia*, quæ consistunt in sumptibus seu in dando absque corporali labore. *Mixta*, quæ laborem corporis, & sumptus rei familiaris complectuntur. *ibid. punct. 1. pag. 141. nu. 3. to. 3.*

106 Probabiliter sustineri potest in hoc canone vetitum esse sub excõmunicatione, imponere Ecclesiasticis onera merè realia, & mixta, qua parte realia sunt, non verò personalia. Quia personæ Ecclesiasticæ oneribus realibus potissimùm vexari solent ergo ipsorum immunitati in hac parte, consulendum fuit. Probabile autem est imponentem Ecclesiasticis onera simpliciter personalia non affici censura huius canonis, qui loqui tantùm videtur de oneribus realibus *ibid.*

107 Ad incurrendam huius canonis censuram, nō est satis imponere tributa, & onera Ecclesiasticis, nisi etiam exigantur, nam vtrūque copulatiuè exprimitur in Bulla. Illa tamē exigens, etiāsi non imposuerit, hanc censurā incurrit. Idē dicendum de eo, qui illa recipit, etiāsi sponte tradātur, & concedātur. *pag.* 141. *n.* 4. *&* 5.

108 Quæres vtrum extorquens aliquam pecuniā ab Ecclesiasticis in hanc excommunicationem incurrat, si hoc onus nō fuit Ecclesiasticis impositum? *Resp. negatiuè*; quia Summus Pontif. excōmunicat exigentes, seu recipientes tributa Ecclesiasticis imposita, ergo a cōtrario extorquens tributum non impositum, excōicationi nō subiacet. Vnde sequitur custodes portarum ciuitatis, fluminis, pontis, vel portus extorquentes ab Ecclesiasticis tributum, cū tamen Princeps in impositione tributi, nullam Ecclesiasticorum fecerit mentionem, non incidere in censuram huius canonis; illā tamen excommunicationem incurrunt, latam in *cap. quanquam de censibus*, sed non est Pontifici reseruata. *ibid. nu.* 6.

109 Qui aliquid exigit ab Ecclesiasticis non tamquam tributum & onus, sed vt pretium sui laboris, nōn incidit in censuram huius canonis. Quia Summus Pontif. excommunicat exigentes taleas, & alia onera, quatenus scilicet onera sunt, non verò quatenus sunt pretium iusti laboris. Hinc sequitur eum, qui clericum nauigio transuehit, posse ab eo exigere pretium transitus tanquā stipendium sui laboris. *ibid pag.* 142. *nu.* 8 *&* 9. *to.* 3.

110 Recipiens aliquid a clericis propria sponte, & voluntate omninò libera tradentibus, non subijcitur censuræ huius canonis, tum quia quilibet est rei suæ moderator, & arbiter; tum quia Summus Pontif. loquitur de recipientibus tributa, & onera imposita, qui autem recipit aliquid ab ijs, qui spontè, & voluntate planè libera tradunt, non dicitur recipere tributa imposita. Secùs si accipiat tanquam onus impositum, etiamsi accipiat absque prȩuia petitione vlla coactione. *ibid. nu.* 10.

111 Qui exigit aut exigendum mādat tributum a clericis animo restituendi in fine anni ad vitandas fraudes ministrorū exigentiū, non excusatur ab excommunicatione, quia facit actionē clericis onerosam. Qui tamen exigit minimam gabellam ab Ecclesiasticis, quæ non sufficiat ad peccatum mortale furti, non incurrit censuram, nisi postquam peruentum est ad notabilē quantitatem: paruitas enim materiæ sicuti excusat a peccato mort. ita etiam ab excommunicatione. *pag.* 143. *nu.* 12.

 112 Impo-

112 Imponentes onera grauiora consanguineis, aut affinibus clericorum, qui cum illis habent bona indiuisa, vnde in ipsos etiã Ecclesiasticos damnum redundet; vel qui colonos Ecclesiasticorum ita grauant collectis, vt Ecclesiastici cogantur illis locare sua prædia viliori pretio, incidunt in excommunicationẽ. Quia in Bulla excommunicantur imponentes, vel exigentes, onera ab Ecclesiasticis directè, vel indirectè. *ibid.num.*15.

113 Satellites, alijque officiales inferiores, qui Ecclesiasticos citant ad soluenda onera, aut pignus accipiunt, vel quid simile faciunt, vt Ecclesiastici onera soluere cogantur, in hanc censurã incidunt, nisi probabili ignorantia, vel alio iusto titulo excusentur. *ibid.n.*16. Idem dicendum de notarijs, qui edicta cõscribunt, componunt, aut dictant; isti enim auxilium præstant *ibid.tom.*3.

114 Quæres vtrùm qui non prohibet hanc impositionem, aut exactionem onerum ab Ecclesiasticis, cùm prohibere possit, & debeat, censeatur fauere huiusmodi actionibus, ac proinde in hanc censuram incurrat? *Resp. negatiuè*, quia excommunicatio imposita propter actionem positiuam, non incurritur ab eo, qui se habet negatiuè. *ibid.pag.*143.*num.* 19.*tom.*3.

115 Prælati Ecclesiastici imponẽtes per se, vel per alios onera Ecclesiasticis, aut ipsorum bonis, & imposita exigentes absq; Summi Pontif. licentia, quacumque tandem auctoritate id faciant, seu Ecclesiastica, seu laica, in censuram huius canoni incurrunt; quia Bulla expresse, & absolutè loquitur de Prælatis Ecclesiasticis, & quauis etiam Pontificali dignitate insignitis. *ibid.punct.*2.*p.*144.*nu.*8.*tom.*3.

116 Ecclesiastici sunt immunes ab oneribus, quæ à subditis soluuntur Principibus pro capite; itẽ ab onere hospitandi Principes, vel ipsorum Legatos, vel milites, nec vlla consuetudo derogat huic immunitati; quia Ecclesiastici exempti sunt à laica potestate quoad bona, & personas. Famuli autem clericorum huius canonis priuilegio non gaudent, quia non sunt Ecclesiastici. *ibid.punct.*3.*pag.*145.*num.*4.*&* *seq.tom.*3.

117 Vtrùm coloni Ecclesiæ, seu Ecclesiasticorum gaudeant immunitate à collectis, tributis, alijsq; oneribus, variæ sunt DD. sententiæ; sed expectãda est Summi Pontificis decisio, hæc enim controuersia coram illo acerrimè agitatur. *ibid.num.*7.

118 Emphyteutæ, qui bona Ecclesiasticorum in Emphyteusim acceperũt, tenẽtur ad collectas, & onera, quæ imposita fuerunt

runt solùm pro dominio vtili, vel pro fructibus; quia bona emphyteutica nõ sunt Ecclesiasticorum, quoad dominium vtile, sed tãtùm quoad dominium directum, cum igitur emphyteutæ sint personæ laicæ, vt suppono, & Principibus subiectæ, & ad ipsos pertineant fructus, imponens ipsis collectas pro his fructibus, excommunicationem huius canonis non incurrit; modò id fiat sine damno domini directi, qui bona in emphytesim concessit. *ibid pag.* 146. *num.9.tom.3.*

119 Bona Ecclesiasticorum patrimonialia, seu acquisita de rigore iuris sunt immunia ab oneribus & tributis; tum quia ius antiquum ita disposuit, tum quia onus tributorum immediatè, & proximè imponitur personæ pro rebus; consequenter persona principaliter grauatur, & secundario bona; sed personæ Ecclesiasticæ gaudent immunitate, ergo non possunt ipsis onera imponi non solùm pro bonis Ecclesiasticis, sed neque pro patrimonialibus. *ibid num.* 12. Idem sentiendum de bonis Ecclesiasticorum emptis, donatis, vel alio titulo acquisitis; nisi huiusmodi onera ex pręuio partium pacto illis bonis imposita essent, antequã ad Ecclesiasticos peruenirent. *ibid. pag.* 147. *n.* 16. *&* 17. *to.* 3.

120 Bona ad Ecclesiasticos translata censentur oneri tributorum subijci, quando illorum dominus antequam ad Ecclesiasticos transirent promisit pro se, & suis hæredibus se soluturum tributa, collectas, & onera quæcumque imponerentur, quia posita huiusmodi promissione contracta est obligatio realis, non solùm afficiens personas, verùm etiam bona; onus autem reale bonorum transit ad possessorem, etiamsi persona sit immunis. Secùs dicendùm si statuto caueatur, vt omnia bona in territorio alicuius ciuitatis existentia obnoxia sint tributis, & oneribus in posterum imponendis; tunc enim probabilissimum est Ecclesiasticos non teneri ad onera post translationem bonorum ad ipsos imposita; Quia hæc bona quando ad Ecclesiasticos transierunt, nondum erant obnoxia tributo, dum autẽ n tributum imponitur, iam sunt immunia, & exempta, *ibid. num.* 18.

121 Bona, quæ communi, & in indiuiso possidentur à clericis cum laicis, vt à clerico, & eius fratre laico, pro rata bonorum ad clericos pertinentium gaudent immunitate Ecclesiastica, pro rata verò bonorum ad laicos spectantium non gaudent, nisi legitimã consuetudo aliud ferat; quia vtile per inutile non vitiatur. *ibid num.* 19.

122 Fructus & redditus Ecclesiasticorum, postquam ad laicos transierunt, ius immunitatis amittunt; mutata quippe persona, quæ est causa priuilegij, extinguitur priuilegium. Hinc sequitur exigentes collectas ab ijs, qui fructus Ecclesiasticorum emunt, non incurrere censuram huius canonis, modò dominiũ fructuum acquisitum sit laicis emptoribus. *ibid. num.*20.*&* 21.

123 Probabilissimum est Ecclesiasticos iure humano,& diuino exẽptos esse à laica potestate, non solùm in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus,verùm ẽt in temporalibus,tam quoad personas, quã quoad bona. Hinc Christus Matth.17.sic loquitur cum Petro: *Reges terræ à quibus accipiũt tributum, vel censum? à filijs suis, an ab alienis.* deinde subiungit: *ergo liberi sunt filij*; nomine autem filiorum hoc loco non intelligitur tantũmodo Christus; quia in plurali loquitur; neque intelligendi sunt omnes Christiani; quia, vt experientia constat,Christiani laici,tributũ Principibus soluunt; ergo intelligẽdi sunt Ecclesiastici, vt notat Hieronymus. Vnde licet inferre, consuetudine induci non posse, vt Ecclesiasticis tributa, & onera à laicis imponant.*ibid.punc.*3.§.2.

124 Obijcies: Christus loc.cit.solui iubet tributum pro se, & Petro; ergo signum est Ecclesiasticos, qui longè sunt inferiores Christo, & Petro teneri soluere tributum? *Resp.* Christus iussit tributum solui,ne scandali ansam præberet; postquam enim dixit:*Ergo liberi sunt filij*; subiũxit:*vt autem non scandalizemus eos vade ad mare, & inuenies staterem,&c.* sicut ergo Petrus non debebat tributum soluere, nisi ratione vitandi scandali; ita neque alij Apostoli & Ecclesiastici, quorum vices gerebat Petrus. *ibid. pag.*149.*tom.*3.

125 Qui habitum clericalem assumit in fraudem vectigaliũ, ne scilicet soluat vectigalia, sed reipsa clericus nõ est, ab oneribus sæcularium non est immunis; quia fraus patrocinari nõ debet suo auctori? Secus si re ipsa & ex animo statum clericalem assumat, licèt diuinis non inseruiat, & alia à Concilio Trid.*sess.* 23.*cap.*6.prescripta non seruet. *ibid.*§.3.*n.*1.*&* 6.*pag.* 150.*tom.*3.

126 Clericus Latinus coniugatus non est immunis ab onere tributorum: Item feudatarius tenetur ad onera rõne feudi imposita; quia in ijs, quæ ad feudum pertinent, Clericus subijcitur dño feudi, licet sæculari.Item Clericus lucratiuam negotiationẽ exercens tenetur pedagia, & gabellas soluere pro mercib. nõ tñ ante trinã admonitionem, vt mercaturã nõ exerceat; dicitur autem

tem mercaturam exercere, qui aliquid emit, vt ex illius venditione lucrum faciat; vnde clericus, qui oleum, vinum, frumentū, & alia, quæ ex suo agro percipit, vendit, non dicitur negotiari, *ibid.num.*3.*& seq.*

127 Cum expressa Summi Pontif. licentia possunt onera Ecclesiasticis imponi: cessante autem causa, ob quam concessa est laicis facultas imponendi onera Ecclesiasticis, cessat etiam facultas. Porrò nulla consuetudo ius tribuit laicis imponendi onera Ecclesiasticis; quia iure diuino sunt immunes.*ibid.pag.*151.*nu.*12. Clerici tamen soluentes onera sibi à laicis imposita hanc censuram non incurrunt,*ibid.pag.*152.*num.*18.*tom* 3.

128 Principes non possunt propria auctoritate onera clericis imponere pro reparatione pontium, viarum publicarum, mœnium ciuitatis, pro arcendis hostibus, &c. quando facultates laicorum non sufficiunt; neque sufficit consensus Episcopi, sed requiritur Summi Pontif. facultas; nisi magna sit necessitas, quæ moram non ferat, nam in hoc casu poterit Episcopus cum Clero in impositionem eiusmodi onerum consensum præstare.*ibid. nu.*15.*& seq.*

129 Tamen Clerici ex æquitate, & vi indirectiua tenentur ad onera, quæ non solùm in laicorum vtilitatem, verùm directè, principaliter, & immediatè in vtilitatem, & commodum ipsorū clericorum diriguntur, vt si onus imponatur ad reparandum flumen quod laicorum, & clericorum agris perniciem minatur. *ibid.pag.*152.*num.*17.*tom.*3.

130 Hæc excommunicatio contra imponentes onera Ecclesiasticis non solùm in Bulla Cœnæ, verùmetiam alibi expressa reperitur. 1. In Concil. Lateran. sub Alexandro III. excommunicantur imponentes onera Ecclesiasticis, si moniti non desistant. 2. In Concil. item Lateran. sub Innocentio III. eadem excommunicatio est renouata. 3. in cap.*clericis de immunitate*, à Bonifacio VIII. lata fuit excommunicatio Papæ reseruata non tantùm contra imponentes, sed etiam contra ipsos Ecclesiasticos soluentes, aut consentientes sub quouis prætextu. 4. In Concil. Lateran. sub Leone X. *sess.* 9. renouatæ sunt omnes censuræ contra imponentes onera Ecclesiasticis. 5. in cap. *quamquā, de censibus*, Bonifacius VIII. excommunicat exigentes onera pro rebus, quæ non deferuntur causa negotiationis, *ibid.punct.*4. *pag.*153.*tom.*3.

Eccle-

Ecclesiastica exemptio à foro sæculari in causis criminalibus.

131 Causa criminalis illa est, in qua agitur de pęna inferenda, vt iustitiæ vindicatiuę satisfiat, cum enim ad iustitiam vindicatiuam pertineat punire delicta, causa censetur criminalis, in qua agitur de illis puniendis. Quando verò agitur de pęna applicanda parti iuxta regulas iustitiæ commutatiuæ pręscribentis ius suũ cuique tribui, causa ciuilis appellatur. *disp.* 1 *quæst.* 20 *punct.* 1. *pag.* 154. *num.* 5. *tom.* 3.

132 Omnes, & quicumque magistratus, & iudices notarij, scribæ, & iustitiæ ministri quomodolibet interponentes se in casibus criminalibus contra personas Ecclesiasticas, illas processãdo, banniendo, capiendo, seu senentias contra illos proferendo, vel exequendo sine speciali, & expressa sedis Apostolicæ licentia, in excommunicationem 19. Bullæ Cœnæ incurrunt. *ibid. pag.* 155. *tom.* 3.

133 Iudex laicus, qui informationem verbaliter, non verò iudicialiter accipit contra personam Ecclesiasticam, non subiacet huic censuræ; hic enim non dicitur processare, quia processus est actus iudicialis. Item qui non ex proposito contra Ecclesiasticos processũ instituit in causa criminali, sed in prosecutione processus competit delicti auctorem esse Ecclesiasticum, non subijcitur huic excommunicationi: quia hic non dicitur propriè Ecclesiasticã personam processare, quam ignorabat esse criminis auctorem. At si nihilominus processum prosequatur, excõmunicationem incurrit. *ibid. pag.* 155. *num.* 8. *&* 9. *tom.* 3.

134 Iudices Ecclesiastici interponentes se in causis criminalibus contra Ecclesiasticos, excommunicationi huius canonis non subijciuntur; modò id non faciant auctoritate laica, v. g. quatenus sunt consiliarij, vel præsides Principis laici; quia hæc excommunicatio fertur contra magistratus laicos. Item Principes exilio afficientes personas Ecclesiasticas hanc censurã non subeunt, quia in Bulla exprimuntur solùm magistratus & iudices, qui sũt Principe inferiores; suntque illius ministri. *ibid. punct.* 2 *pag.* 155. *num.* 7. *&* 8. *tom.* 3.

135 Iudex laicus interponens se in causis criminalibus contra clericum consentientem contra se inquisitionem, seu processum fieri, nõ propterea excusatur ab excommunicatione: in ijs enim,

quæ

quæ concessa sunt in honorem, & commodum totius ordinis Ecclesiastici, nemo potest cedere iuri suo. *ibid.num.9.*

136 Laicus iudex, qui non facit processum contra clericum, sed illum tantummodò examinat, vt testem ad rei veritatem indagandam, in hanc censuram non incurrit: quia huiusmodi examen non est processus. Secùs si illum examinet tanquam reum, aut si illum in cubiculo tanquam in carcere detineat, donec verum confessus fuerit. *ibid.num.*10.

137 Accusatores, testes contra Ecclesiasticum deponentes, item aduocati, procuratores, alijque apud iudicem laicum instãtes, vt clericus capiatur, in exilium eijciatur, &c. in censuram huius canonis non incidunt, quia nullam actionem faciunt in hoc canone prohibitam, tum quia Bulla tantùm loquitur de magistratibas, iudicibus, notarijs, ministris. *ibid.num.*11.

138 Si iudex laicus, notarius, aut executor Curiæ sæcularis ab Episcopo rogentur, vt se interponat in causa criminali contra clericum, non incurrunt excommunicationem: quia id faciunt tanquam ministri, & instrumenta Episcopi, tenentur enim Episcopis, ipsorum opem implorantibus, adesse ad continendos in officio clericos *pag.*156.*num.*12.

139 Ecclesiasticus degradatus, & traditus Curiæ sæculari, itẽ perpetuo exilio mulctatus ab Ecclesiastico iudice, itẽ bigamus, item prima tonsura, aut minoribus ordinibus initiatus, clericalem habitum, & tonsuram non deferens, item clericus, qui minores ordines intra annum à morte sui Episcopi accepit cum litteris dimissorijs capituli, hi inquam omnes priuilegio clericali in criminalibus non gaudẽt. Itẽ clericus in flagranti crimine deprehensus à laicis capi põt, vt superiori Ecclesiastico cõsignetur. Itẽ qui capit, vel capi mandat clericũ debitorẽ fugiẽtem, vel fugam adornantem, aut sua vel aliena bona asportantem, nõ afficitur censura huius canonis, modò clericũ detineat animo illũ tradendi iudici Ecclesiastico. *ibid.punct.*3.*pag.*158.*n.*1.*& seq.to.*3.

140 Episcopo licèt familiam armatam habere ad suæ iurisdictionis munera exercenda. Quia concessa alicui iurisdictione, censentur etiam concessa ea omnia, sine quibus iurisdictio exerceri nequit. Sic enim declarauit sacra Cardinalium Congregatio de mandato Pij V. *ibid.pag.*119.§.1.*tom.*3.

141 Iudices Ecclesiastici dũ auxilio brachij sæcularis indigẽt, cogere possunt iudices sæculares ad præstandum auxilium: quia

Con-

Concilium Trid. *sess. 25. cap. 3.* dat facultatē iudicibus Ecclesiasticis capiendi per suos proprios, vel alienos executores, igitur cēsentur etiam concessa illa omnia, quæ ad illam facultatē exercēdam necessaria sunt, alioquin ea facultas esset inutilis. *ibid.* §. 2.

142 Sæculares iudices tenentur auxilium Ecclesiastico iudici petenti concedere, etiam non examinata æquitate causæ, nisi constet de sententia iniusta iudicis Ecclesiastici; quia ius cognoscendi de æquitate causæ competit iudici superiori, magistratus autem sæcularis non est superior in causis Ecclesiasticis. Ad hæc sæculares non asciscuntur tanquam iudices, sed tanquam executores ordinationis factæ ab Ecclesiastico iudice. Igitur laicus iudex absque cognitione processus fori Ecclesiastici, tenetur familiam accomodare, delinquentem in carcere, vel triremibus detinere, quoties Ecclesiasticus iudex petierit: pendente tamen legitima appellatione ad superiorem, non tenetur laicus iudex opem præstare iudici Ecclesiastico: nam per legitimam appellationem causa ad superiorem iudicem deuoluta est. *ibid. pag.* 160. §. 3. *tom.* 3.

Ecclesiarum effractio, & spoliatio.

143 In cap. *conquesti, de sententia excommunicationis.* Summus Pontif. mandat denunciari excommunicatos eos; qui Ecclesias cuiusdam Episcopatus effregerant & spoliauerant; vnde infertur, effringentes, & spoliantes Ecclesias esse ipso iure excommunicatos. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 12. *pag.* 234. *num.* 1. *tom* 3.

144 Qui effringit Ecclesiam, sed non furatur, aut qui furatur, & spoliat Ecclesiam, sed non effringit; licet ab alio fortè fracta fuerit, hanc excommunicationem non incurrit; quia Summus Pontifex vtitur particula coniunctiua, *ibid. pag.* 235. *nu.* 9. *tom.* 3.

145 Qui postquam Ecclesiam effregit, comburit aut frangit calices, vestes, &c. etiamsi nihil inde auferat, in hanc censuram incidit; quia nomine spoliationis intelligitur quęlibet actio, qua bonis Ecclesiæ damnum infertur. *ibid. num.* 10.

146 Hæc excommunicatio est Summo Pontifici reseruata, nō tamen ante denunciationem ab Episcopo factam; ante denunciationem autem, auferri potest à quolibet confessario approbato. *ibid. num.* 12. & 13.

Eccle-

Ecclesiarum lapides.

147 Sixtus IV. in Bulla 3. quæ incipit, *Cum prouida* excõmunicat auferentes, aut retinentes lapides vel alia ornamenta Ecclesiarum vrbis Romæ, necnon præstantes auxilium, vel fauorẽ auferentibus, vel retinentibus, aut non reuelantes. *ibid. punct.* 13. *pag.* 236. *tom.* 3.

148 Ecclesiæ verò seu loca, quorum vsibus, & ornatui illa fuerint deputata, Ecclesiastico subijciũtur interdicto, donec actualis, & omnimoda restitutio fiat Ecclesijs, à quibus fuerant ablata. *ibid. pag.* 236. *num.* 5. *tom.* 3.

Ecclesiarum immunitas.

149 Ecclesiarum immunitas est exemptio, seu priuilegiũ Ecclesijs materialibus concessum, vt ad eas confugientes tuti sint à laica potestate; hæc autem immunitas iure humano cõcessa fuit Ecclesijs Christianorum, alijsq; locis religiosis, de quibus infra, estque valde conformis iuri diuino, & naturali. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 16. §. 1. *&* 2. *pag.* 238. *tom.* 3.

150 Existens in Ecclesia capi non potest à laica potestate; obsideri tamen potest extra Ecclesiam, vt capiatur, postquam fuerit egressus; sic enim non violatur immunitas loci sacri, dùm locus profanus obseruatur, vt si in eum se transtulerit delinquens capi possit. *ibid.* §. 1. *pag.* 239. *num.* 2. *tom.* 3.

151 Ecclesiastici resistere possunt magistratui, aut iudici sæculari volenti reũ à loco sacro extrahere, deterrendo censuris, vel claudendo ianuas, vel laicorum auxilium implorãdo, vel etiam vtendo opera Clericorum nondum sacris ordinibus initiatorũ; ipsis tamen Ecclesiasticis nõ licet arma capere, ad magistratum sæcularem arcendum, ne detur occasio scandali. *ibid. num.* 3.

152 Non potest magistratus sæcularis impedire, quominus reo in Ecclesia existenti deferantur vestes, alimenta, & cætera ad vitam necessaria; alioquin priuilegium immunitatis redderetur inutile. *ibid. num.* 4.

153 Existenti in loco sacro nulla vis, aut damnum à laica potestate inferri potest, nisi iudex id faciat ad instantiam Episcopi, non autem proprio nomine. *ibid. num.* 5.

154 Quan-

154 Quandiu reus in Ecclesia existit, damnari non potest ad mortem, vel ad pęnam corporalem; ad pœnam verò pecuniariā, & bonorum confiscationem à iudice laico damnari potest, nisi compareat; immò iudex solet citare reum, illumque condemnare ad mortem, vel ad aliam pęnam pro qualitate delicti, quando licitè poterit inferri. *ibid. num.* 8. *&* 9.

155 Delinquens ab Ecclesia per vim extractus, est Ecclesiæ restituendus; tenetur enim iudex iniuriam Ecclesiæ illatam resarcire: neque satisfacit dando cautionem de impunitate; sed tenetur reipsa reum Ecclesia resti, ere; etiamsi extractus iuri suo cedere, & in potestate iudicis sæcularis permanere velit; Quia hoc priuilegium concessum est loco sacro immediate, nullus autem cedere potest iuri alteri concesso. *ibid nu.* 20. *& seq. pag.* 244. Restituendus est autem reus vel eidem Ecclesię, vnde extractus est, vel alteri, vel Episcopo, vel etiā eius Vicario, modò sit æquè tutus, ac si Ecclesiæ fuisset restitutus. *ibid. num.* 14.

156 In dubio an reus captus sit in loco sacro, an verò in profano; spectat ad iudicem Ecclesiasticum definire, cum enim agatur de immunitate Eccles. eius causæ cognitio pertinet ad iudicē Ecclesiasticum. *pag.* 243. *nu.* 16.

157 Actus iudicis laici, iuridicè facti in delinquentem ab Ecclesia extractum sunt irriti; & nulli, vt potè facti sine iurisdictione; quia isti a ctus fundantur in captura, & detentione rei, quæ iuridicè nulla sunt, cùm nō sint actus iurisdictionis, sed violentiæ. Immò neque potest illum iudex iuridicè interrogare, consequenter reus non tenetur respondere; quia non habet ius in reum eo ob modo captum. *ibid. num.* 17. *&* 18.

158 Hæc immunitas cōpetit cui vis Ecclesiæ auctoritate Episcopi fundatæ, etiamsi nondum benedicta sit, aut nondum in ea celebrata fuerint diuina officia, aut ibi non adsit SS. Eucharistiæ Sacramentum. Aut etiamsi polluta sit, vel interdicta; aut licèt sit diruta, modò non sit diruta auctoritate Episcopi sine spe reædificandi; sic enim amittit priuilegium immunitas. *ibid.* §. 4. *pag.* 242. *num.* 1. *& seq. tom.* 3.

159 Non solùm interius Ecclesiæ corpus, verùm etiam totius Ecclesiæ fabrica, vt tectum, partes parietū exteriores, cāpanile, sacristia Ecclesiæ coniūcta, & similia Ecclesię adiacētia priuilegio immunitatis fruūtur: quia quę adhærēt loco sacro, censentur sacra; consequenter eadem gaudent immunitate. Immò hęc im-

munitas

munitas extenditur ad fines, seu cōfinia Ecclesię vsq; ad 40. passus si Ecclesia fuerit metropolitana; si verò fuerit minor, ad 30. passus; vnde fit vt domus Parochorū, Canonicorū, aliorumque Ecclesiasticorum intra fines, seu septa Ecclesiæ, gaudeant eadē immunitate: quamuis eas inhabitent laici; nā priuilegiū hoc directè concessum est locis; non autem personis. *ibid.n.5.& seq.*

160 Monasteria, domus religiosorum, aliaque loca sacra gaudet priuilegio immunitatis, quod extenditur ad totum claustrū, seu habitationem, etiam ad hortum, & viridarium; totum enim illud septum est sacrum. Eodem priuilegio gaudet hospitale auctoritate Episcopi fundatum, & seminarium, sunt enim loca pia. *ibid.pag.243.num.10.tom.3.*

161 Palatium, seu domus Episcopi, gaudet immunitate Ecclesiastica, licèt intra quadraginta passus ab Ecclesia nō existat, modo in eo palatio sit oratoriū, vbi diuina celebrētur. Idē dicēdum de domibus Cardinalium, quamquam hoc priuilegium hodie non seruatur Romæ, vt bono publico consulatur. *ibid.num.11.*

162 Ex his sequitur cōmitti sacrilegium contra loci sacri reuerentiam, & immunitatē, dùm à satellitibus fori sęcularis capitur reus, qui effracto carcere confugit ad Ecclesiā, vel oratoriū, vel hospitale auctoritate Episcopi, cōstructū, vel ad monasteriū, vel ad Episcopi palatium, &c. Idē dicendum, si reus se à satellitū manibus proripuit etiam, cum duceretur ad mortem, seque ad locum sacrum recepit, modò delictum sit eiusmodi, pro quo Ecclesia immunitatem concedit, alioquin capi potest pro delicto, cui loca sacra nullam præbent impunitatem. *ibid num.16.*

163 Non violatur Ecclesię immunitas, dum reus extra locum sacrum comprehensus, ducitur ad carcerem per cæmeteriū, aut Ecclesiā, etiamsi per vim trahatur, & inde recuset exire; quia hic non confugit ad Ecclesiam liber. *ibid num.21.pag.244.tom.3.*

164 Si reus, qui in Ecclesia captus fuit, & in carcere fori sęcularis detinebatur nomine Episcopi, donec cognosceret an reus immunitatis priuilegio gaudere deberet, si, inquam, ille reus è carcere aufugit, & posteà ab iudice laico captus, & morti adiudicatus fuit, non censetur Ecclesiæ immunitas violari; quia fuga illi ademit priuilegium primæ detentionis. *ibid.num.23.*

165 Neque loci sacri immunitas violatur, si reus blāditijs, & promissionibus sine coactione è loco sacro eliciatur, & extra eū capiatur; si tamē ei promissa est impunitas, aut restitutio in eūdem

dem locum, illi data fides seruanda est. *ibid.num.24.*

166 Si reus amplexetur Sacerdotem deferentem SS.Eucharistię Sacramentum, ob reuerentiã sacro Christi Corpori debitã licitè capi non potest, tamẽ si capiatur non videtur Ecclesiastica immunitas violari, neque reus de rigore iuris, Ecclesię est restituendus; quia hoc priuilegium concessum est Ecclesiæ, non autem Eucharistiæ extra Ecclesiam. Potest tamen per consuetudinem introduci illa immunitas, quæ suffragetur reis amplexantibus Sacerdotem Eucharistiam deferentem. *pag.245.n.27.*

167 Clericus in ijs casibus, in quibus extra Ecclesiã capi posset à laica potestate, gaudet immunitate dùm in loco sacro existit; quia tunc habetur tanquam laicus, neque debet esse deterioris conditionis; modò tamen non commiserit delicta in Bulla Gregorij XIV. expressa; tunc enim extrahi potest. *ibid.* §. *3. pag. 246.num.4 tom.3.*

168 Clericus à Prępato suo extrahi potest ab Ecclesia etiam in illis casibus, in quibus laici extrahi non possunt à iudice sæculari: tum quia immunitas Ecclesiæ non præiudicat Ecclesiasticæ potestati, tum quia religiosi alioquin rarò capi possent, cùm ferè semper in monasterijs degant: tũ quia in Bulla Gregorij fit tantùm mentio laicorum; ergo clerici quouis in loco existant, subsunt Ecclesiasticæ potestati. *ibid.num.5.*

169 Debitores in loco sacro existẽtes gaudent priuilegio immunitatis, licèt decoxerint cum magno Reip. detrimento, sintque publico debito obstricti: quia si Ecclesia tuetur ad se confugiẽtes in causis criminalibus, potiori iure in ciuilibus; neque hic casus est in iure exceptus. *ibid.num.6.*

170 Fures etiam sacrilegi, qui in Ecclesia furati sunt ad Ecclesiam confugientes gaudent immunitatem. Idem dicendum de homicidis, periuris, blasphemis, adulteris, sodomitis, &c. modò non commiser int crimen in Bulla exceptum; hi enim casus non exprimuntur; neque excipiuntur à Greg. XIV. in sua bulla. *ibid. pag.247.num. 7.& seq.tom.3.*

Quinàm Ecclesiarum immunitate non gaudeant.

171 Publici latrones, grassatores viarũ, & depopulatores agrorũ ad Ecclesiã confugientes, immunitatẽ amittunt; sic enim expresse habetur in Bulla Greg.XIV. *ib* §.*6.pag. 247. n. 1.& seq.t. 3.*

172 Oc-

172 Occidentes,vel mutilantes in Ecclesijs,aut earũ cęmeterijs, carent Ecclesiæ immunitate,quia æquum nõ videtur, vt immunitate Ecclesiæ fruatur,qui in Ecclesia deliquit; tamen qui in Ecclesia existens alium occidit sagitta,vel plumbea glande,extra Ecclesiam existentem,priuilegium immunitatis nõ amittit: quia licet homicidium fuerit in Ecclesia inchoatum; fuit tamen extra Ecclesiam perfectum,& consummatum; hic tamen ab Ecclesiasticis ministris capi potest. Neque amittitur immunitas ob quãlibet vulnerationem in Ecclesia factam,nisi ex illa sequatur mors etiam extra Ecclesiam, aut nisi sit mutilatio; est autem mutilatio abscissio alicuius membri, seu partis corporis, quæ habet officiũ distinctum a reliquis. Neque item priuilegium huius immunitatis amittit,qui mandat homicidium; vel mutilationem in Ecclesia fieri; quia pœna lata contra facientes,non afficit mandantes, nisi hoc in iure exprimatur. *ibid.* §.7.*pag.*248.*to.*3.

173 Proditoriè aliquem occidẽs,caret priuilegio Ecclesiasticæ immunitatis,quocumque tandẽ modo occiderit,seu ferro,seu veneno;dicitur autem proditoriè occidere,qui aliquẽ occidit nihil minus suspicantem,aut cum quo amicitiam simulabat: Quare qui occidit inimicum,non dicitur proditor in rigore loquendo, quamuis illum occidat a tergo,aut per insidias; quia occisus cauere sibi poterat ab inimico. Neq. priuatur immunitate,qui abortũ procurat fętus animati; quia hic non dicitur propriè proditoriè occidere;cùm enim infans in vtero non sit rationis capax, dici nõ potest per insidias aut dolũ occisus. *ibid.* §.8.*pag.*250.*to.*3.

174 Assassinij reus,Ecclesiæ immunitate non gaudet,ex constitutione Gregorij XIV. Assassini autem nomine hic intelligitur qui pecunia, aut pretio conducitur ad hominem incautum occidendum ex insidijs: quare qui sine pretio aliquem interficit vt amico rem gratam faciat,non dicitur assassinus; Porrò vt assassinus immunitate priuetur, debet constare,seu per testes, seu per confessionem partis,pecuniam hac de causa datam, aut promissam fuisse,vt quis occideretur; nam qui pretio conducitur tantũ ad vulnerandum,non dicitur propriè assassinus, neque immunitatem amittit. Assassinij etiam cooperatores,fautores,auxiliatores,& receptatores priuantur priuilegio immunitatis: sunt enim omnes assassinij rei. *ibid.* §.9.*pag.*251.*to.*3.

175 Hæreseos reus Ecclesiæ immunitatem amittit;nã crimen hęresis expsè excipitur in Bulla Gregorij XIV. Dicitur aũt reus

hæresis, nō solùm qui cum pertinacia sentit contra fidem; verùm etiam qui auxilium, aut fauorem hæreticis præbet. Notandum tamen ob solam hæresim immunitatem amitti, nō autem ob alia crimina ab hæresi distincta; quia in Bulla excipitur crimen hæresis, quare hæreticus ob furtum commissum ad Ecclesiam confugiens, Ecclesiæ immunitate gaudet. Infidelem verò nondum baptizatum valdè probabile est gaudere immunitate, præsertim si ex animo baptismum petijt, antequam ad Ecclesiam confugeret. *ibid.*§.10.*pag.*252.*to.*3.

176 Reus criminis læsæ maiestatis in personam Principis, priuilegio immunitatis non gaudet, vt expressè habetur in Bulla. Dicitur autem *Princeps* qui superiorem in sua iurisdictione non agnoscit. Hinc sequitur illum non priuari immunitate, qui offendit vxorem, aut filium Principis; quamuis enim hic committat crimen læsæ maiestatis; non tamen immediatè peccat in personam Principis. Idem sentiendum de coniurantibus, seu conspirantibus contra Statum, vel Remp. quia non coniurant in personam Principis; nec non de offendente statuam Principis, aut cudente monetam falsam. *ibid.*§.11.*pag.*253.

177 Communis est Doctorum sententia violantes personam Cardinalis priuilegio immunitatis destitui; quia Cardinales æquiparantur Regibus, & Principes Ecclesiæ vocantur. *ibid.nu.*9.

178 Crimen læsæ maiestatis tunc dicitur committi in personam Principis, quando fit actio in damnum, & offensam personę Principis, vt occidendo, vulnerando, percutiēdo, coniurando, hostiliter insequendo personam Principis, reuelādo hostibus ipsius secretum vt ab illis capiatur. Idem dic de consulentibus, auxiliātibus, aut fauorem præstantibus; hi enim omnes criminis læsæ maiestatis in personam Principis sunt rei. Secùs dicendū de ratū habentibus, aut approbantibus crimen commissum, aut de sciētibus committendum, nec reuelantibus: licèt enim isti, vt plurimū censeantur rei criminis læsæ maiestatis; non tamen commiserūt vllam actionem positiuam in personam Principis. *ibid.nu.*10.

179 Vt crimen læsæ maiestatis committi censeatur, præstandā est actio à subdito illius Principis, in quem dicitur crimen committi; dicitur autem subditus ratione domicilij, vel originis. Vnde infertur crimen læsæ maiestatis in Papam a quocunque seu laico, seu clerico committi posse: quia Papa in toto orbe suam iurisdictionem exercet. *ibid pag.*253.*nu.*12.*to.*3.

180 Præ-

180 Prælati locorum gaudentium immunitate tenētur delinquentes ad locum immunem confugientes consignare Curię sæculari id requirenti, si cognouerint delictum ab eis commissum indignum esse priuilegio immunitatis; sic enim præcipit Gregor. XIV. in sua Bulla. At extra casus in illa Bulla exceptos non potest Episcopus, vel eius Vicarius, Iudici laico dare facultatem extrahendi reum ab Ecclesia: quia reus ad Ecclesiam fugiens gaudere debet immunitate. *ibid.*§.12. *pag.*254.*num.*1.*& seq.to.*3.

181 Antequam reus, qui ad locum sacrum confugerat, curiæ sæculari tradatur, hæc sunt obseruanda. 1. vt obtineatur ab Episcopo loci, vel eius Vicario facultas expressa capiendi, & extrahendi reum, sede autem vacante adeundus est Vicarius Capituli, quia hic succedit in iurisdictionem Episcopi. 2. vt dùm reus ē loco sacro extrahitur, intersit persona Ecclesiastica, facultatem habens ab Episcopo, vel eius Vicario. 3. vt non statim ac captus est, tradatur laicæ potestati, sed in carcerē nomine Episcopi cōijciatur, donec ab ipso, vel eius Vicario cognoscatur an reus sit delicti, cui imposita est priuatio immunitatis; illud autē debet certò, & euidenter constare. Cæterùm si ab Episcopo lata est sentētia in fauorem fori sæcularis, iudicando reum immunitate non gaudere, ab hac sententia non datur appellatio; illam enim Gregorius XIV. expresse excludit. Si verò sententia lata fuit in fauorem rei, admittenda est appellatio: quia iure communi appellarē licet ab inferiore ad superiorem. *ibid.pag.*255. *num.*4.*& seq.to.*3.

Ecclesiarum immunitatem violantes quibus pœnis afficiantur.

182 Violator huius immunitatis per extractionem delinquētis a loco sacro sacrilegium, & iniustitiam committit; sacrilegium quidem ob iniuriam loco sacro irrogatam; iniustitiam verò, quia ratione priuilegij non habet iurisdictionem in reum, & potest reus iudici extrahenti resistere; quare tenetur ad restitutionem omnium damnorum, quæ inde passus est reus. *ibid.*§.13. *pag.*256. *num.*1.*to.*3.

183 Violator Eccles. immunitatis varias pœnas incurrit. 1. de iure ciuili incidit in crimē læsæ maiestatis. 2. de iure canonico iniungitur illi pœna 90. solidorū præter pœnitentiam publicam ab Episcopo iniungendam. 3. incurrit excommunicationem ipso fa-

cto, Papæ reseruatam, vt patet ex Bulla Gregor. XIV. & ex decreto Sacræ Congregationis. *ibid.num.3.*

184 Sub pęna excommunicationis prohibet Pontifex quemquam existentem in Ecclesia capi, nisi in casibus exceptis, seruata forma præscripta, quam supra retulimus; prohibet etiam extrahi per vim è loco sacro, & incarcerari. Quare qui hæc faciunt, aut fieri mandant, aut qui reum extractum detinent, nec Ecclesiæ restituunt; in pœnam excommunicationis incurrunt; qui verò consulunt, non videntur hac censura comprehendi; quia lex pęnalis restringenda est potius, quàm amplianda. *ibid.§.14.pag.257.nu.1. & seq.to.3.*

185 Episcopi, aliíve Pręlati extrahentes, vel extrahi mandantes aliquem è loco sacro contra formam in Bulla præscriptam, si id faciunt, quatenus funguntur potestate laica, afficiuntur excōmunicatione; tunc enim procedunt tanquam laici; sin id faciunt quatenus vtuntur auctoritate Ecclesiastica, probabile est excōmunicationis vinculo non teneri; quia hæc constitutio edita fuit ad fręnandam laicorum temeritatem, qui confugientes ad Ecclesiam propria auctoritate extrahebant. *ibid.pag.258.nu.11.to.3.*

186 Probabile videtur Episcopum posse ab hac excōmunicatione absoluere, facta restitutione, & satisfactione ab eo, qui in excommunicationem inciderat ob violatam Ecclesiæ immunitatem. Quia nuspiam inuenitur hic casus Pontifici reseruatus. At nullus confessarius virtute alicuius priuilegij potest ab hac censura absolutionem conferre; ita enim cautum est decreto Clementis VIII. quod incipit, *Sacra Congregatio.ibid.§.16.pag.260.nu.1.& 2.* Probabile tamen est, & tutius in praxi hanc censuram esse summo Pontifici reseruatam; sic enim in prætorio sacræ Pœnitentiariæ decisum fuit. *ibid.to.3.*

Ecclesia Tolosana.

187 In Extrauaganti, *Saluator, de prabend.& dignit.* pręsumētes turbare, vel impedire ea, quæ statuta sunt pro Ecclesia Tolosana, afficiuntur excommunicatione, si fuerint personæ singulares, interdicto si fuerit vniuersitas, & suspensione si fuerit capitulum, conuentus, siue collegium. *pag.261.punct.18.to.3.*

Ele-

Electio, Elector.

1 IN cap. *Sciant cuncti. de elect. in 6.* extat excommunicatio contra eos, qui per se, vel per alios grauant, aut iniustè persequuntur Electores Ecclesiasticos, seu Electrices, vel ipsorum cōsanguineos, vel Ecclesias, vel monasteria, vel ipsorum bona, eo quòd noluerint eligere illum pro quo rogabantur, vel inducebantur. *disp. 2. quæst. 2. punct. 19. pag. 198. to. 3.*

2 Ad hanc excommunicationem incurrendam requiritur. 1. præsumptio, ob id ignorantia etiam crassa, & affectata excusat, modò non habeat adiunctam nimiam temeritatem. 2. requiritur vt præfatæ actiones prohibitæ iniustè fiant; quamobrem qui electorem spoliat titulo compensationis, non ligatur hac censura, quia non facit rem iniustam. 3. requiritur, vt pręfatæ actiones fiant hoc prætextu, eo quòd electores noluerint eum eligere, pro quo rogabantur; quare qui ob priuatas simultates aliundè ortas, quàm occasione electionis vexat electorem, huius pęnę reus non est. *ibid. pag. 199. nu. 4. to. 3.*

3 Qui vexat, aut persequitur personam Ecclesiasticā habentem ius præsentandi, instituendi, confirmandi, vel postulandi, eādem censuram incurrit; quia præsentatio, postulatio, confirmatio sunt modus quidam electionis, & iuxta vulgarem loquendi modum, vocantur electio. *ibid. num. 7.*

4 Hæc excommunicatio non est reseruata.

Electio officialium vrbis Romæ.

5 In cap. *fundamenta, de elect. & electis potest. in 6.* fertur excommunicatio contra nominantes, vel eligentes aliquem in senatorem, rectorem, vel officialem Vrbis Romæ, absque speciali Summi Pontificis facultate; necnon contra consentientes, auxilium, consilium, vel fauorem præstantes huiusmodi electioni. *disp. 2. quæst. 3. punct. 49. pag. 309. to. 3.*

6 Si electio fiat ad tempus, & non in perpetuū, & nō eligatur vir magnę præeminentiæ, seu dignitatis, aut eius frater, filius vel nepos, non incurritur excōicatio, etiamsi non accedat Summi Pōtificis expressus consensus: Secùs autem si ijs, qui eligitur, sit vir magnę pręeminentiæ, &c. sic enim colligitur ex ipso textu. *ib. n. 3.*

7 Excipiuntur ciues Romani ex ipſa vrbe oriundi,& præter ea habitatores continui in vrbe,vel eius territorio; iſti enim ad annuos magiſtratus, & officia nominari poſſunt, & eligi inconſulto Rom. Pontifice,etiamſi fratres ſint, filij, aut nepotes Principum,Baronum,&c. niſi fortè extra vrbem,& eius territorium habeant inſignem dignitatem, & iuriſdictionem. *ibid.num.4.*

Electio Epiſcopi, ſeu Curatoris animarum.

8 In electione Epiſcopi hæc forma præſcribitur. 1. vt eligendus 30.annum impleuerit. 2. vt ex legitimo matrimonio natus ſit. 3. vt vitæ honeſtate, & ſcientia polleat. In electione verò ad beneficium, cui adnexa eſt animarum cura, requiritur,vt is qui eligitur,inchoauerit. 25. ætatis annum, & præterea ſit ſpectatis moribus,& ſcientia fulgeat.*diſp. 3.quæſt.4.punct.1.pag.409.tom.3.*

9 Clerici eligentes Epiſcopos, aut curatores animarum non ſeruata forma ſuperius tradita, incurrunt ſuſpenſionẽ per triennium à beneficijs Eccleſiaſticis, & pro ea vice priuantur poteſtate eligendi. Hæc ſuſpenſio non incurritur ob præſentationẽ, aut nominationem indigni. *ibid.*

10 In extrauag. *vnica de poſtul.prel.* decernitur vt nullus ſæcularis poſtuletur ad Epiſcopatum ante 27.annum, & præterea,vt nullus religioſus cuiuſuis ordinis mendicantium ad vllam Eccleſiam inferiorem cathedrali poſtuletur extra ſuum ordinem ante 27. annum, alioquin ſcienter poſtulantes ſuſpenduntur ipſo facto à beneficijs, quæ poſſident in illa Eccleſia, ad quam huiuſmodi poſtulationem fecerunt, & priuantur ea vice poſtulandi, & eligendi facultate. *ibid.num. 4.*

11 Abſolutio ab hac ſuſpenſione intra triennium reſeruata eſt Summo Pontifici. Multi tamen cenſent Epiſcopum poſſe abſoluere, ſi delictum ſit occultum, idemque ſentiunt de confeſſarijs habentibus facultatem abſoluendi à cenſuris. *ibid.pag.410. num.9. to.3.*

12 Compromiſſarij eligentes indignum in Epiſcopum,vel ad ſuperiorem dignitatem, incurrunt ſuſpenſionem per triennium à beneficijs, quæ poſſident in ea Eccleſia,quam offendunt. Cõpromittentes autem ratam habentes electionem indigni, non afficiuntur hac pœna; quia hoc nuſpiam habetur. Abſolutio ab hac cenſura ante triennium elapſum reſeruata eſt Summo Pontifici;

tifici; elapſo verò triennio ceſſat. *ibid.punct.3.pag.411.tom.3.*

13 Præſumens eligere aliquem ad beneficium per abuſum poteſtatis ſæcularis, ſuſpenſione ab officijs, & beneficijs mulctatur, & poteſtate eligendi tunc priuatur; hæc autem ſuſpenſio nõ eſt latæ ſententiæ.

14 Electio facta per metum eſt irrita, quando metus incutitur ad eligendum certum aliquem; quia caret debita libertate; ſi verò metus incutiatur ad eligendum aliquem ex certo numero vel corpore, electio valida eſt; quia vnus ex multis voluntariè eligitur. *ibid.punct.5.*

15 Confirmans electionem indigni ad curam animarum, priuatur poteſtate confirmandi ſucceſſorem illius, & priuatur fructibus beneficij; hæc tamen ſuſpenſio non videtur ipſo iure lata. *ibid.punct.4.*

16 Cõſentiens electioni de ſe factæ ab electoribus Eccleſiaſticis cũ abuſu poteſtatis ſæcularis, nõ gaudet illa electione; immò ineligibilis efficitur, neque eligi põt ad aliquam dignitatem ſine diſpenſatione; eligi tñ poteſt ad beneficium ſimplex, vel ad canonicatum, vel ad beneficium parochiale; quia huiuſmodi beneficia non ſunt dignitates. *ibid.punct.5.pag.412.n.7.& 8.to.3.*

17 Electores Epiſcoporum, qui electionem electo non præſentant intra octo dies, poſtquam eam commodè illi præſentare potuerunt, incurrunt ſuſpenſionem per triennium ab omnibus beneficijs, quæ obtinentur ab electoribus in ea Eccleſia, de cuius electione agitur, non tamen ſuſpenduntur ab officio eligendi, ſi ſuſpenſione durante Sedes Epiſcopalis vacet. Abſolutio ab hac cenſura, ex communi ſententia, reſeruata eſt Summo Pontifici, quia lata eſt ad tempus. *ibid.punct.8.pag.414.tom.3.*

18 Impugnantes electionem, opponendo aliquid in perſonam electi, ſed poſtea deficientes in probatione, incurrunt ſuſpenſionem à beneficijs per triennium in illa Eccleſia, ad quam alter fuerat electus: ſi autem durante illa ſuſpenſione, temerè ſe in illis beneficijs immiſceant, ipſo facto priuantur beneficijs abſque ſpe illa iterùm obtinendi, niſi probauerint ſe rationabilem cauſam habuiſſe impugnandi præfatam electionem, ſeque calumniatores non fuiſſe; illa tamen beneficia alteri conferri non poſſunt ante ſententiam priuationis declaratoriam. Hæc ſuſpenſio reſeruata eſt Summo Pontifici, quippe lata ad triennium, quo elapſo ceſſat. *ibid.punct.9.pag.415.tom.3.*

Eleemosyna.

1 ELeemosynæ nomine intelligitur actus, quo aliquid alteri ex compassione damus, ad ipsius necessitatem subleuandam; propter amorem, seu bonitatem Dei; & hic dr̃ actus misericordiæ imperatus a charitate. Sunt autem misericordiæ opera quatuordecim, septem corporalia, quæ hoc versu continentur:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

totidem spiritualia, quæ hic versus complectitur:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

2 Non solùm ex præcepto diuino, verùm etiam naturali, tenemur per eleemosynam succurrere proximo extrema necessitate laboranti. Tenemur item de superfluis vitæ, & statui, facere eleémosynam proximo, êt extra necessitatem ipsius extremã, seu in cõi, & graui pauperum necessitate. Vnde colligitur aduocatum peccare mort. non suscipiendo patrocinium pauperis, & medicum, vel chirurgum, non præstando operam suam indigenti: hæc enim opera inter superflua numeranda est. Neque excusari posse diuites, qui de superfluis non faciunt eleemosynam, quamuis habeant intentionem construendi templa, aut omnia pauperibus relinquendi post mortem: hæc enim intentio non tollit obligationem eleemosynæ faciendæ in graui, aut etiam communi pauperum necessitate. *tom.2.pag.199.n.5.& num.9.*

3 Habentes superflua vitæ, & statui, non tenentur pauperes inquirere, sed sufficit, vt animo parati sint ad eorum necessitates subleuandas, cùm se dabit occasio. Secùs dicendum de Episcopis; tenentur enim ex officio, pauperum necessitatibus occurrere; nam patres pauperum nuncupantur. Habentes autem superflua vitæ, sed non suo statui, non tenentur in communi, aut graui priuatorum necessitate eleemosynam facere; tenentur tamẽ in extrema, aut quasi extrema, modò non sit periculum, ne ipsi in similem necessitatem incidant. At si sermo sit de necessitate publica, seu personæ publicæ, tenemur etiam ex necessarijs ad vitam subuenire Principi; seu alteri personæ publicæ, graui necessitate laboranti: quia bonum publicum præferendum est priuato. *tom.2.pag.199.num.10.&* 11.

4 Debitor extremam patiens necessitatẽ, per se loquendo, nõ tenetur restituere rẽ acceptam, seu soluere debitũ creditori, pari necessitate laboranti: hic enim non dicitur rem alienam detine-

re,

re, cùm necessitas faciat omnia communia: modò debitor non acceperit iniustè ab eo, qui eadem necessitate laborabat; tunc enim teneretur eam rem domino restituere; quia, vt non potuit eam eripere domino extrema necessitate laboranti, sic nec potest eam retinere. Item qui rem alienam commodatam, vel locatam, vel pignori datam, retinet eo tempore, quo vterque extrema premitur necessitate, non tenetur domino restituere. Extra extremam autem, etiam in graui necessitate tenetur rem alienā restituere domino pari necessitate laboranti. *pag. 200. nu. 14.*

5 Excusandi sunt, qui peregrinos suis à ciuitatibus excludūt ex iusta, & rationabili causa, v. g. ne otio torpeant, ne morbos, vel corruptelas, vel proditiones afferant, vel vt pauperes domesticos præferant exteris, nam ordo charitatis seruari potest. *tom. 2. pag. 201. nu. 19. tom. 3.*

6 Inimicis priuatis in necessitate constitutis tenemur subuenire; sunt enim noster proximus, & Christus hoc præcipit: Inimico autem Reip. etiā in extrema necessitate, nō tenemur subuenire, quando periculum est, ne Reip. noceat, immò teneor nō subuenire. Si verò nihil sit periculi teneor subuenire. *ibid. n. 20.*

7 De iniustè acquisitis fieri potest eleemosyna; non tamen propterea cessat obligatio restituendi. Tutores, & curatores possunt moderatas eleemosynas facere de bonis pupillorū, cùm sint illorum administratores. Qui eleemosynam accepit distribuendam potest eam sibi applicare, si verè indigeat, modò de Domini voluntate aliter non constet. *tom. 1. pag. 202. num. 22. 26. 27.*

8 Qui denegauit eleemosynam pauperi, non tenetur transacta necessitate aliquid illi restituere, ratione damni, quod inde passus est: quia obligatio restituendi oritur ex violata iustitia; hic autem non iustitia, sed charitas violatur. *pag. 203. nu. 29. to. 2.*

EMPHYTEVSIS.

Quid, & quotuplex sit Emphyteusis.

1 EMphyteusis est contractus, quo quis tradit rē suā immobilem alteri quoad dñium vtile, sub certa pensione reali soluenda in recognitionem dominij directi, vt si Titius tradat Caio prædiū ad 15. annos cū onere soluendi sibi centum aureos num-

nummos in recognitionem dominij directi. Differt a feudo, quia feudum habet onus obsequij, & seruitij personalis: differt a locatione, quia locatio fit ad breue tempus, & in re etiam mobili, *to. 2. pag. 680. nu 1. & seq.*

2 Emphyteusis alia est *perpetua*; alia *temporalis*, quæ est ad tantum tempus. Rursus alia est *Ecclesiastica*, alia *communis*, siue *profana*. Item alia est *noua*, nunc primùm instituta, alia *vetus*. Deniq; alia *est hæreditaria simpliciter*, quæ concedi solet pro omnibus hæredibus, quamuis extraneis; alia *hæreditaria mixtè*, quæ conceditur pro aliquibus hæredibus, sed non pro omnibus, & alia *familiaris*, quæ conceditur solùm pro ijs, qui sunt de familia; quamuis non sint hæredes. *ibid. num. 7.*

3 Dantur in emphyteusim res immobiles pertinentes ad dominium directum, quæ meliores reddi possint. Vnde sequitur pecuniam, vel etiam annuos redditus non posse in emphyteusim dari. Idem dicendum de arboribus a solo separatis. Secùs de arboribus solo hærentibus, vt de oliueto, vineto, &c. nam hæc inter immobilia numerantur. *ibid.*

Conditiones ad emphyteusim requisitæ.

4 Prima conditio, est vt cõtractus emphyteuticus, per scripturam celebretur, nisi consuetudo aliud ferat. 2. vt cõtractus fiat de rebus immobilibus, & frugiferis, soloque hærẽtibus: nam emphyteusis a principio fuit instituta, vt sterilia colerẽtur, fierẽt fertilia, & fęcunda. 3. vt bona, quę subijciuntur emphyteusi, nõ sint Ecclesiastica; nam bona Ecclesiæ, quæ tradi non consueuerunt in emphyteusim, nõ possunt in emphyteusim cõcedi, sine legitima causa, & debitis solemnitatibus a iure requisitis. 4. vt dominium directum perseueret apud priorem dominum. 5. vt quotannis ab emphyteuta soluatur certa pensio, quæ solet esse minor quã valeant fructus rei emphyteuticæ, nam hæc pensio, per se, nõ soluitur ad lucrum, sed in recognitionem dominij directi. 6. vt emphyteuta priuari possit re accepta in emphyteusim, quoties efficitur notabiliter deterior, ipsius culpa. 7. vt emphyteuta nõ possit rẽ emphyteuticam, & eius melioramenta, per venditionem alteri tradere secundum ius vtile, quod ipse habet, aut locare ad decenniũ, seu tradere alteri in emphyteusim, absque consensu domini directi, saltẽ implicito. 8. vt in re emphyteutica ili tantũ succedãt, qui in

inue-

inuestitura, seu contractu emphyteutico exprimuntur; hinc fit, vt res emphyteutica reuoluatur ad dominum proprietarium, quando extincta est generatio, ad quã data fuerat. *tom.2.pag. 681. num. 1. & seq.*

5 Emphyteuta, qui per duos annos cessauit a solutione canonis seu pensionis, in emphyteusi Ecclesiæ, seu loci pij, cadit ab emphyteusi, & amittit rem emphyteuticam cum omnibus melioramentis in ea factis, nisi purgauerit moram celeritate solutionis. At in emphyteusi sæculari, qui triennio cessauit soluere pensionem, incidit in caducitatem, nec potest purgare moram celeritate solutionis, in rigore iuris; statim enim rem amittit, modò dominus directus declaret velle sibi rem emphyteuticam applicari: non tenetur tamen emphyteuta rem a se abdicare ante sententiam iudicis. *tom.2.pag.681.num.7.& 9.*

6 Emphyteuta qui nõ se obligauit ad casus fortuitos, nõ tenetur soluere pensionẽ, si tota res pereat absq; sua culpa, vel veniat in hostium potestatem: res.n.dño perit. Si verò pars aliqua notabilis remaneat apud emphyteutã, etiamsi fortè sit minor pensione, tenetur emphyteuta de rigore iuris soluere pẽsionẽ, sicut ẽt tenetur integram pensionẽ soluere, superueniente sterilitate: modò pensio non sit constituta quasi super pluribus rebus, ita vt vnicuique rei respondeat sua peculiaris pensio; tunc.n. vna repereunte debet tantùm soluere pro rata. *tom.2.pag.683.num.18.*

7 Emphyteuta, postquam cecidit ab emphyteusi, non potest repetere expensas modicas, circa rem emphyteuticam factas: istæ enim expensæ censentur factæ in vtilitatem ipsius emphyteutæ. Si verò expensæ sint ingentes, & notabilis valoris, soluendæ sunt finito tempore emphyteusis; modò emphyteuta nõ cadat suâ culpâ, aut aliter conuentum non sit. Huiusmodi autem expensæ, seu melioramenta soluenda sunt iuxta valorem, quem habent tunc temporis, quo res emphyteutica redit ad dominum directum: at melioramenta superflua potius quàm vtilia soluenda non sunt. *ibid.num.22.*

8 Quando res emphyteutica transit ad alium emphyteutam, per venditionẽ, vel donationẽ, vel permutationem, vel locationẽ decennalem, soluendũ est a secundo emphyteuta laudemium dño directo propter inuestituram, seu laborem, quem dominus directus subit inuestiendo, seu mittendo nouum emphyteutam in possessionem. Est autẽ *laudemium* quinquagesima pars pretij

rei

rei emphyteuticæ; ex consuetudine tamen videtur tantùm trigesima pars. In his tamen casibus non debetur laudemium domino directo. 1. quando hæres necessarius (qui suus in iure nuncupatur) succedit in rem emphyteuticam: hic enim propria authoritate adit hæreditatem. Idem dicendum, quando cohæres, ante diuisionem vendit alteri cohæredi partem sibi respondentem. 2. quando res redit ad priorem emphyteutam, dissoluto cõtractu celebrato cum pacto retrouendendi: quia hæc non censetur noua venditio, sed rescissio prioris. 3. quando pater tradit filiæ rem emphyteuticam non habens aliud, quod ei tradat: quia laudemium soluitur pro alienatione voluntaria; hæc autem videtur necessaria. 4. quando plures habentes rem emphyteuticã communem, eam inter se diuidunt. *tom. 2. pag. 684. n. 25. & seq.*

9 Emphyteusis sæcularis, si sit hæreditaria, potest ad fiscum transire: cogi tamen potest fiscus ad nominandum aliquem, cuius obitu redeat ad dominum, quia fiscus est perpetuus. Si verò emphyteusis non sit hæreditaria, non transit ad fiscum; sed defertur ad vocatos, & ipsis non extantibus, redit ad dominum directum At emphyteusis Ecclesiastica non acquiritur fisco sæculari. *tom. 2. pag. 684. num. 33.*

10 Emphyteusis hæreditaria, quæ scilicet in extraneos transferri potest, transit ad monasterium, in quo religiosus professionem facit, (modò monasterium sit capax successionis:) monasterium tñ debet aliquem nominare, cuius obitu emphyteusis finiatur, & redeat ad dominum directum. Si tamen alicui cõcessa esset emphyteusis pro se, & suis hæredibus, emphyteusis transiret irreuocabiliter ad monasterium: quia monasterium põt esse hæres. At si emphyteusis non sit hæreditaria, non transit ad monasteriũ; sed viuente religioso emphyteuta, commoditas illius emphyteusis pertinet ad monasteriũ; mortuo aũt religioso succedunt vocati, alioquin ad dñm directum reuertitur. *ibid.*

11 In emphyteusi concessa alicui pro se, & suis filijs, seu posteris, nõ succedere filias, cõis est sentẽtia, nisi aliud exprimatur: quia fęminæ in feudo, & emphyteusi non cõprehenduntur noĩe filiorũ. In emphyteusi Ecclesiastica filius naturalis, seu illegitimus nõ succedit, nec cõprehenditur noĩe filiorum: quia Ecclesia valde abhorret ab illegitimis, vtpote ex peccato genitis. In Emphyteusi vero sæculari, filij naturales cõprehẽdunt̃ noĩe filiorũ. Si tñ emphyteusis tradita sit alicui pro se, & filijs legitimis, filius natu-

naturalis legitimat⁹ priuilegio Principis, nõ succedit: quia Princeps non præsumitur velle præiudiciũ afferre filijs legitimis, aut domino directo; nisi Princeps aliud exprimat: põt enim, ex graui causa, habilẽ facere filium illegitimũ ad succedendum. *ibi. n. 35.*

EMPTIO, ET VENDITIO.

Quid sit emptio, & venditio.

1 EMptio est contractus, qui mutuo consensu perficitur, & vltrò, citroque emptorem, & vẽditorem obligat; emptorem quidem ad tradendum pretium pro merce, venditorem verò ad tradendas merces pro pretio. Hinc intelligitur definitio venditionis; est enim correlatiua emptionis, vnumque cum ea contractum constituit; qui perficitur solo consensu per externũ aliquod signum expresso; vnde fit, vt traditio non sit de essentia huius contractus. Modò tamen consensus sit absolutus, & non conditionalis; nam conditio suspendit consensum, & contractũ vsq; ad conditionis euentum. Impleta verò conditione contractus remanet perfectus, & fictione iuris retrotrahitur ad tẽpus in quo fuit celebratus, ac si tunc temporis consensus fuisset absolutus. Vnde sequitur gabellas, quæ soluendæ sunt ex emptione, & venditione antea celebrata, priori gabellario esse persoluendas, non verò successori, si mutati sunt gabellarij ante conditionis euentum. *tom 2. pag. 592. n. 1. & seq.*

2 Cõtractus venditionis, & emptionis non censetur perfectus, donec pretium definiatur; vt si quis dicat, *Vendo tibi equum quãti iudicauerit Titius,* validè quidẽ vendit; si verò Titius moriatur, aut iudicare nolit, rescinditur contractus; quia perfici nõ potest, quin pretiũ definiatur. Vnde fit, vt si in huiusmodi cõtractu soluẽda sit gabella, & mutati sint interim gabellarũ exactores, soluenda sit gabella posteriori gabellario, qui gabellas tunc exigit cum pretium definitur: quia gabella non debetur nisi pro contractu perfecto, & completo. *tom. 2. pag. 593. num. 7.*

3 Contractus vẽditionis, & emptionis hoc discernitur à cõtractu locationis, & conductionis, quod in cõtractu locationis, &c. artifex ponit solã operã, non autẽ materiã, vt si ego tibi tradã aurum, & tu mihi inde conficias annulũ: quando verò artifex ponit operam, & materiam, censetur emptio, & venditio, vt quãdo artifex mihi tradit annulum ex auro, quod ipse apposuit.

Exci-

Excipitur casus, in quo artifex construit domum in solo alieno; licèt enim ipse materiam subministret, dicitur operam suam locare: quia domus in alieno solo ædificata cedit domino fundi, seu soli. *ibid. num.* 10.

Quænam vendi possint.

4 Omnia pretio æstimabilia vendi possunt, nisi obstet specialis aliqua prohibitio, seu circumstantia, quę venditionem reddat inualidam, aut illicitam. Quo fit vt spiritualia vendi nequeant; quia pretio non æstimantur, nisi ratione materię, vel laboris adhiti in ijs fabricandis: sic absque labe simoniæ venditur calix, aut fundus, cui est adnexum ius patronatus: videndum tamē ne ratione iurispatronatus pretium augeatur, nam simonia committeretur. *ibid. num.* 1. *& pag.* 594. *num.* 2.

5 Venditio templi facta absque Principis auctoritate, inualida est; etiamsi templum spectetur secundùm materiam, & secundum expensas factas in eo construendo: hæc enim venditio à iure irritatur. Hoc tamen tempore ad alienationem templi requiritur Summum Pontif. consensus. *tom.* 2 *pag.* 594. *num.* 3.

6 Res pupilli, vel minoris, emi non possunt à tutore, vel à curatore; hoc enim prohibetur à iure ob præsumptionem fraudis: nisi fortè vendantur sub hasta, nec sit alius, qui emat. *ibid. num.* 7.

7 Res publicæ, vt forum publicū, via, &c. à priuata persona vendi non possunt, etiamsi venditio referatur in tēpus, quo hę bona erunt priuatæ personę; vendi tamen possunt à persona publica illarum rerum dominium habente, sicut vendi possunt vrbes & oppida, quod Reip. commodo fiat. *ibid. n.* 8.

8 Liberi hominis venditio est irrita, licèt referatur in tēpus, quo seruus erit; nisi vendatur filius à patre; vel ob nimiam egestatem, vel pro soluendis debitis; potest etiam quis seipsum vendere ad alium redimendum, sic S. Paulinus Episcopus Nolensis seipsum vendidit pro filio viduæ redimendo. *ibid. n.* 9.

9 Officia, per se loquendo, vēdi possunt: sunt enim pretio ęstimabilia, modò nullum adsit ius in contrarium: in praxi tamen non expedit beneficia vendi, alioquin sępe venderentur minùs idoneis, cum Reip. detrimento. *ibid. n.* 10.

10 Ea, quæ tantummodò inseruiunt ad malum vsum, vt sunt venena, vendi non possunt: nisi alijs rebus admixta, humanis vsibus

bus inseruire possint, cuiusmodi sunt venena, ex quibus medicamenta conficiuntur. Licet tamen conficere ex se indifferentes; easque vendere ijs, quos credimus non abusuros; quamuis deinde contingat, vt emptores ijs abutantur; vt sunt chartæ lusotiæ, tali, fuci, arma, &c. quia venditorum non est examinare intentionem ementiũ. Vendens tamen idolum gentili, qui eo credituᵣ abusurus, grauiter peccat, si vẽdat absque necessitate, vel alia rationabili causa: quilibet enim tenetur ex charitate, peccatum proximi impedire, quantum potest absque notabili suo detrimento. At rationabili causâ interueniente, excusari potest hæc idoli venditio, cùm ex se sit res indifferens, & ad ornatum domus adhiberi etiamsi possit: sic etiam excusatur à peccato vẽdens agnum Iudæo, qui eum sit sacrificaturus. *ibid. num.* 11. 12. *&* 13.

11 Venditio rei alienę est inualida quoad transferendum dominium rei venditæ in emptorem, cum enim venditor non habeat dominium rei alienæ, non potest illud in alterum transferre: quare dominus rei potest illam vendicare, vbicumque sit, nisi legitimo temporis cursu præscripta fuerit ab emptore bonæ fidei. Valida tamen est venditio rei alienæ ad transferendum dominium pretij in venditorem. Verùm tenetur venditor emptorem seruare indemnem; quia censetur iniusta causa damni per fraudem; nisi fortè emptori sciret rem esse alienam: tunc enim venditor non tenetur de euictione, nec datur actio emptori ad repetendum. *pag.* 595. *num.* 20. *& seq.*

12 Non potest quis inuitus, regulariter loquendo, cogi ad rẽ suam vendendam: quilibet enim est rei suæ dominus, atque arbiter: aliquando tamen; iusta interueniente causa cogi potest: sic tempore inopiæ potest quis cogi ad suum frumentum vendendum, vel ad vendendum agrum, aut domum iusto pretio, ob bonum commune. *tom.* 2. *pag.* 595. *n.* 28.

13 Ea, quæ emuntur pecunijs alienis, regulariter loquendo, fiunt emptoris, si ea suo nomine emat. Aliquando tamen fiunt illius, cuius sunt pecuniæ; sic empta pecunijs Ecclesiæ, fiunt Ecclesiæ; empta pecuniâ militis, fiunt militis; empta pecuniâ coniugis donata alteri coniugi, fiunt illius, cuius est pecunia; empta pecunia pupilli, vel minoris, à tutore vel curatore, fiunt pupilli, vel minoris. *ibid. num.* 29.

Emptio cum pacto retrouendendi.

14 Quando pactũ de retrouendendo apponitur in fauorem solius venditoris, res minùs valet, quàm si venderetur sine tali pacto: quia imponitur emptori grauamen, & onus pretio æstimabile. Quando verò apponitur pactum in fauorẽ solius ementis, res plus valet, quã alioquin valeret: quia venditor subit onus pretio æstimabile. Ex quo infertur iniustum esse pactum, quo venditor obligatur ad reemendam eodem pretio rem vẽditam, si emptori placuerit. Quando denique apponitur pactum retrouendendi in fauorem vtriusque contrahentis, res minus valet, quam si apponeretur in fauorem solius ementis, & plus valet, quam si apponeretur in fauorem solius venditoris, ita vt si in fauorem vendentis valuisset 20. & in fauorem ementis 30. in fauorem vtriusque valeat 24. aut 25. *tom. 2. pag. 596. n. 2.*

15 Venditio cũ pacto retrouendendi, in fauorẽ solius venditoris licita est, interueniẽte iusto pretio, alijsque cõditionibus requisitis: nã huiusmodi pactũ nulli est iniuriosum; sic cõtractus census. qui cum pacto saltem implicito retrouendendi celebratur, communi vsu recipitur; debet tamen venditor tantum descendere de pretio, quanti æstimatur onus impositum emptori. Porrò emptor potest apponere pactum, vt si venditor nõ redemerit. v. g. intra decennium non possit amplius redimere, hic enim nulla apparet iniustitia. *tom. 2. pag. 596. n. 3. 4. & 5.*

16 Venditio cum pacto redimẽdi in fauorem solius emptoris, licita est, interueniente iusto pretio, alijsque conditionibus requisitis; modò grauamen impositum venditori compensetur, aucto pretio rei venditę; hoc enim pactum nulli est iniuriosum. *ibid. num. 6.*

17 Venditio cum pacto retrouendẽdi in fauorem vtriusque contrahentis; licita est. Vnde excusari potest ille frequẽs, & visitatus contractus, quo Titius v. g. vendit Caio domum, & ab illo accipit mille nummos, hac conditione, vt Titio liberum sit domum redimere soluto pretio, & Caio integrum sit pretium repetere, restituta domo. *ibid. num. 7.*

18 Vt autem contractus venditionis, cum pacto retrouẽdẽdi, sit licitus, & vsura vacet, quatuor conditiones requiruntur. 1. est intẽtio vendendi, & emẽdi, cuius defectu, pactũ retrouendendi

dendi est vsurarium; iam enim non est contractus venditionis, sed mutui. 2. est iustum pretium; iustum autem pretium censetur illud, quo res æstimatur arbitrio prudẽtis viri, habita ratione grauaminis, quod imponitur alteri contrahentium. 3. vt fructus rei emptæ pertineat ad emptorem: quia emptor per contractũ emptionis acquisiuit dominium rei emptæ; modò fructus, propter contractum locationis, non pertineant ad venditorem. 4. vt in cõtractu emptionis, & locationis non adsit aliqua lęsio. *pag. 597. n. 8.*

19 Contractus venditionis cum pacto retrouendendi, seu redimendi eodem pretio, celebrari potest: hic enim cõtractus quotidiano vsu comprobatur; atque hęc retrouenditio, non tamẽ est nouus contractus, quàm rescissio prioris. Cum autem pactum retrouenditionis est in fauorem venditoris, aut emptoris, potest apponi pactum de retrouendenda re, maiori, vel minori pretio, prout res valuerit tempore retrouenditionis. *tom. 2. pag. 597. num. 14. & 15.*

20 Non committitur vsura ab emptore, qui rem emptam cũ pacto retrouendendi in fauorem venditoris, locat eidem venditori, donec ab eo redimatur: sunt enim duo cõtractus liciti, vnus venditionis, alter locationis, neque fiunt illiciti eo quod coniungantur. *pag. 598. n. 16.*

21 Qui rem emit cum pacto retrouendendi in fauorem solius venditoris, nullo præfixo termino ad reuendendum, non potest rem emptam, legitimo temporis cursu præscribere: quia se obligauit ad rem venditori retrouendendam, quandocumque venditor voluerit. *ibid. nu. 18.*

22 Qui rem vendidit Caio cum pacto retrouendendi, si Caius eandem vendidit Titio, antequam redimeretur a venditore, non potest eam vendicare a Titio, sed habet tantummodò actionem personalem in Caium, vt damnum sibi resarciat: quia illa actio, cum sit personalis, non transit ad alium. *ibid. num. 19.*

23 Cõtractus, quo venditur res, credita pecunia pretio rigoroso, & postea eadem statim redimitur numerata pecuniâ medio, vel infimo, per se loquendo, non est vsurarius: quia in vtraque vẽditione res venditur iusto pretio. Fieri tamen potest aliquãdo, vt huiusmodi contractus vsurã contineat, si primus venditor pactũ ineat cum emptore, vt res empta sibi retrouendatur infimo, vel medio pretio: hic enim contractus meritò præsumi potest vsurarius, eo quod videatur resolui in mutuum: & hic contractus,

qui Italis *stocco* appellatur, celebratur, quando emptor non inuenit alia ratione pecuniam, nisi creditò emat merces pretio rigoroso, cum pacto statim retrouendendi infimo. *ibid.num.20.*

Quanti res vendi, vel emi possint.

24 Pretium duplex est, alterum *legitimum*, a lege taxatum; alterum *naturale*, seu *vulgare*, quod hominum ęstimatione constituitur. Atque hoc pretium habet latitudinem, quia non omnes idem iudicant, in quo differt a pretio legitimo quod in indiuisibili consistit. Pretium igitur vulgare est triplex, *infimum, medium, & supremum*, quod etiam *rigorosum*, appellatur. In taxando autẽ rerum pretio, non solùm habenda est ratio rei, secundum suam substantiam, sed etiam vsus: nam quo vnaquæque res est vtilior, eò pluris æstimanda est; habenda est etiam ratio lucri cessantis, damni emergentis, &c. *to.2.pag.599.num.1.& 2.*

25 Res tanti vendi potest, quanti valet iuxta taxam Principis, vel communem hominum æstimationem. Si excusari possunt, qui res pretiosas in ijs locis, in quibus copia facit vilitaté, vili emunt; excusatur item, qui fascem herbarum, in quo scit latere herbas pretiosas paruo emit: nam fascis herbarum ad pabulum animalium vulgò vili ęstimatur. Item emens gemmam, quam nouit habere virtutem ignotam venditori, non facit illi iniuriam tradendo pretium lege, vel consuetudine taxatum. Non tamen est tutus in conscientia, qui gemmam a rustico ignaro valoris gemmæ, vili emit: censetur enim rusticus inuoluntariè vendere propter ignorantiam. At si vterque ignoret valorem, contractus est licitus, quia vterq. eandẽ subit aleam lucri, aut damni. *ibid.n.3.& seq.*

26 Quãdo sunt duo pretia, alterum taxatum a Principe, alterum a communi hominum æstimatione, seruandum est pretium taxatum a Principe, cuius est pretium rebus ponere ad vitandam pauperum oppressionem & damnorum occasionem. Si tamen constet pretium a Principe taxatum esse iniquum, venditor potest tantum de pondere, vel mensura detrahere, quantum satis est, vt se indemnem seruet. Hinc excusantur pistores, qui panes minores taxâ conficiunt, aut vendunt supra taxam, vt se indẽnes seruent; modò communiter pistores illius prouinciæ, aut vrbis idem damnum patiantur. *to.2.pag.600.num.7.*

27 Quando res notabiliter variantur quoad valorem, licèt a

pretio

pretio lege taxato discedere. Quo fit vt si princeps constituit pretium tritici, tempore abundantiæ, nec illud mutauit adueniente inopia, venditor non teneatur seruare pretium taxatum: quia nō est verosimile Principem, superueniēte notabili mutatione, velle suam lege eundem vigorem retinere. At standum est pretio tēpore sterilitatis, taxato, quæcumque tandem inopia superueniat. Princeps enim magis fauere debet emptoribus, quam venditoribus, qui pauciores sunt, & minori inopia laborant. *ibid. num. 8.*

28 Qui vendit rem bonitate excedentem alias res, quæ venduntur vulgò, potest aliquid vltra taxam exigere, modò sit notabilis excessus in bonitate. E contra qui rem vendit bonitate longē alijs inferiorem, debet aliquid de pretio taxato remittere. Secùs dicendum si excessus non sint notabilis. Peccant tamen, & tenētur ad restitutionem, qui fruges deteriores a melioribus separāt, & deteriores taxato pretio, meliores verò maiori pretio clàm vendunt: quia fraudant emptores, & violant legem taxantē pretia rerum permixtim vendendarum. Idem dicendum de ijs, qui in locum præstantiorum mercium, quibus dictum est pretium, alias deteriores substituunt. *pag. 601. num. 12.*

29 Licèt aliquando, quibusdam circūstantijs concurrentibus, res pluris vendere, quam alioquin venderētur, & minoris emere, quàm emerentur: eadem enim, spectatis aliquibus circūstantijs, modò pluris, modò minoris æstimatur. Sunt autem hę circūstantiæ. 1. multitudo emptorum, & copia pecuniæ. 2. affectus ad rem, quæ vēditur, vt si venditor ægrè careat ea re, propter commodū, vel oblectationem. 3. lucrum cessans venditori, qui in gratiā emptoris vendit rem, quam constituerat seruare vsque ad tēpus, quo plus valuisset; debet tamen venditor aliquid detrahere de pretio, ratione periculi, quod subisset, seruando rem ad illud vsque tēpus. 4. damnum emergens, quod patitur venditor, vendēdo creditâ pecuniâ: quia venditor non tenetur vendere cum suo detrimento: quare pōt pluris rem vendere creditâ pecuniâ, quā alioqui venderet numeratâ. 5. periculum amittendi totum pretium vel eius partē, vel recuperādi cū expensis, & modestijs: quare ratione illius periculi, res pluris vendi pōt: illud enim periculum est pretio æstimabile; licèt fortè nō cōtingat. 6. modus vendendi: minutatim enim res carius venduntur, quā si in magna quātitate vēderentur, sub hasta res aliquādo cariùs, aliquando viliùs prostāt. Iustum autem pretiū vēdendi sub hasta est illud, quod citra frau-

stem extorqueri potest. *to.2.pag.602.num.14.& seq.pag.603.*

30 Qui rem minoris emunt a venditore, quam valeat, propter necessitatem, qua venditor premitur, excusantur, si venditor vltrò rem offerat vendendam: merces enim vltroneæ pro tertia parte vilescunt. *to.2.pag.603.nu.23.*

31 Quæ non habent pretium a Principe taxatum, vel a communi æstimatione, cuiusmodi sunt gemmæ, falcones, statuæ antiquæ, picturæ, canes, non possunt vendi ad arbitrium venditoris, sed iuxta prudentis viri iudicium: quælibet enim res iusto pretio vendi debet. *to.2.pag.604.n.25.*

32 Extraordinariæ impensæ, labores, pericula, &c. quæ mercatores subeunt, non sunt causa sufficiens augendi pretium taxatum: pretium enim censetur taxatum habita ratione omniũ, quæ contingere possunt, ad augendum, vel minuendum mercium pretium: & quemadmodum mercatura exposita est lucro, ita etiam damno. Vnde fit, vt si onusta nauis mercibus submergatur, aut domus, in qua seruabantur merces, conflagret; aut si quod aliud infortunium accidat, non possit mercator vendere vltra taxam. Potest tamen mercator ratione officij mercaturæ, aliquid plus exigere, quam exigatur ab alio, qui mercaturam non exercet: nã officium mercatoris est pretio æstimabile, cum mercator Reip. seruiat. *ibid. nu.29. & 30.*

33 Mercatores, qui vulgò mentiuntur rem sibi tanti stetisse, vel tanti alijs vendidisse, vt pertrahant emptorem ad rigorosum pretium, vt plurimùm peccant venialiter, peccato mendacij, & regulariter loquendo, non tenentur ad restitutionem: nam emptores vix illis credunt: si tamen huiusmodi mendacijs homines pertrahantur ad emendum pretio notabiliter maiori, venditores grauiter peccant, tenenturque ad restitutionem: damnum enim emptoribus creant per fraudem. *ibid.num.31.*

Monopolia sitne licita.

34 Monopolium quatuor modi contingit. 1. quando mercatores inter se conueniũt de merce vendenda tanto pretio ab ipsis constituto, aut quando emptores conueniunt de re nõ emenda, nisi tanto pretio, quando ipsi constituũt. 2. quando vnus, vel duo vel plures, emunt oẽs merces, ipsique soli eas vendunt, eo pretio, quo volunt, sicque inducunt notabilem charitatem. 3. quando aliqui

aliqui impediunt, ne aliæ merces aduehantur, vt ipsi cariùs res suas vendant, cum Reip. detrimento. 4. quando Princeps alicui concedit priuilegium quo solum certum genus mercium vendere possit. *to. 2. pag. 605. num. 1.*

35 Quando mercatores inter se conueniunt de re vendenda supra pretium rigorosum, peccant mort. contra iustitiam, quia iustum pretium excedunt. Eodemque modo peccant emptores inter se conspirantes de merce emenda pretio infra infimum. Possunt tamen emptores conspirare ad depellendum monopolium venditorum: vtuntur enim iure suo, vt se indemnes seruét, & monopolium monopolio, vt clauus clauo truditur, vt ad æqualitatem veniatur. *ibid. nu. 2. & 3.*

36 Quando vnus, vel pauci inter se conueniunt ad emendas omnes merces alicuius generis, eo consilio, vt carius vendant, grauiter contra charitatem peccant; probabile tamen est, illos nō teneri ad restitutionem: quia non peccant contra iustitiam, cum emant iusto, & currenti pretio: neque peccant supprimendo vsque ad tépus inopiæ, cū ex iustitia non teneantur vendere. Hinc excusari possunt transferentes triticum extra territoriū, etiamsi ob id, pretium notabiliter augeatur: sicut enim absque iniustitia possunt triticum domi occultare, ita & exportare; quamuis peccent contra charitatem, & Principis prohibitioné. *ibid. n. 4. & seq.*

37 Qui vi, vel fraude impediunt, ne merces aliūdè aduehantur, vt ipsi carius res suas vendant, peccant cōtra iustitiam, & tenentur ad restitutionem: sunt enim causa iniusta damni, alijs mercatoribus, & Reip. Qui verò solis precibus, vel persuasionibus id impediunt non videntur teneri ad restitutionem; quia preces, & persuasiones non tollunt voluntarium. *to. 2. pag. 606. nu. 8.*

38 Qui iusta de causa impetrat a Principe priuilegium, quo solus possit certum quoddam genus mercium aduehere, & vendere, non videtur grauiter peccare, modò iustum pretium a Principe taxetur, vel a prudentibus viris: fieri enim potest, vt hoc Reip. expediat, nec vlli iniuria fiat. *ibid. n. 9.*

39 Ad hæc monopolia recensita, quædā alia reuocari possunt, vt quando aliqui timoré spargunt, vel litteras confingunt, quibus exprimit̄ naues submersas esse, quibus merces certi generis aduehebātur, vt sic pretium augeant; quādo vendens sub hasta, seu auctionem faciens apponit fictos licitatores, qui plus offerāt, vt cæteri emptores in pretio ascendāt. Qui verò in publica licitatione

amicos rogat ne plus certa quantitate offerãt, vt ipse iusto pretio, licèt infimo, rem obtinere possit, non peccat contra iustitiã. Secùs dicendum si alios, vi, aut fraude auocet ab augendo pretio; tunc enim peccat contra iustitiam. *ibid. num.* 10.

40 Mercator, qui monopoliũ non exercuit, non põt merces suas vendere pretio cõi, quod per monopolium creuit; quia illud pretium, vtpotè per fraudem inductum, non est iustum, consequenter sicut monopolę nõ possunt eo vti, ita nec alij: quare qui eo pretio vendidit, cognita monopolarũ fraude, tenetur ad restitutionem. Opposita tñ sñia probabilitate non caret. *ibid. n.* 11.

41 Mercator, qui scit breui superuenturã magnam vim mercium, vel fructuum, propter quam pretium minuendum sit, potest suas merces vendere pretio currenti, neque peccat contra iustitiam, atque adeò non tenetur ad restitutionem, secluso dolo, mendacio, & fraude: vtitur enim iure suo, neque scientia futuræ abundantiæ seu copiæ, illum facit deterioris conditionis. Hinc collige eum non peccare contra iustitiam, qui ad suum lucrum vtitur scientia priuata, qua scit, v. g. condendam esse legem, qua mercium, vel monetæ pretium augendum sit, vel minuendum; quia decretum Principis nondum promulgatum non obligat. Peccat tñ Princeps, vel Magistratus manifestando legem conditam ante promulgationẽ, immò tenetur ad restitutionẽ, quod cęteri inde patiuntur: qui verò vtitur ea scientia, vtitur iure suo; nisi fortè Principem, vel Magistratum induxerit ad eam legẽ sibi manifestandam: tunc enim teneretur ad restitutionẽ. *ibid. n.* 12.

An vitia rei vendendæ sint aperienda.

42 Vitium cõtingere potest. 1. in substantia, vt cùm vino miscetur aqua, vel aurichalcum auro. 2. in quantitate, quando non seruatur pondus, numerus, aut mensura. 3. in qualitate, qñ venditur res aliqua prætextu alicuius qualitatis, quam non habet, vt si argentum viuum in aures equi segnis infundatur, vt acer, & generosus appareat. Porrò vitium rei vendendæ vel est occultum, vel manifestum, vel notabile, vel leue. *tom. 2. pag.* 607. *n.* 1.

43 Qñ tacetur vitium notabile rei, quo cognito emptor eam non emisset, contractus est nullus; obligaturque venditor ad restitutionem: quia dolus dans causam cõtractui irritat contractũ. Immò venditor, qui notabile vitium subticuit, tenetur ad omnia damna inde sequuta emptori; fuit. n. causa illorum efficax. Si verò

rò plura emantur, quorum vnũ sit vitiosum, contractus non est inualidus, quoad oĩa, si nullam habeant inter se connexionem; vtile.n.per inutile non vitiatur. Si verò habeant connexionem, contractus, quoad oĩa dissoluitur. Vnde fit, vt si multi equi simul necessarij ad aliquod opus empti sint, & vnus eorũ habeat vitiũ notabile, contractus quoad omnes dissoluatur. *ibid.n.2.& 3.*

44 Quando vitium, quod tacetur, non est notabile absolutè, neque reddit rem notabiliter minùs vtilem, contractus non est inualidus, nec iniustus; quia emptor non censetur rationabiliter inuitus: essetque mercatoribus grauissimum, si quodlibet vitium esset aperiendum; multum enim decederet de pretio mercium, paucique emptores inuenirentur. *pag.608.nu.4.*

45 Peccat contra iustitiam, tenetúrque ad restitutionem, qui vendit vinum, vel frumentum, quod diu seruari non potest, cùm tamen aduertat ab emptore quæri vinum, vel frumentum diu seruandum; vendit enim rem parum vtilem ad vsum, ad quem emitur. Idem dicendum, quando venditur res habens occultum vitium, quod allaturum est damnum emptori, vt quando pharmocopola vendit infirmo medicamentum perniciosum, vel inutile. Idem dicendum de eo, qui vendit aliquid litigiosum, &c. *tom.2.pag.608.num.12.*

46 Venditor de occultis rei vitijs interrogatus, tenetur illa manifestare, quamuis non sint notabilia in se; alioquin aperiretur via innumeris fraudibus. Immò contractus in illo casu est inualidus, si emptor, cognito vitio, non emisset: censetur enim celebratus per dolum, qui causam ipsi dedit. *pag.609.num.14.*

47 Contractus celebratus à venditore ignorante vitium rei, validus est: quia non subest dolus: cognito tamen vitio non potest tantùm accipere, quantum accepisset, si res vitio caruisset, sed tenetur vel rescindere contractum, vel resarcire inæqualitatem. Verùm non tenetur ad restitutionem damnorum, cum propter ignorantiam non sit eorum causa iniusta. At si in celebratione contractus dixit, se nolle teneri de vitio occulto, quod verè ignorabat, ad nihil tenetur. *ibid.num.15.*

48 Qui vino generoso aquam miscet, ita tñ vt non fiat deterius eo, quod passim ab alijs venditur, nõ peccat, neque tenetur ad restitutionem, si eo pretio vendat, quo ab alijs venditur, etiãsi mixtionem aquæ non aperiat emptori: nullum quippe damnum emptor inde patitur, nisi fortè velit illud seruare. Monendi tamẽ

sunt venditores, vt ab huiusmodi fallacijs abstineant. *ibid. n. 17.*

Cuius sint fructus rei venditæ.

49 Fructus pendentes tpe venditionis, siue maturi sint, siue immaturi, pertinent ad emptorem, quoad valorem, quem habẽt tempore venditionis, nisi aliter conuentum sit inter contrahentes: quia hi fructus censetur pars rei emptæ. *tom. 2 pag. 610. n. 1.*

50 Quando venditur equus, intelliguntur etiam vendita ornamenta equo circumposita tempore venditionis; quia cohærent rei venditæ; modo equus, tempore venditionis, ostensus fuerit emptori cum phaleris, & ornamentis *ibid num. 3.*

51 Quando res vendita tradita est emptori, sed pretium nõdum fuit persolutum, fructus rei vẽditæ, quoad valorem, quem acquirunt post venditionẽ, pertinent ad venditorem: propterea si emptor ex re sibi tradita, fructus percepit, tenetur eos restituere venditori: quia res domino fructificat; venditor autem est dominus rei traditæ emptori, nondum soluto pretio, nec habita fide de illo. *ibid. num. 4.*

52 Quando venditor tradidit rem emptori, soluto pretio, vel habita fide de pretio, & cõcessa dilatione ad soluendum, fructus omnes pertinent ad emptorem, nec emptor tenetur ad interesse pro pretio non soluto, nisi aliter conuentum sit inter contrahentes: venditor enim cedit iuri suo, & res cũm sit emptoris, domino fructificat. *ibid. n. 5.* At si inter contrahentes facta fuit conuentio soluendi fructus, vel interesse ratione fructuum, donec pretium soluatur, probabile videtur emptorem teneri ad hmõi interesse: quia venditor non tenetur alteri vendere cum suo damno, concessâ dilatione ad soluendum. *ibid. & pag. 611.*

53 Cõtractus, quo quis tradit pecuniã alteri sibi aliam rẽ tradẽti, v. g. domũ, hoc pacto vt ipse vtat̃ re, alter verò pecuniã, relicta vtriq; cõtrahenti facultate repetendi rẽ suam, vel pecuniã; hic, inquã, cõtractus, per se, loquendo, est illicitus, quia per se loquẽdo, illicitum est lucrũ ex mutuo: potest tñ fieri licitum. 1. ratione lucri cessantis, vt fit in mutuo. 2. rõne pacti retrouẽdendi in fauorem vtriusque cõtrahentis, ita vt tradens pecuniã obliget se ad rẽ acceptã restituendam pecuniâ sibi restitutâ. *t. 2. p. 611. n. 7.*

54 In diuisione fructuũ inter emptorem, & venditorem habenda est rõ temporis, quo res fuit vnius, & deinde alterius: nã fructus collecti eo tẽpore, quo res fuit venditoris, pertinent ad

vendi-

venditorem; fructus verò rńdentes tempori, quo res fuit empto-ris, pertinent ad emptorem. Porrò ius eligendi pensionem à conductore pro re vendita, spectat ad venditorē: nā ipse contractū inijt cū conductore: pōt tamē illud ius cedere emptori. *ibid.n.8.*

55 Qñ dissoluitur contractus venditionis, celebratus cū pacto adiectionis in diē, vel legis commissoriæ: directis verbis, fructus medij temporis pertinent ad venditorē: hæc.n.est vis venditionis cum hmōi pacto celebratæ, vt ex vi pacti ita dissoluatur, ac si nō fuisset celebrata; vt si quis vendat domū hoc pacto, *vendo tibi hanc domū ea lege, vt si quis intra annū, meliorem obtulerit conditionem, domus sit inempta, seu contractus pro infecto habeatur.* At si contractus celebratus sit verbis obliquis, hoc modo: *si alter meliorem obtulerit conditionem, contractus ex tunc sit dissolutus*, tunc fructus medij temporis pertinent ad emptorem: quia venditio hoc modo celebrata dissoluitur tm̄ à die melioris conditionis oblatæ; cum ergo medio illo tempore emptor fuerit dominus rei, sequitur fructus ad ipsum pertinere. *tom.2.pag.612.num.3.*

56 Quando dissoluitur præfatus contractus directis verbis celebratus, gabella ex ea venditione non debetur, immò quod iam solutum est, repeti potest: quia ex vi pacti, contractus habetur pro infecto. Si verò contractus celebratus fuit verbis obliquis, gabella soluenda est; quia contractus non ita dissoluitur quasi anteà non fuerit validus, sed solùm dissoluitur, ne vlterius valeat: cùm igitur fuerit validus, soluenda est gabella, quæ ex venditione solui consueuit. *ibid.num.4.*

57 Titius vendit, & tradit equum Caio 50. nummis aureis, cū hoc pacto: *Vendo tibi hunc equum 50. nummis, hac lege vt si tibi 50. nummos restituero intra duos menses, equus sit inemptus:* Titius verò intra duos mēses restituit Caio 50. nummos; sed equus antequā Titio a Caio restituatur, moritur apud Caium. Quæritur vtri equus pereat? *Resp.* perire Caio emptori: nam res domino perit; Caius autē manet dominus equi, donec illum Titio tradat. Neque enim hic contractus censetur celebratus cū pacto legis cōmissoriæ, vel adiectionis in diem, vt patet consideranti, quid sit vtrumque pactum: nam *pactum legis commissoria* est, quando quis vendit aliquid alicui hoc pacto, vt si intra præfixum tempus, pretium non soluerit, res non sit vendita. *Pactum* verò *adiectionis in diem* est, quando venditur res hoc pacto, vt si intra assignatū tempus, alius offerat maius pretium, res nō sit vendita: in

nostro

noſtro autem caſu conſtat venditionem non fuiſſe celebratam hoc pacto. Quare ſeruāda eſt regula generalis. *Abſque traditione dominium non transfertur, & res domino perit.* ibid.num.5.

58 Quando venditio diſſoluitur per pactum retrouendendi eodem pretio, fructus medij temporis, videlicet à tempore venditionis, vſque ad tempus redemptionis, pertinent ad emptorem ſecundùm valorem, quem habent vſque ad diem retrouenditionis: illo enim tempore intermedio, res fuit emptoris. Ad primùm verò venditorem, fructus ſpectant ſecundùm valorem, quem à die retrouenditionis acquirunt; ab eo enim die fit dominus rei. At quando venditio diſſoluitur per pactum retrouendendi variato pretio, fructus pendentes ſpectant ſecundùm totum ſuum valorem, ad ſecundum emptorem, qui redimit: quia cenſetur nouus cōtractus venditionis celebrari. *pag.613.num.6.*

59 Quando venditio diſſoluitur eò quòd pęniteat prioris cōtractus, & alius de nouo, mutuo conſenſu celebratur, fructus medij temporis pertinent ad emptorem: quia res domino fructificat; illo autem medio tempore, emptor fuit dominus. Gabella autem ſoluenda eſt pro vtroque contractu venditionis; quando contrahentes ex interuallo pœnitet prioris contractus, & alter de nouo celebratur. Secùs dicendum ſi venditio ante traditionem rei diſſoluatur. *tom.2.pag.613.num.8.& 11.*

60 Quando venditio celebrata fuit ſub conditione de futuro, & conditio non adimpletur, fructus medij temporis pertinent ad venditorem, ſiue res tradita ſit emptori, ſiue non: quia venditor eſt dominus rei ante conditionis euentum: adimpleta verò conditione fructus ſunt emptoris: quia contractus celebratus ſub conditione, ea adueniente retrotrahitur ad diem, in quo fuit celebratus, ac ſi tunc fuiſſet purus, & abſolutus. *ibid.num.12.*

In venditione, cui res pereat.

61 Si res vendita pereat poſt traditionem, perit emptori: emptor enim fit dominus rei per traditionem. Ante traditionem item, ſi res vendita ſit certa, & determinata, perit, & deterior fit emptori, modò venditio ſit certa, & abſoluta, nec adſit culpa, vel mora venditoris in re tradenda: hæc enim eſt diſpoſitio iuris. Si tamen venditor in ſe ſuſcepit rei periculum, res perit venditori. *ibid.pag.614.num.2.& 3.*

62 Peri-

62 Periculũ rei indeterminatæ in indiuiduo, pertinet ad venditorem quoad substantiam; periculum verò pretij, & valoris rei spectat ad emptorem. Quare si tempore traditionis, aut mensurationis, res in pretio decreuit, censetur decreuisse in damnum emptoris; sicut etiam si deterior, aut melior fiat, damnum, & cõmodum videtur ad eumdem emptorem pertinere, nam venditor videtur se solum obligasse ad tradendam rem talis speciei, & emptor rem emit, prout erit tempore traditionis, subijciens se aleæ patiendi incommodum, aut percipiendi commodum. *to.2.pag. 614.num.5.*

63 Res, quæ vendita fuit ad corpus, aut quæ erat determinata in indiuiduo, si pereat ante traditionem, perit emptori; res verò indeterminata in indiuiduo, aut determinata ad mensuram, vel degustationem, si pereat ante traditionem, vel mensurationem, vel degustationem, perit venditori: si verò fiat deterior, vel melior, commodum, vel incommodum cedit emptori. Quia quando venditur triticum v.g. aut vinum, aut quid aliud indeterminatum in indiuiduo, aut determinatum ad mensuram, venditio cẽsetur facta sub tacita cõditione, si venditor mensus fuerit tot modios tritici, vel tot metretas vini; venditio autem facta sub conditione, non censetur perfecta ante conditionis euentum. Hinc tritum illud axioma Iurisperitorum, *Genus perire non potest.* ibid.

64 Quando ex certo numero rerum vna venditur sub disiunctione, vt si dicatur, *vendo tibi hanc, vel illam ouem,* si altera pereat, perit venditori: nam omnibus saluis, liberum illi erat tradere, quã vellet; ergo par est. vt si aliqua pereat ante traditionem, illi pereat. Si verò omnes pereant, vna exceptâ, habet ius, vt illa superstes sibi tradatur. *ibid.num.9.*

In emptione quis teneatur ad euictionem.

65 Euictio est rei emptæ, vel iustâ causâ receptæ, per sententiã iudicis abductio, vel rei taliter acceptæ iuridica amissio. Hinc fit, vt ille dicatur euincere, qui rem suam eripit è manibus emptoris, probans in iudicio, suam esse iure dominij. Proptereà si ego domum emi a Seio, quam Caius probat in iudicio suam esse, illãque a me repetit, Caius dicitur euincere domum, quamuis Seius teneatur mihi de euictione, idest teneatur me indemnem seruare. *pag.615.num.1.*

66 Venditor, qui rem alienam, quam sciebat alienam esse, vendidit emptori ignoranti alienam esse, tenetur de euictione, id est tenetur emptori pretium restituere, & resarcire damnũ, quod inde patitur. At si bona fide vendidit credens esse suam, quamuis cognito errore, teneatur restituere pretium emptori, antequam res euincatur à domino; non tenetur tamen ad restitutionem damnorum, vel interesse; quia non peccauit contra iustitiam, excusante ipsum bona fide. *ibid. num 2.*

67 In his casibus venditor non tenetur de euictione. 1. quando emptor non denunciauit venditori, litem motam esse, vt eam defenderent. 2. quando emptor sciens emit rem alienam. 3. quãdo emptor citatus, cõtumaciter abfuit. 4. quando venditore absente, emptor non appellauit à sententia. 5. quando sententia fuit iniusta, & lata per iniuriam contra emptorem, vel quando res violenter eripitur emptori ante iudicium. 6. quando emptor voluntariè cõpromisit, idest consensit litem per arbitrium definiri, & sententiam contrariam reportauit. 7. quando emptor potuit vsucapere, & non vsucepit. 8. quando aliquid casuale cõtingit *tom. 2. pag. 615. num. 3.*

68 Quando venditor pactum inijt cum emptore, vt non teneatur de euictione, si pactum inijt sciens rem esse alienam, aut obligatam tenetur de euictione, non tantùm ad pretium, sed etiam ad damna, & expensas factas in lite ab emptore, nisi ad expensas condemnatus fuerit qui litem mouit. Quia dolus dedit causam contractui. At si venditor pactum inijt ignorans rem esse alienam, aut obligatam, videndum vtrum pactum fuerit speciale, an generale: si fuit speciale, id est, ne teneatur de euictione, si res euincatur à certa persona; vel in certa causa, non tenetur ad pretium, vel ad interesse, cùm illius periculum reiecerit in emptorem: si verò fuit pactum generale, idest, ne venditor teneatur de euictione, à quocumque euincatur; tenetur nihilominus ad pretium, re euicta. Excipitur diuisio hęreditatis, in qua si conuentum sit inter hæredes, vt non teneantur de euictione, non tenentur: hæc enim est dispositio iuris. *tom. 2. pag. 615. num. 4.*

69 Non solùm in venditione, sed etiam in alijs contractibus onerosis, contrahentes tenentur de euictione, quia ęquũ nõ est, vt quis damnum patiatur ex rẽ quam iusto pretio accepit. Excipe transactionem in re dubia. Nã si Titius, & Caius contendentes rem aliquam ad se pertinere, transactionem inter se faciant, vt

Titius

Titius rē accipiat, Caio verò certum pretium tradatur, si posteà verus dominus rem suam euincat à Titio, cui per transactionem tradita fuerat, non tenebitur Caius de euictione, nec tenebitur Titio pretium restituere. Quia Caius non accepit pretium pro re ipsa, seu in compensationem rei, sed pro iure dubio, cui cessit in gratiam Titij. Si verò Titius tradidit Caio pretium, vel quid aliud, vt desisteret à lite, & hoc euincatur, tenetur Caio de euictione. *ibid. num. 5.*

70 In contractibus gratuitis, secluso pacto, & culpa contrahentis, non est locus euictioni. Propterea donator non tenetur de euictione: quia par non est, vt damnum patiatur ex eo, quod liberaliter dedit absque præuia promissione, vel obligatione. At si promisit rem aliquam in genere, puta vestem, vel equū tanti pretij; non videtur obligationi promissionis satisfacere si rem alienam tradat. *pag. 616. num. 6.*

71 Quādo res fuit pluribus successiuè vendita, ille, à quo fuit euicta, debet agere contra immediatum venditorem; neque enim contra antecedentes venditores habet actionem; quia nullum cum eis contractum inijt. *ibid. num. 7.*

EPISCOPVS.

Contra Episcopos Excommunicationes.

1 IN Extrauag. 2. *vt Prælatorum*, & in Extrauag. 3. *Et si deceat, de maiorit. & obed.* fertur excommunicatio contra Episcopos ad Rom. Curiam latenter venientes, & ab ea recedentes, non petita; & non obtenta licentia, & contra eos, qui hoc pacto latenter venientes recipiunt, nisi ante receptionem Summo Pōtifici significauerint. *disput. secunda, quæstione 6. punct. 4. pag. 326. tom. 3.*

2 Qui recta intentione Romam proficiscitur, si posteà non obtenta licentia discedat, non incurrit excommunicationem; quia excommunicatio lata est contra venientes latēter, & praua intentione. *ibid. num. 3.*

3 Qui Episcopum latenter Romam venientem recipit etiam tanquam consanguineum, vel amicum, si sciat illum latenter, & cum praua intentione venire, incidit in excommunicationem,

quia

quia quauis intentione recipiat, dicitur recipere latenter venientem. *ibid.num.5.*

4 Hæc excommunicatio non est reseruata.

5 Eugenius IV. in Extrauag. *Diuina, de priuileg.* in fauorem officialium Papæ, vel Sedis Apostolicæ, & in fauorem aliorum venientium ad Sedem Apostol. pro suis causis prosequendis, non solùm prohibet, ne Episcopi, aliique superiores eos vexent excommunicando, suspendendo, &c. verùm etiam acta contra ipsos facta irritat, immò excommunicat, suspendit, & interdicit tàm ipsos superiores, qui prædictorum beneficia alijs conferunt, quàm eos, qui huiusmodi beneficia recipiunt. *ibid.quæst.7.punct.3.pag.331.tom.3.*

6 Episcopi, seu ipsorum delegati hanc censuram incurrunt, quoties agunt contra curiales in causis non spectantibus ad beneficia, eosq; beneficijs priuant, & ea alijs conferunt, tunc enim dantes, & accipiẽtes, huic censuræ subijciũtur; modò tamen curiales priuilegiũ curialium non amiserint, aut priuilegio Eugenianæ constitutionis non cesserint. *ibid.pag.331.num.5.tom.3.*

7 Probabile est his omnibus censuris, nempè excommunicatione, suspensione, & interdicto non affici singulos delinquẽtes contra hanc cõstitutionem; sed Episcopos aliosque superiores ligari sola excommunicatione; reliquos verò inferiores affici censura interdicti, & suspensionis. *ibid.num.7.*

8 Hoc tamen est discrimen inter censuras suspensionis, interdicti, & excommunicationis in præfato canone expressas, quòd excommunicationis absolutio reseruatur Papæ, suspensio verò, & interdictum minimè. *ibid.*

9 Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Quanta*, Episcopis, alijsque facultatẽ admittendi resignationẽ habentibus, modum admittendę resignationis præscribit, & prohibet ne Episcopi, aut alij collatores aliter admittãt resignationes, & ne beneficia resignata cõferãt suis, aut admittentiũ cõsanguineis, affinibus, vel familiaribus, eos qui secùs faxint, punit pęna suspẽsionis à collatione beneficiorũ, & officiorum, electione, prę sentatione, &c. & præsumẽtes violare huiusmodi suspensionem afficit excõmunicatione si sint personæ particulares; Capitula verò, & conuentus vinculo suspensionis à diuinis obstringit. *ibid.punct.4.pag.332.tom.3.*

10 Huic censuræ probabile est non subijci Cardinales etiamsi Episcopali dignitate præditi sint; quia Summus Pontif. videtur

tur tantùm loqui de Episcopis, & alijs collatoribus, Cardinales autem non veniunt nomine Episcoporum, nisi aliud addatur; quia excelsiorem obtinent gradum. *ibid.num.6.*

Contra Episcopos Suspensiones.

11 Episcopus conferens primam tonsuram infanti, suspēsionem incurrit, nisi infans religionem ingrediatur; nomine autē *infantis* intelligitur ijs, qui septennium nondum attigit. Per hāc suspensionem Episcopus per annum suspenditur à collatione primæ tonsuræ: neque potest Episcopus in ea dispensare, nisi delictum sit occultum; elapso verò anno cessat absque alia absolutione. *disp.3.quæst.2.punct.1.pag.399.tom.3.*

12 Episcopus iniustè ordinans inuitum, Missas per annum celebrare prohibetur; potest tamen extra Missam Pontificalia exercere; Si verò est suspensus ab officio Sacerdotali, non potest vti Pontificialibus, quæ includunt & supponunt officium sacerdotale. *ibid.punct.2.*

13 Episcopus, qui Sacerdotem indignum, vel minùs dignum ordinat, suspenditur à collatione ordinis Sacerdotalis tantū; sic enim pęna commensuratur delicto. *ibid.punct.3.pag.400.tom.3.*

14 Episcopus conferens primā tonsuram illiterato, id est ei, qui fidei rudiméta ignorat, quique scribere, & legere nescit, incurrit suspensionē per annum à collatione tonsuræ. *ibid.punct.4.*

15 Conferēs tonsurā coniugato incurrit suspēsionem à collatione tonsurę, nisi cōiugatus velit religionē ingredi, aut sacros ordines suscipere iuxta canonum dispositionem. *ibid.punct.5.*

16 Conferens ordines bigamo, aut pœnitenti publico, prohibetur per annum integrum Missas celebrare. Cùm autē hæc pœnitentia publica defierit esse in vsu, videtur etiam cessare hęc suspensio. *ibid.punct.6.*

17 Conferens tonsurā sibi non subdito, suspenditur per annum ab eius collatione: Conferens autem maiores ordines vel minores, quouis quæsito colore, subditis alienæ diœcesis absque licentiā proprij ordinarij, suspenditur ab ordinum collatione per annum. *ibid.punct.7.pag.401.tom.3.*

18 Conferens duos ordines sacros eodē die, aut duobus diebus cōtinuato ieiunio, incurrit suspensionē à collatione vtriusq; ordinis donec absolutionem, & dispensationē à sede Apostoli-

ca

ca obtinuerit. *ibid. punct. 8 pag. 401. tom. 3.*

19 Conferens ordines alicui ſine ſufficiẽti titulo cũ pacto, vt ordinatus nihil ab eo petat in defectũ beneficij, vel patrimonij, ſuſpenditur per triennium ab ordinum collatione. *ibid. punct. 9.*

20 Epiſcopus conferens ordines religioſo ante profeſſionẽ, aut votum ſolemne, afficitur ſuſpenſione per annũ à collatione illorum ordinum, quos illi religioſo contulit. Tamen Patres Societatis IESV peculiari priuilegio gaudent, vt ante ſolemnem profeſſionem ordinibus initiari poſſint poſt elapſum biennium nouitiatus, & votorum remiſſionem. *ibid. punct. 10. tom. 3.*

21 Iure nouo, & iuxta probabilem ſententiam, etiam antiquo lata eſt ſuſpenſio contra Epiſcopos conferentes ſimoniacis ordines, vel primam tonſuram. Hæc autem ſuſpenſio prohibet à collatione ordinum, & primæ tonſuræ, & à Põtificalibus, nec non interdicit ab ingreſſu Eccleſiæ; non tamẽ ſuſpendit ab exercitio actuum iuriſdictionis; hi enim non continentur ſub nomine Pontificalium. Qui verò hanc ſuſpenſionem, & interdictum violat, incurrit ſuſpenſionem à regimine, & adminiſtratione Eccleſiæ, & perceptione fructuum, & præterea irregularitatẽ. *ibid. punct. 11. pag 402.* Ab his autem pęnis non poteſt Epiſcopus abſoluere; Summus Pontif. omnia priuilegia, & facultates hac in parte reuocauit. *ibid. num. 6. tom. 3.*

22 Epiſcopus exercens Pontificalia in aliena diœceſi abſque licentia ordinarij loci, ſuſpenditur ipſo iure ab exercitio Pontificalium; non tamen prohibetur baptizare, confeſſiones audire, Miſſæ ſacrum facere, vt alij Sacerdotes inferiores; hæc enim non ſunt Pontificalia: neque prohibetur cenſuras ferre, beneficia conferre, & alios iuriſdictionis actus exercere, cùm hæc ad Pontificalia non pertineant. *pag. 403. punct. 12.* Poteſt Epiſcopus ab hac ſuſpenſione abſoluere, quia lata eſt abſque temporis determinatione. *ibid. num. 6. tom. 3.*

23 Epiſcopus, qui electum ad Epiſcopatum, vel ad dignitatẽ Epiſcopatu maiorẽ cõfirmat, vel conſecrat, nõ pręmiſſa inquiſitione, an is, qui appellationẽ in electione interpoſuerat apud Sedem Apoſtolicã, & poſtea renunciauit appellationi, renũciauerit abſque prauitate, id eſt, pacto ſimoniaco incurrit ſuſpenſionẽ à confirmatione, & cõſecratione Epiſcoporũ per annum continuum. Epiſcopus tamen ad quem non pertinet inquirere, an renunciatũ ſit appellatione abſque ſimoniaca prauitate, nõ ligatur

tur hac suspensione consecrando Episcopum electum. Absolutio ab hac suspensione reseruata est Papæ, quia lata est ad tempus. *disp.3. quæst.4.punct.6.pag.413.to.3.*

24 Episcopus, qui religiosum absque licentia sui superioris promouet ad clericatum, vel maiorem monasterij constituit, repellitur a communione aliorum, id est, a participatione cum alijs fidelibus; exceptus subditis propriæ diœcesis. *ibid. punct.7. pag. 414. to.3.*

25 Episcopi, aliique Prælati, promoti a Sede Apostolica si ad suas Ecclesias accedant, administrationemque bonorum Ecclesiasticorum suscipiant absque litteris Sedis Apostolicæ, nihil validè agunt, & prætereà prohibentur a perceptione fructuum illarum Ecclesiarum; Capitula verò, conuentus, & alij; qui præfatos Episcopos, vel Prælatos absque litteris Apostolicis suscipiũt, aut eis obediunt, suspenduntur a beneficijs, donec absolutionem a Sede Apostolica obtineant. *ibid. punct.10.pag.416.to.3.*

26 Episcopi, aliique Prælati Episcopis superiores, suspendũtur a Pontificalibus, & ab ingressu Ecclesię, si non seruauerint ea, quæ statuta sunt in Extrauag. Ioannis XXII. quæ incipit, *Suscepti regiminis*, circa perceptionem fructuum beneficiorum vacantiũ; Capitulum verò, collegium vel vniuersitas interdicitur; aliæ porrò singulares personæ Ecclesiasticæ vel laicæ excommunicationis sententiã incurrunt ipso facto, a qua nisi restitutione pręmissa) præterquã in articulo mortis) non absoluantur. In ea verò Extrauag. pręcipitur, vt fructus beneficiorum vacantium malè percepti, intra mensem restituantur, qua restitutione facta tollitur suspensio. *ibid. punct.11.*

27 Episcopi, aliique Prælati priuantes beneficijs eos, qui in Romana Curia commorantur, incurrunt suspensionem ab officio, & beneficio. Eadem suspensio extenditur ad accipiẽtes huiusmodi beneficia. In tribus tamen casibus non incurritur suspẽsio. 1. quando quis a curia recessit animo non redeundi, aut quando longo tempore extra curiam commoratur. 2. quando quis cessit priuilegio Eugenianę, de qua supra. 3. respectu eorũ, quę pertinẽt ad beneficia, vt est onus residendi, reparandi Ecclesiam, celebrãdi, &c. ad quæ beneficiarius tenetur ratione beneficij. *ibid. punct. 12. pag.417.* Episcopus & quilibet alius approbatus ad absoluendum a censuris, potest ab hac suspensione absoluere; quia fertur absolutè absque vlla mentione reseruationis. *ibid. nu. 5.*

28 Episcopi, aliíque Prælati, seu regulares, seu sæculares procurantes Clericos capi a dominis temporalibus, vt beneficia resignent, vel vt citati ad Sedem Apostolicã non accedant; ipsique citati procurantes se capi a potestate sæculari, vt hoc prætextu excusentur, quod stato tempore coram Summo Pontifice cõparere non potuerint, incurrunt suspensionem per triennium a beneficijs. Hæc tamen suspensio non incurritur, donec beneficium resignatum fuerit, vel donec elapsum sit tempus assignatum ad comparendũ coram Sede Apostolica. *ibid. punct. 13 pag. 418. to. 3.*

29 Episcopi, aliíque Prælati, qui bona Ecclesiarum laicis submittunt, & Clerici, qui nõ denunciant Prælato submittentes huiusmodi bona, seu iura laicis, incurrunt suspensionem; Prælati quidem ab officio ordinis, & iurisdictionis, & ab administratione temporalium; Clerici verò à perceptione beneficiorum, quæ in Ecclesia sic grauata obtinent, per trienniũ. Hæc suspensio vtpotè ad triennium lata reseruata est Pontifici; elapso verò triennio cessat. *ibid. punct. 16. pag. 421. to. 3.*

30 Episcopus vel Abbas alienans bona Ecclesiastica absque licentia Papæ, aut non seruata forma præscripta in Extrauag. *Ambitiosæ de rebus Eccles. non alienand.* suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, & si intra sex menses non resipuerit, suspenditur ipso facto in temporalibus, & spiritualibus, ab administrationæ suæ Ecclesiæ, vel monasterij, cui præest; Prælatus verò inferior vltra excõicatione priuatur ipso facto officijs, & beneficijs Ecclesiasticis. Hæc suspensio non est Papæ reseruata. *ibid. punct. 17. pag. 422. to. 3.*

31 Episcopi, aliíque Episcopis superiores, delegati a Sede Apostolica in causa alienationis bonorum Ecclesiasticorũ, si in dãnum Ecclesię consentiunt alienationi, per gratiam, timorem, vel sordes, suspenduntur ab executione officij. Hæc suspẽsio non est Papæ reseruata: at si Episcopus durante suspensione ingerat se diuinis, incurrit irregularitatem Papæ reseruatam. *ibid. punct. 18.*

32 Episcopus, qui post celebrationem Concilij prouincialis non conuocat Abbates, Presbyteros, & Clericos, & vniuersam suæ diœcesis plebem, vt illis referat in Concilio gesta, excommunicationem duorum mensium incurrit. Verùm hæc censura non est hodie vsu recepta, ne in Hispania quidem vbi lata fuit in Cõcilio Toletano. *disp. 3. quæst. 5. punct. 6. pag. 432. tom. 3.*

33 Episcopus, qui præscripto tempore ad Apostolorum limina non accedit, incurrit suspensionem, seu interdictũ ab ingressu Eccle-

Ecclesiæ, ab administratione temporalium, & spiritualium, & à fructibus suarum Ecclesiarum. *ibid. punct. 7. pag. 432.* Absolutio ab hac censura Summo Pontifici reseruata est, etiamsi Episcopus, aut Prælatus delinquens resipuerit, & ad limina se contulerit. *pag. 432. nu. 6.*

34 Episcopi, aliique Episcopis superiores, ob quæstum publicantes, vel concedentes indulgentiam, aut facultatem absoluendi à censuris, aut casibus reseruatis, incurrunt suspensionem Papæ reseruatam, seu potius interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & à perceptione fructuum. *ibid. punct. 8.*

35 Episcopus, vel Archiepiscopus pœnas incendiarijs debitas relaxans, debet ipse damnum resarcire, & per annum ab officio ordinis, & iurisdictionis suspenditur. Incendiarius autem nō solùm excommunicationem incurrit, à qua nisi facta restitutione absolui nequit: verùm etiam ei iniungitur pęnitentia permanēdi per annum in seruitio Dei Hierosolymis, aut in Hispania. *ibid. punct. 9.*

36 Episcopus concubinarius, qui post admonitionem a Synodo prouinciali factam non resipiscit, ipso facto suspensionem incurrit. *disp. 3. quæst. 6. punct. 1. pag. 434.* Vide tit. *Clericus. to. 3.*

37 Episcopus, aut Prælatus extra necessitatem ingrediens monasteria monialium sibi subiecta prima vice incurrit suspensionem ab ingressu Ecclesiæ, secunda vice suspenditur a diuinis, tertia vice ligatur excommunicatione. Vide tit. *Monialis. ibid. punct. 2. tom 3.*

Eucharistia quid.

1 EVcharistiæ nomen significat. 1 *gratiarum actionem*, quia in Eucharistia, quatenus est sacrificiū, Deū recognoscimus; illique summum honorem, & gratiarum actionem pro beneficijs acceptis impendimus. 2. significat *bonam gratiam*, quia Christum continet gratiarum omnium fontem vberrimum. Alias etiam sortitur appellationes: dicitur enim *viaticum*, quatenus per Eucharistiam præparamur ad gloriam; Græcis appellatur *synaxis*, id est, *communio*, seu *societas*, qua fideles per hoc Sacramentum, tanquam vnius corporis membra inter se, & cum Christo capite vniuntur. *to. 1. pag. 56. nu. 1.*

2 Eucharistia est Sacramentum cōsistens sub speciebus panis,

& vini consecratis.significans Christum,& refectionẽ spirituale. Corpus Christi spectat ad sacramentum Eucharistiæ;species autem consecratæ non habent perfectum nomen Sacramenti, nisi quatenus continet Christum. Porrò hoc Sacramentum non cõsistit in vsu,aut susceptione,sed in re permanẽte, videlicet in speciebus consecratis. *ibid.num 3. & seq. & pag.57.nu.6.*

3 Sacramentum Eucharistiæ institutum fuit a Christo prima die Azimorum,in vltima Cęna,ea nocte,qua Christus tradendus erat, ineunte 15. luna primi mensis lunaris, qui nobis est mensis Martius,& aliquando partem Aprilis complectitur;ea autem die comedebatur Agnus Paschalis. *pag.57.num.2.& 3.*

Eucharistiæ necessitas, & vnitas.

4 Eucharistia non est adultis ad salutem necessaria necessitate medij,in re,vel in voto: potest enim adultus saluari absque susceptione Eucharistiæ,& absque alia re loco Eucharistiæ,vt patet in adulto statim post Baptismum decedente. Est tamen adultis,saltem baptizatis,necessaria ex præcepto non solùm Ecclesiastico, verùm etiam diuino affirmatiuo.*to.1.pag 58.num.1.& 3.* Non baptizatus autem necessaria non videtur. *num.4.*

5 Sacramentum Eucharistiæ est vnum formaliter, seu specificè;quia vnam tantùm habet formalem significationem refectionis spiritualis.Neque plures hostiæ consecratę sunt plura formaliter sacramenta, cùm habent rationem vnius refectionis spiritualis; si tamen materialiter spectentur,sunt plura indiuidua Sacramenti; at quatenus sumuntur simul,vnum efficiunt conuiuiũ spirituale,neque maiorem gratiam recipit,qui plures sumit, quã qui vnam tantùm, nisi eas sumat per modum plurium refectionum,vt accidit in die Natali Domini. *pag.60.nu.2.& seq.*

6 Quamuis probabile sit Sacerdotem sub vtraque specie communicantem, plus gratiæ recipere,quàm recipiat laicus sub vna tantùm,nihilominus communior Doctorum sententia est,laicum tantumdem gratiæ recipere communicando sub vna tãtũ specie, ac si sub vtraque communicaret;ratione rei cõtentæ. *pag.60.n.5.*

Eucharistiæ materia.

7 Materia remota Sacramenti Corporis Christi est panis triticeus,

ticeus, in quo ipse Christus consecrauit; modò sit verus panis pi-
stus cum aqua naturali, & coctus igni per modum assationis, sit
moraliter præsens, vnde sequitur panem dulciarium ex melle, vel
lacte, vel aqua rosacea confectum in tanta quantitate, vt iam nó
dicatur panis vsualis, non esse materiam idoneam huius sacramé-
ti. Sub nomine autem tritici non comprehenditur panicum, mi-
lium, auena, lolium, far, & hordeum; secala verò, cum specie non
differat a tritico, potest esse materia huius Sacramenti; quanquã
grauiter peccaret cóficiens Sacramentum in secala; quia est ma-
teria dubia. *tom. 1. pag. 61. nu. 1. & seq.*

8 Tàm panis fermentatus, quàm azymus, est materia apta hu-
ius Sacramenti; quia specie non differunt; grauiter tamen pec-
caret sacerdos Latinus consecrans in fermentato, & Græcus in
azymo: debet enim quisque suæ Ecclesiæ consuetudinem, & ri-
tum sequi, nisi Latinus in Ecclesia Græca, & Græcus celebret in
Latina. At Sacerdos Latinus in Ecclesia Latina ob nullam neces-
sitatem debet in fermentato consecrare, etiamsi infirmus absque
viatico sit decessurus. *pag. 62. nu. 8. & seq.*

9 Materia remota sacramenti sanguinis est vinum ex vite,
necnon mustum; cauendum tamen ne sit fæculentum, alioquin
committeretur peccatum ex suo genere mortale contra reueré-
tiam sacramenti. At vinum satis decoctum non videtur apta ma-
teria, quia mutauit speciem; neque acetum, quia est vinum corru-
ptum; neque agresta, quia nondum est vinum. Porrò vinum cō-
gelatum potest validè consecrari, quia adhuc est vinum. Secus di-
cendum de vuis nondum expressis, quia sunt potiùs aptæ ad esũ,
quàm ad potum. *to. 1. pag. 63. nu. 1. & seq.*

10 Non est necessarium necessitate sacramenti sub vtraque
specie consecrare; alioquin consecrato sub vna tantùm specie
non esset valida; sed est necessarium necessitate præcepti, & sub
vna tantùm specie consecrans graui sacrilegij peccatum com-
mittit. Illud autem præceptum est diuinum, quia est de iure diui-
no, vt quoties fit consecratio, simul etiam fiat sacrificium, quod
non potest esse integrum absque vtriusque speciei consecratio-
ne, & oblatione. *to. 1. pag. 64. nu. 2. & seq.*

11 Præceptum diuinũ consecrandi sub vtraque specie est af-
firmatiuum, neque obligat semper; dantur enim aliqui casus, in
quibus non est obligatio conficiendi sub vtraque specie, vt si sa-
cerdos consecrata hostia comperiat vinum esse veneno infectũ,

nec aliud vinum ſuppetat; aut ſi Sacerdoti poſt conſecrationem hoſtiæ immineat periculum vitæ; poteſt enim ſtatim conſumpta hoſtia ſugere, quia præceptum ſub vtraque ſpecie conſecrandi non obligat cum tanto detrimento. *ibid. num. 8.*

12 Summus Pontifex diſpenſare non poteſt, vt Sacramẽtum Euchariſtiæ ſub vna tantùm ſpecie conficiatur; quia vtraque ſpecies pertinent ad ſubſtantiam ſacramenti. Vnde ſequitur ſacerdotem non poſſe in articulo mortis ſub vna tantùm ſpecie conſecrare, vt ſe ipſum vel alium infirmum communicet; quia tunc non obligat præceptum communicandi, cum non poſſit ſeruari, quin aliud præceptum conſecrandi ſub vtraque ſpecie violetur. *tom. 1. pag. 65. num. 13. & 14.*

13 Vino, quod eſt materia remota Sacramenti Sanguinis, ex neceſſitate præcepti Eccleſiaſtici admiſcenda eſt aqua naturalis. Vnde patet eum grauiter peccare, qui vino aquam non miſcet, aut qui miſcet aquam artificioſam: immò qui ſciẽter omittit aquæ admiſtionem in pœnam delicti præcipitur priuari officio, & beneficio, ſi ex aperta malitia omittat. *ibid. num. 1. 2.*

14 Per hanc miſtionem repræſentatur vnio fidelium cum Chriſto; quippe aqua ſignificat populum, & vinum ſignificat Chriſtum, qui ſe vitem appellauit. *pag. 66. num. 3.* Modica aquæ quantitas adhibenda eſt in conſecratione calicis, ne ſacerdos exponat ſe periculo conficiendi in materia dubia. *ibid. num. 4.* Si ſacerdos ante conſecrationem aduertat ſe aquam non infudiſſe, debet illam ſtatim infundere, ac peracta conſecratione, iam non poteſt eam infundere; quia non eſt miſcenda aqua ſanguini Chriſti, ſed vino. *ibid. num. 5.*

15 Aqua, quæ vino miſcetur, non conuertitur immediatè in ſanguinem Chriſti, quia aqua non eſt materia conſecrationis; ſed conuertitur mediante vino, in quod ipſa priùs conuertitur: at ſi ante conſecrationem non fuit conuerſa in vinum, non conuertitur in Chriſti ſanguinem poſt conſecrationem, ſed remanet in calice ſecundum ſuam ſubſtantiam, aut conuertitur in vinum, ſi tandiu remaneat miſta ſpeciebus vini, quamdiu ſufficit ad conuerſionem, quia in illis ſpeciebus conſecratis remanet virtus ad generandum vinum, ac ſi ipſa ſubſtantia vini adeſſet. *ibid. num. 7. & 8. & 11.*

16 Quælibet quantitas panis, & vini quãuis exigua, modò ſit ſenſibilis, poteſt eſſe materia Euchariſtiæ. Neq; obijcias Baptiſmum

mum non poſſe adminiſtrari ſub qualibet parua quãtitate aquæ. Eſt enim longè diſpar ratio, quia Baptiſmus conſiſtit in vſu, & actione ablüendi; quare adhibenda eſt ea aquæ quantitas; quæ ſufficiat ad abluendum: Euchariſtia verò non conſiſtit primariò in vſu, ſed in eſſe permanenti; ſub qualibet autem exigua quantitate poteſt Chriſti Corpus,& Sanguis contineri *tom.1. pag.67. num* 1.

17 Quælibet panis, & vini quantitas quamuis ingens, modò conſtituatur præſens, poteſt validè conſecrari; ſed non licitè: ſi quis.n.conſecret in tanta quantitate, vt non poſſint opportuno tpe conſumi, grauiter peccat contra ſecundarium finem huius Sacri, qui eſt vſus. Materia autẽ conſecranda debet eſſe aliquo modo determinata in mente conſecrantis. *ibid.n.2.& 3.* Vnde ſequitur nullam hoſtiam cõſecrari,ſi ſacerdos ex 20. hoſtijs præſentibus intendat 12. tm̃ conſecrare, nec eas determinet; nulla enim eſt rõ, cur hæc potiùs quam illa conſecretur. At ſi plures hoſtias detulit ad altare conſecrandas,etiamſi in ipſo actu conſecrationis,illius tm̃ recordetur,quam habet præ manibus,nihilominus omnes conſectat; quia intentionem habet virtualiter determinatam ad oẽs cõſecrandas; at ſi quis,inſcio Sacerdote,hoſtias apposuit in corporali conſecrandas, nõ remanent cõſecratæ;quia intentio nõ fertur in incognitum. *pag.68.n.5.6.& 8.* Vini ẽt guttæ, quæ ſunt extra calicem, non cenſentur conſecratæ, quia circa illas nõ verſatur intentio conſecrantis.Secùs dicendũ de guttis,quæ ſunt in calice à vino ſeparatæ,quippe intentio Sacerdotis ferri videtur in totum id, quod calice cõtinentur. *nu.7.*

18 Materia conſecranda debet eſſe Sacerdoti moraliter præſens, itavt ſecundùm communem loquendi modum, poſſit deſignari,per particulam *hoc*,vel *hic.* Vnde ſequitur poſſe validè cõſecrari vinum in calice cooperto, aut dolio incluſum,aut hoſtias in pyxide contentas; vel ſub mappa latentes; poſſunt enim per particulam.*hoc*,demonſtrari. At materia 20.paſſibus diſtans,aut poſt parietem,vel intra tabernaculum exiſtens, non poteſt validè conſecrari; humano enim modo videtur abſens, neque per particulam, *hoc*, deſignari poteſt. *pag. 69.num.1.& ſeq.*

Euchariſtiæ forma.

19 Forma Sacramenti Corporis Chriſti ſunt hæc verba. *Hoc eſt corpus meum;* hac enim vſus eſt ipſe Chriſtus. Atque hæc

ſola verba ſufficiunt ad Corporis conſecrationem; neque totus canon eſt neceſſarius neceſſitate ſacramenti, ſed tantùm neceſſitate præcepti, vt patet ex vſu Eccleſiæ. Verbis autem conſecrationis ſubſtantialiter variatis non conficitur ſacramentum; quia non eſt eadem forma: at ſi mutatio eſt tantùm accidentalis, validè conficitur Sacramentum; grauiter tamen peccat qui ſic mutat, niſi paruitas materiæ excuſet. *pag. 71. num. 1. & ſeq.*

20 Forma ſacramenti ſanguinis Chriſti ſunt hæc verba, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, quæ ſola ſufficiunt ad conſecrationem calicis: grauiter tamen peccat qui ſequentia omittit; tùm quia facit contra præceptum, & ritum Eccleſiæ in re graui; tùm quia exponit ſe periculo non conſecrandi, nam in materia Sacramentorum eligendum eſt quod tutiſſimum videtur. *pag. 61. n. 1. & 2.*

21 Verba conſecrationis proferuntur à Sacerdote in perſona Chriſti, de qua verificantur, non ſolùm recitatiuè, narrando ea, quæ Chriſtus fecit; verùm etiam formaliter, ſignificando id, quod ipſa verba important; ſignificant autem conuerſionem panis in Corpus Chriſti, & vini in ſanguinem; cùm enim illa verba ſint vera, neceſſe eſt, vt realiter eam conuerſionem efficiant, & conſequenter ipſo facto ſignificetur tranſitus panis, & vini, in corpus, & ſanguinem Chriſti. *tom. 1. pag. 72. num. 2. & 3.*

22 In forma conſecrationis particula, *hoc*, vel *hic*, ſignificat confusè contentum ſub ſpeciebus, ita vt ſit ſenſus; *hoc, quod continetur ſub ſpeciebus, eſt corpus meum*; quamobrem Doctores dicũt particulam, *hoc*, directè, & primariò ſignificare contentum ſub ſpeciebus, ſecundariò verò reſpicere accidentia panis, & vini, quæ ſenſibus ſubijciuntur. *ibid. num. 1.*

23 Chriſtus verus Deus, & homo, per verba conſecrationis, ſub ſpeciebus panis, & vini conſtituitur, ita vt totus, quoad ſubſtantiam & accidentia ſub qualibet ſpecie exiſtat; nec tantùm ſub qualibet ſpecie, verùm etiam ſub qualibet parte ſpecierum, ſacramentaliter, modo quodam admirabili, & ineffabili, per modum ſubſtantiæ ſpiritualis, ſecundùm totam ſuam ſubſtantiam, quantitatem, & membra, eo modo, quo in cœlis exiſtit ad dexteram Dei Patris; non autem exiſtit ſub ſpeciebus modo quantitatiuo, ſeu per extenſionem partium in ordine ad locum. *tom. 1. pag. 73. num. 1. & ſeq.*

24 Ex vi verborum ſub ſpeciebus panis ponitur Chri corpus viuum, informatum anima cũ ſanguine, & humoribus, cæteriſq.

parti-

partibus non tantùm ad integritatem, sed etiam ad ornatũ Corporis Christi spectantibus, vt sunt vngues, capilli, &c. Sub speciebus autem vini, ex vi verborum ponitur tantum Christi sanguis, cętera verò, que sunt Christo coniuncta, ponuntur sub speciebus per concomitantiam; eò quòd habent connexionem, & vnionem cum Christi sanguine. Vnde sequitur diuinitatem, quę per hypostasim est vnita corpori, & animæ Christi, esse in hoc sacramento concomitanter, immò tres personas diuinas, præcipuè tamen, & immediatè filium, cui natura humana hypostaticè est vnita: propterea filius dicitur incarnatus, & passus, quod de alijs personis dicere non licet. Denique sub speciebus panis, est Christi sanguis concomitanter. *pag. 75 num. 11. & seq.*

25 Transubstantiatio est conuersio, seu transitus totius alicuius substantiæ in aliam. Christus autem constituitur sub speciebus per transubstantiationẽ panis in corpus, & vini in sanguinem, ita vt desinat substantia panis, & vini adueniente corpore, & sanguine Christi, & sola accidentia remaneant sine subiecto substantiali. *pag. 76 num. 1. & seq.*

26 Illa transubstantiatio, seu conuersio est actio non modò adductiua, verùm etiam productiua; neque enim constituit tantùm Christum præsentem sub speciebus, sed & producit aliquẽ modum, quo Christus habens iam suum esse substantiale vnitur per modum contenti cum speciebus, sicut priùs substantia panis sub illis continebatur; cum hoc tñ discrimine, ꝙ substantia panis sustentabat accidentia subiectiuè, & ab illis informabatur: Christus autẽ ea sustentat efficiẽter, nec ab illis informatur. *p. 77 n. 4.*

27 Eo instanti, quo completur significatio verborum consecrationis, Christi corpus incipit esse sub speciebus, tamdiuque ibi conseruatur, quamdiu conseruaretur panis si adesset. Quamobrem Christus non desinit esse sub speciebus per quamlibet specierum alterationem, neque statim atq; in stomacum traijcitur. Caueant igitur fideles ne statim post Eucharistiæ sumptionem, cibum corporalem capiant, donec species alterentur, & corrumpantur; neque enim decet cibum corporalem cum Christi corpore miscere. *ibid. num. 12*

28 Christi corpus desinit esse sub speciebus panis, quando ex ijs vermes generantur, & sanguis sub speciebus vini, quãdo per admistionem alterius liquoris specie distincti corrumpuntur. Si verò species vini misceantur cum alio vino, sub illis conseruatur

Christi sanguis; neque tamen dicitur misceri cum vino; quia ibi non est Christi sanguis modo quantitatiuo. *pag. 78. n. 6. & seq.*

Eucharistiæ effectus.

29 Primus Eucharistiæ effectus est *augmentum gratiæ*: quippe Eucharistia per se primò instituta fuit ad gratiam augendam; nonnunquam tamen contingit, vt primam gratiam conferat. Hoc autem gratiæ augumentum per peccata venalia, aut effectum ad illa non impeditur; quia peccatum veniale non est incompatibile cum gratia, & charitate, *tom. 1. pag. 79. n. 2. & 3.*

30 Secundus Eucharistiæ effectus est *præseruatio à peccatis mortalibus, & venialibus*, modò non adsit ipsorum complacentia, aut in ipsa Eucharistiæ sumptione non admittātur. Per Eucharistiam autem remittuntur venialia ex opere operato. *ibid. num. 4. 5. & 6.*

31 Tertius Eucharistiæ effectus est *auxilium ad rectè operandum, & temperandum fomitem peccati, necnon ad tentationes depellendas*: cùm enim sit animæ cibus, illi robur & vires confert ad agendum, & pugnandum. Multi tamen Doctores putant huiusmodi auxilium nòn statim dari, sed tempore opportuno, modò suscipiens non se reddat indignum. *ibid. n. 7.*

32 Quartus Eucharistiæ effectus est *vnio spiritualis cum Christo, & fidelibus*, & prætereà *vnio moralis inter Christum, & suscipientem*, ratione effectuum, quos Eucharistia parit, *ibid. n. 8.*

33 Eucharistia, vt est, *sacrificium*, remittit pęnā temporalem, vt autem aufert *Sacramentum*, non aufert primariò pœnam ex opere operato, sed iuxta valorem actus, & dispositionem suscipientis: secundariò tamen remittit aliquando pœnam; cum enim per Eucharistiam aliquando infundatur prima gratia, sequitur per eius sumptionem, aliquando remitti pœnam; alioquin sequeretur eum, qui suscipit Eucharistiam cum attritione, putans se esse in gratia, non recipere gratiam, & remissionem illius pęnæ, quod falsum est. *pag. 80. num. 9.*

34 Species consecratæ prosunt ad nutriendum corpus sumentis, non solùm quatenus in stomacum traiectæ ita alterantur, & corrumpuntur, vt noua substantia succedat sufficiens ad nutriendum; sed etiam quatenus in ipsis speciebus remanent qualitates panis, & vini. *ibid. num. 10.*

35 Tunc

35 Tunc Eucharistia suos producit effectus, quando pars aliqua hostiæ, aut sanguinis traiecta est in stomachum. Vnde sequitur eos, qui diu retinent hostiam in ore, ita vt species corrumpantur antequam deglutiantur, Eucharistiæ fructum non percipere, quia non dicuntur Christum manducare. Ratio autem, cur Eucharistia producat suum effectum, quãdo pars aliqua est deglutita, est, quia in ea est totus Christus, & quęlibet pars significat refectionem spiritualem, & significando efficit: *to. 1. pag. 80. nu. 1. & seq.*

36 Si contingat, vt communicans sit in peccato mort. tunc tẽporis, quo partem aliquam hostiæ deglutijt, sed statim eliciat actum contritionis, antequam reliquas partes deglutiat, quęritur an eas manducando recipiat gratiam. *Resp. negatiuè:* quãuis enim illæ sumptiones, physicè sint plures, nihilominus est vna tantùm moraliter; per quam vnus datur effectus in primæ partis sumptione; at communicans cum primam partem deglutijt, non erat sufficienter dispositus ad percipiendum effectum sacramenti; ergo, &c. *pag. 81. nu. 6.*

Eucharistiæ minister.

37 Solus sacerdos est minister consecrationis, etiam excommunicatus, vel degradatus, hæreticus, schismaticus, &c. modò debitam habeat intentionẽ; retinet enim charecterem, in quo fundatur potestas consecrandi. Ad hoc autem Sacramentum administrandum, solus sacerdos est ordinarius minister, extraordinarius verò potest aliquando esse diaconus, vt in articulo mortis. Porrò non videtur esse tanta Eucharistiæ sumendæ necessitas, vt laicus, aut alius non sacerdos, vel saltem diaconus, possit in articulo mortis, propria auctoritate sibi Eucharistiam ministrare. *to. 1. pag. 81. nu. 1. & seq.*

38 Sacerdos, qui sine licentia Eucharistiam administrat, per se loquendo, mortaliter peccat, nisi hoc faciat ex præsumpta voluntate pastoris, sibi enim alienam iurisdictionem vsurpat. Religiosis autem Eucharistiam ministrantibus sine licentia Episcopi, vel Parochi, aut absque speciali priuilegio irrogata est pęna excommunicationis ipso facto, Papæ reseruata. Excipitur tamen articulus mortis, in quo religiosi possunt, etiam inuito Parocho, infirmos communicare, si ipse nolit. *ibid. nu. 6. 8. & 10.*

39 Religioſi habentes priuilegium miniſtrandi Euchariſtiã, excepto die Paſchatis, poſſunt nihilominus Euchariſtiam eo die porrigere illis, qui iam in propria parochia, præcepto ſatisfecerunt. *pag. 82. num. 12.*

40 Sacerdos extra Miſſę ſacrificium poteſt ſeipſum ex deuotione communicare, modò non adſit alius ſacerdos, qui ei porrigat, abſitque ſcandali periculum: Sacerdos enim eſt ordinarius huius ſacramenti miniſter, nec alienam iuriſdictionem vſurpat, Euchariſtiam ſibi adminiſtrando. Item ſacerdos, qui non habet aliam hoſtiam conſecratam præter ſuam, poteſt, rationabili ex cauſa, illius partem infirmo porrigere; hoc enim nihil obeſt perfectioni ſacrificij. *tom. 1. pag. 82. n. 13. & 14.*

41 Parochus ouibus ſuis tenetur Euchariſtiam adminiſtrare, non ſolùm quando tenentur communicare, ſed etiam quoties eam rationabiliter petunt: neque enim par eſt, vt paruuli petant panem, & non ſit, qui eis frangat. Excuſatur tamen Parochus ab adminiſtratione ſacramentorum, quando rationabilem habet cauſam ea denegandi, qualis eſt infirmitas, laſſitudo grauis, ſi fęminæ velint de nocte confiteri etiam in Eccleſia, &c. *ibid. nu. 15.*

42 Sacerdos adminiſtrans, vel conficiens Euchariſtiæ Sacramentum debet eſſe in gratia: quia eſt ad hoc munus ex officio deputatus. Quare ſacerdos peccati mort. ſibi conſcius, antequam Euchariſtiam adminiſtret, debet conteri; neque enim neceſſaria eſt confeſſio niſi Euchariſtiam ſuſcepturo. Qui verò pluribus ſucceſſiuè adminiſtrat Euchariſtiæ Sacramentum in ſtatu peccati mort. plura peccata committit. *pag. 83. n. 1. & ſeq.*

43 Parochus non poteſt Euchariſtiam ad infirmum deferre, quoties eam ferre nequit cum habitu decenti, id eſt, cum ſtola, & ſuperpelliceo, lumine præeunte, aut ſi timeat fore, vt eã non poſſit adminiſtrare infirmo, niſi valdè feſtinanter currat; nimia enim feſtinatio repugnare videtur reuerentiæ tanti Sacramenti, & decentiæ clericali. Secùs dicendum de Baptiſmo, aut Pœnitentiæ ſacramento: quilibet enim tenetur non tantùm honorem, & famam, ſed ipſam etiam vitam prodigere ad ſaluandum proximum in extrema neceſſitate ſpirituali exiſtentem. Neque poteſt Sacerdos Euchariſtiam alijs digitis porrigere, ſi ob infirmitatem, vel chiragram non poſſit pollice, & indice, & indice adminiſtrare. *pag. 83. num. 8. & ſeq.*

Eucharistiæ susceptio.

44 Ad Eucharistiæ Sacramentũ cũ fructus suscipiendũ tres requiruntur dispositiones.1.vt suscipiẽs sit baptizatus,& habeat fidem.2.est intẽtio actualis,aut virtualis,& implicita,vel etiã habitualis, qualis videtur esse in eo, qui incidit in amẽtiã,aut phrenesim,cùm antea Christianè vixerit.3. est vt suscipiẽs sit in gratia,nec sibi sit conscius peccati mort. *tom.1.pag.84.n.1.& seq.*

45 Amenti,vel phrenetico non est statim administrandũ Eucharistiæ sacramentũ, sed expectandũ, donec habeat lucida interualla, si amentia non sit continua. At perpetua amentia laboranti potest Eucharistia ministrari in articulo mortis si antequã incideret in amentiam, vitam duxit homine Christiano dignã, modò non sit periculum vomitus, aut alterius irreuerentiæ. Itẽ obsessi à dæmone, si adhuc vtantur ratione, & semifatui tẽpore Paschatis,& in articulo mortis, præciso irreuerentiæ periculo, videntur ad communionem admittendi. *pag.85.n.4.5.& seq.*

46 Qui habet probabilem conscientiã peccati mort. tenetur præmittere confessionem sacramentalẽ,nisi vrgente necessitate communicandi non habeat copiam confessarij. Qui autem dubitat, an mortaliter peccarit, vel an omiserit aliquod peccatum mort. in confessione si magis propendeat in partem affirmantẽ, immò si æqualiter dubitet,obligatur ad confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. Quare damnanda est illorum temeritas, qui asserunt ante sumptionem Eucharistiæ non esse confessionem præmittendam. *ibid num.10.& seq.*

47 Qui habet necessitatẽ communicandi,vel celebrandi; sed non potest confessionẽ præmittere absque scandalo, nõ tenetur illã pręmittere, etiamsi habeat copiam confessarij; tenetur tamẽ elicere actum cõtritionis. Itẽ Sacerdos,qui inchoata Missa meminit peccati mort. nõ tenetur confessariũ ad se vocare ad altare,si sit periculum scandali. Itẽ qui inchoatã Missa recordatur se esse excommunicatum,aut non ieiunum, non debet Missam dimittere cũ scandalo;secus si fieri possit sine scandalo,modò nondum facta sit consecratio; tunc enim debet Missam inchoatam prosequi sine confessione. *tom.1 pag.86.n.14.15.& 16.*

48 Laicus, qui præmissa confessione ad linteum accessit vt cõmunicatur,ibiq; recordatur peccati mort.per obliuionẽ omissi,

non tenetur recedere, & adire confessarium; exponeret enim se periculo infamię, iudicando alijs habere se conscientiam peccati mort. *ibid.num. 17.*

49 Sacerdos morti proximus, non habens copiam confessarij, potest celebrare, vel etiam accedere ad sacramentum, seque communicare præmissa contritione. Item Parochus deficiente confessario, potest præmissa contritione, celebrare in die festo, ne parochiani careant Missa. Item is, qui ob vitandum scandalum, vel alia iusta de causa, cogitur communicare, vel celebrare, non tenetur confessionem præmittere, si nullus adsit confessarius approbatus. *pag. 87. num. 21. & seq.*

50 Qui tenetur in Paschate communicare, non potest, per se loquendo, communicare non præmissa peccatorum mort. confessione; nam præceptum diuinum de præmittenda confessione ante Eucharistiam, præualet præcepto positiuo Ecclesiastico in Paschate communicandi. Idem dicendum de eo, qui tenetur in die festo Missam audire, vel celebrare. *ibid. n. 25.*

51 Qui habet conscientiam peccati mort. quod rationabiliter timet à confessario manifestandum, potest illud in confessione reticere, si sit necessitas communicandi, donec habeat copiã alterius confessarij. *pag. 87. n. 28.*

52 Sacerdos ex necessitate celebraturus, si habeat aliqua peccata reseruata, & alia mortalia non reseruata, tenetur confiteri, etiamsi confessarius nõ possit absoluere à reseruatis; nam potest absolui directè à non reseruatis, & indirectè à reseruatis, modò propositum habeat comparendi coram superiore habente facultatem absoluendi à reseruatis. *ibid. num. 31.*

53 Qui præmisso conscientiæ examine credit se esse in statu gratiæ, cum tamen ipsa peccatum mort. habeat, quod inuincibiliter ignorat, recipit fructum huius sacramenti si actum contritionis, vel saltem attritionis eliciat ante communionem: nam sacramentum Eucharistiæ potest aliquando conferre primã gratiam, modò non ponatur obex. *pag 88. n. 32.*

54 Excommunicatus Eucharistiã sumẽs non præmissa confessione, sciens se obstringi vinculo peccati, & censurę, duplex peccatũ committit; facit enim contra religionem, indignè cõmunicando, & contra obligationem censuræ, qua excommunicatus à sacramentorum participatione arcetur. *ibid. num. 34.*

55 Sacerdos, qui vrgente necessitate celebrauit nõ præmissa con-

confessione peccati mort. tenetur quamprimũ cõfiteri; ita præcipiente Cõcilio Trid. *sess. 13. cap 7.* Laicus verò, qui sine confessione suscepit Eucharistiã, nõ tenetur statim confiteri; quia Cõcil. Trid. non facit mentionem laicorum, sed sacerdotum tantũ, in necessitate celebrantiũ sine confessione. Vnde sequitur Sacerdotẽ vrgente necessitate communicantem more laicorum absque præuia confessione mortalium, non teneri decreto Tridẽtini statim post communionem confiteri. *tom. 1. pag 88. n. 37.*

56 Qui peccatum carnale commisit, debet per aliquod temporis spatium abstinere, sub veniali, à communione, etiamsi peccatum confessus fuerit, nisi, adsit iusta causa communicãdi, qualis causa videtur esse festum magnæ solemnitatis, aut dies Iubilæi, &c. Qui autem ad communionem accedit eo die, quo pollutionem inuoluntariam passus est, ab omni peccato excusatur. *pag. 89. ibid. num. 3. & 4.*

57 Eucharistiam suscepturus, per se loquẽdo, debet à media nocte esse ieiunus, ieiunio naturali, ita vt nihil prorsus cibi, aut potus sumpserit; non tamen necesse est vt post cœnam dormierit, aut cibum digesserit, quia id nullo iure cautum est. *tom. 1. pag. 90. num. 5. & 11.*

58 Qui post sumptam ablutionem, aut post dictas orationes, aliquam hostiæ particulam, etiam grandiusculam reperit in patena, potest eam statim sumere; quia tota illi actio reputatur vnum conuiuium, & vna perfecta sacrificij consumptio: At si Sacerdos iam discessit ab altari, tunc non potest reliquias sumere; quia iam non reputatur vna actio. *ibid n. 13.*

59 Sacerdos non ieiunus potest sumere Eucharistiã, si aduertat, fore vt alioquin Eucharistia perueniat ad manus infideliũ, qui eã iniuriosè tractabunt, aut si alia similis causa superueniat. Itẽ Sacerdos, qui pro vino aquã consecrauit, neque aduertit errorem, nisi post aquæ sumptionẽ, debet denuo cõsecrare, & bibere, quamuis ieiunium fregerit per sumptionẽ aquæ; quia cõsecratio vini pertinet ad sacrificij integritatem Item si Sacerdos post consecrationẽ moriatur; nec adsit alius præter Sacerdotem non ieiunũ, tenetur ille non ieiunus perficere sacrificiũ: Secùs si ante consecrationem moriatur. *tom 1. pag. 91. n. 18. & seq.*

60 Eucharistia, ratione necessitatis, administrari põt per modũ viatici infirmo existenti in articulo mortis, immò etiã in casu mortis violẽtæ, dari potest homini non ieiuno, si cõmodè nequeat

queat anticipari,vel differri;quia hic dicitur eſſe in articulo mortis, & ſicut poteſt abſolui à reſeruatis, ita etiam non ieiunus ad Euchariſtiam admitti. *ibid.n.21.& 22.*

61 Infirmus,qui ſex,vel octo dies antea per modũ viatici cõmunicauit,poteſt iterũ nõ ieiunus ad cõmunionẽ admitti, ſi aliter commodè nequeant. Non tamẽ licet quotidie infirmum nõ ieiunum communicare propter reuerentiã Sacramenti. Ad cõmunicandum autem infirmum non poteſt Sacerdos nõ ieiunus conſecrare; quia hoc non eſt vſu receptum. *ibid.n.23.& 24.*

62 In articulo mortis naturalis, aut violentiæ, præceptũ diuinum ſumendæ Euchariſtiæ, per ſe loquendo, obligat ſub peccato mortali;quia in illo articulo maxima eſt Euchariſtiæ ſumẽdæ neceſſitas, ad reſtaurandas animi vires, & perſeuerandũ in gratia,qui eſt finis huius Sacramenti. Qui tamen paulò ante cõmunicauit quàm in periculum mortis incideret, non tenetur iterum communicare. *tom.1.pag.92.num.1.& 2.*

63 Iudex præciſo periculo notabilis damni cõmunis, aut alia iuſta cauſa,tenetur,per ſe loquendo, concedere reo tẽpus communicandi, quandoquidem tenetur reus in articulo mortis cõmunicare; etiamſi timeatur fore,vt conceſſo debito tẽpore reus eripiatur. Immò ſi nolit reus intra cõceſſum ſibi tempus ſe præparare,tenetur iudex aliquam dilationem duorum, vel triũ dierum concedere,ſi ſperet fore, vt reus intra illud tempus pęnitẽtiam agat,nec ſit periculum alicuius damni ex ea dilatione. At ſi reus nolit Pœnitentiæ,& Euchariſtiæ Sacramẽtum ſumere, poteſt illum iudex morti adiudicare, quamuis credat fore, vt in mortali peccato moriatur. *tom.1.pag.93.n.5.6 & 7.*

64 Qui ſemel in anno Euchariſtiã ſumit, ſatisfacit præcepto diuino, & Eccleſiaſtico. Non poteſt quis ſæpius in die cõmunicare,excepta Natiuitatis Domini ſolẽnitate, qua licet Sacerdotibus ter celebrare ; hoc tamen priuilegium non extenditur ad laicos communicãtes. Qualibet autem diei hora poteſt ieiunus ad communionem admitti,per ſe loquendo; tamen ad vitãdum ſcandalum nullus,extra neceſſitatẽ,ſub veſperã, aut intempeſta nocte eſt ad Euchariſtiam admittendus. *pag.94.n.10.& ſeq.*

65 Præceptum Eccleſiaſticum ſumendæ Euchariſtiæ obligat omnes fideles vtriuſq; ſexus, poſtquã ad annos diſcretionis peruenerunt:maius autem iudicium requiritur ad communionem, quàm ad confeſſionẽ. At in articulo mortis adoleſcens præditus

vſu

vſu rationis,confeſſionis, & Extremæ vnctionis capax,debet nō ſolum ex conſilio,verum etiam ex præcepto communicare. *to.1. pag.94.num.1.& ſeq.*

66 Omnes fideles, poſtquam annos diſcretionis attigerunt, tenetur Euchariſtiam ſumere a proprio Parocho,ſemel in anno, nimirum in Paſchate,id eſt a Dominica Palmarū,vſque ad octauam Paſchæ, niſi quorundam locorum conſuetudo aliud ferat. At qui in hebdomada Sanctiori, in ſua parochia præceptum cōmunionis impleuit,poteſt in die Paſchæ a quocumque Sacerdote,in alia Eccleſia Euchariſtiam ſumere. Poteſt item quilibet fidelis in Eccleſia Cathedrali ſuæ diœceſis, Euchariſtiam, aliaque Sacramenta ſuſcipere. *pag.95.num.5.6.& ſeq.*

67 Qui tempore Paſchatis communicat in peccato mort. Eccleſiæ præcepto ſatisfacit; quia qui ſubſtantiā præcepti adimplet, ſatisfacit, quamuis non obſeruet modum. Qui autem non communicauit in Paſchate, probabiliter non tenetur elapſo tempore Paſchatis quamprimum commodè poterit, eodem anno communicare; quia præceptum affirmatiuum non obligat ſemper, ſed pro tempore a legiſlatore determinato. Qui tamen de confeſſarij conſilio diſtulit communionem, obligatur ad communicandum iuſta ipſius conſilium. *to.1. pag.96.n.12.13.*

68 Qui præuidet ſe ita impediendum tempore Paſchatis, vt intra illos 15.dies non poſſit communicare,non tenetur communionem anticipatè ſumere; quia ante illud tempus præceptum non obligat. Secùs dicendum de eo,qui in hebdomada ſanctiori animaduertit ſe non poſſe ſequentibus diebus communicare ob impedimentū; cum enim tūc temporis iam ceperit obligatio pręcepti, tenetur omninò ea hebdomada communicare. Porrò excommunicatus tenetur excommunicationis abſolutionem expectare,vt ſatisfaciat præcepto communionis. *to.1. pag.97.n.15.*

69 Qui omittit,ſua culpa,communionem tempore Paſchatis, nullam quidem cenſuram ipſo pacto incurrit,ſed interdicendus eſt ingreſſu Eccleſiæ, & priuandus Eccleſiaſtica ſepultura. *ibid. num.19.*

70 Poſsunt ſacerdotes, per ſe loquendo, ſingulis diebus celebrare,Excipiendi tamē ſunt aliqui dies,qualis eſt feria quinta,ſexta,& ſabbatum hebdomadæ ſanctioris, & alijs quidam dies iuxta locorum conſuetudinē. An autem feria 5.& ſabbato hebdomadæ ſanctę liceat priuatim celebrare,præſertim,ſi in eū diē incidat fe-

ſtum Annunciationis, conſuetudini locorum ſtandum eſt. *ibid. num. 17.*

EXCOMMVNICATIO.

Quid & quotuplex ſit excommunicatio.

1 EXcommunicatio ſignificat *extra communionem*, quia homo per excommunicationem ſeparatur a communione fidelium, & a participatione ſacramentorum. Eſt enim excommunicatio cenſura Eccleſiaſtica, qua homo baptizatus priuatur aliquibus ſpiritualibus bonis, videlicet conſortio fidelium, participatione ſacramentorum, & communibus Eccleſiæ ſuffragijs. *tom. 2. pag. 435. num. 1. & 2.*

2 Excommunicatio diuiditur. 1. in *comminatoriam*, ſeu *ferendæ ſententiæ*; & in excommunicationem *ipſo facto*, ſeu *latæ ſententiæ*, vt patet ex dictis de cenſuris. 2. diuiditur in *maiorem*, & *minorem*; maior non incurritur, niſi ob mortale peccatum: minor aliquando ob veniale. Quando autem fertur excommunicatio abſque reſtrictione maioris, vel minoris, ſermo eſt de maiori, quæ ſimpliciter, & abſolutè dicitur excommunicatio. 3. diuiditur in excommunicationem latam *à iure*, & *latam ab homine*. Rurſus excommunicatio *ab homine*, alia eſt per ſententiam generalem, alia per ſententiam particularem. *ibid. num. 1. & 2.*

3 Cenſuræ contentæ in Bulla Cęnæ, cenſentur latæ per modũ ſtatuti, ſeu potius a iure: nam Summus Pontif. illas tulit intentione condendi perpetuam legẽ: hoc enim eſt peculiare huic Bullę, vt non finiatur morte Pontificis, qui eam tulit, quamuis ſingulis annis in die Cœnæ domini publicetur. *tom. 1. pag. 436. num. 4.*

Effectus excommunicationis maioris.

4 Suffragia cõmunia, & generalia ſunt quædam auxilia ſpiritualia, quæ a Clericis, tanquã Eccleſiæ miniſtris, pro fidelibus offeruntur, vt ſacrificium Miſſæ, Orationes canonicæ, publicę ſupplicationes, &c. in quibus clerici orant nomine Eccleſiæ. Suffragia verò priuata ſunt orationes, quæ fiunt a Chriſtianis tanquam particularibus perſonis. Eſt autem hoc diſcrimen inter publica, & priuata ſuffragia, quòd priuata perdũt valorem ex indignitate

offe-

offerentis; publica minimè, quia valorem mutuantur ab Ecclesia, cuius nomine offeruntur. *ibid.nu.* 1

5 Maiori excommunicatione obstrictus priuatur communibus Ecclesijs suffragijs. Quare peccat mort. qui excommunicato applicat huiusmodi suffragia; facit enim in re graui contra Ecclesiæ prohibitionem. Excipitur vnus casus; in quo licet pro hæreticis excommunicatis, publicè orare, videlicet in feria. 6. Parasceues: tùm ad imitationem Christi, qui pendens in cruce orauit pro inimicis; tùm ad ostendendum valorem mortis Christi, qui pro omnibus mortuus est. *ibid. num.* 3. *& seq.*

6 Quilibet excommunicatus etiam toleratus, & non vitandus, priuatur communibus Ecclesiæ suffragijs, neque licet fidelibus ea offerre etiam pro toleratis; alioquin propria excommunicationis ratio destrueretur. *ibid. n.* 1.

7 Excommunicatus vitandus, & non toleratus dicitur ijs, qui est nominatim denunciatus excommunicatus: ante denunciationem autem, non dicitur vitandus, etiamsi publicè constet de excommunicatione ab ipso contracta. Hinc sequitur, si Pontifex excommunicet, & denunciet excommunicatũ Titium cum fautoribus suis, Titium vitandum esse, non verò fautores, quia non sunt nominatim denunciati. Item si qui citetur sub excommunicatione *ipso facto*, nisi compareat, non esse vitandum, quamuis nõ compareat, quia nondum est denunciatus. Sequitur etiã Catholicos posse cum hæreticis nondum denunciatis loqui, & conuersari. Immò non desunt, qui existiment licere Missæ sacrum cum hæretico audire, & illius funus comitari. *to.* 1. *pag.* 437. *nu.* 2.

8 Probabile est illum censeri nominatim denunciatum, qui a iudice competente denunciatur commisisse delictum, quod cõstat habere adnexam excommunicationem: propterea qui publicè declaratur incidisse in hæresim, statim vitandus est: nam eo ipso quod publicè declaratur hæreticus, satis expressè declaratur excommunicatus. *ibid.*

9 Notorius clerici percussor censetur vitandus, & nõ toleratus, hoc ipso quod est notorius, vt definit Conciliũ Constantiẽse. Potest autem quis dici *notorius clerici percussor* duobus modus. 1. *notorietate iuris*, quando in iudicio confessus est se clericum percussisse. 2. *notorietate facti*, quando percussit clericum multis præsentibus, ita vt percussionem nequeat vlla tergiuersatione celare. Porrò qui notoriè percussit clericũ notorietate iuris, nõ dicitur

vitandus; ſed is, cuius percuſſio notoria eſt notorietate facti; ſi verò poteſt eam aliqua tergiuerſatione celare, non dicitur excommunicatus vitandus; modò excuſatio ſit probabilis. *ibid. nu. 3.*

10 Ad notorietatem facti, in magna ciuitate, plures requiruntur teſtes, quam in exiguo oppido, vel collegio. Vnde ſequitur delictum commiſſum coram decem non eſſe notorium reſpectu magnæ ciuitatis; ſecus reſpectu collegij, aut viciniæ: neque me teneri vitare eum, qui coram me percuſſit clericum eo tempore, quo non aderat ſufficiens teſtium numerus ad faciendum crimen notorium. *ibid. num. 5.*

11 Excommunicatus, qui nondum obtinuit abſolutionem excommunicationis, priuatur communibus Eccleſiæ ſuffragijs, quamuis ſit contritus, & iam reſipuerit à delicto: quia excommunicatus etiam contritus, adhuc manet excommunicatus, donec abſoluatur, & excommunicatio ſuum habet effectum donec auferatur. *tom. 1. pag. 438. num. 1.*

12 Miſſæ ſacrificium oblatum à Sacerdote in perſona Chriſti, prodeſt excommunicato, ſi ei applicetur: quia malitia miniſtri non impedit effectum Sacramenti, neque Eccleſia per ſuam prohibitionem, aufert poteſtatem applicandi effectum ſacrificij, qui eſt in gratia, vt hic ſupponitur eſſe. *pag. 439. num. 3.*

13 Miſſæ ſacrificium applicatum excommunicato, non ei prodeſt quoad fructum, & valorem prouenientem ex parte Eccleſiæ: quia Eccleſia priuat excommunicatum ſuffragijs communibus, quale eſt ſacrificium Miſſæ. Poteſt tamen Sacerdos in Miſſa, tanquam perſona priuata, orare pro quolibet excommunicato: quia hoc non eſt prohibitum ab Eccleſia. *tom. 1. pag. 439. num. 5. & 6.*

14 Excommunicatus validè recipit Sacramenta quoad ſubſtantiam: multa enim fieri prohibentur, quæ tamē facta tenent. Quoad effectum autem, id eſt, quoad gratiam, non ſemper validè ſuſcipit Sacramenta; quia facit contra prohibitionem Eccleſiæ in re graui, niſi inculpabiliter ignoret ſe eſſe excommunicatum, aut eſſe peccatum mortale accedere ad Sacramenta cum excommunicatione. Quod verum eſt etiam de Sacramento Pęnitentiæ: poteſt enim validè quoad ſubſtantiam, & quoad effectum conferri excommunicato inculpabili ignorantia laboranti: tunc enim non ponit obicē gratiæ. Si verò culpabiliter ignoret ſe eſſe excommunicatum, committit peccatum mortale in

ſuſce-

susceptione Sacramenti Pęnitentiæ, ac proinde non suscipit sacramentum. Hinc collegi potest dari posse casum, vt quis absoluatur à peccatis, quamuis nondum absolutus fuerit ab excommunicatione; quando scilicet confitetur peccata sua bona fide, nesciens se esse excommunicatum. *tom.1.pag.440.num.1.& 2.*

15 Excommunicatus etiam toleratus, regulariter loquendo, peccat mort. suscipiendo aliquod sacramentum: quia facit contra prohibitionem Ecclesiæ in re graui; nisi excusetur ob ignorantiam, vel necessitatem. Non tamen incurrit aliquam pęnam, excepta susceptione Ordinis sacri, propter quam incurrit irregularitatem. *tom.1.pag.441.n.4.& 5.*

16 Sacerdos administrans sacramenta excommunicato tolerato, non peccat ex vi censuræ: nulla enim extat Ecclesiæ prohibitio: grauiter tamen peccat contra ius naturale, & diuinum, quo Sacerdos prohibetur administrare sacramenta indignè petenti, nisi fortè petens sit peccator occultus, & publicè petat. Porrò Concilium Cõstantiense cùm facit potestatem fidelibus communicandi cum excommunicatis toleratis in diuinis, & sacramentis, tollit prohibitionem Ecclesiasticam, non verò naturalem *ibid.num.1.*

17 Sacerdos credere potest excõicato occulto fide digno, petenti Eucharistiam; & dicenti se absolutum esse, immò quamuis hoc non asserat, potest Sacerdos præsumere eum esse absolutũ, hoc ipso quod petit Eucharistiam, nisi oppositum manifestè constet, aut nisi periculum sit scandali, vel alterius incommodi: nullus enim præsumitur velle delinquere. *tom.1.pag.441.n.3.*

18 Sacerdos ex vi censuræ, mortaliter peccat administrando sacramenta excommunicato vitando: quia Ecclesia prohibet communicationem cum excommunicatis vitandis. Præterea incurrit minorem excommunicationem, & interdictum ab ingressu Ecclesiæ, vt habetur in capit. *Episcopum de priuilegijs in 6.* Addendum latam esse excommunicationem Papæ reseruatam in cap. *significasti, de sent. excom.* contra clericos in diuinis officijs participantes cum excommunicatis à Papa. *pag.442.n.5.& 7.*

An excommunicatus validè ministret Sacramenta.

19 Sacramenta ab excõicato tolerato validè ministrari possunt: neque enim priuatur iurisdictione, & pęnitens ab eo petẽs Sacramenta non peccat mort. etiamsi sciat illum esse excõicatum,

tum, neque vlla vrgeat necessitas petendi; propter facultatem à Concil. Constantiensi concessam communicandi cum excommunicatis, suspensis, interdictis, vel irregularibus toleratis, ad vitanda scandala, scrupulos, & animarum pericula. Neque petens cooperatur peccato Sacerdotis administrantis, cùm ipse Sacerdos rogatus, non peccet ministrando, non enim se sua sponte ingerit. *ibid. num. 1. & seq.*

20 Quælibet Sacramenta ab excommunicato vitando ministrata, valida sunt, excepto Pœnitentiæ Sacramento, nisi ministretur in necessitate; quia excommunicatus vitandus caret iurisdictione, quæ requiritur ad Sacramentum Pœnitentiæ validè ministrandum. Vnde fit, vt confessio facta excommunicato vitando sit inualida, extra articulum mortis, etiamsi pœnitẽs ignoret ipsum esse excommunicatum; quia ignorantia pœnitentis non dat iurisdictionem Sacerdoti, modò confessio non fuerit facta in eo loco, in quo Sacerdos ignorabatur esse excommunicatus, & ex communi errore, ac titulo colorato habebatur pro legitimo Sacerdote: tunc enim ius supplet iurisdictionem. *tom. 1. pag. 443. n. 1. & seq.*

21 Excommunicatus administrans Sacramenta, vel celebrãs, vel exercens actum proprium Ordinis, incurrit irregularitatẽ, nisi ob ignorantiam, vel inaduertentiam excusetur. Petens autem sacramenta ab excommunicato vitando, extra necessitatem grauiter peccat; quia facit contra prohibitionem Ecclesiæ in materia graui. *ibid. num. 6. & 7.*

An excommunicatus priuetur rebus sacris, & sepultura.

22 Quilibet excõicatus, ex vi excommunicationis, priuatur auditione Missæ; quare excommunicatus audiens Missam, grauiter peccat, nisi necessitas, vel iusta causa excuset. Neque tenetur vi præcepti de Missa in die festo audienda, quamprimũ procurare absolutionem vt Missam audiat. Secùs dicendũ videtur de eo, qui ex negligentia nõ procurat absolutionem excommunicationis, vt possit in Paschate cõmunicare; hoc enim præceptum est grauius, & strictiùs obligat ad remouenda impedimẽta, quæ obstãt, quò minùs adimpleatur. *tom. 1. pag. 444. n. 1. & seq.*

23 Excommunicatus, Missam audiens præter peccatũ mort. nullam penam incurrit; nulla enim exprimitur in iure. Tamen Sacerdos excõicatus, qui sua auctoritate est causa, cur Missa,

vel alia diuina officia coram se celebrentur, incurrit irregularitatem: nam qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Secus dicendum, si is, qui præcipit coram se celebrari, non sit Sacerdos; tunc enim non valet illa ratio, cùm ipse celebrare non possit. *pag. 445. num. 6.*

24 Excommunicatus admonitus à celebrante, vt exeat, incurrit nouam excommunicationem Papæ reseruatam, si nolit exire, cap. *eos, de sentent. excomm.* Idem dicendum de interdicto. Eandemq. excommunicationem incurrit, qui prohibet, quo minus publicè excommunicati, vel interdicti, de Ecclesia exeant eo tempore, quo Missa celebratur. *tom. 1. pag. 445. n. 8.*

25 Audientes Missam cũ excommunicato denunciato, peccat mort. quia participant cum illo in diuinis. Qui verò scienter celebrat coram excommunicato vitando, incurrit interdictum ab Ecclesiæ ingressu, vt patet ex cap. *Episcopum, de priuileg. in 6.* vbi interdicuntur, qui excommunicatos vitandos admittunt ad diuina officia, seu Ecclesiastica sacramenta. *ibid. n. 9. & 10.*

26 Qui interest Missæ, aut celebrat, dum ibidem adest excommunicatus toleratus non peccat prosequendo Missam. Si verò adest excommunicatus vitandus, admonendus est, vt exeat: si verò post admonitionem nolit exire, potest etiam per vim expelli, quamuis sit clericus, neque propterea incurritur excommunicatio: quia vis non dicitur iniuriosa quando infertur ex iusta causa. *ibid. n. 11. & 12.* At si neque vult exire, neque potest expelli sine periculo, omittenda sunt diuina officia, ipsa etiam Missa, modò consecratio nondum sit inchoata: si verò iam inchoata, vel perfecta consecratione superuenit, neque potest expelli, Sacerdos prosequi debet sacrificium vsque ad sumptionẽ inclusiuè: nam integritas sacrificij, quæ est de iure diuino, præponderat participationi cum excõicato. Debent tamen in eo casu adstantes ab Ecclesia exire, excepto inseruiente; ipse etiã Sacerdos, sumpto sacramento, se recipiet in sacristiam, ibique reliquas orationes post cõionem dicendas persoluet. *ibid. num. 13.*

27 Excõmunicatus, etiamsi non sit denunciatus, peccat mortaliter assistendo diuinis officijs, neque. n. per Concilium Constantiense illi conceditur facultas communicandi cum fidelibus, quamuis alijs fidelibus liceat communicare cum excommunicato tolerato, in sacramentis, alijsque rebus diuinis. *pag. 446. n. 1.*

28 Excõmunicatus, siue sit religiosus professus, siue clericus

 habens

habens beneficium, vel ordines ſacros, tenetur priuatim horas canonicas perſoluere; æquum enim non eſt, vt delinqués reportet commodum ex ſuo delicto:non tamen poteſt ſocium adhibere,quicum recitet: quanquam non peccat mort. ad priuatam recitationem ſocium adhibendo:hæc enim communicatio videtur leuis. *tom.1.pag.446.nu.3.& ſeq.*

29 Excommunicatus non priuatur omni rerum ſacrarũ vſu, cum poſſit diuina officia recitare, templum ingredi, dum diuina non celebrantur,munire ſe ſigno crucis,menſæ benedicere,adorare Eucharistiam, aut etiam illã comitari, dum ad infirmos defertur,modò retitentur pſalmi,vti imaginibus, & id genus alijs, quæ inſeruiunt priuatæ deuotioni: non tamen poteſt ſumere aquam luſtralem,ſeu benedictã,eo quod ſit quoddam ſacramentalem habens valorem ex meritis Eccleſiæ, a quibus excommunicatus excluditur. *tom.1.pag.447.num.8.& 9.*

30 Excommunicatus etiam vitandus poteſt audire concioné: quia non excluditur ab ea communicatione, quæ tendit ad ipſius emendationem. Immò poteſt excommunicatus toleratus concionari,ſi rogetur:peccaret tamen ſi ſe ſponte ingereret ad concionandum, quamuis non incurreret irregularitatem; quia hic non eſt actus Ordinis,cùm etiã a laico,in caſu neceſſitatis, exerceri poſſit. *ibid.num.10.& 11.*

31 Magiſter legens lectionem coram multis diſcipulis, quorum vnus eſt excommunicatus vitandus, debet, ſecluſa alia neceſſitate,lectionem abrumpere, vt vitetur excommunicatus denunciatus. Toleratus tamen poteſt lectionem facere, ad quam tenetur ex officio,ſi per alium ſupplere non poteſt,ne communitas damnum patiatur. *ibid.num.12.*

32 Excommunicatus neque in vita,neque poſt mortem abſolutus,priuatur Eccleſiaſtica ſepultura; & ſepeliens excommunicatum vitandum in loco ſacro,grauiter peccat,etiamſi dederit ſigna contritionis. Secùs ſi ſepeliat excommunicatum toleratum: id enim per Concilium Conſtantienſe licet. Eccleſia autem, in qua ſepelitur excommunicatus vitandus, manet polluta, neque diuina officia poſſunt in ea celebrari,donec reconcilietur. *tom.1. pag.447.num.1.& ſeq.*

33 Qui in articulo mortis fuit abſolutus ab excommunicatione in foro pęnitentiæ,põt ſepeliri in loco ſacro. At qui in articulo mortis dedit ſigna contritionis, ſed nondũ obtinuit abſolutioné

ab

ab excommunicatione, non est sepeliendus in loco sacro, donec absoluatur. Si verò iam fuit sepultus, non videtur exhumandus, sed petenda est quamprimum absolutio a legitimo superiore, vt fiat dignus Ecclesiastica sepultura, & vt illius ossa non proijciantur. *pag.448.num.7.*

34 Sepeliens excommunicatum vitandum in loco sacro, incurrit maiorem excommunicationē, a qua nequit absolui, quoad satisfecerit ad Episcopi arbitrium. *ibid.n.8.* Vide tit. *Sepultura.*

An excommunicatus sit inhabilis ad beneficia?

35 Inualida est collatio, & præsentatio beneficij, facta excommunicato, quamuis tolerato: frustra enim ei confertur beneficiū, qui ab exercitio sui officij, & muneris suspenditur. Idem verum est, etiamsi excommunicatus, inuincibiliter ignoret se esse excōmunicatum: quamuis enim ignorantia excuset a noua culpa, & à noua censura; non tamen facit actum validum, qui aliàs erat inualidus. *tom.1.pag.448.num.1.& 2.*

36 Collatio officij Ecclesiastici, vel sæcularis habentis adnexā iurisdictionem, facta excommunicato, est inualida. Quia prohibito vno, prohibitum etiam censetur id, per quod ad illud peruenitur; cùm ergo prohibitum sit excommunicato actus dignitatis etiam sæcularis exercere, videtur etiam prohibitum dignitatem adipisci. Excipe duos casus. 1. quando Summus Pontif. confert dignitatem alicui, quem scit excommunicatione innodatum; tunc enim præsumitur Pontifex cum eo dispensare. 2. quando quis ex testamento, vel ab intestato, dominium aliquod temporale acquirit, cui est adnexa iurisdictio, & dignitas: acquisito enim principali, acquiritur accessorium. *tom.1.pag.449.nu.3.*

37 Collatio pensionis facta excommunicato, titulo clericali, est inualida: quia obtinenti pensionem a Summo Pontif. concedi solet absolutio cēsurarum, ad hunc effectum, vt sit capax pensionis; quod argumento est excommunicatum esse incapacem pensionis. *ibid. num 4.*

38 Ex dictis collige excommunicatū, qui obtinuit beneficiū, vel pensionem titulo clericali, non posse fructus percipere; nullū quippe ius ad illos habet, cum beneficij, seu pensionis collatio sit inualida. Sequitur item non posse excommunicatum illud beneficium permutare cum altero: nullum enim ius habet ad beneficium.

ficium. Hæc autem intelligenda sunt de beneficijs obtentis ab inferioribus Summo Pontifice; non autem de obtentis ab ipso Pontifice, qui cum litteris, & priuilegijs solet simul concedere absolutionem ab omnibus censuris, vt priuilegium suum effectum sortiatur, sitque valida beneficij collatio. Excipiendi tamē sunt quidam casus, ad quos non videtur extendi hæc absolutio, in priuilegio contenta. 1. est casus excommunicationis ob hæresim contractæ, à qua non præsumitur Pontifex velle absolutionem impendere. 2. casus est excommunicationis, in quâ quis insorduit per annum. *ibid. num. 5. & 6.*

39 Acta per eum, qui obtinuit beneficium in excommunicatione, sunt inualida, si sermo sit de actibus iurisdictionis & officij: quia excommunicatus caret potestate, & iurisdictione; nisi fortè adsit error communis, cum titulo colorato; tunc enim ius supplet defectum iurisdictionis. Acta verò per eum, qui post obtentum beneficium, contraxit excommunicationem, sunt valida, modò sit toleratus: cum enim validè retineat beneficium, retinet etiam iurisdictionem, quæ est quid consequens. *ibid. nu. 7.*

40 Validè acceptatur beneficium ab eo, qui tempore collationis, & electionis non erat excommunicatus, licet sit excōicatus, dùm beneficium acceptat: quia iura solùm irritant collationem, & electionem, non verò acceptationem beneficij. At si electio, & collatio facta est tempore excommunicationis, sed ante acceptationem beneficij, obtenta est absolutio excommunicationis, non videtur valida collatio; quia facta est ante absolutionem, neque per subsequentem absolutionem potest validari. Opposita tamen sententia non caret probabilitate, modò tempore acceptationis, electores, & præsentatores, permanserint in prima sua voluntate: prior enim electio, & præsentatio videtur sic ratificari, & approbari. *tom. 1. pag. 450. num. 9. & 10.*

41 Excommunicatus, qui beneficium, vel pensionem obtinuit tempore excommunicationis, petere debet absolutionem, eáque obtentâ dare operam, vt sibi de nouo beneficium conferatur: prior enim fuit inualida. Excommunicatus autem occultus, quando ei collatum est beneficium, non statim debet illud acceptare; non tamen tenetur se prodere; sed debet alio honesto titulo se excusare, si potest. Sin minus acceptato beneficio, debet quam primùm occultè petere dispensationem *pag. 451. n. 11.*

42 Qui post obtentū beneficium lapsus est in excommunicationem,

tionẽ,non priuatur fructibus,vel distributionibus beneficij,cõsequẽter non tenetur eos à se sponte abdicare,modò onera,atq; officia beneficij exequatur. Excõmunicatus tamen vitandus nõ videtur posse lucrari omnes fruct⁹,& distributiones,quia diuina officia ab eo persoluta, nihil prosunt; cũ Ecclesia ipsum arceat à diuinis,neque velit per ipsum orare. *tom.1 pag.451.num.2.& 4.*

43 Qui ob iniustam excommunicationem à choro exclusus, non potest suum officium exequi, videtur posse percipere fructus,& distributiones:quia priuatio distributionũ est pęna,quæ non videtur subeunda ab eo,qui non deliquit. Iustè autem excõmunicatus, qui diuinis non assistit, non potest percipere distributiones, etiamsi per ipsum non stet, quò minùs absoluatur, & choro intersit: quia quamdiu est excommunicatus,iustè arcetur à choro. *tom.1.pag.452.num.5.& 7.*

An Excommunicatus priuetur iurisdictione.

44 Quæ geruntur ab excommunicato vitando,sunt inualida, si gerantur ex officio tanquam propriæ iurisdictionis: quia Ecclesia illum priuat vsu propriæ iurisdictionis: excipiẽda est electio Summi Pontificis à Cardinalibus excommunicatis. Quæ verò geruntur ab excommunicato vitando absque vsu propriæ iurisdictionis, sunt valida: sic validum est matrimonium ab excommunicato vitando celebratum,quia hic non est actus iurisdictionis,sed est actus factus à contrahente,tanquam à persona priuata. At testamentum factum ab eo, qui excommunicatus fuit propter hæresim, vel percussionem Cardinalium, ipso iure est inualidum. *tom.1.pag.452.num.1.*

45 Quę geruntur ab excommunicato tolerato, valida sunt, etiamsi pertineant ad propriam iurisdictionem:quia Ecclesia illum tolerat, & permittit nos cum ipso communicare in rebus sacris,& in alijs spectantibus ad iurisdictionem: quamquam ipse excommunicatus grauiter peccat,si sponte se ingerat in actibus iurisdictionis, & potest contra ipsum admitti exceptio ad elidendum actum iurisdictionis, *pag.453.num.3.*

46 Resignatio beneficij facta ab excommunicato etiã vitando in fauorẽ tertij,valida est; quia illa resignatio nõ est actus iurisdictionis. Item validæ sunt scripturæ,& instrumẽta facta à tabellione excõmunicato vitando: quia tabellio nõ habet propriè iurisdi-

iurisdictionem. Validum item est testamentum ab excommunicato, excepto testamēto, quod fit ab excommunicato propter hæresim, vel percussionem Cardinalium. *tom. 1. pag. 453. num. 7. & seq.*

47 Non incurrit excommunicationem, qui delictum sub excommunicatione prohibitum commisit eo tempore; quo superior, qui tulerat excommunicationem, incidit ipse in excommunicationem, & fuit denunciatus. Quia censura lata ab homine per sententiam generalem, non est perpetua, sed in fieri, & in esse pendet ab ipso iudice; ergo si iudex moriatur, aut priuetur iurisdictione, antequam sententia suum sortiatur effectum, cēsura per sententiam lata, carebit effectu. *ibid. num. 10.*

48 Quando suspenditur Episcopi iurisdictio per excommunicationem, Vicarius generalis non potest exercere iurisdictionem ab Episcopo acceptam ante excommunicationem, vel suspensionem ipsius Episcopi: quia est vnum, & idem tribunal Vicarij generalis, & Episcopi, vnde suspensa iurisdictione Episcopi per excommunicationem, aut eâ sublatâ per eius mortē manet etiam suspensa, vel sublata Vicarij auctoritas. Hinc sequitur Vicarium generalem non posse validè conferre beneficia, & id genus alia præstare eo tempore, quo Episcopus est excommunicatus vitandus. *pag. 454. ibid. num. 12.*

An excommunicatus priuetur conuersatione humana.

49 Cuilibet excommunicato, etiam tolerato, vetitum est per se loquendo, communicare cum alijs fidelibus: per accidens tamen, ratione necessitatis, &c. fieri potest vt excommunicatus nō peccet communicando cum fidelibus, præsertim cum inuitatur. *tom. 1. pag. 455. num. 1.*

50 Vetitum est fidelibus communicare in rebus ciuilibus cū excommunicato vitando, non verò cum tolerato. Communicans autem cum vitando, in actionibus humanis, & ciuilibus, vt plurimum venialiter tantùm peccat: quia hæc communicatio videtur materia leuis; communicans verò in diuinis, vt in Sacramentis, & sepultura, grauiter peccat. *ibid. num. 4.*

51 Casus, in quibus non licet communicare cum excommunicato vitando, sunt hi:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Os, significat allocutionē, seu per litteras, seu per nutus, seu per nuncios, &c. significat etiam acceptionem munerum: *Orare* designat orationem, in qua non licet communicare cum excōmunicato vitando. Per *Vale* prohibetur honorifica salutatio: nam excommunicatus priuatur obsequijs, & officijs humanitatis in pœnam delicti. *Communio* significat societatem in habitatione, vel exercitio, vel contractu, nam cum excommunicato vitando neque licet dormire in eodem lecto, neque cōtractum inire, neque aliquod opus exercere, quod mutuam postulet operā. *Mensa* innuit communicationem cibi, & potus, quæ dicitur communicatio mensæ. *tom. 1. pag. 457. num. 1. & seq.*

52 Casus, in quibus licet communicare cum excommunicato vitando sunt hi.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile significat vtilitatem, seu spiritualem, seu temporalem, cuiusmodi est resipiscentia, & emendatio excommunicati: quare licet adhibere signa beneuolentiæ, & vrbanitatis ad illum inducendum ad saniorem mentem, &c. Per *legem* intellige iura matrimonij: quare licet coniugatis etiam excommunicatis vitādis, petere, vel reddere debitum coniugale: item licet coniugatis cōmunicare inter se in colloquijs, in mensa, & in ijs omnibus, quæ pertinent ad domus gubernationem; in diuinis autem non possunt. *Humile* significat officium seruorum, & subditorum: licet enim subditis communicare cum suis superioribus, & illis obedire. Vassalli tamen non possunt communicare cum suis Principibus temporalibus excommunicatis vitandis: ius enim saltē post sententiam criminis declaratoriam, eximit subditos ab onere, quo se adstrinxerunt ad seruiendum domino ex fidelitate, illosque eximit à iurisdictione subiectionis, cùm dominus tunc temporis sit suspensus ab vsu iurisdictionis. Excipitur solutio tributorum, quæ Principi debetur, quamdiu non priuatur dominio temporali. *Res ignorata* significat ignorantiam inculpabilem, vel inaduertentiam, quæ excusat à peccato, & à censura. Denique per *necesse* intelligitur necessitas, quæ excusat participantes cum excommunicato, & excommunicatum cum alijs participantē. In his casibus Ecclesia permittit communicationem cum excōmunicatis denunciatis. *tom. 1. pag. 458. num. 7. & seq.*

An excommunicatus priuetur communicatione in foro ciuili.

53 Quiuis iudex seu Ecclesiasticus, seu sęcularis priuatur vsu iurisdictionis quā diu manet excōmunicatus vitandus, & peccat mortaliter, ferendo sententiam; quia sibi vsurpat iurisdictionē, quam non habet. Iudex verò excommunicatus toleratus, facilè videtur excusari posse à mortali, si sententiam ferat; probabilius tamen est non excusari, eò quod actio iudicandi, quę prohibetur excommunicato, per se videatur valde grauis, & sufficiens ad peccatum mort. *tom. 1. pag. 462. num. 1. & 2.*

54 Excōmunicatus quamuis toleratus non potest esse actor in iudicio, in causis ciuilib⁹, aut Ecclesiasticis, siue per se, siue per aliū. Quare excommunicatus nō potest in iudicio accusare, nisi fortè ex necessitate; potest tamen se ipsū defendere, & appellare à sententia iudicis inferioris, & appellationē prosequi. Verùm si actor excōmunicatus non repellatur à iudice, nec ei ab aduersario obijciatur excōmunicatio, valida erūt ab eo gesta in iudicio: quamuis enim ius prohibeat excommunicatum in iudicio agere; non tamen irritat ipsius gesta. *tom. 1. pag. 463. num. 5. & seq.*

55 Excōmunicatus toleratus potest admitti ad ferendū testimonium, modò non se ingerat sua sponte. Excōmunicatus verò vitandus nō potest licitè testimoniū ferre, eò quòd prohibita sit cū ipso communicatio. Excipitur causa fidei, & matrimonij. Validū tamen est testimoniū excommunicati vitandi, non tantùm in iudicio; sed etiam in testamētis, contractibus, & instrumentis, præsertim accedente iudicis consensu, & illius, contra quē testis adducitur ad testandum; potest enim ab vtroque repudiari: at si admittatur ad testimonium ferendum, testimonium validū erit: nullo enim iure irritatur. *tom. 1. pag. 464. num. 12. 13.*

56 Excommunicatus vitandus nō potest licitè aduocati, vel procuratoris officium exercere: illius tamē acta sunt valida, nisi repudietur, aut illi opponatur exceptio excommunicationis. Hinc colligi potest matrimonium celebratū à procuratore excommunicato, nomine alterius validum esse. *ibid. num. 14.*

57 Excōmunicatio irritat, & annullat litteras, & rescripta Apostolica, & processus virtute illorū habitos, excepto casu excōmunicationis, & appellationis. Hic tamen effectus hoc tempore non magni pēditur, quia in litteris Apost. quę modò obtinētur,

includi

includi solet absolutio ab omnibus censuris, adhuc effectum, vt priuilegia, gratiæ, & litteræ Apost. valeāt; excepto casu excommunicationis ob hæresim, & eo casu, quo quis per annū in excommunicatione insorduit: hic enim suspicionem hæresis incurrit. Persistens verò in excommunicatione per annum ob aliquam causam, quæ mereatur excusationem, videtur frui absolutione; vbi enim cessat ratio culpæ, ibi etiam cessare videtur rigor pœnæ. *ibid. num. 1.*

58 Etiamsi perseuerans in excommunicatione per annū, suspectus sit de hæresi; quia potestatē Ecclesiæ contemnit, & eius Sacramenta, cùm ab illis abstineat per annum; non tamen statim condemnandus, est tanquā hæreticus: quia contumacia in excōmunicatione per annum, nō inducit certam hæresis probationē, sed præsumptionē tantùm, ob quam citandus est ad se purgandū: si nolit comparere, ob cōtumaciam declarari potest excommunicatus; & si in hac excōmunicatione, adhuc per annū perstiterit, condemnādus est, vt hæreticus, modò nō fuerit legitimo impedimento detentus. *ibid num. 2.* Priuandusq; est beneficio si commisit crimen, beneficij priuationem inducens. *ibid. pag. 465.*

Excommunicatio minor.

59 Excommunicatio minor est censura Ecclesiastica separās fidelē excommunicatum à passiua sacramētorum participatione. Dicitur autem *minor*, respectiuè ad maiorem, & ad effectus illius. Huius enim duo sunt tantummodò effectus. 1. est priuare directè passiua sacramētorū participatione; quare peccat mort. suscipiēdo Sacramēta. 2. est priuare electione, præsentatione, & collatione beneficij, & Ecclesiasticæ dignitatis. Hæc tamē excōmunicatio nō priuat electione aut præsētatione actiua, sicut neque actiua administratione sacramētorum. Potest enim minori excōmunicatione affect⁹, diuinis officijs interesse, suffragijs frui, &c. item potest alios absoluere à censuris, & à peccatis, & actus iurisdictionis exercere. *tom. 1. pag. 466. num. 1. & 3. & n 6. & seq.*

60 Excommunicatio minor incurritur participādo in rebus prohibitis cū excommunicato vitando non tātùm viuo, sed etiā mortuo, vt si quis lauet cadauer excommunicati vitādi, vel eius funus prosequatur, &c. quia cui non communicamus viuo, nec communicare licet defuncto. *pag. 466. num. 2.*

61 Ab

61 Ab excommunicatione minori, lata à iure, poteſt tãtummodò proprius Sacerdos abſoluere, id eſt, qui habet iuriſdictionem ordinariam ſupra excommunicatum, vt Epiſcopus in ſua diœceſi, & Parochus in ſua parœcia. Poteſt etiam Sacerdos approbatus abſoluere à minori excommunicatione: hic enim dici poteſt proprius Sacerdos per iuriſdictionem delegatum. *tom. 1. pag. 467. num. 11. & 15.*

62 Probabilis eſt ſententia nonnullorum aſſerentiũ quemlibet ſimplicẽ Sacerdotem poſſe à minori excõmunicatione abſoluere pœnitentem, nullo peccati mortali obſtrictum. Quia habens tantũ peccata venial. poteſt ſe ſubijcere ſimplici Sacerdoti, & ab eo abſolui; ergo poteſt etiã ab eo obtinere abſolutionem minoris excõmunicationis, quæ præmittẽda eſt abſolutioni venialiũ, cùm minor excommunicatio priuet paſſiua ſacramẽtorũ adminiſtratione. Oppoſita tamẽ ſententia eſt probabilior: quia aliud eſt abſoluere à venialibus, & aliud à cenſuris. *ibid. n. 5.*

63 Parochus poteſt etiam extra confeſſionẽ abſoluere à minori excõmunicatione: quia facultas illi conceſſa nõ eſt reſtricta ad abſolutionem ſacramentalem. Immò poteſt ab ea abſoluere, etiamſi nondum ſit Sacerdos: nã abſolutio excommunicationis non eſt actus ordinis, ſed iuriſdictionis. *ibid. num. 13. & 14.*

64 Ad abſolutionẽ minoris excõmunicationis ſufficiũt verba ſufficienter exprimentia abſolutionem: non ſunt autẽ neceſſariæ cæremoniæ, quæ adhibentur in abſolutione aliarũ cenſurarũ; propterea non eſt neceſſe pœnitentem præmittere cautionem iuratoriam, &c. Porrò in dubio an pœnitens inciderit in minorem excommunicationem, poteſt abſolui ſub conditione, ea forma, quæ vulgò adhiberi ſolet. *Abſoluo te ab omni vinculo excõmunicationis, quantum poſſum, & tu indiges.* ibid. num. 16.

Excommunicatio ab homine propter quid ferenda.

65 Excommunicatio ferri poteſt pro cauſa temporali modò intentio ferentis ſit recta, & non ſpectet rem temporalem tanquam finem; nam finis cenſuræ debet eſſe ſpiritualis, cùm ipſa cenſura ſit pœna ſpiritualis, præcipuus autem finis eſt ſalus delinquentis. *diſp. 2. quæſt. 1. punct. vnico pag. 179. num. 1. tom. 3.*

66 Excõmunicatio ad reſtitutiones faciẽdas ferri debet à Sũmo Pontif. vel ab Epiſcopo, non autẽ à Prælatis Epiſcopo inferiori-

rioribus; sic enim præscribit Concil. Trident. sess. 25. cap. 3. *Nisi sede vacante*, tunc enim ferri potest a Vicario generali Episcopi, aut a Vicario constituto a Capitulo. *ibid. nu. 2. & seq.*

67 Excommunicatio, quæ ad restitutiones faciendas imponitur, ferri potest contra personam determinatam, præsertim Ecclesiasticam; cum enim iudicio Ecclesiæ subijciatur, potest ab Ecclesia cogi, & puniri. Si verò persona sit laica, non licet Episcopo contra illam determinatè censuram ferre, nisi rationabilis causa aliud suadeat, sed debet coram suo iudice laico prius conueniri; si tamen ferat, erit valida. *ibid. nu. 5. & 6.*

68 Causæ, ob quas huiusmodi excommunicatio fertur, sunt tres præcipuæ. 1. vt delictum commissum emendetur restituendo. 2. vt malum, quod timetur, vitetur. 3. vt damnum temporale alterius præcaueatur. *pag. 180. n. 7.*

69 Causæ excusantes ab hac excommunicatione incurrenda sunt. 1. ignorantia iuris, & facti, vel etiam pęnæ. 2. legitima appellatio. 3. consensus illius, in cuius fauorem lata est excommunicatio. 4. metus grauis. 5. iusta compensatio. 6. impotentia physica, aut moralis, quia censura non incurritur nisi ob contumaciam; qui autem ob impotentiam non restituit, non dicitur contumax. *ibid. pag. 108. nu. 8.* Impotentia moralis est illa, in qua debitor non potest sine diminutione status, vel sine graui infamia, aut alio graui incommodo restituere. *ibid.*

70 Prælatus potest sub censura obligare ad restitutionem cũ graui debitoris incõmodo, quoties iusta subest causa sic obligandi; regulariter tamen loquendo non obligat; quia præceptum humanum non magis obligat quàm naturale, aut diuinum; præceptum autem naturale, & diuinum restitutionis faciendæ, regulariter non obligat cum graui incommodo. *ibid. pag. 181. n. 13. to. 3.*

71 Debitor, qui præuidet se non posse termino præfixo restituere, excommunicationem incurrit, si restitutionem non fecit, dũ impotentiam futuram præuidit; vnde patet a fortiori eũ, qui malitiosè factus est impotens, non excusari a censura. *ibid. nu. 14.*

72 Qui termino præfixo ob impotentiam non restituit, tenetur adhuc sub censura restituere, sublata impotẽtia; modò adhuc vigeat obligatio censuræ contrahendæ; nam si iudex, qui censuram ab homine tulerat, mortuus est, aut denunciatus est excommunicatus, censura vim suam amittit. *ibid. nu. 15.*

Excommunicatio contra vexantes excommunicationum latores.

73 Gregorius X. excommunicationem tulit in Cōcilio Lugdunensi quæ refertur in cap. *Quicumque, de sententia excommunic.* contra vexantes eos, qui excommunicationem, aut censuram in aliquem tulerunt, seu quorum occasione censura lata fuit, necnō contra eos, qui dant licentiam vexandi, seu in personis, seu in bonis, aut qui data licentia vtuntur. *disp.2. quæst.3. punct.15.pag.237.to.3.*

74 Hæc excommunicatio incurritur ab eo, qui dedit licentiā vexandi, nisi re adhuc integra, idest ante sequutum effectum licentiam reuocauerit; aut nisi damnum bonis illatum intra octo dies resarciuerit. *ibid. nu.2.*

75 Hæc excommunicatio reseruatur Summo Pontifici si delinquens in excommunicatione duorum mensium spatio perseueret. *ibid. n.8.*

Cum excommunicato non participandum.

76 Innocentius III. in cap. *Nuper, de sentent. excommunic.* subijcit excommunicationi omnes scienter participantes in crimine criminoso. Participare autem in crimine criminoso, nihil est aliud, quam cooperari crimini, vel contumaciæ, ob quā alter nominatim excommunicatus est; vt si quis concubinario nominatim excommunicato ob retentionem concubinæ, præbeat consilium, auxilium, aut fauorem, ne concubinam dimittat. *disp.2. quæst.3. punct.21.pag.265.to.3.*

77 Ipse etiam Episcopus scienter participans in crimine criminoso cum eo, quem nominatim ipse excommunicauit, laqueo huius censuræ innodatur, quia ista excommunicatio vniuersalis est, & omnes Summo Pontifice inferiores attingit. Summus autem Pontif. cùm sit supremus Legislator, suis legibus non subijcitur vi coactiua. *pag.266.n.6.*

78 Absolutio ab hac excommunicatione ab eo impendenda est, a quo absolui potest principalis excommunicatus, cum quo habita est communicatio. *ibid. nu.7.*

Excommunicatus perseuerans.

79 In cap. *Quærenti, de offic. & potest. iud. deleg.* Excommunicati omnes a delegato Papæ perseuerãtes in excommunicatione per annum, contrahunt reseruationem; nam delegatus Papæ nõ potest anno elapso iurisdictionem ad exequendam sententiam exercere, ergo elapso anno excommunicatio auferri debet a Summo Pontif. *ibid. punct. 22. pag. 266.*

Excommunicatio sine admonitione præuia.

80 Qui excommunicationis sententiam profert temerè absque præuia competenti admonitione, & præsentibus idoneis testibus, suspenditur per mensem ab ingressu Ecclesiæ; si tamen diuina celebret in tentorio, vel in domo priuata, non incurrit irregularitatem. Ab hac suspensione excipitur Episcopus, licèt enim peccet sententiam excommunicationis ferens sine prçuia admonitione; tamen non censetur comprehendi sub censura, nisi exprimatur. *disp. 3 quæst. 5. punct. 1. §. 1. pag. 423. to. 3.*

Excommunicatio sine solemnitate.

81 Ecclesiasticus iudex sententiam excommunicationis ferẽs sine scripto, vel sine expressione causæ, aut nõ tradens, si requisitus fuerit, intra mẽsem exemplar sententiæ, interdicitur ingressu Ecclesiæ, & diuinis officijs per mensem. Hoc intelligendum est de excommunicatione lata ab homine, non autem a iure; nã sermo est de illis censuris, quarum exemplar cum expressione causę tradendũm est reo, vt se corã alio iudice tueatur, quod fieri solet in censuris latis ab homine. *ibid. §. 2. pag. 424. nu. 1. & seq. to. 3.*

82 Non est necesse iudicem Ecclesiasticum per se ipsum sententiam excõicationis proferre, alioquin deberet etiam ipse sententiam scribere, quod nullus dixerit, neque opus est, vt scriptũ, ex quo profertur excommunicatio, sit authenticum, & publicũ, seu manu notarij scriptum, aut manu ipsius iudicis subscriptum; debet tamẽ esse huiusmodi, vt ipsius exemplar in iudicium adduci possit, si petatur: finis enim Summi Pontificis præscribentis scripturam in promulgatione censuræ, est, vt censura maturiori

iudicio feratur, & in iudicium proferatur si reus voluerit. *pag. 425. nu. 5.*

83 In ferenda sententia excommunicationis requiritur expressio causæ, tùm ob ipsum reum, vt sciens causam, propter quã censura ligatus fuit, eam tollere possit; tùm propter ipsum iudicem censuræ latorem, vt sciens causam censuræ ad superiorem deducendam, cautè se gerat; tùm propter iudicem superiorem; ad quem reus recurrit, vt cognita causa, de æquitate cẽsuræ melius iudicare possit; tùm denique propter alios, vt scientes causã, ob quam delinquens excommunicatus fuit, illum vitent. *ibid. pag. 425. n. 10. to. 3.*

84 Valida tamen est excommunicatio lata sine scripto, vel sine expressione causæ; hæc enim non pertinent ad formam censuræ substantialem, sed accidentalem. *ibid. nu. 11.*

85 Ab hac suspensione seu interdicto excipiuntur Episcopi, & Episcopis superiores: quia licèt peccent non seruando iuris communis dispositionem; non tamen obstringuntur suspensione, aut interdicto, nisi exprimantur. *pag. 426. nu. 14.*

85 Iudex qui infra mensem noluit tradere exemplar sententię requisitus, si post illum mensem moriatur, debet carere Ecclesiastica sepultura; quia priuatus est diuinis officijs actiuè, & passiuè: Si verò contracta illa suspensione celebret, vel alia diuina officia obeat cum actu alicuius sacri ordinis, incurrit irregularitatem, quia violat censuram. *ibid. pag. 426. nu. 17. to. 3.*

86 Absolutio ab hac suspensione reseruata est Summo Pontifici, quia lata est ad certum tempus; elapso autem mense cessat. *nu. 18. to. 3.*

Extrema Vnctio.

1 EXtrema Vnctio sic vocatur, quia est vltima inter Vnctiones, quæ homini viatori conferuntur. 1. enim confertur in Baptismo. 2. in Confirmatione. 3. in Sacerdotio. 4. & postrema in hoc Sacramento, quod confertur homini versanti in extremis. *to. 1. pag. 251.*

2 Hoc Sacramentum fuit a Christo institutum, quo tempore, non constat. Est autem signum rei sacræ, quo aliquæ partes corporis infirmi vnguntur oleo benedicto sub pręscripta verborum forma, ad salutem animæ, & corporis. *ibid. n. 2. 3. & 4.*

Extremæ Vnctionis materia, & forma.

3 Extremæ Vnctionis materia remota est oleum ex oliuis expressum, vt patet ex Iacobi. 5. & ab Episcopo benedictum ad vsũ infirmorum, & quidem, ex cõsuetudine, & præcepto Ecclesiæ, eo anno benedictum. Potest autem Parochus oleum non consecratum miscere consecrato, quãdo timet ne deficiat, modò id quod additur, sit minus eo, quod est consecratum; sic enim minus cẽsetur consecratũ admixtione maioris. *ibid. n. 2. & pag. 252. n. 4. & seq.*

4 Materia proxima huius Sacramenti est vnctio: non est tamen necesse, necessitate Sacramenti, vnctiones fieri in formam crucis, sed tantùm de necessitate præcepti, quod non videtur obligationem inducere sub peccato mortali, ob leuitatem materiæ. *to. 1. pag. 252. n. 9.*

5 Forma huius Sacramenti continetur his verbis a Sacerdote prolatis. *Per istam sanctam Vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid per visum deliquisti. Amen.* Quæ forma adhibetur etiam in vnctionibus aliorum sensuum, expresso nomine singulorum. Fit autem modo deprecatiuo; quia Christus ita instituit Iacobi 5. *Orent super eum.* Vnde infertur inualidã esse formam iudicatiuam. *ibid. nu. 1. & seq.*

6 Vrgente necessitate, quando periculum est in mora, potest Parochus inuncta singulorum sensuum vnica parte vnicam formam proferre, quæ pluribus partialibus æquiualeat. In praxi tamen, a communi vsu, & consuetudine non est facilè recedendũ, nisi euidens necessitas aliud postulet. *ibid. n. 5.*

Extremæ Vnctionis minister.

7 Proprius huius Sacramẽti minister est solus sacerdos, Iacobi 5. *Inducat presbyteros*, id est aliquem ex sacerdotibus. Si qui autem leguntur præter Sacerdotes inunxisse, illa vnctio nõ fuit sacramentalis. Quilibet Sacerdos potest quidem hoc Sacramentũ validè ministrare; non tamen licitè, nisi habeat iurisdictionem, & non impediatur ab Ecclesia. Quare excommunicatus, & degradatus grauiter peccat hoc sacramentum ministrando; Item qui sine Parochi licentia illud administrat. Religiosi autem, licet exẽpti, qui sine priuilegio, vel Parochi facultate administrant Sa-

cramentum Extremæ Vnctionis, incidunt in excommunicationem *Clementina 1. de priuilegijs.* Hæc tamen excommunicatio nõ incurritur à religiosis administrantibus cum ratihabitione Parochi, vel in articulo mortis. *tom.1.pag.253.n.1.& seq.*

8 Potest hoc Sacramentum, vrgente necessitate, à pluribus Sacerdotibus vni, & eidem conferri, ita vt vnus vngat vnam partem, & alius aliam, modo idem, qui vngit, simul proferat formã tali vnctioni debitam; non enim potest vnus vngere, & alter formam proferre. Extra necessitatem autem non potest hoc Sacramentum à pluribus administrari absq; peccato mort. *ibid n.7.*

Extrema Vnctio cui conferenda.

9 Sacramentum Extremæ Vnctionis conferri potest solis fidelibus de vita periclitantibus, qui habent, vel habuerunt vsum rationis, hocque Sacramentum desiderauerunt. Vnde sequitur amentia vel phrenesi laborantes posse suscipere hoc Sacramentum cum fructu, si, cùm vterentur ratione, illud optauerunt; Itẽ eos, qui habuerunt intentionem saltem interpretatiuam illud suscipienti, qualem habent qui Christianè vixerunt, vel qui dederunt signa contritionis. *ibid.n.1.& seq.pag.254.*

10 Hoc Sacramentum conferri non potest gerentibus bellũ, aut nauigantibus cum periculo, aut damnatis ad mortem, aut mulieribus parturientibus, aut infirmis nondum existentibus in periculo mortis. At potest conferri senibus, qui senectute conficiuntur absque alia infirmitate; nam senectus ipsa est morbus; necnon morti proximis ob morbum, pestem, vulnus, &c. non tñ expectandum est extremum vitæ periculum, aut tempus, quo infirmus prorsus sensu careat, aut omninò eius sit desperata salus; sed administrandum est hoc Sacramentum, si fieri potest, quando infirmus adhuc vsu rationis gaudet, vt se magis ad fructum sacramenti percipiendum disponat. Sin infirmus inter vngendum, è vita decedat, Parochus debet ab vnctione desistere, cùm non sit amplius viator. At in dubio an adhuc viuat, administrandum est hoc Sacramẽtũ sub conditione. *tom.1.pag.254.n 4.& seq.*

11 Infirmus non suscipiens Sacramentum Extremæ vnctionis, per se loquendo, non peccat mort. modò absit scandalum, vel contemptus: nullum enim extat præceptum obligans sub mortali ad hoc suscipiendum. At Parochus tenetur ex officio illud ministrare. *pag.255.nu.10.& 12.*

12 In-

12 Infirmo, quem constat nunquam actualiter peccasse, pôt hoc sacramentum conferri; est enim adhuc capax effectus sacramenti, & Iacobi 5. dicitur, *si in peccatis sit, dimittentur ei*; ergo Apostolus supponit hoc sacramentum conferri posse cuicumque infirmo, neque opus esse vt actualiter peccauerit. *ibid.n.13.*

13 Non peccat mortaliter, qui sacramentum Extremæ Vnctionis confert infirmo, antequam susceperit sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ; quia per contritionem potest se disponere ad hoc sacramentum suscipiendum; seruanda tamen est praxis, quoad fieri potest, vt non nisi post sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ conferatur. *ibid, num.15.*

14 Ad essentiam huius sacramenti pertinet, vt vnctiones fiant in singulis corporis sensibus, alioquin inualidum est sacramentum. At si quis careat vno corporis membro, in quo viget aliquis sensus, v. g. aure, vngenda est pars vicinior. Fit autem vnctio in his tantùm partibus, ex quibus spiritualis morbus suã trahit originem. Porrò vnctio in renibus, vel pedibus adhiberi potest, vel omitti iuxta loci consuetudinem. In fœminis autem vnctio in renibus, vel vmbilico, propter decentiam, & honestatem, semper est omittenda. Sacerdotes, quia iam semel in palma fuerunt inuncti, in susceptione ordinis sacerdotalis, in exteriori parte manus sunt inungendi. *tom.1.pag.255.num.16.& seq.*

Extremæ Vnctionis effectus.

15 Effectus huius Sacramenti est gratia habitualis, quæ specialia auxilia habet adiuncta ad expellendas habitudines, & propensiones ad malum, ad peccata venialia delenda, ad conferendam sanitatem, quatenus expedierit, & ad Dæmonis insultus propulsandos, qui eo præsertim tempore acres esse solent. In vltima autem vnctione, virtute præcedentium, confertur effectus huius sacramenti, quia tunc completur significatio remissionis peccatorum. *tom.1.pag.256.nu.1.2.& 3.*

16 Hoc sacramentum, cùm non imprimat characterem, iterari potest, non tamen in eadem infirmitate. At si existens in articulo mortis, percepit Extremam Vnctionem; deinde per aliquot dies periculum euasit, & per mensem, v.g, conualuit, potest iterum suscipere hoc sacramentum, si reincidat in periculum mortis. *pag.257.num.4.*

17 Circa ritus, & cæremonias in hoc sacramento seruandas, standum est rituali, consuetudini, & legibus Episcoporum: Peccat tamen Sacerdos omittens orationes, quæ in huius sacramenti administratione præscribuntur, modò infirmitas ægroti, moram patiatur. At sine vestibus ab Ecclesia præscriptis nunquam licet hoc sacramentum administrare. *ibid. num. 5. & seq.*

Fabrica S. Petri.

1 IN Extrauag. Pij V. quæ incipit, *Exigit*, lata est excommunicatio, & suspensio à diuinis contra molestantes Collegium, seu deputatos fabricæ S. Petri. *disp. 2. quæst. 2. punct. 25. pag. 204. tom. 3.*

2 Licet probabile sit hanc Bullam quoad aliqua æditam fuisse ad tempus, vt consuleretur iuribus, & commodis fabricæ S. Petri; tamen quoad excommunicationem, & suspensionem credere par est perpetuam esse; quia est in fauorem Collegij fabricæ S. Petri. *ibid. num. 2.*

Falsificatio litterarum Apostolicarum.

1 FAlsificatio fit vel aliquid addendo, seu scribendo, seu subscribendo. Vel detrahendo, radendo, secando, aut delendo. Vel sigillum verum falsis litteris apponendo. Vel fabricando falsas litteras, aut signando falso sigillo, seu etiam vero, sed sine consensu illius, ad quem spectat. *disp. 1. quæst. 7. punct. 1. num. 3. & 4. pag. 31. tom. 3.*

Falsificantium pœna.

2 Sub pœna 6. excommunicationis prohibentur in Bulla Cœnæ falsificatio litterarum, seu supplicationum Summi Pontif. aut Vicecancellarij, aut alterius vices ipsorum gerentis. *ibid. punct. 2. num. 1. pag. 31. tom. 3.*

3 Vt cognoscatur grauitas falsificationis sufficiens ad incurrendā censurā, non est attendenda quantitas verborū, quæ adduntur, vel detrahuntur, sed spectanda est significatio; fieri enim

potest,

potest, vt additione vnius verbi, vel apicis, mutetur sensus à Pontifice intentus. Quare qui addit aliqua verba, vel detrahit, quibus additis, vel detractis adhuc remanet sensus, quem Papa intendit, non ligatur censura Bullæ contra falsarios lata; quia hæc non est formalis falsificatio. Secùs autem, si verborum sensus mutetur, etiamsi fortè, parti, vel fisco graue damnum inde non sequatur: grauis enim iniuria irrogatur Pontifici sufficiens ad excommunicationem incurrendam, quippe cuius authoritas, falsificatione formali litterarum contemni videtur. *ibid. num. 2. 3. 4. 5. tom. 3.*

4 Qui tempus prorogat in litteris expressum, incurrit censuram Bullæ, vt si Summus Pontif. litteras concessit ad triennium, & impetrans apposuit quinquennium. Ille tamen, qui litteras corrigit iuxta mentem Pontificis, non incurrit excommunicationem: Vt si in supplicatione Romam missa exprimebatur quartus consanguinitatis gradus, & Notarius in litteris Apostolicis apposuit affinitatis, tunc enim corrigens iuxta supplicationem, non falsificat litteras, sed potiùs falsitatem tollit: cauendum tamen ne hæc correctio propria auctoritate fiat. *ibid. num. 6. 7.*

5 Qui litteras falsas apud se retinet, vel qui illis vtitur, non incurrit excommunicationem Bullæ; quia in ea sermo est de falsificantibus, non autem de retinentibus, aut vtentibus. Quanquã his scienter, vel cum ignorantia culpabili vtentes cõtrahunt excommunicationem cap. *ad falsariorum, de crimine falsi,* si sunt laici; si verò clerici, priuandi sunt officijs, & beneficijs Ecclesiasticis. Immò Clerici, qui per se falsitatem exercuerint, degradandi sunt, & brachio sæculari tradendi, vt iuxta constitutiones puniantur *ibid. punct. 3. nu. 67. pag. 32. tom. 3.*

6 Qui litteras falsas fabricare cœpit, sed pœnitentia ductus ab opere destitit, antequam falsificationem perficeret, non incurrit censuram Bullæ; quia cum illæ litteræ nondum sint perfectæ; non censetur Apostolicas litteras falsas fabricasse. *ibid. nu. 12.*

7 Qui obtinet à Summo Pontif. litteras, quæ inualidæ sunt ob taciturnitatem veri, vel expressionem falsi, non incurrit excommunicationem, quamuis illis vtatur; quia hic non dicitur falsificare litteras; sunt enim verè Pontificiæ, inualidæ tamen ob defectum expressionis. *ibid. num. 3.*

8 Qui litteras Pontificias impetrat sub nomine alieno, quod ipse falsò assumit, non ligatur censura Bullæ; quia non est falsarius litterarum, sed proprij nominis. *ibid. num. 4.*

9 Qui

9 Qui comburit, aut lacerat litteras Apostolicas, itavt nihil earum remaneat, quod vsui esse possit, non est obnoxius huic censuræ; quia nullam falsificationem committit. *ibid. num. 5.*

10 Qui falsificat litteras Apostolicas nondum signatas, & munitas sigillo, seu plumbo, non afficitur pœna excommunicationis: quia illæ litteræ non sunt appellandæ Apostolicæ, quibus deest cōditio essentialis, vt litteræ Apostolicæ dicantur. *ibid. n. 11.*

Falsæ Litteræ Apostolicæ non retinendæ.

11 In cap. *Dura, de crimine falsi.* Summus Pontif. præcipit Episcopis, vt excommunicationem ferant contra eos, qui falsas litteras Apostolicas habent, nisi intra viginti dies destruant, vel resignent. Vnde infertur hanc excommunicationem non esse à iure communi, sed ab Episcopo ex præscripto iuris communis; seruationem verò esse à iure communi: itavt hæc excommunicatio ab Episcopo lata, Summo Pontifici reseruata remaneat. *disp. 2. quæst. 3. punct. 4. pag. 220. tom. 3.*

12 Hi viginti dies computandi sunt à die, qua quis cognoscit se falsas litteras habere; supposita excommunicationis promulgatione ab Episcopo facta *ibid pag. 220. n. 5. tom. 3.*

13 Qui apud se habet litteras Apostolicas falsas, quæ iam euanuerunt, nec ad vsum in ipsis expressum inseruire possunt, non tenetur sub pena excommunicationis eas resignare, aut destruere; perinde enim est, ac si non haberet. *ibid. n. 7.*

14 Ad hanc excommunicationem incurrendam sufficit generalis sententia excommunicationis ab Episcopo lata contra habentes falsas litteras Apost. &c. etiamsi nullus nominatim exprimatur. *ibid. num. 8.*

Falsificatio monetæ.

15 Ioannes XXII. in Extrauag. *Prodiens de crimine falsi,* excommunicationem tulit contra falsificantes monetas in regno Franciæ, aut falsas scienter introducentes. *disp. 2. quæst. 3. punct. 50. pag. 309. num. 1. tom. 3.*

16 Expendens falsam monetam, quam ipse non cudit, neque introduxit, neque adulterauit, non subijcitur huic censuræ; quia de eo non fit mentio in textu. *ibid. num. 4.*

Festum.

Festum.

1 PRæceptum celebrationis festorũ est partim *naturale*, partim *cæremoniale*, & partim *humanum* ex S. Thoma. Quatenus est *naturale*, obligat omnes: nam lumine naturæ notum est aliquos dies cultui diuino dicandos esse. Quatenus est *cæremoniale*, non obligat in ipsamet die Sabbati, quia cęremonialia veteris legis per Christi mortem sublata sunt. Quatenus est *humanum*, habet certos dies ab Ecclesia præscriptos, vt diem Dominicum loco Sabbati, &c. *to. 2. pag. 327. n. 1.*

2 Sabbatum significat *requiem*, seu *cessationem*, eò quòd Deus die septimo requieuerit. Ecclesia autem in locum Sabbati diem Dominicam subrogauit, ne videremur cõsentire cum Iudæis, & eorum cæremonias obseruare, & propter multas illius diei prærogatiuas. Hinc collige obseruationem Dominicæ diei non esse de iure diuino, sed canonico. Idem sentiendum de festis Sanctorum, quæ iure optimo instituta sunt ab Ecclesia, tum vt illorum exemplis ad bene agendum accendamur, tùm vt illos apud Deum intercessores, ac patronos adhibeamus. *ibid. n. 2. & seq.*

Cuius sit dies festos instituere.

3 Summus Pontifex, & Concilium Generale ius habent instituendi dies festos, & receptos abrogandi in tota Ecclesia. Epi autem, iure communi possunt in sua tantùm dięcesi festos dies instituere cum Cleri, & populi consensu; consuetudine tamẽ receptum est, vt festi dies instituantur ab Episcopo, adhibito solũ aliquot Clericorum consilio. Verùm non potest Episcopus instituere diem festum in honorem alicuius Beati, quem Summus Pontif. nõdum retulit in numerum Sanctorum. *to. 2. pag 327. n. 1 & 3.*

4 Princeps sæcularis, Ciuitas, vel Resp. non potest dies festos tanquam sacros instituere; quia potestas sæcularis nihil habet iuris in actus religionis. Potest quidẽ Princeps sæcularis, vel Resp. prætextu honoris ciuilis, vel alio titulo, præcipere subditis, vt tali die a seruilibus operibus, forensi strepitu, &c. abstineant; non tamen potest absolutè præcipere prætextu religionis, vt dies festi instituantur, sacrum audiatur, &c. nam obseruatio diei festi inter opera spiritualia numeratur. *pag. 328. n. 5.*

5 Potest

5 Potest Episcopus diem festum instituere colendum vsque ad meridiem, ita vt Missæ sacrum eo die sit audiendum. *ibid. n. 8.*

In die festo à quibus operibus abstinendum.

6 Obseruantia diei festi duobus præceptis continetur; vno *affirmatiuo*, quo præcipitur auditio Missæ; altero *negatiuo*, quo opus seruile prohibetur. Præceptum igitur affirmatiuum continet obligationẽ audiendæ Missæ, non verò contritionis eliciendæ, vel specialiter abstinendi à peccatis. *tom. 2. pag. 329. n. 1. & seq.*

7 Opera animæ, id est, quæ ab anima procedunt, vt legere, scribere, docere, disputare, &c. non sunt seruilia, ideòque in die festo licitè exercentur, exceptis quibusdam casibus in iure expressis. Sunt autem hi quatuor. 1. *Mercatus*, id est, contractus emptionum, venditionum, locationum, permutationum, item mercatus qui singulis habentur hebdomadis, nisi cõsuetudo eos permittat, & superior non contradicat. 2. *Placitum*, id est, quælibet lis, & causa fori, quæ agitur in iudicio; nam die festo prohibentur omnia, quæ spectant ad strepitum forensem; immò eo die acta irritantur; præciso casu necessitatis. 3. *Iudicium criminale*, id est, sententia mortis, aut alia quæuis pœna corporalis; præcisa necessitate. 4. *Sacramentum publicum*, id est, iuramentum iudiciale; nam prohibetur ferri iuramentum in iudicio, die festo; seclusa necessitate, vel causa pia. *ibid. n. 6. & seq. & pag. 329.*

8 Contractus die festo celebratus validus est nullo enim iure irritatur, cùm in iudicio non fiat: quæ verò fiunt in iudicio, nõ tantùm prohibentur, sed etiam irritantur. *tom 2 pag. 330. n. 11.*

9 Quælibet sententia requirens strepitum iudicialem, vetita est in die festo. Aliæ verò sententiæ, quæ non sunt cum strepitu forensi coniunctæ, non videntur prohibitæ, vt sunt actus voluntariæ iurisdictionis. Appellatio licita videtur in die festo: fit enim sine magno strepitu, & iure naturali cuique licet seipsum tueri quolibet die. Citatio autem cum sit pars non modica strepitus forensis, si fiat in die festo sine necessitate, est irrita, ipsumque decretum citationis factum, aut intimatum die festo, seu etiã intimatum die profesto, in diem festum, est inualidum, vt si quis die profesto citetur pro die Dominica, aut alio festo: huiusmodi enim decretum est iniquum. *ibid. num. 2. & seq.*

10 Non solũ testes, in die festo, examinari non possunt (propter

pter iuramentum iuridicum,quod eo die exigi non potest (verum etiam si die profesto præmissum sit iuramentum,examen testium in die festo continuari non potest;præcisa legitima consuetudine in contrarium: quia examinatio testium,est pars præcipua processus; irritatur autem processus factus in die festo. *tom.2.pag.331.num.20.21.*

11 Executio sententiæ facta in festo, non solùm est illicita, sed etiam inualida,quatenus actus ex dispositione iuris,fieri potest inualidus: quia executio sententiæ pertinet ad iudiciale forum, fitque cum magno strepitu, virtute sententiæ in iudiciali foro obtentæ. *pag.332.num.22.*

12 Opera corporalia, quæ propriè seruilia sũt,cuiusmodi sũt fodere terram, arare, putare vites, &c. in die festo prohibetur. Hinc patet fas esse die festo iter facere,modo nõ addãtur circũstantiæ,operibus seruilibus adnexæ,vt si imponenda sint iumentis,aut curribus onera,vel si iumẽta, aut currus onusti alio trãsferantur. Itẽ fas esse venari,ludere,scribere,saltare, etiamsi hæc fiant ob lucrũ:hæc enim ex se non sunt seruilia,cũ dominis iuxta ac seruis sint communia. Non tamẽ licet pingere in die festo: quia hoc opus vulgo fieri solet ab ijs, qui alijs inseruiunt,& per se loquendo,est seruile;quare ne addiscendæ quidem artis causâ in die festo exerceri potest. *tom.2.pag.332.n.25.& seq.*

13 Ea,quæ licitè fieri possunt sine lucro,die festo, fieri etiam possunt eodem die cum lucro: quia spes, & intentio lucri facit quidem opus mercenarium: non tamen facit,vt opus, quod ex suo genere seruile non est,sit seruile; sicut neque seruile desinit esse seruile,ex eo,quod spe lucri non fiat. *ibid.num.26.*

14 Fideles ex vi præcepti,quo festum diem colere tenentur, non obligantur ad concionem audiendam. Quamuis enim quilibet ex vi charitatis, qua debet animæ suę consulere, teneatur ediscere præcepta,& alia,quæ ad animæ salutem spectant: non tamen tenetur sub mortali diebus festis concionem audire,cum alijs diebus audire liceat, & aliunde possit addiscere necessaria ad salutem. Per accidens tamen fieri potest aliquando, vt in die festo præferenda sit concio auditioni Missæ, vt si vrgeat necessitas addiscendi necessaria ad salutem, quæ alio tempore cõmodè addisci non possint. *pag.333.num.27.*

15 Pastores,verbi Dei prædicationẽ omittentes, toties peccant contra præceptũ diuinũ, quoties populus grauiter indiget

pabulo

pabulo illo spirituali:nā ex Dei mandato tenētur oues suas verbo Dei pascere, vt patet ex Trident. *sess. 23. cap. 1.* Si verò vno integro mense, aut etiam duobus, vel tribus mensibus totius anni, discontinuis, non concionentur, mortaliter peccant: hæc enim est materia grauis, & Concil. Trid. *sess. 5. cap. 2.* decernit parochos, aliosque curam animarum habentes, si ab Episcopo moniti, trium mensium spatio, muneri suo defuerint, cogendos esse per censuras, & alias penas, ad hoc concionandi munus obeundum. *tom. 2. pag. 334 nu. 30. & 31.*

Causæ excusantes opus seruile in die festo.

16 Prima causa excusans à peccato mort. die festo seruiliter laborantes, est paruitas operis, seu leuitas materiæ. Quænam autem pars temporis censenda sit notabilis, qua seruilibus vacans, à peccato mort. non excusetur arbitrio prudentis viri est iudicandū. Probabilius videtur seruiliter laborātes spatio vnius circiter horæ non excusari à peccato mort. hoc enim spatium temporis videtur notabile. *ibid. num. 1. & 2.*

17 Secūda causa excusans est cultus Dei, quādo scilicet opera seruilia in honorem, & cultum Dei fiunt. Quæ tamen ad Dei cultum remotè tātum spectant, ea non possunt licitè fieri in die festo cum præcedentibus diebus fieri possint, vt ornare templa, altaria, &c. non tamen est peccatum mort. hæc facere in die festo, præsertim si ex causa rationabili fiant. *tom. 2. pag. 335 n. 6.*

18 Tertia causa excusans est pietas: opera enim pietatis, vt sepelire mortuum, seruire infirmis, &c. semper sunt licita. Quæ verò sunt opera pietatis solū per accidens, vt domos religiosas extruere, &c. nō excusantur à culpa si fiant in die festo, nisi adsit necessitas, vel alia iusta causa. Sic conficiens vestes lugubres, aut pingens insignia in funere, die festo, excusatur. *ibid. num. 7.*

19 Quarta causa excusans est necessitas, vel alia iusta causa. Sic excusantur parantes necessaria ad victum, vt qui carnes coquunt, aut vendunt, &c. non tamen excusantur molitores; quia exercent opus seruile, & magni laboris, nisi id faciant ex necessitate; neque excusantur pistores, qui panem pridie cōficere potuerunt; excusantur item qui segetes metunt, fruges colligunt, &c. in die festo, ne corrumpantur. Item qui diurno labore victum quærunt. *tom. 2. pag. 335. num 8. & seq.*

20 Quin-

20 Quinta causa excusans obedientia, vel coactio: hinc excusantur famuli, & serui iussu dominorum laborantes. Sexta est absentia à loco vbi festũ colitur. Septima est dispensatio ab Episcopo petenda, aut à Parocho, si Episcopus commodè adiri non potest. Octaua denique est consuetudo; hæc enim legi derogare potest. *tom. 2. pag. 336. n. 16. & seq.*

FEVDVM.

Quid, & quotuplex sit Feudum.

1 FEudum, quod dictum est *à fide*, seu *fidelitate*, est cõtractus, quo infeudator, id est, domin⁹ feudi, tradit feudatario, siue vasallo rẽ suam immobilem, quoad dominium vtile, cum onere obsequij, & seruitij personalis. Vnde patet discrimẽ inter *feudũ*, & *emphyteusim*, ratione pẽsionis: nã quatenus pẽsio est personalis, id est, consistens in obsequio personali, dicitur feudũ; quatenus verò pẽsio est realis, id est, cõsistens in pecunia, vel frumẽto, vel alia re simili, dicitur emphyteusis. Differt etiam *à venditione*, eo quod in venditione transfertur dominium vtile, & directũ, in emphyteusi verò tantùm vtile. *tom. 2. pag. 680. num. 2. & seq.*

2 Feudum aliud est *proprium*, aliud *improprium*. *Proprium*, est quod feudi naturam seruat. *Improprium* quod ex pacto naturam feudi mutat. Rursùs feudũ aliud est *regale*, quod à Principe, qui superiorẽ non agnoscit, obtinetur, & præter iurisdictionẽ; confert etiam titulum honorificum, vt Ducatus, Marchionatus, &c. Aliud *non regale*; quod nihil dignitatis, vel eminentiæ tribuit, siue cõferatur à Principe, siue ab alio inferiore. Itẽ aliud est *antiquũ*, quod maiores communis agnationis habuerunt, supra quartum gradũ; aliud *paternum*, quod possederunt parentes, seu progenitores vsque ad quartũ gradum; aliud *nouum*, quod nõ obtinetur ex successione; sed in ipsa inuestiri persona cæpit. Itẽ aliud *nobile*, quod nobilem facit, vel iam factum nobilem demonstrat; aliud *ignobile* quod nobilitatem non confert. Item aliud est *Ecclesiasticum*, quod vel ab Ecclesia, vel ipsi Ecclesiæ cõfertur; aliud *seculare*, quod à laico obtinetur. Itẽ aliud est *masculinum*, aliud *fœmininum*. Item aliud est *hæreditarium*, quod ad hæredes licet extraneos transmitti potest; aliud *non hæreditarium*, quod ad hæredis extraneos trãsire nequit, sed ad filios, seu agnatos, etiãsi fortè nõ

sint

sint hæredes. Item aliud est *reale*, quod ad hæredes transit: aliud *personale*, quod hæret in persona accipientis, nec ad alios transit. Item aliud est *diuiduum*, quod diuidi potest; aliud *indiuiduum*, quod diuidi non potest, vt sunt Regnum, Ducatus, Marchionatus, &c. Itē aliud est *ligium*, quo quis iurat alicui se ei fidelem futurū, nullo excepto; aliud *non ligium*, quo quis iurat alicui fidelitatē, excepto supremo dominio, vt si quis iuret Duci, se ei fidelē futurum, exceptis ijs, quæ pertinent ad Imperatorē, vel Regē. Denique aliud est *francum*, quod est liberum à pœnalibus feudorum legibus, seu ab omnibus seruitijs, exceptis contentis in forma iuramenti fidelitatis; aliud *non francum*; quod à seruitijs non est immune. *tom.2.pag.686.num.1.& 2.*

Quis Feudum dare, aut accipere possit.

3 Omnes, qui liberam bonorum suorum administrationem habent, dare possunt in feudum, nisi aliquo iure prohibeātur. Iure tamen feudorum, ius dandi in feudum ijs tantùm competere videtur, qui dignitatem, & iurisdictionem habent: nam feudum supponit vassallos. Hinc sequitur Episcopum, aut alios Prælatos non posse bona Ecclesiæ in feudum dare, nisi ab antiquo in feudum dari consueuerint. *pag.686.num.1.*

4 Omnes, regulariter loquendo, feudum accipere possunt. Vassallus tamen non potest in præiudicium domini principalis, feudum dare. At si sermo sit de successione in feudum, illi succedunt, quos inuestitura comprehendit, & quos ius, vel consuetudo non excludit. Hinc sequitur illegitimos, nisi per subsequēs matrimonium legitimentur, aut nisi exprimantur, non succedere in feudum, quia excluduntur à iure; necnon adoptiuos, quia ius illos excludit. *pag.687.num.2.*

5 Propinqui laterales, deficientibus liberis, succedūt in feudum paternum, vel antiquum, dūmodò in inuestitura aliud non habeatur, & descendentes sint agnati: nam si cognati tantùm sint, non succedunt in feudum; sicut enim fœminæ excluduntur à feudo, ita etiam descendentes ex eis. Ob id masculi descendētes ex fœminis, non sunt agnati, sed alterius familiæ distinctæ à familia illius, cui inuestitura concessa fuerat. Eandem etiam ob causam fratres vterini nō succedunt sibi inuicem in feudo, quia non sunt eiusdem agnationis. *tom.2.pag.687.num.2.*

6 Filij,

6 Filij,seu descendentes succedunt in feudum,etiamsi sint clerici,& beneficium Ecclesiasticum,vel Ordinem sacrum habeant; possunt enim domino seruitium,& obsequium per alium prestare,& iustam habent causam, propter quam personaliter inseruire nequeant; modò in institutione feudi adiecta non fuerit clausula, *Ne in feudum clerici succedant.ibid.*

7 Religiosus , seu potius monasterium , in feudum succedit, modò religiosus professionem emiserit in religione capaci successionis, nec feudum habeat adnexam dignitatem, & modò obsequium præstandum a feudatario, non dedeceat statum religiosum, aut saltem tale sit, quod per substitutum præstari possit. At si seruitium personale sit eiusmodi, vt a religione decenter præstari non possit per se, vel per substitutum, tunc feudum ad monasterium non transit: quia feudum non transit,nisi cum onere, igitur si monasterium sit incapax oneris, erit etiam feudi. *ibid.*

8 Quando feudum concessum fuit cum clausula excludente religiosos, nihilominus equites commendatarij, non solùm ij, qui matrimonium inire possunt; verùm etiam equites S. Ioannis succedere possunt: quia licèt sint verè, & propriè religiosi, nihilominus cessant rationes, ob quas religiosi in monasterijs degentes excluduntur: isti enim equites latum habent paupertatis votum,splendidè viuunt,familiæ decus,honorem,& agnationem conseruant, quod non faciunt alij religiosi. *to. 2. pag. 688. num 4.*

9 Hæredes extranei non succedunt in feudum, nisi sufficienter exprimantur: quia successio extraneorum est odiosa in feudis. Hinc patet,feudum alicui concessum,non facta mentione hęredum,non transire ad hæredes extraneos. Immò, si simpliciter exprimantur hæredes,communior est Doctorum sententia,feudum non extendi ad hæredes extraneos; quia nomine hæredum in feudis,intelliguntur tantùm legitimi descendentes ab eo, qui est caput agnationis communis. *ibid.*

10 Quando feudum concessum est alicui pro se,& successoribus, seu agnatis, possunt agnati succedere vsque ad septimum gradum. *ibid. num. 5.*

11 Fęminę non succedunt in feudum, nisi earum mentio fiat in prima inuestitura,aut nisi feudum sit fęmineum, vel francum, aut nisi consuetudo loci aliud ferat: quia fęminæ iure cõmuni nõ

admittuntur ad feudum,cum seruitia personalia præstare nō possint. Quare deficientibus masculis, feudum ad dominum redit, etiamsi inuestitura dicatur, *pro se,& hæredibus*; nam fœminæ in feudis non comprehenduntur,nisi exprimantur. Tamen in feudum francum fęminæ succedunt deficientibus masculis,ab eo descendentibus,qui inuestituram accepit: quia ratio præcipua, ob quam fęminæ a feudis excluduntur,est,quia non sunt idoneæ ad bellum,& obsequia,quibus feudatarij obstringi solent:si ergo alicui feudum concedatur sine onere, vel cum eo solùm obsequio, quòd a fęminis æquè ac masculis obiri possit, dicendum est fęminas ab huiusmodi feudo non excludi, nisi specialibus verbis in inuestitura excludantur. *to.2.pag.989.n.5.& 6.*

Conditiones feudi.

12 Ad feudum quatuor saltem conditiones requiruntur. 1. vt dominium directum perseueret apud priorem dominum, dominium verò vtile transferatur in Vassallum. 2. vt feudum cōstituatur super re immobili. 3. vt vassallus non alienet feudum sine cōsensu domini directi,cuius est inuestire, & in possessionem mittere,alioquin vassallus excidit a feudo. 4. vt vassallus præstet obsequium personale, si exigatur, alioquin incidit in caducitatem. 5. vt vassallus a domino inuestiatur,& in possessionem feudi mittatur, præmisso fidelitatis iuramento. Solent autem adhiberi testes, vt inuestitura sit valida. *to. 2. pag.691. num. 1.*

13 Quando plures factæ sunt inuestituræ inter se diuersæ,stādum est primæ,quando in ea maius quæsitum est ius vassallo,quā exprimatur in secunda, vt si prima inuestitura facta fuerat non solùm pro masculis,sed etiam pro fęminis; secunda verò pro solis masculis: quia ius per primam inuestituram acquisitum, non adimitur per secundam,absque iusta causa. *ibid.n.2.*

Quid in feudum dari possit.

14 Quod datur in feudū, debet esse immobile, vel haberi pro immobili: sic enim vsu receptum est. Præterea debet esse liberū, neque alteri obligatum: quia nullus potest ius in alterū transferre, quod ipse non habet: Qui verò rem alteri obligatam tradit in feu-

feudum, tenetur damnum illatum resarcire, & qui rem illam accepit in feudum nesciens alteri esse obligatam, agere potest contra dominum, vt rem æqualis bonitatis, & valoris sibi restituat. *ibid. num. 1. & 2.*

Ad quid feudatarius obligetur.

15 Prima feudatarij obligatio est, vt præstet iuramentum fidelitatis, vel etiam obsequij; iuramentum tamen non est de substantia feudi, sed promissio fidelitatis. Quandò autem plures sunt hæredes feudatarij, omnes tenentur iuramentum fidelitatis præstare: par enim est omnium ratio, & obligatio. Excipe communitatem, cui si feudum concedatur, sufficit vt vnus nomine totius communitatis iuret. Secunda obligatio feudatarij est, vt præstet obsequium domino promissum. Tertia, vt feudatarius non alienet feudum absque consensu domini directi. *to. 1. pag. 692. num. 1. 2. & 3.*

16 Vassallus, seu feudatarius potest feudum alteri dare in feudum, modò det pari, nec mutet conditiones, & pacta, quibus ipse feudum accepit, nec pretium inuestituræ accipiat: sic enim non affert damnum domino, sed meliorem efficit ipsius conditionem, cùm nouum ei vassallum acquirat, nec ipse per infeudationē desinat esse vassallus prioris domini: quo fit, vt dominus exigere possit obsequium ab vtroque, & primum compellere, vt cogat secūdum ad obsequium sibi præstandum. *ibid. num. 3.*

17 Vassallus potest feudo, inuito domino, renunciare, sicque fieri liber ab obsequio: quia hæc non est alienatio, sed repositio in priori statu, & obligatio feudatarij magis oritur ex re, quàm ex persona, ergo re dimissa, cessat obligatio. *ibid. num. 4.*

18 In alienatione feudi paterni, vel antiqui, vel etiam noui, accepti pro se, filijs, & descendentibus, præter consensum domini, requiritur etiam consensus filiorum, seu agnatorum; quia per huiusmodi feudum ius ipsis acquisitum est. Si verò feudum est hæreditarium, ita vt liberum sit vassallo illud relinquere cui voluerit, sufficit consensus domini ad eius alienationem. *ibid. num. 5.*

19 Sicut feudatarius obligationes contrahit, ita etiā iura, & actiones acquirit. 1. enim acquirit dominiū vtile. 2. agere potest vt post inuestiturā, tradatur ei possessio; in feudo tñ antiquo sufficit

renouatio inuestituræ. 3. si feudale prædium euictũ fuit, vassallus, qui putabat prædiũ esse domini concedentis, potest contra dominum agere, vt illud prędium, aut aliud æquale sibi restituatur. 4. si dominus grauẽ iniuriam inferat vassallo, datur illi actio, qua petat se eximi ab omni obsequio, ad quod iure feudi tenebatur. *ibid. n. 7.*

20 Tribus modis potest quis acquirere feudum. 1. inuestitura. 2. successione. 3. præscriptione. Feudum autẽ sæculare præscribitur spatio 30. annorum. Ecclesiasticũ spatio 40. Verùm cõtra Ecclesiam Romanam requiritur spacium centum annorũ. *ibid. n. 8.*

Cur feudatarius feudum amittat.

21 Tribus de causis vassallus feudum amittit. 1. est crimen ingratitudinis, aut contumaciæ contra dominum. 2. est duplex crimen commissum in personam diuersam a domino directo. Primum est fratricidium, secundum homicidium proditorium. 3. causa quinque modis contingit. 1. lapsu termini præscripti. 2. morte vassalli, nõ relictis filijs legitimis, vel agnatis. 3. professionem in religione incapaci successionis. 4. præscriptione triginta annorum. 5. renunciatione. *tom. 2. pag. 693. num. 1. & seq.*

22 Melioramenta, quæ vassallus fecit in re feudali, quando feudum reuertitur ad dominum, pertinent ad vassallum, quando ipsius industria facta sunt: quia vassallus non tenetur suis sumptibus dominum locupletem facere. Fructus item rei feudalis pertinent ad vassallum, nisi aliter conuentum sit: quia vassallus acquirit dominium vtile, ac proinde fructus percepti vsque ad mortem vassalli, pertinent ad vassallum; percipiendi verò post ipsius obitum, debentur illi, ad quem feudum transfertur; nisi locorum consuetudo aliud ferat. *tom. 2. pag. 693. num. 3. & 4.*

Quis sit iudex causæ feudalis.

23 Quando inter vassallos laicos non inuestitos a Rege, vel Principe, lis est de feudo, iudex competens, est dominus feudi: ab ipso enim iure constituitur iudex. At si controuersia sit inter vassallum, & extraneum, iudicium pertinet ad iudicem loci ordinarium. Quando est controuersia inter vassallum & dominum feudi, de re non feudali, iudicium pertinet ad ordinarium loci; quia nemo potest esse iudex in sua causa. Si verò inter vassallum, & dominum

minum feudi lis sit de re feudali, controuersia dirimenda est per pares curiæ,id est per vassallos eiusdem domini conuocatos. *pag. 694. num 1.*

24 Quando inter vassallos clericos dissensio est de feudo, cõmunior Doctorum sententia est,causam feudalem cognosci posse a domino laico:quia clericus tunc tẽporis non subijcitur laico, tanquam persona Ecclesiastica,sed tãquam vassallus. Ad hęc,lex feudorum approbatur a Summo Pontifice : lex autem feudorum est,vt lis de re feudali inter vassallos,a domino dirimatur. *ibid.*

Fideiussio.

1 FIdeiussio est contractus,quo quis in se suscipit obligationem alterius,promittens sub fide sua,illius adimpletionẽ, seque obligans,in defectum illius. Quare fideiussor,regulariter loquendo,non debet conueniri antequam solutio petatur a principali debitore: nam iure nouo sancitum est, vt debitor principalis prius conueniatur,quando ipse præsens est,& est soluendo:si verò absens sit,vel non sit soluendo in totum,vel in partem,tunc in subsidium,fideiussor conueniri potest. *tom. 2. pag. 702. num. 1. & 4.*

2 Quando plures sunt fideiussores,si fideiubent in partem,tenentur tantùm ad partem: si verò fideiubent in solidum,creditor potest a singulis integram solutionem exigere; liberum enim est creditori conuenire quem voluerit ex multis in solidum obligatis. In hoc tamen casu,fideiussori conuento competit exceptio diuisionis,id est ius cogendi creditorem ad diuidendam actionem, ita vt a quolibet fideiussore,partem contingentem petat. *pag. 703. numero 6.*

3 Fideiussor, qui vnus è multis in solidum soluit,potest vt priuilegio cedendarum actionum, cogendo videlicet creditorem, vt sibi cedat actiones, quas contra alios fideiussores habet,sicque potest ab alijs exigere pro rata;sequè indemnem seruare;neq. tenetur ipse in solidũ soluere, donec creditor huiusmodi actiones cedat. Debet autem fideiussor petere hanc cessionem,antequam soluat creditori : nam si facta solutione illam petat,iã non potest creditor cedere illam actionem : quia nullum ei relictum est ius in alios fideiussores,cùm ei fuerit integrè satisfactum. *ibid. nu. 7.*

4 Fideiussor liber manet ab obligatione fideiussionis,si creditor proroget terminũ debitori, ꝓ quo fideiusserat. Quia obliga-

tio non se extendit vltra conuentionem partium, ergo qui fideiussit pro aliquo tempore, vltra illud tempus non obligatur. At si fideiussor se obligauit simpliciter, absque vlla limitatione temporis, non liberatur ab obligatione per termini prorogationem. *ibid. num. 8.*

5 Qui fideiussit pro reo adducto in periculum capitis, non est plectendus capite, reo fugiente: quia fideiussor non præsumitur se ad hanc pœnam obligasse; immò nec potuit se obligare, cum non sit vitæ suæ dominus. *ibid. n. 10.*

6 In tribus casibus fideiussor potest contra debitorem agere vt liberetur à fideiussione. 1. quando fideiussor condemnatus fuit ad soluendum. 2. quando debitor ad inopiam vergit. 3. quando debitor diu fuit in mora soluendi post elapsum tempus constitutum. *tom. 2. pag. 703. num. 11.*

7 Potest fideiussor pecuniam accipere pro fideiussione: quia suscipit obligationem pretio æstimabilem, neque tenetur eam gratis suscipere, etiamsi nihil patiatur incommodi, aut laboris fideiubendo. Potest etiam creditor aliquid accipere à fideiussore volente se eximere ab obligatione fideiussionis: ratione periculi, cui se exponit amittendi creditum. *pag. 704. n. 12 & 13.*

8 Debitor tenetur non solùm restituere fideiussori id, quod pro ipso soluit, verùm etiam expensas, & damna, quæ passus est culpa debitoris. Quia debitor peccauit contra iustitiam, non restituendo cùm posset; igitur tenetur resarcire damnum, quod ex illa mora passus est fideiussor, cùm ex peccato contra iustitiam oriatur obligatio restituendi. At si nulla intercessit culpa debitori, sed tantùm impotentia, videtur solùm obligandus ad restitutionem debiti principalis. *ibid. num. 14.*

9 Obligatio Fideiussionis transit ad hæredes: quia obligatio ex contractu, transmittitur ad hæredes *ibid. n. 16.*

10 Qui habet bona ad satisfaciendum in defectum principalis debitoris, modò liberam habeat illorum administrationem, nec repellatur à iure potest pro altero fideiubere. Hinc pupilli, filijfamiliâs, & minores excluduntur à fideiussione, nisi fideiubendum sit pro patre in carcerem coniecto. Extra hunc casum fideiussio à minore facta sine consensu curatoris, non obligat, nisi fortè naturaliter, & minori competit priuilegium restitutionis in integrum ad obligationem elidendam. Item clerici non possunt nisi rarò fideiubere, quod sine Ecclesiæ damno fiat.

fiat. Item mulier non poteſt pro viro validè fideiubere, neque pro alio, niſi cum inſtrumento publico, tribus teſtibus adhibitis, cum ſubſcriptione; tunc enim valida eſt fideiuſſio; quamuis mulier poſſit eam reſcindere priuilegio Senatus conſulti Velleiani; his caſibus exceptis, 1. ſi fideiubet accepto pretio, vel addito iuramento. 2. ſi ceſſit priuilegio ſibi conceſſo per renunciationem factam coram magiſtratu, vel cum iuramento. 3. ſi fideiubeat pro dote alterius, 4 ſi fideiubeat pro ſuo creditore. 5. ſi pro libertate ſerui. 6. ſi fideiuſſit in fraudem, vt deciperet. 7. ſi fideiuſſit, & poſtea elapſo anno, pignus dedit, aut obligationem iterum ſuſcepit. *ibid. n. 1. & ſeq.*

FIDES.

Quid ſit Fides.

1 FIdes eſt virtus ſupernaturalis inclinans intellectum ad credendas res à Deo reuelatas, propter ipſius auctoritatem. Hinc intelligitur fidei noſtræ certitudo, quippe quæ infallibili Dei teſtimonio nitatur, qui nec fallere poteſt, nec falli. *tom. 2. pag. 178. num. 1. & 5.*

2 In Beatis neque eſt actus fidei, quia quæ cognoſcuntur à Beatis, clarè cognoſcuntur; neque habitus, quia fruſtra eſt habitus, vbi poſſibilis non eſt actus. In dæmonibus item, & damnatis non eſt fides ſupernaturalis: illud enim Iacobi 2. *Dæmones credunt, & contremiſcunt*, intelligendum eſt de fide naturali. Item in hæreticis non eſt habitus fidei; quia amittitur per infidelitatem; neque actus, quia hæreticus non credit propter diuinam auctoritatem tanquam propter rationem formalem credendi. *ibid. num. 7. 9. & 10.*

De Fidei neceſſitate.

3 Fides actualis omnibus præditis vſu rationis neceſſaria eſt neceſſitate medij ad gratiam, & ad gloriam, non ſolùm implicitè, verùm etiam explicitè quoad aliquos articulos, nempe quoad myſterium Trinitatis, Incarnationis, mortis, & reſurrectionis Christi: nam vt ait Paulus Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt. tom. 2. pag. 179. num. 5. & 6.*

4 Non tantùm neceſſaria eſt fides actualis neceſſitate medij, verùm etiam neceſſitate præcepti; quia Marci vltimo dicitur,

Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit condemnabitur. pag. 180. num. 7.

5 In his casibus tenetur homo, vi præcepti, elicere actus fidei. 1. quando baptizatus est in infantia, & posteà adeptus vsum rationis cognoscit fidei necessitatem: quilibet enim tenetur assumere medium necessarium ad salutem, alioquin grauiter peccat exponendo se periculo damnationis. 2. tenetur homo fidei actum elicere, quando tenetur se ad Deum conuertere, & gratiam amissam recuperare: hoc enim fieri nequit sine spe; spes autem sine actu fidei haberi non potest. 3. quando fidem tenetur exterius confiteri, quod fieri non potest absque actu fidei interno. 4. quando est periculum incidendi in aliquod peccatum, nisi actus fidei eliciatur. 5. in articulo mortis tunc enim tenetur homo se ad Deum conuertere per actum contritionis, qui habet adiunctum fidei, & spei actum saltem implicitum. *ibid. num. 8. & num. 10. & seq.*

6 Illi, quibus alios docendi cura incumbit, tenentur explicitè nosse, & credere articulos fidei in Symbolo contentos, & alios iuxta suum statum, & officium. Idcircò Episcopus tenetur plura nosse, quàm simplex Sacerdos, & concionator, quam alij fideles. Singuli autem homines postquam rationis vsum sunt adepti, tenentur explicitè credere Symboli articulos, præcepta decalogi, & Ecclesiæ, necnon pertinentia ad substantiam Sacramentorum, quæ tenentur, aut quæ volunt suscipere: ignorantia tamen inuincibilis excusat. *ibid. num. 13.*

7 Confessarius tenetur interrogare pœnitentem circa articulos fidei, quando præsumit illos ignorari à pœnitente, quos ex præcepto tenetur nosse. Quando verò inuenit pœnitentem ea ignorantem, quæ scire tenetur, debet illum instruere ante absolutionem, vel dimittere, donec ea didicerit, vel saltem ea docere, quæ explicitè credenda sunt necessitate medij, tùm poterit illum absoluere, modò prius eliciat dolorem de præterita culpabili ignorantia cum proposito discendi quamprimùm, quæ discere tenetur. *pag. 181. num. 15. & 16.*

8 Homo tenetur aliquando ex præcepto affirmatiuo fidem exterius confiteri. 1. quando Dei honor agitur. 2. vt consulatur salus proximi, & scandalum vitetur. Hinc sequitur Pastores grauiter peccare, qui tempore persecutionis fugiunt, & suas Eccle-

sias

ſias deſerunt, niſi alium idoneum in ſuum locum ſubſtituant; aut niſi chriſtiana prudentia dictet ipſorum fugam maiori Eccleſiæ bono neceſſariam eſſe. *tom. 2. pag. 182. nu. 3. & pag. 183. nu. 9.*

9 Qui munus ſuſcipiunt docendi artem aliquam litterariam; vt Medicinam, Theologiam, Grammaticam, &c. etiamſi priuatim doceant, tenentur ex decreto Pij V. quod incipit, *In ſacroſancta*, facere fidei profeſſionem, ſub peccato mort. niſi aliter vſu receptum ſit. Item qui ad beneficia parochialia promouentur, vel canonicatum, aut dignitatem obtinent in Eccleſia cathedrali, tenentur ſub mortali, per ſe, aut per procuratorem, fidei profeſſionem facere coram Epiſcopo, vel ipſius Vicario intra bimeſtre, à die initæ poſſeſſionis. *ibid. num. 4.*

10 Præceptum de non neganda fide obligat ſemper, & ad ſemper. Quare grauiter peccat contra fidem, qui interrogatus negat ſe eſſe chriſtianum; aut dicit ſe eſſe Turcam, vel hæreticũ, vel qui vtitur ſignis, vel factis proteſtatiuis falſæ ſectæ, etiãſi id non faciat animo negandæ fidei, ſed celandæ religionis: hoc enim eſt intrinſecè malum. At ſi actiones, & ſigna ſint ex ſua natura indifferentia, non eſt peccatum mort. contra fidem, illis vti citra ſcandalum, & abſque animo proteſtandæ falſæ religionis. Hinc excuſantur milites aſſumentes inſignia infidelium, vt infideles in bello occidant, vel ne ab ipſis capiantur, modò illa ſigna non ſint ex ſe falſæ ſectæ proteſtatiua, cuiuſmodi ſunt vexilla, quæ Mahumeti, vel falſi alicuius Dei effigiem præferunt. *tom. 2. pag. 183. num. 16. & ſeq.*

11 Non licet metu mortis, aut proſcriptionis bonorum, ingredi templa hæreticorum, aut ipſorum conciones audire, quãdo Princeps hoc fieri præcipit in contemptum, vel odium noſtræ religionis, vel ad profitendam hæreticorum ſectam: illo enim actu externo contemnitur religio, cuius conſeruatio, vitæ propriæ eſt anteponenda. *tom. 2 pag. 184. nu. 22.*

12 Qui metu mortis, vel amiſſionis bonorum, vel carceris, inter hæreticos veſcitur carnibus feria 6. vel die Sabbati, non peccat contra præceptum negatiuum fidei: quia eius carnium non eſt ſignum ex ſua natura proteſtatiuum hæreſeos. *ibid. n. 23.*

13 Licet homini Catholico in terris Gentilium, vel Turcarũ, iuſtâ de cauſâ, vti ſignis, aut veſtibus, quæ iuxta regionis conſuetudinem adhiberi cõſueuerunt; licet item carnibus veſci diebus ab Eccleſia vetitis: quia hæc nõ ſunt ſigna ex ſe proteſtatiua fal-

ſæ

ſæ religionis. Non tamen licet Hebræorum ſynagogas, & Moſcheas adire, quo tempore infideles ad eas confluunt orandi cauſa; hoc enim ſignum, ex ſe ſignificatiuum eſt falſæ religionis. *ibid. num. 27.*

14 Poſſunt viri docti, iuſtam ob cauſam; de rebus fidei diſputare, exceptis laicis, quibus ſub pęna excommunicationis ferendę ſententiæ, interdicitur publica, vel occulta de rebus fidei diſputatio, licèt alioquin ſint harum rerum periti; niſi illud decretum ſit alicubi per contrariam conſuetudinem abrogatum, aut inſtet neceſſitas diſputandi, ſi ſit periculum, ne quis ab hęretico peruertatur, nec vllus adſit clericus, aut religioſus, qui hæretici errores confutare poſſit. Porrò illud decretum intelligendum eſt de diſputatione formali, quæ ſuſcipitur ad perſuadendam veritatem, ſiue inter catholicos, ſiue inter catholicum, & hæreticum: non autem de diſputatione, quæ ſuſcipitur exercitationis cauſa, vt in circulis, & ſcholis fieri ſolet. *to. 2. pag. 188. num. 1. & ſeq.*

Communicatio cum infidelibus.

15 Non poſſunt fideles cum infidelibus communicare, quando ex eorum communicatione periculum imminet perſuaſionis. Specialiter autem prohibita eſt communicatio cum Iudæis in his caſibus. 1. in cohabitatione. 2. in eſu azymorũ, ſecluſa neceſſitate. 3. ne aduocetur medicus Iudæus ad medendum, niſi ſit longè alijs peritior, aut nullus alius haberi poſſit. 4. ne ſumantur medicamẽta a Iudæis parata. 5. ne infidelis in idem balneum ingrediatur, ita vt cum Iudæo communicet in lotione. In his quinque caſibus interdicitur communicatio cum Iudæis, ſub pœna excommunicationis ferendæ, ſi fuerint laici; clericis verò ſub pœna depoſitionis. 6. interdicitur conuiuium cum Iudæis. 7. ne Chriſtianę mulieres nutriant filios Iudæorum, in ipſorum domibus. 8. ne Chriſtiani accedant ad nuptias, vel ſolemnitates Iudæorum, nec choreas cum ipſis ducant. 9. ne Iudæis ad publica officia inter Chriſtianos admittantur. *to. 2. pag. 189. num. 1. & 2.*

16 Infideles ad Miſſæ ſacrificium admitti non poſſunt; ad orationem priuatam cum fidelibus, poſſunt. Porrò licet cũ infidelibus inire contractũ venditionis, aut emptionis (excepta delatione armorum ad ipſos, quæ in Bulla Cœnæ, ſub excommunicatione prohibetur) aut eis locare res noſtras; hęc enim nullo iure prohibentur,

hibentur. Matrimonium verò fidelis cum infideli, propter impedimentum disparitatis cultus, est inualidum. *ibid. num. 2*

Species infidelitatis.

17 Species infidelitatis sunt tres, Paganismus, Iudaismus, & Hæresis. *Pagani* dicuntur, qui quomodocumque peccant contra fidem, quã tamen nunquam promiserũt. *Iudæi*, qui promissione simplici promiserunt fidem, ante Christi aduentum, quem ipsi existimant falsò nondum aduenisse. *Hæretici*, qui solemniter in Baptismo fidem promiserunt. Hæ autem species infidelitatis, inter se specie differunt, consequenter constituunt peccata specie diuersa in confessione explicanda. *ibid. num. 1. & 2.*

18 Hæretici cogi possunt, propositâ pœnâ capitis, vel excommunicationis, ad fidem suscipiendam: quia sunt subditi Ecclesię. At infideles nõ baptizati, nulla lege cogi possunt; muneribus tamen, & blanditijs ad fidem allici possunt. Princeps autem ius habet prohibendi subditos infideles ab idololatria; imò cogendi ad audiendum Euangelium, sicque vsu receptum est Romæ cũ Iudæis; neque propterea coguntur ad fidem suscipiendam. Infideles verò non subditi, cogi non possunt ad audiendum Euangelium, aut ad idololatriam abijciendam; quia coactio, seu prohibitio supponit iurisdictionem; nullus autem habet iurisdictionem in non subditos. *tom. 2. pag. 190. num. 1. 2. & 3.*

Libertas Religionis an permittenda.

19 Libertas Religionis neque est introducenda, neq; permittenda, nisi aliud postulet cõmune religionis bonũ; quia ex duobus malis, minus est eligendum. Ob commodum verò temporale permitti nullo modo potest: nã bona interioris ordinis exponenda sunt periculo, ad tuẽda bona ordinis superioris. *ibid.* § *1.*

20 Princeps non tenetur stare promissioni, & pacto de permittenda libertate religionis, dum eã sine graui religionis damno potest impedire: quia promissio de re illicita, & turpi, nõ obligat, etiamsi confirmata fuerit iuramento. Secùs dicendũ si Princeps libertatem religionis, absque graui religionis periculo impedire non possit; quia, in hoc casu, permissio libertatis est licita; fides autem alteri data de re licita, seruanda est. *pag. 191.* § *1.*

21 Faciliùs tolerari possunt Iudæi, quàm hæretici: tū quia ritus Iudęorū nō ita noxij sunt religioni, ac libertas hæreticę prauitatis; tum quia Iudęi seruiunt communi Reip. vtilitati, hęretici verò Reip. pacem, & tranquilitatem frequenter turbant; tùm quia permissio Iudæorum conducit augmento fidei, quatenus speratur fore, vt nonnulli in dies conuertātur; permissione verò hæreticorum plures in errorem inducuntur, quàm ad Christi fidem conuertantur; quippe hæresis, vt cancer, serpit. *ibid.*

22 Fędus, promissio, seu contractus cum hæreticis validè celebratus, per se loquendo, seruādus est: quia fidelitas, pars est veritatis, & qui fidem datam non seruat, non est verax: neque proptereà licet fidem hæreticis datam fallere, quia ipsi fidem Deo datam non seruant; sicut mihi non licet mentiri, quia alius mihi mentitus est. Hinc sequitur fidem hæreticis seruandam esse in saluo conductu: illam enim concessit Cōcilium Trident. *sess.* 13. *&* 15. itaque fieri expedit bono communi: sic Carolus V. fidem Luthero datam seruauit. *ibid.* §. 2.

33 Obijcies Conciliū Constantiense decreuisse fidem hæreticis seruandā non esse, immò fidem datam non seruasse, cū Ioānē Hus, & Hieronymum Pragensem, qui ad Concil. sub fide publica accesserant, capite damnauit. *Resp.* Conciliū Constantiense nunquam decreuisse fidē hæreticis datam non esse seruādam; sed sanxisse potestatē Ecclesiasticam impediri non posse ob concessionē Principis sęcularis: consequenter iudicem Ecclesiasticū posse iurisdictionem suam exercere in personam Ecclesiasticā, etiamsi Princeps sæcularis saluū conductum ei cōcesserit; Princeps enim sæcularis nō potest Ecclesiastico iudici facultatē adimere: Ideò Ioannes Hus combustus fuit, quia saluū conductum non acceperat à Concilio, sed à Sigismūdo Imperatore, qui fidē ei dederat modò non fugeret, & cōditiones seruaret; & tamē fugit, & conditiones violauit. Hieronymus verò Pragensis, flāmis addictus fuit, tùm quia saluū conductum non acceperat à Concilio; tùm quia post eiuratam hæresim relapsus est. *ibid.*

FISCVS.

Quænam pertineant ad fiscum.

1 EA bona pertinent ad fiscum, quę sunt delinquentis eo tēpore, quo bona ipsius publicātur, modò nō sint bona affi-

xa perſonæ: quia poſt publicationē fiſcus ſuccedit in iura delinquentis. Non tamen cenſentur publicata bona, quæ poſt condēnationem obueniunt reo, ex vltima voluntate, vt ex teſtamento, legato, vel fideicommiſſo: fiſcus enim ſuccedit ſolùm in bona, quæ pertinent ad delinquentem tēpore publicationis. Secùs dicendum, ſi reus adijt poſſeſſionem illorum bonorum ante condemnationem. Item hæreditas relicta reo ante patratum crimē, non deuoluitur ad fiſcum, ſi reus non adierat hæreditatem ante bonorum publicationem: quia fiſcus non ſuccedit in bona futura: Immò reus poteſt in fraudem fiſci, hæreditatem nondū aditam repudiare: quia non tenetur acquirere in commodum fiſci. *tom.2.pag.679.num.1.& ſeq.*

2 Publicatis alicuius bonis cenſetur etiam publicatus vſufructus, quem delinquens habebat: quia vſufructus computatur inter bona delinquentis; Item res cēſui ſubiecta, cum poſſit ad extraneum tranſire, & à cenſuario alienari; cenſetur etiam publicari, ſi cenſuarius committat delictum publicatione dignum. Itē ius patronatus, quando ad extraneos peruenire poteſt, in generali publicatione bonorum delinquentis cenſetur comprehēdi. *ibid.num.11.12.& 13.*

3 Publicatis patris bonis, cenſetur etiā publicata bona profectitia: hæc enim pertinent ad patrem, quoad dominiū, & vſufructū. At non cenſentur publicata filij bona caſtrēſia, vel quaſi caſtrenſia: quia pertinent ad filiū quoad proprietatem, adminiſtrationem, & vſufructum. Bona autem aduentitia non publicantur quoad proprietatē; ſed quoad vſufructum; niſi pater illum remiſerit filio ante crimen cōmiſſum, aut niſi filius fiat ſui iuris, & eximatur à patria poteſtate. Porrò publicatis patris bonis, reſeruādū eſt aliquid pro alimētis, & legitima filiorū; excepto crimine hæreſis, & læſæ maieſtatis; tunc enim ob criminis atrocitatem, filijs delinquentis nihil reſeruatur. *tom.2.pag.680.num.14.& 15.*

4 Publicatis mariti bonis, nō cēſentur bona vxoris publicata: neque enim par eſt, vt innocens, ob delictum alterius, damnum patiatur. Niſi ipſa nupſerit ſciēter viro hæretico: tunc enim in pęnam delicti publicatur dos vxoris, ob crimen mariti. Non tamen vice verſà maritus ducens ſcienter vxorem hæreticam, eandē pęnam ſubijt: quia iura loquuntur de bonis dotalibus; maritus autē non affert dotē, ſed vxor. Donata autē vxori à marito, ob mariti delictū publicātur: cū enim hæc donatio nō ſit valida,

niſi

nisi confirmetur morte, huiusmodi bona pertinent ad virum, quamdiu est superstes. *ibid num. 16.*

5 Publicatis vxoris criminosæ bonis, mortuo viro, censentur publicata omnia bona dotalia, paraphernalia, nec non accepta causa nuptiarũ & alia, quæ ad ipsam vxorem spectant. At viuẽte viro, dos vxoris non addicitur fisco, his quinque casibus exceptis. 1. crimine læsæ maiestatis. 2. violẽtiæ. 3. parricidij. 4. veneficij 5. homicidij; his adde crimen hæresis. *tom. 2. pag. 681. n. 17.*

6 Publicatis bonis filijfamilias, censentur publicata non solũ bona castrensia, sed etiam aduentitia, saltem quoad proprietatẽ: non tamẽ bona profectitia; quia pertinent ad patrẽ; neque legitima filio debita ex bonis parentum adhuc superstitum: quia legitima non debetur filio, adhuc viuente patre, modò eam pater non assignauerit, & tradiderit filio. Item alimenta debita filijs à parentibus, non censentur publicata; quia ius alimentorum est personale. *tom. 2. pag. 682. num. 18.*

7 Publicatis bonis alicuius clerici habẽtis beneficiũ, censentur publicata patrimonialia ipsius bona; nõ autẽ acquisita ratione beneficij, nisi fortè in ijs locis, vbi legitima cõsuetudine receptũ est, vt beneficiarij de prouentibus beneficij legitimè testentur in quoscũque etiam extraneos: fiscus enim succedit in bona delinquentis, quæ possunt ad extraneum transferri. *ibid. n. 19.*

8 Bona defuncti criminosi, qui commiserat crimen, ratione cuius, bona ipsius erant ipso facto addicta fisco, possunt publicari, & à fisco capi, etiam post mortem criminosi, quia fiscus post mortem illius non amisit ius suum; modò hæres illa non præscripserit legitimo tempore, & cum bona fide. Legitimum autem tempus præscribendi bona hæretici, est spatium 40. annorum, si hæres illa possedit tanto tempore nesciens defunctum, fuisse hæreticum. *tom. 2. pag. 683. num. 22.*

Alienatio bonorum in fraudem fisci.

9 Valida est bonorũ alienatio facta à delinquente, cui ob delictũ non est interdicta bonorum administratio, & cuius bona non publicãtur ipso iure, modò non sit facta in fraudem fisci, aut post sententiã: quia nullum ius competit fisco in delinquẽtis bona. At si facta fuit alienatio in fraudem fisci (quod ex circumstãtijs, & coniecturis iudicandũ est,) reuocatur à fisco post senten-

tiam,

tiam,non solùm quoad rem ipsam,sed etiam quoad fructus pendentes;quia censentur pars feudi qui confiscatur:non tamen reuocatur alienatio fructuum ante sententiam perceptorum;quia dominium illorum erat penes possessorem, in quem translatum est per legitimam alienationem. *ibid.num.1.& seq.*

19 Qui cõmisit aliquod delictũ, propter quod ipso facto bona censentur publicata; non statim amittit bonorum dominiũ à die cõmissi criminis,absolutè; sed sub conditione,si iudex senté-tiam ferat criminis declaratoriam:quia pęna ipso iure lata,positâ sententiâ criminis declaratoria ; retrotrahitur ad diem patrati delicti, ac si tũc téporis lata fuisset declaratio;consequenter delinquens,positâ declaratione criminis,amittit omnia bona, quæ habuit à die criminis cõmissi,necnõ bonorum fructus, omnesq; contractus,& alienationes factæ à delinquente reuocantur.Huiusmodi tamen alienationes,secundùm se,videntur validæ, quia fiunt ab eo,qui nondũ amisit dominiũ: verùm sequutâ sententiâ criminis declaratoria, confiscatio retrotrahitur ad diem cõmissi delicti, consequẽter ab eo die rescinduntur omnes alienationes post delictum factæ,& omnia delinquentis bona deuoluuntur ad fiscum,seclusâ præscriptione. *tom.2.pag.695.num.1.& 2.*

11 Qui commisit crimé,propter quod bona ipso facto publicantur,grauiter peccat, si alienet bona etiam ante sententiã criminis declaratoriã,contractu oneroso,non admonito accipiente de periculo : quia exponit accipientem periculo damni,facitque ipsi iniuriam non admonendo de periculo. Secùs si delictum sit ita occultum, vt in iudicio probari non possit emptori integrè satisfacere. Adde delinquentem non peccare, si alienat ob necessitatem,vel ad satisfaciendum creditoribus: hæc enim alienatio non tantùm est licita, sed etiam valida, ita vt à fisco reuocari non possit. *pag.695.num.4.*

12 Quando delinquens,legitimè interrogatus à iudice,negat veritaté,& ob id non fertur sententia criminis declaratoria,non tenetur ad restituenda bona fisco: negans enim veritatem, non peccat contra iustitiam commutatiuam, in ordine ad eum, cui pœna erat applicanda. *tom.2.pag.696.n.6.*

13 Publicatis criminosi bonis, fiscus debet satisfacere debitis ab eo contractis:quia publicãtur tantũ bona criminosi;bona autem alicuius dicuntur ea,quæ remanẽt deducto ære alieno.Hoc autem intelligendum est de debitis ante delictũ contractis:nam

fiscus

fiſcus non tenetur ſatisfacere creditoribus ob debita poſt delictũ contracta;non tenetur item refundere pretiũ ijs,qui bona emerunt à criminoſo poſt crimen, cui eſt adnexa bonorum publicatio, ipſo facto: quia hæc bona pertinent ad fiſcum, ac ſi die à patrati criminis,fiſco fuiſſent addicta: & quamuis fiſcus non ſtatim acquiſierit dominium, acquiſiuit tamen ius in illa bona; conſequenter delinquens non potuit ea alienare in damnum fiſci,neque fiſcus tenetur pretium reſtituere, niſi quatenus delinquens factus fuit ditior; quia par non eſt, vt fiſcus habeat rem ſimul & pretium. *ibid.num.1.& 2.*

14 Is,cuius omnia bona fiſco ſunt addicta, non tenetur reſtituere creditoribus,ſi fiſcus nõ ſatisfaciat,etiãſi criminoſus aliunde acquirat bona.& ad pinguiorẽ redeat fortunam, modò bona publicata ſint ſufficientia ad debita perſoluenda, & modò delinquens ex priuilegio Principis,rurſus non obtineat eadem bona; quia tota obligatio,iure ita diſponente, trãſit ad fiſcum vnà cum bonis. Secùs ſe res habet in ceſſione bonorum; in ea enim non tranſmittitur ad creditores obligatio ſoluendi. *ibid.num.4.*

FOEMINA.

Fœminæ ad Religionem non cogendæ.

1 SAncitum eſt à Synodo Trident. *ſeſſ.25.cap.18.* ſub pena excommunicationis, ne quis vllam fœminam audeat ad ingreſſum in monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum religionis,vel ad emittendam profeſſionẽ cogere. *diſp.2.quæſt.2.punct.2.pag.182.tom.3.*

2 Qui inducit fœminam ad religionẽ per metum leuem,hanc cenſuram non incurrit: quia metus leuis non ſufficit ad coactionem. Item qui prĕcibus etiam importunis,ſed ſine minis inducit. Item qui ſuadet fœminæ ingreſſum religionis iniecto metu priuationis alicuius boni, ad quod ipſa ius non habet:Cùm enim ab his nulla vis inferatur, nulla excommunicatio incurritur. *ibid. num.3.& ſeq.tom.3.*

3 Non incurritur hæc cenſura ab eo, qui cogit fœminam ad emittendum votum ingrediẽdi religionem etiamſi illud votum iuramẽto confirmetur; quia hic propriè non cogit ad vnũ ex tribus ſub excõmunicatione prohibitis, ideſt ad ingreſſum in mona-

naſte-

nasterium, vel ad habitum, vel ad professionem; præsertim cùm istius voti dispensatio ab Episcopo facilè obtineri queat. *ibid. pag. 183. num. 7. to. 3.*

4 Qui dat auxilium, consilium, vel fauorem ad ingressum in monasterium, vel ad susceptionē habitus, vel ad emissionē professionis, vel qui interponit quoquo modo præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem suam sciens fęminam nō spontè ingredi, &c. in eandem censuram incurrit. Hinc patet fieri posse, vt quāplurimi vinculo huius censuræ ligentur, vt Episcopus, Vicarius, Superiores, consanguinei puellę, qui scientes illam inuitā ingredi monasterium, auctoritatem vel præsentiam illi actui præbent. Non tamen statim dato auxilio, consilio, vel fauore, vel pręstita auctoritate incurritur excōmunicatio, donec secutus sit effectus, id est, donec fęmina ingressa fuerit, vel susceperit habitū, &c. Quia ob actionem accessoriam non incurritur excōicatio, antequam sequatur effectus, seu actio principalis. *ibid. nu. 9. & seq.*

5 Excipiēdi sunt ab hac cēsura casus in iure expressi. Quāobrem qui cogeret fęminam ad ingrediendum monasteriū in pęnā alicuius peccati, vel ad cautionē pudicitiæ, vel alia iusta de causa, a iure permissa, huius Concilij censurā non incurreret. *ibid. n. 14.*

6 Cogentes viros ad religionem, huius decreti censura nō ligantur, quia Trident. loquitur solùm de cogentibus fæminas; lex autem pęnalis non est extendenda. *ibid. nu. 15.*

7 Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Fęminæ a Religione non retrahendæ.

8 In eod. Concilio Trid. cap. 18. *sess. 25.* additur alia excommunicatio contra eos, qui sine iusta causa fęminam impediunt, ne velum accipiat, aut professionis votum emittat. *ibid. punct. 3. pag. 183. to. 3.*

9 Impediens fœminam, ne faciat votum ingrediendi religionem, aut assumendi habitum religiosum, in hanc excommunicationem non incurrit; quia hic solùm remotè, & indirectè impedit ingressum, aut professionem; & Cōcilium loquitur de voto professionis. *ibid. pag. 184. nu. 4.*

10 Qui solis precibus fęminam a religione retrahit, hanc excommunicationem non incurrit: quia preces non impediunt, nec tollunt libertatem. *ibid. num. 5.*

11 Qui dolo fœminam retrahit a religione, censuram incurrit quia dolus aufert voluntarium. *ibid.nu.6.*

12 Qui virum retrhait a religione, aut impedit, ne professionem emittat, in hanc censuram non incidit; quia Conc. non loquitur de impedientibus viros. *ibid.nu.7.*

13 Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Fęminæ ad testimonium ferendum non cogendæ ad iudicium.

14 In cap.*mulieres,de iudicijs in 6.* ob honestatem,& decentiã statuitur, ne fęminæ personaliter in iudicium ad ferendum testimonium accedere cogantur, exceptis casibus in iure expressis; sed cum necessarium fuerit earum testimonium,decernitur vt iudex expensis partis producentis fęminas in testimonium, ad eas transmittat tabellionem,vel vt ipsemet accedat,quoties testimoniũ mulieris per alium excipere non potest: At si casus fingatur, aut fraus committatur,vt iudex ad mulierem personaliter se cõferat,qui confixit,vel fraudem commisit,ipso facto pęnam excõmunicationis incurrit. *disp.2. quæst.2.punct.36.pag.214.nu.1.to.3.*

15 Ipsa fęmina si aliquid confingat, vel vtatur fraude,vt iudex ad se personaliter accedat,huic cẽsuræ subijcitur;quia textus vniuersaliter loquitur;*ibid.nu.6.*immò ipse Iudex causam accedendi ad fœminam contingat vt ipsius testimonium excipiat,huius excommunicationis reus erit. *nu.7.* Secùs autem si tantùm sit conscius fraudis ab alio excogitatæ;quia positiuè non cooperatur ad fraudem. *ibid.nu.9.*

16 Hæc excommunicatio non est reseruata.

Fornicatio.

1 SImplex fornicatio est concubitus soluti cum soluta.*Solutus* autem dicitur, qui est liber a coniugio, a voto,ab Ordine sacro,a religione,& a cognatione.Fornicatio est peccatum mortale, vtpotè rectæ rationi,& iuri naturali admodum repugnans. Vnde sequitur fornicationem nunquam esse licitam, quia est intrinsecè mala. *to.1.pag.376.nu.2.& 3.*

2 Possũt Principes permittere meretrices in aliquo loco ciuitatis,vt vitetur maius malũ.Neque mortaliter peccant,qui meretricibus domos locant ad habitandum, non autẽ ad meretricandum: neque enim censentur cooperari peccato illarum,cũ locus

se ha-

ſe habeat extrinſecè,& remotè ad peccatum: modò domus, quæ locatur non habeat ſpecialem aliquam opportunitatem ad peccandum, ratione ſitus, aut alterius cauſæ, & modò non immineat graue damnum perſonis honeſtis, quæ in vicinia habitant. *pag. 377.nu.4.& 5.*

3 Famuli comitantes herum euntem ad meretrices, aut ducentes concubinam in domum heri, aut deferentes munera, vel epiſtolam, &c. excuſari poſſunt, ſi hæc abſque graui damno omittere nequeant. Famulus tamen non poteſt deferre litteras, quibus ſcit expreſsè peti concubinam ad copulam: hoc quippe eſt intrinſecè malum, cùm ſit cooperatio ad actum turpem. *ibid. nu.6.*

Frumentum.

1 GRegorius XIII. Paulus V. & Vrbanus VIII. tulerunt excommunicationem contra exportantes frumentum, blada, legumina, & alia id genus extra ſtatum Eccleſiaſticum, vel è locis immediatè ſubiectis Eccleſiæ Rom. ad loca mediatè ſubiecta. *diſp.2.quæſt.5.punct.42.pag.295.to.3.*

2 Extrahentes farinam eâdem cenſurâ afficiuntur; farina quippe nihil aliud eſt, quàm triticum, neque molitura naturam mutat. Secùs dicendum de extrahentibus panem; tùm quia ſpecie differt a tritico, tùm quia extractio panis non ſolet annonæ caritatem inducere, cùm difficile ſit panem in magna quantitate extrahere; tùm quia in materia pœnali non eſt facienda extenſio. *ibid.nu.4.& pag.296.nu.5.to.3.*

3 Transferentes oleum extra ſtatum Eccleſiaſticum, ad ditionem alterius Principis, in hanc cenſuram incurrunt; id enim exprimitur in Bulla Pauli V. nomine autem *olei* intelliguntur etiam oleæ, ſeu baccæ maturæ, & iam aptæ ad faciendum oleum: aliæ verò acerbæ, quæ condiuntur, & aſſeruantur in cibum, non item. *Pag. 297.nu.6.*

4 Hæc excommunicatio afficit etiam exportantes frumenta in proprios vſus ſiue familiæ, ſine magna neceſſitate. Qui verò eam tantùm quantitatem extrahunt, quæ ad neceſſariam ſui, & familiæ ſuſtentationem ſufficiat ad vnum annum vſque ad nouā meſſem, ab hac cenſura excuſantur. *ibid.nu.11.*

5 Excuſantur item ruſtici, & pauperes operarij, qui mercede diurnā non niſi in grano, aut alijs annonæ generibus conſequi

possunt, aut qui ad mercatus pullos, oua, fructus, & similia in parua quantitate ferunt, & ex pretio harum rerum, panem, farinā, & similia pro suo, & familiæ vsu emunt; & extra statum Ecclesiasticū exportant, modò id fiat sine dolo, & nō causæ mercaturę. *ibid.*

6 Excusat etiam paruitas materiæ quæ prudentis viri iudicio pensanda est: si quis tamen sæpius frumenta in parua quantitate exportaret, hanc censuram incurreret cùm ad eam quantitatem peruenisset, quæ ad peccatum mortale sufficeret; illę enim modicæ extractiones sæpius repetitæ statui Ecclesiastico notabile dānum inferunt. *ibid. pag. 298. num. 13 & 14. to. 3.*

7 Probabile est hanc excommunicationem esse Papæ reseruatam. *nu. 16.*

Furtum.

1 FVrtum est occulta ablatio rei alienæ, domino rationabiliter inuito. Hinc patet illum non committere furtum, qui probabiliter credens dominum id permissurum si adesset, accipit rem alienam; aut qui extrema necessitate compulsus aliquid aufert. *to. 2. pag. 535. nu. 1.*

2 Rapina propriè sumpta, est ablatio rei alienæ per violentiā, in quo differt a furto: nam ratione violentiæ dominus est magis inuitus, quàm in furto. Furtum autem, & rapina sunt peccata mortalia ex suo genere; vtrumque enim est contra iustitiam. Ex triplici tamen capite furtum fieri potest peccatum veniale. 1. ex indeliberatione. 2. ex paruitate materiæ. 3. quando dominus non est inuitus quoad substantiam rei acceptæ, sed solùm quoad modum. Hinc fit, vt vxor clàm aliquid auferens marito, filius patri, vel auo, nepos patruo, &c. sępè excusetur a peccato mortali, neque tenetur ad restitutionē: quia nihil inuito domino retinetur. *to. 2. pag. 447. nu. 3. & pag. 535. nu. 5. & 6.*

3 Illa quantitas sufficit ad peccatum mortale furti, quæ omnibus spectatis infert domino graue damnum. Notandum verò ex furto non semper oriri æquale damnum respectu omnium: nam respectu personarum illustrium, nummus aureus vt minimū est materia notabilis, & sufficiens ad peccatū mort. Respectu eorū, qui viuūt ex suis reditibus, quatuor regales circiter, sunt materia notabilis. Respectu eorum, qui suo sibi labore victum quærunt, duo regales sufficiunt ad peccatum mort. Deniq. respectu eorū,

qui

qui mendicando stipem corrogant, dimidius regalis furto ablatus constituit peccatum mortale. *to.2.pag.536.nu 7.*

4 Furtum, quod est veniale secundùm se, ratione paruitatis materiæ, potest fieri mortale ratione notabilis damni, vel alterius causæ concurrentis. Vt quando quis acum aufert sartori, & proptereà sartor, multos dies destitit ab opere. Hoc tamen peccatũ non est mortale in genere furti, propter leuitatem materiæ; sed est mortale ratione iniustæ damnificationis, eo quòd per ablationem acus, sartori notabile damnum inferatur. Quod est diligenter obseruandum: nam excommunicatio, quę fertur contra fures, nisi restituant, non comprehendit illos, qui furati sunt rem leuẽ, licèt inde sequutum sit graue damnum: quia hoc furtum non habet mortalem malitiam in genere furti. *ibid.nu.8.*

5 Qui furatur minima animo furandi successiuè maiora, peccat mort. eiusdẽ enim malitiæ est velle surripere, cuius est surripere. Item mortaliter peccat, qui sæpius minima furatur, quando peruenit ad eam quantitatẽ, quæ continuata cum præcedente est notabilis; idque verũ est siue illa minima paulatim ab vno, eodẽque auferãtur, siue a diuersis: alioquin iniusti venditores, qui dolosis ponderibus, & mensuris vendũt, subtrahẽtes aliquid singulis emptoribus, possent ditari absque peccato mortali, neq. tenerẽtur ad restitutionem, quod quã sit falsum, & Reip. perniciosũ nemo non videt. Verũ quidem est non esse obligationem sub mortali restituendi totam quantitatem ablatam, sed illam solùm, quâ restitutâ, iam non detinetur notabilis quantitas. *to.2.pag.537.n.1.& 2.*

6 Quando plures de communi consensu, aut scienter auferũt ab eodem rem leuem, habita ratione singulorum, quę tamen notabilis est, si collectiuè sumatur respectu omniũ, committunt singuli peccatum mortale, quia singuli cooperantur ad damnũ notabile, tenenturque ad restitutionẽ. Secùs dicendum, quando damnum fuit illatum absque communi consensu; quia tunc singuli leue damnum intulerunt, neque formaliter cooperati sunt ad dãnum notabile, alioquin sequeretur quemlibet furãtem vnum racemum, peccare mortaliter. *ibid.num.6.* Quando tamen quantitas respectu omnium collectiuè est notabilis, tenentur singuli, sub mortali, suam partem restituere, postquam cognouerunt quantitatem ablatam esse notabilem; quia non est maior ratio, cur vnus potiùs, quam alius teneatur. *to.2.pag.538.nu.6.*

7 Extrema necessitas excusat furtũ à peccato mort. facit enim

omnia communia; modò tamē dominus rei non patiatur æqualem necessitatem. At in graui necessitate non licet quidquam surripere: quia sola necessitas extrema facit res communes. *ibid.num.3.& seq.*

8 Potest quis ab alijs aliquid surripere ad subueniendum extremæ pauperum necessitati, si surripiens nihil habeat proprij, quo possit illorum inopiam subleuare: quia sicut ipsi pauperes possunt surripere, ita etiam nos possumus illos adiuuare surripiendo: hoc enim nihil aliud est, quàm ad actionem licitam cooperari. *tom.2.pag.539.num.8.*

Furtum filijfamilias, vxoris, religiosi, & famuli.

9 Filius, qui notabilem summam accepit ex bonis, quorum possessionem vel vsumfructum habet pater, peccat mortaliter peccato furti, & tenetur ad restitutionem. At si non habet vnde restituat, tenebitur in partitione hæreditatis cum fratribus, cōputare in suam partem id, quod surripuit: nisi constet alios fratres tantumdem expendisse, aut nisi pater probabiliter credatur condonasse. Peccant item filij, qui pecuniam à patre datam ad emendos libros, aut vestes, profundunt in ludos, compotationes, meretrices, &c. nam pater est rationabiliter inuitus, nec absolutè dedit pecuniam, sed cum restrictione ad talem vsum, consequenter filij tenentur ad restitutionem. *tom.2.pag.543.nu.3.4.& 7.*

10 Vxor accipiens notabilem quantitatem, ex bonis mariti, vel quorum maritus habet administrationem, & vsumfructum, peccat mort. peccato furti, teneturque ad restitutionem, si hoc faciat absque expresso, vel præsumpto viri consensu: quia accipit rem alienam inuito domino: maior tamen quantitas requiritur ad peccatum mort. furti vxoris, quàm ad furtum seruorum, vel extraneorum. At si, nesciente viro, capiat, donet, vel expendat aliquid ex bonis, quorum ipsa habet dominium, vel vsumfructum, non peccat peccato furti. Ex bonis verò communibus, si inscio, aut inuito marito notabile quidpiam accipiat, mortaliter peccat: quia sibi vsurpat administrationem rei, quæ ad ipsam nō pertinet. Potest tamen expendere ea, quæ mulieres sui status & conditionis solent, in eleemosynam, honestatē, recreationē, &c. quia maritus non est rationabiliter inuitus. Item potest, etiam

inuito

inuito marito, accipere sibi, & familiæ necessaria, necnō vt subueniat parentibus, yel filijs suis ex priore matrimonio susceptis, si laborent inopia, & aliunde non possit illis prospicere. *tom. 2. pag. 545. num. 2. & num. 4. & seq.*

11 Religiosus sibi vsurpans res non necessarias in notabili quantitate, post votum paupertatis emissum in approbata religione, peccat mort. peccato furti: sibi enim vsurpat dominium, & vsum rei non suæ. Hinc collige, furtum mortale committi ab eo religioso, qui absque superioris facultate, largitur alicui externo notabilem quantitatem rerum, siue vsu consumptibilium, siue non, consequenter vtrumque nempe religiosum, & accipientem teneri ad restitutionem; nisi bona fide acceperit. *pag. 546. num. 2. & seq.*

12 Seruus, qui ex contractu seruire debet vsque ad certum tempus, peccat mort. contra iustitiam, fugiendo absque rationabili causa: quia violat pacta, & conuenta. Interueniente verò rationabili causa fugere potest ante præfinitum tempus, vt si dominus dare nolit sufficientia ad victum, si sit nimiùm austerus, & iracundus, si non stet pactis, &c. *tom. 2. pag. 546. num. 1.*

13 Seruus, qui aliquid domino surripit in notabili quantitate, peccat mort. quia accipit alienum inuito domino. Excusari tamen potest à mortali, quando successiuè victualia furatur in modica quantitate, quæ fit notabilis progressu temporis, modò illa victualia conuertat in proprios vsus. Secùs dicendum, si ea vendat, aut in lusum, vel compotationes cum externis cōsumat: tunc enim dominus non modò quoad modum, sed etiam quoad substantiam censetur inuitus. *ibid. num. 2.*

Gabella. Pedagium. Portorium.

1 GABELLA est tributum, seu vectigal, quod pro mercibus inuectis penditur. *Pedagium* est tributum quod soluitur pro transitu personæ. *Portorium* est species vectigalis, quod soluitur pro rebus, quæ naui deferuntur. Vnde infertur taxas, taleas, collectas, &c. non contineri sub nomine pedagij, seu gabellæ, ac vectigalis strictè accepti. *disp. 1. quæst. 6. punct. 1. num. 1. 2. 3. pag. 27. tom. 3.*

Gabellæ ius cui competat.

2 Illi possunt gabellas imponere; qui in suis terris supremam obtinent potestatem, nullùmque in temporalibus superiorem agnoscunt: quia impositio vectigalium est effectus supremæ iurisdictionis. Item ij, quibus data est à supremis ipsorum Principibus facultas imponendi vectigalia. *ibid. punct. 3. num. 2. & 3. pag. 28. tom. 3.*

3 Potest Summus Pontifex alteri in temporalibus sibi non subdito concedere facultatem imponendi gabellas, quoties id bono spirituali expedire iudicauerit: Quia Christus suo in terris Vicario concessit generalem in spiritualibus facultatem. *ibid. num. 4. pag. 29. tom. 3.*

4 Rex seu Princeps in suis terris iniustè gabellas imponens vel augens, incidit in 5. excommunicationem Bullæ Cœnæ; quia in ea excommunicantur qui gabellas imponunt in casibus sibi à iure non concessis. *ibid. num. 6.*

5 Princeps etiamsi iustam habeat causam imponendi gabellam in sua ditione, si eam præcipiat solui non solùm à laicis, sed etiam clericis, & religiosis, incurrit censuram huius Bullæ: quia imponit gabellam in casibus sibi prohibitis. *ibid. num. 7.*

6 Communitas imponens vectigalia in casibus sibi à iure nõ concessis non incurrit excommunicationem; quia communitas non excommunicatur; probabile tamen est singulos de communitate culpam admittentes excommunicari. *pag. 30. num. 9.*

7 Mandantes, vel consulentes noua tributa imponi, non subeunt excommunicationem Bullæ; quia in ea non exprimuntur, & censura lata contra facientes non extenditur ad iubentes, mandantes, aut consulentes; peccant tamen grauiter, & grauissimis pęnis sunt digni. *ibid. num. 10.*

8 Qui gabellas antiquitus impositas, sed aliqua de causa intermissas de nouo exigunt, non incidunt in censuram Bullæ. *ibid. num. 12. pag. 30. tom. 3.*

9 Qui aggrediuntur viatores, & ab ipsis pecuniã extorqent, fingentes se gabellarum exactores esse, non incurrunt excommunicationem Bullæ; quia isti dicuntur potiùs furtum, & rapinam committere, quàm vectigal exigere. *ibid. num. 14.*

10 Denique omnes, qui in terris suis imponunt, augent, vel

exigunt

exigunt gabellas in casibus sibi à iure, vel ex speciali Pontifi. is facultate non concessis, incidunt in excommunicatione Bullæ Cœnæ. *ibid. punct. 3. num. 1. pag. 28. tom. 3.*

11 Iniusta vectigalium auctio, & exactio sub eadem excommunicationis pœna prohibetur, quã impositio. Cùm enim voluerit Summus Pontifex consulere indemnitati subditorum, ne plus iusto grauentur, operæ pretium fuit non solùm iniustã impositionem gabellarum, sed earumdem etiam auctionem, & exactionem iniustam sub pęna excommunicationis prohibere. *ibid. punct. 2. num. 6. pag. 28. tom. 3.*

Restitutio ob defraudata vectigalia.

12 Fraudantes vectigalia iusta pro mercibus imposita, peccãt contra iustitiã, tenentúrq. ad restitutionem: quia quod iustè exigitur, non potest absque iniustitia denegari. Nec indigenæ solũ, & subditi, sed ipsi etiam exteri peccant fraudando vectigalia: quia sub hac tacita conditione admittuntur exteri in regnũ, ad negotiandum, vt vectigal pendant. *tom. 2. pag. 539. n. 3. & 4. tom. 3.*

13 Fraudãtes vectigalia imposita pro victualibus probabiliter excusari possunt à peccato mortali, & obligatione restõnis: sic enim videtur vsu, & consuetudine receptũ: quia per exactionẽ horum vectigalium subditi plus iusto grauantur. *pag. 540. nu. 5.*

14 Quando dubitatur de iustitia vectigalis, quod de nouo imponitur, vel quando vetus augetur, de cuius iustitia non constat, præsumendum est in fauorem Principis, atque adeò soluendum est vectigal; quia Princeps possidet ius præcipiendi; melior est autem conditio possidentis. Si verò subditi habeant rationẽ probabilem, cur credant vectigal esse iniustum, possent non soluere: cùm quisque opinionem probabilem sequi possit. Porrò cessante causa, propter quam vectigal impositum fuit, cessat obligatio soluendi. *tom. 2. pag. 540. num. 7. & 8.*

15 Creditor Principis, fraudatione vectigalium potest sibi compensationem facere, quando non potest solutionem sibi à Principe debitam obtinere. Idem sentiendum de decimis, censibus, & alijs iuribus alteri elocatis: quia conductor non habet maius ius, quàm habeat principalis dominus; nisi transtulerit totum ius, seu dominium vectigalis, seu census in alium: tunc enim non videtur fieri posse compensatio. *ibid. num. 12.*

HÆRESIS, HÆRETICVS.

1 HÆRESIS est voluntarius error intellectus cum pertinacia contra aliquam fidei veritatem. *Pertinacia* autem non est attendenda penes durationem temporis; sed ex cognitione definitionis Ecclesiæ, vnde ille dicitur *hæreticus*, qui aliquid sétit, quod ipse nouit esse contra definitionem Ecclesiæ, quamuis in eo errore non perseueret. Item qui dubitat in rebus fidei; cum iudicet illa esse incerta, & dubia, quæ certa sunt, & vera. Item qui negat propositionem euidenter deductam ex altera propositione de fide, & altera naturali; nam propositio ita deducta est de fide. cuiusmodi est hæc: *Christus est risibilis. disp. 1. quæst. 2. punct. 1. nu. 1. pag. 7. tom. 3.*

2 Non est hæreticus, qui ex ignorantia crassa errat circa res fidei, sed ita est affectus, vt sit paratus corrigi, seu obedire Ecclesiæ, agnita veritate, seu Ecclesiæ definitione; hic enim non censetur habere voluntarium errorem cum pertinacia, quia ignorat definitionem Ecclesiæ, quā si nosset resipisceret: ille tamen error cum sit ex ignorantia culpabili, est voluntarius in causa, nec culpa vacat. *ibid. num. 6. pag. 8. tom. 3.*

3 Potest probabiliter sustineri illum esse hæreticum, & consequenter excommunicatum in Bulla Cœnæ, qui negat hunc Sūmum Pontificem Vrbanum VIII. esse verum Papam, & caput Ecclesiæ, postquam constat ipsum esse ritè, & canonicè electum. Quia ex multorum DD. sententia de fide est hunc esse verum Papam: ergo qui negat, hæresim committit; discedit enim a fide totius Ecclesiæ, quæ credit hunc esse verum Pontificem Petri successorem, & Christi in terris Vicarium. *ibid. num. 9.*

4 Summus Pontifex non potest esse hæreticus, neque vt Pontifex, neque vt priuatus doctor; & consequenter non potest in controuersijs fidei, & morum errare. Quia cum sit successor D. Petri, debet habere infallibilitaté in re fidei Petro collatam. Potest tamen tanquam priuatus doctor in rebus fidei falli, & errare ex ignorantia: sed non cum pertinacia, aut cótumacia, quæ semper est coniuncta cum hæresi. *ibid. num. 12. pag. 9. to. 3.*

Hæreticorum pœna.

5 Hæreticus,qui suam mentem exterius sufficienter manifestat verbis, aut signis, incurrit in primam excommunicationem Bullæ Cœnæ Papæ reseruatam; non tamen est vitandus, nisi sit nominatim denuntiatus, licèt sit notorius; sed possunt Catholici cum ipso consuetudinem habere, orare, sacramenta suscipere secluso scandalo: non potest tamen adhiberi ad suscipiendum filium de sacro fonte:quia ad patrinum pertinet docere filium susceptum de rebus fidei, quod non præstabit hæreticus. *ibid. punct. 2. num. 2. & 9. pag. 10. tom. 3.*

6 Hæreticus pure mentalis, id est, qui errorem mente conceptum nullo externo signo prodit, non incurrit excommunicationem, atque adeò potest à quolibet Confessario approbato absolui. Quia Ecclesia sibi non vendicat iurisdictionem in actus merè internos, neque vllum vnquam ob hæresim purè mentalem excommunicatione pertulit. *ibid. num. 5. pag. 10. tom. 3.*

Hæreticorum fautores.

7 Pœna excommunicationis lata contra hæreticos extenditur ad credentes, receptatores, fautores, & defensores hæreticorum, si sequutus sit effectus. Dicuntur autem *fautores hæreticorum*, qui fauent illis, quatenus sunt hæretici, seu ex motiuo hæresis: quare qui fauet hæretico ratione amicitiæ, vel consanguinitatis, v. g. qui illum occultat ob amicitiam, ne à iudice capiatur, non incurrit excommunicationem. *ibid. punct. 3. pag. 11. tom. 3.*

Hæreticorum libri.

8 Qui legit, aut retinet libros hęreticorũ, vel alterius cuiusuis auctoris, dãnatos, atq; prohibitos ob hæresim, aut ob falsi dogmatis suspicionem, incurrit excõicationem latã in indice librorum prohibitorum. Hæc autem excommunicatio nulli reseruata est; sed iure communi potest à quouis Confessario approbato tolli; quia in præfato indice nulla apponitur reseruatio. Modò tamen eiusmodi libri non contineant hæresim, aut tractent de religione, vt paulò post dicetur. *ibid. punct. 4 n. 2. pag. 10. tom. 3.*

9 Eadem

9 Eadem censura afficiũtur legentes libros, & scripta continẽtia diuinationes, sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, & incantationes artis magicę, & similia à vera fide aliena: quia huiusmodi libri sũt vetiti in indice ob falsi dogmatis suspicionẽ. Item legẽtes scholia, seu additiones hæreticorũ, quæ continẽtur in libris Catholicorũ: quia hæc scripta sunt damnata ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem. *ibid. num. 4. pag. 12. tom. 3.*

10 Qui scienter, & absque Summi Pŏtificis licentia publicè, vel occultè legit, retinet, aut imprimit, aut alio quouis modo defendit libros hæreticorum tractantes de religione, aut hæresim continentes, incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ, Papæ reseruatam, quamuis legat; vel retineat curiositatis gratia, & absque prauo animo, imò quamuis non intelligat, quæ legit; quia is iuxta communem loquendi modum dicitur legere; qui verò audit legentem, non subiacet excommunicationi. Qui tamen vnam, aut alteram lineam tantùm legit, ratione paruitatis materiæ excusatur. *ibid. n. 7. 11. & 14. pag. 13. tom. 3.*

HOMICIDIVM.

Quinam licitè occidi possint.

1 PVblica auctoritate licet occidere malefactores: hoc enim postulat bonũ cõmune, vt homines à flagitijs deterreantur. *Proscripti*, in quos lata est sentẽtia capitis, à quolibet priuato interfici possũt: quia hoc fit publica auctoritate iustitię, cuius quilibet est minister respectu proscriptorũ. Secus dicendũ, quando nõ est lata sententia capitis, aut quãdo proscriptus est extra territoriũ eius, qui sententiã tulit; tunc enim non potest occidi, cũ sit extra ditionẽ eius, à quo fuit cõdemnatus. Ipsi etiam proscripti possunt se mutuo, etiam per insidias, occidere, ob propositũ præmium à Principe, vel ob promissam sibi libertatẽ. Hic tamen vsus nõ satis probatur, propter periculũ damnationis, cui exponitur proscriptus, si proditoriè occidatur. *t. 2. pag. 547. n. 1. & seq.*

2 Non licet marito, ante iudicis sententiam, occidere vxorẽ, aut adulterum in flagranti crimine deprehensos; quamuis hoc illi permittatur impune à legibus ob iustum dolorem. Quare peccat in conscientia illos occidens priuata auctoritate; cũ sit contra ius naturæ quemquam inauditum, ante sententiam iudicis occidere. *pag. 548. n. 5.*

3 Prin-

3 Principi seu magistratui non licet sententiā ferre, seu condemnare reum antequā audiatur: quia defensio ei competit iure naturæ. Præter quam in crimine notorio, & prohibito sub pena mortis; sic excusatur Dauid, qui Amalecitam Saulis interfectorem, absque alia sententia, occidi iussit; sic excusantur aliquando belli duces, dùm iubent aliquem occidi ob crimen admissum, vt cæteri eius exemplo, in officio contineantur. *ibid. n. 7.*

4 Neque publica, neque priuata auctoritate licet clerico quēquā occidere: quia iurè humano prohibentur clerici se immiscere in causa sanguinis, seu mortis, seu mutilationis; hoc enim dedecet statū clericalē. Potest tamen Summus Pontifex dispensare cū clericis, vt absque peccato, & irregularitate, in causa sanguinis sententiam ferant. Prælati autem Ecclesiastici habentes iurisdictionem temporalē, dignitati, vel patrimonio adnexā, possunt absque vlla dispensatione, iudices sæculares constituere in causa sanguinis: immò possunt bellum indicere, si nullum in temporalibus superiorem agnoscant. *tom. 2. pag. 548. n. 1. & seq.*

5 Nemo potest seipsū directe occidere: quia nullus est vitæ, & membrorū suorū dominus, & in Concilio Bracharensi decernitur, vt pro illis, qui sibi violentas manus afferunt, nulla fiat oblatio, vel oratio, & vt careāt Ecclesiastica sepultura. Tribus tamē modis potest quis ad suam mortem cooperari. 1. indirectè, & per accidens, periculo caput obijciens ob rationabilem causam, aut omittens actiones ad tuendam vitam necessariæ. 2. immediatè, & directè, ex præcepto Dei, vt in veteri, & nouo instrumento legimus à nonnullis factitatum. 3. publica auctoritate licet ad suam mortem cooperari ijs actibus, qui non habent crudelem modū pœnæ, vt est sumptio veneni: hæc enim cooperatio non videtur iuri naturæ contraria, si coactè fiat. *ibid. n. 1.*

6 Licet militibus de communi cōsensu inijcere pulueri tormentario ignem, quo nauis incendatur, vel dare se præcipites in mare, etiam cum aperto vitæ discrimine, ne nauis veniat cū ipsis in manus infidelium. Item licet in bello iusto turrim, & mœnia suffodere cum certo periculo oppressionis non solùm inimicorum, sed etiam sui; in hoc enim casu non intenditur mors propria, sed euitatio, & fuga crudelis mortis ab hostibus inferendę. *tom. 2. pag. 549. num. 8.*

7 Nullus potest habere intentionem abbreuiandi sibi vitam per abstinentiā etiam moderatā, aut alias afflictiones. At si quis

per moderatam abstinentiam, per macerationes, vel studia prævideat fore, vt vita contrahatur, non intendens mortẽ, sed virtutem, non peccat: hæc enim est leuis, & indirecta tantùm cooperatio ad mortem, quæ licita est ob iustam causam, & vt corpus in seruitutem redigatur. *pag. 550. n. 9.*

8 Obstrictus voto abstinendi à carnibus, tenetur comedere carnes eo tẽpore, quo nullũ alium habet cibũ: tunc enim votum non obligat cõtra ius naturale, & vrget obligatio conseruãdi vitam remedijs ordinarijs. Tenetur igitur carnes edere, nisi adsit aliqua alia ratio, ob quam possit ab eo cibo abstinere. *ibid. n. 10.*

An licita sit mutilatio.

9 Licet amputare sibi membrum, ob salutem totius corporis. Immò si alia ratione periculũ vitæ non possit vitari, tenetur quis illã incisionem pati ita iudicante medico, si dolor sit exiguus: At cũ magno cruciatu nemo tenetur vitę suę cõsulere, nisi sit Reip. admodũ necessarius; aut nisi sit religiosus, séque totum permiserit voluntati superioris: quanquam in hoc secundo casu, probabilius videtur non teneri: quia hic actus est nimis hæreticus, nec cadit sub imperium Prælati ob difficultatem. *ibid. n. 2.*

10 Non licet sibi membrum, vel membri partem præscindere ad vitandas carnis tentationes, & ad peccatum fugiendum: quia hoc non est medium necessarium ad animæ salutem. Laudandus tamen ille adolescens qui teste D. Hieronymo in vita Pauli, linguam mordicùs præcisam expuit in faciem meretricis ad libidinem solicitantis, cùm alia ratio non suppeteret se defendendi. *tom. 2. pag. 551. num. 6.*

Innocens an occidi possit.

11 Non licet directè occidere innocentem aliquando tamen indirectè licet ad mortẽ innocentis cooperari: vt si hostis nolit ab obsidione desistere, nisi ei tradatur aliquis innocẽs; tunc enim tenetur innocẽs mori pro patria, séq; vltro offerre tyranno, ergo resp. potest sine peccato ei traditioni cooperari: non tamẽ potest illũ proprijs manibus interficere; quia cædes innocentis est res intrinsecè mala. Item potest quis occidere innocentẽ, qui suorũ laterũ oppositu defendit inuasorem vitam iniustè oppugnãtem, si in-

si iniustus aggressor aliter occidi non possit. Pari ratione excusatur is, qui non potest aliter suæ saluti consulere, quàm fugiendo per angustum iter, vbi conculcat infantem, aut claudum: vtitur enim iure suo illac transeundo. *ibid. num. 1.*

12 Non licet occidere pueros Saracenorum, aut Turcarum, iusto bello captos, neque obsides innocentes, licèt qui eos dederunt, fidem datam violent: quia intrinsecè malum est occidere directè innocentem. *ibid. num. 2.*

13 Nunquam licet ante vel post animationem fetus præbere matri grauidę pharmacum mortiferum fœtui, seu ordinatum ad procurandũ abortũ, vel mortem fœtus: quia illud est contra naturã generationis. Quando tamen mater periculosè laborat, neque superest aliud remediũ præter pharmacum ex sua natura curatiuum illius morbi, potest illud adhiberi ad pellendum morbũ, licèt indirectè, & per accidens sequatur mors fœtus nondũ animati: quando autẽ fętus est animatus, vel dubitatur an sit animatus, hoc non licet: quia fœtus cẽsetur esse in extrema necessitate spirituali, si spes subsit fore, vt viuus edatur in lucẽ, & baptizetur. At quando id non speratur, & ex alia parte spes aliqua ostẽditur salutis matris, potest remedium adhiberi, etiamsi fortè æquè sit ordinatum ad salutem matris, & ad mortem fętus: mater enim vtitur iure suo, neque tenetur vitam exponere, quando conclamata est salus spiritualis fœtus. *ibid. n. 3. & pag. 570.*

14 Fœmina, quæ peccauit cum aliquo, etiam si sit nobilis, aut monialis, aut etiam scandalum timeatur, nõ potest adhibere remedium impediens conceptionem fœtus, ad vitandam infamiã, aut mortem: hoc enim est intrinsecè malum, cum aduersetur naturæ generationis. Abortum autem procurantibus constituta est pœna mortis, & excommunicationis, de qua videris *Abortus.* Mulier tamen, quæ ad impediendam conceptionem fœtus, notionem sumit, hanc excommunicationem non incurrit, aliud enim est procurare abortum, aliud impedire generationẽ. *tom. 2. pag. 552. num. 5. & 6.*

An liceat aliud occidere ad sui defensionem.

15 Vt quis alium licitè occidere possit ad sui defensionem, hæ cõditiones requirũtur. 1. vt vis ab alio inferatur, & inuasio sit iniusta. 2. vt occidatur inuasor in ipso actu aggressionis; ita tamen

vt

vt non præueniatur. 3. vt non occidatur post aggressionem: nam si aggressor iam percussit, & fugit, iamque destitit à percussione, non potest à percusso repercuti; hæc quippe esset vltio, & nõ defensio; nisi fortè id fieret ad defensionem honoris. 4. vt defensio fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est, quatenus expedit ad vitam defendendam. 5. vt inuasus probabiliter credat se grauiter lædendum, vel occidendum, si vim non repellat. Hisce cõditionibus adhibitis, inuasus occidens iniustum inuasorem, non peccat, etiamsi inuasus causam dederit inuasionis, v. g. per furtum, adulterium, contumeliã, &c. quia non amisit propterea ius vitæ propriæ defendendæ. *ibid. n. 2. & pag. 553. n. 3.*

16 Non tenemur tamen, regulariter loquendo, occidere inuasorem, ad vitæ nostræ defensionem, his casibus exceptis. 1. quando inuasus est reip. valde vtilis. 2. quando ex inuasi morte sequeretur maximum damnum familiæ, quam alere tenetur. 3. quando inuasus sibi conscius est peccati mort. & timet damnationem si in eo statu occidatur. *tom. 2. pag. 554. n. 9.*

17 Possumus intendere mortem aduersarij tanquam mediũ ad propriam vitam defendendam: quia id quinto Decalogi præcepto non repugnat; nec habet malitiam homicidij, cum fiat ad propriæ vitæ defensionem. *ibid. num. 10.*

18 Non licet anteuertere aggressorẽ, antequã aggressus fuerit: quia non licet alium occidere, nisi ad vim repellendã. Quare adultera sciens maritum conscium esse sui adulterij, non potest illum occidere, quamuis timeat, ne ab illo occidatur; nisi maritus iam abdiderit pugionem sub ceruicali, aut venenũ miscuerit, vel quid simile: tunc enim potest illum præuenire occidendo, si nulla spes subsit euadendi. *ibid. num. 1. & n. 2. & 3.*

19 Quando me aduersarius prouocat ad duellum, nec aliter possum euadere, nisi illud acceptem, possum acceptare, immò si sim inermis, rogare possum, vt arma mihi permittat; hæc enim est vera vitæ defensio. *tom. 2. ibid. n. 5.*

20 Non mihi licet præuenire occidendo illum, qui falsis testibus subornatis, famã, aut fortunas, aut caput meum oppugnat in iudicio; sic enim aperiretur via infinitis cædibus; quia homines sibi facilè persuaderent se per calumniam accusari, nullâque alia ratione obuiam iri posse calumnię, quam occidendo accusatorem. *pag. 555. num. 7.*

21 Licet insequi, & occidere furem, ad recuperandam rem magni

magni pretij furto sublatam: v.g. si quis mihi equum surripuit, & fugit, possum illum insequi, telo confodere, & occidere, quando post minas, & mortem intentatam negat se redditurum: quia aggressio censetur adhuc durare, & possum cum moderamine, res meas tueri. Postquam autem fur se in tutum recepit, & rem cœpit quiete possidere, non licet illum occidere; quia iam non censetur vim inferre, sed tantummodò iniustitiam committere, propter quam non licet quemquam priuata auctoritate occidere. *ibid. nu. 2. 3. & 4.*

22 Possum ingredi domum furis, & rem meam per vim recuperare, si aliter non possum; modò eadem res, quæ fuit furto sublata, extet apud furem: hæc enim non videtur aggressio, sed rei propriæ defensio. Secus dicendum, quando eadem res non extat apud furem; tunc enim non licet per vim domum furis ingredi ad faciendam compensationem: quia fur est dominus rerũ suarum, habetque ius resistendi. *ibid. nu. 4.*

23 Licet viro honorato occidere inuasorem, inferentẽ ignominiam, quam alia ratione declinare non potest. Neque tenetur inuasus fugere, si fuga est illi ignominiosa. Item vir nobilis, qui vulnus, vel alapam accepit, potest, speculatiuè loquendo, insequi fugientem, & repercutere, quantum sufficit ad reparationem honoris: in praxi tamen, vt vitetur occasio cædium, contrarium est consulendum, præsertim si inuasor veniam petat. *ibid. nu. 5. & num. 6. & seq.*

24 Ad impediendam infamiam non licet duellum acceptare: quia hoc non est medium ordinatum ad impediendam infamiã: immò Concilium Tridentinum *sess. 14. cap. 14.* perpetuam inurit infamiam duello decertantibus; neque recusans duellum, apud probos, & pios vllam sui honoris iacturam facit. *to. 2. pag. 556. num. 9.*

25 Clerici, religiosi, & infimæ sortis homines, qui alapa, vel fuste percussi, aut alio quocumque modo inuasi repercutiunt, & occidunt inuasorem, cum absque vitæ periculo fugere possint, grauiter peccant contra iustitiam: quia huiusmodi homines nullam subeunt ignominiam fugiendo, & patienter substinendo id, quod viro sæculari nobili esset ignominiosum. *ibid. nu. 11.*

26 Cuiuis licet ad suam pudicitiam propugnandam, occidere inuasorem, quando fuga, aut vociferatione, vel alio modo defendi non potest quia pudicitia bonum est longè præstantissimum.

Poteſt tamen inuaſus violationem pati potius, quam occidere; quando non eſt periculum conſenſus. *ibid. num. 12.*

27 In iiſdem caſibus, in quibus licet occidere inuaſorem vitã noſtram, famam: aut fortunas oppugnantem, fas eſt etiam vitã, famam, & fortunas proximi defendere etiam cum morte inuaſoris. Sic pater tueri poteſt pudorem filiæ, & maritus vxoris, &c. Nec ſolùm poſſumus, ſed etiam tenemur ſub peccato mortali vitam, vel bona proximi defendere, quantum fieri poteſt abſque noſtro graui incommodo: illud enim charitas a nobis exigit. Nõ tamen tenemur vitam proximi defendere cum vitæ noſtræ periculo; at honorem, & famam noſtram exponere tenemur pro vita proximi, niſi honor noſter tanti ſit momenti, vt præponderet vitæ hominis infimæ ſortis. *ibid. num. 1. & ſeq. & pag. 577. num. 6.*

28 Teneor defendere vitam inuaſi etiãſi nolit defendi, quãdo poſſum abſque meo graui incommodo: quia inuaſus non eſt dominus vitæ ſuæ; niſi fortè inuaſor ſit perſona publica, quam occidere ſit nefas; aut niſi inuaſus, licitè vitam ſuã obijciat morti; vt ſi causâ fidei ambiat martyrium. *tom. 2. ibid. num. 8.*

Reſtitutio propter homicidium facienda.

29 Prouocantes ſe ad pugnam, vel ad duellum, ad nullam tenentur ad reſtitutionem, ſi ſe occidant: quia cẽſentur cedere iuri ſuo. Qui verò aliũ iniuſtè aggreditur, & vulnerat, aut occidit, tenetur ad omnia damna, quæ inde conſequuntur, quia fuit illorũ cauſa efficax; cumque ſit difficilè exactè definire quid reſtituendum ſit, tranſigendum eſt cum parte, cui facienda eſt reſtitutio, quę vt plurimum ſolet aliquid remittere. *to. 2. pag. 562. num. 1. & 6.*

30 Pro vita, vel membro, vel cicatrice hominis liberi, nihil eſt formaliter, & ex iuſtitia reſtituendum in conſcientia: quia liberũ corpus nullam recipit æſtimationem. Ex quadam tamen æquitate, & charitate videtur aliquid reſtituendum arbitrio prudentis viri. *to. 2. pag. 563. num. 10.*

31 Qui interfecit paulò poſt moriturum, aut iuſtè occidendum, ad nullam tenetur reſtitutionem: quia nullum cenſetur dãnum intuliſſe; quippe occiſus, tam breui tẽpore nihil lucratus fuiſſet; licèt homicida peccauerit mortaliter contra iuſtitiã. *ibid. n. 13.*

32 Homicida, qui pęnam talionis ſoluit, tenetur adhuc omnia damna reſarcire, quæ ſequuta ſunt ex homicidio: quia per pęnam talio-

talionis, id eſt, per mortem homicidæ non reſtituitur, quod eſt ablatum; ſed ſatisfit tantùm iniuriæ illatæ reipublicæ, non autem damno, quod paſſi ſunt hæredes. Porrò hæres percuſſoris tenentur in illius defectum reſarcire omnia damna ab eo illata, modò ſuperſint bona, vnde poſſint ſatisfacere: quia obligatio reſtituendi eſt realis, proindeque ad hæredes tranſit. *ibid. nu. 14. & 15.*

33 Etiamſi percuſſus, antequam ex hac vita decederet, dixerit ſe condonare percuſſori, tenetur nihilominus percuſſor ad reſtitutionem; quia cenſetur percuſſus remiſiſſe iniuriam, non verò condonaſſe reſtitutionem, niſi hanc eſſe ſuam mentem apertè oſtenderit. *ibid. nu. 17.*

34 Qui occidit alium caſu, & præter intentioné, non eſt propriè homicida, nec tenetur ad reſtitutionem: quia obligatio reſtituendi oritur ex iniuſta actione voluntaria. Quare ſi leuiter vulneratus interijt ex negligentia, aut imperitia medicorum, percuſſor non tenetur ad reſtitutionem damnorum prouenientium ex morte, ſed tantùm ex vulnere. *to. 2. pag. 564. n. 3. & 4.*

35 Qui per ebrietatem alium occidit, ſi ebrietas non fuit voluntaria, nec culpabilis, non obligatur ad reſtitutionem: quia illud homicidium neque eſt culpabile in ſe, neque in cauſa. At ſi homicida aliquo modo præuidit homicidium, neque adhibuit diligentiam ad illud præcauendum, homicidium imputatur ad culpam, cum obligatione reſtituendi. *ibid. nu. 7.*

36 Occidens Caium, quem putabat eſſe Titium, peccat mort. & tenetur ad reſtitutionem: quia hæc actio eſt iniuſta contra Caium, licet falsò putetur Titius. Neque eſt eadem ratio de eo, qui percutit clericum, quem ignorantia probabili putabat eſſe laicum: hic enim ratione ignorantiæ, non incurrit excommunicationem. *ibid. nu. 8.*

37 Reſtitutio propter homicidium facienda eſt hæredibus neceſſarijs occiſi, cuiuſmodi ſunt filij, vxor, parentes, &c. non verò alijs: quia ſoli hæredes neceſſarij cenſentur læſi in re ſua. Vnde ſequitur nihil eſſe reſtituendum fratri occiſi, niſi fortè expenſas factas in curatione vulneris, quia ſuccedit in iura occiſi. *pag. 565. num 2. & 3.*

38 Homicida, vel eius hæredes, non tenentur reſtituere damnum ijs, quibus imputatur homicidium: quia illa actio homicidij non eſt cauſa, ſed tantum occaſio, illius damni, neque eſt actio iniuſta reſpectu eorum, quibus homicidiũ imputatur, verbi gratia,

ra occidisti occultè Titium, sed homicidiū imputatur Caio, propter inimicitias, quas cum illo exercebat, interim Caius capitur a satellitibus, & patitur multa damna, immò per falsos testes conuictus, capite plectitur; illa damna Caij non sequuntur ex tuo homicidio nisi indirectè, & per accidens, directè verò ex falsa testium depositione: quare non teneris ad illorum damnorum restitutionem. *to. 2. ibid. nu. 4.*

HORÆ CANONICÆ.

Horarum Canonicarum definitio, institutio, numerus.

1 HOræ Canonicæ per se sumptæ nihil aliud sunt, quā quędā laudes, & preces ab Ecclesia institutę, singulis diebus statis horis, Deo persoluendæ, vnde dicuntur; *Horæ; Canonicæ* verò, quia per sacros canones præscriptæ sunt. *to. 1. pag. 586. nu. 1. & seq.*

2 Horæ Canonicæ, si formaliter spectentur, vt sunt actus orationes, nihil aliud sunt, quam actus quidam religionis, vel obedientiæ, aut etiam iustitiæ, quo non solùm Deus laudatur, sed etiam explicatur desiderium Ecclesiæ, & à Deo, vel a Sanctis petuntur res decentes, iuxta eiusdem Ecclesiæ præscriptum. *tom. 1. ibid. nu. 6.*

3 Horæ Canonicæ non sunt de iure diuino, sed Ecclesiastico: communiter enim appellantur *Horæ Canonicæ*, quia per sacros canones prescriptę, & ab Ecclesia institutę sunt ad laudandum Deū, exemplo Dauidis, qui septies in die laudes dicebat Deo. Si spectentur quoad substantiam, ab ipsis Apostolorum temporibus originem duxerunt: nam Actorum 3. *Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam:* si verò considerantur quoad formam, & numerum *Horarum*, non constat quandonam fuerint institutæ. Certum tamen est illas ab initio formam aliquam habuisse. *to. 1. pag. 587. nu. 3.*

4 Summus Pontifex potest cū beneficiario, vel clerico sacris initiato dispensare circa obligationem diuini officij recitādi: quia Summus Pontifex potest in iure Ecclesiastico dispensare. At Cardinales cū suis familiaribus; Episcopi cum suis subditis; Superiores religionum cum suis religiosis circa horarum recitationē dispensare nullo modo possunt: quia est de iure communi Ecclesiastico,

ſtico, ſupra quod ſolus Summus Pontifex habet poteſtatem. *ibid. nu. 5.*

5 Horæ Canonicæ ſunt ſeptem, *Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium*: hæc enim eſt communior Doctorum ſententia, qui diuinum officium ſeptem Horas Canonicas appellant: ſunt enim inſtitutæ ad Chriſti paſſionem recolendam, quæ ſeptem præcipuis myſterijs continetur. *ibid. nu. 1. & ſeq.*

Quinam teneantur Horas Canonicas recitare.

6 Omnes religioſi choro deputati ex conſuetudine, vel ex peculiaribus decretis, tenentur poſt profeſſionem, horas canonicas perſoluere, etiamſi nõ ſint ſacris ordinibus initiati: conſuetudo enim vim habet legis, & obligat ſub mortali in materia graui. *to. 1. pag. 591. nu. 1.*

7 Religioſus damnatus ad triremes, vel eiectus a monaſterio, non tenetur horas canonicas recitare: mouetur enim ab eo ſtatu, in quo conſuetudo obtinuit diuini officij recitandi, & trãſfertur ad ſtatum, in quo huiuſmodi conſuetudo non reperitur. Hoc tamen intellige, modò religioſus nondũ fuerit ſacris initiatus. *ibid. nu. 3.* Idem dicendum de religioſo fugitiuo. *pag. 592. n. 6.*

8 Religioſi Societatis IESV, aliique, qui non choro, ſed alijs pijs operibus exercendis deputati ſunt, non tenentur ex vi profeſſionis, horas canonicas recitare. *to. 1. pag. 509. nu. 7.*

9 Religioſi, regulariter loquendo, non tenentur ſub peccato mort. horas canonicas in choro perſoluere: quia regula obligare non ſolet ſub mortali. At Canonici ſtrictius obligantur ad chorum; cùm ob id beneficium accipiant; ſi tamen omnes religioſi ita negligant chorum, vt horæ canonicæ in Eccleſia omittantur, ſuperior tenetur ſingulis ſtrictum præceptum imponere, ſicque ſinguli, ſub graui peccato, tenentur intereſſe, tum, ne chorus deſtituatur, tum, ne præceptum ſuperioris violetur. *ibid. nu. 8.*

10 Superior religionis põt cum ſuis religioſis ad ſacros Ordines nõdũ promotis diſpenſare circa obligationẽ recitãdi horas canonicas, ex iuſta cauſa, vt propter ſtudia, aut negotia: põt enim ſuperior, vt in legibus religionis, ſic in hac cõſuetudine diſpenſare. Nõ tamen quilibet ſuperior, ſed ſupremus totius Ordinis religioſi, ſecluſo priuilegio, videtur poſſe diſpenſare. *ibid. n. 9.*

11 Clerici ſacris Ordinibus initiati, iure Eccleſiaſtico, tenentur horarum canonicarum penſum perſoluere, etiam poſt degradationem, vel poſtquam cenſuram excommunicationis, vel ſuſpenſionis contraxerunt. Obſeruandum tamen clericum degradatum, vel excommunicatum non poſſe inter officium recitandum dicere, *Dominus vobiſcum,* quia hæc eſt quædam communicatio, & functio ordinis. *ibid. num. 1. & ſeq.*

12 Clericus, qui de Summi Pontificis conſenſu duxit vxorē, tenetur ad pēſum canonicarum precum, niſi fortè in hoc etiam fuerit diſpenſatus: quia cum ſit ſacris initiatus, vt ſuppono, adhuc retinet characterem, ratione cuius viget obligatio diuini officij recitandi. *tom. 1. pag. 593. num. 5.*

13 Habens beneficium Eccleſiaſticum, etiamſi non ſit in ſacris conſtitutus, tenetur regulariter loquendo, ex inſtitutione Eccleſiæ, horas canonicas recitare: quia beneficium datur propter officium. Hinc ſequitur Equites Hieroſolymitanos, aut etiam alios gaudentes commendis Eccleſiaſticis, teneri ad canonicas preces, quia Eccleſiaſtica beneficia habere dicuntur. Sunt tamen quædam commendæ, quæ titulo ſæculari conferuntur, nec diuini officij obligationem inducunt. *pag. 594. num. 1. & numero 3.*

14 Capellania collatiua, ſeu Eccleſiaſtica, auctoritate Epiſcopi erecta, obligat ad canonicas preces recitandas. Ea verò, quæ nondum inſtituta; & erecta eſt auctoritate Epiſcopi, etiamſi ab Epiſcopo conferatur, non cenſetur beneficium Eccleſiaſticum, conſequenter non obligat ad diuinum officium recitandum. *ibid. num. 6.*

15 Penſionarius non tenetur diuinum officium, quod vulgò magnum dicitur, recitare: quia penſio non eſt beneficium propriè acceptum. Penſionarius tamen, qui vt clericus percipit penſionem, tenetur recitare paruum officium B. Mariæ Virginis, ſub eadem pœna, ſub qua beneficiati tenentur diuinum officium recitare. Tunc autem aliquis dicitur penſionem, vt clericus percipere, quando prima tonſura ſeu ſtatus clericalis requiritur in eo, cui penſio confertur. *ibid. num 7.*

16 Beneficiarij coadiutor non tenetur rōne coadiutoriæ præcisè canonicas preces perſoluere: quia hæc obligatio reſidet penes proprietarium, neque afficit coadiutorem, alioquin duo ex eodem beneficio obligarentur ad diuinum officium recitādum, quod

quod non est admittendum. Secus dicendum si coadiutoria habeat rationem beneficij Ecclesiastici, vt si coadiutori assignati sint prouentus ad quorum titulum promoueri possit; vel si coadiutor assumatur in totum ad onera beneficij, aut saltem ad horas recitandas: tunc enim tenetur recitare, quia ad id tenetur, ad quod assumitur. *tom. 1. pag. 595. num. 13.*

17 Cuius beneficium est adeò tenue, vt non sufficiat ad vitæ sustentationem, iuxta veriorem, & communiorem sententiam, tenetur integrum officium recitare: quia spontè acceptans beneficium, acceptat etiam onus illi adnexum. *pag. 594. nu. 16.*

18 Beneficiarius, seu capellanus, qui maiorem fructuum partem tradit substituto ad beneficij onera sustinenda, aut qui sua culpâ beneficij fructus non percipit, non eximitur ab onere diuini officij recitandi; quia adhuc retinet beneficium cum iure ad fructus. *tom. 1. pag. 597. nu. 19.* Immò qui omnes beneficij fructus loco pensionis tradit illi, qui sibi resignauit, adhuc tenetur diuini officij pensum persoluere: quia habet titulum, & possessionem beneficij. *tom. 1. pag. 597. num. 19. & 21.*

19 Qui ob bellum, vel alia iniusta de causa priuatur omnibus fructibus beneficij, non videtur teneri ad pensum diuini officij, quamdiu priuatio iniusta durat, & beneficiarius credit se nunquam fructus illos recuperaturum, neque enim par est, vt ob iniustam alterius actionem teneatur onus officij recitandi subire, sine spe fructuum percipiendorum. Secus dicendum; si iam fructus percepit, & posteà iniustè subtrahuntur, iam enim fructus collegit, propter quos diuinum officium tenetur recitare. *ibid. num. 25.*

20 Beneficiarius illis diebus, quibus commemorationes fiũt, tenetur commemorationem illius Sancti facere in cuius honorem beneficium est erectum: sic enim vsus obtinuit, iuxta ritum Breuiarij Rom. Tot autem commemorationes faciendæ sunt, quot sunt beneficia, modò id commodè fieri possit seruato Ecclesiæ more. *tom. 1. pag. 599. num. 8.*

21 Beneficiarius non obligatur ad diuinum officium recitandum ante initam beneficij pacificam possessionem: quia habet ius incertum ad fructus, & impediri potest ne illos percipiat. Quare Clericus, qui per litem impeditur, quo minus beneficij sibi collati possessionem adeat, nõ tenetur horas canonicas persoluere. *tom. 1. pag. 499. num. 1. & seq.*

22 Clericus sacris Ordinibus initiatus, statim suscepto diaconatu tenetur horas recitare. Idem dicendum de religioso statim post professionem. *ibid. num. 9.*

23 Beneficiarius, qui horas canonicas prætermittit, non tenetur ad restitutionem fructuum, nisi post elapsos sex menses ab inita pacifica possessione: quia Summus Pontif. obligat ad restitutionem solùm elapsis sex mensibus, quibus beneficiarius tenebatur ad officij recitationem, ad quam paulò antè dictum est non teneri ante pacificam beneficij possessionem. *ibid. num. 8.*

In Horis Canonicis recitandis quid obseruandum.

24 Omnes, qui sunt adstricti ad Horas canonicas recitandas, tenentur illas sub mortali iuxta Breuiarium Rom. recitare; hoc enim Ecclesia præcipit, immò alia Breuiaria irritat. Excipe Ecclesias, quarum officia sunt à Summo Pontifice approbata, aut quæ a ducentis, & eo ampliùs annis ante editionem Breuiarij Pij V. consuetudinem habebant horas canonicas recitandi aliâ formâ. Papa tamen illis Ecclesijs concedit facultatem recipiendi Breuiarium Rom. cum Episcopi, & Capituli consensu; eo autem acceptato iam non erit illis integrum ad prius Breuiarium sine licentia Pontificis redire. *tom. 1. pag. 601. num. 1 & 2.*

25 Probabile est habentes priuilegium vtendi Breuiario non Romano, non posse priuatim vti Romano, relicto proprio suæ religionis, vel Ecclesiæ: quia quisque debet se Ecclesiæ suæ accommodare. Contraria tamen sententia est etiam probabilis: nam recitans officium iuxta Breuiarium Roman. conformat se Ecclesiæ Rom. quę est omnium Ecclesiarum mater. *ibid. n. 3. & 5.*

26 Clericus, v. g. Mediolanensis, qui diuinum officium iuxta ritum Ambrosianum tenetur recitare, potest, dum Romæ, deuotionis, vel negotiorum causâ commoratur, officium iuxta ritum Rom. recitare: quia decretum D. Caroli Boromæi non afficit existentes extra territorium. *tom 1. pag. 601. num. 7.*

27 Qui duo beneficia possidet in duabus Ecclesijs, quæ diuersis vtuntur Breuiarijs, debet eo vti, quod adhibetur in Ecclesia, in qua beneficiarius residet. Probabilis tamen est opinio asserentium extra chorum, adhibendum esse Breuiarium, quod in ea Ecclesia adhibetur, in qua quis habet dignius beneficium, etiamsi alibi habeat pinguius: quia obligatio diuini officij est persona-

lis,

lis,& sequitur personam, vbicumque sit, & maior dignitas præualet minori. *tom. 1. pag. 602. num. 9.*

28 Qui studiorum causa, in aliqua ciuitate commorantur, possunt diuinum officium recitare iuxta ritum illius loci, etiamsi alibi habeant beneficium, vbi officium diuerso ritu persoluitur. *pag. 603. num. 11.*

29 Qui vtuntur Breuiario Rom. Pij V. non tenentur extra chorum, defunctorum officium recitare, excepto ipso defunctorum die: sic enim expressè decernitur in Bullis Pij V. & Clem. VIII. Qui verò Pij V. Breuiario non vtuntur, sui loci, & Ecclesiæ consuetudinem seruent. *ibid. num. 12.*

30 Qui tempore Litaniarum, & Rogationum, publicis processionibus non intersunt, tenentur priuatim Litanias sub peccato mortali recitare: hæc enim est pars diuini officij eo die recitandi. Qui verò Rogationum tempore, processionibus intersunt; sed Litanias, & preces non recitant, vel ad eas non attendunt, satisfaciunt recitando etiam breuiores quæ præscribuntur iis, qui non interfuerunt: quia assistens non debet esse deterioris conditionis, quàm qui non assistit, neque æquum est, vt ex sua diligentia damnum reportet. *ibid. num. 14.*

31 Recitans officium lingua Hebraica vulgari, aut Græca, seu alia, præcisis alijs circumstantijs non peccat grauiter: satisfacit enim præcepto quoad ritum substantialem; venialiter tamen peccat, nisi hoc ex iusta, & rationabili causa faciat: quia ab vsitato Ecclesiæ more discedit. *tom. 1. pag. 604. num. 15.*

32 Qui spontè mutat officium vnius diei in officium alterius, peccat mortaliter, neque præcepto satisfacit: quia Ecclesia non solùm præcepit recitationem diuini officij in genere, verùm etiam in particulari, videlicet vt tali, & tali die, tale, & tale officium recitetur; igitur qui officium mutat, præceptum Ecclesiæ quoad substantiam non implet. *ibid. num. 17.*

33 Episcopus non potest cũ aliquo dispensare vt proprio Breuiario relicto, recitet officium iuxta formam alterius Breuiarij, vel vt mutet officium vnius diei in officiũ alterius. Quia Eps non potest dispensare in lege superioris, nempe Pontificis; quamuis possit suis subditis præscribere formam officij recitandi, vbi Breuiarium Roman. non est in vsu. Neque potest, per se loquendo, vbi Breuiarium Roman. adhibetur, concedere vt officium vnius diei, alio die recitetur, quippe in ritu, & forma Breuiarij

Rom.

Rom. nequit Episcopus dispensare. *ibid.num.19.*

34 Breuiario Romano non licet quidquam addere tanquā partem officij diuini. Nihil tamen vetat aliquid addere tanquam extrinsecum, & velut cōcomitanter ad maiorem solemnitatem, vt si inter vnum, & alterum Psalmum aliquid canatur ad organum, vel musicum instrumentum, modò cantus non sit profanus. *ibid.num.21.& pag.605.*

35 Vt officium studiosè recitetur, requiritur, vt verba non omittantur, vel mutilentur, nec syllabæ abscindantur, sed sine syncopa (vt ait glossa) recitentur: fit autem syncopa cum aliquid è medio tollitur. Quare *omittens verba diuini officij in notabili quantitate, mortaliter peccat, nisi excusetur ob vitium linguæ. tom.1 pag.605.num.1.& 2.*

36 Qui cum socijs ita festinanter officium recitant, vt nondum absoluto priori versiculo, sequentem inchoent, non satisfaciunt obligationi: quia pars, quæ anticipatè dicitur, non communicatur cum socijs, qui eam audire nequeunt, idque est contra consuetum Ecclesiæ vsum, alioquin liceret dimidiam officij partem canere, alio reliquam canente, sicque dimidio temporis spatio, integrum officij pensum persolui posset, par enim est ratio partis, & totius. *pag.605.num.3.*

37 Qui cum socio recitat, satisfacit obligationi officij recitandi: sic enim vsu receptum est, dum horæ canonicæ in choro recitantur, estque ille mos antiquus in Ecclesia, vt alternatim canatur. Tamen qui ex officio, vel mandato superioris occupantur in pulsandis organis; vel thure adolendo, &c. non tenentur per se ipsos illam partem recitare, quæ ab alijs recitatur: modò sint attenti, quia tunc temporis destinentur ministerijs ad diuinum officium spectantibus. *tom.1.pag.606.num 5.*

38 Dùm totus chorus canit Psalmos alternatim cum organo, aut alio musico instrumento, opus est vt versus, qui per organum canuntur, alta voce ab aliquo in choro proferantur, vt officium integrè recitetur, quia organum verba non profert. Secùs dicendum si cum organo musici canant; tunc enim sufficit illos audire modò verba clara voce pronuncient. *pag.607.nu.13.*

39 Qui submissa voce recitat versiculos Psalmi, auditq. socios canentes alternatim, satisfacit obligationi diuini officij recitādi: quia ipse recitat suam partem, & communicat in parte sociorū. Non tñ satisfacit debito seruitio chori: quia redditus Ecclesiastici

ſtici dantur canonicis, vt cantent cum alijs. Quare recitans ſubmiſſa voce, alijs canentibus, non poteſt diſtributiones integras percipere, ſed earum partem dumtaxat, quia ſui muneris partem tãtùm implet. Qui verò intereſt quidem choro, ſed horas neque recitat, neque canit, non videtur vllam diſtributionum partem poſſe percipere: fructus tamen, modò priuatim recitet, nõ amittit. *tom. 1. pag. 607. num. 17.*

40 Ea pars chori, quæ tacet, tenetur attendere ad aliam, quæ cantat: nam tenetur ad officium concurrere, & totam orationẽ, aliquo pacto, facere ſuam. Neque ſatisfacit præueniendo; & priuatim recitando partem alterius chori, & poſtea vagando, aut confabulando: ſic enim non ſatisfacit publicæ orationi chori, licet ſatisfaciat priuatæ. *ibid. num. 21.*

41 Nõ eſt opus, vt qui horas canonicas priuatim recitat, ſeipſum audiat; ſed ſufficit vt omnia verba diſtinctè proferat: quia præceptum Eccleſiæ obligat ad dicendum, non verò ad audiendum. Qui tamen recitat cum ſocio, debet ita proferre, vt ab illo audiatur: nam ſocius ſupplere debet audiendo, quod omittit recitando *tom. 1. pag. 608. num. 24.*

42 Vt officiũ ſtudiosè recitetur, perſoluendũ eſt ſine interruptione: hic autẽ ſermo eſt non de interruptione inter vnã, & alterã horã; hoc enim perſpicuum eſt fieri poſſe; ſed de interruptione quoad partes vnius, eiuſdẽque horæ, vt ſi quis inchoato Matutino vocetur ad ludum, vel ad negotia, &c. quia non decet inchoatam cum Deo orationem abrumpere ſine cauſa. Qui tamen diuinũ officium interrumpit, nõ peccat mortaliter; ſed ſatisfacit præcepto quoad ſubſtantiã: quia verũ eſt dicere hunc intra eundẽ diẽ, totum officium recitaſſe, neque continuatio eſt de eſſẽtia ſingularum precũ. In quo differt recitatio officij à prolatione formæ ſacramentalis: nã in forma ſacramenti requiritur cõtinuatio moralis propter practicã verborum ſignificationem: at diuinum officium non habet eiuſmodi ſignificationẽ practicam, cum non ſit inſtitutum ad aliquid ex vi verborum ſignificandum. Hæc tamen interruptio culpa veniali nõ vacat, ſi abſque iuſta cauſa fiat; habet enim adiunctam indecentiam. *pag. 609. num. 26. & ſeq.*

43 Satisfacit præcepto, qui inchoatum officium interrumpit animo repetẽdi iã recitata, ſed poſteà non repetit: item qui recitat diuinũ officium, nolẽs tunc pręcepto ſatisfacere, ſed intẽdens iterum repetere, ſatisfacit, neq; tenetur repetere iã recitata: hic

enim

enim facit opus ab Ecclesia præceptũ: neque enim Ecclesia præcipit recitari officium, animo adimplendi præceptum; sed simpliciter præcipit diuinum officium quotidie recitari. Idem sentiẽdum de eo, qui Missam audit animo non satisfaciendi præcepto, sed intendens aliam audire. *tom. 1. pag. 610. num. 31.*

44 Vt Officiũ deuotè recitetur, requiritur intentio illius recitãdi: quia diuini officij recitatio est actus humanus, qui humano modo exerceri debet. Prætereà requiritur attentio non tantùm externa, sed etiã interna: licèt enim Ecclesia non possit actũ internum seorsim sumptum directè præcipere, nihilominus potest illum compręcipere tanquam necessarium ad orationem: nã oratio sine attentione interna non subsistit. Quare qui absque attentione recitat orationes, ad quas tenetur ex præcepto, peccat mortaliter, nisi excusetur ob materiæ leuitatem, aut nisi intẽtionem habeat repetendi. *tom. 1. pag. 611. num. 4.*

45 Ille satisfacit præcepto, qui dum recitat officiũ, occupatur aliqua re exteriori nõ incõpossibili cum attentione interna, vt si recitet dum se vestit, aut exuit, vel dum faciẽ abluit, &c. Secùs dicẽdum si inter recitandum distineatur aliquo opere incõpossibili cum attentione interna, vt si scribat, vel pingat, &c. tunc enim non satisfacit præcepto, sed iterum tenetur recitare sub peccato mort. Sufficit autẽ attentio virtualis; cum hac enim subsistit oratio. Porrò illa dicitur attẽtio virtualis, cũ qua quis incipit orare, & virtute illius prosequitur orationẽ; quamuis inter orandum, inuoluntariè distrahatur: illa enim prior attentio, in progressu orationis, virtualiter durat. *pag. 612. num. 12. & n. 15. & seq.*

Horæ Canonicæ quando recitandæ.

46 Tempus diuini officij recitãdi incipit à media nocte antecedentis diei, & perseuerat vsque ad mediã noctem sequẽtis inclusiuè: quia officium singulis diebus recitãdum est; dies autem, iuxta communẽ Ecclesię vsum, incipit à media nocte antecedẽtis diei, vsque ad mediam subsequẽtis. Excipe ab hac regula Matutinũ, & Laudes quæ à vesperis antecedentis diei recitari possunt. *tom. 1. pag. 613. num. 2. & pag. 614. num. 10.*

47 Recitantes officiũ in Choro extra horas pręscriptas, præciso scãdalo, aliáve circũstantiã, satisfaciũt præcepto quoad substantiam; non tamen quoad circumstantiam tẽporis, quæ pluris facien-

facienda est in oratione publica, quàm in priuata. In priuata verò recitatione seruanda est consuetudo legitimè introducta. Excusari potest à peccato, qui Primam cum Tertia, Sexta, & Nona recitat duabus vel tribus horis post solis ortum: quia tēpus à iure præscriptum non consistit in indiuisibili: qui verò Matutinum sine causa differt ad Vesperas, aut Completorium recitat ante prandium, venialiter peccat: quia hæc est extraordinaria peruersio. *tom. 1. pag. 614. num. 9.*

Horæ Canonicæ quo ordine recitandæ.

48 Qui ordinē horarum non seruat, recitando, v. g. Primam ante Matutinū, peccat quidem venialiter, dum hoc facit cū aduertentia, & sine iusta causa: non tamē peccat mort. nec tenetur repetere, quia implet substantiā pręcepti: immò neque venialiter peccat, si id faciat ex iusta causa, vt si ab amico, vel à superiore inuitetur ad recitandā Primā, cum ipse nondum recitauerit Matutinum, potest cum eo Primam recitare, Matutinum verò postea; habent enim iustam ordinis variandi causam. Itē qui dum Tertiam recitat; recordatur se nondū recitasse Primam, vel Matutinum, potest Tertiam prosequi, cum intentione recitandi postea Matutinum, vel Primā. Idem dic de eo, qui ad Chorum accedit dum canitur Tertia, sed ipse nondum recitauit Matutinum, vel Primam. Item qui recitatis nocturnis, non potest tunc recitare lectiones, potest dilatis in aliud tempus lectionibus, Laudes recitare, & officium prosequi. *tom. 1. pag. 616. num. 2 & seq.*

49 Qui per inaduertentiam dixit officium de Sancto, quod dicendum erat de feria, satisfacit repetendo omissa, quamuis ea non repetat, in quibus vtrumque officium conuenit. Item qui aliquem Psalmum, vel aliquam Horam ex obliuione omisit, nō tenetur iterum totum officium repetere, vt Psalmum, vel Horā suo loco, & ordine dicat, sed satisfacit supplendo, quod est prætermissum. *ibid. num. 6. & 7.*

50 Qui in choro aliquid omisit, seu culpabiliter, seu inculpabiliter, non tenetur omissum repetere, durante officio in choro; sed debet illud reseruare post expletum officium, aut non debet illius habere rationem, si pars sit exigua: iustam enim habet causam differendi. *ibid. num. 9.*

51 Nō peccat mortaliter, qui Missam celebrat, nondū recita-

ro Matutino: quia Matutinum nullam habet connexionem, aut ordinem cum Missa; sed maiorem habet connexionem Matutinum cum Prima. Immò ne veniale quidem peccatum committit, qui hoc facit ex iusta causa. *ibid.num.11.*

Horæ Canonicæ vbi recitandæ.

52 Canonici, cæterique Choro deputati, diuinum officium in Ecclesia, iuxta consuetudinem persoluere debent, nisi aliud postulet necessitas, consuetudo, vel fundatio. Qui autem in choro non recitat, non potest percipere distributiones, quæ canentibus in choro conferuntur: quia qui non facit quod debet, non recipit quod oportet. *tom.1.pag.617.n.1.& 2.*

53 Qui ad chorũ deputati non sunt, possunt horas canonicas vbilibet recitare; non tamen in loco vbi impediatur attẽtio, sicut impediri solet in frequenti hominũ conuentu, & strepitu profano; aut in loco indecenti; esset enim peccatũ veniale. *ibid.num.5.*

54 Episcopus, per se loquendo, non tenetur choro interesse, etiam diebus Dominicis, alijsque festis: quia ex nullo textu colligitur hæc obligatio, & Episcopi grauioribus negotijs distinẽtur, quæ illos choro interesse non sinũt. Aliquãdo tamen, præsertim solemnibus diebus, tenentur choro assistere ad exemplum. *pag. 618.num.9.& num.13.*

55 De rigore iuris antiqui, non solùm in Cathedralibus, & Collegiatis, sed etiam in Parochialibus Ecclesijs publicè persoluenda sunt singulis diebus officia diuina. At vi cõsuetudinis Parochi, non solùm per se ipsos non tenentur, verũ neque per substitutos, singulis diebus festis omnia diuina officia publicè in choro persoluere. Immò consuetudine immemorabili, vel saltem sufficienter præscripta induci potest, vt in Collegiatis, tenues redditus habentibus, canonici non teneantur singulis diebus Horas publicè canere: ratio enim dictat, vt vbi tenuissimum est stipendium, onus minuatur. *ibid.num.12.& 14.*

Horæ Canonicæ quo habitu, & situ recitandæ.

56 Per se loquendo non peccat, qui diuinũ officium priuatim recitat sedendo, cũ standũ est, aut stãdo, vel sedendo dũ genuflectendũ est. In publica verò recitatione facilè fieri potest, vt ali-

qua

quã culpâ interueniat, quia debitam Deo reuerentiam exhibere non videtur, qui alijs genuflectentibus, sine vllâ causâ publicè stat, vel sedet. *pag. 619. num. 1.*

57 Concil. Trid. *sess. 24. cap. 12.* decentem habitum canonicis tam in Ecclesia, quàm extra præscribit. *ibid. num. 3.* Vide tit. *Distributiones.*

Horæ Canonicæ quo fructu recitentur.

58 Vt Horarum Canonicarum recitatio ipsi recitanti, & alijs prosit, requiritur vt in statu gratiæ fiat. Hinc sequitur officium in statu peccati mort. recitatum, non esse meritorium, nec satisfactorium, si spectetur quatenus persoluitur nomine proprio ab ipso recitante. At si spectetur quatenus Ecclesiæ nomine offertur prodest: quia sanctitas Ecclesiæ, supplet defectum recitantis. *to. 1. pag. 619. num. 2. & 3.*

59 Vt oratio infallibiliter impetratoria sit, hæ cõditiones requirũtur. 1. vt orãs sit vir iustus: peccatores enim infallibiliter De⁹ non exaudit. 2. est fides potẽtiæ, & clemẽtiæ Dei, certaq; fiducia impetrandi, quod petitur. 3. vt id, quod petitur, conducat ad salutem petentis. 4. vt oratio fiat pro ipso orante, quamquã probabile videtur orationem etiam pro alijs factam, habere certam, & infallibilem impetrationem modò sit subiectum capax. Christus enim vniuersaliter dixit Ioan. 14. *Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* 5. conditio est perseuerantia. Luc. 18. *Oportet semper orare, & non deficere. pag. 620. num. 6.*

60 Recitatio diuini officij, quoad fructũ, infinita est extẽsiuè, potestq. omnibus fidelibus, si fiat ab eo, qui ex Ecclesiæ præcepto, vel consuetudine, recitare debet: quia hæc oratio est publica, à qua non licet quemquã excludere. Oratio tamen videtur secundum se efficacior ad impetrandum si pro vno offeratur, quàm si pro pluribus: experientia enim constat, etiam apud Principes, faciliùs, & efficaciùs obtineri, quod pro vno petitur, quàm quod pro multis. *tom. 1. pag. 621. num. 8. & pag. 622. num. 10.*

61 Recitatio diuini officij non prodest ex opere operato, sed operantis: quia non prodest vltra meritũ Ecclesiæ, cuius nomine offertur: Tamẽ quatenus fit nomine Ecclesiæ, prodest alijs, etiãsi recitans sit in statu peccati mort. ipseque fructũ meritorium, vel satisfactoriũ ex illa recitatione non capiat: quia malitia ministri non officit merito Ecclesiæ offerentis. *tom. 1. pag. 622. num. 11.*

Resti-

Restitutio propter Horas Canonicas prætermissas.

62 Qui tenetur diuini officij pensum persoluere, mortaliter peccat illud omittendo, aut partem illius notabilem: quia violat præceptum Ecclesiæ in re graui. Hinc sequitur illum mortaliter peccare, qui aliquam integram horam omittit; hęc enim videtur pars diuini officij notabilis. *to.1.pag.623.nu.1.*

63 Qui ratione Ordinis sacri, & beneficij tenetur diuinum officium recitare, plura specie peccata committit: hic enim non solùm violat religionem, verùm etiam iustitiam, quia beneficiarius tenetur ex officio ad pensum canonicarum precum, & beneficium hac lege ei confertur, vt horas persoluat. *ibid.nu.4.*

64 Diuinum officium omittens toties in die peccat peccato interno, quoties moraliter repetit voluntatem omittendi officium, vel notabilem eius partem: tot enim sunt peccata, quot sūt actus peccaminosi interni moraliter interrupti. Qui verò vno die diuinum officium omittit, vnum tantùm committit peccatū externum omissionis consummatum: quia vnum tantùm transgreditur præceptum habens pro obiecto totum officium, quod ex septem horis canonicis integratur. *to.1.pag.624.nu.7.& 8.*

65 Beneficiarius tenetur, etiam ante sententiam iudicis, ad restitutionem fructuum pro rata omissionis officii, si elapsis sex mensibus post obtentam beneficij possessionem, officium culpabiliter non recitauerit, etiamsi alio die pensum supplere conetur, nisi fortè pars omissa sit leuis, vt patet ex Concil. Lateran. sub Leone X. & ex Bulla Pij V. *to.1.pag.625.nu.1.*

66 Qui diuinum officium absque attentione recitauit, tenetur ad restitutionem fructuum, & distributionum: quia perinde est, ac si non recitasset; cum enim attētio sit de substantia orationis, sequitur recitantem sine attentione non satisfacere præcepto quoad substantiam; consequenter neque fructus, neq. distributiones posse retinere; quia præsens non censetur, qui non attēdit. *to.1.pag.628.nu.17.* Pensionarius item, qui tanquam clericus percipit fructus, paruum B. Virginis officium omittens, tenetur ad restitutionem eodem modo, quo beneficiarius. *ibid.nu.21.*

67 Diuinum officium omittens, præter obligationem restitutionis, incurrit pœnam priuationis beneficij, si post sex menses admonitus, neglexerit officium recitare. *to.1.pag.628.nu.23.*

68 Bulla

68 Bulla Pij V. circa restitutionem faciendam propter omissionem diuini officij, patitur aliquam moderationem, ita vt beneficiarius diuinum officium omittens non teneatur ad restitutionem oīum omninò fructuū, sed solùm respōdentiū oneri diuini officij; ideò, inquiunt nonnulli, Parochus, aut Episcopus omittens officium debet restituere tertiam, vel quartam partem fructuum, pro rata: cæteras verò partes videtur sibi posse retinere ratione aliorum onerum: quia multi beneficiarij non solùm percipiunt fructus pro officio recitando, sed etiam pro alijs oneribus subeundis. *pag. 629 nu. 1 & 2.*

69 Restitutio propter omissionem diuini officij facienda est fabricæ beneficij, vel pauperibus, modò aliud non ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum. Si verò beneficiarius, qui tenetur facere restitutionem, sit pauper, potest sibi applicare, quod restituendum est, modò verè sit pauper, neque aliud rationabiliter præsumatur de mente Summi Pontif. quia non videtur deterioris conditionis, quàm alij pauperes: quamuis enim peccet officium omittendo; tamen cum restitutio facienda sit pauperibus, & ipse paupertate laboraret, nihil est causæ, quominus gaudere possit fructu eleemosynæ pauperibus erogandæ. *tom. 1. pag. 630. num. 1. & 8.*

70 Canonicus, qui diuinis officijs non interfuit, non potest sibi retinere distributiones, quarum remissionem obtinuit a reliquis canonicis, quibus de iure obueniunt. At si donatione sibi traditæ fuerint, & restitutæ absque præuia collusione, vel remissione, poterit eas iure communi retinere. In prouincia tamen Mediolanensi cautum est, vt non retineantur, quouis prætextu donatæ, aut remissæ fuerint. *tom. 1. pag. 631. num. 12.*

Causæ excusantes ab Horis Canonicis recitandis.

71 Grauis infirmitas legitimè excusat ab horis canonicis recitandis. At leuis infirmitas, cuiusmodi est dolor stomachi, capitis, aut etiā febris tertiana, aut quartana, nō excusat; neque enim huiusmodi infirmitas ægrū ita affligit, quin aliquid tē poris cōcedat horis recitandis. Fieri tamē potest, vt infirmitas excuset a recitādis horis canonicis in choro, quāuis a recitandis priuatim nō excuset, vt quando quis pedibus ita laborat, vt Ecclesiam adire nō possit, quāuis alioquin cōmoda vtatur valetudine, *ibid. n. 1 & seq.*

72 Cui per morbum non licet horas,recitare, nō tenetur loco officij,alias orationes ſubſtituere, aut alium recitantem audire:hoc enim ab Eccleſia non præcipitur. Porrò qui peregrinationem ſuſcipit ad loca pia, non eximitur a priuata diuini officij recitatione, etiamſi alium in ſuum locum ſubſtituerit: nam onus diuini officij eſt perſonale. Idem dicendum de adoleſcente,qui in ſtudia litterarum incumbit. *pag.632.nu.8.& 9.*

73 Grauis occupatio honeſta,& neceſſaria,quæ in aliud tempus commodè differri non poteſt abſque ſcandalo, vel peccato, vel ſuo,aut alieno graui detrimento, excuſat ab officio recitando. Sic concionatores,confeſſarij vel etiam alij excuſari poſsūt. Ratio petitur ex benigna Eccleſiæ intentione, quæ non præſumitur cum tanto onere obligare. Obſeruandum tamen eum,qui graui occupatione deſtinetur, ſi cōmodè fieri poſſit,teneri officiū anticipatè recitare:quia tunc viget obligatio præcepti. Neq; poſſe quemquam,munus,& officium voluntariè ſuſcipere,cuius executio cum recitatione Horarum ſit incompoſſibilis: nam ſpontè ſuſcipiens huiuſmodi munus,implicitè cenſetur velle canonicarum precum omiſſionem, modò non vrgeat grauis neceſſitas illius ſuſcipiendi, aut actio quæ ſuſcipitur, non putetur maius bonum hic,& nunc,quam ſit recitatio diuini officij. *to. 1. pag.632.nu.1.& ſeq.*

74 Impotentia,qualis eſt carentia Breuiarij, excuſat ab obligatione diuini officij recitandi. Qui tamen non poteſt totum, tenetur illam partem recitare quam poteſt,modò illa pars ſit notabilis. Immò beneficiarius, qui non poteſt ſolus recitare,tenetur ſocium adhibere, immò (ſi prouentus habeat ſufficientes) conducere, quicum diuinum officium perſoluat: fructus enim beneficij percipit,vt onus officij ſubeat. *pag.633.nu.8.*

75 Qui domo diſceſſit nihil de Breuiario cogitans,aut rationabiliter iudicans ſe Breuiarium alibi reperturum, non peccat, neque tenetur ad reſtitutionem, ſi poſteà diuinum officiū prætermittat:quia non peccauit in cauſa,excuſante ipſum inaduertentia,vel bona fide; neque in actuali omiſſione ob impotentiā. *ibid.nu.10.*

76 Qui tenetur choro intereſſe, etiamſi officium recitare nō poſſit;debet tamen aſſiſtere,& attēdere ad ea,quæ canūtur:quia qui non poteſt totum præceptū,debet ſaltem partem adimplere quam poteſt;niſi aliter conſtet de voluntate ſuperioris. *ibid.n.12.*

77 Quando beneficiarius non percipit, neque percepturus est beneficij fructus, non peccat Horas canonicas prętermittēs, nisi ratione Ordinis sacri ad illud pensum persoluendum obligetur: quia æquum non est, vt is onus sentiat, qui commodum, & fructum non percipit. Qui tamen percipit distributiones, etiamsi alijs beneficij fructibus careat, tenetur ad preces canonicas recitandas. *to. 1. pag. 634. n. 3. & seq.*

78 Ignorantia probabilis legis, nec non inaduertentia, seu obliuio naturalis excusant ab obligatione diuini officij recitandi. Qui verò dubitat, an officium, vel aliquam Horam recitauerit, tenetur iterum recitare: quia possessio stat pro præcepto. At qui officium recitauit, sed dubitat an Psalmum aliquem, seu antiphonam omiserit, non tenetur illum Psalmum iterum recitare: sic enim via infinitis scrupulis aperiretur. *pag. 635. n. 8. 11. & 12.*

IDOLOLATRIA.

IDOLOLATRIA propriè sumpta est cultus, quo quis alicui creaturæ tribuit honorem Dei. Ad idololatriam duo concurrunt. 1. vt idololatra eam habeat de creatura, quam colit opinionem, quæ soli Deo conueniat, siue eam habet expresse, siue tacitè. 2. vt actu externo illam opinionem significet, ac prodat. *to. 2. pag. 814 nu. 1. & 2.*

2 Idololatria peccatum est ex suo genere grauissimum: quia, quantum in se est, tollit honorem Deo, illumque tribuit creaturæ, ac si illa esset Deus. Neque metus mortis excusat a peccato mortali, quia Dei cultum transferre ad rem creatam, & vanam, est per se, & intrinsecè malum: immò neque ignorantia excusat, quia lumine naturæ notum est, creaturam non esse pro Deo colendam. *ibid. nu. 4.*

3 Qui ficto animo colit idolū, vt morti se eripiat, mortaliter peccat; quia committit idololatriā externā, quæ intrinsecè mala est, & opere externo diuinum honorē impendit rei createę. Non tamen incurrit excommunicationem in Bulla Cœnæ latā cōtra hæreticos: quia illa fertur contra hęreticos credētes, nō verò cōtra idololatras solū externos: q̄quā in foro externo præsumitur excommunicatus; quia præsumitur ex animo coluisse. *ibid. nu. 5.*

IEIVNIVM.

Quid sit Ieiunium.

1 IEiunium aliud est *naturale*, quod consistit in abstinentia a qualibet re sumpta per modum cibi, aut potus; aliud *Ecclesiasticum*, quo præcipitur vnica comestio in die, id est, a media nocte, ad mediam vsque noctem futuram. Igitur ieiunium Ecclesiasticum, de quo hic est sermo, est voluntaria abstinentia à cibo iuxta præscriptum Ecclesiæ, vel receptam consuetudinem. Quare qui vnica refectione in die contentus est, dicitur ieiunare, quia voluntariè abstinet a cibo iuxta pręscriptum Ecclesię, vel communem vsum. *tom.2.pag.403.num.1.& pag.404.nu.6.*

2 Ieiunium Ecclesiasticum non consistit in abstinentia, à potu, sed in abstinentia a cibo, qui principaliter institutus est cōtra famem, siue cibus sit densus, vt panis; siue liquidus, vt iusculum lac. Et quamuis olim fideles a vino, tempore ieiunij abstinerent, vt constat ex Chrysostom. *hom.6. ad popul. Antioch.* tamen hoc tempore nulla extat apud nos huiusmodi obligatio. Quare qui extra refectionem bibit vinum, etiam immodicum, peccat ille quidem contra temperantiam; non tamen violat præceptum ieiunij, etiamsi sæpius bibat, non ad sedandam sitim, sed potius ad pellendam famem: quia ex communi Ecclesiæ vsu non prohibetur potus. *tom.2.pag.405.nu.7 & 8.*

A quibus cibis abstinendum.

3 Abstinendum a carnibus tempore ieiunij inter omnes Catholicos constat. Nomine autem *carnium* intelliguntur, quæ a piscibus contra distinguuntur iuxta commune Christianorum, aut medicorum iudicium. Esus cochlearum, & testudinum licitus est diebus ieiunij. In esu autem lacticiniorum, ouorum, butyri, & casei attendenda est locorum consuetudo, quæ est optima legis interpres. Romæ comedens lacticinia tempore ieiunij, grauiter peccat, quia sic vsus obtinuit. *tom.2 pag.405.num.1.& 2.*

4 Qui obtinuit priuilegium vescendi carnibus in die ieiunij, debet nihilominus abstinere a multiplici refectione, modò possit: quia priuilegiū, cū sit odiosum, & contra ius cōmune, strictè inter-

interpretandum est. Quippe in ieiunio duo præcepta distincta includuntur, vnum *negatiuum*, quod consistit in abstinentia a cibis vetitis, aliud *affirmatiuum*, quo præcipitur vnica refectio; & priuilegium, quod conceditur in vno, non extenditur ad alterũ. *pag. 406. nu. 3.*

5 Adueniente necessitate vescendi cibis vetitis, per se loquẽdo, non est necesse petere facultaté, modò necessitas sit euidens, & certa: quia necessitas tollit obligationem legis. Tamen ratione scandali, vel alterius circumstantiæ, fieri potest, vt licentia petenda sit. Porrò in dubio an necessitas sit sufficiens, petenda est licentia ab Episcopo, vel Parocho, si Episcopus, commodè adiri non possit. *to. 2. pag. 406. nu. 5.*

6 Qui vouit certis diebus ieiunium, vel cui est a Confessario, vel Iubileo indictum, extra Quadragesimam vesci potest lacticinijs, & alijs concessis. At tempore Quadragesimę abstinendum a lacticiniis etiam diebus Dominicis ob peculiare Ecclesiæ præceptum. *ibid. num. 6.*

7 Qui seruata ciborum qualitate ventrem ita replet, vt ieiunij difficultatem non modò non sentiat, nec carnem domet, sed potius libidinem excitet, ieiunij tamen præcepto satisfacit, modò vnica refectione sit contentus: quia facit id, quod præceptum est: facit tamen contra temperantiam, & finem ieiunij *ibid.*

An vnica refectio sumenda.

8 Vnica refectio in die ieiunij præcipitur, teste ipsa consuetudine, nullo tamen textu id constat. Nihilominus licet sub vesperam sumere secundam refectiunculam, modò non excedatur in quantitate, alioquin non iam esset cœnula, sed cœna. In ea tamẽ non ita strictè prohibetur cibi qualitas; sumi enim potest in cœnula iusculum modò non sit coctum cum cibis vetitis; potest etiã comedi pisciculus, aut exigua pars piscis maioris, immò varia degustari possunt, modò in quantitate non excedatur. Denique in secunda refectiuncula, seruanda est potiùs quantitas, quã qualitas, modò ijs cibis non vtamur, qui tempore ieiunij in prima refectione prohibentur. *pag. 407. nu. 1. & 2. & 3.*

9 Excusatur etiam a veniali, qui ob vrbanitaté, vel preces amici, vel ne potus noceat, exiguũ quid sumit in die ieiunij extra refectioné, v.g. duas nuces, aut ficus, vt fieri solet, dũ amic⁹ amicũ

 inuisit.

inuisit. Cauendum tamen, ne sæpius eadem die id fiat: multa enim modica continuata, possunt constituere notabilem quantitatem, quæ sufficiat ad peccatum mortale. *tom. 2. pag. 407. nu. 4.*

10 Qui absque causa manè sumit refectiunculã, quæ vesperi sumi solet, dilato in noctẽ prandio, peccat venialiter: quia facit contra consuetudinem legitimè introductã. At si ex necessitate v.g. ob iter, aut studium, aut debilitatem id fiat, culpâ vacat: sic .n. apud viros doctos, & probos vsu receptum est. *pag. 408. n. 6.*

11 Obserua discrimen inter præceptum *negatiuum* de non sumendis cibis vetitis in die ieiunij; & præceptum *affirmatiuum* de vnica refectione sumenda, quod comedens cibos vetitos in die ieiunij, toties peccat, quoties illis vescitur, modò inter vnã, & alteram comestionem moralis distantia intercedat: at qui plures refectiones sumit, semel tantùm peccat. Quia sumptis semel cibis vetitis, adhuc viget obligatio non sumendi huiusmodi cibos; præceptum quippe negatiuum obligat semper, & ad semper; sumpta verò secunda refectione, iam non potest seruari præceptum affirmatiuum de vnica refectione sumẽda. *ibid. n. 7.*

12 Qui in die ieiunij sumpsit ientaculum intentione seruiliter laborandi, aut iter laboriosum eo die suscipiendi, non tenetur eo die ieiunare, etiamsi posteà seruiliter nõ laboret, aut iter non suscipiat. Idem dicendum de eo, qui ex inaduertentia, aut ignorantia præcepti, bis comedit die ieiunij, in notabili quantitate. *ibid. num. 8.*

13 Qui prætextu vrbanitatis, vel hospitalitatis eum inuitat ad cœnandum secum, quem probabiliter credit obligari lege ieiunij, & inde arrepturum occasionem non ieiunandi, grauiter peccat: quia petit rem iniquam, & malam quam amicus sine peccato præstare non potest. Secus, si id fiat solùm causâ vrbanitatis, absque periculo violandi ieiunij. *tom. 2. pag. 409. num. 9.*

14 Caupo non potest in locis Catholicorum apponere cibos vetitos, præsertim carnes, suis hospitibus ne cooperetur ad peccatum: in locis verò hæreticorum, vbi est consuetudo apponendi carnes, potest caupo carnes apponere, si petantur, & nequeat sine suo graui incommodo recusare: quia appositio carnium in die ieiunij, non est adeò mala, quin ex iusta causa cohonestari possit, modò religionis contemptus absit. *ibid.*

15 Qui ob negotium interueniens, prandiũ interrupit, non-dum absoluta refectione, si interrupit animo cõtinuandi, potest per-

perfecto negotio repetere prandium: nã continuatio refectionis non constituit duplicem refectionem, sed vnam integrat, etiamsi longa mora interfluxerit. Si verò interrupit animo non continuandi, non potest licitè prandium repetere: quia refectio non diceretur physicè, aut mortaliter continuari, consequenter duplex prandium reputaretur, nisi exigua intercessisset mora. *ibid.num.10.*

16 Qui ieiunij legem violauit, debet in confessione aperire, an violauerit anticipatione horæ, an multiplici refectione, an esu ciborum vetitorum. Nam violans anticipatione horæ, iuxta probabiliorem sententiam, venialiter tantùm peccat: violans multiplici refectione, mortaliter peccat; non tamen toties quoties refectionem sumit: violans verò legem ieiunij, esu ciborum prohibitorum, explicare debet in confessione, se toties cibos vetitos comedisse, quia, vt suprà dictũ est, toties mortaliter peccauit. At qui non ieiunauit ea die, in quam duplex ieiunium incidebat, non tenetur hanc circumstantiam in confessione aperire; quia non est duplex peccatum. *pag.410.num.11.*

De hora refectionis.

17 Refectio in die ieiunij, sumenda est circa meridiem: dilatio tamen cùm augeat difficultatem ieiunij, auget etiam meritum. Verùm hora sumendæ refectionis non est de substantia ieiunij, sed est circumstantia dumtaxat: quare qui prandium vna, vel duabus horis anticipat, iuxta probabilem sententiam, mortaliter non peccat; sed venialiter tantùm, si anticipat absque iusta causa: qui verò anticipat ex iusta causa, ne venialiter quidem peccat. *tom.2.pag.410.num.2.& seq.*

18 Qui priuilegium obtinuit prandendi ante consuetam ieiunij horam, tenetur reliqua diei parte à cibis abstinere, nec censetur propterea ieiunij lege solutus: quia priuilegium hoc, cum sit odiosum, non est vltra verborum proprietatem extendendum. *ibid.n.5.*

Quo iure ieiunandum sit.

19 Ieiunium nullo iure diuino est inductum: nam ieiunium Quadragesimæ fuit ab Ecclesia, seu ab Apostolis institutum. Neque obstat qꝫ S. Ambrosius *serm.23.25 & 27.* Quadragesimam ait à Domino indictam, & ieiunia à Christo cõsecrata: sic enim

loquitur; quia Ecclesia occasionem præcipiendi Quadragesimã sumpsit ex Christi exemplo. *pag.411.num.1.*

20 Ieiunium est de iure Ecclesiastico, & canonico: vnde sequitur aliquem posse à ieiunio eximi etiam per totam vitam, auctoritate Papæ, quamuis illud priuilegium sine causa cõcedatur. Quia Summus Pontif. in iure canonico dispensare potest. *ibid.*

21 Obligatio ieiunij per consuetudinem induci, & tolli potest: quia legitima consuetudo vim habet legis, & reipsa quædã ieiunia fuerunt per consuetudinem abrogata, vt ieiunium Rogationum, Aduentus, quartæ, & sextæ feriæ. Hinc sequitur vescentes butyro, & lacte in Quadrag. excusari à peccato, vbi illa consuetudo inoleuit. *ibid.num.2.*

Quinam teneantur ieiunare.

22 Quilibet Christianus compos rationis completo 21. anno tenetur seruare ieiunia ab Ecclesia præscripta: neque potest quis per alium ieiunare; quia obligatio ieiunij est personalis. Potest tamen ieiunium alteri prodesse quoad satisfactionem. *tom.2.pag.411.num.1.& 2.*

23 Qui aliquo die ieiunare non potest, non tenetur aliquid aliud loco ieiunij persoluere, vel alio die ieiunare, nisi fortè virtute alicuius priuilegij transtulerit ieiunium in alium diem; quia obligatio ieiunij est affixa diei, & transit cũ ipso die. *pag.412.n.3.*

24 Religiosi non tenentur ad ieiunia, quæ seruãtur in oppido, vbi habent monasterium, si ea sint tantummodò per consuetudinem particularem introducta. Ieiunia verò generali consuetudine recepta, seruanda sunt à religiosis; quia consuetudo generalis omnes obligat. Porrò ieiunia ab Episcopo præscripta, religiosos non obligant in ea diœcesi commorantes; quia religiosi exempti sunt ab Episcoporum iurisdictione. *ibid.num.5.*

Causæ à ieiunio excusantes.

25 Prima causa à ieiunio excusans est impotẽtia. Excusantur aũt ob impotentiã. 1. infirmi, & cõualescentes, quibus vnica refectio in die nõ sufficit. 2. excusantur fęminæ prægnantes, aut lactantes tenentur tñ à carnibus abstinere, nisi fortè prægnãs, vehemẽter appetat carnẽ, cùm periculo abortiendi, & eliciendi fętum,

tum, nisi eius desiderio satisfiat. 3. senes saltem septuagenarij, immò etiam sexagenarij, vt multorum fert opinio; verùm sexagenarij non videntur à ieiunio eximendi, nisi sint debiles, vel infirmi. 4. pauperes, qui ob inopiam carent alimento sufficienti ad vnicam refectionem; immò vesci possunt carnibus, si nihil aliud habent quod edant. 5. adolescentes qui 21. annum nondum impleuerunt; quia ob teneram ætatem, & caloris abundantiam frequenti indigent refectione; non tamen possunt vetitis cibis vesci. *tom.2.pag 413.num.1.& seq.*

26 Secunda causa excusans a ieiunio est labor, cum quo non sufficit laboranti vnica refectio. Vnde sequitur eos, qui opera laboriosa exercent, nec ita sunt robusti, vt ea exercentes ieiunare possint, a ieiunio excusari, non tantùm eo die, quo laborant, verùm etiam eo die, quo laborem intermittunt; vt si superueniat dies festus, vel alia occupatio, quæ ex se non afferat impedimentum ieiunio: excusandi enim sunt a ieiunio, si ieiunando graue sentiant incommodum ob laborem præcedentis diei, aut si redderentur minùs apti ad laborem sequenti die suscipiendum. Excusantur item qui longum iter pedestre suscipiunt. At tonsores, sartores, pictores, scholares, & alij, quorum est exiguus labor, a ieiunio non excusantur. *tom.2.pag.414.num.8.*

27 Tertia causa excusans a ieiunio sunt opera pietatis, & misericordiæ, quæ cum ieiunio exerceri non possunt. Ideò qui cōcionantur, vel administrant sacramenta, vel visitant infirmos, vel ornant templa, &c. a ieiunio excusantur, etiamsi hæc opera ob mercedem suscipiantur. Excusatur item a ieiunio mulier, quæ metu incommodæ valetudinis, aut deformitatis, vel metu viri, non sinitur ieiunare. Item maritus a ieiunio excusatur, si nequeat reddere debitum ieiunando. *ibid.num.13.& 14.*

28 Facultas non ieiunandi, per se loquendo, petenda est ab Episcopo: quia ad ipsum pertinet dispensatio iuris communis, in ijs casibus qui frequenter accidūt. Parochus autem, seu alius, præcisa consuetudine, non potest dispensare; quia potestatem non habent supra ius commune. *ibid.num.8.*

Imago.

1 SAnctus D.N. Vrbanus VIII. in Generali Cōgregatione sāctæ Inquisitionis pcepit sub pęna suspēsionis, ne imagines corū, de quibus fama, vel opinio sanctitatis, vel martyrij inualuit publi-

publicè proponantur cū laureolis, aut radijs antequā canonicētur, vel beati declarentur a Sede Apostolica: neve libri cōtinētes eorū gesta, miracula, reuelationes, &c. imprimātur sine recognitione, & approbatione Ordinarij, neve tabellæ, aut imagines ex cera, aut alia materia ad eorum sepulcra appēdātur, aut lāpades, vel lumina accendantur, nondū facta ab Ordinario recognitione, eaque à Sede Apostolica approbata. Excipiendi tamen sunt ab hac Bulla viri sanctimonia conspicui, qui communi Ecclesiæ consensu, vel tempore immemorabili coluntur tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarij. *disp. 3. quæst. 6. punct. 7. pag. 437. tom. 3.*

2 Vsus sacrarum imaginum licitus est, & honestus, vt constat ex Concilio Tridentino *sess. 25.* ex vsu Ecclesiæ, & ex innumeris miraculis, quæ Deus per sacras imagines efficere cōsueuit. Imagines Dei, & Angelorum, qui sunt incorporei, permittēdæ sunt non vt Deum, & Angelos repræsentent secundum propriam similitudinem, sed per quandam metaphoram, vel vt aliquando apparuerunt. *tom. 2. pag. 174. nu. 1. & 2.*

3 In adoratione imaginis, ipsa imago propriè adoratur: est enim terminus adorationis, quippe coram ipsa caput aperimus, genua flectimus, &c. Hæc tamen adoratio non est absoluta, sed respectiua; colitur enim propter excellentiam illius, quem nobis refert. Imago autem cum suo prototypo, seu exemplari, & exemplar in imagine adoratur: volens enim Christum adorare, osculando ipsius crucem, apprehendit Christum, vt pendentem in Cruce consequenter apprehendit Christum, & Crucem per modum vnius, & vno adorationis motu per se primò tendit in Christum, in imaginem verò, seu Crucem concomitanter, & propter Christum. *ibid. num. 3. & 4.*

4 Signum Crucis adorandum est adoratione latriæ, sicut adorantur spinæ, lancea, claui, &c. quæ Christum tetigerunt; & hæc adoratio dicitur respectiua. Item adorandi essent capilli capitis Christi, aut aliqua Sanguinis portio, si fortè extaret aliqua, quæ non fuisset reassumpta à Christo rediuiuo. *ibid. nu. 6.*

Incendiarius.

1 IN cap. *tua nos, de sent. excomm.* habetur excōicatio contra incendiarios, idcircò conferuntur cum percussoribus clericorum. Hæc autem excōmunicatio incurritur *ipso facto*, estque

refer-

reseruata Summo Pontifici, postquam incendiarius denunciatus est excommunicatus etiamsi non fuerit nominatim expressus; sufficit enim generalis publicatio excommunicationis contra incendiarios. Non est tamen improbabilis eorum sententia, qui asserunt istam excommunicationem non esse latæ sententiæ, sed ferendæ. *disp.2.quæst.3.punct.43.pag.299.tom.3.*

2 Dicuntur incendiarij qui scienter, & prauo animo contra iustitiam incendunt; qui enim præter intentionem est causa incendij, non solet incendiarius appellari, etiamsi fortè ex negligentia mortali sequutum sit incendium. *ibid.pag.299.tom.3.nu.3.*

3 Episcopi vi huius constitutionis præcisè non tenentur sententiam excommunicationis ferre, seu excommunicationem publicare contra incendiarios; quia nullum ibi legitur verbum præceptiuum: propterea id relinquitur arbitrio, & prudentiæ Episcoporum. *ibid.n.7.*

Incestus.

1 INcestus est congressus cum persona cognata intra gradus, in quibus non potest matrimonium celebrari. Non potest autem matrimonium contrahi cum cognatis cognatione legali, vel spirituali, vel cognatione consanguinitatis, vel affinitatis, vsque ad quartum gradum. Quare si quis copulam habeat cum filia, quam adoptauit, vel quam suscepit in Baptismo, committit incestum *tom.1.pag.380.nu.1.& 2.*

2 Hoc peccatum est grauissimum, vt constat ex 1.Cor.5.eóque grauius, quò persona, cum qua copula habetur, est coniunctior. Omnes tamen incestus sunt eiusdem speciei, & differunt tantum secundùm magis, & minus; nihilominus gradus incestus est in confessione aperiendus; quia licèt circumstantia aggrauans non sit necessariò exprimenda in confessione; tamen qualitas personæ, cum qua copula est habita, nō est circumstantia actus, seu peccati; sed potius illius obiectum, & quid pertinens ad substantiam actus spectati in indiuiduo; illum enim constituit in suo esse indiuiduali. *tom.1.pag.381.n.4.& seq.*

3 Copula inter Confessariū, & pęnitentem, non est incestus, ac proinde non est circumstantia necessariò in cōfessione exprimenda: quia sacramentū Confessionis non inducit propriè cognationem spiritualē cū nuspiam in iure expressa inueniatur. Si tñ Confessarius sollicitet pęnitentem in confessione, committit

sacri-

sacrilegium, necessariò in confessione aperiendum, ob grauissimam irreuerentiam irrogatam Sacramento. *pag. 382. n. 8.*

4 Incestus commissus cum consanguinea vxoris, duos saltem parit effectus. 1. est, vt ille, qui commisit incestum, non possit petere debitum à coniuge propter affinitatem: nam qui habet copulam cum consanguinea vxoris in primo, vel secundo gradu, fit ei affinis in eodem gradu. 2. effectus est, vt post mortem vxoris, non possit aliam ducere, aut si ducat, multi censent non posse debitum ab ea petere absque dispensatione, quam potest Episcopus concedere. *tom. 2 pag. 382. num. 11.*

INDVLGENTIA.

Indulgentia quid, & quotuplex.

1 INdulgentia est relaxatio pœnę tẽporalis debitæ pro peccatis actualibus iam dimissis, quæ homini existenti in gratia conceditur à Prælato per applicationẽ thesauris Ecclesię, qui cõstat nõ solũm ex infinitis Christi meritis; sed etiam ex Sanctorũ satisfactionibus ipsis superfluis: Cũ enim multi Sancti plus satisfecerint, quã ipsi indigerent, ipsorum satisfactiones superabundantes thesauro Ecclesiæ conseruantur per legitimũ Prælatum dispensandæ Vnde patet esse in Ecclesia thesaurum, id est, abundantiã meritorum Christi, & Sanctorum exuberãtes in satisfactione, simulq; esse in Ecclesia potestatem concedendi indulgẽtias, & remittendi pœnas, quæ peccatis debentur. Porrò hic Ecclesię thesaurus ante Christi aduentum inchoatus fuit; nullus tamen illius vsus fuit in veteri lege. *tom. 1. pag 233. n. 1. & seq.*

2 Indulgẽtia duplex est *plenaria, & temporalis.* Per plenariam remittitur tota pœna simpliciter, vel in aliquo genere certo. Per temporalem non remittitur tota pœna, sed tanta, quãta in Bullis exprimitur. Hinc collige, quando in Bulla conceditur indulgẽtia septẽ annorum, aut 40. dierum, significari hominem, qui consequitur talem indulgentiam, obtinere tantam pœnæ remissionẽ, quantã obtinuisset, si tanto tempore pęnitentias iuxta canones egisset: non autem esse hunc sensum, per consecutionem talis indulgentiæ hominem liberari à pœnis in Purgatorio per septem annos, aut 40. dies luendis. *tom. 1. pag. 234. n. 1. & 2.*

3 Iubilęus ab Indulgẽtia plenaria, & plenissima nõ differt, nisi quod

quod in Iubilæo concedi solet facultas commutandi vota,& absoluendi à casibus reseruatis. Inchoatur autem Iubilæus Romæ à primis Vesperis Natiuitatis Domini; post apertas portas, & durat vsque ad annũ subsequentem post clausas portas, nisi prorogatio à Sũmo Pontifice concedatur. In anno Iubilæi suspenduntur reliquæ indulgentiæ, immò & facultates absoluẽdi à casibus Summo Põtifici reseruatis. Denique Iubilæus obtineri potest in anno sancto toties, quoties eo anno fiunt opera præscripta; ita enim declarauit S.D.N.Vrbanus VIII. *pag.235.n.5.*

Indulgentias quis concedere possit.

4 Solus Summus Pontifex potest primario concedere Indulgentias;alij verò quatenus ipsis à Summo Pontifice conceditur. Quamobrẽ facultas concedendi indulgentias cõceditur Episcopis cum limitatione,vt patet in dedicatione Ecclesię,in qua Episcopi concedunt indulgentiam vnius tantũ anni,& in anniuersario dedicationis,indulgentiam 40. dierum. Item Episcopi nõ habent ius concedendi indulgentiam pro mortuis; ipsorum enim facultas videtur à Sede Apostolica restricta ad illorum subditos in hac vita degentes. *tom.1.pag.235.n.1.& seq.*

5 Episcopus in peccato mortali existens,immò excommunicatus(modò non sit denunciatus,seu vitandus)potest validè concedere Indulgentias;quia non amisit iurisdictionem. Potest etiã hanc facultatem concedendi Indulgentias non tantũ suo Vicario,sed etiam clerico demãdare;quia hæc facultas competit Episcopis iure ordinario, ergo possunt eam delegare: Solus tamen Pontifex, de plenitudine suæ potestatis, potest eam facultatem laicis delegare; quia solus potest in iure communi dispensare. *pag.236.n.8.& seq & num.13.*

6 Episcopus frui potest indulgentijs,quas alijs cõcedit;neque enim est deterioris conditionis,quã alij;non tenetur tamẽ opus generaliter iniũctũ præstare, sed secũ potest hac in parte dispẽsare,faciendo aliud opus pium,loco illius. *pag.237.n.16 & 17.*

7 Clerici,etiam Cardinales,qui non sunt Episcopi, non possunt indulgentias concedere;quia non sunt Ecclesiastici thesauri dispensatores, nisi ad id facultatem obtineant. Neque Capitulum Sede vacante; quia non succedit Episcopo in potestate extraordinariæ iurisdictionis, saltem in ijs,quę sunt reseruata Episcopali dignitati. *ibid.num.22.23.*

8 Licet

8 Licèt Abbas possit efficere alios participes satisfactionum, & orationum, quæ fiunt in religione; nulli tamen potest indulgentias concedere, tametsi in suis locis iurisdictionem obtineat Episcopalem; quia non est thesauri Ecclesiastici dispensator. *ibid num 19.& 26.*

9 Indulgentiæ concedendæ non sunt absque iusta causa, cuiusmodi est honor Dei, vtilitas Ecclesiæ, bonum commune, &c. Pro quolibet autem actu pio etiam leuissimo, validè possunt indulgentiæ à Summo Pontifice concedi: experientia enim constat plenarias indulgentias aliquando pro leuissimo opere concedi, vt pro oratione Dominica, & Angelica; & frustra concederentur indulgentiæ si ad ipsarum consecutionem, necessariū esset opus æquiualens. Immò Summus Pontif. aliquando concedere potest indulgentias absolutè, nullum opus requirendo, vt si defuncto de Ecclesia optimè merito indulgentias applicet. *ibid. num. 1.& pag. 238. num. 2.& seq.*

Indulgentiarum susceptor.

10 In suscepturo indulgentiā requiritur Baptismus, & fides; vnde patet hæreticos, & apostatas à fide non esse indulgentiarū capaces. Excommunicato autem licèt contrito, indulgētiæ prodesse non possunt; quia vna ex pœnis excommunicationis est priuatio communium Ecclesiæ suffragiorum, & bonorum, quo in genere sunt indulgentiæ. *tom. 1. pag. 239. n. 1.& seq.*

11 Suscepturus indulgētias debet esse in gratia; quia non potest remitti pęna, nisi prius remissâ culpâ. Si verò in Bulla exprimatur confessio, non sufficit suscepturum esse in gratia per cōtritionem, sed necessaria est confessio, saltem si sibi sit conscius peccati mortalis. At si post vltimam confessionem, pęnitens nullum commisit peccatum mortale, nec recordatur alicuius nondū per confessionem expiati, non est necesse ad consequendam indulgentiam confiteri; quando enim in Bulla exprimitur confessio, sermo est de confessione respectu illius, qui conscientiā habet peccati mortalis, nisi aliud exprimatur, si quidem confessio simpliciter dicta, ex communi Ecclesiæ vsu intelligitur confessio mortalium. *pag. 239. num. 4.& seq.*

12 Qui tēpore Iubilęi confessus est peccata, sed incidit posteà in peccatum mortale, vel recordatur alicuius peccati mortalis, ante-

antequam cætera opera in Iubilæo præscripta adimpleat, non obligatur ad nouam confessionem; nam videtur adimplenisse conditionem in Iubilæo præscriptam, cum semel ritè confessus sit, consequenter potest indulgentiā consequi, si de peccato mortali post vltimam confessionem commisso eliciat actum contritionis. *pag.240.num 9.*

13 Non est necesse, vt consequuturus indulgentiam sit in gratia toto eo tempore, quo præstat singula opera præscripta; sed sufficit, vt sit in gratia dum facit vltimum opus, quo posito obringetur indulgentia, quia opus præscriptum non debet necessariò esse satisfactorium, sed tantùm est conditio, qua posita Summus Pontifex applicat indulgentias. *ibid.num.10.*

14 Qui in statu peccati mortalis præstitit vltimum opus præscriptum ad consequendam indulgentiam, expiato deinde peccato per pęnitentiam, non consequitur indulgentiam: quia sicut Sacramenta non reuiuiscunt, quādo in ipsorum susceptione appositum fuit impedimentum repugnans substantiæ Sacramenti; ita neque indulgentia reuiuiscit, cuius essentiæ, & naturæ repugnat status peccati mortalis. *tom.1.pag.240.n.13.*

15 Qui facit honestum opus præscriptū in Bulla, v.g. qui largitur eleemosynam tantùm ob vanam gloriam, nō consequitur indulgentiam, quia iam non est opus honestum: secus si ob vanā gloriam, & ob finem aliquem honestum. *pag.241.n.15.*

16 Licet ouis & lacticinijs vti, iuxta locorum consuetudinē, quando pro obtinendo Iubilæo inducitur ieiunium extra Quadragesimam; quia abstinentia ab ouis, & lacticinijs non est de essentia ieiunij. *ibid.n.16.*

17 Qui cupit indulgentiam consequi, debet opus præscriptū per seipsum adimplere; superior enim eam concedit sub hac cōditione: Quamobrem qui curat coronam per alium recitari, aut Ecclesiam visitari, non consequitur indulgentiam cōcessam recitantibus coronam B. Virginis, aut visitantibus Ecclesiam; istæ enim sunt actiones personales. Secus dicendum de eleemosyna, quæ licet per alium fiat, fieri censetur ab eo cuius nomine fit. *tom.1.pag.242.num.24.*

18 Qui vult obtinere Indulgentiam concessam visitantibus quinque altaria, non tenetur ad singula accedere, sed potest ex eodem loco indulgentiam consequi orando versus quinque altaria. *ibid.n.25.* Item qui orat ante fores Ecclesiæ, cùm præ turba

in-

ingredi non possit consequitur indulgentiam concessam visitantibus Ecclesiam. *num.26.*

19 Potest indulgentia obtineri per opus aliquod internũ, vt per examen cõscientiæ, per inuocationẽ nominis IESV in articulo mortis,quæ fit mente,cum ore fieri nequit,&c. experientia enim constat eiusmodi opera interna à Summo Pontifice præscribi ad consequendam indulgentiam. *ibid.num.28.*

20 Probabile est vno, & eodẽ actu, seu eadem oratione nos consequi non posse indulgentias diuersis vijs concessas,vt si quis habeat plura grana benedicta diuersis benedictionibus,seu à diuersis Summis Pontif. & in singulis granis concessus sit annus indulgentiæ recitandi Orationem Dominicam; videtur enim per orationem illam semel recitatam, nõ posse plures annos indulgentiæ obtineri, sed toties esse recitandam, quot sunt grana. *ibid.num.29.*

21 Potest quis vno,& eodem tempore diuersis actibus consequi plures indulgentias,quando vnus actus non impedit aliũ, sed vterque simul subsistere potest; v.g.si concedatur vna indulgentia audienti missam,& alia diuinum officium recitanti,potest vtramque consequi,qui dum Missam audit,simul recitat officiũ: duobus enim illis operibus duplex indulgentia respondet, neq; obstat circumstantia eiusdem temporis; est enim quid extrinsecum. *tom.2.pag.242.n.31.*

22 Non opus est,vt volẽs Iubilæũ obtinere, omnia pia opera præscripta faciat vna,& eadem hebdomada:nam,iuxta communem sententiam,potest quis in prima hebdomada ieiunare, eleemosynam erogare,Ecclesias visitare,dilata confessione,& communione in Dominicam proximè sequentem,quamuis hæc præcipuè in Bulla præscribantur. *pag.243.num.34.*

Indulgentiam pro defunctis.

23 Animæ fidelium in Purgatorio duplicem pęnam patiuntur; Altera dicitur *pœna damni*, estque præcipua, quæ consistit in priuatione visionis Dei,qui est summum hominis bonum. Altera dicitur *pœna sensus*, quam animæ ab igne patiuntur. Quomodo autem verus ignis agere possit in animas corporibus exutas, nulli mortalium est reuelatum. *tom.1.pag.244.n.2.& 3.*

24 Indulgẽtiæ quamuis plenariæ non prosunt defunctis per

modum iudicij:quia Ecclesia non habet iurisdictionem, aut iudiciariam potestatem in animas in Purgatorio detentas,cũ sint extra forum Ecclesiæ: sed prosunt per modum suffragij, id est, per modum auxilij,& adiutorij Ecclesiastici illis applicati. *ibid.n.4.*

25 Qui facit opus ad consequendã indulgentiam pro defuncto,non est necesse,vt sit in gratia; quãuis enim existẽs in pecca to mortali,nõ possit suis operibus satisfacere pro se,aut pro alio: nihilominus potest indulgentiam pro defuncto lucrari, si faciat opus præscriptum;tunc enim ipse non dicitur satisfacere,sed facere opus,quo posito Summus Pontifex applicat defuncto indulgentiã,id est,satisfactiones Christi,& Sanctorum. *pag.245.n.11.*

26 Homo in hac vita degens, potest indulgentiam alteri homini item viuenti lucrari,si hoc in Bulla exprimatur: etiamsi nõ adsit consensus, & scientia illius, cui applicatur,cum pasiuè se habeat,vt patet a simili de animabus Purgatorij.*to.1.p.245.n.12.*

27 Indulgentia pro defuncto accepta tantũ illi prodest,quantum profuisset accipienti, si eam sibi applicasset. Quare si indulgentia est plenaria, prodest defuncto ad remissionem omnis pęnæ,modò Deus eam acceptet. Hic autem quæri potest,cur accepta vna indulgentia plenaria pro defuncto, alia de nouo, atque alia eidem applicetur. *Respond.*1.quia fieri potest,vt aliquis defectus interuenerit in concessione indulgentiæ, vt si concessa sit absque vlla causa. 2.quia potest contingere defectus ex parte accipientis indulgentiam.propter quem fiat irrita.3. quia fieri potest,vt Deus indulgentiam non acceptarit:nam indulgentia non habet infallibilem effectum respectu animę defuncti.Hinc fit vt indulgentiæ ijsdem defunctis sæpius applicentur, vt repetitis suffragijs,a pęnis eruantur.*ibid.nu.14.& 15.*

Indulgentiarum valor.

28 Qui moritur statim post obtentam indulgentiam plenariam, nulla interiecta mora, ad cęlum euolat: quia indulgentiæ tantum valent,quantum sonant,indulgentia autem plenaria sonat remissionem omnis pęnæ: *ibid.nu.1. & 2.*

29 Qui alienam habet coronam, seu granum benedictũ inuentũ, vel sibi commodatũ,potest eamdem consequi indulgentiã,quam dominus illius coronæ,seu grani consequeretur;modò coronã,seu granum apud se habeat,non verò domi tãtũ.*ibid.n.2.*

30 Probabile est concessionem indulgentiæ, quando constat de potestate concedentis, latè explicandam esse, quantum verba patiuntur; quia hæc concessio est fauor, at fauor & beneficium Principis latè explicandum est, quantum fieri potest sine præiudicio tertij. *pag. 246. num. 4.*

31 Indulgentiæ durant iuxta intentionem concedentis, & nõ vltra. Quare indulgentia absolutè concessa, per se loquendo, perpetuo durat neque expirat morte cõcedentis. Indulgentia concessa communitati durat quamdiu manet communitas, neq. desinit cum personis singularibus. Quando Ecclesia destructa, alia in eodem loco reædificatur, adhuc durat indulgentia illi loco cõcessa. Quando templum, debita auctoritate, alio transfertur, indulgentia illi templo concessa, vna cũ templo transfertur: secus si indulgentia concessa sit situi, & solo. *to. 1. pag. 247. nu. 1. & seq.*

32 Solent indulgentiæ plenariæ anno Iubilæi suspendi, vt fideles Romam se conferant ad consequendas Indulgentias. Tamen S. D. N. Vrbanus VIII. viua voce declarauit anno Iubilæi 1625. non suspendi vlla vrbis Indulgentias. Item non suspendi vspiam terrarum indulgentias in articulo mortis concessas. Item nuspiam suspendi indulgentias pro defunctis. Item non tollia priuilegiatis facultates & priuilegia absoluendi, exceptis ijs, quæ concedi aliàs solent ratione indulgentiarum. *pag. 247. num. 2.*

33 Successor potest indulgentias ab antecessore concessas reuocare; nam vt succedit dignitati, ita & potestati. Inferior verò non potest reuocare a superiore concessas. Quamobrem Episcopus indulgentias a Sede Apostolica concessas reuocare nequit. Reuocata indulgentia non statim extinguitur, antequam reuocatio perueniat ad aures eorum, quibus concessa fuerat. Vnde sequitur eum, qui inuincibiliter ignorans reuocationem indulti sibi concessi, bona fide confessus est peccata reseruata, vel censuras, remanere absolutum virtute indulti. *to. 1. pag. 248. num. 7. & 8.*

34 Indulgentia perpetua concedi potest ob causam temporalem; quare cessante causa, ipsa non cessat. Indulgentia autem pro mortis articulo concessa, semel accepta non expirat, nisi id exprimatur in Bulla, sed adhuc licet ea frui, nouo mortis articulo superueniente: quia propositio indefinita æquiualet vniuersali. *ibid. num. 11.*

35 Qui facultatem habet eligendi Confessariũ, a quo virtute indul-

indulgentiæ, absoluatur in articulo mortis, capax est absolutionis, & indulgentiæ, etiamsi postquam petit confessionem, sensibus destituatur; cum enim, vt suo loco diximus, sit capax sacramenti Pœnitentiæ, quidni erit capax indulgentiæ, cum sit viator? *ibid. num. 13.*

INFIDELIS.

Infidelium fautores.

1 DEferentes, vel transmittentes equos, arma, ferrum, filum ferri, stannum, chalybem, omniaque alia metallorum genera, item lignamina, canapem, funes, ipsamque materiã funium, & alia id genus, quibus infideles, & Catholicæ religionis hostes, Christianos, & Catholicos impugnant, excommunicationem 7. Bullæ Cœnæ incurrunt. Item deferentes, vel transmittentes pecunias, quæ sunt nerui belli, & victualia eo tempore, quo vsui esse possunt ad bellum Christianis inferendum, eadem excõicationis pęna percellũtur. *disp. 1. quæst. 6. punct. 3. pag. 34. to. 3.*

2 Eadem censura comprehenduntur Christiani militantes in castris, vel nauibus infidelium contra Christianos: Qui Christianæ fidei hostibus, & hæreticis auxilium, consilium, vel fauorem in damnũ Christianorum quomodolibet præstant. Qui vẽdunt arma Iudæis, quando est probabilis suspicio arma ab ipsis emi in damnum Christianorũ, vt scilicet ea transmittant ad alios infideles. Qui tradunt, vel tradi consulunt arcem, vel oppidum infidelibus: hi enim omnes adiuuant infideles contra Christianos. *ibid. pag. 36. to. 3.*

3 Qui per se, vel per alios certiores faciunt Christiani nominis hostes, & hæreticos de rebus pertinẽtibus ad statum alicuius Reip. Christianæ in damnum Christianorũ, & religionis Catholicę, in eandem censuræ pęnam incurrunt; v. g. qui admonet infideles talem arcẽ non esse bene munitam, & facilè capi posse: qui hæreticis significat in tali vrbe magnam esse annonæ charitatẽ, quo cognito hæretici illam vrbẽ sunt occupaturi, &c. hæc enim omnia cedunt in damnum rei Christianæ. *ibid. pag. 37. to. 3.*

4 Ab hac censura incurrenda excusare potest paruitas materiæ; quia non incurritur excõmunicatio, nisi ob grauẽ culpã: illa autem censenda est leuis materia, ex qua leue damnum timetur:

v.g. qui titulo gratitudinis donaret infideli pugionē, galeam, arcum, &c. non ligaretur hac censura ob materiæ paruitatem. *ibid. punct. 4. pag. 39. n. 1. to. 3.*

5 Qui arma ad infideles detulit, vel deferri mandauit non ligatur hac censura, nisi arma ad ipsos perueniant: quia translatio non dicitur perfecta, donec res perueniat ad eum, ad quem destinatur. *ibid. num. 2.*

6 Qui Turcas aliosve infideles, aut hæreticos certiores facit de rebus ad Reip. Christianæ statum pertinentibus, quæ iam ipsis notæ erant, modò nihil addat noui, non incurrit excommunicationem. Quia non facit actum completum sub censura prohibitum, neque enim propriè dicitur certiores facere infideles de rebus Christianorum, cum ipsi iam essent certi. Sic a peccato detractionis excusatur, qui de occulto alterius delicto loquitur cum eo, cui iam erat notum. *pag. 40. nu. 5.*

7 Metus grauis damni ab hac censura excusat, nisi fortè grauius Reipublicæ Christianæ damnum præponderet: quia Ecclesia nunquam obligat sub excommunicatione cum graui damno, vel incommodo. Hinc sequitur Christianum in nauibus Turcarum metu mortis remigantem excusari ab hac censura, quia metu graui compulsus exercet actionem ex se indifferentem. Idem dicendum de ijs, qui naues armis onustas, aut arcem armis instructam metu mortis aufugientes dimittunt, ita vt ab infidelibus in damnum Christianorum capiatur. *ibid. num. 6. & 7.*

8 Qui vi tormentorum adactus detegit infidelibus ea, quæ ad statum Reipublicæ Christianæ pertinent, si potest verbis amphibologicis eludere interrogantes, & sic tormenta euadere, incurrit censuram Bullæ, detegendo: quia is non dicitur grauē metum pati, qui facilè potest se ab eo liberare. Si non potest eludere, & rationabiliter credit se acriter torquendum ni detegat, probabile est non ligari censura detegendo; quia grauis metus excusat. *ibid. pag. 40. nu. 9. to. 3.*

9 Grauis est cōtrouersia, vtrum excōicationem incurrat, qui fauorem, vel auxiliū præstat infidelibus, & hæreticis cōtra Principem Christianū ad eius vires imminuendas, ne ita potens fiat, vt ei resisti nequeat. Suppetunt in vtramque partem probabiles rationes, affirmatiua tamen sententia probabilior videtur: quia Sūmus Pontifex in sua Bulla excommunicat eos, qui infidelibus vel hæreticis à Sede Apostolica denunciatis auxilium vel fauorē

quomo-

quomodolibet præstant, qua loquendi forma excludere voluit omnem tergiuersandi rationem. *ibid.num.10.*

10 Qui deferunt ad infideles arma, pecunias, vel alia pro redemptione captiuorum, non subiacent huic censuræ, modò redimere nequeant captiuos alijs rebus nō prohibitis: quia hic casus per epikeiam exceptus est, cum Christiani maximum commodum percipiant ex redemptione captiuorum *pag.41.num.11.*

11 Qui ex priuilegio Summi Pontificis arma, vel alia prohibita defert ad infideles, non ligatur hac censura, modò in ipso priuilegio huius prohibitionis quæ est in Bulla Cęnæ, expressa mentio fiat: quia legislator potest in sua lege dispensare. *ibid.pag. 42.num.15.to.3.*

12 Præter excommunicationem sunt aliæ pęnæ in iure latæ contra eos, qui res prohibitas deferunt ad Saracenos: nam bonis priuandi sunt, & in seruitutem redigendi, si capiantur, laborant perpetua infamia, sunt incapaces testamenti, & inhabiles ad successiones, & publica officia, tanquam excommunicati, & fidei Catholicæ hostes sunt publicè denunciandi. *ibid.num.17.*

13 Pius V. in Bulla 149. quæ incipit, *Licet omnibus notissimum,* excommunicationem tulit contra capientes Christianos in terris Turcarum, aut cogentes eos ad remigandum, aut taleam ipsis imponentes, aut ipsorum bona diripientes, quicumque illi sint. *disp.2.quæst.3.punct.46.pag.301.to.3.*

Inquisitio. Inquisitores.

1 PIus V. in Extrauag. quæ incipit, *Si de protegendis:* estque 83. excōicationem tulit contra eos, qui occiderint, aut vexauerint quemlibet ex inquisitoribus, officialibus, ac ministris officij S. Inquisitionis, vel Episcoporum hoc munus exercentium, seu qui accusatorē, aut testem in causa fidei occiderint, verberauerint, aut perterrefecerint, quíve Ecclesias, ædes, aliasve res ad officiū, aut ministros pertinētes inuaserint, incēderint, expirauerint, aut libros cōbusserint, &c. *disp.2.quæst.2.punct.13.p.192.to.3.*

2 Qui auxilium, consilium, aut fauorem in quolibet prædictorum scienter præstiterit, licèt nemo occisus, nemo verberatus, nihil extractum, nihil expugnatum, nullum denique damnum sequutum fuerit, eodem excommunicationis vinculo innodatur: sic enim habetur in Bulla. *pag.193.num.4.*

3 Præter excommunicationem, alijs etiam pœnis afficiuntur delinquentes; damnātur.n.crimine læsæ maiestatis, priuātur dominio bonorum, ipsorum filij efficiuntur infames, &c. *ibid.n.5.*

4 Hæc excommunicatio non est reseruata.

5 In cap. *Vt Inquisitionis 18. de hæreticis in 6.* habetur excommunicatio contra dominos temporales resistentes Episcopis, & Inquisitoribus, quando ab eis requiritur vt curent inuestigari, capi, ac diligenter custodiri hæreticos, eorum credentes, fautores, receptores, & defensores. *disp.2.quæst.10.punct.8.pag.366.num.1. & 2.tom.3.*

6 Quoties inter Inquisitorem, & Episcopum dissensio suboritur, vno volente condemnatum de hæresi puniri, altero renuente, domini temporales debent supersedere, donec Summus Pontif. consulatur, quia non est maior ratio, cur vni potius quam alteri obediat, nisi ex Summi Pontif. declaratione constaret præcipuum ius procedendi pertinere ad Inquisitorem, Episcopum verò habere tantùm ius suffragij. *ibid.n.5.*

7 Eandem excommunicationem incurrunt Iudices sęculares cognoscentes de crimine hæresis, cùm sit merè Ecclesiasticum, & liberantes à carcere captos pro crimine hæresis absque licentia, seu mandato Inquisitoris, vel Episcopi; aut renuentes exequutionem ab ijs iniunctam quamprimum adimplere. *ibid.nu.5. & seq.* Excommunicantur item impedientes directè, vel indirectè iudicium seu processum Inquisitoris, aut Episcopi, contra crimen hæreseos; aut prædictis auxilium, consilium, vel fauorem scienter dantes. *pag.367.num.9.& seq.*

8 Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Sanctissimus D.N.* sub excommunicatione latæ sententiæ, & alijs pœnis arbitrarijs iniungit omnibus Magistratibus, vt Cardinalibus Congregationis S. Inquisitionis pareant in ijs, quæ ad officiū S. Inquisitionis spectant. *ibid punct.6.pag.368.tom.3.*

9 In Clement.2. *de hæreticis*, fertur excommunicatio contra Inquisitores & commissarios ipsorum, & Episcoporum, seu Capitulorum extorquentes pecuniam prætextu officij Inquisitionis, aut applicantes fisco bona Ecclesiæ. *ibid.punct.10.* Hæc autē excommunicatio respectu illius, qui pecuniam extorsit, reseruata manet donec satisfecerit; post satisfactionem verò tollitur reseruatio *ibid.pag.369.num.9.tom.3.*

10 In Clement.1. §. *Verum de hæreticis.* fertur excommunica-

tio

tio contra Inquisitores, & alios S. Inquisitionis officiales, inferiores Episcopis, qui pp odium, gratiam, amorem, vel lucrum, seu commodum temporale non procedunt contra suspectos, vel diffamatos de hæresi, vel qui temere vexant aliquem imponendo illi notam, vel suspicionem hæresis. Episcopi verò, aut superiores Epis facientes contra huius Clementinæ dispositionē, incurrunt pęnam suspensionis ab officio per triennium. Hæc excōicatio reseruata est Summo Pontifici: Idem probabiliter dicendum de suspensione. *disp. 2 quæst. 7. punct. 5. pag. 332. tom. 3.*

11 Fratres Prædicatores præsumentes perturbare officium Inquisitionis, quod fratres Minores contra hæreticos exercent, ligantur suspensione ab exercitio sacrorum ordinum, donec absolutionem à Sede Apostol. aut ab illo, cuius officium perturbarunt, obtineāt. Eadem suspensio afficit fratres Minores respectu Fratrum Prædicatorum. *disp. 3. quæst. 8. punct. 16. pag. 449. tom. 3.*

INTERDICTVM.

Quid & quotuplex sit interdictum.

1 INterdictū est Ecclesiastica censura, qua interdictus separatur à perceptione quorundam Sacrorum, a diuinis officijs, & ab Ecclesiastica sepultura. Est autem aliud *locale*, quo directè interdicitur locus, ne in eo diuina officia ab incolis, vel extraneis audiantur, quamuis personæ loci interdicti possint alibi diuina officia audire: aliud *personale*, quo prohibetᷣ populus, vel persona particularis, diuina officia audire vbicūque sit; aliud *mixtum*, qđ locale, & personale cōplectitur. Rursum interdictum locale, & personale, aliud est *generale*, aliud *speciale. to. 1. pag. 512. n. 1. 2. & 4.*

2 Interdicto Clero, non censentur religiosi interdicti: quia religiosi in odiosis non veniunt nomine cleri, sed in fauorabilibus tantùm. Interdicta autem familia, censentur clerici, & alij eiusdem familiæ interdicti; etiamsi autem post latum interdictū, aliquis ab ea familia recedat, adhuc manet interdictus. Secùs dicendum de illo, qui post latum interdictum, fit de familia interdicta: hic enim nō comprehenditur interdicto: quia censura solum afficit eos, in quos fertur. Interdicto populo ciuitatis, non censentur interdicti, qui habitant in suburbijs, nisi sint de populo ciuitatis. *tom. 1. pag. 513. num. 14. 16. & 18.*

3 Ciues communitatis interdictæ, qui absunt, dum fertur interdictum, nihilominus subiacent interdicto; quia sunt pars illius communitatis. Si verò alio transferant domicilium, desinũt esse interdicti, quia desinunt esse pars communitatis interdictæ, modò ipsi non dederint causam culpabilem interdicto. Vice versa homines non interdicti, si fiant conciues communitatis interdictæ; fiunt interdicti. Item amentes, aut infantes, acquisito rationis vsu, subijciuntur interdicto. *tom.1.pag.514.num.19.*

4 Interdicta ciuitate censentur etiam suburbia interdicta, etiamsi non sint temporaliter subdita illi domino, cuius causa ciuitas est interdicta, immò etiamsi suburbia sint alterius diœcœsis, nec sint subdita iudici Ecclesiastico, a quo latum est interdictum: alioqui paruipenderetur interdictum; nam interdicta ciuitate possent ciues accedere ad loca vicina ad diuina audienda. Notandum tamen illa suburbia, quæ non sunt subdita Episcopo interdicenti, non censeri interdici ab Episcopo, sed a iure communi. *ibid.num.23.*

5 Religiosi, quibus ante Concilium Trident. concessa fuerãt priuilegia celebrandi diuina officia, & admittendi laicos tempore interdicti localis, nõ possunt hoc tempore, his priuilegijs vti: quia Concilium huiusmodi priuilegijs derogauit. *ibid.num.25.*

6 Interdictum quo generaliter interdicitur terra alicuius Principis, cadit in omnes terras quorum Princeps habet dominium, aut vsumfructum: non tamen cadit in terram acquisitam post latum interdictum, nisi hoc exprimatur in sententia interdicti; illius tamen terræ venditæ post interdictum, subiacent interdicto: quia transeunt ad alium dominium cum onere, quod illis adhæret. *tom.1.pag.515.n.27.*

7 Superior, seu iudex, qui tulit interdictum, non includitur in interdicto personali: quia seipsum non potest interdicere; locali tamen comprehenditur interdicto; licèt enim integrum sit iudici nõ ferre interdictum; nihilominus lato semel interdicto, etiam ipse tenetur illud seruare, quia est de iure communi. Quocirca iudex, qui aliquem locum interdixit, tenetur abstinere ab officijs in eo loco persoluendis. *ibid.n.28.*

8 Religionum Prælati non possunt interdictum locale ferre, licèt possint personale: quia ipsorum iurisdictio potius cadit in personas, quam in loca; neq; huiusmodi Prælati solent interdictum locale ferre, quod argumento est ipsos nõ posse. *ibid.n.2.*

Inter-

Interdicti effectus.

9 Interdicti siue localis, siue personalis tres sunt effectus. 1. est priuatio aliquorum Sacramentorum. 2. priuatio diuinorum officium. 3. priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ. Hi tamen effectus nō sunt ita inter se connexi, quin possint etiam ab Episcopo, qui interdictum tulit, separari, ad differentiam effectuum excommunicationis, qui non possunt ab Episcopo separari. Quare fieri potest, vt quis interdicatur ab officio sacerdotali; non tamen a sepultura, &c. quapropter obseruandum est diligenter quibus verbis feratur interdictum *pag. 516. num.* 1.

10 Tempore interdicti localis, sacramenta Baptismi, & Confirmationis cum solita solemnitate administrari possunt. Interdictus item interdicto personali generali, potest suscipere sacramentum Confirmationis: quia est quoddam veluti complementum Baptismi. Ille tamen qui dedit causam interdicto, aut qui est speciali, & personali interdicto obstrictus, non potest ad hoc Sacramentum admitti, nisi priùs præstiterit condignam satisfactionem ab Ecclesia præscriptam, propter contumaciam. *tom. 1. pag. 516. num. 1. & seq.*

11 Tempore interdicti localis licet, cum solita solemnitate, solis moribundis Eucharistiam ministrare. In regressu autem ab infirmo possunt indulgentiæ concedi; nā illa concessio est actus externæ iurisdictionis. Tempore interdicti localis, secluso mortis periculo, vel priuilegio, non licet suscipere Eucharistiam in loco interdicto. *tom. 2. pag. 517. num. 1. & num. 7.*

12 Clerici non existentes in probabili vitæ periculo, nō possunt tempore interdicti, Eucharistiam more laicorū suscipere, quia ius nouum hac in parte non derogauit iuri antiquo. Possūt tñ Missam celebrare, sicque Eucharistiam sumere, quia sacrificium Missæ sine Eucharistiæ sumptione perfici nequit. *ibid n. 8.*

13 Quilibet Sacerdos, qui sublato interdicto ius habet Eucharistiam ministrādi, potest illam tempore interdicti ministrare in articulo mortis, modò ipse non dederit causam interdicto, nec sit specialiter interdictus: tunc enim, extra casum necessitatis non posset Eucharistiam ministrare. *ibid. num. 10.*

14 Interdictus personaliter interdicto generali, pōt suscipere Eucharistiam per modum viatici, absque alia satisfactione, modò

modò non dederit causam interdicto. Nam qui dedit causam culpabilem interdicto, vel qui est specialiter interdictus, non est ad Eucharistiam admittendus, nisi exhibita debita satisfactione, si potest exhiberi, sin minus, exigenda est cautio, tum absolutio impendenda antequam Eucharistia illi ministretur.

15 Nullus potest neque tenetur ad implendum praeceptum annuae communionis in Paschate, suscipere Sacramentum Eucharistiae, tempore interdicti localis generalis: quia interdictum priuat Eucharistia, praeterquam in articulo mortis. *pag. 518. n. 11.*

16 Iure nouo licet Sacramentum Poenitentiae ministrare tempore interdicti, aut cuicumque interdicto, modò non sit excommunicatus, & non dederit culpabiliter causam interdicto, aut non sit specialiter interdictus. Quilibet autem confessarius, qui non dedit causam culpabilem interdicto locali, potest tempore interdicti, in loco interdicto ministrare sacramentum Poenitentiae. Idem dic de Confessario ligato interdicto personali generali. At specialiter interdictus non potest, extra necessitatem, hoc Sacramentum ministrare; valida tamen esset absolutio ab eo collata. *tom. 1. pag. 518. nu. 1. & 2.*

17 Tempore interdicti, aut personaliter interdicto non potest sacramentum Ordinis ministrari: quia interdictum priuat perceptione Sacramentorum, nisi sit aliqua specialis exceptio, at non excipitur sacramentum Ordinis. Excipe casum necessitatis, vt si deessent sacerdotes, qui tempore necessitatis conferrent Sacramenta. *pag. 519. nu. 3.*

18 Nulli personaliter interdicto, aut tempore interdicti localis ministrandum est sacramentum Extremae Vnctionis, nisi ex priuilegio speciali. *ibid. nu. 4.*

19 Non licet personis interdictis, aut tempore interdicti localis contrahere matrimonium, nisi aliud ferat consuetudo. Probabilis tamen etiam est opposita sententia. Sponsalia verò licitè & validè celebrari possunt; ipsa enim non sunt Sacramentum, sed contractus humanus, qui tempore interdicti nõ prohibetur a iure. Porrò benedictiones super coniugatos fieri solitae, iure nouo sunt licitae modò fiant ianuis clausis, exclusis excommunicatis, & interdictis, sine solemnitate; immò etiam cum solẽnitates ijs diebus, quibus licet diuina officia solemniter persoluere; nam hę benedictiones pertinent ad diuina officia: fieri tamen nõ possunt super coniugatos personaliter interdictos. *ibid. nu. 8. & 9.*

20 Ea

20 Ea officia diuina, quæ non requirunt personam Ecclesiasticam ad ea deputatam, non censentur prohibita tempore interdicti: quia non censentur officia Ecclesiastica, & communia, sed priuata. Huiusmodi sunt benedictio mensæ, oratio angelica, litaniæ, &c. *tom. 1. pag. 520. n. 4.*

21 Bonifacio VIII, in cap. *Alma mater*, concessit facultatem celebrandi singulis diebus Missam, & diuina officia, tempore interdicti localis generalis, secretò, in Ecclesijs & Monasterijs, ianuis clausis, summissa voce, exclusis excommunicatis, & interdictis, sine pulsu campanarum. Tempore autem interdicti localis specialis, licèt tantùm semel in hebdomada Missam celebrare ad Eucharistiam renouandam, vbi Eucharistiæ sacramẽtum asseruatur. *ibid. num. 6.*

22 Tẽpore interdicti generalis licet pulsare campanas ad cõuocandum populum ad concionem, ad comitandam Eucharistiã dum ad infirmos defertur, ad salutationem Angelicam, &c. Ad diuina verò officia, ad Missam non licet. Possunt tamen pulsari campanæ ad indicandas diei horas. *pag. 521. n. 8.*

23 In festiuitatibus Natalis Domini, Paschę, Pentecostes, Assumptionis B. Mariæ, Corporis Christi cum octaua, & Conceptionis B. M. V. item cum octaua, licet tempore interdicti localis generalis, nõ autem specialis celebrare Missam, & diuina officia publicè, & solemniter, pulsatis campanis, ianuis apertis, alta voce, admissis interdictis, etiam illis, qui causam dederunt interdicto, modò non admittantur, ad oblationes & communionem; at excommunicati excludendi. Illis tamen diebus non conceditur laicis communicare. *tom. 1. pag. 521. n. 14. & seq.*

24 Amentes, & infantes, necnon clerici non coniugati, etiã extranei tempore interdicti localis generalis, ad diuina officia admitti possunt, modò ipsi non sint excommunicati, vel interdicti, nec dederint causam culpabilem interdicto. Laici verò sine priuilegio, ad diuina officia non sunt admittendi. Porrò quibus id ex priuilegio conceditur, possunt cum sua familia diuinis interesse: immò diebus festis tenentur sacrum audire. *tom. 1. pag. 522. num. 21. & 23.*

25 Interdictũ simpliciter latum absque vlla restrictione, priuat Ecclesiastica sepultura personas, & locum interdictum. At qui non sunt personaliter interdicti, nec dederunt causam culpabilem interdicto, possunt tempore interdicti, sepeliri in loco

ſacro non interdicto. In iis autem feſtiuitatibus, in quibſts ſupra dictũ eſt poſſe diuina officia publicè celebrari, poſſunt laici adulti in loco interdicto ſepeliri. Cæterùm ſepultus tempore interdicti in loco profano, ſublato interdicto, exhumandus eſt, & in loco ſacro ſepeliendus: ſepultus autẽ illicitè in loco ſacro interdicto, exhumandus eſt durante interdicto, vt careat Eccleſiaſtica ſepultura. *tom. 1. pag 523. num 1. & num. 7. & 8.*

26 Infantes, & amentes tempore interdicti localis, vel generalis perſonalis; in loco ſacro ſepeliri non poſſunt. At tempore interdicti perſonalis ſpecialis, in loco ſacro non interdicto ſepeliri poſſunt. Sepeliens interdictum toleratum in loco ſacro, non incurrit excommunicationem latam in Clement. 1. *de ſepulturis.* Ille autem cenſetur nominatim denunciatus, qui eſt membrum communitatis nominatim, & ſpecialiter interdictæ. *tom. 1. pag. 523 num. 8. & 10*

27 Interdictus ab ingreſſu Eccleſiæ, nõ poteſt in Eccleſia, vel cœmeterio ſepeliri; niſi dederit ſigna contritionis tunc enim poteſt abſolui, & in loco ſacro ſepeliri. Poteſt tamen interdictus ab ingreſſu Eccleſiæ, in cœmeterio diuinis operari, vel intereſſe; quia cœmeterium, in rigore, ſub nomine Eccleſiæ non continetur. Poteſt item ſuſcipere Sacramenta in Eccleſia, quando diuina non celebrantur. *pag. 524 num. 11. & 12.*

28 Clerici non interdicti, qui ſeruarunt interdictum, nec illius cauſa fuerunt, poſſunt tempore interdicti localis, ſepeliri in loco etiam ſpecialiter interdicto, modò id fiat ſine ſolemnitate, & campanarum pulſu. Immò ſepeliri poſſunt cum diuino officio, & Miſſa, ſummiſſa voce, ianuis clauſis. Quòd ſi cœmeteriũ extra Eccleſiam exiſtat, poterunt officia in Eccleſia celebrari, deinde cadauer in cœmeterium, cum ſilentio erit transferendum. *tom. 1. pag. 524. num 13.*

29 Interdictus non priuatur exercitio iuriſdictionis exterioris: quare interdictus, etiam nominatim denunciatus poteſt excommunicare, abſoluere, &c. indulgentias concedere, immò & lucrari modò ſit in gratia, & præſtet opera, quæ præſcribuntur in Bulla. *tom. 1. pag. 524. num. 1. & ſeq.*

Interdictum violantium pœnæ.

30 Laici interdictum locale, vel perſonale violantes, ex ſuo gene-

genere mortaliter peccant; quia faciunt contra prohibitionem Ecclesiæ in materia graui. Nullam tamen pœnam præcisè ob violationem interdicti incurrunt; nulla enim habetur in iure expressa, præterquam in Clementina *grauis, de sent. excommun.* de qua infra. *pag. 525. num. 1. & 2.*

31 Clerici tam sæculares, quàm regulares violantes interdictum, ex suo genere mortaliter peccant, nisi ratione paruitatis materiæ, aut grauis metus, à potẽte incussi, excusentur à mortali. Interdictum autem violantes per exercitium alicuius Ordinis sacri, irregularitatem incurrunt, & suspensionem ab officio, & consequenter à iurisdictione, possúntque per sententiã priuari beneficijs, alijsque pœnis affici. *ibid. num. 3. & 4.*

32 Interdictũ a clericis tripliciter violari potest. 1. dum clericus vinculo interdicti irretitus, functionẽ ordinum exercet. 2. dũ ipse non est quidem interdictus, sed in loco interdicto sacramẽta confert. 3. dùm nec ipse, nec locus est interdictus, sed sacramenta confert interdicto. In duobus primis casibus incurritur irregularitas: in tertio verò, valde probabile est non incurri; quia hic casus non est in iure expressus. *tom. 1. pag. 525. num. 4.*

33 Clericus communicans cum nominatim interdicto, in ijs rebus à quibus est interdictus, mort. peccat, & interdicitur ab Ecclesiæ ingressu, donec satisfaciat ad arbitrium illius, qui tulit interdictum. Communicans autem cum interdicto in rebus humanis non peccat: quia non teneor vitare interdictum in ijs rebus, à quibus non est interdictus. *tom. 1. pag. 527. num. 19.*

34 In Clementina *grauis, de sentent. excommun.* fertur excommunicatio contra eos, qui tempore interdicti cogunt aliquem ad diuina officia celebrãda in locis interdictis, vel qui aliquos vocant, præsertim excõmunicatos, seu interdictos ad diuina audiẽda in locis interdicto suppositis, vel qui prohibent, ne excõmunicati publicè, vel interdicti exeant de Ecclesia tẽpore Missæ, postquã à celebrante moniti sunt vt exeant; hæc autem excõmunicatio tantũ afficit dominos temporales, qui hęc audẽt in terris suis interdicto suppositis. Quamobrem personæ priuatæ, quæ hoc facere præsumunt in terris alienis, huic censuræ non subijciuntur. *disp. 2. quæst. 3. punct. 20. pag. 263. tom. 3.* Hæc excommunicatio cadit etiam in publicè excommunicatos; & interdictos, qui in Ecclesia nominatim à celebrante moniti vt exeant, nihilominus remanere præsumunt. *ibid. pag. 263. num. 13. tom. 3.*

35 Qui

35 Qui dat causam interdicto locali, personale interdictum incurrit, iuxta probabiliorem sententiam. Quocirca si Princeps, aut alius delictum commisit, propter quod oppidum fuit interdictum, ipse etiam manet interdictus; ac proinde non solùm in eo oppido diuina audire non potest, verum etiam neque alibi. *disp.4 quaest.1 punct.1.pag.264.tom.3.*

Interdicta personalia.

36 Recipiens Episcopatum, Abbatiam, vel aliam dignitatem de manu laici interdicitur ab ingressu Ecclesiæ quosque resipuerit. *cap. si quis. quaest.7.* Ad incurrendam tamen hanc censuram, opus est vt quis illius dignitatis possessionem iam adierit. Extenditur etiam ad laicos, qui eam dignitatem conferre præsumunt. *disp.4. quaest.2 punct.2. pag.449. tom.3.*

37 Episcopi, & Abbates, qui in alienatione bonorū Ecclesiasticorū non seruant formā præscriptam in Extrauag. *Ambitiosæ, de rebus Eccles. non alienand.* interdicuntur ab ingressu Ecclesiæ, & nisi intra sex mentes resipuerint, suspenduntur ipso facto à regimine, & administratione in temporalibus, & spiritualibus. *ibid punct.3.*

38 Qui interdictū locale generale violant celebrādo, aut faciēdo celebrari diuina in locis interdictis, aut qui admittūt excōmunicatos publicè, vel interdictos ad diuina officia, seu Ecclesiastica sacramenta, vel Ecclesiasticā sepulturam, interdicuntur ab ingressu Ecclesiæ donec satisfecerint ad arbitriū illius, cuius sētentiam neglexerunt cap. *Episcopor. de priuil. in 6. ibid. punct.6.*

39 Confessarius excipiēs in Ecclesia confessionē alicuius nominatim interdicti ab ingressu Ecclesiæ, hanc censurā nō incurrit; quia sic interdictus potest sacramēta suscipere in Ecclesia, saltem eo tēpore, quo diuina celebrantur. *ibid. pag.452. n.8 tom.3.*

40 Metropolitanus, ex decreto Trid. *sess.6. cap.1.* qui per nūcium aut litteras non defert intra tres mēses Episcopos suffraganeos absq; iusta, & rationabili causa non residentes vltra annū: & cōtra Episcopus suffraganeus antiquior residēs, qui nō defert Metropolitanum vltra annum non residentem absque legitimo impedimento, interdicūtur ingressu Ecclesiæ. *ibid. punct.7. tom.3.*

41 Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi, qui in crimine fornicationis iacent, interdicuntur ingressu Ecclesiæ, donec resipiscant.

scant. Hoc tamen interdictum non est hodie vsu receptū. *ibid. punct.10.tom.3.*

42 Sacra Cardinaliū Concilij Trident. Congregatio præcipit sub pęna interdicti ab ingressu Ecclesię ipso facto incurrēda.1.vt pecunię,ac bona mobilia accepta pro perpetuo onere celebrandarū Missarum deponantur apud ędem sacrā, vel personam fide dignā, & idoneam; vt quamprimum in bonis immobilibus frugiferis collocentur. 2.prohibet sęcularibus sub pęna interdicti ab ingressu Ecclesię; regularib⁹ verò sub pęna priuationis vocis actiuę,& passiuæ, officiorū quæ tunc obtinēt, ac inhabilitatis ad alia; ne onera Missarum perpetua suscipiāt sine licentia in scriptis ab Episcopo vel ei⁹ Vicario generali, vel à Generali aut Prouinciali Ordinis gratis concedēda. 3.pręcipit præfatis Capitulis, superioribus, aut personis, vt dū onere celebrandarum Missarum detinentur, auferant capsulas ab Ecclesijs cū inscriptione illa *Eleemosyna pro Missis:* sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesię, sæcularibus: regularibus verò sub pęna priuationis vocis actiuę, & passiuæ, officiorum, & inhabilitatis ad illa. *ibid.pag.453.punct.11.to.3.*

43 Sixtus V. in Bulla, quæ incipit *Sanctum, & salutare,* inter cæteras pœnas, simoniacè ordinantibus impositas adiunxit pœnam interdicti ab ingressu Ecclesiæ, Papæ reseruatā. *ibid punct. 12.pag.454.tom.3.*

44 Pius IV. in Bulla, quæ incipit *Rom. Pontif.* interdicti pęnā Sedi Apostol. reseruatam imposuit Cardinalibus, & Prælatis recipientibus beneficia, vel pensiones in confidentiā. *ibid.punct.13.*

Interdicta Localia.

45 Collegiū, seu Vniuersitas exigens, aut extorquēs, aut soluere cōpellens vectigalia, seu exactiones ab Ecclesijs, vel Ecclesiasticis personis, exceptis rebus, quas negotiationis causa deferunt, subijciuntur interdicto; singulares verò personæ excōmunicationem incurrunt. *disp.4.quæst.3.pag.455.punct.2.tom.3.*

46 Ciuitas quælibet (excepta Vrbe Roma) quę insequentibus hostiliter Cardinales, auxilium, consilium, vel fauorē præbet, aut quæ illos punire negligit, dùm potest, subijcitur interdicto, cuius absolutio non est Papæ reseruata. *ibid.punct.3.pag.455.tom.3.*

47 Territoriū, seu ditio illius, qui iniuriosè, aut temerè Episcopū percutit, capit, proscribit, vel hæc fieri mādat, consulit, vel

tata

rata habet, subijcitur interdicto, donec delinquens, condignam dederit satisfactionem, & Episcopus dimissus sit. At si delinquentis territorium porrigatur vltra vnam diœcesim, tunc terra, seu ciuitas principalis manet interdicta, & prætereà terra, seu ciuitas, in qua commissum fuit delictum cum duabus alijs vicinioribus. *ibid. punct. 4. pag. 456*. Eidem interdicto subijcitur ciuitas, quæ tale quid audet contra suum Episcopum in Clement. 1. *de pœnis*. Durat hoc interdictum quoad dominus territorij, seu ciuitas satisfecerit. *pag. 457. num. 9. tom. 3.*

48 Regna, terræ, & loca eorũ, qui impedire præsumunt Legatum, seu Nuncium Summi Pontificis, ne terras sibi subiectas ingrediatur, tamdiu subijciuntur interdicto, quamdiu durat impedimentum; immò impedientes ligantur excommunicatione. *ibid punct. 5.*

49 Locus, in quo scienter sepultus fuit hæreticus, aut eius receptator, fautor, ac defensor, Ecclesiastica priuatur sepultura. *cap. quicumque, de hæreticis in 6.* In hac pœna non potest Episcopus dispensare. *ibid. punct. 7. tom. 3.*

Relaxatio ab interdicto.

50 Interdictum latum ad tempus, vel sub conditione, elapso tempore, vel adimpleta conditione cessat. Absolutè autem latum nõ tollitur, nisi per absolutionem datam ab eo, qui illud tulit, vel ab alio habente facultatem. Interdictum verò locale non cessat destructione ædificij: quia ipsum solum, quod est basis ædificij, censetur interdictum. *tom. 1. pag. 529. num. 1. & 2. tom. 3.*

51 Interdictum generale latum in communitatem, cessat respectu innocentum, si communitas dissoluatur: quia innocentes desinunt ligari interdicto, cùm primùm desinunt esse pars communitatis interdictæ. Respectu verò eorum, qui causam culpabilem interdicto dederunt, non cessat, quia hoc interdictum est affixum personæ. Immò interdictum latum in Collegium, si omnes collegæ, vno excepto, moriantur, ligat illum vnum superstitem: quia in eo collegium virtualiter perseuerat; superstes enim iura collegij retinet. *pag. 530. num. 3.*

52 Episcopus potest absoluere ab interdicto locali lato à iure: quia non est reseruatũ: ab interdicto personali nõ potest, nisi sit occultũ, tunc enim potest, virtute priuilegij concessi à Concilio

Triden-

Concilio Tridentino *seſſ.24.cap.6.* Parochus autem poteſt iure communi abſoluere ab interdicto perſonali particulari non reſeruato. *ibid.num.5.& 6.tom.1.*

Inuidia.

1. INuidia eſt triſtitia inordinata, qua quis dolet de bono alterius, non quatenus eſt bonum illius, ſed quatenus videtur diminuere propriam excellentiam. Quare is dicitur peccare peccato inuidiæ, qui dolet de gradu ab altero adepto, aut de illius doctrina, vel de alio bono, quatenus putat inde ſuam dignitatem, vel aliud bonum minui. *tom.2.pag.209.num.1.tom.3.*

2. Ille non peccat peccato inuidiæ, qui occaſione boni alicuius, cuius videt alterum compotem, triſtitiam capit, non quatenus alter poſſidet illud bonum, ſed quia videt ſe eo deſtitutum. Quapropter pauperes excuſantur à peccato, ſi dum alios cernunt opibus affluentes triſtantur eò quòd careant facultatibus, ad commodam ſui, & familiæ ſuſtentationem neceſſarijs: hæc enim non eſt triſtitia inordinata, ſed ordinata, cùm non percipiatur dolor de bono alterius, vt eſt in altero, aut quatenus eſt diminutiuum proprij boni, ſed quatenus ipſi ſunt eo bono deſtituti. Item qui videt alium virtute aliqua præditum, & triſtatur, non quia alius eſt bonus, ſed quia ipſe ea virtute, ac probitate caret, excuſatur à peccato; quia non eſt hæc inuidia, ſed ſancta æmulatio. *ibidem.*

3. Inuidia eſt peccatum, ex ſuo genere, mortale, contrarium charitati: quia charitas gaudet de bono proximi; inuidia verò triſtatur, & vt plurimùm reperitur tantùm inter æquales, aut ferè æquales, quia inuidus nollet ſibi æqualem, fieri maiorem, Tamen imperfectus conſenſus, & inaduertentia, necnon materiæ paruitas excuſat à peccato mortali. Porrò hoc peccatum eſt inter capitalia numerandum; quia ex ipſo tanquam capite, multa alia originem ducunt, vt odium proximi, ſuſurratio, detractio, gaudium in rebus proximi aduerſis, & triſtitia in ſecundis. *tom.2. pagina 209. num.3.4.& 5.*

IRREGVLARITAS,

Quid & quotuplex sit irregularitas.

1. IRregularitas est canonicum impedimentum ex facto, vel defectu proueniens, quod directè impedit susceptionem Ordinum Ecclesiasticorum, aut eorum vsum, ob reuerentiam diuinorum. Quamuis autem tonsura, propriè non sit ordo, sed dispositio ad ordines, quia tamen in iure canonico intelligitur nomine Ordinis, irregularitas etiam impedit illius susceptionem. Hinc collige discrimen inter suspensionem, & irregularitatem, quòd suspensio supponit primam tonsuram, cum feratur solùm in clericos; irregularitas verò non supponit primam tonsuram; sed reddit hominem ineptum ad illam suscipiendam. *tom.* 1. *pag.* 534. *num.* 1. & 4.

2. Duplex est irregularitas, altera dicitur *ex defectu*, vel *indecentia*, quæ prouenit absque culpa: altera dicitur *ex facto*, seu *delicto*. Irregularitatis *ex defectu* multæ sunt species. 1. dicitur ex defectu animi. 2. ex defectu corporis. 3. ex defectu natalium. 4. ex defectu ætatis & libertatis. 5. ex defectu sacramenti, id est, bigamia. 6. ex defectu lenitatis. Irregularitatis *ex delicto* hæ sunt species. 1. ex iteratione Baptismi. 2. ex indebita susceptione, vel vsu Ordinis. 3. ex actu infidelitatis, seu hæresis. 4. ex infamia. 5. ex homicidio illicitè patrato. *tom.* 1. *pag.* 535. *num.* 6.

Causæ irregularitatis.

3. Ad irregularitatem ex delicto incurrendam requiritur culpa mortalis: cum enim sit pœna grauissima; non debet incurri ob leue peccatum, alioquin non esset proportionata delicto. Potest autem Summus Pontif. de potestate absoluta, imponere irregularitatem pro delicto merè præterito: quia ad incurrendam irregularitatem non requiritur contumacia, sicut requiritur ad incurrendam excommunicationem. Ad incurrendam autem irregularitatem ex defectu non est necessaria vlla culpa. *tom.* 1. *pag.* 536. *num.* 1. & *seq.*

4. Ad incurrendam irregularitatem requiritur actus externus consummatus: lex quippe requirit factum. Neque obstat quòd in quibusdam Bullis concedi solet facultas absoluendi ab irregularitatibus mentalibus: nam per irregularitates mentales intelliguntur occultæ,

occultæ, quæ per actum externum occultè contrahuntur, ita vt in iudicio probari nequeant: certum autem est irregularitatem contrahi posse ob huiusmodi delictum, quod appellatur occultum per accidens, eo modo, quo contrahitur excommunicatio ob delictum hæresis occultæ. *pag.* 537. *num.* 5. *&* *seq.*

5. Irregularitas impedit susceptionem Ordinum, & primæ tonsuræ, sicut impedit ordinum vsum, & officium: validi tamen sunt Ordines in irregularitate suscepti. Impedit autē irregularitas exercitium omnium ordinum, quando est totalis: at quando est partialis, impedit tantùm exercitium illius actus, cui ponit impedimentū, vt accidit in irregularitate ex defectu corporis, contracta post susceptionem ordinum, cum qua irregularis potest exercere functiones ordinum, ad quos non est inhabilis, v. g. cui amputatur digitus post susceptum ordinem sacerdotalem, non propterea manet inhabilis ad omnes sacerdotij functiones, sed tantùm ad celebrationem Missæ. *tom.* 1. *pag.* 537. *num.* 1. *&* 2.

6. Irregularis suscipiendo, vel exercendo ordines peccat mortaliter; non tamen nouam irregularitatem, vel aliam pœnam incurrit; quia nulla expressa est in iure. *ibid. num.* 4.

7. Irregularitas licet occulta, facit hominem incapacem beneficij; quare neque potest validè suscipere beneficium, neque retinere, nisi obtenta dispensatione irregularitatis, curet beneficium sibi de nouo conferri: quia beneficium datur propter officium. Non tamen irregularitas priuat beneficiatum beneficio, ante irregularitatem obtento, sed potest illud resignare in fauorem alterius; adhuc enim habet titulum, & ius. *pag.* 538. *num.* 6. *&* *seq.*

8. Irregularis propter homicidium, priuandus est beneficio, nō tamen pensione; quia pensio, strictè loquendo, non est beneficium, sicque per sacram Congregationem declaratum fuit. *tom.* 1. *pagina* 538. *num.* 11.

9. Irregularis videtur incapax iurisdictionis ordinariæ; non autem delegatæ: quia iurisdictio ordinaria fundatur in beneficio, & confertur ratione beneficij, non verò delegata. Non tamen priuatur iurisdictione ob irregularitatem superuenientem. Quare confessio facta sacerdoti irregulari, qui non est nominatim denunciatus, est valida. Immo valida est absolutio collata à confessario nominatim denunciato, quem pœnitens ignorabat esse denunciatum: quia irregularitas non tollit iurisdictionem. *ibid. num.* 12. *&* *seq.*

10. In dubio iuris nullus iudicandus est irregularis: quia lex non obligat subditos, quando non est sufficienter proposita. In dubio autem facti circa homicidium, iudicandus est irregularis: sic enim ius præscribit: at in alijs dubiis facti, nullus censendus est irregularis, post adhibitam sufficientem diligentiam ad explorandam veritatem. *pag.539. num.3.*

11. Qui consuluit homicidium, tenetur se tanquam irregularem gerere, quando dubitat an suo consilio operatus sit aliquid circa homicidium patratum ab eo, cui dedit consilium: nam præsumptio iuris stat contra consulentem. Item qui prægnanti præbuit pharmacum ad abigendum fœtum, sed dubitat an fœtus esset animatus, censetur esse irregularis, hic enim versatur in dubio facti circa homicidium iniustum. *tom.1.pag.540.num.6.& 7.*

Irregularitas ex defectu.

12. Carentes omnino vsu rationis, vt amentes, non solùm sunt iure humano irregulares, sed etiam diuino, & naturali sunt inepti ad ordines suscipiendos; si tamen promoueantur, verè suscipiunt characterem. Item defectus scientiæ facit irregularem; neque potest Summus Pontifex dispensare cum omnino illiterato, vt eos ordines suscipiat, qui sine scientia exerceri non possunt: quia hoc est contra ius naturale. *ibid. num.1.& 2.*

13. Ad primam tonsuram requiritur vt initiandus sit confirmatus, & calleat rudimenta fidei, sciátque legere, & scribere. Ad minores Ordines, vt teneat linguam Latinam. Ad Diaconatum, & Subdiaconatum, vt teneat ea, quæ pertinent ad eos ordines exercendos. Ad presbyteratum, vt habeat eam scientiam, qua possit populum docere, & administrare Sacramenta. Ad Episcopatum, vt sit doctor, aut licentiatus in Theologia, vel in iure canonico, vel vt publico testimonio constet ipsum esse idoneum ad alios docendos. Ita Concil. Trid. variis in locis. *tom.1.pag.541. num.3.*

14. Neophyti, id est, qui à lege Iudaica, Mahumetica, vel Ethnica recens conuersi sunt ad fidem christianam in adulta ætate, sunt irregulares, & arcentur ab ordinibus, ne in superbiam extollantur. Potest tamen Episcopus eum ad Ordines promouere, quem post aliquod tempus à suscepto Baptismo, iudicat idoneum ad ordines suscipiendos. *ibid.num.4.& 5.*

15. Ille defectus, seu vitium corporis inducit irregularitatem, quod

quod vel impedit exercitium ordinis, vel notabilem gignit deformitatem, aut horroré, cuiusmodi est nasi amputatio, priuatio vnius oculi, &c. Carens tamen lumine, & vsu oculi dextri, non est irregularis, modò vtrumque habeat oculum integrum: secus dicendū de eo, qui caret vsu oculi sinistri, qui dicitur oculus canonis; quia non potest commodè legere canonem oculo dextro, sine indecora vultus conuersione ad populum. *ibid. num.* 1. *&* 2.

16. Hi censentur irregulares: qui linguam habet ita impeditam, vt verbum integrum vix possit exprimere: surdus vtraque aure: at si defectus surditatis contingat post susceptum sacerdotium, potest Missam summissa voce celebrare, nó tamen publicè, & solemniter, ne risum moueat: carens auriculis, est enim hæc notabilis deformitas, nisi occultari possit: gibbosus non est irregularis, nisi gibbus cōiunctus sit cum nimia deformitate. Idem dicendum de eo, qui ventre est prominentiori: hermaphroditus, qui vtrumque sexum æqualiter participat, est incapax ordinis, & characteris. Item qui caret indice, vel pollice, qui febri continua laborat, aut lepra; aut morbo comitiali, aut amentia; qui obsidetur à dæmone, &c. hi inquam omnes censentur irregulares. *ibid. num.* 6. *pag.* 542. *&* *seq.*

17. Licèt defectus, qui reddit hominem inhabilem ad vsum ordinum, reddat etiam inhabilem ad ordines suscipiendos: tamen si huiusmodi defectus superueniat ordinibus iam susceptis, non semper reddit inhabilem ad illorum vsum: sic amputatio pollicis, vel indicis, reddit quidem inhabilem ad sacerdotium suscipiendum; at si superueniat sacerdotio iam suscepto, non reddit inhabilem ad reliqua sacerdotij officia, sed solùm ad Missæ celebrationem. Sic Sacerdos cœcus potest confessiones audire. Qui suscepto sacerdotio fit abstemius, ita vt non possit vinum degustare, potest sacerdotium exercere, excepta celebratione. *tom.* 1. *pag.* 543. *num.* 25. *&* 26.

18. Qui patitur corporis defectum impedientem susceptionem ordinis sacerdotalis, iuxta communiorem sententiam, non potest ad reliquos ordines admitti, quia est irregularis; irregularis autem directè impedit omnium ordinum susceptionem. *ibid. num.* 28.

19. Carentia alicuius membri, vel partis membri etiam occulti, si propria culpa contingat, inducit irregularitatem, quamuis ea priuatio, vsum ordinis non impediat, neque notabilem afferat deformitatem. Secus dicendum, si ea membri priuatio absque propria culpa contingat, nec ordinis executionem impediat, neque notabilem habeat deformitatem adiunctam. *pag.* 544 *num.* 29.

20. Qui sibi virilia, vel testes amputauit, vel amputari permisit causâ cantus, vel etiam castitatis, est irregularis; est enim illicitum ob castitatem se hoc modo secare; quippe hæc sectio non est medium ad castitatem. Secùs dicendum si id passus est ob sanitatem, vel iustam aliam ob causam. *ibid. num.* 32, *&* 34.

21. Ad Summum Pontificem pertinet dispensare in irregularitate prouenient ex defectu, vel deformitate, vel infirmitate, nisi fortè coniuncta sit cum impedimento iuris naturalis. Est autem Episcopi iudicare vtrùm defectus, vel deformitas inducat irregularitatem. *tom.*1. *pag.*544. *num.*36.

22. Illegitimus quamuis occultus, est irregularis: expedit enim illegitimum arceri ab ordinibus in detestationem delicti à parentibus commissi. Non censendi sunt autem filij illegitimi, quando matrimonium inter duos inualidè contractum fuit ob occultum aliquod impedimentum, sed vterque contrahens, vel alter eorum bona fide, ex probabili errore iuris, vel facti contraxit in facie Ecclesiæ, id est coram Parocho, & testibus; quia par non est, vt vnus damnum patiatur ex culpa alterius. At si matrimonium non fuit celebratum in facie Ecclesiæ, filij ex eo matrimonio suscepti, non sunt legitimi: quia deest solemnitas, quæ est de substantia contractus matrimonij. *pag* 545. *num.*2. *&* 3.

23. Illegitimus fit legitimus per subsequens matrimonium, & consequenter habilis, & idoneus ad ordines, & Ecclesiasticas dignitates, excepto Cardinalatu, vt patet ex motu proprio Sixti V. Porrò fieri potest, vt natus ex legitimo matrimonio, sit irregularis, seu canonicè illegitimus, quamuis ciuiliter sit legitimus, vt quando maritus factus est Sacerdos de consensu, vel absque consensu vxoris, sed postea vxorem carnaliter cognouit, ex eaque filium suscepit; hic enim est canonicè illegitimus, *ibid. num.*6. *& pag.*546. *num.*11.

24. Illegitimus suscipiens ordines absque dispensatione, vel susceptos ordines exercens, peccat mortaliter: nouam tamen pœnam non incurrit; cùm nulla extet in iure. *tom.*1. *pag.*546. *num.*12. *&* 13.

25. Irregularitas proueniens ex defectu natalium, tribus modis tolli potest. 1. per legitimationem factam à Papa: nam Princeps sæcularis potest quidem legitimare sibi subditos, quoad honores, & officia sæcularia, non verò quoad Ecclesiastica, vel quoad ordines, vel beneficia. 2. per professionem: nam illegitimus fit per professionem habilis ad ordines; non tamen ad prælaturas. 3. per dispensationem;

tionem, quæ strictè interpretanda est: quare dispensatus ad ordines, non censetur dispensatus ad ordines sacros; & dispensatus ad certum ordinem, non censetur dispēsatus ad ordinem superiorem, &c. *pag.* 546. *num.* 14.

26. Neque Episcopus, neque alius iurisdictionem habens Episcopalem, potest cum illegitimo dispensare ad maiores ordines, ad dignitatem, & beneficium curatum: ad ordines verò minores, & ad beneficium simplex non requirens ordinem sacrum, potest, *tom* 1. *pag.* 547. *num.* 15.

27. Defectus legitimæ ætatis requisitæ ad ordines, inducit irregularitatem quamdiu defectus durat. Exercens autem functiones ordinis sacri ante adeptam legitimam ætatem, fit nouo titulo irregularis, ob violatam suspensionem. *tom.* 1. *pag* 547. *num.* 1.

28. Defectus libertatis inducit irregularitatem. 1. in coniugatis, 2. in mancipijs, 3. in obligatis ad ratiocinia, id est, ad rationem reddendam administrationis publicæ, vel priuatæ; qui verò finita administratione, & redditis ratiocinijs, adhuc remanet debitor, modò præstet securitatem soluendi debitum, non manet irregularis, 4. in curialibus, qui scilicet ex obligatione, curiis Principum sæcularium inseruiunt; vt iudices, aduocati, milites, &c. Ex debito autem pecuniario, per se, non inducitur irregularitas, nisi debitum sit litigiosum, quanquam potest se ab eo eximere, facta bonorum cessione, & reseruata sibi congrua sustentatione. *ibidem num.* 2. *& seq.* *& pag.* 548. *num.* 5. *&* 6.

Irregularitas ex bigamia.

29. Triplex est bigamia. 1. est *vera*, quando quis duas vxores legitimè duxit, & cognouit carnaliter. 2. *interpretatiua*, quando quis reuera non contraxit cum duabus, sed secundum interpretationem iuris censetur contraxisse cum duabus, vt cùm quis iam coniugatus, de nouo contrahit cum alia, & cum ea copulam habet; vel cùm quis contrahit cum vidua, quæ cum priore viro matrimonium consummauerat; vel cùm quis contraxit cū virgine, eamque cognouit postquam adulterata est cum alio. 3. est bigamia *similitudinaria*, quandò quis post votum solemne castitatis emissum in professione religionis, vel susceptione sacrorum ordinum, matrimonium contrahit cum aliqua, eamque carnaliter cognoscit: nam obstrictus voto solemni castitatis, censetur spirituali quodam matrimonio, coniun-

ctus cum Christo, & Ecclesia; ergo si velit carnaliter per matrimonium cum alia coniungi, censetur bigamus per quandam similitudinem. *tom.* 1. *pag.* 549. *num.* 2.

30. Bigamus ex quacumque bigamia, est irregularis, & consequenter inhabilis ad ordines, & ad beneficia. Ad bigamiam autem requiritur copula actualis: neque enim est bigamus, qui contraxit cum vna, eâque mortuâ ante matrimonij consummationem, nouum matrimonium contraxit cum virgine, cum eaque copula consummauit, ac proinde non est irregularis. *ibid. num.* 3. *& seq.*

31. Ille est bigamus, & irregularis, qui carnaliter cognouit suam vxorem, postquam ipsa credens virum mortuum esse, contraxit bona fide, & consummauit matrimonium cum alio: quia titulo matrimonij, & affectu maritali accedit ad fœminam ab alio cognitam, in quo casu attenditur defectus significationis: nam sacramentum matrimonij, significat coniunctionem Christi cũ Ecclesia. *Ephes.* 5. vnica autem est illa sponsa; consequenter ista spiritualis coniunctio non ritè repræsentatur per matrimonium vnius viri cum pluribus. *pag.* 550. *num.* 11.

32. In quacumque bigamia potest Summus Pontif. dispensare: quia est de iure humano. Episcopus autem non potest, nisi quatenus illi conceditur à Pontifice; excepta bigamia similitudinaria, in qua potest dispensare cum eo, qui contraxit cum virgine, iure hoc sibi concedente. *tom.* 1. *pag.* 550. *num.* 14. *&* 15.

33. Bigamus sacris ordinibus initiatus, absque dispensatione, gaudet priuilegijs clericorum: quia non potest viuere vt laicus, ergo debet viuere vt clericus, ac proinde gaudere priuilegijs clericorum. Secùs dicendum, si minoribus tantùm ordinibus est initiatus; hic enim nullo gaudet priuilegio clericali. *ibid. num.* 16.

Irregularitas ex delicto.

34. Infamia iuris, vel facti, facit hominem irregularem, & inhabilem ad ordines suscipiendos, & exercendos. Dicitur autem infamia iuris, cui imposita est à iure canonico, vel ciuili, pœna infamiæ, cuiusmodi est apostasia à fide, raptus mulieris, simonia, sodomia, periurium in iudicio, crimen læsæ maiestatis, vsura, duellum, matrimonium cum duabus, lenocinium, prostitutio filiæ, vel neptis, matrimonium cum meretrice, vel repudiata. Infamia facti contingit, quando committitur delictum, quod infame censetur

apud

apud graues,& honestos viros,estque publicum.*pagina* 551.*num.* 4.*&* 5.

35. Infamia quatuor modis auferri potest. 1. per emendationem si est infamia facti. 2. à Summo Pontif. si est infamia iuris. 3. dispensatione Episcopi, in ijs scilicet criminibus, in quibus potest dispensare. 4. per Baptismum *tom.* 1.*pag.* 551.*num.* 6.

36. Inducitur etiam irregularitas per ignominiosam professionem alicuius artis, quæ reddit hominem vilem, & indignum, qui ad ordines, & beneficia promoueatur, cuiusmodi est ars histrionica, mimica, gladiatoria, macellarij, tabernarij, aleatoris, &c. verum hęc irregularitas est personalis, neque transit ad filios.*pag.* 552.*n.* 12.

37. Olim pœnitentia publica, & solemnis inducebat irregularitatem, & impediebat susceptionem ordinum, & vsum susceptorũ. Hoc tamen tempore nulla pœnitentia publica, vel solemnis inducit irregularitatem, nisi adiunctam habeat infamiam. *ibid. num.* 3. *&* 4.

38. Ex culpabili iteratione Baptismi, contrahitur irregularitas, consequenter rebaptizans, & rebaptizatus fiunt irregulares. Hæc autem irregularitas non est totalis, sed impedit solum promotionem ad ordines superiores.*tom.* 1.*pag.* 553.*n.* 1.*&* *seq.*

39. Qui differt Baptismum vsque ad ægritudinem, vel senectutem, incurrit irregularitatem: quia non videtur sponte fidem suscipere, sed coactè. Item adultus baptizatus ad hęretico, fit irregularis; non autem infans: sic enim ius præscribit.*ibid.num.* 11. *& pag.* 554.*n.* 11.

40. Hæretici, apostatæ à fide, eorumque fautores, & defensores, sunt irregulares, etiamsi sint occulti, modo suam hęresim signo aliquo externo sufficienter manifestent. Qui vero exteriùs hæresim profert, sed interiùs bene sentit, non est irregularis. Porro, qui lapsus est in hæresim, non potest ordines suscipere, aut exercere, ante obtentam legitimam dispensationem. *tom.* 1.*pag.* 558.*num.* 1. *& seq.*

41. Religiosus professus apostata à religione, est irregularis. Apostata vero à clericali habitu, & tonsura, nõ item.*tom.* 1.*pag.* 588. *num.* 8.

42. Filij hæreticorũ sunt irregulares vsque ad secundam generationem per lineam virilem paternam; per lineam verò fęmineam, seu materiam, sunt irregulares vsque ad primum, si eorum parentes mortui sint in hæresi. Filij autem, & nepotes hæreticorum non

cen-

censentur irregulares, quando parentes ipsorum ante mortem reconciliati fuerunt Ecclesiæ. *pag. 559. n. 9.*

43. In irregularitate ob hæresim contracta solus Summus Pontif. dispensat: probabiliter tamen sustineri potest, Episcopum ius habere dispensandi circa susceptionem, & vsum ordinum, quando hæresis est occulta. *ibid. num.* 12. *&* 14.

Irregularitas ex homicidio.

44. Clericus, aut alius, seu iustè, seu iniustè mutilans, vel occidens, vel cooperans ad mutilationem, vel homicidium, sequuto effectu, fit irregularis defectu lenitatis. Quia omnes ordines referuntur ad conficiendam Eucharistiam: cum autem in Eucharistia contineatur Christus, qui est auctor pacis, par est, vt Eucharistiæ ministri hanc pacem, & Christi mãsuetudinem præ se ferant. Hinc patet eum etiam, qui mortem accelerauit, aut dicto, vel facto, causam propinquam morti dedit, esse irregularem. *tom.* 1. *pag.* 561. *n.* 3. *&* 4.

45. Iudices Summo Pontifice inferiores ferentes sententiam mortis, vel mutilationis, eorumque assessores, cooperatores, satellites, tortores, notarius scribens, vel legens sententiam, incurrunt irregularitatem si mors, aut mutilatio sequatur. Doctor consultus quam pœnam mereatur reus, si respondeat mereri mutilationem, vel mortem, fit irregularis; sequuta morte, seu mutilatione. Item qui dicit reo, *ascende scalam*, *&c.* est irregularis, si est causa, cur mors acceleretur. Item qui tradit ligna, quibus hæreticus viuus comburatur. Clerici tamen assistentes executioni sententiæ, non sunt irregulares, neque peccant, nisi forte venialiter: nam cap. *Si Clerici, vel monachi*, videtur contraria consuetudine abrogatum. *ibid. n.* 5. *& seq. & pag* 562. *n.* 18.

46. Inquisitores S. Officij non fiunt irregulares cum tradunt aliquos iudici sæculari comburendos, etiamsi nullam præmittant protestationem. Immo probabile est iudicem sæcularem differentem executionem sententiæ, posse absque periculo irregularitatis, ab Inquisitoribus admoneri, vt delinquentem puniat, seu comburat: nam Inquisitores, ob speciale priuilegium, prohibentur solummodo per se ipsos exequi sententiam sanguinis. *pagina* 563. *num.* 27.

47. Confessarius, qui pœnitenti nolenti punire reum dignum

mor-

morte denegat absolutionem, non incurrit irregularitatem, si generatim loquatur, neque determinate hortetur ad condemnandum hunc in particulari: potest enim ex officio dicere pœnitenti, se non posse illum absoluere, nisi facit quod tenetur. Excusandus item cõfessarius ab irregularitate, qui pœnitentem iuridicè interrogatum, hortatur ad fatendam in iudicio veritatem; etiamsi reus ob confessionem sit morte mulctandus: illum enim hortatur ad id, ad quod tenetur. *tom. 1. pag. 563. n. 32. & 33.*

48. Accusans alium in causa capitis, incurrit irregularitatem, secuta morte, vel mutilatione; nisi hoc faciat petendo satisfactionem pro iniuria, modo protestetur se non intendere pœnam mortis, aut sanguinis; alioquin laici scientes clericos non posse absque nota irregularitatis, querelam coram iudice deponere, audaciores fierent ad iniurias illis inferendas. Hanc autem protestationem in causa sanguinis omittens, etiam ex obliuione, irregularitatem incurrit, defectu lenitatis. *tom. 1. pag. 565. num. 1. & seq. & pag. 564. numero 8.*

49. Ferens testimonium in causa sanguinis, incurrit irregularitatem, secuta morte, vel mutilatione: quia testis maximè cooperatur morti, vel mutilationi: vnde patet clericum cogi nõ posse ad ferendum testimonium in causa sanguinis, contra reum; nam pro reo, de licentia Episcopi, seu Vicarij potest testari. Item aduocatus, cuius imperitia, vel negligentia reus fuit morti adiudicatus, fit irregularis: quia mors ipsi imputatur. *tom. 1. pag. 565. numero 1. & seq.*

50. Consulens Principi bellum iustum, non est irregularis. Immo neque pugnans in bello iusto, modo ipse non mutilet, vel occidat. Excusatur item ab irregularitate, qui suadet alteri rem aliquam piam cum vitæ periculo coniunctã, v. g. ingressum fluminis ad liberandum hominem in proximo vitæ periculo versantem: quia non intendit mortem ingredientis, sed salutem periclitantis. *tom. 1. pag. 567. n. 4. & seq.*

51. Clerici possunt interesse bello iusto absque irregularitate, etiamsi hortentur milites ad pugnam. Bello autem iniusto assistentes non excusantur ab irregularitate, sequuto homicidio, etiamsi ipsi non occiderint. propterea qui custodiunt sarcinas, fiunt irregulares, alijque bello iniusto cooperantes *ibid. n. 7. & 11.*

52. Clerici pugnantes de licentia Summi Pontificis non censẽtur, irregulares, sequuta morte; neque enim verisimile est Pontifi-

cem

cem velle clericum proprijs manibus pugnare, & pugnando subiacere irregularitati. Porro solius est Summi Pontificis, de iure communi, dispensare in irregularitate causa belli contracta. *ibid. n.* 12. & 13.

53. Laicus exercens chirurgiam, vel medicinam, iusta regulas artis, non fit irregularis, etiamsi mẽbrum aliquod abscindat causa sanitatis: in hac enim abscissione non deest lenitas, cum pars abscẽdatur, vt totum conseruetur. At medicus, aut chirurgus, cuius culpa ægrotus interit, incurrit irregularitatem ex delicto: est enim causa mortis iniusta. *pag.* 568. *num.* 1.

54. Medicus, qui cum habeat remedium certum, adhibet incertum, & dubium, sequuta morte, fit irregularis ex delicto. Sin nullum habeat certum, debet adhibere melius, & opportunius, iuxta probabiliorem sententiam medicorum. At si habeat tantummodo remedium dubium, peccat, & fit irregularis, adhibens huiusmodi remedium, quando salus infirmi nondum est conclamata. Secus dicendum, si nulla subsit spes salutis. *tom.* 1. *pag.* 569. *n.* 5.

55. Clericus, etiam beneficiarius, non fit irregularis exercendo officium medici, seu chirurgi, iuxta regulas artis, citra abscissionem, vel adustionem: hoc enim est opus pietatis, & misericordiæ. Immo potest ex regulis artis præscribere incisionem, vel adustionem, absque irregularitate, etiamsi inde mors sequatur. At clericus sacris initiatus incidẽs venam ad missionem sanguinis; fit irregularis, sequuta morte. *pag.* 568 *num.* 4. & 5.

56. Occidens alium ad vitæ suæ defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit irregularitatem: quia hæc actio non censetur iniusta, etiamsi ex odio, & studio vindictæ fiat, si non possit alia ratione se defendere. Excusatur item ab irregularitate occidens alium ad defensionem sui honoris, & rerum suarum, seruato moderamine inculpatæ tutelæ; hæc enim irregularitas non est in iure expressa. Item occidens inuasorem proximi, cum moderamine, non incurrit irregularitatem. Obseruandũ tamẽ eum, qui alterum occidit ad sui, aut proximi defensionem, in foro externo nõ præsumi, hoc fecisse ad defensionẽ, nisi probet: quocirca nõ est ad ordines promouendus, neq; susceptos ordines debet exercere, antequã a iudice, vel potius ab Episcopo declaretur occidisse hominem causa defensionis. *t.* 1. *p.* 570. *n.* 3. & *seq.* & *pag.* 571 *n.* 10. & 11.

57. Homicidium casuale, quod neque in se, neque in causa est voluntarium, non inducit irregularitatem, etiamsi dans operam rei illi-

illicitæ periculosæ, casu alium occidat, post adhibitam debitam diligentiam, ne mors sequeretur: nisi detur opera rei illicitæ periculosæ, ex qua solet mors, vt plurimum sequi; tunc enim non videtur sufficiēs diligentia adhiberi: quapropter qui ignem admouet bombardæ in magna hominum frequentia, si quem occidat non est ab irregularitate excusandus. *tom.* 1. *pag.* 572. *num.* 2. *& seq.*

58. Occidens, vel mutilans voluntariè; Item mandans, aut consulens homicidium, seu mutilationem, necnon præbens auxilium, aut cooperans ad homicidium, vel mutilationem, vt sunt rei homicidij, ita & irregularitatis, si sequatur effectus. *tom.* 1. *pag.* 575. *num.* 4. *& seq. & pag.* 577. *num.* 19. *& seq.*

59. Qui voluntariè non impedit homicidium, quod tenetur ex iustitia impedire, incurrit irregularitatem. Hinc collige Principem qui non impedit cædes; iudicem, qui patitur iniustam sententiam ferri contra vitam innocentis; medicum, qui non curat ęgros, à quibus pretio cōductus est, &c. obstringi irregularitate, si mors sequatur. Non videtur tamen pater incurrere irregularitatem, si non impediat homicidium à filio patrandum, modo filius nō sit commissurus homicidium intuitu patris: quia non tenetur ex iustitia illum custodire ne damnum extraneis inferat. Idem esto iudicium de domino respectu famuli. *tom.* 1. *pag.* 578. *n.* 37. *&* 40.

60. Qui ratum habet homicidium suo nomine factum, ipso inscio, non est reus homicidij, neque irregularitatis: grauiter tamen peccat propter affectum ad homicidium. Secus, si approbet homicidium, dum ipse præsens est, & spectat, sciens illud suo nomine, seu sua causa committi: tunc enim censetur moraliter cooperari. *tom.* 1. *pag.* 579. *num.* 42.

61. Episcopus non potest dispensare in irregularitate orta ex homicidio voluntario etiam iusto: Concilium enim Tridentinum, *sess.* 14. *cap.* 7. *& sess.* 24. *cap.* 6. concedit Episcopis facultatem dispēsandi in irregularitate proueniente ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario: Potest tamen Episcopus dispensare in irregularitate proueniente ex homicidio casuali, modo sit occultum: quia Trident. excipit solum homicidium voluntarium. *ibidem num.* 2. *& seq.*

Dispensatio irregularitatis.

62. Potest Summus Pontifex dispensare in omni irregularitate

iure humano inducta: quia poteſt in iure communi diſpēſare. Probabile autem eſt abrogata lege irregularitatem inducente, cenſeri etiam ablatam irregularitatem antea contractam, modo illa abrogatio fiat ſimpliciter, & abſoluta; nam ſi apponantur verba reſpicietia ſolum tempus abrogationis, perſpicuum eſt irregularitatem antea contractam non auferri. *tom.* 1. *pag.* 581. *num.* 1. *&* 2.

63. Epiſcopus exiſtens in ſua diœceſi, diſpenſare poteſt cum ſuis ſubditis in irregularitatibus prouenientibus ex delictis occultis, excepto homicidio voluntario, aut delicto deducto ad forum contētioſum; ex priuilegio Concilij Tridentini *ſeſſ.* 24. *cap.* 6. quod ad alios Prælatos iuriſdictionem, quaſi Epiſcopalem habentes non videtur extendendum. *tom.* 1. *pag.* 498. *n.* 3. *&* 7.

64. Epiſcopus poteſt dare alteri facultatem ſecum diſpenſandi in ijs caſibus, in quibus ipſe poteſt diſpenſare cum ſuis ſubditis in irregularitate, & cenſuris: quia Epiſcopus non debet eſſe deterioris conditionis, quàm alij inferiores. Item poteſt Epiſcopus diſpenſandi facultatem alijs committete in ijs caſibus, in quibus per ſe ipſum poteſt diſpenſare: hoc enim vſu & conſuetudine, quæ eſt optima legis interpres, receptum eſt *tom.* 1. *pag.* 582.

65. Nulla eſt certa, & determinata verborum forma in concedenda diſpenſatione irregularitatis. Immo non videntur neceſſaria vlla verba. *tom.* 1. *pag.* 582 *n.* 7. *&* 8.

IVDEX. IVDICIVM.

Iudicis iuriſdictio.

1. IN iudice neceſſaria eſt iuriſdictio ad validè iudicandum. Ille tamen, qui non eſt verus iudex, ſed titulo colorato, & communi errore putatur iudex, ſufficientem habet poteſtatem, & iuriſdictionem, vt validè iudicet, modo non adſit impedimentum iuris naturæ, vel diuini, quod ab Eccleſia, vel humana poteſtate ſuppleri nequit. Vnde ſequitur illam ſententiam eſſe validam, quæ fertur à iudice excommunicato, vel ſuſpenſo, ſed errore communi, & titulo colorato, pro legitimo habetur. Item validam eſſe ſententiam latam à delegato, mortuo delegante, ſeu a Vicario Generali mortuo Epiſcopo, cuius mors vulgo ignorabatur. *tom.* 1. *pag.* 357. *num.* 1. *&* 2

2. Quadruplex eſt iuriſdictio. *Ordinaria*, quæ alicui competit

ex

ex officio, vel ex dignitate. *Delegata*, quæ competit alicui ex cōceſſione, ſeu commiſſione illius, qui habet ordinariam iuriſdictionem. *Arbitraria*, quæ communi partium conſenſu obtinetur. *Acceſſoria*, quæ alicui aliunde accedit, v. g. ratione delicti, quando enim quis in alieno territorio delinquit, ſuperior in ipſum iuriſdictionem acquirit, & deliquens, ratione delicti eſt ſubditus illius. *pagin.* 358. *num.* 3.

3. Qui facit alteri iniuriam, niſi puniatur à ſuo ſuperiore, poteſt iudicari ab eo iudice, cui ſubeſt ille, qui paſſus eſt iniuriam: hic enim iudex acquirit acceſſoriam iuriſdictionem in eum, qui ſibi ſubdito iniuriam intulit. *ibid. n.* 4.

Iudicis veritas.

4. In iudice præter iuriſdictionem requiritur veritas: dicitur autem iudex adhęrere veritati, qui iudicat ſecundum allegata, & probata, quamuis aliquando fieri poſſit, vt res aliter ſe habeat quàm probatum fuerit in iudicio. Si tamen iudex priuata ſcientia norit aliquem innocentem, qui in iudicio probatur nocens, non tenetur neque debet publicam ſcientiam ſequi, illumque ſecundum allegata, & probata, ad mortem condemnare: id enim repugnat iuri naturali, & diuino. *Exod.* 22. *Inſontem, & iuſtum non occides.* At in alijs cauſis criminalibus mitioribus, vt in cauſa exilij, &c. & in cauſis ciuilibus, ſeruandus eſt ordo iuris, iudicando ſecundum allegata & probata, quando iudex ita cogitur iudicare ne graue damnum patiatur. Ratio huius diſparitatis eſt, quia iudex maius habet ius ſupra facultates, & bona externa, quam ſupra vitam innocentis: eſt autem iuſta cauſa priuandi innocentem ſuis bonis, ne ordo, & forma publicorum iudiciorum peruertatur; præſertim cum adhuc ius competat innocenti vtendi occulta compenſatione contra illum cui facultates per ſententiam iudicis applicatæ ſunt. *tom.* 2. *pag.* 373. *num.* 1. *& ſeq.*

5. Iudex inferior non poteſt condemnare eum, quem priuata ſcientia nouit innocentem, ſed in iudicio publico probatur nocens: quia inferior iudex non poteſt derogare legibus ſuperioris, ſed tenetur iuris ordinem ſeruare. Idem dicendum videtur de iudice ſupremo, quando crimen eſt ita occultũ, vt probari nō poſſit. quia ius defenſionis & probatio teſtium competit reo ex iure naturæ: quare ſupremus iudex, aut etiam Princeps, non poteſt occidere nocētem,

qui

qui in iudicio per testes probatur innocens, sed illum occidens peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem. Idque locum habet non tantum in iudicio capitis, sed etiam vbi agitur de priuatione bonorum. *ibid. n.* 5. *& pag.* 374. *n. eod.*

6. Quando crimen est publicum, potest aliquando iudex sine citatione, defensione, & processu reum morti adiudicare: quia reus in eo casu non potest iure se defendere in iudicio, vel alia via licita se tueri: scientia enim rei, quæ publicè est notoria, non dicitur priuata, sed publica; ob id latrones in flagranti delicto deprehensi iure statim suspenduntur, quia factum notorium, & publicum, est loco accusatorum, & testium, neque reo locum relinquit defensionis. *ibidem.*

7. In iudice necessaria est scientia, & cognitio earum rerum, quæ ad iudicis officium spectant: idcirco iudex ex imperitia male iudicans tenetur ad interesse partis læsæ, & ad expensas litis. Præterea requiritur puritas; quæ consistit in abstinentia à verbis contumeliosis, & in recta intentione. Denique requiritur celeritas in iudicando: peccat enim mortaliter iudex, qui sine iusta causa; causarum expeditionem nimium differt, tenetùrque ad restitutionem damni, & expensarum. *tom.* 2. *pag.* 374. *n.* 1. *& seq.*

Forma iuris à iudice seruanda.

8. Forma iuris in hoc posita est, vt sententia feratur iuxta dispositionem legis: est enim sententia declaratio legis, & iuris. Est autem iudicandum iuxta verba legis, quando nulla inde sequitur iniustitia habita ratione loci, temporis, vel personæ. At si iudicis intentio contraria sit verbis legis, tunc licet à verborum proprietate discedere; is enim in legem peccat, qui verba legis amplexus, contra legislatoris nititur voluntatem. Inferior tamen iudex non debet inconsulto legislatore à verbis legis recedere, nisi periculum sit in mora. *tom.* 2. *pag.* 375. *n.* 1. *&* 2.

9. Sententia lata non seruato ordine iuris, est inualida, & nulla; quia non est conformis iuri. Item sententia lata contra veritatem facti. & quæ fundatur in falsa præsumptione, non obligat in consciẽtia, etiam si seruatus sit ordo iuris, & lata sit secundum allegata, & probata: obligat tamen in foro externo, in quo non tam attenditur veritas facti, quam probatio iuridica, & ordo iuris. *ibidem num.* 4. *&* 6.

10. Tri-

10. Triplex est modus procedendi. 1. per denunciationem. 2. per accusationem. 3. per inquisitionem. Antequam autem ad inquisitionem specialem procedatur, debet precedere infamia, vel insinuatio clamorosa, id est, publicus rumor, vel indicia, vel semiplena probatio quæ est depositio vnius testis occulati, vel alias fide dignissimi, legitimè deponentis cum iuramento, atque hic testis dicitur omni exceptione maior. *tom. 2. pag. 376. num. 1. & seq.*

11. Modus procedendi per inquisitionem generalem, non requirit præuiam infamiam, neque accusationem, neque denunciationem; alioquin vix puniri possent delinquentes. At modus procedendi per inquisitionem specialem, qua intenditur pœna delinquentis, requirit præuiam infamiam, vel clamorosam insinuationem, quæ sit loco accusatoris; neque sufficiunt sola indicia manifesta, præcisâ consuetudine in contrarium; nam multis in locis vsus obtinuit vt inuento cadauere, habitisque indicijs de aliquo, formetur contra illum inquisitio. *ibid. n. 7. & pag. 377. n. 10 & 12.*

12. Modus procedendi per inquisitionem mixtam, qua inquiritur specialiter de persona, & generatim de crimine, requirit præuiam infamiam, vel semiplenam probationem, & accusationem, aut saltem indicia manifesta, iuxta receptam consuetudinem loci: alioquin infamari posset aliquis, & puniri absque accusatore, vel supplente ipsius vices. Modus vero procedēdi per inquisitionem mixtam, qua inquiritur auctor criminis noti, non requirit infamiam delinquētis, nec semiplenam probationem, & accusationem. Sic, quādo commissum fuit homicidium, de quo publicè constat, potest in genere inquiri quis illud commiserit; at non potest inquiri in specie, nisi præcesserit infamia, vel semiplena probatio, & accusatio. *tom. 2. pag. 378. num. 13. & 14.*

13. In his tamen casibus potest absque præcedenti infamia procedi ad inquisitionem, tam generalem, quam specialem 1. quando inquisitio, vel manifestatio necessaria est ad impediendum malum seu publicum, seu priuatum, vt in crimine læsæ maiestatis, aut hæreseos, aut apostasiæ. 2. quando proceditur ad conferendum beneficium, ad dispensandum in voto, ad celebrandum matrimonium, &c. cū enim hæc inquisitio non fiat ad pœnam, non requirit præuiam accusationem, vel infamiam. 3. quando quis occultum crimen confessus fuit in iudicio licèt coram paucis, vt coram iudice, & notario: illa enim confessio facit notoriū iuris. 4. quando delictū committitur coram ipsis iudicibus, alijsque circumstantibus. 5.

quādo iudex in generali inquiſitione comperit aliquem deliquiſſe. 6. quando ſuſpicio communis ſupplet vicem infamiæ. *ibid. n.* 15.

14. Iudex via accuſationis iuridice procedit, quando delata accuſatione interrogat teſtes, & poſtea, habita ſaltem ſemiplena probatione, procedit ad interrogandum reum: pauciores enim requiruntur teſtes ad interrogandum, quàm ad condemnandum reum. Via autem denunciationis iuridicè procedit iudex, quando crimine ad ipſum delato, procedit ad capiendas informationes, & examinandos teſtes nominatos à denunciatore, vel alios, tùm legitime accedit ad examinandum reum. *tom. 2. pag. 379. numero* 4.

15. Excuſari poteſt praxis, & conſuetudo iudicum ſæcularium, qui ex denunciatione publici officialis ad id muneris deputati, aut alicuius priuati, vel ex querela partis offenſæ, quæ tamen in ſe non vult onus probandi ſuſcipere, procedunt ad capiendas informationes, & iudicia, quibus habitis formant ſpecialem inquiſitionem; modo id fiat in grauibus cauſis, dum ita expedit ob bonum commune: alioquin multa crimina manerent inulta in damnum Reip. *ibid. num.* 5.

16. Inferior iudex, regulariter loquendo, non poteſt pœnam à lege taxatam remittere, quia non poteſt in lege ſuperioris diſpenſare. Arbitrariam vero minuere poteſt, vel augere, intra terminos æquitatis, habita ratione temporum, locorum, & perſonarum. Superior vero iudex poteſt pœnam à iure taxatam relaxare: etiam recuſante parte, communi bono id exigente: reſarciendum eſt tamen damnum parti læſæ. *tom 2. pag. 380. num. 1. & ſeq.*

17. Iudex peccat mort. liberando reum, quem commune bonum poſtulat occidi, immo fit reus omnium malorum, quæ inde ſequuntur. Neque iudex debet ſe facilem præbere in commutandis pœnis corporalibus in peccuniarias; hinc enim diuites occaſionem arriperent liberiùs peccandi: illas autem pœnas pecuniarias debet in pios vſus potius, quam in proprium commodum conuertere. *ibid. num.* 5. *&* 6.

18. Periculoſum eſt aliquando pro reis apud iudicem intercedere, in ijs, quæ ex iudicis arbitrio non pendent: fieri enim poteſt, vt petatur res illicita; quare tutius erit agere priùs cum parte, ab eaque remiſſionem obtinere, tum demùm apud iudicem intercedere. *ibid. n.* 7.

19. Potest iudex, immo debet pęnam condonare reo, à quo veritatem criminis admissi extorsit, promissa impunitate: quia illa cōfessio fuit extorta per dolum, fierique potest, vt reus non commiserit crimen; quod confessus est, vt faciliùs dimitteretur. Limitandum tamen, nisi adsint alia indicia sufficientia, coniecturæ, & præsumptiones, aut nisi alioquin magnum immineat Reip. damnum. *ibidem num.* 8.

20. Iudex tam sæcularis, quam Ecclesiasticus aliquid loco stipendij à litigantibus pro exercendo iustitiæ officio accipere potest: obligatio enim iuris dicendi est res pretio æstimabilis, dignusque est operarius mercede sua, modo tamen iudicibus stipendium assignatum non sit. Ecclesiasticus autem iudex, cuius beneficio adnexum est onus iudicandi, non potest quidquam accipere, etiamsi beneficium sit tenue: beneficium enim datur propter officium, & onera beneficio adnexa. Immo neque potest à litigantibus, munera, vel sportulas accipere: hoc enim vetitum est iure canonico. Ea tamen munera, quæ *xenia* nuncupantur, & consistunt in esculentis, & poculentis, à quocumque iudice, seu Ecclesiastico, seu sæculari accipi possunt; id enim nullo iure prohibetur. *tom.* 2. *p.* 381. *n.* 2. *& seq.*

21. Quiuis iudex sæcularis petere potest expensas, quas facit dùm alio proficiscitur extra locum domicilij, Ecclesiasticus verò iudex ordinarius non potest, quia datur illi beneficium pro officio exercendo, fructusque beneficij percipit pro stipendio, & expensis. Excipe duos casus. 1. quando Episcopus proficiscitur extra diœcesim ad visitandam prouinciam 2. . quando accedit ad consecrandam Ecclesiam, cum enim hic sit extraordinarius labor, iure optimo indulgetur facultas accipiendi expensas moderatas. *ibidem num.* 6.

De iudice clericorum, déque eorum exemptione à foro sæculari, seu laica iurisdictione, vide tit. *Ecclesiastica immunitas.*

Iudicum Ecclesiasticorum suspensio.

22. Iudex Ecclesiasticus, qui per gratiam vel sordes aliquid facit in iudicio contra conscientiam, & iustitiam in damnum partis, incurrit suspēsionem ab officio per annum quoad ordinem, & iurisdictionem. *disp.* 3. *quæst* 5. *punct.* 3. *pag.* 428. *tom.* 3.

23. Ad hanc suspensionē incurrendam non sufficit, vt Ecclesia-

sticus iudex faciat contra conscientiam, non vero contra iustitiam vel contra; sed opus est vt faciat contra conscientiam, & iustitiam simul; nam illa duo copulatiuè exprimuntur in iure. Hinc sequitur iudicem, qui ex odio, vel gratia, partē alteram in iudicio grauat, non excedendo terminos iustitiæ, non affici hac suspensione, quia non facit contra iustitiam, licet faciat contra conscientiam. *ibid. n.2.*

24. Iudex, qui per gratiam, vel sordes aliquid facere omittit in iudicio contra conscientiam, & iustitiam, ex quo sequitur damnum parti, in hanc censuram non incidit; quia suspensio non fertur contra omissionem, sed contra actionem iudicis iniustam; in materia autem pœnali non est facienda extensio. *ibid. n.3.*

25. Sententia per gratiam, vel per sordes, seu auaritiam in præiudicium partis lata, si sit contra iustitiam, est inualida; quia non est actus iustitiæ, sed iniustitiæ. *ibid. n.6.*

26 Ab hac censura excipitur Episcopus: quamuis enim grauiter peccet iudicando per sordes, vel per gratiam, in detrimentum partis, & teneatur ad reparationem damni inde sequuti; non tamen incurrit suspensionem; quia Episcopus non comprehenditur in censura suspensionis, aut interdicti, nisi exprimatur. *ibid. n.7.*

27. Hæc suspensio reseruata est Papæ; nam ligat per annum; elapso autem anno statim cessat. *ibid. pag.428. n.10. tom.3.*

Iudicium temerarium.

28. Inter iudiciū temerarium, & suspicionem hoc interest, quod *suspicio* est opinio mali orta ex leuibus indicijs, & cum formidine oppositi. *Iudicium* vero *temerarium* est quādo quis ex leuibus indicijs assentitur firmiter, & credit aliquid mali de proximo. *tom. 2. pag.531. n.1.*

29. Qui malè iudicat de aliquo ex indicijs, & coniecturis probabilius, ac sufficientibus iudicium temerarium non committit: illud enim iudicium non est temerarium, quod est consentaneum prudentiæ, & rectæ rationi. Coniecturæ autem sufficientes, vt iudicium non sit temerarium, peti possunt. 1. ex circumstantia temporis vt si quis noctu videat aliquem scalas admouere, ad ingrediendum domum alterius per fenestram. 2. ex circumstantia loci, vt si videam iuuenem ingredientem domum, quam solæ meretrices inhabitant. 3. ex circumstantia personæ. 4. ex circumstantia famæ. *ibid. n. 2. & pag.532. num.3.*

20. Qui-

30. Qui in materia graui malè iudicat de alio, firmiter & deliberatè, absq; sufficienti fundamento, & probabilibus coniecturis, iudicium temerarium, atque adeo peccatum mort. committit: ius enim proximi grauiter violatur, dum sine fundamento improbus habetur. *tom.2.pag.532.num.4.*

31. Probabilius est esse peccatum mort. iudicare temerè de aliquo defectu naturali, ex leuibus indicijs, v.g. aliquem esse spurium, vel natum ex adulterio &c. vel esse oriundum ex Iudæis, vel esse filium sacerdotis: licet enim huiusmodi defectus sint naturales, habēt tamen dedecus, & ignominiam adiunctam. *ibid. n 6.*

32. In dubio, an quis commiserit peccatum mort. iudicādo, necne, videndum est an is, qui dubitat, sit conscientię timoratæ: tum interrogandus est, an si tunc aduertisset illud esse peccatum, deliberata voluntate consensisset; si respondeat negatiuè, censendus est non peccasse mort. Atque hoc diligenter obseruandum est in timoratæ conscientiæ viris, præsertim scrupulosis. *tom.2.pag.533.num.10.*

33. Licèt iudicium temerarium sit peccatum contra iustitiam; non tamen ex eo præcisè oritur obligatio restituendi: quia obligatio restituendi non oritur ex actu merè interno. Ex alia tamen circumstantia fieri potest, vt quis obligetur ad restitutionem; si v.g. suum iudicium alteri manifestet, non manifestatis leuibus indicijs: tunc enim, si sit materia grauis, committitur peccatum mort. detractionis, obligans ad restitutionem. *ibid.num.1.& 2.*

34. Qui habet indicia mouentia dubium an crimen fuerit ab aliquo commissum, non tenetur credere positiuè, non fuisse ab eo commissum, sed tenetur saltem suum suspendere assensum, seu iudicium, neque bene, neque malè iudicando: quia proximus non habet ius, vt de ipso benè positiuè iudicemus: sed ne malè iudicemus: si tamen absque sufficienibus indicijs velimus de proximo iudicium ferre, tenemur benè iudicare, v. g. cum audio quempiam proferentem propositionem hæreticam, possum quidem ex regulis fidei iudicare illam propositionem esse hæreticam; non tamen possum iudicare proferentem esse hæreticum, cum nesciam, an ex animo, an ex inaduertentia illam protulerit. *ibid.num.2.& pag.534. num.eod.*

35. Quando agitur de damno vitando, aut malo præcauendo, licèt aliquo modo dubia in peiorem partem interprætari, non definitiuè, & positiuè, sed per quandam suppositionem, v. g. si ego aduenam in ædes meas admittam, non possum quidem positiuè,

& definitiue iudicare illum esse furem; possum tamen ita mihi cauere, ac si esset fur. *tom.2.pag.534.n.3.*

IVRAMENTVM.

Quid & quotuplex sit iuramentum.

1. IVramentum est inuocatio diuini nominis in testimonium, vel est actus, quo diuinum nomen adhibemus fidei faciendę causa. Hæc autem verba, *Deus scit, Coram Deo loquor*, &c. si inuocatiuè accipiantur, continent iuramentum; Secùs si enunciatiuè, absque intentione inuocandi Deum. Cum tamen hæc verba proferuntur à viris, qui iurare solent, præsumuntur iuramenta; actus enim præsumitur factus iuxta consuetudinem. *tom.2.pag.257.n.1.& 2.*

2. Iurare per falsos Deos non est verum iuramentum; est tamen mort. peccatum blasphemiæ, si serio & ex animo fiat. Item iurare per dæmonem, siue iuramentum sit execratorium, siue contestatorium, est peccatum mort. quia honor Dei videtur tribui dæmoni, & videtur dæmon magis fieri etiam per iuramẽtum execratorium: iuramentum tamen per dæmonem, nullam inducit obligationem: cum enim dæmon sit mendax, & pater mendacij, eius testimoniũ non potest confirmare humanam promissionem *ibid.n.3.*

3. Ad iuramentum sufficit tacita Dei inuocatio, quæ fit 1. cùm quis rogatus vt iuret, manu tangit crucem, vel librum Euangeliorum, vel aliud signum edit, quo se iurare ostendit. 2. quando iuramentum fit per creaturas, in quibus specialiter elucet bonitas Dei, vt per Sanctos, per animam rationalem, &c. aut quando adducitur creatura in testem, expresso simul Dei nomine in obliquo, vt si dicatur, *per ignem Dei*; tũc enim adducitur creatura in testem, per ordinem ad Deum. Qui autem dicitur. *Iuro me facturum hoc*, nihilque aliud addit, non præsumitur habere animum perficiendi iuramentum. *ibid.n.3.& 4.& pag.258.n.7.*

4. Multiplex est iuramentum, 1. cum verbis enunciatur, aut nutu, signo, manu sublata, tactu Euangeliorum, vel reliquiarum, &c. 2. per simplicem contestationem, qua Deus in testem adducitur, aut per execrationem, seu imprecationem. 3. per Deum, aut creaturas in ordine ad Deum. 4. aliud est *solemne*, quod fit cum certa iuris formula; aliud simplex sine formula. 5. aliud est *assertorium*, aliud *promissorium*. 6. aliud est *absolutum* aliud *conditionale*. Quouis autem

autem modo fiant iuramenta, sunt eiusdem speciei; omnia enim Deum adhibent testem. *tom.2.pagina 258,numero 1.& 2.*

Conditiones iuramenti.

5. Vt licitum sit iuramentum, tria requiruntur, *veritas, iustitia,* & *iudicium*. Ierem.4. *Iurabis viuit Dominus, in iustitia, in iudicio in veritate.* Veritas in eo consistit, vt iurans, non leui, sed probabili coniectura ductus, prudenter putet verum esse quod iurat, alioquin committitur peccatum mortale periurij, cum Deus adducatur in testem falsi, nisi inaduertentia, aut ignorantia excuset. Quare iuramētum falsum, etiam in materia leui, aut ioci causa, est peccatum mortale. Item qui rem dubiam confirmat iuramentum tanquam certam, aut qui iurat se aliquid facturum, siue licitum, siue illicitum, absque intentione faciendi, peccat mortaliter. *tom. 2. pag. 259. n.4. & seq.*

6. Iudicium, quod requiritur ad iuramentum, in eo consistit, vt fiat cum necessitate, & reuerentia; propterea si absit necessitas, vt in re leui, quam non sit necesse iuramento confirmare, peccatur defectu iudicij, sed venialiter tantum, quia non fit grauis irreuerentia in Deum, sed est quædam vanitas, & leuitas. *pag. 260. n.8.*

7. Iustitia iuramenti in eo sita est, vt iuramentum non fiat de re illicita, & turpi: committitur enim irreuerentia in Deum, cum adducitur in testem rei illicitæ, estque peccatum graue, aut leue, pro grauitate, aut leuitate materiæ. Porrò qui de alio grauiter detrahit, & suam detractionem confirmat iuramento, præter mortale peccatum detractionis, grauem culpam committit defectu iustitiæ iuramenti in re graui: nonnulli tamen existimant, regulariter solum peccatum veniale committi quando iuramentum assertorium cadit super rem veram, etiam si mortaliter illicitam. *ibid. num.9.*

Materia iuramenti.

8. Materia iuramenti debet esse res licita, non autem indifferens, nec impossibilis, nec quę impediat maius bonum, aut diuinis consilijs aduersetur. Immo iuramentum de re indifferente, vel quam melius est non fieri, non obligat: quia Deus non vult obligare ad aliquid vanum, & otiosum, vel suis consilijs contrarium. Quare si iurasti, v.g. te non lusurum in tali loco, vel cum tali persona, aut te

non transiturum per talem viam, si hæc sunt indifferentia, non teneris seruare iuramentum. At si ratione alicuius circumstantiæ desinunt esse indifferentia v.g. si non transeundo per talem viam, vitabis aliquod periculum peccandi, &c. seruandum est iuramentum *tom.2.pag.260.n.1.& 2.*

9. Seruandum est iuramentum de re licita, factũ in fauorem, aut commodum alterius: iuramentũ enim, in hoc casu, est actus veracitatis, & fidelitatis, & quilibet tenetur dare operam, ne Deus in testem rei falsę adductus esse videatur. Seruandum est igitur iuramẽtum homini præstitum, quod absque salutis æternæ dispendio seruari potest. Quare inualida est secunda promissio, iuramento firmata, contra aliam prius factam de re licita: secunda quippe est de re illicita, & contra ius alterius. Hinc patet inualida esse secunda sponsalia iurata, contra alia sponsalia prius facta etiam sine iuramento. Immo si prima sponsalia legitimè dissoluantur, secunda adhuc manet inualida, iuxta illam regulam iuris 6. *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit, ibid.n 2.& 3.*

10. Iuramentum factum de re prohibita per legem ciuilem, quę primario dirigitur ad bonum publicum, non obligat: quia iuramentum non est vinculum iniquitatis. Factum vero contra legem, quæ primario & immediatè lata est in fauorem & commodum personæ priuatæ, obligat, modo non vergat in damnum tertij: quia persona priuata potest cedere iuri suo, absque præiudicio tertij. Sic mulier, quæ iurauit se non habituram regressum ad paterna bona, tenetur stare iuramento, quamuis lex ciuilis irritet eiusmodi promissionem: hæc enim lex immediate respicit commodum priuatum *ibid.n.1.& pag.261.n.2.& 3.*

11. Promissio, seu iuramentum factum contra prius iuramentum, aut contra votum, aut priorem promissionem validam, non obligat: quia secundum iuramentum est de re, quæ licitè seruari nequit. Sic sponsalia facta post votum castitatis, sunt inualida. *tom. 2. pag.262.n 1.*

12. Gesta contra obligationem iuramenti, valida sunt, nisi aliunde sint irrita: sic matrimonium contra votum simplex castitatis, aut contra sponsalia iurata cum alia, validum est. Fieri tamen potest vt eiusmodi acta irritentur à iure; nam si mulier iuret se non alienaturam fundum dotalem, & postea alienet absque iudicis auctoritate, alienatio non est valida, non quia est contra iuramentum, sed quia irritatur à iure. *ibid.num.2.*

Iura-

Iuramentum factum.

13. Iuramentum factum absque animo iurandi non obligat coram Deo ex vi iuramenti: in foro tamen externo cogetur seruare iuramentum, quia præsumetur ex animo iurasse. Tenebitur item stare iuramento ratione scandali quod oriretur ex transgressione iuramenti, aut ratione damni, quod tenetur impedire. *tom.2. pagina 263. num.2.*

14. Ex iuramento facto, animo quidem iurandi, sed non animo se obligandi non oritur obligatio ex vi iuramenti: quia Deus non acceptat iuramentum, nisi secundùm hominis intentionem. Ad hoc tamen, vt iuramentum obliget, sufficit vt iurans velit iurare, sciens naturam iuramenti: hoc enim ipso censetur velle facere actum iuxta suam naturam, natura autem iuramenti est obligare. *ibid. num.3.*

15. Ex iuramento facto cum animo non adimplendi, nascitur obligatio ex vi iuramenti: quia intentio adimplendi non est de substantia iuramenti. Peccat autem mortaliter quisquis iurat animo non iurandi, vel non se obligandi, vel non adimplendi, quando iuramentum rationabiliter exigitur: quia interuenit grauis exceptio, quæ repugnat fini iuramenti valde necessario rebus humanis. *ibidem num. 6.*

Iuramentum dolo, aut metu extortum.

16. Iuramentum non obligat, quando error, & dolus sunt circa substantiã rei promissæ: quia deest consensus, cui nihil magis repugnat, quàm error. Item non obligat, quando error, aut dolus versatur circa causam finalem, ita vt error det causam iuramento: iurans enim non iurasset, si dolum cognouisset. *ibid.num.3.& 4.*

17. Iuramentum metu graui extortum etiam iniustè, modò sit de re licita, obligat coram Deo, ne Deus adducatur in testem falsi: licèt erga hominem, nullam inducat obligationem: homo enim per iniuriam, nullum ius acquirit. Hinc sequitur eum, qui iuramento promisit vsuras, teneri eas soluere non vi promissionis, quæ est inualida, sed vi iuramenti: facta tamen solutione, potest repetere solutũ, quia non iurauit se non repetiturum. *tom.2.pag.264.n.1.& 2.*

Quis possit iurare.

18. Masculis ante 14. annum, & puellis ante 12. interdicitur iuramen-

ramentum ſolemne in iudicio, in cauſis ciuilibus; quia non habent maturitatem iudicij requiſitam ad iurandum cum debita reuerentia; propterea non poſſunt à iudice cogi ad iurandum. In cauſis vero criminalibus non admittitur ad iurandum minor 20. annis. Item periurij conuicti repelluntur à iuramento iudicialiter præſtando. *pag. 265. num. 1.*

19. Interdicitur etiam Sacerdotibus, & Prælatis iurare in iudicio ſine graui cauſa, & neceſſitate: quia iuramentum exigitur à laicis ob dubiam illorum fidem; hoc autem dubium in perſonam Eccleſiaſticam cadere non debet; quare non eſt ab ea exigendum iuramentum pro leui cauſa. Exigente autem neceſſitate, vel magna vtilitate licet ſacerdotibus iurare: non tenentur tamen ſacra tangere, ſed ſatisfaciunt tangendo proprium pectus, ſicque vſu receptum eſt. *tom. 2. pag. 266. num. 1.*

20. Iuramentum præſtari poteſt per nuncium, vel procuratorem, cum hac triplici limitatione. 1. modò actus ſit talis, qui per procuratorem præſtari poſſit. 2. modò procurator ſpeciale habeat mandatum ad iurandum. 3. modò dominus non reuocauerit mandatum. *ibid. num. 2. & ſeq.*

21. Iuramentum licitè exigi poteſt ab eo, qui creditur peieraturus, modò iuſta ſubſit cauſa exigendi iuramentum: quia non intenditur periurium, ſed iuramentum, quod alter licitè poteſt emittere abſque mendacio. Abſque iuſta autem cauſa exigere iuramentum ab eo, qui creditur peieraturus, non licet: eſſet enim cooperati peccato alterius. *ibid. num. 1. & ſeq.*

Iuramentum amphibologicum.

22. Qui alio ſenſu iurat, quàm alter intelligat, non peccat, ſi iuſtam habeat ita iurandi cauſam: ſic enim iurans non eſt periurus, cũ ipſius iuramentum ſit de re vera iuxta ſenſum, quem ipſe intendit. Sic qui iurans latroni promiſit centum, cum hac reſtrictione mentali, *ſi debeo*, non peccauit iurando, neque tenetur ſoluere centum; quia non debet. *tom. 2 pag. 267. num. 4. & 5.*

23. Qui ab alio, quàm à ſuo iudice interrogatur, vel qui interrogatur quidem à ſuo iudice, ſed non iuridicè, poteſt iurare amphibologicè, & cum reſtrictione: Idem dicendum de teſte, cùm iuſtam habet cauſam non ferendi teſtimonium in iudicio. *ibid. num. 5.*

24. Ille non cenſetur periurus, qui abſolutè negat cum iuramento ſe

to se debere centum, cùm re ipsa debeat tantum quinquaginta, aut qui interrogatus de feudo, an suus sit, absolutè negat suum esse, si tantùm pars fundi sua est. Immo si iniustè interrogetur, omni culpa vacat ita respondens, quamuis interrogans scire velit num fundus suus sit in totum, an in partem: cùm enim iniustè interrogetur, iustam habet causam vtendi tergiuersatione. *tom.* 2. *pag.* 268. *numero* 5.

25. Reus, qui iuridicè interrogatus, crimen suum verbis amphibologicis occultat absque iusta causa, peccat mortaliter: facit enim iniuriam iudici iuridicè interroganti. Idem dic de eo, qui vtitur amphibologia in contractibus: tum quia facit iniuriam parti; tùm quia sic nihil esset certi in contractibus. *pag.* 268. *num.* 7.

26. Venditores, qui cùm non possint alia ratione pretium iustum ab emptore obtinere, iurant rem tanti sibi stetisse, alio sensu, quàm emptor percipiat, non videntur mortaliter peccare, neque teneri ad restitutionem, modò non inferant notabile damnum emptori, *ibid. num.* 8.

Iurandi consuetudo.

27. Qui habet consuetudinem iurandi, sed non mentiendi, non peccat mort. etiamsi non conetur talem consuetudinem euellere; quia non censetur esse in proxima occasione mortaliter peccandi; cùm illa occasio non pertrahat ad periuria, sed solùm ad iuramenta sine necessitate, quæ sunt tantùm venialia. Qui verò consuetudinem habet iurandi, & mentiendi simul, peccat mortaliter, si eiusmodi consuetudinem euellere non conetur: censetur enim esse in proxima occasione peccandi mortaliter, cùm illa consuetudo inducat ad iurandum falsum. Porrò qui habet consuetudinem iurandi, & mentiendi, sed non coniungendi mendacium cum iuramento, peccat mortal. nisi hanc consuetudinem conetur extirpare: quia versatur in morali periculo peierandi. *ibid. num.* 3. *&* *pagina* 209. *numero* 4. *&* 5.

28. Qui habet consuetudinem iurandi, & mentiendi, in rigore, & per se loquẽdo, absolui potest, si firmum habeat propositum abstinendi in posterum ab huiusmodi iuramentis. Tamen ad vitandum scandalum, quod peierans, alijs præbere solet, deneganda est illi absolutio, iuxta prudentis confessarij iudicium, vel differenda,

prout saluti pœnitentis iudicauerit expedire. *tom. 2. pagina 269. numero 7.*

Obligatio iuramenti.

29. Probabilius videtur violantem iuramentum etiam in re parua, seriò promissa, peccare mortaliter: quia facit, quantum in se est, vt Deus sit adductus in testem falsi; nisi is, cui facta est promissio, non admodum curet rem illam paruam; tunc enim censetur obligationem condonare, consequenter cessat obligatio iuramenti. *ibid. num. 2.*

30. Qui emisit iuramentum comminatorium de infligenda alicui pœna iusta, tenetur iuramentum adimplere, modò id nō obstet maiori bono, aut non sublata fuerit causa adimplendi: quia iuramē-tum obligat, ne Deus in testem falsi adductus videatur; propterea parentes, vel domini comminantes filijs, aut seruis pœnam ad correctionem, tenentur seruare iuramentum, nisi cessauerit causa puniendi. Sin iuramentum factum fuerit ex ira, seu animo vindictæ, non obligat. *ibid. num. 3.*

31. Obligatio iuramenti præcisè, nō transmittitur ad successores iurantis: iuramentum enim est vinculum personale; obligatio tamen contractus, in quem cadit iuramentum, transmittitur ad hæredes, modò contractus sit validus. Hinc patet hæredes non seruantes contractum iuratum, vel promissionem iuratam defuncti, non esse periuros; quia ipsi non tenentur vinculo iuramenti; peccare tamen contra iustitiam, quia obligatio realis in ipsos deriuatur. *to. 2. pag. 270. num. 2. & 3.*

32. Iuramentum cadens supra promissionem factam cum aliqua conditione tacita, eo modo explicandum est, quo explicatur ipsa promissio: quia iuramentum sortitur conditiones actus, super quem cadit. Hinc sequitur eum, qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ virgini, &c. quæ post promissionem incidit in morbum incurabilem, vel in paupertatem, vel in fornicationem &c. non teneri stare iuramento, aut eam ducere vi iuramenti; quia huiusmodi iuramentum habet eandem tacitam conditionem, quam habent sponsalia. *ibid. num. 1. & 2.*

33. Qui cogitur à socio prior ingredi domum, quam vrbanitatis causa iurauerat se non ingressurum priorem, non peccat

contra

contra iuramentum; vt si quis vrbanitatis gratia dicat alteri, *per Deum non præcedam, non ingrediar, nisi tu prior ingressus fueris, &c.* hoc enim iuramentum censetur factum cum hac tacita conditione, *non præcedam nisi me coegeris. tom.2. pag.271. num.2.*

34. Iuramentum in dubio ita explicandum est quàm minimè obliget, seruata verborum proprietate. Hinc collige quomodò explicandum sit iuramentum, aut votum non ludendi: intelligendum enim est de ludo illicito, non verò de licito, qui recreationis gratia suscipitur, nisi aliter conijciatur de iurantis intentione: in dubio enim benignè interpretanda est intentio iurantis, vbi agitur de obligatione contrahenda.

35. Obligatio iuramenti impediri potest ne inducatur. 1. per legem destruentem omnino contractum humanum, in quem cadit; destructo enim fundamento corruit id, quod ipsi innitebatur. 2. prohibendo executionem, ita vt sine peccato nequeat adimpleri. *tom.2. pag. 274. num.1.*

36. Obligatio iuramenti iam inducta, quatuor modis tolli potest. 1. mutatione materiæ, vt si materia iuramenti fiat illicita, vel impossibilis. 2. remissione, seu relaxatione, illius, in cuius fauorem factum est iuramentum; is enim cedere potest iuri suo. 3. irritatione facta per superiores. 4. per commutationem, aut etiam per dispensationem. *ibid. num.2. & seq.*

37. Iuramentum factum in fauorem hominis, qui illud acceptauit, non potest commutari, vel dispensari, eo inuito, in cuius fauorem factum est, nisi aliqua iniuria præcesserit, vel nisi hoc fiat in iustam ipsius pœnam, vel nisi ita postulet commune bonum; quia superior non potest sine legitima causa quemquam priuare suo iure. *tom. 2. pag. 275. num.8.*

38. Præter Summum Pontif. Episcopi, aliique Prælati iurisdictionem quasi Episcopalem habentes, facultatem habent dispensandi in iuramentis. Excipe. 1. iuramenta Summo Pontif. reseruata, cuiusmodi sunt iuramenta, quibus confirmantur statuta Collegiorum, Academiarum, & iura bonorum Ecclesiasticorum. 2. excipe iuramenta, quæ annexum habent votum, Papæ reseruatum. Laica autem potestas in iuramentis dispensare non potest; quia vinculū iuramenti est spirituale, cōsequenter ipsius relaxatio ad spiritualem pertinet potestatem. Secùs dicendum de condonatione: hæc enim à Principe sæculari fieri potest; quia non est relaxatio

vinculi

vinculi spiritualis, sed remissio materiæ, seu crediti, quæ fieri potest à creditore, qua facta cessat obligatio iuramenti. *ibidem numero 9. & 10.*

39. Iuramenta facta in honorem Dei, possunt ab ipso iurante, in melius, aut æquè bonum commutari: si enim possunt vota sic cōmutari, quidni iuramenta? At iuramentum homini factum non item; quia non semper gratius est homini, quod est melius. *ibidem num. 11.*

40. Probabilius est eos, qui facultatem habent delegatam commutandi vota, non posse commutare iuramenta, præsertim promissoria, talibus votis adnexa: quia hoc priuilegium est odiosum, cùm agatur de facultate dispensandi in iure naturali, & diuino; ergo strictè est explicandum. *ibid. num. 12.*

Excommunicatio contra exigentes iuramenta.

41. Gregorius XIII. in Bulla quæ incipit. *Inter Apostolicos*, decernit nulla iuramenta illicita, impossibilia, damnosa, vel libertati Eccles. aut decretis Concilij Trid. contraria, præstanda esse, reddenda, vel exigenda; deinde censuram addit contra transgressores; cùm hoc tamen discrimine, quod Episcopos, aliosque Antistites suspendit à diuinis; Capitula, & conuentus, Ecclesiastico subijcit interdicto; regulares verò personas, excommunicationis gladio ferit, addita etiam inhabilitate ad officia, vel beneficia obtenta, & obtinenda. *disp. 2. quæst. 3. punct. 17. pag. 261. tom. 3.*

42. Hæc censura tantùm afficit exigentes huiusmodi iuramenta; non autem præstantes; quanquam hi grauiter peccant, nisi ob ignorantiam excusentur; quia Deum adhibēt testem rei illicitæ; & prætereà priuantur vsu, & commodo rei, cuius causâ scienter iurauerunt. *ibidem num. 6.*

LAICVS.

Ad Laicam potestatem recurrentes.

1. QVI prætextu appellationis à violentia, seu grauamine, aut à futura executione litterarum Apostolicarum, ad laicam

laicam poteſtatem, ſeu Curiam ſæcularem recurrunt, in excommunicationem 13. Bullæ Cœnæ incurrunt, etiamſi id faciant ad neceſſariam ſui defenſionem, vel ad manifeſtam iniuriam Eccleſiaſtici iudicis propulſandam: Quia hoc fit in præiudicium iuriſdictionis Eccleſiaſticæ; neque hæc appellatio eſt legitima, quæ fit à ſuperiore ad inferiorem: ſic enim datur occaſio Curiæ ſæculari vſurpandi iuriſdictionem Eccleſiaſticam. Ideo dùm iudex Eccleſiaſticus iniuriam infert, adeundus eſt ſuperior Eccleſiaſticus, immo ipſe Summus Pontifex per viam appellationis, aut per ſupplices libellos. *diſp.1.quæſt.14.pag.78.tom.3.*

2. Obijcies Summum Pontif. excommunicare eos, qui ad Curias ſæculares confugiunt prætexentes friuolam appellationem; ergo qui ad ſæculares Curias confugiunt ad iniuriam propulſandam non ſubijciuntur excommunicationi, quia non prætexunt friuolam appellationem, ſed veram. *Reſp.* omnem appellationem, quæ fit ab Eccleſiaſtico tribunali ad laicum eſſe friuolam, etiamſi fiat ad iniuriam Eccleſiaſtici iudicis propulſandam; adhuc enim ſacrilega eſt, iniurioſa, & irrita, cùm ab Eccleſiaſtico iudice ad laicum non detur appellatio. *ibid.punct.1.pag.79.num.5.tom.3.*

3. Conſuetudo immemorabilis confugiendi ad laicam poteſtatem ad propulſandam iniuriam ab Eccleſiaſticis illatam, non dat vllum ius laicis cognoſcendi de cauſis Eccleſiaſticis. Quia conſuetudo præſcribi non poteſt cum mala fide, & incapacitate ſubiecti, ideſt dum ſubiectum eſt incapax illius, quod per conſuetudinem inducitur: ſed laicus non eſt capax Eccleſiaſticæ poteſtatis; ergo nõ poteſt illam acquirere, per vllam conſuetudinem etiam immemorabilem. Ad hæc illa conſuetudo ſingulis annis in Bulla Cœnæ reprobatur, & reuocatur. *ibid.pag. 79 num.6.tom.3.*

4. Qui ad repellendam iniuriam, ſeu ad neceſſariam ſui defenſionem auxilium laicorum implorat tanquam perſonarum priuatarũ, in excommunicationem huius canonis non incurrit. Quia Summus Pontif. excommunicat eos, qui ad Curias ſæculares recurrunt: Curia autem ſæcularis, ſeu laica poteſtas, formaliter loquendo ea dicitur, quæ publicam exercet iuriſdictionem. *ibid. n.7.*

5. Litteræ Apoſtolicæ, à quibus ad laicam poteſtatem non licet appellare, ſunt Bullæ, Breuia, Citationes, Inhibitiones, Sequeſtra, Monitoria, Proceſſus, Executoriales litteræ, & quæuis alia Decreta, quibus aliquid decernitur à Summo Pontif. vel ab alijs iudicibus, & Officialibus Apoſtolicis. *pag. 80.num.9. & ſeq.*

6. Qui

6. Qui per appellationem ad Curiam sæcularem impedit executionem litterarum Apostolicarum, vel alia quacumque ratione, in hanc censuram incurrit. Qui autem appellat à decreto Episcopi vel eius Vicarij, vel alterius Prælati, eximitur ab hac censura: quia non impedit executionem litterarum Sedis Apostolicæ; aut eius officialium, de quibus in hoc canone est sermo. *ibid. pag.* 80. *numero* 20. *tom.* 3.

7. Non solùm is, qui appellationem interponit, verùm etiam qui alia ratione confugit ad laicam potestatem, vt impediat litterarum Apostolicarũ executionem, ligatur excommunicatione: siue recurrat ad laicam potestatem in causis spiritualibus, siue in temporalibus, & profanis, licèt iudices, laici ad quos confugit, sint subditi Ecclesiæ, & à Summo Pontif. constituti; licèt sint personæ Ecclesiasticæ, habentes tamen laicam, & temporalem ditionem; denique licèt laici iudices interpositam appellationem admittant. *pag.* 81. *num.* 25.

8. Qui impediunt ne tabelliones, & notarij conficiant acta, vel instrumenta super executione litterarum Apostolicarum, aut ne acta vel instrumenta confecta tradantur parti, cuius interest. Item qui vexant impetrantes litteras Apostolicas, aut ipsorum cõsanguineos, affines, vel familiares, vt hoc pacto litterarum executionem impediant, censuræ huius canonis subijciuntur. *ibid. punct.* 2. *pagina* 82. *num.* 4. *& seq. tom.* 3.

9. Magistratus, qui prohibet litteras Apost. executioni tradi, antequam adueniat sui principis consensus, vel examen, eandem excommunicationem incurrit: quia consensus Magistratus, & Principis pro eadem re accipitur, & quasi vnum, & idem vtriusque videtur esse tribunal. *ibid. pag.* 83. *num.* 17. *tom.* 3.

10. Prælati, seu Clerici, ad quos litteræ Apostolicæ diriguntur, non incidunt in hanc excommunicationem, si præfatis litteris non vtantur, aut eas executioni non tradant, antequam Principis, vel magistratus beneplacitum accedat. Quia Summus Pontif. excommunicat eos, qui impediunt, vel prohibent executionem litterarum Apost. non autem eos, qui non exequuntur. Idem dicendum de inferioribus iudicibus, capitaneis, lictoribus, &c. qui rogati operam ferre renuunt ad harum litterarum executionem. Item de notarijs, qui acta vel instrumenta super illarum executione conficere recusant sine Principis, vel Magistratus beneplacito; hi enim non dicuntur impedire executionem, sed non exequi. Secùs autem si impediant

pediant

pediant ne instrumenta, vel acta ab alijs conficiantur. *ibid. nu.18.*

11 In dubio an litteræ Apost. subreptitiæ sint, & inualidæ, nō potest, Magistratus sęcularis, seu laica potestas illarum executionem impedire, aut de illarum validitate iudicare: Quia litterę Apostol. iuxta sacros canones discutiendæ sunt, & examinandæ; ergo illarum discussio ad Ecclesiasticum iudicem pertinet; neq. iudex laicus est competens. *ibid. nu. 19.* Immò etiamsi constet ipsas subreptitias esse, & inualidas, non est Iudicis laici de illis cognoscere, aut illarum executionem impedire; sed fieri potest oppositio coram Ecclesiastico Iudice, vel etiam Summo Pontif. su pplicatio exhiberi. Sin aditus ad Ecclesiasticum Iudicem non pateat, & graue damnum timeatur, si eiusmodi litteræ subreptitiæ executioni tradi sinantur, potest executio impediri, donec Summus Pontif. informetur. *ibid nu. 20. & 21.*

12 Princeps laicus non potest litteras Apostolicas a Legato, vel Nuncio Summi Pontif. exigere, non solùm vt illarum executionem impediat, sed etiam vt illas auctoritatiuè recognoscat. Quia auctoritatiua eiusmodi recognitio ad iudicem Ecclesiasticum spectat. Potest tamen a Legato litteras petere, vt sciat an verè sit Legatus. Immò tenetur ipse Nuncius, seu Legatus litteras suę legationis testes exhibere, non vt à Principe laico auctoritatiuè iudicentur, sed vt ipse Princeps, & populus cognoscat eum esse Summi Pontif. Nuncium. Si tamen Princeps, seu Magistratus sæcularis litteras Apostolicas sibi postulet exhiberi, non vt illarum executionem impediat, sed vt illas examinet, & recognoscat, non incurrit excommunicationem. Quia Summus Pontif. excommunicat impedientes litterarum Apost. exequutionem, non autem examinantes. *ibid pag. 84. nu. 22. & seq. to. 3.*

13 Licèt Principis, & Magistratus consensum petere, vt maior auctoritas, & fides litteris Apostolicis accedat, si Princeps subscripat, aut sub temporalibus pęnis illi obtemperari pręcipiat, & executoriales litteras ad hunc finem concedat. *ibid. nu. 26.*

14 Ad excommunicationem huius canonis incurrendam nō requiritur vt quis actu impediat litterarum Apostolicarum executionem, sed sufficit sola prohibitio, etiamsi non obstante prohibitione suum effectum sortiantur, & executioni mandentur. Quia Summus Pontif. excommunicat impedientes, vel prohibentes sub disiunctione. *ibid. nu. 27.*

15 Qui auctoritate publica vel priuata iniustè audent directè, vel indirectè, in genere vel in specie prohibere, vel mandare ne quis ad Rom. Curiam accedat, vel recursum habeat ad sua negotia prosequenda; aut gratias ac litteras impetrãdas; aut qui impediunt, ne quis gratias, aut litteras a Sede Apost. impetret, seu ne impetratis vtatur; aut qui audent prçfatas litteras retinere apud se, vel apud notarios, seu tabelliones, huius canonis excommunicationi subijciuntur. *ibid. punct. 3. pag. 85. nu. 3.* Hinc sequitur Episcopum nolentem admittere ad sacros Ordines spurium, qui dispensationem circa defectum natalium impetrauit; aut impedientem, ne capiatur possessio beneficij a Rom. Pontifice collati, in excommunicationem huius canonis incidere, nisi iusta de causa id faciat. *ibid. pag. 85. num. 12. tom. 3.*

16 Vt incurratur excommunicatio ob præfatas actiones in hoc canone prohibitas, requiritur præsumptio, temeritas, audacia, & scientia; quamobrem ignorantia, nisi sit cùm ingenti temeritate coniuncta, excusat. *ibid. punct. 3. pag. 84. num. 2. tom. 3.*

Laicus Iudex ad se causas auocans ab Ecclesiastico Iudice.

17 Auocare causam nihil est aliud, quàm cognitionem seu definitionem causæ apud alium iudicem pendentis ad se trahere, & reuocare. Hoc autem tribus modis fieri potest. 1. expressè citando partes litigantes ad prosequendam causam coram suo tribunali. 2. prohibendo iudici, coram quo agitur, ne ampliùs in eà causa procedat. 3. inhibẽdo partibus ne causam coram primo iudice prosequatur. *disp. 1. quæst. 15. pag. 86. punct. 1.* Vnde sequitur ad incurrendam excommunicationem 14. Bullæ Cœnæ latam contra auocantes causas ab Ecclesiasticis iudicibus opus esse, vt auocentur ad sæculare tribunal causæ, quæ iam coram Ecclesiastico tribunali fuerant introductæ. *pag. 87. num. 3. tom. 3.*

18 Auocatio causarum a iudicibus Ecclesiasticis per eũ facta, qui fungitur auctoritate Ecclesiastica, nõ est sufficiẽs ad incurrẽdã huius canonis excõicationem, modò fiat ab eo, quatenus Ecclesiasticam iurisdictionem exercet; quia Summus Pontif. excõmunicat eos qui cùm laicam iurisdictionem exerceant, auocant causas a iudicibus Ecclesiasticis. Si verò auocatio fit per eũ, qui fungitur auctoritate laica, etiamsi aliàs habeat iurisdictionẽ Ecclesiasticam, vt si auocatio fiat ab Episcopo, vel Cardinali qui iure pa-

re patrimonij laicalem obtinet principatum, vel qui in Curia Principis sæcularis temporalem administrat iurisdictionem, hęc auocatio sufficit ad incurrendam censuram, quia derogat Ecclesiasticæ iurisdictioni. *ibid. nu. 5.*

19 Probabiliter sustineri potest ad incurrendam censuram latam contra auocãtes causas a Iudicibus Ecclesiasticis, opus esse, vt illæ causæ auocentur non solùm auctoritate iudiciaria; verùm etiam prætextu emptionum, & priuilegiorum Apostolicorum: Quia Summus Pontif. vtriusque meminit absque disiunctione, ergo vtrumque est necessarium; verba enim legis pęnalis strictè sumenda sunt. *ibid. pag. 87. num. 6. to. 3.*

20 Causarum spiritualium, vel eis adnexarum auocatio ad laicum tribunal vetita est sub excõicatione, etiãsi iudices Ecclesiastici negligẽtes sint in huiusmodi causis cognoscẽdis: quia iudex laicus incapax est iurisdictionis spiritualis, nec eã per cõsuetudinem etiam immemorabilem acquirere põt. Sed in hoc casu monẽdus est iudex Ecclesiasticus de neglecta, vel iniquè administrata iustitia, vel recurrendum est ad Sũmũ Pontif. *pag. 88. ibid. n. 8.*

21 Eandem excõicationem incurrunt, qui impediunt causarum spiritualium, vel spiritualibus annexarum cursum, prosecutionem, audientiam, & personas, Capitula Conuentus, vel Collegia, quæ prædictas causas prosequi volunt; & qui se de illarũ cognitione tanquam iudices interponunt. *ibid. pag. 89. nu. 13. to. 3.*

22 Eadem censura ligantur, qui cõpellunt partes actrices ad reuocandum, vel reuocari faciendũ citationes, vel inhibitiones, &c. vel ad consentiendum, vt ij, contra quos tales prohibitiones emanarunt, a censuris, & pœnis in illis cõtentis absoluatur. *ibid. nu. 19.* Qui verò via iudiciaria, aut precibus, aut promissionibus, aut pecunia inducunt partes actrices ad consentiendum, nõ incidunt in excommunicationem; quia non compellunt vi aut metu. *ibid. nu 20.* Neque incurrit excommunicationem, qui cõpellit iudicem, à quo excommunicatio, & aliæ pœnæ inflictæ sunt, vt absolutionem impendat. Quia in Bulla non est sermo de cõpellente iudicem, sed de compellente partes: hic tamen aliam excõmunicationem incurrit, de qua suo loco. *ibid. nu. 21. to. 3.*

23 Mandans, cõsulens, fauens, vt causæ spirituales a Iudicibus Ecclesiasticis auocentur, vel vt ipsarum cursus impediatur, &c. incurrit excõicationem modò sequatur effectus. At verò ratam habens illam auocationem, hoc vinculo non innodatur: quia

illa approbatio eſt poſterior effectu, ac proinde in illum non influit. *ibid.pag.89 nu.25.& ſeq.to.3.*

24 Eccleſiaſtici, qui ſponte patiuntur ſe trahi in cauſis ſpiritualibus ad iudices ſæculares, non videntur in hanc cenſuram incurrere; quia non fauent auocationi auctoritatiuè, ſed permiſſiuè tantum. *pag.90.nu.26.*

25 Priuilegium Summi Pontif. legitimè conceſſum, ab iſtius excommunicationis vinculo excuſat auocantes cauſas ſpirituales, & Eccleſiaſticas a iudicibus Eccleſiaſticis; vel illarum curſum impedientes: Tum quia canon hic loquitur de auocantibus auctoritate propria; qui autem ex priuilegio aliquid facit, non dicitur auctoritate propria facere, ſed auctoritate concedentis priuilegium: tum quia legiſlator in ſua lege poteſt diſpenſare. *ibid. punct.4. §. 1.pag.90.* Simplex autem tolerantia Summi Pontif. ſi qua eſt, priuilegium non inducit. *ibid.pag.91.nu.3.* Porrò priuilegia ante Bullam Cœnæ conceſſa, per hanc Bullam reuocantur; niſi aliquod priuilegium confirmatum fuerit, aut peculiari aliqua, & inuſitata forma conceſſum, vt per verba huius Bullæ reuocatum non cenſeatur. *ibid.nu.6.to.3.*

26 Priuilegium cognoſcendi cauſas Eccleſiaſticas Principibus conceſſum reuocari poteſt, non obſtante immemorabili cõſuetudine, quia priuilegium inferiori conceſſum, poteſt a ſuperiore reuocari; tum quia huiuſmodi priuilegium eſt odioſum, vtpote libertati Eccleſiaſticæ contrarium. *ibid.nu.6.*

27 Impedientes litterarum Apoſtolicarum executionem, excuſari poſſunt ab excommunicatione, ſi impediant prætextu informandi, aut ſupplicationem exhibendi Summo Pontifici, modò tamen ſupplicationem coram Sede Apoſtol. legitimè proſequantur. Qui autem malitiosè, & abſque legitima cauſa impedit, non excuſatur, etiamſi id faciat prætextu ſupplicationis Summo Pontifici exhibendæ; tùm quia dolus, & propria culpa nemini patrocinatur; tùm quia is non poteſt ſupplicationem legitimè proſequi, quam ipſe ſcit eſſe iniuſtam. *ibid.§.2.*

28 Non licet Clerico ad laicum iudicem recurrere, & appellationem a iudice Eccleſiaſtico interponere eo prætextu, vt vim vi repellat; quia hoc fieri non poteſt cum moderamine inculpatæ tutelæ: quia moderamen inculpatæ tutelæ non ſeruatur, quoties maior vis infertur, quã opus ſit ad tuendũ oppreſſũ: in noſtro autẽ caſu maior vis infertur; tum quia innocẽs defenditur publica

auctoritate cum vsurpatione iurisdictionis Ecclesiasticæ; cùm priuatim defendi posset absque læsione Ecclesiasticæ libertatis; tum quia defendi potest admonendo superiores Ecclesiasticos, iuxta sacros canones, aut supplicationem porrigendo Summo Pontif. eámque legitimè prosequendo, non adito laico tribunali. *ibid.* §. 3. *pag.* 92. *nu.* 2. *to.* 3.

29 Prætextus prohibendæ violentiæ, seu iniuriæ, non est titulus sufficiens ad excusandos eos, qui causas spirituales, & Ecclesiasticas a iudicibus Ecclesiasticis auocant, aut litterarum Apostolicarum executionem impediunt, aliáve in Bulla prohibita, faciunt; tum quia iure canonico prohibetur, ne causæ Ecclesiasticę ad profanos, & ciuiles iudices deuoluantur; etiamsi Ecclesiastici iudices in administranda iustitia errauerint, aut negligenter se gesserint; tum quia in hac auocatione non seruatur moderamen inculpatæ tutelæ, vt suprà probatum est. Tum quia propulsare auctoritatiuè iniuriam, est actus iurisdictionis; sed actus iurisdictionis non potest a laicis exerceri in Ecclesiasticos, qui laicę potestati non subsunt. ergo. *ibid.* §. 4. *pag.* 93. *to.* 3.

30 Obijcitur primò. Quid facit id, ad quod tenetur ex officio, nō peccat, neq. censuram incurrit. Sed Principes, qui superiorē in sua ditione tēporali non agnoscunt, faciunt id, ad quod tenētur ex officio, dùm ab oppressis violentiam & iniuriā propulsāt, & innocentes ad se confugiētes tuentur, eorùmq. appellationes admittunt; præsertim cū Reges & Principes ante Christi aduētum vtriusq. iurisdictionis temporalis, & spiritualis vsū habuerint, vt patet in Mose. Deinde potestatē spiritualē Christus ademit Principibus sæculi, eámque D. Petro, eiusq. successoribus cōtulit. Quo fit, vt si iudices Ecclesiastici facultate sibi a Christo collata abutātur, inferendo alijs violentiā, iurisdictio spiritualis, quę fluxit a regia, & politica, redeat ad suū principiū, idest ad Principes sęculares, vt possint per viā protectionis clericos, & laicos ab iniurijs per iudices Ecclesiasticos illatis vendicare. *Resp.* negādo minorē; falsū enim est Principes cognoscētes causas Eccles. per viā violentiæ facere id, ad quod tenētur ex officio; quippe ex officio tenētur causas cognoscere sibi subditorū; Ecclesiastici aūt nō sunt subditi laicis. Falsū itē est iurisdictionē spiritualem fluxisse a laica potestate; qa potestas Ecclesiastica est superioris ordinis. Si qui autē olim tēporalē, & spiritualē iurisdictionē simul exercuerūt, hi fuerūt Reges simul, & Sacerdotes. *ibid.* *p.* 94. *n.* 4. *& seq.* *t.* 3.

31 Obijcitur secundò. Ecclesiastici sunt ciues, & membra Reip. temporalis; sed ciues, & membra Reip. subsunt Principi temporali; ergò Ecclesiastici subsunt Principi sæculari, ergo tenentur legibus Principum politicis ad violentiam arcendam. *Resp.* Ecclesiasticos esse quidem ciues, & membra Reip. sed immunes, & exemptos à Iurisdictione Principis sæcularis in causis spiritualibus: fatendum tamen ex vi directiua Ecclesiasticos teneri legibus Principum politicis, quæ ad commune bonum spectant. Neque dixeris D. Paulum cùm ciuem Rom. se esse dixit, ad Cæsarem appellasse, proindeq. se eius potestati subiecisse, saltem quoad protectionem: Nam *Resp.* ipsum nō appellasse à iudice Eccles. ad laicū, sed à laico, ad laicum, vt ab eo protegeretur, cùm aditum ad alium non haberet. *ibid.pag.96.num.11.tom.3.*

32 Quæres quid igitur faciendum, si Iudices Ecclesiastici, ipseq. Summus Pontif. delicta impunita relinquat, innocentes iniustè vexent, & aliâ contra ius naturale, & diuinum faciant? nonne poterit Princeps, & magistratus sæcularis innocentum iura tueri, & ab illis violentiam propulsare. *Resp.* neque in hoc casu fas esse Iudicibus sæcularibus Summo Pontifici auctoritatiuè resistere, aut iurisdictionem in ipsum exercere; quia Summus Pōtif. nullum habet in terris superiorem, à quo iudicari aut in sua iurisdictione impediri possit. *ibid.pag.97.num.14.tom.3.*

33 Prætextus Bullæ non acceptatæ in ijs locis, in quibus non obseruatur, non est titulus sufficiens ad excusandos transgressores ab excommunicatione. Quia etiamsi nonnulli concedant legem non modò sæcularem, verùm etiam Ecclesiasticam nō obligare, vbi acceptata non est; id tñ non habet locum, vbi constat Superiorem velle independenter ab acceptatione obligare. Atqui Summus Pontif. vult hanc Bullam independenter ab acceptatione obligare, excludit,n.omnem prætextum; ergo obligat etiam in ijs locis,vbi non est acceptata. *ibid.§.5.pag.98.n.2.tom.3.*

LEX.

Quid, & quotuplex sit lex.

1 Lex,à S. Thomæ discipulis definitur Ordinario rōnis promulgata ad bonum cōe, ab eo qui curam habet communitatis, seu qui potestatem habet obligandi. Ad condendā legem

hæ

hæ requiruntur conditiones. 1. vt ſit iuſta. 2. vt promulgetur. 3. vt feratur a legitimo ſuperiore. 4. vt feratur ob commune bonū immediatè, vel mediatè: lex enim omninò inutilis communitati non obligat. *tom. 2 pag 2. num. 1. & ſeq.*

2 Prima legis diuiſio eſt in æternam, diuinam, humanam, & naturalem. *Lex æterna* eſt mens, & ratio Dei, bona præcipiens, & mala prohibens. *Lex diuina* eſt ea, quæ vim habet quatenus à Deo proficiſcitur, eſtque duplex, *vetus* ſeu *Moſaica*, & *noua* ſeu *Euangelica*. Rurſus lex diuina ſubdiuiditur in diuinam naturalē qua idem præcipitur quod lege naturali, vt ſunt præcepta decalogi; & in diuinam poſitiuam, qua præcipitur aliquid quod lege naturali, non eſt ſancitum, vt eſt præceptum præmittendæ confeſſionis ante ſumptionem Euchariſtiæ, ab eo qui ſibi conſcius eſt peccati mortalis. *Lex humana* eſt illa, quæ fertur auctoritate humana, dependenter tamen à Deo; eſtque duplex Eccleſiaſtica, & ſæcularis. *Lex naturalis* eſt dictamen, ſeu lumen naturale noſtræ rationis, quo cognoſcimus quæ facienda ſint, quæ vitanda. *tom. 2. pag 4. n. 1. & ſeq.*

3 Secunda legis diuiſio eſt in naturalem, gentium, & ciuilē. Lex naturalis paulò ante definita eſt. *Lex gentium* eſt illa, quam omnes homines, naturali ratione ducti conſtituunt; cuiuſmodi eſt illa: *Poſſeſſiones ſunt diuidendæ. Lex ciuilis* eſt illa, quæ ſimpliciter auctoritate hominum decernitur. Quando verò lex ciuilis, canonicæ videtur aduerſari, parendum eſt potiùs canonicæ, ſeu Eccleſiaſticæ: nam Eccleſia leges ciuiles poteſt abrogare. *tom. 2. pag. 5. num. 13. & ſeq.*

Quis poſſit legem ferre.

5 Lex condi poteſt ab eo, qui habet publicam poteſtatem, iuriſdictionem, & vim cogendi. Quare Summus Pontif. ferre poteſt leges Eccleſiaſticas in toto orbe. Leges autem ciuiles non tantùm in ſuo territorio poteſt ferre, ſed etiam in alieno, ſaltem indirectè, per ordinem ad finem ſpiritualem, quoties id neceſſarium eſſe duxerit ad ſalutem animarum. Hanc autem poteſtatē ferendi leges in Eccleſia, Summus Pontif. accepit immediatè à Chriſto: eſt enim proximus, & immediatus Chriſti Vicarius. Epiſcopi verò à Summo Pontif. hanc poteſtatem mutuantur. *tom. 2. pag. 6. num. 1. & 5.*

6 Imperator legitimè electus pōt in regna, & prouincias ſibi

 ſubdi-

ſubditas leges ciuiles ferre;non verò in orbem vniuerſum: multi enim Chriſtiani non ſunt ſubditi Imperatori. Quare prouinciæ, quæ neque iure dominij,neque iure feudi,neque alio titulo, Imperatori ſubſunt,non tenentur legibus Imperatoris.*ibid.num.5.*

7 Reges in ſuis Regnis poſſunt leges ciuiles ferre, cùm in ijs poteſtatem publicam, ſupremamque habeant iuriſdictionem. Idem proportione dicendum de alijs Principibus ſupremis, qui ſuperiorem in temporalibus non agnoſcunt. Qui verò ſuperiorem agnoſcunt, poſſunt leges, iuxta limites a Principe ſibi præſcriptos,ſancire. Ipſa etiam Regina,quæ regni domina eſt, nullumque in temporalibus ſuperiorem agnoſcit, idem ius habet legum ferendarum. Contracto autem matrimonio, ſi ius & dominium regni, iure hæreditario, vel alio titulo competit fœminæ,ad Reginam pertinet leges ferre, niſi ſuas vices marito committat. Quia ad ipſam pertinet ius, & dominium regni, neque matrimonium transfert hoc dominium, ſeu adminiſtrationem regni in maritum, cùm regnum alienari non poſſit, nec in dotē dari. *tom.2.pag.7.num.7.8.& 9.*

8 Reſpubl.ſeu Communitates perfectæ, quæ per ſe ipſas gubernantur, poſſunt in ſuis territorijs leges condere. Item Ciuitates,quæ ſupremæ Reip.formam aliquam retinent. Quæ verò poteſtatem in Principem tranſtulerunt, leges propria auctoritate condere non poſſunt. *ibid.num.10.&* 11.

9 Concilia generalia Summi Pontif. auctoritate conuocata, poſſunt leges, & ſtatuta generalia condere, iuxta facultatem ſibi à Summo Pontif.conceſſam. Vnde licet inferre à Summo Pont. ad Concilium generale,non dari appellationem: quia Summus Pontif.non habet ſuperiorem. Concilia verò non vniuerſalia, ſed prouincialia, nationalia, & ſynodalia, vim habent condendi leges obligantes territoria ipſorum iuriſdictioni ſubiectas; neque faciunt ius commune, niſi à Summo Pontif. generaliter approbentur. *tom.2.pag.8.num.13.&* 14.

10 Generales religionum approbatarum in Capitulo generali, & Prouinciales in prouinciali, concurrente maiori ſuffragiorum parte,poſſunt leges ferre. Reliqui verò Prælati poſſunt ea præcipere, quæ ad obſeruantiam regulæ ſunt accommodata. Non tamen poſſunt ſubditos compellere ad obſeruantiam regulæ, quæ, dùm ipſi profeſſionem emiſerunt, auctoritate Summi Pontif.aut conſuetudine legitimè præſcripta, iam erat abrogata.

ta. Secùs dicendum si regula paucorum culpa non seruabatur, nondum tamen erat legitima cõsuetudine abrogata: tunc enim subditi, nouis constitutionibus compelli possunt ad eam seruandam; vouerunt enim regulam illius religionis, consequenter ad eius obseruantiam compelli possunt. *ibid. num. 15. & pag. 9. nu. 18.*

11 Collegium Cardinalium non potest, seu viuente Summo Pontif. seu Sede Apostolica vacante, legem vniuersalem condere; immò nec particularem nisi in proprijs titulis, in quibus iurisdictionem habent Episcopalem: cum enim Collegium Cardinalium vt probabilior fert sententia, non sit de iure diuino, nullamque habeat iurisdictionem, quæ à Summo Pontif. non pendeat (si quidem Cardinales à Syluestro Papa instituti sunt) nuspiam legitur hæc facultas condendarum legum Cardinalibus à Pontifice concessa: sed illis tantùm permittuntur ea, quæ ad electionem Summi Pontificis, & ad Ecclesiæ defensionem spectant. *tom. 2. pag. 10. num. 26. & pag. 9. num. eod.*

12 Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, sede Episcopali vacante, potest leges & statuta facere in diœcesi duratura, donec reuocentur ab Episcopo successore. Immò potest statuta ab antecessoribus Episcopis facta reuocare, & contraria statuere, si ita expedire iudicauerit: Capitulum enim, exceptis casibus in iure expressis, sede vacante, succedit in iurisdictione Episcopi: Viuente autem Episcopo, non potest leges, vel statuta condere nisi circa ea, quæ ad bonum regimen, & ordinem Capituli pertinent. *tom. 2. pag. 12. num. 29. & 30.*

Conditiones legis ferendæ.

13 Ad ferendam legem sex potissimum conditiones requiruntur. 1. vt feratur à legitimo superiore. 2. vt feratur ob bonum commune. 3. vt sit iusta. 4. vt promulgetur. 5. est lapsus temporis, seu termini a legislatore præscripti: nam lex vltra voluntatem legislatoris non obligat. 6. vt lex vsu recepta sit, seu accepta. *tom. 2. pag. 14. num. 1. & seq.*

14 Promulgatio legũ, quæ ab Imperatore, Rege, aut Principe supremo feruntur, in singulis prouincijs facienda est neq; obligat subditos illius prouinciæ in qua facta non est: distinctæ enim prouinciæ censentur distinctæ vniuersitates, proindéque distinctã postulãt promulgationem. Promulgatio verò legũ Pontificiarũ faciẽda est in Curia Romana: & hæc promulgatio sufficit

ad

ad inducendam vbique obligationem seruandæ legis; vsus enim obtinuit vt leges Pontif. in sola Romana Curia promulgentur. *tom.2.pag.15.n.16.*

15 Qui legem rescissoriam contractus, sufficienter promulgatam ignorat, licet non peccet, si contractum ineat contra legem: inualidè tamen celebrat contractum. Quia leges rescissoriæ hoc habent, vt post promulgationem obligent etiam ignorantes: leges verò reuocatoriæ priuilegiorum, non obligent antequam reuocatio perueniat ad illius aures cui concessa fuerant priuilegia: quia priuilegium est fauorabile, fauores autem sunt ampliandi. *tom.2.pag.16.num.20.*

16 Lex statim post promulgationem obligat, quando nullus terminus ad obligandum fuit appositus, nisi aliter constet de mente legislatoris: solet autem legislator, quando non intendit ante certum tempus obligare, hoc exprimere: quare si nullum tempus exprimat, censetur velle legem statim post sufficientem promulgationem obligare, prout sonant verba legis. Hoc tamen est speciale legibus ab Imperatore conditis, vt non obligent ante duos menses à promulgatione. *ibid.num.25.*

17 Leges sub hac tacita conditione feruntur, vt vim habeant, si fuerint acceptatæ, & vsu receptæ. Tunc autem lex dicitur non esse vsu recepta, quando populus, vel maior pars populi pergit facere, quod consueuerat ante legis promulgationem, siue sciat legem esse promulgatam siue ignoret. Tunc verò dicitur lex vsu recepta, & acceptata, quando maior pars communitatis facit, quod lex præcipit, aut eam approbat verbo, vel scripto, aut eam non improbat. Potest tamen legitimus superior legem ferre, quæ obliget subditos independenter ab ipsius acceptatione, & consensu: alioquin maior esset potestas populi, quam Principis, quandoquidem populus posset legislatoris potestatem, ac iurisdictionem impedire. *pag.17.n.27.& num.29.*

18 Lex acceptata quoad vnam partem, obligat quoad eam tantùm partem, quæ acceptatur. Quia quæ ratio est totius ad totum; eadem est partis ad partem. Potest etiam aliquando per consuetudinem abrogari quoad vnam partem, aut quoad pœnam, reliquis partibus in suo robore permanentibus. *tom.1.pag.17.numéro 30.*

19 Possunt subditi ex iusta causa non solū supplicationes, & preces ad legislatorem transmittere, vt legem reuocet, verū etiā

legis

legis obligationem interim suspendere, donec iterùm constiterit de voluntate legislatoris. Quia posita iusta, & rationabili causa legis reuocandæ, consonum videtur rationi, vt subditis pateat aditus ad legislatorem pro legis reuocatione, & interim legis onere non premantur, donec legislator mentem suam aperit. *to.1.pag.18.nu.41.*

20 Princeps potest subditos intra decennium, pœnis compellere ad seruandam legem promulgatam: transacto verò decennio si lex acceptata non fuit, non potest Princeps, per se loquendo, subditos compellere ad seruandam legem: lex enim per desuetudinem, seu non vsum decennalem abrogatur, & tollitur. *pag. 19.nu.46.*

21 Vt lex obliget, non requiritur scriptura tanquam condito necessaria: potest enim lex promulgari, & acceptari etiamsi non sit scripta; modò contrarium non sit vsu receptum, aut sancitum. Hinc licet inferre priuilegium absque scriptura concessum, non expirare morte concedentis, etiamsi litteræ nondum essent expeditæ: quia priuilegium absque scriptura concessum, est validum. Vt plurimum tamen, & regulariter loquendo, lex per scripturam ferri consueuit. *ibid.nu.49.& nu.50.& 51.*

Circa quam materiam lex versetur,

22 Actiones humanæ sunt materia legum; versantur enim leges circa humanas actiones, præcipiendo bonas, & malas prohibendo. Ipsi etiam actus interni possunt aliqua ratione præcipi, vel prohiberi, non quidem ex se præcisè (quia merè interna soli Deo reseruantur:) sed quatenus pertinent ad complementum actus externi. Sic Ecclesia præcipiens recitationem diuini officij, simul etiam præcipit attentionem, quæ est actus internus; nam attentio est planè necessaria ad orationem. Item præcipiens annuam confessionem, simul etiam præcipit dolorem peccatorum, qui est actus internus ad substantiam cōfessionis omninò necessarius: Eodem modo prohibens actum aliquem externum, simul etiam prohibet internum illi respondentem, sic cum prohibet furtum, prohibet etiam voluntatem furandi. *to.2.pag.20 nu.2.& seq.& pag.21.nu.9.& seq.*

Quisnam

Quisnam legibus obligetur.

23 Subiectum legis est homo subditus, capax rationis, iuxta tenorem legis. Hinc sequitur infideles, aut catechumenos, legibus Ecclesiasticis non adstringi, quia non sunt subditi Ecclesiæ. Pueros autem ratione vtentes, Ecclesiæ legibus obligari, consequenter teneri ad cōfessionem annuam, ad Missam die festo audiendam, ad abstinentiam a cibis vetitis in die ieiunij &c. Item Augustam, id est Reginam, coniungē Principis condentis legē, ex natura rei obligari legibus à Principe constitutis, nisi eximat, vti re ipsa eximitur. *tom.2.pag.22.n.1.& seq.& pag.23.n.8.& seq.*

24 Princeps non tenetur, præciso scandalo, suorum prædecessorum leges obseruare: quia non sunt latæ a superiore, cùm Princeps eadem gaudeat facultate, qua gaudebant prædecessores. Idem dicendum de Generalibus, respectu constitutionem sui ordinis nisi ob specialem aliquam rationem illas seruare teneantur. *tom.2 pag.23.num.12.*

25 Princeps non obligatur, propriè loquendo, ex vi coactiua, ad seruandā propriam legem: quia lex obligat subditos, nullius aūt est sibi subditus; neque vllus habet potestatem, & iurisdictionem coactiuam in seipsum. Propterea si Papa percutiat clericū, non ligatur excōmunicatione. Item qui cum Summo Pontifice contractum celebrat aliàs simoniacum, non committit simoniā iure humano prohibitam, quia Summus Pontifex cum eo dispēsare præsumitur. At si loquamur de vi directiua, & æquitate fundata in iure naturæ, dicendum est Principem teneri ad seruandas suas leges: debet enim alios suo exemplo mouere, vt sit conformitas inter caput, & membra; modò leges sint vniuersales, & ad statum Principis accōmodatæ: nam Princeps, qui lege cauit, v.g. ne magni sumptus fiant in vestes, non tenetur huic legi obtemperare. Si verò ferat legē præscribentem ieiunium, vel celebrationē dierum festorum, vel legem taxantem pretium rerum, tenetur eam seruare. *ibid.n.14.& seq.& pag.24.n.19.& 20.*

26 Clerici alijque Ecclesiastici nō tenentur legibus ciuilibus ex vi coactiua: quia Princeps laicus nō habet in clericos iurisdictionem. Ex vi aūt directiua, tenentur legibus ciuilibus spectātibus ad bonum commune, Ecclesiasticæ libertati non repugnantibus; quia decet clericos esse alijs exemplo. *tom.2.pag.26.n.29.*

27 Cardinales ligantur legibus generalibus etiã odiosis à iure communi latis, consequenter afficiũtur censuris per verba generalia impositis à iure communi: sunt enim subditi iuri cõmuni, seu Summo Pontifici: modò in quibusdam casibus aliter non constet de mente Summi Pontificis. *ibid n. 34.*

28 Peregrinus, seu viator, qui ad aliquem locum perueniat absque intentione ibi constituendi domicilium, vel ibi manendi maiori anni parte, non ligatur legibus particularibus, ac proprijs illius loci: quia per breuem moram non acquiritur in illum iurisdictio, nisi fortè obligetur ratione scandali vitandi, aut alterius circumstantiæ. Qui verò accedit ad aliquem locum, animo ibi manendi maiore anni parte, ligatur legibus in eo loco receptis, fitque parochianus illius loci, quoad Sacraméta, excepto ordine, & tonsura. *tom. 2. pag. 27. n. 36. & 44.*

29 Vagi, qui nusquam certam habent sedem, obligantur legibus, & cõsuetudinibus locorum, in quibus reperiuntur, alioquin exempti essent ab omnibus legibus; & statutis municipalibus, aut etiam decretis Episcoporum, quod non videtur consentaneum rectè gubernationi. *tom. 2. pag. 29. num. 54.*

30 Ciuis Mediolanensis, qui primis quatuor diebus proxime antecedentibus primã Dominicã Quadragesimæ (quibus diebus Mediolani non ieiunatur, nec abstinetur à carnibus aut lacticinijs) si alio se transferat, vbi ieiunatur, tenetur ieiunare, & à carnibus abstinere; quia illa cõsuetudo Mediolani recepta est, & localis; præceptũ verò ieiunandi illis quatuor diebus, est præceptũ generale, latum à iure communi, quod vbique gentium obligat, exceptis ijs locis, in quibus non est receptum, aut in quibus contraria consuetudine fuit abrogatum. *tom. 2. pag. 29. n. 55.*

31 Qui præceptum obligans non solùm in loco proprij domicilij, sed etiam alieni, iam adimpleuit in proprio domicilio, nõ tenetur idem præceptũ iterum adimplere in loco, in quo posteà reperitur, etiamsi ibi figat domiciliũ, aut ibi manere maiori anni parte statuat. Quia iam illud præceptum adimpleuit, neque idem præceptum bis obligat. Id contingere potest in celebratione alicuius diei festi, qui non eodem tempore vbique celebratur. *ibid. num. 57.*

32 Qui in alieno territorio versatur, nõ tenetur seruare leges proprij territorij ibi nõ obligãtes. Quia sicut agẽtia naturalia nõ agunt vltra spheram suę actiuitatis, ita Principes vltra proprium terri-

territorium, suam iurisdictionem non extendunt; & subditus in alieno territorio existens, non est actu subditus legislatori. Idque extenditur nō solùm ad leges municipales, verùm etiam ad leges iuris communis, quarum obseruatio viget in proprio territorio, non verò in eo loco, vbi ad tempus versatur, *pag. 30. num. 29.*

Obligatio legis humanæ.

33 Non omnes leges humanæ obligant in conscientia, præsertim sub peccato mortali: leges enim vetantes venationem, aut piscationem sine damno proximi, aut prohibentes delationem armorū nocturno tempore, per se loquendo, & præcisis alijs circumstantijs, non videtur obligare sub mortali. Ad hæc legislator præsertim ciuilis, vt plurimùm non intendit obligare sub peccato mortali, sed tantùm sub aliqua pœna. *tom. 2. pag. 31. num. 2.*

34 Lex pœnalis, qua scilicet, aliquid præcipitur, aut vetatur, addita transgressoribus pœna, obligat sub peccato mort. aut veniali, iuxta materiæ grauitatem, aut leuitatem, nisi aliunde constet legislatorem nolle ad culpam obligare: quia pœna supponit culpam. Hinc sequitur præceptū recitādi horas canonicas sub pęna amissionis fructuum, aut legem soluendi vectigalia sub pęna amissionis mercium, obligare in conscientia, & sic de cæteris. *tom. 2. pag. 32. num. 3.*

35 Leges, quæ neque obligant ad culpam, neque ad pœnam, non sunt propriè leges, sed potius regulæ, seu ordinationes dirigentes ad bonum. Idem dicendum de regulis nonnullarum religionum, quæ ad culpam quidem venialem obligant. *tom. 2 pag. 33. num. 5.*

36 Lex inferens, ipso facto, pœnam transgressoribus, nō obligat in conscientia, ante sententiam declaratoriam, ad subeundā pœnam, quæ non potest executioni mandari absq; actione hominis, nisi manifestè appareat eam esse legislatoris mentē. Potest enim legislator obligare ad soluendam pœnam ante sentētiam; regulariter tamen non obligat. Immò etiamsi delictum ita notū sit, vt nō possit vlla tergiuersatione celari, non tenetur delinquēs ante sententiam declaratoriā, soluere pœnam, quæ ad sui executionē requirit hominis actionē, nisi aliter constet de mente legislatoris: hic enim est vsus, & praxis. Pœna verò ipso facto lata, quæ ad sui executionem non postulat hominis actionem, statim incur-

incurruntur post legem violatã. Quare si lex ita feratur. *Qui hoc fecerit, sit excommunicatus ipso facto;* delinquẽs statim patrato delicto incurrit excommunicationem, cum ad hanc pœnã subeundam nulla actio requiratur, neque expectãda est sententia criminis declaratoria. Tamen circa pœnam priuationis officij, beneficij, vocis actiuæ, & passiuæ, &c. nota delinquentem non teneri, cum periculo grauis infamiæ, hanc pœnam subire, ante iudicis sententiam. *ibid. num. 6. & seq. & pag. 34. num. 9 & 10.*

37 Lex conditionalis, seu pœnã sub conditione apposita, obligat ante sententiam iudicis, verbi gratia fẹmina, cui relictum est legatum sub hac conditione, *si à secundis nuptijs abstineat*, nõ potest accipere legatum, aut acceptum retinere, si ad secundas nuptias aduolarit. Quia hæc non est lex propriè pœnalis, priuans alterum re iam acquisita, sed priuans iure acquirendo: non acquiritur autem nisi adimpleta conditione. *tom. 2. pag. 29. num. 24. & 25.*

38 Post iudicis sententiam reus tenetur eas sibi pẹna infligere, easque actiones exercere, quas licitè potest exercere; & quæ commodius ab alio, quàm à reo exerceri non possunt, & quẹ non sunt nimis acerbæ, modò iudicium sit completum, ita vt reo nullum suppetat remedium ad infirmandam, & inualidandam sententiam, cuiusmodi remedium est appellatio ad superiorẽ. Quia reus tenetur parere sententiæ iudicis. Sic tenetur reus post sententiam, soluere pecuniam, ad quam fuit condemnatus: modò tamen petatur: nam si dominus sciat, & non petat, reus soluere nõ tenetur, cũ sibi persuadere possit, dominum cedere iuri suo, consequenter potest huiusmodi pœnam 30. annorum spatio præscribere. *tom. 2. pag. 36. n. 29. & 30.*

39 Hæres tenetur soluere pẹnã realem, quam soluere debebat defunctus ob delictum prohibitam sub pœnã ipso iure lata. Quia hæres succedit in onera defuncti realia, & vicẽ vnius personæ gerit cũ defuncto in obligationibus realibus. Obligationes autem personales non transeunt ad hæredes. *pag. 37. num. 35.*

40 Illa lex non obligat in conscientia, quæ aduersatur iuri diuino, aut bono communi, aut quæ excedit potestatẽ legislatoris, aut qua onus improportionatũ imponitur, aut quæ in falsa præsumptione fundatur; modò absit periculum scandali; & perturbationis Reip. Quare hæres qui non confecit inuentarium, non tenetur in foro conscientiæ, soluere creditoribus testatoris, vltra

vires

vires hæreditatis: quia lex illa de soluendo vltra vires hæreditatis, fundatur in præsumptione, heredem bona defuncti surripuisse. *tom.2.pag.38 num.2.& seq.*

41 Tenemur parere legibus, & sententijs ab eo latis, qui tyrannus est solo regimine, & administratione, id est, qui iustè quidē possidet regnū, sed iniustè grauat, & vexat subditos; hic enim est legitimus superior, & pastor. Tyranno verò qui per vim regnum vsurpauit, tenemur obedire, quamdiu pacificè possidet regnum, & Resp. non resistit. Alioquin sequeretur Christianos in terris Turcarū, nullis Turcæ legibus teneri, cum Turca sit tyrannus vsurpatione regni. Neque peccat tyrannus ferendo leges, & sententias: hoc enim facit auctoritate Reip. quę, ex suppositione tyrannidis, vult ab ipso iudicia exerceri, ne multiplicentur incōmoda in Republ. Peccat tamen tyrannus vsurpando regnum, illudque iniustè retinendo. *tom.2.pag.39 num.12.*

42 Ex his regulis intelligi potest an lex obliget sub peccato mort. necne. Prima fundatur in intētione legislatoris, quæ colligitur tū ex grauitate materię, tū ex alijs coniecturis, & signis infra tradendis. Quocirca, quādo legislator legem absolutè condit, neq; addit sub qua culpa velit obligare, illud iudicandū est iuxta materiæ grauitatem, aut leuitatem. *tom.2.pag.40 num.1.& 2.*

43 Secunda regula sumitur ex verbis, quibus lex fertur, modò leuitas materiæ non excuset. Hinc sequitur legem illam obligare sub mortali, quæ in materia graui fertur in hæc verba. *Iubemus, præcipimus, prohibemus*, &c. *præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ. sub indignatione Dei*, aut *SS. Petri & Pauli*, &c. legislator enim hac loquendo forma censetur velle obligare quantum potest. Item verbum, *oportet*, regulariter loquendo, in materia graui, inducit obligationem sub peccato mort. Item lex verbo imperatiuo condita, regulariter loquendo, obligat sub mortali, posita materiæ grauitate. Itē hæc verba, *Sancimus, volumus, statuimus*, &c. inducūt obligationem sub mort. *ibid. num.3. & seq. & pag.41. num.9. & seq.*

44 Tertia regula est grauitas materiæ, quæ præcipitur; ex ea enim colligitur grauis obligatio legis. In materia autē leui nō potest legislator obligare sub peccato mort. alioquin lex nō esset iusta. Vt cognoscatur autē an materia sit grauis, an leuis, nō potest certa regula præscribi, sed prudentis arbitrio relinquendū. Spectandus est potissimum finis, quem legislator intendit: res enim,

quæ

quæ ex se leuis est, fit aliquando grauis habita ratione finis. Potest tamen legislator, in materia graui, obligare solùm sub veniali: quia actus moralis non excedit intentionem agentis. *tom.* 2. *pag.* 42. *n.* 15. *& seq. & pag.* 43. *n.* 23.

45. Quarta regula petitur ex vna lege aliam explicante, aut ex communi hominum æstimatione arbitrantium legem obligare sub peccato mortali: non enim præsumendum est in eo errorem committi, quod communi hominum sensum admittitur. Consuetudo etiam, vim habet legis, & inducit obligationem ad culpam. *tom.* 2. *pag.* 43. *n.* 24.

46. Quinta regula sumitur ex acceptatione legis: lex enim obligat quatenus acceptatur; si ergo non acceptetur tanquam obligans ad grauem culpam, non obligat sub culpa lethali, etiamsi legislator intentionem habeat grauiter obligandi; nisi legislator intendat obligare independenter ab acceptatione. *ibid. n.* 25.

47. Sexta regula fundatur in grauitate pœnæ: nam pœna debet habere proportionem cum delicto. Lex tamen, quæ grauem pœnã continet, non obligat sub mortali, quando pœna in re leui imponitur tantummodo ad terrorem, vt si sub pœna capitis prohibeatur venatio leporum, vel ceruorum: lex enim videtur iniusta ob leuitatem materiæ. Quapropter subditus non tenetur illi legi, vtpote inualidæ, in conscientia, obedire, nisi ex aliqua circumstantia, iusta præsumatur. *ibid. n.* 26.

48. Septima regula petitur ex graui aliqua censura, vel pęna Ecclesiastica imposita transgressoribus legis; nam grauis censura, cuiusmodi est excommunicatio maior, aut grauis suspensio, non fertur nisi ob peccatum mort. *ibid. n* 30.

Lex irritans.

49. Acta, quæ fiunt contra legem irritantem ipso facto, sunt inualida in vtroque foro. Quare qui contractu irrito rem accepit, non potest illam tanquam propriam retinere vi talis actus præcisè: quia per contractum irritum non acquiritur dominium. Incurritur autem irritatio ipso facto, ante declarationem, quando irritatio non fundatur in falsa præsumptione, seu quando non seruatur forma substantialis ad valorem requisita. *tom.* 2. *pag.* 44. *num.* 2. *& pag.* 45. *num.* 5.

50. Ad incurrendam irritationem actus, illius præsertim, qui

defectu formæ substantialis irritatur, non requiritur scientia legis irritantis. Quare matrimonium clandestinum, est inualidum, etiam respectu illius qui ignorat decretum Concilij Trid. irritans matrimonium clandestinè initum. Item qui beneficium obtinet bona fide, per pactum simoniacum, quod ipse ignorat; inualidè obtinet. *tom.2.pag.45.n.6.*

51. Actus humana lege irritus non obligat in conscientia: Ecclesia enim, & Princeps possunt actus in vtroque foro irritare. *ibidem num.7.*

52. Actus contra legem prohibentem, non sunt inualidi per se, ex eo solùm capite; quia prohibentur à lege: multa enim illicitè fiũt, quæ tamen facta tenent. Neque vero omnes actus, qui iure naturæ prohibentur, sunt irriti: validus est enim contractus, quo quis rem vni promissam, alteri vẽdit: validum item matrimonium, de præsenti celebratum cum vna, post sponsalia priùs cum alia celebrata; quamuis peccet, qui tale matrimonium celebrat. *ibid.num.8.*

53. Actus contra ius commune, videtur ipso facto irritus; non quidem secundùm se, & in foro conscientiæ ante sententiam iudicis, sed quia per sententiam iudicis ita declarari potest irritus, ac si fuisset irritãs à principio; hoc autem procedit in ijs tantum locis, in quibus lex Theodosij Imperatoris, quæ incipit, *Non dubium*, recepta est. *ibid.num.10.*

54. Actus celebrati sine forma substantiali, seu sine solemnitate requisita à iure, inualidi sunt in vtroque foro. Censetur autem solemnitas esse substantialis, quando apponitur clausula irritans factũ sine tali forma celebratum: sicut enim in physicis illa dicitur forma substantialis, qua destructa corrumpitur compositum, ita in moralibus illa dicitur forma substantialis, qua non seruata, actus non subsistit. *pag.46.num.14.* Excipe actus, qui fiunt ad causas pias: sunt enim validi, etiam absque solemnitate præscripta à iure ciuili. *tom. 2.pag.46.num.16.*

55. Licet leges interpretari, non solùm exponendo, verùm etiã ampliando, aut coarctando: hic enim est vsus, & praxis. Concilij autem Tridentini decreta fas est obiter, & humiliter, in rebus dubijs interpretari. Porro declarationes sacræ Congregationis Cardinalium circa Tridentinum, maximi quidem sunt ponderis, ab ijsque non est facilè recedendum: vim tamen legis non habent, antequam sufficienter proponantur, & publicentur. *tom.2.pag.48.n.2. & seq.& n.4.*

56. Lex humana odiosa, explicanda, & extendenda est iuxta naturalem verborum proprietatem, non vero strictiùs, aut laxius. At in materia fauorabili, lex explicanda, & extendenda est quantum verba patiuntur, non solùm iuxta naturalem, sed etiam iuxta ciuilem proprietatem, v. g. lex fauorabilis loquens de filijs, extendenda est ad adoptiuos; loquens de legitimis, extendenda est ad legitimatos. In dubijs autem in materia legis pœnalis, mitior pars amplectenda est seruata verborum proprietate. *pag.49.n.8.& 9.*

57. Lex pœnalis, ob paritatem rationis, non est extendenda ab vno casu ad alium, vel ab vno crimine ad aliud, vel ab vna persona ad aliam. Iuxta tritum illud axioma, *In lege pœnali non valet argumentum à simili*, seu *ab identitate rationis*, seu *à fortiori*, seu *à maiori ad minus*, seu *à contrario sensu*. Si tamen lex sit generalis, generalter intelligenda est de omnibus casibus, ad quos verba legis extendi possunt; & licet vnius tantum personæ fiat mentio, non tamen propterea cæteræ censentur exclusæ. *tom.2.pag.51.n.23.*

58. Non solum in lege pœnali, sed etiam in fauorabili non est facienda extensio ad similes casus, nisi ad ipsos extendantur verba legis iuxta proprietatem verborum naturalem, vel ciuilem, nisi aliter cogat necessitas. Quia dispositio legis pendet à voluntate legislatoris, qui posita paritate rationis potest pro suo arbitrio vnum velle, & non aliud. *tom.2.pag.52.n.26.*

Quando satisfiat præcepto, seu legi.

59. Præceptum potest adimpleri per actum ex aliqua circumstantia malum, vt quando quis ieiunat ob vanam gloriam, aut in die ieiunij, vnica refectione contentus, intemperanter comedit. Modus quippe non cadit sub præceptum; modo non sit de intrinseca ratione actus præcepti; alioquin præceptum non potest adimpleri, nisi adimpleatur modus. Sic qui dormiens assistit sacro Missæ sacrificio, non satisfacit præcepto Missæ audiendæ; quia assistentia humana requiritur tanquam modus pertinens ad substantiam præcepti. *tom.2.pag.52.n.1.& 2.*

60. Potest vnico actu pluribus præceptis satisfieri, quando superior id concedit: nam obligatio legis pendet à mente legislatoris. Quare qui vouit ieiunium in vigilia omnium Sanctorum, eodem ieiunio satisfacit præcepto Ecclesiæ, & obligationi voti *pag.53.numero 4.*

61. Poteſt eodem tempore, per diuerſos actus, ſatisfieri pluribus præceptis, quando vnus actus non impedit alium. Sic qui tempore Miſſæ recitat Horas Canonicas, ſatisfacit vtrique obligationi; quia vnus actus non impedit alium. *tom.2.pag.53.num.8.*

62. Vt præceptum adimpleatur, requiritur intentio faciendi opus, quod pręcipitur, v.g. vt quis ſatisfaciat pręcepto audiendi Miſſam, requiritur intentio audiendi Miſſam: nam opus pręceptum adimplendum eſt humano modo, id eſt, cum intentione illud pręſtandi. Non tamen eſt neceſſe, vt opus pręceptum fiat intentione ſatisfaciendi pręcepto: licèt enim lex pręcipiat opus fieri, non tamen pręcipit illud fieri cum intentione implendi pręcepti. Sic qui Miſſam audit neſciens eſſe diem feſtum, ſatisfacit pręcepto. *ibid.n.2 & 9.* Immo qui facit opus præceptum, cum intentione non adimplendi pręcepti per illud opus, nihilominus ſatisfacit pręcepto, v. g. Titius audit Miſſam intendens non ſatisfacere pręcepto, illa auditione; ſed alia: ſi tamen poſtea aliam Miſſam non audiat, pręceptum impleuit: quia fecit opus iniunctum. *tom.2.pag.55.num.16.*

Legis abrogatio.

63. Lex antea recepta, vim obligandi amittit per legem poſteriorem contrariam, ſeu per reuocationem, ſeu per correctionem, ſeu per reſtitutionem, iuxta correctionis, aut reſtrictionis qualitatem. Quia poſterior voluntas Principis derogat priori, etiamſi in poſteriori lege, nulla prioris mentio fiat *tom.2.pag.56.num.1.*

64. Ceſſante cauſa motiua, ſeu finali legis, reſpectu totius communitatis, ceſſat obligatio legis, etiam abſque alio decreto, vel declaratione Principis: quia non pręſumitur velle obligare, ceſſante fine legis. Item legis obligatio ceſſat in ijs caſibus, qui per epijkeiam non cenſentur comprehenſi in lege, etiamſi verba legis illos caſus comprehendere videantur: quia legiſlator non præſumitur velle illos caſus comprehendere, qui ob ſuperuenientem aliquam circumſtantiam fiunt illiciti, aut pernicioſi Reipublicæ, aut nimis difficiles, ſeu moraliter impoſſibiles, &c. *tom.2.pag. 57.numero 1. & ſequent.*

65. Per contrariam conſuetudinem legitimè introductam, leges vim obligandi amittunt: legitima enim conſuetudo vim habet legis. Tres autem ſunt præcipuæ conſuetudinis proprietates. 1. eſt interpretari legem; quando enim oritur dubium circa legis intelli-

gen-

gentiam, recurrendum est ad consuetudinem, quæ dici solet optima legum interpres. Item ad validitatem contractuum non leue ducitur argumentum ex consuetudine. 2. proprietas consuetudinis est legem inducere. 3. legem inductam mutare, & abrogare, vel in totum, vel in partem *tom.2.pag.59.num.1.& num.4.*

66. Vt consuetudo veterem legem abrogare, & nouam introducere possit, hæ conditiones requiruntur. 1. vt id quod per consuetudinem introducitur, possit esse materia legis; hinc fit vt contra ius diuinum, aut naturale, consuetudo legitimè induci non possit; quia materia huius consuetudinis est res mala, & vetita. 2. vt consuetudo per actus voluntarios inducatur: lex enim est actus voluntarius, & liber. 3. vt consuetudo abrogans legem inducatur ab ijs, qui tenentur legem seruare. 4. vt adsit intentio eximendi se per consuetudinem, à lege abroganda, vtque id, quod inducitur per consuetudinem, obseruetur tanquam præceptum, seu per modum obligationis, alioquin consuetudo non pariet obligationem, nec vim habebit legis: quod enim frequenter fit ex sola deuotione, vel gratitudine, aut liberalitate, nullam inducit obligationem, seu legem 5. vt cōsuetudo sit vniuersalis: minor quippe populi pars, consuetudinem inducere non potest, maior potest. 6. vt consuetudo inducatur per eos, qui legem condere possunt, vel habent capacitatem actiuam condendi leges, vel saltem passiuam eas recipiendi, interueniente aliquo superioris consensu. 7. vt consuetudo sit longæua, id est, vt seruata fuerit per spatium decem annorum: decem quippe anni sufficiunt ad consuetudinem præscribendam, modo non sit contra ius Ecclesiæ: ad præscribendam enim consuetudinem contra Ecclesiæ iura, requiruntur 40. anni cum aliquo titulo, aut etiam tempus immemorabile, si ius resistat. 8. conditio est vt adsit Principis consensus saltem tacitus. *tom.2.pag.60.num.6.& seq.*

67. Consuetudo potest legem abrogare, etiamsi in lege damnetur, vel reprobetur consuetudo, vt si dicatur: *Volo hanc meam legem seruari, non obstante quacunque consuetudine contraria.* quia consuetudo vim habet abrogādi legem, modo accedat aliquis Principis consensus: secùs si Princeps non consentiat, sed reprobet consuetudinem contrariam, & in sua sententia persistat. *tom.2.pag.63. num.36.*

68. Lex potest vi sua, & absque alia clausula, pręcedentem consuetudinem abrogare, modo habet omnimodam contrarietatem, & repugnantiam cum consuetudine, & legislatoris conscius sit

consuetudinis: quia consuetudo non adimit superiori facultatem, & auctoritatem condendi leges. *ibid. num.* 38.

69. Per legem vniuersalem non abrogantur consuetudines speciales locorum, aut statuta particularia; nisi eorum fiat mentio in lege, aut nisi saltē per clausulam generalem reuocetur expressè qualiscumque contraria consuetudo, statutum, aut priuilegium. Quia Princeps censetur ignorare consuetudines speciales locorum, consequenter non censetur eas velle abrogare, nisi earum mentionem faciat. *ibid. num*, 40.

70. Per hæc verba; *Non obstante contraria consuetudine*, non reuocatur consuetudo immemorabilis, nisi in reuocatione addatur *Non obstante consuetudine, etiam immemorabili*, aut nisi aliquid æquiualens apponatur: quia consuetudo immemorabilis peculiaribus priuilegijs in iure gaudet *pag.* 64. *n.* 43.

71. Introducentes consuetudinem contra legem, seu contra antiquam consuetudinem legitimè receptam, peccant toto eo tempore, quo faciunt contra legem, vel consuetudinem, donec elapsum sit tempus requisitum ad legitimam consuetudinem introducendam, nisi forte Princeps hoc sciat, & toleret, aut nisi bona fides excuset. Quia lex, eiusque obligatio viget, donec elapsum sit tempus requisitum ad consuetudinem inducendam. *tom*, 2. *pag.* 64. *n.* 45.

Libellus famosus.

1. Libellus famosus dicitur signum vel scriptura, quę alicuius infamiam continet nondum antea publicam, vt publica fiat. Litteræ priuatæ ad priuatum missæ exprimentes occultum alicuius delictum infamatorium, non habent rationem libelli famosi, sed detractionis. *tom.* 2. *pag.* 521. *num.* 1. *& seq.*

2. Qui tacito suo nomine schedulam defert ad superiorem de delicto alicuius occulto, eam v. g. reponendo super mensam, censetur libellum famosum conficere, si hoc faciat, vt superior de crimine inquirat, illudque notum, ac publicum efficiat notorietate iuris: cum enim superior per huiusmodi scripturam non possit procedere ad inquisitionem, quia illi scripturæ non est fides adhibenda, sequitur illam scripturam libelli nomine nuncupari. Item qui apponit aliquod signū quo alter infametur, vt si cornua ad ianuam affigat, ad indicandum aliquem habere vxorem adulteram, censetur auctor libelli famosi. *ibid. n.* 5. *&* 6.

3. Con-

3. Conficiens libellum famoſum, vel ad illum concurrens, grauiter peccat, & tenetur ad reſtitutionem famæ, provt fuit cauſa infamiæ, propterea tenetur publicè famam reſtituere, ſi publicè infamauit, vt fiat reſtitutio ad æqualitatem *ibid. n. 7. & 8.*

4. Auctor libelli famoſi, iure communi excommunicandus eſt. Immo Alexander IV. tulit excommunicationem Papæ reſeruatam in eos qui libellos famoſos faciunt contra ſtatum Ordinis Prędicatorum, vel Minorum; quod priuilegium extendi poteſt etiam ad alios religioſos, quibus communicata ſunt illorum priuilegia. *ibid. num. 9.*

L I B R I.

Librorum editio.

1. IN Concil. Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.* 10. & in Indice librorū prohibitorum regula 10. habetur excommunicatio contra imprimentes, aut imprimi facientes libros ſine ſuperiorum licentia & approbatione, & in Concil. Trid. *ſeſſ.* 4. renouatur decretū Concil. Lateran. & extenditur ad vendentes, & retinentes prędictos libros, agentes de rebus ſacris. *diſp. 2. quæſt. 2. punct. 19. pag. 195. n. 1. tom. 3.*

2. Hinc collige legentem præfatos libros non ligari excommunicatione, modo illos apud ſe non retineat, ſed apud alium exiſtentes legat: ſi tamen liber ſit hæreticus, vel aliqua contineat contra bonos mores, incurritur in excommunicationem Bullæ Cęnę. *ibid. pag. 195. n. 4. tom. 3.*

3. Vt excommunicationis pœna in imprimendis libris euitetur, hæc ſunt ſeruanda. 1. vt ſi liber Romæ imprimendus ſit, adſit approbatio Vicegerentis & Magiſtri ſacri Palatij. 2. in alijs diœceſibus requiritur approbatio Ordinarij, vel alterius ab eo deputati, qui peritus ſit illius materiæ, de qua in eo libro agitur. 3. requiritur approbatio inquiſitoris, quæ approbatio facienda eſt in fronte libri propria manu, & gratis, vt expreſsè habetur in præfatis conſtitutionibus, ad cenſuram autem vitandam non requiritur approbatio laicorum 4. ſi liber eſt alicuius regularis, requiritur licentia Superiorum religionis. 5. adhibendum eſt nomen auctoris, ſi liber tractat de rebus ſacris; non tamen neceſſe eſt apponere nomen determinatæ perſonæ, ſed ſufficiat nomen Academię, Collegij, aut Vniuerſitatis. *pag. 196. n. 6. & ſeq.*

4. Qui communicat alteri conciones, scripta theologica orationes, prælectiones, annotationes, obseruationes de rebus sacris, non examinatas, neque approbatas, non incidit in excommunicationē, quia hæc manuscripta non fuerunt scripta vt diuulgarentur, sed tātum ad priuatum vsum. *ibid. pag.* 196. *n.* 12. *tom.* 3.

5. Transcribentes libros hæreticorum, eosque alij communicantes, puniendi sunt tanquam hæreticorum fautores, vt habetur in Bullæ Cœnæ. Qui verò libros Catholicorum corrumpunt, aut sanam doctrinam, dogmatibus hæreticorum deprauant, incurrunt pęnam excommunicationis in VI. Synodo Constantinop. *pag.* 197. *num.* 13. *&* 14.

6. Qui librum examinatum, & approbatum à superioribus non admittit, in nullam incurrit censuram; exceptis libris canonicis, & traditionibus Apostolicis, quas qui contempserit sciens, & prudēs, excommunicationem ipso facto incurrit; quia censetur hæreticus. Dicuntur autem libri canonici, qui à Spiritu sancto dictati sunt, & ab Ecclesia inter scripturas canonicas annumerati. *ibidem num.* 15. *& seq.*

7. Inquisitores, vel Ordinarij locorum Clementis VIII. decreto, antequam licentiam concedant imprimendi Breuiarium, iubentur ipsum ante, & post impressionem conferre cum Breuiario auctoritate ipsius Clementis recognito, & ne quid addi, vel detrahi sinant, alioquin Inquisitores ipso facto priuantur suis officijs tanquam inhabiles: Ordinarij suspenduntur à diuinis, & interdicuntur ingressu Ecclesiæ, ipsorum vero Vicarij excommunicationi statim subijciuntur, officiorum, & beneficiorum priuationem, & inhabilitatem ad quæuis alia hoc ipso incurrunt. *ibid. n.* 17.

8. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Commentarij in Concil. Trident.

9. Pius IV. in Bulla, quæ incipit. *Benedictus Deus*, éstque 73. edicit Prælatis quidem sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ, alijs verò quicumque fuerint, sub excommunicatione latæ sententię, ne quis sine licentia Summi Pōtificis vllos commentarios, glossas, annotationes, scholia, vllum ve omnino interpretationis genus super Concilij Tridentini decretis edere audeat. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 17. *pag.* 197. *tom.* 3.

10. Doctores, qui Concilij Tridentini decreta nonnunquā interpre-

terpretantur occasione doctrinæ, de qua differunt, non delinquunt contra hanc prohibitionem; quia non dicuntur edere glossas, commentarios, &c. cùm id incidenter, & quasi per accidens faciant, occasione aliunde sumpta. *ibid. num.* 2.

11. Qui decisiones sacræ Congregationis, quæ interpretationi Concilij præest, scribunt, & alijs vendunt, huius Bullæ censuram non incurrunt. *pag.* 198. *num.* 4. Neque qui solas remissiones Doctorum circa Concilij Tridentini decreta edunt; quia nihil ipsi asserunt, sed solum innuunt Doctores, qui ea de re incidẽter agunt; huiusmodi tamen libri Romæ sunt interdicti. *ibid. num.* 5. Neque item, qui librum edit in laudem Concilij Tridentini, aut historicam narrationem eorum, quæ tempore Concilij contigerunt; quia non edit scholia, aut glossas super decretis Concilij. *ibid. num.* 6.

12. Ignorantia ab hac censura excusat, modò non sit cum ingenti temeritate coniuncta. *ibid. num.* 8.

13. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Libri Thalmud.

14. In constitutione 20. Clementis VIII. quæ incipit, *Cum Hæbreorum malitia*, habetur excommunicatio contra eos, qui libros impij *Thalmud*, & alia huiusmodi scripta prohibita, & damnata, blasphemias, & impietates contra Deum, SS. Trinitatem, & Saluatorem nostrum IESVM Christum, &c. continentia legunt, & retinent. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 40. *pag.* 294. *tom.* 3.

15. Hæc censura extenditur ad eos, qui opem, consilium, auxilium vel fauorem Hæbreis præstant pro habendis, scribendis, imprimendis, vel vndecumque aduehendis, aut transuehendis huiusmodi libris. *ibid. nnm.* 2.

16. Huic excommunicationi affinis est alia, quæ refertur in Bullario *tom.* 1. contra Principes, & rectores locorum quorumcumque, qui non faciunt diligenter inquiri per domos, & Synagogas Iudæorum libros *Thalmud*, & inuentos comburi. *ibid. pagina* 294. *num.* 5. *tom.* 3.

LITTERÆ PONTICIÆ.

Litteras Pontificias impugnantes.

1. IN Extrauaganti vltima inter communes, de sententia excommunicationis excommunicantur illi, qui putantes Summum Pontif.

Pontif. ante coronationem non habere Pontificiam auctoritatem, & inde arripiunt occasionem temerè impugnandi ipsius rescripta, concessiones, seu litteras super quibuscumque negotijs confectis ante coronationem. *disp.2.quæst.2 punct.*11.*pag.*191.*tom.*3.

2. Hinc sequitur illum, qui litteras Summi Pontif. impugnat eò, quòd putet ipsum non esse legitimè electum, non incidere in hanc censuram: quia in hac Extrauaganti excommunicantur impugnantes litteras ex opinione quòd Summus Pontif. careat auctoritate Pontificia ante coronationem. *ibid.pag.*192.*num.*3.*tom.*3.

3. Hæc Extrauagans quamuis edita fuerit occasione Clementis V. & litterarum illius, quæ impugnatæ fuerant; tamen etiam nunc vires, & robur habet: quia ratio istius constitutionis semper durat. *ibid. num.*5.

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

In litteris Apostolicis nomen mentientes.

5. Innocentius VIII. in Bulla 9. quæ incipit, *Cum sicut*, & Leo X. in Bulla 28. quæ incipit, *Inhærendo vestigijs*, excommunicationem tulerunt contra eos, qui in litteris Apostolicis, vt illarum expeditionem gratis obtineant, fingunt se nepotes, fratres, aut familiares, continuos commensales Cardinalium, aut aliorum, quorum litteræ ex priuilegio, vel cōsuetudine gratis expediri solent: & Leo X. excommunicationem extendit ad officiales permittentes huiusmodi fictionem, adiecta suspensione per annum à perceptione emolumentorum sui officij. *disput.*2. *quæst.* 3. *punct.* 5. *pag.* 220. *tom.*3.

Litteræ Pœnitentiariæ.

6. Iulius III. in Bulla 1. quæ incipit, *Rationi congruit*, excommunicationem infligit ijs, qui executionem litterarum sacræ Pœnitentiariæ impediunt, vel ad id consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstant. *disp.*2.*quæst.*3.*punct.*19.*pag.*262.*tom.*3.

7. Si is, ad quem præfatæ litteræ diriguntur, vt eas exequatur, exequi nolit, non subijcitur huic excommunicationi; quia aliud est impedire aliud non exequi: nam impedire dicit actionem positiuā contra executionem litterarum: non exequi autem significat tantùm omissionem actionis. *ibid.num.*4.

8. Hæc

8. Hæc excommunicatio reseruata est Summo Pontif. quia Iulius III. imponit delinquentibus omnes censuras, & pœnas in Bulla Cœnæ latas contra eos, qui litterarum Apostolicarum executionem impediunt; reseruatio autem est pœna in ea Bulla contenta. *ibid. num. 6.*

LOCATIO, ET CONDVCTIO.

Quid sit locatio, & quæ eius materia.

1. LOcatio est contractus, quo persona, seu res mercede conceditur ad vsum, vel fructum. Conductio verò est contractus, quo accipitur. Quidquid potest vendi, potest & locari, nisi obstet specialis aliqua prohibitio. Quædam enim prohibentur locari, quæ tamen vendi possunt, vt seruitutes prædiales; & vice versa quædam locari possunt, quæ vendi prohibentur, vt res pupilli, & minoris, bona dotalia. *tom. 2. pag 670. num. 1. & 2.*

2. Res Ecclesiæ, ad breue tempus locari possunt; non tamen vltra triennium: nam in Clement. quæ incipit, *Ambitiosæ*, cautum est sub grauissimis pœnis, ne de rebus Ecclesiæ, vt fundis, prædijs, domibus, locatio fiat vltra triennium, alioquin sit inualida. *pag. 671. numero 3.*

3. Conductor potest rem, quam ipse conduxit, alteri locare, æquè idoneo, & ad eundem finem, modò primus locator inde non patiatur damnum. Quare conductor non potest locare domum meretrici; hoc enim cederet in damnum, & dedecus primi locatoris. Secundus autem conductor debet pensionem soluere secundo locatori, cum quo inijt contractum: ipsius tamen bona, quæ repeniuntur in illa domo, manent tacitè hypothecata pro pensione soluenda domino domus *ibid. num. 4 & 5.*

4. Quando fundus, aut domus est communis pluribus, vnus autem vult vni locare, alter alteri, hic ad vnum vsum, alter ad alium, hic personæ honestæ, ille inhonestæ; præualebit contractus illius, qui habet maius in re, seu maiorem partem, vel qui vult locare personę honestæ: illius enim, cæteris paribus, potior est conditio. Sin ęqualis sit omnium conditio, res erit sortibus permittenda, vel recurrendum ad iudicem, qui controuersiam dirimat, *ibid. num. 6.*

5. Quisquis facultatem habet vendendi, & emendi, potest contractum locationis, & conductionis inire, nisi specialiter prohibeatur.

tur. Sic militibus, & curialibus, id est, iis, qui obstricti sunt Curiæ, vetitum est prædia conducere ad colendum. Item clericis, & monachis non licet præcisa necessitate, conducere prædia laicorum, quamuis possint succedere conductori. *tom.2. pag.671. num.9.*

Locator, & conductor ad quid obligentur.

6. Locator tenetur rei locatæ vitium conductori aperire. Quò fit, vt is, qui mala fide domum alienam locauit alteri, à quo verus dominus eam euicit, teneatur ad restitutionem damni emergentis, & lucri cessantis; est enim causa iniusta damni. Secùs dicendum si bona fide locauit domum quam nesciebat esse alienam; nam bona fides ipsum excusat à culpa, & pœna: verùm euicta domo, non potest exigere pensionem, tempori futuro respondentem: cùm non sit dominus domus. *pag.672. num.1. & seq.*

7. Locator tenetur non solùm resarcire expensas necessarias, factas à conductore in re conducta reparanda; sed etiam vtiles, quæ vltra conductionis tempus sunt duraturæ: nam hæ expensæ cedunt in commodum ipsius locatoris. Tenetur item ad onera, & vectigalia imposita pro re locata, nisi pactum, aut consuetudo loci aliud ferat. *ibid. num.6. & 7.*

8. In quatuor casibus licet locatori rem locatam repetere ante lapsum termini, & conductorem expellere. 1. quando conductor, cui res ad quinquennium, vel plures annos, fuit locata, per continuum biennium distulit solutionem annuæ pensionis: verùm tunc non tenetur conductor soluere pensionem respondentem tempori futuro, à die expulsionis. 2. quando conductor abutitur re conducta, immo conductor in hoc casu tenetur soluere damna, quæ locator iniustè patitur ob rei suæ abusum. 3. quando locatori superuenit casus inopinatus, ita vt ipse cogatur domum suam habitare, vt si prior domus corruat, aut incendio absumatur, nec locator commodè possit aliam inuenire. 4. quando domus indiget reparatione, qua non indigebat tempore locationis; in his tamen casibus locator tenetur pensionem remittere pro rata temporis. *tom. 2. pag. 673. num.9. & seq.*

9. Conductori quatuor incumbunt obligationes. 1. vt non possit absque iusta causa rem conductam dimittere ante expletum tempus locationis. 2. vt non vtatur re conducta nisi ad eum vsum, ad quem conduxit. 3. vt transacto locationis tempore, rem eandem

numero,

numero, & integram restituat, nisi aliter sit conuentum, aut nisi casu perierit absque vlla sua culpa. 4. vt soluat pensionem tempore præfinito. *ibid. num.* 1. *& seq.*

10. Conductor, qui non potuit vti re conducta, aut fructus ex ea percipere, propter aliquod impedimentum superueniens absque sua culpa, vt propter bellum, pestem, &c. non tenetur soluere pensionem pro rata temporis, quo re conducta vti non licuit; sic enim decernitur in iure. Secùs dicendum si impedimentum contingit ex parte ipsius conductoris. *tom. 2. pag* 674 *num.* 6.

11. Conductor predij non tenetur ad integram pensionem, superueniente magna sterilitate ob casum fortuitum, citra ipsius culpam, v.g. ob grandines, niues, inundationes, hostilem exercitũ, &c. nisi aliter conuentum sit inter contrahentes. Vt autem par sit vtriusque conditio, potest locator maiorem exigere pensionem propter vbertatem, & abundantiam frugum insolitam, prouenientem ex clementia cœli, modò inde redeat longè maius lucrum ad conductorem; nam si copia fructuum facit vtilitatem, conductor ad maiorem pensionem non est obligandus. *ibid. num.* 13 *&* 14.

12. Si frumentum in area positum, casu aliquo perijt citra culpam conductoris, locator tenetur facere remissionem. Secùs si frumentum iam erat conditum in horreo, ibique perijt; tunc enim perit cõductori, cùm verè dicatur collectum. *tom. 2. pag.* 675. *num.* 15.

Conductio famulorum.

13. Famulo, qui operam suam locauit, & fideliter non laborauit, non debetur integrum stipendium. Immo tenetur ad restitutionem damni, & lucri cessantis, ob iustum, ac debitum laborem prætermissum. *ibid. num.* 2.

14. Famulus, qui conqueritur se iusto stipendio fraudari, non potest in rebus domini vti compensatione, si re vera stipendiũ, quod ei datur, sit iustum, nec ei ex iustitia, maius debeatur. Qui verò præstitit, spe mercedis, aliqua obsequia; ad quæ alioquin non tenebatur, potest sibi facere compensationem: præstitit enim aliquid prçtio æstimabile. *pag.* 676. *num.* 3. *&* 4.

15. Dominus absque graui causa famulum domo expellens, tenetur ad integram pactæ mercedis solutionem: tenetur enim conductor soluere pensionem, quando per ipsum stetit, quo minus re cõ-

ducta

ducta vteretur: sic aduocatus, qui operā suam locauit ad litem prosequendam, si deinde lis, domini culpa intermittatur, non tenetur stipendium restituere, &c. *tom.* 2. *pag.*677. *num.*11.

16. Famulo ante finitum tempus discedenti, totum stipendium non est denegandum, nisi fortè in compensationem damni, quod dominus patitur iniustè; alioquin denegandum est quidem ad ratā temporis futuri; soluendum verò pro rata temporis præteriti, & obsequij exhibiti. *ibid.num.*12.

17. Qui suam operam locauit ad ædes construendas certo pretio, potest augmentum petere, vel compensationem facere, si in eo fabricando maiores fecit expensas, quàm sit pretium sibi assignatū; fuit enim deceptus ob rationes malè subductas. Ob casum verò fortuitum superuenientem, non potest petere compensationem; conductor enim non tenetur locatori casum fortuitum præstare: nam si locator citius absoluisset, non tenetur ad restitutionem. *tom.* 2. *pagina* 678. *num.*18.

18. Mercator, qui nautæ dedit pretium pro vectura nauis Indiam versùs, si reflantibus ventis, aut alia de causa, nauis non peruenit in Indiam, putà quia capta fuit à piratis; aut quia in medio cursu periit; tenetur tamen soluere pretium pro rata itineris: quia vsus est naui, ille autem vsus est pretio æstimabilis; alioquin tolleretur vsus nauigationis, si nautæ cogerentur omnibus infortunijs subiacere. *ibidem num.* 20.

Locatio quomodo finiatur.

19. Duobus modis finitur locatio. 1. lapsu termini constituti. 2. mutuo contrahentium consensu. Locatio autem facta sub hac conditione, *Vt duret, donec locator voluerit*, censetur finiri morte locatoris; nam voluntas finitur morte. *tom.*2.*pag.*678.*num.*1.

20. Locatio transit ad successorem vniuersalem, qui scilicet succedit non solùm in re locata, verùm etiam in alijs: quia vices gerit prædecessoris, illiúsque personam repræsentat, & in ipsius iura, atque onera realia succedit. Successor verò singularis, qualis est emptor, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, celebrato ab eo, cui succedit in re particulari; quia in ipsius onera non succedit. *tom.*2.*pag.*679.*num*2. *& seq.*

21. Colonus postquam agrum seminauit, non potest expelli ab emptore agri: quia expelleretur intempestiuè cum damno fructuū.

Immo

Immò si venditor accepisset omnes fructus, colonus posset agere contra venditorem. *ibid. num.6.*

22. Vxor, mortuo marito, vel soluto matrimonio, tenetur stare locationi factæ à marito, quoad bona paraphernalia; hæc enim locatio censetur facta à marito, nomine vxoris. Non verò tenetur stare locationi fundi dotalis; maritus enim censetur illum locasse nomine proprio: tenetur tamen vxor seruare maritum indemnem. *ibid. num.8.*

23. Prælatus, qui alteri succedit, tenetur stare locationi antea factæ, nomine ipsius Ecclesiæ, de rebus ad ipsum Prælatum non pertinentibus, sed ad Ecclesiam; Ecclesiæ tamen, ius competit restitutionis in integrum. Non tenetur autem stare locationi factæ ab antecessore, nomine proprio, de rebus sui beneficij, vel de redditibus pertinentibus ad suam sustentationem: quia antecessor non poterat pacisci, nisi pro tempore, quo ipse beneficium retinebat. *ibid. n.10.*

L V D V S.

Quid sit ludus, & an licitus.

1. Lvdus est contractus, quo ludentes res suas periculo exponũt, propter spem acquirendi rem alterius. Non est autem illicitus ex natura sua: potest enim esse actus virtutis, si cum debitis circũstantijs, ob honestam recreationem fiat. Ex sequentibus tamen circumstantijs fit illicitus. 1. ex effectu ad malum, vt si ludens velit omittere sacrum in die festo, ob amorem ludi. 2. quando admiscentur facta, & dicta praua, vt blasphemiæ, conuicia, &c. 3. quãdo fiunt fraudes contra leges ludi. 4. quando alter vi, dolo, aut metu pertrahitur ad ludum. 5. quando committitur irreuerentia in Deum. 6. quando timetur notabile aliquod damnum. 7. quando quis ludit cum eo, qui non potest pecuniam ludo exponere, vt cum religioso. In his casibus ludus est mortaliter illicitus, supposita materiæ grauitate. *tom. 2. pag. 509. num. 1. & seq.*

2. Ludus ex sequentibus circumstantijs non fit peccatum mortale. 1. ratione intentionis lucrandi; hæc enim intentio non est ex se mala, nisi aliunde vitietur. 2. ex circumstantia personæ: clerici enim, & religiosi aliquando licitè ludunt, recreationis gratia, modò scandalum absit. 3. ex circumstantia loci sacri, hoc enim nullo iure prohibetur, nisi forte fiat cum scandalo, vel irreuerẽtia Dei, aut Eccle-

siæ,

fiæ. 4. ex circumſtantia temporis præciſè; nam ludere in die feſto, per ſe loquendo, non eſt peccatum mortale. Hæ inquam circumſtantiæ non addunt ludo malitiam mortalem. *tom. 2. pag.* 509. *numero* 11. *& ſeq.*

3. Clericis non licet ludos facere laruales: dedecet enim Eccleſiaſticos perſonatos in ſcenam prodire, vixque poſſunt à mortali excuſari; niſi id faciant raró, breui tempore, & abſque ſcandalo. *ibidem num.* 17.

4. Sponſio, per ſe loquendo, & ex natura rei, eſt licita; eſt enim contractus, quo vterque exponit ſe periculo perdendi, & acquirendi: modò tamen abſit dolus, vel diſſimulatio; nā qui certò ſcit rem, pro qua ſpondet, certò eueniſſe, vel euenturam eſſe, peccat ſi ſponſione certet, tenetúrque ad reſtitutionem rei per ſpōſionem acquiſitæ, niſi ſuam ſcientiam alteri manifeſtauerit; æqualis enim eſſe debet ſpondentium conditio: at ſi alter nihilominus velit ſponſione certare, ſcienti, & volenti nulla fit iniuria *pag.* 510. *num.* 18.

5. Illicita eſt ſponſio, qua quis in menſa ſpondet, ſe alterū edendo, vel bibendo ſuperaturum; ſic enim datur occaſio intemperātiæ. Illicita item eſt ſponſio circa mortem, vitam, vel creationem Summi Pontificis, aut circa promotionem Cardinalium: quamuis enim huiuſmodi ſpōſiones, ex natura rei ſint licitæ, cum ſint de re dubia, & inter ſpondentes ſeruetur æqualitas; ſunt tamen illicitæ, quia prohibitæ à Gregorio XIV. ſub pœna excommunicationis, de qua vide tit. *Papa. ibid.*

6. Qui votum fecit non ludendi ludo aliquo illicito, poteſt ex iuſta cauſa, voti diſpenſationem obtinere: quamuis enim is, qui facultatem habet diſpenſandi, non poſſit illiciti ludi malitiam auferre; poteſt tamen ſubtrahere occaſionem peccati, quod propter obligationem voti committitur ab eo, qui affectum, & propenſionem habet ad ludum. Magna tamen cautio, hac in parte eſt adhibenda. *ibid. num.* 21.

Conditiones ludi.

7. Prima conditio eſt, vt ludens non vtatur fraudibus: quare non excuſatur à peccato, & reſtitutione qui vt ſocium alliciat ad ludum, ſe ludi minùs peritum fingit. Excuſantur tamen qui vtuntur ijs fraudibus, quæ iuxta conſuetudinem adhiberi ſolent. Qui verò ob maiorem ludendi peritiam, alteri ignotam, aliquid lucratus eſt, non poteſt

test lucrum retinere; quia error, seu dolus dedit causam ludo: quare tenetur ad integram restitutionem. *tom.2.pag.*511.*num.*1. *& seq.*

8. Secunda conditio est, ne alter alterum cogat ad ludũ per vim, aut minas, seu conuitia: sic enim alteri fieret iniuria. Qui tamen alterum sic pertraxit ad ludum, non tenetur ad restitutionem lucri: contractus enim ludi fuit validus, & iustus, modò æqualis fuerit ludentium conditio. *ibid.num.9.& pag.*512.*num.eod.*

9. Tertia conditio est, vt ludens possit disponere de re, quam ludo exponit. Religiosus, mulier coniugata, filiusfamilias non possunt, nisi exiguum quid ludo exponere ob honestam recreationem. Potest tamen filiusfamilias ludo acquisita, ludo exponere: quare qui heri perdidit 50. ludens cum filiofamilias qui non potest quidquam alienare, si hodie ab eodem lucretur 50. non tenetur ea restituere: nam filiusfamilias acquisiuerat dominium illorum 50. consequenter potuit ea ludo exponere. Porrò filiusfamilias, seu alius, qui non habet facultatem disponendi de re, quam ludo exponit, nõ potest sibi retinere lucrum, quod ludo acquirit, nisi collusor sciat se ludere cum filiofamilias, debet enim esse æqualis ludentium cõditio: hæc quippe est quarta conditio ludi, vt ludentes æqualem subeant aleam lucri, & damni. *tom.*2. *pagina* 512. *numero* 10. *& seq.*

10. Qui ludo lege humana vetito, nempe alea perdidit, non tenetur in conscientia soluere quod perdidit credita pecunia, nisi iurauerit se soluturum. Immo perdenti conceditur actio repetendi in iudicio id, quod soluit; non tamen licet vti compensatione; id enim iura non concedunt. *tom.2.pag.*513.*num.*2. *& seq.*

11. Qui aliquid ludo vetito lucratus est, non tenetur ante iudicis sententiam illud restituere, modò seruatæ fuerint conditiones ludi suprà recensitæ; ius enim positiuum non reddit ludentes inhabiles ad acquirendum dominium illius lucri ludo vetito acquisiti. *pagina* 514.*num.*8.

12. Qui ludens ludo vetito intendit non soluere, aut intendit solutum repetere, non potest retinere lucrum eo ludo acquisitum: dolus enim dat causam ludo; alter quippe si sciret ipsum nolle soluere; aut velle repetere solutum, non luderet. *tom.* 2. *pagina* 514. *num.* 9.

Luxuria.

1. COncupiſcentia, ſeu ſenſualitas, ex ſe non eſt peccatum. Appellatur autem à D. Paulo *Rom.* 7. peccatum, cauſaliter, quia ad peccatum inclinat. Motus concupiſcentiæ, ſeu ſenſualitatis primò primi, qui repentè conſurgunt, & rationem anteuertunt, non ſunt peccata, quia non ſunt in noſtra poteſtate. Motus autem ſenſualitatis ſecundò primi, qui præuideri, & caueri potuerunt, non ſunt peccata, quando proueniunt ex cauſa habente honeſtatem, vel vtilitatem, vt quando proueniunt ex peccatis carnalibus in confeſſione auditis: iſti enim motus facilè oriuntur ex infirmitate naturæ, conſequenter non ita facilè imputantur ad culpam, & maius voluntarium requirunt, quàm aliæ actiones prauæ. *tom.* 1. *pag.* 365. *numero* 1. *& ſeq.*

2. Vt motus concupiſcentiæ ſint peccata, requiritur actualis aduertentia circà malitiam ipſorum, vel ſaltem dubitatio, ſeu ſcrupulus: quia ſine aduertentia nihil eſt voluntarium, cùm voluntas non feratur in incognitum. *ibid. num.* 6.

3. Motus concupiſcentiæ, ſunt peccata mortalia, quando interuenit conſenſus directus, & expreſſus. Item quando voluntas negatiuè ſe habet, non impediendo, neque reprimendo huiuſmodi motus, quos poteſt reprimere, cenſentur indirectè voliti, atque adeo ſunt peccata mortalia: quippe interuenit conſenſus interpretatiuus. Non eſt tamen improbabilis eorum ſententia, qui aſſerunt neceſſariam eſſe poſitiuam complacentiam in motibus ſenſualitatis, vt imputentur ad peccatum mort. neque ſufficere conſenſum interpretatiuum, modò abſit periculum expreſſi conſenſus. *ibid. num.* 7.

4. Delectatio moroſa de ſola cogitatione rei illicitæ, & turpis, non eſt ex ſe peccatum, vt ſi quis concionaturus contra peccatum carnis, delectetur de argumentis inuentis contra res turpes, dicitur delectari de cogitatione rei turpis abſque peccato. Delectatio verò de re turpi, & mala, eſt mala iuxta motiuum ipſius delectationis: quia delectatio cùm ſit inefficax, totam ſuam malitiam ſumit à motiuo. Hinc ſequitur delectationem de actu carnali, eſſe peccatum mort. ſi delectatio ex affectu carnali capiatur ab eo, qui non eſt coniugatus. *tom.* 1. *pag.* 366. *num.* 4. *& ſeq.*

5. Probabilior eſt, & tutior in praxi ſententia negans in rebus venereis dari paruitatem materiæ excuſantem à peccato mort. quia quilibet

quilibet tactus, seu delectatio venerea, ex sua natura tendit ad seminis emissionem, quę extra coniugium est peccatū mortale; & quamuis reipsa semen non effundatur, nec intendatur, adest tamen ipsius periculum. Præterea est impossibile, moraliter loquẽdo in re tam lubrica, distinguere materiam leuem à graui, & mortalem delectationem à veniali, dum adest aduertentia, & consensus. *tom.* 1. *pag.* 368. *num.* 17.

6. Venereæ delectationes sunt eiusdem speciei cum opere externo, habentque eandem specie malitiam quam habet opus externum. Hinc fit vt in confessione explicanda sit circumstantia personæ, circa quam fuit delectatio; nam delectatio de aliena vxore habet malitiam adulterij; delectatio de consanguinea, malitiam incestus; delectatio de moniali, malitiam sacrilegij. Contraria tamen sententia nõ est improbabilis affirmans delectationem de re venerea esse illius tantùm speciei, cuius est motiuum, ac proinde de vxore aliena, de moniali, &c. ex solo affectu libidinis, habere tantùm malitiam simplicis fornicationis; quia delectatio sumit speciem à motiuo: Excipiuntur duo casus. 1. est coniugatorum qui nõ solùm corpus, sed etiam internum affectum coniugi obligarunt: quare coniugatus habens delectationem veneream, peccat contra castitatem, & fidem matrimonij. 2. est habentium votum absolutum castitatis, qui si delectentur de re turpi, peccant contra castitatem, & religionem; quia votum obligat Deo omnes internos affectus. *to.* 1. *pag.* 368. *num.* 19. 20.

7. Non est peccatum habere actum desiderij & velleitatis de re aliqua illicita, vel turpi, ex motiuo honesto, vel sub conditione, qua posita, actus ille non esset peccatum: quia hoc desiderium est actus inefficax qui totam suam malitiā habet à motiuo: si ergo motiuum non est malum, neque malus erit actus. Est autem longè maximum discrimen inter hos duos modos *vellem*, & *volo*: nam *vellem* denotat actum desiderij inefficacem, at *volo* est actus voluntatis efficax. Sic excusatur à peccato qui dicit: *vellem rem habere cum Berta, si esset mea vxor.* Nõ excusatur autem qui dicit: *Nisi essem Sacerdos, vellem committere fornicationem:* quia non adest motiuum sufficienter honestum ad cohonestādam fornicationem: nam fornicatio esset adhuc peccatum, etiamsi ipse non esset Sacerdos. *ibid. num.* 21. & *seq.*

8. Oscula, & amplexus, amicitiæ causa, & iuxta morem patriæ licitè fiunt, immo delectatio inde sequens non est illicita; sicut enim ta-

licèt delectari de amicitia, & pace; sic etiam de eius signo nempe osculo delectari, modò absit periculum consensus in motus sensualitatis inde consurgentes. *tom.2.pag* 370. *num.*1. *&* 2.

9. Fœmina aduertens se ab alio libidinosè tangi, licèt ille tangat iuxta morem patriæ, vt fit in aduentu amici, vel consanguinei, peccat mortaliter se non retrahendo, quando tactus sunt impudici. Secùs dicendum si oscula, & tactus sint extrinsecè honesti, vt fieri solent ad significandam beneuolentiam, præsertim si fiant in publico. *ibid num.*10.

10. Leuis tactus manuum, vel pedum fœminæ; aut vellicatio, aut digitorum intorsio, regulariter loquendo, non est peccatum mort. huiusmodi enim tactus potius fiunt ex leuitate, & ioco, quàm ex venerea delectatione. In hac tamen materia non sunt laxandæ habenæ; nam in via lubrica procliuis est lapsus. *tom.*1.*pag.*370.*num.*11.

11. Aspectus fœminæ ob curiositatem pulchritudinis, non est peccatum mort. etiamsi fiat propter delectationem, quæ inde capitur, modò absit periculum turpis, & venereæ delectationis; minus enim est periculi in aspectu, quàm in tactu. Sunt tamen quidem aspectus ex se impudici, & mortaliter mali, etiamsi non fiant ob malum finem, vt quando vir aspicit partes pudendas fœminæ, nisi fortè hic aspectus fiat obiter ob curiositatem, itavt non sit periculum magnæ commotionis in corpore. *pag.*371.*num.*13.

12. Non est facile excusandus à mortali, confricans in honestas brutorum partes, ad eliciendum semen: est enim actus nimis inhonestus, & repugnans rectæ rationi: non videtur tamen esse peccatũ mortale, aspicere coitum brutorum, vel eorum partes turpites commotas, modò aspiciens non inde capiat nimiam delectationem sensualem. *ibid.num.*14.*&* 15.

13 Puella, quæ deditâ operâ præbet se conspiciendam adolescẽti, absque vlla necessitate, sed potius ex quadam vanitate, non ignorans turpem illiùs amorem, peccat mortaliter peccato scandali. Sin hoc faciat ex aliqua necessitate, aut ne se priuet sua libertate, vel iure exeundi domo, vel standi ad ostium, vel ad fenestras, nõ videtur peccare mort. hoc enim est potiùs scandalum acceptum, quàm datum, vt contingere solet quando fœminæ se superfluè ornantes prçuident fore vt turpidè amentur ab alijs modò id non faciant animo eos incitandi ad libidinem. *ibid.num.* 17.

14. Turpiloquium, si fiat animo oblectãdi se rebus ipsis turpibus narratis, & obseruantibus imaginationi, est peccatum mort. si verò

fiat

fiat abſque affectu venereo, eſt tantùm veniale, modò abſit ſcandalum adſtantium. *ibid.num.* 18.

15. Componentes, & exhibentes comœdias valde turpes, & ad libidinem prouocantes, peccant mortaliter; quia dant cauſam ruinæ, quamuis illam non intendant. Idem ſentiendum de ſcribentibus, aut pingentibus turpia. Fœminæ verò pectus nudantes excuſari poſſunt à mortali ſi hoc faciant iuxta conſuetudinem patriæ, & abſque praua intentione. Eſt tamen peccatum mort. inducere huiuſmodi morem, quia inſolita, & inuſitata magis afficiunt. *ibid. numero* 23.

16. Clerici, qui interſunt comædijs, ſecluſo ſcandalo, vel alio periculo peccati, non peccant mortal. Eccleſiaſticos tamen non decet huiuſmodi ſpectaculis, & nugis intereſſe, cùm hoc ſit illis prohibitum; non tamen ſub peccato mort. *ibid.num.*22.

16. Mulier fuco illinens faciem, non peccat ſi hoc faciat ob rationabilem cauſam. Sin abſque cauſa, videtur peccare venialiter, peccato vanitatis, & leuitatis. At ſi hoc faciat ex fine mortaliter malo, peccat mortaliter. Denique mulieres ſuperfluo ornatu vtentes, non excuſantur à veniali. *tom.*1.*pag.*372.*num.*25.*&* 26.

Luxuria ſacrilega.

18. Sacrilegium, de quo hic ſermo, eſt peccatum luxuriæ, quo res ſacra violatur, ſiue res illa ſit perſona Deo dicata per votum, ſiue locus ſacer, ſiue aliud quippiam. Quare qui copulam habet, aut habere deſiderat cum moniali profeſſa; ſacrilegium committit. Item Sacerdos, aut clericus ſacris initiatus, aut religioſus profeſſus committit ſacrilegium, peccando carnaliter cum fœmina, vel committendo aliquod luxuriæ peccatum externum, aut etiam internum. Peccatum tamen eſt grauius quando perſona ſacra peccat circa perſonam aliam ſacram, videturque duplex ſacrilegium; ideoque hæc circumſtantia eſt in confeſſione explicanda. *tom.* 1. *pag.* 387. *num.*1. *& ſeq.*

19. Copula, etiam coniugalis, habita in loco ſacro abſque neceſſitate, eſt ſacrilegium: polluitur enim Eccleſia, fitque iniuria loco ſacro. At coniugalis copula, in loco ſacro occultè habita ex neceſſitate, ob periculum incontinentiæ, non eſt ſacrilega. Idem dic de nocturna pollutione inuoluntaria, & de ſanguinis effuſione facta in loco ſacro ad ſui defenſionem: vbi enim nulla eſt culpa, ibi nullum eſt ſacrilegium. *ibid.num.*6.

20. Qui concupiſcit fœminam in Eccleſia, non committit ſpeciale ſacrilegium: quia non violatur directè locus ſacer. Secùs ſi habet deſiderium, ſeu intentionem coeundi in Eccleſia: hæc enim intentio eſt eiuſdem rationis cum ipſo actu externo. Item verba turpia, aſpectus inhoneſti, & tactus etiam impudici facti in Eccleſia; non habent ſpecialem malitiam ſacrilegij mortalis, neceſſario in confeſſione exprimendam, modò abſit periculum pollutionis: nam per huiuſmodi actus, non violatur ſpecialiter locus ſacer, ſicut violatur per pollutionem; niſi fortè dicatur illos actus proximè diſponere ad pollutionem, & conſequenter ordinari ad loci ſacri violationem, ſicque ſpecialem malitiam continere. *ibid. num.7.*

21. Monaſteria, dormitoria, cubicula ſacerdotum, vel religioſorum, & oratoria priuata, non conſtituta auctoritate Epiſcopi, quãuis gaudeant immunitate Eccleſiæ; non tamen ita ſunt ſacra vt copula, vel pollutio in illis habita, ſpecialem habeat ſacrilegij malitiã; niſi ibi ſit altare ad rem diuinam faciendam. *pag.388 num.9.*

22. Illa Eccleſiæ pars, ſeu ſpatium, dicitur locus ſacer, quod pertinet ad interius Eccleſiæ corpus, à tecto ſcilicet interiori vſque ad pauimentum. Quare locus Eccleſiæ ſubterraneus, modò non ſit ſepultura, nec campanile, nec ſacriſtia, dicitur locus ſacer. At cœmeterium, & oratorium Epiſcopi auctoritate conſtitutum, eſt locus ſacer, Eccleſia diruta non eſt locus ſacer, niſi fortè ſit deſtructa vt reædificetur. *ibid. num. 10. & 11.*

23. Eccleſia polluitur per volũtariam ſeminis, & per iniurioſam ſanguinis humani effuſionem. Neque eſt neceſſe vt ſemen, aut ſanguis in terram, aut pauimentum decidat: non ſufficit tamen vna, aut altera ſtilla. Polluitur etiam Eccleſia per vulnus in Eccleſia inflictum, etiamſi vulneratus ſtatim exeat, antequam sãguinem mittat: nam in Eccleſia, data eſt cauſa naturalis effuſionis. Pollutà autem Eccleſia, cenſetur etiam pollutum cœmeterium attiguum; eſt enim acceſſorium Eccleſiæ: polluto verò cœmeterio, non cenſetur Eccleſia polluta, quia minùs nobile non trahit ad ſe nobilius. *tom. 1. pag.388. num.19. & 20.*

24. Valdè probabile eſt, vnum tantummodo ſacrilegij peccatum committi ab eo, qui cum ſit Sacerdos, & religioſus, aliquod luxuriæ ſcelus admittit: idem dic de fœmina copulam habente cum Sacerdote religioſo profeſſo. Quia votum ſolemne caſtitatis, ſacris Ordinibus adnexum, eſt eiuſdem rationis cum voto emiſſo in profeſſione: neque diuerſitas peccatorũ ſumitur ex diuerſitate præceptorum,

rum, sed ex virtutibus, aut motiuis specie distinctis; at religiosus tenetur seruare castitatem, ob idem motiuum, & eandem virtutem, propter quam Sacerdos tenetur eam seruare, ergo, &c. *tom. 1. pagina* 334. *num.* 28.

25. Qui obstrictus est voto simplici, & solemni castitatis, duplex sacrilegij peccatum committit per peccatum luxuriæ: quia votum solemne, à simplici, differt specie; & peccatum luxuriæ habet priuationem perfectionis alio modo debitæ in eo, qui adstrictus est voto solemni, quàm habeat in eo, qui adstrictus est voto simplici: peccata autem distinguuntur penes priuationes perfectionum diuersarum. *ibid. num.* 30.

MAGISTER. DOCTOR.

1. IN cap. *vt periculosa, ne Cler. vel Monachi in 6.* duplex habetur excõmunicatio. 1. est contra ipsos religiosos, qui habitum suæ religionis temerè dimittunt, vel ad studia litterarum sine licentia accedunt. 2. contra Magistros, seu Doctores, qui religiosos habitu dimisso medicinam, aut leges docere, aut in suis scholis retinere præsumpserint. De priori excommunicatione suus erit agendi locus, *titulo* Religiosus. *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 32. *pag.* 208. *tom.* 3.

2. Ad incurrendam huius canonis excommunicationem sufficit alterutra actio docendi, vel retinendi in scholis: quare qui retinet huiusmodi religiosum in suis scholis, tametsi non doceat; vel qui docet illum medicinam, aut leges, etiamsi nõ retineat, hanc excommunicationem incurrit. *ibid. pag.* 209. *num.* 7. *tom.* 3.

3. Quæres quid facere debeat magister, dùm aduertit aliquem religiosum in sua schola adesse, qui dimisso habitu vult ipsum audire. *Resp.* magistrum posse huiusmodi religiosum aliqua vi expellere, sed sine scandalo; ius enim prohibet illum admitti. Sin exire nolit, lectionem esse dimittendam; quia sub excommunicatione vetitum est huiusmodi religiosum docere leges, aut medicinam. *ibid. num.* 10.

4. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Magistri Bononienses.

5. In cap. *ex rescripto*, fertur excommunicatio contra Magistros, & studiosos Academiæ Bononiensis, qui aliorum hospitium conducunt intra tempus conductionis, sine licentia inquilinorum. *disp.2 quæst.2. punct.37. pag.215. tom.3.*

6. Hæc excommunicatio tantummodo fertur in magistros, & scholares. Mercatores autem, & alij non afficiuntur excommunicatione, si domos ante finitum locationis tempus conducant: Idem dicendum videtur de ijs, qui scholaribus deseruiunt, & eorum priuilegijs gaudent; isti enim non sunt scholares, neque magistri. *ibidem num.2.*

7. Qui ante finitum locationis tempus domum, quam scholaris inhabitat, conducit, absque vllo inhabitantium incommodo, hanc censuram non incurrit: quia hæc censura afficit tantùm conducentes aliorum hospitia in præiudicium inhabitantium. *ibid. num.4.*

8. Hæc excommunicatio non cadit in magistros, & scholares aliarum Academiarum; quia in materia pœnali non valet argumentum à pari. *ibid. n.5.*

9. Hæc excommunicatio non est reseruata.

Magistri ad gradum promouentes.

10. Pius IV. in quodam motu proprio, qui incipit, *In sacrosancta*, excommunicationem tulit contra Magistros, & alios, qui promotioni seu doctoratui præsunt, si quéquam promouerint ad gradum in Medicina, Theologia, &c. non facta priùs fidei professione; Antistitibus autem nō est imposita excommunicatio, sed interdictum ab ingressu Ecclesiæ. *disp.2. quæst.10. punct.14. pag.371. tom.3.*

11. In Clementina, *Cum sit, de magistris*, fertur suspensio à collatione doctoratus per 6. menses contra promouentes ad gradum Doctoratus, nisi iuramentum priùs extorqueant à promouendis, vt in solemnitate recipiendi doctoratum, non expendant vltra summā trium millium Turonensium argenteorum; verùm hæc constitutio hodie exoleuit. *disp.3. quæst.5. punct.5. pag.431. tom.3.*

MAGISTRATVS.

Contra Rectores ſtatus Eccleſiaſtici Excommunicatio.

1. PAulus II. in Bulla 3. quæ incipit, *Munera*, excommunicationi ſubijcit non ſolum rectores ciuitatum, & terrarum ſtatus Eccleſiaſtici, accipientes munera præter eſculenta, & poculenta, verum etiam ipſos dantes. Hæc Bulla confirmata fuit à Sixto IV. in Bulla 15. quæ incipit *Etſi diſp. 2. quæſt. 7. punct. 8.* Ab hac cenſura ſoli Cardinales eximuntur. *pag.* 335.

2. Accipientes munera præter excommunicationem, contrahũt etiam obligationem reſtituendi id quod acceperunt etiam ante iudicis ſententiam; hanc enim eſſe mentem legislatoris patet ex verbis legis. Hæc autem reſtitutio fieri debet pauperibus, non ei, qui dedit; cum enim eadem excommunicationis pœna puniatur, indignus eſt effectus, cui vlla reſtitutio fiat. *ibid. n. 9.*

3. Hæc excommunicatio eſt Summo Pontifici reſeruata.

Contra Magiſtratus & Dominos temporales Excommunicationes non reſeruatæ.

4. In cap. *nouerit de ſent. excommunicat.* habetur excommunicatio lata contra facientes ſeruari ſtatuta, & conſuetudines libertati Eccleſiaſticæ contrarias, vel non facientes deleri dicta ſtatuta de capitularibus ſuis infra duos menſes, Item contra ſtatutarios, ſtatutorũ ſcriptores, contra conſules, rectores, & conſiliarios locorum, vbi hæc ſtatuta edita ſunt, vel obſeruata, ſi fuerunt delicti participes, & contra præſumentes iudicare iuxta præfata ſtatuta. *diſp. 2. quæſt.* 10. *punct. 3 pag. 363. tom. 3.*

5. In cap. *eos qui de immunit. Eccleſ. in* 6. extat excommunicatio lata ſententiæ contra obtinentes dominium temporale, dum ſuis ſubditis interdicunt, ne Prælatis, aut clericis, ſeu perſonis Eccleſiaſt. quidquã vendant aut ab illis emant, neue ipſis molant, coquant &c. *ibid. punct. 1. n. 4.* Vnde patet herum, qui ſuo famulo præcipit ne cõtractum cum Eccleſiaſticis ineat, aut alia obſequia ipſis pręſtet, non affici hac cenſura; quia non dicitur habere temporale dominium. Idem dicendum de iudice, qui temporali dominio caret. *ibid. pag. 363. n. 5. tom. 3.*

6. In

6. In cap. *Fœlicis, de pœnis in 6.* fertur excommunicatio contra Magistratus, Senatores, Consulens, Dominos, Rectores, eorumque officiales, qui intra mensem post habitam criminis cognitionem obseruari non faciunt cōstitutionem in eo capite contentam contra insequentes hostiliter Cardinales, aut ijs cooperantes. *pag. 364. punct. 5. num. 1.*

7. In præfato cap. hæc præscribuntur contra hostiliter insequētes S. R. E. Cardinales, ijsque cooperantes: vt huiusmodi delinquētes sint infames, intestabiles, non habeant ius succedendi, eorum domus destruantur, bona fisco applicentur, priuentur ipso facto feudis, locationibus, officijs, vel beneficijs, ipsorum filij, & descendentes per rectam lineam priuentur beneficijs, & dignitatibus, & inhabiles fiant ad ea in futurum obtinenda, in iudicijs non audiantur, &c. *ibid. n. 2.* vide tit. *Cardinalis.*

8. In cap. *administratores*, extat pęna priuationis ab omni communione contra Principes, seu Magistratus sęculares, si requisiti ab Episcopis, & alijs viris Ecclesiasticis negligant Ecclesiam, pupillos, & viduas defendere, latrocinia, & id genus alia crimina extirpare, &c. post trinam admonitionem. Remanent autem excommunicatis donec condignam satisfactionem præstiterint, id est, Ecclesiastico præcepto paruerint, & Ecclesijs, pupillis, ac viduis satisfecerint ob damnum, quod ex eorum negligentia subierunt. Hæc excommunicatio hodie vix est in vsu. *ibid. punct. 6 pag. 364. tom. 3.*

9. In Bulla, quæ incipit, *Superna prouidentia*, Pius IV. excommunicationem tulit contra Legatos, Vicelegatos, Gubernatores, Iudices, Magistratus, qui se intromittunt in officijs, & scripturis notariorum per Cameram venditis, in præiudicium ementium, aut qui vexant notarios illa officia ementes. *ibid. punct. 12. pag. 369. tom. 3.*

10. Pius item IV. in Bulla, quæ incipit, *Decet Rom. Pontificem*, tulit censuram excōmunicationis, aut suspensionis sub disiunctione, contra Rectores, Gubernatores, Magistratus, & ministros, qui pœnas, & mulctas pecuniarias, & confiscationes alteri applicant quam Cameræ Apostolicæ, si hæ confiscationes seu mulctæ soluendæ sint in ciuitatibus, & locis Summo Pontifici immediate subiectis. Relinquitur autem arbitrio delinquentium eligere vtram maluerint ex his duabus censuris, quæ ferūtur disiunctiuè. *pag. 370. punct. 13.*

11. In Clement. vnica, *de vsuris*, habetur excommunicatio contra

tra Magistratus facientes statuta de soluendis vsuris, vel non restituendis cùm repetuntur, vel non delentes intra tres menses huiusmodi statuta de libris communitatum, vel præsumentes ea seruare, aut consuetudines vim statuti habentes. Quælibet autem prædictarum actionum sufficit ad excommunicationem incurrendam; textus enim loquitur disiunctiuè. *ibid. punct.* 15. *pag.* 371. *tom.* 3.

12. Pius IV. in Bulla 49. quæ incipit, *Cum ciues*, & Pius V. in Bulla 145. quæ item incipit, *Cum ciues*, tulerunt pœnam suspensionis à diuinis, & excommunicationis latæ sententiæ contra Magistratus, & officiales ciuitatum, seu locorum status Ecclesiastici, qui concedunt facultatem deferendi cuiusuis generis arma breuioris mésuræ trium palmorum in dictis ciuitatibus, aut locis. *ibid. punct.* 16. *pag.* 373. *tom.* 3.

Maleficium.

1. MAleficium est ars nocēdi alijs ope Dæmonis. Potest quippe Dæmon, Deo permittente, pluuias, ventos, grandines, &c. inducere, & multa facere applicando actiua passiuis, sicque hominibus nocere. *tom.* 2. *pag.* 223. *num.* 1. *&* 2.

2. Magia naturalis, quæ viribus rerum naturalium occultis, mira quædam efficit, non est superstitiosa, nec malefica. Diabolica verò superstitiosa est, & illicita; quæ licèt faciat planè stupenda, oculis illudendo, corpora celeriter asportando, vel alterando, &c. non tamen potest vera edere miracula; quæ enim fiunt à dæmone, virtutem causarum naturalium non exuperant, fiuntque applicādo actiua passiuis. *ibid. n* 4.

3. Nefas est maleficos, licet alioquin paratos, adhibere ad maleficium faciendum pro re graui, aut bono publico: quia maleficium est intrinsecè malum. Nefas item petere vt maleficus vno maleficio aliud dissoluat: rogari tamen potest, vt maleficium dissoluat modo licito, faciendo ea, quę fieri possunt circa opem dęmonis; hoc enim non est intrinsecè malum, vt tollere ligaturas, nodos, &c. eo fine vt dæmon nocere desinat. *tom.* 2 *pag.* 223. *n.* 5. 7 *&* 8.

4. Contra maleficia, hæc remedia possunt adhiberi. 1. magna fides. 2. susceptio Baptismi. 3. confessio peccatorum. 4. sumptio Eucharistiæ. 5. exorcismus Ecclesiæ. 6. aqua benedicta 7. Sanctorum reliquię. 8. signum Crucis. 9. inuocatio nominis I E S V. B. Virginis, S. Angeli custodis, & aliorum Sanctorum. 10. oratio cum ieiunio.

11. dis-

11. dissolutio eorum, quæ pertinent ad pactum cum dæmone. *pag.* 224. *num.* 10.

5. Confessarius hæc inquirere debet à malefico. 1. an pactum inierit cum dæmone; potest autem pactum dissolui agendo pœnitentiam, neque est necesse, vt maleficus curet sibi chirographum à dæmone restitui; si tamen maleficus illud habet penes se, debet lacerare, ad detestandum crimen, & scandalum vitandum, si chirographum ab alijs inueniretur. 2. an exhibuerit honorem Sathanæ, aut sacrilegia commiserit contra augustissimum Eucharistiæ Sacramentum. 3. an in pacto cum dæmone inito interuenerit hæresis. 4. quomodo confecerit maleficium, an scilicet ad illud abusus fuerit rebus sacris. 5. an damnum alicui intulerit, tenetur enim damnum illarum resarcire. *ibid. num.* 11.

Marchia Anconitana.

1. IOannes XXII. in Extrauag. *durum. de pœnis*, excommunicationem, & alias grauissimas pęnas imposuit occidentibus, capientibus, detinentibus, percutientibus, expellentibus, spoliantibus, vel quouis alio modo violantibus Rectores, seu Officiales Marchię Anconitanæ; Nec non directè, vel indirectè dantibus auxilium, consilium, vel fauorem ad aliquam ex præfatis actionibus. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 47. *pag.* 301. *tom.* 3.

2. Hæc excommunicatio restringitur ad eos, qui in illa Marchię prouincia commorantur; quamobrem viator, vel aduena huic censuræ non subiacet. Restringitur item ad personas singulares, Vniuersitas enim seu Communitas, quæ hac in parte deliquerit, Ecclesiastico subijcitur interdicto, cum eius territorio, & districtu. *pag.* 302. *num.* 4.

3. Hæc excommunicatio est Papæ reseruata; de interdicti autem reseruatione nulla fit mentio. *num.* 5.

MARIA VIRGO.

B. V. Mariæ Conceptio immaculata.

1. SIxtus IX. in Extrauag. *graue nimis, de relig. & veneratione Sanctorum*, contra impugnantes immaculatam B. Virginis conceptionem, sub pœna excommunicationis prohibuit. 1. asserre

hære-

hæresim, vel mortale peccatum committi ab eo, qui credit, aut tenet Beatissimam Virginem Mariam præseruatam fuisse à peccato originali. 2. asserere peccatum committi celebrando officium Conceptionis, aut audiendo conciones eorum, qui prædicant. B. Virginem sine macula conceptam fuisse. 3. legere, tenere, vel habere pro veris libros, qui præfatam doctrinam continent. *disput. 2. quæst. 3. punct. 34. pag. 288. tom. 3.*

2. Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Super specula*, sub pœna suspensionis vetuit 1. de alterutra sententiarum circa B. Virginis Conceptionem affirmatiua, aut negatiua in concione disputare, affirmando vnam, & alteram refellendo. 2 in hoc argumentum vulgari sermone scribere impugnando, & refellendo contrarium. 3. de eadem quæstione vulgari sermone dictata tradere; non tamen vetitum est de ea re in Academijs, & scholis disputare. *pag. 289 num. 8. & 9.*

3. Paulus V. interdixit sub pœnis suspensionis, & alijs contentis in Bulla Pij V. ne quis audeat in lectionibus, cõcionibus, conclusionibus, alijsque actibus publicis asserere B. Virginem in peccato orig. conceptam fuisse. Præterea sub iisdem pœnis mandauit ne sustinentes negatiuam sententiam affirmatiuam impugnent, nec de ea agant publicè. *ibid. pag. 290. num. 10. tom. 3.*

4. Gregorius XV. edidit constitutionem, in qua sub pœnis contentis in Bulla Pij V. & Pauli V. prohibuit 1. in sermonibus vel scripturis etiam priuatis asserere B. Virginem in peccato orig. conceptã fuisse. 2. de hac opinione affirmatiua aliquo modo tractare, nisi ex priuilegio Apostolico concesso Patribus Ordinis Prędicatorum. 3. vti alio nomine quàm conceptionis in sacrificio, vel officio publicè vel priuatim celebrando. *ibid.*

5. Hæc excommunicatio, & suspensio est Summi Pontifici reseruata. *ibid. num. 13.*

Martyrium.

1. MArtyrium est passio seu cruciatus lethalis susceptus pro Christi fide, aut pro vera virtute. Ille non appellatur martyr, qui vulnus non lethale accipit; qui vero accepit vulnus seu cruciatum de se illatiuum mortis, dicitur martyr, hinc D. Marcellus adscribitur in numerum martyrum, eò quod in stabulam coniectus tabe confectus est. *tom. 1. pag. 32. n. 1.*

2. Ille,

2. Ille, cui ob actum virtutis iam præstitum mors infertur, est martyr, quia occiditur in contemptum boni operis, & virtutis; ita S Ioannes Baptista habetur martyr, quia ob reprehensionem adulterij occisus fuit. *pag 33. num. 2.*

3. Martyrium est actus elicitus à virtute fortitudinis, & patientiæ, imperatus autem ab alijs virtutibus, pro quibus conseruandis martyrium subitur; præcipue verò imperatur à charitate; est enim actus magnæ dilectionis in Deum *ibid. num. 3.*

4. Ad martyrium quinque conditiones requiruntur. 1. est voluntas suscipiendi martyrium in adultis: in infantibus verò non lumratione vtentibus non requiritur, vt patet ex Innocentibus, qui ab Ecclesia semper habiti sunt martyres. Qui vero dormiens occiditur in odium Christi, aut virtutis Christianæ, si nihil antea de martyrio cogitauerit, non dicitur martyr, quia non habuit voluntatem formalem, aut virtualem suscipiendi martyrium; nisi fortè sit vir iustus, qui Deum omnium actionum suarum finem sibi proponat. *ibid. num. 5.*

5. Infans in vtero matris licet baptizari nequeat, quia non potest ablui: potest tamen pro Christo occidi, & fieri martyr, cum enim reputetur vnum quid cum matre, æquum est, vt si cum ea pro Christi fide occidatur, eiusdem martyrij particeps fiat. *ibidem num. 7.*

6. Secunda martyrij conditio est, vt susceptutus martyrium, si peccati mort. sibi sit conscius, eliciat actum attritionis supernaturalis; non tamen necessaria est contritio, seu dilectio Dei super omnia; quia martyrium, cùm virtutem habeat Baptismi, contritionis defectum supplet; quare non requiritur, vt martyr ante susceptionem martyrij sit in gratia. Porrò qui per obliuionem, aut inaduertētiam non elicit actum attritionis, quia tunc temporis in expellendo metu mortis totus occupatur; nihilominus fructum martyrij recipit; quia tunc sufficit attritio virtualis. *tom. 1 pag. 33. n 8. & seq.*

7. Tertia conditio requisita ad martyrium est pœna, seu passio, & cruciatus 4. conditio est, vt subeatur ille cruciatus ob honestam causam, qualis est conseruatio fidei, & religionis Christianæ, vel castitatis, vel Ecclesiasticæ Immunitatis, vel alterius veræ virtutis. 5. conditio est, vt tyrannus cruciatum, seu mortem inferat in odium Christi, aut Christianæ virtutis. *pag. 34. n. 11.*

8. Martyrij effectus est duplex. 1. est gratia, & remissio omnis culpæ, & pœnæ 2. est laureola, id est, præmium accidentale Marty-

rium

rium autem confert gratiam ex opere operato vltra meritum, & dispositionem suscipientis, non quidem physicè, sed moraliter. *ibid.n.1.& seq.*

9. Tunc martyrium præstat suum effectum quando martyr subijt cruciatum lethalē, seu vulnus de se mortiferū, etiamsi à morte naturaliter ineuitabili, per miraculum liberetur. Vrgente graui necessitate, martyrium est in præcepto; absque necessitate vero; vel iusta causa non licet exponere se martyrio; sic enim Deus tentatur. *tom.1.pag.35.n.1.& seq.*

MATRIMONIVM.

Quid sit Matrimonium.

1. MAtrimonium est legitimus, & indissolubilis contractus inter virum, & fœminam, quo traditur, & acceptatur mutua corporum potestas, & confertur gratia sanctificans. Hæc definitio conuenit matrimonio vt est contractus, & vt est Sacramentum, de quo ita loquitur Paulus Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia*, id est, coniugium, magnum est Sacramentum, ac mysterium, cum sit signum vnionis Christi cum Ecclesia *tom,1 pag.292 num.2.*

2. Inter Beatissimam Virginem, & S. Ioseph verum intercessit matrimonium ratum (quippe in Scriptura Ioseph appellatur vir Mariæ, & Maria vxor Ioseph:) non tamen consummatum, cum Beatissima Virgo semper manserit Virgo. Neque B. V. peccauit contra votum castitatis, contrahendo matrimonium; sciebat enim per reuelationem, matrimonium non esse consummandum. Neque dixeris ad matrimoniū requiri consensum in copulam Respōdeo enim sufficere mutuam traditionem corporum, quæ potest subsistere absque copula, & vsu corporum: potest quippe dominiū ab vsu separari. *tom.1.pag.293.num.9.& 10.*

3. Matrimonium infidelium est quidam contractus, quem infideles celebrando non peccant: est enim in officium, seu in propagationem, & conseruationem naturæ humanæ, necnon in remediū concupiscentiæ: non tamen est Sacramentum, quia infideles carent Baptismo qui est ianua omnium Sacramētorum. At matrimonium contractū à fideli cum catechumena, ex dispēsatione Pontificis, est Sacramētum ex parte fidelis volentis illud suscipere. *p.294.n.2.& 3.*

4. Ma-

4. Matrimonium infidelium, post Baptismi susceptionem, fit Sacramentum, quando post Baptismum interuenit nouus consensus, vel præcedens ratus habetur per aliqua signa externa, vt per verba, nutus, aut copulam maritalem: neque opus est vt hæc ratificatio consensus fiat coram Parocho, & testibus; iam enim supponitur matrimonij contractus validè celebratus. *t. 1. p. 294. n. 5. & 6.*

5. Ipso mundi exordio extitit præceptum naturale contrahendi matrimonium ad propagationem generis humani. Hoc verò tempore cessat illius præcepti obligatio. Si tamen daretur casus, quo cęteri homines essent bello, vel peste extincti, neque inuenirentur alij præter religiosos, ipsi tunc possent; immo tenerentur matrimonium contrahere; quia votum posthabendum est præcepto naturali. Potest etiam contingere alius casus, vt quando est vnicus hæres regni, aut status, quo non nubente exorirentur bella: tunc enim ille hæres teneretur vxorem ducere ad impedienda damna, & incommoda Reipub. impendentia *pag. 295. n. 1. & seq.*

Materia, forma, & minister huius Sacramenti.

6. Materia huius Sacramenti est traditio corporum ipsorum contrahentium: forma est acceptatio eorundem expressa per verba, vel signa: nam per acceptationem perficitur matrimonium. *ibid. num. 1. & seq.*

7. Minister essentialis huius Sacramenti non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes; alioquin matrimonium clandestinum, quod ante Concilium Tridentinum celebrabatur sine Sacerdote, non fuisset verum matrimonium, & Sacramentum: Sacerdos igitur non est minister essentialis, sed accidentarius, quatenus ex officio iungit, & benedicit contrahentibus, quod pertinent ad accidentariam matrimonij perfectionem. Quare Sacerdos assistens matrimonio cum conscientia peccati mortalis, non peccat mortaliter: quia ipse non ministrat, nec conficit hoc Sacramentum. Ipsi verò contrahentes grauiter peccant, quatenus suscipiunt hoc Sacramentum in peccato mortali; non vero peccãt mortaliter, quatenus illud sibi mutuo administrant, quia ipsi non sunt ministri ad hoc consecrati. *tom. 2. pag. 295. n. 5. & 6.*

Matrimonium inter absentes.

8. Matrimonium inter absentes, per procuratorem, vel per literas

teras contractum, est validũ: quia iura non irritant huiusmodi contractum. Nec minus est Sacramentum quàm inter præsentes celebratum: Ecclesia quippe (ait Sanchez) nullum agnoscit matrimonium inter fideles, quod non sit Sacramentum. Quare si quis intendat inire matrimonium tanquam contractum, neque velit suscipere Sacramentum, nihil faciat; quia ex Christi institutione, ratio contractus matrimonij est inseparabilis à ratione Sacramenti. Sed hæc ratio non mihi satis probatur: nam ratio contractus videtur separabilis à ratione Sacramenti etiam inter fideles: qui enim habet intentionem contrahendi, sed non suscipiendi Sacramentum, verè contrahit; adsunt enim omnia requisita ad contractum: nõ tamen suscipit Sacramentum, defectu intentionis. *pag. 296. num. 1. & seq.*

9. Vt matrimonium per litteras, vel procuratorem contractum, sit validum, tria saltem requiruntur. 1. præsentia parochi, & testium. 2. vt litteræ non sint fictæ, & procurator non sit fictè constitutus. 3. vt procurator habeat speciale mandatum ad contrahendum cum certa persona, & vt agat per se ipsum, non enim potest ipse alium substituere; deniq; vt procurator nõ excedat limites mandati. Porrò qui mittit ad contrahendum suo nomine matrimonium, tenetur sub peccato mortali esse in gratia eo tempore, quo probabiliter credit procuratorem contracturum matrimonium; tunc enim ipse suscipit Sacramentum, siue vigilet, siue dormiat. *tom. 1. pag. 296. n. 5. & seq.*

Matrimonium clandestinum.

10. Matrimonium duobus modis esse potest clandestinum. 1. si fiat sine Parocho, & testibus. 2. si omissis denunciationibus celebretur. Matrimonium sine Parocho, & duobus, vel tribus testibus initum, post Concilium Trid. est inualidum; sic enim decernit. *sess. 24. cap. 1.* Vnde sequitur copulam animo maritali habitam, absente Parocho, & testibus non sufficere ad contrahendum matrimoniũ. Quare peccat mortaliter qui sic contrahit, quia facit contra prohibitionem Ecclesiæ in re graui. *tom. 1. pag. 297. n. 1. & seq.*

11. Matrimonium nullis præmissis denunciationibus celebratum, est validum: iure enim antiquo erat validum, nec vllum nouũ ius extat in oppositum. Mortaliter tamen peccat qui sine facultate, aut legitima causa denunciationes omittit: hinc enim grauissima incommoda sequi possunt. Concilium autem Trid. concedit facultatem dispensandi in denunciationibus, Episcopo, aut

alteri Prælato, qui iurisdictionem quasi Episcopalem habeat, aut etiam Vicario generali, aut alteri ab Episcopo delegato. Porrò hæ sunt causę dispensandi in denunciationibus. 1. quando timetur maleficium, aut aliud iniustum matrimonij impedimentum. 2. quando denunciationes absque dispendio famę, aut alio graui incommodo fieri nequeunt. 3. quando instat tempus, quo nuptiæ prohibentur. 4. notabile contrahentium commodum. 5. quando magnates sunt cōtracturi: quia huiusmodi matrimonia, etiam absque denunciationibus sunt satis publica, & si quod est impedimentum, latere non potest. *pag.* 298. *num.* 6. *&* *n.* 7.

12. Denunciationes faciendæ sunt in propria parœcia, immo quando contrahentes sunt diuersarum parœciarum, faciendæ sunt in vtraque parœcia: sic enim sacra Cardin. Congregatio declarauit. Sin contrahentes plura habeant domicilia in diuersis parœcij, faciēda sunt in ea parœcia, in qua diutius habitant, & principalem habent larem. *tom.* 2. *pag.* 299. *n.* 10. *&* 11.

13. Denunciationes à Parocho, vel alio de ipsius licentia, faciendæ sunt. Parochus autem, qui propria auctoritate denunciationes omisit, absque causa legitima, suspenditur ab officio per triennium. *ibid. n.* 12.

14. Denunciationes tribus diebus festis continuis faciēdæ sunt: quanquam etiam fieri possunt alio die, quàm festo, quando scilicet ingens hominum turba ad Ecclesiam confluit, vt contingit, quando insignis concionator est concionem habiturus. *pag.* 300. *num.* 14. *& seq.*

15. Conscij impedimentorum tenentur ea detegere, quando commodè possunt, absque scandalo, etiamsi impedimenta sint occulta, nec probari possint, aut etiamsi accepta sint sub secreto: agitur enim de vitando damno spirituali contrahentium, & periculo ne proles illegitima nascatur. *tom.* 1 *pag.* 300. *n.* 20.

16. Vbi Concilium Trid. non est promulgatum, vel acceptatū, saltem quoad hoc particulariter decretum, validum est matrimonium, sine Parocho, & testibus celebratum. Quia lex nō obligat nisi sit promulgata, & aceeptata. Quare incola loci, in quo Concilium fuit promulgatum, & acceptatum, si se alio conferat, vbi non est promulgatum, potest ibi matrimonium absque Parocho, & testibus celebrare: quia contractus hoc habet speciale, vt celebrandus iuxta solemnitates receptas in eo loco vbi celebratur *ib n.* 1. *& seq.*

17. Ad matrimonium validè contrahēdum requiritur præsen-

in proprij Parochi, vel alterius de licentia Parochi, vel Ordinarij. Quo fit vt, quia ad aliquem locum se confert, animo ibi manendi maiori anni parte, possit matrimonium contrahere coram Parocho illius loci: quia ibi acquirit domicilium parochiale ad suscipiẽda sacramenta, excepto Ordine, & Tonsura. At inualidum est matrimonium celebratum ab incola ciuitatis coram Parocho ruris, ad quod solet aliquoties in anno accedere recreationis causa. Idem dicendum de eo, qui causa pestis, vel belli, fugit à sua parœcia, ad eam quamprimum reuersurus Porrò matrimonio vagorum potest quilibet Parochus validè interesse, adhibita prius diligentia in indagãdis impedimentis, & obtenta ab Ordinario facultate. *tom.* 1. *pagina* 301. *n.* 1. *& seq.*

18. Quando sponsus est vnius parœciæ, & sponsa alterius, matrimonium in alterutrius parœcia, & coram alterutrius Parocho celebratum, est validum, sic enim sacra Cardinal. Congregatio declarauit: neque Conc. Trid. magis expressit Parochum viri, quam fœminæ. *pag.* 302. *n.* 7.

19. Matrimonium in articulo mortis, sine proprio Parocho celebratum, est inualidum, quacumque vrgẽte necessitate: quia deest illi forma substantialis, à Concil. Trid. determinata. *ibid. numero* 8.

20. Sacerdos assistens matrimonio sine licentia Parochi, vel Ordinarij, aut benedicens ijs, qui sibi non sunt subditi, incurrit ipso iure suspensionem, donec ab Ordinario illius Parochi absoluatur. Iure autem antiquo incurrebat excommunicationem. *tom.* 1. *pag.* 303. *n.* 12.

21. Parochus, vel Ordinarius, potest concedere facultatem alteri sacerdoti coniungendi sponsos in matrimonio, extra propriam parœciam. Immo ipse Parochus potest non modo extra propriam parœciam, sed etiam extra propriam diœcesim, suos subditos matrimonio iungere: quia potest administrare sacramenta suis ouibus vbicumque existant, etiamsi non obtinuerit facultatem à Parochus illius loci. *ibid num.* 13.

22. Validum est matrimonium contractum coram Parocho, si nondum est sacerdos: tum quia Concil. Trid. requirit solum præsentiam Parochi: tum quia præsentia Parochi non requiritur hic ad exercendam functionem sacerdotalem. Tamen qui de Parochi licentia assistit, debet esse Sacerdos; ita enim præscribitur à Tridẽtino. *tom.* 1. *pag.* 303. *n.* 19.

23. Inualidum est matrimonium contractum cum eo Sacerdote, qui licentiam assistendi extorsit per dolum, & mendacia versantia circa causam finalem, id est, quando concedens licentiam, impulsus est ad eam concedendam ob causam fictam, aut sibi dolosè narratam, itaque erat effectus vt si nosset causam illam nō subsistere, licentiam non concessisset. Quia dispositio facta per dolum versantem circa causam finalem, est inualida. Secùs dicendum, quando licētia fuit extorta per dolum, & mendacia versantia tantum circa causam impulsiuam. *ibid.n.* 17.

24. Validum est matrimonium, cui assistit Parochus interdictus, seu prohibitus ab Episcopo, assistere matrimonio: quia Parochus adhuc retinet iurisdictionem, seu potestatem, itaque declarauit sacra Cardin. Congregatio. Item Parochus prohibitus à superiore, administrare sacramenta propter inscitiam, potest validè assistere matrimonio; quia hæc assistentia, non est administratio sacramenti, sed auctorizatio, vt ita loquar, & conualidatio consensus contrahentium. *pag.* 304. *n.* 19.

25. Parochus excommunicatus, etiam non toleratus, seu vitandus, potest validè matrimonio assistere: quia non desinit esse Parochus. Immo potest concedere alteri Sacerdoti licentiam assistendi, etiamsi ille Sacerdos sit excommunicatus, vel irregularis, vel etiam degradatus: quia hæc assistentia auctoritatiua, non est propriè actus iurisdictionis *ibid.n.* 21.

26. Parochus habens iniustum titulum beneficij, validè assistit matrimonio, etiamsi ob aliquod delictum, ipso iure, priuatus sit beneficio, modo in iudicio nondum fuerit illo spoliatus. Quia est adhuc Parochus cum titulo colorato, & errore communi vulgi, vt suppono. *tom.* 1. *pag.* 305. *num.* 24.

27. Ad validè contrahendum matrimonium preter Parochum, duo vel tres testes sunt adhibendi, cuiuscumque ætatis, conditionis, & status, neque excluduntur impuberes, vsu rationis præditi, neque fœminę, neque consanguinei, neque pater, vel mater, neque infideles, neque excommunicati: quia Conc. Trident. nullos testes excipit. *tom.* 1. *pag.* 306. *n.* 41. & 43.

28. Matrimonium clandestinum, sine Parocho, & testibus celebratum nullam inducit obligationem, neque vim habet sponsaliorum: quia Tridentinum irritat matrimonium clandestinum. Ratione tamen damni illati, vt si sponsus deflorauit fœminam, cum qua clandestinè contraxit, tenetur saltem damnum illatum restituere

arbi-

arbitrio prudentis viri. At matrimonium clandestinum impuberũ hoc habet peculiare, vt habeat vim sponsaliorum: quia ius præsumit impuberes se voluisse obligare eo modo, quo possunt. *ibid. n.* 48.

29. Contrahentes matrimonium clandestinum, puniẽdi sunt arbitrio Episcopi. Idem dic de testibus assistentibus matrimonio, clãdestino. Sacerdos autem huic matrimonio assistens incurrit suspẽsionem donec absoluatur ad ordinario illius Parochi, cuius erat assistere. Deniq; Parochus, qui sciẽs, matrimonium clandestinum nõ prohibuit; suspendendus est ab officio per triennium. *tom.* 1. *pag.* 307. *num.* 50.

30. Concilium Trident. *sess.* 24. *cap.* 1. anathemate damnat negantes matrimonia clandestina ante Trident. celebrata valida fuisse, aut matrimonia sine consensu parentum à filijs familias contracta vera esse, ac rata. *disp.* 2 *quæst.* 2. *punct.* 8. *pag.* 189. *tom.* 3.

31. Eandem censuram incurrunt affirmantes matrimonium sin Parocho, & testibus liberè contractum in ijs locis, in quibus Concilium Tridentinum acceptatum non fuit, irritum esse & inualidum: huiusmodi enim matrimonia non censentur irrita ante acceptationem Concilij, neque Concilium intendit obligare priusquam acceptetur. *ibid. num.* 3.

32. Validitas matrimonij à voluntate parentum non pendet, ita vt ratum sit, aut irritum pro ipsorum arbitrio: quia contractus à sola contrahentium voluntate pendet, nec filij in ijs, quæ ad proprium vitæ statum pertinent, tenentur parentibus obedire. *ibid. num.* 4.

33. Hæc excommunicatio nemini est reseruata.

Matrimonium inualidum quomodo validetur.

34. Ad validandum matrimonium, quod reuera est inualidum defectu consensus interni, vel ob grauem metum, sufficit si consensus de nouo præstetur ab eo, qui consenserat fictè, aut coactè, modò alter sponsus, qui verè consenserat, non reuocauerit suum consensum: Sufficit autem consensus internus, nullo externo signo expressus: quia signum externum iam fuit exhibitum in contractu solemni, cui tantum deerat consensus internus. *pag.* 307. *n.* 1. *&* 3.

35. Ad validandum matrimonium, quod fuit inualidum propter impedimentum dirimens, necessarius est, post impetratam impedimenti dispẽsationem, aut post illius cessationem, nouus vtriusque cõsensus, signo aliquo externo expressus. Quia consensus antea

præstitus fuit omnino irritus ex parte vtriusque contrahentis. Impedimentum autem manifestandum est coniugi illud ignoranti, quando absque graui periculo manifestari potest, vt habita cognitione inualiditatis matrimonij, vterque de nouo consentiat. Validari tamen potest, etiamsi impedimentum non manifestetur, modò alter ignarus impedimenti ita consentiat, vt velit matrimonium esse validum, quamuis antea fuerit inualidum. *pag.* 308. *num.* 6.& *num.* 7.

36. Vt validum fiat matrimonium, ante inualidè celebratum propter occultum aliquod impedimentum, quod in iudicio probari non potest, non requiritur vt de nouo contrahatur coram Parocho, & testibus, etiamsi prius matrimonium mala fide fuerit celebratum: iam enim adhibita fuit illa solemnitas, neque opus est illā repetere, modo consensus vtrinque renouetur. *tom.* 1. *p.* 309. *n.* 10.

Matrimonium sub conditione celebratum.

37. Matrimonium sub conditione necessaria celebratum validum est ante euentum conditionis, in foro externo, & interno, modò contrahentes non habuerint intentionem suspendendi consensum vsque ad conditionis euentum: quia conditio, quæ apponitur, cùm sit necessaria, habetur pro impleta. *tom.* 1. *pag.* 310. *n.* 5.

38. Matrimonium celebratum sub conditione turpi, quæ fit contra substantiam matrimonij, irritum est si conditio apponatur vt de futuro præstanda: quia conditio quę apponitur contra substātiam contractus, destruit contractum. Validum tamen est matrimonium sub hac coditione contractum: *Duco te si ad seruandam perpetuam castitatem te obliges, vel ad professionem in religione faciendam:* quia mutuum dominium corporum, ab vsu separari potest. At inualidum est contractum cum pacto nunquam cohabitandi: nam hæc conditio simplicet repugnat proli, quæ illicitè impeditur. *ibid. n.* 9. *& pag* 311. *n.* 13. *&* 15.

39. Validum est matrimonium celebratum sub conditione turpi, quæ substantiæ matrimonij non repugnet, aut sub conditione impossibili; quia huiusmodi conditiones in matrimonio habentur pro non adiectis, modò adsit absolutus contrahentium consensus, signo externo sufficienter expressus. *tom.* 1. *pag.* 311. *n.* 16.

40. Matrimonium contractum sub conditione honesta de præsenti, vel præterito, validum est, si res ita se habet, vt *contraho tecū si di-*

si diues es, vel *si patri placet*. At celebratum sub conditione de futuro, non est validum ante conditionis euentum: fit tamen validum, adueniente conditione, absque alio consensu. Hinc sequitur illum, qui per verba de pręsenti contraxit cum duabus, sub conditione de futuro, fieri maritum illius, cuius conditio priùs adimpletur. Sin vtriusque conditio simul impleatur, neutrum matrimonium valet, quia incertitudo vitiat matrimonium. *ibidem numero 20. & 21.*

41. Validum est matrimonium inter consanguineos vel affines contractum sub hac dispensatione, *si Papa dispensauerit*, adueniente dispensatione: contrahentes enim sub illa conditione, non contrahunt pro tunc, sed pro tempore futuro, videlicet pro tempore conditionis adimpletæ. *tom. 1. pag. 312. n. 23.*

42. Matrimonium contractum sub conditione impertinenti de futuro, non est validum, antequam conditio verificetur; verificata verò, & adimpleta conditione est validum. Quod dictum est de matrimonio, idem proportione dicendum de sponsalibus sub conditione celebratis. *ibid. num. 24.*

Matrimonij indissolubilitas.

43. Matrimonium iure naturali, & diuino est indissolubile. Hębreis autem permissa fuerunt repudia, & diuortia ex dispensatione diuina. Hinc collige matrimonium propter adulterium dissolui nõ posse: hoc enim est de fide definitum in Concilio Florentino. Potest tamen Summus Pontifex dispensare in matrimonio rato, vt dissoluatur, ob graues causas: at in matrimonio consummato non potest: hoc enim matrimonium repræsentat vnionem hypostaticã Verbi cum natura humana, quæ est indissolubilis. *tom. 1. pag. 313. n. 2. & seq.*

Matrimonij impedimenta.

44. Impedimenta non solum impedientia, sed etiam dirimentia matrimonium, iure antiquo sunt 12. iure nouo 14. quippe Concil. Trident. duo addidit, raptum scilicet, & absentiam parochi, & testium. Hæc autem omnia his versibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,

Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant.

Dicuntur autem hæc impedimenta dirimere matrimonium, quia faciunt vt inualidè contrahatur, & contrahentes separari possint, eo quòd inualidè contraxerint. *tom.* 1. *pag.* 270. *num.* 9.

46. Sunt & alia impedientia duntaxat, sed non dirimentia, matrimonium, nempe interdictum, votum, sponsalia, cathechismus, & crimen, quæ his versibus includuntur.

Ecclesiæ vetitum, necnon tempus feriatum,
Atque cathechismus, sponsalia, iungito votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Quibus adde alia septem ex crimine manantia.

Incestus, raptus, sponsatæ, mors mulieris.
Susceptus propriæ sobolis, mors præbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem,
Accipiat; prohibent hæc coniugium sociandum.

De singulis agendum, ac primum quidem de dirimentibus.

Error.

47. Triplex est error in matrimonium cadens. 1. circa substantiam seu personam, vt si quis ducat Bertam, credens esse Catharinam. 2. circa conditionem, vt si qui ducat seruam, quam putabat esse liberam. 3. circa qualitatem, vt si quis ducat pauperem, vel defloratam, ratus esse diuitem, aut virginem. *pag.* 315. *n.* 1.

48. Inualidum est matrimonium contractum cum errore circa substantiam, iure positiuo, & naturali: quia cum illo errore non subsistit consensus; nihil quippe est magis contrarium consensui, quam error, quia nihil appeti potest à voluntate nisi cognoscatur. *ibid. num.* 2.

49. Matrimonium contractum cum errore circa qualitatem, non est inualidum: hic enim error non impedit voluntarium quoad naturam, & substantiam rei. Modo qualitas, circa quam erratur non fuerit apposita in contractu per modum conditionis, vt si quis dicat: *Duco te in vxorem si es diues, vel nobilis:* tunc enim error circa qualitatem irritaret matrimonium. Modò etiam error qualitatis non transeat in errorem personæ, vel si qualitas in qua erra-

erratur, respiciat certam, & determinatam personam distinctam ab ea, quæ præsens est, v.g. si Berta contrahat cum Titio qui se fingebat filium Regis Hispaniarum. Secùs si fingebat tantùm filium Regis, non explicans cuius Regis esset filius; tunc enim est error solius qualitatis. *ibid. num. 5. 6. & 7.*

50. Matrimonium contractum cum errore circa conditionem non est inualidum, quando persona, cum qua contrahitur est æqualis, aut melioris conditionis. Hinc fit vt seruus contrahens cum serua, quam putabat esse liberam, aut contrahens cum libera, quam putabat seruam, valide contrahat: quia nulla est hic inæqualitas, vel iniuria. At si conditio errantis fiat deterior, vel si liber contrahat cum serua, quam putabat esse liberam, inualidum est matrimoniũ; nisi post cognitam seruitutem interueniat nouus consensus, & copula affectu maritali. *tom. 1. pag. 316. num. 1. & seq.*

Conditio.

51. Filij sequuntur conditionem matris, id est, nascuntur serui si mater est serua, nascuntur liberi si mater est libera, iuxta illud vulgatum. *Partus sequitur vterum.* Non tamen illam sequuntur quoad honores, & nobilitatem; sed potiùs sequuntur patrem. Porrò quando mulier prægnans se vendit, filius conceptus ante venditionem, est liber: quia mater tempore conceptionis erit libera. Secùs si iure belli fiat serua; tunc enim fœtus fit seruus cum matre, quamuis tempore conceptionis esset libera. *tom. 1. pag. 317. numero* 10. & 12.

Votum.

52. Votum castitatis, emissum per professionem validam in religione approbata, dirimit matrimonium etiam consummatum, cõtractum post ipsam professionem. Hoc est de fide definitum in Concil. Viennensi. Item professio facta in religione approbata, dirimit matrimonium celebratum ante ipsam professionem, modò non sit consummatum. Ita definitum fuit in Conc. Triden. *sess. 24. cap. 4.* Atque ita licebit Bertæ, v.g. quæ nupserat Titio, post cõiugis professionem factam ante matrimonium consummatum, alteri nubere; nõ tamen ante professionem. Quod vt intelligas, nota, vtrique coniugi post contractũ matrimonium, sed nondum consummatũ,

concessum fuisse spatium duorum mensium ad deliberandum de ingressu religionis, quo tempore potest alter alteri petenti negare debitum, & religionem ingredi, etiam altero inuito elapso verò bimestri peccat non reddendo debitum petenti. Si tamen post bimestre religionem ingrediatur, & profiteatur ante consummatum matrimonium, validè profitetur, & professio dissoluit matrimonium. *tom.2.pag.* 318. *numero* 3. *&* 4.

53. Matrimonium consummatum non dissoluitur per sequentē professionem, etiamsi consummatum fuerit intra bimestre, & per vim: coniuges enim per matrimonij consummationem facti sunt vna caro, quæ non est diuidenda, nisi per mortem alterius. Sponsa tamen per vim cognita intra bimestre, quod datur ad deliberandū, vt probabilior fert sententia, potest adhuc ingredi religionem: par enim non est vt ob iniuriam sibi illatam, damnum patiatur. *ibid.numero* 7. *&* 8.

54. Inualida est professio, quam alter coniugum emisit bona fide, credens alterum perijsse; propterea professus postquam cognouit alterum esse superstitem, debet ad illum reuerti, illique reddere debitum petenti; ipse tamen petere non poterit: quia hæc professio licet inualida, habet vim simplicis voti. At in casu perpetui diuortij, potest coniux innocens ingredi religionem, & validè profiteri, aut sacros Ordines suscipere, altero inuito *ibid. num.* 10.

55. Potest vterque coniux post consummatum matrimonium, de communi consensu ingredi religionem, & profiteri, aut continentiam vouere. Neque opus est vt vterque ingrediatur, & profiteatur simul; tamen post alterius professionem, tenetur alter ingredi, & profiteri, cùm non possit in sæculo manere, nisi sit prouectæ ætatis, & continentiæ votum emittat, de consensu Episcopi. *pagina* 319. *num.* 11. *& num.* 12.

Cognatio.

56. Inualidum est, saltem iure Ecclesiastico, matrimonium celebratum inter cōsanguineos intra quartum gradum inclusiuè, tam in linea recta, quàm in transuersali. At iure naturæ, matrimonium in linea recta est irritum in primo tantum gradu. Iure autem diuino prohibitum olim fuit, *Leuitic.* 18. matrimonium in primo, & secundo gradu; sed modò non est inualidum secundo gradu, iure diuino: quia lex vetus fuit abrogata. Quare matrimonium contra-

ctum ab infidelibus in secundo gradu etiam lineæ rectæ, validum est; quia infideles non subsunt impedimentis iure Ecclesiastico inductis. *tom.*1. *pag.*320. *num.*7. *& seq.*

57. Initio mundi matrimonium fratris cum sorore, fuit validum propter necessitatem naturæ humanæ conseruandæ: Immo in casu extremæ necessitatis, pater contrahere posset cum filia, vel mater cum filio: hoc enim matrimonium potest cohonestari ob bonum commune, & humani generis necessitatem. Eam ob rem Patres à culpa excusant filias Loth carnaliter cognitas à patre, quia nullum alium superstitem esse arbitrabantur. *pag.*321. *num.*12.

58. Ex dictis patet Summum Pontif. dispensare posse in 2. 3. & 4. gradu consanguinitatis; cùm in his gradibus matrimonium, iure naturæ, irritum non sit: ac proinde validum esse matrimonium inter patruum, seu auunculum, & filiam fratris seu sororis, ex dispensatione Summi Pontif. *tom.*1. *pag.*321. *num.*13. *&* 14.

59. Cognatio spiritualis in Baptismo contrahitur inter baptizantem, & baptizatum; inter baptizantem, & patrem, ac matrem naturalem baptizandi, & inter susceptores, & patrem, ac matrem baptizati. Inter ipsos autem susceptores nulla cognatio contrahitur: quare patrinus potest matrimonium contrahere cum ea, cum qua simul alienum filium suscepit. *pag.*322. *num.*2. *& seq.*

60. Ad contrahendam cognationem in Baptismo, aut Confirmatione, hæc requiruntur. 1. vt teneatur infans in Baptismo: propterea quando puer est domi baptizatus, & in Ecclesia supplentur solemnitates, non contrahitur cognatio ab eo; qui puerum suscipit in Ecclesia: quia non dicitur susceptor in Baptismo. 2. vt Baptismus solemniter administretur; propterea suscipiens puerum in Baptismo priuatim administrato, non contrahit cognationem spiritualem. Priuatim tamen baptizans, cōtrahit cognationem etiamsi sit laicus; quia ex vero Baptismo consurgit cognatio spiritualis, quæ matrimonium impedit, ac dirimit. 3. vt susceptores suscipiant puerum de manibus baptizantis statim ac baptizatus est; quare commater suscipiens infantem de manibus compatris, non contrahit cognationem; quia non dicitur suscipere de sacro fonte. 4. requiritur contractus, ita vt suscipiens, seu tenens, verè dicatur tenere: quare qui tantum assistit baptizato, eúmque non tangit, cognationem non cōtrahit. 5. vt susceptor intentionem habeat præstandi munus patrini. 6. vt non adsit error personæ. 7. vt baptizans, seu suscipiens sit baptizatus. *ibid. num.*8. *& seq. & num.*11. *& seq.*

61. Quan-

61. Quando multi tangunt simul puerum in Baptismo, omnes contingunt cognationem: si verò tangunt successiuè, solus primus tangens contrahit cognationem: quia primus functus est munere patrini, & Concil. Trid. vnum tantùm susceptorem, vel ad summum vnum, & vnam requirit. *tom.* 1. *pag* 323. *num.* 24. *& seq.*

62. Qui mittit procuratorem ad suscipiendum infantem, contrahit cognationem, non autem ipse procurator: quia procurator non agit proprio nomine, sed mittentis, illíque imputatur acta per procuratorem; nam qui per alium facit, per se ipsum facere censetur. *tom.* 1. *pag.* 324. *num.* 34.

63. Cognatio legalis est propinquitas orta ex adoptione. Est autem *adoptio*, legitima assumptio extraneæ personæ in filium, vel nepotem, &c. vel in filiam, aut neptem, &c. Debétque adoptans esse prouectæ ætatis, ita vt possit esse pater carnalis adoptati. Porrò fœmina absque priuilegio non potest adoptare. *tom.* 1. *pagina* 325. *num.* 1. *& seq.*

64. Cognatio legalis impedit, & dirimit matrimonium. 1. inter adoptantem, & adoptatum, & adoptati descēdentes vsque ad quartum gradum. 2. inter vxorem adoptantis, & adoptatum: & vice versa inter vxorem adoptati, & adoptantem. 3. inter filios adoptantis, & adoptatum: hoc tamen impedimentum non perpetuò durat: nam si filij adoptantis etiam emancipentur, vel si pater eorum moriatur, cessat cognatio, atque adeo impedimentum *ibid. num.* 5.

65. Quando plures ab vno eodémque adoptantur, possunt inter se matrimonium inire. Item adoptatus potest contrahere cum filia illegitima adoptantis: quia soli filij legitimi cognationem contrahunt. Porrò per cognationem legalem superuenientem, sponsalia dissoluuntur. *ibid. num.* 7.

Crimen.

66. Crimen seu adulterij, seu homicidij impedit, ac dirimit matrimonium iure Ecclesiastico. Vt autem crimen homicidij inducat impedimentum dirimens, hæc conditiones requiruntur. 1. vt maritus occidat vxorem, vel vxor maritum. 2. vt vir & fœmina qui matrimonium contrahunt, conspirauerint in necem coniugis occisi. 3. vt hæc conspiratio facta fuerit in hunc finem, vt mortuo coniuge, conspirantes possent inter se matrimonium inire. 4. vt mors sequatur. *tom.* 1. *pag.* 326. *num.* 2. *& seq.*

67. Vt

67. Vt adulterij crimen inducat impedimentum dirimens, requiritur vel adulterium cum homicidio, vel adulterium cum matrimonio, vel adulterium cum promissione matrimonij. Quare qui adulterium committit, & promittit illi, cum qua adulteratur, se post mortem coniugis cum ea contracturum, non poterit mortua coniuge, validè cum ea matrimonium contrahere, siue promissio facta fuerit ante adulterium, siue post, siue cum iuramento, siue sine iuramento. Secùs dicendum si promissio facta fuit animo decipiendi; tunc enim in foro conscientiæ non inducit impedimentum. *ibidem num.* 8. *& pag.* 327. *num. eod.*

68. Promittens & acceptans matrimonium post dissolutionem præsentis matrimonij, seu post mortem coniugis, mortaliter peccant: quia datur ansa captandæ mortis coniugis, sicque habetur in iure. Estque huiusmodi promissio non tantùm illicita, sed etiam inualida. *tom.* 1. *pag.* 327. *num.* 10. *&* 11.

Cultus disparitas.

69. Matrimonium fidelis cum infideli, iure Ecclesiastico est inualidum. Inter fidelem verò, & hæreticum, vel apostatam, vel excommunicatum validum est; nullo enim iure irritatur. Contrahens tamen cum hæretico, grauiter peccat, tùm propter Ecclesiæ prohibitionem, tùm propter periculum peruersionis; nisi in quibusdam locis hoc sit consuetudine receptum, vt in Germania, & Gallia. *tom.* 1. *pag.* 328. *num.* 2.

70. Quando alter coniugum infidelium conuertitur ad fidem, altero persistente in infidelitate, potest matrimonium dissolui infidelis nolit habitare cum fidei, vt patet ex 1. *Corinth.* 7. aut quando infidelis vult quidem habitare cum fideli, sed non sine iniuria Creatoris, quando scilicet infidelis compellit fidelem ad peccatum, vel non vult nomen Christi audire nisi cum despectu; vel quando nomen Dei blasphemat, vel impedit cultum, & honorem Dei, & familiam à Christi fide nititur reuocare. Immo si infidelis nolit ad fidem conuerti, probabilius est fidelem posse matrimonium dissoluere, propter periculum peruersionis: tuncque licere vtrique aliud matrimonium celebrare. *pag.* 329. *num.* 4. *& seq.*

Vis, seu metus.

71. Matrimonium celebratum per metum grauem, seu cadétem in constantem virum, est inualidum iure Ecclesiastico, modò metus sit iniustè incussus: nam metus iustè incussus à iudice non irritat matrimonium: quare validum est matrimonium contractum ab eo qui sub graui pœna cogitur à iudice contrahere, & stare sponsalibus antea celebratis, quæ ille nolebat adimplere: nam iustè cogitur ob culpam, cùm teneatur matrimonium inire, & perficere sponsalia. *to.* 1. *pag.* 331. *num.* 8. *&* 13.

72. Sponsus qui metum incussit, potest à matrimonio resilire, antequam alter qui metum passus est, ratificet priorem consensum qui non erat sufficiens ad validitatem matrimonij; quia non tenetur stare matrimonio ante sententiam iudicis. *tom.* 1. *pag.* 333. *num.* 33.

73. In Concilio Trident. *sess.* 24. *cap.* 9. lata est excommunicatio contra dominos temporales, magistratus, & alios, qui subditos, vel alios quoscumque directè, vel indirectè cogunt ne matrimonia liberè contrahant. *ibid. num.* 34.

Ordo.

74. Ordines maiores, validè, & sine graui metu suscepti, dirimũt iure Ecclesiastico, matrimonium subsequens. Sic definitum est de fide in Conc. Trid. *sess.* 24. *can.* 9. *cap. vnic. de voto.* Matrimonium verò antea contractum non dirimitur per susceptionem sacri Ordinis: sic enim definitum est in quadam Extrauag. Ioan. XXII. *de voto. tom.* 1. *pag.* 334. *num.* 8. *&* 12.

75. Græcis sacerdotibus nunquam licuit matrimonium contrahere: permissum tamen est Græcis iam coniugatis suscipere sacros Ordines, & vti matrimonio ante susceptos Ordines celebrato. *pagina* 335. *num.* 13.

76. Vir coniugatus potest sacros Ordines suscipere. 1. quando potest facere diuortium quo ad torum, & habitationem, aut religionem intrare etiam inuita coniuge. 2. quando accedit liber, & legitimus vxoris consensus. Qui verò absque legitimo vxoris consensu sacros Ordines suscepit, non potest quidem petere debitum, propter votum castitatis, sacris Ordinibus adnexum; potest tamen reddere vxori petenti: nam ipsa non fuit priuata suo iure. *tom.* 1. *pagina* 336 *num.* 18. *&* 19.

77. Vir

77. Vir coniugatus poteſt ad Epiſcopatum promoueri, ſi vxor conſentiat,& religionem ingrediatur,in eaque profeſſionem emittat. Vxor verò quæ voto caſtitatis emiſſo, licentiam coniugi dedit ſuſcipiendi ſacros Ordines ſeu Epiſcopatum, vel Cardinalatum, mortuo coniuge,nec licitè,nec validè poteſt nouum matrimonium inire. *pag.*336.*num.*21.*&* 22.

Ligamen.

78. Ligamen dicitur vinculum prioris matrimonij quo durante, poſterius matrimonium eſt inualidum, non modò iure Eccleſiaſtico, ſed etiam naturali, & diuino: res enim vni tradita, non poteſt amplius alteri tradi; & *Matth.*19. dicitur: *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam,& aliam duxerit, mœchatur:* vnde ſic licet argumentari: ſi dimittens vxorem mœchatur aliam ducendo, multò magis mœchatur qui ducit aliam,priore retenta, conſequenter matrimonium cum ſecunda eſt inualidum. In veteri tamen lege ex diſpenſatione diuina licuit plures vxores ducere: quæ diſpenſatio fuit à Chriſto reuocata, quare Summus Pontif. non poteſt in pluralitate vxorum diſpenſare. *ibidem num.*2.*&* 3.

79. Inualidum eſt iure naturæ matrimonium vnius fœminæ cum pluribus viris: impeditur enim procreatio prolis per ſeminũ com miſtionem, & ſi proles inde naſcatur,non bene educabitur propter illius incertitudinem, neque hac in re fuit vnquam diſpenſatum. *tom.* 1. *pag.*337.*num.*9.

80. Vt coniux ſuperſtes poſſit cum alio matrimonium inire, requiritur certitudo moralis, ſeu tanta quanta iudicio prudentis viri ſufficit ad credendum certò priorem coniugem obijſſe; alioquin contrahens exponit ſe periculo adulterij. Ob id præcipitur Prælatis, ne permittant matrimonium contrahi, donec certus nuncius de morte alterius coniugis perferatur. *ibid. num.*12. *& ſeq.*

81. Vxor, quæ contraxit matrimonium cum ſecundo, credens priorem virum mortuum eſſe, tenetur recedere à ſecundo,poſtquã cognouit priorem eſſe ſuperſtitem: nam poſterius matrimonium eſt inualidum. In dubio autem an ſit ſuperſtes,non poteſt petere debitum: tenetur tamen alteri petenti reddere quamdiu id non conſtat. *ibid. num.*17.

Publica honeſtas.

82. Impedimentum publicæ honeſtatis ſic appellatur, eò quòd æquum ſit propter publicam honeſtatem, & decentiam, vt matrimonium inter aliquas perſonas impediatur, quæ factę ſunt ſibi propinquæ ob ſponſalia, vel matrimonium. *tom.*1.*pag.*338.*num.*1.

83. Ex ſponſalibus validis, & certis oritur iure Eccleſiaſtico impedimentum publicæ honeſtatis dirimens matrimonium cum conſanguineis alterius ſponſi in primo gradu. Quare ſi quis poſt ſponſalia celebrata cum Berta, matrimonium contraheret cum illius ſorore, vel matre, vel filia, inualidè contraheret. *ibid.num.*2.

84. Impedimentum publicæ honeſtatis, contractum ex ſponſalibus validis, non ceſſat licèt ſponſalia mutuo contrahentium conſenſu diſſoluantur: quia impedimenta matrimonij non pendent à voluntate contrahentium, ſed ab Eccleſia, quæ ſtatuit vt impedimentum publicæ honeſtatis conſurgat ex ſponſalibus validè celebratis. *ibid. num* 7.

85. Qui celebrauit ſponſalia cum Berta, & poſtea copulam habuit cum ſorore Bertæ, neutram poteſt ſibi matrimonio iungere; quia impedimentum publicæ honeſtatis, & impedimentum affinitatis concurrunt. *ibid.num.*8.

86. Impedimentum publicæ honeſtatis conſurgit etiam ex matrimonio rato, vſque ad quartum gradum. Vnde vir, mortua vxore ante conſummationem matrimonij, non poteſt ducere conſanguineam vxoris vſque ad quartum gradum: ſic enim Pius V. declarauit. Idque verum eſt etiamſi matrimonium ratum, ſit inualidum, modò non ſit inualidum defectu conſenſus, Quare impedimentum publicę honeſtatis videtur oriri ex matrimonio contracto ſine Parocho, & teſtibus: quia hoc matrimonium non eſt inualidum defectu conſenſus, ſed defectu ſolèmnitatis ab Eccleſia præſcriptæ. Oritur item impedimētum publicæ honeſtatis ex matrimonio inualido propter impedimentum dirimens; quia non eſt inualidum defectu conſenſus. *pag.*339.*num.*9. 10. *&* *num* 11.18. *&* 19.

87. Hoc eſt diſcrimen inter impedimentum publicæ honeſtatis, & cætera impedimenta, quòd cætera ſuperuenientia ſponſalibus, dirimunt ſponſalia; publica verò honeſtas ſuperueniens ſponſalibus, illa non diſſoluit. *tom.*1.*pag.*340. *num.*21.

88. Ad Summum Pontif. pertinet diſpenſare in impedimento publicæ

publicæ honestatis. At quando concurrit cum impedimento affinitatis, vtrumque explicandum est, saltem implicitè, in petitione dispensationis; quia sunt duo impedimenta sibi inuicem non subordinata. *ibid. nu.22.*

Affinitas.

89 Affinitas est vinculum, seu propinquitas orta ex carnali copula licita, vel illicita: quando enim vir, & mulier se carnaliter cognoscunt, fiunt affines cum consanguineis alterius, in eo gradu in quo sunt ipsi consanguinei inter se. Consanguinei autem vtriusque non fiunt inter se affines; propterea duo fratres ducere possunt duas sorores *to.1.pag.340.nu.1.& 2.*

90 Affinitas dirimit matrimonium, saltem iure Ecclesiastico, siue consurgat ex copula licita, siue illicita. Ex copula tamen licita oritur impedimentum dirimens vsque ad 4. gradum; ex illicita verò vsque ad secundum. *ibid. nu.6.*

91 Affinitas propriè non oritur ex matrimonio rato non cõsummato: nam ad inducendam affinitatem requiritur seminis emissio intra vas. *to.1.pag.342.num.18.*

92 Quando quis post matrimonium contractum, copulam habet cum sorore coniugis, non potest à coniuge petere debitũ, propter affinitatem cum ea contractam. Præterea, mortua coniuge, non potest aliam ducere, & si ducat, non potest ab ea debitum petere absque dispensatione. *ibid. num.28.*

Impotentia.

93 Impotentia perpetua dicitur ea, quæ non potest arte humana, vel absque probabili vitæ periculo remoueri. Ex triplici autem capite oriri potest. 1. ex improportione naturali, vt quando fœmina ita est arcta vt non possit a viro carnaliter cognosci: fieri tamen potest vt sit impotentia respectu vnius, non autem respectu alterius. 2. ex frigiditate, quando scilicet copula præ frigiditate consummari, & semen emitti non potest; atque hoc impedimentum prouenire solet a viro. 3. ex maleficio perpetuo; dicitur autem perpetuum, quando coniuges post experientiam trium annorum, adhibitis conuenientibus remedijs, non potuerunt copulam habere. *to.2.pag.343.nu.1.& seq.*

94 Fœmina arctior quæ incisione fieri potest apta proprio viro, tenetur pati incisionem, etiam cum graui dolore, non tamẽ cum grauissimo morbi incommodo: matrimonium tamen validum est; quia hæc non censetur impotentia perpetua, cùm arte humana tolli possit, absque vitæ periculo, vt supponitur; quamuis ipsa nolit, aut non teneatur incisionem pati. *ibid. nu. 7.*

95 Fœmina dissoluto matrimonio causâ frigiditatis, potest alium virum ducere: quia ipsa non censetur impotens, sed eius vir. Facta autem separatione, vir non potest cum alia matrimonium inire, quòd si ineat, inualidè init: cùm enim à prima separatus sit per sententiam Ecclesiæ, præsumitur adhuc ineptus propter frigiditatem. *ibid. nu. 8.*

96 Impotentia perpetua antecedens matrimonium, dirimit matrimonium, iure Ecclesiastico, & naturali, ex quacumq. causa proueniat; quia cum impotentia perpetua coniuges fieri non possunt, vna caro, & matrimonium, ex sua natura ordinatur ad copulam, quæ redditur impossibilis per impotentiam perpetuã. *tom. 1. pag. 344. nu. 12.*

97 Inualidum videtur matrimonium contractum cum sene decrepito, qui est omninò impotens ad copulam, & matrimonium consummandum: hic enim censendus est habere impotẽtiam perpetuam. Item contractum cum eunucho, vel spadone, qui scilicet caret semine, est irritum ex declaratione Sixti V. cùm enim careat vtroque teste, vt suppono, non potest emittere verũ semen. Idem sentiendum de habentibus vtrumque testem ita contusum, vt sint inepti ad veri seminis emissionem. Secùs dicendum de eunuchis qui altero tantùm carent teste; sunt enim apti ad generationem. *pag. 344. nu. 18. & 19.*

98 Coniuges quibus constat adesse impotentiam perpetuã, non possunt debitum petere, vel reddere, nec delectari tactibus, osculis, &c. immò dissoluendum est matrimonium, non expectato triennio, si planè constet adesse impotẽtiam perpetuam: quia actus coniugales, matrimonio inualido, exerceri non possunt. In dubio autem an impotentia sit perpetua, permittendi sunt coniuges cohabitare per triennium, quo tempore si nequeat matrimonium consummare, separandi sunt propter periculum incõtinentiæ, cùm inualidum sit matrimonium. At secluso incontinentiæ periculo, iura permittunt; vt vir habeat tanquam sororẽ, quam non potest habere vt vxorem. *tom. 1. pag. 346. nu. 29.*

99 Vir qui ex præſumptione impotentiæ perpetuæ, ſacros Ordines ſuſcepit, remanente vxore in ſæculo, reſtituendus eſt vxori petenti, poſtquam cognoſcitur impotentia non eſſe perpetua: quia vinculum matrimonij adhuc perſeuerat. Ipſe tamen non poterit petere debitum propter votum caſtitatis, ſacris Ordinibus adnexum. *pag. 345. nu. 24.*

100 Hermaphrodytus in quo alter ſexus præualet, poteſt matrimoniū inire iuxta ſexū qui in ipſo prçualet. At ſi ſexus ſit çqualis, & neuter præualeat, poteſt eligere vtrum ſexū ipſe voluerit, & ſecundum illum, contrahere matrimoniū; facta autem ſemel electione ſexus, & contracto iuxta illum ſexum matrimonio, nō poteſt abſque graui peccato mutare ſexum. *ibid. n. 26. & ſeq.*

Impedimenta non dirimentia.

101 Quinque ſunt impedimenta non dirimentia, ſed tantùm impedientia matrimonium contrahendum, videlicet. Interdictum, ſponſalia, catechiſmus, votum, crimen. *to. 1. pag. 346. nu. 1.*

102 Interdictum eſt prohibitio qua certo anni tempore interdicitur ab Eccleſia matrimonium: contrahens autem cū hac prohibitione peccat mortaliter. Porrò Eccleſia vetat matrimonia celebrari à primo die Aduentus, vſque ad Epiphaniam, & à 4. feria Cinerum, vſque ad octauam Paſchæ incluſiuè, quod tempus incipit à media nocte, quæ præcedit primam Dominicam Aduentus, & à media nocte ante feriam. 4. Cinerum, iuxta ritum Romanum. His tamen temporibus, de licentia Ordinarij, poſsūt ſponſalia, & matrimonia ſine ſolemnitate celebrari. Non poteſt item præfatis temporibus, benedictio ſolemnis fieri abſq. culpa lethali; & Sacerdos tunc temporis benedicens, grauem pœnam meretur. *ibid. nu. 2. & ſeq.*

103 Secundum impedimentum impediens matrimonium, ſunt ſponſalia priùs cum alio celebrata: qui enim contraxit ſponſalia, grauem contraxit obligationem ſeruandi fidem; cùm ſponſalia ſint promiſſio matrimonij, obligans ſub peccato mort. Hinc ſequitur eum, qui vni promiſit matrimonium, non poſſe cum alia matrimonium contrahere, niſi prioribus ſponſalibus diſſolutis. *ibid. num. 5.*

104 Tertium impedimētum eſt catechiſmus, ideſt inſtructio de rebus fidei, quç fit ſolemniter ante ianuam Eccleſię, ſuper baptizan-

ptizando, vel iam baptzato, ex qua tenens puerum contrahit cognationem spiritualem imperfectam, quę non dirimit, sed impedit matrimonium. Est autem probabile hoc impedimentum à Concil. Trid. *sess. 24. cap. 2.* fuisse sublatum, cùm ibi nullam eius faciat mentionem. *pag. 347. n. 6.*

105 Quartum impedimentum est votum simplex castitatis, vel ingrediendæ religionis, vel sacrorum Ordinum suscipiédorum, vel non nubendi. Quamuis autem grauiter peccet violans huiusmodi votum; validum tamen est matrimonium ab eo contractum: res enim vni promissa, potest alteri validè tradi. Porrò interroganti an validum sit matrimonium cum huiusmodi voto celebratum, responderí potest verbis ambiguis, & cum æquiuocatione, si sit periculum ne interrogans, audita veritate, contrahat matrimonium: quilibet enim tenetur proximi scandalum, & ruinam euitare. Si verò non possimus interrogantem eludere, possumus veritatem aperire; explicata grauitate delicti, & sacrilegij, quod committitur ab eo, qui huiusmodi voto obstrictus, audet ad matrimonium animum adijcere. *to. 1. pag. 347. nu. 7. & 8.*

106 Quintum impedimentum est crimen. Est autem multiplex. Primum crimen est *incestus*, idest fornicatio cum affine in gradu prohibito: quare vir, qui sciens commisit incestum cum consanguinea vxoris vsque ad quartum gradum, non potest mortua vxore contrahere matrimonium, quamuis incestus sit occultus; idem dic de vxore. Hoc autem impedimentum extenditur ad copulam habitam cum consanguinea sponsæ in primo gradu, ratione puplicæ honestatis. Quare sponsus de futuro, copulam habens cũ consanguinea sponsæ in primo gradu, non potest trãsire ad matrimonium de præsenti, absque dispensatione, nõ modò cum sua sponsa, propter affinitatem, sed neque cum alia. Hoc tamen impedimentum non est perpetuum, sed durat tantùm viuente complice cum qua copulam habuit. *pag. 348. nu. 9. & seq.*

107 Secundum crimen est *raptus alienæ sponsæ*: qui enim rapit alienam sponsam siue de futuro, siue de præsenti, contrahit impedimentum, itavt non possit non solùm contrahere cum rapta; sed neque cum alia. Ipsa etiam sponsa quæ suum consensum prębuit raptori, impeditur ne possit cum alio matrimonium contrahere. *ibid. nu. 13.*

108 Tertium crimen est *homicidium vxoris*, itavt qui propriã vxorem occidit, non possit cum alia matrimonium inire; nisi illã

occi-

occidat in flagranti delicto adulterij; tunc enim impunè per leges occidit, quamuis peccet in conſcientia. Hoc crimen non extenditur ad homicidium viri patratum ab vxore. *ibid. nu.* 14. *& nu.* 16.

109 Quartum eſt, quando quis ſuſcipit in Baptiſmo filium proprium, vel filium coniugis, aut illum baptizat malo animo, vt contrahat cognationem cum coniuge, ne debitum reddat; hic enim contrahit impedimentum ne mortuo coniuge poſſit cum alio matrimonium inire. *to.* 1 *pag.* 348. *n.* 7.

110 Quintum eſt *homicidium Sacerdotis*, de quo fuit homicida in iudicio conuictus. Sextum eſt *pœnitentia publica*. Septimū eſt *matrimonium ſcienter contractum cum moniali profeſſa*: qui enim huiuſmodi matrimonium contraxit, non ſolùm inualidè contraxit, verùm etiam impeditur ne cum alia contrahat. Cæterùm, qui cum hiſce impedimentis contrahit matrimonium, validè quidē contrahit, grauiter tamen peccat, quia facit contra prohibitionem Eccleſiæ in re graui. *ibid. nu.* 18. *& ſeq.*

Cuius ſit in impedimentis diſpenſare.

111 Nullus, ne ipſe quidem Sūmus Pont. poteſt diſpēſare in impedimentis iure naturali matrimonium dirimentibus. Quare probabile eſt Pontificem non poſſe in vllo gradu lineæ rectę, aut in primo lineæ tranſuerſæ, validè diſpenſare. In impedimentis autem ſolo iure humano dirimentibus, poteſt. *pag.* 349. *n.* 1. *&* 2.

112 In impedimentis non dirimentibus poteſt Epiſcopus diſpēſare, excepto voto caſtitatis, & religionis abſoluto, & pfecto. Immò poteſt aliquādo Epiſcopus in impedimentis dirimentibus diſpenſare, quando ſcilicet impedimentum eſt occultū, & matrimonium publicum, nec coniuges poſſunt abſque magno ſcādalo ſeparari, nec ad Summū Pontif. vel eius Nuncium, propter paupertatem, aut locorum diſtantiam patet recurſus. Itē poteſt Epiſcopus diſpenſare in impedimētis, quę ſuperueniūt matrimonio, & impediunt debiti petitionem. Denique ex vrgentiſſima neceſſitate poteſt in impedimentis dirimentibus diſpenſare per ſe, vel per alium, etiam ante contractum matrimoniū, vt cùm iā parata ſunt omnia ad nuptias eo die celebrandas, & deprehenditur ex cōfeſſione impedimentum dirimens, nec ſine graui infamia, aut ſuſpicione grauis delicti, poſſunt nuptiæ differri. *ibid. n.* 3. *& ſeq.*

113 Quando à sacra Pœnitentiaria conceditur Confessario facultas dispensandi cum aliquo in impedimentis matrimonij, delictum debet esse occultum, neque deductum ad forum contentiosum, valètque dispensatio tantùm in foro conscientiæ. Porrò si impedimentum est huiusmodi vt possit detegi, & in iudicio probari celebrandum est iterum matrimonium coram Parocho, & testibus. Secùs, si est planè occultum, nec vlli notum. *tom.1.pag.349.num.7.*

114 Confessarius nō tenetur admonere pœnitentē, qui inualidè contraxit matrimoniū, ex ignorantia inuincibili iuris, vel facti, qñ nullum sperat fructum ex admonitione, aut videt remedium esse difficilissimum; modò tñ non sit periculum damni communis, vt accidit, quando populus nouit huiusmodi impedimentum, & inde scandali occasionem sumit. *pag.350.num.4.*

115 Parochus, seu alius Sacerdos nō potest matrimonio iungere eos, quos nouit extra confessionem, obstrictos esse aliquo impedimento etiam occulto, quamuis illi publicè petant matrimonium, aut negent impedimentum: sed Parochus debet Episcopum monere, ne matrimonium contrahatur. Si tamen facta hac denunciatione compellatur ab Episcopo, nō peccat assistendo illi matrimonio quamuis sciat adesse impedimentum. At si Parochus nouit ex sacro Confessionis aliquem habere impedimentum dirimens, nō pōt illi matrimonium denegare, postquā admonuit in confessione ne contrahat. *tom.1.pag.351.num.13.*

Matrimonij vsus.

116 Coniux regulariter peccat mortaliter, non reddendo debitum alteri coniugi petenti expressè, aut tacitè, nisi iustam habeat causam non reddendi: quia illud debetur ex iustitia. Hinc sequitur coniugem non posse immoderata vitæ asperitate, & longa inedia ita extenuare vires, vt debitum coniugale commodè reddere non possit; neque vxor debet se ieiunio & vigilia ita macerare, vt deformis, & exosa viro efficiatur, ne det illi occasionem quærendi alias. Immò licet coniugi frangere ieiunium, si debitum aliter reddere non possit. Excusari tamen potest coniux à reddendo debito ex iusta causa, qualis est notabilis infirmitas, aut probabile vitæ periculum. *tom.1.pag.352.num.1.& seq.*

117 Vir non peccat mortaliter, petendo debitum à coniuge lactan-

lactante suam prolem. Vxor autem excusari potest si neget debitum viro, si aduertat lac futurum valde perniciosum proli, aut vbera exsiccari. Nunquam tamen coniux potest negare debitũ, ne filij multiplicentur. Possunt quidem coniuges de communi consensu abstinere à copula, ne filiorum numerus augeatur (secluso incontinentiæ periculo:) at coniux non potest, absque graui peccato, negare debitum alteri, ne soboles multiplicetur: tum quia facit iniuriam petenti; tum quia facit contra finem matrimonij, qui est procreatio prolis. Excusare tamen potest paupertas à peccato mortali, quando coniugibus res familiaris est adeò arcta, vt filios alere non possint. *tom.1.pag.353.num.11.& seq.*

118 Qui sciens contraxit affinitatem, aut cognationem spiritualem cum propria vxore, post celebratum matrimonium, non potest petere debitum: caret enim iure petendi. Qui in necessitate baptizauit filium communem, aut filium coniugis, nõ proptereà priuatur iure petendi debitum. Secùs, si extra necessitatẽ baptizauit; non enim potest petere propter cognationem spiritualem; tenetur tamen reddere petenti: alter enim absque sua culpa non est priuandus suo iure. *pag.354.num.1.& seq.*

119 Coniux, qui post contractum matrimonium, factus est affinis, vel cognatus spiritualis alterius coniugis ex ignorantia inuincibili iuris, vel facti, vel pœnæ, non priuatur iure petendi debitum: ignorantia enim inculpabilis illum excusat; quemadmodum diximus ignorantiam pœnæ excusare ab excommunicatione, & irregularitate. *tom.1.pag.354.num.6.*

120 Coniux potest, & tenetur reddere debitum coniugi petenti illicitè ob solam circumstantiam personæ, quia scilicet est obstrictus voto castitatis, &c. non enim cooperatur peccato petentis, cùm exerceat actum ex sua natura licitum coniugatis: tenetur tamen illum fraternè admonere ne petat. Petenti autẽ non solùm illicitè, sed etiam iniustè, propter affinitatem contractam, aut adulterium commissum, non tenetur coniux reddere debitum: quia non violat ius illius, cùm nullum habeat, nec illi facit iniuriam non reddendo. *pag.355.num.3.*

121 Non potest coniux reddere debitum alteri coniugi petenti illicitè propter circumstantiã, quæ tenet se ex parte actus, vt si petat debitum in Ecclesia, vel loco publico; illa enim circumstantia reddit actum vtrique coniugi illicitum. *tom.1.pag.355.num.4.*

122 Coniux tenetur reddere debitum coniugi petenti, licèt vterque sit obstrictus voto castitatis: quia per votum non amiserunt mutuum dominium, quod alter in alterius corpus acquisiuit: petens tamen peccat contra fidem Deo datam per votum. At si vouentes castitatem habuerunt intentionem remittendi sibi obligationem mutuam reddendi debitum, iam nō licet reddere debitum petenti, qui non habet ius petendi, postquam remisit obligationem reddendi. *pag.356 num.8.*

123 Coniux non tenetur reddere debitum coniugi petenti modo indebito, quoad situm, nisi adsit iusta causa ob quam excusetur: petit enim illicitè ob circumstantiam actus. Probabile tamen est, non esse negandum debitum coniugi petenti solùm cū peccato veniali: semper enim adest iusta causa reddendi, ne scilicet displiceat petenti, & ne dissensiones, & iurgia oriātur. Quapropter viro petenti tempore menstrui, debitum non est denegandum. *ibid.num.10.& 11.*

124 Quando post matrimonium bona fide ab vtroque coniuge contractum suboritur scrupulus, & dubium ex leuibus indicijs, de validitate matrimonij, potest vterque petere, & reddere debitum: quia iudex in foro externo ita iudicaret, ergo in foro conscientiæ, idem est iudicandum *ibid.num.2.* Si tamen dubiū nitatur probabilibus coniecturis, qui dubitat non potest petere debitum ante adhibitam debitam diligentiam ad explorandam veritatem: at coniugi petenti nec dubitanti tenetur reddere; quia is, qui non dubitat, habet ius petendi, estque in possessione. *tom.1.pag.356.num.3.& seq.*

125 Quando constat matrimonium esse inualidum, propter impedimentum dirimens, quod non potest manifestari sine infamia, aut vitæ periculo, vel quando, eo manifestato, adhuc compelletur coniux per censuras, in eo matrimonio permanere, eo quòd impedimentum in iudicio probare non possit; tunc potest coniux conscius impedimenti, petere dispensationem, si impedimentum est dispensabile, vel ingredi religionem, vel petere diuortium, si adest causa petendi, vel denique habitare cum coniuge, vt frater cum sorore, modò absit periculum incontinentiæ. *tom.1.pag.358.num.18.*

Causa diuortij.

126 Quamuis adulterium non sit causa sufficiens faciendi diuortium

uortium quoad vinculum, nihilominus est causa sufficiens diuortij perpetui, quoad torum, & habitationem, tam respectu fœminæ, quàm viri: nam frangenti fidem, fides seruanda non est. *tom. 2. pag. 359. num. 2.*

127 Sodomia tam actiua, quàm passiua, & bestialitas, est causa sufficiens diuortij tam in fœmina, quàm in viro: per hæc nefanda crimina diuiditur caro cõiugis cum carne bestiæ, aut alterius; modò hoc peccatum committatur cum alio quam cum proprio coniuge: caro enim coniugum non diuiditur, nisi per copulam cum alio. Vxor tamẽ si sollicitetur à viro ad peccatum sodomiæ; potest discedere ad tempus, propter periculum animæ, donec vir resipiscat: non tamen sufficientem habet perpetui diuortij causam. *ibid num 4.*

128 Coniux innocens potest, secluso scandalo, priuata auctoritate facere diuortium ab adultero, siue delictum sit publicum, siue occultum; quia iure naturæ frangenti fidem, nulla debetur fides. In foro tamen externo cogetur ad coniugem redire, donec de adulterio constet. Hinc colligi potest coniuges, qui cõtraxerunt inualidè propter impedimentum dirimens, posse in conscientia, facere diuortium priuata auctoritate, modò absit scandalum, quod potest vitari si alter coniugum in longinqua se recipiat. *ibid. num. 10. & 12.*

129 Coniux innocens tenetur aliquando sub peccato mortali cum vxore adultera facere diuortium. 1. si ex illo diuortio speret emendationem, & fructum; cum enim vir sit caput mulieris, tenetur corrigere delinquentem. 2. vt vitet scandalum, ne ipse existimetur conscius, & fautor delicti, si alia ratione, quam per diuortium, obuiam ire scandalo non possit. *ibid. num. 15.*

130 In quibusdam casibus non licet propter coniugis adulterium, facere diuortium. 1. quando vterque coniux commisit adulterium: paria enim delicta mutua compensatione abolentur. 2. quando vir vxori dedit causam proximam adulterandi, aut quando conscius adulterij non vult prohibere cum possit. 3. quando vxor commisit adulterium tantum materialiter, ratà se copulam habere cum proprio viro, aut credens priorem virum obijsse. 4. quando vxor per vim passa est stuprum. 5. quando coniux innocens, alteri condonauit adulterium. *pag. 360. num. 14.*

131 Coniux innocẽs, facto diuortio, potest cogere adulterum vt ad se redeat: quia sñia diuortij lata est in pęnam adulteri, & in fauo-

fauorem innocentis; quare adulter tenetur ad illum redire; modò alterutrius status non sit mutatus per professionem in religione, vel per sacrorum Ordinum susceptionem: est enim ille status immutabilis. *ibid. nu. 16.*

132 Coniux adulter occultus potest petere debitum ab altero coniuge ignorante suum adulterium: quia ipse non tenetur suũ delictum manifestare, nec pęnam subire ante sententiam iudicis. *ibid. nu. 20.*

133 Causæ sufficientes ad faciendum diuortium ad tempus, quoad torum, & habitationem sunt hæ. 1. est sæuitia mariti, nisi ab ipso detur sufficiens cautio de non offendenda coniuge. Hæc autem sęuitia præsumi potest quamdiu vir retinet concubinam domi, vel etiam extra domum; hęc enim est multarum rixarum seges. 2. est furor alterius coniugis. 3. quando alter coniugum tentauit alterum occidere. 4. quando alter alterum instigat ad peccandum, nec monitus desistit. 5. quando delictum alterius coniugis potest esse alteri causa grauis damni, vt si vxor sit venefica; 6. causa est lapsus in infidelitatem, vel hæresim. 7. votũ communi consensu emissum. Cæterum facto diuortio, iure ciuili, filij sequuntur partem innocentem. *pag. 361.*

Peccata in vsu Matrimonij contingentia.

134 Multis modis peccari potest in vsu matrimonij iam contracti, vt patet ex his duobus versibus, in quibus habes quid seruandum sit, vt actus coniugalis sit licitus, ac meritorius.

Sit modus, & finis, sine damno, solue cohære;
Sit locus, & tempus, tactus, nec spernito votum.

Peccatur contra *modum*, quando non seruatur situs, & modus cõgrediendi, aut quando non seruatur debitũ vas, aut quãdo semẽ voluntariè extra vas effunditur. *Finis* debet esse *honestus*, vt procreatio filiorum, fuga incontinentiæ, &c. qui autẽ in actu coniuga li cogitat de aliena vxore, adulterium mentale cõmittit, in cõfessione exprimendum. *Sine damno*; dictum est suprà posse negari debitum si sit periculum grauis morbi vel damni. Est ẽt quædã inhonestas, & turpitudo, accedere ad vxorem tempore mẽstrui, estque peccatum veniale. Accedere autem ad vxorem grauidam cum periculo abortus, est peccatum mort. at secluso hoc periculo, non est illicitum. *Solue*, designat obligationem reddendi debitum,

bitum, de quo suprà. Pollutio autem inter cōiuges extra vas debitum, habet speciem adulterij, estque circumstantia necessariò in confessione aperienda. *Cohære*, significat obligationem cohabitandi, secluso graui damno animæ, vel corporis. De *loco* infra dicendum. Circa *tempus* nullum est Ecclesiæ preceptum, nulla prohibitio. *Tactus* & oscula inter coniuges an sint licita, patebit ex infra dicendis. *Votum* castitatis arcet à petendo debito; non tamen à reddendo, *tom. 1. pag. 363. num. 5. & n. 10. & seq.*

135 Coniux, qui absente coniuge delectatur de actu coniugali præterito, vel ēt futuro, ac si præsens esset, non peccat mortaliter: quia delectatio sumit bonitatem, & malitiam à motiuo, sed motiuum in hoc casu, est actus externus coniugij, seu venerea delectatio externa, quæ in coniugatis licita est rōne matrimonij. Vidua tñ, quæ de actu coniugij præterito, & sponsa, quæ de actu futuro delectatur, mortaliter peccāt: quia sicut actus externus, sponsæ aut viduæ nō est licitus, ita neq; licita est delectatio, quæ ex illo actu percipitur. At desiderium copulæ futurę tpe matrimonij, non est sponsæ illicitum. *tom. 1. pag. 367. n. 12. & 13.*

136 Tactus, & oscula in coniugatis excusantur à mortali, etsi fiant ob delectationem absque intentione copulæ coniugalis, modò absit periculum pollutionis. Idem dicendum de verbis obscęnis, & aspectibus inter coniuges. Inter sponsos autem de futuro, non excusantur à mortali; quia proximè disponunt ad copulam, quæ est illicita *tom. 1. pag. 370. num. 6.*

137 Coniunctio naturalis facta modo indebito, est peccatū mortale, quando interuenit tanta inordinatio, vt generatio sequi non possit: quod quia rarò vsu venit, rarò etiam contingit peccatum mortale; ordinariè tamen est grauissimum peccatum veniale, nisi necessitas excuset, vt quando vir est præpingui, & obeso ventre, aut fęmina est grauida: seclusa verò necessitate, vel iusta causa grauiter reprehendendi sunt coniuges inusitato modo congredientes. *tom. 1. pag. 376. num. 2.*

Ad matrimonium cogentes.

138 In Concil. Trident. *sess. 24. cap. 9.* indicta est excommunicationis pœna ipso facto incurrenda cogentibus ad matrimoniū celebrandum, seu directè, seu indirectè. *disp. 2. quæst. 2. punct. 6. pag. 185. tom. 3.*

139 Qui graue malum alicui minatur in matrimonium contrahat, excommunicationem incurrit; quia dicitur cogere. Secus si leue malum. *ibid num. 2.*

140 Qui renuit alicui debitũ magni momẽti soluere eo, quod nolit matrimonium cõtrahere, in hãc censurã incidit; quia saltẽ indirectè dicitur cogere. Qui verò gratuita beneficia alicui denegat eo, quod nolit matrimonium inire, non dicitur cogere. *ibid.*

141 Qui officium, pecuniam, vel hæreditatem alicui promittit, si matrimonium cõtrahat, hac censura non obstringitur, quia non cogit, sed allicit, quod non officit libertati. *ibid.*

142 Per vim aut metum à matrimonio retrahentes sub hac censura non comprehenduntur: quia Concil. loquitur tantùm de cogentibus ad matrimonium. *ibid. num. 3.*

143 Cogentes ad matrimonium celebrandum, iuxta probabiliorem sententiam, hanc excommunicationem non incurrũt, nisi iurisdictionem sæcularem, seu temporale dominiũ habeant: quia Concilium de ijs tantùm loquitur; vnde sequitur dominum cogentem sua mancipia, & parentes cogentes liberos ad matrimonium contrahendũ ab hac censura excusari; quia iurisdictione carent in foro sæculari. Episcopos item hac censura non cõprehendi probabile est, nisi habeant temporale dominium. *ibid. n. 4. & seq. pag. 186. tom. 3.*

144 Principes, Senatores, Prætores, Iudices, alijq; seu viri, seu fęminæ tẽporali iurisdictione gaudentes, rei sunt huius excommunicationis, si ad matrimoniũ cogant, non tantũ subditos suos, sed etiam quoscunque alios. Probabile tamen est ab hac censura eximi Reges, & Imperatores, cũ enim sint personę speciali nota dignæ, non ligantur censura, nisi exprimantur. *ibid. num. 6. & 7.*

Hæc excommunicatio nemini est reseruata.

Matrimonium illegitimè contrahentes.

145 In Clementina vnica, *de consanguinit.* excommunicãtur, qui sciẽter in gradibus consanguinitatis, aut affinitatis à iure interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonium nõ verentur; necnon religiosi, aut moniales, ac clerici in sacris ordinibus constituti, matrimonium contrahentes. *disp. 2. quæst. 2. punct. 7. pag. 187. tom. 3.*

146 Iure canonico interdictũ est contrahere cũ consanguineis

neis vſque ad quartum gradum incluſiuè; quare contrahentes in quinto à cenſura excuſantur. *ibid. num.* 1.

147 Affinitas orta ex copula licita inducit impedimẽtum vſque ad quartum gradum. Orta ex illicita, vſque ad ſecundum tãtùm. *ibid. pag.* 187. *num.* 2. *tom.* 3.

148 Contrahẽs cum aliqua, quam putabat conſanguineam, aut affinem, aut monialẽ, cum reipſa non eſſet, nõ incidit in hanc excommunicationẽ; licèt quoad effectum æquè peccauerit, ac ſi reipſa cum affine moniali, vel conſanguinea contraxiſſet. Ratio cur cenſuram non incurrat, eſt, quia ad cenſuram incurrendã requiritur effectus conſummatus ſub cenſura prohibitus: tenetur tamen hic, quamdiu in illo errore verſatur, ſe gerere tanquam excommunicatum, ne ſcandalum alijs ingerat. *ibid num.* 4.

149 Fœmina, cum qua religioſus contrahit matrimonium, in hanc cẽſuram non incidit: quia hęc excõmunicatio directè fertur in ipſos religioſos, & clericos in ſacris conſtitutos cõtrahentes matrimoniũ, nec vlla fit mentio de fęminis cum ipſis contrahentibus; graue tamen ſacrilegium committunt. *ibid. num.* 6.

150 Clericus in ſacris cõſtitutus, aut religioſus profeſſus fictè matrimoniũ contrahens, hanc cenſuram non incurrit; quia hic verè non contrahit: quandoquidẽ contractus mutua contrahentiũ voluntate perficitur. Immò ſi vnus ex animo contrahat, alter verò fictè, nõ incurritur excõmunicatio, quia non eſt cõtractus; nam claudicat ex parte fictè conſentientis. *pag.* 188. *num.* 9. *&* 10.

151 Vis aut metus grauis cadẽs in conſtantẽ virũ excuſat ab hac cenſura: quia Eccleſia non p̃ſumitur obligare ſub pęna excõmunicationis cũ graui periculo; deinde cõſenſus per vim aut metũ extortus non ſufficit ad cõtrahendũ matrimonium. *ibid n.* 12.

152 Contrahens cũ affine, aut conſanguinea impubere, hanc cenſuram non incurrit; quia conſenſus impuberum non ſufficit ad matrimonium. Idem dicendum de contrahente cum furioſa, quæ caret lucidis interuallis. *ibid. num.* 11.

153 Contrahẽs matrimonium in caſibus prohibitis ſuprà recenſitis per verba de futuro, aut ſub cõditione nondũ completa, aut per verba de præſenti, ſed abſente Parocho, & teſtibus, non contrahit excommunicationem. Idem dicendum de contrahente ex ignorantia iuris, vel facti, vel etiam pęnæ? quia in Decreto Concilij additur particula, *ſcienter*, & excommunicatio non incurritur ſine contumacia, & temeritate. *ibid. num.* 13. *tom.* 3.

154 Qui

154 Qui ignorans contraxit, ſed cognita veritate perſeuerat in cohabitatione, & copula inceſtuoſa, aut ſacrilega nō propterea ſubijcitur excommunicationi; quia non punitur cohabitatio, ſed contractus; hic autem iam præceſſit. Addendum tamen modò copula non habeatur affectu maritali: cum enim iam præceſſerit ſolemnitas, & modò adſit conſenſus per copulam affectu maritali habitam ſufficienter declaratus, ad verum matrimonij contractum nihil deſideratur. *ibid.n.9.*

155 Hæc excommunicatio nulli eſt reſeruata.

Mendacium.

1 MEndaciū definitur à S. Auguſtino falſa ſignificatio vocis, cum intentione fallendi, ſeu dicendi falſum. Quatuor autem modis committitur formaliter mendacium. 1. quando quis affirmat aliquid eſſe, quod ipſe ſcit nō eſſe. 2. quando quis negat aliquid eſſe, quod ipſe cognoſcit eſſe. 3. quando ſcienter dubium pro certo affirmat. 4. quando certum pro dubio enunciat. *tom.2.pag.355.num.1.& 2.*

2 Omne mendacium, ſeu iocoſum, ſeu officioſum, ſeu pernicioſum, eſt intrinſecè malum, & peccatum, neque vnquam fieri poteſt licitum, quamuis bono fine proferatur: quare Summus Pontif. in mendacio diſpenſare non poteſt. Non tamen omne mendacium eſt peccatum mortale; nam iocoſum, & officioſum ſunt ex ſuo genere peccatum veniale, neque poſſunt fieri mortale, quamuis multiplicentur, ſecluſo graui ſcandalo, & iuramēto. At pernicioſum mendacium, ex ſuo genere eſt peccatum mort. opponitur enim dilectioni Dei, & proximi, cui damnum infert, quanquam ratione paruitatis materiæ, vel indeliberationis fieri poſſit veniale. *ibid.n.1.& pag.356.num.3.& ſeq.*

3 Qui ſine graui damno proximi, mendaciū profert, etiam in iudicio, vel ſacramento Confeſſionis, non peccat mortaliter, modò non ſit coniunctū cū iuramento, & modò in confeſſione nō ſit circa materiam neceſſariam, vel circa totam materiā confeſſionis; vt dictum eſt *tit.* Pęnitentia. *tom.2.pag.356.num.7.*

4 Mulier, quæ verbis amphibologicis, aut alijs medijs licitis defectum virginitatis tegit, & tanquam virgo nubit, non eſt rea mendacij; non enim intendit alterum decipere, ſed ius ſuū tueri; nemo etiam tenetur ſe ipſum prodere, aut infamare. Neque

pec-

peccat contra iustitiam, nisi vir in contractu matrimonij, vel in sponsalibus expressetit se nolle cum eam contrahere; nisi virgo sit: tunc enim virum decipit. *ibid.num 8.*

5 Hypocrita, qui simulat vitæ sanctitatem, peccat mort. dum proximo notabile damnum sequitur ex illa fictione, vt quando quis mentitur sanctitatem vt facilius seminet errores, vel vt beneficium assequatur: qui verò simulat sanctitatem ad extorquendam eleemosynam, qua verè indiget, non videtur culpæ lethalis reus. Neque peccat mortaliter qui habitu, & corporis cultu mentitur sexum ex leuitate, modò scandalum absit. Secùs si id fiat ob malum finem. Qui verò habitu obscæno, & ad turpia inducente in Bacchanalibus incedunt, ratione scandali grauiter peccant. *ibid num.6. & pag.357 num.10.*

MISSÆ SACRIFICIVM.

Missæ nomen, & essentia.

1 Missæ nomen intelligitur actio sacra, qua corpus Christi conficitur, quod Deo in Missa offertur, & à Sacerdote sumitur per communionem. Missæ verò sacrificium est cæremonia sacra, qua res aliqua sacratur aliquo modo, consumitur, & soli Deo offertur, in ipsius cultum, & recognitionem supremæ maiestatis, & excellentiæ. Porrò Missa quoad substantiam fuit à Christo instituta in vltima Cœna, in qua sacrificium obtulit, & offerendum præcepit: quoad cœremonias verò fuit instituta ab Ecclesia. *tom.1.pag.98.num.1 & seq.*

2 Tres sunt partes essentiales sacrificij Missæ, cõsecratio, oblatio, & consumptio. Vnde sequitur in feria sexta Parasceues nõ fieri propriè sacrificium, cùm non fiat noua hostiæ consecratio. Ad essentiam sacrificij non videtur requiri sumptio & consecratio vtriusque speciei; nam sacrificium Christi cruentum per alteram tantùm speciem repræsentari potest. *ibid.num.1. & seq.*

Missæ effectus.

3 Tres sunt effectus sacrificij Missæ. 1. est *conferre gratiam, & remittere peccata*, vnde dicitur *sacrificium propitiatorium*: non tamen confert primã gratiam, & remissionem peccatorum, per se,

se, & immediatè; sed mediatè aliquo modo, quatenus Dei intuitu sacrificij tribuit auxilium ad contritionē, qua remittitur peccatum mort. *tom.1.pag.99.num.1.& seq.*

4 Secundus effectus huius sacrificij est *impetrari nobis bona, quæ petimus*, vnde vocatur *sacrificium impetratorium*. Vnde sequitur hoc sacrificium prodesse, ex vi suæ institutionis, ad obtinendum id, ad quod obtinendum offertur, & quamuis effectus à nobis intentus, nō obtineatur infallibiliter, nihilominus hoc sacrificium magnam vim tribuit orationi, eamque efficit digniorē, quæ exaudiatur, habetque suum effectum ex opere operato. *ibid.n.6.*

5 Tertius huius sacrificij effectus est *satisfacere pro peccatis*, vnde dicitur *satisfactorium*. Hinc sequitur hoc sacrificium prodesse ad remittendam pœnam peccatorum, huncque esse primarium eius effectum; quapropter offertur pro defunctis, vt à pœnis exoluantur. *ibid.num.7.& 8.*

6 Triplex est Missæ fructus seu valor. 1. dicitur *generalis*, quē Ecclesia intendit applicari omnibus omninò fidelibus viuis, & defunctis, ipsi etiam Summo Pontifici, Imperatori, Regibus, &c. 2. est *specialis*, & *proprius* ipsius Sacerdotis. 3. est *medius*, qui competit ijs pro quibus sacrificium specialiter offertur. *pag.100.num.1.& 2.*

7 Valor huius sacrificij quatenus offertur à Sacerdote nō est infinitus intensiuè: at si spectetur quatenus continet Christum, certum est esse infiniti valoris. *Generalis* autem *valor* huius sacrificij est infinitus extensiuè, consequenter non tot prodest quin prodesse possit pluribus. *Medius valor* est finitus, & limitatus; vnde minus prodest singulis, si pro multis offeratur, quam si pro paucis. *tom.1.pag.100.num.3.& seq.*

8 Valor Missæ, vt est sacrificium, est ex opere operato; alioquin non differret à sacrificijs veteris legis, quæ producebant effectum ex opere operantis. Prodest igitur omnibus fidelibus ex opere operato; quippe prodest vltra meritum, & dispositionem fidelium. Quanta autem portio fructus sacrificij contingat singulis, pro quibus generaliter offertur, nobis non constat. *tom.1.pag.101.num.7.& seq.*

9 Prodest Missæ sacrificiū, & applicari debet fidelibus quibuscumque viuis; etiam profligatissimis; modò nō sint excommunicati; immò potest offerri pro infidelibus, & paganis, vt conuertātur; cū Apostolus *1.Timoth.2.* præcipiat orationem fieri pro regibus

gibus, qui tunc erãt infideles. Denique prodeſt defunctis in purgatorio exiſtentibus. Beatis autem, & damnatis non prodeſt, vnde colligitur non eſſe offerendum pro eo, quem conſtat in notorio peccato mort. deceſſiſſe. *to.1.pag.102.n.1.& ſeq.*

10 Huius ſacrificij fructus ſatisfactorius, quem quis applicauit defuncto illius incapaci, vtpotè damnato, prodeſt ipſi ſacrificanti, ſi ſibi applicet, alioquin probabile eſt in Eccleſiæ theſauro reponi. *pag.103.nu.12.*

Miſſæ ſacrificij miniſter.

11 Huius ſacrificij miniſter eſt ſolus Sacerdos habens intẽtionem celebrandi, qui licèt ſi in peccato mort. validè tamen celebrat, prodeſtque illius ſacrificium quatenus nomine Chriſti, & Eccleſiæ offertur. Miſſa tamen mali Sacerdotis non prodeſt alijs ſecundùm valorem reſpondentem precibus, quatenus ſunt preces illius perſonæ particularis; at prodeſt ſecundum valorem ex opere operato, & ſecundum valorem, quem habent preces oblatæ nomine totius Eccleſiæ; ſicque Miſſa Sacerdotis in peccato mort. celebrantis tam prodeſt alijs, quàm ſi a bono Sacerdote celebraretur; ipſi tamen celebranti non prodeſt, quia ponit obicẽ, ſibique iudicium manducat, & bibit. *to.1.pag.103.nu.1.& ſeq.*

12 Miſſa celebrata ab excommunicato non vitando prodeſt alijs fidelibus, non ſolùm quatenus ſacrificium fit nomine Chriſti; ſed etiam quatenus fit in perſona Eccleſiæ; ipſa enim tolerat excommunicatum occultum, nec irritat ipſius acta. Excuſari tamen poteſt a peccato excommunicatus, vel ſuſpenſus celebrans ad vitandam grauem infamiam, vel mortis periculum, vel aliud graue detrimentum. *pag.104.n.7.& 8.*

13 Probabilius eſt Sacerdotem legitimè non impeditum peccare mortaliter, ſi nũquam toto anno celebret; quia, quantum eſt ex ſe, inutilem reddit quam accepit conſecrandi poteſtatẽ, dâtq. alijs occaſionem ſcandali. In prouincia autem Mediolanenſi ſimplex Sacerdos tenetur ſub mortali, ratione ſolius ordinis, celebrare Miſſam ſingulis Dominicis, & feſtis ſolemnibus, niſi iure impediatur. *ibid.n.1.pag.105.nu.3.*

14 Sacerdotes curam animarum habentes, tenentur per ſe, vel per alios celebrare ſingulis ſaltem diebus quibus opus eſt, vt muneri ſuo ſatisfaciant. Non tenentur tamen ſingulis

diebus celebrare, cum populus non teneatur singulis diebus Missam audire; sed sufficit vt celebretur Missas iuxta numerum in hebdomada præscriptum. *ibid. nu. 4.*

15 Licèt Parochi teneantur aliquando iure diuino, sacrificiū pro suis ouibus offerre, vt præscribit Concil. Trid. *sess. 23. cap. 1.* non tamen videntur obligandi ad applicationē sacrificij pro populo singulis diebus festis; quippe obligatio ad celebrandū longè differt ab obligatione ad applicandum. Sufficit igitur vt in præcipuis solemnitatibus, & Dominicis diebus, aut semel in hebdomada Parochi suis ouibus Missæ sacrificiū applicent. *ibid. n. 5.*

16 Capellanus tenetur iuxta institutionem Capellaniæ, & intentionem fundatoris, Missas celebrare, sub peccato mortali, nisi legitimum impedimentum excuset. Denique hanc habeto regulam generalem. Sacerdos toties peccat, quoties per se ipsum, vel per alium non celebrat Missas quot, quales, & quo in loco vel tēpore tenetur ex fundatione, vel ex pacto celebrare, nisi aliud cōstet ex voluntate interpretatiua fundatoris, vel nisi aliud suadeat honestas, & debita deuotio. *to. 1. pag. 106. nu. 6. & 7.*

17 Capellanus, qui cum nondum esset Sacerdos, aliquot annos possedit Capellaniam, & per alium satisfecit; cum in fundatione Capellaniæ expresse cautum sit, vt Missa celebretur à titulari, peccauit accipiendo beneficium, cuius oneri non poterat ipse satisfacere; quia fecit contra intentionem fundatoris; non tamen videtur obligandus ad restitutionem ad ratam temporis, quo per alium satisfecit; quia nulli damnum intulit. *pag. 107. nu. 2.*

18 Probabilius est Sacerdotē, qui titulo Capellaniæ, aut eleemosynæ, tenetur Missæ sacrificium vni applicare, non posse aliā stipem, seu eleemosynam accipiens pro eiusdem sacrificij applicatione. Neque illum tutum esse in conscientia, qui plures à pluribus colligit stipes, illisque vnico Missæ sacrificio satisfacere se posse arbitratur; facit enim contra voluntatem offerentium illas stipes quorum singuli intendunt sibi integrum sacrificij fructum applicari. *tom. 1. pag. 107. num. 1. & 2.* tenetúrque ad restitutionem sub mortali. *num. 6.*

19 Capellanus, qui onere Missæ quotidianæ detinetur, nō satisfacit illi oneri ijs diebus quibus causa anniuersariorū, vel aliarū Missarū, alio se confert ad celebrandum, & Missā applicat ijs pro quibus anniuersaria, aut aliæ Missæ celebrantur; atsi Missā applicet fundatoribus suæ Capellaniæ, nō videtur grauiter peccare;

mo-

modò id facit raro,& non defraudet eos à quibus fuit accersitus. *pag.108.nu.5.*

20 Canonicus,seu alius Sacerdos,qui ratione Capellaniæ,aut stipis acceptæ, tenetur onere Missæ quotidianæ, non potest,regulariter loquendo,satisfacere oneri Capellaniæ, & Canonicatus dum cantat Missam conuentualem,seu capitularem ;quia Missa conuentualis est intrinseca ipsi Capitulo, nec potest alijs applicari. *to.1.pag.108.num.7.*

21 Sacerdos, qui tenuem accepit eleemosynam pro Missa celebranda,tenetur totum sacrificij valorem respondentem tradẽtibus eleemosynas applicare, nec potest numerum Missarũ minuere aut eleemosynam ab alijs extorquere, saltem quando voluntariè contentus fuit illo stipendio,& expresse promisit se Missam,vel tot Missas celebraturum. Missas aũt ad minorem numerum reducere pertinet ad Episcopos in Synodo diœcesana,& ad Generales ordinum in Capitulis generalibus, quando stipendiũ est exiguum,habita ratione oneris Missarum. *ibid.nu.8.& 9.*

22 Obtinens Capellaniam, de cuius fundatione nullo modo constat,cùm nulla reperiatur Scriptura,sed solũ constat Capellanum teneri quotidie celebrare in tali Ecclesia,vel altari,tenetur Missam applicare fundatori Capellaniæ;quia Capellanię cũ hoc onere fundari solent:ergo præsumendũ est hanc fuisse intentionẽ fundatoris,nisi clarè constet, fundatorem respexisse solũ Ecclesiæ,vel altaris cultum,& venerationem. *pag.109.nu.13.& 14.*

23 Qui semel in hebdomada potest titulo honestatis a celebratione Missæ abstinere,non potest eodem die Missam alibi,aut pro alio celebrare,aut abstinere a celebratione,oblectationis,vel itineris gratia,nisi aliter constet de mẽte fundatoris, aut nisi aliquem in suum locum subrogauerit. Potest quidẽ,ratione decentiæ,& honestatis,semel in hebdomada, Missam intermittere; at posito quod velit celebrare, debet Missam iuxta Capellaniæ institutionem applicare. *to.1.pag.109.nu.16.*

24 Sacerdos, qui duplici obligatione tenetur nec potest vtrique per se,vel per aliũ satisfacere,debet satisfacere priori; quippe prior obligatio præualet posteriori,& qui prior est tempore, potior est iure. *pag.110.n.18.*

25 Qui ex deuotione celebrat Missam priuatam, potest quã voluerit celebrare; quia nulla est obligatio, sub mortali,dicendã Missam de feria,aut de sancto: præstat tñ celebrare Missam,quæ

vnoquoque die præscribitur in Missali. At Missa solemnis, & Cōuentualis, iuxta præscriptum Missalis est omninò celebranda. *to. 1. pag. 110. nu. 2. & 3.*

26 Qui ex promissione, vel fundatione tenetur celebrare certas, & peculiares Missas, puta de Spiritu sancto, de Beata, &c. per se loquendo, infideliter agit si alias celebret; quia nō stat promissis: sit tamen in eum diem incidat solemnitas alicuius Sancti, potest de illo Missam celebrare, neque tenetur collectam, seu orationem Missæ votiuæ, quam promiserat, adiungere: & qui suscepit 30. Missas Sancti Gregorij pro defunctis celebrandas, non tenetur singulas de *Requiem* celebrare, ijs præsertim diebus, quibus Officium solēniter celebratur, neque necesse est eas sine interruptione celebrare. *pag. 111. nu. 4. & seq.*

27 In qualibet Ecclesia, seu Oratorio, per se loquendo, licet Sacerdoti Missam celebrare, nisi ratione fundationis Capellaniæ, aut peculiaris prohibitionis, id non liceat. Tamen, qui ex titulo vel conuentione tenetur in aliqua Ecclesia, vel Altari celebrare, nō potest absque peccato mort. nisi iusta de causa, alibi celebrare, etiamsi id faciat de hęredum consensu; nam voluntati testatoris, nequeunt hæredes derogare; non videtur tamen teneri ad restitutionē, quia fundatorē fructu Sacrificij non priuauit. *ibid. n. 6.*

28 Sacerdotes, qui notabiliter differunt, sine iusta causa, celebrationem Missarum pro ijs à quibus, vel pro quibus stipem acceperunt, peccant mortaliter; quia illa mora potest esse detrimēto; & fieri potest vt obligentur ad restitutionem stipendij accepti, vt cum quis Missam pro impetranda infirmi valetudine, distulit post illius mortem. *to. 1. pag. 11. nu. 11. & 12.*

29 Sacerdos qui nullam accepit stipem pro Missa celebranda, pōt Missas anticipatè celebrare hac intentione, vt eas applicet ijs à quibus postea stipē est accepturus, modò non intendat effectū Sacrificij suspēdere ad illud tempus quo sibi dabitur eleemosyna; quia Sacrificium suū habet effectum ex opere operato, nec Minister potest sua intentione, illum in futurū suspendere. Fructus igitur Sacrificij anticipatè celebrati prodest illi personæ quę datura est stipem; Deus enim illam nouit. In praxi tamen illa cōsuetudo nō est toleranda, quia redolet nimiā lucri cupiditatē. *ib. n. 3.*

30 Capellanus qui tenetur singulis hebdomadis aliquas Missas celebrare pro fundatore, vel pro aliquo defūcto, per se loquēdo, satisfacit illas antecedēte hebdomada celebrando; nisi in funda-

datione Capellaniç contrarium exprimatur. Qui verò ex onere Capellaniç tenetur Missam celebrare diebus Dominicis, & bis in hebdomada, festis præcipuè diebus, tenetur celebrare illis diebus, qui ex Ecclesiæ præcepto, aut ex loci cōsuetudine, aut voto, à fidelibus coluntur. *to. 1. pag. 112. nu. 4. & seq.*

31 Canonicus qui tempore diuinorum officiorum celebrat in aliqua Capella Ecclesiæ suæ Collegiatę, seu ratione eleemosynę, vel fundationis, seu ex deuotione, non censetur præsens diuinis officijs, & consequenter percipere non potest distributiones respondentes illi horæ quę in choro persoluitur, dum ipse celebrat, etiamsi id fiat de superioris consensu; præcisis tamen priuilegijs, seu facultate Pontificis: neque possunt cæteri Canonici hoc ei cōdonare ex præscripto Concil. Trid. *sess. 24. cap. 12. pag. 113. n. 7. & 8.*

32 Sacerdos, regulariter loquendo, non potest bis in die celebrare, nisi fortè ob extraordinariam necessitatem, vt si idem Sacerdos duabus Ecclesijs parochialibus ob illarum paupertatem præficiatur. Verùm hac in re standum est legitimæ locorum cōsuetudini. *ibid. nu. 10.*

33 Excusari possunt Regulares, qui muniti quibusdam priuilegijs, vnica Missa satisfaciūt pluribus, a quibus stipes acceperūt; Summus enim Pontifex, iuxta interueniente causa, potest mutare voluntatem offerentium stipem, neque ipsi videntur inde detrimentum pati, quatenus Missæ Sacrificium æquè prodest omnibus quoad interpetrationem; quoad satisfactionem verò suppletur per indulgentias, aut per communicationem bonorum operum illius religionis. *tom. 1. pag. 114. num. 3.*

34 Sacerdos habens pingue patrimonium; aut beneficium, potest nihilominus eleemosynas accipere pro Missarū celebratione; quia seruit altari, nec deterioris est conditionis quā cæteri. Qui pro Missæ celebratione stipem exigit importunè supra taxam ab Episcopo præscriptam, aut legitima consuetudine receptam, peccat mort. Secùs si ex liberalitate offerentis illam accipiat. *tom. 1. pag. 115. num 7. & 11.*

35 Potest Sacerdos in die festo duplo, maiorem eleemosynā accipere pro Missa celebranda, saltem in quibusdam Diçcesibus, vt in Mediolanensi. At titulo paupertatis non potest Sacerdos aliquid exigere supra taxam, ad vitæ sustentationem, quia Missæ Sacrificium non est institutum ad sustentādam vitam Sacerdo-

tis, cum nequeat ad Sacros Ordines promoueri, nisi constet illum habere titulum sufficientem ad vitam sustentandam. *pag. 116. num. 13. & 14.*

36 Sacerdos qui aduersa valetudine impeditus non potuit per aliquot dies, v.g. quindecim, onus quotidianæ celebrationis, iuxta Capellaniæ institutionem, adimplere non tenetur per aliũ supplere illum defectum. Secùs si morbus fuit lõgior, puta duorum vel trium mensium. *tom. 1. pag. 116. n. 17.*

37 Qui plura colligit stipendia pro celebratione Missarum, potest per alios Sacerdotes satisfacere, retenta sibi parte eleemosynarum, inscio dante, & inscijs Sacerdotibus per quos pensum Missarum persoluitur, modò illis tantam tradat eleemosynam, quantam fert communis taxa: nulli enim facit iniuriam; hoc tamen non est consulendum, quia redolet sordes. *pag. 117. n. 18.*

38 Tẽpus, seu hora celebrandæ Missæ regulariter incipit ab aurora, seu prima solis irradiatione, vel paulò ante, vsq; ad meridiem. Ad communicandum tñ infirmum, vel iter honestam ob causam suscipiendum, licet auroram anteuertere; At nunquam media nocte, nisi in die Natiuitatis Dñi, licet celebrare. Si quis per horam post meridiem nõ perficiat Missam præcisa iusta causa, non videtur à mortali excusandus. *tom. 1. pag. 118. n. 1. & seq.*

39 Qui celebrat Missam, ante matutini officij recitationem, per se loquendo, non peccat mort. quia non videtur tanta connexio inter Missam, & horas canonicas, vt peruertens hunc ordinem, lethalis culpæ reus constituatur. *ibid. num. 8.*

40 Missa celebranda est in Ecclesia consecrata ab Episcopo, aut saltem benedicta, & in altari lapideo consecrato, integro, aut non enormiter fracto. Potest tamen Episcopus, iusta interueniente causa, dispensare, vt Missa extra Ecclesiam in loco honesto celebretur: at non potest celebrari in mari, vel flumine, propter periculum effundendi sanguinis. Item non potest celebrari sine altari, tam firmo, quàm portatili; portatile autem fieri non potest ex duobus lapidibus colligatis, sed ex vno tantum ad indicandam vnam in Christo personam: Si tamen altare firmum sit consecratum, non est opus portatili. *tom. 1. pag. 119. n. 9. & seq.*

41 Altare consecratum desinit esse sacrum, si notabiliter frangatur, ita vt pedem calicis, & hostiam cum patena, commodè capere non possit; aut si frangatur, vel amoueatur loco repositorium reliquiarium. *ibid. num. 15.*

42 Non

42 Non potest Sacerdos in eo altari celebrare,in quo Episcopus eodem die celebrauit, absque ipsius Episcopi consensu, aut nisi necessitas aliqua superueniat;id enim exigit reuerentia Episcopalis dignitatis. *ibid.n.16.*

43 Præter altare consecratũ requiritur patena, & calix consecratus, & chrismate perunctus,ex auro,argento, vel stanno; non tamen ex ære, vel aurichalco, vel ligno; neque potest Episcopus in eo dispensare.Calicis autem & vestium, & cæteræ sacræ supellectilis consecratio, per se loquendo, pertinet ad Episcopum, vel etiam ad Abbatem habentem ius insignium Pontificalium. *ibid.num.7.*

44 Calix, & patena consecrationem amittunt, non solùm si notabiliter frangantur, itavt vsui esse non possint; verùm etiam qñ vsu aurum amiserunt, & iterùm deaurantur quoad illam superficiem,quæ tangit corpus,& sanguinẽ Christi; quia post nouam deaurationem contactus corporis,& sanguinis iam non fit in parte consecrata; opus est igitur noua consecratione. Si autẽ Calicis consecrati cupa separetur à pede absque fractione, non amittitur cõsecratio,vt in calice tornatili, cuius partes absq; fractione separantur,& iterũ cõiunguntur. *ibid.n.19.& p.120.n.20.*

45 Calix,patena, & alia ornamenta, quæ Christi corpus immediatè tangunt, vt palla,& corporale, non possunt à laicis tangi absque peccato; hinc iure sancitum est,vt corporalia lauentur à diacono, & lotio mittatur in piscinam sacram; quod intelligendum est de prima lotione; nam probabile est secundam fieri posse à fœminis,præsertim virginibus,sicut etiam ab illis refici possunt. *pag.120.num.21.22.*

46 Non est opus, vt pyxis in qua Eucharistia asseruatur, sit consecrata;quia nullo id iure præcipitur. Corporalia autẽ oportet esse consecrata, ex tela linea, aut cannabea quoad eam partem qua continetur calix, remanentque consecrata,quando nõ sunt notabiliter fracta.Porrò adhibens corporalia valde immunda, grauiter peccat contra reuerentiam tanti sacramenti. *ibid. num.23.24.*

47 Requiruntur prætereà duæ mappæ, vel saltẽ vna duplicata,quæ repræsentãt linteamina, quibus Chr̃i corpus fuit inuolutum;non ideò necesse est vt sint benedictæ,immò possunt,ex necessitate, adhiberi mappæ laicorum non benedictæ, quæ posteà restituãtur ad pristinum vsum.Ad hæc requiruntur vestes sacræ

benedictæ, quæ benedictionem amittunt, si ita frangantur vt iã non sint aptæ ad suum vsum: quare alba desinit esse benedicta, si manica abscindatur, etiamsi posteà eadem assuatur. Item cingulũ noua indiget benedictione si ita frangatur vt nulla ipsius pars sufficiat ad cingendum. Harum autem vestium omissio, præcisa inaduertentia, inducit peccatum mort. *ibid. n. 25. & seq.*

48 Præterea requiritur crux (quam tamen omittere non est lethale peccatum) & lumen, quod ex consuetudine, fit ex cera, quamuis in necessitate sufficiat candela sebacea, aut etiam lucerna ex oleo. Adhibendus est etiam masculus, qui ministret sacro; præstat enim sine ministro celebrare, quàm fœminam ad ministrandum adhibere; extra necessitatem tamen sine ministro celebrare est peccatum mort. Cæterùm Missa, vernacula lingua celebrari non potest. *tom. 1. pag. 121. n. 30. & seq.*

Missæ defectus.

49 Defectus, seu error contingens in Missa circa substantialia, & essentialia, supplendus est, siue aduertatur ante consecrationem, siue post. Essentiales aut defectus contingere possunt circa materiam, aut formam, aut intentionem ministri. Quando Sacerdos, sumpta hostia, aduertit acetum, vel alium liquorem in calicem infusum, debet curare vt vinum afferatur, si fieri potest absque scandalo; sin minus, perficere potest sacrificium sub vna tantum specie; nam præceptum consecrandi sub vtraque specie, in hoc casu, non obligat. *tom. 1. pag. 122. nu. 2. & 3.*

50 Sacerdos, qui post sumptionem hostiæ, aduertit nihil esse in calice, vel esse solã aquam, vel alium liquorẽ à vino distinctũ, debet accedere ad cornu altaris, fingẽs se velle purificationẽ accipere; deinde postquam vinũ in calicem infudit, debet accedere ad medium altare, ibiq. consecrare, incipiendo ab illis verbis. *Simili modo*, sicque sumere species vini consecratas, & oblatas; neque opus est vt reliqua suppleat, si periculum sit scandali, sufficit. n. supplere necessaria; nonnulli putant sufficere vt consecret, statimq. sumat, quia in consecratione videtur oblatio contineri; neque necessaria est noua hostiæ cõsecratio, cùm iam vna fuerit consecrata. *ibid. n. 4. & 5.* Qui vero inter bibendum deprehendit non esse vinum, non debet illud expuére in calicem, propter indecentiam, & fortè etiam scandalum, sed potius deglutire, &

nihi-

nihilominus sic fracto ieiunio poterit perficere sacrificium; quia non tenetur cum tanta indecentia ieiunus celebrare. *num. 6.*

51 Si aranea, aut aliud animal decidat in calicẽ ante consecrationem, aliud vinum sumendũ est, & consecrandũ: si verò decidat post consecrationem, extrahendum est animal, & sumendæ sunt species consecratæ, tum animalis cõbusti cineres sunt in locum sacrũ mittendi. At si animal sit venenosum, aut si Sacerdos, post consecrationẽ, admoneatur veneno fuisse vinum infectum, non debet sumere species consecratas; quia non põt esse sui homicida, nec Sacrm̃ vitæ debet sumi cum periculo vitæ. Porrò hæ species, linteo, aut stuppa sunt exsiccandæ, comburendæ, moxque in sacram piscinam proijciendæ. Sin tantummodò post sumptionem Sacerdos admonitus fuit vinum fuisse veneno infectũ, potest species euomere in vas mundum. *ibid. num. 8. 9. & 11.*

52 Eucharistia, quam quis euomuit, asseruãda est donec corrumpatur, deinde comburenda, & cineres in piscinam mittendi. Sin hostia decidat in terram, vel super tapetem, Sacerdos radat, ac lauet locum, & puluerem proijciat in piscinam; at si sanguis decidat, debet absorberi si commodè possit, deinde locus radi, & lauari: si verò sanguis ceciderit in barbam Sacerdotis, sufficit si repetita lotione, barbam purget. *ibid. num. 9. & 10.*

53 Sacerdos animaduertens se aliquid spectans ad integritatem formæ omisisse, debet illum defectum supplere, vt validum faciat Sacramentum, totamque formam repetere; si alia verba interiecta fuerunt, aut longum tempus intercessit. Idem in dubio an habuerit intentionem consecrandi formalem, aut virtualem, debet repetere verba consecrationis cum intentione consecrandi. Verùm in hac materia non oportet scrupulosum esse ne via Dæmoni aperiatur. *tom. 1. pag. 123. num. 13. & 14.*

54 Quando est aliquid omissum, quod non pertinet ad substantiam sacrificij, nihil est necesse illud posteà suppleri, ne ordo ab Ecclesia præscriptus perturbetur, vt si quis omisit *Gloria in excelsis.* Item si hostia, dum frangitur, decidat in Calicem, põt Missa perfici absque alia iteratione, quia id non pertinet ad substantiam sacrificij. Item si species vini consecratæ congelentur, non est repetenda cõsecratio, sed species congelatæ, admotis ad Calicem linteis calidis, dissoluendæ vt per modũ potus sumi possint. Qui omittit aliquid in Missa, vel addit ad substantiã nõ pertinẽs, in materia graui peccatum mort. committit. *ibid. num. 16. & seq.*

55 Si

55 Si moriatur Sacerdos, aut aliquo graui morbo corripiatur, aut alio casu impediatur post consecrationem, quominùs possit Sacrificium perficere, perficiendum est ab alio Sacerdote etiã non ieiuno, si nullus alius adsit; si verò Sacerdos sit in peccato mort. nec habeat copiam confessarij, debet elicere actum contritionis, sicque perficere; maior quippe videtur obligatio perficiẽdi sacrificij, quàm præmittendæ confessionis. At si moriatur Sacerdos post sumptionem hostiæ, nõ tenetur alter perficere; quia substantia sacrificij in vnius speciei consumptione videtur perfecta: propterea ille sanguis, qui superfluit, sumetur a Sacerdote aliud Sacrificium faciente. Porrò moriente Sacerdote ante consecrationem, nulla est obligatio perficiendi; quia substantia sacrificij nondum fuerat inchoata. *pag. 124. num. 20. & seq.*

56 In dubio an Sacerdos, qui inter celebrandũ extinctus est, hostiam consecrarit, Sacerdos supplens, debet aliam hostiam sumere, eamque consecrare, simul sub conditione consecrando eã de qua dubitatur; vel post nouam hostiam consecratam, sumere potest illam dubiam, post sumptionem vtriusque speciei, antequã sumat purificationem. *ibid. nu. 24.*

57 Non potest Sacerdos, per se loquendo, Missam inchoatam interrumpere, ita vt posita interruptione, non dicatur moraliter vnum sacrificium: potest tamen ex iusta causa paulisper interrũpere, vt baptizet infantem moribũdum, qui ab alio baptizari nequit. *ibid. num. 25.*

Missæ auditio.

58 Per auditionem Missę intelligitur ea actio per quam, quis interest Missæ, humano modo, corpore scilicet, & mente, in ea distantia, vt saltem videre possit Sacerdotem, & ad illius ministerium attendere. Vnde sequitur amentes, aut ebrios non dici Missam audire, ac proinde qui illorum curam gerunt non teneri dare operam, vt ij Missæ sacro intersint. Item eum qui tempore Missæ vagatur animo voluntariè, non dici Missam audire, ideoq. Ecclesiæ præcepto diebus festis nõ satisfacere; quia Ecclesia pręcipit auditionem Missæ, vt est actus humanus, & religiosus. *tom. 1. pag. 125. num. 1. & seq.*

59 Ex Ecclesiæ præcepto tenẽtur fideles Missã audire diebus festis, quod præceptũ, quamuis simpliciter sit humanum, nihilominus

minus iuri naturæ, & diuino est consentaneum. Hinc patet Sũmum Pontificem posse in hoc præcepto dispensare cùm sit simpliciter humanum. Hoc autem præceptum obligat omnes adultos baptizatos, etiam pueros, qui septimum ętatis annum attigerunt, peccantque grauiter qui Missam diebus festis non audiunt, nisi legitimo impedimento, aut ignorantia excusentur. *ibid. num. 6. & seq.* Non tenentur tamen tres Missas in die Natali Domini audire, quamuis fortè teneatur Parochus tres celebrare, ne fideles debitis suffragijs, & deuotione fraudentur; quippe multi volunt eo die tres Missas audire. *ibid num. 10.*

60 Qui partem Missæ notabilem, diebus festis, nõ audit, mortaliter peccat, ex suo genere, nisi ignorantia excuset. Qui verò vnam partem audit ab vno Sacerdote, aliam ab alio, satisfacit præcepto; quia duæ medietates constituunt vnam integram. Immò in rigore ille satisfacit, qui eodem tempore duas medietates Missæ audit à duobus Sacerdotibus; & põt quis eodem tempore tres Missas, v.g. audire, sicq. satisfacere pœnitentiæ iniunctæ de tribus Missis audiendis; quanquã opposita sentẽtia est tutior, & magis consentanea pietati. *ibid. num. 11. & pag. 126. n. 13.*

61 Qui die festo sacrum omittit vsque ad Epistolam exclusiuè, non censetur omittere partem notabilem, sufficientem ad peccatum mortale. Si verò omittat vsque ad Epistolam inclusiuè, mortaliter peccat; est enim notabilis omissio. Qui Sacerdotem summissa voce celebrantem non audit, satisfacit præcepto, modò adsit cum deuotione: nam audire Missam, in iure, est interesse cum deuotione. *ibid. num. 16. & 20.*

62 Qui Missam audiuit animo non satisfaciendi præcepto, auditione illius Missæ, sed habuit intentionem audiendi aliam, non tenetur tamen aliam audire; quia præcepto iam satisfecit. Qui autem tempore Missæ notabiliter confabulatur, vel dormitat, vel ridet cum alijs, ita vt omninò impediatur attentio; item qui pingit, aut alios docet, &c. præcepto non satisfacit; quia hi actus communiter attentionem excludunt. *ibid. num. 23. & 24.*

63 Qui inter Missarum solemnia recitat horas canonicas, quas tenetur recitare, aut qui recitat pęnitentiã a cõfessario iniunctã, aut ẽt qui peccata Sacerdoti confitetur satisfacit præcepto, modò habeat intentionẽ audiendi Missam; adest. n. corpore, & animo quatenus animum intendit ad res diuinas. Contraria tñ sententia est probabilior, & tutior. *tom. 2. pag. 237. n. 25. & 26.*

64 Licet audire Missam cuiuuis Sacerdotis modò non sit excommunicatus, suspensus, aut interdictus vitandus, aut degradatus: huiusmodi enim Sacerdotes prohibentur ab Ecclesia celebrare, nec intendit Ecclesia per ipsos orare: Excommunicati verè non vitandi, aut cõcubinarij Sacerdotis minimè notorij Missam audire nihil vetat. *ibid.num.* 1.

65 Satisfit præcepto quocumque in loco Missa audiatur, fieri tamen potest, vt quis peccet non audiendo Missam in propria parochia, vt si quis ex contemptu eam nolit audire, aut quando Parochus declarat ea quæ Parochiani scire tenẽtur. *pag.* 128. *n.* 4.

66 Qui peruenit ad aliquem locum, in quo celebratur dies festus, qui in propriò territorio non celebratur, non tenetur Missam audire, nisi habeat intentionẽ ibi manendi maiori anni parte; non enim est subditus legibus illius loci. Item is, in cuius Parochia celebratur dies festus, non peccat Missam non audiendo, si ante meridiem futurus sit extra limites parœciæ suæ, poterat enim Missam vsque ad meridiem differre, in meridie autem liber est ab obligatione. *ibid.num.* 5.

67 Obijc. Qui summo manè habet opportunitatẽ audiendi Missam, præuidens fore, vt reliquo diei tẽpore non possit audire, ob impedimenta, tenetur manè illam audire; ergo qui præuidet fore, vt circa meridiem non sit futurus intra limites loci vbi festum colitur, tenetur pręuenire. *Resp.* esse disparem rationem, quia præceptum obligat ad Missam audiendam quacunque hora potest audiri, vbi viget præceptum; at ex suppositione, præceptũ audiendi Missam, extra proprium territorium vbi non colitur festum non viget. *tom.* 1. *pag.* 128. *num.* 5.

68 Impotentia nõ modò physica, sed etiam moralis excusat à Missa audienda. Hinc excusatur qui non potest Missam audire absque graui detrimẽto proprio, vel alieno siue animæ, siue corporis, siue famę, siue fortunarũ & rei familiaris. Sic excusatur nutrix quæ infantem nec potest domi relinquere, neq; ad Ecclesiam ferre ne celebrantẽ, aut adstantes perturbet. Sic etiam excusãtur cursores, nautæ, muliones, &c. Quibus faciẽdæ essent magnę impensæ, si morarentur ad Missam audiendã. Excusantur item qui in oppidis vbi vnica Missa celebratur, remanẽt domi ad custodiã domus, vel ad cibos parandos. Itẽ fœmina honesta quæ caret veste suo statui cõueniente, aut socia, seu pedissequa. Item fęmina quæ nõ audet ad Missã accedere vt obediat viro zelotypia labo-

ran-

tanti. Item qui longiùs ab Ecclesia distant, puta sex, aut septem milliaribus, &c. *ibid. num. 1. & seq.*

69 Probabilius videtur eum qui per vim, vel morbum, vel titulo carceris detinetur domi, etiamsi habeat domi Oratorium approbatum, non teneri quærere Sacerdotem, vt Missam domi audiat; quia præceptũ non obligat ad hanc diligentiam adhibendã. Puella verò quæ credit se ab adolescẽte lasciuo concupiscendam, si domo exeat, potest quidem Missam omittere, ad damnũ proximi spirituale vitandum; non tamen tenetur eam omittere; vti enim potest iure suo. *tom. 1. pag. 129. num. 14. & 15.*

70 Censura fideles excusat ab audienda Missa; quia censura obstrictus prohibetur diuinis interesse. Hinc excusatur interdictus & excommunicatus: item is qui alium Sacerdotem nõ habet præter excommunicatum, suspensum, vel interdictum: item qui tempore interdicti localis generalis, non potest commodè se conferre ad locum non interdictum; neque fidelis tempore interdicti, tenentur procurare priuilegium audiendi Missam. *pag. 130. num. 19. & seq.*

71 Excommunicatus, qui facilè potest absolutionẽ obtinere, non tenetur ob præceptum Missæ, tollere impedimentum censuræ, quemadmodum detentus in vinculis non tenetur ex vi huius præcepti, quærere liberationem vt Missam audiat; alioquin præuidens se excommunicandum ob aliquod delictum, peccaret specialiter contra hoc præceptum audiendæ Missæ, non præcauendo delictum, quod nullus dixerit. *ibid. num. 23.*

72 Consuetudo regionis potest aliquando excusare ab audiẽda Missa in die festo. Vnde viduæ quæ mortuo viro, ad certum tempus domi se continent, modò non abstineant diutius ab audienda Missa quã postulet recepta consuetudo excusari possunt. Item puellæ nobiles quæ non permittũtur Missam audire donec nubant, nisi domo exeant ad choreas, ludos, aut spectacula. At fœminæ ob menstrua temporalia, præcisa debilitate, à Missa non excusantur: videntur tamen excusandæ quæ post partum, domi se continent, non solùm ob debilitatem, sed ob reuerentiam, vbi talis est consuetudo, modò id non faciant ad seruandam purificationem legis Mosaicæ. *tom. 1. pag. 130. n. 25. & seq.*

MONIALIS.

Monialium visitatio.

1 IN Clementina *Attendentes de statu Monach.* Summus Pontifex statuit ne quis visitatores Monialium in munere visitationis impedire audeat sub pęna excōmunicationis ipso facto incurrenda. *disp.2.quaest.2.punct.4.pag.184.tom.3.*

2 Munus visitandi Moniales in monasterijs non exēptis spectat ad Ordinarium authoritate ordinaria; in exemptis verò, & immediatè subiectis summo Pontifici, pertinet ad eundem Ordinarium authoritate delegata. Denique in exemptis, quæ immediatè subsunt religiosis, ius visitandi competit Prælatis ipsarum Monialium. *ibid.num.1.*

3 Hæc excommunicatio non incurritur ob solū conatū impediendi visitationē Monialiū, nisi re ipsa impediatur; quia non prohibetur conatus, sed ipsum impedimentum. *ibid.num.3.*

4 Vt incurratur excommunicatio requiritur trina monitio ab ipso visitatore, aut eius superiore facta impedienti postquam apposuit impedimētum, quæ pręmissa nisi impediens resipiscat statim contrahit excommunicationem. *ibid.num.4.6.& 7.*

5 Hinc sequitur, si dùm visitator admonet Moniales vt patere se ad visitationē, nec vlla eam impedire audeat, facta huiusmodi monitione, aliqua visitatorem impedire præsumat, non incurrere excommunicationem; quia hæc monitio præcessit impedimentum, cùm subsequi debeat; nam impediens est admonendus vt cesset ab impedimento. *ibid.num.4.*

6 Ad hanc excommunicationē incurrendam requiritur præsumptio quæ non inuenitur vbi est ignorantia, nisi ea sit super affectata, & temeraria. *ibid.nu.8.*

7 Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Monialium Electio.

8 In cap. *de indemnitatib.de elect. & elect. potest.* fertur excommunicatio cōtra eos, qui vocati ad dirigēdas Moniales, nō abstinent ab ijs ex quibus discordiæ oriri, vel ortæ foueri possunt circa electiones faciendas, *disp.2.quaest.2.punct.5.pag.185.tom.3.*

9 Hæc

9 Hæc excommunicatio locum non habet in Congregationibus fœminarum, quæ verè religiosæ non sunt, vt sunt quędam Congregationes S. Vrsulæ, quæ professionem non emittunt, licèt in communi viuant. *ibid. num. 3.*

10 Qui interest electioni, sed non fuit vocatus ad dirigendas Moniales in electione facienda, non ligatur excommunicatione, etiamsi sit causa discordiarum. *ibid. num. 5.*

11 Hæc excommunicatio nulli est reseruata.

Monialium Clausura.

12 In Concilio Trid. *sess. 25. in cap. 5. de regul.* cura clausuræ Monialium committitur Episcopis, cum facultate implorandi, si opus fuerit, brachium sæculare, & additur excommunicatio cōtra Magistratus nolentes auxilium præbere Episcopis circa eandem clausuram. *disp. 2. quæst. 10. punct. 7. pag. 365. tom. 3.*

13 Est autem clausura spatium, quod intra ianuā monasterij semper clausam continetur, seu est locus monasterij intra quem Moniales se continere debent, & à quo egredi nequeunt sine violatione præcepti, vel etiam voti, dùm clausuram ex voto seruare tenentur. Termini autem, & limites istius clausuræ cōplectuntur omnia monasterij loca, quę ianua clausa continentur, & ad quæ sæculares non admittuntur. *tom. 1. pag. 689. num. 1.*

14 Monialis ad domos monasterio cōtiguas accedens violat clausurā, etiamsi ibi tantùm habitent fęminæ eleemosynis colligendis, vel seruitijs monasterij deputatæ: cū enim ad eas domos sæcularibus pateat aditus, non censentur esse intra septa monasterij. Itē quæ ad vnum, vel duos pedes ianua exit, contra clausurā peccat etiamsi statim regrediatur. Secùs si totam ingrediatur, eamque conuertat ad partem, quæ sæcularibus patet: quamdiu enim è rota nō egreditur, non perfectè violat clausuram, neque dicitur esse intra, neque extra monasterium, licèt fortè grauiter peccet ratione alicuius periculi mortalis. *ibid. num. 2. & 3.*

15 Nouitiæ nō tenentur ad clausuram, quia in iure sermo est de professis. Non tenentur item illę fœminæ quæ non sunt verè Moniales, etiāsi aliquę simplicia vota emittant: hortandæ tamen sunt vt solemniter profiteantur; facta autem professione ad clausuram tenentur: quod si renuant, non possunt vllam in posterum in suam Congregationem admittere. *tom. 1. pag. 690. num 3. & 4.*

16 Pos-

16 Possunt aliquibus in locis Moniales à clausura excusari, vbi videlicet lex clausuram indicens, non est vsu recepta, vel vbi contraria consuetudine est abrogata. Quia clausura est de iure humano, cuius obligatio non semper vbique viget, sed varijs de causis impediri potest. *ibid. num. 2.*

17 Contra Moniales clausuram violantes indicta est pęna excommunicationis ipso facto incurrenda. Hæc excommunicatio extenditur ad concedentes licentiam exeundi, comitantes, & receptantes. Immò clausuram violantes, & exeundi facultatẽ concedentes incurrunt priuationem dignitatum, & officiorum, sũtque inhabiles ad illa, & ad alia in posterum obtinenda, sic enim decernitur in motu Pij V. qui incipit, *Decori, & honestati. ibid. nu. 1. & pag. 690.*

18 Solus Summus Pontif. vel habens ab ipso facultatem, iure communi potest ab hac excommunicatione absoluere, si est publica: nam ab excommunicationibus occultis potest Episcopus, vel habens ab ipso facultatem absoluere, virtute Concilij Trid. sess. 24. cap. 6. *tom. 1. pag. 690 num. 1.*

19 Onus cogendi Moniales ad clausuram incumbit Episcopo auctoritate ordinaria, in suis monasterijs, auctoritate verò sedis Apost. delegata, in monasterijs sedi Apost. subditis. At in monasterijs exemptis hæc facultas Episcopo non competit, sed illorũ ordinum superioribus. *tom. 1. pag. 691. num. 1.*

20 Ad Episcopũ, vel eius Vicariũ generalem pertinet facultatem exeundi è monasterio concedere Monialibus, in monasterijs Episcopo, vel sedi Apost. subiectis. In monast. verò exẽptis, facultas exeundi concedenda est à superiore ordinis. Hæc autẽ licentia danda est in scriptis. *tom. 1. pag. 693. num. 1. & 3.*

21 Monialis vrgẽte necessitate exiens è claustro, absq; superioris facultate, qui ob distantiã cõmodè adiri nequit, excusatur à peccato, & à cẽsura: hic enim casus per epikeiã exceptus videtur, cũ necessitas lege careat. Tenetur tamẽ Monialis post egressum admonere superiorẽ, si potest; fieri enim potest, vt causa quę Moniali legitima videtur, à superiore non approbetur, & cõsequenter Monialis ad clausuram statim redire cogatur. *ibid. n. 3.*

22 Facultas egrediẽdi nõ nisi grauissima de causa, Monialib⁹ à legitimo superiore cõcedi debet. In motu Pij V. tres tantũmodò causæ exprimuntur; 1. est magnũ incendium. 2. est infirmitas lepræ. 3. infirmitas epidemiæ, idest morbus contagiosus, qui alios infice-

inficere potest. Sunt aliæ causæ, propter quas facultas exeundi Monialibus concedi potest. Nam tempore belli possunt se in tutum recipere. Item dùm totus conuentus de licentia Episcopi, aliò migrat. Item Abbatissa, vel Priorissa quæ propter feudum, tenetur præstare iuramentum fidelitatis alicui domino sæculari, quod per Procuratorem præstare nequit, potest cum honesto comitatu exire, modò statim præstito iuramento reuertatur. Itẽ Moniales licitè possunt, de licentia superioris exire ad reformãdum vel fundandum aliquod eiusdem ordinis monasterium. Itẽ possunt Moniales ad aliam religionẽ perfectiorem trãsire. Item possunt Monialis quæ in proprio monasterio commodè corrigi non potest, ad aliud monasterium, correctionis gratia, transferri potest: nulla tamen propter incorrigibilitatem, è religione eijci potest: quia id vsu nunquam receptum est; sed punienda est potius, & in monasterij carcere detinenda, ne alijs ruinæ ansam præbeat. *to. 1. pag. 695. nu. 1. & seq.*

23 Infirmitas non contagiosa, à qua Monialis curari nequit, dùm in monasterio existit, non est iusta, & sufficiẽs è monasterio exeundi causa, etiamsi hæc infirmitas in vitæ discrimen adducat; magnum enim inde damnum clausuræ sequeretur. Si quidem cum morbi periculosi frequenter contingant, & ardens è claustro exeundi desiderium Moniales teneat, sæpiùs fingerentur causæ egrediendi, præsertim cum Medici faciles sint ad dandam attestationem de grauitate morbi. *tō. 1. pag. 696. n. 48.*

24 Monialis quæ ad claustrum reuertitur, vel ad monasteriũ, cui præficienda est, pergit, non peccat mortaliter, si a recto itinere aliquantulum deflectat, v. g. 20. aut 25. milliaribus vt consanguineos inuisat, aut piam aliquam ob causam. *to. 1. pag. 696. nu. 21.*

25 Omnibus tam laicis, quàm clericis, & regularibus interdictum est iure communi, accedere ad monasteria monialium, & illa frequentare. Litteras autem ad Moniales scribere, vel mittere, iure communi non est prohibitum: in quibusdam tamẽ diœcesibus id speciali iure vetitum est, Gregorius XIII. quibusdam religiosis sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda interdicit ne litteras ad sui ordinis Moniales scribant. *to. 1. pag. 730. nu. 1. & 5.*

26 Accessus ad monasteria Moniali, sine licẽtia, & iusta causa, videtur sufficiẽs ad lethalẽ culpã, nisi ratione paruitatis materiæ,

riæ, vel alterius circumſtantię excuſetur: quia lex, in materia graui, obligat ſub mortali. *to. 1. pag. 731. nu. 1.*

27 Contra laicos ſine manifeſta, & notabili cauſa frequentãtes monaſteria Monialium fertur excommunicatio comminatoria, quam ſolo frequenti acceſſu non incurrunt, niſi ab Epiſcopo moniti vt deſiſtant, nolint deſiſtere. Excommunicatio autem ab Epiſcopo lata contra accedentes ad monaſteria quælibet, etiã exempta, aut contra alloquentes Moniales; incurrunt ab eo qui ad exempta monaſteria accedit, vel Moniales in monaſterio exẽpto alloquitur. Quia licet locus ſit exemptus a iuriſdictione Epiſcopi, & conſequenter delinquentes in eo loco, nõ ſubijciantur pęnis ab Epiſcopo latis: tamen excommunicatio lata contra accedentes ad monaſteria, licèt exempta, incurritur ab accedente monaſteria exempta; quia materia iſtius excõmunicationis eſt acceſſus ad monaſteria; hic autem conſummatur in loco non exempto, ſed ſubdito poteſtati Epiſcopi. *ibid. num. 1.*

28 Contra clericum, monialium monaſteria frequentãtem, ſi ab Epiſcopo monitus, deſiſtere noluerit, ferenda eſt pęna ſuſpenſionis; immò excõicationis, & depoſitionis. *ibid. num. 22.*

29 Religioſis ad monaſteria monialium ſine licentia accedẽtibus impoſita eſt pęna priuationis officiorum, vocis actiuæ, & paſſiuæ, ipſo facto incurrenda; vt patet ex decreto Sacræ Congregat. Sixti V. iuſſu edito, quod obligat ſub pęna peccati mort. Porrò religioſi exempti, non afficiũtur cenſuris ab Epiſcopo latis contra accedentes ad monaſteria Monialium abſque ſua facultate. Notandum tamen religioſos hoc tempore alloquentes Monialem abſque licentia, etiam in monaſterio regularibus ſubiecto, puniri poſſe ab Epiſcopo ex conſtitutione Gregorij XV. in Bulla de priuileg. exemptorum. Idem ſacra Cardin. Congregatio cenſuit, & S. D. N. Vrbanus VIII. approbauit. *to. 1. pag. 732. num. 3. & num. 8.*

30 Laici, & clerici triplici ſaltem de cauſa, excuſari poſſunt à culpa, & pęnis iure communi impoſitis contra Monialiũ monaſteria frequentantes. 1. eſt paruitas materiæ, vt ſi quis ſemel, atq; iterum accedat: hic enim non dicitur frequentare. 2. eſt legitima conſuetudo in contrarium. 3. eſt licentia ſuperioris, cum cauſa rationabili, & manifeſta, quam licentiã probabile eſt primo actu non finiri, ſi abſolutè concedatur. *to. 1. pag. 732. nu. 1. & ſeq.*

31 Omnibus cuiuſcumque conditionis, vel ſexus, poſtquã vſu

rationis

rationis adepti fuerint, interdictus est in monasteria monialium ingressus, etiam ipsis Monialibus alterius ordinis, & habitus. Probabile tamen est Imperatori, & Imperatrici, Regibus, & Reginis, ipsorumque liberis ingressum in monasteria monialium non esse interdictum: quia in motu Gregorij XIII. dicitur ingressum in monasteria vetitum esse quibuscumque personis, etiamsi sint Comitissæ; ergo non videtur aliàs longè superioris dignitatis excludere. *to. 1. pag. 733. nu. 2. & seq.*

32 Facultatem ingrediendi monasteria Moniliũ concedere potest superior qui monasterio præest, & cuius est clausurã Monialibus indicere (exceptis monasterijs S. Claræ, Cõceptionis & fratribus Minoribus.) Hinc patet facultatem ingrediendi monasteria regularibus subiecta, concedendam esse à Generali, Prouinciali, aliove immediato monasterij Prælato; non verò ab Episcopo. Abbatissa autem non potest hanc facultatem concedere, quia ad eam non spectat, clausuram Monialibus indicere, cùm ipsa etiam onere clausuræ teneatur; nisi legitimus superior hanc potestatem ipsi Abbatissæ delegauerit. *to. 1. pag. 734. n. 1. & seq.*

33 Ad ingressum in monasteria S. Claræ, & Conceptionis, non sufficit licentia Episcopi, vel superioris, sed requiritur licentia Papæ, præterquàm in casibus in regula harum Monialium exceptis: quia Conc. Trid. *sess. 25. cap. 5.* cùm permittit ingressum in monasteria monialium de licentia Episcopi, vel superioris, non intendit derogare regulæ quarundam Monialium, quæ arctiorem clausuram indicit. *ibid. nu. 6.*

34 Fratribus Minoribus interdictum est monasteria quarũcumque Monialium ingredi absque speciali Summi Pontif. facultate (vt patet ex regulis ipsorum, & ex constitutionibus Pontiff.) nisi rogentur a Prælatis curam Monialium habentibus, vt sibi opem in eo ministerio ferant, vt patet ex priuilegio à Leone X. concesso. *to. 1. pag 735. nu. 7.*

35 Vt licentia ingrediendi claustra Moniliũ validè cõcedatur, duæ conditiones requiruntur. 1. vt licentia sit specialis, id est, vt ad hoc specialiter concedatur. 2. vt licẽtia in scriptis detur, nisi periculũ sit in mora: sic enim præscribitur in Tridẽt. *sess. 25. cap. 5.* Quare in scriptis concedenda est licẽtia quæ aliquibus ad ingrediendum datur, relicta facultate, & libertate Abbatissæ, vt ipsa eligat quem voluerit, vt si Episcopus licentiam hoc pacto cõcedat: *facultatem ingrediendi facio ijs quos Abbatissa, vel Confessarius*

legerit. Qui in re probanda est praxis quibusdam in locis recepta vt Episcopus, vel eius Vicarius facultatem quandam generalem quoad personas, sed specialem quoad ingressum concedat quibusdam operarijs, quorum opera Moniales carere non possunt, vt cœmentarijs, fabris lignarijs, &c. item medicis, & chirurgis. *ibid. nu. 1. & seq.*

36 Facultas ingrediendi claustra Monialium, non est concedenda, nisi ob causam necessitatis manifestæ, cui aliter commodè occurri non possit: vt si excipienda sit confessio Monialis surdæ, aut ob infirmitatem, lecto decumbentis, idem die in administratione aliorum sacramentorum, &c. in quibus casibus potest Sacerdos cum socio ingredi, præsertim si sit religiosus, aut si sit in sacello valetudinarij celebraturus. *to. 1. pag. 736. n. 1. & seq.*

37 In monasterium intromitti possunt fœminæ in obsequiū, & famulatum Monialium, quando in monasterio non sunt conuersæ professæ quæ inseruiant: neque solùm in obsequium totius monasterij admitti possunt, sed etiā dum id exigit necessitas alicuius particularis Monialis incommoda valetudine vtentis, aut etiam ob sui status decentiam, vt si cæteris nobilitate longè antecellat, nec ei per conuersas commodè ministrari possit. Non tamen licet habere ancillas quæ ad libitum ingredi, & egredi possint. *to. 1. pag. 753. nu. 10.*

38 Iudex cùm aliquot viris potest monasterium ingredi ad expellendum malefactorem qui non vult inde exire. Quamuis enim fortè hic malefactor non peccet ingrediendo vt se morti, aut instanti periculo eripiat; tamen cessante periculo non potest in monasterio morari, consequenter cùm Moniales non possint illum expellere, necesse est illum a viris expelli, cum licentia Abbatissæ, & discretarum. Non tamē licet laico iudici illum examinare, & in carcerem trudere, cùm sit in loco immuni, nisi crimē admiserit, quod illum priuet immunitate. *ibid. nu. 13. & 14.*

39. Permittitur puellis ingressus in monasterium Monialium, educationis gratia: sic enim Sacra Cardinal. Cōgregatio declarauit: cum his tamen conditionibus. 1. vt monasterium cōsueuerit puellas admittere. 2. vt non excedāt numerum prȩfixū. 3. vt adsit licentia superioris, & Abbatissæ cōsensus. 4. vt sint decenter indutæ. 5. vt ancillas secum non habeant. 6. vt septem annos impleuerint, sintque minores vigintiquinque annis. 7. vt seorsum habitent, & dormiant. 8. vt monasterio non egrediantur, & semel

mei egressæ nequeant iterum admitti, nisi egressæ sint propter morbum, de licentia superioris. Item coniugatę a viris, ob nimiā sæuitiam diffidentes, possunt in monasterium admitti, donec lis componatur. Viduæ verò, nisi Moniales fieri velint, non sunt admittendæ. *to.1.pag.757.nu.15.& seq.*

40 Qui Monialium cœnobium cum licentia, & ex iusta causa ingressus est, grauiter peccat contra obligationem clausuræ, si finito ministerio, cuius causa ingressus est, statim nō egrediatur, nisi paruitas moræ excuset; nulla tamen censuram incurrit. *to.1. pag.758.nu.22.*

41 Ingredientes claustrum Monialium sine licentia, & iusta causa pęnam excommunicationis incurrunt, ex Conc. Trident. *sess.25.cap.5.* Hæc tamen excommunicatio, iure communi non est reseruata, modò quis non ingrediatur ad malum finem: violatio enim clausuræ Monialium ad malum finem est casus summo Pontifici reseruatus, a quo nemo potest virtute priuilegiorum absoluere. *pag.759.nu.1.& 2.*

42 Prælati absque necessitate ingredientes monasteria Monialium sibi subditarum, si sint sęculares Pontificia dignitate pręditi, pro prima vice, incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesię; pro secunda contrahunt suspensionem a munere Pontificali, & a diuinis; pro tertia verò vice, & deinceps, excommunicationē ipso facto incurrunt. Prælati verò regulares contrahunt excōmunicationem, & priuationem omnis officij, & ministerij, vt cōstat ex motu Gregorij XIII. Hæc tamen excommunicatio non est Summo Pontifici reseruata; quapropter absolutio a quouis approbato confessario impendi potest. *to. 1. pag. 760. nu. 11. & pag. 761. nu. 13.*

43 Abbatissæ, & superiores facientes, vel permittentes aliquem ingredi sua monasteria prætextu facultatum a Summo Pontifice, Legato, vel alijs, incurrunt excommunicationem, priuationem dignitatum, & inhabilitatem ad illas. Eidem pœnæ subijciuntur Abbates, alijque monasteriorum superiores facientes, vel permittentes fęminas ingredi in sua monasteria, vt constat ex eod. motu Gregorij XIII. qui incipit, *Vbi gratiæ, to.1.pag. 761. nu. 1.*

44 Monialis, quæ virum, vel fęminā prætextu facultatis ingredientē admittere præsumit in monasteriū, extra casum necessitatis, incurrit ipso facto excommunicationem, Papæ reseruatam,

priuationem officiorũ, & inhabilitatem ad illa, vt patet ex eod. motu Greg. XIII. *tom.1.pag.762.num.8.*

Mutuum.

1 MVtuum propriè acceptum, est cõtractus, quo rei dominium transfertur in accipientem, spe recipiendi similem in specie, & bonitate: si enim eadem res reddenda esset, nõ esset mutuum, sed commodatum; aut si reddenda esset res alterius speciei, non esset mutuum, sed permutatio. Hinc patet mutuum celebrari in ijs rebus, quæ recipiunt functionẽ, idest quarum vna substitui potest in locũ alterius, vt vinũ pro vino, pecunia pro pecunia; vna enim fungitur vice alterius: locatio autem, & commodatũ celebrantur in ijs rebus, quæ non recipiunt functionem, vt sunt domus, equus, &c. propterea equus non dicitur mutuari, sed commodari, domus locari. *tom.2.pag.616.nu.1.& 2.*

2 Mutuum aliud est *expressum*, cum quis actualiter dat alteri pecuniam mutuo; aliud *tacitum*, seu *implicitum*, quod mutuum *palliatum* vulgò appellatur, vt cùm quis alteri vendit domũ maiori pretio, concessa dilatione ad soluendum, censetur enim venditor virtualiter mutuare pretium emptori vsque ad terminum præstitutum ad soluendum. *tom.2.pag.617.num.4.*

3 Licet ex contractu mutui consurgat obligatio: aliqui tñ ad mutui accepti restitutionem, saltem in foro externo non obligantur. 1. Ecclesia, vel locus pius, vel oppidum, nisi mutuãs probet pecuniã mutuatam, in vsum Ecclesiæ, loci pij, vel oppidi fuisse conuersam, eodẽ priuilegio gaudet minor, cuius noĩe tutor, vel curator mutuũ accepit. 2. filiusfamiliàs, qui non habet bona castrensia, vel quasi castrensia, neq; erat sui iuris cũ mutuũ accepit, nõ tenetur ad solutionem mutui, ex dispositione iuris, vocatúrque hoc priuilegium *Macedonianum*. Hi tamen quatuor casus excipiuntur. 1. qñ filiusfamiliàs accepit mutuò pecuniam ad ea, quæ erant à patre suppeditanda, v.g. ad emendos libros. 2. qñ accepit mutuum de consensu patris. 3. qñ pecunia mutuo accepta, conuersa est in vtilitatem patris. 4. qñ filiusfam. iurauit se soluturum; potest tñ obtinere iuramenti relaxationem, cùm videatur factum in fraudem legis Macedonianæ. Cæterùm nõ potest filiusfam. huic priuilegio Macedoniano renunciare, cũ in parentum fauorem maximè concessum esse videatur. *ibid.n.5.& seq.*

NAVFRAGVS.

1 OMNES, & ſinguli, qui Chriſtianorum naufragorum bona in mari, aut in littoribus exiſtentia ſurripiunt, aut per vim rapiunt, contrahunt pœnam 4. excommunicationis in Bulla Cœnæ. *diſp. 1. quæſt. 5. punct. 1. numero 1. pagina 23. tom. 3.*

2 Hæc pęna non extenditur ad conſulentes, iubentes, mandantes, receptantes, prȩſtantes auxilium vel fauorem, modò cōtractu phyſico non cooperentur ad naufragorum bona rapienda. Quia verba legis pęnalis vltra propriam ſignificationem nō ſunt extendenda, ſurreptio autem dicit actionem phyſicam, qua res aliena actu ſurripitur; at mandantes, receptantes, præſtantes auxilium, ſeu fauorem, moraliter tantùm ad ſurreptionem concurrunt; neque exprimuntur in Bulla. Item qui bona titulo depoſiti accepit à domino naufragium paſſo, & poſteà denegat depoſitum, quod per teſtes probari non poteſt, non incurrit excōmunicationem: quia hic non dicitur ſurripere cùm accipiat tradente domino, ſed iniuſtitiam committit contra obligationem depoſiti. *ibid. num. 3. & 4. & 6. pag. 24. tom. 3.*

3 Ad incurrendam excommunicationem ſufficit ſola ſurreptio, etiamſi bona ſurrepta ſine mora reſtituantur: quia excommunicatio fertur prȩcisè in ſurripientes. Qui verò bona naufragorum ſurripit, & poſteà diutius differt reſtitutionem, duplicem incurrit cenſuram, alteram in Bulla Cœnæ latam ob ſurreptionem, alterā in cap. *excommunicationi, de raptoribus*, latam ob moroſam retentionem; hæc tamen poſtrema nulli eſt reſeruata. *ibid. punct. 2. num. 2. & 3. tom. 3.*

4 Qui accepit bona naufragorum animo reſtituendi vero dño, in hanc cenſuram non incurrit, etiamſi ijs interim vtatur abſque notabili damno dñi; quia hæc actio non eſt iniuſta. Idem dicendum de eo, qui aliquid accipit ſciens alienum, ſed neſciens eſſe naufragantium; ſi tñ illud retinet poſtquam comperit eſſe naufragorum, non incidit quidem in excommunicationem Bullæ, ſed in excommunicationem ſupradictam, cap. *excommunicationi, de raptoribus*, quæ nulli eſt reſeruata. *ibid. n. 4. & 5. tom. 3.*

5 Qui ſurripiunt ante naufragiū, vel in ipſa naufragij trepidatione, non incurrunt excommunicationem; quia Bulla loqui-

tur de passis naufragium; lex autem pęnalis non est extendenda. *ibid.num.6.*

6 Qui surripiunt naufragorum bona extra littus maris, vel in flumine inuenta, non sunt obnoxij huic excommunicationi: quia in Bulla sermo est de surripientibus naufragorum bona in mari, vel in littore inuenta. *pag.25.num.7.*

7 Qui bona surripiunt, quæ ad leuandam nauim in mare proiecta sunt, aut ipsam nauim iam laceram, & mercibus exoneratam, excommunicationem incurrunt; quia hæc sunt naufragorum bona. *ibid.num.9.& 10.*

8 Si bona, quæ surripiunt sunt infidelium, aut hæreticorum, aut piratarum naufragantium, ea rapientes ab excommunicatione excusantur. Quia hi omnes habentur pro hostibus Ecclesiæ,& in Bulla sermo est tantùm de bonis Christianorum, modò tamen ea non deferantur ad infideles contra Ecclesiæ prohibitionem, vt sunt arma,&c. hæc enim surripientes excommunicationem non incurrunt. *ibid.punct.3.pag.25.tom.3.*

9 Ad incurrendam excommunicationem ob surrepta naufragorum bona requiritur quantitas sufficiens ad peccatū mortale furti, nisi multi communi consensu, & velut ex condicto ad prædam accurrerent, & singuli modicum surriperent; hæc enim exigua furta simul sumpta materiam notabilem efficerent. *ibid. punct.4.num.1.2.3.pag.26.tom.3.*

10 Qui naufragorum bona surripuit inuincibiliter ignorans id esse vetitum sub censura, aut probabiliter credens esse licitum; aut qui accipit ea, quæ probabiliter credit haberi pro derelictis, excommunicationem non incurrit. *ibidem num.4.* Quænam autem bona pro derelictis habeantur, ex circumstantijs colligi potest. *ibid.*

11 Nulla consuetudo aut priuilegium ab hac censura incurrenda excusare potest: quia in Bulla reuocantur quælibet priuilegia, & abrogatur consuetudo, & vsucapio et temporis immemorabilis. Vnde sequitur inualidas esse Principum leges, quibus naufragorum bona fisco addicunt: nam dominis non comparentibus tenentur ea in pios vsus erogare. Qui tamen accurrunt ad opem ferendam nautis auxilium implorantibus, possunt aliquid retinere ratione laboris,& periculi, cui se exponūt. *ibid.n.8.to.3.*

12 Surripiēs naufragorū bona nō iuuatur titulo præscriptionis, seu potiùs vsucapionis, quæ est possessio rei mobilis tēpore à

lege

lege definito: quia possessor malæ fidei nullo tempore præscribit. *ibid.num.10.*

Notarius.

1 NOtarius, seu procurator tenetur ea scire, quæ ad propriũ ipsius officium spectant, vt clausulas in contractibus apponi solitas, aliasque solemnitates, quæ adhiberi solent. Solemnitates autem, quæ ad validum, & authenticum instrumentum requiruntur sunt inuocatio nominis Dei, annus, dies, mensis, locus, testes, nomen, & signũ tabellionis. Sin ob Notarij negligentiam, vel ignorantiam omissa est aliqua solemnitas, cuius omissione pars damnum patiatur, Notarius tenetur ad restitutioné. *tom.2.pag.402.num.1.*

2 Notarius debet fideliter in scriptum referre, quæ à partibus asseruntur, modò absit mendacium. Quare peccat si dicat pecuniam, se præsente, traditam fuisse, cum reuera non fuerit; vt in contractu census, ad cuius validitatem actualis solutio pręscribitur. *tom.2.pag.403.num.2.*

3 Notarius grauiter peccat si sine causa renuat conficere instrumenta, aut si ea iam confecta occultet; est enim persona publica, ad obsequium omnium ex officio deputata, consequenter tenetur ad restitutionem damni, quod pars ex denegato sibi instrumento, seu transumpto, patitur. *ibid.num.3.*

4 Notarius conficiens testamẽtum alicuius carentis iudicio, seu non vtentis ratione, peccat, & tenetur ad restitutionem legitimis hæredibus, qui ab intestato successissent: est enim causa iniusta damni, quod ipsi patiuntur. *ibid.num.4.*

5 Notarius tenetur in conscientia, legata manifestare, præsertim facta ad causas pias. Quare in diœcesi Mediolanensi Notarius, qui postquam nouit mortuum esse testatorem intra tres menses legata pia non denunciat; elapsis tribus mensibus, ipso facto excommunicationem incurrit. *ibid.num.5.*

6 Notarius non potest aliquid vltra taxam exigere, quando pretium est à lege taxatum: si autem aliquid in notabili quantitate accipiat, peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem excessus, nisi spontè detur. *ibid.num.6.*

7 Clericus minoribus ordinibus initiatus, potest officiũ Notarij etiã imperialis suscipere: nullo.n.iure prohibetur. At maioribus

bus initiatus,aut habens beneficium, non potest Cæsarei Notarij munus suscipere, vel exercere in foro publico sæculari, vel Ecclesiastico: nemo enim militans Deo implicat se negotijs sæcularibus. *ibid.num.8.*

Nuncius Apostolicus.

1 IN Bulla 96. Pij IV. quæ incipit, *Etsi Romanum Pontificem,* cōtra Nuncios,& alios ad Reges,seu Principes missos,lata est excommunicatio ipso iure,& priuatio omnium dignitatum,beneficiorum,& officiorum, & inhabilitas ad illa, & alia in posterum obtinenda, denique infamia si procurare præsumpserint à Regibus, Reginis, vel Principibus ad quos mittuntur, commendationes,fauores vocales, aut litteras, ad obtinendas dignitates, vel officia sibi, aut consanguineis, seu necessarijs. *disp.2. quæst.6.punct. 3 pag.325.to 3.*

2 Probabile est Nuncium missum ad Rempublicam,quę non habet Ducem,aut Principem, sed a magistratu regitur,non affici hac censura si ab ipso magistratu commendationes, & fauores impetret. *ibid num.9.*

31 Si Princeps propria sponte scribat ad Summum Pontificē, & roget pro gratia Nuncio vel eius affini conferenda, Nuncius ab hac censura excusatur; secus si Princeps ad hoc inducatur a consanguineis Nuncij, idque Nuncius aduertat; sic enim videtur indirectè ambire. *ibid.num.10.* Expleto autem legationis tempore si fauores impetret, in censuram non incidit. *num.14.*

4 Hæc excommunicatio non est reseruata.

O B L A T I O.

1 IN cap. *Hanc consuetudinem 10. quæst.1.* excommunicatio fertur contra laicos, qui oblationes intra Ecclesiam factas,de Ecclesia auferunt,& sibi vsurpant. Hæc autem excommunicatio est ipso iure lata, & statim incurritur ipso facto, quæ fertur per verba temporis præsentis. *pag.182.nu.2.to.4.*

2 Hæc excommunicatio est vniuersalis, & afficit omnes laicos sibi vsurpantes oblationes; Summus enim Pontifex vniuersaliter loquitur. *ibid.nu.3.*

3 Ad hanc excommunicationem incurrendam non sufficit conatus, sed requiritur effectus, idest actualis ablatio; quia censura non incurritur, effectu nondum sequuto. *ibid.num.4.*

4 Hæc excommunicatio non ligat Ecclesiasticos surripientes oblationes, sed laicos tantùm, si oblationes de Ecclesijs auferant; nam si illas extra Ecclesiam existentes sibi applicent, & usurpent, in hanc excōicationem non incidunt. *ibid.num.5.& 6.*

5 Hæc excommunicatio non est reseruata, sed à quolibet Confessario approbato tolli potest. *ibid n.7.*

Obseruatio vana.

1 VAna obseruatio est superstitio, quâ media inutilia adhibentur ad faciendum, vel omittendum aliquid, ad quod illa media, nec à Deo, nec à natura vim vllam habent, vt fit quando quis medijs inutilibus nititur acquirere sanitatem, vel scientiam, &c. aut quibusdam verbis alligare dæmonem, illumque includere in annulo, vase, &c. aut quando quis animalibus noxijs mittit chirographum, aut litem mouet, vt ea expellat; aut quando quis profert verba quibus moueatur annulus ad designandū diei horam, &c. *tom.2.pag.220.num.3.*

2 Tres sunt species vanæ obseruationis, *Ars notoria obseruatio sanitatum, & obseruatio euentuum. Ars notoria,* est superstitio, qua quis credit se consequuturum scientiam absque labore, per ieiunia, inspectionem figurarum, prolationem verborum, &c. quæ superstitio ex suo genere est peccatum mortale, continet enim tacitam cum dæmone societatem, cui tribuitur id quod est proprium Dei. *Obseruatio sanitatum,* est superstitio, qua adhibentur aliqua inania ad curandos morbos hominum, vel brutorum; vt contingit quando adhibentur verba, signa, cærimoniæ, vel etiam res naturales, quibus aliqua vana admiscentur, tanquam necessaria. *Obseruatio euentuum,* est genus superstitionis, quo ex consideratione alicuius euentus, conijcitur quid futurum sit, v.g. cum alicui domo exeunti occurrit cadauer, vulpes, lepus, & indeque occasionem sumit credendi negotium, aut diem sibi futurum infaustum. *ibid.n.4.& seq.& pag.222.num.21.*

3 Superstitiosi sunt illi effectus, qui fiunt his cōditionibus concurrentibus. 1. qn̄ effectus superat virtutem causæ applicatæ. 2. qn̄ effectus fit sine motu locali, vt cùm flumen statim appa-

ret.

ret. 3. quando effectus statim euanescit. *tom. 1. pag. 220. num. 9.*

4 Superstitiosũ est adhibere imagines, aut characteres inscriptos sacris verbis, aut signo crucis, certa cum fiducia euadendi è prælio, pellendi morbos, aut nõ moriendi sine cõfessione. Vitari autẽ potest superstitio in imaginibus, vel scripturis sacris adhibẽdis, aut ad collum appendendis. 1. si nihil falsi contineant contra sacram Scripturam, aut Ecclesię auctoritatem. 2. si nihil habeant pertinens ad dæmonis inuocationem. 3. si nõ scribantur nomina ignota, vel alij characteres præter signum crucis, 4. si non collocetur spes in modo scribendi, v.g. in membrana virginea, vel tali tempore, &c. 5. si hæc non adnotentur. *Qui secum detulerit, qui has preces recitauerit, non morietur in bello*, &c. hæc enim superstitionem redolent: Deus enim nullus verbis temporalem effectum infallibilem pollicitus est: aliquando enim expedit illis tẽporalibus bonis priuari. *ibid. num. 10. & 11.*

5 Superstitiosum itẽ est in publicis supplicationibus imaginẽ alicuius Sancti proijcere in flumen, vt pluat, aut credere tot orationes prodesse, non autem pauciores, aut candelam debere esse tãtæ longitudinis, & non minoris, aut Missam non prodesse, nisi tot candelę, talis coloris adhibeantur, &c *tom. 1. pag. 221. num. 13.*

6 Non est damnandus vsus 30. Missarum S. Gregorij in memoriam facti S. Gregorij, qui 30. diebus iussit orari pro defunctis, modò circumstantiæ, vel cæremoniæ vanæ non admisceantur. *ibid. num 16.*

7 Superstitiosus planè, & damnãdus est modus curandi vulnera eorũ, qui longè absunt, applicato quodam vnguẽti genere, aut puluere, gladio, vittis, seu fascijs, sanguine vulnerati infectis: quia hic effectus non est ab agente naturali, cùm nulla virtus naturalis agat in distans: neque dici potest esse à Deo, cum id neque ex Scriptura, neque ex Ecclesiæ traditione constet. Reliquũ est igitur vt sit à dæmone ex pacto tacito cum ipso. Huc facit quòd auctor illius vnguenti (quod vocatur vnguentum armorum eò quòd applicetur ensi, seu gladio, quo fuit vulnus inflictũ) fuit Paracelsus, qui fuit auctor damnatus. *ibid. num. 17. & 18.*

8 Familiæ, seu homines, qui, velut ex professo, medẽtur quibusdã morbis, vt morsui rabidi canis, non sunt simpliciter superstitionis damnandi. Tum quia nonnulli feruntur ab Ecclesia; tũ quia fieri potest vt hanc gratiã gratis datã acceperint à Deo: huiusmodi tamen homines diligenter examinandi sunt, antequam

hanc

hanc artem profiteri permittantur: & Confessarij magnā debēt adhibere cautionem in absoluēdis ijs, qui ad sanandos morbos, remedijs vtentur externis, virtutē naturalem non habentibus ad eos curandos, quāuis publicè tolerentur. *tom.2.pag.222.num.10.*

ORDO.

Ordo quid & quotuplex.

1 ORdo est Sacramentum; quo specialis potestas traditur ad conficiendum corpus, & sanguinem Christi: nam per Ordinem Sacerdotalem confertur potestas immediata, qua directè confici potest Eucharistia; per reliquos verò Ordines confertur potestas mediata, per quam exercetur aliquod ministeriū quod dirigitur, & ordinatur ad Eucharistiam tanquam ad finē. *tom.1.pag.257.num.1.*

2 Ordines sunt septem, *Ostiarij, Lectoris, Exorcistæ, Acolyti, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotij.* Episcopatus, propriè loquendo, non est Ordo, per quem conferatur peculiaris potestas circa corpus Christi; nam Sacerdos eandem habet potestatem circa sacrificium, quam habet Episcopus; neque character Episcopalis, & character Sacerdotalis sunt duo Ordines, sed vnus qui dicitur extendi, & perfici in Episcopatu: vnde sequitur Episcopatum non posse validè conferri alicui non Sacerdoti, cum non sit ordo distinctus ab Ordine Sacerdotali, sed illum supponat. *ibid.num.2.& seq*

3 Archiepiscopatus, & Papatus non sunt propriè Ordines, neque prima tonsura, per illam quippe non datur potestas specialis circa Eucharistiam, quamuis per ipsam homo fiat capax iurisdictionis Ecclesiasticæ, & beneficiorum: sed est tantummodò præambulum, & dispositio ad Ordines, sicut nouitiatus ad religionem. *tom.1.pag.258.num.5.& 6.*

4 Ordinis Sacramentū institutum fuit in vltima Cœna Luc; 22. vbi Christus dixit Apostolis: *Hoc facite in meam commemorationem.* quibus verbis contulit illis potestatem Sacerdotalē, eisque, ac eorum in Sacerdotio successoribus dedit pręceptum consecrandi. Cum hoc autem Ordine Sacerdotij, reliqui inferiores sunt instituti, quia in eo continentur euidenter, & ad eum ordinantur. *ibid.num.7.*

5 Ordo

5 Ordo Sacerdotalis eſt verè, ac propriè Sacramentum, nec Sacerdotalis modò, verùm etiam alij ſinguli ſunt Sacraměta, & conferunt gratiam; vt patet ex Concilio Trident. *ſeſſ. 23. cap. 3.* quod poſtquam recenſuit ſingulorum Ordinum nomina, abſolutè aſſerit Ordinem eſſe Sacramentum. *ibid. n. 1. & 2.*

Sacramenta Ordinis materia, & forma.

6 Materia remota Sacramenti Ordinis eſt res illa, quæ traditur ſuſcipienti Ordines. Nempe *Sacerdotalis Ordinis*, calix cum vino & patena cum hoſtia; *Diaconatus*, liber Euangeliorũ, *Subdiaconatus*, calix vacuus cum patena; *Acolytatus*, vrceoli; *Exorciſtatus*, liber exorciſmorum; *Oſtiariatus*, cymbalum, & claues; *Lectoratus*, liber lectionum. Materia autem proxima Sacramenti Ordinis eſt traditio harum rerum, quas modò cenſuimus. *pag. 259. num. 1 & ſeq.*

7 Impoſitio manuum eſt materia eſſentialis Epiſcopatus; per hanc enim confertur poteſtas Epiſcopalis; vt colligitur ex 1. Tim. 4. & Actor. 6. *tom. 1. pag. 259. n. 10.*

8 Contactus materiæ eſt ita de eſſentia huius Sacramenti vt non cenſeatur ordinatus, qui hanc non contingit: Quod tamen non eſt ſcrupulosè intelligendum, ita vt in Sacerdotio neceſſe ſit hoſtiam, & vinum immediatè attingere, ſufficit enim tãgere calicem, & patenam, quando verba ordinationis, ab Epiſcopo proferuntur ita vt contactus & verba, ſeu forma, ſaltem moraliter ſint ſimul. *pag. 260. n. 11. & 12.*

9 Forma Sacraměti Ordinis sũt verba, quæ ab Epiſcopo proferuntur imperatiuè modo cũ expreſſione poteſtatis, quæ confertur. Inuocatio SS. Trinitatis nõ eſt de eſſentia formæ. Eſt autě valida ordinatio, quãdo plures initiantur Ordine ſacro, & Epiſcopus prolatã ſemel vnica forma in plurali, præbet materiã ſingulis ſucceſſiuè tangendam, forma non repetita. *ibid. n. 13. & ſeq.*

10 Ex dictis colligi poteſt quodnam ſit munus; & Officium ſingulorũ Ordinum. Nam Sacerdotis officium eſt conficere Sacramentũ Euchariſtiæ, adminiſtrare Sacramenta, exceptis Cõfirmatione, & Ordine, prędicare verbũ Dei cum licẽtia Epiſcopi. *Diaconi officium*, eſt publicè legere Euangeliũ in Eccleſia, miniſtrare ſacrificio, &c. *Subdiaconi* eſt canere Epiſtolã, proximè aſſiſtere Diacono, illiq; miniſtrare. *Acolyti* eſt porrigere vrceolos

los Subdiacono, &c. *Exorcistæ*, imponere manus super energumenos, & legere exorcismos. *Lectoris*, legere Prophetias, & scripturas in Ecclesia. *Ostiarij*, claudere, aperire, & custodire Ecclesiam, &c. *tom. 1. pag. 260. nu. 18.*

Ordinis minister.

11 Proprius Episcopus est ordinarius Sacraméti Ordinis minister; licèt autem sit excōmunicatus, interdictus, suspensus, aut etiā priuatus Episcopatu, validè tamē Ordines confert; quia adhuc retinet characterem, atque adeò potestatem Ordines conferendi, quamuis eam illicitè exerceat. *pag. 261. n. 1. & 2.*

12 Possunt Ordines, de licentia Summi Pontificis, cōferri ab alijs, quā ab Episcopis, vt Ordines maiores à Cardinalibus Presbyteris, prima tonsura, & Ordines minores ab Abbatibus habētibus ius mitræ, cōferri possunt subditis regularibus. Ordines verò maiores non possunt ab alio, quā ab Episcopo conferri. *ibid. n. 3.*

13 Episcopus nō potest subditis alterius Episcopi, nisi de licētia ipsius, & Ordines, aut primā tonsuram cōferre; dicitur autem proprius Episcopus, qui est Episcopus originis, vel domicilij, vel beneficij, cuius est concedere litteras dimissorias ad Ordines suscipiendos. Potest tamen Episcopus ex priuilegio Concil. Trid. *sess. 23. cap. 9.* conferre Ordines suo familiari, qui triēnium commoratus sit cum ipso, etiamsi sit alterius diœcesis, modò statim illi conferat beneficium. *tom. 1. pag. 261. num. 7. & seq.*

14 Capitulum, Sede vacante, concedere potest litteras dimissorias ad Ordines ab alieno Episcopo suscipiēdos, in duobus casibus. 1. quando sedes Episcopalis vacauit per annum. 2. quando quis est arctatus, ita vt perditurus sit beneficium, nisi statim promoueatur ad Ordines. Extra hos duos casus non potest concedere litteras nisi testimoniales. *pag. 262. n. 23.*

15 Qui à Sede Apostolica obtinuit priuilegium suscipiendi Ordines à quolibet Episcopo, non indiget litteris dimissorijs, sed tantùm testimonialibus proprij Episcopi, de vita, & moribus sine quibus si ordinetur, remanet suspensus ab executione susceptorum Ordinum, & ordinās incurrit suspensionem à collatione Ordinum per annum. *tom. 1. pag. 263. num. 28.*

16 Episcopus, qui in aliena diœcesi confert Ordines de consensu Episcopi illius diœcesi, nō potest Ordines conferre clericis,

qui

qui non ſunt ſubditi ipſimet Epiſcopo ordinanti, vel illi Epiſcopo, de cuius conſenſu Ordines confert, niſi habeant dimiſſorias à ſuis Ordinarijs. *ibid.num.29.*

Sacramenti Ordinis ſubiectum capax.

17 Omnis maſculus baptizatus eſt ſubiectum capax ordinis; quãuis ſit infans carẽs vſu rationis, aut inſanus, aut hæreticus: nã in cap. *vnico, extra de ijs qui per ſaltum ordinantur*, habetur illos nõ eſſe reordinandos, qui ante diſcretionis annos acceperũt minores ordines; ergo ſupponuntur capaces ſacramenti ordinis. Qui tamẽ ordine ſacro initiatus eſt ante vſum rationis, nõ tenetur vi voti ad ſeruandam caſtitatem poſtquam maturam ætatẽ attigerit, quia votũ eſt deliberata promiſſio; at qui caret vſu rationis, non poteſt deliberatè promittere. *tom.1.pag.264.num.1.& 2.*

18 Probabilius videtur Epiſcopatum poſſe cõferri puero ante vſum rationis; quia non poteſt ſufficiens ratio in contrarium afferri; multi enim ſunt Epiſcopi titulares, qui nullam gerunt animarum curam, & Eccleſiæ adminiſtrationem, ergo nihil vetat Epiſcopatum conferri ante vſum rationis. *ibid.num.4.*

19 Fœminæ ſacramentũ ordinis ſuſcipere non poſſunt: quia *1.Tim.2.* iubentur in Eccleſia tacere: ergo à fortiori, non poſſunt ſacramenta adminiſtrare, conſequenter non poſſunt ad ordines promoueri, qui pro fine habent adminiſtrationẽ ſacramentorũ. Idem dicendum de hermaphroditis, niſi præualeat ſexus virilis: ſed ne tunc quidem licitè ordinari poſſunt cum ſint irregulares. *ibid.num.5.& 6.*

20 Vt quis validè, ac licitè ordines ſuſcipiat, hę cõditiones requirũtur. 1. vt ſit baptizatus. 2. vt ſit confirmatus; validè tamẽ, ſed nõ licitè Sacramẽtum ordinis conferri poteſt. 3. vt habeat primã tonſuram; valida tamen eſt ordinatio ante primã tonſuram. 4. vt attigerit legitimam ætatem. 5. vt habeat ſcientiam ſufficientẽ ad vſum cuiuſq; ordinis. 6. vt habeat teſtimonia morũ. 7. vt habeat titulũ. 8. vt ſeruet temporum interſtitia, nõ ſolum in maioribus, verũ etiã in minoribus ordinibus ſuſcipiendis, ita vt qui ſuſcepit vltimũ minorum ordinũm, debeat per annum expectare, antequam ad ſacros ordines promoueatur. *pag.265.num.7.& ſeq.*

21 Interſtitia non ſunt mathematicè computanda, ita vt ordinãdus nequeat ad ordines promoueri niſi inter vnũ, & alterum

nem traxerit moram 12.mensium completorum; sed moraliter, & iuxta ritum Ecclesiæ, videlicet ab vna quadragesima ad aliam, à Pentecoste ad Pentecostem, &c. licet 12. menses nondum sint elapsi. Dispensatio interstitiorum pertinet ad Episcopum etiam respectu religiosorum. Suscipiens tamen ordines, non seruatis interstitijs, nullam incurrit censuram, vel irregularitatem; quia non est expressa in iure. *to.1. pag.270.nu.51.52.53.*

22 Nona conditio ad ordines suscipiendos est, vt suscipiens non sit irregularis: nam irregularitas est inhabilitas ad ordines. Præterea carens debita membrorum integritate; aut carens digitis ad hostiam perfringendam adhibendis; aut habens manus tremulas, vt sit periculum effundendi calicis; aut qui ad mortem alterius cooperatus est; denique spurius, & illegitimus est irregularis, atque adeò inhabilis ad ordines suscipiendos. *ibid.nu.55.*

23 Decima conditio requisita in suscepturo ordines est, vt non sit aliqua censura irretitus. Vndecima, vt habeat intentionē suscipiēdi ordines, si sit adultus; nam in eo, qui caret vsu rationis sufficit intentio Ecclesiæ. Metus autem non tollit voluntarium sufficiens ad ordines validè suscipiendos; àt qui per vim absolutam ordinatur, censetur carere intentione. Duodecima, vt suscipiens ordines sit in gratia, per confessionem, aut contritionem. Decimatertia, vt cum debitis vestibus ad ordines accedat. *ibid. num.56. & seq.*

Sacramenti Ordinis effectus.

24 Effectus Sacramenti ordinis est duplex. 1. est gratia habitualis, qui effectus est illi communis cum reliquis Sacramentis. 2. est character, qui eodem tempore confertur, quo primus effectus. *to.1.pag.271.nu.1.*

Ordinum susceptio illegitima.

25 Recipiens ordines ante legitimam ætatem pęnam suspensionis ab exercitio ordinum incurrit; modò tñ suscipiat aliquē ordinē sacrū mala fide sciens se legitimam ætatē non habere, idque prohiberi sub pęna suspensionis; nam qui bona fide, & ignorans legem, sacros ordines suscepit ante legitimam ætatem, non incurrit suspensionē: consequenter neque irregularitatem functiones

susceptorum ordinum exercens; mortaliter tamen peccat illas functiones exercens cognito ætatis defectu; facit enim contra publicationem Ecclesiæ. *disp. 3. quæst. 1. punct. 1. pag. 374. & 375. to. 3. nu. 1. & seq.*

26 Quæres quænam ætas requiratur ad sacros ordines suscipiendos. *Resp.* ad suscipiendam primam tonsuram requiri septennium, ita vt nullus ad eam sit admittendus, quem non constet septem annos compleuisse. Ad minores ordines non certa ætas præscripta. Ad Subdiaconatum requiruntur 22. anni inchoati. Ad Diaconatum 23. inchoati. Ad Presbyteratum 25. etiã si per medium tantum diem sint inchoati. Ad Episcopatum 30. anni completi. *ibid pag. 375. n. 4. to. 3.*

27 Suspensio, quam quis contraxit per susceptionem ordinum ante legitimam ætatem arcet ab executione, seu exercitio ordinis suscepti; vnde sequitur eum, qui presbyteratum suscepit ante legitimam ætatem, non prohiberi ab executione diaconatus, vel subdiaconatus legitima ętate suscepti. *pag. 376. nu. 8.*

28 Qui subdiaconatum vel diaconatum ante legitimam ętatem suscepit, non potest ad sacerdotium promoueri; nam qui ordines ante legitimam ætatem suscepit, non tantùm suspensus est ab vsu ordinis sic suscepti, verùm etiam a susceptione ordinum superiorum, etiamsi iam legitimam ætatem attigerit; quia ordo superior virtualiter continet inferiorem; ergo suspensus a functione inferioris suspensus est etiam a susceptione maioris, quia ordo non suscipitur nisi vt exerceatur. *ibid.*

29 Qui sacrum ordinem suscepit ante legitimam ætatem, incurrit irregularitatem si illum exerceat etiam in missę ordinationis v. g. si Diaconus canat Euangelium; facit enim duplicem actionem prohibitam, vnam sub censura suspensionis suscipiendo sacrum ordinem, alteram sub pęna irregularitatis illum exercendo. *ibid. pag. 376. nu. 9. to. 3.*

30 Episcopus suscipiens consecrationem Episcopalem ante legitimam ætatem, hanc suspensionem non incurrit: quia Episcopatus propriè non est ordo. *ibid. nu. 10.*

31 Absolutio ab hac suspensione impendi potest ab Episcopo, vel alio ab ipso deputato, quia neque absolutio suspensionis, neq. dispensatio irregularitatis est reseruata. Neque cessat illa suspensio statim adepta ætate: quia est censura, quę non tollitur nisi per absolutioné. Secùs dicẽdũ de irregularitate. *ibid. n. 11. & 12.*

32 Su-

32 Suſcipiens ordines per ſaltum afficitur ſuſpenſione. Dicitur autem ordines per ſaltum ſuſcipere, qui non gradatim promouetur; ſe ad ſuperiorem aſcendit omiſſo inferiore; validè tamen ſuſcipit;quia ſinguli ordines ſunt Sacramenta characterem imprimentia, nec neceſſariam habent inter ſe connexionem. *ibid. punct. 2. pag. 377. nu. 1. & ſeq. to. 3.*

33 Promotus per ſaltum incidit irregularitatē ſi functiones ordinis per ſaltum ſuſcepti exerceat; quia violat cenſuram ſuſpenſionis contractæ. *ibid. nu. 2.*

34 Suſcipiens ordinem non ſuſcepto Baptiſmo grauiter quidem peccat;non tamen validè ordinatur; quia Baptiſmus eſt ianua omnium Sacramentorum; neque incurrit ſuſpenſionem: quia cùm non ſit baptizatus,non eſt ſubiectus Eccleſiæ. *ibid. pag. 377. nu. 5. to. 3.*

35 Suſcipiens ordinem vel tonſuram ante confirmationis Sacramentum grauiter peccat; validè tamen ſuſcipit,neque ſuſpēſionem incurrit,quia non eſt in iure expreſſa. *ibid.*

36 Epiſcopus ſuſcipiens conſecrationem Epiſcopalem ante alios ordines, non incurrit ſuſpenſionem latam contra promotos per ſaltum; tum quia Epiſcopatus non eſt propriè ordo,tum quia cenſura ſuſpenſionis,vel interdicti non ligat Epiſcopos niſi exprimantur. *pag. 378. nu. 6.*

37 Conſecratio Epiſcopi facta per ſaltum, eſt inualida ſi fiat omiſſo ſacerdotio;tum quia character Epiſcopalis neceſſariò ſupponit ſacerdotalem; tum quia Epiſcopus validè conſecratus ordinare poteſt Sacerdotes; Epiſcopus autem, qui non eſt Sacerdos,alijs ſacerdotium conferre nequit; igitur non poteſt Pontificalia exercere antequam nouam ſuſcipiat cōſecrationem poſt ſacerdotium. *ibid. nu. 7.*

38 Promotus per ſaltum ſuſpenditur. 1. à ſuſceptione ordinũ prætermiſſorum. 2. ab executione ordinis ſuſcepti. 3. à ſuſceptione ordinis ſuperioris, v. g. qui ad diaconatum ſubdiaconatu omiſſo ſuſcepit,non poteſt ad ſacerdotium promoueri antequam diſpenſetur & ordinem prætermiſſum ſuſcipiat. Non eſt tamē ſuſpenſus ab ordinibus anteà rite ſuſceptis. *ibid. nu. 9. & 10.*

39 Epiſcopus in hac ſuſpenſione poteſt diſpenſare etiam reſpectu illius,qui maiores ordines per ſaltum ſuſcepit,etiamſi delictum ſit publicum,modò tñ is, qui hoc modo ordines ſuſcepit, nō exercuerit functiones ordinis ſuſcepti,aut prętermiſſi. *ib. n. 12.*

40 Dispensatus ad suscipiendum ordinem prætermissum, cēsetur etiam dispensatus ad exercendum ordinem susceptum per saltum, immò etiam ad suscipiendum ordinem superiorem; ab eo enim repellebatur solùm consequenter, quatenus erat suspēsus ab ordinibus inferioribus, ergo sublata suspensione ab inferioribus, cessat etiam circa superiores. *ibid. pag. 378. nu. 14. to. 3.*

41 Ordines sacri, præciso priuilegio Pontificio, ministrandi, & suscipiendi sunt tantummodo in Sabbatis quatuor temporū, aut Sabbato sancto, aut Sabbato proximè præcedente Dominicam passionis. Ordines minores possunt vni, vel duobus conferri diebus Dominicis, & alijs festiuis, si iuris antiqui dispositionē præcisè spectemus. Prima tonsura conferri potest quolibet anni die; quia iura nullum tempus præscribunt. Consecratio verò Episcopi fieri potest qualibet Dominica die. *ibid. punct. 3. pag. 379. nu. 1. & seq. to. 3.*

42 Suscipiens sine dispensatione sacros Ordines extra tēpora constituta, censuram suspensionis iure nouo statim incurrit; hęc aūt suspensio impedit executionem ordinum susceptorum. Porrò Episcopus potest ab hac suspensione absoluere. *ibid. n. 4. & seq.*

43 Suscipiens plures ordines sacros eodem die absque dispēsatione, suspensionem incurrit. Suscipiens item minores ordines, vel primam tonsuram cum subdiaconatu, aut cum alio ordine sacro, iuxta communiorem sententiam, incurrit suspensionem ab executione ordinis illius sacri, quem eo die suscipere non poterat; modò nulla obtinuerit consuetudo in contrariū. *ibid. punct. 4. §. 1. pag 380. nu. 1. & 2. to. 3.*

44 Episcopus conferens eidem plures ordines eodem die suspenditur à collatione ordinū, donec à Papa dispensetur. *ibi. n. 4.*

45 Potest Episcopus facultatem dare suscipiendi omnes ordines minores eo die, quo Ecclesia ordines conferre permittit; Ordines verò sacri non possunt nisi de licentia Papæ eodem die cōferri. *ibid. nu. 6.*

46 Solus Summus Pontif. potest dispensare in suspensione contracta ab eo qui plures sacros Ordines, aut minores cū subdiaconatu suscepit. Excipitur tamen casus, in quo Abbas, & Episcopus dispensare possunt; quando scilicet ordinatus religionem ingressus est, & peracta pęnitentia laudabiliter in religione vixit. *ibid. nu. 7.*

47 Conferens aut suscipiens Ordines nō seruatis interstitijs, gra-

grauiter quidem peccat violando leges Ecclesiasticas: non tamé incurrit pęnam suspensionis: nulla enim est expressa in iure. §. 2. pag. 381. n. 1. Interstitia autem sunt ita computanda vt inter vnū, & alterum ordinem annus integer intercedat; hic tamen annus est moraliter computandus iuxta ritum Ecclesiæ, v.g. a Pentecoste ad Pentecostem. *pag. 381. nu. 2. to. 3.*

48 Episcopus in interstitijs circa minores Ordines dispensare potest cum sibi subditis, & circa diaconatum; in interstitijs verò inter minores ordines, & subdiaconatum, & inter diaconatum, & Sacerdotium dispensare non potest, nisi adsit necessitas, vel vtilitas Ecclesiæ iudicio ipsius Episcopi. *ibid. nu. 3.*

49 Eadem facultas dispensandi in interstitijs competere videtur capitulo, Sede vacante, seu ipsius Vicario. Probabile est etiam Abbates in ijs casibus, in quibus tonsuram, & minores ordines conferre possunt, cum ijsdem posse dispensare in interstitijs circa minores ordines. *ibid. nu. 5.*

50 Potest Episcopus dispensare in interstitijs etiam cum religiosis ex causa sibi a superioribus ipsorū per attestationé expressa, quia religiosi non sunt deterioris cōditionis quā cęteri. *ib. n. 8.*

51 Non solùm excommunicatio, sed etiā suspensio contrahitur ob simoniam tam ab eo, qui ordines simoniacè confert, quam ab eo, qui per simoniam suscipit, nisi ignorantia excuset; vt si tertius quispiam det pecuniam Episcopo inscio ordinando; cū enim hic car[illegible] culpa, excusatur a censura. *ibid. punct. 5. pag. 382. to. 3.*

52 [illegible]cipiens simoniacè ordines bona fide non contrahit suspensionem, etiamsi post ordinationem ratificet simoniam ab altero commissam; hic enim nullam simoniam committit, sed ab alio commissam approbat. Secùs dicendum si antequam ordines susciperet, animaduertit simoniam ab altero commissam fuisse occasione ordinis a se suscipiendi, tunc enim abstinere tenetur ab ordinis susceptione. *ibid. n. 3.*

53 Ista suspensio arcet ab exercitio ordinum susceptorum, & ab alijs suscipiendis; non tamen ab officio, & beneficio, nisi sic suspensi ministrauerint seu ordinum functiones exercuerint. *ibid. pag. 382. n. 8. to. 3.*

54 Suspensio lata contra simoniacos in ordine perpetua est; quia iura absolutè loquuntur. Pius autem V. in eiusmodi simoniacos sententiam tulit suspensionis ab ordinibus simoniacè susceptis per decennium, & incarcerationis per annum. *nu. 10.*

55 Poteſt Epiſcopus abſoluere ſuum ſubditum à ſimonia occulta & à ſuſpenſione ob illam contracta, necnon rehabilitare ad ordines & beneficia antea obtenta, non tamen ad beneficia in poſterum obtinenda: ita declarauit ſacra Cardinalium Congregatio. *pag. 383. num. 11.*

56 Excommunicatus ob clerici percuſſionē incurrit ſuſpenſionem, vel, vt alij volunt, irregularitatem ſuſcipiendo ordines ante obtentam abſolutionem ab excommunicatione. Idem dicendum de eo, qui eſt obſtrictus alia qualibet excommunicatione maiori, niſi ignorantia, aut inaduertentia excuſet, quanquam in foro externo nō præſumitur ignorantia, quia factū graue eſt, & ius valdè manifeſtum. *ibid. punct. 6. pag. 383.* Excuſatur ēt excōicatus qui per vim, aut metum grauem ordines ſuſcepit. *ibid.*

57 Excommunicatus ſuſcipiens conſecrationem Epiſcopalem iuxta probabiliorem ſententiam, non incurrit hanc ſuſpenſionem, tum quia Epiſcopatus non eſt ordo, tum quia cenſura non afficit Epiſcopos niſi exprimatur. Idem dicendum de excōmunicato ſuſcipiente primam tonſuram; quia hæc etiam propriè non eſt ordo. *pag. 384. n. 3.*

58 Hæc ſuſpenſio excōmunicati ordines ſuſcipientis ſuſpendit clericum ſæcularem ab executione ordinis in excommunicatione ſuſcepti, non autem ab exercitio aliorum extra excōicationem ſuſceptorum: Regularem verò ſuſpendit ab executione ordinis, & officij; ſic enim iura decernunt. *ibid. pag. 384. n. 10. tom. 3.*

59 Abſolutio ab hac ſuſpenſione reſpectu clerici *id. p*ularis reſeruata eſt Papæ ſi delictum ſit publicum; ſi autem ſit occultum, Epiſcopus poteſt diſpenſare. Religioſus verò abſolui poteſt à ſuo Abbate, modò ex inaduertentia facti, vel ignorantia iuris deliquerit, & factum non ſit graue. *pag. 385. n. 7.*

60 Coniugatus ſuſcipiens illicitè aliquem ſacrorum ordinū tam ante, quàm poſt conſummatum matrimonium, incurrit ſuſpenſionem, & irregularitatem. *ibid. punct. 7. n. 1.*

61 In his aūt caſibus, licèt viro cōiugato, etiam durante matrimonio, ſacros ordines ſuſcipere. 1. qñ matrimonium nondum fuit conſummatum; poteſt enim religionem ingredi; & emiſſa profeſſione ſacros ordines ſuſcipere. 2. qñ vxor conſummato matrimonio ingreditur religionem, & in ea de mutuo conſenſu profitetur. 3. qñ vxor de conſenſu viri, caſtitatis votum emittit & concedit viro licentiā ſuſcipiendi ſacros Ordines. Idē dicendum

dum videtur, quando vir coniugatus ad Cardinalatum promouendus est, cum Cardinalatui adnexus esse soleat ordo sacer. 4. quando per sententiam factum est diuortium, quoad torum, & habitationem; tunc enim licet viro innocenti, etiam inuita coniuge religionem ingredi, aut sacros Ordines suscipere; coniugi verò adultero non licet sine tacito, vel expresso coniugis innocentis consensu. *ibid.num.3.*

62 Suspensio lata contra coniugatos suscipientes Ordinem sacrũ, suspendit ab executione ordinis suscepti, & à susceptione superiorum, necnon ab officio, & beneficio; sic.n.iura decernũt. Estque hæc suspensio, & irregularitas perpetua, donec per dispẽsationem auferatur; neque enim tollitur per dissolutionem matrimonij. Eius autem absolutio reseruata est Papæ, nisi crimen sit occultum. Episcopo tamen concessa est facultas absoluendi, qñ coniugatus ingreditur religionem, & in ea profitetur. Item dum crimen est occultum; dispensatus tamen non poterit durante matrimonio ordines exercere. *ibid.pag.386.num.8.& seq.tom.3.*

63 Suscipiens culpabiliter ordines absque vllo titulo, suspenditur ab executione ordinum. Idem sentiendum de ordinatis dolosè titulo ficto, seu fiduciario, cũ scilicet fingunt se habere, quod non habent, aut mutuantur titulum ab alio cum promissione restituendi post ordinationem. *ibid.punct.8.pag.387.n.1.& 3.tom.3.*

64 Qui ficto titulo obtinuit litteras dimissorias, suscipiendo sacros Ordines, duplicem suspensionem incurrit; vnam, quia suscipit ordines absque titulo; alteram, quia fuit ordinatus ab alieno Episcopo cum litteris dimissorijs subreptitijs, & dolum obtẽtis, atque adeò nullis. *ibid.pag.387.num.5.tom.3.*

65 Suscipiens sacrum Ordinem absque titulo, illùmque exercens antequam absoluatur à suspensione, incidit irregularitatẽ; quia violat suspensionem. *pag.388.ibid.n.6.*

66 Qui assignato sibi vero patrimonio, sacrum Ordinem suscipit, eòq; suscepto retrodonat, & renunciat patrimonium donatori, non incurrit suspensionem, etiamsi post hanc renunciationem ad superiores ordines ascendat; hic enim dici non potest ordinatus absque titulo, cùm illa retrodonatio irrita sit, & inualida ex decreto Trid. *sess.21.cap.2.ibid.n.7.tom.3.*

67 Is cui assignatũ fuit patrimonium cũ pacto, & iuramento illud restituendi, seu nõ petendi quidquam, ex probabili sententia non contrahit suspensionẽ, modò non restituat ante ordinatio-

nationem, & pactum non inierit cum ordinante, vel præsentante ad ordines; cum enim illa assignatio valida sit; non potest dici ordinatus sine titulo. Opposita tamen sententia est etiam probabilis, quia hic titulus videtur fiduciarius. *ibid. num. 8.*

68 Qui promouetur ad titulum beneficij, quod actu nõ possidet, sed solùm in potentia, contrahit suspensionem; tum quia promouetur sine titulo; tum quia Concil. Trid. *sess. 21. cap. 2.* non vult quenquam ad ordines promoueri, nisi beneficium pacificè possideat. Secùs dicendum videtur si beneficium fuit illi collatũ, sed nondum adijt possessionem, quia non dicitur absolutè ordinatus absque titulo. *pag. 389. num. 11.*

69 Qui beneficium inualidè obtinet, incurrit suspensionem, si ad illius titulum promoueatur; quia non habet reuera titulum beneficij, sed est intrusus, etiamsi alioquin beneficium pacificè possideat. *ibid. num. 12.*

70 Qui ordinatur ad titulum patrimonij, quod hypothecæ subiectum est pro debito, incurrit suspensionem; quia non habet legitimum titulum, bona quippe transeunt cum onere hypothecæ; posito autem hoc onere, non potest ordinatus ali ex ijs bonis si creditor velit sibi satisfieri; sin bona non sunt hypothecæ subiecta, ordinatus ad illorum titulum non contrahit suspensionem, licèt prematur graui ære alieno, ille enim titulus est legitimus; fieri tamen potest vt grauiter peccet, si aliunde non possit creditoribus satisfacere. *ibid. pag. 399. n. 16. tom 3.*

71 Triplex est titulus, ad quem aliquis ordinari potest ne suspensionem incurrat; 1. est beneficij Ecclesiastici. 2. est patrimonij, seu pensionis; nomine autem patrimonij intelliguntur bona tam acquisita propria arte, vel hæreditate, quàm donatione vera & non ficta. 3. titulus est professionis; religiosus enim professus promoueri potest ad sacros ordines, quia religio ipsum alere tenetur. Porrò non quodlibet beneficium aut patrimonium sufficit ad titulum, sed debet esse huiusmodi, vt ad vitæ sustentationẽ sufficiat, ne clericus cum Ecclesiastici status dedecore mendicare cogatur. *ibid. num. 13. & 17.*

72 Qui non habet titulum patrimonij per se sufficientem, potest nihilominus ordinari si habeat patrimonium, quod beneficij defectum, supplere possit; modò sit certum, nec pendeat ab alterius voluntate. *pag. 390. num. 21.*

73 Titulus ad quẽ clericus ordinatur, debet esse perpetuus respectu

ſpectu ipſius clerici; quare nec beneficium reſignari, nec patrimonium ad cuius titulum ordinatus eſt, alienari poteſt abſque licentia Epiſcopi, donec aliunde habeat vnde viuat. Hinc ſequitur vicariam temporalem, capellaniam, & alia beneficia nō perpetua, pro titulo non ſufficere. *ibid.num.22.& ſeq.tom.3.*

74 Ordinans religioſum nondum profeſſum ſuſpenditur per annum a collatione talis ordinis. Ordinans aliquē abſq; titulo, cū pacto vt ordinatus nihil ab eo petat, ſuſpenditur per triennium à collatione ordinum. Præſentator præſentans cum eodē pacto ſuſpenditur per triennium ab executione ordinum. Ordinās aliquem ſine titulo tenetur eum alere donec ei aliunde proſpiciatur; ipſo autem mortuo, alendus eſt ab eius ſucceſſore. *ibid.n.13.*

75 Abſolutio ab hac ſuſpenſione impendi poteſt ab Epiſcopo modò nullum interuenerit pactum cum ordināte vel præſentante non petendi quidquam; tunc enim abſolutio conferenda eſt à Papa modò delictum ſit publicum. Eſt etiam probabile cōfeſſarium, qui habet generalem facultatem abſoluendi à cenſuris, poſſe etiam abſoluere in foro conſcientiæ à ſuſpenſione, etiamſi contracta ſit ob defectum tituli, vel ob malam ordinum ſuſceptionem. *pag.391.num.30.& ſeq.*

76 Qui ordines ſacros ſuſcipit ab Epiſcopo, qui Epiſcopali dignitati renunciauit, contrahit ſuſpenſionem ordinum, quos ab illo Epiſcopo ſuſcepit. Dicitur autem Epiſcopus renunciare dignitati, qui non tantùm renunciat Epiſcopatui, quoad locum per reſignationem; ſed etiam qui poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis dimittit quantum in ſe eſt, ſéque eius vſu priuat. Nam qui Epiſcopatui renunciauit quoad locum tantùm, poteſt de licentia Epiſcopi loci ordines cōferre. *ibid.punct.9.pag.391.tom.3.*

77 Hæc ſuſpenſio eſt Papæ reſeruata, niſi interuenerit ignorantia inuincibilis, aut ēt vincibilis, modò non fuerit craſſa, & ſupina; tunc enim ab Epiſcopo tolli poteſt. *pag.393.num.14.tom 3.*

78 Suſcipiens ordines ab Epiſcopo excommunicato, ſuſpenſo, vel interdicto vitando, incurrit ſuſpenſionem ab executione ordinum, quos ab eo ſuſcepit; quia hic Epiſcopus non poteſt licitè Pontificalia exercere. Idem dicendum de ſuſcipiente ordines ab Epiſcopo ſimoniaco, depoſito, degradato, hæretico, ſchiſmatico vitando; nam ſi eſt toleratus, vſu iuriſdictionis non priuatur; conſequenter ab eo ſuſcipiens ordines ſuſpenſionem non incurrit. *ibid.punct.10.num.1.& 2.*

79 Igno-

79 Ignorans Episcopum, a quo ordines suscipit, esse excommunicatum, suspensum, &c. non propterea eximitur a suspensione, etiamsi laboret ignorantia inuincibili; quia nemo dare potest, quod non habet; sed Episcopus excommunicatus, suspensus, &c. non habet vsum ordinum, ergo neque illum conferre potest. *ibid. pag. 394. to. 3. nu. 4.*

80 Episcopus consecrationem suscipiens ab Episcopo excommunicato vitando, &c. eandem suspensionem cōtrahit, ob defectum potestatis in conferente; neque enim potest vsum illius ordinis conferre, quem ipse non habet. Valida tamen est consecratio, neque est repetenda, quia prouenit a charactere Episcopali indelebiliter in anima inhærente. *ibid. pag. 394. n. 6. & 7. to. 3.*

81 Hæc suspensio non potest ab alio tolli, quàm à Papa; quia contrahitur ob defectum potestatis in conferente; nullus autem inferior Papa supplere potest illum defectum. Atque hæc ratio valet tam in suscipiente ordines culpabiliter, quàm inculpabiliter, quia hæc suspensio non prouenit ex culpa suscipientis, sed ex impotentia conferentis. *ibid. num. 8.*

82 Suscipiens ordines ab alieno Episcopo absque licentia proprij, seu sine litteris dimissorijs, suspensionem ab executione ordinum ita susceptorum incurrit; vnde sequitur eum affici irregularitate, si functiones huiusmodi ordinum exerceat, antequā a suspensione absoluatur. *ibid. punct. 11. pag. 395. nu. 1. to. 3.*

83 Monachi, & religiosi exempti, qui sine sui Abbatis, suorūque superiorum licentia ordines suscipiunt ab Episcopo illius vel alterius diœcesis, ex probabiliori sententia, eandem suspensionem incurrunt: quia hi non sunt ordinati à proprio Episcopo: Episcopus enim etiam eiusdem diœcesis, censetur extraneus, nisi ordinet religiosum cum licentia superiorum. Ad hæc Concilium Tridentinum fert suspensionem generalem contra promotos ad ordines absque testimonio Ordinarij commendantis probitatem, & mores ordinandi. *ibid num. 3.*

84 In his tamē casibus suscipiens ordines ab alieno Episcopo suspensionē non incurrit. 1. quando proprius Episcopus suspēsus est, & suspensio est manifesta; tunc enim ipso iure conceditur ipsius subditis vt ab alio ordinari possint, modò reliqua seruētur. 2. quando Epus ordinat suum familiarem, qui secum per triennium commoratus fuit, modò Epus ille habeat diœcesim; (Episcopus enim titularis id non potest:) & statim beneficiū ei conferat.

rat. 3. quando quis bona fide ordinatur ab alieno Episcopo sine licentia, nesciens id esse prohibitum. *pag.396.num.6.tom.3.*

85 Ratihabitio non videtur excusare ab hac suspensione, quando scilicet Episcopus ordinat subditum alterius sub ratihabitione, credens fore, vt illius Episcopus cognita ordinatione factum approbet: quia in ijs, quæ sunt contra iurisdictionem alterius, non facilè præsumitur ratihabitio; nullus quippe facilè præsumitur cedere iuri suo: & ex opposita sententia datur occasio perturbandi iurisdictionem. *ibid.num.14.*

86 Episcopus conferens primã tonsurã subdito alterius diœcesis absq; licentia proprij Epi incurrit suspensionem per annũ a collatione tonsuræ clericalis; & qui ab illo tonsuram accepit, caret priuilegio clericali, neque potest beneficium, vel pensioné sine dispensatione Apostolica obtinere, perinde enim est ac si tonsuram non haberet, cum irrita sit tonsura. *pag.397.n.19.*

87 Qui a Summo Pontifice rescriptum, seu priuilegium obtinuit, vt possit ordines suscipere a quolibet Episcopo, potest ordinari absque litteris dimissorijs, non autem absque commendatitijs, alioquin ordinans suspenditur a collatione ordinum per annum, & ordinatus incurrit suspensionem a susceptorum ordinum executione. *ibid pag.397.num.22.tom.3.*

88 Litteræ dimissoriæ obtinendæ sunt ab Episcopo, vel eius Vicario speciale mandatum habente. Capitulum tamen Ecclesiæ Cathedralis potest eas concedere in duobus casibus. 1. quando Sedes Episcopalis vltra annum vacauit. 2. quando quis ratione beneficij obtenti, vel obtinendi arctatur ad sacros ordines suscipiendos; tunc enim Capitulum potest per Vicarium electum, Sede vacante, dimissorias concedere. *ibid.num 23 & 24.*

89 In concedendis litteris dimissorijs hęc sunt seruãda. 1. legitimũ examen, & approbatio. 2. vt dimissorijs addatur causa cur proprius Eps ordines conferre non possit. 3. exprimendi sunt ordines ad quos suscipiẽdos dimissorię conceduntur. 4. exprimẽdũ est an concedatur facultas gñalis suscipiendi ordines a quocũque Episcopo; an verò specialis, ab hoc, aut illo. Porrò litteræ dimissoriæ non expirant morte concedentis, & cõcessæ a Capitulo, etiam finita Capituli potestate valent. *pag.398.n.25.& 26.*

90 Absolutio ab hac suspẽsione obtineri potest ab Episcopo. Exercens aũt functiones ordinum absque licentia susceptorum dispensari etiã potest ab Episcopo ob irregularitatem per illud

exer-

exercitium contractam, modò delictum sit occultum. *ibidem num.28.*

91 Suscipiens ordines à proprio Episcopo in aliena diœcesi, absque licentia Episcopi illius diœcesis, incurrit suspensionem ab vsu ordinum susceptorum; quia Episcopus in aliena diœcesi non potest Pontificalia exercere absque expressa licentia Ordinarij loci. *ibid.punct.12.num.1.*

92 Hæc suspensio non est Summo Pontifici reseruata, sed potest ab Episcopo tolli. *ibid.num.5.pag.343.tom.3.*

93 Obstrictus maiori excommunicatione, suscipiẽs ordines sacros incurrit irregularitatem. Suspẽsus autem vel interdictus, minimè: quia iura loquuntur solũ de excommunicato. Item qui vno, eodemque die suscipit duos ordines sacros, vel minores cũ aliquo ordine sacro, contrahit irregularitatem, vel potius suspẽsionem, cuius dispensatio, si delictum est publicum, pertinet ad Summum Pontif. si occultum, etiam ad Episcopum. *tom.1.pag. 554.num.1.& seq.*

94 Excommunicatus, suspensus, vel interdictus, incurrit irregularitatem exercens solemniter, vel ex officio, actus maioris ordinis, nisi excusetur ratione necessitatis, vel scandali vitandi, vel ignorantiæ, vel inaduertẽtiæ, vel obliuionis. Item Episcopus excommunicatus, vel suspensus incurrit irregularitatem exercens ordinem Episcopalem. In hac autem irregularitate solus Papa dispensat, quando delictum est publicum. *tom.1.pag.556.num.1. & num.9.& 11.*

94 Clericus ministrans solemniter in ordine sacro, quem nõ habet, incurrit irregularitatem, si scienter, & seriò, & ex officio ministret. Quare clericus, qui non est subdiaconus, canens Epistolam sine manipulo, non incurrit irregularitatem: quia non exercet solemniter subdiaconatum. Verùm si cum manipulo, & dalmatica Epistolam canat, non intendens exercere ex officio, sed solũ supplere defectum subdiaconi, non fit irregularis: quia non dicitur propriè exercere ex officio, neque actus sine intentione dicitur completus. In hac autem irregularitate solus Summus Pontifex dispensat, vt scilicet quis possit ad vlteriores ordines promoueri. Episcopus verò potest dispensare vt exerceat ordines susceptos; immò etiam vt alios suscipiat si delictum sit occultum. *pag.557.num.1.& seq.& pag.558.num.10.*

PA-

PAPA. PAPATVS.

Papatum ambientes.

1 PAVLVS IV. in Bulla 16. quæ incipit, *Cùm secundum Apostolum*, confirmat primò censuras, & pœnas latas contra ambientes Papatum, & simoniam ea occasione committentes. Deinde tractantes de eligendo futuro Pontifice, viuente adhuc Pontifice, eòque inconsulto excommunicat, & priuat omnibus dignitatibus, officijs, fructibus, voce actiua, & passiua, & infamię notam inurit. Easdem verò pęnas, & censuras extendit ad eos, qui consilium, auxilium, & fauorem præstant, nisi quamprimùm reuelarint. Denique impugnantes hanc Bullam ipso facto excommuuicat, & contra ipsos tanquam contra schismaticos, & hæreticos inquiri mandat. *disp. 2. quæst 3. punct. 1. pag. 217. num. 1. tom. 3.*

2 Ambiens Papatum post mortem Pontificis, ligatur excommunicatione Iulij II. in Bulla quæ incipit, *Cùm tam diuino*, quæ recepta fuit à Concilio Lateranensi *sess. 5.* sub Leone X. addita excommunicatione contra simoniacè procurantes post mortẽ vnius Pontificis, eligi in Pontificem. *ibid. num. 4.*

3 Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

De Papæ electione sponsionem facientes.

4 Gregorius XIV. in Bulla, *Cogit nos deprauata.* excommunicationem imponit ipso facto imponendam facientibus sponsiones super vita, morte, & futura electione Pontificis, aut super promotionibus Cardinalium. Præthereà Ecclesiasticas personas huius criminis reas priuat omnibus dignitatibus, beneficijs, & officijs, & ad illa inhabiles reddit. *disput. 2. quæst. 3. punct. 2. pag. 219. num. 1. tom. 3.*

5 Eandem censuram incurrunt omnes publica auctoritate fungentes qui prædictas sponsiones tacitè, vel expresè in locis sibi subiectis fieri permittunt. *ibid. num. 4.*

6 Qui auxiliũ, consensum, fauorem, aut consiliũ in huiusmodi sponsionibus præstant, vel sunt proxenetæ, & mediatores ad eas faciendas, eiusdem excommunicationis sunt rei. *ibid. num. 5.*

7 Is qui pecuniam occasione sponsionum accepit, in articulo mortis validè absolui potest, dummodò intentionem habeat restituendi cùm primum commodè poterit. *ibid.num.7.*

8 Præcisa prohibitione, huiusmodi sponsiones licitè fieri possunt, & pretium ea occasione acceptũ potest retineri: quia sunt de re dubia. *ibid.*

9 Hæc excommunicatio est Pontifici reseruata, excepto mortis articulo, cum præuia restitutione.

Summo Pontifici feudum suadentes.

10 In Bulla 35. quæ incipit, *Admonet nos*, à Pio V. lata est excõmunicatio contra eos qui tractant, consulunt, aut verba faciũt de alienandis, aut infeudandis bonis ad Ecclesiam Rom. immediatè pertinentibus. Hæc autem Bulla confirmata fuit à successoribus Pontificibus præsertim à S. D.N. Vrbano VIII. in Bulla quæ incipit *Sacrosancti, Disp.2.quæst.3.punct.41.pag.295.tom.3.*

11 Eidem excõmunicationi subijciuntur proponentes mittendos esse ea de causa ad Sedem Apostolicam oratores, ipsique suscipientes munus Oratoris; necnon insinuantes, vel suadentes Summo Pontifici eiusmodi infeudationem, seu alienationem. *ibid.num.3.*

12 Bona quæ fisco Pontificio addicuntur ob delicta, in hac Pij V. Bulla ampliùs non comprehenduntur ex constitutione Gregorij XIII. in Bulla 65. quæ incipit, *Tanta tamque horrenda*, & ex constit. Sixti V. in Bulla 5. quæ incipit, *Hoc nostri Pontificatus initio.* Item sub hac Pij V. Bulla non comprehenduntur per triennium loca quæ Camera Apostolica emit à Baronibus, ex constit. Clementis VIII. in Bulla 41. quæ incipit, *Iustitiæ ratio.* Igitur qui horum bonorum alienationem, vel infeudationem procurant, ab hac censura eximuntur. *ibid.num.6.*

Papæ electio simoniaca.

13 Iulius II. in Bulla quæ incipit. *Cùm tam diuino*, electionem Papę simoniacè factã, absolutè, & omninò irritat, grauésque pęnas tam electo quã eligentibus imponit; denique statuentes, disponẽtes, vel facientes, seu attentãtes aliquid Sede vacãte cõtra illam constitutionem. *disp.2.quæst.7.punct.1.§.1.pag.327.tom.3.*

14 Pri-

14 Primum autẽ,& præcipuũ quod cauetur in hac Bulla est, ne electio Papæ fiat cũ hæresi simoniaca dando aliquid, promittendo, vel recipiendo per se, vel per aliũ; crimen autem simoniæ vocatur hæresis, quia qui hoc crimen committit, spiritualia pretio æstimat. Præterea in hac Bulla fit omnibus facultas recedendi ab obedientia Papæ simoniacè electi, & Cardinales possunt brachium sæculare implorare, si per simoniam electus ingesserit se regimini vniuersalis Ecclesiæ. Ad hæc omnes mediatores huiusmodi electionis priuantur ipso facto honoribus, beneficijs, & fiunt tam actiuè, quàm passiuè intestatibiles, ipsorúmque bona fisco addicuntur. Vltimò Cardinales non complices possunt aliũ eligere, adhibitis etiam Cardinalibus complicibus simoniæ, qui se adiungere voluerint. *ibid. num. 3.*

15 Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

Papæ electio contra formam.

16 Gregorius XV. & Vrbanus VIII. excommunicationem tulerunt contra Cardinales non seruantes formam in eligendo Summo Pontifice præscriptam à Gregorio, aut præsumentes aliquid facere vel attentare contra ipsam Bullam, quæ incipit. *Aeterni Patris. ibid. §. 2. pag. 328. tom. 3.*

17 In hac Bulla sub excommunicatione præcipitur, vt electio non fiat, nisi clauso conclaui, & per secreta suffragia, vel per viã compromissi, vel quasi per inspirationem; alioquin electio sit irrita, &c. *ibid. num. 5.*

18 Hæc excommunicatio est Papæ reseruata.

In electione Papæ obseruanda.

19 In cap. *Vbi periculum, de elect. in 6.* statuitur vt domini, & officiales illius ciuitatis in qua mortuus est Summus Pontif. & in qua electio noui Pontificis est facienda, præstent iuramentum personaliter coram clero, & populo, se obseruaturos, & obseruari facturos ea quæ in præcitato textu habentur, & si ea nõ obseruauerint, excommunicationem ipso facto incurrant, sint perpetuò infames, inhabiles ad dignitates, & officia, feudis, & Ecclesiasticis bonis priuentur, & ciuitas sit interdicta, & priuata Episcopo. *disp. 2. q. 10. punct. 1. pag. 362. num. 1. tom. 3.*

20 Hæc

10 Hæc autem in præcitato cap. præscribuntur circa Summi Pontif. creationem seruanda. 1. vt electio post 30. dies ab obitu Pontificis celebretur in ea ciuitate in qua Pontifex cũ sua curia residebat: sin obijt extra ciuitatẽ, electio fiat in ciuitate in cuius territorio è vita migrauit. 2. vt nullus ad Cardinales in conclaue accedat exceptis seruientibus, vel nuncium mittat. 3. vt nisi intra dies ab ingressu in conclaue electio fiat, vnũ ferculum tantũ detur Cardinalibus per quinque dies, quibus elapsis nihil prę̨ter panem, vinum, & aquam accipiant. 5. Cardinalis post aliorum ingressum superueniens nõdum facta electione, admittatur in eodem negotio, in illo statu in quo ipsum inuenerit. *ibid.*

PARENTES.

Honor parentibus exhibendus.

1 HOnor parentibus exhibendus hæc quatuor cõplectitur. 1. reuerentiã. 2. amorẽ. 3. obedientiã. 4. sustentationem. Parentũ autẽ nomine, quatuor personarũ genera intelliguntur. 1. Parẽtes à quibus per generationem, vitã hausimus, seu mediatè vt auus, abau⁹, &c. seu immediatè vt pater & mater. 2. superiores qui salutis nostræ spiritualis curã habẽt; vt Episcopus, Parochus, &c. 3. Imperatores, Reges, & Principes qui tẽporalia curant. 4. tutores, curatores, & magistri. *tom. 2. pag. 337. n. 1. & 2.*

2 Parentibus debetur reuerẽtia exterior, & interior. Quamobrem grauiter peccant qui parentes dictis, vel factis ad graue prouocant iracundiam, aut verbis contumeliosis violant; qui vel leuiter percutiunt, aut manum ad percutiendum attollunt cum sufficienti deliberatione; qui parentes dedignantur, vel contemnunt, nisi iustam habeãt causam auersionis, vt propter hæresim, aut proditionem. *ibid. num. 2. & 4.*

3 Amor quo filij tenentur parentes prosequi, consistit 1. in fuga odij, vt scilicet parẽtes non oderint. 2. in exhibitione signorum amoris. Hinc sequitur illos grauiter peccare qui graue aliquod malum animæ, vel corporis optant parentibus, v. g. qui cupiunt illis mortem, vt fruantur hæreditate, aut qui toruis oculis illos ferè semper intuentur, & verbis asperis alloquũtur, quamuis fortè ex animo diligant; quia parentibus debetur etiam amor externus. *tom. 2. pag. 338. num. 2. & 3.*

4 Filij

4 Filij tenentur parentibus obedire in ijs omnibus in quibus sunt illis subiecti, vt in ijs quę spectant ad mores, ad salutem animæ, ad domesticam gubernationem, &c. In ijs autem quæ pertinent ad vitæ statum deligendum, non tenentur filij parentibus morem gerere: quare filius potest inscio, vel inuito patre, statum religiosum assumere, si sciat patrem de hac re monitum, reclamaturum, & impediturum. *ibid. nu. 1. & 2.*

5 Filij parentibus in necessitate seu spirituali, seu corporali constitutis tenentur subuenire, modò possint. Quare filius qui non curat parentes in mortis articulo muniri Sacramentis, aut impedit ne testamentum condant, vel ne aliquid pauperibus in animæ suæ vtilitatem erogent grauiter peccat. Idem sentiendũ de eo qui corporalem parentum necessitatem, aut infirmitatem, non subleuat. *to. 2. pag. 339. nu. 1. & 2.*

6 Parentibus in extrema, aut etiam graui necessitate constitutis, tenentur filij ab ingressu religionis abstinere, & egredi è religione etiam post professionem, vt parentes alant: quia præceptum consilio præferendum est; modò tamen constet tantam esse necessitatem cui subuenire teneantur. *ibid. nu. 4. & seq.*

7 Filius in foro conscientiæ non tenetur soluere debita patris quæ vires hæreditatis excedunt, etiamsi inuentarium non confecerit. At si bona filio relicta sufficiant ad satisfaciendũ creditoribus, sed illa sint affecta vinculo primogenitorũ, filius debet ex fructibus annuis bonorum primogenitorum satisfacere creditoribus, quando debita fuerũt contracta post institutionẽ primogenituræ; nõ verò tenetur satisfacere ex bonis ipsis, quia primogenitus non habet huiusmodi bonorum plenum dominium, sed administrationem, & vsumfructum dum viuit. Sin debita cõtracta fuerant ante institutionem primogenituræ, satisfaciendũ est etiam ex bonis immobilibus; quia pater non potuit eximere bona ab obligatione reali in fraudem creditorum. *ibid. nu. 10.*

Parentes quid filijs debeant.

8 Parentes tenentur curam gerere filiorum, non in ijs modò quæ ad corpus, sed in ijs maximè quæ ad animã spectant. Quare parentes qui non dant operam, vt filij addiscant ea quæ pertinẽt ad salutẽ, vt præcepta Dei, & Ecclesiæ seruent, &c. grauiter peccant. Item qui peccati mort. occasiones à filijs non auertũt, vt si filiabus permittant amatores ad malum finẽ, &c. Itẽ qui filios dũ

peccant non obiurgant;& cùm opus est non castigant. Item qui filios malo exemplo,aut consilio deprauant,&c.Tenentur etiam parentes filijs alimenta, & filiabus dotem præbere: nisi iustam habeant exhæredandi causam;neque ab hac parentum cura spurij excluduntur. *to.2.pag.340.nu.1.& seq.*

9 Pater,qui filio licèt spurio,sine graui causa negligit alimenta præbere, grauiter peccat; nisi sit adeò pauper vt non possit. Mortuo autem patre,hoc onus spectat ad hæredes. Potest etiam clericus, si patrimonium non sufficit, ex beneficij fructibus alimenta,vel dotem filiæ spuriæ præbere. *ibid.nu.2.*

10 Mater non peccat mortaliter,quæ filio alimenta non præbet excepto lacte, nisi pater præ inopia illum alere non possit: hæc enim obligatio,ex iuris dispositione,incumbit patri. Tenetur quidem mater,sub pecc. mort. bonam nutricem filio quærere;non tamen peccat mortal.per se loquendo,si per se ipsam non lactet,quamuis commodè possit:quia filius inde non patitur graue damnum. *to.2.pag.341.num.3.& 4.*

11 Parentes,qui sine iusta causa filios hospitali exponũt,mortaliter peccant: videntur enim filios deserere,&c.contra naturalem pietatem à se abdicare,idque filijs est probrosum; Qui tamen filios rationabilem ob causam ita exponunt,tenentur satisfacere expensis ab hospitali factis in filios alendos, si quidem sunt diuites: domus enim hospitalis non est instituta ad alendos filios diuitum,sed pauperum. *ibid.num 6.*

12 Pater,qui filio non præstitit alimenta, non tenetur ad restitutionem,in foro conscientiæ;modò filius debita non contraxerit vt se ipsum aleret: tunc enim obligandus videtur pater ad persoluendum æs alienum à filio contractum; videtur enim nomine patris contractum,vtpotè sustentationis gratia ad quam pater tenetur iure naturali,& diuino. *to.2.pag.342.nu.12.*

13 Pater tenetur filiæ nubenti dotem constituere, etiamsi filia diues sit,aut monasterium ingredi velit, aut nubat inuito patre, aut etiam indigno:Secùs si filia indigno nubens,sit minor 25.annis,& diues sit,patrisque alimentis non indigeat;tunc enim ęquũ non videtur vt pater cogatur dotem ei tradere, quæ cum tanto familiæ dedecore nupsit. *ibid.num.1.*

14 Pater tenetur filiæ spuriæ dotẽ tradere,nõ verò mater;q̃a dos succedit in locũ alimẽtorũ; sed pater iure naturæ,tenetur ad alimẽta,etsi sit clericus;ergo tenetur etiam ad dotẽ. *t.2.p.344.n.8.*

15 In

15 In his casibus potest filius à patre exhæredari. 1. si parentes percussit. 2. si grauem, & inhonestam illis iniuriam intulit. 3. si patrem in iudicio accusauit, excepto crimine hęresis, & læsæ maiestatis. 4. si attentauit mortem patris, etiamsi mors non sequuta fuerit. 5. si cum incantatoribus, & maleficijs versetur. 6. si rem habuit cum nouerca, seu patris vxore. 7. si non succurrit patri furioso, aut si requisitus noluit pro parente in carcere detento fideiubere. 8. si filius sit hæreticus. 9. si patrem impediuit ne conficeret testamentum. 10. si parentum bona dilapidauit. 11. si versetur cum arenarijs, aut mimis artémq. mimicam profiteatur. 12. si filia minor 25. annis luxuriosam vitam degat. Animaduertendũ tñ hos casus locum habere tantùm, quando filius aliunde habet, quo vitam sustentet: pater enim non potest alimentis necessarijs filium priuare, cum iure naturę filium in necessitate positum alere teneatur, & leges ciuiles iura naturæ non tollant. *ibid. num. 1.*

16 Filia inuitis parentibus nubens iuxta formam à Concil. Trident. præscriptam, attento iure Canonico, & Cæsareo, exhęredari nequit; nisi sit minor 25. annis, & parentibus volentibus ipsam nuptui tradere, renuerit, & luxuriosè viuere maluerit. Etiamsi autem semel, atque iterùm furtim sui copiam fecerit, non est exhæredanda: quia non censetur propterea vitam luxuriosam elegisse. *pag. 345. nu. 3.*

17 Filius, aut filia quam pater viuens non exhæredauit, non potest ab hæredibus patris, obiecta, & probata exhæredationis causa, exhæredari post mortem patris; fieri enim potest vt pater ingratitudinem filio condonauerit, & cum ipso in gratiam redierit. *to. 1. pag. 346. nu. 8.*

18 Filius luxuriosè viuens, aut matrimonium inuitis parentibus contrahens, etiamsi indignam ducat, non potest exhæredari; quia in odiosis non facienda extensio; iura autem loquuntur tantùm de filiabus. *ibid. num. 9.*

19 Non tollitur exhæredatio per reconciliationem, neque per pęnitentiam admissi delicti. Per professionem verò in religione emissam irrita redditur. *ibid. num. 12.*

20 Debet maritus vxoris amorem, honorem, & obedientiam in ijs quibus est illi subiectus. Quapropter verba infamatoria proferens contra vxoré, aut illam impediens, quo minus præcepta Dei, & Ecclesiæ seruet, aut illam grauiter cædens, aut illi aliméta denegans, quæ præbere pót, grauiter peccat; modò vxor propria

culpa a marito non discesserit, aut is qui dotem promisit, non sit inculpabili mora soluendi. *to.2.pag.347.nu.1.2.& 3.*

21 Quando vxor, parentes, & filij in extrema necessitate sunt constituti, & vir non potest omnibus opem ferre, tenetur potiùs subuenire parentibus, & filijs quam vxori: nam erga parẽtes maior est obligatio; cum filijs autem maior est coniunctio, cũ sint aliquid decisum ex substantia patris. *to.2.pag.348.nu.10.*

22 Vxor vicissim viro debet amorem, honorem, & obedientiam in ijs quibus subiecta est viro: vir enim est caput mulieris. Hinc fit vt vxor grauiter peccet, quãdo inuito marito, ius gubernandæ domus sibi arrogat, aut maritum ad grauem irã, & ad blasphemiã prouocat, aut dùm alio migrantem sequi recusat, aut dũ inopem ipsa diues alere non vult, &c. *to.2.pag.349.nu.11.& 12.*

23 Vxor aut filij non tenentur soluere debita quæ vir, seu pater contraxit ad vxorem, & filios alendos, nisi pater illa contraxerit nomine ipsorum, aut nisi vxor, seu filij acceperint alimenta in fraudem creditorum. *ibid.nu.13.*

24 Domini, alijque superiores tenentur sibi subditorum curã gerere, peccantque grauiter dum non curant vt serui a peccatis abstineant, confiteantur, communicent tempore ab Ecclesia præscripto, doctrinam Christianam addiscant, ieiunent dùm cõmodè possunt, diebus festis Missam audiant, &c. vel dùm sunt in causa cur ijs diebus seruiliter laborent. *to.2.pag.351.nu.1.& seq.*

25 Domini grauiter peccant, dùm famulos grauibus afficiunt contumelijs, aut ijs alimenta denegant. Non tamen peccant si ægros ad hospitalem domum mittant, ad magnos sumptus vitãdos, qui in ipsis curandis essent faciendi. *pag.352.nu.6.& 7.*

26 Clerici subditi possunt a suo superiore moderatè percuti, & castigari. Immò pater non incurrit excommunicationem, quando filium clericum, ob peccatum commissum moderatè cędit. *to.2.pag.352.nu.9.& 10.*

27 Parochi munus & officium est. 1. in sua parœcia residere. 2. Sacramenta administrare. 3. orare pro ouibus sibi commissis, & Missæ sacrificium illis applicare. 4. docere populum, & fidei Christianæ dogmata per se, vel per alium tradere. 5. infirmos frequenter inuisere. 6. pauperum curam gerere. Sin huic muneri desint, grauiter peccant. *to.2.pag.351.nu.4.*

28 Episcopi partes sunt. 1. residere in sua diœcesi. 2. administrare Sacramenta Cõfirmationis, & Ordinis. 3. cõciones ad populũ

habere

habere per se,& non per alium,nisi legitimè impediatur.4.synodum diœcesanam singulis annis, & prouincialem, si est Archiepiscopus,quolibet triennio conuocare.5. singulis annis suã diœcesim obire.6.curare vt testamenta executioni mandentur.7.bonum exemplum præbere.*pag.352.nu.5.*

29 Subditi suis superioribus, famuli dominis etiam improbis, amorem,reuerentiam,& obedientiam in ijs,quæ sui sunt muneris,præstare debent. Peccant autem grauiter famuli dùm in rebus magni momenti, dominis non obtemperant, aut graue illis damnum inferunt, aut non impediunt cùm possunt, ne Domini damnum patiantur. Non tenentur tamen vitam dominorum cũ propriæ vitæ periculo defendere,nisi sint specialiter ad hoc conducti.*to.2.pag.353.nu.13.& seq.*

PECCATVM.

Peccatum Originale.

1 PEccatum originale, quod in ipsa origine,seu conceptione contrahitur,est priuatio iustitiæ,& sanctitatis,quæ singulis hominibus debuit inesse ex pacto facto a Deo cum Adamo. Hinc fit vt peccatum originale sit mors animę,cuius vita est gratia,& sanctitas. Vnde patet peccatum originale non esse concupiscentiam;quia per Baptismum tollitur peccatum orig. concupiscentia autem manet post Baptismum.Dicitur tamen à D.Paulo concupiscentia peccatum,quia est radix,& causa peccati.*to.2.pag.116.nu.4.& pag.117.nu.7.*

2 Peccato originali inest vera ratio peccati:est enim volũtarium,non quidẽ voluntate propria,sed aliena, quatenus volũtas posterorũ continebatur in volũtate Adami,cum quo Deus iniji pactum,vt si vetitũ fructum comederet, iustitiã in posteros non transmitteret. Huic autem pacto censentur posteri consensisse cum Adamo,ac proinde in Adamo peccasse.*t.2.p.117.n.10.& 11.*

3 Omnes mortales seu fidelium,seu infidelium filij peccatum originale contrahunt,nisi quis speciali priuilegio eximatur,vt B. Virgo,quę licèt debitum habuerit cõtrahendi peccatũ orig.quatenus etiam ipsa peccauit in Adamo,re tamen ipsa peccatũ orig. non contraxit, sed in ipso suæ conceptionis instanti sancta fuit: vt de ea verè dici potuerit Cantic.5.*Tota pulchra es amica mea,&*

macula non est in te; sic enim illam decebat, quæ futura erat mater Dei. *ibid.num.* 1.*& seq.*

4 Singuli suum contrahunt peccatum orig. ex peccato Adami per seminalem generationem: neque enim traducitur a proximis parentibus, sed ab Adamo transmittitur in nos quatenus ab ipso descendimus per lineam virilẽ. Quare si quis a Deo crearetur, aut ex humana carne decerperetur absq; seminali generatione, non contraheret peccatum origin. Hinc Christus peccati origin. expers fuit; quia nõ traxit originẽ ab Adamo per lineã virilem, & seminalem generationẽ. *to.2. pag.* 118.*n.4.& seq.*

5 Pueri cum solo peccato orig. decedentes subeunt pœnam damni, neque beatifica Dei visione frui possunt, cum sint filij iræ, & Dei inimici. Hinc collige quàm grauiter peccẽt qui pueros sine Baptismo decedere patiuntur, aut qui abortum fœtus animati procurant. Pueri tamen cùm solo peccato orig. decedentes, pęnâ sensus torquendi non sunt; hæc enim pęna debetur soli peccato actuali. *ibid.num.*2.*& pag.*119.*num.*3.4.*&* 7.

Peccatum actuale, & habituale.

6 Peccatum actuale a posteriori definitur, *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam*. Vel definitur peccatum præsertim mortale, *auersio à Deo, & conuersio ad creaturam*. A priori verò potest definiri, *priuatio debitæ rectitudinis*. Nam in omni peccato, duo sunt; materiale, & formale; *materiale*, est ipse actus, v.g. actus detractionis; *formale*, est priuatio bonitatis, seu rectitudinis, quæ debetur illi actui: qui enim vult loqui de factis, & rebus alienis, loqui debet absque læsione famæ; & sic de reliquis. *tom.2.pag.*120.*num.*1.*& num.*5.6.*&* 12.

7 Peccatum habituale est quædam labes, seu macula relicta ex peccato actuali. Hæc autem macula in duobus consistit. 1. in malitia actus præteriti, moraliter perseuerante, per modũ habitus, seu, vt loquuntur Theologi, in extrinseca denominatione ab actu præterito nondum per pęnitẽtiam retractato, vnde homo denominatur peccator. 2. in priuatione gratiæ habitualis, quæ est pulchritudo, & nitor animæ. *tom.2.pag.*122.*num.*1.*&* 2.

8 Ad peccatum mortale requiritur plena, & expressa aduertentia malitiæ, vel periculi malitię, aut saltem scrupulus, seu dubium expressum. Nisi enim quis aduertat opus quod facit esse

malum,

malum, vel habere adnexum periculum mali, aut nisi formaliter dubitet, censetur laborare inaduertentia inuincibili, & inculpabili, quæ non minùs excusat a peccato quàm ignorantia inuincibilis; quia vbi est huiusmodi inaduertentia, ibi non est voluntarium. Sic excusatur a peccato, qui in die ieiunij carnes comedit, nihil cogitans de ieiunio. Item motus sensualitatis, qui rationem anteuertunt, etsi diu durent, nullo modo sunt peccata, propter inaduertentiam inculpabilem. *tom. 2. pag. 123. num. 3. & seq.*

9 Ad peccatum requiritur consensus saltem virtualis: quia nullum est peccatum, nisi sit voluntarium. In dubio autem, an habuerimus consensum sufficientem ad peccatum mortale, hæ tres regulæ præscribuntur. 1. si homo ita se cognoscat affectum, vt nollet peccatum committere, si maximè posset, vt plurimum iudicandum est non adfuisse consensum sufficientem ad peccatum mortale. 2. si dubitans sit conscientiæ adeò timoratæ, vt peccatis dissentire soleat, vt plurimum iudicandum est non habuisse plenam aduertentiam, & consensum, licèt aliquam in repellendis tentationibus negligentiam admiserit. 3. cum quis dubitat an aliquid fecerit, seu voluerit in somno, an in vigilia, seu dum esset sui compos, non leue indicium est non adfuisse plenam aduertentiam, & consensum. *ibid. num. 15. & pag. 124. num. 19.*

10 Nullus datur actus in indiuiduo deliberatus, qui sit indifferẽs, sed quilibet bonus est, aut malus. Dantur tñ aliqui actus qui secundùm speciem, nec boni sint, nec mali, vt actus fricandi barbam, comedendi, &c. eiusmodi enim actus neque sunt boni ex obiecto, neque prohibiti, sed indifferẽtes. *tom. 2. pag. 124. n. 1. & 6.*

11 Malitia peccati, & iniuria, ac offensa Dei, quæ in peccato reperitur, non est intrinsecè infinita: tanta est.n. malitia peccati, & offensa Dei, quanta est bonitas debita actui; sed bonitas debita actui non est infinita, ergo neque malitia, seu Dei offensa. Iniuria quidẽ Deo irrogata, grauior est; quàm iniuria hoĩbus facta; non tamen est infinita, alioquin etiã iniuria, quæ Deo irrogatur per peccatũ veniale, esset infinita. *ibid. n. 1. & pag. 125. n. eod.*

Peccatum mortale, & veniale.

12 Peccatum actuale aliud est *mortale*, quod mortem animæ spiritualem infert; aliud *veniale*, quod facilè veniam meretur, redditque hominem dignum pęna solùm temporali. Est autem tri-

plex veniale. 1. dicitur veniale *ex suo genere*, quod ex sua natura, & obiecto, circa quod versatur, est leue, vt verbum otiosum, mẽdacium, iocosum, &c. 2. dicitur veniale *ex imperfectione deliberationis, & aduertentiæ*, vt percussio ex subita ira. 3. dicitur veniale *ex leuitate materiæ*, vt furtum quinque assium, factum diuiti; non tamen in qualibet materia datur paruitas rei, seu materiæ, excusans à peccato mortali, vt in materia simoniæ, odij Dei, iuramenti falsi, &c. *tom. 2. pag. 126. num. 1. & seq.*

13 Peccatũ veniale, fieri potest mortale. 1. ratione finis mortaliter mali, vt si mulier suo comptu, seu ornatu intendat aliquẽ ad libidinem pertrahere. 2. ratione plenæ aduertentiæ. 3. ratione contemptus, aut inobedientiæ. 4. ratione proximi periculi incidendi in peccatum mortale. 5. ratione cõscientiæ erroneæ. 6. ratione scandali. 7. per additionem materiæ. *tom. 2. pag. 129. num. 2. & seq. & pag. 130. num. 17. & seq.*

14 Multa peccata venialia, per se, & formaliter loquendo, nõ efficiunt vnũ peccatum mortale. Quia multa venialia non priuant hominem gratia Dei. Verùm quidẽ est, eum; qui per leuia furta peruenit ad quantitatẽ notabilem, peccare mortaliter, non quòd plura furta venialia efficiant vnum mortale; sed quia vltimus furandi actus versatur circa materiam, quæ continuata cũ præcedentibus sufficit ad peccatum mortale. *tom. 2. pag. 130. n. 22.*

15 Quotiescumque materia vltimi peccati venialis cõtinuari potest cum materia præcedentium, vltimum, in quo notabilis materia completur, est mortale, quod alioquin esset veniale. Quando verò materia vltimi peccati venialis non potest moraliter continuari cum materia præcedentium, vltimum non est mortale, quia singulæ materiæ sunt paruæ, & manent diuisæ absque coniunctione morali. *tom. 2. pag. 131. n. 23.*

Quomodo peccata inter se distinguantur.

16 Hæ circũstantiæ peccatũ aggrauant. 1. maior affectus, vel conatus ad peccatũ. 2. maior scientia, & cognitio peccati. 3. conditio personæ peccantis, vel in quam peccatur. 4. maius damnũ, quod infertur. 5. peior finis, qui intenditur à peccante. 6. scandalũ adiunctum. 7. locus, tempus, modus, &c. *tom. 2. p. 133. n. 6. & seq.*

17 Non sunt tot numero peccata, quot sunt obiecta, circa quę vnus, & idem actus eodẽ tempore versatur: plura enim obiecta

eius-

eiusdem rationis, vicem vnius gerūt. Quare proferens vnā blasphemiam in duodecim Apostolos, non dr̄ committere 12. peccata; detrahēs de pluribus vno actu, vnius tm̄ peccati detractionis est reus; hæc tñ circumstantia est in confessione aperienda; quia constituit actum in suo indiuiduali. *tom. 1. p. 134. nu. 1. & 2.*

18 Tot sunt numero peccata, quot sunt actus voluntatis moraliter interrupti. Censetur autem moraliter interrumpi, quando idem, nec formaliter, nec virtualiter perseuerat; sic actus odij, quo i Titius heri commisit, est distinctum odium ab eo, quod hodie committit. At qui proficiscitur ad furandum, vel occidendum, & in via voluntatem furandi, aut occidendi sæpius repetit, non dicitur plura peccata committere: tales enim actus nō censentur interrupti. *ibid. num. 5. & pag. 135. num. 6.*

19 Peccata distinguūtur specie per ordinem ad diuersas speciei perfectiones quibus priuant: quia priuatio specificatur à forma, cuius est priuatio. Non distinguuntur autē per ordinem ad diuersa præcepta, quibus aliquid præcipitur, vel prohibetur ex eodem motiuo: alioquin desiderium rei alienæ & furtum rei alienæ essent peccata specie diuersa cùm distinctis præceptis præcipiantur, alterum quidem septimo, alterum vero decimo decalogi præcepto. Si verò peccata prohibita sunt pluribus præceptis ex diuersis motiuis, specie distinguūtur, quia diuersis virtutibus, & perfectionibus opponuntur; sic Sacerdos in actum venereum consentiens duo saltem peccata committit: actus enim venereus prohibitus est Sacerdoti diuersis præceptis, ex diuerso motiuo conditis, ex motiuo scilicet castitatis, & ex motiuo religionis, ad quā spectat votū, quod per actum venereū violatur. At qui v.g. non ieiunat eo die Quadragesimæ, in quem incidunt quatuor tpa, duo peccata non committit, quia duo illa præcepta ex eodē motiuo tēperantiæ ieiuniū indicunt. *tom. 2. pag. 136. n. 1. 5. & seq.*

20 Qui facit aliquid prohibitum duplici præcepto, vno simplici, altero habente adiunctam excommunicationem, non ideò duo peccata committit, modò illa duo præcepta lata sint ex eodem motiuo, quia excommunicatio, per se loquendo, nouā speciē malitiam peccato non addit. Peccatum tamen quod alioquin fuisset veniale, ratione excommunicationis adiunctæ fit mortale, non vi excommunicationis, sed vi præcepti prohibentis sub excommunicatione *tom. 2. pag. 142. num. 14.*

21 Peccatū omissionis, differt specie à peccato commissionis secun-

secundum rationem materialem, & formalem, quia peccatum omissionis non tantùm est priuatio debitæ rectitudinis, sed etiā substantiæ actus, cui debetur rectitudo: peccatum verò commissionis est tantùm priuatio rectitudinis, quæ debetur actui; & præterea priuat perfectionibus specie diuersis. Porrò peccatum commissionis, cæteris paribus grauius est peccato omissionis. *ibid.num.*1.*&* 2.

22 Peccatum omissionis cōmittitur eo tempore, quo implēdum est præceptum; quia omissio actus non est culpabilis, nisi eo tempore, quo vrget præceptum. Si tamen omissio contingat eo tēpore, quo deest libertas, vel vsus rationis, illa omissio imputatur ad culpam, quando voluntariè datur causa illi omissioni, non verò quādo contingit ipsa omissio. Quàre quí se dat somno, præuidens fore vt propter somnum non audiat sacrum in die festo, tunc peccat quando voluntariè dat causam illi omissioni. Idem qui proijcit Breuiariū in mare ne possit diuinum officium persoluere tempore nauigationis, non peccat quādo non persoluit; quia iam non potest; sed tunc peccauit, quando sua culpa factus est impotens ad persoluendum; quia tunc dedit causam omissioni. Idem dicendum de peccato commissionis: si enim contingat eo tempore, quo non est in potestate seu libertate hominis, illud vitare, tunc imputatur ad culpam, quando data ei fuit voluntariè causa; vt homicidium in ebrietate. *to.*2.*pag.*143.*n.*4.*& seq.*

23 Actiones, quæ sunt causa omissionis, sunt malæ, & peccaminosæ: sunt enim causa peccati. Sic ludus, propter quem quis omittit sacrum, malus est, & imputatur ad culpam. Immò actiones etiam ex natura sua bonæ fiunt malæ, si sint causa omissionis præcepti, nisi fiant ex necessitate. Sic qui sacrum omittit vt domi studeat, seu etiam rosarium recitet, peccat studendo, & rosarium recitando. Actiones tamen, quæ fuerunt causa omissionis, non sunt necessariò in confessione aperiendæ, nisi malitiam habeant distinctam a peccato omissionis. *to.*2.*pag.*145.*nu.*13.*&* 14.*& pag.* 146.*n.*17.*&* 27.

24 Peccata, quæ complentur in corde, ac voluntate, differunt specie à peccatis, quæ perficiuntur ac consummantur in ore, aut opere, sunt enim priuationes perfectionum specie diuersarū; cū alia sit perfectio, qua priuat odium, alia qua priuat conuicium, alia qua priuat homicidiū. Tamē peccata cordis, & oris si spectētur vt sūt origo, & principiū, seu dispositio ad peccatū operis, spe

cie

cie non differunt; eidem enim virtuti opponuntur; sic voluntas, seu propositum furandi est eiusdem speciei, cum furto. *tom. 2. pag. 147. num. 2. & seq.*

Peccatum contra conscientiam.

25 Conscientia licèt erronea, obligat ad faciendum id quod ipsa dictat per modum præcepti, & non tantùm consilij: quia qui non facit quod conscientia dictat, censetur facere contra rationem dictantem illud esse faciendum. Item qui facit aliquid, quod non est peccatum, putans ex conscientia erronea esse peccatum peccat, nisi conscientiā erroneam deponat, & credat illud quod facit, hic & nunc non esse peccatū. Quia alioquin videtur cōtemnere legem ac voluntatem Dei. *to. 2. pag. 148. n. 8. & 13.*

26 Qui facit aliquid contra conscientiam erroneam, falsò credens esse peccatum, committit peccatum illius speciei quam conscientia apprehendit: quia habet affectum ad peccatum talis speciei; Sic qui expuit in terram, credens se committere peccatum sacrilegij, & irreuerentiæ, committit peccatum sacrilegij, si re ipsa expuat in terram, antequam conscientiam erroneam deponat. *tom. 2 pag. 149. num. 18. & 19.*

27 Faciens aliquid cum conscientia practicè dubia (id est, cū dubio an hic, & nūc opus sit illicitum necne) peccat; peccato scilicet eiusdem rationis, & speciei cuius est peccatum de quo dubitat: qui enim operatur cum dubio, exponit se periculo peccandi. Sic qui dubitat an is quem vult percutere sit Sacerdos, illumque percutit nondum deposito dubio, peccat, non solùm contra iustitiam, sed etiam contra reuerentiam Ecclesiasticis debitam consequenter tenetur hanc circumstantiam in confessione aperire, etiamsi fortè is qui percussus est, Ecclesiastico priuilegio nō gaudeat. Qui verò aliquid facit, non practicè, sed speculatiuè tantùm dubitans an sit malum, non peccat; quia prudenter operatur, cùm ex iusta causa dubium deponat. Sic qui dubitat an liceat capere rem alienam, si hic & nūc credat hoc sibi licere propter extremam necessitatem, excusatur a peccato furti, quia practicè non dubitat. *tom. 2. pag. 151. num. 3. & 4. & num. 9.*

28 Vt conscientia dubia practicè deponatur, & vincat dubiū speculatiuum, duo requiruntur. 1. debita diligētia in rei veritate inquirenda. 2. iusta aliqua causa mutandi iudiciū, seu deponendi

pra-

practicè dubium speculatiuum, cuiusmodi causa est cõsilium bonorum, & doctorum virorum. Iusta autem causa faciendi cõtra iudicium speculatiuum est possessio, quæ facit vt in dubio iudicandum sit in fauorem possidentis, iuxta illud vulgatum; *Melior est conditio possidentis. tom. 2. pag. 152. n. 12. & 13.*

29 Licet sequi opinionẽ probabilem, relicta probabiliori, & tutiori, modò non immineat aliquod periculũ, ad quod vitãdum prudentia, vel iustitia, vel charitas dictet oppositã sententiam esse eligendam. Immò licet sequi opinionem aliorum probabilem omissa propria probabiliori; neque enim qui hoc facit, operatur contra conscientiam, modò putet alienam opinionem, quam sequitur, esse probabilem. Immò confessarius potest accommodare se opinioni pœnitentis probabili, quamuis ipse contrariũ sustineat, aut etiam putet sententiam pęnitentis esset falsam, modò tamen sciat illlam tãquam probabilem à peritis Doctoribus admitti. Potest etiam iudex in ferenda sentẽtia, ex duabus opinionibus probabilibus, sequi vtram maluerit; immò potest, secluso scandalo, modò iuxta vnam, modò iuxta aliã iudicare: satis enim prudenter agit, dum sequitur opinionem, quam ipse scit esse probabilem. Si tamen altera sit probabilior, tenetur illam sequi; alioquin videretur acceptor personarum, cum debeat ex officio, suũ cuique ius tribuere, iuxta merita causæ; videtur autem esse maius meritum illius causæ, quæ nititur opinione probabiliori. *tom. 2. pag. 155. num. 4. & seq. & pag. 156. num. 13.*

30 In administrandis Sacramentis non licet opinioni probabili adhærere, relicta probabiliori, & tutiori, quando est in potestate ministri, tutiorem, & probabiliorem sequi: quia exponeret se periculo faciendi Sacramentum irritum, neque consuleret saluti, aut vtilitati suscipientis. *tom. 2. pag. 158. num. 18. & 19.*

31 Medicus, qui adhibet medicamentum infirmo, ad virtutẽ illius medicamenti experiendam, grauiter peccat contra iustitiã, quando nulla suppetit opinio probabilis de illo medicamento, & ex alia parte medicus habet ad manum remedia probabiliter profutura. Quia vitam, & salutem infirmi exponit periculo sine iusta causa, cùm remedia probabilia omittat, vt adhibeat incerta. *tom. 2 pag. 158. n. 25.*

Peccati effectus.

32 Primus peccati effectus est macula, quã infert peccatum actua-

actuale,& in qua consistit,peccatũ habituale.Secundum est reatus pęnæ,seu æternæ,seu tẽporalis,seu damni,seu sensus.Tertius est diminutio naturalis inclinationis ad virtutẽ,quatenus voluntas,acquisito per peccatũ habitu vitioso,facilius mouetur ad malum,ad quod habitus vitiosus inclinat. *tom.2.pag.161.num.1.*

33 Peccatum per se,& formaliter cõsideratum, quatenus dicit culpam,non potest esse pęna alterius peccati,ita vt Deus velit hominẽ ob culpã pręcedentem prolabi in aliud peccatum: quia peccatũ nõ potest à Deo intendi,cùm Deus odio habeat impiũ, & impietatem eius.Si verò peccatum spectetur secundum ipsius accidentia,vt ratione infamiæ,vel tristitię,vel subtractionis gratiæ,&c. vnum peccatum potest esse pœna alterius. *ibid.n.2.*

Causæ excusantes à peccato.

34 Causæ à peccato excusantes, sunt hæ.1. dispensatio validè obtẽta.2.impotẽtia physica,aut moralis.3.vis aut metus,seu proximũ periculum grauis damni.4.ignorãtia inuincibilis. *pag.162.*

35 Impotentia præceptum adimplẽdi excusat à peccato.Qui tamen cõmodè non potest præceptum adimplere,tenetur adimplere partem,quã nouit se posse adimplere,modò sit pars notabilis,& censeatur intenta à superiore.Sic qui non potest totũ diuinum officiũ recitare,tenetur saltem ad eam partẽm,quã commodè potest persoluere. Qui nõ potest integro Missæ sacrificio interesse,tenetur eã partem audire,quam commodè potest. Qui nõ potest tota Quadragesima ieiunare, tenetur ijs saltẽ diebus, quibus cõmoda vtitur valetudine, &c. *tom.2.pag.162.n.2.& seq.*

36 Qui aliquod impedimentũ apponit quod per se, & proximè impedit adimpletionẽ præcepti, quodque commodè præcaueri poterat,reus est peccati.Præceptũ enim,quod obligat ad finem,obligat etiã ad media, quæ per se ordinata sunt ad talem finem. Sic qui nauigaturus proijcit Breuiariũ in mare peccat mortaliter.Ille verò excusari potest,qui laboriosę venationi dat operam præuidens fore vt ob nimiam corporis defatigationẽ ieiunare non possit:nã venatio videtur causa per accidens frangendi ieiunij, cùm non sit incompassibilis cum ieiunio: idem dicendum de peragrinatione;quia Ecclesia dum præcipit ieiuniũ,non obligat ad abstinendum à peregrinatione, multique inter peregrinandum ieiunant. *tom.2.pag.163.num.10.11.15.& 16.*

36 Vis absoluta, per quam homo omninò inuitus cogitur facere aliquid prohibitum excusat à peccato, quia nullum est peccatum nisi voluntarium. Item metus, seu probabile periculum grauis damni, regulariter loquendo, excusat à transgressione legis humanæ, & consequenter à peccato; quia lex humana non obligat strictius, quam lex naturalis, aut diuina: multæ autem leges naturales, & diuinæ, non obligant sub mortali in periculo grauis damni, vt patet in confessione, quæ licet iure diuino permittenda sit ante sumptionem Eucharistiæ; non tamen obligat simpliciter in omnibus casibus: ergo metus, aut periculum grauis damni excusat à transgressione legis humanæ, & consequẽter à peccato. *tom.2.pag.165.n.2.& 3.*

38 Carthusianus, aut etiam alius, voto, vel lege abstinentiæ à carnibus obstrictus, potest, immò tenetur (non obstãte voto, vel lege) carnibus vesci, si non habeat alios cibos, & euidenter constet carnes illi necessarias esse ad tuendam vitam: quia neq; lex, neque votum obligat cum tanto incommodo, & in voto abstinendi à carnibus subintelligitur hæc conditio, nisi carnium esus fuerit vitæ necessarius. Licèt etiam in extrema necessitate, idolothytis, seu cibis idolo immolatis vesci, modò adstantes intelligant, id fieri ad tuendam vitam, non autem ad profitendam falsam Deorum religionem. *tom.2.pag.166.n.16.& 18.*

39 Ignorantia inuincibilis tam iuris, quàm facti, excusat à peccato, consequenter etiã à pęna: quia cum hac ignorantia non stat voluntarium; omne enim voluntarium supponit cognitionẽ: Ignorantia verè inuincibilis pœnæ, non excusat à peccato: quia non tollit voluntarium, neque aduertentiam sufficientem ad legem, & prohibitionem. *tom 2.pag.168.n.15.& n 13.*

40 Ignorãtia comitãs excusat actionem externam à peccato. Quare si quis proijciat telũ in inimicũ, inuincibiliter putans esse feram; ita tamen sit affectus, vt si sciret esse inimicũ, sagittam seu telum adhuc emitteret, non est actualis homicidij reus: quia illa actio externa emissionis teli non fuit causata ab effectu, & volũtate occidendi inimicum, sed à voluntate occidendi feram; ergo licè prauus affectus erga inimicum sit malus; tamen actio illa externa non est mala malitia homicidij, cum non profecta fuerit à volũtate occidendi inimicum. At si quis iaciat telũ aut displodat sclopum intentione occidendi quidquid occurrerit, si hominem occidat, etiamsi putaret esse feram homicidium committit; quia

illa

illa actio externa est sufficienter voluntaria, ideoque ad culpam meritò imputatur. *tom. 2. pag. 170. num. 34. & 35.*

Pignus. Hypotheca.

1 PIgnus accipi potest vel pro reipsa quæ datur pignori in securitatem, vel pro cōtractu, quo res creditori traditur ad securitatem crediti. Propriè loquendo differt ab *hypotheca*, nam *pignus* est de re mobili; *hypotheca* de re immobili, quæ obligatur creditori, sed remanet apud debitorem. Vt si quis Caio creditori tradat torquem aureū pro securitate crediti, dicitur inire contractum pignoris. Sin pro securitate crediti securum faciat Caium super fundo, dicitur inire contractum hypothecæ, quia obligat Caio rem immobilem, quæ celebrato contractu, adhuc remaneat apud debitorem. *tom. 2. pag. 707. num. 1. & seq.*

2 Quidquid datur pignori, debet subesse liberæ dātis dispositioni. Hinc pupillus non potest absque decreto iudicis, rem suam oppignorare: Item Prælatus non potest Ecclesiæ, pignori, seu speciali hypothecæ subijcere; in contractibus tamen à iure permissis, potest generaliter bona Ecclesię obligare, absque illorum traditione; quia hæc obligatio, apponitur ad roborandum priorem contractum, de cuius euictione tenetur Ecclesia, vt supponimus. *tom. 2. pag. 707. num. 3. & 4.*

3 Ea tradi non possunt pignori, quæ nequeunt vendi. Vnde res sacræ, seclusa necessitate, dari non possunt in pignus. Item res publicæ, vt viæ, plateæ, & alia publicis vsibus inseruientia, nō possunt subijci hypothecæ. *ibid. num. 5.*

4 Quando res aliquo datur pignori, vel hypothecæ, fructus illius iam sati, & concepti tempore contractus censentur etiam dati in pignus. Idem dicendum de fructibus pendentibus illius rei, quam quis alteri oppignorauit: huiusmodi enim fructus, à re ipsa non distinguuntur. *pag. 708. num. 6.*

5 Quādo res subiecta hypothecæ melior redditur, & augmētum accipit, vt quando ager incultus conuertitur in vineam, aut quando in eo palatiū ędificatur, solùm ipsum, cum augmēto manet, subiectum hypothecę, quia accessorium sequitur principale. Verùm si augmentum factum sit industria, & expensis tertij; nō tenetur tertius possessor rem illam tradere, vt inde soluatur debitum, nisi prius soluitur sibi id quod expendit. *ibid. n. 7.*

6 Non potest eadem res pluribus tradi in hypothecam, nisi res illa sufficiens sit ad satisfaciendū omnibus, aut nisi posteriores admoueantur de priori hypotheca: res enim ideò subijcitur hypothecæ; vt si debitor non soluat, creditoribus satisfiat ex re hypothecata. *tom.2.pag.708.num.8.*

7 Creditor non potest vti pignore accepto, cum damno debitoris sine ipsius consensu, saltem tacito. At sine damno, non videtur illicitum vti pignore. Sic creditor vti potest equo sibi tradito in pignus ne torpeat otio. Debet tamen creditor in sortem computare valorem illius vsus, alioquin vsuram committeret: quia ob concessam dilationem, acciperet aliquid supra sortem. Quare qui accipit agrum incultum in pignus, si eum colat, debet computare fructus in sortem; detractis expensis, & laboribus, nisi dominus agri illos condonet. *pag.709.num.10.*

8 Si inter creditorem, & debitorem nihil actum est de vendendo pignore, creditor non potest illud vendere, nisi præmissa vna denunciatione, seu monitione, & elapsis duobus annis. At si elapso biennio creditor non inueniat qui emat pignus, debet iudicem adire, & denunciare debitori, quo non comparente, habebit ius petendi à iudice, vt possit sibi pignus retinere. Sin conuentum est inter creditorem, & debitorem, vt pignus non vendatur; potest nihilominus vendi post trinam admonitionem; hæc enim est natura pignoris vt vendi possit, & conuentio non vendendi pignus, sic explicanda est, ne liceat illud vendere absque trina admonitione, quam ius exigit. Porrò si pignus vendatur maiori pretio, quàm sit creditum, residuum reddendum est debitori. *tom.2.pag.709 num.12.*

Pirata.

1 PIratæ, cursarij, ac latrunculi maritimi incurrunt 3. excommunicationem Bullæ Cœnæ Summo Pontifici reseruatā. Dicuntur autem piratæ ij, qui quasi ex officio, bello non indicto, nauticum latrocinium exercent, & prædas agunt præcipuè in mari: nam qui in lacu aut fluminibus solùm prædantur, nō censentur piratæ, neque ligantur excommunicatione Bullæ, quanquam huiusmodi prædones fluuiales puniuntur etiam pœna excommunicationis comminatoria in *cap.3.* de raptoribus. *disp.1. quæst.4.punct.1.n.1.9.pag.20.tom.3.*

2 Qui mare discurrunt eo solùm fine vt infideles spolient, & depræ-

deprædentur, non sunt obnoxij huic pęnæ iuxta probabiliorem sententiam: quia voluit Summus Pontifex consulere indemnitati Christianorum mare Sedis Apostolicæ nauigantium. Si tamen infideles aduehant merces ad portum, & terras Christianorum habentes saluum conductum, Christiani eos spoliantes videntur subiacere excommunicationi; quia hæc deprædatio vergit in dãnum, & iniuriam Principum, qui securitatis fidem dederunt. *ibid.nu.* 10. 11. *pag.* 21. *to.* 3.

3 Christiani, qui spoliant naues infidelium aduehentium merces fidelium in ipsorum vtilitatem, & commodum, subiacent excommunicationi, quia piraticam exercent potius contra fideles, quàm contra infideles. Si verò infideles abducant merces, quas Christianis eripuerunt, Bullæ censuram non incurrunt Christiani illos spoliantes; tum quia deprædantur infideles, tum quia nihil faciunt contra voluntatem dominorum, qui malunt sua bona à fidelibus, quam ab infidelibus possideri. *ibid.n.* 12. *pag.* 21. *to.* 3.

4 Qui nauim Christianorum, mercibus infidelium onustam inuadunt, & diripiunt, si nullum fidelibus damnum inferant, vt si merces tantummodò infidelium abducant, relicta fidelibus naui, alijsque ipsorum mercibus, censuram ob eiusmodi spoliationem non incurrunt, quia maritimum latrocinium contra fideles non exercent; modò nauis assecurata non sit a fidelibus, tunc enim damnum fidelibus inferretur. *ibid.nu.* 13. *pag.* 21. *to.* 3.

5 Pirata fidelis spolians alterum piratam item fidelem, si mare discurrit animo spoliandi tantùm piratas, non incurrit excommunicationem; quia licet piratas occidere. Si verò discurrit mare Pontificium animo spoliandi obuios quoscumque nullo discrimine, incidit in excommunicationem, quia exercet actionē in Bulla vetitam sub pęna excommunicationis ipso facto incurrendæ. *ibid.nu* 14. *pag.* 22. *to.* 2.

Piratarum fautores.

6 Receptatores, fautores, & defensores piratarum, aliorumq. maritimorum latrunculorum eadem excõicationis pœna mulctantur, non tamen antequam illi, quibus auxiliũ prę̨stiterunt, ingressi sint mare; & cę̨perint piraticã exercere: Quia causa accessoria non ligatur censura nondũ adimpleto actu principali, pro-

per quem censura imposita est: imposita est autem censura ob maritimas discursiones animo deprædandi, ergo antequam piratę cęperint mare discurrere, illorum fautores nullam incurrũt excommunicationem. *ibid. n. 15. pag. 22. to. 3.*

7 Qui graui metu compulsi opem præstant piratis excusantur ab excommunicationis pęna: Ecclesia non censetur velle cũ graui damno sub censura obligare. Vnde patet captiuos remigantes in nauibus, seu triremibus Turcarum aggredientium naues Christianorum, non incurrere excommunicationem, tùm quia actionem ex se indifferentem exercent, tũ quia metu graui coguntur remigare; fieri tamen potest vt peccent contra ius naturæ, si ad prædandum cooperentur; illa enim actio est intrinsecè mala. *ibid. nu. 17. pag. 22. to. 3.*

8 Qui bona à piratis ablata domi occultant, vel retinent, præcisè non ligantur censura Bullæ in foro cõscientię, nisi id faciant animo fauendi piratis formaliter; licèt in foro externo puniãtur tanquã participes latrocinij, & cooperatores piratarũ; quo fit, vt si quis titulo consanguinitatis, vel amicitiæ piratã domo excipiat cum pręda, non incurrat hanc pęnam. *ibid. nu. 20. pag. 22. to. 3.*

Piratis quid prohibeatur.

9 Ingressus in mare etiamsi nondum sequuta sit spoliatio, seu occisio, sufficit ad incurrendam excommunicationẽ; quia discursiones maritimæ animo deprædandi præcipuè in hac Bulla prohibentur: non tamẽ per quodlibet mare, sed solũ per mare, quod Sedi Apostolicæ immediatè, vel mediatè subest. Reliqua enim maria habent proprios dominos, à quibus custodiuntur. Quare discurrentes mare Venetum, aut Indicum non incurrunt excommunicationem. *ibid. punct. 2. nu. 2. & 4. pag. 22. to. 3.*

10 Quoties piratæ suscipiunt excursiones per mare Põtificiũ actionibus moraliter interruptis, toties excõicationẽ incurrunt: quia quælibet actio vetita sub excommunicatione sufficit ad incurrendam excommnnicationem, sicut pluris Clericum percutiens, plures contrahit excommunicationes. *ibid. n. 3. pag. 22. t. 3.*

Pęnitentiæ Virtus.

1 POenitẽtia specialis est virtus supernaturalis inclinans hominẽ ad satisfaciẽdũ Deo pro iniuria, & offensa illi facta, &

& ad conseruandum ius diuinum illæsum. Vnde patet pęnitentię quatenus est virtus specialis, obiectum formale esse detestationem iniuriæ Deo factæ,& satisfactionem pro ea,materiale verò esse peccatum; ac proinde esse virtutem distinctam à cæteris. *to.2.pag.131.nu.1.& 2.*

2 Actus virtutis pęnitentiæ est simpliciter necessarius ad iustificationem,non quidem explicitè,sed implicitè,& æquiualenter; quia ad iustificationem necesse est vt homo velit satisfacere Deo,aut saltem eam præstet satisfactionem,quam potest. Actus autem dilectionis Dei super omnia,& contritionis,continet virtualiter actum pęnitentiæ. Neque recipiens Sacramentum pœnitentiæ iustificatur absque aliquo actu virtutis pœnitentiæ.Eliciens tamen actum huius virtutis, non recipit gratiam,extra Sacramentum pœnitentiæ,nisi actum eliciat contritionis, vel dilectionis Dei super omnia. *to.1.pag.132.n.2.& 3.*

Pęnitentiæ Sacramentum quid, & quam necessarium.

3 Dari Sacramentum pœnitentiæ in lege gratiæ nullus iuerit inficias, nisi hęreticus. In veteri autem lege,vel scripta,vel etiã naturę non extitit hoc Sacramentum,cuius ipse Christus est auctor. Quamobrem dum in sacris paginis fit mentio pœnitentiæ, cui Deus promisit remissionem peccatorum,sermo est de pœnitentia interna,id est contritione. *ibid. n.1.2.& 3.*

4 Sacramentum pœnitentiæ consistit in actibus pœnitentis, & absoluentis, estque institutum à Deo per modum iudicij emẽdatiui,ad remissionem peccatorum. *ibid.nu.1.*

5 Necessarium est hoc Sacramentum necessitate medij in re, vel in voto,illis qui post Baptismum mortaliter peccarunt,ita vt saluari non possunt nisi aut reipsa hoc Sacramentum suscipiant, aut eliciant actum contritionis,in quo huius Sacramenti votum continetur. Est etiam necessariũ necessitate præcepti;quia quod est necessarium necessitate medij est etiam necessarium necessitate pręcepti,modò medium sit in nostra potestate;at hoc Sacramentum est in nostra potestate;ergo,&c. *to.1.pag.133.nu.1.& 2.*

6 Peccata remitti per Sacramentum pœnitentię in voto,nihil est aliud quàm remitti per contritionẽ in ordine ad confessionẽ; nã qui cõtritionis actũ elicit,tenetur adhuc eadẽ peccata,quorũ remissionem per actum contritionis obtinuit, subijcere, suo tẽ-

 pore,

pore, pœnitentiæ Sacramento: contritio enim non ita iustificat vt peccatorem liberum relinquat ab obligatione confitendi data opportunitate. *ibid. nu. 3. & seq.*

7 Qui habet copiam confessarij non saluatur cũ sola attritione, quia non habet Sacramentum pœnitentiæ in re, nec in voto. Qui autem iustificatur per contritionẽ; nõ tenetur habere propositum explicitum confitendi; sed sufficit implicitũ. *ibid. n. 7. & 8.*

8 Sacramentum pęnitentiæ institutum fuit à Christo pręcipuè *Ioann. 20.* quando insufflauit in discipulos suos dicens; *Accipite Spiritum Sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.* Hæc autem institutio fuit inchoata in nocte Cœnæ, quando Christus ordinauit Apostolos, eisque per ordinationem contulit characterem, qui est facultas fundamentalis absoluẽdi. Vnde sequitur si quis Apostolorum sibi conscius fuit peccati mort. vt Iudas, sufficienter potuisse se ad Eucharistiam disponere absq. confessione; per actum contritionis; quia Sacramentum pęnitentiæ nondum erat institutum. *to. 1. pag. 134. nu. 1. & seq.*

Sacramenti Pęnitentię materia.

9 Omnia peccata actualia, seu mortalia, seu venialia post Baptismum commissa, sunt materia remota Sacramenti pęnitentię: non aũt peccatum originale, aut etiam actuale ante Baptismum commissum. Hęc enim peccata non pertinent ad iurisdictionem Ecclesiæ; quippe homo illorũ reus, non est subditus Ecclesię ante Baptismum: Sacramentum autem pęnitentiæ institutũ est ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos. *pag. 135. nu. 3. & 4.*

10 Sunt quidem peccata venialia, sufficiens materia Sacramẽti pęnitentiæ, si sint post Baptismum commissa; non tamen necessaria; Ex Concilio enim Trident. omitti possunt in confessione, nisi fortè pęnitens dubitet an sint mortalia. Quanquam Ecclesia præcipere potest confessionem venialium; quia est opus religiosum, præcepti materiam non excedens. *tom. 1. pag. 135. nu. 5. & seq.*

11 Peccatum dubium non est materia sufficiens huius Sacramenti; quia materia Sacramentorum debet esse certa: Quare a peccato mortali dubio non potest confessarius absoluere simpliciter, & absolutè; sed tantùm sub conditione; habens tamen huiusmodi peccatum, debet sub dubio confiteri. *pag. 136. nu. 9.*

12 Peccata semel in confessione dimissa, possunt esse materia

nouæ confessionis: absolutio enim iterari potest super ijsdem peccatis, modò adsit nouus dolor, & nuda confessio à priori distincta. Liberum tamen est pœnitenti ea iterùm confiteri, vel omittere, aut partem vnam manifestare, & aliam reticere: quia licèt sint materia sufficiens confessionis; non tamen necessaria. *ibid. nu. 10. & 11.*

13 Materia proxima Sacramenti pœnitentiæ sunt actus pœnitentis, videlicet contritio, confessio, & satisfactio: nam ad iudicium emendatiuum, cuiusmodi est Sacramentum pœnitentiæ, illa tria requiruntur. Contritio & confessio sunt partes essentiales huius Sacramenti; satisfactio verò est pars integralis. *tom. 3. pag. 136. nu. 1. & seq.*

14 Ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ requiritur dolor formalis de peccatis etiam venialibus commissis: quamuis enim nó teneatur quis ad venialium confessionem; si tamen velit ea confiteri, tenetur de illis dolorem excitare. Sufficit autem dolor naturalis: Christus enim pro materia Sacramentorum instituit rem naturalem, vt aquam, panem, oleum, &c. vnde colligitur validũ esse Sacramentum pœnitentiæ, quando pœnitens bona fide accedit cum sola attritione naturali: Sacramentum tamen est informe, quia est sine fructu, nisi adsit dolor supernaturalis, neq. confert gratiam, & charitatem, quæ est forma omnium virtutum. Porrò hic dolor debet esse efficax qui excludat effectum peccati, & propositum peccandi. *pag. 137. n. 7. & 8. & n. 9. & seq.*

15 Dolor de peccatis confessionem antecedés sufficit ad hoc Sacramentum; sufficit tamen dolor elicitus in ipsa confessione, vel etiam post confessionem, antequam pęnitens absoluatur. At dolor post absolutionem elicitus non sufficit ad valorem Sacramenti; quia absolutio ferri debet super debitam materiam; non est autem materia debita sine dolore, cum dolor sit materia proxima Sacramenti pœnitentiæ. Igitur dolor præcedere debet absolutionem. Est autem integrum confessario iniungere satisfactionem, seu pęnitentiam, ante, vel post absolutionem. Caueat tamen confessarius ne pęnitentiam iniungant, statim implendam post confessionem, si secretò fieri non possit; ne qui adsunt, & vident, ex pęnitentia, peccatorum grauitatem suspicentur. *pag. 138. nu 17. & 18. & nu. 19. & seq.*

Sacramenti Pœnitentiæ forma.

16 Forma Sacramenti Pœnitentiæ est hæc: *Ego te absoluo à peccatis tuis*, immò sufficiunt hæc duo verba, *Absoluo te*. Preces autem, quæ ex laudabili Ecclesiæ more adiunguntur, ad Sacramenti essentiam haud quaquam spectant: vnde colligitur nihil esse necesse adiungere inuocationem SS. Trinitatis, addendo. *In nomine Patris*, &c. quæ tamen non est omittenda. Si quis auté dicat: *Absoluat te Deus*, non valide absoluit, quia non ostendit se absoluere tanquam iudicem. Porrò hæc verba, *Absoluo te*, sufficere possunt ad absolutionem à peccatis; & simul à censuris, modò per hæc verba Sacerdos intendat absoluere ab vtrisque. In quo casu absolutio à cēsuris erit natura prior absolutione à peccatis. *tom. 1. pag. 139. num. 1. & seq.*

17 Quoties in verbis formæ contingit mutatio substantialis, non est validum Pœnitentiæ Sacramentum; secus si solùm sit accidentalis; remanet enim idem sensus, eademque significatio. Non est autem valida forma deprecatiua qualis est hæc. *Absoluat te Deus*: quia hoc Sacramentum exercetur per modum iudicij, sententia autem profertur à iudice imperatiuè. Qui formam adhibet dubiam, peccat mortaliter: fieri enim potest, vt illa forma non sit sufficiens, ideoque irritum sit Sacramentum. Neque licet quidquam mutare in forma communi Ecclesiæ vsu recepta. *tom. 1. pag. 140. num. 2. 3. & seq.*

18 Quando aliqua conditio de præterito, vel de præsenti apponitur in forma, validum est nihilominus Sacramentum, vt si dicatur: *Si habes peccatum, te absoluo: Si ego possum te absoluere, te absoluo*: quia hæc conditio non suspendit actum, aut effectum. At conditio de futuro irritum reddit Sacramentum; quia neque est validum statim prolata forma, cùm nondum posita sit conditio; neque est validum adueniente conditione, quia iam non adest forma, neque materia. Vnde patet hanc formam esse inualidam, *Ego te absoluo si satisfeceris. pag. 142. n. 1. 2. & 3.*

19 Forma absolutionis non potest, absque sacrilegio, bis in eadem confessione super ijsdem peccatis proferri; sicut non licet super hostia iam consecrata, repetere formam consecrationis. At in diuersis confessionibus possunt eadem peccata repeti cum nouo dolore, & circa eadem peccata cum nouo dolore confessa, potest absolutio iterari. Immò huiusmodi confessiones

sunt

sunt salubres; maiorem quietem, & securitatem conscientiæ pariunt. *tom.1.pag.142.num.1.& seq.*

Sacramenti Pœnitentiæ partes.

20 Contritio est actus charitatis, quo quis detestatur omnia sua peccata super omnia detestabilia, quatenus Deum offendũt, cum proposito non peccandi in posterum. Quare contritio pertinet ad charitatẽ, cuius est gaudere, & delectari de bonis Dei, & illius malum, seu offensam odisse. Hæc contritio elicitur ab habitu charitatis, quando elicitur ab homine iusto habente habitum supernaturalem charitatis: spectat verò ad charitatem, quando elicitur à peccatore cum auxilio supernaturali, supplente vicem habitus charitatis. *tom.1 pag.144.num.1.& seq.*

21 Contritio propriè accepta in lege noua, non est necessaria simpliciter necessitate medij ad iustificationem, & salutem; potest.n.ea omissa aliqñ salus obtineri, vt patet in homine iusto, qui si repentè moriatur, salutem obtinet; etiamsi contritionis actum non elicuerit: tum quia Sacramentum Pœnitentiæ cum sola attritione iustificat, & saluat. In veteri aũt lege cõtritio necessaria fuit necessitate medij ad tollendum peccatum actuale: quia Sacramenta veteris legis non conferebant, ipso facto, gratiam, præter Sacr͠m Circumcisionis. *tom.1.pag.145.n.1.& seq.*

22 Contritio propriè sumpta, necessaria est necessitate præcepti; illa enim culpabiliter prætermissa, salus non obtinetur. Obligat autem præceptum contritionis, per se, & vi propria, in periculo mortis, aut perpetuæ amentiæ, saltem quando non est copia Confessarij; tunc enim est maxima necessitas cõtritionis, ne adeatur periculum perpetuę damnationis. Obligat etiam extra mortis articulum ratione alterius circumstantiæ. 1. quando quis suscepturus est, vel administraturus aliquod Sacramentũ, aduertens se esse in peccato mortali, quando non potest confiteri. 2. quando quis est in probabili periculo incidendi in aliquod peccatum mortale, si contritionis actum non eliciat. *pag.146.nu.4.& 5.*

23 Attritio supnaturalis, & efficax necessaria est ad suscipiẽdum Penitentiæ Sacr͠m cum fructu; hæc autem attritio esse non potest, nisi excludat effectum ad peccatum, & includat propositum nõ peccandi. Porrò licet attritio sit dolor imperfectus, quippe quę peccatum detestatur ob metum gehennæ, aut amissionis

gloriæ, sufficit tamen cũ Pęnitentiæ sacramento, neque requiritur contritio; alioquin Sacramentũ Pęnitentiæ numquam produceret primam gratiã, nec remitteret peccatum mortale, sed illud supponeret remissum per contritionem. *tom. 1. pag. 147. n. 3.*

24 Obiectum materiale contritionis est peccatum commissum, & nondum dimissum, quod facit inimicum Dei: formale est peccatum, quatenus est offensa Dei, vel malum Dei. Ad delenda autem omnia peccata sufficit vnus contritionis actus respiciens omnia peccata; neque requiruntur tot contritiones, quot sunt peccata. Cæterùm non tenemur eodem actu detestari mortalia, & venialia, sed potest remissio mortalium obtineri, non obtenta venialium remissione. *tom.* 1. *pag. 149. nu. 2. & seq.*

25 Probabile est ad contritionem sufficere propositum implicitum vitandi peccata in futurum, neque requiri explicitum; potest enim quis detestari peccata super omnia, nihil cogitans actu de vitæ emendatione. In praxi tñ tutius est habere propositum explicitum, & actuale vitandi peccatum. *tom. 1. pag. 153. n. 1.*

26 De potentia Dei ordinaria non potest homo iustificari absque aliquo pœnitentiæ actu. De potentia verò absoluta potest, modò cesset actus peccati: quia non implicat Deum infundere gratiam & per illam delere peccatum, absque alia dispositione; cessante tamen actu peccati: nam perseuerante peccato nõ potest homo iustificari, alioquin esset iustus, & iniustus, quod implicat contradictionem. Non potest autem peccator iustificari absque aliqua reali mutatione facta per infusionem alicuius doni, quod peccatum expellat: nam priuatio gratiæ tolli nõ potest, nisi per oppositam formam. *tom. 1. pag. 154. num. 2. & 3.*

27 Confessio est legitima, & sacramentalis accusatio de proprijs peccatis, facta Sacerdoti ad obtinendam remissionem peccatorum per absolutionem. Sexdecim confessionis conditiones his versibus recensentur:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

ex quibus tres potissimum necessariæ sunt ad confessionem. 1. vt sit integra; 2. vt sit dolens; 3. vt sit vera seu pura, reliquæ tamen sunt valdè vtiles ad fructum sacramentalis confessionis percipiendum. *tom. 1. pag. 155. num. 1. & 2.*

28 Ad confeſsionem, iure diuino, præſequiritur examen conſcientiæ. Tenetur itaque pœnitens circa peccata mortalia tantam inquiſitionem præmittere, quantam adhiberet in negotio arduo, ſeu quanta ſufficit ad omnia mortalia in memoriam reuocanda; eſt enim hoc negotium maximi momenti. Mediocri tamen adhibita diligẽtia, non tenetur maiorem adhibere, etiamſi probabiliter ſuſpicetur fore, vt accuratiſſima inquiſitione facta occurrerent aliqua peccata, quorum non meminit; alioquin ſemper angeretur ſcrupulis, ſemperque dubitaret an ſufficientem adhibuerit diligentiam. Nihilominus qui rariùs confitetur, quique periculoſa negotia tractat, tenetur maiorem diligentiã adhibere. *pag.156.num.1.& ſeq.*

29 Fideles non tenentur iure diuino anteuertere tempus cõfeſſionis, aut ſua peccata ſcribere vt eorum meliùs recordentur; ſed ſolùm adueniente tempore obligationis, aut voluntatę confitendi, tenentur moralem diligentiam adhibere, vt redeant in memoriam peccatorum, & integrè confiteantur. At qui confeſſus eſt non præmiſſo conſcientiæ examine, tenetur ad nouam confeſſionem peccatorum, modò Confeſſarius non ſuppleuerit illum defectum per diligentem interrogationem, vt ſæpè accidit in rudibus, & ruſticis qui conſcientiam diſcutere neſciunt. Verùm ſi confeſſarius aduertat pœnitentem notabiliter defeciſſe circa examen conſcientiæ, & videat ſe non poſſe defectum examinis per interrogationes ſupplere, remittat pœnitentem, eique imperet; vt adhibita maiori diligentia redeat, modò non immineat periculum mortis. *ibid.num.4.& ſeq.*

30 Confeſſio debet eſſe *ſimplex*, ita vt ſuperflua, & inutilia amputentur: neque enim neceſſe eſt circumſtantias impertinentes aperire. Det tamen operam pęnitens vt ſua peccata clarè, & diſtinctè fateatur, quoad numerum, & ſpecies. Debet eſſe *humilis*, ita vt pœnitens flexis genibus, & aperto capite ſe accuſet, niſi aliud ſuadeat neceſſitas. Debet eſſe *pura*; quoad intentionem, ita vt non fiat ob prauum aliquem finem; quanquam facta ob finem venialiter malum, verbi gratia ob inanem gloriam, ſuo fructu non caret. Hinc patet illum non peccare mortaliter, qui vt bonam tueatur opinionem de ſe apud Confeſſarium, fatetur illi ſolùm leuia peccata, & ſi incidat in mortale, accedit ad alium priore relicto, modò id non faciat per hypocriſim. *tom.1.pag.157.num.1.& ſeq.*

31 Præ-

31 Prætereà debet esse *fidelis*, id est vera, & sine fraude. Nam mendaciũ in confessione circa materiam necessariã confessionis est peccatum mortale, & consequenter irritat cõfessionem; quia Sacerdos, qui est iudex in hoc Sacramẽto, decipitur in re graui. Quanquam pœnitens, per se loquendo, nõ peccat mortaliter, si à Confessario interrogatus nũ tale peccatum aliquando commiserit, falsò negat se commisisse, nolens idẽ peccatum, quod antea confessus est iterum confessioni subijcere. Ad veritatẽ etiam cõfessionis pertinet, peccata dubia, tanquam dubia, & certa tanquã certa explicare. Mendacium autẽ circa peccata venialia nõ reddit inualidam confessionẽ; quia venialia non sunt materia necessaria confessionis: nisi fortè pœnitens vnũ tantũ peccatum veniale fateatur se commisisse, quod non commisit, nullumque aliud peccatum exprimat in confessione; tũc enim peccat mortaliter, & reddit Sacramentum inualidum. *tom. 1. pag. 157. nu. 6. & seq.*

32 Confessio debet esse *frequens*, nõ quòd sit necesse sæpius in anno confiteri, extra mortis articulum, aut Ecclesiæ præceptum; sed quia vtile est sæpius cõfiteri ob fructus vberes, qui inde percipiuntur. Quamobrem perfectionis studiosi, si nulla alia habent præter peccata ritè alias cõfessa, de ijs ipsi solent nouas cõfessiones instituere; ne fructibus tãti Sacramẽti careant. *pag. 158. n. 14.*

33 Debet esse *nuda*, idest nullis verborum ambagibus inuoluta: sicut enim peccata nuda sunt oculis Dei, ita debent esse aperta Sacerdoti Dei vices gerenti: neque enim potest naturam, & qualitatem peccatorum rectè perspicere, & dijudicare an sint mortalia, an venialia, nisi pęnitens nudè, & detracto omni verborum fuco, illa fateatur. *ibid. nu. 15.*

34 Debet esse *discreta*, ita vt pœnitens eligat confessariũ eruditum, & probum, qui scientiam habeat, & conscientiam, quippe possit lepram a lepra internoscere, & debita remedia applicare; hinc collige pœnitentem, qui confessarium eligit, quem nouit indoctum, ratus propter ipsius inscitiam, se non obligandum ad restitutionem, teneri iterum confiteri, neque excusari a restitutione. Hanc etiam pœnitens debet adhibere cautionem, vt peccata impudica, & obscæna, quantum fieri poterit, honestis verbis explicet, nec descendat ad singula; sufficit enim speciem, & circumstantias necessarias explicare. *ibid. nu. 17.*

35 Debet esse *libens*, ita vt voluntariè fiat, & cũ intentione cõfitendi. Si quis tamen inducatur ad cõfitenda peccata timore ex-

communicationis, infamiæ, aut ēt verberum, &c. validè confitetur modò cum dolore debito, ac sufficienti; illud enim inuoluntarium admixtum, non irritat confessionem. *ibid. num.* 18.

36 Debet esse *verecunda*: congruum enim est, & fructuosum interius apud seipsum erubescere de turpitudine, ac fęditate animæ propriæ, & exteriùs apud confessarium; quippe illa verecundia prodest ad pœnæ remissionem. Caueat tamen confessarius ne pęnitentem deterreat durioribus verbis, sed illum potiús alliciat ad peccata confidenter explicanda, dilata reprehensione ad finem confessionis. *tom.* 1. *pag.* 158. *num.* 19.

37 Debet fieri *secretò*: nam euulgare peccata sine iusta causa, videtur iuri naturali aduersari. Hinc collige neminem teneri, per se loquendo, confiteri per interpretem; neque debere peccata Sacerdoti aperire alio audiente, in quo peccant Sacerdotes, qui multos pueros doli capaces in vnum congregatos, simul audiunt se accusantes. Potest tamen confessio fieri aliquando publicè, vt fit ab existentibus in periculo naufragij. At confessarius non potest præcipere pœnitenti vt confiteatur coram teste, hoc enim est nimis graue. Porrò non est de necessitate Sacramenti proprijs verbis confiteri; possunt enim peccata per nutus, signa, & scripturam sufficienter manifestari. Quare si detur casus, vt quis nequeat loqui, aut nimia suffundatur verecundia, potest per signa Sacerdoti confiteri. *tom.* 1. *pag.* 159. *num.* 21.

38 Confessio est *accelerandа*, ita vt pęnitens quāprimùm confiteatur, tùm ne maneat in statu dānationis; tùm vt bona ipsius opera sint meritoria: non est tñ necesse statim post peccatū confiteri, cum possit gratia per contritionem recuperari. *ibid. n.* 27.

39 Confessio debet esse *accusans*, non *excusans*; ita vt pęnitens sibi peccata imputet, non in alium reijciat, aut excuset; nisi hoc necessarium videatur ad famam apud confessarium tuendam. Denique confessio ea esse debet, vt pęnitens sit *paratus morem gerere* confessario in ijs, quæ ad conscientiam spectant; cum enim Sacramentum pęnitentiæ exerceatur per modum iudicij emendatiui, pœnitens debet satagere vt Deum propitiet suis criminibus violatum. *ibid. num.* 29. 30.

Confessionis integritas.

40 In confessione explicanda sunt necessariò peccata, quoad

species

species morales;non autẽ quoad physicas; aliquando enim plures actus physicè diuersi vnã habẽt malitiam, & vice versa vnus actus physicus plures habet malitias. Proinde qui ad occidẽdum inimicum emit gladium,conscendit equum,suscepit iter,non tenetur has omnes actiones physicas explicare, quia vnicã habent malitiam,ideoque sunt eiusdem speciei moralis,quare satisfacere dicendo se hominem occidisse: modò illi actus non fuerint notabiliter interrupti,nec habuerint aliam circumstantiam moraliter diuersam:propterea qui occisurus inimicum conculcauit segetes,furtum commisit,&c. tenetur has circumstantias in cõfessione explicare. *tom.* 1.*pag.* 160.*n.*2.*&* 3.

41 In cõfessione aperienda est circumstantia, propter quam peccatum mort.fit veniale,& contra:quia mortale,& veniale,in ratione offensæ Dei maximè differunt;quapropter in confessione explicandum est an furtum fuerit in magna,an in parua quãtitate. *ibid.num* 6.

42 Qui se exposuit periculo peccandi,tenetur fateri circumstantiam illius peccati,cuius periculo se exposuit:quia in moralibus idem est exponere se periculo peccati, & illud committere; præceptum enim, quod obligat ad vitandum peccatum, obligat etiam ad vitandum illius periculum. *ibid.num.*7.

43 Qui oblitus est in confessione,alicuius circumstãtiæ mortalis, tenetur illam in alia confessione explicare; quia est peccatum mort. distinctum;sufficit tamen eam solam circumstantiam omissam explicare: v.g. quis furatus est calicem; sed in confessione meminit solius furti; in secunda confessione satisfaciet dicendo se mortale sacrilegium commisisse, non exprimendo furtum. *pag.* 161.*num.* 9.

44 Omnia peccata mort.post Baptismum commissa, necessariò sunt in confessione explicanda, quoad numerum, quantum fieri potest. Quare qui decẽ aureos nummos decies furatus est, non satisfacit dicendo se decem aureos furatum esse:sed tenetur numerum furtorum exprimere.Item qui cum peccati mort. cõscientia plurium confessiones excepit,tenetur numerum personarum,quoad potest,explicare.Notand. tamen confessariũ peccati mort. sibi conscium, non peccare mort. si à principio dum audit confessionem,propositum habeat pęnitẽdi, antequam absolutionem impendat. *tom.*1.*pag.*161.*n.*5.*&* *seq.*

45 Pęnitens tenetur cõfiteri ea peccata,quæ confessario nota sunt

sunt extra confessionem; quia cum hoc Sacramentum sit quoddam iudicium, non potest reus absolui à peccatis, quæ non sunt in iudicium adducta per confessionem: sufficit tamen si penitens confessario, cui nota sunt ipsius peccata, dicat; *Pater accuso me de illis peccatis, quæ nosti me commisisse*, sic enim sufficienter illi aperit suum statum. *pag. 162. num. 10.*

46 Non opus est in confessione explicare actum minùs principalem, & circumstantias communiter comitantes, vel præcedentes actum, modò actus principalis subsecutus fuerit, nec intercesserit mora inter actum principalē, & minùs principalē, & modò actus minùs principalis, connexionem habeat cum principali. Quia licèt huiusmodi circumstātiæ sint malæ; nihilominus cum affectu principali constituunt vnum numero peccatum; sufficit igitur actum principalem. *tom 1. pag. 162. num. 12.*

47 Explicandi sunt in confessione actús, seu circumstantiæ, quæ subsecutæ sunt actum principalem, cuiusmodi sunt tactus, & oscula, post finitam copulam; nam hi actus subsequentes sunt principia alterius peccati, consequenter efficiunt nouum peccatum. *pag. 163. num. 13.*

48 In cōfessione generali, omnia peccata mortalia ritè anteà expiata nō sunt necessariò exprimenda: quia huiusmodi peccata cum iam fuerint clauibus subiecta, non sunt materia necessaria confessionis: Quapropter nonnulli consueuerunt confessiones generales paulatim facere, anteactæ vitæ peccata iam per confessionem dimissa quotidie aliqua aperiendo. *ibid. num. 14.*

49 Qui habet tantū peccata venialia nō satisfacit dicendo in genere se venialiter peccasse; sed omninò explicandū est aliquod peccatum: quia licet nemo teneatur venialia confiteri; tamen ex suppositione quòd quis velit confiteri; tenetur materiam certam confessioni subijcere. Quare ille est absoluendus, qui scit se peccatū aliquod admisisse, sed dubitat an illud mortale sit, an veniale subijcit enim confessioni materiam certam & determinatam, quamuis dubiam quoad grauitatem peccati. *ibid. num. 15. & 16.*

50 Qui propter consuetudinē peccandi non potest certū, ac determinatū numerū peccatorum exprimere, vt meretrix, quæ fuit omnibus exposita, aut blasphemus, qui consuetudinē habuit blasphemandi, satisfacit dicens se talē peccandi consuetudinem tādiu habuisse, v.g. toties in hebdomada vel mense, plùs minùs; sic enim potest confessarius sufficiens judicium ferre de statu pę-

nitentis.

nitentis. Qui verò rem alienam detinuit, quam potuit domino restituere, satisfacit explicando tempus, quo fuit in mora restituendi: neque confessarius in huiusmodi casibus debet scrupulosè agere. *ibid. num. 18. & num. 21.*

51 Circumstantiæ peccati sunt quædam conditiones nō pertinentes ad substantiam actus peccati, sed illum aliquo modo attingentes, quarum aliæ augent; aliæ minuunt peccatum, aliæ speciem mutant, aut nouam addunt. Possunt autem omnes ad has septem reuocari:

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Circumstantiæ notabiliter minuentes non sunt necessariò in confessione exprimendæ, nisi speciem mutent, vt si efficiant peccatum veniale, quod alioquin esset mortale. Immò nec notabiliter aggrauantes sunt necessariò explicandæ, modò speciem non mutent: nimis enim angerentur fideles ex tali obligatione. *tom. 1. pag. 164. num. 1. & seq.*

52 Circūstantię mutantes speciem sunt in confessione necessariò explicādæ; sic enim expressè decernitur in Trident. *sess. 14. cap. 5.* hinc multæ difficultates soluuntur. Nā qui virginem deflorauit, debet illā circumstantiam aperire, siue illa consenserit, siue nō; quia stuprum habet specialem malitiam. Qui carnaliter cognouit pœnitentem, non tenetur illam circumstātiam in confessione exprimere; quia non est incestus, neque sacrilegium, modò Confessarius eam non sollicitauerit in confessione, aut non sit Parochus; tunc enim specialis interuenit malitia. Qui consanguineam, aut affinem carnaliter cognouit, debet explicare gradū incestus. Qui in actu mollitiei concupiuit virginem, aut coniugatam, aut monialem, tenetur exprimere conditionem personarū; est enim circumstantia speciem mutans. Qui vno actu plures percussit, aut infamauit, tenetur numerū personarū exprimere; quia non potest alioquin ipse actus indiuidualis sufficienter exprimi. Qui fuit causa scandali, vt qui publicè peccauit, aut alium induxit ad peccatum, præsertim qui non erat paratus, tenetur illas circumstātias aperire; quia cooperatus peccato alterius, alienum autem peccatum imputatur cooperanti. Qui coram pluribus, detrahit, aut turpia loquitur, debet exprimere numerū personarum, tum ratione scandali, tum ratione cooperationis; immò etiam exprimenda videtur conditio personarum adstantiū, & qualitas sermonis. *tom. 1. pag. 166. num. 6. & seq.*

53 Con-

53 Consuetudo peccandi, per se loquendo, non est necessariò in confessione explicanda. Quare non tenetur pęnitens dicere se peccatum, quod tunc fatetur, aliàs commisisse, nisi fortè iusta de causa interrogetur à Confessario, vt illi constet de dispositione pœnitentis; consuetudo enim peccandi arguit infirmum propositum emendationis. *pag.168 num.22.*

54 Circũstantia finis tunc est in confessione explicanda, quãdo nouã supperaddit malitiam. Ita qui furatus est ad męchandũ, debet exprimere illam circumstantiam; quia medium participat malitiam finis. Qui verò in die festo sacrum omittit propter studium, non tenetur illam circumstantiam aperire; quia studium, ex se, non est malum. *ibid.num.23.& num.26.*

55 Circũstantia temporis, loci, aut modi, per se loquendo, nõ est necessariò in cõfessione explicanda; quia non superaddit peccato distinctam specie malitiam. Quare qui in die festo aliquod peccatũ cõmittit, nõ tenetur hanc circumstantiã aperire, modò in die festo non exerceatur opus seruile, aut Missa nõ omittatur; hæc enim sunt specialiter probibita, *tom.1.pag.168.n.28.& 29.*

56 Qui dubitat an commiserit peccatũ mortale, tenetur illud sub dubio cõfiteri: quia alioquin exponit se periculo violandi integritatẽ confessionis. Item qui scit se commisisse aliquod peccatũ, quod dubitat an sit mortale, tenetur illud in cõfessione manifestare; quia Conc. Tridẽt. excipit ab obligatione confitendi sola peccata venialia, ergo supponit dubia mortalia esse aperienda. Idem dicendum à fortiori de eo, qui scit se peccatũ mortale cõmisisse, sed dubitat an illud confessus fuerit, vel an validè; quoties enim constat de obligatione, & dubitatur de excusatione, possessio stãt pro obligatione. *ibid.num.1.2.& 3.* Hæc autem intelligenda sunt de dubio propriè dicto: nã si quis probabiliter opinetur aliquod peccatum non esse mortale, aut se non peccasse mortaliter, non tenetur illud confiteri; quippe integrum est cuilibet probabilem opinionem sequi. *pag.169.num.4.*

57 Fieri potest vt sacramentum Pœnitentiæ validè suscipiatur sine integritate materiali confessionis, id est, aliquibus peccatis mortalibus omissis; vt quando pęnitens obliuiscitur alicuius peccati mortalis, aut quando in extremo vitæ periculo non potest singula percensere, &c. *tom.1.pag.170.*

58 Propter ignorantiã excusatur ab integritate confessionis, qui peccatũ olim commissum, dum adhuc esset rudis, aut puer,

con-

conticuit ignorans se teneri ad illius confessionem; nunc autem postquam maturior ætas,aut sanius iudicium accessit, cognoscit esse peccatum necessariò confessioni subijciendum. Excusatur item, qui ex obliuione non culpabili, prætermisit in confessione peccatum mortale; quia præceptum integritatis in confessione, non obligat ad impossibile. *ibid.num.2.& 3.*

59 Sacerdos,qui defectum cõmisit in confessione audienda, quem non potest explicare,nisi suo Cõfessario manifestet peccatũ complicis in confessione auditum, excusatur à confessione illius defectus,si non habeat copiã alterius Confessarij,cui cõplex sit ignotus: quia præceptũ sigilli confessionis non violandi, strictiùs obligat,quàm præceptum integrè confitendi. *ibid.num.5.*

60 Pęnitens potest complicem peccati in confessione manifestare, quando non habet copiam alterius confessarij; cui sit ignotus complex. *ibid.num.5.*

61 Mutus,qui sua peccata nutibus cõfitetur,& extraneus cuius idioma à cõfessario non satis percipitur,si desit alius qui percipiat,saltem vrgente præcepto,nõ sunt à confessione & absolutione arcendi: quia hi faciunt,quod in se est. Idem dicendum de eo,qui petit confessionẽ,sed postea adueniente Confessario, nõ potest amplius loqui,sed signa pęnitentiæ tantùm ostendit: quia impotentia excusat ab integritate materiali confessionis. Immò confessarius tenetur, saltem ex charitate, illum absoluere, qui in periculo mortis dat signa contritionis. Qui autem,absente confessario,exhibuit signa contritionis;sed eo posteà superueniente ita sensibus est destitutus,vt iam nullum signum exhibere possit, sub conditione est absoluendus; quia adstantium attestatio supplet vicem confessionis, & præstat infirmum decedere cum dubio Sacramento,quàm sine vllo. *ibid.num.6.7.& 8.*

62 Quando periculum est ne pęnitens inchoata confessione decedat, aut sermonis vsum amittat antequam perficere possit, confessarius curet proferri sibi materiam certam, quamuis illa sit tantùm peccatum veniale;quia,quoad fieri potest,subijcienda est confessioni materia certa, ne forma Sacramenti certa cadat super incertam, vel indebitam materiam. At si æger posteà obtenta absolutione nõ moriatur statim,dummodò per tempus, & infirmitatem liceat,prosequi debet confessionem, & nouam absolutionem accipere. *pag.175.num.9.*

63 Si adueniente confessario,nulli sint præsentes, qui fidẽ faciant

ciant ægrotum petijsse confessionem, vel dedisse signa cõtritionis, iuxta communiorem Doctorum sententiam, non potest sacramentaliter absolui; etiamsi fortè absente confessario dederit signa contritionis: nam in hoc casu nulla fit confessio præsenti Sacerdoti, neq. per verba, neq. per signa ipsius pœnitenti, neque per aliorum attestationẽ corã pœnitente, & Sacerdote. *ibid. n. 10.*

64 Probabile est Sacerdotem impendere posse absolutionem moribundo, quem nouit se absente dedisse signa contritionis in ordine ad confessionem. Ita censuit sacra Cardinalium Congregatio declarans posse pęnitentem absolui, qui confessionis indicia dedit coram eo, qui statim ad confessarium accurrit, sed pęnitens, adueniente confessario, iam nullum doloris signum exhibere potest. *ibid.*

65 Pęnitens potest aliquod peccatum mort. reticere in confessione ad vitandum graue incommodum proprium, vel alienum. Immò si pęnitens habeat necessitatem confitendi, & non habeat copiam confessarij cui possit absque periculo confiteri, debet reticere peccata, de quibus est periculum; quia præceptum integræ confessionis non obligat cum graui incommodo, & quisque debet sibi alijsque consulere. Quapropter si fœmina confitendo peccatum timeat ne confessarius scandalizetur, aut ne ab eo sollicitetur, tenetur ab illius peccati confessione abstinere. *to. 2. pag. 171. nu. 11.*

66 Vrgente præcepto annuæ confessionis, aut necessitate suscipiendi Eucharistiam, aut celebrandi, potest & debet confiteri sua peccata, tacito eo, de quo probabiliter timetur; cùm enim vrgeat præceptum confitendi, debet confiteri suppresso eo peccato, cuius supprimendi iustam habet causam, neque potest, omissa confessione, contritus communicare. *pag. 172. nu. 14.*

67 Versantes in periculo naufragij, aut in domo conflagrante, etiamsi non omnia peccata mort. confessi fuerint, absolui possunt; immò confessarius audito a singulis vno peccato potest simul omnes absoluere dicens: *Ego vos absoluo;* Item confessarius, qui timet ne infirmus moriatur sine absolutione, potest illum, audito vno peccato, antequam perficiat confessionem, absoluere, & deinde reliqua audire, vt confessio fiat integra, quantum fieri potest. *ibid. nu. 17.*

Confessionis iteratio.

68 Ex defectu pęnitentis iteranda est confessio, quando pœnitens, culpabiliter aliquod peccatum mort. omittit, aut quando confitetur sine dolore requisito, aut quoties mortaliter peccat in actuali susceptione huius Sacramenti; aut quādo non habet propositum deserendi occasionem proximam peccandi mort. in his enim casibus confessio est sacrilega. Est etiam iteranda, quando pęnitens voluntariè fuit priùs absolutus à peccatis, quàm ab excommunicatione: nam excommunicatus arcetur à Sacramentis, & consequenter inualidè confitetur. Qui verò absque culpa priùs absoluitur à peccatis, quàm ab excommunicatione, non tenetur confessionem iterare; quamuis enim excommunicatus prohibeatur suscipere Sacramenta; non tamen est illorum incapax. *to. 2. pag. 173. nu. 1. & seq.*

69 Qui aliquod peccatum mort. in confessione prætermisit, putans non esse mort. excusatur ab iteranda confessione, & satisfacit repetendo omissum. Hinc pueri, & puellæ excusari possunt à repetenda confessione, quæ aliquod peccatum mort. tacuerunt, ignorantes esse mortale; sed deinde grandiores factæ agnoscunt esse mortale. *ibid. nu. 6.*

70 Qui maiorem numerum peccatorũ venialium, bona aut etiam mala fide expressit, non tenetur iterùm verum numerum aperire; quia non decepit confessariũ in materia necessaria. Qui verò expressit maiorem numerũ mortalium mala fide, tenetur non solùm verum numerum aperire, sed etiam repetere confessionem, vtporè inualidam ob deceptionem in materia graui. At si bona fide maiorem numerum mortalium expressit, neque tenetur repetere confessionem, neque errorem numeri confiteri; secunda. n. confessio esset potiùs excusatio quã accusatio. *ibid. n. 7.*

71 Ob defectum confessarij absoluentis, confessio est iteranda, quando defectus contigit in essentialibus, vt si cõfessarius careat iurisdictione, si non habeat debitam intentionem, si non vtatur forma a Christo tradita. Obseruandum tamen Sacerdotem, qui communi errore, & titulo colorato putatur habere iurisdictionem, validè absoluere, Ecclesia iurisdictionem supplente, etiamsi sit excommunicatus vitandus; habitus tamen confessarius legitimus. *pag. 174. num. 8.*

72 Pœnitens,qui bona fide cõfessus est Sacerdoti indocto, & minùs idoneo,quem post confessionẽ comperit nesciuisse distinguere inter peccata mortalia, & venialia, vel inter reseruata,& non reseruata,non tenetur confessionem repetere, modò cõfessarius habuerit iurisdictionem,& pęnitens ritè confessus fuerit, nec obicem posuerit valori sacramenti. *tom.1.pag.174.nu.14.*

73 Qui repetit confessionem inualidè factam apud eundem confessarium non tenetur singula peccata repetere,sed ea tantũ recensere,quæ omiserat,& quæ post inualidam illam confessionem commisit,modò confessarius,saltem in genere,recordetur status pęnitentis. Sin apud diuersum, tenetur singula repetere; quia sententia non est ferenda sine cognitione causæ. *ibid.nu.15.*

74 Valida est confessio,quam non potuit pęnitens vnica vice perficere; sed eam multorum dierum spatio absoluit, & in fine obtinuit absolutionem a Sacerdote, cui notus erat status pœnitentis,quamuis Sacerdos impertiens absolutionem, non recordaretur omnium peccatorum singillatim. Item,qui confessus est peccata Sacerdoti non habenti facultatem absoluendi,satisfacit, si eidem habenti posteà facultatem, eadem peccata in genere aperiat, modò confessarius recordetur aliquo modo status pęnitentis. *ibid.nu.16.& 17.*

Obligatio ad confessionem.

75 Omnes fideles baptizati, qui commiserunt peccata mort. post baptismum,aut in ipsa susceptione baptismi tenentur confiteri,non tantùm adulti,sed etiam pueri vtentes ratione,idque ex præcepto diuino,& Ecclesiastico,quo fideles ad annuam confessionem obligantur. Tamen negant Doctores excommunicationem,quę continetur in cap. *omnis vtriusque sexus*, ferendam esse contra pueros, præceptum annuæ confessionis ante duodecimum annum non adimplentes. *to.1.pag.175.nu.1.& seq.*

76 Papa non solùm iure diuino tenetur confiteri, cùm diuinis legibus sit subiectus, verùm etiam præcepto Ecclesiastico, quod fideles obligat ad confessionem mortalium semel in anno; quia ex vi directiua, & ex honestate tenetur ad obseruantiam legum,quas propria auctoritate condidit. *ibid.nu.4.*

77 Peccata interna,etiamsi sola sint, in confessione sunt aperienda,cùm aliter expiari non possint, neque esset integra cõfes

sio, si hæc omitterentur, si sint mortalia. Nam ad venialiũ confessionem nemo tenetur. Debent tamen omnes fideles coram proprio Sacerdote tempore Paschatis comparere, etiamsi nulla habeant peccata, præter venialia, vt vitent scandalum, & non excommunicentur, vel interdicantur. *pag.176.nu.6.& 8.*

78 Præceptum annuę confessionis est Ecclesiasticum, nõ simpliciter, sed quoad determinationem temporis; quia Ecclesia solùm præcepit confessionem semel in anno fieri, non verò absolutè, vnde infertur Ecclesiam posse hanc determinationem temporis auferre; quia potest leges a se conditas abrogare: non tamẽ potest cum aliquo dispensare vt nunquam confiteatur, vel vt nõ confiteatur in articulo mortis; quia Ecclesia in iure diuino non dispensat. *to.1.pag.176.nu.10.& 11.*

79 Omnes fideles, qui annos discretionis attigerũt, tenentur confiteri.1. semel in anno si sibi sint conscij peccati mort. 2. cum sumpturi sunt Eucharistiæ sacramentũ si habeant peccatũ mort. 3. in articulo mortis, etiamsi eodem anno confessi fuerint; tunc enim, aut nunquam obligat præceptum diuinum confessionis: vnde sequitur suscipientes periculosas nauigationes, & milites instante prælio, & mulieres primùm parituras, aut quæ partus habent difficiles, obligari ad confessionem. Idem dicendum de damnatis ad mortem. *pag.178.nu.22 & seq.*

80 Præceptum diuinum confessionis, ex vi sua, non solùm obligat in articulo mortis, sed etiam aliquoties extra mortis periculum; quia obligat ex vi sua, vt non nimiùm confessio differatur. Qui autem eodem anno abstinet a confessione, & communione, duo peccata committit; quia duo præcepta violat de re diuersa. *pag.177.nu.17.& 18.*

81 Qui semel in anno, quocumque tandem tempore confitetur, satisfacit præcepto annuæ confessionis, neque posteà tenetur, ex vi huius præcepti, iterùm in quadragesima confiteri; fieri tamen potest vt aliò teneatur, si nimirùm sumpturus Eucharistiam, lethalis culpæ sibi sit conscius, aut si mortis articulus superueniat. *ibid.nu.20.*

82 Qui præuidet se in articulo mortis, confessarij copiam nõ habiturum; aut sequenti tempore præsentis anni, tenetur præuenire, confitendo antequam adueniat mortis articulus, vel antequam elabatur annus, in quo tenetur confiteri. *pag.175.nu.1.*

83 Qui facit confessionẽ informẽ, satisfacit præcepto cõfessionis,

ſionis; quia verè ſuſcipit Sacramentum pęnitentiæ; Sacramentū enim informe eſt validum. Qui autē facit confeſſionem imperfectam, omiſſione voluntaria quorundam mortaliū, aut ex ignorantia craſſa, aut ſine debito dolore, ac propoſito, aut qui ſua culpa non abſoluitur, vt publicus vſurarius, aut meretrix, præcepto non ſatisfacit. *to.1.pag.178.nu.22.& 23.* & cenſuras incurrit infligendas ijs, qui non ſunt confeſſi. *nu.25.*

84 Qui ſuperiore anno non eſt confeſſus, tenetur hoc anno quamprimùm confiteri; quia confeſſio præcipitur abſoluè, & ſimpliciter, non tàm habita ratione temporis, quàm ne diutius differatur; ergo elapſo tempore determinato, non ceſſat obligatio; quemadmodum debitor, qui termino conſtituto non ſoluit, non propterea, elapſo termino, excuſatur ab obligatione ſoluēdi. Qui tamen in articulo mortis non eſt confeſſus, cum haberet conſciētiam peccati mort. non videtur teneri poſteà quamprimùm confiteri, niſi periculum mortis perſeueret; quia in eo articulo tenebatur tantùm ratione neceſſitatis; ergo tranſacta neceſſitate non videtur ad præceptum implendum obligandus. *ibid.nu.26.& ſeq.*

85 Obijc. fideles, qui tempore Paſchatis non communicarūt, non tenentur, ex vi præcepti Eccleſiaſtici, poſteà communicare? ergo neque tenetur quis elapſo anno confiteri. *Reſp.* eſſe diſparitatem, quia præceptum annuæ communionis non eſt latum abſolutè, ſed reſpicit circumſtantiam determinati temporis; habuit enim Eccleſia rationem illius temporis, quo celebratur Chriſti paſſio, cuius memoria per Euchariſtiæ ſumptionem potiſſimùm recolitur. At præceptum confeſſionis latum eſt abſolutè, & independenter a tempore. Ita nonnulli. Sed omninò negandum videtur præceptum annuæ communionis, tranſacto Paſchate, non obligare. *ibid.num.29.*

86 Qui diſtulit confeſſionem anni præteriti vſque in præſentem annum, non ſatisfacit vnica confeſſione vtrique obligationi; ad vnam quippe confeſſionem tenetur ratione anni elapſi, & ad alteram ratione præſentis: conſequenter, ſi ſemel tantùm cōfeſſus eſt, & iterùm nolit pro præſentis anni obligatione confiteri, poteſt per cenſuras ab Epiſcopo compelli ad confeſſionem. *tom.1.pag.179.num.31.*

87 Qui poſt communionē recordatur alicuius peccati mort. in confeſsione per obliuionem omiſſi, non tenetur ex vi pręcepti annuę confeſſionis, illud peccatum quamprimùm confiteri; iam

enim præcepto ſatisfecit. Si verò recordetur ante cõionem, tenetur illud confiteri ſi velit accedere ad ſacrā Synaxim, ne accedat indignè. At qui poſt confeſſionem, & cõionem cõmiſit peccatum mort. nondum elapſo anno, non tenetur illo ipſo anno confiteri. Si quis tñ confeſſus eſſet hoc anno peccata ſolùm venialia, & poſt confeſſionem incidiſſet in mortale, nondũ elapſo anno, teneretur eodem anno iterũ confiteri; quia prȩceptũ confeſſionis obligat ad mortalia ſemel in anno confitenda. *ibid. n. 32.*

88 Qui confeſſario non approbato ſua peccata confitetur, nõ ſatisfacit præcepto confeſsionis; ſatisfacit verò ſi cuicũq; approbato confiteatur, neque poteſt Parochus impedire ſibi ſubditos, quo minùs religioſo, ſeu Sacerdoti approbato cõfiteantur. Neq; *obijcias* peccata confitenda eſſe proprio Sacerdoti, aut alteri de eius licentia. *Reſp.* enim non tm̃ Parochum, ſed etiam Epiſcopũ eſſe proprium Sacerdotem, ac proinde qui confitetur Sacerdoti approbato ab Epiſcopo, cenſeri id facere de licentia proprij Sacerdotis. Quare Parochus in Paſchate non debet denegare Eucharistiam affirmanti ſe confeſſum fuiſſe approbato Sacerdoti, præſertim ſi ſchedulam, ſeu atteſtationẽ proferat. *ibid. pag. 34.*

89 Qui ſine graui incommodo, aut detrimento nequit ſua peccata confiteri excuſatur ab obligatione confeſsionis. Hinc patet excuſari. 1. eum, qui non habet copiã Confeſſarij, niſi longum iter ſuſcipiat, quod abſque graui incommodo ſuſcipere nõ poteſt. 2. eum, qui ſibi aut alteri timet reuelationem peccati, aut aliud graue damnum. 3. eum, qui non poteſt ſub ſecreto ſigilli confiteri, vt ſi Confeſſarius ſit ſurdus aut pȩnitens, in naui cum alijs exiſtens nequeat ſe accuſare, quin ab alijs audiatur. 4. eum, qui non niſi per interpretem poteſt confiteri, ſecluſo mortis articulo, in quo peccator, ſi non eſt alia opportunitas confitendi, tenetur publicè, vel per interpretem confiteri, ſi non poſsit actũ contritionis elicere, aut ſi de ea dubitet; cauere enim debet ne ſe periculo damnationis exponat. *pag. 180. num. 1.*

90 Qui commodè, & ſine periculo nequit per ſcripturã confiteri, ad hoc non tenetur; ſi commodè poteſt, tenetur, quando vrget præceptum confitendi, neque timetur periculum infamiȩ, aut grauis damni: quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media conducentia ad illum finem; igitur qui tenetur confiteri, tenetur etiam adhibere media commoda ad confeſsionem, præſertim quando alia non ſuppetunt. *pag. 180. num. 6.*

Satisfactio quid, & quàm necessarium.

91 Satisfactio est compensatio pœnæ temporalis debitæ ob iniuriam Deo illatam consistens in operibus pęnalibus, & laboriosis à confessario taxatis. Non tamen semper remittitur omnis pęna peccatis debita per satisfactionem; cum enim confessarius non semper cognoscat quanta pęna peccatis debeatur, non semper imponit pęnam ad æqualitatem, consequenter non tollitur semper omnis pęna, ita vt peracta satisfactione, nihil in purgatorio luendum remaneat. *pag. 181. num. 1 & 2.*

92 Validum est Pœnitentiæ Sacramentum, in quo confessarius nullam satisfactionem iniungit (modò pęnitens ad id maliciosè non concurrat) etiamsi fortè Sacerdos peccet non iniungendo pęnitentiam absque rationabili causa: quia satisfactio nō est pars essentialis Sacramenti Pęnitentiæ, sed tantùm integralis. *tom. 1. pag. 183. num. 3.*

93 Confessarius, per se loquendo, tenetur satisfactionem, seu pęnitentiam iniungere, vt patet ex Trident. *sess. 14. cap. 3.* In his tamen casibus excusatur à pęnitentia iniungenda. 1. quando pęnitens est morti proximus, tunc enim impendenda est absolutio absque satisfactione. 2. quando pęnitens est scrupulosus, & identidem redit ad confessarium, semper afferens aliquid noui. 3. quando confessarius ex signis aduertit pęnitentem cum maximo dolore accedere. At quando pęnitens creditur nullam accepturus pęnitentiam, non videtur dispositus ad beneficium absolutionis suscipiendum. *tom. 1. pag. 182. num. 1 & seq.*

94 Confessarius non solùm potest, verùm etiam, regulariter loquendo, debet satisfactionem præcipere pęnitenti; nonnunquam tamen potest eam consulere, vel imponere sub conditione, hoc modo. Si reincideris in tale peccatum, ieiunabis; vel etiā sub disiunctione, hoc modo, Dabis eleemosynam pauperi, vel, si mauis, recitabis coronam: quia satisfactio cum iniungatur vt medicina, potest à confessario præscribi, vt visum fuerit expedire. *tom. 1. pag. 182. num. 6. & 7.*

95 Opus, quod in satisfactionē iniungitur, debet esse opus bonū pęnale, vt oratio, ieiunium, eleemosyna, meditatio, Missæ auditio, immò opus bonū aliàs præceptum vt ieiunium in quadragesima: si tamen cōfessarius nihil aliud exprimat, nō censetur in-

iungere opus aliàs debitum ex præcepto, consequenter pęnitens cui iniunctum est, v.g. ieiunium, non satisfacit pęnitentiæ, ieiunando eo die quo Ecclesia ieiunium indicit, nisi aliter constet de confessarij voluntate. Cauendum tamen ne pro peccatis occultis, pęnitentia publica iniungatur, ne periculo exponatur fama pęnitentis: at pro peccatis publicis, pęnitentia publica est iniungenda iuxta Concil. Trid. *sess. 14. c. 8. ibid. nu. 8. & seq. pag. 183.*

96 Confessarius potest, & debet, iuxta suum prudens arbitrium, iniungere pęnitētiam pro grauitate peccatorum, & qualitate pęnitentis. Quare potest magis contrito leuiorem pęnitentiam iniungere, tempore Iubilæi mitiorem pęnam præscribere, &c. in primis autem studebit imponere pęnitentiam aptam ad curationem, & præseruationem à peccatis. In praxi receptum est, vt mitior pęna iniungatur, ne pęnitens grauitate pęnæ ab vsu sacramentorum deterreatur. *tom. 1. pag. 184. num. 15. & seq.*

97 Confessarius, per se loquendo, pōt satisfactionem iniungere seu ante, seu post cōfessionem sacr̃alem. Immò potest obligare pęnitentem ad pęnitentiam ante absolutionem adimplendam, quatenus iudicauerit expedire ad curationem, & medicinā pęnitentis: ea tñ pęnitentia, quæ persoluitur, ante absolutionem non habet statim suum effectum ex opere operato; quia sacr̃m non producit suum effectum, nisi in vltimo instanti, in quo est perfectum quoad materiam, & formam. *pag. 184. num. 19. & seq.*

Pœnitentiæ commutatio.

98 Confessarius ex iusta, & rationabili causa potest confessione diminuere, & commutare pęnitentiā, à se, vel ab alio etiā superiori iniuctam; non tamen absque rationabili causa. Excipe pęnitentiam præseruatiuam, quam non potest confessarius commutare, nisi in aliam item præseruatiuam, cum id exigit iusta, & rationabilis causa. *ibid. num. 1. & pag. 185. num. 5.*

99 Confessarius inferior potest pęnitentiam pro reseruatis, à superiore iniunctam commutare, iusta interueniente causa; quia sublata est reseruatio per absolutionem superioris; quare pęnitens non tenetur adire superiorem, vt sibi commutetur pęnitentia pro reseruatis imposita. Hæc tamen pęnitentiæ commutatio non est facienda extra confessionem; quia pęnitentia est satisfactio sacramentalis, & eius commutatio est actus iurisdi-

ctionis

ctionis clauium in foro sacramentali. *ibid.num 6.& 7.*

100 Pœnitens, qui omninò oblitus est pęnitentiæ sibi à Confessario iniunctæ, tenetur eadem peccata iterùm confiteri, quatenus opus est ad commutationem pœnitentiæ, nisi fortè pœnitẽs aduertat se alijs pijs operibus, aut indulgentijs, pro pęnis debitis satisfecisse: quia pœnitens curare debet, quantum in se est, ne quid desit ad perfectionem, atque integritatem Sacramenti. Neque potest pœnitens propria auctoritate pęnitentiam in æquale, aut in melius commutare; quia hæc commutatio est actus iurisdictionis sacramentalis, quam non potest pœnitens in se ipsum exercere. Porrò facta commutatione pœnitentiæ à Confessario, pœnitens potest eligere vtram maluerit, primam, aut secundam, quia hæc commutatio facta est in fauorem pęnitentis. *tom. 1. pag. 186. n. 8. 9. & seq.*

Obligatio ad pœnitentiam.

101 Pœnitens tenetur pœnitentiam tolerabilem, & humanæ fragilitati accommodatam acceptare, acceptatãque adimplere; ita Concil. Trid. *sess. 14. cap. 9.* ratio est, quia pęnitens tenetur parere iudici rectè iudicanti. Si tamen pęnitentia nimium grauis videatur, potest rogare Confessarium vt eam mitiget, debetque Confessarius ei annuere quantum potest; sin nolit, pęnitens potest dicere se malle alteri Sacerdoti confiteri. At si pęnitentiam acceptet, quantumuis grauem, peccat mortaliter, si eam nõ adimplet: pęnitentiã verò leuem non adimplens, non peccat mortaliter, etiamsi iniuncta fuerit pro peccato mortali, nunquam antea expiato. *tom. 1. pag. 187. num. 1 & seq.*

102 Probabilius est Confessarium non posse grauem pęnitẽtiam iniungere pęnitenti tantùm sub veniali; quia natura huius Sacramenti postulat, vt pęnitentia præcipiatur, præceptum autem in re graui obligat sub mortali. *ibid. num 4.*

103 Pęnitens, cui tempus pęnitentię adimplendæ præfixum est, debet intra illud tẽpus eam adimplere, alioquin grauiter peccat valde diu differendo; quia facit contra obligationem in re graui: elapso autem tempore non cessat obligatio. Nullo verò termino præfixo, tenetur pęnitens, cum primùm commodè poterit, pęnitentiam adimplere, alioquin si diu differat, grauiter peccat, nisi pęnitentia sit leuis. *ibid. num. 5. & 6.*

104 Po-

104 Poteſt excuſari penitens a penitentia ſibi iniuncta per ſuſceptionem indulgentiæ reſpondentis ſatisfactioni, quæ debetur pro penis: quia per indulgentiam ſatisfacit penæ ſibi debitæ pro peccatis;ergo non eſt opus alia ſatisfactione. Obſeruandum tamen pœnitentiæ iniunctæ in remedium, & præſeruationem à peccatis non ſatisfieri per indulgentiam. Quare melius eſt, & tutius pœnitentiam ſacramentalem nunquam omittere, vt augeatur meritum, & Sacramentum ſit integrum. *ibid.nu.7. & ſeq.*

105 Satisfactio a Confeſſario iniuncta non poteſt per alium adimpleri, niſi Confeſſarius aliud expreſſerit; quia eſt obligatio perſonalis, modò penitentia conſiſtat in actione perſonali: alioquin per alium tanquam inſtrumentum fieri poteſt, vt traditio eleemoſynæ. Quare pœnitens poteſt eleemoſynam per alium erogare;at ieiunare, orare, ſe flagellis cædere per alium non poteſt. Porrò ſatisfactio, de conſenſu Confeſſarij, per alium facta, vt ieiunium, oratio, &c. ſufficit quidem ad implendum præceptũ confeſſarij, non tamen ſufficit ad ſatisfaciendum ex opere operato pro pœnitente, quia huiuſmodi ſatisfactio debet eſſe actus ipſius pœnitentis. *to.1.pag.188.nu.11.& ſeq.*

106 Qui in ſtatu peccati mortalis pœnitentiam adimplet à Confeſſario ſibi iniunctam, ſatisfacit quidem obligationi; facit enim quod ſibi præceptum eſt: peccat tamen, quia ponit obicem effectui ſatisfactionis, quæ eſt pars ſacramenti Pœnitentiæ, verùm non videtur mortaliter peccare; nullus enim ferè ſe de hoc peccato in confeſſione accuſat. Facta autem pœnitentia in peccato mortali, durante illo ſtatu non prodeſt ad remittendam pœnam, propter obicem peccati, quo ſublato, ſtatim ſuum ſortitur effectum. *pag.188.nu.15.& ſeq.*

Sacramenti Penitentiæ effectus.

107 Sacramentum Pœnitentiæ confert gratiam habitualem; & Sacerdos non tantùm declarat pœnitentem abſolutum, verũ etiã ipſe abſoluit a peccatis, vt Dei miniſtr, & Chriſti vicarius, vt patet ex illis verbis Ioan. 2 *Quorum remiſeritis peccata*, &c. Neque obijcias illud Luc.5. *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* Reſpondeo enim ſolum Deum remittere peccata principaliter, Sacerdotem verò miniſterialiter, & inſtrumentaliter. *to.1.pag.189.nu.1.*

108 Pœnitentia, ſeu quatenus eſt Sacramentum, ſeu quatenus eſt virtus, quæ vocatur contritio, ſufficit ad delenda omnia peccata etiam grauiſsima; quia confert gratiam habitualem incompoſsibilem cum omni peccato mortali. Qñ vero Marc. 3. blaſphemia in Spiritum ſanctum dicitur irremiſsibilis, vel intelligenda eſt impenitentia finalis, quam conſtat eſſe irremiſsibilem; vel intelligitur peccatum ex certa malitia, quod dicitur irremiſsibile, quia difficile remittitur, cùm nullam habeat excuſationem. Item quod Ioan. 1. cap. 5. dicitur eſſe *peccatum ad mortem pro quo non eſt orandum*, intelligitur peccatum cum quo ex hac vita homo decedit, & damnatur. *tom. 1. pag. 191. num. 1.*

109 Ne de abſoluta quidem Dei potentia poteſt per ſacr̃m Pœnitentiæ vnum peccatum mortale remitti ſine alio: quia peccator iuſtificatur per infuſionem gratiæ habitualis, quæ omni peccato mortali formaliter opponitur, eſtq. cum eo incompoſſibilis, alioquin idem eſſet amicus Dei per gratiam, & inimicus per peccatum mortale, quod eſt contradictorium. *pag. 190. nu. 1.*

110 Peccato mortali, quoad culpam remiſſo, neceſſe eſt potentia Dei ordinaria, remitti etiam reatum pœnæ æternæ; quia per gratiam homo fit amicus Dei ex inimico, iuſtus ex iniuſto, & hæres vitæ æternæ. Non tamen ſemper remittitur totus reatus pœnæ temporalis, vt definit Concil. Trident. *ſeſſ. 6. c. 14.* proptereà iniungitur ſatisfactio; æquum enim eſt vt delinquenti aliqua imponatur pœna. In quo pęnitentia differt à Baptiſmo; qui penam etiam temporalem remittit *pag. 191. num. 1. & 2.*

111 Defectu attritionis dari poteſt Sacramentum pœnitentiæ informe, ideſt vacuum gratia, & charitate; cum enim gratia & charitas ſint effectus Sacramenti, non pertinent ad eius eſſentiam; igitur poteſt Sacramentum eſſe validum, & tamen non producere ſuum effectum, ſi bona fide ſuſcipiatur ſine attritione ſupernaturali: nam ſi ſuſcipiatur mala fide, nullum eſt Sacramentum cum actuali peccato mort. Poſita autem attritione, Sacramentum penitentiæ deſinit eſſe informe, ſtatim enim cõfert ſuum effectum, quia iam ſublatus eſt obex. At ſi poſt ſuſceptum pęnitentiæ Sacramentum informe, commiſſum eſt aliquod peccatum mortale, non ſufficit attritio, ſed requiritur contritio, vel nouum pęnitentiæ Sacr̃m, vt tollatur obex; & Sacramentũ præcedens informe conferat ſuum effectũ. *tom. 1. pag. 192. n. 3. & ſeq.*

112 Per Sacr̃m pœnitentiæ peccata venialia remittuntur om-

omnia nisi ponatur obex: quia peccata venialia possunt esse materia Sacramenti pęnitentiæ, suntque facilius remissibilia, quam mortalia; neque maior est ratio cur hæc venialia potius remittantur, quàm illa, modò non ponatur obex, idest modò pœnitens non retineat affectum, aut complacentiam alicuius peccati venialis. *pag. 193. n. 1 & 2.*

113 Sacramentalia non remittunt peccata venialia ex opere operato. Dicuntur autem *Sacramentalia* res, seu actiones sacræ quibus obtinetur remissio peccatorum, cuiusmodi sunt oratio, aqua benedicta, panis benedictus, confessio quæ publicè fit ante Missam, eleemosyna, aliaque misericordiæ opera, benedictio ab Episcopo, vel Abbate. Hęc, inquam, sacramentalia remittũt peccata venialia ex opere operantis, excitando ad actum contritionis, seu amoris, per quem peccata venialia immediatè delentur. *tom. 1. pag. 194. n. 1. & seq.*

114 Contritio formalis, qua quis dolet de omnibus peccatis venialibus, vt sunt aliqua Dei offensa; & perfecta Dei dilectio sufficiunt ad delenda omnia peccata venialia; per nullos autem alios actus remittuntur extra Sacramentũ, quàm per actus contritionis, & dilectionis, quia hi soli actus debitam habent oppositionem cum peccatis venialibus. *pag. 195. n. 1. seq.*

115 Quando actus contritionis, vel amoris Dei non est ita perfectus, vt oppositionem habeat cum omnibus venialibus, potest vnum deleri sine alio; nam ea solùm delentur quibus cum talis actus oppositionem habet. Secus si ita sit perfectus, vt debitã cum omnibus habeat oppositionem. *pag. 196. n. 1. & 2.*

116 Peccata mortalia remitti possunt ablq; remissione venialium; quia venialia non sunt incompossibilia cum gratia. Venialia autem, de lege ordinaria remitti non possunt sine remissione mortalium; quia de potentia ordinaria non remittuntur venialia sine infusione, vel augmento gratiæ, gratia autem est incompossibilis cum peccatis mortalibus. *tom. 1. pag. 196. num. 3. & 4.*

117 Remissio peccatorũ venialium nunquam fit in hac vita sine infusione, vel augmẽto gratiæ habitualis; quia per actũ contritionis, & dilectionis Dei, quo delentur venialia, semper infunditur, vel augetur gratia. Tamen ad remissionem venialium non requiritur, per se, gratia habitualis, quæ illa formaliter expellat; quia gratia habitualis non pugnat formaliter cum peccato veniali, sed tantùm actus charitatis. *pag. 197. num. 5. & 6.*

118 De-

118 Decedens cum solis peccatis venialibus potest frui gloria illis deletis per actum contritionis,& dilectionis, quem anima in primo instanti separationis à corpore elicit: vnde infertur peccata venialia post hanc vitam remitti posse per actum contritionis quoad culpam; non tamen quoad pœnam: quia post hãc vitam non est tempus merendi, neque satisfaciendi, sed tantùm satis patiendi. *ibid. num. 7.*

119 Peccata ita delentur per pęnitentiã, vt nunquã redeant, nec redire possint, etiamsi noua peccata multiplicentur. Dici tamen possunt aliquo modo redire, non in se,& formaliter, sed ratione maioris deformitatis, quæ inest peccato post remissionem aliorum commisso: videtur enim Deus contemni quando de nouo offenditur post tantum beneficium, estque peccatum grauius quod committitur post obtentam aliorum remissionem. *tom. 1. pag. 197. num. 1. & seq.*

Reuiuiscentia meritorum.

120 Bona opera alia sunt mortua priuatiuè, quæ fiunt ab homine existente in peccato mortali,& hæc nunquam rẹuiuiscũt, per subsequentem pœnitentiam, nec quicquam prosunt ad vitã æternam promerendam. Alia mortificata, quæ præstita sunt ab homine priusquam in peccatum mort. prolaberetur, deinde per subsequens peccatum mortificantur,& hæc reuiuiscunt per subsequentem pęnitentiam, & prosunt ad vitam æternam consequendam. *tom. 1. pag. 200. num. 1. & seq.*

121 Per pęnitentiã non solùm confertur noua gratia; sed etiã restituitur tota gratia præcedens, quæ præcedentibus meritis respondebat: quia reuiuiscentibus meritis, ipsa etiã grauis illis meritis respondens reuiuiscit. Recuperantur etiam virtutes infusæ, quæ ita connexæ sunt cum gratia, vt cum ea amittantur; quia accessorium sequitur principale. *pag. 201. n. 4. & 5. & num. 6.*

Sigillum Confessionis.

122 Confessarius iure naturæ, diuino,& Ecclesiastico tenetur ad sigillũ confessionis. Peccatũ autem violationis sigilli est sacrilegiũ mortale, etiamsi solùm peccatũ veniale cum sufficienti deliberatione manifestetur; sit enim grauis iniuria Sacramẽto, neq;

hac in re datur paruitas materiæ excuſans à mortali. *tom.1.pag. 202.num.1.& ſeq.*

123 Ea omnia cadunt ſub ſigillum confeſſionis quæ manifeſtata ſunt Sacerdoti per ordinē ad cōfeſſionem Sacramentalem factā animo ſe accuſandi. Quare nō oritur obligatio ſigilli, quādo quis manifeſtat ſua peccata ei quē nouit nō eſſe Sacerdotem. Verùm qui ſe finxit Sacerdotē, & ob hanc fictionem cauſa fuit cur pęnitens manifeſtauerit ſua peccata, tenetur ad obligationē ſigilli: quia fraus nō debet patrocinari ſuo auctori. Idem ille cui aliquid manifeſtatum eſt ſub ſigillo confeſſionis ab eo qui non habebat intentionem confitendi, non tenetur ad ſigillum: tenetur tamen ad ſecretum mortale. *tom.1.pag.202.num.1.& ſeq.*

124 Confeſſarius in dubio an aliquid ſibi reuelatum fuerit in ordine ad confeſſionem, tenetur ad ſigillum; quia rationabiliter præſumendum eſt in fauorem confeſſionis, & pęnitentis, ne cōfeſſio fiat odioſis. Idem dicendum de confeſſario, qui audita cōfeſſione pęnitentis, non impertijt abſolutionem ob aliquem defectum, nam audiuit peccata in ordine ad cōfeſſionem. *pag.203. num.4 & 6.*

125 Parochus qui ex confeſſione nouit aliquod impedimentum, tenetur illud ſub ſigillo reticere, neque poteſt denegare matrimonium pęnitenti, qui obſtrictus eſt hoc impedimento dirimente, niſi illud impedimētum nouerit aliunde. Item Parochus poteſt à communione repellere publicum concubinariū, quem talem nouit extra confeſſionem, etiamſi hoc ipſum acceperit ex confeſſione, caueat tamen ne credat pęnitens ſe repelli ex ſcientia habita in confeſſione. *ibid.n.8.& 9.*

126 Non ſolùm peccata, verùm etiam circumſtantiæ, eaque omnia, quæ dicta ſunt in confeſſione ad declaranda peccata, cadunt ſub ſigillum confeſſionis; vt ſi pęnitens dixit ſe eſſe ſpuriū, aut pauperem, aut aliquem defectum naturalem manifeſtauit. Virtutes autem pęnitentis non tenetur confeſſarius occultare ex vi ſigilli, ſed ſolùm ex vi ſecreti naturalis iuxta intentionem pęnitentis; quia virtutes non manifeſtantur in confeſſione animo ſe accuſandi. *tom.1.pag.203.num.10 & 11.*

127 Ad ſigillū cōfeſſionis obligātur ſuperiores quibus confeſſarius aliquid aperuit auditum in confeſſione, vt facultatē abſoluendi à reſeruatis obtineret: quia ſuperior in hac parte cōfeſſarij vices gerit, tū quia res ad quemcumque perueniat, cū ſuo

one-

onere transit. Idem dicendum de alijs, quibus aliquid reuelatum est auditũ in confessione, de consensu pęnitentis, consilij capiẽdi gratia. Itẽ obligantur interpretes quibus pęnitẽs vtitur in cõfessione. Itẽ qui ex malitia, vel casu, peccata confitentis audierũt. Qui inuenit chartã in qua scripta erãt alicuius peccata in ordine ad confessionem, tenetur saltem ad secretũ naturale, neque potest iudex de huiusmodi peccatis inquirere, sed ea debet perpetuo silẽtio tegere. Nec desũt qui afferant illũ reũ esse absoluendũ, & dimittendum, qui fuit accusatus; & conuictus de crimine cuius notitia habita est tantũ ex fractione sigilli; hæc enim cognitio non debet humano iudicio deseruire. *pag. 204. num. 1. & seq.*

128 Cõfessarius loquẽs de auditis in confessione, non manifestando personã, & sine periculo vt audientes veniãt in cognitionem, vel suspicionẽ personę, non violat sigillum, quia nulli facit iniuriam. Neque frangitur sigillum confessionis, si confessarius dicat in tali ciuitate multos esse improbos, vel talia crimina perpetrari; si tamẽ id dicatur de exiguo oppido, aut de aliquo monasterio, fieri potest vt non leuis suspicio de aliquo concipiatur, cum famæ iactura. Quare de auditis in confessione parcè admodum, & cautè loquendum. *tom. 1. pag. 205. n. 1. & seq.*

129 Videtur confessarius frangere sigillum confessionis, qui dicit se non absoluisse talem pęnitentem, quoties ex circumstantijs, & coniecturis ingeri potest audientibus suspicio grauis alicuius defectus. Non tenetur tamen confessarius schedulam, seu attestationem confessionis dare pęnitenti, quem audita confessione non absoluit, vt si audiuit famulos alicuius Principis, qui factæ confessionis testimonium exigere solet; quia confessarius non videtur proptereà prodere peccatum, & impositionem pęnitentis, seu directè seu indirectè. *ibid. n. 6 & 7.*

130 Confessarius non potest extra confessionem, sine licentia pęnitentis, vti scientia confessionis ad aliquid faciendum, vel omittendum; sed perinde se gerere debet ac si nihil sciret; in ijs rebus ex quibus pudor, seu confusio, aut damnum pęnitenti sequeretur. Immò non potest extra Sacramentum confessionis, loqui cum pęnitente, de auditis in confessione absque licentia ipsius. Potest tamen pœnitens cedere iuri suo, & concedere facultatem confessario de ijs loquendi secum, aut cum alijs; quia sigillum est inductum in fauorem pęnitentis: verùm id fieri non debet absque graui causa. *tom. 1. pag. 206. num. 8.*

131 Ex

131 Ex scientia confessionis non potest Confessarius priuare pęnitentem officio, aut illum dimittere, si est ipsius famulus, aut ei denegare suffragium, aut electionem ad beneficium, si alioquin probus vulgò existimetur. Neque Episcopus potest clericum ob crimen in confessione auditum arcere ab ordinibus suscipiendis. Denique non potest Confessarius vti scientia confessionis ad reuelandum aliquid vnde pendet bonum commune, immò salus orbis vniuersi; nullum enim est tam graue incommodum, quod præponderet fractioni sigilli confessionis, per quam reconciliatur homo cum Deo. Potest tamen in genere admoneri is, cuius interest, vt sibi caueat; possunt enim multa humanitus accidere: at si possit pœnitens à proposito reuocari, non est necesse vllam fieri admonitionem. *ibid. num. 14. & seq. & n. 18. & 19.*

132 Confessarius non potest suum defectum in audienda pęnitentis confesione commissum manifestare, si timeat ne is, qui confitetur, veniat in cognitionē peccati pœnitentis: maior quippe est obligatio sigilli, quam integritatis confessionis. Item qui ex confessione nouit pollutam esse Ecclesiam, nō potest hoc detegere vt reconcilietur. Item non potest Confessarius ex scientia confessionis corrigere complicem pœnitentis, aut eius peccatū extra confessionem impedire, aut cum eo loqui de peccato, nisi de consensu pęnitentis, aut vultum asperiorem prębere pęnitenti. *tom. 1. pag. 207. n. 21. & seq.*

133 Cōfessarius, qui nouit ex confessione sibi insidias ab aliquo parari, potest se domi cōtinere ne occidatur, aut se subducere periculo, occasione aliūde arrepta. Itē qui ex confessione nouit aliquē non esse Sacerdotē, potest abstinere à confessione illi facienda, etiamsi antea soleret illi confiteri. Item qui nouit per confessionem, vinū sibi ad Missam paratū esse veneno infectū, potest Missam pretermittere, vt mortem euadat. Potest Confessarius ex auditis in confessione reddi cautior ad custodiēdas res proprias, aut vigilantior fieri circa suum gregem. *pag. 208. n. 27.*

134 Confessarius, qui de auditis in confessione interrogatur, non potest respondere iuxta mentem interrogantis, sed negare debet se quicquam scire, addito etiam iuramento, cum hac scilicet restrictione mentali, quod interroganti teneatur manifestare. *tom. 1. pag. 208. n. 31.*

135 Confessarius, qui certo nouit extra confessionē; delictum pęnitentis, debet ei absolutionem denegare, si interrogatus in

con-

fessione nolit illud delictū fateri;quia indignè petit absolutionē. Sin Confessarius non est certus de delicto, aut illud accepit in confessione à complice, debet pęnitentem in genere interrogare, aut etiam in particulari, modò nullam ei moueat suspicionē, ipso autem negante, tenetur absolutionem impendere. *ibid.n.33.*

Sacramenti Pęnitentiæ minister.

136 Solus Sacerdos est minister huius Sacramenti; quia potestas clauium, & remittēdi peccata, est penes solos Sacerdotes. Potestas autem clauiū, est potestas collata Sacerdoti qua tollit impedimentum intrandi gloriam cœlestem; sicut enim claui aperitur ianua, ita per hanc potestatem patet in cœlum ingressus. Porrò duplex est potestas clauium, *Ordinis*, scilicet, & *iurisdictionis*. Clauis *ordinis* cōsistit in charactere, quæ clauis non sufficit ad auferendū peccatū, nisi accedat clauis iurisdictionis. *p.209.nu.1.*

137 Non quiuis Sacerdos, per se loquendo, est sufficiens minister huius Sacramenti, præterquàm in probabili periculo, seu articulo mortis; modò non adsit Parochus, aut alius Sacerdos approbatus. Hic autem aduertendum facultatem absoluendi in articulo mortis, cuilibet Sacerdoti concessam, esse absolutam, & directam, per se loquendo, ita vt pęnitens sic absolutus, non teneatur elapso illo periculo, eadem peccata, licèt reseruata, iterū confiteri, modò non habeant adnexam censuram; in hoc enim casu tenetur pœnitens, prima data opportunitate se sistere superiori. *to.1.pag.209.nu 7.& seq.*

138 Habentes vnum tantùm domicilium in aliquo loco possunt confiteri Parocho loci, vel alteri in ea diœcesi approbato. Habentes autem duo domicilia in quibus æquè habitant, possūt vtriusque loci Parocho confiteri; vterque enim est proprius Sacerdos. Idem dicendum de ijs, qui in vno loco domicilium habēt, in alio verò quasi domicilium, vt scholares, milites, litigantes, mercatores, &c. *to.1.pag.211.nu.1.& seq.*

139 Vagorū proprius Sacerdos est Parochus loci in quo vagi reperiuntur; cùm enim vagi careant domicilio, actualis habitatio loci, quam habent pro tempore, succedit in locum domicilij, possunt etiam alteri approbato confiteri. Iter agentes confiteri possunt Parocho loci, ad quem perueniunt, aut alteri approbato; modò iter non faciant in fraudem legis, ea solùm causa vt possint alijs confiteri; sic enim cōfessio esset inualida. *ibid.n.4.5.& 6.*

140 Per priuilegium à Sixto IV. concessum licèt religiosis confessiones extraneorum excipere, si ad ipsos accedant causa confessionis, modò religiosi sint approbati ab Episcopo loci. Nō possunt autem ipsi religiosi ad aliam diœcesim proficisci, vt ibi confessiones audiant, nisi ex speciali priuilegio. *ibid. n. 8.*

141 Parochus non potest tēpore Paschatis, Eucharistiæ sacramentum administrare pœnitentibus, qui dedita opera contulerunt sese ad Confessarios extra diœcesim non approbatos ab Episcopo ipsius Confessarij, & pęnitentis, quia illa confessio non est valida. Secus si confessi sint religiosis habentibus priuilegium absoluendi quoscumque cuiuscumque diœcesis, etiamsi ad ipsos dedita opera accedant. *pag. 212. nu. 9.*

142 Episcopus, aut Parochus potest absoluere suos subditos inuentos, vel secum ductos extra diœcesim; quia iurisdictio quæ absque strepitu fori exercetur, potest extra proprium territoriū exerceri. Idem dicendum de confessario facultatem delegatam habente in personas alicuius diœcesis, potest enim illas vbicumque terrarum inuentas absoluere. *to. 1. pag. 212. num. 10.*

143 Hi facultatem habent sibi confessarium eligendi, Summus Pontifex, Cardinales, & Episcopi iam confirmati, & Patriarchæ, Prælati exempti, & habentes solùm peccata venialia, vel mortalia ritè aliàs per confessionem expiata. Alij verò qui à Pontifice, vel Episcopo habent facultatem sibi confessarium eligendi, mortuo Pontifice, vel Episcopo possunt ea facultate vti; quia gratia facta non expirat morte concedentis: gesta autem per Vicarium Episcopi mortuo Episcopo sunt inualida, nisi fortè facta fuerint cum ignorantia mortis Episcopi. *ibid. nu. 1. & seq.*

144 Facultas eligendi confessarium non finitur per primam electionem, nisi hæc videatur esse intentio concedentis; quia hęc facultas est fauorabilis, fauores autem sunt ampliandi. Habēs autem hanc facultatem debet confessarium ab Episcopo approbatum eligere; sic enim definit Concil. Trident. Cæterùm Parochis & curatores animarum, speciali approbatione non indigēt; quia susceptione officij censentur approbati: propterea habens facultatem confessarium eligendi, potest eligere quemlibet Parochū, modò parochiale beneficium non dimiserit. *ibid. num. 4. & 5.*

145 Iurisdictio est potestas, quā quis habet in alios, ad eos regendos, & gubernandos, seu dirigendos ad regnū cœlorum. Est autem triplex, *Ordinaria*, quæ competit alicui ex officio. *Delegata*,

quæ conceditur ad habente ordinariam; & *ex commissione iuris*, per quam absoluitur is, qui habet facultatẽ confessarium eligendi. Impeditur iurisdictio per superuenientem excommunicationem, vel suspensionem, vel interdictum ab officio, modò is qui tali censura præpeditur, sit vitandus: acta enim excommunicati, suspensi, vel interdicti vitandi, sunt irrita, extra mortis articulũ, nisi adsit error communis, & titulus coloratus. *to.1.pag.214.nu.1. & seq.*

146 Non potest Sacerdos validè administrare Sacramentum Pęnitentiæ, nisi sit per examen, aut alia ratione approbatos ab Episcopo, aut ab eius Vicario, aut à Capitulo, Sede vacante; per hanc enim approbationem confertur iurisdictio, sine qua non potest hoc Sacramentum validè ministrari. Tamen ad cõfessiones regularium audiendas, non requiritur approbatio Episcopi, sed sufficit licentia superioris. *to.1.pag.214.nu.9.& 10.*

147 Parochus, neque communi, neque particulari iure potest Sacerdoti aliàs non approbato dare facultatem audiendi confessiones sibi subditorum; Immò ne Parocho quidem alterius parœciæ, aut Sacerdoti approbato ad audiendas confessiones in aliena parœcia potest hanc facultatẽ concedere; nisi cõsuetudo aliud ferat, potest enim consuetudo iurisdictionem conferre. *ibid.n.12.*

148 Ratihabitio de futuro non sufficit, vt quis validè absoluatur ab eo, qui non est approbatus; quia absolutio non potest fieri valida per subsequentem Episcopi consensum, iam enim præcessit forma absolutionis, quæ fuit inualida defectu iurisdictionis. At ratihabitio de præsenti, signo aliquo externo expressa, tribuit iurisdictionem. Quare si Episcopus videns Sacerdotem sibi familiarem audientem confessiones, eum non prohibeat, cùm facilè possit, censetur eo silẽtio approbare, non simpliciter, sed pro eo tempore. *pag.215.nu.13.& 14.*

149 Sacerdos approbandus est a suo Episcopo, neque potest Episcopus sibi non subditum approbare; actus enim iurisdictionis non potest exerceri nisi a superiore in subditum. Immò nec Episcopus potest subditum alterius Episcopi sibi eligere in confessarium. *to.1.pag.215.nu.15.& 16.*

150 Semel generaliter approbatus in aliqua diœcesi, si ab ea recedat, & iterùm redeat non indiget noua approbatione, etiãsi interim mutatus fuerit Episcopus; quia facultas absq. tẽporis limitatione concessa durat etiam mortuo concedente. Potest tamen

Episcopus, aut eius successor reuocare approbationem iusta de causa, modò approbatus non habeat beneficium Parochiale, hic enim habet facultatem beneficio annexam; quanquam hic etiam potest ob inscitiam, aut iustam ob causam suspendi. *ibid.*

151 Sacerdos ab Episcopo approbatus, quique ab eo facultatem obtinuit audiendi confessiones, non tenetur petere licentiã a Parochis, in quorum parœcia vult confessiones audire, nisi constet hanc esse mentem Episcopi: quia Episcopus habet iurisdictionem in tota sua diœcesi independenter a Parochis. *pag. 216. n. 18.*

152 Virtute Iubilæi, aut alterius priuilegij concedentis facultatem eligendi confessarium approbatum ab Ordinario, non potest eligi alius, quàm approbatus ab Ordinario loci, in quo vult aliquis sua peccata confiteri; quia Sacerdos in vna diœcesi approbatus, non censetur approbatus in alia. *ibid. num. 21.*

153 Probabile est fœminam, quæ virtute Iubilæi, vel alterius priuilegij, facultatem habet eligendi confessarium ab Ordinario approbatum, posse eligere eum, qui ob iuuenilem ætatem, approbatus est ad confessiones virorum tantùm; quia verùm est dicere hunc esse ab Ordinario approbatum. Opposita tamen sententia est tutior in praxi. *to. 1. pag. 216. nu. 22.*

154 Religiosus habens à suo superiore facultatem eligendi confessarium potest religiosum alterius ordinis, aut etiam Sacerdotem sæcularem nondum ab Episcopo approbatum eligere; Concilium enim Trid. *sess. 13. cap. 15.* requirit approbationem ad absoluendos sæculares, non verò religiosos. Quod videtur etiam admittendum tempore Iubilæi. *pag. 217. nu. 25.*

155 Religiosi, qui gaudẽt generali priuilegio absoluẽdi quoscumque ad se accedentes, non possunt absoluere religiosum alterius ordinis non habentem a suo superiore facultatem eligendi sibi quemlibet in confessarium: quia non præsumitur superior concedere priuilegium in præiudicium alterius; inde enim sequeretur perturbatio religiosæ disciplinæ. *ibid. nu. 27.*

156 In confessario requiritur scientia, & conscientia. Qui confessiones excipit ciuium, peritior esse debet eo, qui excipit rusticorum; qui clericorum, quàm qui laicorum. Si difficilis casus accidat in confessione, qui indigeat maturiore iudicio, & sapiẽtum consilio, potest confessarius absolutionem impendere pœnitenti si promittat se facturum, quod iudicatum fuerit. *to. 1. pag. 218. nu. 1. & seq.*

157 Licèt teneatur confessarius attendere ad peccata vt de illis iudicium ferat: non tenetur tamen auditis singulis iudicare sint ne mortalia, aut venialia; sed potest in peccatis difficilioribus suspendere iudicium, dato pęnitenti remedio opportuno, ne recincidat. Est autem valida confessio, bona fide facta Sacerdoti nescienti distinguere peccatum mort. a veniali, reseruatum a non reseruato, quia nihil deest ad essentiam Sacramenti. *pag. 219. nu. 11. & seq.*

158 Potest confessarius absolutionem impendere habēti obligationem restituendi, antequam restitutio fiat, modò pœnitens firmum habeat propositum quamprimùm restituendi; alioquin illi deneganda est absolutio, vtpotè non satis disposito. Potest autem Parochus, & debet, non tanquam iudex, sed vt minister sacramentorum, arcere a Sacramentis non soluentes decimas, oblationes, &c. si cognoscat illos non habere intentionem soluendi data opportunitate. Parochus tamen, cui cōpetit ius decimarum, vt vitet scandalum, debet coràm alijs protestari pęnitenti repelli a Sacramentis, non quia deneget quod Parocho debetur; sed quia non vult suæ conscientiæ consulere, seque disponere ad Sacramenta dignè suscipienda. Non tamen potest quemquā priuare Ecclesiastica sepultura ob decimas nō solutas; hoc enim ius competit iudici in foro externo. *to. 1. pag. 220. nu. 19. & seq.*

159 Episcopus tenetur confessiones subditorum audire, saltē in graui necessitate si petatur, præcisa verò necessitate potest remittere petentem ad Parochum: nam obligatio audiendi confessiones regulariter pertinet ad Parochos, qui a fidelibus accipiunt alimenta, vt administrent Sacramenta; Episcopi autem, præcisa graui necessitate, a confessionibus audiendis excusantur. *pag. 221. num. 25.*

160 Confessarius tenetur absoluere pęnitentem habentem opinionem probabilem, etiamsi ipse contrariam sequatur, alioquin illi faceret iniuriam, denegaret enim absolutionem ritè disposito, & esset causa cur pęnitens cogeretur iterùm eadem peccata alteri Sacerdoti aperire. *ibid. nu. 26.*

Absolutio à casibus reseruatis.

161 Legitimus superior potest reseruare sibi aliquorū grauiorum criminum absolutionem. Posita autem reseruatione etiam

illicita ,& iniusta, adimitur inferiori facultas validè absoluendi. Non reseruantur peccata interna, neque venialia, sed mortalia externa tantùm, quia hæc cadunt sub iudicium Ecclesiæ, & eorū reseruatio saluti animarum cōducere potest. Vnde sequitur eū, qui facit opus externum, quod non sufficiat ad peccatum mortale non incurrere casum reseruatum. *tom.1.pag.221.num.1.& seq.*

162 Inter reseruationem Summi Pontif. & reseruationem Episcopi hoc interest, quòd Summus Pontif. nullum peccatum reseruare consueuit, nisi ratione excommunicationis, seu censuræ adiunctæ, cuius absolutione obtenta, pœnitēs potest à quolibet confessario absolui: nam per absolutionem censuræ tollitur reseruatio. *tom.1.pag.222.num.4.*

163 Archiepiscopus nō potest subditos suorum suffraganeorum à casibus reseruatis absoluere; nisi quādo visitat prouinciā, aut ad ipsum appellatur; in his enim casibus est superior, ac proinde potest per se ipsum, vel per alium absoluere. *ibid.num.5.*

164 Episcopus incidens in casum reseruatum Summo Pontifici absolui potest à confessario, quem ipse elegerit, si facultatem habeat Episcopus absoluendi alios in eundem casum incidentes; quia non est deterioris conditionis, quàm alij, sicque censuit sacra Cardinalium Congregatio. *ibid.num.7.*

165 Confessarius in diœcesi, v.g. Lugdunensi approbatus, etiamsi non habeat facultatem absoluendi à reseruatis, potest absolutionem impendere iter agentibus, aut peregrinis habentibus casus reseruatos proprio ipsorum peregrinorū Epo, modò non sint reseruati hic Lugduni: quia confessarius nō tenetur scire casus alijs Episcopis reseruatos; ad hæc, reus iudicari solet juxta leges, & consuetudines loci in quo versatur. *pag.223.nu.9.*

166 Committens peccatum reseruatum in aliena diœcesi, non potest, per se loquendo, absolui à reseruatione, per Sacerdotes illius loci, in quo deliquit, nisi ibi sit causa negotiorum, seu itineris, habita ratione consuetudinis, iuxta quam vsu receptum sit, vt quis in alieno territorio absolui possit. Ratio autem cur, per se loquendo, absolui non possit à reseruatione, vel à culpa peccati in alieno territorio cōmissi, est, quia peccata confitenda sunt proprio Sacerdoti, vel alteri de ipsius licentia. *ibid.num.12.*

167 Qui cōtraxit excōicationem in alieno territorio, potest absolui à superiore illius loci, in quo cōtraxit excommunicationem, immò si excōmunicatio sit publica, & reseruata superiori

loci,

loci, in quo fuit contracta, non poteſt delinquens abſolui à proprio Epiſcopo abſque licētia Epiſcopi, in cuius diœceſi deliquit. Sin excommunicatio non ſit reſeruata, aut ſi ſit occulta, licèt reſeruata, Epiſcopus, vel alius ab ipſo delegatus poteſt abſoluere ex decreto Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 6. *ibid. num. 13.*

168 Qui habet priuilegium à Sede Apoſtolica abſoluendi ab omnibus cenſuris, & caſibus reſeruatis, nec validè, nec licitè poteſt abſoluere à cenſuris Bullæ Cœnæ, nec à caſibus Epiſcopo loci reſeruatis, quia id non patitur voluntas concedentis priuilegium. *ibid. num. 14.*

169 Probabiliùs eſt eum, qui Iubilæum conſequutus eſt prima hebdomada ex duabus, quæ ad id conceduntur, non poſſe adhuc abſolui in ſecunda hebdomada ſi obtento Iubilæo incidat in caſus reſeruatos: quia facultas abſoluendi à reſeruatis conceditur in ordine ad obtinendum Iubilæum; ſed Iubilæus iam fuit obtentus, & reſeruatio contracta eſt poſt obtentum Iubilæum; ergo illa reſeruatio iam non poteſt auferri virtute Iubilæi. *tom. 1. pag. 224. num. 17.*

170 Pœnitenti petenti per ſe, vel per alium, facultatem qua poſſit alteri confiteri caſus reſeruatos, & ab eo abſolui, debet ſuperior, per ſe loquendo, concedere. At ſi iniuſtè illam deneget, non poteſt pœnitens ab alio abſolui; quia patet illi aditus ad ſuperiorem, a quo abſoluatur; excipiendus tamen eſt mortis articulus. *ibid. num. 19. & 20.*

171 Pœnitens habens peccata reſeruata, & non reſeruata, nō poteſt abſque neceſſitate, ſeu rationabili cauſa, confiteri ſola reſeruata ſuperiori, vt ab illis ſoluatur; neque ſuperior poteſt auditis ſolis reſeruatis, abſolutionem impendere, & tranſmittere pœnitentem ad inferiorem pro non reſeruatis; quia integritas confeſſionis eſt de iure diuino; ergo non licet abſque iuſta cauſa dimidiare confeſſionem. Quando autem ſuperior abſoluit à reſeruatis, non auditis alijs non reſeruatis, ſacramentaliter abſoluit; poteſt tamen abſque ſacramentali abſolutione reſeruationem auferre. *tom. 1. pag. 225. num. 1. & ſeq.*

172 Peccata reſeruata a quibus pœnitēs directè fuit ſacramētaliter abſolutus a ſuperiore, nō ſunt inferiori Sacerdoti cū alijs nō reſeruatis neceſſariò manifeſtanda; nulla quippe eſt obligatio eadem peccata bis ſubijciendi confeſſioni. Vnde patet a fortiori eū, qui ab inferiori fuit directè abſolutus a nō reſeruatis, & pro

reseruatis mittitur ad superiorem, non teneri et non reseruata manifestare superiori. Idem dicendum de eo, qui iusta de causa peccatum aliquod subticuit in confessione *tom. 1. pag. 226. num 4.*

173 Sacerdos, qui non habet facultatem absoluendi a reseruatis, non potest absque necessitate, aut iusta causa absoluere pęnitentem a non reseruatis, ipsúmque mittere ad superiorem pro reseruatis: quia non potest ab vno peccato mortali absoluere, quin absoluat ab omnibus. At vrgente necessitate, potest directè à non reseruatis absoluere, indirectè verò, & consecutiuè à reseruatis cum onere adeundi superiorem pro absolutione directa reseruatorum. *ibid. num. 5. & 6.*

174 Obstrictus necessitate communicandi, vel celebrandi, ad vitandum scandalum, vel grauis infamiæ periculum, potest ante communionem, vel celebrationem confiteri peccata etiam reseruata, vel habentia annexam excommunicationem Confessario non habenti facultatem absoluendi à reseruatis, cum onere præsentandi se superiori, a quo absoluatur a reseruatis: quia ad Eucharistiam iure diuino, præmittenda est confessio ab eo, qui sibi conscius est peccati mortalis. *tom. 1. pag. 227. num. 8.*

175 Vna reseruatio auferri potest, alia remanere, siue sermo sit de reseruatione quæ adiunctam habet censuram, siue de reseruatione sine censura. Tamen inferior, qui habet facultatem delegatam absoluendi a casibus reseruatis, non potest, per se loquendo, absoluere sacramentaliter ab vno casu reseruato, & nō ab alio; quia vt confessio, sic absolutio, integra esse debet, cum vnum mortale peccatum sine alio remitti non possit. *ibid. nu. 10.*

176 Quilibet Sacerdos approbatus ad confessiones audiendas potest, in dubio an peccatum sit reseruatum, absoluere, nisi aliter decernatur, aut nisi sit sufficiens præsumptio in contrariū: Confessarius enim approbatus, est in possessione suæ iurisdictionis, melior autem est conditio possidentis. Hinc constat eum, qui dubitat an compleuerit peccatum, seu opus externum reseruatum, posse a quolibet Confessario approbato absolui, etiamsi non habeat facultatem absoluendi a reseruatis. *pag. 228. n. 1. & 2.*

177 Sacerdos, qui verè dubitat an habeat iurisdictionem circa peccata reseruata, non potest absoluere, absque mortali culpa, extra mortis periculum; exponeret enim se periculo, absoluendi inualidè, & possessio stat pro peccatis, quæ constat esse reseruata. Interueniente tamen necessitate, aut rationabili causa

potest

potest inde rectè, & sub conditione absoluere. *tom.1.pag.228.n.41*

178 Absolutus tempore Iubilæi a Confessario approbato, vel etiam ab alio, extra Iubilæi tempus facultatem habente circa casus reseruatos, remanet absolutus a reseruatis, quæ per obliuionem omisit in confessione; Confessarius enim habet iurisdictionem, & facultatem absoluendi, necnon intentionem, vt suppono, & pęnitens facit quod in se est. At si Confessarius non habuit intentionem absoluendi a reseruatis per obliuionem omissis, pœnitens non manet absolutus; quia forma non operatur vltra intentionem proferentis. *pag.229.n.1.& seq.* Probabile tamen est pœnitentem manere absolutum a reseruatis, etiamsi non petat explicitè absolutionem a reseruatis, modò confiteatur Sacerdoti iurisdictionem habenti circa reseruata: petit enim interpretatiuè absolutionem a reseruatis, quatenus accedit ad Confessarium a quo absoluatur ab omnibus, & Confessarius censetur velle prospicere pœnitenti quantum potest. *tom.1.pag.230.nu.5.*

179 Qui virtute Iubilæi absolutionem obtinuit a Confessario approbato, sed oblitus est alicuius peccati reseruati, potest deinde cuilibet simplici Confessario peccatum omissum confiteri; nam per confessionem virtute Iubilæi factam sublata est reseruatio; modò tamen obliuio non fuerit ita culpabilis, vt irritum reddiderit Sacramentum. *ibid.num 8.*

180 Confessarius nõ põt virtute Iubilæi, vel alterius facultatis, socium culpæ, seu cõplicem in confessione audire, vel absoluere: Confessio.n.fieri debet cum pudore, & verecundia; confessio autem facta Confessario complici fit sine pudore, immò ex ea accipi potest occasio liberiùs peccandi. *tom.1.pag.230.n.10.*

181 Absolutus a reseruatis, vel a censuris tempore Iubilæi, nõ reincidit in casus reseruatos, vel in censuras, etiamsi posteà voluntariè prætermittat ea, quæ ad lucrandum Iubilæum præscribuntur; neque grauiter peccat ea prætermittens, quia sibi tantùm nocet. *pag.231.num 17 & 18.*

182 Confessarius, qui a censuris malè absoluit pœnitentem, quẽ absoluere non poterat defectu iurisdictionis, debet absentẽ absoluere, obtenta facultate: quia absolutio a cẽsuris ferri potest in absentẽ, & inscium, & existentẽ in peccato mortali. A peccatis autem etiam non reseruatis non potest absentem absoluere. At si pęnitens non sit absens, aut non ita remotus vt censeri possit moraliter præsens, potest Confessarius illum a peccatis ma-

lè

lè absolutum, etiam inscium iterùm absoluere: censetur enim pœnitens adhuc retinere voluntatem accipiendi absolutionem, donec ritè & validè absoluatur. *to.1.pag.2, 2.nu.1.& 2.*

183 Confessarius, qui ex malitia, vel ignorantia, vel inaduertentia, inualidè absoluit pœnitentem à reseruatis, vel alijs, debet obtenta debita facultate, reuocare pęnitentem ad confessioné, modò id fieri possit sine scandalo, vel graui illius detrimento. Sin id fieri non possit absque graui offensione, vel scandalo, non tenetur illud admonere, vel reuocare, nisi pœnitens probabiliter credatur nunquam facturus aliam confessionem; tunc enim Confessarius tenetur illum admonere, etiamsi timeat sibi graue damnum; quia salutem proximi tenemur nostris commodis temporalibus anteferre. *ibid.nu.4.*

Pęnitentiaria. Pęnitentiarius.

1 PIVS IV. in Bulla 53. quæ incipit. *In sublimi B. Petri solio.* excommunicationem latæ sententiæ iniunxit maiori Pœnitentiario, & officialibus Pœnitentiariæ præsumentibus intromittere se in concessionibus, & expeditionibus in hac Bulla interdictis. *disp.2.quæst.6.punct.2.pag.324.to.3.*

2 Hæc excommunicatio non est reseruata.

3 Pius V. in Bulla 83. quæ incipit, *In omnibus rebus*, excommunicationem tulit contra officiales Pœeitentiariæ accipientes aliquid etiam spontè oblatum, aut alia ratione, occasione concessionum, seu expeditionum. *ibid.quæst.7.punct.6.pag.333.nu.1.to.3.*

4 Probabile est eosdem officiales vinculo excõicationis ligari exercentes suum officium per alium, aut non diligenter, aut non fideliter, aut accipientes fructus, & emolumenta officij, dùm illud non exercent: quia excommunicatio posita in fine Bullæ refertur ad omnes actiones præcedentes. *ibid. pag.334. nu.3. to.3.*

Pollutio, seu mollities.

1 POllutio voluntaria, est peccatũ mortale: quia est cõtra ordinem naturæ, & contra naturam gñationis, & 1. *Corinth.* 6. dicitur: *neque molles Regnum Dei possidebunt.* Tunc autem censetur pollutio voluntaria, quando prouenit ex causa, quę neque est necessaria, neque vtilis, neq. honesta; modò proueniat ex causa proxi-

proxima notabiliter influente in ipsam pollutionem. *tom. 1. pag 372. num. 3. & seq.*

2 Pollutio non est peccatum mort. quando sequitur vi naturæ; vel ex aliqua causa, quæ habet alium effectum, vt ex ebrietate, vel esu ciborum calidorum, vel ex aspectu, aut collocutione cum fœmina, modò non intendatur pollutio, neque sit periculũ consensus. Multò minus est peccatum quando sequitur ex causa, quæ alium habet effectum, quæque assumitur propter vtilitatem, vel bonum finem, vt ex confessionibus audiendis. Item excusatur à mortali pollutio, quæ sequitur ex agitatione itineris, vel equi, modò equitans non se componat ad eum finem, vel nõ sit periculum consensus. Item excusatur a mortali pollutio proueniens ex fricatione pudendorum, ad sedandum magnum pruritum, vel ex lotione ad purgandum fœtorem, modò absit periculum consensus. Item pollutio non est peccatum mort. qñ prouenit ex causa venialiter luxuriosa, & leuiter influente in pollutionẽ, vt ex aspectu curioso, vel lectione curiosa: quia hæc causa leuiter influit, & concurrit ad pollutionẽ. *pag. 373. n. 6. 7. 8. & 9.*

3 Nõ licet procurare pollutionem propter sanitatem, neque medicus potest præbere medicamẽtum quod nullum alium habeat effectum, quam vt prouocet naturam ad pollutionem: quia hoc repugnat naturæ generationis, ad quam semen est à natura institutum. *tom. 1. pag. 373. num. 11.*

4 Non licet desiderare pollutionem, vel de illa iam sequuta gaudere ex affectu libidinis, vel propter delectationem. Ob finẽ verò honestum licet gaudere de pollutione, vt ob sanitatem, vel ad sedandam tentationem. *ibid. num. 14.*

5 Pollutiones in se spectatæ, sunt eiusdem speciei: per accidẽs tamen possunt esse diuersæ, ratione circumstantiæ adiunctæ: nã si quis dùm se polluit, cogitet de coniugata, vel Moniali, præter malitiam pollutionis, contrahit culpam ob qualitatem personæ, circa quam delectatur, atque hæc circumstantia est in confessione aperienda: quia actus specificatur ab obiecto. *ibid. num. 15.*

6 Maritus, qui inchoauit copulã cum vxore, non potest, absque peccato mortali, desistere contra voluntatem vxoris. At de cõsensu vxoris se retrahens a seminando, non peccat mort. quãuis ipsa non seminauerit, modò nõ sit periculũ pollutionis extra vas. Qñ verò vxor iam seminauit, nõ potest maritus, qui nondũ seminauit, desistere a copula, nisi adsit causa vrgentissima desistendi:

ftenai: quia desistente marito, prodigitur semen feminæ, quod est contra finem generationis. Non est tamen peccatum mort. si fœmina se retrahat, vel conetur non seminare, postquam maritus seminauit, cùm iuxta communiorem sententiam, semen fœminæ non sit necessarium ad generationem. Fornicantes autem possunt ante seminationem desistere à copula, etiam cum periculo offendendi seminis: quia eiusmodi copula est illicita. *ibid. num. 16. & pag. 374. num. 17.*

Prædicatorum, & Franciscanorum Ordo.

1 BOnifacius IX. Eugenius IV. & Alexāder IV. multa priuilegia religiosis Ordinis Prędicatorū, & Franciscanorū cōcesserunt, addita pęna excommunicationis contra eos 1. qui dicūt, & defendunt præfatos Ordines nō esse in statu perfectionis, aut eis non licere eleemosynis vitā sustentare, aut cōcionari, aut cōfessiones audire de licentia Papę. 2. qui præfatos religiosos eijciunt ab Vniuersitate Parisiensi. 3. qui violentiam exercent cōtra loca prædictorum religiosorum, aut impediunt ne possint in suis Ecclesijs celebrare, aut p̄dicare, aut eleemosynas recipere. 4. qui apostatas Ordinis Prædicatorū retinent. 5. qui libellos famosos, cantilenas, vel rythmos edunt, retinent, vel publicāt contra præfatos Ordines. *disp. 2. quæst. 3. pag. 298. n. 1. & seq. tom. 3.*

2 Scribens libellos famosos contra alias religiones, quibus cōmunicata sunt priuilegia Ordinis Prędicatorū, aut Minorum in eandē censuram incurrunt; alioquin ijsdem priuilegijs non gauderent aliæ religiones si eas liceret impunè infamare. *ibid. num 6.*

3 Scribens libellum famosum contra aliquē religiosum prædictorum Ordinum, non subijcitur huic excōmunicationi, quia hic non dicitur Ordinem infamare nisi secundariò, & indirectè. Conficientes autem libellos famosos contra alias personas nuspiam excommunicati inueniuntur ipso facto. *ibid num. 6. & 8.*

PRÆLATVS.

Cardinalium, Episcoporum, Legatorum violatores.

1 QVi interficiūt, mutilāt, vulnerant, percutiunt, capiūt, carcerāt, detinēt, vel hostiliter insequuntur S.R.E. Cardinales, ac Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedis Apostolicæ

Lega-

Legatos, vel Nuncios, aut eos à suis diœcesibus, territorijs, terris, seu dominijs eijciunt: necnon qui ea mandant, vel rata habent, seu præstant in eis auxilium, consilium, vel fauorem, in Bullæ Cœnæ 11. excommunicationem incurrunt. Sunt ipsa verba Canonis. *disp.1.quæst.1.2.pag.64.tom.3.*

2 Episcopus nondum consecratus, sed tãtùm electus, etiamsi possessionem adeptus sit, non gaudet priuilegio huius canonis; consequenter qui huiusmodi Episcopum offendit, huius excommunicationis vinculo non obstringitur: Quia hic non est verè & propriè Episcopus cùm careat charactere Episcopali, qui per consecrationem confertur, quemadmodum is qui Archiepiscopatum adeptus est ante pallij susceptionem, non potest Archiepiscopus appellari. *ibid.punct.2.pag.65.num.7.tom.3.*

3 Qui violat Episcopum suspensum, excommunicatum, irregularem, vel eum qui Episcopatui, & dignitati renũciauit, incidit in excommunicationem Bullæ: quia hic verè est Episcopus, cùm characterem Episcopalem retineat, in anima indelebiliter impressum. Secùs si Episcopus sit realiter degradatus, tũc enim omnibus clericorum priuilegijs excidit. *ibid.num.8.*

4 In hanc excommunicationem non incidit qui clericum de familia alicuius Cardinalis, Episcopi, vel Nuncij vulnerat, aut occidit etiam coram ipso Cardinali, Episcopo, vel Nuncio, etiam in contemptum ipsorum: quia huiusmodi familiares in hoc canone non exprimuntur. Neque est alia excommunicatio in iure lata contra eos qui percutiunt familiares Papæ, aut Cardinaliũ, nisi sint clerici; sed tantummodò decernitur, vt illis imponatur pœna pro qualitate culpæ. *ibid.num.11.& 12.*

5 Probabiliter sustineri potest Cardinalem, seu Episcopũ, qui seipsum ferro vulnerat, aut veneno occidit, subijci huic excõmunicationi; quia facit actionem in hoc canone interdictam, neque ipse cedere potest priuilegio huius Bullæ quæ in fauorẽ dignitatis edita est. Tamen opposita sententia non est improbabilis; quia Summus Pontifex loqui videtur de exercentibus istas actiones in personas distinctas. *ibid.punct.3.pag.69.num.3.tom.3.*

6 Si quis Cardinalem, aut Episcopũ obsideat, nõ vt illum capiat, sed vt castro iustè potiatur, nõ ligatur hac cẽsura; quia vtitur iure suo: Sin velit castrũ iniustè obtinere, probabile est illum ligari excõmunicatione, quia hęc videtur hostilis insequutio. Itẽ si quis habeat iustã percutiendi causam, ad sui suorumq; defensionem,

ſionem, ſi Cardinalem, vel Epiſcopum percutiat, eximitur ab excommunicatione. *ibid. num.* 4.

7 Ignorantia huius canonis, perſonæ, vel qualitatis ab hac cẽſura excuſat. Vt ſi quis percutiat Cardinalem noctu incedentem, vel mutato habitu, neſciẽs illum eſſe Cardinalem, etiamſi grauiter peccat; non tamen hanc excommunicationem incurrit: quia ignorat qualitatem perſonæ; ideòque non videtur contumax contra hanc canonem. Neque ſubiacet hinc excommunicationi qui intẽdens percutere Epiſcopum, percutit alium. *ibid. pag.* 70. *num.* 7. *tom.* 3.

8 Qui mandat percuti vnũ Epiſcopum, aut Cardinalem, non incurrit excommunicationem ſi is, qui mandatum accepit, percutiat alium Epiſcopum: quia quod mandatarius facit vltra terminos mandati, non imputatur mandanti. Item ſi mandatũ vel conſiliũ reuocauit, & reuocationẽ mandatario ſignificauit, ſi poſteà mandatum executioni mandetur, hanc cenſuram non incurrit; quia iam non cenſetur cauſa percuſſionis. *ibid. num.* 11.

9 Mandans, conſulens, auxilians, fauens percuſſioni Epiſcopi, non cenſetur excommunicatus niſi ſequatur percuſſio: quia Summus Pontif. primò & per ſe excommunicat percutientes; ſecundariò autem, & acceſſoriè, mandantes; ergo non incurritur excommunicatio propter mãdatum, antequam ſequitur effectus. *ibid. num.* 10.

10 Defenſor vel receptator percutientis Cardinalem, Epiſcopum, vel Nuncium, ſi recipit illum vel defendit ante patratũ crimen, ligatur excommunicatione, quoties ex illa defenſione delictum committitur: quia præſtat fauorem, & auxilium ad patrãdum delictum contra prohibitionem Bullæ. Sin illum recipit & defendit poſt admiſſum crimen, huius excommunicationis vinculo non innodatur: quia crimine iã admiſſo, non cenſetur præſtare auxilium ad illud admittendum. *ibid. num.* 12.

11 Qui percuſſionẽ vel aliam iniuriam in Cardinalem, Epiſcopum, vel Nunciũ non prohibet cùm alioqui commodè prohibere, atque impedire poſſit, non afficitur excommunicatione huius canonis, niſi fortè conſentiat cooperando, & auctoritatem præſtando: quia qui non impedit, non pręſtat auxiliũ, aut fauorẽ, ſed habet ſe negatiuè: at ſi ſua taciturnitate in cauſa ſit, vt delinquentes animentur, & prõptiores fiant ad parandũ delictum, reus erit excõmunicationis. Addendum tamen eum, qui cognita

con-

conspiratione in personam Cardinalis aut Episcopi, tacet, dum potest illam patefacere, incidere in excommunicationē, & pęnas à Pio V. inflictas occasione facinoris attentati contra S. Carolū Boromęum Ecclesiæ Mediolanensis Archiepiscopum, & S.R.E. Cardinalem. *ibid. pag. 71. num. 14. & 15. tom. 3.*

12 Cardinalis, Episcopus vel alius Prælatus percussus, vel aliter violatus, si delictum est notorium, potest in loco suæ iurisdictionis declarare delinquentem pęnam excommunicationis incurrisse: quia tunc non est iudex in sua; sed tantùm executor iuris; In dubio verò an excommunicatio contracta fuerit, expedit declarationem fieri à superiore, vt omnis suspicio iniquæ declarationis tollatur. *ibid. punct. 4. pag. 72. num. 3. tom. 3.*

Pręter hanc excōmunicationem Bullę Cęnæ, sunt aliæ multæ à Pōtificibus latæ contra Cardinaliū, & Episcoporū violatores.

Præscriptio.

1 PRæscriptio est acquisitio dominij vtilis, vel directi rei alienæ, per continuationē possessionis bonæ fidei, spatio temporis à lege definiti. Ad præscriptionem quinque conditiones requiruntur. 1. est continuata possessio. 2. capacitas actiua respectu possidentis, & passiua respectu rei, quæ possidetur, vt scilicet possidens possit possidere, & res possideri. 3. bona fides, seu credulitas, qua quis prudenter iudicat rem suam esse, vel saltem nescit esse alienam; modò ignorantia non sit crassa, vel affectata. 4. titulus probabiliter præsumptus: nam si dono, vel emptione aliquid furtiuum accepi ab aliquo, ratus ipsum esse legitimum illius rei dominium, cùm verè non sit, possum rem acceptam præscribere tempore à iure definito. 5. conditio est tempus à lege definitum. Ad præscriptionem autem rerum mobilium, quæ propriè vocatur vsucapio, requiritur spatium triūm annorum cum titulo, & bona fide inter præsentes; inter absentes verò, spatiū quatuor annorum, cum titulo, & bona fide; quod tempus sufficit ad præscriptionem bonorum mobiliū Ecclesiasticorum, immò etiā Ecclesiæ Rom. Ad præscriptionem verò rerum immobilium, requiritur contra priuatos spatium decem annorum inter præsētes, cum titulo; inter absentes viginti annorum. At contra res Eccclesiæ immobiles requiritur spatiū 40. annorum contra immobilia Ecclesiæ Rom. requiritur spatium 100. annorum. Ad præscribendum cōtra ordinem S. Benedicti, requiritur spatium 60. an-

60. annorum; ex priuilegio Eugenij. *tom. 2. pag. 500 numero 1. & ſeq.*

2 Res mobiles etiã Eccleſiæ Rom. præſcribuntur ſpatio 30. annorum, ſine titulo; idem ſpatium requiritur ad præſcribendas res immobiles contra priuatos, quãdo titulus deeſt. Seruitus perſonalis præſcribitur ſpatio 10. annor. cum titulo, inter præſentes, inter abſentes 20. ſine titulo verò, ſpatio 30. annor. Seruitus realis continua præſcribitur ſpatio 10. annor. inter præſentes, 20. inter abſentes. *tom. 2. pag. 504 num. 31.*

3 Illi tantũ poſſunt præſcribere, qui ſuo nomine poſſunt poſſidere; vnde ſequitur religioſum profeſſum non poſſe quidquam præſcribere cùm nihil poſſit ſuo nomine poſſidere, ſitque incapax dominij. *tom. 2. pag. 500. num. 7. & 8.*

4 Res Eccleſiaſticæ, & iura ſpiritualia non poſſunt à laicis præſcribi, vt ius cognoſcendi, & iudicandi cauſas clericorum, ius decimarum, primitiarum, & oblationum, aliaque iura Eccleſiaſtica; quia deeſt laicis capacitas actiua illius præſcriptionis. *ibid. num. 5. & 6.*

5 Ius patronatus non poteſt à laico pręſcribi, ſi conſtet Eccleſiã illam in qua ius patronatus exiſtit, olim fuiſſe liberam, & non ſubditam iuri patronatus: ius enim patronatus eſt Eccleſiaſticũ, & ſpirituale. Sin Eccleſia olim fuit ſubdita iuri patronatus, poteſt ius patronatus à laico contra alium laicum præſcribi ſpatio 10. annorum inter præſentes cum titulo; 20. verò inter abſentes, ſine titulo, ſpatio 30. annorum. *pag. 501. num. 11.*

6 Beneficiũ aduerſus priuatum, aliàs haberem legitimum titulũ præſcribitur ſpatio 10. annor. inter præſentes ſi adſit poſſeſſio bonę fidei, & titulus; inter abſentes ſpatio 20. aunor. cũ bona fide, & titulo: ſine titulo verò, poſſeſſio beneficij non cẽſetur inchoata cũ bona fide, quia beneficium ſine inſtitutione, canonicè obtineri nõ poteſt. His addendũ, eum qui beneficium per triennium pacificè poſſedit, abſque ſimoniaco ingreſſu, præſcribere aduerſus actionem cuiuſlibet competitoris, non modò fructus, ſed ipſum etiam beneficium. *tom. 2. pag. 501. num. 11.*

7 Non modò res corporales, ſed etiam incorporales, vt ſeruitutes, actiones, & iura, pręſcribi poſſunt, modò aliquid expreſsè non prohibeatur, ſicut prohibetur res furtiua, quæ pręſcribi non poteſt niſi ſpatio 30 annor. cũ bona fide. Prohibentur etiam præſcribi viæ publicę, cẽſus, & tributa quę ſupremo Principi debentur,

tur, exemptio ab obedientia superioris; res publicæ, vt forũ, limites parœciarum, quando de illis constat, alioquin præscribi posſũt. Deniq. præscribi non possunt quæ prohibentur alienari. *ib. n. 12.*

8 Qui 30. annis, bona fide possedit ius non soluendi, ratus se nihil debere, eò quod crediderit debitũ solutum esse, aut condonatum; aut eò quod de eo nihil omninò cogitauerit, potest debitum illud præscribere; debita enim rerum mobilium, & immobilium, spatio 30. annor. cum bona fide præscribuntur. *ibid. nu. 16.*

9 Hæres immediatus defuncti, qui mala fide, bona possidebat, vt filius, nullo tempore præscribit, quamuis bona fide succedat, & ignoret malam fidem defuncti; hic enim hæres censetur eadem persona cum defuncto. Sin successor non est hæres immediatus, sed successor in re particulari, validè præscribit, modò bonam habeat fidem, & non computetur tempus, quo defunctus mala fide possedit. *to. 2. pag. 502. nu. 21.*

10 Quando possesio rei alicuius transit ab vno possessore bonæ fidei, ad alterum item bonæ fidei possessorem, præscriptio currit, absque interruptione, ita vt res censeatur præscripta, quãdo computato tempore vtriusque posſidentis, elapsum est tempus requisitum ad præscriptionem *ibid.*

11 Minoribus, locis pijs, ac Ecclesijs, aduersus præscriptionem conceditur restitutio in integrum, auctoritate iudicis: minoribus enim conceditur spatium 4. annorum ad rem suam repetendã. *to. 2 pag. 505. nu. 34.*

Precarium.

1 PRecarium est contractus quo quis concedit aliquid alteri, cum potestate illud repetendi quoties voluerit, vt si tibi petenti concedam, vt transeas per meum agrum, cum pacto vt posſim hanc facultatem reuocare cùm libuerit. Dicitur autem *Precarium*, eò quod fiat precibus illius, in cuius commodum cõceditur. *to. 2. pag. 760. nu. 1.*

2 Ad contractum precarij tres conditiones requiruntur. 1. est mutuus consensus dantis, & accipiẽtis. 2. traditio rei. 3. vt qui tradit precarium, posſit illud repetere, quoties voluerit, nisi charitas aliud postulet. Quare in precario non potest pactum iniri, vt tradens precarium non posſit illud repetere, nisi post certum tempus; hoc enim est contra naturam precarij. *pag. 761. n. 3. & 4.*

3 Res quæ precario concedi possunt, non solũ sunt res mobiles, sed etiam immobiles, non modò iura corporalia, verũ etiã incorpo-

corporalia: rem tamen suam non potest quis precariò obtinere, quoad proprietatem, quoad possessionem potest. *ibid. nu. 3.*

4 Precarium tribus modis finiri potest, 1. voluntate concedentis; 2. venditione facta à domino; 3. morte illius, qui precarium accepit, neque precarium transit ad hæredes, sed est personale: at morte tradentis non finitur precarium; quapropter accipiens, mortuo tradente, potest vti precario, donec ab hæredibus reuocetur. *ibid. nu. 5.*

Primitiæ. Oblationes.

1 PRimitiarum nomine intellige primos fructus, qui ex agris, aut arboribus percipiuntur, Deoq. immediatè offeruntur, in recognitionem beneficiorum, quæ à Deo accipiuntur. Nullũ ius in noua lege obligat ad primitias soluendas, aut si quod olim fuit, contraria consuetudine abrogatum est. *to. 2. pag. 423. nu. 1.*

2 Nomine *oblationis* intelligitur quidquid offertur Deo in recognitionem dominij, & excellentiæ ipsius, siue sint primi fructus, siue aliqua res mobilis, aut immobilis. Hinc collige discrimen inter primitias, oblationes, & decimas: nam primitiæ, & oblationes offeruntur immediatè in cultum, & honorem Dei, decimæ verò ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ. *ibid. nu. 3.*

3 Oblationes iure communi, pertinent ad rectorem siue Parochũ illius Ecclesiæ in qua fiunt; nisi offerantur ea intentione vt in honorem, vel ornatũ imaginis, vel sacelli insumãtur. Oblationes verò, quæ ad manum Sacerdotis in Missa fiunt, ex cõsuetudine ferè communiter recepta, pertinent ad Parochum, vel ad eũ Sacerdotẽ, cuius est altare, in quo fiunt; modò non tradantur Sacerdoti celebranti tanquam stipendium sui laboris. *pag. 426. n. 5.*

PRIVILEGIVM.

Quid, & quotuplex sit priuilegium.

1 PRiuilegiũ est specialis gratia alicui cõcessa, seu est lex, qua conceditur aliquid speciale. Est autem multiplex. 1. aliud dicitur *scriptum*, aliud *non scriptum*, siue a superiore concedatur, siue consuetudine acquiratur. 2. aliud est *reale*, quod directè concedit alicui rei, vt loco, dignitati, vel prędio, vel mercibus; aliud

perso-

personale, quo conceditur immediatè personæ: quando res, cui cõcessum est priuilegium, transit ad alium dominum, ad eundem etiam transit priuilegium: priuilegium verò personale extinguitur cum persona. 3. aliud est *gratiosum*, quod gratis conceditur, aliud *remuneratorium*, quod cõceditur ratione meritorum. 4. aliud est *conuentionale*, quod cõceditur ex pacto; aliud *purum*, quod absolutè conceditur. 5. aliud est *priuatum*, concessum in fauorem personæ priuatæ, aliud *commune*, quod immediatè respicit bonum communitatis. 6. aliud est *fauorabile*, quod priuilegiato confert fauorem, & commodum, nulli autem incommodum; aliud *odiosum*, quod cedit in fauorem vnius, & in præiudicium alterius. 7. aliud est *perpetuum*, aliud *temporale*, seu *ad tempus*. 8. aliud est priuilegium in *foro conscientiæ*, quod in foro externo non valet; aliud *in foro externo*, quod etiam valet in conscientiæ foro. *to. 2. pag. 91. nu. 1. & seq. & pag. 92. nu. 8. & seq.*

A quo & cui priuilegium concedendum.

2 Eius est priuilegium concedere, cuius est legem ferre: priuilegium enim est quædam lex. Non conceditur autem priuilegium nisi subditis: per priuilegium quippe homo eximitur à lege; non eximitur autem nisi aliquo modo subditus. Religiosi, & Clerici, licèt non sint directè subditi Principibus sæcularibus; nihilominus si Princeps condat legem ciuilem, purè fauorabilem, possunt illius beneficio frui; sunt enim aliquo modò subditi, quatenus Principem agnoscunt in ijs, quæ Ecclesiasticæ immunitati non officiunt. *to. 2. pag. 92. nu. 1. & pag. 93. nu. 5.*

3 Priuilegium validè conceditur ignoranti: sufficit enim voluntas concedentis. Hinc collige validam esse dispensationem voti castitatis, quam sponsus obtinuit pro sponsa inscia dispensationis: modò tamen ab ipsa acceptetur, alioquin non posset ea dispensatione licitè vti. *to. 2. pag. 93. nu. 1. & 2.*

4 Dispensatio, seu priuilegium potest validè obtineri pro inuito, & superior potest cum subdito renitente, in lege dispensare. Immò dari potest casus, vt superior possit cogere subditum ad vtendum dispensatione, v. g. ad non ieiunandum in Quadragesima. *ibid. nu. 4.*

5 Vt priuilegiũ vim habeat, debet acceptari ab eo, cui cõceditur, aut ab eo, qui vices ipsius gerit: nã cõcessio priuilegij est ve-

luti quædam donatio facta in fauorem priuilegiati; donatio autem non valet antequam acceptetur. Hoc autem intelligendum est de priuilegijs gratiosè concessis: nam quæ in remuneratione conceduntur, & non ex mera liberalitate, valent quamuis expressè non acceptentur: priuilegiatus enim scit se dignum remuneratione, ac proinde priuilegium non omninò ignorat. *pag. 94. nu. 5. & pag. 95. nu. 1.*

Priuilegij vſus.

6 Priuilegio absolutè, & absque determinatione loci cócesso priuilegiarius vti potest in quolibet loco intra ditionem cócedétis: huiusmodi enim priuilegium censetur generale, iuxta facultatem concedentis. Priuilegium autem, quod restringitur ad aliquem locum, non valet extra illum locum. Quare qui priuilegiũ obtinuit a Sede Apost. retinendi duo beneficia in vna Ecclesia, non potest in alia Ecclesia, eodem priuilegio vti. *to. 2. pag. 96. n. 1.*

7 Priuilegiarius potest, per se loquendo, vbique, etiam extra territorium concedentis, vti dispensatione, seu priuilegio personali sibi cócesso absque determinatione loci, modò in alieno territorio nó extet aliqua prohibitio specialis: quia priuilegiũ personale sequitur personam, quocumque pergat. Per accidens tamen, ratione scandali, vel alterius circumstantiæ, fieri potest, vt non sit vtendum vbique priuilegio personali. *to. 2. pag. 97. nu. 4.*

Priuilegij explicatio.

8 Quãdo verba priuilegij sunt obscura, aut ambigua, & dubitatur de mente concedentis, recurrendũ est ad cóiecturas, ad inuestigandam intentioné concedentis, aut adeũdus est Princeps, si ad ipsum pateat aditus, nisi sit periculũ in mora. *t. 2. pag. 98. n. 3.*

8 Priuilegiũ purè fauorabile, latè explicandum est, quantum verborum proprietas patietur; cũ nulli præiudicium fiat. Priuilegium verò odiosum, regulariler loquendo, strictè explicãdũ est, seruata verborum proprietate: odia enim sunt restringéda, fauores ampliandi. Priuilegia, quæ continentur in iure communi, nó sunt strictè explicanda; idem dicendum de priuilegijs contétis in corpore iuris, aut quæ versantur circa materiam iuris: habent. n. vim legis. Quę verò nó cótinentur in iure, strictè explicãda sũt:

quia

quia censentur ius quoddam priuatum, contra ius commune: dispensationes autem, quæ derogant iuri cõmuni, strictè sunt explicandæ. Item priuilegium quod præbet occasionẽ liberiùs peccandi, strictè explicandum est. *ibid. nu. 4. & 5. & pag. 99. n. 6. & seq.*

10 Facultas absoluendi à reseruatis, confessario concessa, itẽ facultates vi Iubilæi concessæ, latè sunt explicandæ; sunt enim fauorabiles, modò non vergant in damnum tertij, neque extendantur ad ea, quæ sunt Summo Pontifici specialissimẽ reseruata, vt est dispensatio in matrimonio rato, in voto castitatis, aut religionis: nam in generali concessione non continentur ea, quę superior nõ esset concessurus, si specialiter rogaretur. *to. 2. pag. 100. nu. 17 & seq.*

11 Quando conceditur facultas dispensandi, ad instantiam illorum, quibuscum est dispensandũ; illa facultas strictè explicanda est, quia censetur quasi dispensatio cum ijs, cum quibus est dispẽsandum. Si verò personæ non exprimantur, sed facultas conceditur simpliciter ad dispensandũ, facultas illa latè explicanda est, quia censetur priuilegium concessum dispensaturo. *ibid. nu. 19.*

12 Priuilegium censetur solummodò concessum ijs personis, vel rebus, quæ in priuilegio exprimuntur, vel quę in eo cõprehẽduntur propter significationem vocis, aut propter materiæ, aut actionis connexionem, aut propter iuris dispositionem: sic vxor potest aliqua ratione gaudere priuilegio nobilitatis, quod eius vir obtinuit, & filio communicatur priuilegium nobilitatis patri concessum, iure ita disponente. *ibid. nu. 1. pag. 101. nu. 2. & seq.*

13 Priuilegium extendi non potest ad alios casus, vel personas, ob similitudinem rationis: quia concedens priuilegium, non censetur velle priuilegium ad aliquos extendere, nisi in eo comprehendatur ob vocis significationem, vel materiæ, aut actionis connexionem, vel iuris dispositionẽ: alioquin priuilegia vni religioni concessa, transirent ad aliam arctiorem, vel æqualem, ob similitudinem, seu paritatem rationis. Hinc patet in dispensationibus non esse argumentandum à pari, vel à maiori ad minus, nisi minus includatur in maiori; tunc enim dispensatio extenditur ad minus; sic concedens facultatem vescendi carnibus, censetur etiam concedere facultatem vescendi ouis, & lacticinijs. *to. 2. pag. 101. nu. 11. & 16.*

Priuilegij amissio.

14 Priuilegium personale vim suam amittit per mortem illius, cui concessum fuerat: est.n.personæ affixum. Priuilegiū autem reale successiuè transmittitur ad illos, qui rem ipsam acquirunt. Porrò priuilegium censetur personale, quando conceditur alicui, expresso solùm noīe illius, nisi aliter ex circumstantijs appareat; qñ verò exprimitur solùm nomen dignitatis, priuilegiū censetur reale, nisi ex circumstantijs aliud colligatur: at quando exprimitur nomen personæ, & dignitatis simul, priuilegium cẽsetur personale: quia nomen dignitatis contrahitur per nomen personæ, tanquā genus per speciem. *tom.2.pag.102 num.1.& seq.*

15 Priuilegium ritè obtentum, non cessat morte concedentis, modò concessum fuerit simpliciter, sine vlla conditione, seu particula restringente vsque ad mortem concedentis. At priuilegium nondum obtentum, sed obtinendum, expirat morte cõcedentis: quare si Pontifex postquam facultatem commisit Caio vt beneficium conferat Titio, moriatur ante collationem, illa facultas cessat morte Pontificis; quia beneficium nondum erat obtentum. *tom.2.pag.105.num.19.*

16 Priuilegium amittitur, & finitur lapsu temporis præscripti, seu cessatione conditionis, sub qua concessum fuerat. Priuilegium verò simpliciter, & indeterminatè concessum, est perpetuum. Concessum ad beneplacitum concedentis, expirat morte illius. *tom.2.pag.107.num.1.*

17 Priuilegium amittitur, & finitur, tota ipsius causa cessante, modò modum sit mandatum executioni: neque enim est credibile Principem velle conseruare priuilegium, cessante eius causa; alioquin eius concessio iniqua videretur. *ibid.num.4.*

18 Priuilegium gratuitum, quo alicui subdito facultas datur faciendi contra, vel potiùs, præter ius, potest ex iusta causa reuocari à concedente, vel a successore, vel ab eius superiore, consequenter priuilegium amittitur per reuocationem. At priuilegium, quod datur per contractum onerosum, vel in remunerationem, vel præuia pecunia, per se loquendo, non potest reuocari; pacta enim, & conuenta seruanda sunt. *pag.108.num.1.*

19 Priuilegium reuocari põt, vel expresſè per verba sufficiẽter indicantia reuocationem in specie, vel in genere, vel tacitè;

si

si v.g. concedens faciat aliquem actum, qui non posit subsistere absque priuilegij derogatione; vt si Princeps iubeat exigi tributum ab eo, quem exemerat. *tom.2.pag.109.num.11.& 14.*

20 Priuilegiũ, quod non est insertum in corpore iuris, neq; reuocatur per legem subsequentẽ, neque per particulare mãdatum, seu rescriptum Principis, neque per subsequens priuilegiũ repugnãs præcedenti, nisi ipsius mentio fiat. Quia priuilegiũ est ius quoddã priuatum, quod Princeps præsumitur ignorare, nisi ipsius faciat mentionẽ. Priuilegiũ autẽ insertũ in corpore iuris, per posterius priuilegiũ põt abrogari: quia priuilegiũ in corpore iuris contentum, nõ præsumitur ignorari. *to.2.p.110.n.15.& seq.*

21 Vt reuocatio priuilegij facta per legem, habeat suum effectum, requiritur publicatio reuocationis; quia lex non obligat ante publicationem: facta autem publicatione, priuilegium manet reuocatum, ita vt acta nõ valeant etiamsi ignoranter, & absque culpa fiant. Excipe actus publicos factos cum errore communi, & titulo colorato. Priuilegium verò priuatim reuocatum vim suam retinet, donec perueniat reuocatio ad notitiam illius, cui concessum fuerat priuilegium: vt enim concessio priuilegij non operatur antequam innotescat ei, cui conceditur, sic illius reuocatio non sortitur suũ effectũ donec cognoscatur ab eo, cui priuilegium fuerat concessum. Quare confessarius, cui concessa fuerat facultas absoluendi à reseruatis, validè absoluit post facultatẽ priuatim reuocatã ipso inscio. *ibid.num.30.& pag.111.n.22.*

22 Priuilegium amittitur per voluntariam renunciationem acceptatam a concedente. At si superior eam non acceptet, priuilegium adhuc viget, & potest priuilegiarius illo vti, mutata voluntate: quia pruilegium vim habet a voluntate concedentis. Notandum tamen hic esse sermonem de priuilegio, quod tractum habet successiuum, & consistit in potentia faciendi, vel omittendi aliquid in futurum: nam priuilegium momentaneum, quod scilicet operatur statim ac obtentum est, vt est dispensatio in impedimento matrimonij, non potest renuntiari: quare qui obtinuit dispensationem in impedimento, v. g. consanguinitatis non potest per renunciationem fieri inhabilis ad contrahendũ, non enim potest se inhabilem efficere, postquã semel factus est habilis per dispensationem. *tom.2.pag.111.num.1.& 4.*

23 Priuilegium affirmatiuũ, quo conceditur facultas aliquid faciẽdi in grauamen aliorũ, amittitur per nõ vsum, quatenus illi

qui grauatur, prǽscribunt exemptionem à tali onere per tempus legitimum. Priuilegium verò, quod neminem grauat, regulariter loquendo, non amittitur per non vsum, etiamsi longissimum tempus intercedat, modò concessum fuerit absque temporis limitatione; exceptis casibus in iure expressis. *ibid. num. 3. & 4.*

24 Priuilegium amittitur per vsum materialiter, & formaliter contrariū: quia priuilegiarius præsumitur renunciare priuilegio, si faciat aliquem actum contrarium; tanquā ex obligatione, seu animo subijciendi se obligationi: quare qui priuilegium habet non soluendi tributum, si tributū soluat; tanquā ex obligatione, priuilegiū amittit per vsum contrariū. *tom. 2. pag. 112. n. 1.*

25 Si priuilegium præcipuè cedat in commodum priuatum, is potest renuntiare, in cuius fauorem concessum est: quia nullus cogitur inuitus beneficium acceptare. Sin priuilegium concessum sit intuitu boni communis, non potest persona priuata illi renuntiare, etiamsi in bonum ipsius priuatum redundet; sic nullus clericus potest priuilegio canonis, aut fori, clericis concesso renuntiare. Idem proportione dicendum quando priuilegium concessum est in fauorem plurium, ita vt commodum vnius ab aliorum commodo seiungi non possit. *tom. 2. pag. 113. n. 7. & seq.*

26 Per vsum contrarium priuilegio nunquam amittitur totum priuilegium præcisa legitima præscriptione, modò priuilegium non consistat in vnico actu, sed tractum habeat successiuum. Quare qui habet priuilegium non soluendi tributum, non amittit priuilegium non soluendi in futurum, si semel, atque iterùm soluat. *pag. 114. num. 12.*

27 Priuilegium concessum communitati, non amittitur per vnum actum, aut plures, si fiant a personis priuatis, absque consensu, & auctoritate communitatis. Secùs dicendum si fiant a tota communitate, seu de consensu, atque auctoritate totius communitatis. Videtur enim communitas cedere iuri suo. *ibid. n. 15.*

28 Priuilegium, regulariter loquendo, non amittitur ipso facto per abusum: quia nullus tenetur abdicare a se priuilegium ante sententiam saltem declaratoriam criminis, nisi in iure habeantur verba inducentia, ipso facto, priuationem ob delictum, vel abusum; sic clericus sodomiæ vitium exercens excidit, ipso facto, priuilegio clericali. *tom. 2. pag. 114. num. 1.*

29 Priuilegium præcisè ob aliquam actionem exercendam concessum, cessante tali actione, cessat: quia cessante causa, cessat

ſat effectus. Sic beneficiarius, qui priuilegium obtinuit percipiē-di fructus beneficij pro eo tempore, quo abeſt ſtudiorum cauſa, nō poteſt fructus percipere quādiu ſtudijs nō vacat. *pag.115.n.6.*

PROMISSIO.

Quid ſit promiſſio.

1 PRomiſſio nihil aliud eſt, quàm datio fidei deliberata, vera, & ſpontanea, de re licita, & poſſibili. Quare promiſſio facta abſque animo ſe obligandi, non eſt vera promiſſio, ſed ficta, quę, per ſe loquendo, non obligat, quia deeſt intentio promittentis; fieri tamen poteſt, vt aliunde obliget, ſi nimirum alter credebat ſibi ex animo promitti; tunc enim, ſi periculū eſt damni, promittens tenetur promiſſionem adimplere, alioquin eſſet cauſa damni. *tom.2 pag.733.num.1. & 6.*

2 Qui promittit animo promittēdi, ſeque obligandi, ſed abſque intentione implendi, tenetur ſtare promiſſioni; nam ex vera promiſſione naſcitur naturalis obligatio illam adimplendi. Qui verò promittit ignorans naturam promiſsionis, non tenetur illam adimplere, niſi intendat facere, quod cæteri faciūt promittendo: tunc enim cenſetur habere tacitam intentionem promittendi. *ibid. num. 8 & 9.*

3 Promiſsio per vim, dolum, aut metum etiam leuem extorta, eſt inualida: fit enim iniuria promittenti; per iniuriam autem nullum ius acquiritur. Idem ſentiendum videtur de promiſsione facta ex metu reuerentiali, quo quis repugnante voluntate conſentit, neque audet præ timore, & reuerentia contradicere; hæc enim promiſſio iniuſtè extorquetur. Hinc patet vxorem, quæ per metum reuerentialem mariti, ad vitandas rixas, pro marito fideiuſsit, etiam ſeruatis ſolemnitatibus iuris, non teneri in conſcientia, ſoluere pro illo. Idem eſto iudicium de precibus importunis, quæ vim quodammodò inferunt. *tom.2.pag.734.num.14.*

4 Promittens tenetur adimplere promiſsionē homini factā, etiamſi res promiſſa, ſit impeditiua maioris boni; nā in hac promiſsione attenditur id, quod eſt homini gratius, res autē minùs bona plerumque homini magis placet. Secùs dicendum de promiſsione facta Deo, cui magis placet id, quod eſt melius, neque illi placet promiſsio maioris boni impeditiua. *to.2.pag.735.n.17.*

Pro-

Promissio interna, & externa.

5 Promissio interna non obligatur nisi fiat per modum voti, de maiori bono: quia promissio non obligat nisi acceptetur, non potest ab homine acceptari, nisi exprimatur; ergo, &c. Promissio autem gratuita externa, & acceptata, obligationem inducit: quia quì promissionem non adimplet, dicitur fallere, & decipere, constat autem lumine naturę, fraudem & deceptionem esse illicitam. Vnde patet non adimplentem promissionem gratuitã, externam, & acceptatam, ex suo genere peccare mortal. nisi leuitas materiæ excuset. *tom.1.pag.736.num.1.& seq.*

6 Promissio nondum acceptata non obligat, & regulariter loquendo, reuocari potest ante acceptationem, nisi fiat per modum voti, id est, nisi promittens dirigat suam intentionem ad Deum, quibuscumque tandẽ verbis vtatur, siue dicat, *voueo Deo*, siue dicat *promitto tali Ecclesiæ, hospitali*, &c. *ibid. nu.5. & pag.737. num 6.*

7 Non adimples promissionem gratuitam peccat, si hæ conditiones concurrunt. 1. si promittat animo se obligandi. 2. si promittat rem licitam, & possibilem. 3. si promittat rem notabilem. 4. si res in eodem statu permanserit, nullaque interuenerit mutatio ita notabilis, vt si menti occurrisset, non esset facta promissio, nisi cum exceptione. Si promissio fuerit acceptata; censetur autem acceptari promissio facta præsenti, & tacenti cùm intelligat sibi fieri promissionem: nam in fauorabilibus valet illa regula: Qui tacet, consentire videtur. *tom.2.pag.738.num.8.& 9.*

Promissio absenti facta.

8 Is, qui alterius curam gerit, potest acceptare promissionem nomine illius, vt Prælatus, vel Parochus, nomine suæ Ecclesiæ; tutor noĩe pupilli; curator noĩe minoris; pater, & mater pro liberis. Itẽ persona publica, pro sibi subditis potest promissionem acceptare. Itẽ qui alterius iuri sunt subditi, validè possunt pro eo stipulari, vt filius pro patre, religiosus pro suo Pręlato, vel monasterio, vxor pro marito, iudex noĩe patris absentis. Deniq; is potest stipulari, & promissionẽ acceptare, qui ad hoc habet speciale mandatum. Semel autem acceptata promisio nomine absentis,

non

non potest a stipulante condonari: est enim ius acquisitum absenti. *to.2. pag.740.nu.4.& pag.741.nu.5.*

9 Ad validitatem promissionis factæ absenti, per nuncium, vel per litteras, tres hæ conditiones requiruntur. 1. vt is, cui fit promissio, accipiat ea de re litteras, vel nuncium ad hoc destinatum à promittente. 2. vt promissio, quæ per nuncium defertur, coram ipso nuncio acceptetur. 3. vt promittens non reuocarit promissionem, antequam fuerit acceptata. Si tamen acceptata fuerit promissio, antequam reuocatio innotuerit nuncio, aut ei, qui eam acceptauit, valida est promissio etiamsi reuocata fuerit ante acceptationem. *to.2.pag.741.nu.1.& seq.*

Promissio inualida.

10 Promissio de re illicita nullam inducit obligationem sequuto tamen effectu illicito, is qui promisit, tenetur promissionem adimplere; nam in persoluendo promisso, non approbatur factum illicitum, sed fides data seruatur. *to.2.pag.742.nu.1.*

11 Inualida est promissio, quæ præbet occasionem peccandi. Vt si vxor viuente viro promittat matrimonium ei, cũ quo adulteratur. Item promissio, quæ adimit facultatem disponendi de re sua, irritatur a iure; vt si quis promittat alteri se non reuocaturũ testamentum, aut se non electurum alium præter ipsum in hæredem. *ibid.nu.2.& 3.*

Promissio quando, & vbi implenda.

12 Promissio facta ad certum diem, non obligat ante illum diem. At si nullus terminus est præfixus, videtur promissio statim adimplenda. Quando autem promissioni præfixus est terminus in fauorem debitoris, potest cedere iuri suo, & cogere creditorem ad recipiendam solutionem ante præstitutam diem. Secùs si præfixus est dies in fauorem creditoris; potest enim creditor vti iure suo. *pag.743.nu.1.& 6.*

13 Qui promisit certum quid singulis annis, tenetur soluere in fine anni; nisi malit antea soluere. Qui verò promisit annuam quantitatẽ, vt annuã centũ aureorũ eleemosynam, tenetur soluere initio cuiuslibet anni, iuxta nonnullos. Probabilius tñ est nõ teneri soluere ante finẽ anni; licèt enim iura concedant credito-

ribus facultatem exigendi initio anni, non tamen cogunt debitorem ad soluendum. *ibid. num. 7.*

14 Promissio adimplenda est in loco conuento; si verò nullus locus est assignatus, & promissio est mutua, standum est iudicio prudentis viri, quoad locum deligendum; quãdo verò promissio est simplex, & gratuita, assignandus est locus arbitrio promittentis. Idem dicendum de promissione iurata. *ibid. num. 8.*

Quando promissio desinat obligare.

15 Promissio alioquin valida, & acceptata; desinit obligare, si perueniente aliqua notabili mutatione, quæ si tẽpore promissionis adfuisset, vel præuisa fuisset, promissioné impedisset: promittens enim non censetur in hoc casu se voluisse obligare. Quare si res promissa, facta est inutilis, vel damnosa, vel illicita, vel impossibilis, promissionis obligatio cessat. *tom. 2 pag. 743. num. 1.*

16 Qui promisit, vel donauit rem magni pretij, quã non promisisset si rei valorem cognouisset, non tenetur stare promissioni; deest enim voluntas, cùm error dederit causam promissioni. *pag 744. num. 3.*

17 Qui promisit aliquid quod sine superioris licentia facere nõ poterat, tenetur petere licentiã, si efficaciter promisit sciẽs necessariam esse licentiam superioris; hic enim videtur se obligasse sub hac conditione, si superior licentiam concesserit. *ibid. num. 5.*

QVARTA PAROCHIALIS, & Episcopalis.

1 QVARTA est quadrans, seu quarta pars rei, de qua agitur: consuetudine tamen induci potest vt sit etiam tertia pars, aut medietas. Multiplex autem genus quartæ inuenitur in iure. 1. est quod debetur filius in bonis parentum, aut parentibus in bonis filiorum. 2. est quod debetur arrogato, in bonis arrogãtis. 3. quod iure communi debetur vxori pauperi in bonis mariti diuitis, qui eam duxerat sine dote, & è contra. 4. quod debetur hæredi ex fideicommissis, & legatis, vocatúrque Falcidia, & Trebellianica. 5. quod debetur Parocho, & Episcopo, de quo hic nobis sermo. *tom. 2. pag. 817. num. 1. & seq.*

2 Quarta parochialis (quæ soluenda est ex legatis, seu relictis causa mortis, & funeris) debetur illi Ecclesiæ parochiali, in qua quis de iure sepeliendus esset, etiamsi alibi sepeliatur: est enim parochialis Ecclesia veluti mater, cui debetur legitima in bonis filiorum. *tom.2.pag.817.num.1.*

3 Quarta Episcopalis debetur Episcopo de legatis pijs, & funeralibus oblationibus factis Ecclesiæ, seu locis pijs sibi subiectis: Episcopus enim est pater spiritualis, & onus sustinet Episcopale, ratione cuius æquum est, vt illi quarta portio soluatur; modò legata facta non fuerint ad vsus priuilegiatos, vt pro Missis celebrandis, Ecclesia ornanda, &c. Hæc autem quarta soluenda est ab ipsis, qui legatum acceperunt, vel ab hæredibus, seu testamenti executoribus, si nondum legata mortuo testatore soluta fuerunt. *tom.2 pag.818 num.1. & pag.819.n.4.*

4 Hæc obligatio soluendi quartam, tolli potest per consuetudinem legitimè præscriptam spatio 40. annorum: nam ad præscribendum contra Ecclesia in ijs, quę sunt contra ius commune, 40. anni requiruntur. *tom.2.pag.821.num.1 & 2.*

RAPTVS.

1 RAPTVS propriè dicitur quando persona aliqua inuita, vel resistentibus eius parentibus, seu tutoribus, aut curatoribus, abducitur per vim, ad libidinem explendam, vel ad matrimonium contrahendum. Quando autem nulla vis infertur, sed fœmina, sua sponte, aut etiam precibus inducta, discedit cum amatore, inscijs parentibus, non est propriè raptus, sed fuga potiùs voluntaria. Secùs dicendum si parentes sciant, & renuant, etiamsi puella consentiat; vis enim infertur parentibus. *to.1.pag. 385.num.1. & pag.386.num.5.*

2 Omissis varijs pęnis à iure ciuili cōstitutis in raptores, vt pęna capitis, & amissionis bonorū; tria pœnarū genera constituta sunt à Tridentino contra raptores, *sess.24.cap.6* 1. est, vt raptor, & omnes, consilium, auxilium, & fauorem præbentes, sint ipso iure excōmunicati, perpetuò infames, & omnium dignitatū incapaces: hęc tamen excōmunicatio non est reseruata. 2. vt raptor siue matrimonium contrahat, siue non, teneatur raptam decēter dotare.

tare.3.matrimoniũ inter raptorem, & raptam, fit inualidum, dũ rapta est in potestate raptoris, etiamsi ipsa liberè consentiat; idẽ dicendum de sponsalibus. *tom.1.pag.386.num.9.& 10.*

3 Qui fœminam precibus aut blanditijs consentientem spótè abduxit inscijs parentibus aut moderatoribus, nõ subijcitur huic excommunicationi; hic enim propriè non dicitur raptor, cùm nulla vis inferatur. Secùs si parentes sciant, & contradicant; ipsis enim vis infertur. *disp.2.quæst.2.pag.189.tom.3.*

4 Fœmina rapiens virum, in hanc excommunicationem non incidit; quia Concilium loquitur tantùm de raptore; lex autem pœnalis non est extendenda. *pag.190.num.7.*

5 Hæc excommunicatio non est reseruata.

6 Clericus mulieris raptor, non est ipso facto suspensus, licèt sit ipso facto excommunicatus, & suspendendus; nam Concil. Trident. *sess.24.cap.6.* sic loquitur, *si clerici fuerint, de proprio gradu decidant*; quæ loquendi forma est futuri téporis. *disp.3.quæst.7.punct.3.tom.3.*

Regalia.

1 REgalium nomine intelligitur tributum, quod imponitur nomine Regis, seu collecta quæ debetur Regi, vt si Rex, vel Imperator concedat Ecclesiæ, monasterio, vel alteri pio loco portus, & vectigalia, quæ exigebat, hæc vocantut regalia. *disp.2.quæst.2.punct.23.pag.203.num 4.tom.3.*

2 In cap. *generali constitutione, de elect.in 6.* fertur excommunicatio contra eos, qui in Ecclesijs, monasterijs, aut pijs locis regalia, custodiam, aut titulum defensionis de nouo vsurpare conantes, iura, aliave bona earumdem Ecclesiarum, & aliorum piorũ locorum vacantium vsurpare præsumunt, & contra clericus earundem Ecclesiarum, aliasque personas locorum eorumdẽ, qui id fieri procurant. *ibid.*

3 Qui aliqua bona Ecclesiarum vacantium occupat, nõ vsurpando, vel non conando vsurpare regalia, titulũ, aut aliud ius earũdem Ecclesiarum huic excommunicationi nõ subijcitur: quia textus vtrumque coniungit, itavt simul vtrumque requirat ad incurrendam excommunicationem. Idem dicendum de occupãte iura, non occupatis bonis Ecclesiæ vacantis. *ibid.num.3.*

4 Hæc excommunicatio non est reseruata.

RE-

RELIGIOSVS.

Contra Religiosos excommunicationes non reseruata.

1 GRegorius X. in Cōcilio generali Lugdunensi sanciuit, vt religiosi, quibus ex vi regulæ, seu professionis interdictū est habere possessiones, seu reditus ad cōgruam sustentationem, in posterum non possent quemquam ad professionem admittere, vel domum, aut locum de nouo acquirere, vel antea acquisita alienare absque speciali Sedis Apostolicæ facultate; illos autem qui secùs faxint, excommunicationi subijcit, & ipsorum acta irritat. *disput.2.quæst.8.punct.1.pag.335.n.1.tom.3.*

2 Ab hac censura excipiuntur. 1. ordines Prędicatorū, & Minorū ob euidētem Ecclesię vtilitatem, vt habetur in textu. 2. ordines Eremitarum S. Augustini, & Carmelitarum. 3. ordines, qui post hanc constitutionem de licentia Summi Pontificis instituti, & approbati sunt, vt patet ex illorum priuilegijs; vnde patet hāc excommunicationem hodie vix esse in vsu. *pag.336.num.4.*

3 Qui nouum religionis ordinem instituunt, aut illis habitum assumunt, in huius canonis censuram non incidunt, immò nullibi extat eiusmodi excōmunicatio; nā in Extrauagant. Ioan. XXII. sermo est de secta Beguinorum, de quibus suo loco actum est. *ibid.pag.336.num.5.tom.3.*

4 Bonifacius VIII. in cap. *vnico, de excessibus Prælatis in 6.* interdixit religiosis mēdicātibus domos, vel loca acquirere, vel acquisita alienare, sed quia illa prohibitio nō seruabatur, Clemens V. in confirmationem constitutionis Bonifacij VIII. excommunicationem contra transgressores adiecit. *ibid.punct.2.num.1.*

5 Nonnullæ extāt cōstitutiones, quibus cauetur ne aliqui religiosi ad alios ordines trāseāt. 1. est Leonis X. in Bulla vnionis, in qua sub excōmunicatione latę sententię interdixit ne fratres reformati transeant ad fratres conuentuales, vel recedant ab obedientia suorum Ministrorum, nisi capitulo prouinciali aliter visū fuerit; eandémque excommunicationem extendit ad recipientes. 2. est Pauli III. qui incipit, *Romani*, Iulij III. quæ incipit, *Officij*, & Sixti V. quibus excommunicantur Cappuccini recipientes fratres de obseruantia, sine facultate, & fratres de Obseruātia se ad Capuccinos conferentes. 3. est Iulij II. in Bulla, quæ incipit,

Ex-

Exponi, in qua excommunicantur fratres S. Francisci de Paula recipientes, vel retinentes sine licentia Papæ, fratres Minores de Obseruantia. *ibid.punct.3 pag.337.tom.3.*

6 In Clementina vnica, *de consanguinit. & affinit.* extat excómunicatio contra religiosos professos matrimonium contrahétes. *ibid.punct.5.*

Contra Religiosos habitum dimittentes.

7 In cap. 2. *vt periculosa, de religiosis domibus*, decernitur sub excommunicatione ipso facto incurrenda, ne religiosus tacitè, vel expressè professus temerè habitum dimittat in scholis, aut alibi. Is autem dicitur hic habitum dimittere, qui illum deponit ad sic incedendum, vel se occultandum, vt nequeat agnosci religiosus, indéque vagandi occasionem arripiat. *ibid.punct.6.pag. 338.num.1.tom.3.*

8 Religiosus, qui suis vestibus indutus è monasterio fugit, hác excommunicationẽ non incurrit; quia nõ est lata in fugitiuos, & apostatas, sed in eos, qui habitũ dimittunt; potest autem quis esse apostata, etiamsi habitum non dimittat, & vice versa. Immò apostata fugiens cum habitu, iure communi nullam incurrit excommunicationẽ, quia nuspiam expressa reperitur; ex iure tamẽ particulari, seu ex priuilegio nonnullarum religionum apostatę excommunicationem incurrunt. *ibid.pag.338.num.5.tom.3.*

9 Professus induens habitum nouitiorum, in hanc censuram incidit, si nouitij non eodem vestium genere vtantur, quo professi; hinc enim dicitur sufficiens vagandi occasio; si verò nouitij eodem vestium genere vtantur, superaddito solùm aliquo signo vt à professis distinguantur, professus assumens illud signum non subijcitur huic excommunicationi; quia non dimittit habitum suæ religionis. *pag.339.num.10.*

10 Qui habitum suæ religionis non exuit, sed illum vestibus sæcularibus superiniectis occultat, vt religiosus agnosci nequeat iuxta probabilem sententiam non afficitur excommunicatione; quia textus loquitur de dimissione habitus; non autem de occultatione. Alij verò secus sentiunt, quia hic videtur formaliter habitum dimittere, cùm iam agnosci non possit tanquam religiosus. *ibid.num.11.*

11 Religiosus, qui intra priuatos monasterij parietes habitum

non

non defert, videtur vinculo huius excõmunicationis obstringi; licèt enim dimisso habitu non vagetur, nihilominus ea dimissio vagandi præbet occasionem. *ibid. nu.* 13.

12 Non quælibet habitus dimissio sufficit ad incurrendam excommunicationem, sed debet esse temeraria, ita vt non fiat ex vlla causa rationabili, & fiat in contemptum legis: Vnde sequitur illum excusari ab excommunicatione, qui ad vitam seruandam, per loca infidelium & hæreticorum transiturus, habitum dimittit. *ibid. pag.* 339. *nu.* 14. *to.* 3.

13 Religiosus, qui habitũ alterius religionis strictioris assumit animo ad illam transeundi, non afficitur excommunicatione; quia hoc licet. Qui verò habitum alterius religionis assumit excommunicationem incurrit; quia temerè, & cum grauissimo peccato habitum suæ religionis dimittit; adhuc enim manet obstrictus priori religioni. *pag.* 340. *n.* 17. & 18.

14 Dimissio habitus ad breue tempus, non sufficit ad excõicationem, etiamsi dimittens, intentionem habuerit diutius dimittendi; quia materia excommunicationis non est animus dimittendi, sed ipsa externa dimissio, quæ cum fuerit ad breue tẽpus, non censetur materia sufficiens excommunicationis. *ibid. nu.* 21. Porrò vna hora in hac materia non est tempus notabile. *nu.* 22.

15 Religiosus factus Episcopus, vel Cardinalis dimittẽs habitum suæ religionis, in hanc censuram non incidit; quia eximitur ab omnibus regulis, & statutis religionis, quare ex vi regularis obseruantiæ non tenetur ad habitum religionis deferendũ; non tamen desinit esse religiosus, neque eximitur a tribus votis religionis, sed obedientiam debet, non quidem Prælatis religionis, cùm a regulari obseruantia eximatur; sed summo Pontifici, non tantùm ex generali obligatione; sed ex peculiari voto obedientiæ. Tenetur etiam voto paupertatis, neque efficitur dominus redditũum Ecclesiasticorum, sed administrator vt eos in vsus decentes insumat. *ibid. pag.* 341. *nu.* 27. & *seq. to.* 3.

16 Potestas dispensandi ab habitu religionis deferendo per se pertinet ad Summum Pontificem; quia illa obligatio consurgit ex iure canonico; per accidens autem dimitti potest ex licentia Prælati concessa ad aliquod opus, quod exerceri commodè nequit cum habitu. *ibid. pag.* 342. *nu.* 32. *to.* 3.

Contra Religiosos studentes.

17 Alexander III. in cap. *non magnopere, ne clerici, vel monachi,* excommunicationem tulit contra religiosos exeuntes ad physicam, seu medicinam, vel leges audiendas, & non redeuntes intra duos menses. *ibid. punct. 7. pag. 342. to. 3.*

18 Religiosus è clauſtro exiens ad audiendas leges vel medicinam in eodem oppido, & finita lectione ad clauſtrum rediens hanc excommunicationem non incurrit: quia lata eſt excommunicatio contra religioſos exeuntes ad præfatas diſciplinas audiendas, niſi intra duos menſes ad clauſtrum redeant; quod argumento eſt ad excommunicationem incurrendam opus eſſe, vt exeant ad habitandum extra clauſtrum. *ibid. num. 2.*

19 Religioſus, qui exiuit, abſque intentione præfatas ſcientias audiendi, ſi poſteà mutata voluntate manet extra clauſtrum animo eas audiendi, neque redit poſt duos menſes, non videtur ſubijci huic excommunicationi; quia textus non loquitur ſimpliciter de exeuntibus, ſed de exeuntibus eo animo vt audiant leges, & phyſicam. Oppoſita tamen ſententia tutior eſt in praxi. *ibid. pag. 343. nu. 5. to. 3.*

20 Religioſus clauſtro egreſſus animo audiẽdi leges, & medicinã, ſed re ipſa non audit, ab hac cenſura non excuſatur, niſi intra duos menſes ad clauſtrum redeat; quia excõicatio non eſt lata contra religioſos audientes, ſed contra egredientes animo audiendi leges, &c. non redeuntes intra duos menſes. *ibid. n. 6.*

21 Religioſus exiens ad docendum leges, vel phyſicam, ex probabiliori ſententia, hanc excommunicationem non contrahit; quia excommunicatio tantùm lata eſt in audientes, vel egreſſos ad audiendum. *ibid. nu. 8.*

22 Superior religionis non poteſt in hac re cum ſuis religioſis diſpenſare: quia inferior non habet ius diſpenſandi in lege ſuperioris. Ipſi tamen ſuperioris permittentes religioſos exire, in excommunicationem non incidunt. *ibid. pag. 344. n. 15. to. 3.*

23 In cap. 2. *vt periculoſa, ne clerici, vel monachi in 6.* excommunicantur religioſi profeſſi accedentes ad quæuis ſtudia litterarum, niſi conceſſa a ſuperiore facultate, cum conſilio ſui conuẽtus, vel maioris partis eiuſdem. *ibid. punct. 8. pag. 344. nu. 1. to. 3.*

24 Religioſus transferens ſe ad alium ſuæ religionis cõuentũ

animo

animo dandi operam studijs quæ extra monasterium existunt, non videtur incurrere hanc excommunicationem, si intentionẽ habeat manendi in monasterio, & iuxta ordinarium modum ad scholas accedendi; hæc enim dicitur potius mutatio cœnobij, quã profectio ad studia; textus autem loquitur de religiosis aliò proficiscentibus studiorum causa. *pag. 345. nu. 6.*

25 Ad vitandam hanc excommunicationem requiritur licẽtia Prælati immediati, cum consensu conuentus, vel maioris partis, modò Prælatus per constitutiones religionis non prohibeatur hanc facultatem concedere etiam cum cõsensu capituli. Religiosus tamen qui sic obtinuit à Prælato facultatem quam non poterat dare, excusatur ab excommunicatione. Generalis autẽ, aut Prouincialis potest hanc facultatem concedere absque consilio, aut consensu conuentus, quia Summus Pontif. voluit solùm Prælati immediati potestatem coarctare. *ibid. nu. 7. & 8.*

26 Licentia inualidè obtenta per dolum, aut metum, vel à superiore quem constat non habere hanc potestatem, ab hac censura non excusat. *ibid. nu. 9.* Non requiritur autem consensus, sed sufficit consilium conuentus, aut maioris partis; sic enim exprimitur in textu. *nu. 10. to. 3.*

27 Prælatus monasterij proficiscens ad studia sine licẽtia, hãc censuram non incurrit; quia hic nõ est subditus alteri Prẹlato habenti conuentum, cuius consilium sit expectandum. *ibid. nu. 14.*

Contra Religiosos ad Curiam Principum accedentes.

28 In Clementina 1. *in agro, de statu monach.* fertur excõmunicatio contra monachos, & canonicos regulares ad curias Principum absque speciali Prælatorum suorum licentia se conferre præsumentes, vt suis Prælatis, aut monasterijs noceãt. *ibid. punct. 9 pag. 346.*

29 Qui bono animo se ad Principis curiam contulit; sed dùm in ea commoratur, induxit in animum nocere Prælato, vel monasterio suo, non videtur huius excommunicationis reus; quia in materia pẹnali verba sunt strictè interpretanda. Qui autem ad curiam accessit animo nocendi, excommunicationem incurrit etiamsi reipsa non noceat; quia sub censura prohibitum est accedere animo nocendi. *ibid. n. 4. & 5. tom. 3.*

30 Religiosus accedens ad curiã Principis animo nocẽdi ali-

cui religioso sui monasterij qui Prælatus nō sit, vel alteri religioni, aut alteri monasterio etiam eiusdem ordinis, nō afficitur excommunicatione; quia textus loquitur de volentibus nocere suis Prælatis aut monasterijs, quod strictè accipiendum est, prout habet relationē ad ipsos religiosos delinquentes. *pag. 347. n. 9. & 10.*

31 Leo X. in Bulla quæ incipit *Dudum per nos*, quæ tamen in Bullario non inuenitur, excommunicationem tulit contra religiosos, & alios qui prædicant, vel priuatim pronunciant indulgentias S. Mariæ ad populum in vrbe, extendi ad sæculares visitantes Ecclesias priuilegiatorum. *ibid. punct. 10. pag. 347. to. 3.*

32 Ab eodem Leone X. *in priuileg. ord. minor.* lata est excommunicatio contra fratres, & moniales S. Claræ, seu tertiæ regulæ, vtentes gratijs, & immunitatibus Bullarū Cruciatæ, vel aliarum similium contra obedientiam ordinis, & sine speciali suorū superiorum licentia. Hæc tamen Bulla in Bullario non extat. *ibid. pag. 347. punct. 11. to. 3.*

33 In Clementina 1. *de decimis*, excommunicantur religiosi qui decimas Ecclesijs debitas sibi vsurpare præsumunt, nisi restitutionem fecerint intra duos menses; aut qui decimarum solutionem impediūt, nisi post monitionem impedire destiterint intra mensem. Cum hac tamen differentia quod religiosi habentes officia, & Beneficia suspensionem incurrunt ab illis; qui verò beneficia, vel administrationem non habent, excommunicationi subijciuntur. *pag. 348. punct. 12. nu. 1.*

34 Religiosi non soluentes decimas, hac censura non ligātur modò alios non impediant, ne soluant; quia textus non loquitur de non soluentibus, sed de vsurpantibus, vel prohibentibus decimas solui. *ibid. nu. 9.*

35 Hæc excommunicatio, seu suspensio ante præstitam a delinquente satisfactionem est Summo Pontifici reseruata, vt patet ex ipso textu. *pag. 349 nu. 10. & to. 3.*

36 In Clementina, *Cupientes, de pœnis*, referuntur duæ excōicationes. 1. cōtra religiosos retrahentes auditores a solutione decimarum quæ Ecclesijs debentur. 2. contra præsumentes prędicare, nondum admonitis confitentibus, quos de hac obligatione soluendi decimas monere tenebantur. *ibid. punct. 13. nu. 1. & pag. 350. n. 11.* Nam præcipitur religiosis sub pœna suspensionis ipso facto ab officio prædicationis, vt cōfitentibus conscientiā faciant de soluendis decimis, quoties a rectoribus Ecclesiarum ad hoc

requiri-

requiruntur; si autem scienter negligant id facere dum requirū-
tur, suspensionem incurrunt, quæ durat donec confitentibus cō-
scientiam fecerint; quòd si interim antequam negligentiam ob-
lata opportunitate purgent, prædicare præsumpserint, vinculo
excommunicationis obstringuntur. *ibid.*

37 Hæc excommunicatio non incurritur a Sacerdotibus sæ-
cularibus, aut alijs; solos enim afficit religiosos. *pag. 350. n. 10. to. 3.*

38 In Clementina 1. *ex frequentibus, de sentent. excommunic.* sā-
citum est sub pęna excōmunicationis ipso facto, vt religiosi ser-
uent interdictum, vel cessationem a diuinis, quam seruari vident
a cathedrali, vel a matrice, seu parochiali Ecclesia: debet autem
illud interdictum esse generale, & latum auctoritate Sedis Apo-
stolicæ, vel ab ordinarijs locorum, vel auctoritate Concilij pro-
uincialis. *ibid. punct. 14. pag. 350. to. 3.*

39 Religiosi non seruantes interdictum latum in totam pro-
uinciam, seu regnum quod vident non seruari a cathedrali, licèt
seruetur a metropolitana, nō subiacent excommunicationi. Se-
cùs autem si videant illud seruari a cathedrali, non verò a paro-
chiali loci intra cuius ambitum ipsorum monasterium contine-
tur. *ibid. pag. 351. nu. 6. & 7. to. 3.*

40 Item non incurrunt hanc excōicationem non seruantes
interdictum locale, latum contra aliquod oppidum in quo mo-
nasterium existit; si in eo non reperitur Ecclesia cathedralis, vel
parochialis, sed in alio oppido proximo non interdicto. Idē di-
cendum quando interdictum est oppidum, in quo non est Eccle-
sia cathedralis, sed multæ parochiales quarum nulla principalior
est; sed in singulis sacramenta suis parochianis administrantur;
nisi omnes illæ parochiales seruent interdictum; tunc enim reli-
giosi tenentur sub excōmunicatione illud etiam seruare. *ibid. n. 7.*

41 Religiosis non prosunt priuilegia celebrandi, & laicos ad
diuina admittendi, si hęc concessa fuerunt ante Clementinam ex
frequentibus citatam, quia per illam reuocantur omnia priuile-
gia. Quæ verò post illam Clementinam concessa sunt, non vidē-
tur a Concil. Trid. reuocata. *pag. 352. nu. 10. & 11.*

42 Ad sedandas discordias inter religiosos mendicantes, &
Ecclesiarum parochialium rectores pręsertim in Germania, Six-
tus IV. in Extrauag. 2. *de tregua & pace*, excommunicationem tu-
lit contra religiosos mendicantes, & Parochos non seruantes
pacem inter se initam. *ibid. pag. 352. punct. 15. nu. 1. to. 3.*

43 Hæc excommunicatio est Papæ reseruata, nisi post debitam satisfactionem præstitam parti læsæ, & expressum illius consensum. *ibid.num.4.*

44 In Clementina *ne in agro*, fertur excommunicatio contra monachos tenentes arma intra septa monasterij, sine Abbatum suorum licentia: Ligna autem, & lapides non sunt arma, cùm nō sint instituta ad vsum bellicum; quare monachus ea in cubiculo suo tenens etiam animo aliquem offendendi, non subijcitur huic excommunicationi; quia in materia pœnali non est facienda extensio. *ibid.punct.16.pag.353.tom.3.*

45 Religiosus, qui arma in monasterio tenet ad necessariam sui defensionem, non subijcitur huic censuræ; quia retinet ex iusta causa, nec dicitur præsumere. *pag.353.*

46 Sub hac censura non comprehenduntur canonici regulares, aut alij religiosi, qui monachi non sunt; quia ibi sermo est de monachis tantùm. *ibid.num.6.*

Contra Religiosos excommunicationes Papæ reseruatæ.

47 Martinus V. in Extrauag. *viam ambitiosæ, de regul. & transeunt. ad relig.* excommunicationem tulit contra religiosos mendicantes transeuntes ad religionem non mendicantium absque speciali Summi Pontif. licentia, excepto Carthusianorum ordine. *disp.2.quæst.9.punct.1.pag.354.num.1.tom.3.*

48 Non sufficit licentia Prælati religionis, quam religiosus mendicans deserere intendit, vt transeat ad nō mendicantes, sed requiritur licentia expressa, & specialis Summi Pontif. Excepto Præposito Generali Societatis IESV, cui specialiter concessum fuit vt facultatē concedere posſit suis religiosis, etiā solemniter profeſsis, transeundi ad alias quaslibet religiones, quod priuilegiū huic fuit Societati incōmunicabiliter conceſsā. *ibid.n.5.& 6.*

49 Religiosus ordinis Mendicantium à religione in perpetuum eiectus potest absque speciali Summi Pontif. licentia ad quemlibet ordinem monasticum transire; quia hæc constitutio edita fuit ad conseruationem ordinum mendicantium, in hoc autem casu ordo nullum patitur detrimentum; neque enim vult repetere religiosum quem in perpetuū eiecit. Secùs dicendum si tantùm ad tempus eiectus fuit. *ibid.pag.354.num.9.tom.3.*

50 Pius V. occasione nefandi sceleris attētati à Farina religio-

so Ordinis Humiliatorum cõtra S. Carolum Boromæum quem sclopo voluit occidere; excommunicationem tulit contra professos Ordinis Humiliatorum admittentes aliquem ad habitum, vel professionem sui Ordinis, vnde factum est vt ille ordo paulatim extinctus fuerit. *pag. 355. punct. 2. num. 1.*

51 Ab eodẽ Pio V. in Bulla quæ incipit, *Æquum reputauimus*, lata est excommunicatio contra religiosos cuiuscumque ordinis admittentes religiosos Societatis I E S V sine licentia sui Superioris, exceptis Carthusianis, & contra ipsos eiusdem Societatis religiosos sine sui superioris facultate ingrediẽtes aliã religionẽ quàm Carthusianam, & contra dantes auxilium, &c. *ibid. num. 2.*

52 Iulius I I. in Bulla quæ incipit, *virtute conspicuos*, excommunicationi subijcit claustrales recipientes Minimos sine licentia Summi Pontificis. *ibid. num. 3.*

53 Clemens teste S. Antonino excommunicationem tulit contra Minores recipientes fratres ordinis Prædicatorum volentes ad ipsos transire sine expressa licentia Summi Pontif. vel suorum superiorum. Ipsi tamen transeuntes hac excommunicatione non ligantur. *ibid. num. 4.*

54 Paulus III. in Bulla, *Cùm sicut*, anathemate obstringit Minimos qui se ab obediẽtia Correctorum subtrahunt. *ibid. num. 5.*

55 Leo X. in Bulla. *Licet alias*, excommunicat Tertiarios Eremitas deferentes habitum Minimorum. *ibid. num. 6.*

56 Refert S. Antoninus *3. part. tit. 24. cap. 7.* excõmunicationem latam contra detinentes in suis monasterijs Apostatas ordinis Prædicatorum. *ibid. punct. 3. pag. 355. tom. 3.*

57 Apostata à religione, ex vi iuris communis ob apostasiam præcisè non est excommunicatus; quia ista excommunicatio nuspiam reperitur, tamen ex peculiari priuilegio in nonnullis religionibus apostatæ sunt excommunicati, vt patet ex priuilegio Societati IESV concesso à Gregorio XIII. in Bulla 89. quæ incipit, *Ascendente Domino:* vbi religiosi à Societate deficientes excõmunicantur ipso facto, & apostatarum pęnis subijciuntur; absolutio autem ab hac excõmunicatione reseruata est Summo Pontifici aut Præposito Generali eiusdem Societatis. *ibid. nu. 3.*

58 Pius V. in Bulla 128. quæ incipit, *Pastoralis officij* excõicationẽ tulit cõtra Fratres Minores de Obseruãtia subornãtes pro se, vel pro alio in electionib. aut ꝓcurãtes fauorẽ extra religionẽ ad offm̃ in religione obtinendum. *ibid. pag. 356. punct. 4. n. 1. to. 3.*

59 Hæc excommunicatio ex vi constitutionis Pij V. est Summo Pontifici reseruata, tamen Greg. XIII. indulsit, vt tam Minister, quàm Commissarius Generalis possint absoluere, quando de ipsis non agitur. *ibid. n. 4.*

60 In Clementina, *Religiosi, de priuileg. & excess. priuileg.* extat generalis prohibitio, & excommunicatio contra religiosos absoluentes ab excommunicationibus reseruatis, aut à pœna, & culpa, aut Extremam Vnctionem, vel Eucharistiam administrantes, aut matrimonia solemnizantes sine Parochi licentia. *ibid. punct. 5. pag. 356. num. 1. tom. 3.*

61 Ad hanc excommunicationem vitandam sufficit licentia generalis data Parochiano vt possit Sacraméta suscipere à quolibet religioso; vel data ipsi religioso vt possit cuilibet Sacraméta ministrare; hæc autem licentia a Parocho est obtinenda, aut eius Vicario. *ibid. pag. 357. num. 5. tom 3.*

62 Religiosus conferens extremam Vnctionem, vel Eucharistiam alijs religiosis etiam alterius religionis, in hanc censuram non incidit: quia religiosi prohibentur tantùm hæc sacramenta ministrare clericis, vel laicis. *ibid. num. 12.* De sacramentis autem Baptismi, & Pœnitentiæ nulla est prohibitio. *num. 11.*

63 Religiosus sine licentia Parochi absoluens ab excommunicatione lata ab homine in hanc censuram non incurrit; quia prohibita est tantùm absolutio ab excommunicatione lata à iure communi, vel ab excõmunicationibus latis, & reseruatis per statuta prouincialia, aut synodalia. *ibid pag. 358. nu. 17. tom. 3.*

64 Religiosus absoluens ab alijs censuris quàm ab excommunicatione, non subiacet huic excommunicationi, quia in textu nulla fit mentio de suspensione, & interdicto, sed de excommunicatione tantùm. *ibid. num. 18.*

65 Absoluens ab excommunicationibus non reseruatis, aut absoluens à peccatis, non autem ab excommunicatione, in hanc censuram non incidit. *ibid. num. 21. 22.*

66 Religiosus concedens indulgentiam plenariam, seu ab omni pœna, subijcitur huic excommunicationi, etiamsi non absoluat sacramentaliter à culpa; absoluere enim à culpa, & à pœna, non est absoluere sacramentaliter à culpa, sed conferre indulgentiam plenariam, quæ supponit culpam remissam per sacramentum pęnitentiæ in re, vel in voto. *ibid. num. 24.*

67 Nouitius sine licentia faciens præfatas actiones sub excom-

communicatione prohibitas non incurrit hanc excommunicationem: quia non est religiosus; in pęnalibus enim, & odiosis non est facienda extensio. *ibid. pag. 359. num. 28.*

68 Clemens V. ad tollendas nonnullorum quærimonias qui ægrè ferebant Tertiarios Sancti Francisci tempore interdicti admitti à fratribus Minoribus in suas Ecclesias ad diuina officia audienda alijs exclusis, iniunxit sub excommunicatione ijsdem fratribus Minoribus ne in posterum pręfatos fratres Tertiarios vel sorores tempore interdicti ad diuina admittant. *pag. 360. punct. 6. num. 1.*

69 Paulus V. in Bulla 26. quæ incipit *Romanus Pontifex*, statuit vt religiosi hæretici, vel de hæresi suspecti denuncientur Inquisitoribus, simulque excommunicationem infligit superioribus ordinum religiosorum si huiusmodi denunciationem impediant, aut nisi ipsi denuncient. *ibid. punct. 7. pag. 360. n. 1.* Hinc sequitur religiosum inferiorem non affici hac censura non denũciando; quia lata est solùm contra superiores. *num. 6.*

70 Ioannes XXII. cum intellexisset nonnullos religiosos se transferre ad partes transmarinas, in quibus pauci fideles reperiebantur, vt eos deciperent, & in errorem inducerent, sub excommunicatione interdixit in Extrauag. *Ad nostrum.* ne vlli religiosi accedant ad hæc loca sine licentia sui superioris, & ne superiores hanc facultatem concedere audeant quibusuis fratribus sui ordinis, sed tantùm fratribus scientia, prudentia, & experientiæ vsu præditis. *pag. 361. punct. 8. num. 1.*

71 Religiosus transferens se ad partes transmarinas sine licentia, absque animo inducendi aliquem in errorem, & sine scandali periculo, hanc censuram non euadit; quia licet Summus Pontif. ob huiusmodi periculum inductus fuerit ad faciendam hanc constitutionem; nihilominus in sua constitutione generaliter loquitur. *ibid pag 361. num. 9. tom. 3.*

Religiosorum mendicantium exemptio ab oneribus.

72 Pius V. in Bulla, *Dum ad vberes.* eximit ordines mendicantes vtriusque sexus à quibuslibet gabellis, oneribus, & contributionibus quauis ex causa impositis, vel imponendis, additq. excommunicationem latæ sententiæ contra violantes hanc exemptionem. *disp. 1. quæst. 10. punct. 2. pag. 362. num. 2. tom. 3.*

73 Hæc

73 Hæc autem exemptio in hoc cõsistit vt ipsi monachi, moniales, & aliæ personæ regulares, nec non ipsorum bona mobilia vel immobilia, item ipsorum laborantes, coloni, locatarij, affictuarij, negotiorum gestores, immunes sint à qualibet collecta, contributione, tributo, gabellis, alijsque oneribus seu ordinarijs, seu extraordinarijs. *pag. 364. num. 3.*

74 Gubernatores, & rectores locorum non prohibentes fieri contra istam constitutionem, in hanc censuram non incidũt; quia excommunicatio lata in facientes, non afficit omittentes, seu impedientes. *ibid. num. 5.*

Religiosorum suspensiones.

75 Religiosi non ligantur suspensionibus vel interdictis contra clericos latis; quia religiosi, iuxta communem loquendi modum, non vocantur clerici, distinguuntur enim tres ordines, clericorum, religiosorum, & laicorum: Ad hæc clerici non sunt obnoxij pœnis contra religiosos latis, ergo neque religiosi subijciuntur pęnis clericorũ. Secùs dicendum de suspensionibus generaliter latis; tunc enim omnes comprehenduntur, nisi peculiari priuilegio eximantur. *disp. 3. quæst. 8. pag. 440. nu. 1. & 2. tom. 3.*

76 Religiosus ante professionem sacros ordines suscipiens, suspenditur ab illorum executione; Idem dicendum de religioso inualidè professo. *ibid. punct. 1.*

77 Abbates, & alij quicumque superiores religionum concedentes dimissorias alijs quàm religiosis sibi subditis, suspensionem per annũ ipso facto incurrunt ab officio, & beneficio. Abbas verò conferens ordines, vel tonsuram clerico sæculari, seu religioso sibi non subdito, incurrit suspẽsionem à collatione ordinum per annum. *ibid. punct. 3.*

78 Religiosi mendicantes admittentes aliquẽ ad professionẽ nondum expleto probationis anno, incurrunt suspensionem, & excõicationem comminatoriam latam ab Alexandro IV. in cap. *non solùm*, de regular. in 6. *disp. 3. quæst. 8. punct. 5. pag. 441. tom. 3.*

79 In Clementina 1. *de rebus Eccles. non alienand.* lata est suspẽsio ab officio ordinis, & iurisdictionis cõtra Prælatos religiosos pręsidẽtes monasterijs, Prioratib⁹, Ecclesijs, vel administrationibus, si iura, redit⁹, aut possessionis, alicui cõcedãt, nisi aliud exigat necessitas, vel vtilitas monasterij, seu Ecclesiæ, cũ consensu conuentus.

uentus. *ibid.punct.7.pag.443.to.3.*

80 Sub hac censura non cóprehenduntur locationes prædiorum,& fructuum ad breue tempus; vt si locetur prædiũ ad triennium pro consueta pensione, aut colono partiario vt dimidiam, vel certam fructuum partem tradat; sic enim habetur in eadem Clement. *ibid.pag.444.nu.4.* Absolutio ab hac suspensione conferri potest ab Episcopo, quia non est reseruata. *ibid.nu.9.*

81 Religiosi qui solutionem decimarum Ecclesijs debitarum impediunt, vel eas sine rationabili causa, aut priuilegio sibi vsurpare præsumunt, si requisiti ab illis quorum interest, non desistãt intra mensem, vel vsurpata intra duos menses non restituant, incurrunt suspensionem ab officijs, administrationibus, & beneficijs suis donec destiterint, & satisfecerint. Sin hi religiosi nec officia, nec administrationes, nec beneficia habeant, incurrunt excommunicationem a qua absolui non possunt quin satisfecerint. *Clement.* 1. de decim.s. *ibid.punct.8.*

82 In Clementina *cupientes, de pœnis*, lata est suspensio ab officio prædicandi contra religiosos non admonentes pœnitentes de onere soluendi decimas postquam a rectoribus Ecclesiarũ requisiti fuerunt vt admoneant. Excipiuntur tamen rectores Ecclesiarũ, & religiosi monasteriorum percipientium decimas. Porrò religiosi qui hac censura obstricti, nihilominus concionantur, excõicationem incurrunt. Absolutio ab hac suspensione vtpotè ad tempus lata, reseruata est Papæ. *ibid punct.9.pag.445.to.3.*

83 In Clement. 1. §. *quibus*, lata est suspensio contra Prælatos religiosorum non satisfacientes intra mensem partibus læsis occasione excessuum a suis religiosis commissorum, postquam super hoc fuerint requisiti; si tamen ex illis excessibus aliquid commodi perceperunt. Ista suspensio summouet ab officio, & beneficio, estque Papæ reseruata ante satisfactionem; præstita verò satisfactione. *ibid punct. 10*

84 In cap. *hi qui, distinct 50.* apostatę a religione prohibentur ad clericatus officium admitti, & in cap. *consultationi de apostatis*, decernitur, vt monachus qui aliquem sacrum ordinem in apostasia susceperit, quantumlibet suo fuerit reconciliatus Abbati, non possit absque dispensatione Romani Pontificis ordinem sic susceptum exercere. *pag.446.punct.11.to.3.*

85 Apostata a religione, qui tempore apostasiæ sacrum ordinẽ suscepit, non põt post apostasiam ad superiorem ordinẽ ascẽdere

dere

dere absque dispensatione; quia suspensus ab executione inferioris ordinis, suspensus etiam est ab executione superioris, atque adeo à susceptione; nam ordines non suscipiuntur, nisi vt exerceantur. *pag.447.num.9.*

86 Religiosus à religione eiectus suspensus est ab exercitio ordinum; nam ita sancitũ est à Sacra Cardinaliũ Cõgregatione; sin iterùm admittatur, vel ad aliam religionem transeat, eximitur ab hac censura; quia hæc suspensio lata est contra religiosos degentes extra religionem. Hinc sequitur huiusmodi religiosum incidere in irregularitatem functiones sacrorum ordinum exercendo, quia violat suspensionem. Absolutio ab hac suspensione est Summo Pontifici reseruata. *ibid.punct.12.pag.447.tom.3.*

87 In Clementina 1. §. *si quis; de statu monach.* lata est suspẽsio contra monachos nigros non vtentes habitu, & vestitu præscripto. Monachi autem *nigri*, vocantur *Benedictini*, qui vtrumque habitum superiorem, & inferiorem nigrum gestant. Hæc suspẽsio non omnes eodem modo afficit; nam si delinquens sit Abbas, aut Prior non habens Abbatem, suspenditur per annum à collatione beneficiorum; si verò sit inferior habens aliquam administrationem, ea ipsa priuatur per annum; si nullam habet, redditur inhabilis ad administrationem, & Ecclesiasticũ beneficium obtinendum. *pag.448.punct.14.*

88 In Clementina 1. §. *si quis, de statu monach.* lata est suspensio contra monachos nigros, qui venationi, aut aucupationi clamorosæ, aut cum canibus, vel auibus ex proposito intersunt; vnde sequitur eũ non obstringi hac suspensione, qui ex occasione interest venationi, aut qui exercet venationem sine auibus, aut canibus, sed cum retibus, & laqueis, cum decentia, & honestate. Porrò hac suspensio eosdem habet effectus, quos superior nisi quod durat per biennium. *ibid pag.448 punct.15.tom 3.*

Religiosorum clausura.

89 Religiosi ad clausuram perpetuam non obligantur, nullo enim iure illis fuit indicta. Ad aliquam tamen clausurã tenentur quatenus sine superioris licentia, è claustro exire nõ possunt. Sin exeant, venialiter tantũ peccant, regulariter loquẽdo, quia regulæ nõ obligant sub mortali. Fieri tamen potest vt mortaliter peccẽt ratione alicuius circũstantię; vt si quis claustro egrediatur, vt

extra

extra illud diu, & quasi stabili modo viuat, aut si noctu furtiuè egrediatur;egressus enim nocturnus,& furtiuus est casus reseruatus. *tom.1.pag.697.num.1.& 2.*

90 Non potest religiosus, absque licentia Papæ, habitum dimittere, vt commodiùs parentum necessitati consulat:quia solus Pontifex in sacris canonibus,& in iure communi dispensat; iure autem communi sancitum est, vt religiosus habitum sui ordinis non dimittat. *ibid.num 5.*

An liceat ab vna religione ad aliam transire.

91 Licet à laxiori ad arctiorem religionem transire,nisi aliud obstet:cuilibet enim,iure naturæ,competit ius perfectionis vitæ capessendæ.Si tamen ex illo transitu graue sequatur scandalum, seu notabilem famæ iacturam religio patiatur, non licebit religioso aliam religionem capessere. *tom.1.pag.711.n.1.*

92 Episcopus regularis non potest absque licentia Sũmi Pōtificis, ad strictiorem religionem transire. Episcopus autem qui renunciato de licentia Papæ Episcopatu, nō vult ad priorem religionem redire, videtur posse ad laxiorem transire:hæc enim secunda religio, licèt non sit arctior respectu prioris, est tamen arctior respectu status Episcopalis; consequenter transitus ad laxiorem ei licitus videtur, obtenta prius à Summo Pontif. facultate. *tom.1.pag.712.num.7.& 8.*

93 Transiens ab vna religione ad aliam, tenetur nouum peragere nouitiatū: qui enim professionē in aliqua religione facturus est, debet illius onera experiri, tum vt ipse cognoscat, an religio sibi placeat, tum vt ipsa religio illum probet, nū sit idoneus. *ibid.num.10.*

94 Volens ad arctiorem religionem transire, debet petere facultatem, sub peccato mort. omittens enim petere licentiā præsumitur contemnere bonum obedientiæ,& vtramque religionē magnis litibus, & scandalis exponit. Debet autem causam transeundi patefacere superiori:quia superior tenetur licentiam cōcedere;nō potest autem eam concedere nisi cognitâ causâ. Neque debet superior, alterius religiónis subditum, in suam admittere, nisi constet ipsum facultatem petijsse;at si constet licentiam fuisse iniquè denegatam, potest sine licentia admitti. *tom.1.pag.714.num.1.2.& 3.*

95 Dum

95 Dum quis ad aliam religionem transit non petita licentia aut petita, sed non obtenta, nihilominus valida est in professio, si in arctiori religione fiat; consequenter non potest religiosus, post dictam professionem, à prima religione repeti, vel ad eam sponte redire: quia professio sic facta, non irritatur à iure. Secùs dicendum si religio à qua hic transit, priuilegium habeat irritans professionem ita factam. *tom.* 1.*pag.* 715.*num.* 7.

96 Sufficit vt qui ad arctiorem religionem transiturus est licentiam petat ab immediato superiore monasterij: nam in *cap. licet, de regularibus*, habetur, licentiam à Prælato petendam esse; superior autem immediatus, est verè Prælatus, igitur non requiritur licentia conuentus. *ibid.n.* 9 & 10.

97 Religiosus iusta de causa transiturus ad religionem æqualem, debet licentiam obtinere à Generali, de consensu Capituli generalis, seu præcipuorum Patrum; immò probabile est Prouincialem posse hanc facultatem concedere, nisi religionis constitutiones aliud ferant. Videtur etiam probabile Episcopum iusta de causa posse hanc facultatem concedere religioso non exépto, sibi subdito. *ibid.num.* 12.

98 Quando religiosus ad ordinem laxioré transire intendit, nō potest hanc facultatem obtinere à Prouinciali, aut Generali, si Papa commodè adiri possit: quia Concil. Trident. *sess.* 25. *cap.* 19. generaliter prohibet quemquam transire ad laxiorem religionem, vigore cuiuscumque facultatis. Generali tamen Societatis I E S V peculiare priuilegiū à Paulo III. & Gregorio XIII. concessum fuit, vt suis religiosis etiam solemniter professis possit facere potestatem transeundi ad aliam quamlibet religionem. Hæc tamen licentia non extenditur ad religionem Equitum militarium *tom.* 1.*pag.* 716.*n.* 13. & 15.

99 Translatus ab vna religione ad aliam, debet in Capitulo sedere iuxta tempus professionis emissæ in secunda religione: quia ex tunc cœpit esse religiosus illius religionis. Si tamen transiuit ad eam religionem vt esset superior illius, finito, vel abdicato officio, sedebit post Prælatum in memoriam gradus, & honoris quem gessit, nisi adsint alij, ratione maioris honoris præferendi. *tom.* 1.*pag.* 718.*num.* 1. & 2.

100 Qui ad aliam religionem transiuerat, nec dum in ea professus fuerat, si redeat ad priorem, est admittendus, quia adhuc est subditus illi religioni. Si verò redeat ad priorem religionem, post-

postquam in secunda validè professus fuit, prima religio non tenetur illum admittere, quia iam factus est membrum alterius religionis. *ibid.num. 3.*

101 Quando religiosus transit ab vna religione ad aliã, bona quæ prius monasterium acquisiuerat ratione illius religiosi; non transferuntur ad posteriùs, sed remanent apud prius: quia bona illa fuerunt absolutè acquisita priori monasterio. Quare hic religiosus nihil potest secum deferre, nisi facta sibi à priori Prælato, vel à Summo Pontifice potestate. *tom. 1. pag. 719. num. 2. & 5.*

102 Hæreditas quæ competit religioso ad aliam religionem transeunti, pertinet ad prius monasteriũ, si hæreditas delata fuit antequã religiosus professionem emitteret in secunda religione etiãsi hereditas tũc temporis adita nõ fuerit: quia delata fuit cùm adhuc hic esset subditus prioris religionis. *tom. 1. pag. 720. n. 7.*

103 Si religiosus transeat à religione bonorum incapaci, seu etiam capaci ad aliam capacem, bona quæ in secunda religione acquirit, ad ipsam pertinent: iuxta illud vulgatum: *Quidquid monachus acquirit, monasterio acquirit.* Neque obstat incapacitas quã contraxerat in prima religione, illa enim sublata fuit. *tom. 2. pag. 722. num. 20.*

104 Omnes religiosi transeuntes ad aliam religionem sunt incapaces quorumcumque beneficiorum sæcularium, etiam curatorum: sic enim exprefsè decernitur à Concil. Trident. sess. 14. cap. 13. *tom. 1. pag. 723. n. 1.*

105 Mendicantes transeuntes ad non mendicantes etiam cũ facultate Pontificis. 1. priuãtur voce actiua, & passiua in Capitulo. 2. priuantur loco quoad honores in electionibus, & tractatibus, non verò quoad onera, in Capitulo, non autem in choro, & alijs congregationibus. 3. inhabiles fiunt ad prælaturas, administrationes; & quælibet officia, etiam tanquam Vicarij, vel locum aliorum tenentes, nec animarum curam suscipere possunt. Sic habetur in Clement. 1. *vt professores,* de regul. *ibid. num. 2. & 3.*

De inualida professione.

106 Religiosus inualidè professus nõ tenetur ex vi professionis regulam, aut vota seruare. Vnde sequitur illũ nõ esse apostatã fugiendo, neque teneri voto obedientiæ, paupertatis, & castitatis, consequenter posse matrimonium validè, & licitè, præciso

scan-

ſcandalo contrahere. Tenetur autem reclamare, ſi quinquennium nondum elapſum eſt, aut certè profeſſionem ratificare: quia non reclamãdo, & profeſſionem non ratificando, facit iniuriam religioni, cum percipiat alimẽta, & alia commoda in vtilitatem profeſſorum inſtituta. At quinquennio elapſo cũ iam reclamare non liceat, tenetur inualidè profeſſus ratificare ſuam profeſſionem, ſaltem quando profeſſio irrita fuit ob ipſius culpam. Quia fugiẽdo, notam infamiæ incurrit, & ſcandali anſam præbet; manendo verò in religione, non ratificata profeſſione, ſe ipſum grauibus periculis exponi, nec leuia religioni damna infert; nam bonis religionis aletur, vota profeſſorum feret, ad ſacros ordines ſine titulo promouebitur, &c. *tom.1.pag.726.num.1.& 2.*

107 Ad validam profeſſionis ratificationẽ requiritur nouus cõſenſus, ſeu verbis, ſeu factis expreſſus, ſiue etiam ſolo actu interno, ex parte religioſi; non verò ex parte religionis, quia iam ſuũ præſtitit conſenſum. Quare in huiuſmodi ratificatione nihil opus eſt iteratione cæremoniarum quæ adhiberi ſolent: quia non pertinent ad ſubſtantiam profeſſionis. *pag.727.num.3.& 4.*

108 Probabile eſt religioſum, qui profeſſionem ratificauit, frui poſſe priuilegijs religionis, ac ſi ab initio validè profeſſionẽ emiſiſſet, alijs religioſis ignorãtibus nullitatem profeſſionis; quia ratificatio eſt veluti quædam ratihabitio, quæ retrotrahitur ad diem actionis quæ ratificatur. *tom.1.pag.728.num.6.*

Cauſæ reclamandi contra profeſſionem.

109 Prima cauſa reclamãdi eſt defectus legitimi conſenſus, ſine quo profeſſio eſt irrita: profeſſio quippe eſt contractus mutuus, quo religioſus religioni; & viciſſim religio religioſo ſe obligat, omnis autem cõtractus mutuo cõſenſu perficitur. Quanquã fortè religioſus in foro externo non audietur, quia defectũ conſenſus, qui eſt merè internus, probare non poterit. Hinc ſequitur religioſum, qui profeſſionem, poſt vim, vel metum emiſit; poſſe, defectu legitimi conſenſus, intra quinquennium reclamare: vis enim, & metus efficiũt inuolũtarium mixtum. *ibid.num 1.& 13.*

110 Secũda cauſa eſt defectus integri nouitiatus. Conc. enim Trid. *ſeſſ.25.c.15.* ad validam profeſſionem, vnũ integrum probationis annum requirit, inchoatum poſt pubertatem, ideſt poſt 14. annũ: debet autem hic annus eſſe continuus; nõ tamen inter-

rum-

rumpitur per egressum ad breue tempus, animo statim redeundi; vt si nouitius causa conuiuij, aut fornicationis, vna nocte è monasterio discessit statim reuersurus, etiamsi habitum exuerit ne dignosceretur, vel vt commodius peccare posset. Secùs dicendum, si duorum, vel trium dierum mora intercessit: tunc enim annus censetur interruptus. *to.1.pag.729.nu.1.& 3.*

111 Tertia reclamandi causa est defectus legitimæ ætatis; ætas autem legitima tam in viris, quàm in fęminis ad emittendam professionem, est annus 16 completus de momento ad momentum computandum. *to.1.pag.730.nu.1.& 2.*

112 Quarta causa est defectus sui iuris, ita vt profitens alteri se tradere non possit; sic coniugatus inuita coniuge non potest validè emittere professionem, nisi perpetui diuortij causam habeat, vt in casu adulterij. *ibid. nu.1 & 2.*

113 Quinta causa est defectus legitimi sexus, vt si fęmina in religione virorum, aut vir in religione monialium professionem emittat: est enim irrita hæc professio, defectu intentionis in superiore acceptante, qui errauit circa substantiam personæ. Hinc sequitur hermaphroditum in quo virilis sexus præualet, in monasterio monialium validè profiteri non posse. Sin vterque sexus sit æqualis, neque inter viros, neque inter moniales validè profiteri. *ibid. nu.1.& 2.*

114 Sexta causa reclamandi cõtra professionem, est defectus legitimi superioris illam acceptantis: huiusmodi enim professio est irrita. Potestas autem acceptandi, seu admittendi, iure communi pertinet ad immediatum monasterij superiorem, vel ad alium ipso superiorē in officio, vt est Prouincialis, aut Generalis. At Episcopus nõ potest quemquam in monasterijs exemptis, propria auctoritate, ad professionem admittere. *to.1 pag.731.nu.1.2.& 4.*

115 Non licet reclamare contra professionem factam absq. præuia informatione, & solemnitate a Sixto V. præscripta: quia Clemens VIII. Sixti Constitutionem reuocauit, quoad irritationem professionis; non autem quoad pęnas cõtra superiores admittentes aliquem absq. præuia informatione. *to.1.pag.733.nu.11.*

116 Tres cõditiones seruandę sunt ab eo, qui reclamaturus est contra professionem. 1. est vt ante reclamationē, habitū non deponat, alioquin non est audiendus, sed tãquã apostata pūniēdus, vt decernitur in Concil. Trident. *sess.25.cap.19.* nisi iustam habeat

habitus dimittendi causam. 2. vt causas nullitatis suę professionis deducat coram suo superiore, vel ordinario. 3. vt reclamatio intra debitum tempus fiat. *ibid. nu. 1. & seq.*

Quando sit reclamandum.

117 A die professionis vsque ad quinquennium elapsum licet reclamare contra professionem: vltra quinquennium autem non prorogatur tempus reclamandi; quare computandum est de momento ad momentum; Concilium enim Trid. *sess. 25. cap. 9.* vt tranquillitati, & paci religionis consulatur, non vult quemquā, ex quauis causa, post quinquennium audiri; quia præsumit religiosum consensisse, & professionem ratificasse. Si tamen cōstet aliquem laborare perpetuo impedimento, irritante professionē, is elapso quinquennio, quouis tempore audiri potest: alioquin religio detrimentum pateretur, quia cogeretur retinere perpetuo inhabilem, & mulier quæ mentita sexum, professionem in monasterio virorum emisisset, cogeretur in eodem monasterio remanere; quod est absurdum. *ibid. nu. 1. & nu. 3. & 7.*

118 Religiosus reclamans contra professionem validā sciens validam, seu falsis testibus probans inualidam esse, & ob id deserens religionem, grauiter peccat, & pœnas apostatarum incurrit: quia verè est apostata cum exeat è religione absque licentia, animo ad illam non redeundi: quippe licentia per dolum, & mendacium obtenta, nulla est. *tom. 1. pag. 735. nu. 1.*

119 Religiosus, qui inualidè professus, posteà professionem expresè, vel tacitè non ratificauit, regulariter loquendo, nō peccat mort. reclamādo contra professionem; vtitur enim iure suo, etiamsi sacros Ordines susceperit: nam ob illorum susceptionem non censetur professionem ratam habuisse. *ibid. num. 2.*

120 Religiosus inualidè professus, sacros Ordines suscipiens, incurrit suspensionem; tum quia sine titulo, tum quia sine dimissorijs legitimi Prælati suscipit. *ibid. num. 4.*

Fœminas virorum monasteria ingredi nefas.

121 Omnes fęminæ, postquā eam attigerunt ætatem quę sufficit ad vsū rationis, religiosorum monasteria ingredi prohibentur, nisi fortè ingrediant ex priuilegio, vel causa diuini officij, vel

grauis necessitatis, cui aliter commodè occurri nequeat; vt patet ex motu Pij V. qui incipit, *Regularium personarum.* & ex motu Gregorij XIII. qui incipit *Vbi gratiæ.* Fundatrices tamen ingredi possunt monasteria religiosorum habentium regulã, qua fundatrices decenter comitatæ ingredi permittuntur: quia superior non censetur velle statutis inferiorẽ derogare, nisi id exprimat, & Gregor. XIII. interrogatus an intẽderet huic regulę suo motu derogare, negatiuè respondit. Item Imperatrices, Reginæ, ac ipsarum filiæ eodem priuilegio frui possunt. *t. 1. pag. 764. n. 1. 3 & 4.*

121 Fœminæ ingredientes monasteria virorum, incurrunt excommunicationem, Papæ reseruatam. Item Religiosi, qui faciunt, aut permittunt fęminas ingredi prętextu facultatum a Sũmo Pontifice; vel ab alijs concessarum, incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, necnon priuationem dignitatum, & beneficiorum, & inhabilitatem ad illa, & alia in posterum obtinenda. Alij verò religiosi, qui fœminas in monasteria intromittere, vel admittere præsumunt, etiamsi fęminæ absque prætextu facultatum ingrediantur, incurrunt ipso facto suspensionem a diuinis, & prætereà priuationem officiorum, & inhabilitatem ad illa, & alia in posterum obtinenda, vt patet ex ijsdem motibus Gregor. XIII. & Pij V. suprà citatis. Hæc autem excommunicatio est Summo Pontif. reseruata. *tom. 1. pag. 765. nu. 1. 2. & 3.*

123 Tribus de causis excusari possunt fęminæ, religiosorum monasteria ingredientes. 1. ob priuilegium. 2. ob necessitatem. 3. ob diuinum officium intra septa monasterij celebrandum. De singulis obiter dicendum. *ibid.*

124 Priuilegio Summi Pontificis, post constitutiones Pij V. & Gregor. XIII. obtento, excusari possunt fęminæ, virorum monasteria ingredientes: modò tñ ipsorum religiosorum statutis cautum non sit ne fęminæ ingrediantur, neve admittantur. Quibus autẽ ex priuilegio ingredi licet, possunt ingredi comitatę honestis fęminis, iuxta decentiam sui status. *ibid. & pag. 766. nu. 2. & 3.*

125 Fęminæ monasteria virorum ob instantem necessitatem ingredientes, a peccato, & censura excusantur; vt si religiosus infirmus, iudicio medicorum, fęminæ lacte alendus sit, nec religiosus commodè possit extra monasterium transferri. Idem dicendum si monasterium eo in loco positum sit, vbi alius non inueniatur, præter fęminam, qui certo morborum generi mederi possit. *tom. 1. pag. 767. num. 4.*

126 Feminę ingredientes monasteria virorum, causa processionis, Missæ, funeris, vel alterius diuini officij, vel etiam ad audiendam concionem, vel quando tantus est populi concursus, vt mulieres Ecclesiam commodè ingredi, aut egredi nō possint, quam per claustra, vel alia religiosorum loca, a culpa, & censura excusantur: sic enim Pius V. declarauit. Probabile tamen est feminam, quæ monasterium ingreditur, non vt diuinis intersit, sed curiositatis causa, vel ob malum finem, non excusari a peccato, & excommunicatione: mens enim Summi Pontif. est vt fœminæ diuinorū causa ingredi possint. Porrò religiosus, qui processionem fieri iubet vt ea occasione mulieres monasterium ingrediantur, peccat quidem abusu potestatis, & dignus est pęna; non tamen videtur reus pęnarum quas incurrunt religiosi, fœminas in sua monasteria admittentes: quia tunc feminæ ius habent ingrediendi. *ibid. nu. 6. & nu. 13. & 14.*

127 Probabile est fœminas, quæ licitè, & bono fine ingressæ sunt monasterium virorum, excusari posse ab excommunicatione, etiamsi postquam ingressæ sunt, ad vlteriora monasterij loca progrediantur, aut diutius immorentur: licèt enim peccent contra obligationem clausuræ, nihilominus non videntur incurrere excommunicationem, quia lata est contra feminas illicitè ingredientes; femina autem iam ingressa, non dicitur ingredi, sed immorari, vel loca monasterij perlustrare. Opposita tamen sententia est valde probabilis. *pag. 768. n. 15. & 16.*

128 Clemens VIII. in Bulla 28. quę incipit, *Religiosè*, vt votum paupertatis integrè seruaretur, & religionum bonis consuleretur, interdixit largitiones, seu donationes, omnibus, & singulis religiosis vtriusque sexus, immò & Capitulis tam generalibus, quàm prouincialibus, necnon Congregationibus, & Conuentibus cuiuscumque Ordinis, Societatis, aut instituti, sub pœna 1. priuationis dignitatum, graduum, munerum, & officiorum. 2. incapacitatis, & inhabilitatis ad illa, & alia in futurum obtinenda. 3. infamiæ, & ignominiæ perpetuæ. 4. priuationis vocis actiuæ, & passiuæ. 5. vt contra ipsum regularem tanquam furti, & simoniæ reum, agi, & procedi possit. *to. 1. pag. 86 9.*

129 Non peccat contra hanc constitutionē religiosus, qui volentem rem aliquā sibi, vel monasterio tradere, vel legare, rogat vt eam tradat suo consanguineo, vel alteri: quia sic religiosus nō alienat rem vllam acquisitam, cùm eam ipse non acceptauerit.

Secùs

Secùs dicendum, si rem quam rogat alteri tradi, ipse iam acceptauerat, tacitè, vel expresse. *pag. 861. nu. 4.*

130 Hi casus in Bulla Clementis VIII. excipiuntur, in quibus licet regularibus aliquid largiri. 1. est si id fiat de licentia Capituli generalis re maturè discussa, omnibus approbantibus. 2. de leuioribus poculentis, & esculentis, & de munusculis ad pietatem spectantibus; hæc enim de consensu superioris, & Conuentus tradi possunt. Idem dici potest de rebus medicinalibus, vt de terra sigillata, lapide Bezoar, &c. 3. de pecunijs, quæ in diuinum cultum expenduntur, vt pro apparatu diei festi, pro ornando altari, &c. 4. de eleemosynis ad subleuãdas veras pauperum necessitates. 5. de hospitalitate, præsertim erga pauperes, & peregrinos, seruata frugalitate, & paupertate religiosa, & præsertim in ditioribus hospitio excipiendis. *to. 1. pag. 861. n. 7. & seq.*

131 Societatis IESV religiosi in hac Bulla comprehenduntur; sunt enim verè religiosi, etiamsi solùm tria vota simplicia emiserint; retinent enim dominium bonorum, dependenter a voluntate Superioris, ex peculiari Summi Pontif. facultatẽ, vt si a religione dimittantur, non careant bonis quibus se sustentent. Hac de causa pensiones, vel beneficia nõ vacant per emissionẽ trium votorum simplicium in Societate IESV: vacant enim tantùm per professionem. *to. 1. pag. 863. nu. 7.*

132 Episcopi religiosi non subijciuntur huic constitutioni; quia largitiones non faciunt ex redditibus, aut bonis monasterij, sed ex fructibus sui beneficij, quorum liberam habent administrationem. Non tamen testari possunt, vel disponere causa mortis, ne de bonis quidem patrimonialibus, vel propria industria acquisitis, quia quidquid acquirit Episcopus religiosus, suæ Ecclesiæ acquirit, & solùm liberam habet administrationem inter viuos. *ibid. nu. 9. & 10.*

133 Accipiens aliquid a religioso, vel moniali, extra casus supra recensitos, tenetur ad restitutionem rei acceptæ, nec absolui potest ante factam restitutionem, modò satisfacere possit absq; graui incommodo. Est autem restitutio facienda monasterio in quo degit religiosus, qui rem illam dedit, aut alteri loco de cuius bonis res data fuit. *to. 1. pag. 864. nu. 1. & seq.*

134 Ad contrahendam lethalem culpã contra votum paupertatis ea quãtitas requiritur, & sufficit quæ ex se, præcisis alijs circumstantijs, sufficit ad peccatum mortale furti. Ea autẽ quantitas

non est spectanda penes ipsum religiosum, præcisè; sed potius penes monasterium cuius bona vsurpantur. Quantitas porrò necessaria ad pęnas Bullæ incurrendas, attendenda videtur iuxta praxim iudiciorum, & tribunalium, in quibus graues pœnæ imponi non cōsueuerunt ob quantitatem quæ duos, tresve aureos non excedat, nisi aliter sancitum sit à legitimo superiore. *tom. 1. pag. 864. num. 4. & seq.*

135 Prælatus religionis non solùm potest eleemosynas facere de bonis conuentus, verùm etiam alias deuotiones, pro ratione administrationis, ex causa, quam vir prudens, sufficientem iudicauerit: est enim bonorum religionis administrator, & dispensator: seruanda tamen est forma, & taxa quæ præscripta fuit à legitimo superiore cui Prælatus tenetur obedire. At in ludum illicitum, aut in res ludicras, & superfluas non potest Prælatus religionis quidquam expendere: quia bonorum monasterij non est dominus, sed administrator. *tom. 1. pag. 867. num. 1. & seq.*

136 Religiosus subditus non potest vllas eleemosynas, vel donationes facere absque licentia superioris: quia non habent bonorum administrationem, & paupertatis voto obstringũtur. Hæc autem licentia præcisa Clementis VII. constitutione, concedi potest non solùm à generali, aut Prouinciali, sed etiam immediato monasterij superiore. Idem dicendum de Abbatissis, respectu suarum monialium, modò ipsarum facultas restricta, & limitata non fuerit constitutionibus religionis, aut præcepto Prælati superioris. *ibid. num. 5. & seq.*

137 Religiosus in claustro, vel extra claustrum viuens cui certa quantitas datur ad suam sustentationem, hoc pacto, vt monasterium non teneatur amplius quidquam ei tribuere, sed eam suo commodo, aut damno impendat, absque obligatione reddendi rationem, potest in eleemosynas, & alios honestos vsus expendere id, quod de ea quantitate subtrahit, parcè viuendo, aut quod occasione alius periculi acquirit: in hoc enim casu adest tacita licentia superioris. Idem esto iudicium de religiosis extra monasterium, cum licentia degentibus, seque proprio labore, & industria sustentantibus. *tom. 1. pag. 869. num. 17.*

137 Religiosus, qui à monasterio sustẽtatur in studijs, vel alibi negotiorum causa, aut peregrinationis, non solũ pôt moderatas eleemosynas facere; sed etiam moderatam quãtitatem, causa honestæ recreationis, seu ludi expendere. Prælatus. n. censetur taci-

tacitè consentire, modò ludus sit licitus, & honestus. *ibid. nu. 18.*

139 Excusatur à mortali religiosus accipiens, vel expendens aliquid ex tacita voluntate superioris, qui licentiam concederet, si peteretur, quamuis ei displiceat modus accipiendi, vel expendendi: superior enim non est inuitus, quoad substantiam, sed quoad modum tantùm; modo id accipiatur ad eum vsum ad quē superior licentiam concederet: nam si ad alium accipiatur, religiosus a mortali non excusatur. *tom. 1. pag. 870. num. 22.*

140 Qui aliquid accepit a religioso non habente tacitam, vel expressam dandi facultatem, tenetur ad restitutionem, si re extet; sin minus non tenetur ad restitutionem, nisi quatenus factus est locupletior; nisi monasterium, vel eius superior, iusta de causa condonet restitutionem, *tom. 1. pag. 871. num. 29.*

141 Religiosus, qui monasterio aliquid debebat ante religionis ingressum, non eximitur a debito per professionem factam in religione; quia oblatio personæ per professionem, non est satisfactio realis, & pecuniaria; non tamen potest pro eo debito conueniri. Quando verò religiosus ære alieno grauatus admittitur per professionem, professio non tollit iura creditorum; consequenter quidquid arte, industria, hæreditate, vel donatione acquirit, non monasterio, sed creditoribus acquirit: consequenter monasterium tenetur creditoribus satisfacere. Itē si religiosus, ante professionē, aliquid ex suis bonis ad pias curas disposuit, monasterium non pōt hanc dispositionē mutare, cū illa dispositio facta fuerit tempore habili, sitque valida. *ibid. num. 35.*

Religiosus Apostata.

142 Dicitur is Religiosus apostata, qui a vero ordine religioso discedit, animo deserendi statum religiosum, seu non redeundi ad religionem siue sine habitu, siue cum habitu discesserit. Nouitius autem deserens religionem, non censetur apostata, quia non deserit statum religiosum, quem nondum professus fuerat per trium votorum emissionem. *tom. 1. pag. 735. num. 1. & seq.*

143 Qui transit ad alium ordinem religiosum etiam laxiorem, non est propriè dicendus apostata; quia statum religiosum planè non deserit. *pag. 736. num. 4.*

144 Fugitiuus differt ab apostata: is enim dicitur *fugitiuus*,

qui à monasterio discedit ad tempus, cum intentione redeundi; vt si fugiat ob rigorem Prælati, vel studio vagandi, & discurrendi, vel alia simili de causa, siue cum habitu, siue illo abiecto, siue se proripiat è carcere, cui erat in perpetuum mãcipatus; is enim censetur fugitiuus, qui sine licẽtia Prælati deserit monasterium. At si fugiat è triremibus, aut si confugiat ad superiorem absque immediati Prælati facultate; vt se iniquæ vexationi subducat, nõ est censendus fugitiuus. *ibid. num. 5. & seq.*

145 Superiores religionũ, per se loquendo, tenentur fugitiuos, & apostatas, aut etiã eiectos, si spes sit melioris frugis, data opportunitate reuocare: debent. n. ex officio curam gerere salutis subditorum; alioquin incidunt in pœnas decreto sacræ Congregationis expressas, suntq. officio priuandi. *ib. p. 737. n. 1. & 2.*

146 Apostata, & fugitiuus à religione à suo Prælato vbique capi potest, etiam extra suum monasterium, & territorium: & si habitu dimisso apostata prætendat irritam fuisse professionem suam; non gaudet priuilegijs religionis; secùs autem si cum habitu discessit; tunc enim adhuc gaudet priuilegijs toti ordini religioso concessis, cum nullum ius extet in contrarium. *ibid. pag. 737 num. 1. & seq.*

147 Apostatæ, seu fugitiuo nulla debentur alimẽta, quæ alioquin religio ei præbuisset; nam quemadmodum pater non tenetur alere filium sua culpa discedentem; ita neque religio tenetur alere religiosum a religione fugientem. *pag. 738. num. 4.*

148 Apostata, peracta penitentia, eligi potest in superiorem, nisi aliud obstet, aut nisi constitutiones, & priuilegia religionum aliud ferant. *ibid. num. 6.*

149 Qui detinet apostatam, non videtur reus excommunicationis, in genere loquendo, nisi admonitus ab Ordinario loci eum dimittere nolit; quia Paulus IV. in Bulla 14. quæ incipit *Postquam diuina bonitas*, excommunicat omnes cuiuscumque gradus, & conditionis homines, qui recipiunt apostatas, si admoniti ab Ordinario non desistunt. *tom. 1. pag. 740. num. 2.*

Religiosorum eiectio.

150 Religiosus absque iusta causa expelli nõ pót à religione: quia sicut religio ius in ipsum per professionẽ acquisiuit, ita ipse ius acquisiuit vt à religione alatur, & sustentetur. Quapropter supe-

superior religiosum absque legitima causa expellens, grauiter peccat, & tenetur ad restitutionem damni quod religiosus eiectus patitur; potestque hic religiosus religionem cogere, vt iterùm se admittat, aut alat. *ibid.pag.741.num.1.*

151 Potest religiosus, iusta concurrente causa, ob religionis vtilitatem, à monasterio expelli. Quia vulnera, quæ remedium non admittunt, abscindi possunt; & bonum priuatum publico posthabendum est. *ibid.num.4.*

152 Iusta causa expellendi religiosum à monasterio, est incorrigibilitas. Vt autem quis incorrigibilis censeatur, non satis est vt in iisdem, aut etiam grauioribus delictis perseueret; sed prætereà opus est, vt vno anno in carcere probetur ieiunio, & pœnitentia; si post eiusmodi probationem non resipuerit, incorrigibilis habeatur. *ibid.num.6.*

153 Religiosus, qui professionem emisit celato morbo, aut alio notabili vitio, quo cognito non fuisset ad professionem admissus, non propterea iustam expulsionis causam præbet; quia hæc deceptio non est circa substantialia religionis, neque tanti est momenti vt postulet exclusionem. *pag.742.num.7.*

154 Religiosus semel eiectus, vel fugitiuus; sed postmodum ad eandem religionem admissus, non quidem in eodem monasterio, in quo professus fuerat, sed in alio, alendus est à monasterio ad quod mittitur, si prius monasterium est bonorũ incapax; sin est capax, & religiosus dotem seu hæreditatem illi attulit, ab eo alendus est; æquum enim est, vt qui sentit commodum, sentiat & onus. *ibid.pag.742.num.10.*

155 Laudabiliter, & sine vllius iniuria institui potuit Religio Societatis IESV, in qua R. Patri Generali libera competit facultas expellendi iustam ob causam religiosos post biennij nouitiatus vota; quia scienti, & volenti non fit iniuria; Religiosi autem Societatis IESV scientes hoc grauamen, & volentes admittuntur ad professionem: prætereà ita fieri expedit propter bonum religionis: sic enim religiosi faciliùs in officio continentur, metu dimissionis. Porrò religiosus à Societate IESV dimissus post biennij vota, liber remanet obligatione votorum, ac si numq̃ vouisset; modò dimissus nõ fuerit ob fraudem, vel ob peccata ad hunc finem commissa; quia vota biennij fiunt sub conditione si vouens retineatur, & non dimittatur. *to.1.pag.743.n.13.*

156 Religiosus Societatis IESV, qui mediocrẽ non adhibet

dili-

diligentiam vt vitet defectus, propter quos præuidet se a religione dimittendum, mortaliter peccat, etiamsi huiusmodi defectus ex sua natura, mortaliter peccaminosi non sint: quia qui votum emisit, grauiter peccat, reddendo se impotentem ad illius voti adimpletionem. *ibid.num.12.*

157 Religiosus a religione eiectus, tenetur suos deprauatos mores corrigere, vt iterùm ad religionem admittatur, ne per ipsum stet quominus votum perseuerãtiæ in religione adimpleat: si autem ad religionem redeat, puniri potest priuatione gradus, & dignitatis. *ibid.pag.744.num.1.& 2.*

158 Religiosus professus a religione eiectus, tenetur vota religionis substantialia seruare: quia adhuc est religiosus professus; ob id si ad religionem redeat, nouam professionem facere non tenetur. Ad paupertatem tamen, & obedientiam non tenetur eo modo, quo in religione tenebatur: cum enim superior illos eijciat, nec velit necessaria illis ministrare, censetur illis facultatem dare, vt sibi prospiciant; quare possunt habere patrimonium ne mendicare cogantur. *tom.1.pag.744.num.1.*

159 Si Religiosus eiectus aliquid inutiliter expendat, aut ad actus turpes insumat, non peccat contra votum paupertatis. Quia eiectis in perpetuum, permittitur administratio bonorũ, ac si illorum dominium haberent; nõ tamen possunt testari, quia re ipsa non sunt bonorum domini. *ibid.num.2.*

160 Religiosus qui aliquod votum vltra tria substantialia in religione emisit tenetur ad illius obseruantiam etiam, postquam eiectus fuit, vt sunt Religiosi Minimi, qui quartum votum abstinentiæ quadragesimalis emittunt. Contraria tamen opinio est etiam probabilis. *pag.745.num.4.*

161 Religiosus in perpetuum eiectus, non tenetur ad regulares obseruantias quæ sunt onera consequentia statum religiosũ; quia illa tantùm promiserat accessoriè posito statu regulari, à quo cum fuerit depositus, ea obligatio cessat. *ibid.num.5.*

162 Religiosus eiectus, qui iam emendatus est, sed desperat fore, vt ad priorem religionem admittatur, potest absque vlla licentia aliam ingredi æquè perfectam, vel etiam laxiorem, & facta in ea professione, non potest ampliùs à prima reuocari, quia secunda ius acquisiuit per professionem. *ibid.pag.745.num.1.*

163 Religiosus in perpetuũ eiectus, non tenetur aliã religionem ingredi, nisi eiectus fuerit sub hac cõditione, vt ad aliã trãsiret,

ſiret, quia non tenetur ad id, quod non promiſit; at promiſit, ſeu profeſſus eſt hanc, non verò aliam religionem. *pag.746.nu.2.*

164 Religioſus eiectus cogi non poteſt ab eijciente, vel a Pontifice, vt ad aliam religionem tranſeat: quia nullus cogi poteſt ad id quod non promiſit. *ibid.nu.3.*

165 Religioſus eiectus non tenetur ex vi voti obedire Epiſcopo; quia in profeſſione id non promiſit. Tenetur tamen illi obedire tanquam ſubditus iuriſdictioni illius in cuius diœceſi commoratur. At Summo Pontifici probabile eſt teneri obedire ex vi voti, quia eſt Prælatus religionis. *ibid.nu.1.*

166 Religioſus eiectus, ſi priuatus fuit habitu, non poteſt illum deferre; quia ſententiæ iuſtæ obedire tenetur: ſi verò cum habitu expulſus fuit, tenetur illum deferre, quia adhuc eſt religioſus. *ibidem num.2.*

167 Eiectus a religione non poteſt beneficium ſuſcipere, cui adnexus ſit aliquis Ordo, ſeu functio Ordinis; cum enim ſuſpenſus ſit ab exercitio ordinum, ſuſpenditur etiam a beneficio, cui Ordo eſt adnexus. *to.1.pag.747.nu.4.*

168 Eiectus a religione non poteſt a ſuperioribus religionis ad mortem condemnari; quia Eccleſiaſticis vetitum eſt cauſam ſanguinis exercere. Neque a foro ſæculari, niſi fuerit degradatus, & curiæ ſæculari traditus, quippe ipſius iudicium ad forum Eccleſiaſticum ſpectat. *ibid.nu.7.*

169 Bona acquiſita a religioſo expulſo: iure nouo pertinent poſt eius obitum ad Cameram Apoſtolicā; ſic enim ſtatuit Greg. XIII. modò religioſus extra religionem obierit; alioquin pertinent ad eam religionem in qua obijt, ſi eſt capax; ſin minus, pertinent ad Summum Pontificem. *ibid nu.3.*

Reliquiæ Sanctorum.

1 PAulus V. in quadam Bulla edita 24. Auguſti 1613. excommunicationem tulit contra extrahētes reliquias ex cœmeterijs, cryptis, vel catacumbis intra, vel extra vrbem exiſtentibus; necnon contra cooperantes illi extractioni per mandatum, conſenſū, auxiliū, vel fauorē. *diſp.2.queſt.3.punct.13.pag 236.t.3.*

2 Hoc edictum ligat non ſolùm Romæ commorantes, verùm etiam extraneos Romam venientes, eſtque perpetuo duraturum, quia editum eſt per modum legis, & ſtatuti. *ibid.*

3 Hæc

3 Hæc excommunicatio est Summo Pontifici reseruata.

4 Eadem adoratio tribui potest reliquijs, quæ tribuitur personæ cuius sunt reliquiæ: apprehendi enim possunt, vt coniūctæ illi personæ, consequenter vno, & eodem actu adorari possunt. Immò etiamsi non apprehendantur vt coniunctæ, possunt adorari adoratione respectiua propter excellentiam, & sanctitatem illius, cuius sunt reliquiæ. *tom. 2. pag. 175. num. 4*

5 Reliquiæ, quæ publicè proponuntur adorandæ, postquàm Summus Pontifex, aut Episcopus debitam adhibuit diligentiam ad inquirendum num veræ sint reliquiæ viri canonizati, illasque approbauit, possunt absolutè, & absque conditione adorari: nullum enim est periculum erroris, saltem formalis in huiusmodi adoratione. *ibid. num. 5.*

6 Episcopus potest non solū in sua diœcesi, verùm etiam extra, reliquias approbare: quia hæc non est iurisdictio cōtentiosa, sed voluntaria, quæ exerceri potest in aliena diœcesi, etiā sine facultate proprij Episcopi. Illæ autem reliquiæ, quę Roma afferuntur cū Bulla Apost. aut etiam cum testimonio Episcopi diœcesis, à qua translatæ sunt, non sunt necessariò approbandæ ab Episcopo diœcesis, ad quam transferuntur, sed tantùm examinandum est an sint illæ ipsæ, quæ legitimè fuerunt approbatæ. *ibid.*

7 Non est speciale peccatum, in confessione necessariò aperiendum ab eo, qui fornicatur, vel furatur, &c. dum reliquias habet ad collum appensas. Qui surripiunt, vel extrahunt aliquid de reliquijs alterius, peccant mortaliter peccato sacrilegij, & furti, nisi hoc faciant de licentia domini, aut nisi eas eripiant de manibus infidelium: nam furtum rei sacræ, inuito domino, est sacrilegium. *tom. 2. pag. 177. num. 8. & 9.*

Repressalia.

1 REpressaliæ, seu pignorationes nihil aliud sunt, quàm concessio, seu facultas alicui facta, vt pro re ab alio sibi erepta, vel pro damno sibi illato, possit rem æquiualentem, propria auctoritate impunè accipere ab alia tertia persona, etiam vim inferendo, si opus fuerit. *disp. 2. quæst. 2. punct. 22 pag. 201. tom. 3.*

2 In cap. vnico. *de iniurijs, in 6.* cautū est sub pęna excommunicationis ipso facto incurrenda, ne huiusmodi repressaliæ cōtra Ecclesiasticos; aut ipsorum bona concedantur, vel concessæ, ad

illos

illos extendatur. Hæc autem censura incurritur, nisi concedentes reuocauerint concessionem intra mensem, & exequentes intra mensem restituerint, si fuerint personæ singulares; si verò fuerit vniuersitas, Ecclesiastico subijcitur interdicto. *ibid.*

3 Qui alicui potestatem facit accipiendi à clerico sibi debitore tantumdem quantum sibi debetur, in hanc censuram non incidit; quia hic non concedit repressalias, in quibus vnus pro alio grauatur; hic autem clericus grauatur pro suo debito, non pro alieno, quod non est illicitum, si debito modo fiat. *ibid. pag. 201. num 5.*

4 Hæc excommunicatio est reseruata.

RESTITVTIO.

1 Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quo res accepta restituitur, vel damnum illatum compensatur ad æqualitatem. Ex violatione autem iustitiæ distributiuæ præcisè nõ oritur obligatio restituendi, nisi quatenus simul violatur aliquod ius pertinens ad iustitiam commutatiuam; quia restitutio dicitur actus iustitiæ commutatiuæ. Hinc patet Principem, qui confert officiũ digno, relicto digniore, non teneri ad restitutionem, quia non violat iustitiam commutatiuam, seu distributiuam; secùs dicendũ si cõferat indigno, & malè administraturo; tenetur enim ad restitutionem damnorum inde prouenientium, cùm teneatur ex officio idoneos ministros constituere. *tom. 2. pag. 427. num. 1. & pag. 428. num. 10. & 13.*

2 Iustitia alia est *commutatiua*, cuius munus est restituere rem ipsam, quæ debetur ad æqualitatẽ, habita ratione æqualitatis rei, quæ debetur, non autem meritorum personæ; alia *distributiua*, quæ consistit in conferẽdis præmijs, dignitatibus, & officijs iuxta merita cuiusque. *tom. 2. pag. 428. num. 8.*

3 Restitutio necessaria est ad salutem non necessitate medij; quia iustam ob causam omitti potest restitutio; sed necessitate præcepti: quia res aliena non potest inuito domino retineri, quin peccetur contra iustitiam. Quare præceptum restitutionis obligat sub peccato mort. nisi paruitas materiæ excuset. *tom. 2. pag. 429. num. 2. & 3.*

obli-

Obligatio ad restitutionem.

4 Ex sola violatione iustitiæ,non verò aliarum virtutũ oritur obligatio restituendi;quia per violationẽ iustitię aufertur alienũ quod cuique debetur ad æqualitatem:hoc autem in alijs virtutibus non accidit,vt pietate,religione,&c.quare qui proximo non succurrit in necessitate,cui tenetur subuenire ex sola charitate, non obligatur ad restitutionem. *tom.2.pag.430.n.2.& 5.*

5 Non ex solo peccato mort.contra iustitiã,sed etiam ex veniali oritur obligatio restituendi. At si absque vlla culpa illatum est damnum etiam graue,putà per ignorantiam,aut inaduertentiam,nulla est in foro conscientiæ obligatio ad restitutionẽ;quia pœna supponit culpam. *ibid.num.5.& 6.*

6 Qui rem alienam bona fide possedit,credens esse suã, tenetur ex iustitia restituere statim ac cognoscit esse alienã : alioquin sciens retineret rem alienam inuito domino. Qui verò rẽ alienã emit à fure,nesciens esse furtiuam,nõ potest pretium, quod ipse soluit exigere à domino cui res tradenda est, sed tenetur eã reddere absque pretio;alioquin fit possessor malæ fidei, quia æquum non est, vt dominus rem suam emat: potest tamen pretium exigere ab eo,qui sibi vendidit. *tom.1.pag.431.num.3.& 4.*

7 Qui rem alienã bona fide consumpsit,vel alienauit,credens esse suã,non tenetur ad restitutionem nisi quatenus inde factus est ditior.Ille autẽ cẽsetur factus locupletior,qui vel pepercit rei suæ dũ vteretur aliena,vel habet aliquid,quod alioquin non habuisset. Quare nõ tenetur ad restitutionẽ,cui res aliena perijt casu,aut etiam sua culpa,dùm adhuc illam possideret bona fide: nã cũ re desijt obligatio quæ inde oriebatur. Item qui rem alienam bona fide emptam vendidit æquali,vel minori pretio,quia nõ est inde factus ditior. At qui vestẽ alienam bona fide consumpsit,tenetur comparente domino restituere valorem illius, si aliàs vestem æqualis valoris consumpsisset. At qui vestem sericam alienam bona fide consumpsit, non tenetur restituere quantum illa valebat, sed quãtum valet vestis vilior quam ipse consumpsisset si sericam non habuisset. *ibid.num.5.& seq.& pag.433.n.15.*

8 Qui postquam rem alienam accepit,dubitare cępit an esset aliena,potest eã sibi retinere,aut consumere,aut vendere,si post sufficientẽ inquisitionem non comperit esse alienam:quia in dubio

bio melior eſt conditio poſſidentis. At poſſeſſor malæ fidei dubitans an res accepta, ſit aliena, tenetur adhibere debitã diligẽtiam ad rei veritatem explorandam, quam ſi aſſequi nõ poſſit, tenetur rem ijs reſtituere, de quibus dubitat, vnicuique pro rata: cõperto autem vero domino, non ſolùm rem integram tenetur ipſi reſtituere, ſed etiam fructus à ſe perceptos. *tom.2.pag.434.n.4.& 11.*

9 Poſſeſſor bonę fidei poſtquam dubitare cępit an res ſit aliena, non poteſt ea vti, ſi vſu conſumitur, aut fit deterior, donec cõperiat non eſſe alienam. Si verò non conſumitur, nec deterior fit ipſo vſu, poteſtea vti cum intentione ſoluendi pretium, detractis expenſis, ſi rei dominum inueniat. *ibid.num.9.*

10 Qui poſſeſſori bonę fidei rẽ abſtulit, dubitans an eſſet ſua, tenetur ad integram reſtitutionẽ, tanquam poſſeſſor malæ fidei; quia non poteſt aliũ de poſſeſſione deijcere, niſi certò ſciat rem ſuam eſſe, quem alter iuſtè poſſidet. *tom.2.pag.433.num.15.*

11 Illud axioma iuris, *Melior eſt conditio poſſidentis*, non tantũ locũ habet in materia iuſtitiæ, ſed etiam aliarũ virtutum, poſt adhibitam ſufficientem diligentiam ad veritatem explorandã. Poſſeſſio enim eſt titulus communis omnibus virtutibus. Sic dubitãs an expleuerit 21. annum, nõ tenetur ieiunare ex præcepto Eccleſiæ; quando enim dubia eſt obligatio, melior eſt cõditio poſſidẽtis ſuã libertatem. Item qui dubitat an ſit legitimus, adhibita priùs debita diligentia, poteſt cum alijs fratribus diuidere hæreditatẽ; quia poſſeſſio illi fauet. *pag.436.num.5.& pag.437.num.11.& 12.*

12 Qui poſitiuè concurrit ad actionem iniuſtam, ſeu ad damnum alterius, tenetur ad reſtitutionem etiamſi non fuerit particeps rei acceptæ; quia eſt cauſa iniuſta damni. Sex autem modis poteſt quis concurrere poſitiuè, ad damnum alteri inferendum: iuſſione, conſilio, conſenſu, approbatione, data ſecuritate, auxilio. *tom.2.pag 437 num.1.& 2.*

13 Qui negatiuè cooperatur ad actionem iniuſtam, ſeu ad damnum alterius tacendo, non obſtando, vel non manifeſtando quando tenetur ex iuſtitia, obligatur ad reſtitutionem: quia non tantũ actione poſitiua; ſed etiam negatiua poteſt alteri damnum efficaciter inferri, omiſſione ſcilicet iniuſta. Hoc autem diſticho habes nouem modos quibus poteſt quis cooperari ad damnum alterius: ſex priores poſitiuos; tres poſteriores negatiuos.

Iuſſio, conſilium, conſenſum, palpo, recurſus;
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

14 Qui

14 Qui dubitat an sua actione, seu omissione cooperatus sit efficaciter ad damnũ alterius, nõ tenetur ad restitutionẽ: in dubio enim præsertim in materia iustitiæ, melior est cõditio possidẽtis. Hinc fit vt qui dedit alteri consiliũ occidendi inimicum, sed posteà dubitat an suo cõsilio fuerit occisus, non teneatur ad restitutionem: quia possessio stat pro ipsius libertate, nisi cõstet re ipsa cõmissum fuisse homicidiũ ab eo cui dedit consilium: tunc enim præsumptio est contra consulentem. *tom.2.pag 437.num.1. & 3.*

15 Qui absolutè, & simpliciter consentienti damnum infert, absque vllo inuoluntario admixto, non tenetur ad restitutionẽ: quia volenti, & consentienti non fit iniuria. Secùs quando est aliquid admixtũ inuoluntarij; sic vsurarius facit iniuriam accipienti mutuum sub vsuris, teneturque ad restitutionem; sic latro facit iniuriam viatori, à quo accipit nummos; quia ibi non est absolutus consensus dantis. *tom.2.pag.439.num.1.*

Restitutio ob iussionem.

16 Qui tacitè vel expresè iussit; seu mandauit aliquod damnum fieri, tenetur ad restitutionem damni sequuti, nisi tacitè, vel expresè mandatum reuocauerit, itavt reuocatio innotuerit ei, qui mandatum acceperat: tunc enim non censetur influere in damnum. Hinc collige discrimen inter mandantem, & consulẽtem; nam consulens, etiamsi conetur consilium reuocare; tamen tenetur ad restitutionem si alter cui consilium dedit, damnum inferat. Mandans verò, si post reuocatum mandatum, damnum inferatur à mandatario cui reuocatio innotuerit, non tenetur ad restitutionem: faciliùs enim reuocatur mandatum, quàm consilium, quod etiam inuito consulente, potest influere in damnum. *tom.2.pag.440.num.2. & 3.*

17 Qui rẽ sibi traditam ad vendendum, pluris vendidit; quàm sibi esset constitutum, non potest sibi incrementum pretij retinere, nisi dominus tacitè donet; aut nisi illud acquisierit ex mera industria; aut nisi ipsius labori debeatur. Si tamen ipse pretio à domino constituto, rem sibi emit, & posteà suo nomine vendidit maiori pretio, potest excessum pretij sibi retinere: quia ipse erat illius rei dominus. *tom.2.pag.441.num.16. & 17.*

18 Gesta per mandatarium sunt inualida, post reuocationem mandati quę ipsi innotuit. Valida verò, si reuocatio nõ innotuit; nisi

nisi in casu matrimonij, quod constat post reuocationem mandati, inualidè celebrari, etiamsi procurator ignoret reuocationem: quia ad contractum matrimonij requiritur verus, & expressus consensus. *ibid. nu. 12.*

Restitutio ob consilium.

19 Consulens tenetur ad restitutionem damni suo consilio illati, quamuis ante factum conatus sit consilium reuocare; nisi fortè consilium fuerit falsum: nam qui reuocat consilium falsũ, non tenetur ad restitutionem damni, v. g. qui Titio quærenti an contractus sit licitus, respondit esse licitum, cùm tamen sit illicitus, satisfacit reuocando consilium, & dicendo se fuisse deceptũ; hoc enim pacto videtur sufficienter influxum reuocare, indicãdo consilij falsitatem, & damnum, quod sequitur non est imputandum consitenti, sed malitiæ delinquentis, qui cognita veritate noluit a delicto abstinere. Si verò consilium fuit verum, ita vt consulens ostenderit vtilitatem, & commodum inde sequutum, etiamsi posteà conatus fuerit consilium reuocare, tenetur adhuc ad restitutioné damni, quod delinquens illius suasu intulit; quia non censetur sufficienter consilium reuocasse; sicut tradens instrumentum ad damnum inferendum, tenetur ad restitutionem, nisi instrumentum re ipsa auferat; nam vsu illius adhuc imputatur tradenti. *to. 2. pag. 442. nu. 2. & 6.*

20 Qui suo consilio, vel alia ratione fuit causa minoris damni, quàm alioquin fuisset illatum, non tenetur ad restitutionem, v. g. qui parato furari 20. suasit vt furaretur 10. & parato occidere suasit vt tantùm percuteret, cùm alia ratione non posset delinquentem a peccato reuocare: hoc enim consilium videtur tãtùm conditionale, vt videlicet delinquens si a maiori malo nolit abstinere, saltem eligat minus malum; neque hoc consilium est intrinsecè malum. *to. 2. pag. 443. nu. 8. & 9.*

21 Qui exercet aliquod officium medici, aduocati, confessarij, &c. tenetur de dãno sua lata culpa sequuto: tenetur enim ex officio ea scire, & præstare quæ sciunt & præstant homines eius conditionis. Sic confessarius, seu Theologus, qui consultus respondit Titium non teneri ad restitutionem, cùm teneretur, aut teneri cùm non teneretur; reus est damni inde sequuti. *to. 2. pag. 414. nu. 20. & seq.*

Restitutio ob consensum.

22 Qui suo consensu non est causa efficax dãni, nõ tenetur ad restitutionẽ: quia non influit efficaciter in damnum. Hinc collige proceres, quos Princeps conuocauit, non ad dandum consilium an bellũ esset ineundum; sed solùm ad præstandũ suum consensum, non teneri ad restitutionem damnorum ex bello iniusto sequutorum; quia ille consensus non influxit efficaciter in damnũ. Qui verò suo consensu concurrit efficaciter ad damnũ, tenetur ad restitutionẽ, vt qui per suffragia, vel subscriptionẽ cõsentiũt, & influunt in mortem innocentis. Obseruandum autẽ, quando omnium suffragia necessaria sunt, omnes teneri ad restitutionẽ; quando verò suffragia maioris partis sufficiunt: posteriores peccare quidem mortaliter consentientes in mortẽ innocentis; sed non teneri ad restitutionẽ ferentes suffragia postquam præstita sunt ab alijs sufficientia ad mortẽ: posteriores enim non sunt causa efficax damni, nisi spes esset fore, vt priores reuocarent sua suffragia, posterioribus nolentibus cõsentire. *to.2.pag.445.n.3.& 4.*

23 Qui priore loco suffragium tulit, antequam cęteri tulissent suum, quos tamen sciebat in eandem sentẽtiam iniquam ituros, tenetur ad restitutionem; quia in damnũ efficaciter influxit: quãuis enim sine ipsius suffragio damnum fuisset sequuturum, re ipsa tamen sine ipsius suffragio non est sequutum. *to.2.pag.446.nu.6.*

Restitutio ob fauorem.

24 Qui laudat malefactorem, eúmque ad inferendum alteri damnum inducit. Item eius receptator, & fautor, qui refugium, & securitatem ei præbet ad patrandum delictum, tenetur ad restitutionem; est enim causa efficax damni. Idem dicendum videtur de eo, qui deridet, aut vituperat eum, qui non furatur, vel nõ vlciscitur: constat enim teneri ad restitutionem, si sua derisione delinquentem impulit ad furandum. *ibid.nu.1.& 2.*

25 Cauponarij accipiẽtes pecunias a filijsfamilias, vel a seruis surreptas parentibus, vel dominis, non excusantur a restitutione, quia non solùm dicuntur receptatores malefactorũ, sed etiam rẽ alienam accipiunt inuito domino. Immò si nihil accipiant a filijsfamilias, sed solùm concedant sedilia, vel mensam, vel lumen, vel

chartas ad ludendum, videntur adhuc teneri ad restitutionem, in defectum ipsorum ludentium; quia cooperãtur damno alterius. *ibid.nu.3.*

Restitutio ob participationem.

26 Participans in opere intrinsecè malo contra iustitiã, peccat, & tenetur ad restitutionem damni secuti; nam culpabiliter, & efficaciter influit in damnum. Qui verò metu coactus, aut alia rationabili causa impulsus participat in opere nõ intrinsecè malo, excusatur a peccato, & restitutione. Sic Christiani capti a Turcis, remigantes metu mortis, in triremibus Turcarum contra Christianos, excusantur. Si tamen ex illa remigatione magnum Respubl. Christiana capiat incommodum, tenentur potiùs mortem oppetere, quàm remigare. *to.2.pag.447.nu.3 & 4.*

27 Qui metu coactus præbet furi claues, vel instrumẽta, quibus arcas infringat, aut qui scalam tenet dum fur per murũ, vel fenestram ascendit excusatur a restitutione; videtur enim actiones ex se indifferentes, ex iusta causa exercere. Secùs dicendum de eo; qui metu compulsus, per seipsum arcas effringit; præstat enim opus intrinsecè malum contra iustitiam. *ibid.nu.8.*

28 Qui ratum habet damnum suo nomine illatum, non tenetur ad restitutionem: quia non influxit in damnum, cum ratihabitio sit posterior: peccat tamen grauiter contra charitatem, dũ alterius damnum suo nomen illatum approbat, & ratum habet. *pag.448.nu.9.*

29 Quisquis physicè, vel moraliter est causa damni, tenetur ad restitutionem insolidum. Qui verò non est causa totius damni, sed partis tantùm, non tenetur insolidum, sed solùm pro sua parte. Hinc sequitur ducem generalem exercitus teneri in solidum ad restitutionem damnorum iniustè illatorum; est enim causa efficax totius damni: militem verò gregarium teneri tantùm pro sua parte. *ibid.nu.10.*

Restitutio ob taciturnitatem, vel omissionem.

30 Qui sine iusta causa nõ clamat, non impedit, vel nõ manifestat cũ teneatur ex iustitia, ratione officij, vel cõtractus, obligatur in solidum ad restitutionem damni sequuti; tã enim est causa

efficax damni, quàm qui positiuè influxit in damnum. Si verò teneatur tantùm ex charitate clamare, aut non impedire, nō tenetur ad restitutionem si omittat clamare, &c. quia ex sola violatione iustitiæ oritur obligatio restituendi. Neque obstat odiū, & mala intentio, hæc enim sunt contra charitatem, non autem contra iustitiam. *to.2. pag.449.nu.2.*

31 Famuli tenentur ad restitutionem, si non impediant ne damna dominis inferantur in ijs rebus, quarum est ipsis cura cōmissa; peccant enim contra iustitiam. Secùs dicendum de famulis, quibus non est cura domus concredita, si non impediant ne ab extraneis damna dominis inferantur. *to.2.pag.449.nu.7.*

32 Custodes saltuum, lacuum, vectigalium, &c. tenentur ad restitutionem damni, quod domini patiuntur a venatoribus, piscatoribus, vel defraudatoribus, nisi eos accusent, vel impediant: tenentur enim ex vi pacti, vel officij, dominorum damnum impedire. Non videntur tamen teneri ad solutionem pœnæ, quam delinquentes soluissent, si ab ipsis custodibus accusati fuissent: hoc enim non est vsu receptum. *ibid.num.9.& 10.*

33 Qui suo prauo exemplo alium inducit ad furtū, vel homicidium, non tenetur ad restitutionē, neq. incurrit irregularitatē, sequuto homicidio, quamuis intendat suo exēplo alium inducere: quia obligatio restituendi oritur ex actione externa iniusta. Licèt autem hic peccet contra iustitiam, respectu illius, quē suo prauo exemplo pertrahit ad peccandum; non tamē facit contra iustitiam respectu illius, qui damnum patitur. *to.2.pag 451.nu.16.*

34 Qui sine vi, & fraude impedit aliū ne cōsequatur aliquod bonum, quod ei ex iustitia non debetur, nō tenetur ad restitutionem, etiamsi impediat animo nocendi: hic enim non violat iustitiam, cùm illud bonum alteri non debeatur. Qui verò etiā absq. vi, & fraude alterum impedita consecutione boni, quod ei debetur ex iustitia, tenetur ad restitutionem: violat enim ius, quod alter habet vt illud bonum sibi conferatur. *ibid.nu.2.& 3.*

Quid sit restituendum.

35 Restituēda est res aliena si extat, præsertim si dominus habet affectum singularem ad rē suam: nondum enim amittit dominiū rei suæ. At si res ipsa non extat, restituendus est illius valor, & pretiū, vt seruetur ęqualitas. Quando verò quis rem alienā cū

proprijs rebus ita permiscuit, vt eam nequeat dignoscere, censetur acquisiuisse dominium illius rei: tenetur tamen restituere domino rem æqualem, vel pretium illius: nullus enim potest locupletari ex re aliena, inuito domino. *to. 2. pag. 452. nu. 1. & seq.*

36 Qui detinet iniustè rem alienam, non tantùm tenetur restituere rem ipsam, sed etiam damna, quæ dominus rei, iniustè passus est ipsius culpa. Propterea tenetur ad restitutionem fructuum, quos dominus percepisset, immò etiam expensarum, quas dominus fecit in re sua quærenda. *ibid. nu. 2.*

37 Tantum restituendum est, quantum sufficit ad æqualitatē, consideratis circumstantijs loci, temporis, personarum, &c. habitaque ratione lucri cessantis, & damni emergentis. Sic qui conculcauit segetes nōdū maturitatē adeptas, aut arbores adhuc teneras incidit, tenetur arbitrio prudētis restituere, quanti res valere potuisset habita ratione expensarum, & casuum fortuitorū. Qui occidit pullum equinum, qui sequenti anno plus duplo valuisset, non tantùm debet restituere, quantum nunc valet, sed quantum suo tempore valuisset, vt dominum seruet indemem. *to. 2. pag. 453. nu. 8. & seq.*

38 Nobiles, qui diu differunt solutionem mercatoribus, tenentur in conscientia restituere lucrum cessans, si constet ipsis lucrū cessasse ob dilatam solutionem: quia fuerunt causa iniusta damni. *ibid. nu. 13.*

39 Quod accipitur ad faciendum opus alioquin debitū ex iustitia, restituendum est, vt si iudex accipiat pro ferenda iusta sētentia, quando habet iustum stipendium sibi constitū, nisi fortè gratis, & liberaliter detur; accipit. n. supra id, quod sibi debetur. *to. 2. pag. 454. nu. 1.* Accipiens verò aliquid pro faciendo opere debito ex charitate, non tenetur ad restitutionem; quia ex solius iustitiæ violatione oritur obligatio restituendi. *pag. 455. nu. 9.*

40 Pro turpi, seu illicita actione exercenda nihil dari, vel accipi potest antequam fiat: quia pretium est medium ad illā actionem exercendam, tanquam ad finem, ad quē inducit: patrato autem opere illicito tenetur promittens soluere pretium ex pacto, & accipiens non tenetur ad restitutionē: res enim illicita, est pretio ęstimabilis, ratione periculi, laboris, vel damni, cui se exposuit exequens illud opus, aut ratione voluptatis, aut vtilitatis percepę ab eo qui opus illicitum fieri curauit. *ibid. nu. 2. pag. 646.*

41 Acquisita ob turpem causam, restituēda sunt, non solū an-

re, sed etiam post factum, quando lex reddit acquirentem inhabilem ad rem accipiendam: sic per simoniam acquisita, retineri non possunt, etiamsi spontè tradita fuerint: nam simoniacus iniustè acquirit. *tom. 2. pag. 456. num. 11. & 12.*

42 Bona inuenta, quorum dñs ignoratur, restituenda sunt pauperibus, seu capsæ incertorum, iuxta consuetudinem locorum, adhibitâ prius diligentiâ sufficienti in inquirendo dño: cõi enim consuetudine, quæ vim habet legis, receptum est, vt huiusmodi bona cedant in commodum pauperum, atque hæc censetur esse rationabilis voluntas dominorum. Nomine autem pauperum intellige quoduis opus pium. Porrò inuentor rei alienæ non potest quidquam exigere è domino rei, nisi fortè ratione laboris, vel impensarum, vel pacti, &c. *tom. 2. pag. 458. num. 3.*

43 Bona incerta acquisita ex delicto, puta ex iniusta venditione, furto, &c. restituenda sunt pauperibus, ex iure positiuo: quia æquum non est, vt quis ex iniquitate reportet lucrum, nisi ipse sit pauper: tunc enim de licentia Episcopi, vel confessarij potest ea sibi applicare. *ibid. num. 9. & 13.*

44 Bona incerta, quæ per compositionem Summus Pontif. retineri concedit, possunt tuta conscientia retineri: nulli enim damnũ infertur cùm bona sint incerta, & illorum dominus ignoretur. Si tamen facta compositione inueniatur dominus, facienda est illi restitutio. *tom. 2. pag. 460. n. 21.*

45 Bona laicorum morientium ab intestato, & non habentium hæredes intra decimum gradum, iure communi ciuili deuoluuntur ad fiscum. Bona verò peregrinorum morientium ab intestato, non pertinent ad hospitem, apud quem mortuus est, sed per Episcopum loci tradenda sunt hæredibus, si fieri potest, vel distribuenda in pias causas. *tom. 2. pag. 460. n. 4. & 5.*

46 Bona derelicta fiunt occupantis; ea autem vocantur derelicta, quæ abijciuntur intentione non ampliùs ea recuperandi: quapropter in ijs non numerantur bona, quæ eijciuntur è naui ad eam leuandam: immò in Bulla Cœnę lata est excommunicatio contra occupantes bona Christianorum naufragorum: vnde patet iniquam esse legem, qua sancitur, vt naufragorũ bona sint illius, ad cuius locum peruenerint. Habentur tñ pro derelictis, quæ naufragio amissa diu iacuerunt in fundo maris; & inde extrahuntur, vel in littore reperiuntur. *pag. 461. nu. 1. & seq.*

47 Thesaurus inuentus in proprio fundo totus est inuẽtoris.

Si

Si verò fortuito inuentus est in alieno, dimidium illius cedit domino fundi, alterum dimidium inuentori. At si data opera inuentus est, totus pertinet ad dominum fundi ante sententiam iudicis. *ibid. num. 3.*

48 Thesaurus inuentus in loco religioso, & sacro, vt in Ecclesia, cæmeterio, &c. diuidendus est inter inuentorem, & Prælatum, aliumve cuius fuerit ille locus: Ecclesiæ enim hac in parte pertinent ad Prælatos. *ibid. num. 5.*

49 Qui emit fundum, in quo sciebat latere thesaurum, acquirit dominium illius, neque emptor tenetur indicare venditori, thesaurum in ipsius fundo latere; dñs enim agri non est dominus thesauri, cùm thesaurus non sit fructus terræ; potest igitur emptor illius dominium acquirere, si illum effodiat; idem dicendum de mineralibus, seu venis auri, argenti, lapidum pretiosorũ: quia in venditione agri attenditur valor & pretium in ordine ad cõem vsum, non verò ad peculiarem circumstantiam, quam emptor non tenetur manifestare: estq; probabilis sententia asserentium venas pretiosas fieri primi occupantis. *to. 2. pag. 461. n. 7.*

50 Lapilli, gemmæ, ambarum, succinum, corallium, &c. quæ inueniuntur in littore maris, sunt primi occupantis; quia nullum habent dominum. *pag. 462. num. 11.*

51 Animalia fera ex sua natura, sed mansuefacta, non fiunt capientium, quando habent consuetudinem redeundi in potestatem prioris domini. Quare peccant qui ad sua columbaria traducunt alias columbas, quæ non amiserunt cõsuetudinem redeundi ad columbarium prioris domini; est enim furtum eas attrahere arte, fraude, & dolo. Licèt tamen absque fraude apponere bonos cibos ad suas columbas nutriendas; etiamsi ea occasione alienæ aliciantur. *tom. 2. pag. 463. num. 4. & 5.*

52 Fera meo capta instrumento, seu laqueo vnde se nõ poterat expedire, mea est licèt ab alio eximatũ: qa in meo laqueo amisit libertatẽ: si verò fera inde se poterat extricare, fit eximẽtis: qa nondum in meo laqueo amiserat libertatẽ. *tom. 2. pag. 464. n. 11.*

53 Venatio, piscatio, & aucupiũ, à Principe prohiberi posũt, ob solam Principis oblectationem: hoc. n. decet ipsius dignitatẽ, præsertim cùm pro Republ. laboret. Quæ tamẽ capiuntur venatione, aut piscatione illicita, non sunt obnoxia restitutioni, si animalia capta, suam retinebant libertatẽ: sunt. n. primi occupantis. Peccat tñ mortaliter, qui piscatione illicita notabile damnũ

infert Reipubl. vt qui escas medicatas proijcit in flumen, quibus aquæ inficiuntur, & pisces moriuntur. *tom. 2. pag. 464. num. 13.*

54 Insulæ, quæ aliqñ in mari nascuntur, sunt primi occupantis, vt patet ex Instit. *de rerum diuisione*, vbi etiam deciditur insulas, quæ aliquando in medijs fluminibus nascuntur, diuidendas esse ex æquo inter eos, qui in vtraque ripa possident prædia; insulam verò, quæ propior est ripæ, fieri illius, cuius prædia sunt ad ripam. Item illud, quod flumen per alluuionem agro meo paulatim adiecit, iure gẽtium, meum esse; si verò magnam partẽ alieni agri detraxit totam simul, meoq. adiecit, mihi non acquiri, sed manere penes priorem dominum. *tom. 2. pag. 465. num. 28. & 29.*

55 Dominus non tenetur ante sententiam iudicis resarcire damnum absque sua culpa illatum per suos seruos, aut animalia: quia lex id præcipiens est pęnalis, quæ non obligat ante iudicis sententiam. Ad damnum verò resarciendum à suis seruis, seu animalibus sua culpa illatum, tenetur dominus ante iudicis sententiam: quia ipsi imputatur damnum, *pag. 466. num. 2. & 3.*

56 Si res mutuò accepta pereat, vel deterior fiat antequàm perueniat ad creditorem, perit, vel deterior fit debitori: res enim domino perit: propterea si ego pecuniam mutuam accepi à Caio, & posteà illam transmitto per nuncium à me electum, si pereat, aut intercipiatur in itinere, mihi perit: ego enim sum dominus illius, donec perueniat ad creditorem; vnde fit vt teneat ad nouam solutionem. At quando res eadem numero debetur, vt in commodato, si pereat abque culpa debitoris, perit creditori, etiamsi mitteretur per nuncium ab ipso debitore electum, consequenter debitor ad nullam tenetur restitutionem: quia res domino perit. Aduerte discrimen inter mutuum & commodatum, pignus & depositum; quod in mutuo transfertur dominium, nec mutuatarius tenetur eandem rem numero restituere. In commodato verò, deposito, locato, ac pignore non transfertur dominium; consequenter eadem res numero restituenda est. Quo fit, vt si vestis mihi cõmodata pereat absque mea culpa, pereat cõmodanti; res enim domino perit. *tom. 2. pag. 467. num. 4. 6. & 7.*

57 Possessor bonæ fidei, qui rẽ bona fide accepit, neq; fuit in mora restituendi, nõ tenetur ad restitutionẽ rei, quæ apud ipsum perijt; nisi fortè in aliqua re factus sit locupletior. Possessor verò malæ fidei, qui rẽ iniustè accepit, vel detinuit, tenetur ad restitutionem, quacumque tandem ratione res apud ipsum pereat: nam

rem

tem alienam iniustè detinenti imputatur etiam casus fortuitus; nisi apud dominum res esset certò peritura. *tom.2.pag.468.num.1.& pag 469.num.2.*

58 Possessor malæ fidei non tenetur ad restitutionem iuxta summum valorem, quē res habuit tempore acceptionis, vel detentionis; nisi dominus passus sit damnum iuxta summum valorem, v.g. si fur triticum surripuit eo tempore, quo valebat 30. libras in singulos modios; sed post mensem decreuit ad viginti libras, & dñs seruaturus erat triticum ad illud vsque tempus, fur tenetur restituere tantùm viginti libras in singulos modios; sic enim fit restitutio ad æqualitatem. Secùs dicendum si dominus passus sit damnum iuxta summum valorem; restitutio enim facienda est ad æqualitatem damni illati. *tom.2.pag.469.num.2.& 4.*

Restitutio fructuum.

59 Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus industriæ perceptos ex re aliena; v. g. qui triticum alienum in proprio fundo seminauit, non tenetur restituere fructus inde perceptos, sed satisfacit restituendo triticum; fructus autem naturales tam pendentes, quàm perceptos, tenetur restituere si extant: si verò non extant, restituendum est id, quo factus est ditior: v.g. qui ex fundo alieno percepit fructus, credēs fundum esse suum, tenetur restituere id, quo factus est locupletior, nisi illos bona fide possederit per triennium; res enim mobiles triēnali possessione vsucapiuntur. At fructus, quos sua negligentia non percepit, non tenetur restituere: neque enim peccauit contra iustitiā, non colligendo fructus ex fundo quem credebat suum esse. *tom.2. pag.472.num.3.7.8.& num.18.& seq.*

60 Possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem fructuum quos ipse non percepit, quos tamen dominus rei percepisset; nā per iniustam detentionem est causa efficax damni: detrahendæ tamen sunt expensæ, quas dominus fecisset in ijs fructibus percipiendis. Tenetur item restituere fructus quos percepit ex re aliena, quàm ipse fecit meliorem; res enim domino fructificat. *tom.2.pag.473.num.1.& pag.474.nu.2.* Ex illis tamen fructibus detrahenda est proprij laboris, & industriæ merces: dominus enim non debet fieri ditior ex labore alieno. *ibid.num.9.*

Cui Restituendum.

61 Qui rem alienam accepit a fure, vel ab alio iniusto detentore, tenetur eam vero domino restituere; si constat illum, a quo res fuit accepta, fuisse iniustum illius detentorem, nec eam vllo iure possedisse. *pag. 475. nu. 5.*

62 Qui rem alienam bona fide accepit titulo emptionis, aut alio titulo oneroso, postquàm comperit rem esse alienam, non tenetur eam domino restituere, sed potest contractũ rescindere, eique restituere rem, a quo bona fide accepit, vt pretium suũ recuperet: nullus enim tenetur ex charitate, commodũ propriũ posthabere alieno. Qui verò rem mala fide accepit sciens, vel dubitans esse alienam, tenetur eam domino restituere; etiamsi pretium solutum sit amissurus; sibi enim imputet illam iacturã. Hinc collige vectorem, v. g. qui rem furtiuam accepit transportandã, sciens esse furtiuam, teneri eam vero domino restituere, quamuis pretium vectionis sit perditurus. *to. 2. pag. 476. nu. 1. & 3.*

63 Qui bona fide rem furtiuam emit, & denuo eodem pretio, bona fide vendidit, postquam cognouit rem esse alienam, tenetur rescindere contractum; emptor enim non emisset, si cognouisset rem esse alienam: tenetur autem venditor de euictione seruare emptorem indemnem, quod fit rescindendo contractũ, & restituendo pretium acceptum. *ibid. nu. 5.*

64 Qui rem alienam bona fide emit, eamque maiori pretio; sed iusto vendidit, tenetur solum augmentum pretij restituere domino rei; quia in eo censetur factus locupletior. Si autem rem vendidit, quam gratias acceperat, tenetur integrum pretium restituere; in illo enim factus est locupletior. *ibid. nu. 11.*

65 Qui creditori sui creditoris restituit quod debet suo creditori, videtur satisfacere, neque teneri ad nouam restitutionem in foro conscientiæ; quia nullum infert damnum suo creditori immediato, cùm ipsum liberet a debito, quo tenebatur obstrictus erga suum creditorem. *to. 2. pag. 477. nu. 1.*

Vbi restitutio facienda.

66 Quãdo obligatio restitutionis nascitur solũ ex re bona fide accepta, facienda est restitutio in loco vbi res habetur tũc temporis,

poris, quo cognoscitur esse aliena, neque tenetur possessor bonę fidei, illā mittere domino suis expensis: quia par non est vt damnum patiatur ex restitutione rei alienæ, bona fide acceptæ. Quādo verò restitutionis obligatio nascitur ex iniusta acceptione, facienda est restitutio expensis debitoris, in loco vbi dominus rem suam possessurus erat, si illi ablata non fuisset; æquum enim est, vt qui rem alienam abstulit, expensarum onus ferat. *ibid. nu. 1. & pag. 478. num. 4.*

67 Quando obligatio restitutionis nascitur ex contractu; vel quasi contractu celebrato in certo aliquo loco facienda est restitutio in eodem loco, in quo res accepta fuit, nisi aliud fuerit expressum in contractu: ille enim censetur locus designatus ad restitutionem. Est autem facienda restitutio eius expensis, in cuius vtilitatem res fuit accepta. *tom. 2. pag. 479. num. 9.*

Quando restitutio facienda.

68 Cui onus incumbit restituendi ratione iniustæ acceptionis, aut detentionis, tenetur restituere statim ac commodè potest; nisi dilationem obtineat à creditore. Debitor verò ex contractu, tenetur restituere statim ac elapsus est terminus, etiamsi non admoneatur; nam dies definita interpellat pro domino. *tom. 2. pag. 480. num. 1. & 3.*

69 Qui non restituit prima data opportunitate, sed longo tempore differt restitutionem, tot peccata committit, quot sunt actus intentionis & voluntatis non restituendi, moraliter interrupti. Quamdiu verò intentio non restituendi virtualiter durat, vnum numero peccatum committitur. Confessarius tamen non debet esse nimiùm anxius inuestigando numero peccatorū interruptorum in detentione rei alienæ; sed sufficit ipsum scire ..., quamdiu res fuerit detenta; sic enim facilè cognoscet numerum peccatorum; & statum pęnitentis. *tom. 2. pag. 481. num. 9. & seq.*

70 Confessarius non potest absoluere pœnitentem, qui cum possit commodè restituere, intendit restitutionem differre vsq; ad mortē, aut illam testamento relinquere suis hæredibus. Quia pęnitens quādiu pōt restituere, & non restituit, est in statu peccati mortalis. Neque vr̄ absoluendus, regulariter loquendo, is qui sæpius promisit restituere, nec dum restituit, cum commodè potuerit, nec obtinuerit dilationē à creditore; ex pręteritis enim

omis-

omissionibus præsumitur pœnitens non habere debitum dolorem, ac propositum vitandi peccatum.

71 Debitor potest anticipatè soluere, & creditor tenetur solutionem acceptare, quando terminus fuit appositus in fauorem debitoris: potest enim debitor cedere iuri suo: consequẽter mutuũ v.g. vel commodatum acceptum ad sex menses, potest ante elapsos sex mẽses restituere, & creditor tenetur acceptare, licèt non possit ante præfixum tempus, debitum repetere. At quando terminus fuit appositus in fauorem creditoris, debitor non potest anticipare solutionem inuito creditore. *tom. 2. pag 482. n. 21.*

Quo ordine restitutio facienda.

72 Inter cooperantes ad damnum, ille principaliter obligatur ad restitutionem cuius iussu, seu mandato illatum est damnũ: præcipiens enim se habet vt causa principalis, exequens verò se habet vt instrumentum. Post mandantem, principaliter tenetur exequens, deinde consulens, cum receptatur vltimo non impediens, & non manifestans. Restituente autem causa principali, cæteræ liberę sunt ab onere restitutionis. At si causa minus principali, cæteræ liberæ sunt ab onere restitutionis. At si causa minus principalis restituat, causa principalis tenetur eam seruare indemnem, eique restituere quod parti læsæ fuit persolutũ. *tom. 2. pag. 483. n. 4. & seq & pag. 484. num. 11.*

73 Quando plures æqualiter tenentur ad restitutionẽ, & pars lęsa remittit vni obligationem, cæteri tenentur insolidum restituere, detracta parte, quæ restituenda fuisset ab eo, cui facta fuit remissio. Creditore autem remittente obligationem vni, qui minùs principaliter tenetur, ille habet ius contra principalem debitorem, ad repetendum id, cuius sibi facta fuit remissio: quia succedit in locum creditoris. *tom. 2. pag. 485. num. 17. & 18.*

74 Quando res obnoxia restitutioni, eadem numero extat, illa primo loco restituenda est, etiamsi non constet cuiusnam sit: res enim quamdiu extat, semper pro suo domino clamat. Quando autem rei dominus ignoratur, restituenda est capsæ incertorum, seu pauperibus. *tom. 2. pag. 486. n. 5. & 6.*

75 Debitor, qui non potest omnibus creditoribus satisfacere, debet præferre creditorem, qui sibi credito vendidit rem adhuc extantem apud ipsum debitorem. v.g. ego vendidi Titio equum, qui adhuc extat apud ipsum; si non potest omnibus creditoribus satisfacere, debet me cæteris præferre, mihique equum reddere:

ne-

neque enim videtur rationi consentaneum, vt res adhuc extans apud emptorem, pretio nondum persoluto, tradatur potiùs extraneo, quam illi, qui eam vendidit. *ibid. num. 8.*

76 Multis debitis obstrictus; alijs certis, alijs incertis, debet priùs persoluere certa, quam incerta si non est omnibus soluendo: ius enim hoc dictat. Qui verò multa debita contraxit alia ex delicto, v. g. furto, alia ex contractu, non tenetur prius soluere contracta ex delicto, quàm ex contractu aut contra, nisi res ipsa restituenda adhuc extet: quia bona debitoris non sunt magis hypothecata vni creditori, quam alteri; debet igitur illis satisfacere pro rata. *tom. 2 pag. 487. num. 9. & 11.*

77 Priùs satisfaciendum est debitis ex contractu oneroso, quam ex contractu gratioso; vt si quis debeat Titio centũ nummos contractu emptionis, & Caio centum ex promissione gratuita, tenetur præferre Titium Caio. Hinc collige, quando bona testatoris non sufficiunt ad satisfaciendũ legatis, & debitis, priùs satisfaciendum esse debitis, quam legatis, alijsque liberalibus dispositionibus. *ibid. num. 12. & 13.*

78 Prius soluenda sunt legata defuncti testatoris, quã debita contracta ab hærede, modo non fuerint contracta intuitu hæreditatis, vt in sũptus funeris defuncti testatoris: quia bona defuncti sunt tacitè hypothecata pro legatis, & fideicommissis, modò satisfieri possit omnibus creditoribus defuncti. *ibid. num. 14.*

79 In persoluendis debitis priùs satisfaciendum est creditoribus realibus habentibus hypothecam, vel pignus, quam creditoribus personalibus hypothecam, vel pignus non habentibus, qui creditore chirographarij vulgo nuncupantur: quando verò eadem res fuit pluribus creditoribus hypothecata, sed non sufficit ad satisfaciendum omnibus, priùs satisfaciendum est illi, cui priùs fuit hypothecata, his casibus exceptis. 1. quando quis mutuauit pecuniam ad reparandam domum, seu rem hypothecatã. 2. quando quis mutuauit pecuniam ad rem emendam. 3. quando quis mutuauit pro vectura mercium subiectarum hypothecæ. 4. in hypotheca dotali. 5. quando quis rem duobus obligatam emit à debitore, si ex pretio satisfactum est primo creditori, emptor ei succedit in iure. 6. quando eadem res obligata fuit duobus, priori quidem scriptura priuata, posteriori publica. In his, inquã, casibus, posterior tempore, præfertur priori habenti hypothecã. *ibid. n. 15. & 16. pag. 488.*

80 Quan-

80 Quando res aliqua diuerſis tẽporibus vendita fuit multis in ſolidũ, præferẽdus eſt primus emptor, ſi res nulli tradita fuit: ſi verò fuit vni tradita, ſoluto pretio, vel habito pro ſoluto, hic prę ferendus eſt reliquis, etiamſi contractus venditionis prius celebratus fuerit cũ alijs, adiuncto iuramento: quia per nudum contractum venditionis, abſque traditione rei venditæ; regulariter loquendo, non transfertur dominiũ: transfertur autem ſequuta traditione, & accepto pretio, ſeu fide de pretio. Tres caſus excipiendi .1. quando abſque traditione transfertur dominium, vt accidit quando aliquid donatur, aut venditur Eccleſię, monaſterio, ciuitati, hoſpitali, &c. cum enim hæc loca ſine traditione, rei dominium acquirant, ex priuilegio, ſunt alijs præferenda. 2. quãdo priori emptori res fuit vendita; eique fuit in ſecuritatem contractus hypothecata. 3. quando res fuit tradita alicui, qui ſciebat rem illam in fraudem creditorum alienari; tũc enim priores creditores habent ius euictionis. *tom. 2. pag. 488. n. 17.*

81 Illa regula: *Qui prior eſt tempore, potior eſt iure*, locum habet ſolùm in creditoribus realibus habentibus hypothecam in eandẽ rem, aut habentibus aliquod ius prælationis; non verò in creditoribus perſonalibus. Propterea in debitis perſonalibus nõ eſt habenda ratio temporis, niſi adſit alius titulus prælationis. Porrò hi gaudent priuilegio prælationis. 1. is qui moderatas fecit impenſas in funus debitoris; is enim præfertur cæteris creditoribus habentibus hypothecas in bonis defuncti. 2. is, qui pecuniam depoſuit apud numularium publicum, non accipiens inde vſuras; is enim præfertur creditoribus chirographarijs. 3. ſponſa de futuro, quæ tradidit dotem ſponſo, ſed poſteà matrimonium nõ fuit celebratum; tunc enim ſponſa gaudet priuilegio perſonali, vt præferatur alijs creditoribus perſonalibus: ſponſa verò de præſenti præfertur etiam alijs creditoribus realibus; hoc tamen priuilegium non tranſit ad heredes ipſius. 4. pupillus, cui aliquid debetur à tutore; is enim gaudet priuilegio prælationis; non tamen eius ſucceſſore. 5. is, qui ſoluit creditori habenti priuilegium perſonale prælationis. *ibid. num. 19.*

82 Quando ex pluribus creditoribus perſonalibus, nõ habentibus ius prælationis; vnus petit ſolutionẽ debiti, prius illi ſatisfaciendũ eſt in integrum: nam eius diligentia facit ipſum melioris conditionis. Quare creditor, qui curat tibi ſatisfieri ante alios, nõ peccat, nec tenetur ad reſtitutionem, cùm vtatur ſuo iure, modò

alij

alij non habent ius prælationis. *tom.2.pag.489.num.20.& 21.*

83 Debitor non potest priùs satisfacere creditoribus pauperibus, nisi sint in extrema, vel graui necessitate, quam debitor teneatur ex charitate subleuare: omnes enim debitores ius habent æquale. *ibid.num.24.*

84 Quando hæreditas non sufficit ad satisfaciendum omnibus creditoribus, deduci possunt moderatæ expensæ in funus debitoris iuxta qualitatem ipsius; antequam creditoribus satisfiat, etiamsi ipsi habeant hypothecam in bona defuncti: quia sumptus funeris cuiusuis debito præferuntur. *ibid.num.25.*

85 Qui bona fide, contractu oneroso, aliquid accipit à debitore nesciens alienationem esse in fraudem creditorum, non tenetur ad restitutionem postquam id competit: rei enim acceptæ dominium iustè acquisiuit. Secùs si accepit sciens, vel dubitans contractum esse in fraudem creditorum: cooperatus enim actioni iniustæ cum damno creditorum. *ibid.num.27.*

86 Donatio facta à debitore, antequā fieret impotens ad soluendum creditoribus, valida est, neque donatarius ad vllā tenetur restitutionem: nā hæc donatio non cēsetur facta in fraudem creditorum. Secùs dicendū de donatione facta postquam donator factus est impotens ad soluendum. *tom.2.pag.491.num.34.*

87 Debitori, qui non est creditoribus soluendo, peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem damni, quod passi sūt creditores, eò quòd ipse repudiauerit hæreditatem, qua creditoribus satisfacere potuisset; cum enim teneatur ex iustitia satisfacere creditoribus, tenetur etiam assumere media ad satisfaciendum quale medium est acceptatio hæreditatis. *ibid.num.36.*

Cur restitutio differri, vel omitti possit.

88 Quando restitutio creditur ipsi creditori, vel alteri grauiter obfutura, differri potest in tempus opportunius. Immò si debitor nouerit creditorem re sibi debita abusurum in graue alterius detrimentum, peccat contra iustitiam, si eam restituat, teneturque ad restitutionem damni à creditore illati. *tom.2.pag.492.num.1.& num 8.& 9.*

89 Quando debitor longè maius passurus est damnum statim restituendo, quàm creditor ex dilata restitutione, potest restitutio differri: tunc enim creditor censetur irrationabiliter inuitus, si nolit

si nolit cõcedere dilationem. Secùs dicendum, si damnum: quod debitor patitur restituendo, est æquale damno, quod patitur creditor ex dilatione restitutionis; tunc enim potior est conditio creditoris. *tom.2.pag.493.num.*11.*&* 19.

90 Potest debitor licitè differre restitutionem, quando eam præstare non potest, nisi excidat à proprio statu iustè acquisito, etiamsi debita, contraxerit ex delicto, vt ex comessationibus ludis, scortis, &c. Si verò status fuit iniustè acquisitus per vsuras, rapinas, &c. debitor tenetur statim restituere, etiam cum iactura status: nã restituendo non excidit a proprio statu, sed ad priorem redit; potest tamen ea retinere, quæ sibi sunt necessaria ad tenuem victum, corporis cultum. Quare filius vsurarij tenetur ad restitutionem etiam cum iactura status per vsuras acquisiti, nisi adsit periculum infamiæ, aut nisi ignoret facultates, quas possidet esse iniustè acquisitas. *tom.2.pag.464.num.24.&* *seq.*

91 Qui cogitur cedere bonis, potest abscondere, sibique retinere quod sufficiat ad tenuem sui, & familiæ suæ sustentationẽ, iuxta suum statum; neque enim tenetur ad restitutionem cum tanto suo incommodo. Tamen cessio bonorum non ita eximit à restitutionis obligatione, quin debitor teneatur ad restitutionẽ postquam peruenerit ad pinguiorem fortunam: quia debita per cessionem bonorum non fuerunt extincta, sed consopita. *tom.2.pag.495.num.36 & 37.*

92 Condonatio, seu remissio facta debitori à creditore, est causa sufficienter excusans à restitutione, modò facta sit omnino libere, nec sit à iure impedita: nam remissio, quæ impeditur à iure non est valida, cuiusmodi est remissio facta à pupillo, aut furioso. *pag.496.num.*1.*&* 5.

93 Debitor, qui composuit cum creditoribus minori summa contentis, planè eximitur ab onere soluendi, etiamsi redierit ad pinguiorem fortunam: huiusmodi enim cõpositio censetur quędam remissio, quæ vim habet donationis, modò absit fraus, vel metus, alioquin remissio esset potius coacta quàm libera, vt contingit quando debitor, qui facultates habet sufficientes ad satisfaciendum omnibus, confugit ad Ecclesiam vt debiti remissionẽ obtineat in totum, vel in partem. *tom.2.pag.496.num.6.*

94 Compensatio facta à creditore, est causa sufficienter excusans debitorem à restitutione: sic enim ponitur æqualitas. Est autẽ licita compensatio, his conditionibus concurrentibus. 1. vt debitum

bitũ sit liquidum, & certum. 2. vt compensatio fiat in re debita ex iustitia. 3. vt in compensatione nihil accipiatur vltra debitum. 4. vt creditor non possit debitũ alia ratione commodè recuperare. 5. vt cõpensatio fiat in re ipsius debitoris, modò non fuerit deposita apud creditorem, vel ipsi commodata; huiusmodi. n. compẽsatio videtur fieri contra fidelitatem depositi, vel commodati: nõ videtur tamen improbabile, in foro conscientiæ dari posse compensationem in deposito, vel commodato, quando alia ratione nequit debitum obtineri 6. vt absit periculũ scãdali, vel punitionis corporalis: nam iudices solent hasce compensationes punire tanquam furta. Facta aũt compensatione tenetur creditor, si cõmodè põt, admonere debitorem, vel eius hæredes, debitum esse persolutũ, ne bis fiat restitutio. *ibid. n. 10. & seq. p. 497. n. 19. & 20.*

95 Compositio obtenta a Summo Pontifice est causa sufficiẽter excusans a restitutione, quando nescitur cui sit facienda. Quando verò constat cui facienda sit restitutio, non valet compositio obtenta a Sede Apostolica sine graui causa: quia Sũmus Pontif. non est dominus bonorum suorum subditorum, neque potest de illis disponere suo arbitratu. *to 2. pag. 498. nu. 27.*

96 Debitor non potest ingredi religionem, quando præuidet fore vt ingrediendo nequeat creditoribus satisfacere, quibus satisfaceret manendo in sæculo, quia obligatio iustitiæ præferenda est consilio. Immò obstrictus voto religionis emisso ante debita contracta, non potest votum implere si sperat manẽdo in sæculo se creditoribus satisfacturum; votum enim includit hanc tacitam conditionem, nisi superueniat notabilis mutatio; superuenientibus autem debitis censetur notabilis mutatio superuenire. *to. 2. pag. 499. nu. 1. & 2.*

97 Obligatio restituendi non extinguitur per ingressum in religionem, aut per professionem: quamobrẽm qui religionem ingressus est ante præstitam satisfactionem, tenetur dare operã vt suo labore, vel arte acquirat bona, quibus satisfaciat, quantum decet statum religiosum, interueniente licentia superioris. Professio tamen ante factam restitutionem est valida: nam Clemens VIII. moderatus est motum Pij V. quo grauati ære alieno supra vires suarum facultatum, reddebantur inhabiles ad professionẽ; moderatus, inquam, est quoad inualiditatem professionis, quamuis illum reliquerit in suo robore, quo ad pœnas admittentium obęratos ad professionem. *ibid. nu. 7. & 8.*

Reus.

1 REi accusatio fit semper scripto; at denunciatio solis verbis fieri potest. Reum accusans suscipit in se onus probandi; non autem denuncians, ac proinde non se subijcit pęnę talionis. *to.2.pag. 390.nu.1.& seq.*

2 Non est necessario præmittenda secreta admonitio ante accusationem, cuius finis est punitio. *ibid.nu.4.*

3 Quando crimen vergit in damnum commune, vel tertiæ cuiuspiam personæ, & potest impediri, reus est accusandus, & qui non accusat peccat, teneturque ad restitutionem si ex officio accusare tenebatur: non obligatur tamen ad luendam pœnam, quæ fuisset reo subeunda si in iudicium venisset. *ibid.pag.390.nu. 6.& seq.*

4 Quicumque in iure habentur infames, vt excommunicati nominatim denunciati, concubinarij publici, vsurarij, proditores, & inimici ad accusandum non admittuntur, præterquàm in casu hæresis, & in crimine læsæ maiestatis; quiuis enim potest, immò tenetur huiusmodi criminum reos statim denunciare, ne quid respublica capiat detrimenti. *pag.391.nu.10.*

5 Quando crimen est occultum, reus non tenetur se prodere, quia iuridicè nō interrogatur: At si infamiæ nota fuit reo iniusta, aut si est semiplena probatio ex grauibus indicijs sufficienter probatis, potest iudex reum cogere ad fatendam veritatem; tunc enim legitimè procedit, & iuris ordinem seruat. Immò si coniecturæ sint adeò certæ, vt is, qui accusatur, meritò præsumatur criminis reus, potest iudex contra illum sententiam ferre. *to.2.pag. 392.nu.1.*

6 Reus iuridicè interrogatus, tenetur dicere veritatem, licèt ex ea confessione sit condemnandus ad mortem, probabiliter tamen defendi potest, absque peccato mortali reum posse negare veritatem, vbi agitur de capite, de iactura bonorum, aut famæ, si spes sit euadendi. Quapropter non tenetur Confessarius illum cogere ad manifestandum iudici veritatē, quamdiu spem habet euadendi, aut ad dictum retractandum si ex illa retractione sequutura sit condemnatio; debet tamen illum monere, non esse negandam veritatem si rursus interrogetur. *ibid.pag.393.nu. 7.& 8.*

7 Potest reus, aut eius aduocatus tuta conscientia, testium crimina occulta aperire ad eorum fidem labefactandam, cuiusmodi sunt periurium, crimen falsi, excommunicatio, & infamia iuris, vel facti, modo nihil falsi affingat: quia vtitur iure suo vtendo medijs ad sui defensionem ordinis. *ibid. nu. 10.*

8 Potest reus fugere è carcere, etiamsi ibi detineatur ob debita, aut etiamsi ex eius fuga custos carceris sit aliquid damni passurus. Idem sentiendum de eo, qui damnatus est ad perpetuũ carcerem, vel ad triremes. Potest item vincula, & carcem effringere, nec tenebitur ad restitutionem, tametsi reliqui vincti inde ansam arripiant fugiendi, quia illius fugæ est tantùm causa per accidens; tenebitur tamen carcerem effractum restituere. *ibid. pag. 394. nu. 13. & seq.*

9 Qui fugam reo consulit, aut instrumẽta ad effringendũ carcerem præbet, non peccat, modò ad ipsam effractionem nõ cooperetur. *pag. 395. nu. 19.*

10 Reus, per se loquendo, non tenetur morem gerere sentẽtiæ iudicis, quæ nititur falsa præsumptione; non tamen potest se per vim tueri contra iudicem ne huiusmodi sentẽtiam exequatur. *to. 2. pag. 395. nu. 22.*

11 Reus negans veritatem non tenetur pęnã soluere quę fuisset luenda, si veritatem aperuisset, dummodò ad eam pęnam non teneretur ante sententiam iudicis, aut iure naturæ ob contractũ, vel damnum iniustè illatum: tunc enim non eximeretur ab obligatione soluendi, quia illa obligatio erat anterior. *pag. 396. nu. 23.*

ROMANA CVRIA.

Ad Romanam Curiam accedentes.

1 QVi per se, vel per alios interficiũt, vel mutilãt, vel spoliãt, vel capiunt, vel detinent accedentes ad Sedẽ Apostolicã, seu Curiam Rom. vel ab ea recedentes; aut qui vsurpata temerè auctoritate præfatas actiones, per se, vel per alios contra morãtes in Rom. Curia audent perpetrare, incurrunt excõicationem 9. latam in Bulla Cœnæ. Illi autem dicuntur accedere ad Sedem Apostolicam, qui negotiorum causa Summũ Pontif. adeunt, qui verò causa indulgentiarũ, aut Vrbis visendæ Romam petunt; nõ dicuntur accedere ad Sedem Apost. seu Curiam Rom. Itẽ illi

dicuntur a Sede Apost.recedere, qui ad eã accesserunt causa negotiorum in Curia expediendorum. *disp. 1. quæst. 10. punct. 1. & 2. pag. 49. & 54. to. 3.*

2 Hanc censuram non incurrit, qui interficit, spoliat, vel detinet, eum qui solum decreuerat iter suscipere ad Curiam Rom. aut qui ad eam ibat negotiorum causa, sed posteà voluntatẽ mutauerat, aut longo tempore intermiserat: quia is non dicebatur amplius ad Rom. Curiam accedere. *ibid. punct. 1. pag. 49. n. 4. to. 3.*

3 Qui accedentem ad Rom. Curiam leuiter percussit, ex quo tamen vulnere casu accidit vt percussus interierit, non censetur ligatus censura huius Bullæ, modò id a percutiente præuisum non fuerit. Item si multi percusserunt, vnus autem lethale vulnus inflixit, vnde mors sequuta est, ille vnus excommunicationem incurrit. *ibid. pag. 50. n. 11. & 12. to. 3.*

4 Qui accedentem ad Sedem Apost. verberat, aut illi digitum amputat, aut membrum debilitat, non tamen abscindit, aut qui claudum illum efficit, nullo membro absciso, non incidit in censuram Bullæ: quia hęc censura lata est in mutilantes: mutilare autem est membrum aliquod a corpore præscindere; porrò membrum appellatur ea pars corporis, quæ proprium habet officium distinctũ a reliquis, vt oculus, pes, manus, &c. *pag. 51. n. 14. & 15.*

5 Qui accedenti ad Sedem Apostolicam eripit vestem, pecuniam, equum, &c. ligatur censura huius Bullę (nisi materię paruitas, vel ignorantia excuset.) Qui tamen clàm, & per dolum crumenam, aut aliquid aliud surripit, non videtur hanc censuram incurrere; quia hic non dicitur spoliare, cum nullam vim inferat. *ibid. pag. 51. n. 18. & 19. to. 3.*

6 Qui rapit vxorem, filios, vel familiares seu famulos quos accedens ad Rom. Curiam secum ducit intuitu negotiorum ibi tractandorum, contrahit hanc excommunicationẽ. Quia Pontifex sub censura prohibuit spoliationem accedentium ad Sedem Apost. committitur autem spoliatio non solùm dum pecunia, aut vestes, vel similia per vim auferuntur, verùm etiam dum vxor, filius, famuli rapiuntur; quippe rapina, & plagium sub spoliatione tanquam species sub genere continentur. *ibid. n. 21. & 22.*

7 Qui personaliter cõprehendit accedentes ad Sedẽ Apost. vel recedẽtes, subiacet huic cẽsurę, nisi paruitas materię excuset, aut nisi iustè id egerit: Qui n. accedentem ad Sedem Apost. personaliter capit ob delictũ in sua ditione cõmissum, vel ob debitũ

vtitur iure suo, neque censuram incurrit. Idem dicendum de capiente clericum de fuga suspectum, vt eum suo Episcopo quamprimùm consignet, & de Abbate capiente monachum fugitiuū asserentem se velle Sedem Apostolicam adire. *ibid. pag. 52. n. 23. & 27. to. 3.*

8 Qui præcepto, aut verbis comminatorijs absque vlla violētia detinet aliquem, illùmque impedit ne ad Sedem Apostolicā accedat, probabiliter videtur non incidere in hanc excommunicationem, licèt grauiter peccet. Quia excommunicatio lata est contra detinentes; detinere autem videtur importare actionem physicam violentam contra personam, quæ detinetur; at verba legis pęnalis non sunt vltra propriam significationem extendenda. *pag. 53. nu. 32.*

9 Qui nullam in Rom. Curia iurisdictionem habet, obstringitur vinculo huius excommunicationis si spoliet, capiat, aut detineat vsurpata temerè auctoritate eos, qui in Rom. Curia commorantur. Vnde sequitur Episcopum, vel Prælatum qui capit, aut detinet aliquem ex sibi subditis in Curia Rom. commorantem contrahere excommunicationem: quia sibi vsurpat iurisdictionem, quam in subditum quamdiu in Curia moratur, nō habet: excusat tamen ignorantia etiam vincibilis, & affectata, si putet se iurisdictionem habere. At contra si quis ex officialibus Papæ actiones aliquas prohibitas exerceat contra commorātes in Curia, hanc excōmunicationē non incurrit: quia licèt grauiter peccet, & iurisdictionis suæ terminos excedat; nihilominus iurisdictionem habet in Curia. *ibid. pag. 43. n. 35. 36. & seq. to. 3.*

10 Qui interficit, capit, aut detinet de mandato superioris iurisdictionem non habentis in Rom. Curia, ligatur vinculo huius censuræ: quia licèt sit tantùm executor, agit tamen auctoritatiuè, potestate scilicet accepta ab eo, qui sibi iurisdictionem vsurpauit: excusat tamen ignorantia. *ibid nu. 43. pag. 54.*

11 Qui mādat vel iubet interfici, aut capi accedētes ad Rom. Curiam, aut in ea commorantes, subijcitur huic censuræ, modò secuta sit actio mandata, & mandatum non fuerit reuocatum: effectus enim reuocato mandato, non imputatur mandanti, modò reuocatio innotuerit ei qui acceperat mandatum. *ibid. punct. 2. pag. 54 nu 1. & seq.*

12 Qui infidelem, vel hæreticum ad Sedem Apost. accedentē negotiorum causa interficit, mutilat, &c. videtur incurrere in

hanc censuram: Quia Ecclesia non solùm fideles benignè excipit, sed etiam infideles ad se confugientes admittit, nullique gremium claudit: quare debent etiam infideles gaudere priuilegio securitatis, in hac Bulla concesso. *ibid. pag. 55. num. 12. tom 3.*

Victualia impedientes.

13 Omnes iniustè impedientes ne victualia, vel alia ad vsum Rom. Curiæ necessaria deferantur, vel inuadentes eos, qui hæc ad Rom. Curiam deferunt, excommunicationem 8. Bullæ incurrunt. Nomine autem Rom. Curiæ intelligitur Summum Ecclesiæ Tribunal, seu Audientia Papæ ipso præsente, vel etiam absente; neque enim Rom. Curia constat solo Summo Pontifice tanquā capite, sed etiam Cardinalibus, Auditoribus, Iudicibus, alijsque ministris, & officialibus audiētiæ, necnon litigantibus, alijsque Romam venientibus ob negotia coram officialibus Summi Pontif. expedienda. Quare qui impedit ne Romam victualia deuehantur, si alio translata sit Curia non incidit in hanc excommunicationem. *disp. 1. quæst. 9. punct. 1. & 2. pag. 42. tom. 3.*

14 Gubernator Prouinciæ, vel ciuitatis alicuius qui triticum ex prouincia, vel ditione sua extrahi prohibet, nec deferri permittit ad Rom. Curiam, vt suæ prouinciæ, vel ciuitati consulat, non ligatur hac censura; quia non impedit iniustè, sed iure, cum teneatur damnum suæ prouinciæ vel ciuitatis præcauere; per accidens autem, & præter ipsius intentionem fit vt triticum ad Rom. Curiā non deferatur. Idem dicendum si Rom. Curia laboret peste, & prohibeatur quis eò victualia deferre, ne rediens vrbem inficiat. *ibid. pag. 43. num. 8. tom. 3.*

15 Qui deferentem victualia, spoliat pecunijs, nō ablatis victualibus, huius Bullæ censuram non incurrit: quia in hoc casu Rom. Curia nō offenditur in victualibus, aut alijs ad ipsius vsum pertinentibus, cùm hæc non auferantur, vt suppono. Modò tamen non spoliet animo impediendi delationem victualium; tūc enim ligatur cēsura si pecunijs spoliatus victualia ad Rom. Curiam non deferat; quia actione iniusta impedit ne deferantur. Item si pecunia deferatur ad vsum alicuius Curialis, spolians afficitur hac censura; secùs si ad vsum ipsius deferentis. *ibid. nu. 10.*

16 Non ligatur hac censura qui res suas vendere nō vult ad Rom. Curiam transferendas, etiamsi fortè aliæ desint: hic enim

pro-

propriè non impedit, cum nullam actionem positiuam exerceat, sed negatiuè se habeat. *ibid. num.* 11.

17 Non incurrit hanc censuram qui deferentem victualia compellit ad solutionem vectigalis; etiamsi pro solutione magna victualium pars danda sit. Idem dic de exactore vectigaliū, qui omnia Romam deferenda aufert in pœnam non soluti vectigalis, modò vectigal sit iustum; hic enim non impedit iniustè. *pag.* 44. *num.* 13.

18 Qui ob priuatas inimicitias inuadit deferentem victualia ad Romanam Curiam, vel etiam occidit, non animo impediendi, sed vt vindictam ex eo sumat, non ligatur hac censura: quia primò & per se intendit vindictam, per accidens autem impeditur delatio victualium Romam. *pag.* 46. *num.* 14.

19 Excusatur ab hac censura quia emit victualia ab eo, qui ad Rom. Curiam ea deferebat, seu emat in suū, & familiæ vsum; seu emat, vt vendat cum lucro: hic enim vtitur iure suo, & per accidens tantùm impedit ne ad Rom. Curiam deferantur. Item qui deferentem victualia in carcerem trudit ob crimen, vel debitum: quia vtitur iure suo. *ibid. num.* 16. *&* 17.

20 Victualia quæ ex alieno territorio ad Rom. Curiam deportantur, potest Princeps per cuius ditionem transeunt impedire, & detinere in vsum suorum subditorum conuertenda, vrgente graui annonæ charitate: Principis enim est bono communi prospicere. Nisi Curia Rom. pari, vel maiori rerum penuria laboret; in hoc enim casu Princeps non habet ius ea victualia detinendi. *ibid. pag.* 46. *num.* 20. *tom.* 3.

21 Qui mandat, vel consulit impediri, aut perturbari delationem victualium ad Rom. Curiam, in hanc censuram non incurrit: quia censura lata contra facientes non afficit mandantes, vel consulentes, nisi hoc exprimatur. *ibid num.* 21.

22 Impedientes victualium trāslationem ad Romanam Curiam ex vi huius Bullæ præter excommunicationem, aliam pœnam non incurrunt: Ex alijs verò iuribus qui terras, vel oppida in feudum, vel alio titulo retinent à Sede Apostolica, priuantur dominio dictorum feudorum, terræ autem, & oppida subijciuntur Ecclesiastico interdicto; Immò persistentes vltra sex menses in sua contumacia, ipso iure priuantur omnibus feudis, & iuribus, quæ ab Sede Apostolica, vel ab alijs obtinebant. *pag.* 47. *n.* 22.

23 Qui per se, vel per alios defendūt impediētes vel inuadē-

tes eos qui victualia ad Rom. Curiam deferunt;eandem censuram incurrunt;id enim diſertè exprimitur in Bulla:modò tamen ſequatur effectus. Qui autem defendunt, ſeu protegunt impedientes, vel inuadẽtes poſt ſequutum effectum impedimenti vel inuaſionis, vt ſi eos defendant ne capiantur à ſatellitibus & puniantur,non ligantur hac cenſura:quia actio principalis,propter quam lata eſt cenſura, iam præceſſit, ſuumque effectum ſortita eſt. *ibid. num. 23. & 24.*

24 In dubio an ſit legitima impediendi cauſa,ſi impediens publicam perſonam gerit,præſumitur iuſtè impediuiſſe; quia in facto Principis,ſeu perſonæ publicæ non præſumitur delictum. Sin impediens eſt perſona priuata, cum ius non habeat impediendi,præſumitur iniuſtè impediuiſſe,niſi oſtendat ſe id iure feciſſe. *ibid. punct. 3. pag. 47. num. 2. tom. 3.*

25 Paruitas materiæ excuſare poteſt ab hac cenſura incurrenda; hæc autem paruitas non ſolùm ex quantitate rei, verùm etiam ex diuturnitate temporis penſanda eſt. Vnde ſequitur illum excuſari,qui tantùm per aliquot horas victualium delationẽ retardauit, vel qui impediuit, quo minus victualia, quæ vnius iumenti onus non excedebant,ad Rom.Curiam deportarentur. *pag. 48. num. 3. & 4.*

Recurrentes ad Romanam Curiam.

26 Omnes,& ſinguli iniuſtè occidentes,percutientes, aut bonis ſpoliantes eos, qui recurrunt ad Rom. Curiam negotiorum cauſa,vel Iudices, Aduocatos, & Procuratores, qui hæc negotia proſequuntur in eadem Curia; ſeu qui per ſe,vel alios directè, vel indirectè delicta huiuſmodi committere, exequi, vel procurare,aut ijs auxilium, conſilium, vel fauorem præſtare nõ verentur, Bullæ Cœnæ 12. excommunicationẽ incurrunt. *disp. 1 quæst. 13. pag. 72. tom. 3.*

27 Ille dicitur ad Rom. Curiam recurrere non ſolùm qui ſeipſum perſonaliter confert ad Rom. Curiam, vt ibi negotia ſua tractet;verùm etiam ille,qui alium mittit,vel qui per litteras negotium tractat. Incola verò ciuitatis, vel loci in quo eſt Rom. Curia, non dicitur ad Curiam recurrens; conſequenter huius canonis priuilegio non gaudet,niſi fortè ſit agens, aut procurator recurrentis. *ibid. punct. 2. pag. 74. num. 2. tom. 3.*

28 Qui recurrentem ad Rom.Curiam verbis contumelioſis afficit,

afficit, famam illius, & existimationem voce, vel scriptis lædit, huius canonis excommunicationem non subit: quia hic non dicitur propriè spoliare qui alteri famam, & honorem aufert. *ibid. punct. 1. pag. 73. num. 5. tom. 3.*

29 Qui recurrenti ad Rom. Curiam aliquid aufert ad compensationem sibi faciendã, non est huic censuræ obnoxius: quia hæc actio non est spoliatio, sed compensatio, seu acceptio rei sibi debitæ, ac proinde non est iniusta. *ibid. pag. 73. num. 6. tom. 3.*

30 Non quælibet spoliatio, seu vsurpatio iniusta sufficit ad hanc censuram incurrendam, sed ea, quæ fit occasione causarum (vt habetur in Bulla) id est, quia recurritur ad Rom. Curiam vnde sequitur latronem, qui occidit recurrentem ad Rom. Curiam, aut eum spoliat, non incurrere censuram huius canonis; quia id facit animo prædandi, non autem occasione causarum vel negotiorum. Idem dicendum de eo, qui ob priuatas simultates occidit recurrentem ad Sedem Apost. *ibid. num. 7.*

31 Qui recurrentem ad Sedem Apost. vim vi repellendo, ad necessariam sui defensionem occidit, non contrahit excommunicationem: quia nec occidit iniustè, nec intuitu causarum, & negotiorum. Rursus qui recurrentem ad Sedem Apost. criminaliter accusat, & ob accusationem causa est mortis, vel spoliationis bonorum, non subijcitur huic excommunicationi; quia vtitur iure suo. Item qui proscriptum ad Rom. Curiam recurrentem, ad quam venire non potest nisi obtẽta a Principe facultate, occidit, hanc censuram nõ incurrit: quia illa actio, iure permittente, est iusta. *ibid. punct. 3. pag. 76. num. 2. tom. 3.*

32 Qui iniustè percutit vel spoliat eum, qui iniustè recurrit ad Sedem Apost. nihilo secius hanc censuram incurrit: tùm quia excommunicatio lata est contra iniustè percutientes; tùm quia alioquin aperiretur via delictis, cùm pars aduersa ferè semper existimet, alteram partem iniquè litem prosequi. *ibid. num. 3.*

33 Qui ex ignorantia etiam culpabili nescit aliquem ad Curiam Rom. recurrere, nõ ligatur excommunicationem, si illum occidat; quia Summus Pontifex censuram tulit in contumaces, vbi autem est ignorantia, non est contumacia. *ibid. num. 6.*

34 Qui recurrẽtẽ ad Rom. Curiam iniustè accusat, aut falsis testibus conuincit, incidit in excõicationem si ex illa accusatione mors, vel bonorum spoliatio sequatur illi, qui iniquè accusatus est intuitu negotiorũ in Curia tractandorum: quia hic saltẽ

indi-

indirectè est causa occisionis, vel spoliationis. *ibid.*

35 Qui ad Rom. Curiam confugere volenti suadeat, vt tali via (quam ipse suadens nouit a latronibus obsideri) Romã contendat, ligatur censura huius canonis, si confugiens ad Rom. Curiam à latronibus occidatur, vel spolietur: quia est causa saltem indirecta huius occisionis, vel spoliationis. *ibid.*

36 Qui ratas habet huiusmodi actiones sub censura prohibitas, ex probabiliori sententia, non subiacet excommunicationi; tum quia id non exprimitur in canone; tum quia ratihabitio est posterior actione, proindeque non potest positiuè in eam influere. *ibid. nu. 7.*

37 Qui non impedit præfatas actiones prohibitas cùm possit, vinculo huius censuræ non irretitur: quia se habet negatiuè, neque influit in actum; nisi auctoritatiuè assistat, & sub silentio delinquentibus fauere videatur. *ibid. nu. 8. pag. 77. to. 3.*

38 Qui Clericum ad Rom. Curiam recurrentem negotiorũ causa percutit, duplicem incurrit censuram; quia violat duas leges censuram excommunicationis continentes, & ex varijs motiuis latas: altera quippe condita est in gratiam Rom. Curiæ, altera in honorem Ordinis, seu status Ecclesiastici. *ibid. nu. 10.*

Censura huius canonis non solùm in hac Bulla, verùm etiam alibi promulgata inuenitur.

Romanæ Ecclesię Iura, & Bona.

39 Qui per se, seu per alios, directè, vel indirectè sub quocunque titulo, vel colore inuadunt, destruunt, occupant, & detinent terras, vel iura temporalia ad Rom. Ecclesiã pertinentia, aut qui vsurpant, vel perturbant supremam iurisdictionem, quam Rom. Ecclesia in illis terris habet, in excommunicationem 20. Bullæ Cœnæ incurrunt. *disp. 1. quæst. 21. pag. 161. to. 3.*

40 Qui habet a Summo Pontifice ciuitatem in feudum, quæ ab alio iniustè occupatur, aut quæ per rebellionem deficit a fide illius cui in feudum data fuerat, non incurrit excommunicationẽ illam inuadendo, capiendo, & detinendo; quia non agit, iniustè, neque præsumitur Summus Pontif. velle iniustitiam alterius iniustè occupantis fouere. *ibid. punct. 2. pag. 164. nu. 2. to. 3.*

41 Qui aliqua Rom. Ecclesię bona, seu iura, bona fide, & proprio nomine possedit spatio centum annorum: ab excõmunica-

tione

tione huius canonis excusatur; quia hic non dicitur bona Rom. Ecclesiæ iniustè detinere, cùm spatio centum annorum res Ecclesiæ Rom. præscribantur; modò tamen bona, quæ occupantur, capacia sint præscriptionis: sola autem Bullæ promulgatio singulis annis fieri solita non sufficit ad interrumpendam præscriptionem, nisi malam fidem, aut dubium possidenti inducat; præscriptio enim bona fide inchoata non interrumpitur, nisi mala fides, aut dubium superueniat. Superueniente autem dubio possidens Ecclesiæ bona tenetur adhibere diligentiam, vt cognoscat an illa bona sint Ecclesię, an sua; qua adhibita potest illud dubium deponere, nec tenetur bona Ecclesiæ restituere, quia in dubio melior est conditio possidentis. *ibid. num. 2. & 3.*

42 Qui ex priuilegio, aut legitima concessione supremam iurisdictionem in terris ad Rom. Ecclesiam pertinentibus exercent, vt Rex Hispaniæ in Sicilia, & Sardinia, Respublica Genuésis in Corsica, non subijciuntur huic excommunicationi, quia legitimè illam iurisdictionem exercent, non autem vsurpant. *ibid punct. 1. pag. 163. num 23. & 24. tom. 3.*

43 Qui fauent, adhærent, auxiliantur, consulunt, aut defendunt prædicta facientes eandem censuram incurrunt. Hinc sequitur eum qui equos, arma, milites, commeatum, pecuniam, aut alia præbet huiusmodi inuasoribus, & vsurpatoribus iurium Rom. Ecclesiæ, aut qui illis transitum per suam ditionem concedit, eiusdem excommunicationis vinculo obstringi, si sequatur effectus; cum enim actiones accessoriæ prohibeantur intuitu principalium, excommunicatio non incurritur non sequuta aliqua principali actione. *pag. 163. num. 26. & 27. tom. 3.*

44 Ciuitates, & loca, quæ in hoc canone inuadi, deuastari, detineri, vel vsurpari prohibentur sunt illa omnia, quæ Rom. Ecclesiæ mediatè, vel immediatè subijciuntur, vt Roma, Sicilia, Sardinia, Corsica, Ducatus Spoletanus, Comitatus Venusinus, Comitatus Sabinensis, Marchia Anconitana, Campania, Bononia, Ferraria, &c. Dicuntur autem loca Rom. Ecclesię immediatè subiecta, in quibus Summus Pontif. ius dicit per se ipsum, vel per Gubernatores à se missos, vel ēt delegatos ab ipsis Gubernatoribus; Illa verò dñr mediatè subiecta, in quibus Sũmus Pontif. facultatẽ ius dicendi in alios transtulit, retento sibi dñio directo, vt sunt loca, quę in feudũ alicui tradita sunt. Igitur qui hmōi loca inuadit, aut occupat iniustè, excōicationis huius canonis est obno-

obnoxius. Secùs autem qui inuadit,destruit vel occupat iura, aut bona ad Summum Pontif. pertinentia, non quatenus Pontifex est. sed quatenus priuatus; quia hæc bona seu iura non sunt Ecclesiæ Rom. *ibid.punct.3.pag.164.num.2.& seq.tom.3.*

ROMIPETA. PEREGRINVS.

Romipetarum violatores.

1 OMnes,& singuli iniustè interficiétes,mutilátes, vulnerátes,detinétes,capientes,deprędantes Romipetas,seu peregrinos Romam petentes deuotionis,vel peregrinationis causa vel in ea morantes, vel ab ea recedentes, vel in his dantes auxilium,consilium vel fauorem,excommunicationem 10. Bullæ Cęnæ incurrunt. *disp.1.quæst.11.punct.2 pag.59 num.1 tom.3.*

2 Hinc sequitur eum, qui offendit ciuem Romanum, sacra Vrbis loca visitantem, aut peregrinum ad S. Iacobum Compostellanum,vel ad S.Christi Domini sepulchrum,vel ad ædē Lauretanam proficiscentem, non subiacere hinc excommunicationi: quia isti non sunt Romipetæ; seu peregrini ad vrbem. *ibid. punct.3.pag.60.num.4.& 6.tom.3.*

3 Qui Romipetam seu peregrinum ad vrbem proficiscétem verberat,seu percutit sine vulnere, & sanguinis effusione, etiāsi percussione aliqua contusio,tumor,liuor vel macula in cute appareat,non ligatur hac censura:immò nec qui os brachij, vel femoris perfringit absque scissione carnis, & sanguinis effusione: quia hic propriè non dicitur vulnerare. Porrò non quælibet sāguinis effusio sufficit ad excommunicationem incurrendam,sed requiritur ea, quæ constituat peccatum mortale. *ibid. punct. 1. pag.57.num.3.& 4.tom 3.*

4 Sub censura huius canonis comprehenduntur,qui vias obsident,adoriuntur Romipetas, illisque per vim pecunias,vestes, vel alia eripiunt:Secùs autem qui furtim pecunias vel alia surripiunt:quia hi furari potiùs quàm deprædari dicuntur. Neque in hanc censuram incidit, qui Romipetam iam ab alio occisum vestibus,vel pecunijs spoliat: Quia mortuo nullam vim infert; vis enim seu violentia, ex Aristotele,est à principio extrinseco,resistente passo. *ibid.pag 58.num.8.& seq.tom.3.*

5 Qui Clericū Romipetam deuotionis causa ad vrbē proficiscen-

ciſcentem vulnerat, mutilat, occidit, &c. duplicem cenſuram incurrit; quia percuſſio clerici ſpeciali ratione vetita eſt ſub pœna excommunicationis, in honorem Ordinis, & ſtatus Eccleſiaſtici: vnde fit vt ad obtinendam abſolutionem vtraque circumſtãtia ſit aperienda. *ibid. pag. 61. num. 16. tom. 3.*

6 Qui vexat Iudæum, hæreticum, vel excommunicatum accedentem ad Vrbem conuerſionis, vel deuotionis cauſa, incidit in hanc cenſuram: licèt enim illi à fidelium communione excludantur, Romam tamen ſe conferunt, vt in Eccleſiæ gremium admittantur, proindeque priuilegio huius canonis gaudent. *ibid. pag. 62. num. 20. tom. 3.*

7 Quamdiu peregrini Romæ morantur deuotionis cauſa, nõ poſſunt ſine excommunicatione violari. Qui verò abſoluta deuotione decreuit Romæ manere, ibique domicilium figere, vt frequentiùs loca ſacra inuiſere, & alia pietatis opera obire poſſit, nõ gaudet ampliùs priuilegio huius canonis: quia deſinit eſſe peregrinus, & fit vrbis incola, conſequenter qui eum offendit, cenſuram non incurrit. *ibid. num. 22.*

8 Qui ſuſcepta peregrinatione Romã verſus iamque inchoato itinere domũ reuertitur, vt aliquid faciat, vel accipiat quod domi oblitus fuerat, nõ gaudet priuilegio huius canonis, quãdiu domũ reuertitur: conſequenter qui eũ in reditu vulneraret, in excõmunicationẽ huius canonis non incideret: quia canon loquitur de vexantibus accedentes ad vrbem, vel recedentes; hic autẽ neque accedit ad vrbẽ cùm domum redeat, neque recedit ab vrbes, cùm ad illam nondum peruenerit. *ibid. pag. 63. n. 26. tom. 3.*

9 Dantes auxilium, conſiliũ, vel fauorem ad violãdos Romipetas, nõ cenſentur ligari excõmunicatione, niſi ſequuta ſit mutilatio, vulneratio, & c. quia auxiliũ, fauor, & conſiliũ non per ſe primò prohibẽtur; ſed in deteſtationẽ mutilationis, vulnerationis, & aliarum actionũ; quibus vis infertur Romipetis; cenſurã autẽ non incurrit ob actiones acceſſoriè tantùm prohibitas, nondum ſequuto effectu. *ibid punct. 1. pag. 58 num. 15. tom. 3.*

10 Ignorantia probabilis iuris, & facti, vel etiã pęnæ, excuſat ab hac cenſura. Quia cenſurę ferũtur contra contumaces; cõtumax autẽ non eſt qui probabili laborat ignorãtia. Hinc ſequitur prædones excuſari poſſe ab excõmunicatione, dũ aliquem adoriuntur, qui nullum peregrinationis ſignum præ ſe fert. Secùs ſi peregrinus conſuetum peregrinorum habitum geſtet. Qui verò

Romi-

Romipetam non in odium peregrinationis, sed ob priuatas simultates offendit, non propterea huius censuræ pœnam euadit. *ibid. punct. 4. pag. 73. num. 1. & seq. tom. 3.*

11 Qui iusta de causa Romipetam vulnerat, mutilat, occidit, &c. non est huic censuræ obnoxius. Ideo si iudex seruato Ordine iuris peregrinum in delicto comprehensum capi, vel suspendi iubeat, aut si quis ad sui defensionem peregrinum cum moderamine inculpatę tutelæ vulneret, vel occidat, non incurrit excommunicationem. *ibid. num. 4.*

SACRAMENTVM.

Sacramentum quid.

1 SACRAMENTVM est signum sacrum, infallibiliter efficiens rem sacram, quam significat, per quam homines sanctificantur. Vnde patet Sacramentum non esse ens rationis; habet enim vim significãdi, & efficiendi id quod significat, etiam nemine cogitante. *tom. 1. pag. 1. 2. num. 1. & 2.*

2 Sacramentalia non sunt Sacramenta propriè dicta; neque enim ex opere operato gratiam conferunt. Neque sacrificium, vt sic, est Sacramentum, quia non est institutum ad sanctificandũ sacrificantem: fieri tamẽ potest, vt sacrificium materialiter sumptum, sit Sacramentum, vt est nostrum sacrificium incruentum. *pag. 2. num. 3. & 4.*

3 Sacramentum dicitur signũ, quia præter externam illã speciem, quam oculis exhibet, deducit nos in alterius rei cognitionẽ. Est autem signum rememoratiuum Christi patientis: demõstratiuum gratiæ; & prognosticum gloriæ. *ibid. num. 6. & 7.*

4 Sacramenta Deus ineffabili prouidentia instituit in ijs rebus, quæ similitudinem habent cum eo: quod significant, & cum effectu, quem producunt. In rebus autem sensibilibus Sacramenta sunt instituta, vt homo à sensibilibus, & materialibus ad spiritualia contemplanda traducatur. *ibid. num. 8. & 9.*

Sacramenta quot sint.

5 Certum est de fide sacramenta nouæ legis septem esse, nec plura,

plura, nec pauciora, Baptismũ scilicet, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiã, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium. Huius numeri ratio peti potest ex analogia vitæ spiritalis, ad corporalem. Inter Sacramenta, si spectemus ordinem essentialem, & necessitatis, Baptismus primum sibi locum vendicat, proximum Pœnitentia. At si perfectionis Ordinem attendamus, primas occupat Eucharistia. *tom.1.pag.2.& 3. num. 1. & seq.*

Sacramenta veteris Legis.

6 Status innocentię caruit Sacramentis, quia illis non indigebat. Nam matrimonium tunc institutum, non fuit Sacramẽtum; sed datum fuit ad humani generis propagationem; dicitur autẽ ab Apostolo sacramentum, quia fuit mysteriũ, & figura futuræ Incarnationis. Porrò in statu naturæ lapsæ, ante & post Christi aduentum necessaria fuerunt Sacramenta. *pag.3.num.2.& seq.*

7 In statu naturæ fuerũt saltem duo Sacramenta. 1. fuit remedium pro paruulis, externa scilicet protestatio fidei facta à parẽtibus, qua protestabantur omnes saluandos per Christi aduentum. 2. fuit sacrificium pro adultis, quatenus per ipsum remittebantur peccata in virtute Christi venturi. *ibid.num.7.& 8.*

8 Lex scripta plura habuit Sacramenta, nempe Circumcisionem, Sacrificium, Agnum Paschalem, &c. quæ fuerunt propriè Sacramenta, non tamen conferebant gratiam ex opere operato, neque introducebant ad gloriam. *pag.4.num.9.& seq.*

9 Circumcisio instituta fuit à Deo, & tradita Abrahamo quadrigentis annis ante legem scriptam Moysi traditam, & obligabat omnes ab Abrahamo descendentes; reliqui autem, licèt non tenerentur, poterant circumcidi. Minister Circumcisionis nullus erat determinatus. Immò poterat quis seipsum circumcidere. *tom.1.pag.4.num.1.& seq.*

10 Circumcisio instituta fuit ad delendum peccatum originale, nec videtur improbabile contulisse gratiam per modum operis operati; quippe conferebat gratiam vltra meritum, & dispositionem suscipientis, non tantùm paruulis, sed etiam adultis, illam cum attritione suscipientibus. Vnde colligitur per circumcisionem non tantum deletum fuisse peccatum orig. sed etiam actuale in adultis. *ibid.num.4.5.& seq.*

11 Circũcisio adultis necessaria fuit necessitate pręcepti. Par-

tulis verò nec neceſſitate pręcepti, nec medij; nam ante octauũ diẽ morientes,cũ ſolo remedio legis naturæ ſaluabantur. Fiebat cultro ferreo,vel etiam lapideo.Porrò pro fęminis nullum aliud fuit remedium, quàm naturæ. *ibid.num.8.& pag.5.num.12.*

Sacramentorum neceſſitas.

12 Sacramenta non ſunt abſolutè,& ex natura rei neceſſaria ad ſalutem; virtus enim Dei infinita, non eſt alligata Sacramentis. At ſuppoſita Chriſti inſtitutione ſunt neceſſaria neceſſitate medij; illis enim prætermiſſis ſalus obtineri nequit,& multò magis neceſſitate præcepti. *tom.1.pag.5.num.2.& ſeq.*

Sacramentorum materia, & forma.

13 Omnia nouæ legis Sacramenta conſtant materia, & forma,ſeu rebus,& verbis,rebus vt materia, verbis, vt forma. Materia autem eſt duplex,proxima,& remota,v.g. Euchariſtię materia remota eſt panis,& vinum, proxima ſunt ſpecies panis, & vini. *tom.1.pag.7.num.3.& ſeq.*

14 Ex diuina inſtitutione,materia,& forma Sacramentorum eſt determinata, quam Eccleſia non poteſt mutare, aut variare; quia Eccleſia nõ eſt ſupra Chriſtũ, qui eſt caput Eccleſię. Mutatio ſubſtantialis verborum irritat Sacramentum; non autẽ accidentalis,ita vt maneat eadem ſignificatio. *pag.7.num.7.& ſeq.*

15 Quando verba ita interrumpuntur vt vnam orationẽ non componant, aut quando ita diuiduntur vt vnum integrum ſenſum non conficiant, inualidum eſt Sacramentum: quare danda eſt opera,vt verba ſucceſſiuè,& abſque interruptione proferantur,necnon vt forma,& materia coniungantur,vt certior ſit validitas Sacramenti. *tom.1.pag.8.num.23.*

16 Validum eſt Sacramentum adminiſtratum per verba ſynonyma,aut etiam æquiuoca, modò miniſter rectam habeat intentionem ſignificandi,quod per verba formæ ſignificatur,& nõ inducendi nouum ritum. Non tamen licet noua verba, priuata authoritate confingere. *pag.9.num.24.& ſeq.*

17 Qui omittit,vel addit aliquod verbum quod credit eſſe de eſſentia,cũ tamen non ſit,nihilominus validè conficit Sacramẽtũ,modò debitam habeat intentionem;quia illa omiſſio, vel additio

dito est tantùm accidentalis. At si debita intentio desit, nihil fit, quamuis adsit debita materia, & forma. Quippe Sacramentũ tribus perficitur, materia, forma, & intentione ministri. *ibid.n.28.*

18 Qui absque necessitate in conficiendis Sacramentis vtitur materia, vel forma dubia, grauiter peccat; quia se exponit periculo faciendi Sacramentum inualidum. At in necessitate, quando non suppetit certa materia, potest dubia adhiberi, præsertim in Sacramento Baptismi. Ille etiam peccat qui vtitur forma certa, sed ei aliquid addit, aut detrahit; facit enim contra ritũ Ecclesiæ. *pag.10.num.32.& num.34.*

19 Quando rationabiliter dubitatur de validitate Sacramenti, potest iterùm administrari sub conditione. Secùs si adsit leue dubium, seu leuis scrupulus; quia iteratio Sacramenti facta sine legitima causa, videtur quædam irrisio Sacramenti. Vnde patet nõ esse rebaptizãdos eos, qui nati, & educati fuerunt inter Christianos, nisi apertè constet nõ fuisse baptizatos. At infantes abrepti a barbaris, si dubitetur an abducti fuerint ante Baptismum, vel post, sunt sub conditione rebaptizandi. Idẽ dicendum de infãtibus expositis sine vllo signo indice Baptismi. *ibid.n.36.&seq.*

20 Materia, & forma, seu res, & verba sunt partes intrinsecę, & essentiales Sacramentorum nouæ legis, vt patet ex Christi institutione. At si loquamur de Sacramentis in communi, res, & verba non sunt de essentia sacramentorum; nam olim circumcisio sine verbis ministrabatur. *ibid.num.1.& 3.*

21 Vbique terrarum sufficit eadem forma, & materia in singulis Sacramentis; propterea Baptismus Græcorum vbiq. gentium valet, quia mutatio accidentalis non destruit substantiam Sacramenti: Integra autem forma ab vno eodémque ministro proferenda est ne sit falsa; præterquàm in Sacramento Extremę Vnctionis, cuius vnctiones sicut possunt a pluribus Sacerdotibus fieri, ita singulæ partiales formæ possunt a multis proferri simul, vel successiuè; quia Extrema Vnctio confertur per modum orationis. *tom.1.pag.11.num.1.& 2.*

Sacramentorum causa efficiens.

22 Sacramentorum causa principalis auctoritatiuè est solus Deus; per potestatem aũt excellentiæ Christus; illi.n. cõpetit hęc potestas propter excellentiã, quam habet ob vnionem cum diui-

nitate. Cæterùm quamuis hanc poteſtatem inſtituendi Sacramenta potuerit Chriſtus communicare Eccleſiæ, ſeu Apoſtolis, non tamen communicauit, vt homines in ſolo Deo ſpem ſuam collocarent. *pag. 12. num. 2. & ſeq.*

23 Miniſter concurrens tanquã inſtrumentum ad conficienda Sacramenta in virtute Chriſti, eſt ſolus homo; non tamẽ quilibet. At ex diuina diſpenſatione poteſt Angelus eſſe miniſter Sacramenti. Immò ipſe Dæmon de potentia Dei abſoluta poteſt in aſſumpto corpore validè miniſtrare Sacramentum: ſi tamen de potentia ordinaria adminiſtret, habendum eſt pro nullo, quia non eſt credibile Deum velle vti opera dæmonis ad conficienda, & conferenda Sacramenta. *tom. 1. pag. 12. num 8. & ſeq.*

Sacramentorum miniſter qualis eſſe debeat.

24 Probitas miniſtri, regulariter loquendo, non eſt neceſſaria ad validam Sacramentorum adminiſtrationem; quia Sacramenta operantur in virtute Dei, non autem miniſtri. Eſt tamen neceſſaria ad licitam Sacramentorum adminiſtrationem; grauiter enim peccat adminiſtrans Sacramenta in peccato mort. quippe miniſtri Sacramentorum debent conformari illi cuius ſunt miniſtri, nempe Deo, & Chriſto per ſanctitatem. *pag. 13. nu. 1. & 2.*

25 Exercens functiones Ordinum cum conſcientia peccati mort. per ſe loquendo, non peccat mortaliter, præciſa adminiſtratione Sacramentorum facta a miniſtro, tanquam ad illã deputato, & conſecrato; quia functiones ordinum non ſunt immediatè ſanctificatrices, conſequenter qui eas exercet, non tenetur ſub mortali eſſe in gratia. Vnde ſequitur nec Epiſcopum conferentem primam tonſuram, aut conficientem Chriſma, nec Diaconum canentem Euangelium in Choro, nec Parochum aſſiſtẽtem matrimonio cum conſcientia peccati mort. peccare mortaliter. *pag. 14. nu. 4. & ſeq. & pag. 15. nu. 10.*

26 Sacerdos in neceſſitate miniſtrãs Baptiſmum in peccato mort. abſque ſolemnitate, non peccat mortaliter; quia non adminiſtrat ex officio, & vt miniſter conſecratus. Idem dicendum de laico. Excuſatur item a mortali Sacerdos, qui mortali culpæ ſibi conſcius transfert Euchariſtiam ab vno altari ad aliud; hæc enim non eſt adminiſtratio Sacramenti; quanquam oppoſita ſententia videtur probabilior. *ibid. num. 11. & ſeq.*

27 Non

27 Non eſt neceſſaria fides ad validam Sacramentorum adminiſtrationem; quia materia,forma,& intentio miniſtri adeſſe poſſunt etiamſi miniſter non habeat fidem. Infidelis tamen nondum baptizatus non poteſt Sacramenta validè conficere,& adminiſtrare,excepto Baptiſmo; reliquorum enim Sacramentorũ, præter matrimonium,miniſter eſt Sacerdos,at character Sacerdotalis baptiſmum ſupponit.*pag.15.nu.1.*

28 Ad licitam Sacramentorum adminiſtrationem neceſſaria eſt fides, conſequenter adminiſtrans Sacramenta ſine fide, grauiter peccat,licet validè adminiſtret. *ibid.nu.2.*

29 Ad validè conficiendum Sacramentum requiritur intentio faciendi quod intendit Eccleſia, vel quod Chriſtus inſtituit; neque ſufficit intentio proferendi verba, vel exercendi actionẽ externam Sacramentorũ. Hãc autem intentionẽ faciendi quod Eccleſia intendit, non neceſſe eſt eſſe actualem,ſufficit virtualis; habitualis verò nec ſufficit,nec neceſſaria eſt. Idem ſentiendum de attentione. Hinc collige Sacerdotem illum verè conſecrare, qui ſecum tulit hoſtiam ad altare cum intentione conſecrandi, licèt tempore conſecrationis non recordetur,nec aduertat. *tom. 1.pag.16.nu.4.5.& ſeq.pag.17.*

30 Intentio, qua quis ſuſcepit ordines hoc animo,vt fieret Sacerdos,& miniſter Eccleſiæ,non ſufficit ad conficienda validè Sacramenta;quia videtur habitualis. Non tamen requiritur neceſſariò intentio formalis faciendi quod Chriſtus inſtituit; ſed ſufficit intentio confuſa faciendi ſaltem in genere quod Sacerdos facere conſueuit. *to.1. pag.17.nu.12.*

31 Ille non conficit validè Sacramentum, qui præuidens ſe inebriandum,intendit tempore ebrietatis, aliquos v. g. baptizare;quia durante ebrietate neque adeſt intentio actualis,neq. virtualis,ac proinde hæc actio nõ eſt libera,& humana. *pag.18.n.17.*

32 Sacramentum adminiſtratum ſub conditione de pręſenti, vel de præterito validum eſt,ſi res ita ſit, ſicut exprimitur in cõditione;quia verificata conditione,Sacramentum operatur. At ſub conditione de futuro adminiſtratum,nullum eſt; nam eo tẽpore, quo implebitur conditio, iam non exiſtet materia, neque forma Sacramenti. *to.1.pag.16.nu.18.& 19.*

33 Miniſter Sacramenti apponens conditionem non tantùm de futuro,ſed etiam de pręterito,vel de pręſenti,abſq. rationabili cauſa,peccat:quia exponit ſe periculo adminiſtrãdi inualidè Sacramen-

cramentum, cùm non intendat conficere Sacramentum nisi dependenter ab illa conditione quæ fortè non subsistit. At iusta de causa potest Sacramentum ministrari sub conditione de præterito, vel de præsenti: de futuro verò nunquam. *ibid.nu.20.*

Sacramentum effectus.

34 Omnia nouæ legis Sacramenta conferunt gratiam ex opere operato, idest, non propter solam dispositionem suscipientis, sed propter id, quod a Christo institutum est ad conferendã gratiam vltra meritum, & dispositionem suscipientis. Hæc autem gratia semper confertur, nisi ponatur obex, defectu debitæ dispositionis, aut cum peccato mortali, actualiter in ipsa Sacramẽti susceptione commisso. *pag.19.nu.2.& 5.*

35 Sacramenta nouæ legis non tantùm conferunt gratiam iustificantem, verùm etiam gratiam virtutũ, seu donorum, vt fidei, spei, charitatis, pœnitentiæ, iustitiæ, &c. & præterea gratiam sacramentalem, ordinatam ad consequendum finem, propter quem singula Sacramenta fuerunt instituta. *to.1. pag.19.nu.6.*

36 Sacramentis veteris legis non conferebant propriè gratiam, sed eam conferendam per Christi passionem præfigurabãt. Excipienda videtur circumcisio, quæ, ex multorum sententia, conferebat gratiam per modum operis operati. *ibid.nu.7.*

37 Aliqua Sacramenta, ex sua institutione, cõferunt primam gratiam, vt Baptismus, & Pęnitentia. Reliqua verò ex sua institutione non conferunt primam gratiam primariò, & per se; sed tantùm per accidens; instituta enim sunt ad augendam gratiã, & supponunt suscipientem constitutum in gratia, & qui ea suscipit cum conscientia peccati mort. crimen sacrilegij committit. *pag.20.nu.2.*

38 Ad recipiendam primam gratiam per Sacramenta, requiritur in intellectu fides; in voluntate attritio; non tamen necessaria est contritio, alioquin suscipiens Sacramentum, iam esset in gratia, consequenter Sacramenta nunquam primam gratiam conferrent. *to.1.pag.20.nu.4.*

39 Suscipientes Sacramenta eiusdem speciei cũ ęquali dispositione, recipiunt æqualem gratiã, quia a causis naturalibus ad supernaturales debemus, cũ proportione, argumentari. Suscipientes autem Sacramenta eiusdẽ rationis, cũ inæquali dispositione,

inæqua-

inæqualem gratiam recipiunt. Hinc ſequitur quando duo accedunt ad Sacramentum Pœnitentiæ quorum alter eſt attritus, alter contritus, contritum recipere maiorem gratiam, non ſolùm ex vi Sacramenti, verùm etiam ex vi diſpoſitionis, id eſt, contritionis, quę ſufficit ad conſequendam gratiam extra Sacramentũ, nec debet eſſe deterioris conditionis ob coniunctionem cum Sacramento *pag. 21. nu. 1. & ſeq.*

40 Non recipit quis eò maiorem gratiam quò melior eſt miniſter conferens Sacramentum; quia gratia non confertur ob meritum miniſtri, ſed ob merita Chriſti: recipit tamen aliquod auxilium, ſeu motum, quo ſe præparet, & diſponat ad maiorem gratiam. *ibid. nu. 4.*

41 Gratia quæ confertur in Sacramentis nõ eſt eſſentialiter, & ſpecificè diuerſa; ſed accidentaliter tantùm; hæc autem diuerſitas accidentalis conſiſtit in diuerſis auxilijs, quæ comitantur gratiam habitualem, vt obtineatur finis, ad quem Sacramentum eſt ordinatum. *to. 1. pag. 22. nu. 1. & 2.*

42 Sacramenta ſunt cauſa moralis inſtrumentalis gratię; quia Deus intuitu Sacramentorum repræſentantium merita Chriſti, producit gratiam: Neque tantùm ſunt cauſa moralis; verùm etiã ſunt cauſa phyſica verè producens ipſam gratiam immediatè, tũ quia Sacramentum eſt ſignum, non ſolùm repræſentatiuum, ſed etiam verè effectiuum; tùm quia non implicat Deum vti creatura ad effectum ſupernaturalem producendum, vt patet tùm in Chriſti humanitate, quæ fuit inſtrumentum phyſicum efficiendi gratiam, & miracula; tùm in voluntate, & intellectu hominis, quæ tametſi ſint potẽtiæ naturales, eleuantur ad eliciendos actus ſupernaturales fidei, & charitatis. *ibid. nu. 2. & 3.*

43 Sacramenta producũt gratiam per potentiam obedientialem, quæ nihil eſt aliud, quam aptitudo quædam in creatura, per quam Deus ea vti poteſt, ad faciendum quidquid non implicat contradictionem. Hæc autem gratia educitur de potentia animæ, a qua pendet in eſſe, & fieri tanquam a cauſa materiali, quia gratia, eſt accidens, ac proinde eſſe non poteſt ſine ſubiecto. *to. 1. pag. 23. nu. 5. & ſeq.*

44 Sacramenta cauſant gratiã eo inſtanti intrinſeco, quo materia, & forma habent perfectã ſignificationẽ, ad quam ſunt inſtituta; nam eo inſtanti gratiã producũt; quo eã ſignificant. Idque dicendũ eſt de omnibus Sacramentis, quę cõſiſtunt in vſu. At ſa-

cramentum Eucharistiæ cum sit permanens, non producit gratiam, nisi in ipsa susceptione. *ibid. num.* 1 *&* 2.

45 Qui morti proximus baptizatur, aut sacramentaliter absoluitur, & moritur eo instanti, quo perficitur Sacr̄m, non vŕ suscepisse Baptismum, aut absolutionem; quia in eo instanti, quo moritur, iam non est homo, sed immediatè ante fuit; Sacramentum aūt non agit in eum, qui nō est homo; alioquin sequeretur hominem, qui toto vitæ suæ tempore fuit in peccato mort. posse iustificari, & constitui in gratia, quando iam non est. *pag.* 24. *n.* 4.

46 Certum est de fide tria Sacramenta, videlicet Baptismū, Confirmationem, & Ordinem imprimere characterem in anima. Est autem character qualitas quædam spiritualis, animæ diuinitùs infusa, per quā homo redditur aptus ad Sacramenta suscipienda, vel administranda, & ad alia diuini cultus opera. Per characterem Baptismi homo disponitur ad suscipienda cætera Sacr̄a. Per characterem Confirmationis disponitur ad eijciendos actus fidei. Per characterem Ordinis disponitur ad exercenda, seu obeunda munera cuiusq. ordinis propria. Porrò in Christo non fuit character, quia per vnionē hypostaticā reddebatur aptus ad opera diuini cultus obeunda. *tom.* 1. *pag.* 24. *num.* 2. *& seq.*

47 Hi tres characteres supra recensiti, inter se specie differunt; quia ordinantur ad diuersos actus. Eam autem habent inter se connexionem, vt characteres Confirmationis, Ordinis, characterem Baptismi necessariò supponant; quippe Cōfirmatio, & Ordo non baptizato inualidè conferuntur. Character semel susceptus est indelebilis, nec amittitur per peccatum, degradationem, aut mortem; vnde sequitur Baptismum, Confirmationem, & Ordinem iterari non posse. *pag.* 25. *num.* 1. *&* 2. *& seq.*

Sacramentorum subiectum capax.

48 Solus homo in hac mortali vita degens, est subiectū capax Sacramentorum, quia instituta sunt in remedium peccati: posset tamen beatus de potentia Dei absoluta, suscipere Sacramenta. Angelus verò, vtpote spiritualis, nō est capax Sacramenti, quod in rebus corporeis, & materialibus consistit. Non tamen omnes homines sunt omnium sacramentorū capaces. *pag.* 25. *n.* 1. *& seq.*

49 In adulto suscipiēte Sacr̄a requiritur debita intentio, saltem habitualis, & dispositio qua suscipiens Sacramentum ita se dispo-

disponat vt sit capax saltem principalis effectus sacramẽtorum, nempe gratiæ, sancta enim sanctè tractanda sunt. Addo eum grauius peccare, qui Sacramẽtum suscipit in peccato, quàm qui administrat; nam ministrans in peccato non tollit efficaciam Sacramenti; qui verò suscipit indignè, quantum est ex se, reddit inanem Sacramenti significationem, nec recipit gratiam, quam Sacramentum significat. *tom. 1. pag. 26. num. 1. & seq.*

50 Qui accedit ad Baptismum, vel Pęnitentiam, non tenetur esse in gratia: quia hæc Sacra, ex sua institutione conferunt primam gratiam. Tenetur tamen habere fidem, & elicere actum attritionis, seu detestationis peccatorum. Qui verò accedit ad ea Sacramenta, quæ per se instituta sunt ad augendam gratiam, debet esse in gratia. Si quis tamen ea suscipiens, inculpabiliter non aduertat se esse in peccato mort. recipit gratiã, si actum attritionis eliciat; hic. n. non ponit obicem gratiæ. *pag. 27. num. 11. & seq.*

51 Qui accessit ad aliquod Sacramentũ sine intentione, sublata illa fictione, & mutata voluntate, non recipit effectũ Sacramenti; quia defectu voluntatis, seu intentionis, Sacramentũ fuit inualidum, nec per subsequentem validari potest. Excipe matrimonium, de quo suo loco. Qui verò suscipit Sacramentum sine attritione, inculpabiliter omissa, sublata fictione, id est, posita attritione, consequitur effectum Sacramẽti, modò post eius susceptionem non fuerit commissum nouum peccatum mort. tunc enim requiritur contritio, aut confessio. *tom. 1. pag. 27. nu. 2. & 3.*

52 Obijc. quod non est, non potest producere effectum; sed quando suppletur dispositio, quæ fuerat prætermissa in susceptione sacramenti, & recedit fictio, iam non est sacramentum, sed præcessit, ergo tunc non potest producere suum effectum. *Resp.* non esse absurdum dicere effectum produci à causa non existente: nam de ratione effectus non est vt coexistat suæ causæ, sed tantùm vt ab ea dependeat, potest autem dependere, etiamsi simul non existat. *tom. 1. pag. 27. num. 3.*

53 Ex dictis colligitur illum, qui bona fide suscepit Baptismum, aut Pœnitentiæ Sacramentum, sine dolore requisito, aut Eucharistiam in peccato mort. putans se esse in gratia, posita attritione recipere fructum illorum Sacramentorum, illis respondentem. *ibid.*

54 Peccatori publico indignè petenti, siue petat publicè, siue occultè, non sunt administranda sacra: Idem dicendum de eo,

qui grauiter ſuſpectus eſt de graui crimine, ita vt ſuſpicio moralem certitudinem inducat; quia ſacramenta ſunt fideliter adminiſtranda. Peccatori autem occulto occultè petenti ſunt deneganda ſacramenta, publicè petenti minimè; ſic Chriſtus Iudæ ſui Corporis Sacramentum porrexit: alioquin graue onus imponeretur miniſtro, ſi occultam ſuſcipientis indignitatem probare cogeretur. Quare peccator occultus publicè petens, non eſt à ſacramentis arcendus, quando id fieri nequit ſine ſcandalo, & infamia. *tom.1.pag.29.num.2.& ſeq.*

55 Poteſt ſacerdos ob metum mortis, vel grauis infamiæ, adminiſtrare Sacramentum publico peccatori; in hoc enim caſu non tam cooperatur peccato, quàm illud permittit ex iuſta cauſa, exercendo actionem ex ſe bonam. Non tamen poteſt peccatori occulto publicè petenti, præbere hoſtiam non conſecratam vt vitet ſacrilegium; dat enim, quantum eſt ex ſe, occaſionem idolatriæ. *tom.1.pag.30.num.14 & 15.*

56 Vrgente neceſſitate, vel ob rationabilem vtilitatem, licèt petere, & ſuſcipere Sacramēta a quolibet ſacerdote iuriſdictionem habēte, quem ſcimus adminiſtraturum in peccato, ſiue paratus ſit ad illa miniſtranda, ſiue non. Vtitur enim iure ſuo qui petit rem quæ ſanctè, & religioſè pręſtari poteſt. At extra neceſſitatem, aut rationabilem vtilitatem non licèt: quia quiſque tenetur, ex charitate, impedire ruinam, & peccatum proximi niſi neceſſitas, vel rationabilis cauſa, aliud ſuadeat. *ibid.nu.1.& 2.*

57 Suſcepturus Sacramenta ab aliquo Sacerdote, non tenetur inquirere, an ſacerdos ſit probus; quia non eſt temerè iudicandū de proximo; modò tñ moraliter non conſtet illum indignè adminiſtraturum, vt ſi certus ſit de eius concubinatu; tunc enim præciſa neceſſitate, non pōt ab eo petere Sacramenta; nā cuique mandatum eſt de proximo ſuo. *tom.1.pag.31.num.5.& 6.*

Sacrilegium.

1 SAcrilegium eſt violatio rei ſacræ, vt ſacerdotis, templi, calicis, &c. Tria autem ſunt rerum genera quarum violatione committitur ſacrilegium, nempe perſona, locus, & alia Deo dicata. *Perſona ſacra* ſunt Clerici, Religioſi, Moniales, quæ violantur percuſſione, fornicatione, vectigalium exactione, ad ſæcularia tribunalia pertractione, &c. *Res* autem *ſacra* ſunt vaſa, veſtes,

vestes, & alia ad sacram supellectilem pertinentia, item verba sacra, imagines sacræ, Sacramenta, &c. Denique *loca sacra* dicũtur templa auctoritate Episcopi consecrata, monasteria, hospitalia, &c. *tom. 2. pag. 225. num. 1. & seq.*

2 Committitur sacrilegium, dũ Ecclesię seu loca sacra in profanos vsus conuertuntur, vt si arx seu munitio in Ecclesia constituatur absque necessitate, & facultate; si in ea negotiatio, seu mercatus exerceatur; si causæ ciuiles in ea, aut in cæmeterio agantur; si reus in loco sacro capiatur, aut examinetur a iudice sæculari, aut inde extrahatur, exceptis casibus in iure permissis; aut si furtum in Ecclesia committatur, siue res sit sacra, siue non. *tom. 2. pag. 225. num 14. & seq.*

3 Probabile est profana colloquia habere peculiarem sacrilegij malitiam, grauem, aut leuem pro rei grauitate, si in Ecclesia habeantur: hęc enim prohibentur in cap. *decet, de immunit.* intuitu religionis; consequenter si quis otiosè loquatur in templo, venialiter peccat, non solùm ratione verbi, sed etiam ratione loci, cui aliqua irrogatur irreuerentia: qui verò grauiter detrahit de fama aliena, aut contumelias graues in alium profert, grauiter peccat, non modò peccato detractionis, & contumeliæ, sed etiam sacrilegij. Contraria tamen sententia est etiam probabilis. *tom. 2. pag. 228. n. 24.*

4 Sacrilegium est peccatum mortale ex suo genere: quia Deo & rebus sacris grauem irrogat iniuriam. Ratione tamen inaduertentiæ, vel paruitatis materiæ fieri potest veniale, vt si quis clericum leuiter percutiat, vel rem leuis momenti in Ecclesia furetur, &c. *ibid. num. 25.*

Scandalum.

1 Scandalum aliud est *actiuum*, aliud *passiuum*. *Actiuum* est dictum, vel factum inordinatum dans proximo sufficientem occasionem ruinæ: alio etiam nomine dicitur *scandalum datum*. *Passiuum*, est peccatum quod committitur ex sola malitia peccantis, arrepta occasione peccandi ab aliquo nostro facto, quod ex se nõ potest dare occasionem peccandi, & dicitur *scandalum acceptum*. *tom. 2. pag. 136. num. 1. & seq.*

2 Qui alium inducit ad peccatum, intendens ipsius damnum spirituale, duplici peccato peccat. 1. peccato speciali scãdali. 2. eo ipso peccato, quod ab altero cõmittitur; quare qui alium inducit

ad

ad furtum; ipse reus est furti, atque hæc duo peccata sunt in cõfessione explicanda. Qui verò alium ad peccatum inducit, seu illius peccato cooperatur, non intendens ipsius ruinam, nec cũ ipso peccatum consummans, reus est illius peccati, quod alter committit: quia est causa illius. *pag.137.num.8.& num.12.*

3 Qui alium ad peccandum inducit, simulque cum ipso peccatum consummat, videtur duorum peccatorum reus etiamsi proximi ruinam spiritualem non intendat: est enim proprij, & alieni peccati reus; peccatum quippe alienum imputatur inducenti. *tom.2.pag.138.num.15.*

4 In his casibus censetur quis cooperari peccato alterius, seu alterum inducere ad peccatum. 1. quando facit aliquid quod de se allicit, & inducit ad peccatum. 2. quando facit aliquid ex se indifferens ea intentione vt alter peccet, vt si quis arma vendat ea intentione, vt emptor alium occidat. 3. quando absque iusta, & sufficienti causa facit opus indifferẽs, quo alios credit ad peccatum abusuros. *ibid num.17.*

5 Qui petit aliquid illicitum ab eo, qui paratus erat ad illud faciendum, peccat: quia non licèt alteri quamuis parato dare occasionem exequendi prauam voluntatem, vnicuique enim mandatum est de proximo. *tom.2.pag.138.num.21.*

6 Maritus non potest cum vxore pacisci vt amasio ipsam ad adulterium sollicitanti, fictè consensum præbeat, vt amasius deprehendatur, & percutiatur: hæc enim actio est intrinsecè mala, & censetur inductio, seu cooperatio ad peccatum amasij. *tom.2.pag.139.num.34.*

7 Nõ peccat mortaliter qui facit opus indifferens quo alter iã paratus ad peccatum abuteretur: sed opus illud indifferens alter faceret, si ipse non faceret, vt si Titius paret cibos Caio iam parato ad frangendum ieiunium, quos alter porrigeret si Titius denegaret: quia hæc videtur leuis cooperatio, neque sufficiens ad peccatum mort. *ibid.num.35.*

8 Qui suo exemplo, seu facto alios induxit ad peccatum, neq; habuit sufficientẽ causam, & rationẽ faciendi illud opus, ex quo alij peccãdi ansam arripuerunt, tenetur in confessione dicere se alijs ruinæ causam dedisse. Quare publicè peccãtes vidẽtur obligandi ad circumstantiã scandali in confessione aperiendam, ob periculum ruinæ proximi. Immò exprimendus est, quantũ fieri pót, numerus personarũ, quibus data est occasio ruinæ. Qui tamen

men facit opus aliquod malum corā alijs,quos probabiliter credit, ob morum probitatem, non peccaturos occasione praui sui operis,non peccat mort. peccato speciali, aut generali scandali, consequenter non tenetur hanc circumstantiam in confessione aperire. Idem dicendum de eo, qui peccatum committit coram ijs,qui iam incitati,& parati sunt ad peccandum. *pag.140.nu.41.*

9 Qui suo consilio, vel exemplo alium induxit ad peccandū, tenetur in confessione speciem peccati exprimere: peccatum quippe inductionis est eiusdem speciei cum peccato quod inductus committit. *ibid.nu.44.*

Scrupulus.

1 SCrupulus est quædam suspicio orta ex leuibus indicijs, cōsequenter ille dicitur *scrupulosus* qui solet dubitare ex leuibus indicijs, seu motiuis. Nascuntur autem scrupuli ex varijs causis, ex malancholia, ignorantia,dęmonis suggestione,nimia maceratione, vigilia,ieiunio,&c,quæ cerebrum exsicant,ex frequenti conuersatione cum scrupulosis,&c. *to.2.pag.153.n.1.& 2.*

2 Nō desunt remedia quibus scrupuli curari possint. 1.vt quādo oriuntur ex causa naturali,tollatur causa.2.vt ad Deum cū humilitate,& fiducia recurratur.3.vt dubia scrupulosi explicētur in mitiorem partē.4.vt confessarius consulat pęnitenti ne confiteatur peccata quæ dubitat an sint mortalia, neve permittat ipsū in cōfessione reperere quę dubitat an in alijs confessionibus fuerint omissa.5.vt cōfessarius pręcipiat scrupuloso ne credat se mortaliter peccasse,aut consensisse,nisi hoc ipsi certo constet.6. vt scrupulosus stet iudicio confessarij.7.vt sępè faciat contra scrupulos. 8.vt ad scrupulos non attendat. *ibid.nu.3.& pag.154.nu.3.& 4.*

3 Non peccat qui aliquid facit deposito scrupulo, aut ēt ipso permanente;quia non facit contra conscientiā;nam conscientia non dictat illud esse illicitū,sed scit esse licitū cum aliqua apparētia oppositi, vt patet ex natura scrupuli,qui consistit in apparētia contra prius iudiciū,id est,contra id quod scitur,vel firmiter creditur. Quare qui sibi probabiliter persuadet aliquid esse licitum, pōt tuta conscientia illud facere,etiamsi occurrant apparētię,seu argumēta,quæ nequeat ipse dissoluere,nisi fortè sint eiusmodi vt tollant prius iudicium,seu assensum;tūc enim non dicitur scrupulus, sed dubium, quod est practicè deponendum. *ibid.nu.5.& 6*

Schisma

Schiſma. Schiſmaticus.

1 SChiſma eſt voluntaria,& pertinax ſubtractio,& ſeparatio ab obedientia vniuerſalis Eccleſiæ, vel Summi Pontif. qui principē in Eccleſia locum tenet, quando conſtat illum fuiſſe canonicè electum: nam qui ſe ſubtrahit ab obedientia illius; quem probabiliter putat non eſſe legitimum Papam, nō eſt cenſendus Schiſmaticus; quia nō recedit ab obedientia Summi Pontif. ſed huius perſonæ quam putat ad Sedem Pontificiam non fuiſſe legitimè electam. *diſp. 1. quæſt. 2. punct. 5. pag. 15. tom. 3.*

2 Shiſma eſt peccatū mortale grauiſſimum ex ſuo genere, tū quia aduerſatur charitati, cuius proximum eſt vnire & conciliare, tùm quia grauiſſimis pœnis punitur, vt patebit infrà; neque vnquā fieri poteſt peccatum veniale ex paruitate materię. Quā-tùs autem hęreſis eſſe nequeat ſine ſchiſmate, fieri tamen poteſt, vt quis detractet obedientiam Summi Pontif. etiamſi credat illum eſſe verum Chriſti Vicarium. *ibid num. 4. pag. 16.*

Schiſmaticorum pœnæ.

3 Schiſmaticus priuatur Eccleſiaſtica poteſtate, non quidem ordinis, quia fundatur in charactere qui eſt indelebilis, ſed iuriſdictionis; cum enim voluntariè ſe retrahat ab Eccleſia, & ipſius capite, non eſt æquū vt fruatur poteſtate iuriſdictionis, quę confertur ab Eccleſia: vnde ſequitur inualidam eſſe abſolutionē collatam à Schiſmatico, ſaltem nominatim denunciato. *ibid. num. 8. pag. 16. tom. 3.*

4 Schiſmaticus incurrit excommunicationem 1. Bullæ Cœnæ ipſo facto ſi re ipſa ſe ſubtrahat ab obedientia Papæ; non autem ſi ſolo animo intendat ſe ſubtrahere; nam ad incurrendam excommunicationem non ſufficit actus internus; ſufficit autem actus externus, etiamſi non adſit intentio ſe ſubtrahendi. Vnde patet diſcrimen inter excommunicationem ob hæreſim, & excommunicationem ob ſchiſma; nam illa non contrahitur niſi adſit error in mente, hæc verò contrahitur ob ſolum opus externum. *ibid. n. 10. pag. 16. tom. 3.*

5 Hanc cenſuram non incurrunt fautores, receptatores, aut defenſores ſchiſmaticorum: nam verba legis pœnalis non ſunt

vltra

vltra propriã verborum significationẽ extendenda; in Bulla autem Cenæ excommunicantur tantùm fautores hæreticorum: ligantur tamen excõmunicatione contenta in constitutione Pauli IV. sed ea non est reseruata. *ibid. pag. 17. tom. 3.*

6 Schismaticus est inhabilis ad beneficia in futurum consequenda, quæ inhabilitas tolli potest ab Episcopo, quamdiu delictum est occultum. Non tamen priuatur ipso facto beneficijs, quæ ante schisma possidebat, nisi schisma habeat hæresim annexam. *ibid. n. 11. 12. pag. 17. tom. 3.*

7 Qui ordines suscipit à Schismatico, incurrit suspensionem ab vsu illorum ordinum: qui autem accipit beneficiũ à Schismatico, vel dignitatem Ecclesiasticam, priuandus est illo beneficio seu dignitate; si Schismaticus est denunciatus. *ibid. pag. 17. num. 14 tom. 3.*

Secretum.

1 QVi reuelat secretum in graue damnum alterius, peccat mort. præsertim si commissum ei fuit secretum sub sigillo: fidem enim violat, quæ iure naturæ seruanda est. Aperiens tamen secretũ vni vel duobus, qui illud celabunt, non videtur peccare mort. vt si vir secretum detegat vxori, amicus amico; modò id, quod detegitur, non sit aliquod peccatum vergens infamiam, aut modò non detegatur illi, cui, is, qui secretum commisit non vult manifestari. *tom 2. pag. 507. num 1. & 2.*

2 Reuelans secretum, cum leui alterius iniuria, & detrimento, non peccat mortaliter, etiamsi promiserit se celaturum secretum, sub sigillo sibi commissum. Excipe secretum confessionis, quod etiam in re leui, absque grauissimo peccato mort. violari non potest. *ibid.*

3 Qui reuelat secretũ in materia graui, cũ alterius detrimento, absque iusta causa tenetur ad restitutionẽ; est enim causa iniusta damni prouenientis ex sigillo secreti violato. *ibid. num. 4.*

4 Aperiens & legens litteras sigillo munitas, aut quę in secreto loco seruabantur: peccat mortaliter, si prĕuideat inde graue aliquod damnũ oriturum, aut si is cuius sunt litteræ, valde cupiat ea tegi silentio, quæ litteris continentur. Qui verò legit sine periculo grauis iniuriæ, aut damni, sed ob curiositatem, non peccat mort. nulli enim grauem irrogat iniuriam. *pag seq. num. 5.*

5 Qui vi tormentorum, & metu mortis compulsus, secretum alte-

alterius reuelat,non peccat,modo inde non oriatur graue damnũ publicum:quilibet enim tenetur potius mortem subire. Quare milites, etiam cum vitæ periculo, tenentur silentio premere secretum,cuius reuelatio vergeret in graue detrimentum exercitus, vel ducis. Præterea publico fungentes officio tenentur ea reticere,quæ in consistorio geruntur,grauis momenti, spectantia ad bonum commune. *ibid num.9.*

6 Secretum nobis commissum sub sigillo, & iuramento, detegendum est, quando vergit in damnum communitatis, vel innocentis,etiamsi committens secretum,dicat se illud manifestare in confessione,aut sub sigillo confessionis; cum tamen nõ haberet animum confitendi, & suscipiendi sacramentum pęnitentiæ. Si verò secretum non vergat in damnum alicuius, nulli est reuelandum,ne superiori quidem,quia iure naturæ secretum celandum est. *tom.2.pag.508.num.9.*

7 Is cui commissum est secretum,potest iudici interroganti respondere, etiam cum iuramento, se nihil scire,addita restrictione mentali,vt illi aperiat,vel vtendo æquiuocatione;habet enim iustam causam tergiuersandi, cum iudex eum cogere non possit ad ius naturæ violandum. *ibid.num.10.*

8 Sacerdos potest absque periculo irregularitatis, denunciare homicidia,proditiones, & alia delicta extra confessionem sibi nota præmissa protestatione, qua ostendat se vindictam sanguinis non intendere: nam ratio naturalis dictat innocentem præferendum esse nocenti. *ibid.num.11.*

Sepultura.

1 OMnes catholici in loco sacro sepeliendi sunt,nisi iusta de causa prohibeantur.Immò ipsi etiam cathecumeni,licèt baptismum actu non susceperint; mortui enim sunt cum voto Baptismi. *tom.2.pag.809.num.1.*

2 Priuandi sunt Ecclesiastica sepultura 1. hæretici, apostatæ, excommunicati, interdicti, vsurarij manifesti, in duello mortui. 2.qui sibi ipsis mortem intulerunt laqueo,ferro, veneno, &c. in dubio tamen an quis se ipsum occiderit, sepeliendus est in loco sacro.3.vltimo supplicio affecti in pœnam scelerum,nisi pęnitentiæ signa dederint.4. publicæ meretrices, quæ se ad meliorẽ frugem non receperunt. *ibid.num.2.*

3 Quisque

3 Quisque, regulariter loquendo; in sua Parochiali Ecclesiâ sepeliendus est, nisi sepulturam alibi elegerit, aut nisi locorum consuetudo aliud ferat. Peregrinus extra patriam moriens, in sepulchrum maiorum est transferendus, si commodè potest, alioquin in Ecclesia cathedrali, vel parochiali, in qua decedit, est sepeliendus; præsertim si in ea parœcia, Sacramenta suscepit. *tom. 2. pag. 810. num. 6.*

4 Ad probandam sepulturæ electionem in foro externo duo requiruntur testes, cum agatur de præiudicio Ecclesię parochialis; neque sufficit propositum eligendi, nisi probetur ipsa electio actualis. *tom. 2. pag. 812. num. 10.*

5 Corpora defunctorum, sine licētiâ superioris, & iusta causa non possunt ex vna Ecclesia in aliam transferri, nisi ibi posita fuerint titulo depositi, aut nisi prior Ecclesia diruta fuerit, & noua alibi extructa. *pag. 813. n. 14.*

6 Episcopus, seu iudex ordinarius, potest absque metu irregularitatis dare iudici sæculari facultatem exhumandi cadauer defuncti, vt inde capiantur informationes: quia iste actus est causa mortis delinquentis; non incurritur autem irregularitas defectu lenitatis nisi ob actum proximum, & influentem in mortem. *tom. 2. pag. 813. num. 15.*

7 Locus iam deputatus ad sepulturam, vendi nequit præcisa consuetudine in contrarium: quia, vt sic, censetur locus sacer. An verò committatur simonia in venditione sepulturæ, vide *tit.* Simonia. *ibid. num. 1. & 2.*

8 Pro ipso actu, seu functione sepeliendi, nihil accipi potest nisi liberaliter detur, aut honesta consuetudo sic ferat: hęc enim actio cum sit spiritualis, est materia simonię: legitima tamen cōsuetudine induci potuit vt aliquid detur, & exigatur, non tanquā pretiū rei spiritualis, sed pro labore extrinseco, vel titulo sustentationis: *ibid. num. 4.*

9 Laicus, qui vult cum habitu alicuius religionis sepeliri, potest defunctos illo indui, & sic efferri, etiamsi sepulturam in Ecclesia illius Ordinis non elegerit; ille tamen habitus obtinendus est à superiore illius Ordinis, cuius habitu indui cupit; sic enim Leo X. & Sixtus IV. decreuerunt. *ibid. num. 1.*

10 Nonnullis in locis in quibus catholici, Lutheranis, aut Caluinistis permixti viuunt, vsu receptum est, vt Catholici, funus sui cognati, aut amici prosequantur; hoc enim est opus misericor-

diæ,

diæ, quod neceſſitudinis, & amicitiæ cauſa impenditur, ad communicationem politicam inter ciues fouendam. *ibid.*

Sumptus funeris.

11 Impenſæ funeris faciendæ ſunt ab hæredibus ex bonis defuncti, ante ſolutionē legatorū, & cuiuſcumque alterius debiti, etiam reſtitutionis dotis; nā funus præfertur quibuſuis creditoribus, etiam habentibus hypothecam. *tom.2.pag.815.num.2.& 3.*

12 Impenſæ quę fiunt cauſa ſepulturę, ad ſolatium, & ſalutem defuncti, cedunt Eccleſiæ parochiali, ſeu parocho loci, iuxta cōſuetudinem: Impenſæ verò factæ ad pompam, & ſolatium, viuorum, pertinent ad hæredes defuncti, niſi explicitè tradantur Eccleſiæ. *pag.815.num.6.*

Contra ſepelientes hæreticos excommunicatio.

13 In cap. *quicumque hæreticos, de hæret. in 6.* extat excommunicatio contra ſepelientes hæreticos, vel eorum receptatores, ac fautores, à qua non ſint abſoluendi, donec proprijs manibus illos publicè extumulent, & proijciant illorum corpora, & locus ille perpetuò careat ſepultura. *diſp.2.quæſt.2.to.3.punct.30.pag.206.* Hoc intelligendum eſt de hæreticis denunciatis. *num.4.*

14 Sepultura Eccleſiaſtica, quæ hic prohibetur, eſt ſepultura in loco ſacro, in quo reliqui fideles ſepeliri ſolent. Nam qui in loco profano hæreticum ſepelit, hanc excommunicationem non incurrit, etiamſi fortè inter ſepeliendum aliquas orationes recitet, vel adhibeat cæremonias Eccleſiaſticas; hæc enim non dicitur Eccleſiaſtica ſepultura. *ibid.num.3.*

15 Ille dicitur ſepelire, qui proprijs manibus tumulat, quia Sūmus Pontif. prohibet ſepelientē abſolui, donec proprijs manibus extumulet; igitur ſignū eſt ipſum velle eos ſolū huic cēſurę ſubijcere, qui proprijs manibus hæreticum, vel eius fautorem Eccleſiaſticæ tradiderint ſepulturæ. *ibid.pag.207.tom.3.num.6.*

16 Abſolutio ab hac excommunicatione iure cōmuni poteſt à quolibet confeſſario approbato impendi, poſtquàm is qui ſepeliuit publicè, proprijs manibus publicè extumulauit, & proiecit cadauera. At ſi hæreticus ſecretò & remotis arbitris fuit ſepultus, ſufficit ſecreta extumulatio. *ibid.num.7.*

17 Non

17 Non tota Ecclesia, seu totus locus, in quo sepultus fuit hæreticus, carere debet sepultura, sed ea tantùm pars quæ fuit hac sepultura contaminata, itavt amplius expiari, aut recónciliari nó possit. *ibid. nu. 8.*

Contra sepelientes tempore interdicti.

18 In Clementina 1. *de sepultura* excommunicantur ij, qui tépore interdicti sepeliunt mortuos in loco sacro in casibus a iure non concessis, aut qui etiam extra interdictum sepeliunt publicè excommunicatos, aut nominatim interdictos, vel vsurarios manifestos. *disp. 2. quest. 2. punct. 31. pag. 207.* Habentes autem priuilegium audiendi diuina, aut celebrandi tempore interdicti, possunt in loco sacro sepeliri. *ibid. nu. 3.*

19 Si quis interdictus, seu suspensus sit solùm a iurisdictione, vel ab aliquo spirituali exercitio, non autem a diuinis, non videtur illicitum cum eo in diuinis participare, consequenter in loco sacro sepeliri potest. *ibid. nu. 5.*

20 Hæc excommunicatio non incurritur a sepeliente vsurarium publicũ, qui nondum denunciatus est vsurarius; quia quandiu non est denunciatus, sententia contra ipsum non est specialiter lata. *ibid. nu. 7.*

21 Probabiliter valde sustineri potest comitantes funus excómunicati, &c. aut terram fodientes, aut mandantes sepeliri, sub hac censura non comprehendi, sed eos tantùm, qui proprijs manibus sepeliunt. *ibid. pag. 208 nu. 20 to. 3.*

22 Absolutio ab hac censura obtineri non põt donec arbitrio Episcopi satisfactum fuerit ijs, quibus per illam sepulturã facta sunt iniuria. Post satisfactionem autẽ quilibet approbatus potest absoluere; quia absolutio in hoc casu non reseruatur. *ibid nu. 11.*

Sepultura exenterati.

23 Apud nonnullos olim cõsuetudo obtinuerat, vt cadauera exenterarentur, membratim conciderentur, coquerentur, & ossa carnibus nuda, alio sepelienda transferrentur. Ad hanc immanitatem tollendam Bonifacius VIII. excommunicationem tulit in Extrauag. *de sepultura*, contra exercentes hanc lanienam. *disp. 2. quæst. 3. punct. 45. tom. 3. pag. 300.*

24 Præterea ipſum cadauer ſic exenteratum punitur pœnâ priuationis Eccleſiaſticæ ſepulturæ, tum in deteſtationem huius carnificinæ, tum quia præſumitur defunctus fuiſſe huius criminis conſcius; cum enim huius conſuetudinis gnarus elegerit ſepulturam in remotis locis, cenſetur occaſionem, vel conſenſum delicto præbuiſſe. *ibid.* 301.*nu.*7.*to.*3. fideles tamen non peccant tradentes hoc cadauer ſepulturæ ante condemnationem a iudice latam. *num.*8.

25 Ad incurrendam hanc excommunicationem opus eſt, vt fidelis cuius cadauer exenteratur, diem extremum clauſerit in terris Catholicorum; nam ſi in terris infidelium, ſeu hæreticorũ moriatur, non videtur ſub excommunicatione prohibitum illius cadauer exenterare, vt alio transferatur, & inter fideles Eccleſiaſticam habeat ſepulturam; ſatius enim eſt id fieri, quam corpus hominis Chriſtiani iacere inter fideles, & carere Eccleſiaſtica ſepultura. *ibid.num.*3.

S. Sepulchrum Domini.

1 IN libro pęnitentiali Summi Pœnitentiarij refertur excommunicatio contra accedẽtes ad ſepulchrum Domini, quod eſt Hieroſolymis, deuotionis cauſa abſque licentia Papæ. *diſp.*2. *quæſt.*3.*pag.*29.*nu.*1.*to.*3.

2 Qui accedit ad ſepulchrum Domini alia de cauſa, quàm deuotionis, v.g. cauſa mercaturæ, aut alterius negotij, huic cenſuræ non ſubijcitur, etiamſi accedat abſque Summi Põtificis facultate; quia verba legis pęnalis vltra propriam ſignificationem non ſunt extendenda. Neque excommunicationem incurret, etiamſi, poſtquam eo peruenerit, viſitet ex occaſione S. Sepulchrum; quia non venit Hieroſolymas deuotionis cauſa. *ibid.nu.*4.

3 Qui vouit peregrinationem ad S. Domini Sepulchrum, tenetur votum adimplere, petita prius a Summo Pontifice licẽtia; quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media conducentia ad finem. Sin vouens intendebat, dum vouit, eo accedere abſque licentia Papę, non tenetur votum adimplere, quia hoc votum eſt de re illicita: Si verò non cogitabat de licentia, cenſetur voluiſſe ſub tacita conditione, ſi Papæ placuerit. *ibid.nu.*5.

4 Hæc excommunicatio eſt Papæ reſeruata, vel Summo Pęnitentiario. *ibid.*

Se-

Sequestratio.

1 IN Clementina vnica, *de sequestratione possessionum, & fructuum*, decernitur, vt lata apud Sedem Apostol. vna sententia definitiua in petitorio, vel possessorio contra possessorem beneficij qui illud triennio pacificè non possedit, fructus beneficij apud idoneam personam sequestrantur, vt finita lite tradantur ei, qui causam vicerit. Qui verò præsumpserit huiusmodi sequestrationem impedire, aut fructus sequestratos occupare, anathemate feriatur. *disp. 2. quæst. 2. punct. 2. pag. 133. to. 3.*

2 Absolutio huius excommunicationis ante sublatum impedimentum sequestrationis, & præstitam satisfactionem est Summo Pōtifici reseruata: quia Summus Pontif. prohibet absolutionem conferri, nisi impedimento amoto, & occupatis fructibus restitutis. *ibid. num. 4.*

3 Quæres cui facienda sit restitutio fructuum ab eo, qui eos sequestrationis tempore vsurpauit? *Resp.* ante finitam litem facienda est illi, apud quem sequestratio facta est: finita verò lite facienda est beneficiario, cui ius fructuum sequestratorum competit. *ibid. nu. 5.*

SIMONIA.

Quid, & quotuplex sit Simonia.

1 SImoniæ nomen ductū est à Simone illo Mago, qui *Actor. 8.* Dei donum, seu Spiritum sanctum emere volebat, vt illum venderet. Est autem *Simonia* sacrilegium consistens in studiosa voluntate emendi, aut vendendi, seu commutandi rem sacram, seu spiritualem, vel spirituali adnexam, pro temporali. *to. 1. pag. 769. nu. 1. & 2.*

2 Simonia committitur ab Episcopo, qui suo debitori beneficium confert cū pacto, vt debitum sibi soluat. Quia in beneficijs omnis pactio est simoniaca, saltem ex iure canonico. Itē simoniā committit qui beneficium confert filio iudicis, vel eū præsentat ad beneficium cum pacto vt absoluat reū, vel rigorem iustę sententię, seu pęnę mitiget. imponit. n. onus iudici pretio ęstimabile. Secus si beneficiū cōferat sine pacto, animo cōciliandi sibi beneuolen-

uolentiam iudicis. *tom.2. pag.771.nu 10.& 11.*

3 Pretium quod pro re spirituali tradi solet,& cuius traditione cōmittitur simonia,triplex est; *à manu. à lingua,* & *ab obsequio*. Ad hæc autem tria reuocantur alia omnia, quæ in pretium pro re spirituali tradi possunt. *ibid.num. 1.*

4 Per *munus à manu* intelliguntur quęlibet bona externa,pretio æstimabilia,siue mobilia,siue immobilia,siue corporalia, siue incorporalia. Hinc patet ab eo simoniam committi,qui beneficiū,vel rem spiritualem alicui confert ob rem pretio æstimabilē, vt ob pecuniam,remissionē debiti,promissionem pensionis,mutuationem pecuniæ,dilationem solutionis,&c.hæc enim omnia, pretio æstimari possunt. *ibid.nu 3.& 4.& nu. 5.& seq.*

5 Per *munus ab obsequio* intelligitur opus hominis conducens ad vtilitatem,seu commodum hominis. Est autem illud obsequiū duplex,temporale,& spirituale; *obsequium spirituale*,in se spectatum,non est pretio æstimabile. Quare simonia committitur tradendo beneficium,vel aliud spirituale,cum pacto,seu onere pręstandi aliquod obsequium temporale;hoc enim est pretio ęstimabile, nisi obsequium temporale quod exigitur, sit annexūm beneficio,seu rei spirituali,quæ cum tali onere traditur.Item committitur simonia,cum beneficium confertur, vel impetratur a i-cui propter obsequia antea pręstita,in compensationem ipsorū. Secùs si tradatur titulo gratitudinis, absq. præuio pacto, tacito, vel expresso. Sic excusantur aulici, & famuli Cardinalium, vel Episcoporum,a quibus obtinent posteà beneficia vel pensiones; modò tamen aliquid accipiant nomine stipendij: nam si nihil acciperent, non possent absque labe simoniæ, beneficium vel pensionem,sibi a Cardinali,seu Episcopo procuratum,accipere,quia non videretur hoc gratis conferri; sed potius in compensationem debitæ mercedis,seu stipendij. *to.1.pag.773.nu.8.& seq.*

6 Per *munus à lingua*,intelliguntur preces,seu intercessiones, quæ lingua exerceri solent in fauorem illius, qui rē spiritualem cōfert,ex pacto expresè,vel tacitè inito.Vt si quis det beneficiū Titio,vt oret Principē pro se,vel vt ipsum laudet apud Principē committitur simonia.Secùs si nullum pactum præcessit. Item simonia committitur ab eo,qui pecunia inducit familiarē,vel amicum Episcopi ad petendum pro se,vel pro alio beneficium; hic enim pecunia sibi viam munit ad beneficium,licèt Prælatus non conferat beneficium pro pecunia; quare Prælatus ratione bonæ

fidei,

fidei,excusatur a simonia; at mediator qui pecuniam accipit, & orator qui eam tradit, & simoniam committunt; nisi orator det pecuniam familiari Episcopi,vt eum certiorem faciat de meritis postulantis:hoc enim est obsequium temporale,pretio æstimabile. *to.1.pag.777.nu.13.& seq.*

7 Si res temporalis detur ante collationem beneficij, vel alterius rei spiritualis,non vacat suspicione simoniæ,etiamsi dicatur dari merè gratis:videtur enim dari vt res spiritualis conferatur, & vt collator inducatur ad conferendum beneficium. Sin detur post collatum beneficiũ; faciliùs præsumitur donatio gratuita,præsertim si aliqua mora intercessit:solet quippe post factũ tradi temporale titulo gratitudinis. *to.1.pag.775.nu.2.*

8 Simonia est triplex, *mentalis, conuentionalis, realis. Mentalis* hic non est intelligenda,quę sola mente concipitur, absque vllo actu externo: (cum enim hic actus sit merè internus,sub pœnas Ecclesiasticas non cadit) sed intelligitur illa actio, quæ fit mente simoniaca,etiamsi ex se,& ex circumstantijs,simonię labem non præferat:vt si Capellanus pecuniã titulo sustentationis,seu eleemosynę relictam pro Missa quotidie celebranda,accipiat tanquã pretium Missæ: hic committit simoniam mentalem, quia intentione simoniaca facit actum externum, in quo simoniæ labes nõ apparet.Simonia *conuentionalis*,consistit in pacto expresso,vel tacito dandi,vel recipiendi temporale pro spirituali. *Realis* est illa ; qua res temporalis traditur pro spirituali. *pag.776. nu.1. & seq.*

9 Simonia *ficta*, qua quis non intendit emere,aut vendere rẽ spiritualem,sed tantùm decipere,non est vera simonia.Quapropter ille non est verè simoniacus, neq. subijcitur pęnis contra simoniacos latis, qui promittit beneficium pro pecunia,intentione solùm accipiendi pecuniam, non verò tradendi beneficium. Quamuis.n.alter verè simoniacus sit,intentione,& affectu,cum intendat tradere pecuniã pro beneficio: re tamẽ,& effectu,non committit simoniam: quia pactum,siue cõuentio inter duos inita non subsistit sine mutuo consensu. Verùm tamen est cõmittẽtes simoniam fictam,in foro externo præsumi simoniacos; consequenter tanquam simoniacos puniri posse. *to.1.pag.777.n.8.*

10 Simonia prohibita est iure diuino,naturali,& humano. Potest tñ dari simonia,iure tantùm humano prohibita: quia Ecclesia potest facere rem immunem a laica potestate; v.g. potest facere ne iudex quemquam ab Ecclesia extrahat, ita vt sacrilegiũ com-

committat si id fecerit: igitur potest prohibere ne res adnexa rei sacræ vendatur in reuerentiam talis rei. *to.1.pag.779.n.1.& 2.*

11 Hæc autẽ sunt, propter quæ committitur simonia iure tm̃ humano prohibita. 1. permutatio beneficij cum alio, absque auctoritate legitimi superioris. 2. resignatio beneficij propria auctoritate facta, cũ reseruatione pensionis. 3. venditio beneficij; habita ratione fructuum, & emolumentorũ temporalium. 4. acceptio alicuius rei, ratione examinis. 5. venditio officiorũ Ecclesiasticorum, seu spiritualium. 6. venditio officij dispensatoris, seu procuratoris œconomi. 7. venditio officij defensoris, seu syndici. 8. venditio officij iudicis. 9. venditio officij mansionarij, qui curã habet distribuendi clericis, seu canonicis, domos, seu mansiones ex domibus Ecclesiæ. 10. venditio officij primicerij, cuius munus est clericos instruere, & chorum dirigere, ob idq. dicitur magister chori. Porrò venditione bonorum Ecclesiæ seu mobilium, seu immobilium, non committitur simonia. *ibid.n.3.& seq.& n.9.*

12 Simonia est peccatum mort. ex suo genere, cõtra religionem; neque ratione prauitatis materiæ, fieri potest veniale; quia etiam in re parua res spiritualis contemnitur, eique grauis iniuria irrogatur, dum pretio æstimatur: fieri tamen potest veniale ob ignorantiam, aut inaduertentiam. *tom.1.pag.780.n.11.& 13.*

Materia Simoniæ.

13 Materia simoniæ est res aliqua sacra, & spiritualis, & supernaturalis: quia simonia opponitur religioni, & cultui debito rebus sacris. Hinc sequitur committi simoniam vendendo gratiam sanctificantem. Vẽditur autem gratia, seu Spiritus sanctus multis in modis. 1. in concreto, vt si vendatur Sacerdos intuitu Sacerdotij, aut Propheta, ob donum Prophetiæ. 2. in abstracto, vt si quis pretio conferat alteri sacrum Ordinem, & characterem, aut gratiam Sacramentalem. 3. quo ad actum, vt si vendatur absolutio Sacramentalis. Potuit etiam simonia committi vendendo Christum, propter vnionem hypostaticam, vel supernaturalia dona in Christo existentia. *tom.1.pag.780.num.1.& nu.3.*

14 Potest simonia committi, vendendo Eucharistiam: hæc enim est res sacra, etiam ratione specierum consecratarum. Si autem vendatur Eucharistia ad magicas artes, & maleficia, aliud peccatum committitur longè grauius, per cooperationem ad maleficium. *tom.1.pag.781.num.4.*

15 Ven-

15 Vendens opera misericordiæ, vt visitationem infirmorũ, actionem sepeliendi mortuos,&c. labem simoniæ non contrahit: quia hæc opera ex se non sunt res sacræ, & supernaturales. *ibid.num.7.*

16 Vendens reliquias, aut eas ostendens pro pretio simoniã committit; sunt enim, ex se, res sacræ, neque expetuntur, nisi ob sanctitatem illius hominis, cuius sunt reliquiæ. Si tamen reliquiæ thecis argenteis includantur, vel aureis, pretium tradi potest, iuxta æstimationem auri vel argenti, vel gemmarum, modò ne propter ipsas reliquias pretiũ augeatur. Itẽ vendens pluris rosarium eo quod reliquias attigerit, simoniam committit. *ibid.nu.8.*

17 Calix, aliæve res sacræ, non sunt pretio locandæ; hoc enim redolet auaritiæ sordes, & scandali materiam præbet; locari tamen possunt sine simoniæ labe; harum enim rerum vsus est pretio æstimabilis, non quatenus sacer est; sed quia res illæ vsu atteruntur. *pag.782.num.12.*

18 Præstimonia sine labe simoniæ vendi non possunt: Instituta enim fuerunt ad alendos in studijs pauperes clericos, vt postea Ecclesiæ inseruire possint: Pius autem V. adiũxit obligationem diuini officii, consequenter huiusmodi beneficia titulũ habent spiritualem, cũ iure ad fructus capiendos. *to.1.pag 782.n.13.*

19 Commendæ clericales, siue perpetuæ sint, siue temporales, sunt materia simoniæ: quia cõtinent spiritualem administrationem, cui temporales fructus adnectuntur, tenenturque commendatarij ad pensum canonicarum precum, ac si essent beneficiarij. Commendæ autem miltares non sunt materia simoniæ; quia non sunt quid spirituale; cõferuntur enim titulo laico, danturque in stipendium pro temporalibus seruitijs, licèt non dentur nisi religiosis professis. Quare simoniam non committit, qui pecunia procurat commendam militarem, aut illam vendit, aut alteri confert, reseruata pensione in suum, vel alterius fauorẽ: peccat tñ contra iustitiam, illam vendendo, cùm non sit dominus illius, sed vsufructuarius ad vitam. *tom.1.pag.782.num.14.& 15.*

20 Rectoriæ, seu officia regẽdi, & gubernãdi hospitalia, Episcopi auctoritate erecta, & illius curiæ cõmissa, sunt materia simoniæ: quia vel conferuntur in titulũ perpetuũ, & sic censentur beneficia Ecclesiastica, habentq. spiritualem administrationem, vel non conferuntur quidem in titulum; sed tñ administrationem spiritualem habent adnexam: si verò temporalem tantùm

habent administrationem, cum cura infirmorum, & peregrinorum, probabile est non esse materiam simoniæ, *pag. 783. num. 17.*

21 Committitur simonia, accipiendo aliquid temporale pro Sacramentis vt sunt Sacramenta. Licet tamē absque labe simoniæ, tradere, vel accipere aliquid pro materia remota Sacramentorum, vt pro pane, vino, oleo, chrismate, &c. Verùm si Sacramenta gratis obtineri non possint, in graui, aut saltem extrema necessitate salutis, pecunia tradi potest; non pro ipsius Sacramentis, vel eorum administratione, sed ad remouendum impedimentum, vel ad iniustam vexationem redimendam: in hoc.n. casu nulla irrogatur iniuria Sacramentis: Hinc sequitur licere pecuniam dare Sacerdoti nolenti Baptismum gratis conferre. Item violenter impedienti dignum à consecutione beneficij, aut iniustè contradicenti electioni, tradi posse pecuniam ne impediat, vel contradicat: hoc.n. fit ad redimendam iniustam vexationem. At qui pecuniam promittit alteri, aut pensionem, ne concurrat in petitione beneficij, simoniam cōmittit, quia pretio sibi viam parat ad beneficium. *ibid. nu. 1. & n. 2. & 3. & pag. 784. n. 5.*

22 Non licet aliquid dare, aut accipere pro sacramentalibus, id est, pro cæremonijs, & benedictionibus sacris, quę publica auctoritate, & ex Ecclesiæ instituto fiunt; quia non licet vendere ministeria sacra. *tom. 1. pag. 785. num. 2. & 3.*

23 Omnes res consecratæ, si earum naturam præcisè spectemus, vendi possunt ratione materiæ: aliquæ tamen, ob iuris canonici prohibitionem, vendi non possunt, vt sepultura, etiam ratione terræ, chrisma, & balsamum, item effigies ceræ agni Dei benedictæ; nam Romæ extat specialis prohibitio vendendi huiusmodi agnos benedictos, ad vitandum simoniæ periculum, etiamsi non vendantur pluris ob consecrationem. *ibid. num. 4. & pag. 786. num. 6.*

24 Suscipiens Ordines, præuia pecunia, seu pretio, simoniacus est: quia Ordo est quid spirituale, & sacrum. Quare simoniacus est qui patrono ipsum præsentanti, vel ad Ordines admittenti promittit se nullam ab eo prouisionem petiturum. Item Episcopi, & alij Ordinum collatores, accipientes aliquid in collatione Ordinum, sunt simoniaci, etiamsi sponte offeratur: excipiuntur tamen candelæ, & faculæ, ex declaratione sacræ Congregationis. At notarius cui salarium alia ratione constitutum non est, potest aliquid accipere, nomine stipendij, pro litteris dimisso-

missorijs, vel testimonialibus: quia non tenetur gratis operam suam præstare, & Concil. Trident. dat ei facultatem accipiendi decimam vnius aurei partem. Si notarius aliunde habeat salarium, peccat aliquid accipiendo; quamuis enim illa actio scribēdi sit temporalis, tamen Concil. Trident. vetat, intuitu Ordinũ, quicquam à notario accipi. *ibidem num. 1. & seq.*

25 Simonia committitur accipiendo, vel tradendo temporale quidpiam pro functionibus Ordinum: quia huiusmodi functiones, sunt ministeria Ecclesiastica, pro quibus nihil licet accipere, quia sunt res sacræ. Quare simonia committitur ab accipientibus, seu dantibus aliquid tanquam pretium pro diuinis officijs persoluendis: sunt enim ministeria Ecclesiastica, & actus religionis, diuinum cultum continentes. Neque solùm in diuinis officijs publicis, sed etiam in priuatis orationibus committitur simonia, si emantur, aut vendantur, sunt enim res sacræ, & religiosæ. *pag. 787. num. 2. & 3.*

26 Locus sacer communis pro sepultura fidelium, vendi nõ potest absque simonia iure humano prohibita: sic enim expressè decernitur in iure canonico, ne dùm locus sacer venditur ad sepulturam, non vendatur ratione terrę pręcisè, sed ratione sepulturæ in loco sacro, consequenter ratione rei sacræ. Consuetudo tamen pluribus in locis obtinuit vendendi certum locum Ecclesiæ, vel cæmeterij, quæ consuetudo, si fuit legitimè præscripta, non videtur damnanda, locus enim ratione materiæ, est pretio æstimabilis. *tom. 1. pag. 788. num. 1. & 2.*

27 Qui dat pecuniam pro honoratiore loco sepulturę, simoniam non committit, si locus est honoratior ob respectum aliquē temporalem: quia non emitur res sacra, sed honor quidam humanus, qui pendet ab hominum apprehensione. Secùs, dicendũ si locus est honoratior ob respectum, seu rationē aliquam spiritualem, vt quia propior est altari, aut quia est intra Ecclesiam: quia hic honor fundatur in maiori sanctitate loci, quæ est res merè spiritualis *ibid. num. 4.*

28 Qui promittit, vel tradit quidpiã tēporale alteri vt pręstet opus spirituale, simoniam cõmittit, quia emit spirituale pro temporali, & iure canonico improbantur omnia pacta, & conuentiones in materia spirituali. Qui tñ aliquid alteri tradit, vt peccatũ vitet, vel vt opus spirituale exerceat in solius operãtis vtilitatem, v. g. vt confiteatur, vt Eucharistiam sumat, &c. relicta illi liber-

libertate faciendi, aut non faciendi tale opus; non cōmittit simoniam, siue opus sit consilij, siue præcepti; hic enim nulla interuenit emptio, aut venditio rei sacræ, sed tantùm proponitur præmium, tanquam illecebra ad bonum opus. *to. 2. pag. 789. nu. 1. & 2.*

29 Nihil tradi, vel accipi potest tanquam pretium, pro ingressu in religionem, seu pro ipsa professione, seu statu religioso: est enim res merè spiritualis. Potest tamen aliquid tradi pro cōgrua sustētatione: datur enim temporale, pro temporali: quippe onus alendi aliquem est quid pretio æstimabile. Sic in matrimonio, quod est Sacramentum, licitè traditur temporale ad matrimonij onera sustinenda. *tom. 1. pag. 790. num. 1. & 2.*

30 Qui pecuniam accipit vt abstineat è bono opere, seu ab actione spirituali, verbi gratia, vt non absoluat aliquem a censura, vel vt non approbet dignum ad Ordinem, vel ad beneficium, in rigore loquendo, simoniam non committit, modò cum huiusmodi omissione coniunctus non sit actus iurisdictionis, qui pretio vendatur, hic enim non datur, nec accipitur pretium pro re spirituali, & sacra, sed potius pro omissione illius. *t. 1. pag. 790. n. 2.*

31 Vendens scientiam & doctrinam, seu dona spiritualia intellectus, non committit simoniam. Quamuis enim huiusmodi dona in se vendibilia non sint, cum inhæreant animæ, ne in aliū transferri possint; tamen actus, & exercitiū ipsorum vendi potest, neque in hac venditione vlla interuenit simonia: quia actus huiusmodi donorum, non est res sacra, sed naturalis, ad religionem non pertinens. Quare licèt pretio docere facultates naturales, immò & supernaturales, vt Theologiam: quia actiones magistri docentis Theologiam sunt naturales, & labor, ac opus ipsius est pretio æstimabile. *tom. 1. pag. 792. num. 1. & 5.*

32 Præcisa labore, & sustentatione quę in pactum deduci potest, nihil accipi potest pro ipsa concione sacra; est enim actus sacer: cōcionator enim est veluti Dei legatus, ad hoc missus. Pro actu tamen docendi doctrinam Christianam, ad instruendum intellectum, vel excolendam memoriam, vt vulgò fieri solet in scholis, aliquid absque simoniæ labe accipi potest: hic enim est actus naturalis. At si tradatur doctrina Christiana concionando, & persuadendo, committitur simonia si aliquid accipiatur: tunc enim est actus sacer, & consequenter materia simoniæ. *tom. 1. pag. 793. numero 8. & 9.*

33 Vendens magisterium, seu doctoratum Theologię, nō est simo-

ſimoniæ reus: quia huiuſmodi doctoratus nihil eſt aliud quam quædam approbatio ad docendam Theologiam,cum quibuſdam honoribus,& priuilegijs,ipſe autem actus docendi, non eſt quid ſpirituale. *ibid.num.12.*

34 Iuſpatronatus vendi non poteſt, cùm ſit aliquid ſpirituale quod habet pro obiecto beneficium:bona tamen ipſa quibus iuſpatronatus eſt adnexum,vendi poſſunt quibus in alium translatis, transfertur etiam iuſpatronatus; videndum tamen ne bona carius vendatur ob iuſpatronatus adnexum ; alioquin ipſum ius vendi cenſeretur. *tom.2.pag.794.num.3.*

35 Beneficium reſignans non poteſt aliquid exigere ratione fructuum,& emolumentorum:quia perſona priuata non poteſt ſeparare præbendã,ſeu fructus beneficij,a beneficio;conſequenter ſi vnum vendat, cenſetur etiam alteram vendere. Præterea ius ad fructus eſt quid ſpirituale; beneficiarius enim non habet ius ad fructus niſi ratione tituli, ſeu miniſterij ſacri; ergo vendens ius ad fructus, vẽdit aliquid ſpirituale, ac proinde eſt ſimoniacus. *tom.1.pag.795.num.9.*

36 Si beneficium ſpectetur ratione tituli, ſeu iuris ſpiritualis, ne ipſe quidem Pontifex poteſt in collatione beneficij, quicquã exigere in ſuũ,aut alterius fauorẽ: quia titulus beneficij eſt quid ſpirituale: ſin beneficiũ ſpectetur ratione præbendæ,ſeu emolumentorum, Papa poteſt aliquid exigere ratione præbendę,immò illam vendere: eſt.n.Papa Eccleſiaſticorum bonorũ adminiſtrator, cum iure ampliſſimo; ergo poteſt vni beneficium conferre cum iure ad officiũ ſpirituale, & ad partem fructuum tm̃, reſeruata ſibi, vel alteri reliqua parte; quia Papa poteſt beneficium a fructibus, & fructus a beneficio ſeparare; conſequenter poteſt præbendam, facta ſeparatione, vendere, abſque labe ſimoniæ. *ibid.n.10.* Immò põt Pontifex, dum beneficium alicui confert cũ onere penſionis, æſtimare ſimul tẽporalem totius perſonis valorem,illúmq. ſimul anticipatè recipere, vel facultatem concedere alteri, ad recipiendum illum valorem pẽſionũ, ſeu penſiones anticipatas. Idq. valet, etiamſi Papa nolit beneficium conferre,niſi volenti ſtatim redimere penſionem. Hinc patet reſignanté Epiſcopatum alteri, cum penſione, qua poſita nõ remanerent mille reſignatario,iuxta Cõcilij diſpoſitionẽ, poſſe de licẽtia Papæ,cũ reſignatario cõuenire, & cautionẽ exigere, vt reſignatarius ſtatim capta Epiſcopatus poſſeſſione,redimat penſionẽ, conuentis

anna-

annatis: sic enim remanent mille ipsi resignatario, sicque consulitur successoribus, ad quos Episcopatus sine tanto onere transferetur. *tom.1.pag.796 num.15.& 16.*

Permutatio Beneficiorum.

37 Permutatio rei spiritualis cum alia re item spirituali non est simoniaca, iure diuino: quia simonia cõsistit in commutatione rei spiritualis pro pecunia, seu re pretio æstimabili; at res spiritualis non est pretio æstimabilis. Videndum tamen ne res illa spiritualis sit adnexa temporali; tunc enim permutatio esset simoniaca, vt si detur calix pro Ecclesiastico beneficio, quippe datur temporale pro spirituali. *pag.797.num.1.& 2.*

38 Beneficiorum permutatio, seu prouisio priuata auctoritate facta continet simoniam contra ius canonicum, quia Ecclesia vetuit omnes pactiones in beneficijs, ob periculum simoniæ. Hinc sequitur simoniam committi, saltem contra ius humanum in permutationibus actionum pertinentium ad prouisiones beneficiorum: vt si quis dicat; *Tu elige hunc & ego eligam illum*; vel, *Resigna mihi tuum beneficium, & ego hunc præsentabo ad beneficium mei iurispatronatus, &c.* nam eiusmodi actiones licèt sint spirituales; sunt tamen media ad lucrum temporale. *t.1.pag.798.n.3.& 4.*

39 Volentes beneficia permutare, possunt priùs inter se agere de permutatione facienda, & inter se transigere, non quidem absolutè; sed in ordine ad consensum Prælati; Immò obligare se possunt ad persistendum in conuentione, donec superior abnuerit: nam eiusmodi conuentio nusquam inuenitur prohibita, cùm non sit permutatio. Hæc autem permutatio coram Episcopo loci, in quo est beneficium, aut coram alio iurisdictione Episcopali gaudente, fieri debet, modò permutatio purè fiat; non verò cum pensione, aut alio onere: quia ius solùm permittit Episcopo vt approbet permutationes beneficiorum, & iuxta stylũ Curiæ Rom. pensio non imponitur nisi auctoritate Papæ. Quare beneficia, quamuis inæqualia in temporalibus, permutari non possũnt cum pẽsione, aut alia re pretio æstimabili, coram Episcopo, aut alio inferiore Papa. Si verò accedat Papæ auctoritas, potest inæqualitas prouentuum, annua pensione, aut etiam numeratâ pecuniâ compensari. At beneficiorum inæqualitas in dignitate, aut re spirituali, compensari non potest pecuniâ aut alia re pre-

tio

tio æstimabili, etiam auctoritate Papæ, si dignitas præcisè spectetur: quia non est quid pretio æstimabile. *ibid. num. 5. & seq. & pag. 799. num. 8. & seq.*

Simonia in pensionibus.

40 Pensio temporalis, seu laicalis, id est, quæ ob causam merè temporalē, & humanam confertur, non est materia simoniæ: quia est res tēporalis, pretio æstimabilis. At pensio clericalis, quæ scilicet confertur titulo spirituali, est materia simoniæ: est enim, vt sic, aliquid spirituale; quippe ex constitutione Pij V. annexum habet onus recitandi paruum officium B. V. consequenter absque simonia vendi non potest. *tom. 1. pag. 800. num 3. & 4.*

41 Pensionarius non potest priuata auctoritate, pensionem, anticipatis solutionibus extinguere: tùm quia stylus Curiæ obstat; tùm quia venderet rem spiritualem. Potest tamen, propria auctoritate, cedere pensioni, & gratis ius suum remittere. Potest item vēdere, vel donare fructus suæ pensionis absque labe simoniæ, etiam ad totam vitam, modò retineat titulum pensionis: traditur enim temporale pro temporali, estque hæc veluti locatio fructuum, seu potius anticipata venditio. Nō sunt tamen in hac materia laxandæ habenæ: quia in foro externo, venditio fructuū pensionis præsumi poterit potiùs translatio pensionis, præsertim quando pensionarius vendit fructus alteri, ipsúmque, & eius hęredes constituit procuratores perpetuos, & irreuocabiles; quanquam in foro conscientiæ excusari potest, si sibi retineat titulum pensionis, cum onere recitandi officij. Contraria tamen sententia est tutior. *pag. 801. num. 7. & num. 12. 13. & pag. 802. num. 16.*

Simonia in resignatione beneficiorum.

42 Resignatio beneficij quæ non est pura, & absoluta, labem simoniæ continet: nisi coram Summo Pontifice fiat: quia quælibet pactio in beneficijs, iure communi vetita est. Hinc fit, vt qui beneficium resignat alteri, ea conditione vt sibi pensionem soluat, simoniam committat. Itē beneficiarius qui beneficiū litigiosū, cū multis expensis assequutus, illud alteri resignat, cū pacto vt resignatarius expēsas soluat, nisi accedat Papæ cōsensus, simoniæ labe non vacat. Itē reciproca resignatio, corā Episcopo facta, est simo-

simoniaca, vt si quis dicat : *Ego resigno meum beneficium tuo nepoti; tu verò resigna tuum mihi*: hæc enim non est resignatio pura. *tom. 1. pag. 803. num. 2. & seq.*

43 Resignatio beneficij, non absolutè facta, sed cum designatione successoris, illicita est, & inualida, vt patet ex Bulla Pij V. quæ incipit : *Quanta Ecclesia*. At si resignatio fiat absque vllo pacto, aut obligatione conferendi beneficium personæ designatæ; probabile est simoniam non committi; quia hic nullus interuenit contractus onerosus, seu commutatio spiritualis pro temporali. *tom. 1. pag. 803. num. 5. & 6.*

Simonia in transactione.

44 Transactio simoniaca est dùm remittitur, vel retinetur ius temporale pro spirituali, vel contrà. Transactio verò circa rem spiritualem non est simoniaca, cùm res spiritualis compensatur alia re spirituali proportionata, modò non fiat in materia beneficiali. Ad valorem tamen transactionis requiritur auctoritas legitimi Prelati, si transigentes intendant facere perpetuam transactionem, quæ successores etiam afficiat: Immò si transactio fiat cum laicis, super decimas, necessarius est Summi Pontificis consensus. *pag. 804. num. 3. 4. & 5.*

45 Transactio in materia beneficiali, fieri potest auctoritate Episcopi, vel etiam arbitratorum, etiamsi non sint Episcopi, vel Iudices causæ. Episcopus autem, ad dirimendam litem, potest absque simoniæ labe, applicare vni beneficium litigiosum, cum onere soluendi alteri collitiganti, pensionem, quamdiu vixerit ipse beneficiarius, modò ipsa persona beneficiarij onerata maneat, non autem beneficium, neque onus pensionis transeat ad successorem in beneficio. *pag. 805. num. 8. & 9.*

46 Litigantes circa beneficium, possunt arbitrũ eligere, etiãsi non sit Prelatus, nec iudex causę: hoc enim nuspiã in iure prohibitum. Vnde inuenitur patet fieri posse cõpromissum in quoslibet, qui poterunt vt arbitri, litem dirimere, adiudicantes beneficium illi, qui verosimiliùs præsumitur titulum habere, & imponentes onus temporale beneficiario in fauorem alterius partis collitigantis, si ita expedire iudicauerint. *tom. 1. pag. 806. num. 12.*

Simo-

Simonia in actibus iurisdictionis.

47 Committitur simonia dando, vel accipiendo aliquid pro actibus iurisdictionis fori interni: quia datur temporale pro spirituali. Quare simoniacum est dare, vel accipere pecuniam pro absolutione à censuris. Potest tamen dari pecunia, iniustè impedienti, aut deneganti absolutionem, ad redimendam iniustam vexationem. Item pro dispensatione, vel commutatione votorũ, pro concessione, vel applicatione indulgentiarum, non potest, absque simonia, aliquid accipi, aut dari. Item Parochus videtur simoniæ reus, si nolit matrimonio assistere, nisi accepto pretio: est enim actus muneris Parochialis, & officij spiritualis. *ibid.num. 1.& seq.& pag.807.num.6.& 7.*

48 Simoniacum non est dare, vel accipere tẽporale pro actibus iurisdictionis laicæ, & temporalis. Quare Prælatus Ecclesiasticus, pretio concedens licẽtiam docendi, vel legitimandi ad honores temporales, vel ad successionem in bonis, non est simoniæ reus; quia non exercet iurisdictionem spiritualem, vt sic; sed quatenus continet temporalem. *tom.1 pag.807.num.1.& 2.*

49 Simonia committitur dando, vel accipiendo aliquid temporale pro actibus Ecclesiasticæ iurisdictionis: nam iurisdictio Ecclesiastica, est aliquid spirituale, & supernaturale. Quare Prælati exigentes aliquid pro dispensatione votorum, irregularitatis, impedimentorum matrimonij, sunt simoniç rei; Concil. enim Trid. *sess 25.cap.18.* generaliter decernit vt dispensatio Ecclesiastica gratis concedatur, alioquin subreptitia censeatur. *pag.808. num.3.* Stylo tamen Curiæ Rom. receptum est vt in dispensationibus concedendis aliquid detur. 1. pro sustentatione Sũmi Pontif. 2. pro labore officialium. 3. pro commutatione vnius operis in aliud. 4. in pęnam delicti. *ibid.num.3.& 6.*

Causæ à simonia excusantes.

50 Non cõmittitur simonia cùm occasione rei spiritualis accipitur pecunia, seu res pretio ęstimabilis, non tanquã pretiũ rei; sed gratis, & titulo gratitudinis; & vice versâ, cũ occasione rei tẽporalis accipitur, vel traditur aliquid spirituale, gratis, seu titulo gratitudinis: quia hic nulla est emptio, aut venditio. Sic Prælatus

bene-

beneficium conferens de se bene merito, simoniam nō cōmittit. Non tamen licèt hoc deducere in pactum: esse enim simoniacū tradere aliquid spirituale, cū pacto, vt accipiens sit gratus, vel vt obsequium sibi præstet titulo gratitudinis; hoc enim est pretio æstimabile. *tom.1.pag.810 num.1.& pag.811.num.2.& 7.*

51 Non committitur simonia dùm pro actione spirituali accipitur aliquid titulo sustentationis; sustentatio enim iure naturę debetur operāti, & dignus est operarius mercede sua, & *Rom.15.* qui altari seruit, de altari viuere debet. Sic excusantur Ecclesiastici ministri, accipientes pias oblationes, vel alia stipenda, ex consuetudine, vel legibus Ecclesiæ; hæc enim non dantur tanquam pretium rei spiritualis, sed in stipendium & sustentationē. Caueat tamen sacerdos ne plus accipiat pro sustētatione, quàm ferat ratio laboris, & operis; sic enim simoniæ suspicionem incurreret. *tom.1.pag.812 num.1.& 3.*

52 Simoniacum est accipere aliquid temporale pro labore intrinseco actioni spirituali: hic enim labor non distinguitur ab ipsa actione sacra, & spirituali; consequenter est aliquid sacrum, neque pretio æstimari potest. At si accipitur aliquid pro labore extrinseco, qui per accidens coniunctus est cum opere sacro, nō committitur simonia: hic enim labor est quid temporale, & pretio æstimabile: sic cantor aliquid exigens pro cantu in Missa, vel diuinis officijs à simoniæ labe excusari solet. Item aliquid accipiens pro itinere suscepto causa celebrandæ Missæ, vel pro obligatione celebrandi in tali loco, tali hora, &c. excusatur: hæc enim sunt extrinseca celebrationi Missæ, & pretio æstimabilia. *ibid.n.1.& 2.& pag.813.num 3.& seq.*

53 Non cōmittitur simonia accipiendo aliquid titulo priuationis libertatis ad alia opera vtilia, quæ quis eo tēpore exercere potuisset. Sic nonnulli excusant à simonia eum qui pecuniam accipit, non simpliciter vt procuret alteri beneficiū; sed habita ratione laboris in scribēdo, iter agēdo, expensis faciendis, in priuatione lucri, & cōmodi temporalis, quo se ea de causa priuat, &c. hæc enim sunt pretio æstimabilia. *tom.1.pag.814.num.1.& 2.*

59 Licèt absque simonię labe, aliquid dare ad redimēdam iniustā vexationem, quam quis patitur circa rem spiritualē, modò id quod datur non sit quid tēporale: cū enim iniusta vexatio, sit impedimentū temporale non potest redimi re spirituali: quare si quis vexet iniustè in pingui beneficio, & tenue beneficiū vexatori

tori

tori conferat, vel procuret, ſimoniam committit, quia tradit ſpirituale pro temporali. At ſi dem pecuniam, ei, qui per vim, vel fraudem me impedit ne concurram cũ ipſius amico, in petitione beneficij, aut ei qui iniuſtè apud Epiſcopum me infamat ne mihi beneficium conferatur, ſimoniam non committo: quia do pecuniam pro ceſſatione damni; & pro redimenda vexatione, quam alter mihi infert iniuſtè contra meam libertatem, & famam. Idẽ dicendum, quando quis precibus vel muneribus peruertit electores in me propenſos: neq. enim trado pecuniam pro electione, ſed pro ceſſatione nocumenti, quod iniuſtè mihi infertur. *tom.1.pag.814.n.6. & ſeq. & pag.815.nu.7. & ſeq.*

55 Conſuetudo non excuſat acceptionem, vel traditionem rei temporalis pro ſpirituali per modum pretij: hoc enim eſt intrinſecè malum, & ſimoniacum, contra ius naturale diuinũ. Secùs dicendum de ſimonia ſolo iure humano inducta; lex enim humana poteſt conſuetudine abrogari. *tom.1.pag.816.n.1.*

56 Qui tenentur ex officio miniſtrare, & habent redditus ad ſuſtentationem aſſignatos, poſſunt per cõſuetudinem acquirere ius ad maiores prouentus, ſaltẽ titulo ſuſtentationis. Quia cõſuetudo induci põt circa illud, quod poteſt eſſe materia legis: legitimus autẽ ſuperior præcipere poteſt, vt prouentus ad ſuſtentationem augeantur. Videndum tamen ne huiuſmodi cõſuetudo, ſpeciem aut ſuſpicionem aliquam ſimoniæ præ ſe ferat. *pag.817.n.2.*

An acta ſimoniacè ſint valida.

57 Actiones, ſeu functiones ordinis, vel iuriſdictionis, ſimoniacè factæ validæ ſunt, per ſe loquendo: non enim eſt maior ratio, cur ſimonia potius irritet huiuſmodi actiones; quam reliqua peccata; niſi extet aliquod ius peculiare. Dicuntur tamen ordines per ſimoniam collati eſſe irriti, non quod verè ſint irriti quoad ſubſtantiam; ſed quia vetitus eſt illorum vſus: ordinatus enim per ſimoniam, ſuſpenſus eſt ab ordinum exercitio *tom.1.pag.830. num.1. & 2 & num.3.*

58 Quælibet acquiſitio rei Eccleſiaſticæ, & ſpiritualis, irrita videtur, ſi fiat data vel promiſſa pecunia: nam iure canonico generaliter irritantur ſimoniacè acquiſita, vt patet ex cap. *ea quæ, tom.1.pag.831.num 9.*

59 Omnis actio iuriſdictionis, vel adminiſtrationis, quæ ordina-

natur ad obtinendam beneficij prouisionē, si fiat per simoniam, irrita est; non quidem iure naturali, vel diuino, sed Ecclesiastico. Quare prouisus per simoniam, tenetur beneficium dimittere, & fructus restituere, quos medio tempore percepit: neque enim potest fructus percipere rei non suæ, nisi sciens committi simoniam in suum fauorem, contradixerit, & declarauerit se illi non consentire: qui enim beneficium obtinuit reclamans, & resistens simoniæ in suum fauorem commissę, validè beneficium obtinet. *to.1.pag.832.nu.* 10.11.*&* 17.

60 Collatio, seu prouisio beneficij, facta per simoniam ignoranti, inualida est ipso iure: nam iure canonico irritatur ipso facto, & qui sic beneficium obtinuit, etiam ignoranter, inhabilis est non modò ad illud beneficium, sed etiam ad alia in futurum obtinenda, nisi habilis efficiatur, dispensatione Pontificis in dignitatibus, & beneficijs curatis, vel dispensatione Episcopi in beneficijs simplicibus. *pag.833.nu.19.* Qui tamen bona fide beneficium obtinuit, ignorans simoniam ab alio commissam, gaudere potest regula de triennali possessore, ita vt ante triennium elapsū turbari nequeat circa illius beneficij possessionem. *ibid.nu.20.*

61 Collatio pensionis simoniacè facta, iuxta probabiliorem sententiam, valida est: quia tametsi sit res spiritualis, tamen non est propriè beneficium Ecclesiasticum; consequenter illius prouisio non est irrita, cum sermo sit in iure de beneficijs per simoniam obtentis. *tom.1.pag.833.nu.22.*

62 Qui beneficium obtinuit promissâ pecuniâ, nec tenetur, nec potest in conscientia, promissionem implere, & pretium soluere: hæc enim promissio, & pactio cum sit de re turpi, & illicita, irrita est. *tom.1.pag.834.nu.27.*

63 Qui beneficium per simoniam adeptus est, non tenetur in conscientia dimittere beneficium, aut fructus medio tempore perceptos restituere, donec per iudicis sententiam condemnetur. *pag.835.nu.29.*

64 Simonia in beneficijs per se loquendo, non inducit ipso facto, priuationem beneficiorū anteà ritè obtentorum; immò neque inducit irritationem aliorum actuū pręcedentium, qui ordinantur ad beneficium perfectè obtinendū, cuiusmodi sunt electio, confirmatio, collatio; quamuis enim quęlibet harū actionū simoniacè facta, irrita sit: tamē si prior, v.g. electio ritè fiat, cōfirmatio verò fiat simoniacè, cōfirmatio est irrita, electio verò subsistit.

ſiſtit. Actus tamen præcedens, per ſententiam iudicis irritari poteſt, in pęnam delicti. *ibid. nu. 1. & 2.*

65 In tribus hiſce caſibus inducitur priuatio beneficiorum anteà ritè obtentorum. 1. in ſimonia confidentiali, de qua infrà. 2. in ſimonia commiſſa in electione Papæ. 3. in ſimonia commiſſa ab examinatoribus beneficiorum, in ſynodo conſtitutis, ſeu electis: non enim poſſunt quidquam occaſione examinis accipere: alioquin ipſo facto priuantur beneficijs anteà ritè obtentis, tenenturque illa dimittere, etiam ante ſententiam iudicis, declaratoriam criminis. *tom. 1. pag. 835. nu. 4. & 5.*

66 Simoniacus in beneficio, efficitur inhabilis ad illud, & ad alia in futurum obtinenda: hæc autem inhabilitas incurritur ipſo facto, ante vllam ſententiam: eſt enim pœna ipſo iure impoſita, quæ ad ſui executionem, nullam requirit hominis actionem. Porrò diſpenſatio huius inhabilitatis, ad ſolum Summum Pōtif. pertinet, neque poteſt Epiſcopus in ea diſpenſare. *pag. 836. nu. 1. & ſeq. nu. 4.*

Reſtitutio ob ſimoniam.

67 Qui pretium accepit, ſed rem ſpiritualem nondum tradidit, tenetur iure naturali, & diuino, pretium reſtituere: quia traditum fuit pro re ſpirituali, quæ nondum tradita fuit, nec licitè tradi pōt. Qui verò pretium ſimoniacè accepit; abſque tamen iniuria, & iniuſtitia contra ipſum tradentem, non eſt obnoxius reſtitutioni. Quia obligatio reſtituēdi oritur ex iniuſtitia; ergo vbi nulla iniuſtitia, ibi nulla eſt obligatio, iure naturali, ad reſtitutionē. Ad pretiū ſimoniacè, & ſimul iniuſtè acceptum, reſtituendum eſt, propter violatam iuſtitiam commutatiuam. Quare obligatus ex iuſtitia ad functiones ſpirituales gratis exercendas, vt Eps, & Parochus, tenetur ad reſtitutionem pretij accepti pro hiſce functionibus exercēdis. *to. 1. pag. 837. n. 1. & ſeq. & pag. 838. n. 4. & ſeq.*

68 In tribus caſibus Eccleſia obligat ad reſtitutionem pretij ſimoniacè accepti. 1. quando pretium eſt acceptum pro collatione beneficij, vel alia actione ordinata ad prouiſionem beneficij. 2. quando pretium eſt acceptum pro collatione Ordinum. Cæterum Pontifex poteſt diſpenſare, vel compoſitionem concedere, quando ſolo iure Eccleſiaſtico facienda eſt reſtitutio in pœnam delicti. *to. 1. pag. 840. n. 18. & n. 19. & ſeq. pag. 841. n. 24.*

69 Res spiritualis simoniacè accepta, nec iure naturali, nec iure canonico est obnoxia restitutioni ante sententiam iudicis; exceptis beneficijs, quæ simoniacè obtenta, vnà cum fructibus perceptis, restituenda sunt ante vllam iudicis sententiam: sic enim iura præscribunt. *to.1.pag.842.nu.1.& nu.3.& seq.* Porrò mediantes simoniæ commissæ in beneficio, tenentur in defectu beneficiarij, ad restitutionem fructuum a beneficiario simoniaco perceptorum. *pag.843.nu.6.*

Contra simoniam confidentialem excommunicatio.

70 Pius IV. in Bulla 85. quę incipit, *Rom. Pontificem*, & Pius V. in Bulla item 85. quæ incipit; *Intolerabilis multorum peruersitas*, tulerunt excommunicationem Summo Pontifici reseruatã contra committentes simoniam confidentialem in beneficijs, & pẽsionibus. Simonia autẽ confidentialis cõtingere solet in resignatione, collatione, electione, vel præsentatione, hoc animo, vt beneficium, vel fructus in totũ, vel in partem restituantur, vel resignẽtur ipsimet resignanti, conferenti, eligenti, vel præsentanti, aut alteri ad ipsius electionẽ. *disp.2.quæst.3.punct.25.pag.271.n.1.to.3.*

71 Qui accipit beneficium ab altero, qui hoc ipsi resignat cũ spe, & confidentia quod accipiens beneficium, illud posteà dimittet, vel soluet fructus in fauorem resignantis, vel amici, vel alterius, quem resignans nominauerit, incurrit excommunicationem; non autem resignans, vt patet ex citatis constitutionibus vtriusque Pontificis, etiamsi ista confidentia non deducatur in pactum; ad incurrendam tamen excommunicationem opus est, vt accipiens beneficium animaduertat spem, & confidentiam resignantis. Qui autem accipit beneficium animo illud posteà restituendi danti, aut eius amico, vel alteri, prę̨ter spem ipsius resignantis, non est obnoxius excommunicationi; nulla enim hic interuenit simonia confidentialis, quæ originem trahit a spe, & confidentia ipsius resignantis. *ibid. nu.2.& seq.to.3.*

72 Ille non ligatur vinculo excõicationis, qui beneficium accepit putans illud sibi resignari cum spe, & fiducia restituendi illud eidẽ resignanti vel alteri in ipsius fauorem; cũ tamẽ resignãs hanc spem, & fiduciã non haberet: quia consciẽtia erronea non inducit excommnnicationem: sed solũ delictum sub excommunicatione prohibitũ. Tamen qui hoc modo beneficium accepit,

tenet ur

tenetur se tanquam excommunicatum gerere, donec conscientiam erroneam deposuerit cognita rei veritate. *ibid.nu.4.*

73 Accipiens beneficium ab eo, qui cum spe, & confidentia illud sibi resignat, licèt non intendat illud accipere in confidentiam, incurrit excommunicationem: quia Summus Pontif. intẽdit excommunicare accipientem beneficiũ, quoties animaduertit illud sibi in confidentiam resignari, etiamsi solus resignans intentionem habeat confidentialem; facto enim consentit, licèt interius dissentiat. *ibid.nu.5.*

74 Nonnulli censent Cardinales, & Prælatos beneficium in confidentiam accipientes non affici excommunicatione, sed interdicto ab ingressu Ecclesiæ Papæ reseruato; probabilius tamen videtur illos ab hac excommunicatione non eximi ob declarationem Pij V. in Bulla, quę incipit. *Hodie in consistorio. ibid. pag. 272. nu. 12. to. 3.*

Contra simoniam in prouisione beneficiorum.

75 Pius V. in Bulla 104. quæ incipit, *Durum nimis*, vt tolleret consuetudinem quandam simoniacam, quæ quibusdam in Ecclesijs obtinuerat, vt fructus primi anni inter Canonicos diuiderẽtur, &c. graues imposuit censuras retinentibus, petentibus, vel exigentibus aliquid ex huiusmodi fructibus, vel distributionibus, nec non inducentibus aliquem ordinaria, vel Apostolica auctoritate prouisum ad præstandum iuramẽtum de obseruandis eiusmodi consuetudinibus, & statutis. Censuræ autem, quæ imponũtur, sunt diuersæ: nam Episcopi, alijque Antistites suspenduntur a Pontificalibus, donec præstita satisfactione, a Summo Pontifice absoluantur; capitula verò, & collegia subijciuntur interdicto; alię verò personæ singulares vinculo excommunicationis obstringuntur. *ibid. punct. 26. pag. 273. to. 3*

76 Hæc censura non incurritur dùm iuxta consuetudinem, vel statuta quarumdam Ecclesiarum, in prouisione beneficiorũ aliquid exigitur in pios vsus conuertendum: hic enim casus excipitur in Concil. Trident. sess. 24. cap. 14. *ibid nu. 5.*

77 Refertur quędam excõicatio, quę tamen in Bullario non extat contra dantes, vel promittentes aliquid nunciantibus prouisiones a Sede Apostolica factas; hæc tamen excommunicatio non extenditur ad ipsos nunciantes. *ibid. punct. 27. pag. 274. to. 3.*

Contra simoniacam procurationem beneficiorum.

78 Paulus IV. in Bulla 12. quæ incipit, *Inter cæteras curas*, ad tollendas, simoniacas labes, quæ in beneficijs procurandis committuntur, excommunicationem tulit contra supponentes se pro alijs in examine, aut impetrãtes beneficia pro alijs id ignorantibus cum oblatione pensionis, aut cum spe alicuius commodi temporalis, aut impetrantes beneficia pro seipsis animo illa resignandi in fauorem aliorum: prætereà inualidas reddidit prouisiones, & dispositiones hoc pacto obtentas. *ibid. punct. 28.*

79 Hæc censura solùm afficit eos, qui beneficia in Curia Rom. obtinent apud Datarium Papæ; quia Summus Pontif. vult occurrere incommodis, quæ audierat committi in consecutione beneficiorum apud Curiam. *ibid. pag. 275. num. 9. tom. 3.*

Contra simoniacum Religionis ingressum.

80 Vrbanus IV. in cap. *Sanè, extra simonia*, excommunicationem infligit singularibus personis dantibus, vel recipientibus aliquid ex pacto pro ingressu in religionem; capitulis verò, & conuentibus, pœnam suspensionis. *ibid. punct. 29. pag. 275.* Vnde sequitur si aliquid detur sine præuio pacto, non incurrit excommunicationem. *ibid. pag. 276. num. 3. tom. 3.*

81 Non incurrit hæc excommunicatio cùm aliquid datur, vel accipitur pro sustentatione ingredientis religionem, etiamsi monasterium diues sit, & locuples: quia datur, & accipitur temporale pro temporali, pecunia scilicet, vel res alia pretio æstimabilis, pro sustentatione religiosi, quæ pretio æstimabilis est; neq; enim tenetur monasterium licèt locuples hunc admittere, & in ipsius sustentationem bona sua insumere. *ibid. num. 4.* Modò tamen absit excessus, idest non accipiatur vltra onus sustentationis. Vitandum est etiam scandalum; nam si monasterium locuples renuat admittere pauperem, alioquin idoneum, facilè scandali ansam præbebit, non tamen propterea incurritur excommunicatio, quia hæc est labes auaritiæ potius, quã simoniæ. *ibid.*

82 Licèt monialibus indultũ sit à Clem. VII. vt reæ non sunt labis simoniæ, dum conuentiones faciũt circa dotẽ recipiendarum pro cõgruenti, & sufficienti sustentatione, tñ si aliquid exigant

gant vltra congruā ſuſtentationem, ab hac cenſura nō excuſantur, niſi liberaliter detur, & non ex pacto. *ibid. pag. 277. n. 6. tom. 3.*

83 Abbatiſſa quę certam pecuniæ quantitatem paciſcitur, vel accipit donec dos monaſterio promiſſa pro nouitia ingrediente ſoluatur, excuſari poteſt ſi hanc pecuniā accipit ratione damni emergentis, quod interim monaſterium patitur ob dotem nō ſolutam. Idem dicendum ſi aliquid exigatur ratione lucri ceſſantis; ſed hac in parte magna cautione opus eſt ad vitandum ſcandalum, & periculum vſuræ. *ibid. num. 8.*

84 Quando in ſuſceptione habitus religioſi aliquid datur, & accipitur, committitur quidem ſimonia; probabile tamē ad cenſuram non incurri donec profeſſio emittatur; quia cenſura non incurritur, niſi adſit effectus completus ſub cenſura prohibitus; completur autem effectus per emiſſionem profeſſionis. Vnde ſequitur excommunicationem non incurri ſi ſuſceptio habitus fuit ſimoniaca, modò poſteà religioſus gratis ad profeſſionem admittatur. *ibid. num. 11.*

Contra ſimoniam in Indulgentijs.

85 Pius V. in Bulla 99. quæ incipit, *Quam plenum*; vetuit concedi indulgentias vel facultatem eligendi confeſſariū, qui à caſibus reſeruatis abſoluat, ſoluentibus certā pecuniæ ſummam; & Epiſcopis quidē alijſq. antiſtitibus huic decreto contrauenientibus infligit pęnam ſuſpenſionis ab ingreſſu Eccleſiæ, & à perceptione fructuum, à qua abſolui nequeant niſi a Summo Pontif. poſt præſtitā ſatisfactionē; alios verò Epiſcopis inferiores ſubijcit excōicationi Pontifici reſeruatæ. *ibid. punct. 30. pag. 278. tom. 3.*

86 Licèt Ordinarij locorum nequeant prohibere quominus religioſi inconſultis ipſis ordinarijs publicent indulgentias olim ſibi a Summo Pontifice conceſſas; nihilominus nullus licèt exemptus poteſt indulgentias de nouo conceſſas publicare in ſua Eccleſia abſque licentia Ordinarij; ſic enim per ſacram Cardinalium Congregationem declaratum fuit. *ibid. num. 9.*

Contra ſimoniam in gratijs à Curia Rom. obtinendis.

87 Bonifacius VIII. in rubrica, *de ſententia excommun.* quæ incipit. *Excommunicamus*, tulit excommunicationem contra oēs facientes promiſſionē, vel pactum temporalium pro aliqua gratia,

vel iuſtitia obtinenda in Curia Rom. & contra dantes vel recipientes aliquid paruum, vel magnum, ex pacto aut promiſſione. Item contra præbentes conſilium, auxilium, vel fauorem, & contra ſcientes, & non reuelantes eos, qui ex pacto dant, vel recipiunt aliquid pro gratia, ſeu iuſtitia in Curia Rom. obtinenda. *ibid. punct. 31. pag. 279. tom. 3.*

88 Qui ficte promittit ſe aliquid daturum pro gratia, aut iuſtitia in Curia Rom. obtinenda, vel qui promittit, altero cui fit promiſſio non acceptante promiſſionem, non ſubiacet huic excommunicationi; quia ficta promiſſio non eſt promiſſio, & de ratione promiſſionis eſt acceptatio. *ibid. pag. 282. num. 8. & 9.*

89 Promiſſio facta ex gratitudine, & ſolùm vrbanitatis gratia ſub hanc cenſuram non cadit. Secùs autem ſi promiſſio fiat animo ſe obligandi, vt faciliùs inflectatur iudex ad gratiam vel iuſtitiam cōcedendam; nam huiuſmodi promiſſiones nihil aliud ſunt, quàm munera in ſpe oblata; iuſtitiæ autem adminiſtratoribus nihil ſimpliciter debetur ex gratitudine cùm aliunde habeāt ſtipendium. *ibid. num. 10.*

90 Ad hanc excommunicationem incurrendam non ſufficit quęlibet res data, aut accepta, ſed requiritur vt ea ſufficiat ad peccatū mortale furti; paruitas enim materiæ excuſat à mortali, atque adeò ab excōmunicatione. *pag. 283. n. 12. & 13 pag. 284. to. 3.*

91 Ab hac cenſura excuſantur. 1. qui dant ob meram liberalitatem, vel beneuolentiam, ſiue dent ante gratiam obtentam, ſiue ea iam obtenta. 2. qui dant ad redimendam iniuſtam vexationem; quamuis enim ſit turpitudo ex parte iudicis recipientis, ac proinde iudex excommunicationem incurrat; nulla tamen eſt ex parte dantis; neque enim dat pro iuſtitia obtinenda, ſed pro vexatione redimenda. 3. qui dant, vel accipiunt xenia, vel ſportulas dari conſuetas, modò non ſit notabilis exceſſus. 4. qui dant, vel accipiunt tanquam ſtipendium laboris, vt ſi quid detur Aduocato, vel Notario, vel Procuratori, ſeu Sollicitatori. 5. qui dāt, vel accipiunt ob maiorem induſtriam, vel operam præſtitam quam alioquin præſtare teneantur. *ibid. pag. 284. num. 14. tom. 3.*

92 Qui dat, vel accipit aliquid ſolùm titulo gratitudinis poſt gratiā, aut iuſtitiā in Curia Rom. obtētam abſq; præuia promiſſione, aut pacto hanc cenſuram non incurrit: quia hic non dicitur dare, aut accipere pro gratia vel iuſtitia obtinenda, ſed tantū titulo gratitudinis ob gratiam, vel iuſtitiam impetratā. *ibid. n. 15.*

93 Qui nouit aliquod delictũ committi contra hanc cõstitutionem, incurrit excõicationem nisi intra triduum deferat Summo Pontifici, aut alteri, qui Summo Põtifici fideliter denunciet; sic enim in Bulla præscribitur; id tamen intelligendum est de ijs tantùm, qui in Rom. Curia degunt. *ibid.num.18.pag.285.tom.3.*

94 Præter excommunicationẽ aliæ pęnæ imponuntur transgressoribus huius constitutionis: nam 1. gratia, aut iustitia sic obtenta est irrita, & qui ea scienter vtitur, easdem pęnas incurrit, quas alij transgressores. 2. qui aliquid accepit hoc nomine, absolui nequit antequam restituat pauperibus id, quod accepit. 3. imponitur pro facto priuatio omnis beneficij Ecclesiastici, & omnis officij etiã sæcularis; non tamen ante sententiam criminis declaratoriam. 4. additur perpetua infamiæ nota. 5. inhabilitas ad omnia beneficia, & officia. *ibid.num.21.& seq.pag.286.tom.3.*

95 Clemens VIII. in Bulla quæ incipit, *pro commissa nobis*, has pęnas extendit ad eos, qui dant, promittũt, vel accipiunt aliquid pro gratia, vel iustitia obtinenda etiam extra Curiam Roman. & quoscumque iudices, etiam laicos in terris, vel locis temporali ditioni Summi Pontificis mediatè, vel immediatè subiectis. *ibid.punct.32.pag.287.tom.3.* apud quæcumque tribunalia,

96 Episcopus, qui necessariam correctionem non adhibet contra simoniam committentes in Sacramentis, vel ordinibus subiacet excommunicationi. In cap. *quicquid, 1.quæst.1.*

Contra simoniam in Ordine, vel beneficio.

97 Paulus II. in Extrauag. *Cum detestabile, de simonia*, pœnam suspensionis ab executione Ordinum imposuit ordinato per simoniam; alijs verò cõmittentibus simoniam, aut ad illam cooperantibus in beneficiorum, vel Ordinum collatione, seu cõsequutione, excommunicationẽ iniunxit. *pag.268.tom.3.* vide tit. *Ordo.*

98 Qui dat pecuniam pro consequutione beneficij, vel Ordinis, hanc censuram non incurrit antequam beneficium, vel Ordo actu conferatur. Idem dicendum quoties Ordo, vel beneficium confertur ex præuio pacto simoniaco, sed pretium nondum solutum fuit. *ibid.num.7.*

99 Qui bona fide ignorãs, per simoniam ab altero cõmissam, beneficiũ obtinuit, posteà cognita simonia, tenetur quidẽ beneficium resignare, vtpotè per simoniã acquisitum; non tñ excommuni-

municationem incurrit si nolit resignare;licèt enim peccet retinendo beneficium,non tamen simoniam committit. *pag. 269. nu. 12. & 13. to. 3.*

100 Qui scit simoniam ab alio commissam in Ordine,vel beneficio,non incurrit excommunicationem, nisi denunciet; non tamen potest absolui donec denunciauerit. Quia Summus Pontif. in præfata Extrauag. præcipit in virtute sanctæ obedientiæ, huiusmodi delinquentes denunciari, & statuit eos, qui non denunciant,absolui non posse, donec denuncient; nulla tamen extat excommunicatio contra non reuelantes. *pag. 270. nu. 16.*

101 Pęnę comminatoriæ,iure antiquo contra simoniacos sācitę,iure non incurruntur ipso facto,ex vi istius Extrauagantis: quia in hac Extrauag. iura antiqua innouantur, id est, in priori statu, ac robore restituuntur; manent igitur comminatoria, vti erant antea. *pag. 270. nu. 19. to. 3.*

102 Hæc excommunicatio est Summo Pontifici reseruata.

Societas IESV.

1 GRegorius XIII,in Bulla 89,quę incipit, *Ascendentes Domino*, approbauit institutum,& constitutiones Clericorum regularium Societatis IESV, addita pęna excommunicationis, & inhabilitatis ad quælibet officia,& beneficia sæcularia,seu regularia contra impugnantes præfatæ Societatis institutum,constitutiones,aut hanc suam Bullam, aut aliquem illorum articulū quouis prætextu. *pag. 291. to. 3.*

2 Hac eadem Bulla prohibetur de instituto societatis IESV disputatio,non quælibet, sed ea tantùm quæ instituitur ad impugnandum illud institutum,seu constitutionem Apostolicam, vel ad contradicendum,idque factum est ad tollendas discordias, & compescendas maleuolorum linguas. *pag. 291. nu. 3. to. 3.*

3 Huic subijcitur excommunicationi,qui facit libellos famosos contra Societatem IESV. Secùs si scribat librum famosum contra nonnullos Patres eiusdem Societatis; quia hic non impugnat institutum:grauissimè tamen peccat. *ibid. nu. 4.*

4 In eadem Bulla prohibentur nōnullæ aliæ actiones,quę videntur etiam cadere sub excōicationem, vt facere notationes, declarationes,glossas,vel scholia super præfato instituto,constitutionibus, vel Bulla, nisi de licentia Generalis, aut inferiorum

præ-

præpositorum eiusdem Societatis;eas interpretari,nisi quantum verba ipsa sonant, de eis discrepare, seu scrupulum inijcere, reuocare in dubium, vel controuersiam, legere glossas, vel interpretationes ad id pertinentes,docere,alijsque tradere,vendere, vel apud se retinere ; hæc,inquam, videntur prohiberi in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pęna excommunicationis latæ sententiæ. *ibid.num.5.tom.3.*

SOCIETATIS CONTRACTVS.

Quid sit Societas.

1 SOcietas est conuentio duorum, vel plurium cõferentium suam pecuniam, vel industriam, vel laborem, vel aliam rẽ pretio æstimabilem, ad commune lucrum. Ad coeundam Societatem quinque conditiones requiruntur. 1. vt fundetur in negotiatione licita, & honesta; nam quæ fundatur in negotiatione illicita,non est obligatoria. 2. vt singuli aliquid conferant in commune. 3. vt seruetur æqualitas inter socios,itavt lucrum,expensæ, & damna sint omnibus communia, vnicuique pro rata. 4. vt sors, seu pecunia, quam socius in commune contulit, subiaceat periculo conferentis, itavt si pereat absque culpa sociorum, illi pereat,qui eam contulit; res quippe domino perit. Est enim Societas leonina, & vsuraria, cum quis tradit pecuniam mercatori ea lege, vt periculum sit solius mercatoris, lucrum verò diuidatur. 5. vt seruentur pacta. *tom.2.pag.655.num.1.& 3.*

2 Qui vnam Societatem inijt, non peccat, neque tenetur ad restitutionem si aliàs ineat, absque præiudicio prioris, etiamsi promiserit se non daturum operam alteri negotiationi; quia socij nullam inde iniuriam patiuntur. Si verò Societas aliquid patitur damni, peccat, teneturque ad restitutionem. Hinc collige famulos, qui ab vno conducti,aliorum se negotijs implicant, cũ præiudicio illius, à quo fuerunt conducti teneri ad restitutionẽ. *ibid.num.4.& pag 656.num.5.*

Quis inire possit societatem.

3 Potest cõtractus societatis ab ijs celebrari qui possunt ad libitũ disponere de ijs rebus quas conferunt in societatem. Sic filius

lius cum patre poteſt coire ſocietatem de bonis caſtrenſibus; de præfectitijs, aut aduentitijs non poteſt, illis aduentitijs exceptis quorum vſusfructus non pertinet ad patrem. Poteſt item filius ſocietatem coire cum patre, ita vt pater cōferat pecuniam, filius operam, & induſtriam; tamen vſusfructus lucri ſpectantis ad filium, pertinet ad patrem quoad vixerit. *tom.2.pag.656.num.1. & ſeq.*

4 Religioſus non poteſt contractū ſocietatis celebrare, cum nō ſit ſui iuris. Fratres inter ſe poſſunt, ſaluo tamē iure patris. Ex iuris diſpoſitione medicus cum infirmo, durante infirmitate; aduocatus cum cliente, tutor cum pupillo, curator cum minore cōtrahere ſocietatem non poſſunt. Item carcere detenti, in ſuam perniciem contrahere prohibentur. *ibid.num.6. & ſeq.*

Diuiſio in ſocietate.

5 Lucrum, quod finita ſocietate diuidendum eſt, illud dicitur, quod ſupereſt deductis expenſis, & damnis. Eſt autem diuiſio facienda ad ęqualitatem, habita ratione illius quod quiſque cōtulit in ſocietatem. Hinc fit, vt ſi vterque ſocius contulit 100. aureos, cum æquali induſtria, & lucrū perueniat ad 200. detracto capitali, poſſit quiſque accipere 100. pro lucro, & 100. pro capitali. Si verò vnus contulit 100. alter verò ſolam induſtriam valenté 100. & lucrū ſit 200. ſic facienda eſt diuiſio, vt is qui contulit pecuniā, primo loco recipiat 100. qui contulit, deinde 200. æqualiter diuidantur, ęquum enim non videtur, vt qui ſolam operam contulit, deinde 200. æqualiter diuidantur, æquum enim non videtur, vt qui ſolam operam contulit. *pag.657.n.1 & 2.*

6 Etiamſi pecunia ex ſe ſit infœcunda, & ſterilis, tamen is qui pecuniam contulit in ſocietatem, meritò percipit lucrum, non quidem ex pecunia, prout eſt pecunia; & pretium rerum venialium; ſed quatenus exponitur negotiationi, periculo conferentis; vt ſic enim cenſetur frugifera, cum ſit inſtrumentum negotiationis. *tom 2.pag.657.num.4.*

7 In diuidendo lucro non tantùm eſt habenda ratio periculi, cui exponitur capitale, ſed etiam quantitatis pecuniæ, quæ confertur in ſocietatem: quia qui plura præbet inſtrumenta ad negotiandum, dignus videtur maiori lucro. *ibid.num.5.*

8 Lucrū, quod ſocius facit ex adminiſtratione rei cōmunis, nomine communi, debet eſſe commune: acquiſita enim nomine

ſocie-

societatis, sunt societatis. Quãdo verò socius rem cõmunem administrat proprio nomine, totũ lucrum pertinet ad ipsum; quia fructus industriæ pertinent ad lucrantem, tenetur tamen compensare damnum, quod societas inde passa est: nullus enim vti potest re aliena in damnum domini non consentientis. *ibid. n. 5.*

9 Caius, qui contulit 100. in societatem, potest cõuenire cum socio solã industriam cõferente, vt sibi detur certa aliqua pars, v.g. quinque vel sex in centũ, reliquũ verò lucri, siue maius sit, siue minus, ab altero socio retineatur: quia hic præter cõtractum societatis, initur alius contractus sortis, quo vterque subit aleam lucri, aut damni. At si pereat capitale, perit Caio cõferenti. *ibid.*

10 Bulla Sixti V. quæ incipit, *Detestabilis auaritiæ,* quæ dãnat societatẽ initã cum assecuratione principalis, videtur intelligẽda de societate cui non admiscetur alius iustus cõtractus: nihil enim obstat quo minus periculũ capitalis reijci possit in alterũ sociũ, si onus illud iusto pretio compensetur. Quare socius conferens capitale, potest cum altero solam operam conferente, conuenire, vt si capitale pereat, etiã casu fortuito, pereat in damnũ æquale vtriusque, modò hoc grauamen iusto pretio compensetur: hic enim est contractus assecurationis. *pag. 658. num. 10.*

11 Capitale, finita societate, redit ad eum, qui illud contulit, nisi aliter conuentum fuerit: nam si pereat, ipsi perit, nisi eam fecerit cum socio communem. Qui verò contulit pecuniã, eamque fecit communem cum socio, potest cum illo pacisci, vt eius periculum, & damnum, sit commune; cùm enim vterque sentiat æquale commodum, par est vt sentiat onus æquale. *tom. 2. pag. 659. num. 13.*

12 Quando onus contulit pecuniam, alter solam operam, neque vllum lucrum fuit perceptum ex societate, conferens industriam, amisit fructum suæ industriæ, & conferens pecuniã, amisit fructum pecuniæ. Ac si capitale integrum perseueret; restituendum est ei, qui contulit, nisi ex conuentione factum fuerit commune. *ibid.*

13 Titius contulit in societatem centũ ducatos, singulos valẽtes quinque libras. finita verò societate peruenerunt ad valorem sex librarum auctoritate Principis, augentis pretiũ monetæ. Potest ne Titius incrementum pecuniæ retinere? Non potest seclusa conuentione; qua vterque socius exposuerit periculo damni, & lucri: si enim valor monetæ decreuisset, alter qui solam

con-

contulit industriam, obligatus fuisset ad restituendam pecuniam iuxta valorem, quem habebat tempore traditionis, ergo satisfacit restituendo pecuniam iuxta valorem, quem habebat tempore celebrati contractus, quamuis, pecunia medio tempore acceperit incrementum, *pag. 658. num. 10.*

14 Expensæ non superfluæ quæ fiunt à socio suam conferente industriam, faciendæ sunt ex communi pecunia societatis, nisi aliter conuentum sit inter socios, aut nisi aliter lege cautum sit, aut consuetudine receptum. Item expensæ quas socius fecit in itinere, causa societatis, pertinent ad societatem, neque inde detrahendum est id, quod domi insumpsisset; sic enim iura definiũt. *tom. 2. pag 659. num. 3.*

15 Societas non tenetur ad damna quæ patitur vnus sociorum, qui dum iter faceret, ob priuatas simultates, vulnus accepit. Item qui causa societatis Principem adiuit, eique placuit, ob idque donum à Principe obtinuit, potest sibi donum retinere; nã censetur illud obtinuisse, non ex causa, sed occasione societatis. *num. 2. pag. 660 n. 1.*

16 Rebus societatis furto sublatis absque vlla culpa sociorũ, damnum debet esse commune. Secùs dicendum si surreptæ fuerunt ob negligentiam, vel incuriam alicuius è socijs, illis enim damnum est adscribendum. *tom. 2. pag. 661. num. 2.*

Societas animalium.

17 Ad Societatem animalium tres saltem conditiones requiruntur. 1. vt singuli aliquid conferant in societatem, nempe animalia, vel custodiam, vel industriam. 2. vt seruetur æqualitas, ita vt expensæ, damna & lucra sint communia vnicuique pro rata. 3. vt animalia stent periculo conferentis, ita vt si pereunt, ipsi pereant; nisi hoc periculum in alterum reiectum sit, facta grauaminis compensatione. *tom. 2. pag. 761. n. 2.*

18 Iniquus est ille societatis contractus quo traduntur pastori animalia cum hac conditione. 1. vt illa pascat, & custodiat. 2. vt semper seruetur idem numerus, ita vt, si aliqua pereant, suppleantur ex fœtibus, & pastor in fine singulorum annorum accipiat dimidiam partem reliquorum fętuum, huic enim contractui deesse videtur æqualitas, si pastoris industria pluris æstimetur, quàm valeat numerus animalium ipsi assignatus. *ibid. n. 3.*

19 Lici-

19 Licitus est contractus societatis quo quis alteri tradit animalia ad societatẽ, hoc pacto, vt lucrum sit commune, sed qui recipit animalia, nihil lucri capiat, donec animalia domino fuerint restituta hic enim nulla est inæqualitas, modò animalia ante recuperatam sortem, stent periculo ipsius apponentis. *ibid.n.4.*

20 Illicita videtur societas, qua quis tradit alteri animalia hoc pacto, vt si pereant, æqualiter pereant; si verò non pereant, capitale reddatur apponenti; fructus verò æqualiter diuidantur: quia non seruatur æqualitas. *ibid.n.5.*

21 Qui tradit in societatẽ oues simpliciter ęstimatas, nõ censetur inire contractũ venditionis, sed societatis; nã illa æstimatio fit, vt, si animalia, culpa, vel dolo socij pereãt, socius teneatur ad restitutionẽ: non verò si pereant absq; ipsius culpa; res enim domino perit. Qui verò tradit oues, æstimatas hoc pacto, vt socius, si pereant absque ipsius culpa, teneatur restituere pretiũ, vel alias oues, præsumitur inire contractum venditionis; nam æstimatio in hoc casu venditionem facit. Vnde sequitur vsurariũ esse contractum, quo quis tradit oues alteri, æstimatas hoc pacto, vt sibi partem fœtuum reddat, & adhuc tradit illarum pretium, etiamsi perierint casu: hic enim est contractus venditionis, cui admiscetur contractus mutui, quo tradens oues, virtualiter mutuat pretium, cum pacto recipiendi emolumentum. *ibid.n.6.*

22 Socius cuius culpa animalia simpliciter ęstimata perierũt, tenetur ad restitutionem, iuxta valorem, quem habebant tempore amissionis, seu læsionis; nam ad dominum pertinet incrementum, & decrementum rei, nisi aliud deducatur in pactum. *ibid.num.7.*

23 Illicita videtur societas quà Titius tradit Caio duas vaccas, hoc pacto, vt in fine temporis præscripti, lucrum diuidatur, pretium verò illarum tradatur Titio iuxta æstimationem factam tempore traditionis; nisi hoc grauamen iusta mercede compensetur. *ibid.num.9.*

Societas officiorum.

24 Societas officiorũ Romę, & non alibi, vsu recepta est. Sunt enim in Rom. Curia, multa officia fructifera, quæ vẽdi solent, & durant ad vitam emptorũ, nisi extinguantur, aut in alios transferantur. Porrò is, qui emit officiũ, potest societatem cũ alio circa illud ipsum officiũ inire, idque duobus modis. 1. faciendo vt alij

con-

conferant pecuniam ad illud officium emendum,eò quod ipsius pecuniȩ non sufficiant.2.vt alius,seu alij post emptionem officij, tradant pecuniam super eodem officio; non tamen ob id sunt plures officiales,sed vnus,quo viuente durat officium;illo autem mortuo cessat,nisi alteri fuit resignatum.Extincto autem officio per mortem officialis, Papæ acquiritur pecunia tradita pro emptione officij; mortuo verò socio, pecunia, quam ipse tradidit officiali, acquiritur ipsi officiali, modò socius moriatur morte naturali,non autem violenta. Sin officium extinguatur viuente officiali, pecunia tradita pro emptione officij, reddenda est ipsi officiali;sicut etiam si officialis moriatur, aut alia ratione dimittat officium,pecunia,quam socius tradidit,ipsi reddenda est; ob id officialis præstat socio fideiussionem pro pecunia ab ipso accepta. Hæc autem societas celebratur ad semestre, & non vltra, nisi ratificetur. *tom.2.pag.662 & pag.663.*

25 Hæc societas officiorum est conuentio inter socium, & officialem, qua socius exponit se periculo perdendi sortem, & acquirendi lucrum,& vicissim officialis exponit se periculo perdendi certam pecuniam, & acquirendi sortem à socio collatam. *tom.2.pag.662.num.1.*

26 Ad huius societatis contractũ multȩ conditiones requirũtur,partim in Bulla Pij V.expressȩ,quȩ incipit. *Motu proprio;* partim ex conuentione,partim in ipso contractu contentæ.1. est vt Romæ sit officiũ,super quo societas fundatur.2. vt officialis,qui societatẽ celebrat, non assumat socios supra valorem officij, seu non plus pecuniæ accipiat quã postulet officij æstimatio. 3. vt si officialis moriatur,aut alia ratione officiũ amittat,ante finitã societatẽ;socio superstiti restituatur,non solùm lucrũ sex mensiũ, verùm etiam restituatur pecunia quam ipse tradidit in officij societatem.4.vt si socius moriatur intra semestre, officialis acquirat pecuniã acceptam à socio, nisi socius intra 15. dies nominarit alium,cuius vitȩ periculo stare velit pecuniã apud officialem. 5.vt officialis soluat sex pro centum,vnoquoque semestri,quamdiu societas durat. *tom.2.pag.662.num 4.& seq.pag.663.*

27 Finitur hæc societas.1.lapsu termini.2. morte naturali socij,non autẽ morte violenta.3.morte illius,in quem socius transtulit periculum amittendæ sortis.4.morte ipsius officialis; tunc enim officium redit ad Principem.5. venditione, seu translatione officij in alterum.*tom.2.pag.664.num. 12.& seq.*

Societas inter fratres.

28 Fratrum inter se societas extenditur tantũ ad bona hæreditaria, quæ defunctis parentibus possident indiuisa, & ad lucra inde prouenientia; non verò ad bona aliunde parta, putâ donatione, hæreditate, officio, industria, & c. nisi aliter fratres inter se conuenerint. Quare frater habens patrimonium indiuisũ cum alijs fratribus, non propterea tenetur cum illis cõmunicare lucrũ acquisitum ex officio, industria, &c. *tom.2.pag.665.n.1.& num.2.*

29 Diuisio inter fratres facienda est ad ratã hæreditatis, ita vt si fratres habeant bona inæqualia, ratione hæreditatis, finita societate, bona diuidantur iuxta vniuscuiusque portionẽ, nisi fuerit aliter conuentum. *tom.2.pag.665.num.3.*

30 Fratres patrimonium indiuisum possidentes, possunt de communibus bonis, sumptus facere ordinarios, & competentes; extraordinarios non possunt, cuiusmodi sunt sumptus faciendi ab aliquo ex fratribus propter delictum, aut priuatas simultates. Debita tamen honesta, quæ vnus fratrum cõtraxit in studijs, viuente patre, soluenda sunt ex bonis communibus hæreditatis; quia censentur debita patris. At si mortuo patre velit sua studia persequi, cæteri fratres non tenentur contribuere in sumptus faciendos. *pag.666.n.4.& 5.*

31 Statutũ est iure nouo, vt filij volentes suo parenti succedere cum alijs in hæreditate, conferant, & adducant ad partitionem, ea quæ de bonis illius parentis, cui volunt succedere, acquisierunt, nisi parens obligationem conferendi condonarit. Adducẽda sunt aũt ad partitionem bona profectitia, quæ filius successurus cũ alijs in hæreditate, accepit à patre, vel auo, cui vult succedere. Bona verò castrensia non sunt conferẽda, quia dominiũ eorum, pleno iure, pertinet ad filium, neque bona aduentitia, quoad proprietatem, immò neque quoad vsumfructum, quando vsusfructus pertinet ad filium. *to.2.pag.666.nu.1.& pag.667.n.3.*

32 Filius, qui vult succedere patri, vel auo, nõ tenetur ea cõferre, quę validè accepit donatione simplici facta ex mera liberalitate; hęc.n. donatio nõ censetur facta in compensationem legitimę. Excipitur donatio facta filio emãcipato; hic .n. tenetur conferre quidquid à parẽtibus in emãcipatione, vel post emãcipationẽ accepit. Qui verò vult alteri succedere, tenetur ea conferre, quæ

accepit donatione ob causam, v. g. ad Ordines, ad nuptias, &c. hæc enim præsumuntur tradita in compensationem legitimę, nisi aliter constet de mente dantis. *to.2.pag.667.nu.5.*

33 Quæ pater filio tradidit præ reliquis, ad cibum, vestitum, equitatum, &c. præsumuntur liberaliter data; ideòque non sunt in partitionem adducenda. Neque est improbabile libros filio traditos à patre, non esse conferendos, si pater illos emit nomine filij: quia pater præsumitur illam collationem condonasse; modò ex hac condonatione non sequatur magna inter fratres inæqualitas; tunc enim pater non censetur emisse nomine filij, nec collationem condonasse. *to.2.pag.668.nu.8.& 9.*

34 Vestes pretiosæ, quæ solent dari sponsæ, conferendę sunt; nisi constet parentem eas nurui donasse; tunc enim filius non diceretur eas acquisiuisse, sed nurus. Item munera, arrhæ, & aliæ largitiones sponsalitiæ, factæ causa nuptiarum a patre, sunt a filio conferendæ: censentur enim factæ ob causam matrimonij. Quæ verò pater filio tradidit ad onera matrimonij sustinenda, v.g. pro alenda vxore, & familia, non sunt ad partitionem adducenda; cum enim pater teneatur filium sustentare, & nurum alere, censetur huiusmodi fructus condonasse. Secùs dicendum de bonis immobilibus, quæ pater tradidit filio, vt ex eorum prouentibus, matrimonij onera sustineret: hæc enim est donatio ob causam matrimonij. *ibid.nu.12.13.& 14.*

Societas quomodo finiatur.

35 Finitur societas. 1. lapsu temporis constituti, aut finita negotiatione. 2. per renunciationem, id est, per mutuum consensũ sociorum, tacitum, vel expressum. 3. morte alterius socij, naturali, aut ciuili; quare societas, regulariter non transit ad hæredes defuncti, nisi sint idonei ad societatem. 4. egestate alterius socij, vt quando non potest contribuere promissam pecuniam, aut quando ære alieno oppressus cessit bonis, aut eius bona publicantur. *to.2.pag.669.nu.1.& seq.*

36 In his casibus potest societas dissolui ante præfixũ tẽpus, socijs etiam inuitis. 1. si ita postulet Reipubl. necessitas, vt si sociũ abesse oporteat causa Reipubl. neque alium in suum locũ ad societatem administrandam subrogare possit. 2. quando spes subest obtinendi id, cuius causâ inita fuit societas. 3. si socij non stẽt pa-

ctis,

ctis, & conuentis. 4. dùm socij, arbitrio prudentis, iniuriam, & damnum inferunt. Non tamen facilè dissoluenda est societas, inuitis socijs; cùm pro ipsis stet possessio. *ibid. nu. 2.*

Sodomia.

1 SOdomia propriè dicta, est coitus inter personam eiusdem sexus. Licèt enim masculus cognoscēs fœminam extra vas naturale, dicatur committere sodomiam; hæc tamen nō est propriè sodomia, sed est peccatum alterius speciei; nam in sodomia propriè accepta, peccatur contra sexum: masculus autem congrediens præposterè cum fœmina, licèt non seruet vas debitum; seruat tamen sexum. *to. 1. pag. 374. nu. 1.*

2 Peccatum sodomiæ turpissimum, & grauissimum est, vt patet ex epist. *ad Roman. cap. 1.* & grauissimis pęnis tùm a iure ciuili inductis, vt mortis per flammas inferendæ, tùm a iure canonico impositis, pręsertim contra clericos: nam clericus nefandum hoc crimen exercens, meretur pęnam depositionis, & priuandus est omni priuilegio clericali, omni beneficio, & Ecclesiastica dignitate: non tamen incurrit irregularitatem, aut suspensionem, quādiu delictum est occultum. *ibid. nu. 2. & 3.* vide tit. *Clericus.*

3 Vir coniugatus, qui præpostero actu cępit cognoscere suā vxorem, sed actum perficit, & seminat in vase naturali, peccat mortal. quia vtitur vase indebito, & illegitimo, a quo natura ipsa abhorret, & Canones expresè sentiunt, propter nefandum hoc crimen attentatum, posse vxorem petere diuortium a marito. Quare confessarij debent pœnitentes ab hoc flagitio deterrere. *to. 1. pag. 375. nu. 12.*

4 Committentes nefandum sodomiæ crimen siue publicum, siue occultum, non est ipso iure suspensus; quia hæc suspensio nusquam in iure inuenitur: tamen arcetur ab Ordines executione, fitque irregularis, si crimen sit notorium, non ratione suspēsionis, sed ratione infamiæ, quia huic crimini, ex dispositione iuris est adnexa. *to. 3. pag. 438.*

5 In Bulla Pij V. graues infliguntur pęnæ committentibus tā nefarium scęlus, quę tamen ante iudicis sententiam, in consciētia non obligant. *to. 3. pag. 438.*

Spes.

1 SPes est virtus Theologica, & supernaturalis, qua speramus beatitudinem diuino auxilio obtinendam. Ideò sperãs beatitudinem, aut remissionem peccatorum, vt naturæ viribus absque Dei ope obtinendam committit peccatũ præsũptionis, quod est vitium contrarium, & destructiuum habitus spei. Immò est destructiuum fidei, si cum iudicio contra fidei articulos coniugatur: peccatum. n. præsumptionis committitur ab eo, qui sperat aliquid eo modo, quo non fit, aut fieri nequit, vt si quis speret beatitudinem absque Dei misericordia, ex suis solis meritis natnralibus, quæ fuit hæresis Pelegiana; aut si quis velit beatitudinẽ adipisci ex sola Dei misericordia, absque vlla cooperatione, aut bonis operibus, qui fuit error Lutheri. *t.2.p.192.n.1.& seq.*

2 Præsumptio, ex suo genere, est peccatum mort. neq. ob paruitatem materiæ fieri potest veniale: quia grauem continet inordinationem, & iniuriam. Qui spe veniæ obtinendæ differt pœnitentiam vsque ad senectutem, non tàm peccat contra spem, quàm contra præceptum pœnitentis: quia hic non sperat veniã ex sola Dei misericordia, aut ex solis viribus proprijs, sed spe veniæ, conuersionem differt. *pag. 193. nu. 5. & 6.*

3 Extat præceptum spei affirmatiuum, quo obligamur aliquando spei actum elicere, Psal. 4. *Sperate in Domino.* Extat etiam præceptum spei negatiuum, quo prohibetur desperatio: quia nõ est beatus qui non sperat, ergo multò minus beatus erit qui desperat. Præceptum autem negatiuum spei obligat semper, & ad semper: hæc enim est natura præcepti negatiui. Præceptum verò spei affirmatiuum, per se obligat quando quis grauiter vexatur tentationibus contra spem, versaturque in periculo desperationis, nisi actibus spei se muniat. *ibid. n. 1. & 2.*

4 Si cui fieret reuelatio suæ damnationis, is nec deberet, nec posset sperare, immò, sine peccato mort. desperare posset: quia impossibile est sperare id, quod certò constat obtineri non posse: at supposita reuelatione, consequutio beatitudinis certò cognoscitur impossibilis; ergo cui facta est hæc reuelatio, beatitudinem sperare non potest, *ibid. nu. 4.*

5 Desperatio potest esse sine hæresi: potest enim quis actum desperationis elicere, etiamsi non sentiat quidquam contra fidẽ, vt si

vt si dicat, *Deus nunquam mihi parcet.* At si dicat, *Deus non potest mihi parcere*, aut *ego non possum saluari*, &c. committit peccatum hæresis, & desperationis, sentit enim contra fidem. *to. 2. pag. 193. n. 3.*

Spolium.

1 SPolium dicitur omne id, quod reperitur in bonis personæ Ecclesiasticæ, post ipsius mortẽ, ad ipsius hæredes non pertinens. Neq. vllus Ecclesiasticus, nisi speciali priuilegio, ab onere spolij eximitur. Eximuntur autem. 1. Cardinales nisi Episcopatum habeant, ibique non resideant. 2. sectantes Curiam, seu cõmorantes in vrbe, in eaque, aut in eius districtu morientes. 3. habentes facultatem testandi. 4. Equites S. Ioannis, quatenus ipsorum morientium bona non acquiruntur Cameræ Apostolicæ, sed religioni Hierosolymitanæ. *to. 2. pag. 821. nu. 1. & seq.*

2 Spolium non fit ex ijs, quæ clericus proprio labore, & industria acquisiuit, vt concionando, cantando, ducendo funus, assistendo choro, sculpendo, pingendo, &c. hæc enim inter bona quasi patrimonialia numerantur. Si tamen clericus decedens, non relictis consanguineis, seu cognatis ex testamento, vel ab intestato venientibus, non solùm eius bona quasi patrimonialia, sed etiam patrimonialia cedunt Cameræ Apostolicæ. *pag. 822. nu. 3.*

3 Qui habet beneficium tenue, non excedens valorem congruæ sustentationis, non videtur obnoxius spolio; quia fructus congruæ sustentationi respondentes, numerantur inter bona quasi patrimonialia, quorum beneficiarius liberam habet dispositionem. Quamobrem Pius V. decreuit, vt habentes beneficia, vel pensiones non excedentes valorem 30. ducator. aureor. spolio Ecclesiastico non subiacent. *to. 2. pag. 823. n. 5.*

4 Vtensilia domestica non fiunt spolium, sed sunt illius cui relicta fuerunt, vel qui succedit ab intestato: hæc enim Pius V. a spolio Cameræ Apostolicæ exemit. *to. 2. pag. 823. nu. 8.*

5 Clericus, qui moritur in eo loco, in quo spolium non est vsu receptum, ibique beneficium habet, vel pensionem, exemptus est a spolio, modò beneficium, vel pensionem non habeat in alio loco, in quo spoliorum vsus viget. *pag. 824. nu. 9.*

6 Acquisita negotiatione illicita, aut alios modò p sacros canones prohibito, subijciuntur spolio; etiãsi clericus haberet facul-

promiſſio. Immò fictè promittens cogetur in foro externo ſtare promiſſioni,aut iuramento; quia præſumetur iuraſſe cum intentione ſe obligandi.*tom.1.pag.276.num.1.& num.4.*

5 Qui ficta promiſſione matrimonij, virginem, aut viduam bonæ famæ decepit, & carnaliter cognouit, & inde ſequatur infamia, tenetur illam ducere non ex vi promiſſionis, ſed ratione damni illati,neque ſatisfaciet illam virginem,ſeu viduam dotando, ſi ipſa non eſt contenta dote: niſi fortè vir ſit longè diſparis conditionis. At ſi copula eſt adeò occulta, vt nullum ſit periculum infamiæ, non tenebitur illam ducere; ſed tantùm iniuriam compenſare. *tom.1.pag.276.num.4.& 5.*

6 Vir, qui copulam extorſit à fœmina longè inferioris conditionis, non tenetur illam ducere aut dotare, aut aliquid ei reſtituere,ſi fœmina ſciebat inæqualitatem viri; neque tenetur illam ducere, quamuis fœmina inæqualitatem ignoraret: ſed poteſt illius damno occurrere illam dotando,vel dotem augendo; neque tenetur cum tanto ſuo damno damnum fœminæ adeò diſparis compenſare. *pag.277.num.7 & 8.& num.13.*

7 Sponſalia incerta (id eſt quæ fiunt cum perſona indeterminata, ſeu cum pluribus diſiunctiuè) non ſunt propriè ſponſalia. Redduntur aũt certa per determinationem,& electionem promiſſoris. Ex ſponſalibus tñ incertis oritur obligatio ea adimplendi; niſi facta ſint animo ficto; conſequenter promiſſor cogi põt ad ducendam vnam ex illis quibus ſub conditione promiſit. At ſi vna illarũ renuat,promiſſor non tenetur aliam ducere: quia per ipſum non ſtat quo minus vnam illarũ ducat.*t.1.p.278 n.1.& ſeq.*

8 Qui promiſit alteri cum iuramẽto, ſe traditurum in matrimonium vnam ex tribus filiabus quas habet,ſi is,cui promiſit,interim habeat copulam cum vna illarum, non tenetur aliquã tradere:quia non tenetur eam tradere,quæ fuit vitiata:neque enim pater priuandus eſt ſua libertate ob alterius delictum.Neque tenetur aliam tradere propter impedimentum affinitatis. At ſi nulla carnaliter cognita eſt, electio pertinet ad patrem. *ibid.num.3.*

9 Aetas ſeptem annorum requiritur ad ſponſalia celebranda: quia ad promiſſionẽ requiritur vſus rationis. In foro tñ cõſcientiæ valida ſunt ſponſalia, quando malitia ſupplet ætatem, etiamſi ante ſeptennium celebrentur. Verùm contrahentes ante legitimam ætatẽ,grauiter peccant,niſi excuſentur ob ignorantiam legis, vel ob vrgẽtiſſimam cauſam. *ibid.num.1.& 2.& pag.279.n.6.*

10 Pa-

10 Parentes, seu tutores, curatores, & consanguinei curam gerentes infantum, possunt, vrgente graui necessitate, pro filijs contrahere sponsalia, ante septennium. Vt tamen sint valida, requiritur posteà consensus expressus, vel tacitus filiorum, postquã peruenerint ad vsum rationis, qui cõsensus, in foro externo, sufficienter præsumitur adesse, si filij taceant, & non contradicant, postquàm septennium attigerint; scientes contracta fuisse à parentibus sponsalia suo nomine. *tom.1.pag.279.nu.8.* Non tenentur tamen filij consentire in sponsalia à parentibus, vel curatoribus contracta, quia in ijs, quæ ad statum matrimonij spectant, filij, per se loquendo, nõ tenentur parentibus obedire. *ibid.num.9.*

11 Ad validitatem autem matrimonij, iure Ecclesiastico, requiritur in masculo ætas 14. annorum, & in fœmina 12. nisi malitia suppleat ætatem, id est, nisi adsit potentia generandi, & sufficiens discretio ad se obligandum. Sufficit autem illam ætatem esse moraliter completam. *ibid.num.10.& pag.280.num.11.*

Causæ sponsalia dirimentes.

12 Causæ sponsalia dirimẽtes sunt hæ. 1. ingressus in religionem. 2. votum simplex castitatis, aut religionis. 3. votum simplex sacrorum Ordinum. 4. ætas. 5. lapsus termini. 6. discessus in longinquum. 7. dolus. 8. metus. 9. matrimonium subsequens cũ alia celebratum, aut impedimentum dirimens matrimonium. 10. fornicatio superueniens. 11. mutuus consensus. 12. conditio non adimpleta. *tom.1.pag.280.num 1.*

13 Sponsus ingrediens religionẽ, non tenetur posteà, si egrediatur, contrahere matrimoniũ cum ea, cum qua ante religionis ingressum contraxerat sponsalia: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit, modò bona fide ingressus fuerit religioné; nam si ingressus est vt sponsam deciperet, non cessat obligatio ex parte ingredientis religioné, cessat tñ ex parte sponsæ. *pag.281.num.3.*

14 Qui contraxit sponsalia cum iuramento, põt nihilominus ingredi religionem nisi aliud obstet: hoc enim iuramentũ censetur factum sub hac tacita conditione, *nisi melior status eligatur.* At si virtute sponsaliorum, copulam habuit cum sponsa, tũ non potest ingredi religionem; sed debet matrimonium contrahere cũ sponsa: quia obligatio naturalis reparãdi famã sponsę, præferenda est consilio ingrediendi religioné. Immò si post sponsalia copulam

pulam extorſit a ſponſa,deinde vouit religionem, non poteſt eā ingredi; quia votum non eſt vinculum iniquitatis, neque obligat ad aliquid illicitum. Neque ſufficit in hoc caſu,vt ſponſus matrimonium celebret cum ſponſa, mox antę conſummationé matrimonij, ingrediatur religionem:ſic enim non impedit infamiā, neque reſarcit iniuriam ; ſed debet matrimonium conſummare, & cum vxore permanere.Obſeruandum tamen hoc votum,non eſſe irritum, & inualidum, ſed obligare poſt diſſolutionem matrimonij : quia obligatio voti non extinguitur per matrimoniū, ſed ſuſpenditur,*ibid.n.4.& n.5.& 6.*

15 Qui poſt votum religionis, vel caſtitatis, virginem deflorauit, cūm promiſſione matrimonij,tenetur adhuc matrimoniū contrahere cum illa, ſi votum ipſius ignorabat. Quia vinculum iuſtitiæ,fortius eſt vinculo charitatis;ſed propter vinculum charitatis tenetur quis votum ſuſpendere,vt parentum inopię conſulat;ergo multo magis ſponſus propter vinculum iuſtitiæ,vt famæ damnum impediat.*to.1.pag.281.n.7.*

16 Priora ſponſalia non diſſoluuntur per poſteriora , etiamſi copula ſubſequuta ſit cum ſecunda ſponſa, aut etiamſi poſteriora facta ſint cum iuramento. Quia ſecunda ſponſalia non poſſunt ſine peccato adimpleri,ſuntque in prędiudicium alterius, *pag.282.nu.9.& 10.*

17 Sponſalia dirimuntur per votum ſimplex caſtitatis factū poſt ipſa ſponſalia; quia in ſponſalibus ſubintelligitur illa conditio, *niſi perfectior vitæ ſtatus eligatur*; ſtatus autem celibatus perfectior eſt ſtatu matrimonij. Vnde ſequitur ſponſalia facta poſt votum ſimplex caſtitatis, eſſe inualida,etiamſi facta ſint cum iuramento: quia iuramentum nō eſt vinculum iniquitatis,ſeu promiſſionis iniquæ, *ibid.nu.13 & 15.*

18 Sponſalia dirimuntur per votum ſuſcipiendi ſacros Ordines:eligitur enim perfectior ſtatus. Qui tamen vouit ſacros Ordines non tenetur,ex vi voti,ſeruare caſtitatem ante illorum ſuſceptionem. *to.1.pag.283.nu.20.*

19 Sponſalia diſſolui poſſunt propter defectū ętatis impuberis:ius enim cōcedit vt filij poſſint ſtatim adepti pubertatē, reſilire a ſponſalibus celebratis,dum eſſent impuberes. Pubertatem aūt adeptus,niſi ſtatim reſiliat a ſponſalibus,nō poterit poſteà reſilire: cū enim ſponſalia ab initio eſſent valida,manent valida,& irreuocabilia,niſi ſtatim poſt pubertatem reuocentur.Porrò qui

prior

prior attigit pubertatem, non tenetur alterius pubertatem expectare, ſed poteſt ſtatim reſilire. *ibid. num. 1.*

20 Reclamatio ad ſponſalia dirimenda, fieri debet apud Epiſcopum, vel eius Vicarium, vel ipſis deficientibus, apud perſonas honeſtas: hoc tamen videtur tantummodò neceſſarium in foro externo, vt iudex ferat ſententiam pro ſponſalibus dirimendis: in foro verò conſcientiæ ſufficit, vt qui attigit pubertatem, ſtatim diſſentiat interius: quippe reclamatio requiritur in foro externo, ne videantur ſponſalia prius facta ratificari; at qui interius diſſentit, verè non ratificat; ergo, &c. *tom. 1. pag. 284. n. 5.*

21 Sponſalia dirimuntur per lapſum termini conſtituti ad matrimoniũ contrahendũ, ex parte eius, per quẽ non ſtetit, quo minus matrimonium præſtituto tpe celebraretur; modò terminus appoſitus fuerit ad limitandam obligationem; elapſo n. termino expirat obligatio. Ille verò per quem ſtat, quo minus tempore præfinito matrimoniũ contrahatur, nõ liberatur ab obligatione, ſi alter velit ſtare ſponſalibus: neque. n. æquum eſt, vt dilator ex mora cõmodũ reportet, ſi ſunt in culpa. *tom. 1. pag. 284. n. 6.*

22 Nullo præfixo termino, ſponſalia diſſolui poſſunt per moram, & dilationem alterius, quando ſcilicet ab altero requiſitus ad perficienda ſponſalia, & matrimonium contrahendum, ita differt, & prorogat, vt arbitrio prudentis viri cenſeatur eſſe in mora culpabili. *ibid. num. 7.*

23 Sponſalia etiam facta cum iuramento, diſſolui poſſunt per diſceſſum alterius ſponſi in longinquum abſque licẽtia alterius. At ſi profectus eſt ad locum propinquum vnde ſperatur breui rediturus, expectandus eſt, vel requirendus, vt intra certũ tempus matrimonium contrahat: ſin nolit intra illud tempus, diſſolui poterunt ſponſalia; quia ſponſus requiſitus cenſetur cedere ſponſalibus ſi recuſet contrahere matrimonium intra tempus aſſignatum, abſque legitima cauſa. *ibid. num. 8.*

24 Sponſalia irritantur per ſubſequens matrimonium validè celebratum cum alia perſona: quia res tradita vni per contractũ indiſſolubilem, non poteſt amplius alteri tradi, cui tantùm promiſſa fuerat. Si tamen ſponſalia facta fuerant cum iuramento, ſponſus diſſoluto matrimonio per mortem coniugis, tenetur vi iuramenti, ſtare ſponſalibus; quia obligatio iuramenti non fuerat extincta, ſed tantùm ſuſpenſa per ſubſequens matrimonium. *tom. 1. pag. 285. num. 1. & ſeq.*

25 Spon-

25 Sponſalia etiam iurata diſſoluuntur per impedimentũ dirimens matrimoniũ cuiuſmodi eſt error perſonę, affinitas ſuperueniens, &c. quia non eſt obligatio ad id quod fieri non poteſt. Hinc ſequitur ſponſalia diſſolui per copulã habitam cum cõſanguinea ſponſæ in primo, vel ſecundo gradu, nam per huiuſmodi copulam fit affinis ſponſę; affinitas autẽ dirimit matrimoniũ vſq; ad ſecundũ gradũ, quãdo procedit ex copula illicita. *ibid. n. 5. & 6.*

26 Sponſus qui poſt ſponſalia ncotraxit impedimentum dirimens, tenetur impetrare diſpenſationem impedimenti, ſi commodè poſſit, aut ſi alioquin ſequatur graue damnum ſponſæ, ob deflorationem, & famæ iacturam: æquum enim non eſt vt ſponſus ex ſuo delicto commodum reportet. *ibid. n 9.*

27 Spõſalia clandeſtina, id eſt, ſine Parocho, & teſtibus celebrata, ſunt valida: quia Concil. Tridẽt. irritat tantũ matrimoniũ clandeſtinum, non autem ſponſalia. Neque peccant mortaliter ita contrahentes; nullo enim iure huiuſmodi ſponſalia ſunt prohibita, quamuis ſint diſſuadenda, cùm ſæpiùs fiant ſine debita circumſpectione, & prudentia. *tom 1 pag. 286. num. 12 & 13.*

28 Sponſalia, quamuis iuramento confirmata, diſſoluũtur per fornicationẽ alterius ſpõſi: quia qui fornicatur facit contra leges coniugij, & deſpõſationis, fitque ſuſpectus de fide in futurũ ſeruanda. Item fornicatio ſponſę commiſſa etiam ante ſponſalia, eſt ſufficiẽs cauſa ob quã ſpõſus poſſit illa diſſoluere, ſi ante contracta ſponſalia, illam ignorabat: at fornicatio ſponſi commiſſa ante ſpõſalia non eſt ſufficiens cauſa cur ſponſa reſiliat à ſponſalibus; quia illa fornicatio nõ infert graue dedecus ſponſæ. *ibid. num. 1.*

29 Diſſoluũtur ſponſalia, etiamſi fęmina per vim fuerit conſtuprata: nam hæc cenſetur notabilis mutatio ex parte ſponſę, cũ vir poſſit hinc graue dedecus pati, quia non ita facilè conſtare poteſt an ſponſa per vim fuerit compreſſa. *pag. 287 n. 3.*

30 Sponſalia diſſolui poſſunt ob fornicationem ſpiritualẽ, videlicet ob hæreſim, vel apoſtaſiam: huiuſmodi enim fornicatio notabilem inducit mutationem. Immò tenetur ſponſus in eo caſu reſilire à ſponſalibus: nam contrahere matrimonium cum hæretico eſt peccatum mort. *tom. 1. pag. 287. num. 7.*

31 Quoties notabilis aliqua mutatio, ſeu cauſa de nouo ſuperuenit ſpõſalibus, qua cognita cõtrahentes prę̃ſumuntur non habuiſſe voluntatẽ ſaltẽ implicitam ſe obligandi, ſufficit ad illa diſſoluenda, etiãſi celebrata fuerit cum iuramento: quia promittẽs

non cenſetur habuiſſe intentionem promittendi, ſuperueniente notabili mutatione. Sic ſponſus nō tenetur contrahere matrimoniū cū ſponſa, quæ poſt ſponſalia incidit in leprā, vel paralyſin, &c. vel quæ amiſit oculos, nares, &c. vel quæ facta eſt notabiliter deformis; maior tamen requiritur deformitas in viro ad ſpōſalia dirimenda, quā in fęmina. Itē paupertas ſuperueniens ſufficit ad diſſoluenda ſponſalia. Tamē ſi altero ſponſo in eodem ſtatu permanente, alter fit valdè diues, tenetur hic ſtare ſponſalibus: quia non eſt deceptus in cōditione ſponſę. Itē diſſolui poſſunt ſpōſalia ob grauē ſimultatem inter ſpōſos interuenientem, vel per morū aſperitatem, & ſæuitiā alterius ſpōſi, de nouo cognitam. *ibid. n. 8.*

32 Dolus adhibitus ab altero contrahentiū, dans cauſam contractui, facit ſponſalia ipſo iure irrita, & inualida: quia ſponſalia ſunt cōtractus bonæ fidei. Si tamen deceptus velit ſtare ſpōſalibus, poteſt cogere decipientem ad contrahendum matrimoniū: quia par non eſt vt decipiens ex ſua fraude commodū reportet. Quanquam probabile eſt vtrumque liberum eſſe à ſponſalibus, quia ſponſalia non claudicant, *tom. 1. pag 288 num. 1. & 2.*

33 Sponſalia celebrata per metum leuem, in foro conſcientię diſſolui poſſunt. In foro tamen externo non datur actio ad diſſoluenda ſponſalia per metum leuem celebrata, vt litium occaſio amputetur. *pag. 289. num. 6.*

34 Sponſalia etiam cum iuramento facta, mutuo conſenſu diſſolui poſſunt: quia ſponſalia ſunt contractus diſſolubilis: hæc autem mutua remiſſio debet eſſe libera; nam ſi alter ſponſus remittat obligationem ob metum ſibi incuſſum ab altero, ſponſalia non cenſentur diſſoluta. Secùs dicendum de remiſſione facta ob metum parentum, vel ob viri aſperitatem; hic enim metus non tollit libertatem. *pag. 289. n. 1. & n. 2. & 3.*

35 Spōſalia diſſolui poſſunt, quādo nō adimplētur cōditiones; ſub quibus fuerūt celebrata. Immò ſpōſalia nō obligāt, donec impleatur conditio expreſſa in cōtractu ſponſaliorū. *t. 1. p. 289. n. 4.*

36 Ad dirimēda ſpōſalia, ſi natura rei ſpectetur, nō requiritur iudicis auctoritas, quādo certò conſtat de cauſa ſufficiēte ad diſſoluenda ſponſalia; ſed priuata auctoritate diſſolui poſſunt, quāuis facta fuerit cum iuramento. Per accidens tamen ad vitandū ſcādalum, fieri poteſt vt neceſſaria ſit iudicis auctoritas. Hic autem iudex eſſe debet Eccleſiaſticus, Epiſcopus ſcilicet, aut ab ipſo delegatus; quia cauſa eſt ſpiritualis. *pag. 290 num. 5 & 6.*

37 Spon-

37 Sponſus ius amittit dirimendi ſponſalia quando cognoſcit carnaliter ſponſam, ſciens præceſſiſſe cauſam ſufficiẽtem ad diſſoluenda ſponſalia,modò tamen illa ſponſalia fuerint valida : nã ſponſalia inualida non inducunt obligationem, nec fiunt valida per copulam habitam, niſi ſponſus tunc habuerit animum permanendi in prioribus ſponſalibus. *ibid.num.10.*

38 Sponſus habens defectum occultum, propter quem alter iuſtam haberet cauſam diſſoluendi ſponſalia, poteſt alterum cogere per iudicem vt ſtet ſponſalibus: quia nemo tenetur propria ſponte pœnam ſubire. Sic adulter occultus non priuatur iure petendi debitum. *ibid.num.12.*

39 Qui habuit copulam cum ſponſa alterius, debet hanc circumſtantiam in confeſſione aperire; quia facit grauem iniuriã ſponſo,qui cogetur aut reſilire à ſponſalibus,aut ducere fornicariam in vxorem. At fornicans cum ſponſo,non facit grauem iniuriam illius ſponſæ. *tom.1.pag.290.num.13.*

40 Sponſalibus apponi non poteſt pœna ſoluenda ab eo, qui non ſteterit ſponſalibus:quia hoc repugnat libertati matrimonij. Poſſunt tamen tradi arrhæ quas tradens amittat ſi fregerit fidem ſponſaliorum. Verùm arrhæ non ſunt ſoluendæ,quando ſponſalia diſſoluuntur auctoritate iudicis,aut per ingreſſum in religionem: nam vbi abeſt culpa, debet etiam abeſſe pœna. *tom.1.pag.291.num.1.& ſeq.*

41 Intereſſe damni emergentis exigi poteſt ab eo, qui iniuſtè reſilit à ſponſalibus, non virtute conuentionis pęnalis, quã diximus eſſe inualidam,ſed ob iniuſtitiã commiſſam ab eo,qui iniuſtè violat fidem ſponſaliorum. Non poteſt autem iniri pactum ſoluendi intereſſe lucri ceſſantis: quia ſponſus ante initium matrimonium non habet ius ad illud lucrum. *tom.1.pag.292.num.6.*

Stuprum.

1 STuprum ſtrictè acceptũ,eſt cõcubitus viri cum virgine fęmina,quo virginalis integritas violatur : habetque malitiã ſpecie diſtinctã à fornicatione,neceſſariò in cõfeſſione explicãdã,ſiue puella conſentiat,ſiue ſit inuita; quia puella nõ habet dominium ſuæ integritatis corporalis;ſitque iniuria patri,cuius eſt ſpecialem curam gerere corporis filiæ. *tom.1.pag.382.num.2.*

2 Qui per vim,aut fraudẽ,metum, aut mendacium,copulam à puel-

à puella extorsit absque promissione matrimonij, tenetur illam ducere in matrimonium, vel commodè dotare, vel curare, vt æquè bene nubat, ac si esset virgo: quia tenetur ex iustitia, damnũ illi iniustè illatum reputare. At si virgo liberè consensit, non tenetur ad restitutionem: quia illi non intulit iniuriam, modò stuprator non manifestauerit copulam occultam; tunc enim tenetur ad restitutionem famæ, & damnorum incrementi dotis, &c. *tom. 1. pag. 383. num. 7.*

3 Qui precibus, vel muneribus, vel suasionibus, ac blanditijs extorsit copulã à puella, non tenetur ad restitutionẽ: quia huiusmodi preces, munera, &c. non adimunt voluntarium. Neque facienda est restitutio patri sub cuius cura est ipsa puella deflorata: quia nullum illatũ est damnum patri. Quod enim pater cogitur cogere dotem vt puella æquè commodè nubat, hoc damnum est per accidẽs, & puella potest manere inupta. *pag. 384. n. 13. & 14.*

4 Potest filius inconsulto, vel inuito patre, validè contrahere matrimoniũ cum ea, à quo copulam extorsit: quia, per se loquẽdo, non tenetur obedire patri in ijs, quæ pertinent ad vitæ statũ. Per accidens tamẽ fieri potest vt in his etiam grauiter peccet, vt quando inuito patre contrahit cũ indigna, ex cuius matrimonio magnum familiæ dedecus infertur, vel quando multum referret patris filiũ aliam ducere ad componẽdas familiæ lites; aut quod simile. Igitur valdè consentaneum est rationi, & honestati, vt filij absque parentum consilio, & consensu, non ineant matrimonium, idque Ecclesia prohibuit: quare qui inconsulto patre matrimonium contrahit, peccat mortal. nisi iustam habeat causam sic contrahendi. *tom. 1. pag. 384. num. 18. & seq.*

5 Potest Ecclesiasticus iudex suam interponere auctoritatem ne matrimonium contrahatur à filiofamilias, quando constiterit adesse graue scandali periculum. Neque proptereà matrimonij libertas impeditur; quia non dicitur libertas alicuius impediri, nisi impediatur ad id, ad quos ius habet; filius autem non habet ius ad nuptias iniuriosas patri, & toti familiæ. *pag. 385. n. 26.*

Substitutio.

1 SVbstitutio est vocatio vnius, aut plurium ad hæreditatẽ, in locum alterius, vel aliorum. Sex autem modis potest aliquis alteri substitui. 1. substitutione vulgari. 2. pupillari. 3. exemplum. 4. fidei-

4 fideicommiſſoria. 5. reciproca. 6. compendioſa ſeu breuiloqui. *tom. 2 pag. 774. num. 1. & 2.*

2 Subſtitutio *vulgaris*, eſt ſubſtitutio directa, & ſimplex, quia quilibet, non prohibitus, ſubſtitui poteſt à quolibet hac conditione, vt ſi ille, qui fuit inſtitutus hæres, vel qui ſuccedere debet ab inteſtato, nolit, aut non poſſit ſuccedere, ſuccedat ſubſtitutus. *pag. 775. num. 3.*

3 Subſtitutio *pupillaris* eſt illa, qua quis proli impuberi in ſua poteſtate conſtitutæ, ſubſtituit aliquem vt ſi pater dicat: *Si filius meus intra pupillarem ætatem decedat, ſubſtituo Titium.* Ætas autem pupillaris in maſculo intelligitur vſque ad 14. annum, in fęmina vſque ad 12. Hæc autem ſubſtitutio pupillaris fuit inſtituta, quia, cùm impubes non poſſit teſtari, par fuit vt ius concederet facultatem patri ſubſtituendi hæredem filio impuberi. Porrò ad validitatem huius ſubſtitutionis requiritur. 1. vt ille, cui fit ſubſtitutio, ſit impubes. 2. vt ſit filius, nepos, vel deſcendens. 3. vt ſit in poteſtate teſtatoris. 4. vt poſt mortem teſtatoris fiat ſui iuris, & nõ recidat in poteſtatem alterius. *ibid. num.* 4.

4 Subſtitutio *exemplaris* ea eſt, qua quis filio amenti; vel prodigo, vel alia ratione prohibito teſtari, ſubſtituitur. Atque hæc ſubſtitutio fieri poteſt non ſolùm à patre, verùm etiam à matre, auo, auia, proauo, proauia. *ibid. num. 5.*

5 Subſtitutio *fideicommiſſoria* illa eſt, per quam hæres ab inteſtato, vel teſtamento conſtitutus, accipit hæreditatem cum hoc onere, vt eam, vel eius partem aliquotam, v.g. dimidiam, tertiam, vel quartam reſtituat alteri poſt mortem, ſub hac tacita conditione, *ſi decedat ſine liberis, vel deſcendentibus*. Porrò ſi hic hæres profeſſionem faciat in religione, bonorum capaci, monaſterium percipit vſumfructum illorum bonorum, donec ſequatur mors naturalis ipſius religioſi. *ibid. num. 6. & pag. 776. num. 9.*

6 Subſtitutio reciproca, ſeu breuiloqua dicitur illa, qua hæredes ſubſtituti, ſibi inuicem ſubſtituuntur, vt ſi teſtator dicat: *Inſtituo tales hæredes; quos inuicem ſubſtituo. tom. 2. pag. 779. num. 18.*

7 Subſtitutio *compendioſa* illa eſt, quæ plures complectitur ſubſtitutiones diuerſas, quoad tempora, vt ſi quis dicat *Inſtituo Caium filium meum hæredem, & cum è vita deceſſerit, ſubſtituo ei Titium. ibid. num. 19.*

Suc-

Succeſſio ab inteſtato .

1 SVcceſſio alia eſt, qua *aſcendentes ſuccedunt in bonis deſcendentium*, quando ſcilicet defunctus non reliquit deſcendētes, aut collaterales in primo gradu. Alia, qua *deſcendentes ſuccedunt in bonis aſcendentium.* Alia denique *collateralium*, ſeu *tranſuerſalium. tom. 2. pag. 807. nu. 4.*

2 In ſucceſſione *deſcendentium* ſeruāda eſt illa regula; vt ſi quis decedat, relictis filijs legitimis, alijſque deſcendentibus, iure cōmuni ſuccedant filij, alijque deſcendentes, alijs omnibus excluſis. Porrò filij legitimati per ſubſequens matrimonium, ſuccedunt, ac ſi eſſent verè filij legitimi naturales: matrimonium enim ſubſequens, omnia antecedentia purgat, efficitque filium habilem, & idoneum ad omnia. *ibid. nu. 1. & 5.*

3 In ſucceſſione *aſcendentium*, dum quis decedit nullis relictis deſcendentibus, ſed ſolis aſcendentibus, parentes ſuccedunt liberis, modò liberi non eſſent ſpurij, ſed vel legitimi, vel naturales. Quando autem quis decedit relictis aſcendentibus, & collateralibus; ſi collaterales ſunt fratres, vel ſorores defuncti vtrinque coniuncti, id eſt, eodē patre, & matre orti, tunc collaterales ſuccedunt in capita, ſiue cum patre, & matre, ſiue cum ſuperioribus aſcendentibus, modò parentes non tranſierint ad ſecundas nuptias abſq. conſenſu filiorum; tunc enim ſuccedūt ſolùm in vſumfructum: ſi verò ſuperſint fratres, aut ſorores ex vno ſolū latere coniuncti, parentes ſuccedunt illis excluſis. *to. 2. pag. 808. n. 5. & 6.*

4 Dùm quis decedit ſolis collaterblibus relictis, ſuccedūt primò fratres, & ſorores vtrinque coniuncti, eorumque filij; his deficientibus ſuccedunt fratres ex altero tantùm parente, eorumq. filij, ita vt coniuncti ex patre ſuccedant in bonis paternis; coniuncti verò ex matre ſuccedant in bonis maternis, in bonis verò acquiſitis a patre, & matre, ſuccedant æqualiter. Obſeruandum autem aſcendentes, & deſcedentes ſuccedere in infinitum, collaterales verò vſque ad decimum gradum, iuxta computationē iuris ciuilis. His deficientibus ſuccedit vxor viro, & vir vxori. *ibid. num. 6. & 7.*

Suffragium .

1 SVffragij nomē hic ſumitur pro auxilio, quod vnus fidelis præbet alteri ad conſequendā remiſſionem pęnæ tępora-

lis. Poſſunt autem fideles, dum in hac vita degunt, non ſolùm ſe inuicem iuuare ſuffragijs, verũ ẽt ſubleuare defunctos, ſatisfaciẽdo pro pęna ipſis debita. Hoc fatemur, dũ in ſymbolo credimus. *Communionem Sanctorum*. Cuius articuli ſenſus eſt, in Eccleſia eſſe communicationem bonorum operum inter iuſtos, ita vt tamquam vnius corporis membra, ſub vero capite Chriſto, ſe inuicem iuuent & alter alteri per ſuffragia, & opera ſatisfactoria opem ferat. *to.1.pag.249.num.1.*

2 Bonum opus, vt eſt ſatisfactoriũ, non prodeſt facienti, quando illud alteri applicat, habet enim ſatisfactionem limitatam; ſed prodeſt ei, cui applicatur: nam ſatisfactio communicabilis eſt. At ſi opus bonum ſpectetur vt eſt meritorium, prodeſt ſoli applicanti, ad meritum vitæ æternæ. *ibid.nu.2.*

3 Vt ſuffragium alteri proſit. 1. debet ad illum dirigi intentio offerentis. 2. requiritur, vt opus fiat ab homine viatore, id eſt, viuente. 3. vt fiat ſeu ſuſtineatur voluntariè; in quo differt ſatisfactio a ſatiſpaſione. 4. vt opus ſit bonum, ſaltem ratione intentionis. 5. vt operans ſit in gratia, alioquin nõ proderit alteri ex opere operantis; prodeſſe tamen poterit ex opere operato: propterea dictum eſt, titul. *Indulgentia*, prodeſſe indulgentias defunctis; etiamſi qui facit opus præſcriptum in Bulla, ſit in ſtatu peccati mort. Sic Miſſę ſacrificium oblatum ab improbo Sacerdote, non caret ſuo fructu, non ſolùm quatenus eſt ſacrificium; verùm etiamſi conſideretur ſecundum preces, quatenus offeruntur a Sacerdote in perſona Eccleſiæ. *ibid.num.2.& ſeq.*

4 Opus quod ab vno pręcipitur, & ab altero adimpletur, prodeſt ad ſatisfactionem, ſi pręcipiens ſit in gratia, etiamſi exequẽs ſit in peccato, modò non ſit cauſa proxima illius operis; quia pręcipiens eſt agens principale, ergo ſufficit vt ſit in gratia, ſaltem tunc quando præcepit: nam ſi poſtquàm præcepit incidat in peccatum mort. nihilominus opus eſt ſatisfactorium. *pag.250.n.9.*

5 Opera, quæ per alium fiunt, tanquam per inſtrumentum, ſunt ſatisfactoria, quamuis qui ea facit, ſit in peccato mort. vt ſi dominus in gratia exiſtens præcipiat per famulum, ſeu amicum fieri eleemoſynam ſuo nomine; ſufficit enim principale agens eſſe in gratia. *ibid.num.10.*

6 Qui ex iniuncta pęnitentia tenetur pro defuncto ſuffragium offerre, debet iterùm opus iniunctum præſtare, ſi illud pręſtitit in peccato mort. niſi habeat valorem ex opere operato, aut

aut nomine Ecclesiæ offeratur. *ibid. num.* 11.

7 Tres conditiones requiruntur in eo, cui suffragium applicatur, vt illi prosit. 1. vt indigeat suffragio. Vnde suffragia Beatis non prosunt; nisi ad gaudium quoddam accidentale, quatenus per ea coluntur, & honorantur. 2. vt sit in gratia; quare opus applicatum alicui existenti in peccato mort. conuertitur in vtilitatem offerentis. 3. vt peccata, pro quibus exhibetur satisfactio, iã sint remissa quoad culpam: idcircò non prodest satisfactio etiam pro venialibus nondum remissis; quia remissio pœnæ supponit remissionem culpæ, quippe manente culpa, manet obligatio ad pœnam. *tom.* 1. *pag.* 250. *num.* 1. *& seq.*

Superstitio.

1 SVperstitio est cultus vitiosus, quo vel colitur creatura cultu diuino, vel Deus modo indebito. Duplex est superstitio. 1. *ratione rei cultæ*, quatenus creatura colitur cultu diuino. 2. *ratione modi indebiti*; quæ rursum est duplex. 1. dicitur *cultus falsus*, vt si quis Deum colat ceremonijs Iudæorum, quibus significatur Christus venturus, aut fidem nostram falsis miraculis confirmare contendat, aut diuino officio turpia admisceat tanquam illius partem. 2. dicitur *cultus superfluus*, quando scilicet præter Ecclesiæ vsum ponitur religio ijs in rebus, aut circumstantijs, in quibus non est ponenda, vt in numero, colore, situ, &c. aut quando variantur cæremoniæ ab Ecclesia præscriptæ, quæ variatio, vt plurimùm, est tantùm peccatum veniale; nisi fiat magna peruersio in cæremonijs, ex præcepto vel consuetudine adhiberi solitis. At cultus falsus est peccatum mortale ex suo genere; quia grauem infert irreuerentiam Deo. *tom.* 2. *pag.* 213. *num.* 1. *& seq.*

2 Qui diuino officio turpia, aut vana canit voce, organo aut alio musico instrumento, etiamsi non intendat illa admiscere tanquam diuini officij partem grauiter peccat ratione scandali; prouocat enim impuram delectationem. At si tantùm vtatur sono, aut voce profana, & sæculari, absq; impura delectatione, nõ videtur grauiter peccare; quia sonus organi, aut vocis est ex se indifferens; ergo non fit mortalis, nisi ratione praui finis, aut circumstantiæ mortalis. *ibid. nu.* 3.

SVSPENSIO.

Quid, & quotuplex ſit ſuſpenſio.

1 SVſpenſio propriè dicta eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua perſona Eccleſiaſtica impeditur ne functiones exerceat ſui beneficij, vel officij, vel ordinis, in totum, vel in partem, in perpetuum, vel ad tempus. Eſt autem multiplex ſuſpenſio: alia enim eſt *a beneficio tantùm*, ſiue beneficium ſit canonicatus, ſiue dignitas, ſiue Epiſcopatus, ſiue aliud: alia eſt *ab officio tantùm*, ſiue officium ſit Ordinis, ſiue iuriſdictionis: alia *ab officio, & beneficio ſimul*. Rurſus ſuſpenſio ab officio, alia eſt *ab officio in totum*, alia *ab officio in partem*. Item alia eſt *ſuſpenſio pęnalis*, quæ fertur in pęnam delicti; alia *medicinalis*, qua intenditur emendatio, & bonum delinquētis. Item alia eſt *temporalis*, quæ fertur cum limitatione temporis; alia *perpetua*, quæ fertur abſque limitatione. Denique alia eſt *à iure*, alia *ab homine. to. 1. pag. 492. n. 1. & 2.*

2 Epiſcopus, vel iudex, qui tulit cenſuram ſuſpenſionis, vel interdicti, pōt ex iuſta cauſa illam ſuſpendere ad tempus, & concedere celebranti vt tunc temporis non incurrat irregularitatem: quia cenſuram non ligat vltra intentionem iudicis. *pag. 493. n 4.*

3 Quando Epiſcopus fert ſententiam ſuſpenſionis, poſteà iuſta aliqua de cauſa illam ſuſpendit, vel aufert ad reincidentiam: ſuſpenſus autem durante illo termino appellat, appellatio vim habet ſuſpendendi ipſam ſententiam, ita vt elapſo termino conceſſo a ſuperiore, cenſura non liget, ſed eius executio impediatur per appellationem. *ibid.*

Suſpenſionis effectus.

4 Suſpenſio lata abſolutè abſq. vlla limitatione, ſuſpendit abſolutè ab officio, & beneficio: cū enim verba ſint generalia, generaliter ſunt accipienda. Quę verò lata eſt cū expreſſione alicuius effectus particularis, extenditur ad illum effectum, & ad ea, quæ ſunt illi adnexa: cenſura. n. efficit id quod ſignificat. Quare Epiſcopus ſuſpenſus a Pōtificalibus, vel ab Ordine Pōtificali, intelligitur ſolū ſuſpenſus ab ijs quæ pertinent ad vsū Ordinis Epiſcopatus, cuiuſmodi ſunt confirmare, Ordines conferre, conſecrare Eccleſias, &c. Non verò intelligitur ſuſpenſus ab ijs, quæ pertinent ad iuriſdictionem, qualia ſunt excōicare, conferre beneficia, neque intelligitur ſuſpenſus a celebratione Miſſæ, confeſſionibus

stibus audiendis, &c. *to. 1. pag. 493. nu. 1. 2. & 3.*

5 Suspensus ab Ordine, non censetur eo ipso suspensus a iurisdictione, quia Ordo non est necessariò adnexus iurisdictioni, vt patet in eo, qui electus est, & confirmatus in Episcopum, quē constat posse ante consecrationem, ea quæ sunt iurisdictionis exercere, vt excommunicare, &c. *pag. 494. nu. 4.*

6 Suspensus ab Ordine, non videtur suspensus a beneficio, vel eius fructibus, nisi indirectè, quatenus per suspēsionē impeditur ne munus suū obeat. Suspēsus aūt ob Ordine inferiori, censetur suspēsus a superiori: quia cui nō licet quod minus, nec ei licere debet quod maius. At qui suspēsus est a superiori, nō cēsetur suspēsus ab inferiori: quia inferior nō fundatur in superiori. *ib. n. 5. & 7.*

7 Suspensus ab officio, nulla addita limitatione, intelligitur suspensus ab officio Ordinis, & iurisdictionis. Suspensus simpliciter ab Officio, non censetur suspēsus a beneficio, seu fructibus illius: debet tamen per alium supplere onera sui beneficij, quę per se non potest exercere, alioquin non potest fructus percipere, quia beneficium datur propter officium *ibid. n. 9. & 10.*

8 Suspensus a beneficio non intelligitur suspensus ab officio, etiamsi officium ei competat ratione beneficij: propterea suspēsus a beneficio non priuatur vsu, & exercitio rerum spiritualiū, vel temporalium; consequenter potest beneficia conferre. Fructus autem beneficij eo tempore, quo quis manet suspensus a beneficio, conuertendi sunt in vtilitatem Ecclesiæ, detractis ijs, quę dantur substituto vt inseruiat. *to. 1. pag. 494. nu. 12. & 14.*

9 Suspensio ob contumaciam, nulla tradenda est portio fructuum beneficij: sibi enim imputet, cum in ipsius manu positum sit liberari a suspensione, & acquirere ius ad fructus. Suspenso verò in pęnam delicti tradenda est portio fructuum sufficiens ad congruam sustentationem ne mendicare cogatur. *ibid. n. 14.*

10 Suspensus ab officio in aliquo loco, est vbique suspensus, modò suspensio lata sit absque loci determinatione; quia suspensio sequitur suspensum vbicumque sit. *to. 1. pag. 496. n. 7.*

11 Inualida est collatio beneficij facta suspensio a beneficijs: quia suspensus a beneficio priuatur iure percipiendi fructus beneficij; modò suspensio lata sit absolutè. *ibid. nu. 8.*

Violatio suspensionis.

11 Suspēsus peccat mortaliter, ex suo genere, exercēdo actū

à quo eſt ſuſpenſus: quia violat præceptum Eccleſiaſticum in re graui; ratione tamen paruitatis materiæ, excuſari poteſt à mortali. *pag.497.num.*1.

13 Communicans cum ſuſpenſo nondum denunciato in ijs à quibus eſt ſuſpenſus, non peccat mort. Neque ipſe ſuſpenſus peccat mort. nec fit irregularis exercendo functiones Ordinũ, à quibus eſt ſuſpenſus, modò non ſe ſpontè ingerat, nec maiorem ordinem, à quo eſt ſuſpenſus, ſolemniter exerceat. *ibidem num.3.& num.5.*

14 Acta per ſuſpenſum toleratum, valida ſunt; cum enim hic ab Eccleſia toleretur, non illi adimitur iuriſdictio. Acta verò iuriſdictionis propriæ per ſuſpenſum nominatim denunciatum, inualida ſunt, niſi adſit titulus coloratus, & error communis vulgi: actus autem ordinis, qui non requiritur iuriſdictionem, validi ſunt vt conſecrare, confirmare, &c. Porrò abſolutio ſacramẽtalis collata à ſuſpenſo denunciato, eſt inualida, quia eſt actus ordinis, & iuriſdictionis. *pag.498.num 7.*

Abſolutio à ſuſpenſione.

15 Suſpenſio ad tempus lata, ceſſat eo tempore elapſo, abſq; alia abſolutione: item ſuſpenſio lata cum particula, *donec ſatisfeceris*, ceſſat exhibita ſatisfactione: ſic enim vſu, & praxi receptum eſt in ſuſpenſione, & interdicto; non verò in excommunicatione. *tom.1.pag.508.num.*1.

16 Poteſt Epiſcopus abſoluere ſuos ſubditos à ſuſpenſione perpetua, etiam Papæ reſeruata; modò proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentioſum. At ſuſpenſio lata in puram pœnam pro delicto præterito, non poteſt auferri ab eo, qui eſt inferior eo, à quo lata eſt ſuſpenſio; quia hæc non aufertur per abſolutionem, ſed per diſpenſationem. Diſpenſatio autem, ex ſua natura, cenſetur reſeruata. *ibid.num.6.*

De ſuſpenſione Epiſcoporum, Clericorum, & Religioſorũ, vide tit. *Epiſcopus, Clericus, Religioſus.*

Suſurratio.

1 SVſurratio eſt peccatum linguæ, quo quis alterius defectũ aperit ad diſcordias inter amicos ſeminandas. Differt à de-

detractione cuius finis est denigratio famæ; sæpè tamen vsuuenit, vt susurratio includat detractionem; quia ad seminandas discordias detegitur aliquando crimen alterius occultum. *tom. 2. pag. 530. num. 1. & num. 2.*

2 Susurratio videtur peccatum grauius detractione; & contumelia: quia finis illius est dirimere, & dissoluere amicitiam, quæ præstantior est fama, & honore. *tom. 2. pag. 530. num. 3.*

3 Susurratio est peccatum mort. ex suo genere, contra iustitiam; ratione tamen indeliberationis, & inaduertentiæ, aliquando excusatur à mortali. Immò est aliquãdo licita, vt quando quis manifestat alterius defectum, absque mendacio, ad periculosam, & perniciosam amicitiam dissoluendam. Sic secluso mendacio, licèt dicere concubinario, quam domi alit concubinam esse turpem, & publicam meretricem. *pag. 531. num. 1. & seq.*

4 Possum aliquorum amicitiam modis licitis dirimere, vt eã mihi conciliem: amicitia enim est bonum gratuitum pendens à libera voluntate conferentis. *ibid. num 6.*

TEMPERANTIA.

1 TEMPERANTIA in eo posita est, vt non plus cibi, & potus sumatur, quam ratio naturalis dictat. Peccatur autem contra temperantiam. 1. quando finis vltimus in cibis, & ingluuie constituitur, vti faciunt ij quorum Deus venter est. 2. quando qui cibo, & potu ita indulget, vt inde sibi graue nocumentum præuideat euenturum. 3. quando quis per intemperantiam dat causam ebrietati: ebrietas quippe est intrinsecè mala, estque peccatum ex suo genere mortale: quia mortaliter aduersatur rectæ rationi, cum violenter adimat vsum rationis, quod est præcipuum hominis bonum, per quod à brutis distinguitur: neque tantùm adimit vsum rationis, vt somnus, sed etiam facultatem vtendi ratione, qua facultate homo se priuare nequit, cũ non sit dominus illius. *tom. 2. pag. 404. num. 2.*

2 Ebrietas tñ non ita est intrinsecè mala, quin ob iustam circumstantiam possit aliqñ permitti. Potest enim quis ex præscripto medici magnã potus quantitatẽ sumere causa sanitatis, quãuis inde præuideat sequuturam ebrietatem: quia hic non inten-

dit ebrietatem, sed sanitatem, cuius recuperandæ causa ebrietatem permittit, sicut aliquando licet pollutionem iusta de causa permittere, quamuis eam intendere, & procurare non licet. *tom. 2. pag. 404. num. 3.*

3 Germani, alijque qui se prouocant maioribus poculis, séq; vino ingurgitant, non sunt excusatione digni; quia intendunt ebrietatem. Secùs si graui ex causa vinum largius hauriant, non intendentes ebrietatem, vt si sumant ad vitandam mortem quā propinans minatur, nisi respondeant: tunc enim dicuntur solùm permittere ebrietatem. Porrò qui prouocat, seu inducit alium ad ebrietatem, mortaliter peccat. *ibid.*

4 Nonnulli haud obscuri nominis auctores censent licitum esse alium inebriare ad impediendum graue malum, quod alia ratione impediri nequeat: vt si quis captus ab hostibus ducatur ad tabernam, ibique cum illis strenuè potet, vt illos inebriet, séq; fugā proripiat: licèt enim inducere ad minus malum, vt impediatur maius. Probabilius tamen est, nunquam licere intendere ebrietatem, & ad illam directè cooperari; cum sit intrinsecè mala, nec sint facienda mala, vt inde eueniant bona. *ibid.*

Tentatio Dei.

1 TEntatio Dei est actus contra religionem: quo quis absq; iusta causa, aliquid dicit vel facit ad capiendum experimentum de aliqua Dei perfectione, v.g. de potentia, de sapientia, iustitia, misericordia, &c. vt si quis imperitus velit concionari absque iusta causa, & præuia meditatione, seu præparatione, sperans sibi à Deo suggerendos conceptus. *tom. 2. pag. 255. nu. 1.*

2 Tentatio Dei est peccatum contra religionem: est enim quædam irreuerentia in Deum. Est autem alia *expressa*, cùm aliquid fit ea intentione vt experimentum capiatur de aliqua Dei perfectione, vt si quis petat miraculum, vel se præcipitem det in puteum, vt experiatur an Deus se lædi permittat. Alia *interpretatiua*, quando aliquid fit quod per se, & suaptè natura, ad nihil aliud referri posse videtur quàm ad experiendam aliquam Dei perfectionem, etiamsi expresè hoc nō intendatur, vt si quis ad Christi imitationem velit per totam Quadragesimam à cibo abstinere; hic enim dicitur interpretatiuè Deum tentare, cum omittat modos à diuina prouidentia constitutos. *ibid. n. 2. & n. 3.*

3 Ten-

3 Tentatio Dei, regulariter loquendo, est peccatum mortale, est enim quidam Dei contemptus. In his autem casibus peccatur mortaliter Deum tentando. 1. quando experimentum coniunctum est cum aperto grauis damni periculo, vt cùm grauiter ægrotans respuit medicamenta, sperans à Deo sanitatem; aut quando quis duellum acceptat, ad probandam suam innocentiā, sperans se à Deo seruatum iri. Huc spectant purgationes per ferrum candens, aquam frigidā, vel feruentem, aut per sanguinē ex corpore occisi manantem: peccat autem grauiter iudex, qui ex hmōi indicijs procedit ad aliquem torquendum, condemnandum, seu absoluendum: hæc enim indicia non sunt humana, neque naturalia. 2. casus est, quando subest periculum scandali, vt cum quis absque necessitate petit miraculum in fidei confirmationem. 3. qn̄ ex curiositate petitur opus aliquod supernaturale; neque enim Deus est fautor curiositatis. *tom. 2. pag. 256. n. 4. & 5.*

4 Fieri tamen potest, vt tentatio Dei sit tantùm peccatum veniale, vel ratione ignorantię inuincibilis, aut indeliberationis, vel ratione paruitatis materiæ, vt dùm quis leui morbo affectus, vanè sperat à Deo sanitatē, medijs ordinarijs prætermissis, &c. *ibid. num. 6.*

5 Ille non dicitur Deum tentare, qui iusta causa interueniente, miraculum à Deo expectat, vt dùm speratur infidelium conuersio. *ibid. num 7.*

TESTAMENTVM. LEGATVM.

Quid & quotuplex sit testamentum.

1 TEstamentum est iusta nostræ voluntatis sententia, quā testatum relinquimus quid fieri velimus de nostris bonis, cum directa institutione hæredis. Codicillus non est propriè testamentum; definitur enim vltima voluntas minùs solemnis, de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, coram quinque testibus declarata. *tom. 2. pag. 762. num. 1. & n. 2.*

2 Duplex est testamentum; alterum dicitur *clausum*, eo quod testator latere velit, quod in eo continetur; alterum dicitur *nuncupatiuum* eò quod testator sine scriptura, coram testibus declaret, quid post mortem suam fieri velit, ob eam causam vocatur testamentum *apertum*: interdum tamen additur scriptura, vt facilius probetur intentio testatoris. *pag. 763. num. 9.*

3 Ad testamentum in scriptis, seu clausum, hæc requiruntur, 1. vt post confectam, & clausam scripturam adhibeantur septẽ testes, masculi, liberi, puberes, & rogati, seu vocati ad hoc, coram quibus testator, vno, eodemque tempore indicet, illud esse suum testamentum, illudque propria manu subscribat, si potest; sin minus, adhibeat octauum testem, qui pro ipso subscribat, vidente notario, & facta mentione se id fecisse de ordine testatoris. 2. opus est vt singuli testes eodem tempore subscribant, modò ibi reperiantur septem testes, qui scribere sciãt, alioquin vnus pro alijs subscribit. 3. vt singuli sigilla apponant; iure autem communi idem annulus omnibus sufficit. 4. vt quando testamentum fit coram tabellione, scripturâ publicâ, apponatur dies, mensis, & annus. Secùs si fiat scriptura priuata; sufficit enim vt publicetur, quod non requiritur in testamento facto scripturâ publicâ, *tom. 3. pag. 764. num. 10. & 11.*

4 Ad testamẽtum nuncupatiuum requiruntur septem testes masculi, liberi, puberes, id est, qui 14. annum cõpleuerint, & rogati, seu vocati. Hi autem testes debent simul audire, & intelligere vocem, & voluntatem testatoris, seu scripto, seu viua voce expressam; non tñ necessaria est subscriptio, aut sigillum, aut notarij præsentia. Quare validum est testamentum; qñ testator coram septem testibus suam declarauit voluntatem, quã notarius in scriptis redegit, sed antequam scriptura, seu lectio absolueretur, testator interijt: testm̃ enim perfectum vr̃; cùm scriptura nõ sit de eius solemnitate substantiali. Item validum est testamentũ quo quis coram septem testibus nominat, & instituit aliquẽ hæredem, expresso eius nomine proprio, aut etiã dùm tacito ipsius nomine dicit se illum instituere hæredem, quẽ expressit in scheda relicta apud Parochum, vel Ordinarium loci. *ibid. num. 12.*

5 Ad testamentum militare factum in castris, sufficiunt duo testes rogati: subsistitque hoc testamentum per annum post iustam missionem, seu discessum ab exercitu; elapso verò anno nõ subsistit, quia tempus habuit faciendi nouum testamentum, iuxta formam iuris communis. Ad testamentum verò factum in ipso cõflictu, satis est, vt miles, proprio sanguine, suam scribat voluntatem in clypeo, vagina, vel re alia, eiusque manus probetur duobus testibus, etiam non rogatis. *ibid.*

6 Testamentum patris inter liberos valet, ẽtsi tantummodò ab eo scriptum fuerit, vel subscriptum, absque testibus. Aut si pater

ter suam exprimat voluntatem coram duobus testibus, etiam fę-minis,& non rogatis. *ibid. nu. 12.*

Quis testari possit.

7 Quilibet sufficienter vtens ratione, & liberam habens bonorum administrationem, testari potest, nisi prohibeatur. Prohibentur autem testari, 1. furiosi lucidis destituti interuallis; quare si quis postquàm cępit testari, incidat in phrenesim, vel amentiã, antequàm perficeret testamentum, inualidè testatur. 2. surdi, & muti a natiuitate testari non possunt ad causas profanas; ad pias possunt, quia in dispositione ad pias causas, necessaria nõ est solemnitas iuris ciuilis. 3. qui nõ possunt articulatè loqui ad exprimendum hæredem. 4. impuberes, qui nondum impleuerunt 14. annum si sint masculi, aut 12. si sint fęminę. 5. prodigi, quibus adẽpta est bonorum administratio. 6. filijfamilias, qui sunt sub patris potestate, nisi habeant bona castrensia, vel quasi castrensia, possũt tamẽ ad causas pias de aduentitijs, consentiente patre testari. 7. illi, qui ob delicta testari prohibentur, vt vsurarij notorij, hæretici, Cardinalium percussores, damnati ob libellum famosum, & capite damnati. 8. religiosi qui votum paupertatis solemne emiserunt in approbata religione. 9. serui sũt actiuè intestabiles; passiuè tñ sunt testamenti capaces. *t. 2. pag. 765. n. 1. & seq. & pag. 766.*

8 Testamentum factum a beneficiario si iura spectemus, non est validum. Sin attendamus consuetudinem in multis locis receptam, validum est non modò ad pias causas, sed etiam ad profanas; ius enim positiuum potest contraria consuetudine abrogari. Quare qui accipiunt fructus beneficij, sibi testamento relictos, non peccant, neque tenentur ad restitutionem: peccat tamen beneficiarius, qui de fructibus beneficij testatur ad profanas causas. De bonis autem patrimonialibus clericus, mortuo patre, licitè, & validè testatur. *to. 2. pag. 767. nu. 4. & nu. 5.*

Quis possit hæres, aut legatarius institui.

9 Omnes, non solũ priuati, sed etiam communitates, possunt institui hæredes, & legatariæ, modò sint capaces, neq. impediantur a iure. Prohibentur autem qui sunt intestabiles ob delictum; nõ verò qui sunt intestabiles ob aliquem defectum nõ culpabilẽ;

pro-

propterea pupillus, & mutus, qui ob defectum intestabiles sunt, possunt capere quod sibi testamēto relictum fuit. *tom.2.pag.768. num 1.& 2.*

10 Religiosi quibus permissum est possidere bona immobilia in communi, possunt institui hæredes, & legatarij; sunt enim capaces hæreditatis, non quidem sibi, sed monasterio acquirendæ. Fratres verò minores sunt incapaces hæreditatis, & legatorum, nisi relinquantur ad fabricam, oleum, vinum, ceram, ornamenta altaris, & Ecclesiæ, Potest tamen in eorum fauorem, hæreditas, seu legatum relinqui vendendum, vt pretium illis tradatur; sic enim fratres nullum ius acquirunt, nec violant votum paupertatis. *tom.2.pag.768.num.3.*

11 Monasterium capax successionis, succedit in omnia religiosi bona, seu acquisita, ante professionem, seu post, quocumque tandem titulo fuerint acquisita, modò ante professionem non disposuerit de suis bonis. Cæterùm omnes religiosi, etiam mendicātes, sunt capaces successionis, possuntque bona immobilia possidere, exceptis fratribus minoribus de Obseruantia, & Capucinis S. Francisci. *ibid.num.5.*

12 Hæreditas religioso delata, immediatè acquiritur monasterio, seu religioni, consequenter monasteriū potest illā adire, inscio, immò etiam renitente religioso: religiosus enim omnia sua iura in monasterium transtulit. *tom.2.pag 770.num.7.*

13 Filij spurij non possunt institui hęredes; naturales autē possunt, si parentes non habebant legitimam prolem; relicta tamen ascēdentibus legitima. At si filius naturalis nō fuit institutus hæres à patre nō ei succedit ab intestato, preterquam in 6.parte bonorū; si pater nullā legitimam prolem reliquit. Matri verò filios legitimos non habēti, filius naturalis succedit exasse, quāuis ipsa nō fecerit testamentum; habenti autem filios legitimos, filius naturalis succedit ex æquo cum legitimis. *tom.2.pag.771.num.12.*

14 Filius spurius non legitimatus, non potest hæres institui à patre, neque illi potest quidquam relinqui præter alimenta. Respectu autem matris filius spurius presse, & strictè sumptus, id est genitus ex ijs, inter quos erat impedimentum dirimens matrimonium, non potest, iure communi, succedere matri, neque ex testamento, neque ab intestato, quando fuit conceptus ex coitu damnato, & punibili lege humana, vt ex adulterio, incestu, sacrilegio. *ibid.& pag.772.num.12.*

15 Pater non potest aliquē instituere hęredem, rogando illū, vt posteà ipse restituat filio spurio hęreditatē: qui autem hoc pacto fuit institutus hæres, cum promissione tradendi hęreditatem spurio, potest illam sibi retinere; hæc enim promissio, vtpotè cōtra legem, non obligat. *p.773.n.15.* Porrò sicut spurij non possunt succedere parentibus, sic parentes, alijque ascendentes, filijs spurijs succedere non possunt. *tom.2.pag.773.n.17.*

16 Qui omnia bona relinquit Ecclesię, aut alijs, nihilque consanguineis relinquit, ob inimicitias, quas nondum deposuit, non potest à Confessario absolui. Si verò deposuit inimicitias, & cōsanguineos habet in linea recta, debet mutare testamentum antequam absoluatur, nisi iustam habeat illos exhæredandi causam. At si desunt consanguinei in linea recta, potest absolui, non mutato testamento, nisi statuta locorum aliud ferant. *pag.774. num.22.*

17 Filij, parentes, fratres, & sorores succedunt ab intestato. Ita vt deficientibus descendentibus succedant parentes; deficientibus parentibus immediatis, succedant aui; deficientibus auis, aut alijs ascendentibus, succedāt fratres, & eorum filij. Denique deficientibus ascendentibus, descendentibus, fratribus, & eorum filijs, succedant propinquiores per capita, vsque ad decimū gradum inclusiuè, vnde fit, vt si defunctus relinquat fratrem, & patruum, succedat frater; quia frater est propior defuncto, quàm patruus. *ibid num.23.*

Testamenti conditiones.

18 Prima conditio est; vt instituatur certus hæres, capax testamenti, qui in omnia defuncti iura realia succedat, deducto ære alieno. *tom.2 pag 779.n.1.*

19 Secunda, vt ille instituatur hæres, qui de iure instituendus est: quare inualidū est testamentū patris, in quo filius est prętermissus; fili⁹ enim instituēdus est hęres, aut nominatim exhęredād⁹ addita exhęredationis causa, quę probāda est per hęredē, alioquin testamentū est irritum. Item irritum est testamentū patris, superueniente filio posthumo, cuius pater nō fecerat mentionē. Nō tamen irritatur testamentū quoad omnia in eo contēta; sed tantū quoad institutionem hęredis; consequēter testamentū saluatᶜ per clausulā codicillarē; ac proinde legata, substitutiones, &

fidei-

fideicommissa seruāda sunt ab eo, qui successurus est. Porrò querela inofficiosi testamenti, quæ competit liberis contra parentes, & vicissim, intentanda est intra quinquennium à die aditæ hæreditatis. Si autem causá exhæredationis probetur intra illud tēpus, corruit querela, & testamentum manet validum: at si causa exhæredationis non probetur, irritatur testamentum, tanquam inofficiosum. *tom.2.pag.780.num.1.2.& 3.*

20 Tertia conditio est, vt testator liberam habeat bonorum administrationem, nec à iure prohibeatur testari. *ibid.num.3.*

21 Quarta vt adsit certus numerus testium, nempe septem, qui sint testes legitimi, id est, his qualitatibus instructi:

Aetas, conditio, sexus, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus istas requiras.

Aetas in teste requisita, est 14. annorum, excipe 1. testamentum militis. 2. inter liberos. 3. ad causas pias; in his enim sufficit vt testis sit pubertati proximus. *Conditio* excludit seruos à ferendo testimonio in testamentis. *Sexus* innuit fœminas ad testimonium in testamentis non admitti. *Discretio* designat rationis vsum, & sanitatem mentis in teste. *Fama* indicat infames arceri à testimonio in testamentis. *Fortuna* excludit pauperes ob periculum subornationis. *Fides* ponitur 1. ad repellendum infidelem à testimonio contra fidelem. 2. ad excludendos illos, de quorum interesse agitur. *ibid.num.3.*

22 Religiosi iuxta probabiliorem, & vsu receptam sententiam, possunt testes adhiberi etiam in testamento, in quo aliquid ipsorum monasterio relinquitur; id enim nullo iure vetitum videtur, neque professio, licèt vocetur mors ciuilis, efficit illos inhabiles ad ferendum testimonium, sed tantùm ad succedendum nomine proprio. *tom.2.pag.780.n.3.*

23 Testamentum, & legatum semper potest à testatore reuocari vsque ad mortem, nisi factum sit à religioso ante professionē: volūtas enim testatoris dicitur ambulatoria vsque ad mortem: etiamsi testamentum factum sit cum iuramento non reuocandi; potest enim adhuc validè, non tamen licitè reuocari, propter religionem iuramenti, *tom.2.pag.781.num.1.& 4.*

24 Religiosus professus, non potest reuocare testamentū factū ante professionē, nisi priuilegium obtineat à Summo Pont. vel transferatur ad statū, in quo habeat disponendi facultatē, vt si fiat Episcopus, vel trasferatur ad statū clericalē, cum facultate

dispo-

disponendi de suis bonis; tunc enim potest reuocare testamentum,& bona alijs relicta testamento, repetere. *pag.782.n.7.*

25 Reuocatio testamenti non est valida;nisi testator in ea reuocatione dixerit se velle decedere ab intestato, aut nisi nouum hæredem exprefsè instituerit: priùs enim testamentū reuocatur per institutionē secundi hæredis: sin dicat velle se decedere ab intestato, virtualiter instituit hæredem illū, qui ab intestato succedit. Opposita tamen sententia est etiam probabilis. Cæterùm apud omnes constat testamentum censeri reuocatum, per reuocationem posteriorem, in qua testator non expressit se velle ab intestato decedere, si reuocatio facta fuit saltem coram tribus testibus,& iam elapsi sunt decem anni à die reuocationis, vel à die conditi testamenti; sic enim iura disponunt. *tom.2.pag.783.n.9.*

Obligatio hæredum.

26 Hæres post aditam hæreditatem, tenetur persoluere testatoris debita realia & legata ab ipso relicta. Conceduntur autem hæredi tres menses à die qua cognouit se institutum hæredem, intra quod tempus si hæreditatem non adierit, ad nihil tenetur, etiamsi inuentarium non confecerit, nec ei potest intra dictum tēpus molestia inferri à creditoribus, vel legatarijs. Debet tamen facere inuentarium cum notario, citatis creditoribus, & legatarijs, *ibid num.1.& 2.*

27 Hæres non conficiens inuentarium; non tenetur in foro conscientiæ, etiam post sententiam iudicis, soluere legata, vel debita defuncti, excedentia vires hæreditatis. Quia sententia iudicis nititur præsumptione fraudis; igitur si fraus absit, non obligat in conscientia. *pag.784.num.3.*

Legatum.

28 Legatum est donatio, quam defunctus præstandam reliquit ab hærede, de eo, quod foret hæredis. Fit autem multis modis. 1. *purè & absque conditione; vel determinatione diei*, & huiusmodi legatum debetur legatario post mortem testatoris. 2. *sub conditione*, in quo casu legatum non debetur, nisi adueniente cōditione; quæ conditio aut est expressa, aut tacita, de præterito, aut præsenti, aut futuro; necessaria, aut contingens; possibilis, vel impossibilis; turpis vel honesta. *tom.2.pag.785.n.1.& n.3.*

29 Le-

29 Legatum eſt conditionale,ſi dicatur; *relinquo Bertæ centum ſi nubat;* conſequenter hoc legatum non debetur Bertæ antequã nupſerit,neque mortua Berta ante nuptias,trãſmittitur ad hęredes,quia legatũ conditionale non acquiritur ante conditionis euentũ.Si verò dicatur: *relinquo Bertæ centum vt nubat;* legatũ eſt *modale,* debeturque ante conditionis euentum ; conſequenter tranſmittitur ad hæredes. Idem dicendũ videtur , ſi legatũ relictũ fuit Bertæ, vt nubat Titio, mortuo autẽ ante nuptias Titio, alteri, vult nubere ; per ipſam enim non ſterit ne Titio nuberet. Sic multi cenſent legatum factum Eccleſię ſub conditione ſepulturę,eſſe validũ,& Eccleſię deberi,ſi per ipſum teſtatorem ſtetit quo minus in Eccleſia ſepeliretur,puta quia ſibi ipſe mortẽ conſciuit,aut quia excommunicatus fuit; nam per Eccleſiam nõ ſtetit quo minus conditio impleretur. *tom.1.pag.785.num.4.*

30 Teſtamentum: vel legatum *pium,* ſeu *ad pias cauſas* dicitur illud quod fit intuitu pietatis,vt in honorem Dei, aut Sãctorum,vel pro animæ ſalute, &c. Idem ſentiendum de legatis relictis pro alimentis pauperum,vel pro puellis maritandis, aut religionem ingreſſuris,vel pro captiuis redimendis,mortuis ſepeliẽdis, &c. *pag.786.num.1.*

31 Teſtator det operam vt conficiat teſtamentum,ſeu legatũ ad cauſas pias, aut ſaltem illud ratificet dùm eſt in gratia, vt illi proſit ad vitam æternam : quia bonum opus in mortali peccato factum, cenſetur opus mortuum. *tom.2 pag.786.num.3.*

32 Animæ defuncti teſtatoris non nocet negligentia hęredũ in perſoluẽdis legatis,niſi quatenus nõ exhibentur debita ſuffragia, & remedia expiationis, quibus anima defuncti poſſet eripi, & ſubleuari à pęnis purgatorij,grauiter tamẽ peccãt executores legatorũ,quando non præſtant debitam operam,& diligentiam in voluntate teſtatoris exequenda. *tom.2.pag.793.num.4.*

33 Hęredes neceſſarij quibus hęreditas debetur ab inteſtato, poſſunt ſuã partẽ legitimam ex bonis teſtatoris detrahere,quãuis illa non ſufficiant ad perſoluẽda legata;nam hæredes neceſſarij, ſuâ legitimâ priuari nõ poſſunt. Portio autem legitima eſt tertia pars bonorum defuncti, quando hæredes non ſunt plures quatuor;quando verò ſunt plures,eſt dimidium bonorum,quod inter hæredes eſt æqualiter diuidendum. *tom.2.pag.794.num.1.*

34 Hæredes nõ neceſsarij quibus legitima portio non debetur, poſsunt ad ratã à ſingulis detrahere quartam partẽ bonorũ defun-

defuncti, quæ *Falcidia* nuncupatur, etiamsi bona defuncti non sufficiant ad satisfaciendum legatis ab ipso relictis. *ibid. nu. 4.*

35 Multis de causis liberatur hæres a solutione legati. 1. quando legatum est inualidum, vel defectu voluntatis, aut potestatis in legante, vel defectu solemnitatis a iure præscriptæ, vel ratione materiæ, vel ratione personæ cui fit legatum, vel defectu cōditionis, &c. 2. quando legatum fuit expresse; vel tacitè a testatore reuocatum. 3. quando res legata perempta est absque culpa hęredis. 4. quando legatum fit caducum, vt cum legatarius moritur ante ipsum testatorem, tunc enim legatum acquiritur hæredi, modò non sit pium. 5. quando legatarius repudiat legatum. *to. 2. pag. 795. nu. 1.*

36 Legatum relictum ad vnum vsum, non potest in alium vsum conuerti absque iusta, & rationabili causa, accedente legĩtimi superioris consensu; voluntas enim testatoris seruanda est tanquam lex. Legitimus autem superior in legatis profanis est Princeps supremus; in legatis verò pijs, Summus Ponrif. hæc. n. commutatio est actus supremę iurisdictionis. Potest tamen Episcopus ob causam quæ sibi iusta videatur consentiente hęrede, si ob id grauatur, & loco pio, cui res fuerat relicta, potest, inquam, legatum pium relictum ad certum vsum, conuertere in alium pium vsum: sic enim nulli fit iniuria. *to. 2. pag 797. nu. 1. 2. & 4.*

37 In legatis pijs legitimus iudex est Episcopus loci; immò ipse est legitimus vltimarum voluntatum, & piorum legatorum executor, iure ciuili, & canonico. Hinc fit, vt testator in suo testamento cauere non possit ne Episcopus curet sua pia legata adimpleri. *to. 2. pag 798. nu. 1.*

Testamenti executio.

38 Executores vltimarum voluntatum alij constituuntur à iure, & *legitimi* vocantur; alij ab homine, & dicuntur *testamentarij*; alij quidem *vniuersales*, quibus mandatur executio totius testamenti, suntque instar hæredum; alij verò *particulares*, quibus testator, fortè dubitans de fide hæredis, curam demandauit exequendi disposita ab ipso testatore, seu distribuendi certas res in varias causas ab ipso relictas. *to. 2. pag. 799. nu. 1.*

39 Possunt aũt omnes, qui non prohibentur à iure, constitui executores vltimarum voluntatũ. Nullus tamen religiosus claustralis potest esse executor testamenti, etiam ad pias causas, absq.

superioris facultate. In Societate autem IESV hæc facultas reseruata est Præposito Generali. Nihilominus executio testamẽti facta a religioso absque licentia superioris, est valida, nisi ante factam executionem, religiosus, auctoritate iudicis ab exequendo repellatur; ius enim non irritat huiusmodi executionem. *to. 2. pag. 800. nu. 1. 2. & 4.*

40 Testamenti executores possunt pecuniam acceptã ad distribuẽdum in pauperes, applicare sibi, suísque cõsanguineis, vel amicis egestate laborãtibus, vel suo monasterio pauperi si est religiosus executor testamẽti: executor enim non fit deterioris cõditionis ob impositum sibi onus distribuendi alijs. *to. 2. pag. 801. n. 9.*

Testis.

1 IVdici legitimè procedenti, & seruato iuris ordine interroganti, tenetur testis interrogatus respondere, & veritatem aperire, nisi iustam habeat retinendi causam; cuiusmodi est iusta compensatio, secretum confessionis, &c. *n. 2. pag. 397. n. 4.*

2 Nemo, per se loquendo, tenetur testari, quod sub secreto, vel gratia consilij, aut auxilij accepit. Nullus item tenetur testimonium ferre cum metu grauis damni, aut cum videt suo testimonio capitis periculum alicui creandum, nisi iuridicè interrogetur. Denique nullus tenetur ex iustitia offerre se ad testandum incommodum alterius, nisi ex pacto, aut officio teneatur. *ibid. pag. 398. nu. 6. & seq.*

3 Probabile est, eum qui post citationem fugit ne cogatur testimonium ferre, non peccare contra iustitiam, sed contra obedientiam. *to. 2. pag. 398. nu. 13.*

4 Testis non tenetur ex iustitia, iurare se dicturum veritatem dum interrogetur a iudice; quia iudex nullam ei iustitiæ obligationem imponit. *ibid.*

5 Testis, qui post adhibitã moralem diligentiã quæ ad debitè testandum requiritur falsum testatus est in damnũ tertij, seu ex inaduertentia, seu ex obliuione, seu ex alia causa a peccato legitimè excusãte, non tenetur ad reparationem dãni, quod alter inde passus est: Secùs dicendũ si qua ipsius interuenit culpa. *ibid. n. 15.*

6 Is, qui scienter falso testimonio aliũ in discrimẽ capitis adduxit, tenetur se retractare, ẽt cum periculo similis pęnæ subeundæ, si sperat hanc retractationem profuturam: testis autem, qui veritatẽ negauit, nõ tenetur se iterum offerre ad testimoniũ dicen-

cendum, nisi damnum pendeat in futurum. *pag. 399. nu. 16. & 17.*

7 Qui acceptâ peccuniâ verum testimonium tulit, non tenetur ad restitutionem: qui verò pecuniam accepit vt falsum testaretur, ante testimonium tenetur ad restitutionem damni, quod inde sequutum est. *pag. 399. nu. 18.*

8 Testis habet ius petendi compensationem damni emergẽtis, & lucri cessantis pro tempore, quo in ferendo testimonio fuit occupatus: *ibid. nu. 19.*

9 In controuersia orta inter testes actoris, & rei, circa substantialia pronũciandum est in fauorem rei; quia melior est cõditio possidentis, nec vllus præsumitur nocens, nisi probetur. *ibid. nu. 20.*

Tutor. Curator.

1 TVtor is dicitur qui datur pupillo, seu impuberi extra patris potestatem existenti. Dicitur autem a tuendo, quia datur præcipuè ad tuendam personam, quæ propter ætatẽ tueri se nequit; secundariò autem ad tuendas res illius. Ex opposito curator datur primariò ad defendendas res, secundariò ad ipsam personam defendendam. Datur autem curator minori, id est, ei qui explеuit 14. annos, sed nõdum factus est maior, id est, nondum peruenit ad 25. ętatis annum, iuxta iuris communis dispositionem. *to. 2. pag. 803. nu. 1 & 2.*

2 Fęmina non potest constitui tutrix, excepta matre, & auia; istæ enim præferentur alijs tutoribus legitimis, qui dantur a lege, & datiuis qui dantur a iudice; non verò testamentarijs. At si mater, aut auia transeant ad secundas nuptias, tutelam ipso iure amittunt, & bona secundi mariti manent obligata pro reddenda ratione administrationis. *ibid. nu. 1.*

3 Tutor, vel curator, qui pecuniam pupilli in suos vsus cõuertit, tenetur ad restitutionẽ totius lucri cessantis, vel dãni emergẽtis, quod inde passus est pupillus, vel minor, etiãsi lucrum illud cessans sortem principalem excedat. Tenetur itẽ ad restituendos, deductis expẽsis omnes fructus, quos ex bonis pupilli, seu minoris; sua culpa nõ percepit. Itẽ tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, seu minoris, & vẽdere bona alioquin peritura, & pecuniam pupilli conuertere in emptionem bonorum stabilium, aut in Societatem, vel censum. *to. 2. pag. 805. nu. 2.*

4 Tutor,seu curator,finito officio,tenetur reddere rationem, nisi fortè agatur de restitutione certæ rei, aut bonorum in inuē tario dispositorum.*to.2.pag.806.nu.4.*

5 Tutela finitur. 1. ob fidem tutoris suspectam.2. quando pupillus ob crimen pellitur in exilium.3.ob mortē pupilli. 4. ob adimpletam conditionem.5.ob mutationem status pupilli,vel tutoris.6.ob pubertatem pupilli.7. ob tempus elapsum,vt si pupillo assignetur tutor ob minorem ætatem matris, tutela ipsius desinit postquam mater effecta est maior;tunc enim ipsa mater tutelam suscipit.8.si iustam ob causam tutor onus tutelæ renuat. *ibid.n.1.*

VISITATIO.

1 IN Concilio Trident. *sess.24. cap.3. de reform.* cautum est ne Episcopi alijque visitatores, aliquid etiam titulo muneris occasione visitationis accipiant,præter victualia,alioquin duplū intra mensem reddere teneantur imposita Episcopis censura interdicti ab ingressu Ecclesiæ; inferioribus verò Prælatis pœna suspensionis. *disp.3.quæst.5 punct.4.pag.429.nu.1.to.3.*

2 Hinc sequitur visitatorem non posse salarium pro vectura equorum accipere,quia hoc non pertinent ad victualia. Neque ipsum,vel eius secretarium,auditorē, cancellarium aut alios ipsi adiunctos, posse quicquā ab ijs qui visitātur accipere pro decretis,& ordinationibus spectantibus ad visitationē,seu pro labore, vel scriptura circa decreta conficienda; vt probabiliter nonnulli censent; probabilius tñ videtur competentem mercedem accipi posse pro copia actorum, seu decretorum visitationis. *ibid. nu. 2.*

3 Episcopus obiens villas, & oppida vt Sacramentum Confirmationis conferat, non potest accipere victualia,aut quicquā aliud:quia sacra Cardinalium Congregatio declarauit laicos,aut rectores Ecclesiarum nō teneri ad expensas Episcopo accedenti, causa tantùm Confirmationis, ad loca suæ diœcesis. *ibid. pag. 430.nu.9.to.3.*

4 Episcopus tempore visitationis nō potest accipere victualia,seu procurationem ab hospitalibus,vel alijs pijs locis pauperibus;sunt enim potiùs subleuandi,quàm onerandi;neque a locis specialiter exemptis ab onere præstandi victualia; quia non potest eorum priuilegijs derogare.*ibid.nu.10.& 11.*

5 Hæc suspensio, seu interdictum, durat donec delinquens, restitutionem dupli faciat; facta autem restitutione cessat. *ibid. pag.431.nu.19.to.3.*

VOTVM.

Quid, & quotuplex sit votum.

1 VOtum est voluntaria, & deliberata promissio facta Deo de bono aliquo meliori, idest de bono aliquo, quod sit melius, quàm eius oppositum, v.g. de ieiunio; est einm melius quàm eius, eius oppositum, idest quam non ieiunare. Votum autem non obligat si fiat de eo, cuius oppositum est melius: Deus enim non acceptat promissionem, cuius omissio magis illi placet, quā executio. *to.2.pag.278.nu.1.& pag.280.nu.18.& 19.*

2 Validè possumus vouere opera, ad quæ tenemur ex alio precepto, vt castitatem, correctionem fraternam, &c. sunt enim bona meliora, quàm eorum opposita. Notandum tamen votum, seu promissionem, horum operum, ex alio præcepto debitorū, nouā obligationem inducere, consequenter violantem huiusmodi votum, nouam culpam committere contra religionem, háncq. circumstantiam esse in confessione exprimendam. *t.2.pag.281.n.23.*

3 Validum est votum obediendi Prælato in omnibus: quamuis enim fieri possit, vt Prælatus præcipiat aliquid iniustum, nihilominus hoc votum, iuxta communem vouentium intentionem, & modum vouendi, censetur factum cum tacita conditione obediendi in rebus licitis. *ibid.nu.24.*

4 Inualidum est votum castitatis, vel religionis, vel non nubendi, factum ab eo, cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam, & lapsum in res venereas: hoc enim votum non est de bono meliori, cùm oppositum sit melius. Vouens tamen tenetur petere dispensationem, antequam matrimonium ineat: tùm quia in Ecclesia sic vsus obtinuit; tū quia sequerentur alioquin multa incommoda; multi enim ob effrænem cupiditatem sibi facilè persuaderent, ob periculum incontinentiæ sibi licitum esse matrimonium, post votum castitatis emissum. *ibid.nu.26.*

5 Validum est votum non petendi dispensationē voti, aut ea non vtendi. Superior tamen pōt, non obstante huiusmodi voto, dispensare, & valida erit dispensatio; nam votum subditi nō adimit superiori iurisdictionē, & facultatem dispēsandi. *ibid.nu.28.*

6 Multiplex est votum. 1. aliud est *reale*, aliud *personale*, aliud *mixtum*. 2. aliud *temporale*, aliud *perpetuum*. 3. aliud *expressum*, aliud *tacitum*. 4 aliud *simplex*, quod in nuda promissione consistit; aliud *solemne*, cuiusmodi est votum in professione emissum. 5. aliud *reseruatum*, aliud *non reseruatum*. 6. aliud *conditionale*, aliud *absolutum*. 7. aliud *pœnale*, quo quis se obligat ad pœnam, si aliquod delictum non vitauerit; aliud *non pœnale*. *tom. 2. pag. 282. nu. 1.*

7 Qui vouit aliquid sub conditione futura, non potest facere aliquid, quo se reddat ineptum ad executionem voti, secuta conditione, v. g. qui vouit religionem, aut sacros Ordines, si beneficium aliquod à Deo obtinuerit, non potest aut ante obtentum à Deo beneficium, matrimonium inire, vel quid aliud facere, quo se reddat ineptum ad religionẽ, vel sacros Ordines, post conditionis euentum: sicut enim non potest ante conditionis euentũ, resilire à voto, ita nec potest reddere se ineptum ad voti executionem; modò conditio sit possibilis, & vouens nõ sit certus moraliter, conditionem non esse euenturam. *pag. 283. num. 5.*

Votum quando sit irritum.

8 Votum factum ex metu graui iniustè incusso à causa extrinseca, seu libera, ad extorquendum votum, inualidum est, modò vouens cognouerit sibi incuti illum metum ad extorquendũ votum: nam huiusmodi votum non est voluntarium. Quare votum professionis à fœmina emissum ob metum patris grauia minantis, est nullum; & minor metus excusat fœminam quàm masculum, ob debiliorem sexum. *tom. 2. pag. 284. num 5. & num. 8.*

9 Ille non tenetur voto castitatis, qui metu cadente in constantem virum compulsus est ad sacros Ordines suscipiendos. Quare stylus Cancellariæ liberam concedit facultatem, vt is, qui per vim, aut grauem metum, aut antequam esset capax doli, ad sacros Ordines promotus est, possit matrimonium contrahere: Ecclesia tñ ipsum coget, vel ad emittendum nouũ continentiæ votum, vel ad abstinendum ab vsu, & exercitio sacrorũ Ordinũ, vel eum priuabit priuilegio clericali; immò si cessante metu, clericus vsus est Ordine suscepto, obligatur ad castitatem, quia per vsum Ordinis sacri censetur votũ ratificasse. *tom. 2. pag. 285. nu. 9.*

10 Votum metu graui emissum, & iuramento confirmatum, non obligat ratione iuramenti: quia iuramentum voto additũ,

hanc tacitã habet conditionẽ,si liber cõsensus interueniat; quippe iuramentũ sequitur naturam actus, in quem cadit. *ibid.n.12.*

11 Votum factum per errorem, aut dolum versantem circa substantiam, & rem promissam,non obligat: quia deest consensus, cui nihil magis repugnat quàm error. Non est item validum factum per errorem,& dolum circa causam finalem,& motiuã, si sit votum simplex. Solemne autem votum professionis non irritatur per huiusmodi errorem, aut dolum; sicut nec matrimonium: qui enim statum aliquem perpetuum assumit, cẽsetur velle illum assumere, modò non contingat error, aut dolus circa substantialia. *tom.2.pag.285.num.2.& seq.*

12 Cessante causa finali voti, vel iuramenti, cessat etiã ipsius obligatio: quia vouens non censetur habuisse intentionẽ obligãdi se, cessante causa propter quam votũ fuit emissum. Secùs dicendum si causa tm̃ impulsiua cesset; ea enim cessante votum adhuc fuisset emissum, licèt fortè non ita libenter. *pag.286.num.10.*

13 Votum factum per errorem, vel dolum circa causam tantùm impulsiuam, validum est: quia adest sufficiens voluntarium, modò causa finalis subsistat. Sic qui vouit dare eleemosynam alicui ex motiuo paupertatis; sed libentiùs vouit, quia existimabat illum esse virum doctum, aut probum: posteà autem competit illum esse indoctum, aut nequam; tenetur tamen votum adimplere; quia causa finalis voti subsistit. *tom.1.pag.287.num.13.& 14.*

Materia voti.

14 Inualidum est votũ de immoderatis macerationibus corporis, quæ iuri naturæ aduersantur, vt quando coniunctæ sunt cum periculo vitæ, aut grauis morbi. Hoc tamen votum est inualidum solùm quoad excessum; quoad hanc enim partem, est de re mala. Quoad reliquam verò macerationum partem moderatam, validum est votum; vt sic enim est de re licita, & bona, & vtile per inutile non vitiatur. *tom.2.pag.288.num.5.*

15 Inualidum est votum, qñ permittitur aliquid ad consequẽdum malum finem, vel ad agendas gratias pro fine malo obtento, vt si quis voueat eleemosynam, vt obtineat, vel quia obtinuit vindictam de inimico: hmõi enim votum videtur blasphemiam cõtinere, cùm videatur Deũ facere auctorem peccati. Qñ verò vouetur opus bonũ ad cõsequendũ bonum cõsurgens ex aliquo malo, seu supponens actionẽ malam, tunc votum tenet; vt si quis

voueat religionē, si ex duello incolumis discesserit, vel si ex fornicatione filium susceperit; quia incolumitas; filius, &c. non sunt quid malum, sed bonum quamuis oriantur ex malo. *ibid. n. 7. & 8.*

16 Votum de re indifferenti non est validum, nisi res illa indifferens ad bonum aliquem finem à vouente referatur, v. g. ad vitandam peccati occasionem, vel ad honorem Dei, aut Sanctorum; modò tamen res illa sit eiusmodi, quæ conducat ad talem finem, alioquin res illa manet indifferens, neque cohonestatur ex fine, consequenter votum est irritum, v. g. votum non nendi die Sabbati in honorem B. Virginis, est inualidum, quia abstinentia ab hoc opere non potest ex sua natura computari inter obsequia B. Virginis; cùm vouenti sit adhuc liberum alijs operibus seruilibus occupari, quæ animum ad terrena magis inclinant. Validum verò esset votum de non nendo, vt vouens possit recitare rosarium; hic enim finis est bonus, & actionem ex se indifferentem cohonestat. *tom. 2. pag. 298. num. 2. & 4.*

17 Votum rei bonæ, factum ob finem indifferentem, validum est: quia est de bono meliori, quàm sit eius oppositum, neque vllam contrahit malitiam à fine, cùm finis sit indifferens. Sic votū ad obtinendum bonum aliquod temporale est validum, modò ex aliqua circumstantia non vitietur. *pag. 290. num. 6. & num. 7.*

18 Materia, quæ vouetur, debet esse in potestate vouentis: quia nullus rationabiliter alteri promittit, quod non est in sua potestate. Sic validum est votum vitādi omnia peccata, seu nunquam peccandi: quia lex naturalis diuina obligat ad omnia peccata vitanda; immò omnia peccata sub prohibitionem Ecclesiæ cadere possunt; quidni igitur cadere possint sub legem priuatam voti. *pag. 291. num. 1. & 4.*

19 Inualida sunt duo vota incompossibilia, simul emisse, si vouens velit ad vtrumque eodem tempore se obligare; est enim votum rei impossibilis: At si diuersis temporibus emittantur, votū prius emissum est adimplendum, nisi posterius sit de re meliori; tunc enim anteponendum est primo: quia primum votum non potest maius bonum impedire. *ibid. num. 8. & pag. 292. num. eod.*

20 Votum de re partim bona, partim indifferēte; partim possibili, partim impossibili; partim honesta, partim turpi validum est quoad partem bonam, possibilem, aut honestam, modò à parte indifferenti, impossibili, & turpi separari possit: hoc enim votum censetur factum per modum plurium votorum, & vtile per

inutile non vitiatur; nisi vouens promiserit rem possibilem, & impossibilem per modum vnius, vel vnam dependenter ab alia; tunc enim ad neutram obligatur, si alteram nequeat adimplere. *tom.2.pag.292.num.1.*

21 Inualidum est votum disiunctiuum, cuius altera pars est apta materia voti, altera minimè. Quia in voto disiunctiuo obligatio cadit suprà vtramque partem, ita tñ vt integrum sit vouenti eligere vtram partem maluerit: cum igitur obligatio voti non cadat in materiam ineptam, in neutrã cadit. *tom.2 pag.293.n.1.*

22 Promissio de re aliqua contra prius votum validum, est inualida: quia est promissio de re illicita. Sic qui vouit castitatem, & posteà promittit alteri matrimonium, inualidè promittit. Tamen acta ex se licita, contra prius votum, regulariter loquendo, valida sunt: quia votum non reddit vouentẽ inhabilem ad agendum; sic validum est matrimonium post simplex votum castitatis contractum, grauiter tamen peccatur contra votum. *ibid. n.1.2.& 3.*

Voti obligatio.

23 Quando vouens, nullum sibi præfixit tempus adimplendi voti, tenetur illud adimplere cùm primùm commodè poterit, nisi iustam habeat causam differendi. Qñ verò tempus præfixit, debet votum eo tempore adimplere. At qui tempore præstituto votum non soluit, si tempus non fuit assignatum ex deuotione, aut intuitu ipsius temporis, sed vt votum vltra illum terminum non differretur, tenetur adhuc lapso illo tempore, votum implere. Secùs dicendum si factum est votum intuitu illius temporis, vt si quis ex deuotione in B.Virginem, promisit ieiuniũ die Sabbati; neque.n.elapso eo die tenetur ieiunare: quia vouit dependenter à tempore: propterea circumstantia temporis, in hoc casu, non censetur extrinseca rei promissæ. *pag.294.n.1.& n.4.& 6.*

24 Postquam hæres adijt hæreditatem, tenetur, salua legitima portione, soluere vota realia, quæ defunctus non persoluit: licèt enim obligatio voti sit personalis; nihilominus quia votum reale cadit supra rem defuncti, quæ transit ad hæredem, ad eum etiam transit obligatio voti. Quamobrem hæres, sub pœna excõmunicationis, aut priuationis hæreditatis, cogi potest ad hæc vota persoluenda; non tamen vltra vires hæreditatis. *tom.2.pag.294.num.4.*

2 Hæres illius, qui professionem fecit in religione approbata, non tenetur soluere illius vota realia, nisi prius acceptata fuerint ab eo in cuius fauorem facta sunt. Quia omnia vota extinguuntur per professionem; hæres autem in onera extincta non succedit. *ibid num.7.*

26 Heres tenetur votum mixtum quoad partem realem persoluere, quando votum est æqualiter reale, & personale; at si votum sit reale tantùm accessoriè, hæres non tenetur illud soluere: quia accessorium sequitur principale. Quare si defunctus vouit se, suaque tradere religioni, non tenetur hæres tradere bona religioni, quæ religio acquisiuisset, si defunctus votum ingrediendi religionem impleſſet. *pag.295.nu.10.*

27 Hæres debet ea, quæ debentur ex iustitia, præferre votis: quia vota soluenda sunt ex bonis hæreditatis; bona autem hæreditatis dicuntur ea, quæ supersunt deducto ære alieno; ergo debita ex iustitia, præferenda sunt votis, nō verò vota debitis; ideò Doctores tradunt legitimam minui ob debita, non verò ob vota. Legatis autem pijs præferenda sunt vota, detractis sumptibus funeris; quia magis obligant. *to.2.pag.298.n.16.*

28 Votum parentum offerentium filios religioni, est irritum, nisi filij postquàm ad discretionis annos peruenerunt, illud votū ratum habuerint: quippe filij hac in parte non sunt in potestate parentum, sed sunt iuris sui in ijs, quæ ad vitæ statum pertinent. Non tenentur item filij parentum vota suo nomine emissa implere, nisi emissa fuerint coram ipsis filijs, interius consentientibus, vel nisi filij ea posteà ratificauerint. *ibid.n.18.& 19.*

29 Successores communitatis non tenentur obligatione voti facti a communitate: nam votum est actus omninò personalis. Verùm tamen est communitatem eo ipso, quod facit votum interueniente consensu Episcopi, obligare successores ad acceptādum votum. Ideò licet successores non faciant contra votum, aut non acceptent, & consequenter non peccent contra votū, peccant tamen contra præceptum superioris, præcipientis votū obseruari. Requiritur autem Episcopi consensus, quia populus, ex se, non potest obligare successores, ad acceptandum, vel seruandum votum, cùm materia voti sit res spiritualis. *ibid. nu.20.*

30 Votum personale simpliciter factum, non potest per aliū adimpleri: quia materia voti personalis, est actio propria ipsius vouentis. Non negandum tamen aliquē posse vouere ieiunium, vel

vel peregrinationem per alium suscipiendam; sed hoc non est implere votum per alium, cùm ipse vouens non promiserit ieiunare, aut peregrinari; sed curare vt alter ieiunet, aut peregrinetur. Hinc sequitur vouentem non teneri implere per alium, votum personale, si ipse factus fuerit impotens ad illud implendū. *tom. 2. pag. 299. num. 1. & 2.*

31 Qui non potest per se ipsum implere votum reale, quod emisit, tenetur per alium implere: quia materia huius voti nō est actio vouentis, sed res, quæ potest per alium exhiberi. Hinc sequitur vouentem satisfacere voto si curet pecuniam ab alio, suo nomine erogari. *ibid. num. 3. & 4.*

32 Violatio voti, ex suo genere, est peccatum mort. nisi inaduertentia, vel paruitas materiæ excuset, neque enim est peccatū mort. violare votum iure leui, vt si quis parum vini semel bibat, contra votum non bibendi vinum. *tom. 2. pag. 300. n. 3.*

33 Qui dubitat an votum emiserit, non peccat, illud non implendo, quia hoc est dubium iuris, in dubio autem iuris, melior est conditio possidentis suam libertatem. Quapropter qui dubitat, an vouerit castitatem absolutam, an verò abstinentiam tantùm à coniugio tenetur ex vi voti solum abstinere à coniugio. Item qui dubitat an vouerit mille, an tantùm 50. tenetur tantùm ad 50. *tom. 3. pag. 301 num. 9. & 10.*

34 Quando materia voti non solùm est debita ex obligatione voti, sed ex alio etiam præcepto, violans votum, duo saltem peccata committit; vnum contra religionem voti, alterum contra virtutem, ad quā pertinet materia, quæ præcipitur. *ibid. n. 11.*

35 Votum sufficienter impletur, quando absque intentione implendi votum, fit res promissa. Sic qui vouit inuisere limina Apostolorum, satisfacit voto etiamsi illa visitet, Romam profectus negotiorum causa: implet enim rem promissam; modò vouens non vouerit etiam peregrinationem piam, seu laborem itineris. *pag. 302. num. 12. & 13.*

36 Ille, quem pœnitet voti, non peccat mortaliter, modò non habeat intentionem omittendi rem promissam, vel non implendi non votum: sicut enim non est peccatum mort. nolle vouere in posterum, ita neque est pecc. mort. nolle vouisse. *ibid. n. 14.*

37 Qui vouit determinatam aliquā religionē, potest aliā ingredi arctiorem, aut æquè arctā: quia vouens potest propria auctoritate votū cōmutare in aliud quod certo constet esse æquale:

le: seclusa verò dispensatione, non potest aliam minus arctam ingredi, aut in ea viuere ante professionem; facta tamen professione, potest in ea permanere: quia per professionem religio ius acquirit in professum. *tom. 2. pag. 302. num. 3. & 4.*

38 Coniux etiã post matrimonium contractum, sed nondum consummatum, potest vouere religionem, aut castitatem, altero coniuge inuito, & votum obseruare ingrediendo religionem: iura enim concedunt duos menses post matrimonium contractum, vt cõiuges deliberare possint de statu religionis capessendo; immò transacto bimestri, possunt adhuc ingredi religionem: & in ea validè profiteri, si matrimonium nondũ fuit consummatũ. At consummato matrimonio non potest coniux vouere religionẽ, nisi iustam habeat perpetui diuortij causam: quia non potest vouere in præiudiciũ alterius coniugis. *tom. 2. pag. 303. nu. 8.*

39 Qui vouit certam aliquam, & determinatam religionẽ, & ad illam nõ fuit admissus, liber est ab obligatione voti, modò per ipsum non stet quò minus admittatur, & modò passus sit repulsã simpliciter, & non ad tempus. Qui verò vouit religionem in genere, si ab vna excludatur, tenetur aliam adire; non tenetur tamen ad monasteria, quæ sunt extra propriam prouinciam se cõferre, vt admittatur. Immò non tenetur adire singula monasteria prouinciæ; sed solùm diuersa ordinum diuersorum, ex quibus possit sufficienter cognoscere se ad nullum admissum iri. Quo cognito potest tutâ conscientiâ in sæculo manere, & matrimonium inire; cum non possit votum implere; nisi etiam vouerit castitatem, tunc enim in sæculo manens debet cælibem vitam degere. *pag. 305. num. 10. & 13. & pag. 306. num. 18.*

40 Qui vouit simpliciter religionem, liber est ab obligatione voti, si exeat è religione ante factam professionem: hoc enim votũ cẽsetur factum iuxta dispositionem iuris concedentis annum nouitiatus, seu probationis, quo ingrediens religionem, experiri possit an status religiosus, & illud vitæ genus sibi placeat; si ergo non placeat, potest tutâ conscientiâ exire: votum enim religionis habet hanc tacitam conditionem; si facta per nouitiatum experientia, religio mihi placuerit. *tom. 2. pag. 306. num. 22.*

41 Qui vouit religionem, nõ verò professionem, liber est ab obligatione voti, si postquam ingressus est bona fide, sua culpa expellatur, consequenter vi voti non tenetur se corrigere, vt iterùm admittatur; quia iã votum impleuit. Qui verò vouit profes-

sionem,

ſionem, tenetur ſe ipſum corrigere, vt iterùm poſſit admitti; tenetur enim adhibere media neceſſaria ad votum implendum, & culpa propria nulli debet patrocinari. *pag. 307. num. 25.*

Votum quomodo explicandum.

42 Votum explicandum eſt iuxta intentionem vouentis: eſt enim votum lex quędam priuata. Ad hoc autem non parum conducent hæ tres regulæ. 1. vt expendantur verba, quibus emiſſum eſt votum, & iuxta communem illorum intelligentiam, votum explicetur, 2. vt votum ſtrictè explicetur, quantum verborum proprietas patietur, ſic votum non bibendi vinum v. g. non eſt ita ſtrictè explicandum, vt excludat ablutionem in Miſſa; hoc enim eſſet contra communem vſum, & Eccleſiæ præceptum. 3. vt quando dubitatur de intentione vouentis, ſeruetur materia voti, ac ſi eſſet materia legis alicuius diuinæ, vel humanæ. *tom. 2. pag. 307. num. 1. & pag. 308. num. 10. & 21.*

Quomodo tollatur obligatio voti.

43 Sublatâ causâ finali, propter quam factum fuit votum, tollitur obligatio voti. Item quando ſuperuenit notabilis mutatio, & difficultas, quę ſi præuiſa fuiſſet; vouens non vouiſſet, vt ſi materia voti facta ſit illicita, aut indifferens, aut impeditiua maioris boni, aut impoſſibilis, votum deſinit obligare, quamdiu illa mutatio circa materiam durat. Item ſi pars voti facta ſit impoſſibilis, vel illicita, obligatio voti ceſſat ſolùm quoad illam partẽ, non autem quoad partem quam vouens poteſt adimplere. *tom. 2. pag. 310. num. 1. & pag. 311. num. 2. & 6.*

44 Summus Pontif. nõ habet ius irritandi omnia vota laicorũ, aut clericorũ, ſed ea tãtûm, quę ipſius adminiſtrationi obeſſe poſſunt: quia licèt Summus Pontif. pleniſſimam habeat in fideles poteſtatẽ circa ſpiritualia, non habet tamen poteſtatem dominatiuam in ijs, quæ priuata fiunt auctoritate. Hinc Summus Põtif. non poteſt irritare votũ, quo quis vouit carnis ſuæ afflictionẽ, & macerationẽ; neque vota clericorum, ijs exceptis, in quibus Clerici à Sũmi Pontif. arbitrio pendẽt, vel ratione perſonæ, vel materię. Porrò Sũmus Põtif. poteſt ea religioſorũ vota irritare, quę ab ipſorum Prælatis irritari poſſunt: ipſe enim habet dominatiuam

uam in omnes religiosos potestatem, *tom. 2. pag. 312. num. 2. & seq.*

45 Vota vxoris, quæ impediunt domus, & familiæ gubernationẽ, aut quæ marito obesse possunt, indirectè potest ipse marit⁹ irritare, seu suspendere, siue facta sint ante matrimoniũ contractum, siue post. Reliqua verò vota, vt orationis, non mentiendi, exiguæ alicuius eleemosynę, & id genus alia, non possunt à viro irritari, neque itẽ vota, quę vxor emisit, post mariti obitũ implẽda; vxor enim quo ad hoc marito non subest. Non videtur tamẽ improbabilis opinio asserentiũ omnia vxoris vota posse à marito irritari: expedit enim hanc facultatem penes viros residere, vt leuitati mulierum temere vouentium occurratur. Excipitur ab omnibus votum continentiæ, communi consensu emissum, quod non potest ab vllo coniugum irritari, cum vterque cedat iuri suo quoad omnem actum coniugalem. *ibid. num. 10. & seq.*

46 Ea mariti vota irritari possunt ab vxore, quæ incommodum illi afferunt, & quæ eius iuri præiudicant, vt votum longæ peregrinationis, magnæ abstinentiæ, & cætera pertinentia ad mutuam cohabitationem, & ad debitum coniugale; in ijs enim coniuges sunt pares, & æquali iure gaudent. Reliqua autẽ mariti vota irritare non potest, cum in eum non habeat dominatiuam potestatem. *tom. 2. pag. 313. n. 17.*

47 Omnis filiorum impuberum vota tam realia, quàm personalia, vel mixta possunt saltem intra ætatem impubertatis irritari à patre, vel à tutore, vel etiam à matre, quæ mortuo patre, est loco tutoris: ius enim propter immaturum impuberum iudicium, voluit eorum votis tacitam hanc conditionem inesse, nisi pater, tutor, &c. contradixerint. Neque solùm intra annos pubertatis, sed etiam post acquisitam pubertatem, vota filiorum, quæ dùm essent impuberes, emiserunt, à parentibus irritari possunt, modò filij facti puberes ea non ratificauerint. *ibid. num. 18. & 19.*

48 Filiorũ puberũ vota personalia pater irritare non potest, nisi vergant in graue præiudicium paternæ potestatis: vota autẽ realia puberũ possunt à patre irritari; quia filius viuẽte patre, nõ potest de paternis bonis, disponere, etiãsi sit coniugatus. *ib. n. 21.*

49 Filijs, minoribus non competit restitutio in integrũ, quando sibi videntur in votis notabiliter læsi: quia in voto non inuenitur læsio, cum in vtilitatem animæ fiat, consequenter minoribus, non conceditur restitutio in integrum aduersus votũ, quod emissum est in honorem Dei. *tom. 2. pag. 314. n. 24.*

50 Om-

50 Omnia religiosorum vota, si votũ excipias arctioris religionis, a Prælato, seu superiore irritari possunt ipsis etiã munus: quia religiosus desijt esse sui iuris. Idem ius conceditur Abbatissis respectu monialium; quamuis enim careant iurisdictione spirituali; habent tamen ius præcipiendi, & moniales pendent ab ipsarũ nutu. Nouitiorum tamen vota non possunt à Prælatis irritari, cum adhuc sint sui iuris, verũ suspendi possunt vota ipsorum personalia; si sint impedimento probationi. *ibid.num.26.& 32.*

51 Potest religiosus votum emittere, aut commutare, in ijs, quæ non repugnant regulæ, vel præcepto superioris: votũ enim; per se, est opus bonum. *tom.2.pag.315.num.34.*

Voti commutatio.

52 Quilibet post sua vota commutare in euidenter melius, idest in id, quod, omnibus spectatis est, Deo gratius, immò in id, quod perspicuum est omnium iudicio, esse æquale: nulla quippe fit Deo iniuria. *pag.316.n.3.& pag.317.n.8.*

53 Non solùm Summus Pontif. aut Episcopus aut alius gaudens Episcopali iurisdictione, verùm etiam ab ipsis delegati, possunt vota commutare: hic enim est vsus, & praxis Ecclesiæ. Neque solùm ea possunt commutare in equale (cùm id quisque possit priuata auctoritate) sed etiam in minus; iusta causa ita exigẽte, cuiusmodi est difficultas in voto persoluendo, vtilitas vouentis, repugnantia parentum, vel mariti; &c. absque legitima autẽ causa, commutatio, vel dispensatio voti obtẽta, est inualida. Porrò hæc facultas commutandi vota, ad ea non extenditur, quæ Summo Pontifici reseruantur. *tom.2.pag.317.n.9. & 11. & pag. 318.n.13.*

54 Qui voluntariè, vel ex obliuione non curauit tẽpore iubilæi sibi commutari vota, quibus erat obstrictus, nõ potest elapso iubilæi tempore, illorum commutationem, vel dispensationem à simplici confessario obtinere: quia ille confessarius caret iurisdictione, cùm facultas dispensandi, & commutandi alligata sit tẽpori quindecim dierũ. Probabile tamen est prudentem confessarium, si nolit tempore iubilæi commutationem, vel dispẽsationẽ petenti concedere, vt accuratiùs omnia perpendat, posse, trãsacto iubilæi tẽpore eam concedere, quia tempore habili, & idoneo inchoauit causam, quod sufficit ad firmandã iurisdictionem, vt postea data opportunitate possit id, quod inchoauit absolute-

te,

re, modò vouens consequutus sit iubilæum, cuius intuitu hæc facultas conceditur. *tom.2.pag.318.num.14.*

55 Tempore iubilæi possunt extra Sacramentum Confessionis vota commutari; nullo enim iure præscribitur commutationem in confessione esse faciendam; neque est materia Sacraméti Pœnitentiæ. *ibid.num.16.*

56 Facta commutatione voti, integrum est vouenti (etiamsi commutatio sæpius facta fuerit) ad prius votum redire: quia cômutatio voti fit in fauorem vouentis, qui potest cedere fauori suo. *tom.2.pag.319.num.20.*

Voti dispensatio.

57 Episcopi iure ordinario possunt dispensare in votis suorũ subditorum, Summo Pontifici non reseruatis, modò adsit iusta dispensandi causa, & vota non sint facta in fauorem tertij, ab eoque acceptata: Idem dicendum de Prælatis iurisdictionem Episcopalem habentibus. Potest autem hic actus iurisdictionis voluntariæ, extra propriam diœcesim exerceri. Item Archiepiscopi in votis Episcoporum suorum suffraganeorum dispésare possunt: cum subditis verò suffraganeorum, extra visitationem prouinciæ dispensare non possunt; quia in ipsos non habent ordinariam iurisdictionem. *tom.2.pag.320.num.4.& seq.*

58 Religiosus exemptus, quando non patet aditus ad maiorem superiorem religionis, potest de licentia immediati superioris, obtinere dispensationem voti ab Episcopo loci, in ijs casibus; in quibus potest cum existentibus in sua diœcesi dispensare: in hoc enim potest religiosus cedere priuilegio exemptionis, in suũ commodum, ne sit deterioris conditionis, quàm cæteri religiosi non exempti. *pag.321.num.10.*

59 Quinque sunt vota Summo Pontifici reseruata, in quibus non potest Episcopus dispensare, nempe votum castitatis perpetuæ, religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellarum, & in Terram Sanctam. *tom.2.pag.321.num.11.*

60 Potest Episcopus aliquãdo in voto castitatis aut religionis dispensare, 1. quando imminet graue periculũ si expectetur dispensatio à Papa, aut eius Legato. 2. quando votum per metum quamuis leuem, est emissum. 3. quando votum est conditionale

sub

ſub conditione de futuro, quæ nondum ſit adimpleta. 4. quando votum caſtitatis eſt ad tempus, v. g. ad 4. aut 5. annos. 5. quando Epiſcopus poteſt diſpenſare in voto principali, cui tanquam acceſſorium adnexum eſt votum religionis, aut caſtitatis; nam acceſſorium ſequitur principale, vt ſi quis, v. g. voueat ſe non luſurum, ſin ludat, ſe ingreſſurum religionem. Epiſcopus diſpenſans in voto non ludendi, diſpenſabit etiam in voto religionis. *tom. 2. pag. 322. num. 15. & ſeq.*

61 Parochus, aut alius Sacerdos non poteſt abſque ſpeciali priuilegio diſpenſare in votis, defectu iuriſdictionis fori externi. Prælati verò regularium in ſuorum religioſorum votis diſpẽſare poſſunt; cum habeant in ſibi ſubditos, quaſi Epiſcopalem iuriſdictionem; immò etiam in votis nouitiorum; cũ ipſi gaudeant priuilegijs religionis, & Prælatorum iuriſdictioni ſubſint. Cæterùm qui facultatem habet generalem diſpenſandi in votis poteſt etiam ſecum diſpenſare, & cum ſit actus delegabilis, nihil obſtat quo minus poſſit hanc facultatem committere alteri, qui ſecum diſpenſet. *tom. 2. pag. 325. num. 26. & ſeq.*

62 Superior cenſetur cum eo diſpenſare quem ad aliquem actum admittit, ſciens ipſum habere impedimentum ad talem actum. Quia licèt taciturnitas, per ſe non ſit ſufficiens indicium conceſſionis; ſi tamen cum alijs ſignis coniungatur, accipitur pro ipſa expreſſione conſenſus, admiſſio autem ad actum, eſt ſignum ſufficiens conſenſus. *tom. 2. p. 326. num. 35.*

V S V R A.

Quid, & quotuplex ſit vſura.

1 VSura eſt lucrum ex mutuo immediatè proueniens, quod accipitur ſupra ſortem. Eſt autem vſura alia *realis & externa*, quando interuenit pactum reddendi aliquid ſupra ſortem; alia *mentalis, & interna*, quando mutuans intendit lucrum ex mutuo, quamuis nullum pactum exterius intercedat. Rurſus alia eſt *expreſſa*, alia *implicita, & virtualis. tom. 2. pag. 617. num. 2. & pag. 618. num. 3.*

2 Qui ſperat vel intendit lucrũ immediatè ex mutuo, tanquã ſibi debitum ex iuſtitia, cõmittit vſuram mentalem. Secùs dicendũ ſi ſperet aliquid ſupra ſortem ex amicitia vel gratitudine, ſeu libe-

liberalitate mutuatarij. Neque est vsurarium sperare amicitiam ex mutuo, cùm amicitia non sit pretio æstimabilis; non tamen est deducēda in pactū; neque enim fas est in mutuo imponere alteri obligationem, ad quam aliàs non tenetur. *to 2. pag. 618. n. 5. & 6*

3 Vsura prohibita est iure diuino, naturali, & Ecclesiastico. Estque definitum in Concilio Viennensi, sub Clemente V. illum censendum esse hæreticum, qui vsuram licitam esse, pertinaciter asseruerit. Hinc collige Summum Pontif. non posse in vsura dispensare, cùm sit contra ius naturale, & diuinum; posse tamen ad vitanda maiora damna, vel scandala, vsuras permittere, quemadmodum fuerunt olim Hebræis permissæ, respectu alienigenarū iuxta illud Deuteron. 22. *non fœneraberis fratri tuo ad vsuras, sed alieno. ibid. nu. 12. & pag. 619. num. eod.*

4 Omnis pactio, seu conuentio, per quā imponitur mutuatario aliquod onus, vel obligatio vi mutui, est vsuraria: hæc enim obligatio cùm tollat libertatem, est pretio æstimabilis. Quare qui mutuat alteri cum pacto vt præstet munus, seu officiū a lingua, vel ab obsequio, vel a manu, vsuram committit; hæc enim sunt pretio æstimabilia. Idem dicendum de eo, qui mutuat alteri cum pacto vt mutuatarius sibi, quamuis digno, vel alteri conferat priuilegium, officium, vel beneficium. *to. 2. pag. 619. nu 1. & seq.*

5 Non committit vsuram si colono petenti, & volenti tuum agrum colere, mutuò des pecuniam ad emendos boues, & alia necessaria ad agriculturam: nullam enim ei imponis obligationem ex contractu mutui, cùm iam velle tuum agrum conducere, & colere. Secùs dicendum, si colonus non esset paratus ad tuū agrum colendum. *to. 2. pag. 620. nu. 8.*

6 Licitum est vicissim mutuum dare, aut vicissim se obligare ad mutuandum: tunc enim contrahētes sunt pares in obligatione; mutuanti tamen non licet imponere mutuatario obligationem mutuandi, siue in posterùm, siue statim; hæc enim obligatio remutuandi est pretio æstimabilis. *to. 2. pag. 620. nu. 9.*

7 Ille committit vsuram qui debet, v. g. Caio centum nummos soluendos post annum, sed anticipatè soluit 50. hoc enim nihil aliud videtur esse, quàm implicitè mutuare cum onere, vt Caius remutuet in fine anni. Quare, vt licitus fiat hic contractus, dissoluendus est prior, quo debitor se obligauit ad soluendū 100. & alius de nouo ineundus, quo debitor traditis 50. obliget se ad soluendos alios 50. post biennium. *ibid.*

8 Qui

8 Qui mutuat alteri cum pacto vt veniat ad ſuum molendinum, vel apothecam, vel ſcholam, vſuram committit; imponit enim obligationem pretio æſtimabilem. *ibid. nu. 10.*

9 Non committit vſuram, qui mutuat cum pacto, vt mutuatarius ineat contractum pignoris, vel hypothecæ pro aſſecuratione mutui; hæc enim aſſecuratio debita eſt, neq; imponitur mutuatario obligatio, quam mutuans exigere non poſſit; neq. enim tenetur mutuare cum periculo amittendi mutuum. *ibid. nu. 12.*

10 Vſura committitur ab eo qui mutuat medico hoc pacto, vt teneatur curare, & mederi, aut qui mutuat aduocato, vt teneatur mutuantem defendere, &c. etiamſi pro huiuſmodi operibus iuſtum conſtituat pretium; imponit enim mutuatario obligationem, quam anteà non habebat. *pag. 621. nu. 13.*

11 Qui mutuat cum pacto ſolutionis ſibi faciendæ eo tempore, quo res pluris valebit, vel quo probabilius eſt rem pluris valituram, vſuram committit: in hoc enim caſu mutuator paciſcitur vt ſibi aliquid tradatur ſupra æqualitatem rei mutuatæ; niſi fortè rem ſuam decreuiſſet ſeruare in illud tempus, quo plus valebit, tunc enim poteſt accipere augmentum ratione lucri ceſſãtis, detractis ſumptibus faciendis. *to. 2. pag. 621. n. 19. & 20.*

12 Contractus mutui conſiderandus eſt iuxta valorem rerũ; non verò iuxta ſubſtantiam, aut quantitatem, vel menſuram, v. g. ſi ego mutuo accepi decem modios tritici, quod tempore acceptionis valebat 24. libras in ſingulos modios; ſed tempore, quo ſtatui reſtituere, decreuit ad 20. teneor reſtituere triticum iuxta valorem, quem habebat tempore acceptionis, neque ſatisfaciam decem modios reſtituendo: quia non ſeruabitur æqualitas inter datum, & acceptum. Si tamen contrahentes conuenient de eadem quantitate reſtituenda, facienda eſt reſtitutio ſecundũ eandem quantitatem, habita ratione, periculi, augmenti, vel decrementi, ne contractus labem iniuſtitiæ contineat. Quando igitur pro tritico, quod mutuò acceptum eſt, non reſtituitur triticum, ſed pecunia, reſtituenda eſt iuxta æſtimationem, quam triticum habebat tẽpore mutuationis; ſic ſeruatur equalitas inter datum, & acceptum. Secùs dicendum, ſi in contractu mutui, initum fuit pactum reſtituendi tantumdem tritici, quoad pondus, aut menſuram; tunc enim pecunia reſtituenda eſt iuxta æſtimationem, quam habet triticum tempore ſolutionis. *pag. 622. nu. 21. & 23.*

13 Quando quis mutuat alteri pecuniã, hoc pacto vt in eadẽ

materia,& forma ſibi reſtituatur, conſiderandus eſt contractus iuxta valorem;non verò iuxta quantitatem,aut numerum: modus enim ille, quo fuit celebratus contractus, hoc operatur, vt ſolutio fiat in eadem ſpecie pecuniæ, & ne mutetur metallum; non verò ne mutetur numerus,niſi initum fuerit pactum de eodem numero reſtituendo, valore excluſo. *ibid num. 24.*

14 Qui mutuat, ſciens pecuniam, ſeu aliam rem mutuatam plus valituram tempore ſolutionis, quàm valeat tempore cõtractus, non poteſt obligare mutuatarium ad eundem numerũ, ſeu menſuram; ſed ſolùm ad eum numerum,vel menſuram,quæ adæquet pretium rei traditæ; ſic enim fiet reſtitutio ad æqualitatẽ. *tom. 2. pag. 622. num. 39.*

Quando poſſit aliquid accipi ſupra ſortem.

15 Poteſt mutuator initio contractus paciſci de aliqua pecunia ſibi ſoluenda ſupra ſortem, ratione damni emergentis, vt ſe ſeruet indemnem. At ſi in principio contractus, nullum initum fuit pactum de præſtando damno emergente, mutuatarius non tenetur illud præſtare,modò non fuerit in mora ſoluendi; nullo enim titulo tenetur. *to. 2. pag. 623 nu. 2.*

16 Vt mutuator licitè poſſit aliquid exigere ratione damni emergentis,hæ tres conditiones requiruntur; 1. vt tempore contractus,hoc deducatur in pactum. 2. vt non deducatur in pactum aliquid ſupra damnum. 3. vt damnum re vera ſequatur præcisè cauſa mutui. *ibid. num 3.*

17 Debitor, qui fuit in mora ſoluendi, tenetur ad reſtitutionem damnorum quæ paſſus eſt creditor ob dilationem ſolutionis vltra terminum;vt ſi creditor compulſus fuit accipere pecuniam ad vſuram propter vſus neceſſarios; cẽſetur enim debitor cauſa iniuſta damni per dilationem. Secùs dicendum videtur,ſi creditor pecuniam accepit ad vſus otioſos, & ſuperfluos, v. g. ad ludum. *tom. 2. pag. 624. num. 10.*

18 Mutuator poteſt ab initio paciſci, vt mutuatarius ſoluat ſibi lucrum ceſſans cauſa mutui: hoc enim lucrum tã eſt pretio æſtimabile, quàm damnum emergens. Vt autem hoc licitè fiat tres conditiones requiruntur. 1. vt lucrum ceſſet ob mutuũ, vt quando mutuator ſubtraxit pecuniam negociationi. 2. vt lucrum non ſtatim exigatur. 3. vt non tantũ exigatur ratione lucri ceſſantis,

quan-

quantùm re ipſa futurum eſſet lucrum, ſed quantùm valet ſpes lucri, detractis expenſis faciendis. *ibid num. 12. & 13.*

19 Iuſtè aliquid exigitur vltra ſortem ratione periculi amittendi capitale, vel illud recuperandi cum expenſis; hoc enim periculum eſt pretio ęſtimabile, neque tenetur mutuator illud gratis ſubire, etiamſi fortè re ipſa nullum poſteà damnum patiatur. Vt autem poſſit aliquid exigi ratione periculi capitalis, hæc tria requiruntur. 1. vt mutuator non plus exigat, quàm vulgò huiuſmodi periculum æſtimetur. 2. vt illud periculum ſit verum. 3. vt mutuator non compellat mutuatarium ad ſe ipſum eligendum pro aſſecuratore, ſeu fideiuſſore, ſed mutuatario libertatem relinquat eligendi quem velit. *tom. 2. pag. 625. num. 1. & 2.*

20 Nõ licet in mutuo aliquid vltra ſortẽ exigere, ratione carentiæ pecunię, vel obligationis expectandi vſque ad certum tẽpus: ſic enim omnis contractus vſurarius defendi poſſet; cũ omne mutuum includat extrinſecè obligationẽ non repetendi ante certum tẽpus; quare ſicut nihil poteſt accipi pro mutuo, ita neq; pro obligatione non repetendi intrà tale tempus. *ibid. num. 1.*

21 Mutuator poteſt paciſci cũ mutuatario, vt niſi ſoluerit tẽpore pręfixo, ſoluat aliquid ſupra ſortem in pęnam moræ: quilibet enim eſt rei ſuæ moderator, & arbiter. Vt autẽ hæc pęna iuſtè apponatur, tria requiruntur. 1. vt non apponatur contra voluntatẽ mutuatarij ad palliandam vſuram. 2. vt mutuatarius verè ſit in mora culpabili ſoluendi. Secùs ſi ob impotentiam nequeat ſoluere, modò non factus fuerit impotens ſuâ culpâ; nã pęna imponitur ob culpam. 3. vt pęna ſit moderata, & reſpondeat culpæ. Porrò hæc pœna, cùm ſit conuentionalis, videtur ſoluenda ante iudicis ſententiam: hęc enim eſt contrahentium intentio, vt violans fidem, ſoluat pœnam. *tom. 2. pag. 626. num. 2. & 4.*

22 Pactum legis commiſſoriæ in pignoribus, per ſe loquendo, eſt illicitum, & vſurarium, niſi apponatur in pęnam. Hoc autem pactum initur, quando quis accipitur pignus pro mutuo, vel pro alio debito, ea conditione vt ſi debitor non ſoluat intra certum tempus, pignus fiat creditoris, aut venditum habeatur. Tamen non committitur vſura, quando apponitur pactum in mutuo, vt niſi mutuum ſoluatur intra talem terminum, pignus vendatur iuſto pretio, aut venditum habeatur, ſi non plus valet quã debitum: hoc enim licet mutuanti vt ſeipſum ſeruet indemnem. *tom. 2. pag. 627. num. 1. & ſeq.*

23 Creditor non poteſt ſibi retinere fructus pignoris accepti ad ſecuritatem crediti; ſed deductis expẽſis, tenetur eos reddere debitori, aut computare in ſortem; niſi iuſtam habeat cauſam illos retinendi. cum enim pignus ſit debitoris, æquum eſt, vt domino fructificet. *ibid num.* 1. Niſi creditor ius habeat illos retinendi ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis. *ibid.*

24 Gener non tenetur ad reſtitutionem fructuum, quos percepit ex fundo ſibi tradito in pignus dotis: huiuſmodi enim pignus non tam datur ad ſecuritatem dotis, quàm ad onera matrimonij ſuſtinenda: quare ſicut vſusfructus dotis licitè traditur marito ad onera matrimonij ſubeunda, ita eidem tradi poſſunt fructus pignoris quibus fruatur, donec dos ei tradita fuerit. *tom. 2. pag. 628. num. 1.*

25 Iuſtum eſt ſtatutum Mediolanenſe quo decernitur viduã poſſe dotem accipere, vel alimenta, itavt ipſi integrum ſit alterutrum accipere, abſque vlla vſuræ nota: in hoc enim caſu vidua non accipit alimenta ob conceſſam dilationem ſoluendæ dotis; ſed quia decet viduam ali ab hæredibus mariti, ſi dotem non acceperit, ſtatuto ita permittente. *pag. 629. num. 5.*

26 Vſurarium eſt (ſecluſo lucro ceſſante, aut damno emergente,) anticipata ſolutione emere mortis chirographa, ſeu credita in poſterùm exigenda, id eſt, ius, quod alter habet, vt ei aliquid in futurum ſoluatur: qui enim minoris emit creditum immaturũ, accipit aliquid ſupra ſortem ex mutuo; quippe mutuat implicitè minorem pecuniæ ſummam pro maiore, vt ſi creditũ exigendum, ſit mille, & quinquaginta, ipſe autem pro hoc credito poſt annum exigendo tradat tantũ mille, ſanè emens huiuſmodi creditum accipit 50. ſupra ſortem, ex mutuo; cùm implicitè mutuet mille, vt accipiat mille, & quinquaginta. Hinc patet regios miniſtros committere vſurã cùm aliquid accipiunt à creditoribus, vt anticipatam faciant ſolutionem. *tom. 2. pag. 629. n. 2.*

27 Creditum litigioſum, & cum difficultate exigendum, poteſt abſque labe vſuræ, ab eo qui non eſt cauſa difficultatis, minoris emi quàm valeat, pro ratione incertitudinis, & difficultatis: nam propter periculũ, minus valet. Hinc ſequitur, minoris emi poſſe ſtipẽdia, ſeu ſalaria debita militibus, aut famulis nobilium; cùm habeant adiuncta pericula, & incommoda in ipſis exigendis. Ille tamen qui eſt cauſa difficultatis, non poteſt debitum minoris emere, ſed peccat ſi minoris emat, tenetùrq. ad reſtitutionem,

nem Sic Principum quæstores, chirographa creditorum minoris ementes, grauiter peccant, quando ipsi sunt causa difficultatis, & malignæ solutionis. *pag.630.num.4.& seq.*

28 In mutuo, per se loquendo, non licet quinque pro centũ accipere, nisi, ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, vel periculi, cui exponitur capitale. In contractu autem trium, id est, in contractu complectente tres contractus, nempe societatis, assecurationis capitalis, & assecurationis lucri certi pro maiori incerto, licet absque vsuræ labe, accipere quinque pro centum: cùm enim isti tres cõtractus sint liciti, si seorsim sumantur, quidni erunt liciti si fiãt simul cum eadem personâ? Neque opus est, vt isti tres contractus explicitè ineantur, sed sufficit si tacitè celebrentur, vt dùm quis tradit pecuniam mercatori, credens se posse quinque pro centum iustè exigere, intendènsque contrahere eo modo, quo potest, vt si dicat, confero centum in societatẽ, vt soluas quinque, saluo capitali, eo modo, quo tuta consciẽtia possum. Sic excusari possunt viduæ, & pupilli, qui suas pecunias tradunt mercatoribus, cũ pacto accipiendi quinque pro centum, modò habeant intentionem, tres supra memoratos contractus, saltem implicitè celebrandi. At si tradant suas pecunias ei, quẽ sciunt nõ esse negotiaturum, vsurâ palliatã cõmittunt; cùm non sit contractus Societatis, sed mutui. *tom.2.pag.631.n.1.& 2.*

29 Potest quis certam pecuniæ summam testamento relinquere, cum onere, vt tradatur mercatori ad societatem, cum pacto recipiendi quatuor vel quinque, quæ dentur sacerdoti in stipem, pro Missis celebrandis, modò habeat intentionem saltem implicitam celebrandi contractam trium. *ibid.num.7.*

30 Non potest mutuatarius se obligare ad dandum aliquid supra sortem, titulo gratitudinis: quia in mutuo, gratuita remuneratio non potest deduci in pactum, alioquin mutuatario imponeretur obligatio ad quam non tenetur. *ibid.num.8.*

Mons pietatis vsura vacat.

31 Mõs pietatis est summa pecuniæ, aut frumẽti, aut alterius rei, publica authoritate deputatæ ad pauperũ inopiam subleuandam. Ex ea autem summa datur pauperibus mutuum, accepto ab ipsis pignore ad certum tempus, ea conditione vt pauperes, qui mutuum accipiunt, aliquid soluant pro sustentatione ministro-

rum,qui ad id muneris sunt deputati; necnon pro alijs laboribus, & expensis necessarijs ad hoc munus obeundum. Si autem contingat mutuatarios non soluere termino præfixo, pignus venditur sub hasta; vt inde satisfiat Monti,eiusque ministris; quod verò superest pignoris domino restituatur.*to.2.pag.632.nu.1.*

32 In hoc Monte pietatis nō est vsura,sed potius pietas,& iustitia,si ritè administretur:quod.n. exigitur,non exigitur ob mutuum, vel ob dilatam solutionem, sed ob expensas necessarias ad montis administrationem. Nihil tñ accipi potest ad augendum montem, vel ad dominum montis locupletandum. *ibi.n.2.& seq.*

33 Licitus est mons,quem Princeps,vel Respubl.pecunijs indigens,instituit, & cogit subditos ad dandas sibi pecunias hac lege,vt soluat quinque,vel sex pro centum,donec illas restituat,reseruata sibi facultate restituendi singulis creditoribus sortē principalem;& relicta ipsis creditoribus libertate vendendi ius,quod habent id illam annuam pensionem a Principe, vel Republ. exigendam:nihil enim est aliud,quàm census fundatus in bonis, vel redditibus annuis ipsius cōmunitatis,vel Principis.*pag.633.n.1.*

Vsurarius.

34 Non licet ab vsurario petere mutuum sub vsuris; etiamsi vsurarius paratus sit dare sub vsuris:quia illud est intrinsecè malum cum petatur aliquid quod ab alio licitè fieri nequit. Excipe casum extremæ necessitatis. Petere tamen ab vsurario mutuum absolutè, ad subleuandam necessitatem propriam, vel alienam, seu ex iusta causa, non videtur illicitum, quia licet petere quod alter potest facere sine peccato;sed vsurarius potest licitè,si vult, dare mutuum; ergo,&c. Quanquam ad vana,& inutilia petere mutuum non licet ab vsurario,etiamsi alioquin esset paratus dare ad vsuram: hoc enim esset peccato illius saltem externo cooperari.*to.2.pag.633.nu.1.& 2.& pag.634.nu.3.*

35 Creditor vsurarij non potest solutionem recipere ab eo qui vsurario aliquid debet titulo vsuræ: quia sicut vsurarius non habet ius exigendi illud debitum, ita nec creditor vsurarij, cùm illius vices gerat. *to.2.pag.634.nu.4.*

36 Vsurarius non acquirit earum rerū dominium quas supra sortē,ob mutuum, & vsurarium contractū accipit, si ea,quæ accipit,a proprijs rebus discerni possint;quia nuda rei traditio abs-

que

que iusto titulo non sufficit ad dominium transferendum. Hinc fit, vt promittens vsuras, nō teneatur eas soluere, cùm vsurarius per promissionem sibi factam nō acquisierit ius ad id, quod nullo titulo sibi debetur. *pag.635.num.1.*

37 Vsurarius tenetur ad restitutionem fructuum quos percepit ex re aliena per vsuram accepta, nisi sint fructus meræ industriæ; quales sunt, qui percipiuntur ex pecunia vsuraria, aut alia re vsu consumptibili, quæ recipit functionem. Ex fundo autem, aut domo per vsuram acceptis, non potest fructus percipere, quia res domino fructificat; vsurarius autem non est dominus rerum, quæ per vsuram obuenerunt *ibid.num.2.*

38 Qui aliquid accepit mala fide, seu mente vsuraria, credens illud sibi dari tanquam pretium mutui, tenetur ad restitutionem, donec cognoscat rem sibi gratis, & liberaliter datam fuisse: conscientia enim erronea ligat quamdiu durat. Qui autem aliquid bona fide accepit, credens illud sibi liberaliter donari, si comperiat sibi datum fuisse tanquam pretium mutui, tenetur ad restitutionem, nullo.n.titulo pōt illud retinere. *tom.2.pag.635.n.3.& 4.*

39 Non est vsurarius, qui vendit alteri merces pretio rigoroso, & illas posteà redimit pretio infimo, vel medio: sunt enim duo contractus distincti, & iusti, neque is qui vendidit, est deterioris conditionis, quàm alius qui illas ipsas merces eodem pretio emere potuisset. Cauendū est tñ ne interueniat pactum retrouendendi minori pretio: tunc.n.contractus esset vsurarius, & censeretur celebratus ad vsuram palliandam. *pag.636.num.6.*

40 Qui bona fide celebrauit contractum vsurarium, quem si cognouisset esse vsurarium, alium celebrasset iustum, v.g. contractum societatis, quo iustè potuisset tantumdem lucrari; nihilominus non potest retinere lucrum, quod contractu illo vsurario acquisiuit, nisi contrahentes expresserint velle se contrahere omni meliori modo, quo possunt. Quamquam verba illa solemnia, *voluntariè, & omni meliori modo,* in omni instrumento à notarijs adhiberi solita, non sufficiunt ad validandum contractū aliàs inualidum, & vsurarium: hæc enim verba videntur apponi potiùs ex consuetudine, & proprio marte notarij, quàm ex mente, & intentione contrahentium. *tom.2.pag.637.num.9.& 10.*

41 Qui ad cōtractum vsurarium, vel ad exactionē vsurarum effectiuè concurrunt, tenētur in solidū ad restitutionem: quia ad damnū alterius efficaciter cooperantur. Qui verò cōcurrunt ad

vsu-

vsuram, aguntque partes mutuatarij, non obligantur ad restitutionem: quia nihil agunt nisi volente, & consentiente mutuatario. *ibid. num.* 11. *&* 12.

42 Famuli vsurariorum, qui ipsis inseruiunt in celebrando contractu quem sciunt esse vsurarium; item notarius conficiens instrumentum vsurarium, & palians vsuram contractu mutui, aut venditionis, tenentur ad restitutionem; quia efficaciter cooperantur ad damnum, quod mutuatarius patitur ex vsurario contractu. *tom.* 2. *pag.* 628. *num.* 12. Item proxenetæ quærentes mutuatarios, qui pecunijs indigeant, eosque adducentes ad vsurarios, tenentur ad restitutionem, non minùs quàm consulentes. *ibid.*

43 Hæredes vsurarij tenentur ad restitutionem in defectum illius: est enim obligatio realis, quæ transmittitur ad hæredes. In facienda autem restitutione, præferendus est mutuatarius, cuius res apud vsurarium, vel eius hæredes extat. Porrò hæredibus restituere nolentibus, legatarij, aut donatarij non tenentur ad restitutionem; quia ipsi non succedunt in onera testatoris; sed hæredes, modò illis relicta sint bona sufficientia ad satisfaciendum. *ibid. num.* 13. *& seq.*

Vsurariorum pœnæ.

44 Vsurarius notorius multis est obnoxius pœnis. 1. est, vt non admittatur ad Eucharistiam, donec publicè satisfecerit. 2. vt priuetur Ecclesiastica sepultura, immò contra præsumentes sepelire Ecclesiasticos manifestos lata est excommunicatio, à qua absolui non possunt, donec ad arbitrium sui Episcopi satisfecerint. 3. vt testamento vsurarij manifesti nullus intersit, nisi priùs præstita ab ipso satisfactione. His adde testamentum, vel codicillum, seu aliam vltimam illius voluntatem irritam esse, nisi ante mortem restituerit, vel debitam dederit cautionē. 4. vt nō admittatur ad confessionem sacramentalem, quin priùs satisfecerit, vel cautionem dederit idoneam creditoribus, vel Ordinario loci, vel eius vicario, vel parocho, vel confessario corā testibus, vel publico notario. At si vsurarius instante morte id non possit, absoluendus est postquàm promiserit se satisfacturum si conualescat. 5. vt sit infamis, quæ tñ infamia tollitur peracta pœnitentia, & facta restitutione. 6. vt non admittatur ad oblationes; possunt

tamen

tamen eleemoſynæ accipi ab vſurario, modò inde non fiat impotens ad reſtituendum. *pag. 639. nu. 1.*

45 Officiales locorum, ſeu communitatum, ſtatutis compellentes ad ſolutionem vſurarum, ligantur excommunicatione, *Clement. vnica de vſur.* vbi excommunicantur 1. facientes, dictantes, vel ſcribentes ſtatuta de vſuris ſoluendis, vel non reſtituendis cùm repetuntur. 2. iudicantes, ſeu ſententiam ferentes, vt ſoluãtur vſuræ vel vt non reſtituantur. 3. iudices, ſeu officiales præſumentes ſeruare huiuſmodi ſtatuta, vel conſuetudines, quæ ſtatuti vim obtinent. *to. 2. pag. 638. nu. 12.*

F I N I S.

tatem testandi; sic enim Pius IV. & Pius V. expressè decreuerũt. Idem dicendum de acquisitis per sordidum officium, ludum vetitum, conductionem aliorum prædiorum, &c. hæc omnia per sacros canones prohibentur. *ibid.num.*1.*&* 2.*& pag.*825.*n.*12.

7 Instrumenta, & vasa sacra cuiuscumque beneficiarij, item ornamenta ad cultum diuinum destinata non acquiruntur legatarijs, vel hæredibus, sed spolio Ecclesiæ subijciuntur, etiamsi empta sint ex pecunia patrimoniali, & relicta sint ab eo, qui facultatem habebant testandi, & disponẽdi de quibuscumque bonis: Summus enim Pontifex non vult facultatem testandi, & disponendi de bonis, extendi ad huiusmodi ornamenta: vendi tamen possunt, si alia bona non extent, ad persoluendum æs alienum *tom.* 2.*pag.*827.*num.*1.*& num.*4.*&* 7.

8 Præfata instrumenta, & vasa sacra, exceptis instrumentis Cardinalium, relicta post mortem beneficiarij, debentur illi Ecclesiæ, vel monasterio, in quo habet, vel habuit beneficium, licèt illud posteà resignauerit: sic enim expressè decernitur in Bulla Pij V. *tom.*2.*pag.*826.*num.*9.

9 Bona a religiosis extra religionem degentibus relicta post mortem, non acquiruntur religioni, sed Cameræ Apostolicæ: sic enim à Gregorio XIII. est constitutum in Bulla quæ incipit, *officij nostri.* Nisi religiosus speciale habeat priuilegium testandi. Excipiuntur instrumenta sacra diuino cultui addicta: hæc enim ad monasterium, seu religionem videntur pertinere. *num.*1.*&* 4. *pag.*827.*num.*6.

10 Cum spolia, regulariter loquendo, ad Cameram Apostolicam pertineant, ipsa tenetur soluere debita, quæ beneficiarius ob necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ contraxit, tenetur item facere funeris sumptus, habita ratione qualitatis, & dignitatis defuncti, necnon facultatum ipsius. *tom.*2.*pag.*826.*num.*1.*&* 4. *& pag.*827.*num.*8.

11 Spolium debetur ante iudicis sententiam; lex enim spoliorum non est pœnalis, sed dispositiua, quæ obligat ante sententiam. Porrò moriente beneficiario, spolium fieri potest de omnibus ab eo relictis, nisi hæredes probent exemptionem. Quod si hæredes afferant illa bona esse patrimonialia, aut quasi patrimonialia, & consequenter non esse spolio obnoxia, ipsis incumbit onus probandi; pro Camera enim Apostolica stat possessio. *tom.*1.*pag.*828.*num.*1.*&* 5.

SPON-

SPONSALIA.

Quid ſint ſponſalia, & quas conditiones requirant.

1 SPonſalia ſunt mutua promiſſio futuri matrimonij. Vt autem ſint valida, tres conditiones requiruntur. 1. eſt, vt promiſſio ſit voluntaria. 2. vt promiſſio ſit mutua. 3. vt ſigno aliquo externo ſufficienter manifeſtetur. *tom. 1. pag. 273. num. 1. & 2.*

2 Si pater, & mater, aut alius curam filiorum habens contrahat ſponſalia, vel matrimonium pro filijs tacentibus, & nõ contradicentibus, validè contrahit, modò filij interius conſentiat: ius enim, in hoc caſu, accipit taciturnitatem pro conſenſu. Sin alius qui non eſt pater, vel mater, qui non habet curã, promittat pro filio tacente non contrahit ſponſalia, etiamſi filius tacẽs, interius conſentiat: in hoc enim caſu valet regularius in ſexto. *Qui tacet, neque conſentire, neque diſſentire videtur. tom. 1. pag. 274. n. 11.*

3 Hæc verba, *Non ducam aliam præter te,* non ſufficienter exprimunt cõſenſum requiſitum ad ſponſalia, conſequenter ex vi illorum verborum non contrahunt ſponſalia: quia hæc verba in contractibus faciunt ſenſum conditionatũ, neq; ſufficienter exprimunt cõſenſum de præſenti, vel de futuro, niſi adſint aliæ circumſtantiæ, & coniecturæ. Hæc autẽ verba, *habebo te in vxorem,* in foro externo explicãda ſunt pro ſponſalibus: in foro verò interno ſtandũ eſt intentioni contrahentiũ: nã ſi per illa verba intendebant contrahere matrimoniũ de præſenti, explicanda ſunt pro matrimonio, modò adſint cætera requiſita: ſin tm̃ intendebant celebrare ſponſalia, explicanda ſunt pro ſponſalibus. Porrò hæc verba: *Ex hoc tempore, vel ſemper, vel omnibus diebus vitæ meæ, habebo te in vxorem,* explicanda ſunt pro matrimonio de præſenti, modò adſint cætera requiſita. *ibid. n. 13. & pag. 275. n. 18.*

Sponſalia ad quid obligent.

4 Ex veris ſpõſalibus oritur obligatio ſub mortali ad ipſa adimplendæ ſunt. n. ſponſalia contractus quidam inter ſponſum, & ſponſam, in materia graui. Verùm promiſſio ficta, ẽt cum iuramento, abſque animo ſe obligandi, non obligat præcisè ex vi iuramenti: fieri tamen poteſt vt ob aliã rationem ſeruanda ſit hæc

MARTINI
BONACINÆ
Rerum de Moral. Theol.
COMPENDIUM